DEVLETLER VE HÂNEDANLAR

İLK ÇAĞ VE ASYA-AFRİKA DEVLETLERİ

YILMAZ ÖZTUNA

CİLT
III

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI

DEVLETLER ve HÂNEDANLAR

İLK ÇAĞ ve ASYA-AFRİKA DEVLETLERİ

YILMAZ ÖZTUNA

3

KÜLTÜR BAKANLIĞI/1225 Kaynak Eserler/18

KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI/1225
Kaynak Eserler Dizisi/18

DEVLETLER ve HÂNEDANLAR

İLK ÇAĞ ve ASYA-AFRİKA DEVLETLERİ

Yılmaz ÖZTUNA

Cilt : 3

Kapak Düzeni/Nur OKAN

ISBN 975 - 17 - 0469 - 3 (Takım)

ISNB 975 - 17 - 0791 - 9

© Kültür Bakanlığı — **1990**

Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın 22/10/1990 tarih ve YAPKUR 928 - 1 - 2177 sayılı makam onayı ile birinci defa olarak 5.000 adet bastırılmıştır.
Başbakanlık Basımevi — ANKARA

İÇİNDEKİLER

İçindekiler 5-9
Önsöz 11
Kısaltmalar 12

Birinci Kitap: ESKİ DOĞU (s. 13-86)

I. MISIR (s. 15-30): Eski Mısır 15, Firavunların Listesi 19, Bibliyografya 29.

II. MEZOPOTAMYA (s.31-46): Eski Mezopotamya 31, Sumerler (3300-1975) 32, Âsûr (2480-609), 37, Bâbil (1845-539) 41, Bibliyografya 47.

III. SURİYE ve FİLİSTİN (s.47-62): Yahûdîler ve Mûsevîlik 47, İbrânîler 48, İsrâil Krallığı (1075-587) 50, Yuda Krallığı (922-587) 51, Yahûdî Krallığı (M.Ö. 142 - M.S. 100) 53, Haleb Krallığı (1800-1450) 54, Şam Krallığı (950-732) 54, Fenike Krallığı (1000-520) 55, Peygamberlerin Şeceresi 56, Hz. Îsa'nın Şeceresi 60, Bibliyografya 61.

IV. ANADOLU (s.63-69): Anadolu'nun Târîhöncesi 63, Hititler (1850-1180) 64, Hurri ve Mitanniler (1475-1275) 66, Urartu (880-590) 66, Frigya (800-620) 67, Lidya (687-547) 68, Bibliyografya 68.

V. İRAN (s.70-85): Elam (2550-640) 70, Med İmparatorluğu (708-555) 73, Pers İmparatorluğu (555-330) 74, Part İmparatorluğu (M.Ö. 249 - M.S. 228) 78, Sâsânî İmparatorluğu (226-642) 80, Ermenistan Krallığı (M.Ö. 401 - M.S. 428) 83, Bibliyografya 84.

İkinci Kitap : ARABLAR (s.87 - 120)

I. GÜNEY ARABLARI (s.89-111): Arablar'ın Nesebi 89, Himyerîler 90, Kehlânîler 91.

II. CÂHİLİYYE DEVRİ ARAB DEVLETLERİ (112-120): Yemen (M.Ö. 1400 - M.S. 629) 112, Nebâtîler (M.Ö. 450 - M.S. 105) 114, Tedmür (3. Asır) 115, Kinde (425-645) 115, Lahmîler (268-635) 116, Gassânîler (360-636) 118, Bibliyografya 119.

Üçüncü Kitap : TÜRKLER (s.121 - 170)

I. BÜYÜK TÜRK HÂKANLIĞI (S.123-150): Türkler'in Menşei 123, Türk Târîhinin Tasnîfi 126, Sakalar (7-3. Asırlar) 127, Hunlar (M.Ö. 244 - M.S. 216) 128, Tabgaçlar (216-394) 133, Avarlar (394-552) 134, Orta Asya Türk Krallıkları 136, Uygurlar 138, Göktürkler (552-745) 139, Dokuz-Oğuz - On-Uygurlar (745-840) 144, Karluklar 147, Nayman Hâkanlığı (1211-1218) 148, Kereyitler 148, Çoros Krallığı (1600-1757) 149, Koşot Krallığı (1636-1717) 150.

II. DOĞU AVRUPA TÜRK HÂKANLIĞI (s.151-170): Hunlar (374-469) 151, Avarlar (565-835) 153, Hazar Hâkanlığı (620-965) 154, Bulgarlar (584-1018) 155, Dobruca Boyarları (1320-1390) 160, Macarlar 160, Peçenekler 161, Kumanlar (1050-1103) 163, Kıpçaklar (1103-1223) 163, Bibliyografya 166.

Dördüncü Kitap : UZAK DOĞU (s. 171 - 276)

I. ÇİN (s. 173-211) : Çin Târîhine Giriş 173, İmparatorluk Hânedânları (M.Ö. 2205 - M.S. 1368) 174, Kuzey Çin 191, Ming Hânedânı (1368-1644) 193, Mançu Hânedânı (1644-1911) 195, Cumhûriyet 201, Târîhî Coğrafya 203, Bugünki Çin 205, Taiwan 207, Dünyâda Çinliler 207, Moğolistan 208, Bibliyografya 209.

II. TİBET (s. 212-215): Dalay Lama 213, Tibet Kralları 214, Bibliyografya 215.

III. BİRMANYA (s.216-220): Birmanya ve Birmanlar 216, Birmanya Hânedânları ve Kralları 217, Bugünki Birmanya 220, Bibliyografya 220.

IV. SİYAM (s.221-225): Siyam ve Siyamlılar 221, Siyam Hânedânları 222, Ramâdhidabi Hânedânı 223, Bugünki Siyam 225, Bibliyografya 225.

V. LAOS (s.226-228): Laos Kralları 227, Bugünki Laos 228, Bibliyografya 228.

VI. KAMBOÇ (s.229-235): Ülke ve Irk 229, Krallar 230, Bugünki Kamboç 235, Bibliyografya 235.

VII. VİET-NAM (s.236-243): Ülke ve Irk 236, İlk Hânedânlar 237, Çampa Krallığı (270-1471) 238, Viet-Nam Hânedânları 239, Viet-Nam'ın Bölünmesi ve Cumhuriyet 240, Bugünki Viet-Nam 241, Bibliyografya 241.

VIII. FİLİPİNLER (s.244-247): Târih 244, Bugünki Flipinler 246, Bibliyografya 247.

IX. KORE (s.248-255): Ülke ve Irk 248, İlk Kore Devletleri 249, Ko-ryô Hânedânı (918-1392) 249, Li Hânedânı (1392-1910) 250, Kore Hânedânları 251, Kore Cumhûriyeti 253, Güney Kore 254, Kuzey Kore 254, Bibliyografya 255.

X. JAPONYA (s.255-273): Ülke ve Irk 256, Bugünki Japonya 257, Târîhî Coğrafya 258, Japonya İmparatorluğu'nun Oluşması 259, Bâzı İmparatorlar 260, Fijuwara Hânedânı (877-1250) 260, Ashikaga Hânedânı (1338-1582) 262, Tokugawa Hânedânı (1598-1867) 262, Japonya İmparatorları 264, Daimyô Hânedânları 265, Modern Devir 266, Modern Devirde Japonya İmparatorluk Hânedânı 268, Hânedânın Yan Dalları 269, Fushimi Hânedânı 269, Yamashina Hânedânı 270, Kitashirakawa-Takeda Hânedânı 270, Kuni Hânedânı 271, Arisugawa Hânedânı 271, Başbakanlar 272, Ryûkyû Prensliği (1187-1979) 272, Bibliyografya 272.

XI. SİNGAPUR (s.274-275): Bugünki Singapur 274, Târih 275, Bibliyografya 275.

XII. CAVA (s.276): Macapahit Hânedânı (1222-1478) 276.

Beşinci Kitap: HİNDİSTAN (s. 277 - 336)

I. MÜSLÜMANLAR'dan ÖNCE KUZEY HİNDİSTAN İMPARATORLUĞU (s.279-291): Ülke 279, Bugünki Hindistan 270, Bugünki Seylan 284, Bugünki Nepâl 285, Bugünki Bhutân 285, Hind Yarımadasının Bugünki Durumu 286, Irklar ve Hindistan Târîhinin Başlangıcı 287, Morya İmparatorluğu (313-184) 287, Sunga İmparatorluğu (184-72) 288, Kânwa İmparatorluğu (M.Ö. 72 - M.S. 3) 288, Birinci Kuşan Hânedânı (3-75) 288, İkinci Kuşan Hânedânı (78-176) 289, Gupta İmparatorluğu (275-550) 289, Akhunlar (496-567) 290, Silhara Hânedânı (843-1249) 291, Kalaçori Hânedânı (1015-1070) 291, Ecmîr Hânedânı (1130-1195) 291.

II. GÜNEY HİNDİSTAN (s.292-294): Çalukya Hânedânı (543-1200) 292, Çola Hânedânı (846-1279) 292, Ganga Hânedânı (350-1024) 293, Yadawa Hânedânı (825-1486) 293, Hoysala Hânedânı (1022-1346) 293, Kakatiye Hânedânı (1000-1326) 293, Vijayanagar İmparatorluğu (1336-1670) 293.

III. TİMUROĞULLARI ÇAĞINDA (1526-1857) HİNDÛ DEVLETLERİ (s.295-297): Marâthâlar (1663-1858) 295, Sihler (1509-1849) 297.

IV. SON YERLİ DEVLETLER (s.299-336): Seylan 299, Bhutân 300, Sıkkım 300, Nepâl 300, Keşmîr ve Camnû Mihrâceliği 301, Trivankur ve Koçin Mihrâcelikleri 302, Meysûr Mihrâceliği 303, Gwâliyâr Mihrâceliği 303, Ceypûr Mihrâceliği 304, Barûda 304, Côzpûr (Mârwâr) 304, Udeypûr 305, Patiyâle 305, Rewa 305, Alwar 306, İndûr 306, Bikaaner 306, Kolhapûr 306, Mayurbhanj 307, Kotah 307, Bhawnagar 307, Bhâratpûr 307, Kuç-Bihâr 307, Nawânagar 307, Tripûra 307, Bastar 308, Kaçh 308, Manipûr 308, Benâres 308, Tehri-Garhwal 308, Kapurthâla 308, Orça 309, Jind 309, Nâbhâ 309, İdrar 309, Râcpipla 309, Gondal 309, Zarampûr 309, Zrangazra 309, Mûrwî 310, Probender 310, Palitâna 310, Pudukkattai 310, Sandûr 310, Mihrâcelikleri, Bihâr Râcâlıkları 310, Doğu Pencâb Devletleri 310, Racastân Devletleri 310, Himâçâl Prâdeş Devletleri 311, Madhia Bhârat 311, Madhia Prâdeş Râcâlıkları 312, Vindhia Prâdeş Devletleri 312, Orisa Râcâlıkları 312, Sawraştra (Gücerât) Devletleri 312, Bombay Devletleri 312, Yeni Çağ'da Târîhî Coğrafya 314, Hindistan Devlet ve Hükûmet Başkanları 315, Başlıca Hindû Hânedânları 316, Seylan Kralları 332, Bibliyografya.

Altıncı Kitap: ESKİ YÛNÂN (s. 337 - 366)

I. ESKİ YÛNÂN DEVLETLERİ (s.339-348): Irklar 339, Yunan İskeleleri 340, Mitolojik Târih Dönemi (16-8. Asırlar) 341, Sparta Krallığı (1186-219) 344, Atina Cumhûriyeti (561-386) 345, Sicilya 347, Kıbrıs Krallığı 347, Trakya Krallığı (M.Ö. 5. - M.S. 1. Asırlar) 348, İllirya Krallığı (250-168) 348, Kyrene Krallığı 348.

II. HELENİSTİK DEVLETLER(s.349-366): Makedonya Krallığı (796-168) 349, Seleukos İmparatorluğu (312-64) 353, Ptolemaios (Mısır) İmparatorluğu (323-30) 356, Bergama Krallığı (263-133) 359, Bitinya Krallığı (377-74) 360, Kapokya (380-36) 360, Kommagene (M.Ö. 163 - M.S. 72) 361, Doğu Helenistik Devletleri 362, Pontos Krallığı (M.Ö. 480 - M.S. 343) 362, Bibliyografya 364.

Yedinci Kitap: ROMA (s.367 - 412)

I. ROMA CUMHÛRİYETİ (s.369-378): Latinler 369, Roma Krallığı (753-510) 370, Roma Cumhûriyeti (510-27) 371, Kartaca Cumhûriyeti (814-146) 372, Nümidya Krallığı (M.Ö. 201 - M.S. 42) 373, Scipio Hânedânı 374, Sylla Hânedânı 375, Cato Âilesi 376, Metellus Hânedânı 376, Pompeii Âilesi 377, Marius Âilesi 377, Graechus Âilesi 377, Cicero Âilesi 378, Crassus Âilesi 378, Scaurus Âilesi 378.

II. İLK İMPARATORLUK HÂNEDÂNLARI (s.379-387): Antonia Hânedânı 379, Julia Hânedânı 380, Augustus Hânedânı 381, Agrippa Âilesi 384, Drusia Hânedânı 384, Ahenobarbus Hânedânı 386.

III. ROMA İMPARATORLUĞU (s.388-412): İmparatorlar Listesi 388, Flavius Hânedânı 392, Antonius Hânedânı (98-192) 393, Severus Hânedânı(193-217) 394,

Avitus Hânedânı ((218-235) 395, Gordianus Hânedânı (238-244) 395, Valerianus Hânedânı (253-268) 396, Diocletianus Hânedânı (364-392) 397, Flavius Hânedânı 398, Valentinianus Hânedânı 401, Thedosius Hânedânı(392-423) 401, Valentinianus III (425-455) 403, Son İmparatorlar (455-476) 403, Sınırlar ve Mülkî Bölünüş 404, Urfa Süryânî Kralları (M.Ö. 132 - M.S. 244) 408, Bibliyografya 409.

Sekizinci Kitap: BİZANS(s.413 - 460)

I. BİZANS (DOĞU ROMA) İMPARATORLARI(s.415-421): İmparatorlar Listesi 415, Istanbul Latin İmparatorları (1204-1261) 420, Pontos (Trabzon) İmparatorları(1204-1461) 420, Mora Despotları (1348-1460) 421, Epir Despotları (1204-1358) 421, Selânik Despotları (1224-1246) 421.

II. DEVLET ve HÂNEDÂNLAR (s.422-460): Bizans'ın Târihteki Yeri 422, İmparatorluk Eyâletleri 426, Theodosios Hânedânı (395-457) 429, Isauria Hânedânı (457-518) 429, Iustinianos Hânedânı (518-610) 430, Herakleios Hânedânı (610-716) 431, Isauros Hânedânı (716-802) 432, Logothet Hânedânı (802-820) 433, Amorion Hânedânı (820-867) 434, Makedonya Hânedânı (867-1057) 434, Dukas Hânedânı (1059-1081) 438, Komnenos Hânedânı (1057-1185) 439, Angelos Hânedânı(1185-1204) 442, İznik İmparatorları (1204-1261) 443, Paleologos Hânedânı (1258-1453) 443, Selânik'te Angelos'lar (1224-1246) 450, Epir Despotları (1204-1358) 450, Trabzon'da Komnenos'lar (1204-1461) 451, Latin İmparatorları (1204-1261) 453, Ortodoks Patrikleri 456, Bibliyografya 458.

Dokuzuncu Kitap: KAFKASYA (s. 461 - 493)

I. ERMENÎLER (s.463-470): Ermenîler 463, Bagratum'lar (732-1064) 464, Ardzruni'ler (762-1080) 465, Kilikya (1080-1375) 466, Bugünki Ermenîler 469.

II. GÜRCİSTAN (s.471-493): Ülke ve Irk 471, İlk Gürcistan Devletleri 473, Abhazistân (600-1014) 474, Kaheti 475, İmereti (1258-1810) 475, Mingrelya (1491-1866) 476, Gruia (1491-1829) 476, Gürcistân Hânedânı 476, Bagration Prensleri 478, Gruzinksky Prensleri 470, İmereti Hânedânı 485, İlk Gürcistân Kralları 487, Oset Hânedânı (1213-1469) 489, Gürcistân'ın Ayrışması 490, Atabeyler 491, Son Gürcistân Kralları (1603-1800) 492, Bibliyografya 493.

Onuncu Kitap: HAÇLILAR(s.495 - 535).

I. KUDÜS KRALLIĞI (s.497-505): Haçlılar 497, Kudüs Krallığı (1099-1291) 500.

II. DOĞU AKDENİZ'de DİĞER HAÇLI DEVLETLERİ (s.506-516): Antakya Prensliği (1098-1268) 506, Trablus Kontluğu (1102-1289) 509, Urfa Kontluğu (1098-1146) 510, Yâfa Kontluğu (1118-1268) 512, Beyrût Senyörlüğü (1110-1291) 513, Cübeyl Senyörlüğü (1109-1282) 513, Saydâ Senyörlüğü (1111-1260) 514, Taberiye Senyörlüğü (1099-1187) 513, Toron Senyörlüğü (1107-1283) 514, Mâverây Ürdün Senyörlüğü (1118-1187) 515, Kaysariyye Senyörlüğü (1101-1264) 515, Remle ve Yalona Senyörlükleri (1110-1186) 515.

III. KIBRIS KRALLIĞI (s.517-519): Kıbrıs Latin Kralları (1192-1489) 517.

IV. EGE ve YUNANİSTAN'da HAÇLI DEVLETLERİ (s.520-535): Rodos (1308-1522) 520, Naksos Dukalığı (1207-1566) 522, Sakız Senyörlüğü (1288-1566) 523, Midilli Senyörlüğü (1355-1462) 523, Mora Prensliği (1205-1428) 524, Atina Dukalığı (1205-1458) 526, Teb Baronluğu (1205-1460) 527, Salone Baronluğu (1205-1311) 528, Korinthos Baronluğu (1358-1424 528, Bodonitza Markiliği (1204-1414) 528, Selânik Latin Krallığı (1204-1224) 529, Kefalonya Kontluğu (1185-1483) 529, Arnavud Prenslikleri (1304-1474) 531, Bugünki Kıbrıs 533, Bibliyografya 534.

Onbirinci Kitap: AFRİKA (s.537-616)

I. HABEŞİSTAN (s.539-553): Bugünki Habeşistan 539, Habeşistan Krallığı 540, Habeşistan Kralları 541, Gondar Hânedânı (1607-1855) 542, Tewodros Hânedânı (1855-1868) 545, Lasta Hânedânı (1868-1871) 545, Tigre Hânedânı(1871-1889) 545, Şoa Hânedânı 547.

II. MADAGASKAR (s.554-561): Bugünki Madagaskar 554, Madagaskar Krallığı (1797-1897) 555, Mauritius 555, Komor Adaları 555, Seyşel Adaları 555.

III. GÜNEY AFRİKA (s.562-582): Güney Afrika Birliği 562, Transkei 567, Venda 567, Bophusthatswana 567, Cistei 568, Swaziland 568, Lesotho 568, Botswana 568, Botswana Hânedânı 569, Swaziland Hânedânı 573, Zulu Krallığı 576, Lesotho Hânedânı 577, Zimbabwe 579, Zambia 580, Malawi 581, Güney Afrika Hânedânları 581.

IV. DOĞU AFRİKA (s.583-593): Mozambik 583, Tanzanya 583, Kenya 585, Uganda 586, Ruanda 587, Burundi 582, Zencî Hânedânları 589, Uganda Krallıkları 590.

V. ORTA AFRİKA (s.594-600): Zair 594, Kongo 595, Gabon 596, Angola 596, Ekvator Ginesi 597, Sao Tome ve Principe Adaları 598, Kamerun 598, Zencî Hânedânları 599.

VI. BATI AFRİKA (s.601-616): Njerya 601, Benin 602, Togo 603, Gana 603, Volta 604, Fildişi Sâhili 605, Liberya 605, Sierra Leone 606, Yeşilburun 606, Aşanti Kralları 608, Bibliyografya 613.

Onikinci Kitap: OKYANUSYA (s.617 - 639)

I. AVUSTRALYA (s.619-623): Coğrafya 619, Bugünki Avustralya 621, Yönetim 622, Bibliyografya 623.

II. YENİ ZELANDA(s.624-626): Coğrafya 624, Maoriler 625, Bugünki Yeni Zelanda 625, Bibliyografya 626.

III. OKYANUSYA ADALARI (s.627-632): Adaların Dağılışı 627, Papua-Yeni Gine 627, Solomon 628, Vanuatu 629, Fici 629, Kiribati 630, Nauru 630, Tuvalu 630, Tonga 630, Batı Samoa 631, Havay Prensliği(1782-1893) 632, Tahiti Prensliği (1743-1880) 632.

IV. OKYANUSYA'nın GENEL TABLOSU(s.633-639): Genel Tablo 634, Rejim 634, Savunma 634, Dil 635, Din 635, Adalar 635, Târîhî Demografi 636, Büyük Şehirler 638, Bibliyografya 638.

EKLEMELER ve DÜZELTMELER: s.640 - 652.

MÜELLİF'in DİĞER ESERLERİ: s.653 - 656.

ÖNSÖZ

Devletler ve Hânedânlar'ın bu III. cildi ile İslâm olmayan devletlere başlıyorum. Bu ciltte, Avrupa ve Amerika kıt'aları dışında, Asya, Afrika ve Okyanusya kıt'alarında, Târîh'in başlangıcından günümüze kadar gelen bütün Müslüman olmayan devletler ve hânedânları sunulmuştur. Bundan sonraki IV. cilt, Doğu ve Orta Avrupa'yı daha açık ifadeyle Balkanlar, Orta ve Doğu Avrupa, İskandinavya'yı içine alacaktır.

Bu III. cilt 1982-83 yıllarında tape edilmiş, sonradan bâzı ilâveler yapılmış, fakat devletler genellikle 1980'e kadar getirilmiştir. Bütün Dünya devletlerindeki 1980'den sonraki gelişmeleri son ciltte vereceğim ve günümüzdeki devletlerin mukayeseli sinoptik tablolarını sunacağım.

İslâm Devletleri'ne ait verilen jeneolik bilgi, bu tip eserlerin hiç birinde ve hiç bir dilde mevcut olmayacak derecede detaylı olduktan başka, bu tip ansiklopedik manüel'lerde verilen jenealojiler üzerinde binlerce hatâyı da düzeltmiştir.

Gayri İslâmî, bilhassa Hristiyan hânedânlar için ayni şey bahis konusu değildir. Zîrâ Avrupa hânedânları hakkında, bizim eserimizden daha fazla tafsîlât içeren eserler yazılmıştır. Ancak bunların hiç biri Türkçe değildir. Hattâ hiç bir İslâmî dilde Avrupa jenealojisi üzerinde bir kitap mevcut değildir. Böylelikle Türk dilinde ilk defa olarak Gayri İslâmî hânedânların jenealojisi bir kitapta toplanmış bulunuyor.

İslâm Devletleri'ne âit ilk 2 ciltte mazbut bütün gün târihleri Mîlâdî'ye çevrilerek verilmişti. Gayri İslâmî devletler için yalnız yıl târîhi verilmiştir. Ancak târîhin akışını değiştiren büyük olaylar ve Büyük Devletler'in hükümdarlarının saltanat müddetleri için gün târîhine girildi.

Müslüman hânedânlar hakkında malzeme 1945'ten îtibâren, bütün dillerdeki ana kaynak ve orjinal incelemeler taranarak tesbît edildi. Gayri İslâmî hânedânlar için malzeme ise Paris'te bulunduğum 1950-1957 yılları arasında toplanıp sonradan ilâveler yapılmıştır. Hânedân soykütükleri önce büyük defterlere çizilmiş ve eser Fransızca olarak kaleme alınmıştı. Sonra bu soykütüklerinden hareket edilerek ve Fransızca metin dilimize çevrilerek 1982'de tapaja başladım ve tapajı 1990'ın son günlerinde hâlâ devâm ediyordu.

Gayri İslâmî devletlerde bibliyografya daha kısa tutulmuştur. Ama gösterilen eserlerde zâten çok detaylı bibliyografyalar mevcuttur. Esas jenealoji kitaplarından başka genel târîhe, ülke târihlerine ait kitapların bir çoğunu incelemek yetmemiş, binden fazlasını satır satır okumak gerekmiştir. Bütün bu okunan kitaplar, her sahifeye elyazımla düştüğüm notlarla berâber bugün de kütüphânemdedir.

Memleketimizde Avrupa târîhine merak azdır. Bunu akademik mânâda söylüyorum. Avrupa târîhi üzerinde ihtisâsa gitmiş târihçilerimiz yoktur. *Devletler ve Hânedânlar*'ın ilgili ciltleri bu konuya akademik ilgi çekebilirse, bir kazançtır. Bu hususiaki fikrimiz, kültür ve ilmin âlemşümûl olduğu ilkesi dışında da geçerlidir. Şu bakımdan: Avrupa, hattâ dîğer kıt'aların târihleri bilinmeksizin, Türk, bilhassa Osmanlı târîhi üzerinde sağlam kompozisyonlara ve tahlillere gidilememektedir.

IV. cilt, hemen bu ciltten sonra baskıya verilecek ve Hristiyan devletler, Balkanlar'dan başlayarak sıralanacaktır.

Yılmaz Öztuna

Ankara, 20 Aralık 1990

KISALTMALAR

/ yaklaşık, aşağı yukarı
= izdivâcı, eşi, evlenme
'Abb.='Abbâs
'Abd.='Abdullâh
'Abdür.='Abdürrahmân
Ah.=Ahmed
alb.=albay
Al.=Allâh
ann.=annesi
Ank.=Ankara
Alm.=Almanca
Ar.=Arabca
aş.bk.=aşağıya bakınız
aş.yk.=aşağı yukarı
ay.es.=ayni eser
A.M., A.Y.=ayni müellif
Bağd.=Bağdâd
başl.=başları
b.=bin, ibn, oğlu (bint=kızı)
B.=Bey, B.,Beğ.=Beğim
Beyr.=Beyrût
bk.=bakınız
beyl.=beyberbeyi
b.bk.=buraya bakınız
bnb.=binbaşı
by.=büyük
C.=Câmii
c.=cild
Çel.=Çelebî
D.=Dîn
Dâw.=Dâwûd
doğ.=doğumu
Ef.=Efendi
Fars.=Farsça
Fât.=Fâtıma
Fr.=Fransızca
Fülân=adı bilinmeyen erkek
Fülâne=adı bilinmeyen kadın
gen.=general
göst.yerl.=gösterilen yerler
GSMH=gayri sâfî millî hâsıla
hakk.=hakkında
H.=Hicrî
Has.=Hasan
Hât.=Hâtûn
Hn.=Hanım
Hrist.=Hıristiyan
Hz.=Hazret-i
Hüm. = Hümâyûn
Hüs.=Hüseyn
Isf.=Isfahân
Ist.=Istanbul
İbr.=İbrâhîm
İl.=İllâh
imp.=imparatorluğu, imparator
İng.=İngilizce
İsp.=İspanyolca
İt.=İtalyanca
ît.=îtibâren
izd.=izdivâcı, evlenme
izd.müd.=izdivaç müddeti
Kah.=Kahire
kd.=kadar
Kas.=Qâsim
km=kilometre
kaz.=kazasker
kr.=kral
krş.=karşılaştırınız
kç.=küçük
kum.=kumandan
Lat.=Latince
m=metre
mar.=mareşal
M.=Mîlâdî
M.Ö.=Mîlâd'dan Önce
M.S.=Mîlâd'dan Sonra
med.=medfeni, mezârı
medr.=medresesi
Meh.=Mehmed
Mîr., M.= Mîrzâ
Muh.=Muhammed
Muz.=Muzaffer
müd.=müderris
müdd.=müddeî
Müsl.=Müslümân
n.=nüfûs, nüfûsu
nş.=neşri
ol.=olarak
'Osm.='Osmân, 'Usmân
'Öm.='Ömer, 'Umar
ölm.=ölümü
p.c.=per capita (kişi başına)
pr.=prens
prs.=prenses
Pş.=Paşa
s.=sahife
s.=sayımı
salt.=saltanatı
salt.müd.=saltanat müddeti
sd.=sadrâzam
Sel.=Selîm
sic!=aynen, böyle yazılmış
Sin.=Sinân
st.=satır
sn. = sonra
sonl. = sonları
sult.=sultân
Sül.=Süleymân
süt.=sütun
şeyh.=şeyhulislâm
t.=tahmîni
Tahr.=Tahrân
tal.=talâq, boşanma
tar.=tarafından
Tr.=Türkçe
trc.=tercemesi
Türb.=Türbesi
'Ubeyd.='Ubeydullâh
um.v.=umûmî vâlî
v.=vâlîsi
v.d.=ve devâmı
vel.=velîahd
vs.=ve sâire
Yah.=Yahyâ
yk.bk.=yukarıya bakınız
yş.=yaşı
Yun.=Yunanca
Yûn.=Yûnus
Yûs.=Yûsuf
yz.=yazma
a= yılın ilk yarısı (1984a)
b= yılın 2. yarısı (1985b)
x= bilinmeyen yıl
?= şüpheli yıl, ay, gün

'a, 'u, 'ı = 'ayn
â' = 'ayn-elif
h = hı (kh)
h = ha
g, ğ = gayn
q, k = kaaf
s = se (th)
s = sâd
w = wâw
t = tı
z = zı
z = zel
z, d = dâd

Birinci Kitap

ESKİ DOĞU

I

MISIR

Eski Mısır

Eski Mısır, bütün târîhin gördüğü en devamlı devlettir. Târîh, hemen hemen çağdaş denecek şekilde Nîl vâdîsi ile Mezopotamya'da Sumer'de başlamıştır. Ancak Sumerliler'in yazı'yı, Mısırlılar'dan az daha önce, belki bir iki, belki bir kaç asır önce bulup târîh çağına girdikleri ve târîhöncesi çağlardan koptukları anlaşılmıştır. Yazı'nın keşfi ve târîhin -o ülkelerde- başlaması M.Ö. 3300 civârındadır (M.Ö. 3100'de yazı'nın olduğu kesindir). M.Ö. 3000 ilâ 4000 arasında deyip çok geniş bir zaman parçası göstermek ihtiyatlılığında bulunan târîhçiler vardır. Kezâ Eski Mısır târîhi kronolojisi de şimdi asırlarca yakına alınmaktadır. Mezopotamya ve Filistin ve Anadolu için de böyledir. M.Ö. 4400 ile ve Firavun Menâ=Menes'le başlatılan Manetho kronolojisi şimdi M.Ö. 3300'lere alınıyor. Daha erken târihler ileri sürenler de vardır. Aşağıdaki firavun listelerindeki târihlemelerin tahmînî ve münâkaşalı olduğunu belirtmek îcâb eder. Fakat yazı'nın Mezopotamya'da ve bir müddet sonra Mısır'da bulunup kullanılarak önce bu iki ülkede târih çağlarının, İlk Çağ'ın başladığı, münâkaşa mevzuu değildir. Yazı'nın iki ülkede müstakillen bulunması ihtimâli daha kuvvetlidir. Fakat yazı'nın Sümerliler'den Mısırlılar'a geçtiği ihtimâli de, bir hayâl olarak vasıflandırılamaz.

Bu sûretle İlk Çağ, 4000 yıl kadar sürmüştür. M.Ö. 3300'lerde başlamış, M.S. 476 yılında Batı Roma İmparatorluğunun düşmesi ile son bulmuştur. Târih zamanlarının mutlak şekilde en uzunudur. Târîh'in M.Ö. 3300 - M.S. 476, 476-1453 ve 1453'ten bu yana olarak İlk, Orta, Yeni diye üçe bölünmesi, târîh araştırmalarını kolaylaştırmak içindir. Her ülkenin târîhine uygulanabilir bir bölünme değildir. Zîrâ dünyâmızda hâlâ târîhöncesi çağları yaşayan toplumlar mevcuddur ve henüz târih çağlarına geçmiş değillerdir. Zîrâ târih çağı, her ülkede aynı zamanda başlamamıştır. Önce Mezopotamya ve Mısır'da, sonra onlara civar ülkelerde başlamıştır. Avrupa bu ülkelerden belki iki bin yıldan fazla bir zaman sonra târih çağlarına girmiş, diğer bir ifâdeyle, yazı'yı kullanmaya başlamıştır. 1789'da dördüncü bir târih çağının başlatılması ve buna "yakın çağ" denmesi, umûmî kabûle mazhar olmamıştır. Biz Yakın Çağı, Yeni Çağ'ın bir parçası olarak telâkkıy edebiliriz, müstakil bir çağ olarak kâbul etmiyoruz. Asıl Yakın Çağ bize göre 1918'le başlamıştır.

Târih kronoloji demektir. Rakam olarak târih ve ad olarak kişiler, hele kavim isimleri belirmedikçe, o ülkenin târîhinden bahsedilemez. Târîhöncesinden bahsedilebilir. Préhistoire, protohistoire ise, târîh'ten başka metodları olan, târîh ilmine dâhil bulunmayan, daha çok arkeolojik done'lere dayanan ilimlerdir. Târîh ise, yazı'ya, yazılı her türlü vesîkaya dayanır. Arkeolojik vesîkalar, târîh için ikinci derecede sayılır. Coğrafya adlarının ortaya çıkması da târih için kesin lüzûmu olan bir diğer unsurdur. Nihâyet, târîh'in daha da sağlam temellere oturabilmesi için, başka türlü rakamlar îcâb eder. Târîhî coğrafya (géographie historique) (elbette histoire de la géographie değil) kadar, nüfus coğrafyası (démographie) çok mühimdir. Fakat nüfus coğrafyasına, hatta son asırlara kadar, ancak kaba tahminler yoluyla girilebilir. Zîrâ statistik ve sayım, yeni medeniyet unsurlarıdır.

Bu ihtirâzî kayıtlar içinde Dünya nüfûsunun M.Ö. 6000 yıllarında -zâmanımızdan 8000 yıl önce- 5.000.000 ve M.Ö. 3000 yıllarında -zamânımızdan 5000 yıl önce- 20.000.000 olduğu ileri sürülmüştür. Târîh'e bu 20 milyon civârındaki insanla girdiğimizi farzedersek, bu kadar insanın çok belirli bölgelerde toplanıp yoğunlaştıklarını, daha kesince ifâdeyle söylemem mümkün olur. Ve Mîlâd'a (0 yılına) çok yakın zamanlara kadar Dünyâ'nın en yoğun nüfûsunun Nîl vâdîsinde yaşadığı bir gerçektir. M.Ö. 1300'lerde, yâni II. Ramses çağında Mısır nüfûsunun 7.000.000'a ulaştığı tahmin edilebiliyor. Dîğer büyük topluluklar ise Mezopotamya, Filistin, Suriye, Anadolu, Çin'in bazı bölgeleri, Hindistan'da İndüs'ün bâzı bölgeleri, Elam (Güney-batı İran)'dadır. Ege dünyâsının ve Yunanistan'ın nüfus kesâfeti kazanması daha sonradır. Dünyânın dîğer bölgerinde ise nüfus, fevkalâde seyrektir. Herhâlde değil milyonla, yüz binle bile ifâde edilemeyecek derecede zayıftır.

Zamânımızdan 2 milyon ilâ yarım milyon yıl arasında ortaya çıkan ve İnsan dediğimiz, iki ayak üzerinde duran, konuşabilen ve düşünebilen ırk'ın, Târîh zamanlarının başlangıcındaki durumu budur. Bugünkü gelişmiş insan ırkı herhâlde yarım milyon yıllıktır ve daha önceki ataları, gelişmemiş insan ırklarıdır. Konuştukları, hattâ düşündükleri şüphelidir. İki ayak üzerinde durup duramadıkları da pek mâlûm değildir. Demek en az yarım milyonluk bir hayattan sonra insan nüfûsu, birkaç milyonu ve zamânımızdan 5 ilâ 8 bin yıl önce ancak 5 ilâ 20 milyonu bulabilmiştir. Diğer canlıların, "hayvan" dediğimiz ırkların sayıları yanında herhâlde çok azınlıkta kalan rakamlardır.

Eski Mısır, Târîh'e, site'lerle girmiştir. Site, şehirdir. Daha doğrusu bugünkü anlayışımıza göre bir şehircik, bir kasabadır. Disipline alınmış bir kaç yüz, bâzan bir kaç bin insan, bir arada bulunmayı, yaşamayı, menfaatlerini birleştirmesini öğrenmişlerdir. Site'nin bir de başkanı, reîsi olmuştur. Gücü, aklı, zekâsı, kaabiliyeti, onu başkan kılmış ve kabûl ettirmiştir. İşte "kral" denen kişinin menşei budur. Bir kaç siteyi hükmü altına alan, o bir kaç sitede ayni düzeni uygulamak gibi o çağ dünyâsı için fevkalâde bir durum ortaya çıkarabilen başkan, kral olmuş ve bu prestiji ile hükümdarlık müessesesini irsî de kılabilmiştir.

Eski Mısır'da siteler tek kişinin otoritesini tanımaya başladıkları ân, Eski Mısır târîhi başlamıştır. O kişiye "fir'avn" (firavun) denmiştir. Firavun denen Mısır imparatoru, zamanla bütün Nîl Vâdisini hükmü altında birleştirmiş, ayni düzene almış, aynı dîni ve inançları kabûl ettirmiş, aynı dili konuşturmuş, sonra Nîl vâdîsinden de taşmıştır.

Eski Mısırlılar, Hâmî ırk grubundandır. Bir Hâmî dili olan Eski Mısırca (kısaca Mısırca)'yı konuşurlar. İki bin yıldan beri ölü bir dildir. Bu dil, hiyeroglif (işâret, resim) yazısı ile yazılır. Hâmîler, beyaz ırkların esmer bir grubudur. Saç dâima siyahtır. Sâmîler'le bir ilgileri yoktur. Sonradan karışacaklardır. Bugün Mısır'ın bilhassa "fellâh" denen köylü sekenesi, Eski Mısırlılar'ın ahfadı olan Hâmîler'dir. Fakat dil olarak Sâmî'leşmişlerdir. 1300 yıldan beri Arabça konuşmaktadırlar.

Eski Mısırlılar'ın dîni, mevzuumuzun tamâmen dışındadır. Çoktanrılı, karmaşık, protokollü, çok törenli, büyük imtiyazları olan, hattâ ilmi de inhisarlarında bulunduran ve ilim'de çok ileri giden bir râhibler sınıfının otoritesinde bir dindir. Tanrıların heykelleri yapılır. Firavunlar da tanrıdır. Bâ'sü bâ'de'l-mevt'e (ölümden sonra diriliş) inanç çok kuvvetlidir. Fakat tektanrılı (semâvî) dinlerin (Mûsevîlik, Hristiyanlık, İslâm) inancına benzemez. Firavunlardan biri, Tek Tanrı olduğunu hissetmiş, çoktanrılı sistemi ortadan kaldırmak istediği için, ortadan kaldırılmıştır. Bu zât, IV. Amenofis'tir. 1366'da "Ihnaton" adını alarak dînini ilân etmiştir. Mısır'da doğup yetişen Hazret-i Mûsâ'nın tek tanrı fikrinin bir asır önce IV. Amenofis tarafından ortaya atıldığını duyduğu muhakkaktır. Ancak Amenofis'in de Hazret-i İbrâhîm geleneğinden haber almış bulunması çok muhtemeldir.

Eski Mısır firavunlarının mensub bulundukları hânedânlara "sülâle" (İng. dynasty) denmesi târihçiler arasında âdet olmuştur.

Eski Mısır hiyeroglif yazısı, iki bin yıl önce unutulmuştur. Yazıyı Fransız ejiptologu Jean-François Champollion (1790-1832), 1822'de çözmüştür. O târihten başlayarak, müstakil ilim dalı olarak ejiptoloji (Fr. égyptologie) (Mısır dili ve târîhi) teşekkül etmiştir ki, münhasıran Eski Mısır'la uğraşır. İslâmî Mısır târîhi mütehassısına ejiptolog (égyptologue) denmez.

I. ve II. Sülâle'nin merkezi Thinis'tir. Bu şehir, Yukarı (Güney) Mısır'da Girge ve Kene şehirleri arasında, Nîl'in doğu sâhili üzerindedir. Karşısında, Nîl'in öte tarafında Abydos harâbeleri yükselir. III. Sülâle ile "Eski İmparatorluk" devresi başlar. Merkez Memfis'tir. Bugün Kaahire'nin banliyösüdür. Nîl'in batı kıyısına yakındır. Karşısında, Nîl'in öteki tarafında Helwân şehri vardır (ki bugün burası da Kaahire ile bitişmiştir). V. Sülâle taht şehrini Helyopolis'e götürmüştür. Helyopolis (Mısırca: On), Kaahire'nin dîğer bir banliyösüdür. Nîl'in doğu kıyısındaki bir delta kolu üzerindedir. Asıl Kaahire'nin kuzey-doğusudur. VI. Sülâle taht şehrini tekrar Memfis'e almıştır. IX. Sülâle Herakleopolis'i, X. Sülâle Teb'i merkez yapmıştır. Herakleopolis

Medînetü'l-Feyyûm yakınlarıdır. Moeris Gölü'nün (Birketü'l-Kerun) güney-doğusu ile Nîl'in batısı arasındadır. Teb (Thebes), Yukarı (Güney) Mısır'dadır.

XI. Sülâle ile "Orta İmparatorluk" dönemi başlar. Merkez Teb'dir. Delta bu devrede, Yukarı Mısır lehine ehemmiyetini azaltır. Yunanca Teb (Thebes)'in Mısırca adı Uast'tır. Şimdiki Uksûr'dur (Luksor, el-Uḳṣûr, Luxor). Nîl'in batı sâhilidir. Teb harâbeleri, Uksûr'un kuzeyinde görülür. XII. Sülâle, Memfis yakınlarında Lisht'i merkez yapmıştır. Böylece Memfis (Mısırca: Men-nofer), tekrar ehemmiyet kazanmış ise de, XIII. Sülâle gene Teb'e dönmüştür. XIV. Sülâle'nin merkezi Aşağı Mısır'da Xois'tir. XIII. Sülâle, Yukarı Mısır'da saltanat sürerken, XIV. Sülâle, Aşağı (Kuzey/Delta) Mısır'da hükümrân olmuştur. XV. ve XVI. Sülâleler'i, Mısırlı olmayan, Asyalı müstevlîler olan Hiksoslar teşkîl eder, merkezleri Avaris'tir. XVII. Sülâle'nin tâbii olarak Yukarı (Güney) Mısır'da Teb'de saltanat sürmüştür. Hiksoslar'ın taht şehirleri Avaris, Sînâ yarımadasının en kuzey-batısında, dolayısıyle Afrika'da değil, Asya kıt'asındadır. Port-Sa'îd-Port-Fu'âd şehrinin güney-doğusunda, Pelusium harâbeleri yakınlarındadır.

XVIII. Sülâle ile Teb'de "Yeni İmparatorluk" denen dönem başlar. Yalnız bu Sülâle'nin 9. firavunu IV. Amenofis yâni Ihnaton, taht şehrini "Ahhetaton" adını verdiği Tellü'l-Amarna'na nakletmiştir(1366-1348=18). Ahhetaton (yahut İhut-Aton=Aton Şehri), Nîl'in doğu sâhilinde ve Teb-Menfis yolunun hemen hemen yarısındadır. XXI. Sülâle'ye kadar merkez Teb'dir. XXI. Sülâle, bir müddet Teb'de, sonra Tanis'te saltanat sürmüştür. Tanis, Aşağı (Kuzey) Mısır'da Delta'nın en kuzey-doğusunda, Sînâ yarımadasına (Süveyş Berzahı) yakındır. Delta'nın bir kolunun doğu kıyısı üzerinde olduğu için Menzale Körfezi vâsıtasıyla Akdeniz'le irtibatlıdır. Libyalı, yâni başka bir Hâmî milletten olan XXII. Sülâle'nin merkezi Bubastis'tir. Delta'nın bir kolunun doğu kıyısında, bugünkü Zekâzîk yakınlarıdır. Gene Libyalı olan XXIII. Sülâle'nin merkezi Tanis'tir.

XXIV. Sülâle'nin merkezi Sais'tir. Sais, Delta'da Nîl'in doğu kıyısı üzerinde, Kaahire ile Akdeniz'in hemen hemen ortasındadır. XXV. Sülâle, diğer bir Hâmî ırktan olup Habeş'tir. Merkez Teb iken 689-674 arasında Tanis'e götürülmüştür. XXVI. Sülâle'nin merkezi Sais'tir. İranlı Ahamenî imparatorları, XXVII. Sülâle sayılmıştır. Bunlar Memfis'te oturan satrap'ları (umûmî vâlî, saltanat nâibi) vâsıtasıyle Mısır'ı yönetmişlerdir. Bir firavunlu XXVIII. Sülâle, Sais'te saltanat sürmüştür. 2 firavunlu XXIX. Sülâle'nin merkezi Mendes'tir. 3 firavunlu XXX. Sülâle'nin taht şehri Sebennitos, Delta'da, Nîl'in bir kolunun batı kıyısındadır. M.Ö. 333'te Yunanlılar devri başlar ve merkez, XXXI. Sülâle'nin tek firavunu sayılan Büyük İskender'in kurduğu İskenderiyye'ye nakledilir.

Mısır imparatorluğunun doğrudan doğruya yönettiği veyâ nüfuz kurduğu en geniş sâha: bugünkü Mısır, Sûdân'ın büyük kısmı (hemen hemen 10° paralele kadar inilmiştir), Berka ve Sirenaika (Libya'nın Bingazi bölgesi), Eritre; Asya'da Sînâ yarımadası, Filistin ve Batı Ürdün, Lübnan, Suriye'nin büyük kısmı (Fırat'a kadar), Anadolu'dan küçük parçalar (Hatay, Çukurova, Antep vs.), tâbiyyet yoluyla Kıbrıs. Umûmiyetle bu genişliğe M.Ö. XIII. asırda ulaşılmıştır. Eski ve Orta İmparatorluk, sadece II. Şelâle'ye kadar Nîl vâdîsi ile Delta'ya hâkim olmuş, fakat Sînâ yarımadası başta olmak üzere civâr ülkelerde nüfuz te'sîs etmiştir.

I. İLK FİRAVUNLAR (M.Ö. 3100?(*)-2686? = 414?):

I. SÜLÂLE: 3100?-2890? = 210? (Thinis, 9 firavun):
0. Na'rmer (**)
1. Menes
2. Atoti I
3. Atoti II
4. Atoti III
5. Hesepti
6. Merbapen
7. Samsu
8. Kebehu
9. Bsuneter (***)

II. SÜLÂLE: 2890?-2686? = 204? (Thinis, 10 firavun):
10. Bazau
11. Kakaoo
12. Bineteren
13. Uznas
14. Senti
15. Neferkarâ
16. Nefersokar
17. Huzefa
18. Zozai
19. Nebka (****)

II. ESKİ İMPARATORLUK (2686 - 2133 = 553):

III. SÜLÂLE: 2686?-2613? = 73 (Memfis, 6 firavun):
20. Neterhet-Zoser I (Netjerihet = Coser) b.Sanahte
21. Zeses I
22. Zeses II
23. Nebkarâ (Sehemket)
24. Neferkarâ (Ha'ba)
25. Huni

(*) Bu tarih 3500, 3400, 3300'e de alınırken şimdi 3100 üzerinde birleşilmiştir.

(**) Bütün Mısır'ın (Aşağı=Delta ve Yukarı=Güney Mısır) ilk kralı. Menes'in babası.

(***) Mısır kitâbelerine göre I. Sülâle firavunları: Menes, 'Aha=Neithhotep, Cer, Cet, Udimu (Den, Usafais)=Merneith, Acib ('Anecib), Semerhet, Ka'a.

(****) Mısır kitâbelerine göre II. Sülâle: Hotepsehemui, Nebra' (Ra-Neb = Re'neb), Neterimu (Ninetjer), Peribsen, Senci, Hasehem, Hashemui = Nimaathep.

IV.SÜLÂLE: 2613?-2498? = 115 (Memfis, 9 firavun):
26. Sneferu = Hetep-Heres (Keops'un ann.)
27. Hufu (Yun. Keops) (23 yıl) b. Sneferu
28. Zedfra (Ra'cedef) b. Sneferu
29. Hâfrâa (Yun. Kefren) (18 yıl) b. Sneferu
30. Menkaurâ (Yun.Mykerinos) (18 yıl)
31. Ratoises
32. Biheris
33. Shepseskaf
34. Thamftis

V. SÜLÂLE: 2498?-2345? = 153 (Helyopolis, 9 firavun):
35. Userkaf
36. Sahurâ (Yun. Sefres)
37. Neferirkarâ (Yun. Kakai)
38. Shepsekarâ
39. Hâneferrâ
40. Niuserrâ
41. Menkauhor
42. Zedkarâissi (Ceskarâ)
43. Unas (Yun. Onnon) (2375?-2345 = 30) = Nebet

VI. SÜLÂLE: 2345?-2181?=166 (Memfis, 6 firavun):
44. Pepi I (Merire' Piopi) b.Teti (t) (2345-2300 = 45) (*)
45. Merenrâ Antyemsaf I b. Pepi I
46. Pepi II (Neferkare Piopi) (2300-2212 = 88) (**) (doğ. 2306 =94)
b. Antyemsaf I b. Pepi I = Ucebden
47. Merenrâ-Mehtimsaf (Antyemsaf II) b. Pepi II = Nitokris
48. Merenrâ-Zesamsaf (Netjerikarâ)
49. İmparatoriçe Neteraqert (Menkarâ) (***)

(*) 6 yıl için ortak-firavun: Userkare' (2423-2417) = İput.

(**) Bütün târîhin en uzun saltanatı (sonra 72 yılla XIV. Louis gelmektedir); fakat kronoloji kesin değildir. İhtimal babasının saltanatını düşmek gerekiyor.

(***) Bu Sülâle, 2065 yılına kadar Memfis tâbî kralı olarak devâm etmiştir.

VII. SÜLÂLE: (Kısa müddet içinde 24 firavun)

VIII. SÜLÂLE: (Kısa müddet içinde 18 firavun)

IX. SÜLÂLE: 2242-2160 = 82 yıl (Herakleopolis, Aşağı Mısır, 6 firavun)
1.Meribra Heti I

X. SÜLÂLE: 82 yıl (Teb, Yukarı Mısır, 3 firavun) (*)
1. Uahkara Heti II, 2. Merikana, 3. Nebkaura Heti III

III. ORTA İMPARATORLUK (2133-1552 = 581):

XI. SÜLÂLE: 2133-1991 = 142 (Teb, 8 firavun)
1. Mentuhotep I (2133-2117 = 16)
2. Inyotef I (1 oğlu, babası ile ortak: 2133-2117 = 16)
3. Inyotef II (2 oğlu) 2117-2068 = 49
4. Inyotef III (3 oğlu) 2068-2060 = 6
5.Nebhepetrâ Mentuhotep II (4 oğlu) 2060-2009 = 51
6. S'anharâ Mentuhotep III (5 oğlu) 2009-1997 = 12
7. Nebtowerâ Mentuhotep IV (6 oğlu) 1997-1991 = 6

XII. SÜLÂLE: 1991-1786 = 205 (Lisht, 8 firavun):
1. Amenemḥat I (Amenemhe) (Şetepibre') (1991-1762 = 29) doğ. 2042 = 80 (**)
2. Senusret I (Senwosre) (Sesôstris) (Heperkare') b. Amenemhat I (1962-1928 = 34) (doğ.2002 = 74) (***)
3. Amenemhat II b. Senusret I (Nubkaure') (1928-1895 = 33) (****)
4. Senusret II (Ha'heperre') (Yun. Sesôstris) (1895-1878 = 17) (*****)
5. Senusret III (Ha'kaure') b. Senusret II (1878-1842 = 36)
6. Amenemḥat III "Büyük" (Nema're') b. Senusret III (1842-1798 = 44) (merkez Feyyûm)
7. Amenemḥat IV (Ma'herure') b. Amenemhat III (1798-1789 = 9)
8. İmparatoriçe Sebekneferurâ (Sebekkare' Sebeknofru) b. Amenemhat III (1789-1786 = 3) (******)

(*) IX. ve X. Sülâleler çağdaştır, biri Yukarı, diğeri Aşağı Mısır'ı paylaşarak ayrı devletler hâlinde saltanat sürmüşlerdir. Her ikisinin de firavun sayısı bilinmiyor.

(**) Cülûsundan önce V. Mentuhotep'in vezîri idi. By.oğlu ve velîahdi Merikara, daha önce öldü.

(***) I. Amenemḥat'ın 2. oğlu. Babasının son 10 yılında ortak-firavun.

(****) I. Senusret'in oğlu. Babasının son 5 yılında ortak-firavun: Kızları: Hnement, Ha.

(*****) II. Amenemḥat'ın oğlu. Babasının son 2 yılında ortak-firavun.

(******) Kardeşi: İpshemu-abi. Bu imparatoriçenin zevci, XIII. Sülâle'nin ilk firavunu olan Amenemḥat-Sebekhotep'tir.

XIII. SÜLÂLE: 1786?-1674? = 118 (Teb, 13 firavun):

1. Sehemra-Hutaui Amenemḥat Sebehotep I = Scbeknefrura
2. Seanhtaui Schemkare' Amenemhe V
3. Sehemra-Hutaui Penten
4. Sehemkara Amenemḥat-Senbuf
5. Secefakara Kai-Amenemḥat
6. Hutauira Ugaf
7. Sneferibra Sesôstris
8. Seanhibra Ameni-Antef-Amenemḥat
9. Heribşedet Amenemḥat
10. Sehetepibrê Amenemḥat
11. Semenhkare' Mermeşa
12. Sehemre'-Seuactaui Sebehotep III
13. Hasehemre' Neferhotep = Senseneb

XIV. SÜLÂLE: 1786?-1603? = 183 (Xois, 17 firavun) (*)

1. Haneferrê Debehotep IV
2. Haanhrê Sebehotep V
3. Haheteprê Sebehotep VI
4. Mersehemrê Sebehotep VII
5. Merkaurê Sebehotep VIII
6. Nihanimaatrê Hencer
7. Userkaré Hencer
8. Uahibre, Horus
9. Memeferrê Ai
10. Seuacenrê Nebirieaut
11. Cedneferrê Didumes
12. Cedheteprê Didumes
13. Seuahenrê Senebmiu
14. Cedanhrê Mentuemsaf
15. Nehcsi
16. Menhaure Seshib
17. Hetepibrê Siamon- Horneceriotef

(*) Aşağı Mısır'da (Batı Delta) ve XIII. Sülâle ile çağdaş ve ona tâbî.

XV. ve XVI. SÜLÂLELER (I. ve II. HİKSOS HÂNEDÂNLARI): 1674?-1567? = 107 (Avaris, 6 firavun):

1. Harak (Yun.Saratis/Salitis)
2. Seusenrê Hian (Bnôn)
3. Auserrê Apopi (Apahnas)
4. Nebhereşrê Apopi (Apofis) = İput
5. Aaşra (İannas)
6. Aakenenrê Apopi(Assis) (1)

XVII. SÜLÂLE: 1650-1552 = 198 (Teb, 16 firavun) (*):

1. Sehemrê-Uahha Ra-Hotep
2. Sehemrê-Heruhermaat Antef (İhyotef)
3. Sehemrê-Upmaat Antef
4. Nebheperrê Antef
5. Sehemrê-Uachau Sebekemsaf
6. Sehemrê-Şedtaui Sebekemsaf = Nebhas
7. Sehemrê-Sementaui Cehuti
8. Senahtenrê Taâ = Tetişeri
9. Sekanenrê Taâ = Ahhotep
10. Seuserenrê
11. Sehemre Şedwast
12. Nubheperrê İhyotef
13. Senahtenrê
14. Sekenenrê Ta'o I
15. Sekenenrê Ta'o II (14 oğlu)
16. Uacheperrê Kames (Kamose) (Kamosis) (1572 - 1552 = 20) (**) (15 oğlu)

(*) Yukarı Mısır'da ve Hiksoslar'a tâbî.

(**) XVIII. Sülâle'nin ilk firavunu Ahmosis'in babası.

(1) 6 Hiksos firavununun isimleri son def'a şöyle transkribe edilmiştir: Mayerbré Şeşi, Mesuserré Yakubher, Sewesrenré Hayan, 'Auserré Apopi I, 'Akenenre' Apopi II, Asehre' Hamudı.

IV. YENİ İMPARATORLUK (1552 - 525 = 1027):

XVIII. SÜLÂLE: 1552 - 1305 = 247 (Teb, 13 firavun):

1. Nebpehtirê Ahmosis I (Mıs.Ahmes = Ahmose) (1552 = 1527 = 25) (x)
2. Ceserkarê Amenofis I (Amenhotep) b. Ahmosis I (1527 - 1506 = 21)
3. Aaheperkarê Thutmôsis I (Thutmes = Dhutmose) b. Amenofis I (1506 - 1494 = 12) (xx)
4. Aahepenrê Thutmôsis II (Thutmes) b. Thutmôsis I (1494 - 1490 = 4) (xxx)
5. Menheperrê Thutmôsis III (Thutmes) b. Thutmôsis II (1490 - 1436 = 54) (xxxx)
6. Aaheperurê Amenofis II (Amenhotep) b. Thutmôsis III (1436 - 1412 = 24) = Meritamen
7. Menheperura Thutmôsis IV (Thutmes) b. Amenofis II (1412 - 1402 = 10) (xxx xx)
8. Nebmârê Amenofis III (Amenhotep) b. Thutmôsis IV (1402 - 1364 = 38) (xxx xxx)
9. Neferheperurê Amenofis IV (Amenhotep) (1366 : Ahunaton/Ahenaten)b. Amenofis III (1364-1347 = 17)(xxxx xxx)
10. Smenhkarâ b. Amenofis III (ağabeyine ortak firavun: 1351 - 1348 = 3) = Meritaton (kızkardeşi, İmparatoriçe)
11. Tutânh Amon (Tutanhaton) (1347 - 1337 = 10) (x)
12. Heperheperurê Ai (1337 - 1333 = 4)
13. Cerserheperurê Haramhab (1333 - 1305 = 28) = Muthenecemet

---

(x) Babası Kames, Teb kralı olarak, XVI. Hiksos Sülâlesi'nin tâbii idi. Zevceleri Nafritari (Nefertari) ve Aahetep.

(xx) Fırat kıyısında Kargamış'a kadar bizzât ilerledi (Anadolu). = Ahmosis (kızkardeşi).

(xxx) Kızkardeşi ve zevcesi: Haçepsut (Haçepo) (Mâkarê Haşepsowe)(1543-1483=60), oğlu III. Thutmôsis nâmına 18 yıl saltanat nâibesi-imparatoriçe. Her iki kızı da, kardeşleri olan III. Thutmôsis'le evlendiler.

(xxxx) İlk def'a ol.Nîl'in 4. Şelâle'sine kadar indi (bu şelâle yakınlarında târîhî Eski Mısır şehri: Meroe). = Nebithru.

(xxx xx) Hurri hânedânından Mutemuya ile evlendi. Bu izdivaçtan III. Amenofis ile büyük-râhib İnen doğdu.

(xxx xxx) Eşleri: 1. Tiyi b.Juja (IV. Amenofis'in ann.). 2. Gilu-Hepa (Hurri) (kuzini) (izd.1396). 3. Tadu-Hepa (Mıs.Nefertiti) (Hurri-Mitanni prs.i): Gilu-Hepa'nın birâder-zâdesi, 1370'te dul kalınca üvey oğlu IV. Amenofis'le evlendi. 4. Bir Bâbil prensesi.

(xxxx xxx) 1366-1348 = 18 yıl müddetle taht şehri: Ahhetaton = Aton Şehri = Tellü'l-'Amarna.

XIX. SÜLÂLE: 1305 - 1186 = 119 (Teb, 10 firavun):

1. Menpehtirê Ramses I (Haremhab) b. Sethos (general) (1305 - 1303 = 2) (14) = Sitra

2. Menmârê Sethos I (Seti) Merenptah b. Ramses I (1303 - 1289 = 14) (15)

3. Usirmâra Ramses (Ramesse) II "Büyük" b. Sethos I (1289 - 1224 = 65) (doğ. 1306 = 82) (xx) (16)

4. Merenptah I b.Ramses II (1224 - 1204 = 20) (17)

5. Ushcperurê Seti II Merenptah (1204 - 1200 = 4)

6. Menmirê Amenmeses (1200-1194 = 6) (18)

7. Ahenrê Merenptah Siptah (1194 - 1188 = 6)

8. İmparatoriçe Sitrê meryamun Tewosre (7'nin zevcesi ve muhtemelen kızkardeşi) (1188-1186 = 2)

9. "Suriyeli" (25) (1186)

10. İarsu (gaasıb) (1186) (24)

XX. SÜLÂLE: 1186 - 1069 = 117 (Teb, 11 firavun):

1/25. Userhâurê Setnahte (1186 - 1184 = 2) (xxx)

2/26. Usermârê Meryamun Ramses III (1184 - 1153 = 31) (1'in oğlu) = İsct

3/27. Hekamârê Setpenamun Ramses IV (1153 - 1146 = 7) (Ramses III oğlu)

4/28. Usermârê Seheperenrê Ramses V(1146-1142 = 4) (Ramses IV oğlu)

5/29. Nebmârê Meryamun Ramses VI (1142-1135 = 7) (Ramses III oğlu)

6/30. Usermârê Setpenra Ramses VII (1135-1129 = 6) (Ramses VI oğlu)

7/31. Usermârê Aheramun Ramses VIII (1129-1127 = 2) (Ramses III oğlu)

8/32. Neferkarê Setpenrê Ramses IX (1127 - 1109 = 18)

9/33. Hepermâre Setpenrê Ramses X (1109 - 1099 = 10)

10/34. Menmârê Setpenptah Ramses XI (1099 - 1069 = 30)

11/35. Ramses XII (1069)

(x) IV. Amenofis'in kızı İmparatoriçe Anhesenamon'la evlendi. Aynı hânedânın bir prensi olmalıdır. 1342'de genç yaşında ölünce zevcesi İmparatoriçe, TutânhAmon'un vezîri Ai ile evlenip onu tahta çıkardı. Ai'nin bir eşi de Tiyi'dir. Sonra tahta çıkan Haremhab, generaldir. Ayni hânedânın prenslerinden olabilir. TutânhAmon'un mezârının keşfi, ejiptoloji'nin büyük olaylarındandır. Mezâr eşyâsı Kaahire Müzesi'ndedir.

(xx) Zevceleri: =1. Matneferurâ (Hitit prs.i) (izd.1264). = 2. İlkinin hemşîresi olan dîğer Hitit prensesi. = 3. Naptena. II. Ramses'in halefi olan oğlu, 13. oğludur. Her iki tarafın imparatorluklarının bizzât başkumandanlık yaptıkları Mısır ve Hitit imparatorlukları arasında târihin ilk büyük meydan muhârebesi: Kadeş, M.Ö. hazîrân 1296. Ramses'in Mısırca adı: Usermârê Râmesse Miamun. Oğlunun (halefi) adı: Binerê Meryamun Merenptah Hotphimâe.

(xxx) Muhtemelen XVIII. Sülâle'den inmiş bir prenstir. III. Ramses'in babasıdır.

XXI. SÜLÂLE: 1069 - 945 = 124 (Teb ve Tanis, 6 firavun):

1/36. Hrihor (Smendes/Nesubanebzed) (1069 - 1043 = 26) (x)
2/37. Piânhi (Psusennes/Pasebhennut I) (Neferkarê Hekawise Amenemnisu) (1'in oğlu) (1043 - 1039 = 4) = Makare (Maâtkara/Munecem)
3/38. Panezem I (Pinucem) (Aheperrê Psibhâemne)(1'in oğlu) (1039-993 = 46)
4/39. Amenemopet (Amenofitis) (Usermârê Amenemope/Musahert) (3'ün oğlu) (993-978 = 15)
5/40. Nutekheperrê Siamun (978-959 = 19)
6/41. Pesabhennut (Tsusennes) II (xx) (959-945 = 14)

XXII. SÜLÂLE : 945 - 715 = 130 (Bubastis, Libyalı 9 firavun):

1/42. Hecheperrê Şeşonq I(Şoşenk) (945 - 924 = 21)
2/43. Osorhon I (924 - 890 = 34) = Makare (xxx)
3/44. Hekah eperrê Şoşenk II (Osorhon I oğlu) (890 - 889 = 1)
4/45. Usermârê Takelot I b. Osorhon I (883 - 874 = 15)
5/46. Usermârê Osorhon II b.Takelot I(874 - 851 = 24)
6/47. Hecheperrê Takelot II b.Osorhon II (857 - 825 = 25) = Karomamo
7/48. Şeşonq III b.Takelot II(825 - 773 = 52)
8/49. Usermârê Paimi (Pimay) b. Şeşonq III(773 - 767 = 6)
9/50. 'Aheperrê Şeşonq V b.Paimi (787 - 730 = 37)
10. 'Aheperrê Osarhon IV b.Şeşonq V (730 - 715 = 15)

XXIII. SÜLÂLE: 818 - 715 = 103 (Tanis, Libyalı 8 firavun):

1. Usermârê Pedubast b.Takelot III (818 - 793 = 25)
2. İuput I b. Pedubast (804 - 783 = 21)
3. Şoşenk IV b.İuput I(783 - 777 = 6)
4. Osorhon III(x) b. Şoşenk IV (777 - 749 = 28)
5. Psommus Takelot III b.Osorhon III(754 - 734 = 20)
6. Rudamen b.Takelot III(734 - 731 = 3)
7. İuput II (731 - 720 = 11)
8. Zet Şoşenk VI (720 - 715 = 5)

(x) Büyük-râhib iken XI. Ramses'e dâmâd ve firavun oldu. Asıl adı: Heckeperrê Nesbanebded. = Tentamon.

(xx) Kızı = Hazret-i Süleymân (İsrâil kr.974 - 936 = 38). Teb kralı II. Pinucem'in oğlu, asıl adı: Titheprurê Psibhâemme II. II. Pinucem'in selefi ağabeyi Nesbarebded, ikisinin babası gene Teb kralı Menheperrê, onun ağabeyi Teb kralı Masahert'in babaları da firavun I. Panezem'dir.

(xxx) I. Sehemheperrê Osorkon veyâ Osorhon, I. Şeşonq'un oğludur. Kardeşleri Nemrud ve büyük-râhibe Auput'tur.

XXIV. SÜLÂLE: 730 - 715 = 15(Sais, 2 firavun) (xx):
1/55. Tefnahte I(730 - 720 = 10)
2/56. Bokhoris (Vahkare Bekenrinef) (720 - 715 = 5) (xxx)

XXV. SÜLÂLE: 760? - 656 = 104 (760 - 715'de Meroe, Teb, 689-674 = 15 müddetle Tanis, 6 Habeş firavun):
1. Kaşta (760? - 747 = 13?)
2. Pîanhi b. Kaşta (746-716 = 31)
3/57. Şabako b. Kaşta (bütün Mısır: 715) (716 - 702 = 14) (xxxx) = İbart
4/58. Şebitku b. Şabako b.Pîanhi (702 - 690 = 12)
5/59. Taharka b. Pîanhi (690-664=26)=Şapenapet b. Amenardis I ve =Amenduhat
6/60. Tanuat-Amun b.Şebitku (664 - 656 = 8) (xxx xx) ([1])

XXVI. SÜLÂLE: 668? - 525 = 143 (Sais, 6 firavun):
1/61. Psammetik (Wahibrê Psamtek) I b.Nehao(Sais prensi Neko I 668? - 664 = 4?) b. Bokharis (no.56) (664 - 610 = 54) = Mehitenu - seht
2/62. Nehao (Wehemibrê Neko) II b.Psammetik I(610 - 595 = 15) (xxx xxx)
3/63. Psammetik (Neferibrê Psantek) II b. Nehao II(595 - 589 = 6) = Nitokris
4/64. Apries (Hââibrê Wahibrê) I(Hofra) b.Psammetik II(589 - 570 = 19) (katl)
5/65. Ahmes (Amasis) (Hnemibrê 'Ahmose) II(xxxx xxx) b.Psammetik II (570 - 526 = 44) = Ladike
6/66. Psammetik ('Anhkaenrê Psamtek) III b. Ahmes II(526 - 525 = l) (xxxx xxxx) = Anhnesrep-ribrê

(x)	Oğlu ve velîahdi: Yeveloti.
(xx	Aşağı Mısır'da.
(xxx)	Katledildi. XXVI. Sülâle, bunun neslindendir.
(xxxx)	Nübye kralı (750 - 741 = 9) Kaşta'nın oğlu. Ağabeyi Dianhi de Nübye kralı oldu(741-721 = 20). Şabaka'nın kızı II. Şapenupet, büyük-râhibedir.
(xxx xx)	Nesli, merkezi Napata olmak üzere Nübye kralları.- Mısır, 26 yıl müddetle Asur imparatorluğuna tâbî oldu: 674-669 = 5 + 666 - 645 = 21 = 26. Kesin Âsur istîlâsı: 22.7.671.
(xxx xxx)	Kızkardeşi Nitokris (III. Hepenupet), büyük-râhibedir.
(xxxx xxx)	Kıbrıs fâtihi.
(xxxx xxxx)	Oğlu (velîahdi) ve 2 kızı ile berâber öldürüldü. Diğer oğlu İnaros, 8 yıl (462-454) öldürülünceye kd. tahta hakk iddia etti. İnaros'un oğlu Thanmiras, 454'te Libya kralı oldu ve bunun oğlu Psammetik, Mısır tahtı müddeîsi (380-379) idi.

(1) Sûdân'da Napata kralları: 1) Kaşta M.Ö. 760? - 751 = 9?, 2)Pîanhi b.Kaşta 751 - 716 = 35, 3) Şabako b.Kaşta 716 - 702 = 14, 4)Şebitku b.Pîanhi 702 - 690 = 12, 5) Taharka b.Pîanhi 690 - 664 = 26, 6) Tanuat-Amun b.Şebitku 664 - 653 = 11, aynı zamanda Mısır'da XXV. Sülâle firavunlarıdır. Hânedân, yalnız Napata kralları olarak 310 yılına kadar yaklaşık 450 yıl devâm etti: 7) Atlanersa b.Tanuat-Amun 653, 8) Senkamanisken 643, 9) Anlamano 623, 10) Aspelta 593, 11) Amtalka 568, 12) Malenaqen 555, 13) Analmaye 542, 14) Amani-nataki-lebte 538, 15) Karkamani 519, 16) Amaniastabarka 510, 17) Siaspika 487, 18) Nasahma 468, 19) Malewiebamani 463, 20) Talahamani 435, 21) Amanine-te-yerike 431, 22) Baskakeren 405, 23) Harsiotef 404, 24) Fülân 369, 25) Ahraten 350, 26) Nastasen 335 - 310.

XXVII. SÜLÂLE: 525 - 404 (5 firavun-şehenşâh) = 121 + 343 - 333 (3 firavun - şehenşâh) = 10 = 131 (Memfis):

Bu müddet, Mısır'da İran hâkimiyetidir. Pers Ahemenî şehenşâhları, ayni zamanda firavun sayılmış ve Memfis'te bir satrap (İranlı umûmî vâlî veyâ saltanak nâibi) ile temsîl edilmişlerdir.

XXVIII. SÜLÂLE: 404 - 399 = 5(Sais, 1 firavun)

1. Amyrtaios (404 - 399 = 5) (x)

XXIX. SÜLÂLE: 399 - 380 = 19 (Mendes, 4 firavun):

1. Neferites I(Nef'aurud) (399 - 393 = 6) = Uahibre Haibre
2. Psammuthis (Usire Setpenptah Pshenmut)(393)
3. Ahoris (Hnemmâerê Hakor) b. Neferites (393 - 380 = 13)
4. Neferites II (380)

XXX. SÜLÂLE: 380 - 343 = 37 (Sebennytos, 3 firavun):

1. Nektanebos I(380 - 362 = 18)
2. Zeher (Tahos) b.Nektanebos I(362 - 360 = 2)
3. Nektanebos II b.Tahos b.Nektanebos I(360 - 343 = 17) (xx)

XXXI. SÜLÂLE: 333 - 323 = 10 (İskenderiyye, 1 firavun):

1. Büyük İskender (333 - 323 = 10)

XXXII. SÜLÂLE: 323 - 30 = 293 (İskenderiyye): Ptolemaios = Lajid Hânedânı.
XXXIII. SÜLÂLE(xxx): M.Ö. 30 - M.S. 395 = 425: Roma(44 hânedân)
XXXIV. SÜLÂLE: 395 - 641 = 146: Bizans (8 hânedân)
XXXV. SÜLÂLE: Hulefây-i Râşidîn (3 Halîfe): 641 - 661 = 20
XXXVI. SÜLÂLE: 661 - 750 = 89: Emevîler
XXXVII. SÜLÂLE: 750 - 868 = 118 + 905 - 934 = 29 = 147: Abbâsîler
XXXVIII: 868 - 905 = 37: Tolunlular
XXXIX: 934 - 969 = 35: Ihşıdoğulları
XL: 969 - 1171 = 202 Fâtımîler
XLI: 1171 - 1250 = 79: Eyyûbîler
XLII: 1250 - 1517 = 267: Memlûkler
XLIII: 1517 - 1914 = 397: Osmanlılar
XLIV: 1914 - 1953 = 53 Kavalalılar (krallık)
XLV: 1953 - : Cumhûriyet

Helenistik târîhe giren Makedonya devresi(333-30) istisnâ edilirse, Eski Mısır târîhi, 3100-333 = 2767 yıl tutmaktadır. İlk firavun Menes ile Büyük Piramid'in bânîsi Keops arasında(3100-2600) 700 yıl vardır. Keops ile mumyası Kaahire Müzesi'nde bulunan II. Ramses arası(2600-1300) 1.300 yıldır. Hazret-i İsa ile günümüz arasındaki mesâfe 2000 yıl olduğu hâlde, Hazret-i İsa ile Keops arasındaki mesâfe 2.600 yıldır.

(x) Müddeî Amyrtaios'un torunu ve İran'ın Mısır satrapı Pausiris'in oğlu. Mısırca: Amonirdisu.

(xx) Bu 3 firavunun Mısır dilinde adları: Heperkarê Nehtnebef, İrmâenrê Ceho Setpenanhur, Snecemibrê Nehtharehbe.

(xxx) Buradan îtibâren Sülâleler için koyduğumuz rakamlar, bize âiddir. Eski Mısır tarihi için XXXII. ve son Sülâle, Lajid Hânedânı sayılır ki, Yunanlılar bahsinde görülecektir.

B i b l i y o g r a f y a. Champollion-Figeac, *Egypte Ancienne,* Paris, 1858; Champollion, *Système Hiéroglyphique,* Paris, 1824; A.M., *Grammaire Egyptienne,* Paris, 1835; A.M., *Dictionnaire Egyptien,* Paris, 1841; A.M., *Monuments de l'Egypte,* Paris, 1872(1833'te yazılmıştır); J.Vandier, *Archéologie Egyptienne.,* 6 c., 1952-77; J.Baines ve J.Malek, *Atlas of Ancient Egypt,* 1980; H.Brugsch, *Geographische Inschriften Altägyptischer Denkmäler,* 3 c., 1857-60, 2: 1970; H.Brugsch, F.Chabas ve E.Revillout, *Revue Egyptologique,* 16 c., 1880-1924, 2: 1978; Jacques J.Janssen ve Inge Hofmann, *Bibliographie Egyptologique Annuelle,* 13 c., 1968-80(1964-76 yılları için); Suzanne Ratié, *La Reine Hatchepsout,* Paris, 1979; Karl Baedeker, *Egypt and the Sûdân,* Alm.'dan trc., 7: Leipzig, 1914; A.M., *Upper Egypt with Nubia,* Alm.'dan trc., 1885, 1892; Sir G.Maspero, *Histoire Ancienne des Peuples de l'Orient Classique,* Paris, 6: 1904, 7: 1909; A.M., *New Light on Ancient Egypt,* Londra, 1908, 2: 1910; E.A.W.Budge, *History of Egypte from the End of the Neolithic Period to the Death of Cleopatra VII B.C. 30,* 8 c., Londra, 1902; James H.Breasted, *A History of Egypt,* New York, 2: 1909, Londra, 1935; A.M., *Ancient Records of Egypt* (Mısırca kitâbelerin İng.trc.leri), 5 c., Chicago, 1906-7; A.M., Alm.trc. *Geschichte Agyptens,* Viyana, 1936; Eduard Meyer, *Geschichte des Altertums,* Stuttgart, 3: 1913, Fr.trc.Maxime David ve A. Moret, *Histoire de l'Antiquité,* 2 c., Paris, 1912-4; Sir Flinders W.M.Petrie, *History of Egypte from the Earliest Times to the End of the XXXth Dynasty,* 3 c., Londra, 1897, 2: 1923; Herodot; Strabo; Jacques Pirenne, *Histoire Universelle,* I, Neuchatel, 1945; A.Moret, *L'Egypte Pharaonique,* Paris, 1927; A.M., *Au Temps des Pharaons,* Paris, 1941; A.Erman, *L'Egypte des Pharaons,* Paris, 1939; A.Waigall, *Histoire de l'Egypte Ancienne,* Paris, 1935; Y.Z.Özer, *Mısır Târîhi,* T.T.K., 1939; Âfet İnan,*Eski Mısır Târih ve Medeniyeti,* T.T.K., 1956; R.Biasutti, *Le Razze e popoli della Terra,* Torino, 2: 1957; William H.Worrell, *A Study of Races in the Ancient Near East,* Cambridge, 1927; J.-G.Heintz, *Index Documentaire des Textes d'el-Amarna,* 1981; A.Moret, *Sarcophages de l'Epoque Bubastide à l'Epoque Saïte,* 2 c., folio,1912-3; C.R.Lepsius, *Die Chronologie der Ägypter,* 1849, 2:1980; K.H.Brugsh, *Thesaurus Inscriptiorum Aegyptiacarum,* 3 c., 1883-91, 2: 1968; J.Lippinska, *The Temple of Tuthmosis III,* 1977; M.Heerma van Voss, *Ägypten, Die 21. Dynastie (1070-945),* 1982; N.de G.Davies, *The Tomb of Ken-Amun at Thebes,* 2c., 1930, 2: 1980; A.M., *The Tomb of Nefer-Hotep at Thebes,* 2 c., 1933, 2: 1980; A.M., *The Tomb of Rekhmi-Re' at Thebes,* 2 c., 1943, 2: 1980; G.Daniel, *A Short History of Archaelogy,* 1981; *Zeitschrift für Ägyptische Sprache und Altertumskunde,* A.Erman u.G.Steindorff nş., 78 c., 1863-1943, 2: 1966-8; *Etudes sur l'Egypte et le Soudan Ancien,* J.Vercoutter, L.Limme vs.nş., 5c., Lille, 1974-79; *Luxor Museum of Ancient Egyptian Art Catalogue,* 1979; A.Erman ve H.Grapow, *Worterbuch der Ägyptischen Sprache,* 13 c., Berlin; J.Dümichen, *Zur Geographie des Alten Aegypten,* 1894, 2: 1980; T.Hoving, *Tutanhamun,* 1979; S.E.S. Adwards, *Tutankhamon,* New York 1978; C.M.Firth ve B.Gunn, *Teti Pyramid Cimeteries,* 2 c., folio, 1926; J.Baikie, *A History of Egypt from the Earliest Times to the End of the XVIIIth Dynasty,* 2 c., 1929, 2: 1971; M.-C.de Graeve, *The Ships of the Ancient Near East(2000-500 B.C.),* 1981; C.Abel, *Koptische Untersuchungen,* 1876, 2: 1980; J.Haas, *The Evolution of the Prehistoric State,* 1982; H.Gauthier, *Dictionnaire des Noms Géographiques contenus dans les Textes Hiéroglyphiques,* 7 c., 1925-31, 2: 1975; J.Kamil, *Luxor, A Guide to*

Ancient Thebes, 3: 1983; K.A.Kitchen, *The Life and Times of Ramesses II*, 1982; *Annual Egyptological Bibliography*, L.M.Zonhoven, I.Hofmann, J.J.Janssen vs.nş., 33 c., 1951-1983.

Db.Redford, *Akhenaten, The Heretic King*, 1987; Christiane Desroc-Noblecourt, *Life and Death of a Pharaoh, Tutankhamen*, New York 1963; W.A.Ward, *Index of Egyptian Administrative and Religious Titles of the Middle Kingdom*, 1983; Musée d'Art Egyptien Ancien de Louxor, *Catalogue*, 1985; C.Laloutte, *L'Empire des Ramsès*, 1985; N.Strudwick, *The Adminisration of Egypt in the Old Kingdom*, 1985; K.R.Weeks, *An Historical Bibliography of Egyptian Prehistory*, 1985; K.Brugsch, *Dictionnaire Géographique de l'Ancienne Egypte*, 1880, 2: 1974(1.440 s.); A.M., *Recueil des Monuments Egyptiens dessinés sur Lieux et publiées sous l'Auspice de Son Altesse le Vice-Roi d'Egypte Mohammed Said Pascha*, 7 c., 1862-85, 2: 1982; S.Rossini, *Hieroglyphen,* 1986; N.-C.Grimal, *Les Termes de la Propagande Royale Egyptienne de la XIXe Dynastie à la Conquête d'Alexandre*, Paris 1986, 770 s.; *Zeitschrift für Papyrolopie und Epigraphik*, 1987'ye kd.70c.; E.Chassinat, *Le Temple d'Edfou,* 10. baskı, Kaahire 1987; M.Bucaille, *Les Momies des Pharaons et la Médecine, Ramsès II à Paris, Le Pharaon et Moïse*, Paris 1987.

II

MEZOPOTAMYA

Eski Mezopotamya

Yunanca bir kelime olan Mezopotamya, Fırat ile Dicle arasında kalan ince uzun, dar ülke ile bu iki nehrin vâdîsini, iki tarafını ve çevresini işâret eder. Bugünki Irak olarak da mütâlaa edebiliriz. Fakat Irâk'ın çöl kısmı (Bâdiyetü'ş-Şâm = Suriye Çölü) ve kuzey-doğunun dağlık bölgesi, dışarıda bırakılmalıdır. Mısır için Nîl ne ise, bu bölge için de Dicle-Fırat aynı şeydir. Hayâtı teşekkül ettirmiş, medeniyeti doğurmuştur.

Yazı'da bu bölge, bir kaç asır Mısır'a tekaddüm ederek, ilk dünyâ parçası ve coğrafya sâhası olarak târih zamanlarına girmiştir. Onun için "Târih Sumer'de başladı" sözü doğrudur. Bölgede, iki ırk grubu mevcûd olmuştur: Sâmî Olmıyanlar ve Sâmî Olanlar. Medeniyet kurucu olanlar Sâmî Olmıyanlar yâni Sumerler'dir (Sumer veyâ Sümer). Sâmîler, Sumerler'den çok sonra bölgeye güneyden, Arabistan'dan gelip yerleşmiş ve küçük bir grup olan Sumerler'i azınlıkta bırakmış, hattâ zamanla tamâmen eritip temsîl etmişlerdir. Bu sûretle zamanla ülke, tamâmen bir Sâmî ülkesi olmuştur. Sâmîler, Sumer'in yüksek medeniyetini öğrenmişlerdir. Bununla berâber Sumerler de ülkenin otokton(yerli) ahâlisi olmayıp, dışarıdan, muhtemelen doğudan gelmişlerdir. Bir

zamanlar revaçta olan Sumerler'in Türkler'le akrabâ, hattâ "Türk" oldukları, hiç bir ilmiyyeti olmıyan bir faraziyyeden ibârettir. Ârî(Hind-Avrupalı) oldukları hakkında bâzı emâreler vardır.

Sumerler, M.Ö. 3300'den önce doğudan gelip yerleşmişler ve bir müddet sonra yazı'yı bulup kullanarak, (3100'den önce) Târih çağlarını açmışlar, târihöncesi çağlarına son vermişler, İlk Çağ'ı başlatmışlardır.

Asıl Sumer denen ülke, bugünki Bağdâd'ın güneyinden başlıyarak, bugün Şatt'ın başladığı (Yâni Dicle ile Fırat'ın birleştiği) yere kadar uzanan, Dicle ile Fırat arasıdır (o zamanlar Şatt mevcûd olmayıp, Dicle ile Fırat ayrı ayrı Basra Körfezi'ne akarlardı). Bugün Şatt'ın başladığı çevreye Kalde, onun güneyinde kalan, Basra Körfezi'nin kuzeyine, bugünki Şatt'ın denize döküldüğü bölgeye de Sinear denmektedir. Bugünki Bağdâd'ın kuzeyinde kalan bölgenin o çağda adı Akad (Akkad), onun kuzeyinde kalan ülke de Asur (Âsûr)'dur ki, bugünki Musul bölgesidir. Asur ülkesi, Zâb ırmaklarının çevresini de içine almaktadır.

Gayrı Sâmî Sumerler'den sonra ülke, Üçüncü Bin'de (yâni M.Ö. 3000-2000 arasında) Sâmî istâlâsına uğramıştır. Sâmî ırkların anavatanı olan Arabistan'dan, çölden, güneyden kuzeye doğru, Kaldeliler (Keldânîler), Amurrular, Akkadlar göçü başlamıştır. Akkadca, bir Sâmî dil olarak ülkeye hâkim olmuş ve Sumerce'yi yavaş yavaş ortadan kaldırmıştır. Doğudan, bugünki İran tarafından da Elamlar (Elamlılar) gelmişlerdir (III. Bin). Elamlılar, bir Ârî(Hind-Avrupa) kavmidir. Elam denen ülke, bugünki Hûzistân (İran Arabistanı)'dır, yâni Basra Körfezi'nin kuzey-kuzey-doğusudur.

1. Sumerler(M.Ö. 3300-1975)

M.Ö.3300? - 2715 = 585 yıllık devre, Sumer târîhinin karanlık çağıdır. Efsâne çağı da diyebiliriz. Târîhî olayları 2715 - 1975 = 740 yıl müddetle kronolojik olarak tâkıyb edebiliyoruz. Böylece iki çağın Sumer târîhi 1325 yıl sürmüş oluyor. Sumer başkenti Ur, bugünki Sûku'ş-Şüyûh kasabası civârında, Fırat'ın güney kıyısında, Basra'nın kuşuçuşu 120 km kadar kuzey-batısındadır. Uruk şehri, bugünki Kurna kasabası yakınlarında, yâni Şatt'ın başladığı yerde, Dicle ile Fırat'ın birleştiği yerin kuzey sâhilindedir. Lagaş şehri, Dicle'nin doğu kıyısına yakın, bugünki 'Amâre şehri yakınlarındadır. Agade(Akkad) şehri, bugünki Bağdâd yakınlarındadır.

Sumerler, bir kaç siteden ibâret sâha bakımından küçük krallıklar kurmuşlardır. Bu bakımdan da, coğrafya azametine meydân okuyan Türkler'in kurdukları devletlere benzemez devletcikler kurmuşlardır. Ama bu siteler devletcikleri, Eski Yunan siteleri gibi, medeniyetçe yüksekti. Sumerler'in nüfûs azlığı, M.Ö. XXVI. asırda, hattâ daha evvel, Sâmî göçleri ile takviye edilmiştir. Ancak Sâmîler, zamanla Sumerler'i temsîl etmişlerdir. Bol Sumerce kelimeyle dolmuş Sâmî Akkadca, ülkenin geçerli dili olmuştur. Bu sûretle Sumer-Akkad birleşmesi vukuu' bulmuştur. Tam Sâmî olan Âsûrlular'dan önce, bu Sumer-Sâmî karışımı Akkadlar ve Kaldeliler, Sumer sitelerini çok aşan devletler ortaya çıkarmışlardır. Bu sûretle, Mısır'dan sonra, M.Ö. XXVI. asırda, Mezopotamya'da da târîhin ikinci imparatorluğu teşekkül etmiştir. Bu, Sargon'un Akkad imparatorluğudur ki, geniş ölçüde Sumer temellerine oturmaktadır.

Ancak kronoloji bugün 200 yıl sonraya alınmaktadır. Meselâ klasik kronolojide saltanatı 2584-2529 olarak hesaplanan Sargon'un 2350-2250 arasında yaşadığı kabûl

edilmektedir. Bu sûretle kral listelerinde târihlerde bu iki küsûr asırlık yakınlaşma devâm etmektedir.

Sumer kültürü üzerine oturmuş ve onun devâm ettiricisi sıfatını taşıyan Akkad imparatorluğu Büyük Sargon devrinde Akdeniz'e çıkmış, fakat Basra Körfezi'ne erişememiştir. Akkadlar'dan sonra gene Sumerler'in küçük krallıkları devresi vardır. Fakat sonunda Bâbilliler, Sumerler'in kültürlerini ve dillerinden kelimeler alıp, Sumerler'i temsîl etmişler, târîhe gömmüşler, bugünki Irak'ta Sâmî devri kesinleşmiştir. Sargon imparatorluğunun âzamî sınırları şöyledir:

Güney kısmı (Basra eyâleti) dışında bütün Irak, Suriye, Filistin, Sînâ, Van Gölü'nün güney kıyılarına kadar Anadolu. Bu sûretle Mısır imparatorluğundan sonra, tarihte ikinci büyük devlet olarak Akkad imparatorluğu doğmuştur.

Aşağıdaki Sumer kral ve bey listeleri ile Akkad imparator listesi, verilen târihler bakımından, tabîatiyle takrîbîdir. Her yeni kitâbe keşfinde bu târihler, isimlerin okunuşu, kralların akrabâlık derecesi, değişebilmektedir.

I. Ur Hânedânı: 2575 - 2404 = 171:

1. Mes-anni-padda(2575 - 2495 = 80)
2. Mes-ki-og-nannar b.A-anni-padda b.Mes-anni-padda(2595 - 2465 = 30)
3. Elulu b.Nannar(2465 - 2440 = 25)
4. Balulu b.Elulu(2440 - 2404 = 36)

II. Ur Hânedânı: 2404 - ?(4 kral)

Mâri Hânedânı: 2520 - 2371 = 149:

1. Ansi (2520 - 2490 = 30)
2. Lugaltarzi b.Ansir(2490 - 2473 = 17)
3. ...lugal(2473 - 2443 = 30)
4. ...lugal(2443 - 2423 = 20)
5. ...bin(2423 - 2393 = 30)
6. Lugal-Zaggisi (2393 - 2371 = 22)

Akkad İmparatorluk Hânedânı: 2371 - 2191 = 180:

1. Şarrukîn(Şarrukên) I(Yun.Sargon) "Büyük"(2371 - 2315 = 56)(*)
2. Rimuş b.Şarrukîn(2315 - 2306 = 9) (doğ.2371 = 65)
3. Maniştusu b.Rimuş(2306 - 2291 = 15) (katl)
4. Narâmsin b.Maniştusu(2291 - 2254 = 37)
5. Şerkali-Şarri b.Binganisharri b.Narâmsin(2254 - 2229 = 25)
6. İgigi b.Şarri(2229)
7. İmi b.Şarri
8. Nani b.Şarri
9. Elulu b.Şarri(-2226)
10. Dudu b.Elulu(?)(2226 - 2205 = 21)
11. Şudurul b.Dudu(?)(2205 - 2191 = 14)

(*) Kızı: Enheduanna.

III. Ur Hânedânı: 2113 - 2006 = 107:

1. Ur-Nammu(2113 - 2095 = 18)
2. Şulgi b.Nammu(2095 - 2047 = 48) (*)
3. Bûr(Amar)-Sin b.Şulgi(2047 - 2038 = 9)
4. Şû-Sin b.Bûr-Sin(2038 - 2029 = 9)
5. İbbi-Sin b.Şû-Sin(2029-2006 = 23)

Lagas Hânedânı: 2550? - 2037? = 513?:

1. Enhegal

. . .

2. Lugal-Şag-engur

. . .

3. Ur-Nanşe
4. Akurgal b.Ur-Nanşe
5. Eannatum b.Akurgal
6. Enannatum I b.Akurgal
7. Entemena b.Enannatum I
8. Enannatum II b.Ertemena
9. Esetarzi b.Enannatum II(?)
10. Enlitarzi b.Esetarzi(?)
11. Lugalanda b.Enlitarzi(9 yıl) = Barnamtara
12. Urukagina I(yeni hânedânın ilk kralı) (8 yıl) (2350'ler)
13. Engilsa b.Urukagina I(?)
14. Urukagina II b.Engilsa(?)
15. Ur-Babbar b.Urukagina II(?)
16. Lugal-Şumgal b.Babbar(?)
17. Ur-Baba b.Lugal(?)
18. Urgar b.Ur-Baba(?)
19. Namhani b.Urgar (?)
20. Gudea b.Namhani(?)(2100'e doğru)
21. Ur-Ningirsu b.Gudea (Lagaş patesisi, sn.râhibi)
22. Ur-abba b.Ningirsu (?)
23. Lukani b.Ur-abba(?)
24. Lu-an-du b.Lukani(?)
25. Ur-Lama I b.Lu-an-du(?)
26. Alla b.Lama I(?)
27. Ur-Lama II b.Alla(?)
28. Arad-Nannar b.Lama II(?)(- 2037) (**)

(*) Kızı Niyal İmmidaşu ve bunun zevci Marhaşi kralıdır.

(**) (?) işâreti muhtemelen baba-oğul olduklarını, kesinlik bulunmadığını gösterir.

İSİN HÂNEDÂNI: 2017 - 1794 = 223:
1. İşbi-Erra(2017 - 1984 = 33)
2. Gimil-İlişu b.İşbi(1984 - 1974 = 10)
3. İddin-Dagan b.İlişu(1974 - 1953 = 21)
4. İşme-Dagan b.İddin(1953 - 1934 = 19)
5. Lipit-İştar b.İşme(1934 - 1923 = 11)
6. Ur-Ninurta b.Lipit(1923 - 1895 = 28)
7. Bûr-Sin b.Ninurta(1895 - 1874 = 21)
8. Lipit-Ellil b.Bûr-Sin(?) (1874 - 1869 = 5)
9. Erra-İmitti b.Lipit(?) (1869 - 1861 = 8)
10. Enlil-bâni b.İmitti (?) (1861 - 1837 = 24)
11. Zambia b.Enlil(?) (1837 - 1834 = 3)
12. İter-pişa b.Zambia(?) (1834 - 1830 = 4)
13. Ur-dukuga b. İter (1830 - 1827 = 3)
14. Sin-Magir b.Ur(?) (1827 - 1816 = 11)
15. Damiq-İlişu b.Magir(?) (1816 - 1794 = 22)
İlimelum b.? b.Damiq(1794-)

IV. KİŞ HÂNEDÂNI: 2515 - 2318 = 197 (*):
1. Ku-Baba(2515 - 1415 = 100)
2. Puzur-Sin b.Ku-Baba(2415 - 2390 = 25)
3. Ur-Zababa b.Puzur-Sin(2390 - 2384 = 6)
4. Zimudar(2384 - 2354 = 30)
5. Uzimadar(2354 - 2347 = 7)
6. İştarmudi(2347 - 2336 = 11)
7. İşme-Şamaş(2336 -2325 = 11)
8. Nannia(2325 - 2318 = 7)

AKŞAK HÂNEDÂNI: 2287? -2192 = 95?
1. Unzi(2287 - 2257 = 30)
2. Undalulu(2257 - 2249 = 8)
3. Urur(2249 = 2243 = 6)
4. Puzur-Sahan(2243 - 2223 = 20)
5. İşuil(2223 - 2199 = 25)
6. Gimil-Sin(2199 - 2192 = 7)

III. URUK HÂNEDÂNI: 2192? - 2167? = 25?:
1. Lugalzaggisi(2192 - 2167 = 25)

(*) İlk 3 hükümdâr, efsânevîdir.

IV. URUK HÂNEDÂNI: 2167? - 2137? = 30? (*):
1. Urnigin(2167-2160 = 7)
2. Urgirir b.Urnigin(2160 - 2154 = 6)
3. Kudda(2154 - 2148 = 6)
4. Puzur-İli(2148 - 2143 = 5)
5. Ur-Babbar(2143 -2137 = 6)

V.URUK HÂNEDÂNI: 2137? - 2130? = 7?:
1. Utu-Legu(2137-2130 = 7)

GUTİUM HÂNEDÂNI: 2184? - 2100? = 84?
1. İmbia(3 yıl)
2. İnkisu(5 yıl)
3. Nikillagab(6 yıl)
4. Sulmo(6 yıl)
5. Elulumeş(6 yıl)
6. İnimabakeş(6 yıl)
7. İgeşauş(6 yıl)
8. Jarlagab(15 yıl)
9. İbate(3 yıl)
10. Jarla(3 yıl)
11. Kurun(1 yıl)
12. ...nedin(3 yıl)
13. ...rabum(2 yıl)
14. İrarum(2 yıl)
15. İbranum(1 yıl)
16. Hablum(2 yıl)
17. Jargalanda(7 yıl)
18. ...(7 yıl)
19. Tirikan(40 gün)

LARSA HÂNEDÂNI: 2025 - 1763 = 262:
1.Naplânum(2025 - 2004 = 21)
2. Emişşum(2004 - 1976 = 28)
3. Samum(1976 - 1941 = 35)
4. Zabâi(1941 - 1932 = 9)
5. Gurgunum(1932 - 1905 = 27
6. Abi-Sarê(1905 - 1894 = 11)
7. Sumu-İlum(1894 - 1865 = 29)
8. Nûr-Adad(1865 - 1849 = 16)
9. Sin-idinnam b.Nûr(1849 - 1842 = 7)
10. Sin-erîbam(1842 - 1840 = 2)
11. Sin-iqîşam(1840 - 1835 = 5)
12. Silli-Adad(1835 - 1834 = 1)
13. Warad-Sin(1834 - 1822 = 12)
14. Rîm-Sin(13'ün kardeşi) (1822 - 1763 = 59)

(*) İlk 2 hükümdâr, efsânevîdir.

2. Asûr(2480 - 609)

Âsûr, bugünki Kuzey Irak'tır. Arabistan'dan gelen Sâmî Âsûrîler(Asurlular), buraya yerleşmişlerdir. Burada, 2480 - 609 = 1.871 yıl süren, târîhin en devamlı devletlerinden biri kurulmuştur. Âsûrca, Bâbilce gibi ayrı Sâmî diller sayılmaktan çok, Akkadca'dan türemiş, Akkadca'nın iki büyük lehçesi sayılmaktadır.

Âsûrlular'ın bir karakteri, vahşî ve zâlim denecek derecede sert asker ve kavim olmaları, diğer bir karakteri de, ticârete ehemmiyet vermeleri ve ticâret münâsebetlerini Anadolu içerilerine kadar sistemli şekilde yaymalarıdır. Önce mütevâzı' bir krallık şeklinde başlıyan ve Akkadlılar'a tâbî olan Âsûr'un gelişmesi, sonraki asırlardadır. Tusratta zamânına kadar da Hurri-Mitanni'nin tâbii olarak yaşamışlardır. Âsûr kralları:

1. Tudia(2480-)
2. Adamu
3. İangi
4. Kilamu(- 2380)
5. Harharu (2380-)
6. Manvaru
7. İmşi
8. Harşu(-2280)
9. Didanu(2280-)
10. Hanu
11. Zuablu
12. Nualu(-2180)
13. Abazu(2180-)
14. Til-li
15. Aşarah
16. Uspia
17. Apiaşal
18. Halie
19. Samanu
20. Hiannu
21. İlu-mer
22. İakmesi
23. İakmeni
24. İazkur-ilu
25. İlu-kapkabu
26. Aminu
27. Sulili(-2060)
28. Kikkia(İbi-sin)(2060-)
29. Akia(-2012)
30. Pusur-Aşşur I(2012 - 1998 = 14)
31. Şalim-Ahhe(Salim Ahum) b.Aşşur I(1998 - 1983 = 15)
32. İlişuma b.Salim(1983 - 1966 = 17)
33. Erişum I b.İlişuma(1966 - 1926 = 40)
34. İkinum b.Erişum(1926 - 1908 = 18)

35. Sarru-kin I(Şarrukîn) b.İkinum(1908 - 1889 = 19)
36. Pusur(Puzzur)-Aşşur II b.Sarru-kin(1889 - 1878 = 9) = Anitta
37. Naramsin b.Aşşur II(?) (1878 - 1842 = 36)
38. Erişum II(1842 - 1813 = 29)
39. Şamsi-adad I b.İlukabkabu(38'in yeğeni)(1813 - 1780 = 33)
40. İşme-Dagan I b.Şamsi I(1780 - 1740 = 40) (*)
40a. Mut-Aşkur
40b. Rimuş
40c. Asinum
40d. Puzur-sin
41. Aşur-dugul(1740 - 1734 = 6)
42. Aşur-apla-idi (1734-)
43. Nasir-Sin
44. Sin-Namir
45. İpqi-İştar
46. Adad-şalulu
47. Adasi (-1700)
48. Belubani b.Adasi(1700 - 1690 = 10)
49. Libaia(1690 - 1673 = 17)
50. Şarma-Adad I(1673 - 1661 = 12)
51. İptar-Sin(1661 - 1649 = 12)
52. Bazâ'a(1649 - 1621 = 28)
53. Lullâ'a b.Bazâ'a(1621 - 1615 = 6)
54. Kidin - Ninuwa(1615 - 1601 = 14)
55. Şarma-Adad II b.Ninuwa (1601 - 1598 = 3)
56. Erişum III(1598 - 1585 = 13)
57. Şamsi-Adad II(1585 - 1579 = 6)
58. İşme-Dagan II b.Şamsi-Adad II(1579 - 1563 = 16)
59. Şamsi-Adad III b.Dagan II(1563 - 1547 = 16)
60. Aşur-Nerrari(Nirâri) I b.Şamsi-Adad III (1547 - 1521 = 26)
61. Puzur-Aşur III b. Nirâri (1521 - 1497 = 24)
62. Enlil-nasir I b.Puzur-Aşur(1497 - 1484 = 13)
63. Nûr-ili b.Enlil(1484 - 1472 = 12)
64. Aşur-Şaduni(Aşur-şad-Ṣâbê) b.Nûr-ili(1472)
65. Aşur-rabi I b.Enlil-nasir I(1472 - 1452 = 20)
66. Aşşur-nadin-ahhe I b.Aşur-rabi I(1452 - 1432 = 20)
67. Enlil - Nâssır II(1432 - 1426 = 6)
68. Aşur-nirari II b.Aşur-rabi I(1426 - 1419 = 7)
69. Aşur-bel-nişeşu b.Nirari II(1419 - 1410 = 9)
70. Aşur-rîm-Nişêşu b.Nirari II(1410 - 1402 = 8)
71. Aşur-nâdin-ahhê b.Nişêsu(1402 - 1392 = 10)
72. İrêba-Adad I b.Nişêsu (1392 - 1365 = 27)
73. Aşur-uballiṭ I b.İrêba(1365 - 1329 = 36)

(*) Kardeşi: Mari kral nâibi İasmad-adad.

74. Enlil-nirâri I b.Uballit(1329 - 1319 = 10)(*)
75. Arik-dên-ilu b.Nirâri I(1319 - 1307 = 12)
76. Adad-Nirâri I b.Arik(1307 - 1274 = 33)
77. Şulmânu-aşârid(Yun.Salmanassar) I b.Nirâri I(1274 - 1244 = 30)
78. Tukulti-Ninurta I b.Şulmânu(1244 - 1207 = 37, katl)
79. Aşur-nâdin-apli b.Ninurta I(1207 - 1203 = 4)
80. Aşur-nirâri III b.Aşur-nâdin(1203 - 1197 = 6)
81. Enlil-kuduri - uşşur b.Ninurta I(1197 - 1192 = 5)
82. Ninurta-apil-Ekur I (Eriba-Adad I'in neslinden) (1192 - 1179 = 13)
83. Aşur-dân I(Yun.Assurdan) b.Ninurta-apil(1179 - 1133 = 45)
84. Ninurta-tukulti-Aşur b.Aşur-dân I (1133)
85. Mutakkil-Nusku b.Aşur-dân I (1133 - 1132 = 1)
86. Aşur-rêşa-işi I b.Mutakkil(1132 - 1115 = 17)
87. Tukulti-apil-eşara I(Yun.Teglathplazar) b.Aşur-nêşa(1115 - 1076 = 39)
88. Aşared - Apil-Ekur II b.Tukulti-apil(1076 - 1074 = 2)
89. Aşur-bêl-kala I b.Tukulti-apil(1074 - 1056 = 18) (**)
90. İrêba-Adad II b.Bêl-kala(1056 - 1054 = 2)
91. Şamsi-Adad IV b.Tukulti-apil(1054 - 1050 = 4)
92. Aşur-Naşşir-apli I(Yun.Asurnasirpal) b.Şamsi-Adad IV(1050 - 1031 = 19)
93. Şulmânu-aşared II(Yun.Samanassar) b.Aşur-naşşir I(1031 - 1019 = 12)
94. Aşur - nirâri IV b.Şulmânu(1019 - 1013 = 6)
95. Asur-râbi II b.Asur-naşşir(1013 - 972 = 41)
96. Aşur-Rêşa-işi II b.Râbi II(972 - 967 = 5)
97. Tukulti-apil -eşarra II(Yun.Teglathplazar) b.Aşur-Rêşa II(967 - 935 = 32)
98. Aşur-dân II b.Tukulti II(935 - 911 = 24)
99. Adad-nirâri II b.Aşur-dân II(911 - 890 = 21)
100. Tukulti-Ninurta II b.Adad-nirâri II (890 - 884 = 6)(***)
101. Aşur-Nâşşir-apli II(Yun.Asurnazirpal) b.Ninurta II(884 - 859 = 25)
102. Şulmânu-Aşâred III(Yun.Salmanassar) b.Aşur-Naşşir II(859-824=35) (****)
103. Şamsi-Adad V b.Aşâred III(824 - 811 = 13) (*****)

(*) Kızkardeşi, Bâbil kralı(1370-1346) II.Burnaburiaş'la evlenmiş ve sonraki Bâbil kralını doğurmuştur.

(**) Bir Bâbil prensesi ile evlenmiştir.

(***) Bir Bâbil prensesi ile evli. Kızkardeşi de Bâbil kralı(901-886) I.Nabû-şumukîn ile evlenip gelecek Bâbil kralını doğurdu.

(****) Karganış Hitit prensesi ile evli.

(*****) =Sammuramat(Yun.Semiramis).

104. Adad-nirâri III b.Şamsi-Adad V(811 - 782 = 29)

105. Şulmânu-Aşâred(Yun.Salmanassar) IV b.Nirâri III(782 - 772 = 10)

106. Aşur-dân III b.Nirâri III(772 - 754 = 18)

107. Aşur-nirâri V b.Nirâri III(754 - 745 = 9)

108. Tukulti-apil-eşarra III b.Nirâri III(745 - 727 = 18)

109. Şulmânu-Aşâred V(yun.Salmanassar) b.Tukulti III(727 - 722 = 5)

110. Şarru-kênu(Yun.Sargon) II b.Tukulti II(722 - 705 = 17, Kuzeybatı İran'da 8. seferinde katl) (+Bâbil kralı: 710 - 705 = 5)

111. Sin-ahhê-eriba b.Sargon II(705 - 681 = 24, katl) (+ Bâbil kralı: 705 - 703 = 2 + 689 - 681 = 8 = 10) (*)

112. Aşur-ahhe-iddina(Yun.Esarhaddon) b.Sennaherib(**) (681 - 669 = 12 + Bâbil kr.681 - 669 = 12)

113. Aşur(Aşşur=Assur)-bâni-apli-(Yun.Asurbanipal)(669 - 626 = 43)

114. Aşur-etil-ilâni b.Asurbanipal (626 - 621 = 5)

115. Sin-şar-işkun(Sin-sar-iskun)(Yun.Sardanapal) b.Asurbanipal(621 - 612 = 9)

116. Aşur-Uballiṭ II b.Asurbanipal(612 - 609 = 3) (Ḥarrân'da)

Medler(bk.İRAN), Asur imparatorluğuna son vermişlerdir. Son asırlarda krallık, imparatorluk şeklinde genişlemiştir. 743'te Hama, Asur'u metbû tanımıştır. 717'de Kargamış Hitit krallığı ilhâk edilmiş, 709'da Bahreyn, Markassi(Maraş), Melidu (Malatya), 713'te Kıbrıs, 640'ta Elam alınmış, 652'de Batı Anadolu'da Lidya, Asur tâbii olmuştur. Bu sûretle en geniş sınırlar, bu ülkelere yayılmıştır: Irak, Küveyt, Bahreyn, Suriye, Filistin, Ürdün, Lübnan, Mısır, Sûdân, Güney ve Batı Anadolu, Kıbrıs.

Taht şehirleri: Asur(Âsûr)(Dicle'nin batı kıyısı, Musul güneyi), Ninova(Tr. Koyuncuk)(911-880=31)(Dicle'nin doğu kıyısı, Musul şehrinin kuzey-doğu banliyösü), Kalḫu(Ar.Birs Nimrûd)(880-722=158), Dur-Şarrukîn(Fars.Ḫorsâbâd)(Ninova'nın az kuzeyi)(722-705 = 17), tekrar Ninova(705-7.612=93), Anadolu'da Harrân(7.612-609 = 4).

(*) Yun.Sennaherib. =1. Teşmêtum-şarrat. =2. Nikua(Naqi'a-Zakûtum). Kızkardeşi: Ahâtabişa = Ambaris(713'e kd.Tabal kralı).

(**) 3. oğuldur. Büyük oğul Aşur-nâdin-şumi, Bâbil kralı olmuştur(700-694=6). 2.oğul Arad-Ninlil, 4. oğul Assur-şun-oşabşi, 5.oğul Assur-ilum-muballiṭsu, 6. oğul Arad-Malik, bunların kızkardeşi Şadîtu'dur.- Asarhaddon'un kızı Şerûa-êterat'tır. Asarhaddon'un, Asurbanipal dışındaki oğulları: 672'de ölen Veliahd(681-672) Sin-iddin-apla, Bâbil kralı(669-648=21) iken öldürülen Şamaş-şum-ukîn (oğlu 648-626 =22 müddetle Bâbil kralı Kandulânu), Assurmukîn-palu, Assur-etil-şamê-irtsiti-ballitsu, Şamaş-mîta-Lûbaliṭ.

(***) Vel.ve ortak-imparator: 672-669 = 3. = Fülâne (Fenike). =Assur-Şarrat(Med).

3. Bâbil (1894 - 539 = 1355)

Bâbil(Babylon) şehri, Bağdâd'ın güneyinde, Hille şehrinin hemen kuzey-doğusundadır ve batısında Fırat akar. Bâbilliler, Batı Sâmîleri'nden Amurru ırkıdır. M.Ö.III.Binyıl'da Arabistan'dan, Orta Mezopotamya'ya, yukarıda yeri belirtilen bölgeye göçmüşlerdir. Bâbil şehrini kurup taht merkezi yapmışlar, burada bir krallık teşekkül ettirmişlerdir. Akkad dilini kabûl etmişlerdir ki zamanla bu dilden Bâbil lehçesi doğmuştur. Bâbil krallığı, iki defa imparatorluk hâlinde büyümüştür. Birinci(Eski) Bâbil İmparatorluğu, bilhassa Hammurabi tarafından temsîl edilir. Yaklaşık 1800-1500 yılları arasındadır. İkinci(Yeni) Bâbil İmparatorluğu, M.Ö. VI. asırdadır (tam târih: 626-539 = 87). Persler(bk.İRAN) tarafından yıkılıp ilhâk edilmiştir.

Yeni kronoloji, eskiden beri kabul edilen kronolojiyi 209 yıl kadar zamânımıza doğru ilerletmiştir. Bu sûretle eskiden 2105'te kurulduğu kabûl edilen Bâbil krallığı için yeni tarih 1894'tür. Eskiden Hammurabi'nin saltanatı için verilen 2004-1961 yılları için şimdi 1792-1749 daha münâsib görünüyor.

Birinci Bâbil imparatorluğunun sınırları: Irak, Küveyt, Bahreyn, Lahsâ, Suriye, Lübnan, Filistin, Kıbrıs, Çukurova ve kuzeyi. İkinci Bâbil imparatorluğu: Irak, Küveyt, Elam, Suriye, Lübnan, Filistin, Ürdün, Mısır, Nübye, Hatay ve Gaziantep çevresi, Arabistan'da Nüfûd Çölü.

Birinci Sülâle: 1894 - 1595 = 299:

1. Sumu-abum(1894 - 1880 = 14)
2. Sumu-la-ilum (Sumulael) b.Sumu-abum(1880 - 1844 = 36)
3. Zâbûm (Sabium) b.Sumu-la-ilum(1844 - 1830 = 14)
4. Apil-Sin b.Zâbûm(1830 - 1812 = 18)
5. Sin-Muballit b.Apil-Sin(1812 - 1792 = 20)
6. Hammurabi "Büyük" b.Muballit(1792 - 1749 = 43)
7. Samsu-iluna b.Hammurabi (1749 - 1711 = 38)
8. Abi-eşuh b.Samsu(1711 - 1683 = 28)
9. Ammiditana b.Abi(1683 - 1646 = 37)
10. Ammizadugga b.Ammiditana(1646 - 1625 = 21)
11. Samsuditana b.Ammizadugga(1625 - 1595 = 30)

İkinci Sülâle: 1689 - 1322 = 367(*):

1. İlîma-ilum(1689 - 1630 = 59)
2. İtti-ili-nibi(1630 - 1574 = 56)
3. Damiq-ilişu(1574 - 1558 = 16)
4. İşkibal(1558 - 1543 = 15)
5. Şuşşi(1543 - 1519 = 24)
6. Gulkişar(1519 - 1464 = 55)
7. ...en (1464 - 1442 = 22)
8. Deşgaldaramaş(1442 - 1392 = 50)
9. Aidarkalama(1392 - 1364 = 28)
10. Ekur-ul-anna(1364 - 1338 = 26)
11. Melam-kurkurra(1338 - 1331 = 7)
12. Ea-gâmil(1331 - 1322 = 9)

(*) "Deniz Üyesi'nden" denen bu hânedân muhtemelen Sâmî değil, Hitit'tir.

11. Melam-kurkurra(1338 - 1331 = 7)
12. Ea-gâmil(1331 - 1322 = 9)

Üçüncü Sülâle: 1720 - 1157 = 563(*):

1.Gandaş(1720 - 1700 = 20)
2. Agum I b.Gandaş(1700 - 1682 = 18)
3. Kaştiliaş I b.Agum(?) (1682 - 1650 = 32)
4. Uşşi b.Kaştiliaş(1650 - 1642 = 8)
5. Abirattaş b.Kaştiliaş(1642 - 1622 = 20)
6. Taşşigurumaş b.Abirattaş(1622 - 1602 = 20)
7. Harbaşihu(1602 - 1582) = 20)
8. Tipzakzi(1582 - 1580 = 2)
9. Agum II Kakrime b.Harbaşihu(1580 - 1560 = 20)
10. Burnaburiaş I(1560-)
11. Kaştiliaş II b.Burnaburiaş I
12. Ulamburiaş(11'in kardeşi)(-1493)
13. Kurigalzu I(1493-)
14. Melişipak I b.Kurigalzu(-1445)
15. Kara-indaş(1445 - 1427 = 18)
16. Kadaşman-Harbe I(1427 - 1400 = 27)
17. Kurigalzu II b.Kadaşman(1400-)
18. Kadaşman-Enlil I(1375)
19. Burnaburiaş II(1375 - 1347 = 28)
20. Karahardaş b.Burnaburiaş II(1347 - 1346 = 1) (**)
21. Nazibugaş (1346 - 1345 = 1)
22. Kurigalzu III(1345 - 1323 = 22)
23. Nazimaruttaş b.Karigalzu III(1323 - 1297 = 26)
24. Kadaşman-Turgu b.Nazimaruttaş(1297 - 1279 = 18)
25. Kadaşman-Enlil II b.Kadaşman-Turgu(1279 - 1264 = 15) (***)
26. Kudur-Enlil b.Kadaşman-Enlil II(1264 - 1255 = 9)
27. Şagarakti-Şuriaş b.Kudur-Enlil(1255 – 1242 = 13)
28. Kaştiliaş III b.Şagarakti (1242 - 1235 = 7)
29. Enlil-nâdin-Şumi(1227 - 1225 = 2)
30. Kadaşman-Harbe II(1227 - 1225 = 2)
31. Adad-şuma-iddina(1224 - 1218 = 6)
32. Adad-şum-aṣṣur(1218 - 1188 = 30)
33. Melişipak II b.Adad-Aṣṣur(1188 - 1173 = 15)
34. Marduk-apla-iddina I(1173 - 1160 = 13)
35. Zababa-şuma-iddina(1160-1159 = 1)
36. Enlil-nâdin-ahhê(1159-1157 = 2)

(*) Kaşşû(Kasit) ırkından olan bu hânedân da ikincisi gibi Sâmî değil, Ârî'dir. Kasitler, İran'dan gelip sonra 1550'ye doğru Bâbil'i işgal etmişlerdir. Zamanla Sâmî'leşmişler ve Bâbil dilini kabûl etmişlerdir. Tarihler, M.Ö. 1235'e kd. yaklaşıktır.

(**) Katledildi. Bir Âsûr prensesi ile evli.

(***) Çocukken tahta çıktı. Kızkardeşi, Hitit kralı (1287-1250) III. Hattusil'le evli.

Dördüncü Sülâle: 1156 - 1024 = 132(*):
1. Marduk-şâpik-zêrim(1156 - 1138 = 18)
2. İtti-Marduk-balâṭu(1138 - 1130 = 8)
3. Ninurta-nâdin-şumi(1130 - 1124 = 6)
4. Nabû-kudurri-uṣṣur I b.Ninurta (1124 - 1102 = 22)
5. Enlil-nâdin-apli b.Nabû-kudurri(1102 - 1098 = 4)
6. Marduk-nâdin-ahhê(1098 - 1080 = 18)
7. Marduk-şâpik-zêr-mâtim(1080 - 1067 = 13)
8. Adad apla-iddina(1067 - 1045 = 22)(**)
9. Marduk-ahhê-eriba(1045 - 1044 = 1)
10. Marduk-zêr- ...(1044 - 1032 = 12)
11. Nabu-şumu-libur(1032 - 1024 = 8)

Beşinci Sülâle(***): 1024 - 1003 = 21:
1. Simbar-şihu(1024 - 1007 = 17)
2. Ea-mukîn-zeri(1007 - 1006 = 1)
3. Kaşşu-nâdin-ahhê(1006 - 1003 = 3)

Altıncı Sülâle(Bassu Hânedanı): 1013 - 983 = 20:
1. E-ulmaş-şâkin-şumi(1003 - 986 = 17)
2. Ninurta-kudurri-uṣṣur I(kardeşi) (986 - 984 = 2)
3. Şiriqtu-Şukamuna(kardeşi)(984 - 983 = 1)

Yedinci Sülâle(Elam Hânedânı): 983 - 973 = 5:
1. Mâr-bîti-apla-uṣṣur(983 - 978 = 5)

Sekizinci Sülâle: 978 - 747 = 231 (****)
1. Nabû-mukîn-apli(978 - 943 = 35)
2. Ninurta-kuduri-uṣṣur II(943-942 = 1)
3. Mâr - biti-ahhê-iddina(942 - 941 = 1)
4. Şamaş-mudammiq(941 - 900 = 41, katl)
5. Nabû-şum-ukîn I(900 - 885 = 15) (*****)
6. Nabû-apla-iddina b.Nabû-şum-ukîn(885 - 852 = 33)
7. Marduk-bel-usâte b. Nabû-apla-iddina (852 - 851 = 1)
8. Marduk-zâkir-şumi I b.Nabû-apla-iddina(851 - 827 = 24) (******)

(*) Paz(Pathe) Hânedânı. Taht şehri: Dûr-Kurigalzu. Elam'ın istiklâli ve Bâbil'den ayrılması: 1152.

(**) Kızı, Asur kralı (1073-1055) Aşşur-bêl-kala I ile evlenip sonraki Asur kralını doğurdu.

(***) "Deniz Ülkesi'nden" denen ve yerli ve Sâmî olmıyan hânedân.

(****) 853'ten îtibâren Asur'a tabî.

(*****) Bir Asur prensesi ile evli. Kızı da Asur kralı (913-891) II. Adad-Nirâri ile evli.

(******) Oğlu: Marduk-bêl-uşâtet.

9. Marduk-balâṣṣu-iqbi b.Marduk-zâkir (827 - 814 = 13)
10. Ba'u-ahhê-iddina (814 - 811 = 3) = Sammuramat(Semiramis)
11. Adad-şuma-ibni (811 - 786 = 35)
12. Marduk-bêl-zêri(786 - 784 = 2)
13. Marduk-apla-uṣṣur(784 - 783 = 1)
14. Eriba-Marduk(783 - 762 = 21)
15. Nabû-şuma-ukîn II(762 - 747 = 15)

Dokuzuncu Sülâle: 747-732 = 15:
1. Nabû-nâṣṣir (747-735 = 12)
2. Nabû-nâdin-zêri (735-732 = 3)
3. Nabû-şuma-ukîn II (732)

Onuncu Sülâle: 732-626 = 106 (*)
1. Nabû-ukîn-zêr (732-729 = 3)
2. Pûlu (Âsur Kralı Tukulti-apla-eşerra III) (729-727 = 2)
3. Ululai (Âsûr kralı Şulmânu-Aşâred V) (727-722 = 5)
4. Marduk-apla-iddina II (Merodaş-Baladan) (722-710 = 12)
5. Şarru-kênu (Yun. Sargon) (710-705 = 5) (Asur imp. Şarrukîn II 722-705 = 17)
6. Sin-ahhê-eriba B. Sargon (705-703 = 2 + 689 - 681 = 8 = 10) (Asur imp. 705-681 = 24)
7.Marduk-zâkir-şumi II (703)
8. Marduk-apal-iddina II (703)
9. Bêl-ibni (703-700 = 3)
10. Aşur-nâdin-şumi b. Sin-ahhê-eriba (700-694 = 6)
11. Nergal-uşezib (694-693 = 1)
12. Muşezib-Marduk (693-689 = 4)
13. Aşur-ahhe-iddina b. Sin ahhê-eriba (681-669 = 22) (Asur imp. 681-669 = 12)
14. Şamaş-şumla-ukîn b. Aşşur-ahhe-iddina (669-648 = 21)
15. Kandalânu b. Şamaş (?) (648-626 = 22)

Onbirinci Sülâle (Yeni Bâbil Hânedânı) (**) (626-556) = 70)
1. Nabû-apla-uṣṣur (Yun. Nabopolassar) (626-605 = 21)
2. Nabû-kudurri-uṣṣur II (Yun. Nebuhadrezzar) b. Nabû-apla (605-562 = 43) = Amytis (Med)
3. Awêl-Marduk b. Nabû-kudur II (562-559 = 3) (***)
4. Nergal-şar-uṣṣur (559-556 = 3)
5. Labâşi-Marduk b. Nergal (556) (****)

(*) Asur imparatorluk hânedânıdır. Yukarıda Asurlular'a bk.

(**) Kaldeli= Keldânî'dir. Keldânîler, III. Bin'de Sümer'in güneyindeki Kalde ülkesini iskân etmiş, Arabistan'dan gelen Sâmî bir ırktır.

(***) Katledildi. Halefi (no. 4), bunun dâmâdıdır, fakat aynı imparatorluk hânedânından bir prens olabilir. Marduk'un kızkardeşi, Med şehenşâhı (655-633 = 22) Uwahşatra (Yun. Cyaxare) I (655-584 = 71) ile evlendi ki, bu şehenşâh, 606'da Ninova'yı almıştır.

(****) Çocukken katledildi.

Onikinci Sülâle: 556-539 = 17:°

1. Nabû-Nâ'id (Yun. Nabonid) (556-539 = 17)

16 Temmuz 539'da Persler, Bâbil'e girerek, Bâbil devletini ilhâk ettiler. Nabonid, Persler'e esir düşüp İran'a götürüldü, sonra İran'ın Kirmân satrapı oldu. Velîahdi ve saltanat nâibi olan oğlu Bêl-şar-utsur (Yun. Balthazar), 538'de öldürüldü. Diğer oğlu Nabû-kudur-uṣṣur III, İran'ın Bâbil satrapı iken 518'de öldürüldü. Bu sûretle Bâbil'de Sâmî hâkimiyetinin yerini Ârî hâkimiyeti aldı ki, M.S. VII. asırdaki Müslüman Arab fethine kadar devâm edecektir (12 asra yakın).

B i b l i y o g r a f y a . Irving Rouse, *Introduction to Prehistory,* New York 1972; P. A. Deimel, *Sumerisches Lexicon,* 4 c., 1928-34, 2: 1961-2 (Sumerce-Bâbilce-Akadca-Almanca); *Revue d'Assyrologie et d'Archéologie Orientale,* 50 c., 1884-1956, endeks cildi: 1977; Hammurabi, *The Letters and Inscriptions about B.C. 2200,* 3c., 1898-1900, 2: 1978 (Bâbilce metinler ve İng. trc.); R. Harris, *Ancient Sippar, A Demographic Study of An Old Babylonian City, 1894-1595 B.C.,* İst. 1975, Hollanda Kr. Ark. Enst.nş.; G. Contenau, *Manuel d'Archélogie Orientale,* 3 c., Paris, 1927-31; A.M., *Musée du Louvre, Les Antiquité Orientales, I: Sumer, Babylonie, Elam,* Paris, 1927; A.M., *Asie Occidentale Ancienne,* Paris, 1936; Hall, *La Sculture Babylonienne et Assyrienne au British Museum,* Paris, 1928; L.Woolley, *Les Sumériens,* Paris, 1930; A.M., *Sumerian Art,* Londra, 1935, 2:1981; Moortgat, *Frühe Bildkunst in Sumer,* Leipzig, 1935; Charles E. Jean, *Sumer et Akkad,* Paris, 1923; M.Ş. Günaltay, *Yakın Şark, I: Elam ve Mezopotamya,* T.T.K., 1937; F. Thureau-Dangin, *Une Relation de la Huitième Campagne de Sargon,* Paris, 1912; L.Delaporte, *Mesopotamia,* Londra, 1925; Lucien Febvre, *Geographical Introduction to History,* New York, 1925; A.H. Layard, *Nineveh,* 2 c., Londra, 1850 ; W.E. Leonard, *Gilgamesh,* New York, 1934; S. Langdon, *Babylonian Wisdom,* Londra, 1923; G.R. Tabouis, *Nebuchadnezzar,* New York, 1931; A.T. Olmstead, *History of Assyria,* New York, 1923; Herodot; Layard, *Discoveries in the Ruins of Nineveh and Babylon,* Londra, 1853; E. Ebeling ve B. Meissner ve D. D. Edzard, *Reallexicon der Assyriologie,* 7 c., A-L harfleri Leipzig, 1928-87; D. Oates, *Studies in the Ancient History of Northern Iraq,* Londra, 1968; F. R. Kraus vs., *Altbabylonische Briefe,* 9 c., 1964-81; A. Moret ve G. Davy, *From Tribe to Empire in the Ancient Near East,* Fr.'dan trc. V. G. Childe, 1926, 2: 1970; R. W. Rogers, *A History of Babylonia and Assyria,* 2c., 1900, 2: 1971; G. Daniel, *A Short History of Archaeology,* 1981; H. E. L. Mellersh, *Chronology of the Ancient World, 10.000 B. C. to A. D. 799,* 1976; U. Unger, *Babylon,* Berlin 1931; G.Contenau, *Le Déluge Babylonien et La Tour de Babel,* Paris 1941; A.M., *Les Civilisations Anciennes du Proche-Orient,* Paris 1945; L. W. King, *A History of Babylon,* Londra 1915; Marguerite Rutten, *Babylone,* Paris 1948; L.Delaporte, *Le Proche-Orient Asiatique,* Paris 1938; Charles Fossey, *Manuel d'Assyriologie,* Paris 1901; Friedrich Ellermeier ve Rykle Borger, *Sumerisches Glossar,* Göttingen 1979; *Inscriptions Royales Sumériennes et Akkadienne,* Paris 1971; Daniel David Luckenbill, *Ancient Records of Assyria and Babylonia,* 2c., New York 1926, 27. baskı: 1968; The Ancient Near Eastern Society of Columbia University, *Journal,* 8c., New York, 1968-1976, 2: 1978; George A. Barton, *The Royal Inscriptions of Sumer*

and Akkad, Yale Ün., 1929; Maximilian Streck, *Assurbanipal,* 3 c., Leipzig 1916; J. Oates, *Babylon,* 1986; R. Zadok, *Geographical Names according to New and Late Babylonian Texts,* 1985; The University of Chicago, *Assyrian Dictionary,* 21 c., 1956-82; A. Poelbel, *The Assyrian King List from Khorsabad, JNES,* 1942, 56 v. dd.; G. Loud, *Khorsabad,* 2 c., Chicago, 1936-8; W. Heimpel, *Tierbilder in der Sumerischen Literatur,* 1968, 550 s.; J. Bauer, *Altsumerische Wirtschaftstexte aus Lagasch,* 1972, 680 s.; H. Neumann, *Handwerk in Mesopotamien, Organisation in der Zeit der III. Dynastie von Ur,* 1986; W. F. Leemans, *Foreign Trade in the Old Babylonian Period,* 1960, 2: 1982; A. K. Grayson, *Assyrian Rulers of the Third and Second Millennia to 1115 B.C.* 1986, 400 s.; *Zeitschrift für Assyrologie,* 1988'e kd. 78 c.; *Mitteilungen der Altorientalischen Gesellschaft,* 16 c., Leipzig, 1925-47; H. J. Nissen, *The Early History of the Ancient Near East 9000-2000 B. C.,* E. Lutzeier ve K. J. Northcott trc., Chicago 1988; G. Pettinato, *Semiramis,* Münih 1988.

III

SURİYE VE FİLİSTİN

Yahudîler ve Mûsevîlik

Suriye-Filistin, Mısır ile Mezopotamya (Irak) arasındaki ülkedir. Filistin, Mısır ile Suriye'yi, Sînâ yarımadası vâsıtasıyla bağlar. Asya'da olmasına rağmen Sînâ, Filistin'in değil, Mısır'ın bir parçası sayılır. Suriye ise, Filistin ile Irak arasındadır. Filistin'in hemen kuzeyinde kalan, Suriye'nin güney-batı bölgesine "Lübnan" denir. Bu sûretle Akdeniz'in doğu sâhilleri güneyden kuzeye Filistin ve Lübnan ile Suriye kıyılarıdır. Bu pozisyonda olan bir ülkenin, erken çağlarda Mısır ve Mezopotamya'da gelişen medeniyetlere dâhil olması tabîîdir. Ancak Mısır te'sîri daha fazla olmuştur. Zîrâ Suriye ile Irâk'ı büyük Bâdiyetü'ş-Şâm (Suriye Çölü) ayırır. Bununla berâber Akkadlı, Asurlu, Bâbilli fâtihler, Mezopotamya'dan gelip Suriye'ye girmiş, Akdeniz'e dayanmış, hattâ son ikisi Mısır'a da bir müddet hâkim olmuşlardır. Bu durum, Mısır'da firavunluğun zaafa uğradığı devrelerde vukuu' bulmuştur.

Kudretli devirlerinde ve bilhassa Yeni İmparatorluk çağında firavunlar, Filistin ve Suriye'yi tabîî yayılma sâhaları olarak görmekle beraber, bu ülkeler Mısırlı yânî Hâmî nüfûs iskân edememişler, Hâmî ırklar, Afrika'dan Asya'ya taşamamış, bilakis Sâmî ırklar Afrika'ya taşarak Hâmîlik aleyhine büyük gelişmeler kaydetmişlerdir. Kudretli zamanlarında

Anadolu'nun Hitit imparatorları da Suriye'yi Mısır'ın değil, kendi hâkimiyet sâhalarından addetmişlerdir. Ancak onlar da ülkeye kendileri gibi Ârî nüfûs iskân edememişlerdir. Etmişlerse bile bunlar, bir müddet sonra -Irak'da olduğu gibi- Sâmîleşmişlerdir. Arabistan Çölü, Irâk'ı olduğu gibi Suriye'yi de Sâmî nüfûs ile beslemiş ve Filistin'le Suriye, umûmiyet itibariyle Sâmî ülkeler olmuşlardır.

Akkadlar, Âsurlular, Bâbilliler, Kaldeliler (Keldânîler), Amurrular, Suriye'ye yerleşen Ârâmîler, çeşitli Sâmî kavimlerdir. Umûmiyetle dilleri ayrıdır. Yâhut bir dilin uzak lehçelerini konuşmaktadırlar. Bunlar, antik Sâmî kavimlerdir ki, sonradan hepsini diğer Sâmîler ve sonunda Arablar temsîl etmişlerdir.

Daha yakın devrenin ve zamânımızın ünlü iki Sâmî kavmi, Arablar'la Yahûdîler'dir. Her ikisinin de menşei, *Kütüb-i Mukaddese*'de aynı ataya, İbrâhîm'e bağlanır. Sâm b.Nûh neslinden inen ve bir Âramî olan İbrâhîm b. Tarah'ın (Ar. Âzer) oğullarından İsmâ'îl Arablar'ın ve İshâq ise Yahûdîler'in atası sayılır. İbrâhîm'in diğer oğulları Medyen ve Yakzan'dır. İbrâhîm'in kardeşi Hârân ve bunun oğlu Lût ve bunun oğulları Moab ve Amon'dur. İbrâhim'in zevceleri -İsmâîl'in annesi- Hâcer ve -İshâk'ın annesi- Sâre'dir.

İbrânîler

İslâm dîninde Hazret-i Peygamber, Î'sâ ve Mûsâ'dan sonra en büyük 4. Peygamber (resûl) sayılan, ilk def'a Tek Tanrı fikrini getirdiğini söyleyen ve Hazret-i Peygamber'in de en uzak atası olan Hazret-i İbrâhîm'in (İbr. Abraham), ne zaman yaşadığı üzerinde bir kaç söz söylemek gerekir.

Hazret-i İbrâhîm, âilesi ve tarafdârı Ârâmîler'le, Kuzey Mezopotamya'dan (Güney Mezopotamya'da Ur menşei şimdi kabûl edilmiyor) göçerek, bir müddet Anadolu'nun güneyinde dolaşarak Filistin'e gelip yerleşmiştir. İbrâhîm'in ölümü resmî Katolik görüşüne göre M.Ö. 2191 ve resmî Anglikan görüşüne göre 1821 yılıdır. Hazret-i İbrâhîm'i M.Ö. 2000 yılına yerleştirmek uygun görünüyorsa da, şimdi yeni kronolojide M.Ö. 1750'ye doğru Filistin'e geldiği daha mâkul sayılıyor. Filistin'den Mısır'a gelen, burada Hiksos firavunu tarafından ikinci zevce olarak Hâcer'le evlendirilen İbrâhîm'in, çok uzun bir ömrü olduğu muhakkaktır. Halîl İbrâhîm, Halîlu'llâh, Halîlü'r-Rahmân şeklinde tebcîl edilmiş, Filistin'e dönerek adını taşıyan şehirde (Halîl=Hebron) ölmüştür. Hammurabi ile muâsır olduğu da söylenmiştir. Onun Hâcer'den olan oğlundan türeyen Arablar'ı, kendi bahislerine bırakarak, sâdece Sâre (Sârâ)'dan türeyen İsmâ'îl'den bir kaç ay küçük olduğu söylenen İshâq'tan türeyen nesli yâni İbrânîler'den bahsedeceğiz. Aşağıda geçecek isimlerin çoğu, peygamber (nebî) olarak, her 3 Semâvî Din'de de kabûl edilmektedir.

Yâ'kuub'un 4 zevcesinden olan oğulları şunlardır: Lea'dan, 1. oğul Ruben, 2. Simon, 3. Levi, 4. Yuda, 9. İzaşar, 10. Sebulon; Silpa'dan 7. Gad, 8. Aser; Bilha'dan 5. Dan, 6. Naftali; Rahel (Raşel)'den 12.Benyâmîn (Bünyâmîn), Manase, Efraim ve Yûsuf (Yosef).

Bu çocuklardan sıra sayısıyla verilen 12'sinden 12 İbrânî kabîlesi (sıbt/klan) türemiştir.

İshâq b. İbr.'in Rebeka'dan doğan ikizleri Yâ'kuub ve Eşau'dur. Bütün Yahûdîler'in atası, Hazret-i Yâ'kuub'dur ki, oğlu İshâk'ın diğer adı (daha doğrusu unvânı)

"İsrâîl"dir. Onun için Yahûdîler'e Benî-İsrâ'îl = İsrâîloğulları da denmektedir. Kezâ İbrânî = İsrâîl müterâdiftir. İbrânîler de denmektedir ve İbrânî dili, bir Sâmî dili ve *Tewrât*'ın dili olarak ün kazanmıştır. İki bin yıldan beri konuşulmayan bu dil, orijinal Sâmî yazısı ile berâber, bugün İsrâil devletinin resmî dilidir.

Demek İbrânîler, *Tewrât*'a göre, Yâ'qûb b. İshâq b. İbr.'in neslidir. "Yahûdî" adı ise, Hazret-i Yâ'kuub'un oğullarından Yuda = Yehuda'ya mensûbiyet gösterir. "Mûsevî" ise, kavim değil, dîn adıdır. Hazret-i Mûsâ'nın dînine mensûbiyeti işâret eder.

İbrânîler, Mısır'ın Hiksos firavununa azîz (vezîr=başbakan) olan Hazret-i Yûsuf'un dâvetiyle (Yosef=Yasef=Yûsuf b. Yâ'qûb), Filistin'den Mısır'a gelmişlerdir. Bir kaç asır Mısır'da kalmışlar ve Hazret-i Mûsâ tarafından Mısır'dan çıkarılmışlardır. Yûsuf'un Râîl (Züleyhâ) adlı Mısırlı hanımından oğulları Efrâîm ve Mîşâ, ilkinin oğlu Nân, bunun oğlu da peygamber Yûşâ'dır ki, Mûsâ ile beraber Mısır'dan çıkmıştır.

Hazret-i Mûsâ'nın (İbr. Moşe) şeceresi şöyledir: Moşe b. Amram (Ar. İmrân) (=Yohebed) b. Yeshab b. Kahet b. Levi (Ar.Lâwî) b. Yâ'qûb. Mûsâ'nın kardeşi Hârûn (Aaron), Mûsâ'nın zevcesi Yetro b. Şu'ayb, Mûsâ'nın oğlu da Tsippera'dır. Mûsâ, 3 Semâvî Dîn'in ilki olan Mûsevî dîninin resûlüdür, *Tewrât* ona vahyedilmiştir. Bu dînin Tanrı'sı Yehova'dır ve sâdece Mûsevîler'in, yânî Mûsâ dîninin mü'minlerinin tanrısıdır.

Hurûc (Exodus = Çıkış), yâni Yahûdîler'in Mûsâ'nın liderliğinde Mısır'dan Arz-ı Mukaddes ve Arz-ı Mev'ûd saydıkları Filistin'e dönmeleri, en kuvvetli tahminlere göre M.Ö. 1230 civarında, Büyük (II.) Ramses'in ölümünden hemen sonradır. Bu Hurûc, şiddetli Mısır tâkıybi altında cereyân etmiştir.

Filistin'e adını veren Filistler ise, başka bir kavimdir. Girit'ten veya Mısır'dan gelmişler, Yahûdîler arasında erimişlerdir. Sâmî olmamak ihtimalleri kuvvetlidir.

Filistin'de kudretli İsrâil devletinin kurucusu Hazret-i Dâvûd, İslâm dînine göre Hazret-i Peygamber, Î'sâ, Mûsâ ve İbrâhîmden sonra 5. en büyük peygamber ve resûl'dür. Dâvûd'un oğlu Süleymân zamânında İsrâil devleti, bilhassa ticâret yoluyle, pek zenginleşmiştir. Hazret-i Süleymân'ın şeceresi şudur:

Süleymân (İbr. Salomon) b. Dawûd (İbr. Dawid) b.Î'sâ (İbr. Yeşu) b.Awâufiz b. Raizz b. Salamûn b. Wahşan b. Amminuzab b. Ken'ân b. Hârân b. Pars b. Yehuda b. Yâ'qûb.

Filistin-Ürdün-Suriye arasında kalan ülke için kullanılan Arz-ı Ken'ân (Kanaan) adı, Hazret-i Yâ'qûb'un torununun torunu olan Ken'ân'dan gelmektedir.

Tewrât'ın naklettiklerinin, modern arkeoloji ve epigrafi araştırmaları ışığında hulâsası budur ki, İbnü Haldûn da *Mukaddime*'sinin en başında, Taberî *Târîhu'l-Ümem*'inin başında, yukarıdaki şecereleri verirler. İncîl ve Kur'ân da te'yîd etmektedir.

Yahûdîler veyâ İsrâiloğulları, fâtih, asker bir kavim değildir. İmparatorluk kuramamışlardır. Süleymân devrinde çok zengin bir devlet kurmuşlardır. Bu da geçici olmuştur. Sonra dağılmışlardır. Sayıca az olmaları ve askerî gelenekleri olmaması yüzünden, dağılmışlardır.

Eski İsrâil devleti, nâdiren Filistin sınırlarını taşmıştır. Süleyman devrindeki sınırlar, aşağı yukarı İsrâil'in bugünkü (1981) fiilî sınırlarından ibârettir. Yâni bütün Filistin'i ve Ürdün'ü (Batı Ürdün, bugünkü Ürdün devleti hâriç) içine almaktadır.

1. İsrâil Krallığı (1075-587)

1. Samuel (1075-1020 = 55)
2. Saul (1020-1000 = 20)
3. David (1000-961 = 39)
4. Salomon ben David (961-922 = 39)
5. Yeroboam I ben Nabat (922-901 = 28)
6. Nadab ben Yeroboam (901-900 = 1)
7. Baesa ben Ahias ben İsahar (900-877 = 23)
8. Ela ben Baesa (877-876 = 1)
9. Zimri (876 = 1 hafta)
9 a. Tibni (876)
10. Omri (876-869 = 7)
11. Ahab ben Omri (869-850 = 19)
12. Ahazia ben Ahab (850-849 = 1)
13. Yoram ben Ahab (849-842 = 7)
14. Yehu ben Ahab (842-815 = 27)
15. Yoahaz ben Yoram (815-801 = 14)
16. Yoas b. Yoahaz (801-786 = 15 + 39 yıl Yuda kr.)
17. Yeroboam II b. Yoas (786-746 = 40)
18. Zaharia b. Yeroboam (746-745 = 1)
19. Şallum b. Yabes (745 = 1 ay)
20. Menahem b. Yeroboam (?) (745-736 = 9)
21. Pekahia b. Menahem (736-735 = 1)
22. Pekah b.Bemaliya (735-732 = 4)
23. Hoşea b. Bemaliya (732-724 = 8)

1075-587 = 488 yıl müddetle devâm eden İsrâil veyâ İbrânî krallığının hükümdarları yukarıda gösterilmiştir. Tarihlerin hepsi yaklaşıktır. Bunlar aynı hânedandan değillerdir. İsrâil krallığı 724'de yıkılmışsa da, Yuda krallığı (b. bk.) Yahûdî devletini devâm ettirmiştir. Asıl İsrâil krallığının hayâtı 1075-724 = 351 yıldan ibârettir. Taht şehri Hebron (Halîl) iken, Hazret-i Dâvûd tarafından, az kuzeydeki Yerusalem'e yâni Kudüs'e götürülmüştür. 93 yıl sonra taht şehri kuzeyde Sehem (Nâblus)'e, sonra Sehem'in az kuzey-doğusundaki Triza'ya (Thirstsa), 879'da da bunun az batısındaki Samaria (Sébastié)'ya götürülmüştür. 724'e kadar 155 yıl burada kalmıştır. İbrânî krallığı, Hazret-i Süleymân'ın ölümünden hemen 4 yıl sonra Asur imparatorluğuna tâbî olarak 210 yıl Asur tâbii olarak yaşamıştır (918-708). 854'e kadar Moab yânî Batı Ürdün (Lût Gölü'nün doğusu), İbrânî krallığına tâbî olmuştur. Hazret-i Süleymân zamânında bütün Filistin (bugünkü İsrâil devleti) dışında, Lübnan ve Kuzey bölgesi (Haleb) hâriç bütün Suriye de, krallığa bağlanmıştır. Asurlular, krallığa son vermişler ve 722'de 27.000 Yahûdî'yi Kuzey Irâk'a sürmüşlerdir.

Yukarıdaki listede görülen İbrânî kralları, 6 ayrı hânedâna mensuptur: I: 1075-1020 = 55 (1 kral), II: 1020-1000 = 20 (1 kral), III: 1000 - 922 = 78 (2 kral) + IV: 922-745 = 177 (14 kral). Bu 14 kral ayni zamanda Yuda kralı oldular. V. hânedân 2 ve VI. hânedân sâdece 1 hafta tahtta kalan 1 kraldan ibârettir. Yuda kralı ol. Hazret-i Dâvûd Hânedânı olan III.'sü ünlüdür.

Az sayıda ve muhârib bir kavim olup bilhassa Gazze bölgesine (Güney-batı Filistin) yerleşen Filistler'in hâkimiyetine son verip Yahûdî devletini kuran Samuel, bir peygamberdir. Halef olarak Saul'ü (Ar. Tâlût) seçmiştir ki Bünyâmîn klanındandır (Benyamin klanı, Lût Gölü'nün kuzey-batısında otururdu ve güneyinde Yuda klanının toprakları vardı). Yuda (Yahuda) klanından bir muhârib ve şâir, sonra peygamber olan David (Dâvûd), Saul'ün dâmâdı idi. Kayınpederini yenerek intihâra mecbûr etti ve yerine kral oldu. Dâvûd, sonradan -Süleymân'ın annesi- Betşabe ile de, bu hâtûnun bir dev-muhârib olan ilk zevci Uria (ar. Câlût)'yı yenerek evlenmiştir. Saul'ün 2 kardeşi ile 3 oğlu, Dâvûd ile muhârebede ölmüşlerdir. Saul'ün oğullarından İşboşet, tahta hakk iddia etmişse de, o da aynı yıl içinde ölmüştür.

Dâvûd'un büyük oğlu Velîahd (1000-974 = 26) Adonia'nın katli üzerine, dîğer zevcesinden doğan oğlu, şâir, sonra peygamber Süleymân, tahta çıkmıştır. Dâvûd'un 80'lik olarak öldüğü muhakkaktır. Dîğer oğulları, öldürülen Yonathan, her ikisi de katledilen Amnon ve Absalon ve daha 18 prenstir.

Süleymân, Mısırlı ve Fenikeli iki prensesten başka, Sebâ' (Yemen) melîkesi Bilqîs ile evlenmiştir. Neâma adlı zevcesinden, Yuda kralları doğmuştur (aş. bk.).

Süleymân'ın yerine, 10 klanın kralı olarak Yeroboam tahta çıkmıştır. Yahuda (Yuda) ve Benyamin (Bünyâmîn) klanları ise Süleymân'ın oğluna sâdık kalmışlardır. Bu sûretle ortaya Sehem'de İsrâil ve Kudüs'te Yuda krallıkları olmak üzere, iki Yahûdî krallığı çıkmış, Süleymân'ın mîrâsı parçalanmıştır. Yeroboam'ın oğlu Nadab, bir yıl sonra öldürülünce, yeni bir hânedândan Baeşa kral olmuş, fakat onun oğlu da bir yıl sonra öldürülmüştür.

Kral Ahab (n. 11) da katledilmiştir. Öldürülen ve halefinin (no. 12) annesi olan Fenike prensesi Yezabel (b. İtoba'al)'le evlenmiştir. Ahazia (Aşazia) (no. 12) ve kardeşi Yoram (no. 13) kezâ öldürülmüşlerdir. Bunların kızkardeşi Athalia, 5 yıl Yuda'nın (Kudüs) hükümran-kraliçesi olduktan sonra öldürülmüştür (aş. bk.).Yoram (no. 13) da ayrıca 2 yıl Yuda kralı ve 7 yıl ortak-kral olmuştur. II. Yeroboam'ın (no. 17) kardeşi Ametsia ve nesli, Yuda kralı olmuşlardır. (aş. bk.). Zaharia (no. 18), Şallom (19), Pekahia (21), Pekah (22) hep kısa saltanatlardan sonra katledilmişlerdir. Son iki kralın babaları Bemaliya, Hazret-i Süleymân neslinden prenstir.

2. Yuda Krallığı (922-587)

1. Raboam b.Salomon b.David (922-915 = 7)
2. Abia b.Roboam (915-913 = 2)
3. Asa b. Abia (913-873 = 40)
4. Yosafat b.Asa (873-849 = 24)
5. Yoram b.Yosafat (849-842 = 7)
6. Ahasias b.Yoram (842)
7. Athalia (=Yoram b.Yosafat) b.Ahab (842-837 = 5 + 849-842 = 7: İsrail kraliçesi)
8. Yoas (bk. İsrâil) (837-800 = 37)
9. Amatsia b. Yoas (800-783 = 17)
10. Azaria (Uzziah) b.Amatsia (783-742 = 41)= Yerusa b.Sadok
11. Yotham b.Azaria (742-735 = 7)

12. Ahaz b.Yotham (735-715 = 20) = Abi b.Zaharia
13. Ezehias b.Ahaz (715-687 = 28) = Hafsiba
14.Manase b.Ezehias (687-642 = 45) Massalemes b.Harod
15. Amon b.Manase (642-640 = 2) = İdida b.Hadaia
16. Yosias b.Amon (640-609 = 31)
17. Yoahaz b.Yosias (609)
18. Yoahim I b. Yosias (609-597 = 12) = Nohesta b.Elnathan
19. Yoahim II b. Yoahim I (597)
20. Sedesias (Zedekiah) b. Yosias (597-29.6.587 = 10)

Son Kudüs kralı Sedesias (no. 20), Hazret-i Süleymân'ın 15., Hazret-i Yâ'qûb'un 25., Hazret-i İbrâhîm'in 27. batından torunu olur.

922-587 = 335 yıl devâm eden Yuda krallığının taht şehri Kudüs'tür (İbr. Orşelim). Bu krallık, İsrâil krallığı ile Filistin'i bölüşmüştür, güneydedir. Kudüs'ün hemen kuzeyinden îtibaren olan Filistin, İsrâil krallığına kalmıştır. Lût Gölü'nün bütün batı sâhili Yuda'da, kuzey kısmı İsrâil'de, doğu kıyısı ise Moab devletindedir. 820'de İsrâil'e, 731-610 = 121 yıl müddetle Asur'a, 610 - 599 = 11 yıl müddetle Mısır'a 599-587 = 12 yıl müddetle de Bâbil'e tâbî olmuştur. Hazret-i Süleymân, daha doğrusu Hazret-i Dâvûd hânedânıdır. İlk kralları Roboam (no.1), Hazret-i Süleymân'ın oğlu olup, babasının ölümünden sonra kendisine sâdık kalan Yuda=Yahuda ve Benyamin klanlarının kralı olarak babasının Kudüs tahtına oturmuştur. Dîğer 10 Yahûdî klanı ise, güneyde İsrâil krallığını devâm ettirmişlerdir. Roboam'ın, 28 oğlu olmuştur. Eşi Maaha b.Absalon'dur.

Yoram (no.5), 7 yıl babasına ortak-kral (855-848), 852'de İsrâil ve 848'de Yuda kralı olarak, tekrâr iki krallığı birleştirmiştir. O, oğlu ve halefi Ohosias(6), 846'da ve dîğer 42 oğlu 847'de öldürülmüşlerdir. Zevcesi Ahab kızı Athalia tahta geçmiş, o da öldürülmüştür. Sonraki kral (no. 8) Yoas, İsrâil prensi olup, 6 yaşında tahta çıkmış, 45 yaşında ölmüştür (847-802). Çocukluğunda Yoiada Nâib ve kraliyet prenslerinden Yozabes başhaham (Mûsevî dîninin başı, Fr. grand-rabbin) olmuşlardır. Oğlu Amatsia (9) öldürülmüştür. Diğer oğlu Amos ve bunun oğlu peygamber İsai (ölm. 694)'dir. Yosias (16), 8 yaşında tahta çıkmış, 39 yaşında katledilmiştir (650-611) (zevceleri Zebida b.Fadaia Ruma ve Amitul b.Yeremia Lobna). Kardeşi Yoahim (18) öldürülmüş, dîğer kardeşi II Yoahim (19) esîr olarak Bâbil'e götürülmüştür. Son kral Sedesias'ın oğulları 587'de Bâbilliler tarafından öldürülmüştür. Şeşbazzar, (Zorobabel ben Salathiel ben Yoahim II) 550'ye doğru İsrâiloğulları'nın başına geçmiştir.

29 hazîran 587'de Bâbil ordusu, Kudüs'e girerek, bütün Yahûdî milletini harb esîri telakkiy etmiş, İsrâiloğulları'nı millet olarak Bâbil'e sürmüştür. Bâbil imparatoru II. Nabu-Kudur-Uşşur (Ar.Buhtunnaşr), Kudüs'e girmiş, bütün Dâvûd hânedânı prenslerini, son Yahûdî kralının önünde öldürttükten sonra, kralın da gözlerini çıkarttırmış ve bütün Yahûdîler'i zencîre vurdurarak kör kralları ile Bâbil'e yollamıştır. Hazret-i Süleymân'ın mâbedini ve sarayını, yağmâlattıktan sonra yaktırmıştır. Bütün Yahûdîler'in sürüldükleri iddiasının mübâlağa olduğu anlaşılmakla berâber, bu def'a en az 20.000 kişinin Irâk'a köle olarak sevkedildiği muhakkaktır. Bu sürgün üç def'ada yapılmıştır. Ancak Bâbilliler, Yahûdîler'i âileleri ayırmaksızın toprağa iskân etmişler, köle olarak satmamışlar, din ve dillerini muhâfaza etmelerine izin vermişler, yânî imhâ etmemişlerdir.

Bâbil sürgünü, 37 yıl kadar sürmüştür. 550'ye doğru, Bâbil'i alan Pers şehenşâhı, Yahûdîler'e, Filistin'e dönme izni vermiştir. Dâvûd hânedânından Prens Şeşbazzar, 50.000 Yahûdî'yi Irak'tan Filistin'e getirmiştir. Diğer sürgünler, ancak 450'de Filistin'e dönmüşlerdir. Ancak her iki kaafile de, Filistin'de bir devlet kuramadığı gibi, Mûsevî dînini de hâkim kılamamış, Pers imparatorluğunun tebeaları olarak yaşamış, dinlerini ve dillerini devâm ettirmişlerdir. Bâbil sürgününe gönderilmeyen ve ekserisini köylülerin teşkil ettiği Yahûdîler ise, devletleri yıkılınca, kuzeye çekilmişler, orada diğer Sâmî kavimlerle karışarak geniş ölçüde dinlerini ve dillerini kaybetmişlerdir. Bunlara "Sâmirîler" (Fr. Samaritains) denmektedir. Oturdukları ülkeye de "Sâmiriyye = Samaria" denmiştir ki, Şehem merkez olmak üzere 32 ilâ 33° paralelleri arasında, Akdeniz'le Şerîa ırmağı arasında uzanan Filistin parçasıdır. Samaria şehri de buradadır.

Yahûdîler, Pers ve sonra Yunan tabeası olarak yaşadıktan asırlar sonra, M.Ö. 142'de Filistin'de yeni bir devlet kurmaya muvaffak olmuşlardır.

3. Yahudi Krallığı (M.Ö. 142 - M.S. 100)

A. Yudas Mahabe (Maccabaeus) (166-161 = 5)
B. Yonathan b.Mahabe (161-142 = 19)
1. Simon b.Mahabe (Yun. Mathatias) (142-134 =8)
2. Yahyâ (Yun. İoannes) Hirkan I b.Simon (134-104 = 30)
3. Aristobul I b.Hirkan (104-103 = 1)
4. Aleksandr-İoannes b.Hirkan (103-76 = 27)
5.Salome (=Aleksandr-İoannes) (76-67 = 9)
6. Hirkan II b.Aleksandr-İoannes (=Salome) (67-40 = 27)
7. Aristobul II b.Aleksandr-İoannes (=Salome) (67-63 = 4, ortak-kral)
8. Antigonus b.Aristobul II (40-37 = 3)
9. Herod I "Büyük" (=Mariam b.Hirkan II) (M.Ö. 37 - M.Ö. 4 = 41)
10. Arhelaos I b.Herod I (M.Ö. 4 - M.S. 6 = 10)
11. Herod II Antipas= Tilki b.Herod I (Galilea ve Perea kr. M.Ö. 4 - M. S. 39 = 43)
12. Filippos b.Herod I (M.Ö. 4 - M. S. 34 = 38)
13. Herod (Lat. Julius) - Agrippa I b.Aristobul b. Herod I (37-44 = 7)
14. Herod II b.Agrippa I (Halkis kralı: 41-48 = 7)
15. Herod Julius-Agrippa II b.Agrippa I (50-100 = 50)

Yukarıdaki krallar 2 ayrı hânedâna mensuptur. Birinci ve ikinci hânedanlar, evlenme yoluyla bağlanırlar. Asmonia Hânedânı: 142-55 = 87+M.S. 39-100 = 61=148. Antipator Hânedânı: M.Ö. 55-M.S. 39 = 94. Her ikisinin de dînî Mûsevî olmakla berâber, yalnız ilki Yahûdî, ikincisi ise Romalı (Latin)'dir. Resmî dil İbrânî iken, bilhassa son zamanlarda Latince de resmî dil olmuştur. Esâsen bu hânedânların hükümrân olduğu M.Ö. II. ilâ M.S. I. asırlarda Yûnanca da çok geçerli bir dildi. Devlet, M.Ö. 63'de Roma tâbiiyyetini kabûl ederek, hep öyle devâm etmiş, esâsen son zamanlar alelâde Roma eyâleti durumuna düşmüşdür. İlk hânedânın en geniş sınırları bütün Filistin, Ürdün ve Güney Lübnan' dır.

Mahabe, 167 yılında Yahûdî milliyetçilerinin şefi olmuştu. Asmonlar'ın büyük-hahamı idi. Yerine önce büyük oğlu Yudas Mahabe, sonra ortanca oğlu Yonathan geçti. Küçük oğlu Simon ise 142'de, krallığını ilân etti. Helenistik devletlerin dağılma devri olmasından faydalanmıştı. Roma nüfûzu da henüz bu ülkelere erişememişti.

II. Hirkan(no.6), M.Ö. 63'te Roma lehine tahttan çekildi. Romalılar, M.Ö. 55'e kadar onun büyük-haham olarak Yahûdî milletinin başında kalmasına izin verdiler. 55'ten îtibâren esîr olarak İran'da yaşadı. Zevcesi Aleksandra'dır. Kendisi gibi Salome'den doğma kardeşi II. Aristobul ise 63'te esîr olarak Roma'ya götürüldü. Bunun oğlu Antigon, "Kudüs kralı" sanını takınarak tahta hak iddia ettiyse de, öldürüldü. II. Hirkan'ın oğlu Aristobul da büyük-haham oldu ve katledildi. II. Hirkan'ın kızı Mariam (Ar.Meryem, Lat.Maria), I. Herod'la evlendi.

İkinci hânedânın kurucusu olan Büyük Herod, II. Hirkan'ın vezîri Antipator'un oğludur. II.Hirkan'a dâmâd olmuştur. Kardeşi Faselus, Kudüs'te Roma vâlîsi idi. Kızkardeşi Salome'dir. Herod'un kızı ise, kayınbirâderi büyük-haham Aristobul(II. Hirkan'ın oğlu) ile evli idi. Roma'nın Galilea vâlîliğinden, Roma'nın muvâfakatiyle Kudüs kralı olan Herod'un öldürülen 2 oğlundan başka oğulları, yukarıda 9, 10, 11 no.larla gösterilmiştir. Bunlardan velîahdi olan Arhelaus(9), babasının yerine geçti. Hazret-i Îsâ, bunun saltanatı sırasında Hazret-i Meryem'den doğmuştur ki, Meryem, Peygamber Hazret-i Yahyâ'nın yeğeni, Yahyâ da gene son peygamberlerden Hazret-i Zekeriyyâ'nın oğludur. Arhelaus, Samaria ve Idumea ilâvesiyle Yuda kralı olmuş, sonra Romalılar onun kral unvânını "Yuda ethnarhı" olarak değiştirmişler, Mîlâd'ın 6. yılında tevkıyf ederek Fransa'da Vienne şehrine sürmüşlerdir. Kardeşi II. Herod(10), Herodiad ile evli idi. Roma'nın Galilea ve Perea tetrarkı oldu. Galilea, Samaria'nın kuzeyinde Filistin'in en kuzeyindeki il, Perea ise Samaria'nın doğusunda, Lût Gölü'nün kuzey-doğusundaki ildir. Sonra Romalılar onu esîr alarak Fransa'da Lyon'a sürdüler. Kardeşi Filippos(11), 38 yıl müddetle Roma'nın Kuzey-Batı Filistin tetrarkı oldu ki, burası Hurea ve Hawrân illeridir, Şâm'ın güneyine kadar uzanmaktadır.

Sonra Roma, Kudüs'e vâlî göndermekten vaz geçti. Julius-Agrippa'yı(12), bütün Filistin'e "kral" unvânıyle tâyin etti. Bu durum, bir kaç yıl önce Hazret-i Îsâ'nın çarmıha gerilmesinden mütevellid memnûniyetsizliği önlemekle ilgilidir. I. Agrippa, eski Yahûdî(Asmania) hânedânındandır. II. Hirkan'ın torunu ve Büyük haham Aristobul'un oğludur. Kızkardeşi Herodiad, II. Herod'un eşi idi. Kardeşi Herod(Lat.Julius) ise, Romalılar'ca Halkis kralı îlân edildi ki, Lübnan'la Cebel-Lübnan arasıdır. I. Agrippa'nın kızı Berenike, İmparator Titus'la nişanlandı. Oğlu II. Agrippa, yarım asırdan fazla "kral" sanıyle Filistin'i Roma nâmına yönetti. Bunun zamânında Yahûdîler, Romalılar'a serkeşlik yaptılar. Eylûl 70'te Roma ordusu, Kudüs'ü tahrîb etti. Yahûdîler'in çoğunu Filistin'den sürdü. M.S. 100'den itibâren Filistin'i Roma ve 395'ten îtibâren Bizans vâlîleri yönetti. Hazret-i Ömer zamânında Bizans'tan fethedildi. Artık bu devirde Yahûdîler, Filistin'de küçük bir azınlık idiler. Filistin, daha çok Hıristiyan dîninin kutsal toprakları sayılıyordu.

4a. Haleb Krallığı (1800 - 1450)

Yaklaşık 3,5 asır devâm eden bu devletin kralları: 1) Yarimlin I, 2) Hammurabi I, 3) Abbael I, 4) Yarimlin II, 5) Niqmiepû I, 6) İrkabtum, 7) Hammurabi II, 8) Yarimlin III, 9) Abbael II, 10) İlimilimma I, 11) İdrimi, 12) Niqmiepû II, 13) İlimilimma II.

4b. Şam Krallığı(950 - 732)

Güney Suriye'de, merkezi Damaskus(Şâm) olmak üzere kurulmuş bir krallıktır. Sâmî kavimlerden Ârâmîler'ce kurulmuştur. 950? - 732 = 268? yıl müddetle devâm

etmiştir. 936'ya kadar İsrâil krallığının, Hazret-i Süleymân'ın vâlîsi durumunda bulunmuşlar, 841'de Asur tâbiiyyetini kabûl etmişlerdir. 4 + 4 krallı 2 hânedândır: I: 950? - 843 = 157 ve II: 843 - 732 = 111.

1. Rezon I(950?-)
2. Tab-Rimmon(-900?)
3. Ben Hadad I b.Tab-Rimmon (900? - 860? = 40?)
4. Ben Hadad II(860 - 843 = 17)
5. Hazael(843 - 796 = 47)
6. Ben Hadad III b.Hazael(796 - 770 = 26)
7. Tab-El(770 - 740 = 30)
8. Rezon II b. Tab-El(1740 - 732 = 8)

5. Fenike Krallığı(1000 - 520)

Fenikeliler, Sâmî kavimlerden biridir. Bugünki Lübnan'a yerleşmişlerdir. Lübnan kıyılarında iskeleler kurarak Akdeniz ticâretine başlamış, Atlantik'e bile çıkmışlardır. Akdeniz ticâretini sonradan Yunanlılar'la paylaşmışlardır. Fenike ticârî krallığı, modern zamanların Venedik ve Ceneviz cumhûriyetlerine benzer. Ticârî bir imparatorluktur. Fakat geniş toprakları yoktur. Bir seri iskeleleri ve deniz üsleri vardır. Anayurdları Lübnan'da bile sâhil sitelerine dayanarak, dar bir şeritte, toprakla ilgisiz, âdetâ köylüsüz ve çiftliksiz bir devlet kurmuşlardır. Cam yapmayı keşfetmeleri, kırmızı boyayı îcâd etmeleri, büyük medenî gelişmelere vesîle olmuştur. Fakat medeniyet târîhine en büyük hizmetleri, ilk alfabe yazısını kullanmalarıdır. Alfabe yazısı, hiyeroglif(işâret) yazısından çıkmıştır. Mısır hiyerogliflerinde de çeşitli seslere tekaabül eden işâretler vardı. Bu işâretleri basitleştiren Fenikeliler, alfabe esâsına erişebilmişler, insanlık büyük bir merhale kat' etmiştir. Yunan alfabe yazısı, Fenike alfabe yazısı basitleştirilerek yapılmıştır. Sonra Latinler, Yunan alfabesini basitleştirmişlerdir. Diğer taraftan Arab yazısı da, tıpkı Yunan-Latin yazısı gibi Fenike menşe'lidir. Arablar başka türlü, Yunanlılar bir başka sistemle Fenike harflerini değiştirerek bugün de kullandıkları alfabeyi elde etmişlerdir.

Fenike krallığı 1000? - 520 = 480? yıl müddetle devâm etmiştir. 853'te Asur'a, sonra Bâbil'e, sonra Persler'e tâbî olmuşlardır. 520'de Persler, Fenike hâkimiyetine son vermişler, ülke 333'te de Persler'den(İran) Büyük İskender'e geçmiştir. Başkentler Tyr (Sûr) ve Sidon(Sayda)'dur. Biblos(Beyrût) da ehemmiyet kazanmıştır. Fenikeliler, bilhassa Tunus, Güney İspanya kıyılarında iskeler kurmuşlardır. Malaka ve Kartaca (Tunus) bunlardandır. Kartaca krallığı, sonraki asırlarda, Tunus'ta bir Fenike krallığı olarak ortaya çıkıp, bir müddet Akdeniz Hâkimiyetini Roma ile çekişmiştir. Bk.ROMA.

İlk hânedân 1000? - 910 = 90? müddetle ilk 4 kralla devâm etmiş, sonra 3 gaasıb kral iktidârı 22 yıl(910-888) ellerinde tutmuşlardır. İkinci Hânedân 888 - 520 = 368 yıl tahtta kalmıştır(15 kral). I.Hiram(no.2), Hazret-i Süleymân'ın kayın-pederidir. İkinci hânedânın kurucusu İto-Ba'al(8), evvelce büyük-râhib idi. Kızı Jezabel(katli 846), İsrâil kralı(874-853) Aşab'la evlenip müteâkıb kralı doğurmuştur. Pygmalion(12) hal' edilmiştir. Kraliçe Elissa(11) da hal' edilmiş olup, zevci Aharbas öldürülmüştür. Lulli (15) kezâ hal' edilmiştir. Ba'al'in(18) velîahdi Veha Milk evvelce öldüğü için tahta geçememiştir. Bu Ba'al, Asur kralı(669-626) Asurbanipal'in kayın-pederidir.

1. Abi-Ba'al(1000? - 980 = 20?)
2. Hiram I(980 - 936 = 44)
3. Ba'al-Uṣṣur II b.Hiram I(936 - 919 = 17)
4. Abdi-Astart(919 - 910 = 9)
5. ? (910-)
6. ?
7. ? (-888)
8. İṭo-Ba'al I(888 - 856 = 32)
9. Ba'al-Uṣṣur II b.İṭo-Ba'al I(856 - 850 = 6)
10. Mutton I b.İṭo-Ba'al I(850 - 821 = 29)
11. Kraliçe Elissa b.Mutton I(821 - 820 = 1)
12. Pygmalion b.Mutton I(820 - 774 = 46)
13. Hiram II(774 - 750 = 24)
14. Mutton II(750 - 701 = 49)
15. Lulli(701 - 700 = 1)
16. İṭo-Ba'al II b.Lulli(700 - 676 = 24)
17. Abdi-Milkutti b.İṭo-Ba'al II(676)
18. Ba'al b.Abdi-Milkutti(676 - 606 = 70)
19. İṭo-Ba'al III b.Ba'al(606 - 574 = 32)
20. Ba'alezor(574 - 564 = 10)
21. Mer-Ba'al(564 - 560 = 6)
22. Hiram III(21'in kardeşi) (560 - 520 = 40)

6. Peygamberlerin Şeceresi

Yukarıda peygamberlerin şeceresi, bilhassa Yahûdî krallıklarının hânedânları ve Yahûdî milletinin teşekkülü bakımından ele alındı. Bu bahiste, bu şecereye âid daha geniş tafsîlât verilecektir. Temel kaynak, *Kütüb-i Mukaddese*'dir.

Kutsal Kitablar'a göre, her 3 Semâvî Dîn'in müşterek peygamberlerinin çoğu Sâmîler'den çıkmış ve bunların çoğu da Filistin'de yaşamıştır. Sâmî kavimlerin atasının Nûḥ'un oğullarından Sâm olduğu kabûl edilmiştir. İbrâhîm de Sâm'ın 9. batından torunu imiş.

İbrâhîm'in(Abraham) 2 erkek kardeşi: 1. Naḥor(=Melḥa b.Aran), bunun oğlu Bathuel, bunun oğullarından biri Laban(Laban'ın her iki kızı, Lea ve Raḥel, Hazret-i Yâqûb'un zevceleri) ve Bathuel'in kızı Rebeka(=Hazret-i İsḥâq). 2. Aran: kızları Melḥa (=Naḥor) ve Yeşa. Aran'ın oğlu Lûṭ ve bunun oğulları Mo'ab ve 'Ammon(her biri, isimlerinin gösterdiği kavimlerin atası kabûl edilir) (meselâ Aram= Ârâm ki, Ârâmîler'in atası farzedilir, doğrudan doğruya Sâm b. Nûḥ'un oğullarından biri imiş).

'Ahd-i 'Atîk'a ve onu aynen kabûl eden *'Ahd-i Cedîd*'e göre İbrâhîm, Hazret-i Âdem'den beri 20. peygamberdir. Peygamberlik, Nûh'un oğullarından Sâm'a verilmiştir (Nûh 10. ve Sâm 11. peygamber).

Hazret-i İbrâhîm: zevceleri -ayrı anneden- kızkardeşi olan Sâre(Sârâ), Mısırlı Ḥâcer ve odalığı Ketura'dır. Hazret-i Ḥâcer'den Hazret-i İsmâ'îl doğmuş, bir Mısırlı ile evlenip 11 oğlu olmuştur. Onun nesli, Arablar bahsinde görülecektir. Sâre'den doğan ve Rebeka b.Bathuel'le evlenen Hazret-i İsḥâq, İbrânîler'in atasıdır. İbrâhîm'in câriyesinden doğma oğulları ise şunlardır: Zamran, Madan, Yesbog, Sue, İeksan ve Madian. Madian

(Ar.Medyen)'ın oğulları: Efa, Ofer, Henoş, 'Abida, Eldaa. İcksan(Ar.Yakzân)'ın oğulları: Sebâ' ve Dadan. Dadan'ın oğulları: Âsûr, Latusim, Lûmîm.

İshâq b.İbr.'in 2 oğlu Yâ'qûb=İsrâil ve Esau=Edom'dur. Edom'un zevceleri: 1. Ada(Basemaş b.Elon), 2. Colibama(Judith) b.Ana, 3.Meheleş b.Yâ'qûb. 2. zevceden oğulları Jehus(Ar.Î'sâ), Jhelon, Kore, ilk zevceden Elifaz ve 3. zevceden Rahuel'dir. Rahuel'in oğulları: Nahaş, Samna, Meza, Zara(bunun oğlu Jobab= Job Peygamber). Elifaz'ın ilk zevcesinden oğulları: Seman, 'Omar, Sefo, Gaşam, Kenez. Elifaz'ın Semne adlı diğer zevcesinden: Korea ve Amalek(Ar.'Amâliq).

"İsrâil" diye de anılan Hazret-İ İshâk'ın 4 zevcesi: İki kızkardeş ve İshâk'ın kuzinleri olan Lea ve Rahel, Lea'nın câriyesi olan Zelfa ve Rahel'in câriyesi Bala. Zelfa'dan olan oğullar: Aser ve Gad(bunun oğulları Sefion, Haji, Süni, Esebon, Heri, Arodi, Areli, Jamne, Yesû, Yesui, Beria(bunun oğulları Heber ve Melhiel) ve Gad'ın kızı Sâre). Bala'dan olan oğullar: Dan(oğlu Hüsim) ve Neftali(oğulları Yasiel, Güni, Yaser ve Sallem). Rahel'den olan oğullar: Levi(aş.bk.) ve Hazret-i Yûsuf(bunun Helyopolis râhibi Pütifare'nin kızı Aseneş'den olan oğulları Manase ve Efraim). Lea'dan olan oğullar: Ruben(oğulları Henoh, Fallu, Herson, Harmi), Simon(oğulları Yamuel, Yamin, Ahod, Yahim, Sohar ve Ken'ânlı diğer zevcesinden Saul), İsahar(oğulları Sola, Fua, Yob, Semron), Zabulon(oğulları Sared, Elon, Yahelet) ve Yuda. Lea'dan doğma kız: Dînâ.

Yahûdî kavmine adını veren Yuda'nın ilk zevcesi Suc kızı, ikinci zevcesi de eski gelini olan Semer'dir. İlk zevcesinden oğulları: Her, Onam, Sela. Her ve Onam, arka arkaya Semer'le evlenmiş, Semer her iki zevcinden de dul kalınca, kayın-pederi Yuda ile evlenip Zara ve Fares'i doğurmuştur. Fares(Ar.Fâris)'in oğulları Amul ve Hesron'dur. Hasron oğlu Aram oğlu Aminabad oğlu Nahason oğlu Salmon oğlu Booz oğlu Obed (Ar.'Ubeyd) oğlu İsai(Yesse, Ar.Î'sâ)'dir. Booz'un zevcesi Ruth, Mo'ab kralı Eglon'un kızı ve Mahalon b.Noemi'nin duludur. İsai b.Obed'in oğulları: Eliab, Semnaa(oğlu Yonadab) ve Hazret-i Dâvûd'dur. Dâvûd'un zevceleri: 1. Mihol b.Saul, 2. Abigail (Nabal'dan dul), 3. Ahinoam b.Yezrahel, 4. Maaha b.Solmai(Geser kralı), 5. Haggiş, 6. Bessebe'(Bethsabé)(Uria'dan dul), 7. Abital, 8. Egla. Hazret-i Süleymân, 6. zevceden doğmadır. 2. zevceden Heleab, 3.'den Ammon ve Prenses Semer, 4.'den Absalon (ölm.1030, kızı Maaha=Roboam), 5.'den Adonias(1001'de hayatta), 7.'den Safaşia, 8.'den Yesraam doğmuşlardır. Süleymân'ın diğer oğulları: Samua, Sobab, Nathan, Yebahar, Elisua, Nefeg, Yesfia, Elisama, Elioda, Elifaleş.

Hazret-i Yâ'qûb'un Hazret-i Yûsuf'la ayni anneden doğma oğlu Benyamin'in oğulları: Bela, Behor, Asbel, Cera, Naaman, Ehi, Ros, Mofim, Ofim, Ared. Benyamin neslinden Afia oğlu Behoraş oğlu Seror oğlu Abiel'in oğulları: Kis ve Ner. Ner'in oğlu Abner, Saul'ün kumandanı olup Yoab tar.öldürüldü. Kis'in oğlu 2. İsrâil kralı Saul ve bunun zevcesi Ahinoam b.Ahimaas'dır. Saul'ün kızları Mihol (=Dâvûd) ve Merob (=1.Hadriel, = 2.Molasit)'dur. Saul'ün oğulları: Yonasas(ölm. 1040, oğlu Mesfiboseş, bunun oğlu Miha), Yessui, Abinabab, Malhisua, İsboseş(ölm. 1033).

Levi b.Yâ'qûb'un oğulları: Cerson(oğulları Lobni ve Semei), Merari(oğulları Moholi ve Musi), Kaaş. Kaaş ben Levi'nin oğulları: Aram(=Yokabel), İsaar, Hebron (Ar.Halîl) ve Oziel. Aram ben Kaaş'ın oğulları Aaron(Ar.Hârûn) ve Moşe(Ar.Mûsâ, Fr.Moïse) ve kızı da Mariam(Ar.Meryem)'dır. Moşe, Hazret-i Mûsâ olup, Yeşro kızı Sefora ile evlenmiş, Cerson ve Eliezer adlı oğulları olmuştur. Hazret-i Mûsâ'nın 3 yaş

kadar büyük ağabeyi olan ve onunla ayni yılda ölen Hârûn(Aaron), Yuda hânedânından Amidapal'in kızı Yelizabeth'le evlenmiş, hayâtında ölen Nadab ve Abiu adlı oğullarından başka Eleazar ve İsamar adlı oğulları olmuştur. Bu sonuncusunun neslinden(5. batından olabilir) Heli, Mûsevî büyük-hahamı, yâni Mûsevî dîninin 7. halîfesidir. Oğulları Ofni ve Finea, Finea'nın oğlu 8. büyük-haham Ahitob, bunun oğlu 9. büyük-haham Ahias'tır ki, Kral Saul tarafından öldürülmüş, oğlu Abiasar'ı Kral David(Hazret-i Dâvûd), 10. büyük-haham yapmış, fakat Hazret-i Süleymân tarafından azledilmiştir.

Mûsevî dîninin ilk büyük-hahamı, Hazret-i Mûsâ'nın ağabeyi Hârûn sayılır. 2.'si bunun oğlu Eleazar Peygamber, 3.'sü bunun oğlu Finea, 4.'sü bunun oğlu Abisua, 5.'si bunun oğlu Bokki, 6.'sı bunun oğlu Ozi veyâa Abiezer, 7., 8., 9. ise dîğer daldan yukarıda anılan kişilerdir. 6. büyük-haham Ozi'nin oğlu Zarahia oğlu Merayos oğlu Amaria oğlu Ahitob oğlu Sadok, 10. büyük-hahamlığı, Abiasar ile paylaşmış, Gabaon'a bu sıfatla Saul tarafından tâyîn edilmiş, David tarafından muhâfaza edilmiş, Hazret-i Süleymân ise iki büyük-hahamdan Abiasar'ı azlederek, bu Sadok'u tek başına büyük-haham yapmıştır.

Sadok'un oğlu Ahimaas(11) Roboam'ın, bunun oğlu I. Azaria(12) Abiam ve Aza'nın, bunun oğlu Yoahaz veyâ Yohanan(13) Aza ve Yosafat'ın, bunun oğlu Yoiarib veyâ Azaria yâhut Yoram(14) Salomon'un krallıkları devrinde başhaham olmuşlardır. Kral Yoram, bu makaama, ayni âileden Yosafat(İsu)(15) ve o ölünce dâmâdı(kızı Yosabes'in zevci) Yoiada'yı getirmiştir(16). 17. başhaham Zaharia, bunun oğludur. 18. Sedesias'tır. Sonra II. Azaria(19) Kral Ozia'nın başhahamı olmuştur ki, 14. başhaham Yoiarib'in oğludur. Kral Yonathan devrinde bunun oğlu Ahitob veyâ Yosam (20), Ahaz devrinde âilenin yan dalından Uria veyâ Maraios(21), Ezehia devrinde Ahitob'un(20) oğlu Neria veya Helsia(22), Manasses devrinde bunun oğlu Odea veyâ Sadok(23), Amon devrinde bunun oğlu Sellum veyâ Mozallam(24), Yosia devrinde bunun oğlu Helsia(25), Yoahim ve Sedesia devirlerinde bunun oğlu III. Azaria(26), başhaham olmuşlar, sonuncusu, Bâbil sürgününe katılmıştır. III. Azaria'yı oğlu Yosedeh(27) tâkıyb ederek ayni görevi Bâbil'de yapmış, yerine geçen oğlu Yesu veyâ Yosua(28), Bâbil'den Kudüs'e dönmüş, yerini oğlu Yoahim(29) almıştır. III. Azaria'nın(26) dîğer oğlu Saraia ve bunun oğlu Esdra'dır.

Yoahim'i(29)(ölm.462) oğlu Eliasib(Yoasib)(ölm.441)(30), sonra bunun oğlu II.Yoiada(Yohanan)(ölm.397)(31), sonra bunun oğlu Yonathan(Yohann=Yaḥyâ)(ölm. 350)(kardeşi Yesu)(32), sonra oğlu Yaddos(Yeddoa)(ölm.324)(33), sonra bunun oğlu I. Onia(ölm.300)(34), sonra bunun oğlu Âdil Simon(ölm.292)(35), sonra bunun kardeşi Eleazar(ölm.260)(36), sonra I. Onia'nın kardeşi Manase(ölm.233?), (37) sonra Âdil Simon'un oğlu Cimri II. Onia(ölm.219)(38), sonra bunun oğlu II.Simon(39), sonra bunun oğulları III. Onia(40) ve Yason(41), sonra II. Simon'un kardeşi Menelaos(42), sonra II. Simon'un küçük oğlu Lysimahos(43), başhaham olmuşlardır. Sonra bu makam, yâni Mûsevî dîninin liderliği, hânedânın dîğer bir dalına geçmiştir. Bu dal Asmonia hânedânıdır. Asmonia(Simon), 29. başhaham Yoahim'in bir oğlunun oğlu yâni torunudur. Asmonia'nın oğlu Yonanan, onun oğlu da Yahûdî ordusu kumandanı iken 166'da ölen Mathasias'dır.

General Mathasias'ın(ölm.M.Ö. 166) oğulları: Yaḥyâ(Yun.İoannes), Eleazar, 44. büyük haham Yuda(Mahabe)(ölm.160), 46. büyük-haham Yonathas(Apphus)(ölm.144), 47. büyük-haham ve Asmonia hânedânının 1. kralı Simon(Sasi). Bu sûretle Mahabe'ler

(Fr.Machabées) veyâ Asmonîler(Fr.Asmonéens) denen Hârûn Hânedânı, büyük-hahamlığa Filistin krallığı da eklemiş oldu ki, bu kısmın 3. bahsinde görülmüştü.

Simon'un kral-haham olarak halefi, 48. büyük-haham ve bu âileden 2. kral olan I.Hirkan'dır. I. Hirkan'ın kardeşleri Yuda(ölm.135) ve Mathatias(ölm.135), kızkardeşi ise Yeriho vâlîsi Ptolemaios'la evli prensestir. I. Hirkan'ı oğulları 49. büyük-haham ve 3. kral I. Aristobul "Yunansever"(Philhellène) ile 50. büyük-haham ve 4. kral Aleksandr-İoannes tâkıyb ettiler. I. Aristobul, dînî sıfatını ikinci dereceye atarak ilk gerçek kral oldu. Bu iki kardeşle ard arda evlenen Aleksandra(Salome), 3 yıl da hükümran-kraliçe(no.5) olarak ikinci zevcini tâkıyb etti. Sonra tahta 51. ve 52. büyük-haham ve 6. ve 7. kral olarak Salome'nin 2. zevcinden olan oğulları II. Hirkan ve II. Aristobul oturdular. İlki M.Ö. 30'a, ikincisi 45'e kadar yaşadı ve ikincisi Roma'da öldü. Bu iki kardeş kralın tahta geçmiyen amcası Antigone'dir.

II. Aristobul'un da ağabeyi gibi hal'inden sonra oğlu Antogone, 53. haham oldu, kral unvânını da aldı ise de, fiilen krallık yapmadı, 38'de öldü. Antogone'nin kardeşi Aleksandr-İoannes, amcası II. Hirkan'ın kızı Aleksandra(ölm.49) ile evlendi. II. Hirkan'ın dîğer kızı Mariam(ölm.M.Ö.28), 8. Yahûdiyye kralı olarak tahta geçen Büyük Herod'un zevcesidir. Aleksandr-İoannes'in oğlu 55. büyük-haham III. Aristobul ile dîğer oğlu Hirkan ve kızı ise, Büyük Herod'un ikinci zevcesi dîğer Mariam'dır.

Hârûn Hânedânı'nın yan dallarından da büyük-hahamlar çıktı: Alkime(162'de 45. büyük-haham), Hananel b.Fabi(35'te 54. büyük-haham), bunun kardeşi Yesu(30'da 56. büyük-haham), Simon b.Boethos(23'te 57. büyük-haham), kardeşi Yoazar(59. büyük-haham), Simon b.Boethos'un oğlu Simon(23'te 57. büyük-haham) veyâ Kanthara(kızkardeşi Marianna, Büyük Herod'un 3. zevcesidir), Matthias b.Theophilos (M.Ö. 6'da 58. büyük-haham), Elcazar(60. büyük-haham), Yesu b.Siah(61. büyük haham), Ananos b.Seth(M.S. 7'de 62. büyük-haham), İsmael b.Fabi(63. büyük-haham), Simon b. Kamith(65. büyük-haham), Alionaos(Elioneas) b.Kitoeos(71. büyük-haham), Yosef b. Kami(72. büyük-haham), Anania b.Nebedea(673. büyük-haham), bunun oğlu Ananos(76. büyük-haham), bunun oğlu Yesu(77. büyük-haham). Hepsi M.S. 7'de 62. büyük-haham olan Ananos'un oğulları olan Eleazar(no.64), Yonathas(no.67), Theophilos(no.68), Matthias(no.70) ve bu kardeşlerin kayın-birâderi olan Yosef Kaifa (no.66). İsmael b.Fabea(no.74), Yosef Kabi b.Simon(no.75), Matthias(no.78). Son ve 79. büyük-haham, Phanaias(Phannas) ben Samuel'dir. Bunun zamânında Kudüs, Titus tarafından yerle bir edilip Yahûdîler sürüldü ve büyük-hahamlık müessesesi târîhe karıştı.

İkinci Yahûdiyye krallık hânedânının kurucusu ve Hazret-i Hârûn hânedânının dâmâdı olan Büyük Herod'un dedesi Askalonlu Antipas, Roma'nın Idumea vâlîsi, babası Antipater(ölm.44) ise, II. Hirkan'ın vezîri(başbakanı) idi. Büyük Herod'un amcası Yosef de, yeğeni(Büyük Herod'un kızı) Salome'nin(ölm.M.S. 11) ilk zevcidir. Salome, amcasından sonra Kostobar ve 3. def'a olarak da Alexas'la evlenmiştir. Son izdivâcından doğan oğlu Antipater, dayısı Büyük Herod'un kızı Kypros'la evlenmiştir. Salome'nin ikinci izdivâcından olma kızı Berenike ise, dayısı Büyük Herod'un oğlu Aristobul'la evlidir. Büyük Herod'un kardeşleri, Yuda tetrarkı(vâlîsi) Phasael(ölm.M.Ö.40) ve Galilea tetrarkı Pheroras(ölm.M.Ö. 7)'dır.

"Askalonlu" da denen ve 17 yaşında kral olan, 51 yıl tahtta kaldıktan sonra 76 yaşında ölen(M.Ö.72 - M.S. 4) Büyük Herod, 10 def'a resmen evlenmiştir. İlk 5 zevcesi:

M.Sprengling, *The Alphabet: Its Rise and Development,* Chicago, 1931; F.-M.Abiel, *Géographie de la Palestine,* 2 c., Paris, 1938; A.Dupont-Sommer, *Les Araméens,* Paris, 1949; E.M.Smallwood, *The Jews under Roman Rule,* 1976, 2: 1981, F.-M.Abel, *Histoire de la Palestine depuis la Conquête d'Alexandre jusqu'à l'Invasition Arabe,* 2 c., Paris, 1952, 2: 1980; H.Parrinder, *Jesus in the Qur'ân,* Londra 1965; Râhib Hayek, *Le Christ de l'Islam,* Paris 1959; Michaud, *Jésus selon le Coran,* Neuchâtel 1960; G.Ryckmans, *Les Religions Arabes Préislamiques,* 1951; Yoakim Moubarac, *Abraham dans le Coran,* Paris 1958; Louis Finkelstein vs., *The Jews, Their History, Culture and Religion,* New York, 3: 1960; E.Y.Kutschner, *A History of the Hebrew Language,* 1982; G.W.Ahlstrom, *Royal Administration and National Religion in Ancient Palestine,* 1982; Joseph Naveh, *Early History of the Alphabet,* 1982; T.Dothan, *The Philistines,* 1982; Robest North S.J., *A History of Biblical Map Making,* Wiesbaden 1979; M.Dunand, *Le Développement de l'Ecriture en Phénicie,* 1945; D.Diringer, *The Alphabet, A Key to the History of Mankind,* New York, 3:1968; *Biblical Archaeology Today,* J.Amitai nş., Kudüs 1985, 560 s.; Shemaryahu Talmon, *King, Cult and Calendar in Ancient Israel,* 1986; Zecharia Kallai, *Historical Geography of the Bible, The Tribal Territories of Israel,* Kudüs 1986, 560 s.; W.D.Davies, L. Finkelstein vs, *Cambridge History of Judaism,* II: *The Hellenistic Age,* 1988, 900 s.

IV

A N A D O L U

Anadolu'nun Târîhöncesi

Anadolu'da Kabataş devrinden beri İnsan yaşamaktadır. Yontmataş ve Cilâlıtaş (Neolitik) devirlerine âid yerleşme merkezleri artmaktadır. Sonra Mâden devri başlamıştır. Bakır M.Ö. 4000 yıllarından beri kullanılmaktadır. Sonra kalay elde edilmiş ve bakırla karıştırılarak M.Ö. 3000 yıllarına doğru tunç (bronz) elde edilmiştir. Neolitik sonları ile tuncun keşfi arasındaki ilk Mâden devrine "Kalkolitik" çağ denmektedir. Anadolu bu çağa M.Ö. 3000 yılına doğru girmiştir (bâzı bölgelerde M.Ö. 3200). Anadolu'da Tunç Devri, Eski, Orta ve Yeni olmak üzere M.Ö. 1200'lere kadar devâm eder. M.Ö. 1500-1200, Yeni Tunç çağıdır ve hemen bu târihte Demir çağına girilir. M.Ö. 2000 yılına doğru Anadolu'da Târih çağı başlar, yâni yazı kullanılmıya başlanır. Şu hâlde Anadolu'da İlk Çağ, 2.500 yıl kadar devâm etmiştir.

Mezopotamya'da imparatorluk kuran Sâmî kavimlerden Kaldeliler, Van Gölü'nün güneyine yaklaşmışlardı. Asurlular, onları tâkıyb ederek Orta Anadolu'ya kadar nüfûz ettiler. Eski (Birinci) Bâbil imparatorluğunun nüfuz, hattâ hâkimiyet bölgesi, Orta Anadolu'ya kadar olan bölgelerde daha da kesin oldu. Asurlular, Anadolu'da daha çok ticâret kolonileri kurdular ve ülkeyi kısmen de olsa il şeklinde imparatorluklarına bağlıyamadılar. Orta Anadolu'da bu sûretle Kaniş, Hattuş, Zalpa, Kuşşara prenslikleri gibi Asur ticaretiyle zenginleşmiş prenslikler teşekkül etti. Bu devletciklerden bâzı hükümdarların adlarını da biliyoruz. Kaniş prensi İnar ile oğlu Warşama gibi.

1. Hititler (1850 - 1180)

Hititler, Ârî (Hind-Avrupa) grubundan bir ırktır. Tahminlere göre doğudan gelip Anadolu'ya yerleşmişlerdir. Anadolu'nun yerlisi olmadıkları kesindir. Onlardan evvel Anadolu'ya yerleşmiş bulunan ve "Proto-Hititler" denen kavimle karışmışlar ve bu kavmi de temsîl etmişlerdir. Hitit imparatorluğunu 2025'e doğru başlatan kronoloji şimdi erkene alınarak, 1850 târîhinden başlatılmaktadır. Hititoloji, asiroloji ve ejiptoloji, hattâ sümeroloji kadar eski bir ilim olmadığı için gelişme hâlindedir. Hitit tabletleri ve dîğer bütün arkeolojik, epigrafik ve târîhî malzemenin onda dokuzundan fazlası da bugün Türkiye'dedir. Daha binlerce tablet incelenememiştir. Üstelik Hititler'in iki yazı çeşidinden biri hâlâ çözülememiştir. Hitit çivi yazılı metinler çoktan beri okunmaktadır. Fakat Hitit hieroglif yazısı hâlâ halledilememiştir. Bu yazının halli ile, bu yazı ile de yazılmış bol malzeme olması dolayısıyle, Hitit târîhi hakkındaki bilgilerimiz çok artacaktır.

Hitit dili konuşan Hititler'in kendilerine verdikleri ad Hatti'dir. İmparatorlarına "tabarna" ve "henos", imparatoriçelerine "tavanana", velîahdlerine "tuhanti" demektedirler. Taht şehirleri Hattus (Hatuşaş), bugünki Boğazköy'dür (Çorum'un güneyinde). Daha önceki merkezleri Kapadokya'da Kuşkar idi. Muwatalli bir kaç yıl için taht şehrini, Kızılırmak güneyinde Dattasa'ya götürmüştür. 1850?-1180? = 670? yıl müddetle devâm eden devlet, 32 hükümdarla temsîl edilmektedir. 1650'den îtibâren krallık, gerçek bir imparatorluk hâlini almıştır. En geniş sınırlar : 40° tûlüne kadar bütün Anadolu (Yeşilırmak doğusunda kalan Karadeniz bölgesi hâriç), en güneyi dışında Suriye, Lübnan'ın kuzey şeridi, Kıbrıs. Boğazlar'a dayanan Hitit hâkimiyeti, Marmara'dan Trakya'ya atlıyamamıştır.

1. Pithâna (1850?, belki 1800'e doğru)
2. Anitta b. Pithâna
3. Tuthaliya I b.Anitta (?) (1750'ler)
4. Pu-Şarruma b. Tuthaliya I (1700'ler)
5. Pawahtelmah b.Pu-Şarruma
6. Labarna b.Pu-Şarruma
7. Hattuşili I b.Labarna (1650'ler) = Haştayar
8. Murşili I b.Hattuşili I (1650'ler)
9. Hantili I (7'nin dâmâdı)
10. Harapşeki (Zidanta) I. b.Hantili
11. Ammuna b.Harapşeki (1550'ler)
12. Huzziya I b.Ammuna
13. Telipinu (11'in dâmâdı) (1550'ler) = İştapariya
14. Alluwamna (1500'ler)
15. Hantili II
16. Zidanta II
17. Huzziya II
18. Tuthaliya II(1465 -)
19. Arnuwanda I b.Tuthaliya II
20. Hattuşili II b.Tuthaliya II(1400 - 1390 = 10)
21. Tuthaliya III b.Hattuşili II (1390 - 1380 = 10) = Nikalmatiş
22. Arnuwanda II b.Tuthaliya III (1380) = Aşmunikal
23. Şuppiluiuma I b.Tuthaliya III (1380 - 1346 = 34) = Malnikal (Bâbil)

24. Arnuwanda III b.Şuppiluiuma (1346 - 1345 = 1)
25. Murşili II b.Şuppiluiuma (1345 - 1320 = 25) = Gaşşuliavia
26. Muwattalli b.Murşili II (1320 - 1294 = 26) = Danu-Hepa
27. Urhi-Teşup b.Muwattalli (1294 - 1286 = 8)
28. Hattuşili III b.Murşili II (1286 - 1265 = 21) = Pudu-Hepa, = x(Bâbil)
29. Tuthaliya IV b.Hattuşili III (1265 - 1220? = 45?) = Aşmunikal
30. Arnuwanda IV b.Tuthaliya IV (1220? - 1215? = 5?)
31. Şuppiluiuma II b.Arnuwanda IV (1215? - 1200? = 15?)
32. Tuthaliya V b.Arnuwanda IV (1200? - 1180? = 20?)

Pu-Şarruma'nın (no.4) velîahdi Papadilmah, babasının hayâtında öldü. I.Hattuşili'nin (7) velîahdi Huzziya da tahta çıkamadı. I. Murşili (8), Bâbil Fâtihi'dir. Fakat Hititler, Irâk'ı muhâfaza edemeyip çekildiler. I. Murşili, katledilmiştir. Telepinu (13), I. Huzziya'nın (12) kızı İştapariya ile evli idi, kayınpederine halef oldu. Ayrıca ayni hânedânın bir prensi olabilir.

II. Tuthaliya (18) ile Yeni İmparatorluk devresi başlar (1465). III. Tuthaliya'nın (21) velîahdi Hutupiyanza, tahta geçemedi. III. Tuthaliya, Hayaşa prensi Hukkanas'ın kayınpederidir. Dîğer bir oğlu Zida'dır (Zidanta). II. Arnuwanda'nın (22) velîahdi Tuthaliya da tahta geçemedi. Şuppiluiuma I (23), Mitanni kralı I. Mattiawaza'nın kayın-pederidir. Dîğer kızı Muwattis, Mira prensi Maşuiluwa ile evlenmiştir. Şuppiluiuma'nın bir oğlu Mısırlar'a karşı ölmüş, dîğer oğlu Telepinu "kral" sanıyle Batı, sonra Halep vâlîsi olmuş, dîğer oğlu Piyaşşili (Şarri-Kuşuş), Kargamış "kralı" olmuştur. Urhi-Teşup (27) hal' edilmiştir. Muwattalli (26) de öldürülmüştür. I. Murşili (8) ve I. Zidanta (10)'dan sonra, katledildiğini bildiğimiz dîğer Hitit hükümdârıdır. III. Hattuşili (28) (1329?-1250 = 79?), 1264'te Mısır'ı resmen ziyâret etmiştir. 1294'te râhib Pentipşarri'nin kızı Pudu-Hepa ile evlenmiştir ki, IV. Arnuwanda'nın (30) annesidir. III. Hattuşili, prens iken Halpis (Amasya) "kralı" idi. IV. Tuthaliya (29), Amurru prensi Pentişina'nın kızı Aşmunikal'le evlenmiştir ve bir kız kardeşini kayınpederi ile evlendirmiştir. IV. Tuthaliya (1270? - 1230? = 40?) için bir müddet annesi Pudu-Hepa nâibelik yapmıştır. Dîğer bir kız kardeşini 1264'te Mısır firavunu Büyük (II). Ramses'le evlendirmiş, o ölünce, bir dîğer kızkardeşini ayni firavuna vermiştir. Kardeşi İnara, Dattaşa "kralı" idi.

Hitit imparatorluk hânedânından bâzı prensler, çeşitli bölgelerde küçük krallık veyâ prenslik hânedânları kurmuşlardır. Bunlardan biri Kargamış (Carablus) Hitit krallığıdır. 880'e doğru Asur'a tâbî olmuş ve 717'ye Asur'a ilhâk edilmiştir. Son kral Pisiri, Asurlular'a esir düşmüştür. Kargamış krallarından Sangara, Asur kralı III. Salmanasar'ın kayın-pederidir.

Sam'al (Zencirli, Hatay'da) Hitit prensliği, önce Kargamış Hitit krallığına, 743'te Asur'a tâbî olmuş, 700'den önce Asur tarafından ilhâk edilmiştir. 923'te başlıyan bu prenslik, 2 asır kadar devâm etmiştir. Hükümdarlarından bâzıları şunlardır :

1. Hani (-850?)
2. Kilamuwa (850? - 810? = 40?)
3. Kural (810? - 790? = 20?)
4. Panamuwa I b.Kural (790? - 765? = 25?)
5. Bar-Şur (765? - 743? = 22?)
6. Panamuwa II b.Bar-Şur (743 - 733 = 10, katl)
7. Bernekub b.Panamuwa II (733 -)

2. Hurri ve Mitanniler (1550 - 1260)

Hurriler de Hititler gibi Ârî ırklardan biridir. M.Ö. 2000 yıllarında veyâ daha sonra, –Hititler gibi– doğudan, muhtemelen İran yaylasından gelip Doğu ve Güney-doğu Anadolu'ya yerleşmişlerdir. Krallık hâlinde teşkîlâtlanmaları daha sonradır (1550'ye doğru). Tahtı şehirleri Hurri, bugünki Urfa'dır. Hurri dili konuşan bu kavim, en geniş zamânında, Suriye'nin hemen tamâmını, Lübnan'ı, Kuzey Filistin'i, Toroslar'ın ve Fırat'ın doğusunda kalan Anadolu ülkelerini, Kuzey Mezopotomya'yı, Urmiye ve Van Gölleri arasındaki sahayı elinde tutuyor, Karadeniz'e erişemiyordu. 200 yıla yakın büyük devlet hüviyyetini muhâfaza ettiler. İlk 4 Hurri kralı, Asur krallığının metbuu idi.

Hurriler'in bugün bizce mâlûm 5. kralları olan Şuttarna, Hititler'e karşı, dünyânın en kudretli devleti olan Mısır'la ittifâk etti. Kızkardeşi Mutemuya'yı Firavun IV. Thutmosis'le evlendirdi. Bu prenses, Mısır'a velîahd doğurunca, iki ülke daha da yakınlaştı. Sonra Şuttarna'nın kızı Gilu-Hepa, halasının oğlu olan Firavun III. Amenofis'le 1396'da evlendi. Hurriler'in ana kolunu 1300'e doğru Hititler ortadan kaldırdılar. "Mitanni" denen dalı ise 1260'a doğru Asur'a ilhâk edildi. İlk Miranni kralı olan Tuşratta, çocukken Duthi'nin niyâbetinde kaldı. Duthi öldürüldü, sonra Tuşratta da öldürüldü. Oğlu Mattiwaza, Hitit imparatoru Suppiluiuma'nın dâmâdıdır. Mitanni'nin merkezi Waşşugani (Re'sü'l-'Ayn)'dir. "Mitanni" Hititçe'dir. Hurrice'si "Maiteni", Asurca'sı "Hanigalbat"tır. Mitanni denen asıl ülke, Kuzey-doğu Suriye ile aşağı yukarı bugünki Urfa ilidir. Mitanni krallığının en geniş sınırları ise güneyi hâriç Suriye, Kuzeybatı Irak, Murad suyuna kadar Güneydoğu Anadolu'dur.

Hurri Kralları (1550 ? - 1300?) :

1. Şuttarna I 1550
2. Parattarna 1475
3. Saustatar 1500
4. Artatama b.Saustatar 1450
5. Şuttarna II b.Artatana
6. Artaşşuwara b.Şuttarna II 1400
7. Tuşratta b.Şuttarna II 1385
8. Şuttarna III 1360
9. Kurtizawaza b.Tuşratta - 1300

Mitanni Kralları (1300? - 1260?) :

10. Şattuara I 1300 -
11. Wasaşatta
12. Şattuara II -1260

3. Urartu (880 - 590)

Urartu, Doğu Anadolu'nun güney yarısının, Van Gölü çevresinin o çağdaki adıdır. Yaklaşık 290 yıl müddetle Ârî bir ırk olan Urartulular, burada kudretli bir krallık kurmuşlardır. Devlet, Güney-doğu Anadolu ile Kuzey Suriye'yi elinde tutuyordu. En geniş zamanlarında Kuzey-doğu Anadolu'ya, bugünki Ermenistan'a, yânî Gence Gölü'nün güney ve batısına, batıda Malatya ve Erzincan'a kadar olan sâhaya da hâkim

olmuşlardır. Taht şehirleri : Arzaşkun (Van Gölü'nün kuzeyi) (880 - 830 = 500), Tuşpa (Asurca: Turuşpa) (bugünki Van) (830 - 714 = 116), Toprakkale (714 - 590 = 124). Sargon'un 8.Urartu seferinden sonra Urartu, 714'te Asur'a tâbî oldu ve 612'de Medler tarafından ortadan kaldırılarak İran imparatorluğuna katıldı. Târihler yaklaşıktır :

1. Aramu (880 - 844 = 36)
2. Lutipri (844)
3. Sarduri I b.Lutipri (844 - 828 = 16)
4. İşpuini b.Sarduri (828 - 810 = 18)
5. Menua b.İşpuini (810 - 785 = 25)
6. Argişti I b.Menua (785 - 760 = 15)
7. Sarduri II b.Argişti (760 - 733 = 27)
8. Russâ I b. Sarduri (733 - 714 = 19, katl)
9. Argişti II b.Russâ (714 - 685 = 29)
10. Russâ II b.Argişti (685 - 645 = 40)
11. Sarduri III b.Russâ (645 - 625 = 20)
12. Erimena (625 - 605 = 20)
13. Russâ III b.Sarduri III (605 - 590 = 15)

4. Frigya (800 - 620)

1. Gordios I (800 ? -)
2. Midas I b.Gordios I
3. Gordios II b.Midas I
4. Midas II b.Gordios II
5. Midas III b.Midas II
6. Midas IV b. Midas III
7. Adraste b.Midas IV (-620)

M.Ö. 1200'lerden sonra Anadolu'ya gelip Hitit imparatorluğunun dağılmasına sebep olan kavimlerden biri de Frigler (Frigyalılar)'dir (Frik ve Frikya imlâsı da yerleşmiştir). Bu Ârî kavmin yerleştiği bölgeye Frigya denmiştir. Bu klasik bölge, ikiye ayrılır: Büyük Frigya ki Tuz Gölü'nün kuzey-batısında kalan mıntakadır; Kıyı Frigyası ki, bunun kuzey-batısında, Marmara'nın güneyinde kalır. 800?-620 = 180? yıl müddetle devâm eden kralların sonuncusu öldürülmüş ve devlet, Lidya krallığına ilhâk edilmiştir. Merkez Gordiom'dur. Sakarya ile Porsuk'un ayrıldığı yerin az kuzeyinde, Sakarya'nın doğu kıyısına yakın, Ankara'nın batısındadır. Devletin ünlü kralı I. Midas'tır ki, Asur'un fâtih imparatoru II. Sargon'la savaşmıştır. Krallık, Kızılırmak batısında kalan Anadolu'nun büyük parçasının en mühim kısmına yayılıyordu. Kimmer ve Skit istîlâlaları ile zayıflamış ve daralmıştır. En geniş sınırlarıyle, sağlam şekilde Karadeniz, Marmara ve Ege'ye dayanmış, Batı Anadolu, Marmara bölgelerinin tamâmını içine almış, sınırları Tuz Gölü ile Göller'in kuzeyinden geçen, Karya'yı da (Muğla bölgesi) dışarıda bırakan, Trakya'ya geçemiyen bir durumda idi.

5. Lidya (687 - 547)

1. Gyges b.Mermnas (687 - 652 = 35, katl)
2. Ardys b.Gyges (652 - 629 = 33) (doğ.657)
3. Sadyattes b.Ardys (629 - 610 = 19)
4. Alyattes b.Sadyattes (610 - 560 = 50, katl)
5. Kroisos (Fr.Crésus = Krezüs) b.Alyattes (560 - 547 = 13) (ölm.515?)

Batı Anadolu'da Gediz'in kuzeyinde kalan ülke adını, Lidler'den almıştır. Lidler, Âri kavimlerin karışmasından teşekkül etmiş bir kavimdir. 687-547 = 140 yıl müddetle bir krallık kurmuşlar, Frigya devletini istihlâf etmişlerdir. Önce Lidya'ya hâkim olan devlet, sonra bütün Batı ve Orta Anadolu'yu ele geçirmiş, Frigya krallığının sınırlarını çok aşmış, Kızılırmak ve Çukurova'ya dayanmış, ticâretle çok zenginleşmiştir. Başkent Asuva, sonraki adıyle Sardis(Sard) idi ki, Manisa ilinde, Marmara gölünün güney sâhilinde, Sâlihli'nin kuzey-batı ve Turgutlu'nun kuzey-doğusunda haşmetli harâbeleri hâlâ mevcuddur. Son kralları Kroisos, servetiyle çok ünlüdür ve dünyâ târîhinde ilk altın para onun adına basılmıştır. İran imparatoru Kiros'a yenilip esir düşmüş, daha 32 yıl kadar, şehenşâhın müşâviri ve dostu olarak yaşamış, fakat devleti İran (Pers) imparatorluğuna ilhâk edilmiştir. Kızkardeşi Aryenis, Pers şehenşâhı (584-550) Astyages'le 585'te evlenmiştir. Diğer bir kızkardeşi de Efesos prensi Melas'ın zevcesi idi. Bir erkek kardeşi Pantaleon'dur. Kroisos'un oğlu ve velîahdi Atiyo, 550'ye doğru öldürülmüştür. Lidya, 652'de Asur'a tâbî olmuşsa da, Asur'dan çok uzak olduğu için tâbiiyyet lafızda kalmıştır.

Lidya hânedânına Mermnadlar denmektedir. Zîrâ ataları, Tirha (Tire) prensi Mermnas'tır. Bu, Üçüncü Lidya hânedânıdır. Daha önceleri, asıl Lidya denen Gediz'in kuzeyinde, iki küçük krallık hânedânı daha hükümrân olmuştur. İlk hânedân –ilk kralı Atis'in adından– Attiyadesler, ikincisi de Heraklidesler diye anılır. Bu ikinci hânedânın son kralı Kandavul'un yerine Gyges geçmiş, üçüncü hânedânı başlatmış, taht şehrinin Asuva olan adını da Sardis şeklinde değiştirmiştir. Lidya'da Yunan kültürü ve dili, gittikçe daha fazla yayılmıştır. 560 yılına kadar olan târihler yaklaşıktır.

Gyges'in atası olarak Herakles kabûl edilir ve ikinci hânedânın bir dalı şeklinde mütâlaa edilir. Bk. GREKLER.

B i b l i y o g r a f y a. H.H.van der Osten, *Explorations in Central Anatolia*,Chicago, 1929; A.M. ve Erich Schmidt, *The Alishar Hüyük*, Chicago, 1930; A.M., *Explorations in Hittite Asia Minor*, 2 c., Chicago, 1929-30; A.M., *Discoveries in Anatolia*, Chicago, 1933; Remzi Oğuz Arık, *Alacahöyük Hafriyyâtı (1935)*,T.T.K., 1937; A.M., *Alacahöyük Hafriyyâtı (1936)*, T.T.K, 1938; Hetty Goldman, *Excavation at Tarsus*, Princeton, 1956; A.Götze, *Kleinasien*, Münih, 1934; Kurt Bittel, *Prähistorische Forschung in Kleinasien*, Istanbul, 1934; Kiepert, *Karte von Kleinasien (1 : 400.000)*, 24 pafta, Berlin, 1914.– Füruzan Kınal, *Eski Anadolu Târîhi*, T.T.K., 1962; Hâmid Zübeyr Koşay, *Alacahöyük Hafriyyâtı (1936)*, T.T.K., 1938, Alm.trc. T.T.K., 1944; A.M., *Alacahöyük Kazısı (1937-1939)*, T.T.K., 1951, Fr.trc., 1951; Tahsin Özgüç, *Kültepe-Kaniş*, T.T.K., 1959 (İng. trc.ile); P.H.J. Houwink ten Cate, *The Records of the Early Hittite Empire, 1450-1380 B.C.*, Ist.1970, Holanda Kraliyet Arkeoloji Enstitüsü nş.; E.Cavaignac, *Le Problème Hittite*, Paris, 1936; L. Delaporte,

Les Hittites, Paris, 1936; G.Contenau, *La Civilisation des Hittites et des Mitanniens,* Paris, 1934; J.Carstang, *The Hittite Empire,* Londra, 1929; H.Güterbock, *Kumarbi Efsânesi* (Hititçe metin ve trc.), 2 c., T.T.K., 1945-6; B.Landsberger, *Sam'al,* T.T.K., 1948 (Tr. ve Alm.iki ayrı baskı); H.Z.Koşay, *Alacahöyük,* T.T.K., 1951 (Tr. ve Alm.); E. Sturtevant ve G.Bechtel, *A Hittite Chrestomathy,* Philadelphia, 1935; E.Cavaignac, *Les Annales de Subbiluliuma,* Strasbourg, 1931; A.M., *Subbiluliuma et Son Temps,* Paris, 1932; H. Pedersen, *Mursilis Spärchlahmung,* Kopenhag, 1934; Charles Kuentz, *La Bataille de Quadesh,* Kaahire, 1928; J. Breasted, *The Battle of Kadesh,* Chicago, 1903; F. Sommer, *Die Ahhijavâ-Urkunden,* Münih, 1932; Moortgat, *Vorderasien im Altertum,* Münih, 1950; L.King, *Hittite Texts in the Cuneiform Character,* Londra, 1920; B.Hrozny, *Code Hittite,* Paris, 1922 (Alm. trc. si de var); G.Furlani, *La Religione degli Hittiti,* Bologna, 1936; G.Contenau, *La Glyptique Syro-Hittite,* Paris, 1923; D.Hogarth, *Hittite Seals,* Oxford, 1920; O.Weber, *Die Kunst der Hethiter,* Berlin, 1922 (Fr.trc. de var); E.Sturtevant, *A Comparative Grammar of the Hittite Language,* Philadelphia, 1934; L.Delaporte, *Pour Lire le Hittite Cunéiforme,* Paris, 1934; R.Labat, *L'Akkadien de Boğaz-köi,* Bordeaux, 1932; J.Friedrich, *Hethitisch Sprachen,* Berlin, 1931; B.Hrozny, *Les Inscriptions Hittites Hiéroglyphiques,* 3 c., Prag, 1933-7; G.Contenau, *Eléments de Bibliographie Hittite,* 2 c., Paris, 1922 ve 1927; Max von Openheim, *Tel Halaf,* 3 c., Berlin, 1943-55; E.Laroche, *Recherches sur les Noms des Dieux Hittites,* Paris, 1947; Ekrem Akurgal, *Späthethitische Bildkunst,* T.T.K., 1949; Kurt Bittel, *Hattusha, The Capital of the Hittites,* Oxford Un., 1970; T.T.K., *Belleten*'de pek çok makaale ve rapor.– C. von Brandenstein, *Kultische Texte in Hethitischer und Churrischer Sprahe,* Berlin, 1934; A.Götze, Hethiter, *Churriter und Assyrer,* Oslo, 1936; Albright, *The Horites in Palestine,* New York 1935; P.E. Zimasky, *The Structure of the Urartian State,* 1985; A.Götze, *Das Reich von Urartu,* Münih, 1933; Boris Pjotrowski, *Urartu,* Cenevre, 1969; A.M., *The Kingdom of Van,* Londra, 1967; F. Thureau-Dangin, *Une Relation de la Huitième Campagne de Sargon,* Paris, 1912 (II. Sargon'un meşhur 8. Urartu seferi); F.Hommel, *Grundiss der Geog.und Geschichte des Alten Orients,* 2 c., Berlin, 1925-6; D.G. Hogarth, *Modern and Ancient Roads in Eastern Asia Minor,* Londra, 1893; H.Kiepert, *Karte Phrygien,* Berlin, 1840; E. Brandenburg, *Phrygien,* Leipzig, 1907; G.Radet, *Lydie et le Monde Grec au Temps des Mermnades,* Paris, 1892; F. Sartiaux,*Villes Mortes d'Asie Mineure,* Paris, 1911; M.Ş. Günaltay, *Yakın Şark II : Anadolu,* T.T.K., 1946; J.Friedrich ve A. Kammenhuber, *Hethitisches Worterbuch,* 2: 1980; İ.İ. Mesşçaninov, *Annotirovanniy Slovar' Urartskogo Bianskogo Yazıka,* Leningrad 1978 (Urartu dili lugati); B.Bjotrowski, *Urartu,* Gerhard Doerfer trc., Münih 1980; Carl Winter Universitätsverlag, *Probleme der Textratierung in der Hethitologie,* Heidelberg 1979; Johann Tischler, *Hethitisches Etmymologisches Glossar,* Innsbruck 1977; Hans von Aulock, *Münzen und Städte Phrygiens,* Tübingen 1980; Mehmed Özsaid, *İlkçağ'da Pisidya,*Ist.Edebîyat Fakültesi, 1980; Fernand Lequenne, *Galatlar,* Sûzân Albek trc., TTK, 1979; Jean Puhvel, *Hittite Etynological Dictionary,* 2c., Berlin 1984; Paul E. Zimansky, *Urartian State,* Chicago Un., 1985; J.G. Macqueen, *The Hittites and Their Contemporaries in Asia Minor,* 1986.

V

İ R A N

1. Elam (2550 - 640)

Elam, İran'ın en güney-batı eyâletinin antik adıdır. Bu eyâlete Hûzistân veyâ İran Arabistanı denmektedir. Ancak târîhî Elam'ın sınırları, bu eyâletten taşmaktadır. Batıda Dicle'nin doğu kıyısına tamâmen yaslanmaktadır. Güneyde, Basra Körfezi'nin kuzeyine oturmaktadır. Kuzey ve doğuda da esaslı taşmalar mevcuddur. VI. ve sonuncu hânedân zamânında taht şehri Sus'tur. Harâbeleri bugün Dizful şehrinin az güney-batısındadır. Kendi dillerini konuşan ve yüksek bir medeniyete erişen, fakat fâtih bir kavim olmıyan ve imparatorluk kuramayan Elamlılar, Ârî ırkların İran dalından bir kavimdir.

2550? - 640 = 1.910 yıl devâm eden Elam krallığının başlangıç târîhini belki 2-3 asır zamânımıza doğru almak mümkündür. I. Hânedân, Akkad'a tâbîdir. III. Hânedânın ilk kralının babası Ebarti, Anzan ve Sus prensi (2120 - 2101) idi. III. ve IV. Hânedânler ayni hânedân olup, ülkeyi aralarında bölüşmüşlerdir. V. Hânedân da, III. ve IV. Hânedân ile aynıdır. Fakat iki branşı tekrar tek Elam devleti hâlinde birleştirdiği için, yeni hânedân sayılmıştır. Elam, 1800-1300 arasında Mezopotamya'ya bağlanmıştır. VI. Hânedân'ın 9. kralı olan Kutir-Nahhunte, Bâbil kralı olmuş, kızkardeşi Nahhunte-Utu ile evlenmiştir ki, bu kraliçe dul kalınca, kayın-birâderi olan yeni kral Şilhak I ile

evlenmiştir ve 11. kral Huteluduş'un annesidir. Hutelidu§, katledilmiştir. 4. kral Untaş-Gal'in kraliçesinin adı da Naprasu'dur. Hollutuş-İnşuşinak(24) hal' edilmiş, halefi (25) de öldürülmüştür. Bu devirde Elam, Asur'a tâbîdir. II. Humban-Haldaş(29)'ın kardeşi Ummanigaş'ın oğulları II. Tammarîtu, Umman-aldâş, Para-. . .'dır ve kızı da Urtaki(30) ile evlenmiştir ki amca-zâdesi olur. Humban-Haltaş'ın(29) tahta geçemiyen oğulları Kudurru, Parû ve Humman-amni'dir. Halefi Urtaku, katledilmiştir. Urtaku'nin dîğer zevcesi, Tempt-Humban'ın(31) kızıdır ki yeğeni olur. Tempt-Humban da öldürülmüştür. Oğulları müddeî Tamrîtu, Undâssu ve Humban-Haldaş'tır. Urtaki'nin oğlu Umman-appa ve bunun oğlu Umman-amni'dir. Tammarîtu(34), 653-651'de Hidatu prensi iken tahta çıkmıştır. Halefi İndabigaş'ın nesebi belli değildir. Son kral(35) III. Humman-Haldat'ın kızı, Bît-İmbî vâlîsi İmbappi ile evlenmiştir. Asur'a ilhâk edilen(640) Elam, bir müddet sonra Medler'in ve Persler'in eline geçmiştir.

I. AWAN HÂNEDÂNI (2550? - 2200? = 350?)
1. Peli
2. Târ
3. Okku-taheş
4. Hîgattaş
5. Şuşun-tarana
6. Napilhuş
7. Kikku-şime-temri
8. Luhhi-işşan
9. Hişep-ratep b.Luhhi-işşan
10. Helu
11. Hitâ
12. Puzur-Şuşinak

II. SİMAŞ HÂNEDÂNI (2200? - 1830? = 370?)
13. Gin-namme
14. Tazitta I
15. Epart I
16. Tazitta II
17. E ... luhhan
18. Kinolattu
19. İdaddu I b.Bebi
20. Tan-Ruhuratir b.İdaddu I = Mekubi(Eşnunna)
21. Epart II b.Tan-Ruhuratir
22. İdaddu II b.Ebarti II
23. İdaddu-napir
24. İdaddu-temti
25. Epart III (1850 - 1830 = 20)

III. SUKKALMAH (SUS SUKKAL=SİMAŞ) HÂNEDÂNI (1830? - 1500? = 330?):
1. Silhaha(Temti-Şilhak) b.Epart III(1830 - 1800 = 30)
2. Sirukduh (Sirktuh) (1'in hemşire-zâdesi) (1800 - 1772 = 28)
3. Simut-wartash (2'nin kardeşi) (1772 - 1770 = 2)

4. Şiwepalarhuhpak (3'ün hemşîre-zâdesi) (1770 - 1745 = 25)
5.Kuduzuluş I(4'ün kardeşi) (1745 - 1730 = 15)
6. Kuter-Nahhunte I(1730 - 1700 = 30)
7. Lila-İrtaş(6 kardeşi)(1700 - 1698 = 2)
8. Tempt-Agun(1698 - 1690 = 8)
9. Tan-Uli b.Lila-İrtaş(1690 - 1655 = 35)
10. Tempt-Halki(1655 - 1650 = 5)
11. Kuk-Naşur(9'un hemşîre-zâdesi)(1650 - 1635 = 15)
12. Kuter-Silhaha(11 kardeşi) (1635 - 1625 = 10)
13. Tempt-Raptaş(1625 - 1605 = 20)
14. Kuduzuluş II b.Raptaş(1605 - 1600 = 5)
15. Tata(1600 - 1580 = 20)
16. Atta-Merra-Halki(15 kardeşi) (1580 - 1570 = 10)
17. Pala-İşşan(1570 - 1545 = 25)
18. Kuk-Kirweş(1545 - 1520 = 25)
19. Kuk-Nahhunte(1520 - 1505 = 15)
20. Kuter-Nahhunte II(1505 = 1500 = 5)

1500?-1350?=150?:Elam,Mezopotamya'daki Sâmî Âsûr-Bâbil imparatorluklarının bir eyâletidir.

IV. İGE-HALKİ HÂNEDÂNI(1350? - 1210? = 140?)
1. İge-Halki(1350? - 1330? = 20?)
2. Pahir-işşan b.İge-Halki(1330? - 1310? = 20?)
3. Attar-kittah b.İge-Halki(1310? - 1300? = 10?)
4. Humban-numena b.Attar-kittah(1300? - 1275? = 25?)
5. Untaş-Napirişa b.Humban-numena(1275? - 1240? = 35?) = Napirasu
6. Untapar- Napirişa (5 yeğeni)(1240? - 1235? = 5?)
7. Kiden-Hutran (6 kardeşi)(1235? - 1210? = 25?)

V. ŞUTRUK HÂNEDÂNI (1210? - 640? = 570?)
8. Hallutuş-İnşuşinak I b.Kiden-Hutran(1210?- 1185? = 25?)
9. Şutruk-Nahhunte b.Hallutuş I(1185? - 1155? = 30?)
10. Kutir-Nahhunte b.Şutruk-Nahhunte(1155?-1150?=5?)(+20 yıl kd. Bâbil kralı)
11. Şilhak-İnşuşinak I b.Şutruk-Nahhunte(1150? - 1120? = 30?)
12. Huteluduş-İnşuşinak b.Şilhak I(1120? - 1110? = 10?)
13. Şilhona-hamru-Lagamar b.Şilhak I (1110? - 1100? = 10?)
14. Hubanimera
15. Şusinak-şar-ilâni
16. Tepti-ahar
17. Hallutuş-İnşuşinak II
18. Şilhak-İnşuşinak II
19. Tepti-Huban
20. Şutur-Nahhunte III
21. Humban-Tahrah(760? - 742 = 18?)
22. Humban-Nikaş b.Humber-Tahrah I(?-?2 - 717 = 25)

23. Şutur-Nahhunte II(22'nin hemşîre-zâdesi)(717 - 699 = 18)
24. Hollutuş-İnşuşinak(23'ün kardeşi)(699 - 693 = 6)
25. Kudur-Nahhunte III b.İnşuşinak(693 - 692 = 1)
26. Humban-Nimena b.İnşuşinak(692 - 687 = 5)
27. Humban-Haltaş I b.İnşuşinak (687 - 680 = 7)
28. Şilhak-İnşuşinak(680 - 653 = 27)
29. Humban-Haltaş II b.Humban I(681 - 675 = 6)
30. Urtaki b. Humban I (674 - 663 = 11)
31. Tempt - Humban-İnşuşinak b. Şilhak-İnşuşinak(668 - 653 = 15)
32. Atta-Hamiti-İnşuşinak(653 - 648 = 5)
33. Humban-Nikaş II b. Humban-Haltaş II(653-651 = 2)
34. Tammarîtu b.Urtaki(651 - 649 = 2)
35. Humman-Haltaş III b.Atta-Hamiti(648 - 640 = 8)

2. Med İmparatorluğu(708 - 550)

1. Dayaukku(Yun.Désocès) b.Phraortès(Fars.Ferhâd) (708? - 650 = 58?)
2. Aşaşrita(Yun.Phraortès) b.Dayaukku(650? - 625? = 25?) (katl)
3. Uwahşatra(Yun.Cyaxarès) b.Aşaşrita(625? - 585 = 40?)
4. İştumegon(Yun.Astyagès) b.Aşaşrita(585 - 550 = 35)

Medler, Ârîler'in İran kısmından bir ırktır. Dilleri Medce'dir. "Medya" denen anayurdları İran'ın orta-batı kısmıdır. Güneyinde Elâm vardır. Taht şehirleri Hagmatana (Yun.Ektaban), bugünki Hemedân'dır. İran târîhi, Medler'le başlatılabilir. 708 - 550 = 158 yıl müddetle İran'ın I. imparatorluk hânedânını kurmuşlardır. Bu, Hititler'den sonra, Ârî ırkın kurduğu târîhin ikinci imparatorluğudur. Zîrâ Mısır ile Bâbil ve Asur imparatorlukları, Ârî değildir. Med Hânedânı, İran imparatorluğunu, şu sınırlar içinde, ikinci imparatorluk hânedânı olan Persler'e devretmiştir: Kirmân(Güney-doğu İran) dışında bugünki bütün İran, en doğu bölgeleri dışında bugünki Afganistan'ın en büyük kısmı, Irak, Suriye, Lübnan, Filistin, Ürdün, Küveyt, Nüfûd Çölü, bütün Güney-doğu Anadolu(Van Gölü'nün kuzeyi ve Karasu'ya kadar), Kızılırmak kavsi içinde kalan Orta Anadolu ve Karadeniz'de sâhil.

Yunanlılar'ın verdikleri "Cyaxare = Kyaksar" adıyle bugün tanıdığımız 3. şehenşâh Uwahşatra, 606'da Ninova'yı alarak Âsûr devletini târihten silmiştir. Âsûr devletinin iki bin yıla yaklaşan bir târîhi olduğunu hatırlamak ve Âsûr'un vuruşkan bir orduya dayanan askerî bir devlet olduğunu buna ilâve etmek îcâb eder. Kyaksar, kızkardeşini, Âsûr imparatoru(668-625) Asurbanipal'e vermişti. Kendisi de Bâbil imparatoru(605-562) II. Nabû-kudur-uṣṣur'un kızı ile evlendi. Kendi kızkardeşi Amytis'i de Arablar'ın verdikleri Buḫtunaṣr adıyle tanınan ayni Bâbil imparatoru ile evlendirdi. Bu prensesten, sonraki Bâbil imparatoru doğdu.

Astyage(4), Lidya(Mermnad) prensesi Aryenis'le 585'te evlendi. Bu prensesten oğlu II. Kyaksar doğdu ki, 556 yılında, 28 yıllık bir velîahdlikten sonra ve 28 yaşında ölmesi, Med hânedânının sonu oldu. Zîrâ bir yıl sonra ihtiyar Astyage de öldü. Kızını, Anzan kralı olan tâbii I. Kambiz'le evlendirmişti. Kızı Mandan(Aryenis'ten önceki zevcesinden doğmuştur) ile I. Kambiz'in oğlu, Büyük Kiros, anne tarafından Astyage'nin torunu oluyordu. Dedesinin oğlunun öldüğünü ve imparatorluk tahtının

açıldığını görünce, dedesini esîr aldı ve ölünce yerine geçti. Bu sûretle Pers hânedânı başladı ki, ana tarafından da Med hânedânına bağlıdır. Velîahd II. Kyaksar'ın kızı Bardan, Büyük Kiros'la evlenerek, iki hânedânın birliğini büsbütün perçinledi. Bardan, Şehenşâh Kiros'un dayısının kızı oluyordu. Bardan, Lidya kralı Kroisos'un da kızkardeşinin torunu oluyordu.

3. Pers İmparatorluğu (555 - 330)

Pers Kralları(700? - 555 = 145?):

1. Hahâmaniş(Yun.Achéménès, Fars. Cemşîd) (700? - 675? = 25?)
2. Çispiş(Yun.Teispès) b.Hahâmaniş(675? - 640? = 35?)
3. Ariaramna b.Çispiş(640?- 610?=30?) (Parsa=Persepolis, 635'de ilâveten Elam kr.)
4. Kuruş I(Yun.Cyrus=Kiros) I b.Çispiş(640? - 600? = 40?) (Anzan = Anşan)
5. Kambuziya(Yun.Cambyse=Kambiz) I b.Kuruş I(600? = 559 = 41?, katl)
6. Arşama b.Ariaramna(Parsa'da 615? - ?)
7. Kuruş II "Büyük" b.Kambuziya I(559 - 555 = 4, sn.imparator, aş.bk.)

Pers İmparatorları(555 - 330 = 225):

1. Kuruş II "Büyük"(Yun.Cyrus=Kiros)(555 - 530 = 25)(doğ.599? = 71?, katl)
2. Kambuziya II(Yun.Cambysès=Kambiz) b.Kuruş II(530 - 522 = 8)

2a. Bardiya-Gaumata (Yun.Smerdis) (müdd.522)

3. Dârayawahuş I "Büyük"(Yun.Darcios, Fars. Dârâ) b.Vişţaşpa b.Arşama b.Ariamna b.Çispiş b.Hahâmaniş(1'in dâmâdı)(522 - 486 = 36)(doğ. 557 = 73)
4. Hşaryarşa(Yun.Xerxès=Kserkses) I "Büyük" b.Dârâ I(486 - 465= 21) (doğ.521 = 56, katl)
5. Artahşassa I(Fars.Key-Kâwûs, Yun.Artaxerxès Ongimanos) b.Kserkses I(465 - 424 = 41)
6. Hşayarşa II(Yun.Xerxès) b.Artaxerxès I(424 - 423 = 1) (katl)
7. Dârayawahuş II(Yun.Darius=Dareios Okhos, Fars.Dârâ) b.ArtaXerxès I(423 - 404 = 19)
8. Artahşassa II(Yun.Artaxerxès Mnemon) b. Dârâ II(404 - 359 =45)
9. Artahşassa III(Yun.Artaxerxès Okhos) b.Artaxerxès II(359 - 338 = 21, katl)
10. Arşa (Oarses) I(Yun.Xerxès III) b. Artaxerxès III(338 - 336 = 2, katl)
11. Dârayawahuş III(Yun.Darius Codoman, Fârs.Dârâ) (Artaxerxès II'nin kardeşinin torunu) (336 - 7.330 = 6, katl)
12. Artahşassa IV (Yun.Artaxerxès Bessus) (Baktria'da gaasıb)(7.330 - 330)
13. Makedonyalı Büyük İskender(10 ve 11'in dâmâdı)

Med hânedânından sonra İran'ın ikinci imparatorluk hânedânı olan Persler devrinde İran, târîhin gördüğü ilk dev imparatoruk hâlini aldı. Zâten kâfî derecede azametli olan Med mîrâsı (yk.bk.), daha genişledi. Büyük Kiros, doğuda Kirmân, Belûcistan, Sind, Doğu Afganistan, Pathanistan, Mâverâünnehr ve bugünki Türkmenistan'ı fethetti. Bugünki Batı ve Güney Türkistan'ın büyük bölümünü aldı. Bu iş için, Türk hâkaanı Alp Er Tunga (Fars.Efrâsyâb)'nın halefleri ile sonsuz denecek savaşlara girişti. "Tûrân ve Îrân" mefhûmu, ilk defa *Avesta*'da ortaya çıktı. Tûrânî ve Ârî ırkların, büyük mücâdele devresi açıldı. Bk.TÜRKLER.

Lidya'yı da ilhâk eden Kiros, Anadolu'yu tamâmen ele geçirdi. Kıbrıs'a hâkim oldu. Güney Kafkasya'yı aldı. Oğlu Kambiz, Mısır, Libya ve Nübye'yi fethetti. Dârâ, Türkistan ve Hindistan fetihlerini -yukarıda gösterilen ülkeler dâhilinde- tamamladı. Avrupa'ya geçti. Büyük İran-Yunan savaşları başladı. Bu sûretle Ârî-Tûrânî mücâdelesi yanında, Doğu-Batı mücâdelesinin târîhi de açıldı. Dârâ, Trakya'yı, Karadeniz'in batı sâhillerini, Dobruca'yı, Güney Makedonya'yı aldı. Fakat Yunanistan'a baş eğdiremedi. Bu sûretle Dârâ'nın ölümünde sınırlar, batıda hemen hemen Adriya Denizi yakınlarından başlıyordu. Doğuda Sind(İndüs) nehrine dayanılmıştı. Güneyde Nüfûd Çölü ve Afrika tarafında Nübye'ye uzanan imparatorluk, kuzeyde Kafkas Dağları'na ve Aral Gölü güneyine dayanıyordu.

Pers hânedânına Ahamenişler denmektedir(Hahâmanişia, Yeni Fars.Ahameniyyân, Yun.Akhaimenidai, Fr. Achéménides). Persler, Medler gibi, Ârîler'in İran bölümünden bir kavimdir. Persce konuşurlar ki edebî şekline "Avesta Dili" denmektedir. Dinleri Mazdekî'dir(Fr.Mazdéen). "Persis" denen Persler'in anayurdu, Elâm'ın güney-doğusu, yâni bugünki Fârs eyâleti ve daha kuzeyidir. Peris ile Elâm arasındaki eski Anzan ülkesi (bugünki Şîrâz ile Isfahân arası), Elâm nüfûzunda kaldıktan sonra, sonraları Pers nüfûzuna düşmüştür.

Pers hânedânına adını veren ataları Hahâmaniş, M.Ö. 700 yılına doğru, Pers kralı olarak ortaya çıkar. Bunun oğlu Siehpiş 645'te ölünce krallık, iki oğlu arasında, Pers ve Anzan krallıkları olarak paylaşılır. Kiros, Pers kralı ve kardeşi Arairamma, Anzan kralı ve 640'ta ilâveten Elâm'ı da ilhâk ederek Elâm kralı olurlar. Arairamma 615'te ölünce, Anzan ve Elâm krallıkları da Pers krallığına Türk Hâkaanı Alp Er Tunga'nın (Fârs. Efrâsyâb) kızından torunu olan ve dedesini savaşta öldüren Kiros'a (Keyhusrew) geçer. Her iki dal da aslında, Med imparatorluk hânedânına tâbîdir ve İran imparatorluğunun feodal krallıkları hâlindedir. Elâm başkenti Sus, Pers krallığının başkentidir. Büyük Kiros taht şehrini Pasargada'ya götürür. Ondan sonra taht şehri, Pasargada'ya uzak olmayan Persepolis'e nakledilir ki bugünki Istahr'ın banliyörüdür.

I. Kiros'u oğlu I. Kambiz tâkıyb eder. Med şehenşâhı I. Astyage'nin kızı Mandan'la evlenir ki, bu prensesin annesi Lidya Prensesi Aryenis, Kroisos'un kızkardeşidir. Bu izdivaç ve son Med imparatorluk velîahdinin babası Astyage'den bir yıl önce ölmesi, İran imparatorluk tahtına Pers(Ahamenî) hânedânının geçmesini sağlar. I. Kambiz'in katlinde oğlu II. (Büyük) Kiros, Pers kralı olur. Ana tarafından dedesi Astyage, vârissiz kalınca, ihtiyar Med imparatorunu esîr eder ve ölünce, yerine Med(İran) imparatoru olarak geçerek, dünyanın en geniş devletine vâris olur.

Dedesi Kyaksar nasıl Âsûr imparatorluğunu ortadan kaldırmışsa, Büyük Kiros da 539'da Bâbil imparatorluğunu ortadan kaldırır. Bu sûretle Ârî-Sâmî mücâdelesini de başlatmış, Sâmîler'i İranlılar'ın hükmü altına almış olur. 546'da Lidya'yı ilhâk etmekle de, Yûnan-İran, Batı-Doğu mücâdelesini açmış bulunuyordu. 558'de Pers kralı ve 3 yıl sonra dedesinin ölümüyle 555'te yaklaşık 44 yaşında İran imparatoru olan Büyük (II.) Kiros, son Med imparatorluk velîahdi II. Kyaksar'ın kızı ilk kocasını öldürterek Bardan (Amutis)'la evlenerek verâsetini büsbütün meşrûlaştırır. Bardan, ayni zamanda Lidya'nın servetiyle efsâneleşmiş kralı Kroisos'un dayısının kızıdır. Büyük Kiros, Firavun Apries'in kızı Niteiti ile de evlenerek, oğlu Kambiz'in Mısır imparatorluğunu fethine yol açar. Nihâyet, kendi hânedânından(Ahamenîler) Kassandra ile evlenir ki, bu prenses, II. Kambiz'le Roksan'ı doğurur. Kassandra, Yeni Farsca'da "Key-Husrew" denen

Kiros'un, hânedân içindeki durumunu kuvvetlendirir. Zîrâ Farnasp'ın kızı olan Kassandra, hânedânın Anzan-Elam ve Pers dallarını bağlamış oldu. Dedesi Kyaksar gibi târihîn büyük cihangirlerinden olan Büyük Kiros, Türkistan'da Türkler'le yaptığı son muhârebede öldü. Bu sûretle Alp Er Tunga'nın öcü alınmış oldu. Zîrâ Alp Er Tunga, 624 yılında, Büyük Kiros'un dedesi I. Kiros tarafından öldürülmüştü. Büyük Kiros da, Alp Er Tunga'nın torununun kızı olan Kraliçe Tomris tarafından öldürüldü (Tomris'in Büyük Kiros'u evvelâ esîr edip sonra işkenceyle öldürttüğü rivâyet edilir ki, İran-Tûrân mücâdelesinin dehşetini gösterir).

Büyük Kiros'un halefi olan II. Kambiz, Mısır fâtihidir(M.Ö. 525). Babasının şehenşâhlığı müddetince 27 yıl(555-529) velîahd oldu. Çocuk bırakmadan öldürüldü. İki kızkardeşi, Büyük Kiros'un iki kızı, Meroe ve Roksan'la evlendi ki ayni anneden olan ikincisi öldürülmüştür. Bir zevcesi de Otanes kızı Phaeadina'dır. II. Kambiz tahta çıkınca, Bardan'dan doğan kardeşi Bardiya(Smerdis), imparatorluk velîahdi oldu(530-526 = 4). Doğu İran'da saltanat nâibi olarak öldürüldü. Büyük Kiros'un nesli kesildi. Büyük Kiros'un dâmâdı, Dârawahus(Dariyawauş, Dârâ, Dareios, Daryüs), 526'da imparatorluk velîahdi hâline geldi ve 5 yıl sonra, 521'de cülûs etti. Dârâ, eniştesinin, II. Kambiz'in yerine geçmiş oldu. Büyük Kiros'un kızlarından Aristhon ile evli idi. Cülûs ettiği 521'de, Aristhon'un kızkardeşi Atossa ile de evlendi.

Dârâ, Büyük Kiros'un büyük-amcasının torununun oğlu, dîğer bir deyişle, babasının amca-zâdesinin torunu oluyordu. Yâni ayni hânedândan idi. Şöyle: I. Kiros'un kardeşi Arairamna, Anzan ve Elâm kralı olarak 30 yıl tahtta kaldıktan sonra 615'te ölmüştü. Ölünce mülkünü, ağabeyi I.Kiros ilhâk etti. Arairamna'nın oğlu Arşama (Arhama), amcası I. Kiros tarafından Anzan prensi yapıldı, babası gibi kral unvânını alamadı, çok yaşlı öldü. Arşama'nın oğlu ve Dârâ'nın babası Viştaşpa(Yun. Hystaspès), 510'a doğru, yâni oğlu Dârâ şehenşâh olduktan sonra, Hyrkania(Hazar'ın güney-doğusu, Ester-Âbâd) satrapı olarak öldü. Şu şekilde söylenebilir: II. Kambiz, Pers kralı Sichpiş'in torununun torunu idi; II. Kambiz'in yerine geçen kayın-birâderi Dârâ da, ayni Sichpiş'in, gene direk erkek yoluyle dîğer bir torununun torunudur.

Târîhin en şöhretli hükümdarlarından biri olan Dârâ'nın kardeşi Ardavan (Yun.Artaphrenès), Sardeis(Lidya, Batı Anadolu) satrapı iken 462'de öldü. Küçük yeğeni I. Artakserkses tahta çıkınca, 2 yıl da saltanat nâibi oldu(464-462). 6 oğlu ile berâber öldürüldü. Oğlu Hystaspes ve onun oğlu Aratmes'dir. Büyük Dârâ'nın zevceleri: 1. Aristhon(Büyük Kiros'un kızı), 2. Atosa(Büyük Kiros'un dîğer kızı, izd. 521), 3. Amitis(Gabryas'ın kızı, Velîahd Artabazan, Masistes ve bir prensesin annesi), 4. Parmys, 5. Phaïdymé(Ar.Fâtıme), 6. Mandana. Büyük Kserkses'in annesi, Atosa'dır. Bu sûretle Büyük Kserkses, anne tarafından, Büyük Kiros'un torunu olur.

Büyük Dârâ'nın oğulları: Velîahd iken ölen Artabazan, Baktria(Güney Türkistan) satrapı Masistes, Mısır satrapı Hahâmaniş(Yun.Achéménès), Büyük Kserkses. Masistes, 3 oğlu ile öldürüldü. 3 kızından Artaynta, amca-zâdesi Prens Dârâ ile evlendi ve kocasının babası olan amcası Büyük Kserkses'in metresi oldu.- Büyük Dârâ'nın dâmadları: 479'da öldürülen General Mardonios, Otanes, Hymeas, katledilen Dairisès, General Artokhemos.

Büyük Kserkses, ağabeyi Artabazan'ın ölümü üzerine velîahd oldu. 35 yaşında iken babasının ölümüyle tahta çıktı. Zevcesi Amestris ve metresi, yeğeni(birâder-zâdesi)

ve gelini olan Artaynta'dır. Kızı Amytis, Megadiz'le evlenip Artyphios'u doğurdu. Büyük Kserkses'in yaş sırasıyle 4 oğlu şunlardır: 1. Dârayawahus(Dârâ): 21 yıl velîahdlikten sonra, babasından bir kaç ay önce 464'te öldü. Amca-zâdesi Artaynta ile evli idi. 2. Hystaspès: 462'de Baktria satrapı iken öldürüldü. 3. Hahâmaniş(Achéménès), 2 yıl Mısır satrapı olup 462'de öldürüldü. 4. I. Artakserkses, iki ağabeyi hayatta olduğu hâlde, çocuk yaşında, babasının amcası Ardavan(Artaban)'ın 2 yıllık niyâbeti altında tahta çıkarıldı.

Amytis'le evli olan Artakserkses(Key-Kâwûs)'in oğulları yerine geçen II. Kserkses ve babası ölünce bir kaç ay müddeî olduktan sonra 424'te öldürülen Sogdianos'tur. II. Kserkses, bir kaç ay sonra öldürüldü ve yerine, delikanlı yaşında olan oğlu II. Dârâ geçirildi ki, Hyrkania satrapı idi. II. Dârâ'nın kardeşi Arsitis ve kızkardeşi, ayni zamanda zevcesi Parystis'tir. 395'te ölen Parystis(Puruehat), II. Artakserkses'le Kiros'un annesidir.

II. Artakserkses(Key-Kâwûs), 20 yıl velîahd olduktan sonra, 46 yıl da tahtta kaldı. Zevceleri: 1. Satira(Dârâ, Ariaspes ve Arsames'in anneleri), 2. Amistris, 3. Milto (Grek). II. Artakserkses'in kardeşi "Genç" denen Kiros(424-401 = 23), Anadolu satrapı iken öldürüldü. Oğlu, 330'da ölen Besos'tur(?). Diğer bir kardeş Osthanos ve bunun oğlu Arsamos'tur. II. Artakserkses'in kızkardeşi Amestris ise, İmparatoriçe Satira'nın kardeşi Teriteuchmès ile evlendi.

II. Artakserkses'in 4. zevcesi, kendi kızı olan Atosa'dır. Atosa, babasından dul kalınca(358), kardeşi yeni şehenşâh III. Artakserkses'le evlenmiştir. Bir kızkardeşi, Satrap Orontes'in zevcesi idi. II. Artakserkses'in 5 oğlunun yaş sırası: 362'de velîahd iken öldürülen Dârâ, 4 yıllık velîahdlikten sonra şehenşâh olan III. Artakserkses, 362'de öldürülen Ariaspes, Sigyambis'le evli olan ve gene öldürülen Arsames ve Friapites (Phriapitès). Bu sonuncusunun II. Artakserkses'in oğlu olduğu şüphelidir ve Part imparatorluk hânedânın (aş.bk.), atası sayılır.

Öldürülen III. Artakserkses'in 3 oğlunun yaş sırası: Şehenşâh III. Dârâ, Oxyartès ve Şehenşâh III. Kserkses. Ortanca kardeş Prens Oxyartès'in kızı Roksan, 327'de Büyük İskender'le evlenmiştir. Küçük kardeş olduğu hâlde, babasının velîahdi(358-338) olan III. Kserkses, babasının yerine geçtikten sonra 3 yıl sonra, Mısırlı hadım nâibi Bagoas'la berâber öldürülmüştür. Yerine ağabeyi III. Dârâ, 3 yıllık velîahdlikten(338-335) sonra tahta oturmuştur. Velîahdliğinde Doğu Anadolu satrapı idi. Öldürülmüştür. Zevcesi Statira, Genç Kiros'un kızı yânî 2. derecede kuzinidir. Bu izdivaçtan doğan Ohu, son imparatorluk velîahdidir(335-7.330). Gene bu izdivaçtan doğan Prenses Drypetis, Hephestion'la evlenmiştir. Bu sûretle Ahamenîler sona ermiştir. IV. Kserkses, gaasıb olarak bir kaç ay şehenşâh unvânı takınmıştır, hânedândan değildir. Büyük İskender, unvanları arasına, Mısır firavunu ve Makedonya kralı gibi, İran şehenşâhı unvânını da almıştır.

330-239=81 yıl müddetle İran, Yunanlılar'ın idâresinde kalmıştır. Bk.GREKLER. Bu sûretle Doğu'nun temsilcisi Dârâ'nın Atina'ya gitmesinin karşılığını İskender, Persepolis'e girmiş, İran imparatorluğunu süpürüp ilhâk etmekle cevaplandırmıştır. Part hânedânı ile İran'da müstevlî Yunanlılar kovulmuş, tekrar millî imparatorluk kurulmuştur(M.Ö. 249).

4. Part İmparatorluğu (M.Ö. 249 - M.S. 228)

1. Arsakes (Arşak) I b.Friapites(249 - 247 = 2)
2. Arsakes II (Tiridates I) b.Friapites(247 - 212 = 35)
3. Arsakes III (Artabanus = Ardavan I) b. Arsakes II(212 - 191 = 21)
4. Friapites (Priapatius) I b.Arsakes III(191 - 176 = 15)
5. Arsakes IV (Artaban II) b. Friapites I(176)
6. Fraates (Ferhâd) I b.Friapites I(176 - 171 = 5)
7. Mithridates I b.Friapites I(171 - 138 = 33)
8. Fraates II b.Mithridates I(138 - 128 = 10)
9. Artabanus I(III) b.Friapites I(128 - 123 = 5)
10. Mithridates II "Büyük" b. Artabanus I(123 - 87 = 36)
11. Gotarzes I (91 - 81 = 10)
12. Orodes I(86 - 77 = 3)
13. Sanatroikes (Sanatruk) I b.Arsakes-Diakios b.Artabanus I (77 - 70 = 7)
14. Fraates III b.Sanatroikes I(70 - 57 = 13)
15. Orodes II b.Fraates III(57 - 37 = 20)
16. Mithridates III b.Praates III(56 - 55 = 1)
17. Pakorus I b.Orodes II (38)
18. Fraates IV b.Orodes II(37 - 2 = 35)
19. Tiridates II (30 - 25 = 5)
20. Fraates V b.Fraates IV(M.Ö.2 - M.S. 4 = 6)
21. Orodes III (M.S. 4 - 7 = 3)
22. Vonones I b.Fraates IV (M.S. 7 - 12 = 5)
23. Artabanus II(IV) b.Fraates IV (12 - 38 = 26)
24. Tiridates III (36 - 37 = 1)
25. Sinnamus (37 - 39 = 2)
26. Gotarzes II b.Artaban II(39 - 51 = 12)
27. Vardanes b.Artabanus II (39 - 48 = 9)
28. Vonones II b.Artaban II(51)
29. Vologeses I b.Vorones II(51 - 80 = 29)
30. Pakoros II b.Vologeses I(178 - 116 = 38)
31. Artabanus III(V) b.Pakoros II(80 - 81 = 1)
32. Osroes I b.Artabanus III(109 - 128 = 19)
33. Parthamaspates (117)
34. Vologeses II b. Vologeses I (105 - 147 = 42)
35. Mithridates IV (128 - 147 = 19)
36. Vologeses III b.Vologeses II (148 - 192 = 44)
37. Vologeses IV b.Vologeses III(191 - 208 = 17)
38. Vologeses V b.Vologeses IV(208 - 228 = 30)
39. Artabanus IV(VI) b.Vologeses IV(212 - 224 = 12)
40. Artavazd b. Artabanus IV(228)

Parthia, sonradan Horâsân denen büyük ülkedir. Partlar, bir İran milleti olarak burada yaşamışlardır. Bugünki Kuzey-doğu İran ve Güney Türkmenistan'la Afganistan'ın en kuzey-batısını içine alan ülkelerinde merkez Hekatompilos olmak üzere bir krallık

kurmuşlardır. Yunanlılar'ı(Selevkos Hânedânı) kovarak, zamanla İran'ı birleştirmişler ve İran imparatorluğunu yeniden kurmuşlardır. Sonra Irâk'ı da Selevkoslar'dan almışlar, hattâ 51-36 arasında 15 yıl için Suriye'ye bile hâkim olmuşlardır. Ancak Pers imparatorluğunun sınırlarına erişmekten çok uzak kalmışlardır. Roma, M.S. 115'te Irâk'ı Partlar'dan almışsa da, bir müddet sonra iâde etmiştir. Irâk için çok şiddetli, bizzât imparator'la şehenşâh'ın karşılaştıkları savaşlar olmuştur. Partlar, Roma'nın doğu sınırlarını tesbît etmişlerdir.

Zerdüştî(Fr.Zoroastrien) dîninden olan Partlar'ın taht şehirleri, bir müddet Hagtamana(Hemedân) iken Hekatompylos(Dâmgaan)(230 - 40 = 190), daha önce Zadrakarta (Ester-Âbâd)(249 - 230 = 19) olmuş, nihâyet Irak'ta Ktesifon(Ctésiphon) (Ar.Medâin) olarak takarrür etmiş, Orta Irâk'a, bugünki Bağdâd yakınlarına yerleşmiştir (M.Ö. 40 - M.S. 226 = 266).

Part imparatorluk hânedânı 477 yıl iktidarda kalmıştır(M.Ö.249 - M.S.228). Yerini Sâsânî imparatorluk hânedânına bırakmıştır. İlk iki Part şehenşâhının babası Friapites'in, Ahamenî şehenşâhı(404-358) II. Artakserkses'in oğlu olduğu iddia edilmiştir. Bu iddia kesin değildir. Hattâ Hânedân'ın, İranlı'laşmış bir Türk âilesi olduğu iddiası da bir kenara atılamaz. Friapites'in bir Türk beyi olması ihtimâli bir yana, II. Artakserkses'in oğlu olması kronoloji ve neseb bakımından incelenirse, tamâmen imkânsız değilse de, arada iki batın daha olsa idi, iddia, daha mâkulleşirdi.

I. Arsakes(no.1) öldürülünce yerine velîahdi olan kardeşi geçmiş ve ilk def'a olarak bu II.Arsakes 14.4.247 günü kendini "bütün İran'ın imparatoru" îlân etmiştir. Binâenaleyh I. Arsakes, sâdece Part ülkesi kralıdır. II. Fraates(Phraatès, Fars.Ferhâd), 129'da Irâk'ı da Yunanlılar'dan almış ve katledilmiştir. Yerine bir kaç ay için amcası I. veyâ III. Artaban(no.9) geçmiştir. Bu zâtın oğulları öldürülen Büyük Mithridates dışında, her ikisi de 124'te katledilen Arsakes ile Arsakes-Diaikos'tur ki, hânedân, bu sonuncu prensten devâm etmiştir. Çünki Büyük Mithridates'in oğlu ve velîahdi Farnas, babası ile aynı yılda ve yaklaşık 32 yaşında ölmüştür. Part hânedânına verilen Arsaqîler (Fr.Arsacides) adı, kurucular olan ilk iki hükümdar dolayısıyledir.

III. Fraates(Ferhâd)(14) ve yerine geçen velîahdi III. Mithridates(16) öldürülmüşler, bu sonuncunun kardeşi ve halefi Orodes(15) ise hal'edilip M.Ö. 30 yıllarına kadar yaşamıştır. III. Fraates'in bir kızı Ermenistan kralı Büyük Tigran'la, dîğer kızı da bu Büyük Tigran'ın oğlu olan dîğer Tigran'la evlenmişlerdir. Orodes'in(15) 15 yıllık(53 - 38) velîahd olan oğlu bir Ermenistan prensesi ile evli bulunan Pakoros, M.Ö. 38'de katledildiği için, ertesi yıl tahta kardeşi IV. Fraates(18) geçmiştir. Bu hükümdar, amca-zâdesi olan III.Mithridates'in kızı prensesle ve Musa adlı bir İtalyan'la (Latin) evlenmiştir. İki kardeşi, 37'de katledilmiştir. IV. Fraates'in amca-zâdesi ile izdivâcından katledilen V. Fraates(20) ve dîğer izdivâcından da II. Artaban(23) doğmuşlardır. IV. Fraates'in dîğer iki oğlundan biri Meherdates'tir. Kızı Köşm veyâ Kömş, devletin seraskeri ile evlenmiş, nesline Asfahapet Pehlew'ler denmiştir. V. Fraates'in(20) velîahdi Vorones(22) tahta çıkmış, bunun kardeşi ve velîahdi tahta çıkamamış, fakat bu velîahdin oğlu Tirinates, 51-63'te 12 yıl Ermenistan kralı olmuş ve imparatorluk tahtına da hakk iddia etmiştir.

II. Artaban'ın(23) tahta biribiri ardına geçen 3 oğlundan Vardanes(27), uzun velîahdlikten sonra yaşlı iken katledilmiştir. II. Vonones'in oğlu Trodates, 66'da Ermenistan kralı olmuştur(aş.bk.). Arsak Hânedânı, büyük oğlu I. Volojez'den(29)

yürümüştür. Osroes'in(32) oğlu ve velîahdi(107-117 = 10) Parthamaspates, 117'de öldüğü için tahta geçememiştir. III. Volojez'in(36) oğlu ve IV. Volojez'in(37) kardeşi Anşikan'dır.

Mani(Fr.Manihéisme) dîninin kurucusu Mânî'nin(216-276 = 60), bir Arsaqî prensi olması muhtemeldir.

5. Sâsânî İmparatorluğu (226 - 642)

1. Erdşîr I b.Bâbek b.Sâsân(226 - 240 = 14)
2. Şâpûr I b.Erdşîr I(240 - 271 = 31)
3. Hürmüz(Pehl.Ormazd) I b.Şâpûr I(271 - 272 = 1)
4. Behrâm I b.Şâpûr I(272 - 275 = 3)
5. Behrâm II b.Behrâm I(275 - 293 = 18)
6. Behrâm III b.Behrâm II(293)
7. Narseh I b.Behrâm II(293 - 301 = 8)
8. Hürmüz II b.Narseh I(301 - 309 = 8)
9. Şâpûr II b.Hürmüz II(309 - 379 = 70)
10. Erdşîr II(9'un kayın-birâderi)(379 - 383 = 4)
11. Şâpûr III b.Şâpûr II(383 - 388 = 5)
12. Behrâm IV b.Şâpûr II(388 - 399 = 11)
13. Yezdigird I b.Şâpûr III(399 - 420 = 21)
14. Behrâm V "Guur" b.Yezdigird I(420 - 438 = 18)
15. Yezdigird II b.Behrâm V(438 - 457 = 19)
16. Hürmüz III b.Yezdigird II(457 - 459 = 2)
17. Fîrûz I b.Yezdigird II(459 - 483 = 24)
18. Belâş I b.Yezdigird II(483 - 488 = 5)
19. Kubâd(Pehl.Kawâdh) I b. Fîrûz I(488 - 496 = 12 + 498 - 531 = 38 = 45)
20. Câmâsp I b.Fîrûz I(496 - 498 = 2)
21. Husrew I Enûşîrwân b.Kubâd(531 - 579 = 48)
22. Hürmüz IV Türk-zâd b.Husrew I(579 - 589 = 10)
23. Husrew II Perwîz(Pehl.Abharwez=Muzaffer) b.Hürmüz IV(589 - 628 = 39)

23a. Behrâm VI Çûpîn (müdd. 590)

24. Sîrûs(Pehl.Şêroê) I (Kubâd II) b. Husrew II(628 = 6 ay)
25. Erdşîr III b.Sîrûs I(628 = 6 hafta)
26. Husrew III b.Şehryâr b.Hürmüz IV(628 = bir kaç ay)
27. Kubâd II b.Husrew II(628 - 629 = 1)
28. İmparatoriçe Pûrân-duht b.Husrew II(629 - 631 = 1,6)
29. Guşnâsp-Berde b.Şehryâr b.Hürmüz IV(631 = bir kaç ay, katl)
30. İmparatoriçe Âzermî-duht b.Husrew II(631 - 634 = 3)
31. Hürmüz V b.Şehryâr b.Hürmüz IV(634 = bir kaç ay, katl)
32. Yezdigird III b.Şehryâr b.Husrew II(634 - 642 = 8) (hayâtı : 623 - 651 = 28)

226 - 642 = 416 yıl müddetle İran imparatorluk tahtında kalan Sâsânîler, târîhin mühim hânedânlarından biridir. Çok kudretli ve medenî bir devlete sâhib olmuşlardır. Çok geniş bir imparatorluk vücûde getirememiş,İran ve Irak dışına nâdiren taşabilmişlerdir. Güney Kafkasya'nın ancak doğu yarısını elde edebilmişler, ancak imparatorluğun sonuna doğru Bizans'a karşı hamle edebilmiş, Istanbul'a kadar gelmiş, Arabistan'da Kudüs'ü

almış, Yemen'i bir eyâlet hâlinde imparatorluklarına bağlamışlardır. Batıda Doğu Roma (Bizans), kuzeyde -son bir asırda- Göktürk imparatorlukları, Sâsânîler'i durdurmuştur. Taht şehirleri, Partlar (Arsaqîler) gibi Ktesifon(Ar.Medâin)'dur ki Bağdâd yakınlarıdır (ilk taht şehirleri Iṣṭahr'dır, 684'de Şîrâz kuruluncaya kd. Fârs'ın merkezi idi). Dilleri Pehlevî dilidir. Eski Farsça'dır. Fakat Farsca'nın bir eski lehçesi değil, ayrı bir İran dilidir. 38 yıl müddetle taht şehri Destecird'e alınmıştır(590-628). Dinleri, âteş-perestlik olan Zürdüşt dînidir. Mânî dîni yayılamamıştır.

Hânedânın vatanı Fârs eyâletidir. Bâbek(Papak); Partlar zamânında 14 yıl Fârs kralı olmuştur(208 - 222). Bâbek'in babası Sâsân, Fârs eyaletinde Iṣṭahr şehrindendir. Râm-behişt(Bâzrengî) ile evlenmiştir. Sâsân'ın asıl adının İsfendiyâr yâhut Behmen olduğu ve Büyük Dârâ'dan, Ahamenîler'den indiği iddia edilmiştir. Ahamenî menşei, muhtemelen düzmecedir. Parsa (Persopolis)'da Bâbek'in yerine oğlu Şâpûr, Fârs kralı olmuşsa da aynı yıl ölünce yerine 222'ye doğru kardeşi I. Erdeşîr geçmiş, 226'da kendini Îrân şâhı, îlân etmiş, 228'de Partlar'ı tamâmen ortadan kaldırmıştır. Partlar'ın yerine şehenşâh olan I.Erdşîr(no.1), Fârs kralı Bâbek'in oğlu olduğu için "Erdşîr-i Bâbek, Erdşîr-i Bâbekân" diye anılmıştır. I. Erdşîr'in yerine oğlu I. Şâpûr geçmiştir. Dîğer oğlu Fîrûz'dur(Pêrôz, talaffuzlarda Pehlevîce değil, Farsca esâs alınmıştır). I. Şâpûr(velîahdliği 226-240 = 14), 259'da Roma imparatoru(253 - 259) I. Valerianus'u yenip esîr almıştır ki, esârette ölmüştür. Yerine oğulları I. Hürmüz(vel.240-271) ve 1 yıl sn. I. Behrâm (vel.270-271) geçmişlerdir. Dîğer oğlu Mihrân, Gürcistan Sâsânîleri'nin atasıdır. II. Behrâm(vel. 272-275 = 3), 283'te Roma imparatoru(281-283) I. Carus'u yenip muhârebe meydanında öldürmüştür. Yerine oğulları III. Behrâm(vel.275-293) ve Narses(vel. 293) geçmişlerdir. Dîğer oğlu Hürmüz, 11 yıl müddeî olmuştur(282-293).

II. Hürmüz(no.8) (vel.293-301=8), Arablar tar. öldürülmüştür. Velîahdi(301-309=8) Adhernase, 309'da öldürülmüş, dîğer oğlu Hürmüz, Bizans'a kaçarak 365'lere kadar orada yaşamıştır. Yerine, ölümünden sonra doğan oğlu II. Şâpûr(9) tahta geçirilerek, doğduğu andan ölümüne kadar şehenşâh olmuş, târîhin en uzun saltanatlarından birini sürmüştür(70 yıl). 359'da Amida'yı(Âmid, Diyarbakır) Bizans'tan almış, 363'te Roma İmparatoru(361-363) I.Julianus'u muhârebede meydanında yenip öldürmüştür. II. Şâpûr'un yerine kayın-birâderi II. Erdşîr (309 - 385? = 76?) tahta geçmiş, 4 yıl sonra tahttan indirilmiştir. II. Şâpûr'un doğar doğmaz velîahd olan oğlu Narses, 20 yaşlarında ölmüştür(324? - 345). Sonradan III. Şâpûr adıyla tahta çıkan dîğer oğlu, 48 yıl velîahdlik yapmıştır(345 - 388), öldürülmüştür. IV. Behrâm'ın velîahdi(388-399 = 11) Ḫusrew, tahta çıkamamıştır. II. Şâpûr'un dîğer oğlu Hürmüz de, Bizans'a kaçarak orada yaşamıştır. I. Yezdigird'in (=Şoşanduḫt, Mûsevî) velîahdi (399-420), babasının öldüğü yıl öldürülmüş, tahta çıkamamıştır(Şâpûr). Dîğer oğlu Narsê'dir. Dîğer oğlu V. Behrâm tahta çıkmıştır, şâirdir, Arabca şiir yazdığı da rivayet edilmiştir. Bunun oğulları II. Yezdigird ve Mihrân, Mihrân'ın oğlu 643'e kadar Reyy vâlîsi olan Siyâwaḫş (Fars.Siyâvuş)'dır. 20 yıl(420-440) velîahdlikten sonra tahta çıkan II. Yezdigird'in zevcesi Dînek, III. Hürmüz'le I. Fîrûz'un annesidir ve 2 yıl(457-459) ikinci oğlu için nâibelik yapmıştır. Her iki oğlu da öldürülmüştür. Tahta 24 yıl vel.(459-483) olan Belâş çıkmıştır. II. Yezdigird'in ard arda tahta çıkan bu üç oğlundan başka oğlu, 483'te katledilen Zarc'dir.

I. Kubâd 82 yıl yaşamıştır(449-531). 2 yıl velîahdlikten sonra(483-485) 3 yıl ara ile iki defa tahta çıkmıştır. 498'de, kızkardeşinin kızı yânî yeğeni olan Heftalit(Akhun)

Türk prensesi ile evlenmiştir. 503'te Bizans'tan Theodosiopolis(Erzurum) ve Amida'yı (Diyarbakır) almıştır. Heftalit kralı(420-470) Aḫşunvar'la evlenen kızkardeşi Fîrûz-duḫt'tur. I. Kubâd'ın kardeşi Fîrûz, Yemen Sâsânî vâlî veyâ saltanat nâiblerinin atasıdır. Fîrûz'un oğlu Câmâsp, onun oğlu Bâlâş(Belâş), onun oğlu Sâsân Cerûr, onun oğlu Peygamber'e bîat eden Bâdûn, onun oğlu 632'de ölen Mâhân-şehr, onun oğlu Merzbân, onun oğlu da Behrâm'dır ve bu Behrâm, Mağribî vezîr âilesinin atasıdır. Sâsân Cerûr'un dîğer oğlu Deylemî, bunun oğulları Cesnâs, Ezâd, Yuḥannâ(oğlu Wehb) ve Fîrûz'dur. 12 yıl Yemen vâlîsi olarak(661-673) Muâviye'ye hizmet eden Pîrûz'un oğulları Ḍaḥḥâk ve 'Abdullâh'tır.

I. Kubâd'ın büyük oğlu, velîahd(485 - 513 = 28), velîahdlikten düşmüş ve 531'de katledilmiştir. Oğlu Kawâdh da berâber öldürülmüştür. I. Kubâd'ın dîğer oğlu Frasuansan Pazşaḫwârşâh'tır. Yerine 18 yıl velîahdlikten(513-531) sonra tahta geçen ve "Enûşîrwân" denen I. Ḫusrew ise, Sâsânîler'in Kaanûnî'si sayılır. İmparatorluğun en muhteşem hükümdârıdır. "Âdil" diye de anılır. 563'te Göktürk hâkaanı İstemi Kağan'a dâmâd olmuştur. 570'te Yemen'i fethetmiştir. Velîahdi(531-550 = 19) Enûşezâdh'tan sonra dîğer oğlu IV. Hürmüz, vel.olmuştur(550-579 = 29). İstemi Kağan'ın torunu olan IV. Hürmüz'e "Türk-zâd = Türk'ten Doğma" denmektedir. IV. Hürmüz'ün Şehryâr(Şehriyâr) adlı oğlundan başka oğlu, yerine geçen velîahdi(579-589=10) II. Ḫusrew Perwîz'dir. Bizans prensesi Maria ve Süryânî Şîrîn(Pehl.Şîrên) ile evlenmiştir ki, her ikisi de Hıristiyan idi. Maria, Şehenşâh Sîrûs'un, Şîrîn ise 624'de II. Ḫusrew'le berâber öldürülen Merdân-Şâh'ın anneleridir.

Ḫusrew Perwîz, 609'da Bizans'ı(Istanbul) muhâsara etmiş, 611'de Bizans'tan Urfa ve Antakya'yı, 612'de Kayseri'yi, 614'te Şâm'ı, 615'te Kudüs'ü, 616'da Mısır'da İskenderiyye'yi, 617'de Istanbul'un Asya banliyösü Üsküdar'ı, 620'de Ankara ayni yıl Rodos adasını, 626'da Kadıköyü'nü almış, 619'da tekrar Istanbul'u muhâsara etmiş ve aynı yıl Mısır'ı da fethetmiştir. Bizans'ı temellerine kadar sarsan bu fütûhât geçici kalmış ve Bizans tarafından geri alınmıştır.

Ḫusrew Perwîz'in yerine geçen velîahdi(589-628) Şehenşâh Sîrûs (Şîrûye = Şêroê), Bizans prensesi İrina ile evlidir. 17 kardeşini öldürmüştür. Oğlu III. Erdşîr, 6 ay velîahdlik, 6 hafta şehenşâhlık yapmış, daha 7 yaşında iken öldürülmüştür. Ḫusrew Perwîz'in iki kızı da tahta geçmiş, bir üçüncü kızı da velîahd(631-634 = 3) olmuştur. Tahta geçen ikinci imparatoriçe öldürülmüştür(Âzermîduḫt).

Ḫusrew Perwîz gibi bir cihangîrin 2 oğlu ile 2 kızı tahtta ancak 6,5 yıl kalabilmişler, imparatorluk, büyük iç kargaşaya ve hânedân kavgalarına düşmüştür. Perwîz'in kardeşi Şehryâr'ın ise 4 oğlu tahta geçmiş, ilk üçü birer ikişer ay saltanat sürebilmiş, sonuncusu III. Yezdigird, 8 yıl dayanabilmiştir. III. Yezdigird (613-10.651=38), 632-634'te amca kızı İmparatoriçe Âzermîduḫt'a karşı müddeî olduktan sonra, 634'te 21 yaşında tahta geçti. Ancak bu def'a da Arab istîlâsı geldi. Sâ'd b.Ebî-Waqqâṣ 637'de Qâdisiyye'de İran imparatorluk ordusunu imhâ etti. 638'de Câlûlâ, 642'de Nihâwend meydan muhârebelerini kazanan Müslümanlar, Hazret-i Ömer zamânında(634-644), Sâsânî imparatorluğunu ortadan kaldırıp ilhâk ettiler. 637'de Selevkiye, ertesi yıl da (638) Sâsânî taht şehri Medâin düştü (iki şehir çok yakındır). Irâk'ı terk ederek asıl İran'a çekilen III. Yezdigerd, 642'ye kadar orada tutunmıya çalıştı ise de muvaffak olamadı. 642'de tahtını kaybetti. 651'e kadar daha 9 yıl yaşadı.Merw

yakınlarında öldürüldü. Zevcesi Kenâreng'dir. Kızı Bîbî Şehr-bânû, Hazret-i Ḥüseyn ile evlenmiştir.

III. Yezdigerd'in Türk hâkaanının kızından doğma velîahdi(634-642) olan oğlu Fîrûz(III), 651-677 arasında 26 yıl, Toḫâristân(Sicistân) kralı olarak taht şehri Zereng'de hüküm sürdü ve 672'de Arablar'a karşı Çin tâbiiyyetini kabûl etti. Bu müddet içinde babasının İran imparatorluk tahtına da müddeî oldu. Oğlu Narsê(Yun.Narses), 31 yıl (677-708) hem İran imparatorluk müddeîsi, hem Toḫâristân kralı oldu. Bunun oğlu Ḫusrew, Çin'e çekildi ve orada 24 yıl(708 - 732) İran imparatorluk müddeîsi olarak yaşadı. Fîrûz'un kızı Şâh-Efrîd, Halife I.Welîd'in eşi ve III. Yezîd'in annesidir.

İran'da 4 asra yakın bir Arab hâkimiyeti devresi başladı ve İranlılar, Müslüman oldu. Bu devreyi, 1925'e kadar 9 asırlık bir Türk devresi tâkıyb etti.

Mısır imparatorlarına nasıl "fir'avn = firavun" denmişse, Sâsânî şehenşâhlarına da "kisrâ" denmiştir ki Fârsca ḫusrew'in Süryânî kesrô(kosrô) şeklinin Arabca'sıdır.

6. Ermenistan Krallığı (M.Ö. 401 - M.S. 428)

I.ORONTES HÂNEDÂNI (M.Ö. 401 - 200): Bütün târihler yaklaşık olmak üzere 1) Orontes I 401, 2) oğlu Orontes II 344, 3) bunun oğlu Mithranes 331, 4) muhtemelen kardeşi Orontes III 317, 5) muhtemelen bunun oğlu Samus, 6) bunun oğlu Arsames 260, 7) oğlu Xerxes 228, 8) muhtemelen kardeşi Abdissares 212, 9) 6'nın dîğer oğlu Orontes IV 212-200.

II. ARTAKSİYA HÂNEDÂNI(M.Ö. 200 - M.Ö. 1): 1) Artaxias I 200, 2) oğlu Tigranes I(Erm.Digran) 159, 3) bunun oğlu Artavazd I 123, 4) kardeşi Tigranes II "Büyük" 95(doğ.142 = 86 yaş), 5) oğlu Artavazd II(öldürüldü) 56, 6) oğlu Artaxias II 33, 7) kardeşi Tigranes III 20, 8) oğlu Tigranes IV 6 - 1, 9) kızkardeşi Erato 6- 1, 10) 5 oğlu Artavazd III M.Ö. 6 ilâ M.Ö. 1.

III. ARSAK(PART) HÂNEDÂNI(M.S. 54 - 428): 1) Tiridat I 54, İran Part imparatorudur, 2) ayni hânedândan Tigranes VI 60, tekrâr Tiridat I 63, 3) Part imparatoru Axidares 98, ki VI. Tigranes'in amcasıdır, 4) Sanatruk 114 Part imparatoru III. Vologeses'in yeğenidir, 5) oğlu Vologeses I 117, 6) Emese(Urfa) kralı Sohaemus 140 - 161 + 163 - 180, 7) Part imparatoru Pakorus 161 - 163, 8) Vologeses II 180 Part imparatoru Vologeses IV'dür, 9) oğlu Ḫusrew I 191, 10) bunun oğlu Tiridat II 216, 11)Hormizd(Hürmüz) 252, İran imparatoru olan kişidir, 12) Nerseh 272-293 kezâ İran Sâsânî imparatoru olup 279'dan îtibâren yalnız Doğu bölgesinde hükümrân oldu, 13) Hormizd'in oğlu Ḫusrew II ise yalnız Batı'da hüküm sürdü 279-287, 14) kardeşi Tiridat III 287-298 önce Batı'da ve 293'de hem Batı hem Doğu'da hükümrân oldu, 15) Ḫusrew II oğlu Tiridat IV 298, 16) oğlu Ḫusrew III 330, 17) oğlu Tiridat Arşak II 339, 18) oğlu Pap 368, 19) II. Arşak'ın torunu Varazdat 374, 20) Pap'ın oğlu Arşak III 379-390 (384'den îtibâren yalnız Batı'da), 21) kardeşi Valarşak 379-386(384'den îtibâren Batı'da), 22) Varazdat oğlu Ḫusrew IV 384-401 Doğu'da, 23) Vramşâpûr 401-417 Doğu'da, 24) İran Sâsânî şehenşâhı olan Şâpûr 417-422 Doğu'da 25) Vramşâpûr oğlu Artaxias IV 422-428 Doğu'da. Görüldüğü gibi istisnâsız hepsi gerçekte İran'ın Ermenistân vâlîleri olan İran Part ve Sâsânî imparatorluk hânedânları prensleridir.

Burada Ermenistan, bir bölge adı olarak kullanılmıştır. Yukarıda anılan hânedânlar, İranlı hânedânlardır ve kurdukları devlet de bir İran devletidir. Ermenistan krallığı M.Ö. 188 - M.S. 429 = 617 yıl müddetle devâm etmiştir. Arada 56 yıllık fâsılayı (M.S. 10 - 66), çıkarmak lâzımdır ki, bu müddet içinde Ermenistan krallığını, bizzât İran'ın Part(Arsak) imparatorları üzerlerine almışlardır. Küçük böyle bir fâsıla da Sâsânîler devrinde olmuştur(M.S. 294 - 297 = 3).

Bu İran devleti, İran imparatorluğuna tâbî yaşamış, onun bir parçası olmuştur. M.Ö. 66'da Roma'ya tâbî olmuşsa da, bu az devâm etmiş, geçici mâhiyette ve ârızîdir. Ancak gerçek İran tâbiiyyeti M.Ö. 95'te başlar. M.Ö. 188-95 arasındaki ilk devrede Ermenistan, müstakil bir İran devleti gibidir. Henüz Partlar'ın nüfûzu fazla genişleyememiştir. Taht şehri Artaksata, bugünki Revân(Erivan) yakınlarındadır. Büyük Tigran devrinde taht şehri bir müddet için Tigranokerta'ya götürülmüştür ki, bugünki Mardin şehri yakınlarıdır. Büyük Tigran devrinde devlet, fevkalâde genişlik kazanmıştır: M.Ö. 88'de Güney Kafkasya, Güney Âzerbaycan, Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Hemedân ve Hamse, 71'de Suriye, Lübnan, Kilikya(Çukurova), Kuzey Filistin, Büyük Tigran'a tâbî olmuştur. Fakat o da İran imparatorunun tâbiidir. Hânedânın kurucusu I. Artaksias(Artaxias)(no.1), İran imparatorluğunun Ermenistan satrapı(umûmî vâlîsi) iken, M.Ö. 188'de kral sanını takınarak hânedân kuran bir İran generalidir. Büyük Tigran, bir Part prensesi ile evlenmiştir. Kardeşi Guras'tır. Büyük Tigran bir de M.Ö. 95'te Pontos prensesi Kleopatra ile evlenip 30 yıl sonra(M.Ö. 65) ayrılmıştır. Pontos kralı Mithridates, Partlar'dan İran imparatorluk prensi Dakanas, İran satraplarından Atropaten, Büyük Tigran'ın 3 dâmâdıdır. Oğullarından ikisi katledilmiştir ki, biri Kleopatra'dan doğma Zaren'tir ve müddeî olmuştur. Diğer bir oğlu "II. Tigran" diye de anılan ve Partlar'ın dâmâdı olan prenstir, Pontos prensesi Kleopatra'dan doğmuştur. Büyük Tigran'ın halefi olan oğlu III. Artavazd, müelliftir, katledilmiştir. IV. Tigran, kızkardeşi Erato ile evlenmiştir.

56 yıllık doğrudan doğruya Part idâresinden sonra, Part imparatorluk prenslerinden biri, İkinci Ermenistan devlet ve hânedânını kurmuştur. Şehenşâh(M.S. 51) II. Vorones'in oğullarından I. Tridat, M.S. 66'da Ermenistan satrapı iken "kral" olmuştur. 288'de Hıristiyan dînini kabûl ederek İran millî dîninden ayrılan bu hânedân, Sâsânîler'e tâbî olarak, 429'a kadar devâm etmiş, bu tarihte Sâsânîler tarafından doğrudan doğruya ilhâk edilmiştir.

Bibliyografya. Heredotos; Strabon; J.D.Pearson, *A Bibliographie of Pre-Islamic Persia,* Londra, 1975; L.Van den Berghe, *Bibliographie Analytique de l'Archéologie de l'Irân Ancien,* 1979; Clément Huart, *La Perse Antique,* Paris, 1925; Fr.König, *Älteste Geschichte der Meder und Perser,* Leipzig, 1934; P.Sykes, *History of Persia,* Londra, 2: 1921; F.Weissbach, *Die Kleilinschriften der Achämeniden,* Leipzig, 1911; H.G.Macurdy, *Troy and Paeonia,* New York, 1925; Rostovtzeff, *Iranians and Greeks,* Cambridge, 1913; J.Marquart, *Südarmenien,* Viyana, 1930; Arthur Christensen, *L'Empire des Sassanides,* Kopenhag, 1907, 2: 1936(çeşitli baskı ve trc.ler, mükemmel); Güterbock, *Byzanz und Persien,* Berlin, 1906; Carl Bartholomae, *Zum Sasanidischen Recht,* Heidelberg, 1922; F.Justi, *Iranisches Namenbuch,* 1895,2:1976; A.M., *Grundiss der Iranischen Philologie,* 2 c., 1896-1904; A.M., *Geschichte des Alten Persiens,* Berlin, 1879; A.Christensen, *L'Iran sous les Sassanides,* Paris, 1946; Ernst Herzfeld,

Monument and Inscription of the Early History of the Sasanian Empire, Berlin, 1924; K.A. İnostrantsev, *Sasanidskiye Etudı,* Petersburg, 1909; F.Spiegel, *Erânicshe Altertumskunde,* 3 c., 1878; G.Chalateanc, *Armyanskie Arşakidı,* Moskova, 1903; Th. Nöldeke, *Geschichte der Perser und Araber zur Zeit der Sasaniden,* Leipzig, 1879; A.M., *Aufsätze zur Perschen Geschichte,* Leipzig, 1887; E. Thomas, *Early Sassanian Inscriptions, Seals and Coins,* Londra, 1868; A.M., *Numismatic of the Sasanians,* Londra, 1873; GREKLER, ROMA, BİZANS, ARABLAR kısmında, bahisle ilgili dîğer bibl.mevcuddur. J.Markwart, *A Catalogue of the Provincial Capitals of Êrânshahr,* Roma, 1931; Roman Ghirshman vs., *Iranica Antiqua,* 17 c., 1966-83; Walter Hinz, İng.trc.J. Barnes, *The Lost World of Elam,* 1973; O.Klima, *Mazdak, Geschichte in Sassanidischem Persien,* 1957, 2: 1979; G.Hermann, *The Sasanian Rock Reliefs at Bishapur,* folio, 1980; Ch.Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch,* 2: Berlin 1961; J.Darmesteter, *Le Zend-Avesta,* 3 c., Paris, 1892-3; J.Duchesne-Guillemin, *Zoroastre,* Paris 1948; H.Charles Puech, *Le Manichéisme,* Paris 1949; E.Yarshater vs., *Cambridge History of Iran, III: The Seleucid, Parthian and Sasanid Periods,* 2 c., 1982; Ch. Bartholomae, *Handbuch der Altiranischen Dialekte,* 1883, 2: 1980; *Studia Iranica,* 11 c., Paris, 1972-82 ve bunun yıllık zeyli olarak *Abstracta Iranica,* 4c., Paris, 1978-81; Iranian Institute of America, *Bulletin,* 7 c., 1931-1946; British Institute of Persian Studies, *Iran,* 21 c., 1963-1983; L.van den Berghe, *Archéologie de l'Irân Ancien,* Paris 1966; P.Gardner, *The Coinage of Parthia,* 2: 1981; M.I. Mochiri, *Numismatique Iranienne sous les Sassanides.* 2: 1983; Mb.Back, *Die Sassanidischen Staatsiunschriften,* 1978; S.Matheson, *Persia: An Archaeological Guide,* Londra 1972; J.Walker, *A Catalogue of the Arab Sasanian Coins,* Londra 1941; F.D.J.Paruck, *Sâsânian Coins,* Bombay 1924; R.Göbl, *Sasanidische Numismatik,* Brunswick 1968; H.Sancisi-Weerdenburg, A.Kuhrt vs, *Achaemenid History, Sources,* 3 c., Leiden 1988; E.E.Herzfeld, *Iran in the Ancient East,* New York 1987; W.Hinz ve H. Koch, *Elamisches Wörterbuch,* Berlin 19-87, 1.400 s.; M.A. Dandamaev, *Politiceskaya Istoriya Akhemenidskov Derzavy,* Moskova 1985, İng.trc. W.J. Vogelsong, *A Political History of the Achaemenid Empire (550-330 B.C.),* Cambridge 1989; V.Lukonin, *Culture and Social Institutions of Ancient Iran,* Cambridge 1988.

İkinci Kitap

ARABLAR

I

GÜNEY ARABLARI

Arablar'ın Nesebi

Arablar, Sâmî ırkların en genişi, ünlüsü, kalabalığı ve târihte en mühim yeri olanı olduğu gibi, bütün Dünyâ milletleri arasında da en mühimlerinden biridir. Dilleri olan Arabca da dünyânın en büyük, mühim ve edebî dillerinden biridir. Bin yıl müddetle de Türkler ve İslâm âlemi için birinci yabancı kültür dili, din, hattâ XVI. asra kadar ilim dili olmuştur.

Arablar, Nûḥ'un oğullarından Sâm'dan inen Sâmî kavimlerden biri telakkı edilmiştir. Sâm'ın 9. batından torunu olarak kabûl edilen Peygamber İbrâhîm (Abraham) 'in 2 oğlundan, Arablar'ın ve İbrânîler'in türediği farzedilmiştir: İsmâ'îl'den Arablar ve onun bir kaç ay küçük kardeşi İsḥâq'tan İbrânîler. İsmâ'îl'in annesi Mısırlı Ḥâcer, İsḥâk'ın annesi ise, İbrâhîm'in kızkardeşi Sâre (Sârâ)dir.

Güney Yemen'in Sebe' (Sabâ) kavmi için ata olarak, İbrâhîm'in câriyesi Setura'dan olma oğlu Yakzân kabûl edilir. Yakzân'ın bir oğlu Sabâ, Sâbiîler'in atası, diğer oğlu Dadan ise, Âsûrlular'ın ve diğer başka kavimlerin atası farzedilmiştir. Meselâ Medyen Sâmîleri'nin (Medyenîler'in) atası olarak da, İbrâhîm'in ayni câriyeden doğma diğer bir oğlu, Medyen gösterilir.

İsmâ'îl'den ve nesebinden, I. cildin başında bahsedilmiş, burada tamamlayıcı bilgiler verilmiştir. I. cildin başında 'Adnânî Arablar'ın şeceresi verilmişti. Burada, Güney (Yemen) Arabları'nın şeceresi verilecektir. İsmâ'îl'in Mısırlı zevcesinden 12 oğlu

ve bir kızı olduğu kabûl edilir. Bu kız, İsmâ'îl'in yeğeni Esau (Edom)'nun 3 zevcesinden biri olan Maheles veyâ Basemas'tır. Esau, İshâk'ın 2 oğlundan biri ve "İsrâil" de denen Hazret-i Yâ'kuub'un kardeşidir.

İsmâ'îl, Cürhüm Sâmîleri'nden Mudad b.'Amr b.Hâris'in kızı ile evlenmiştir. Taberî 11 oğlu olduğunu söyler. Bunlardan Kayzer, bütün Arablar'ın atası sayılmıştır. Arablar, iki büyük kısma ayrılırlar: Kuzey Arabları veyâ 'Adnânîler, Güney (Yemen) Arabları veyâ Kahtânîler. Kahtân veyâ Yakzân (Mes'ûdî, III, 143), İsmâ'îl'in 16. batından torunudur (Taberî'de bu batınların hepsinin adı verilir, I. cildimizin başında biz de verdik). 'Adnân ise, çok daha sonraki bir batındadır. Mîlâd'dan Önce 135'e doğru doğduğunu tahmîn edebiliriz. Bu durumu belki şu şekilde anlamak mümkindir: 'Adnân'dan önceki bütün İsmâ'îl-Oğulları, Güney Arabları'dır. Ancak 'Adnân nesli, Kuzey Arabları'nı teşkîl etmiştir ki bunlara Â'râb-ı Müstâ'rebe = Arablaşmış Arablar da denmiştir. Şunu da hatırlamak îcâb eder ki, bu durumda, Mîlâd'dan Önce'ki Arab târîhi, aslında Güney Arabları'nın târîhidir. Zîrâ Kuzey Arablığı ancak Mîlâd'dan îtibâren teşekküle başlamıştır, yenidir. Mîlâd'dan önce Arablar'dan peygamberler çıkmıştır ki, başlıcaları, Hadramût kuzeyinde Âd kavmine gönderilen Hûd, Akabe Körfezi doğusundaki Semûd kavmine gönderilen Sâlih ve Medyen Arabları'na gönderilen Şu'ayb'dır. Nihâyet şu noktayı da hatırlamak doğru olur, bir çok Sâmî kavim, zamanla Arab'laşmıştır, Arabca konuşmıya başlamıştır. İslâm'dan sonraki büyük fetihler devresinde, VII. asırdan îtibâren, o kadar büyük nüfusun kendi ana dillerini bırakıp Arab'laştığı kesin olarak bilinmektedir ki, aşağı yukarı bütün Kuzey Afrika bu durumdadır. Bu oluşumun, İslâm'dan önce ve Mîlâd'dan önceki asırlarda da daha dar çapta vukuu' bulduğu muhakkaktır. Bu mütâlaalardan sonra, Güney Arabları'nın, Kahtânîler'in klasik şeceresini görebiliriz:

Kahtân oğlu Yârub oğlu Yaşcub oğlu Sebe oğulları: Himyer ve Kehlân. Himyer ve Kehlân, Yemen Arabları'nın 2 büyük boyunun atalarıdır.

I. HİMYERîLER: Himyer'in oğulları: Mâlik, Â'mir (oğlu Rahmân oğlu Yahsub), Sâ'd (oğlu Rebî'a oğulları es-Sülef ve Eslem), 'Awf, Wâsile (oğlu Zeyd oğlu es-Seksek), Dewm, 'Amr ve el-Hemeysâ'. Bunlardan Mâlik oğlu Zeyd oğlu Mürre oğlu 'Amr oğlu Mâlik oğlu Huzâ'a, çok büyük bir boyun atası olarak bâzı târihçilerce kabûl edilmişse de, Huzâ'a'nın 'Adnânîler'den yâni Kuzey Arabları'ndan indiğini kabûl edenler daha kuvvetli görünüyorlar. Onun için bu boyu biz, I. cildimizin en başında 'Adnânîler'in şeceresinde gördük. Şu hâlde burada Hemeysâ' b.Himyer neslini inceliyeceğiz.

el-Hemeysâ' b.Himyer'in oğulları: Efrâ, Eymen, Hüsâ, Hüseyy, Mihsâ. Bunlardan Eymen'in oğlu Züheyr oğlu 'Arîb oğlu 'Awf oğlu Katan oğlu Ceydân oğlu el-Gaws oğlu 'Abdü Şâme oğlu Cüşemm oğlu Mu'âwiye oğlu Kays oğulları Şer'eb ve 'Amr. 'Amr'ın oğulları: Sehl, Hübrân, Şâ'bân ve Hadramawt. Sehl ve Hadramawt, 2 dalın atasıdır.

Sehl b.'Amr'ın oğulları Zeyd, Eklcb ve Güblân. Zeyd b.Sehl'in oğulları Mâlik, Kâb ve Cerîm Zî-Ru'ayn. Mâlik b.Zeyd'in oğulları es-Semâ, 'Adiyy ve Haclâ. 'Adiyy'in oğulları Hazûr ve 'Awf. 'Awf'ın oğulları Harâz ve Sâ'd. Sâ'd'in oğulları Zü'k-Kelâ, el-Ewzâ ve el-Gaws. Zü'k-Kelâ oğlu 'Amr oğlu Sewâd oğlu Habâir. el-Gaws b.Sâ'd

oğulları Sîbân (oğlu el-Ḥümeym oğlu Kurmul), Wâil (oğlu Ẕû-Terşüm), Cemâm ve Zeyd. Zeyd oğulları Eslem ve Mâlik. Eslem oğulları Cüreş ve Ẕû-Yezen. Ẕû-Yezen oğlu Seyd oğlu 'Ubeyd oğlu Kays oğlu en-Nû'mân oğlu el-Ḥâriṣ oğlu 'Ufeyr oğlu Zür'a oğlu 'Ufeyr. Mâlik b.Zeyd b.el-Gawṣ oğulları Ẕû-Aṣbaḥ ve Yaḥṣub (oğlu el-Miswer oğlu 'Adiyyü'l-Müsennâ oğulları Sanḥâce ve el-Ḥâriṣ). Ẕû-Aṣbaḥ oğlu 'Amr oğlu Ḥuṣeyl oğlu Ceymân oğlu el-Ḥâriṣ oğlu 'Amr oğlu Ebû-Â'mir oğlu Mâlik oğlu Enes oğlu Mâlik.

Kâb b.Zeyd b.Sehl b.'Amr oğlu Sebe oğlu Zür'a oğlu Seded oğulları Zeyd (oğlu Mersedü'l-Ewzâ) ve el-Mu'allil oğlu Şükrân oğlu el-Ewzâ.– Cerîm Ẕî-Ru'aym b. Zeyd oğulları Süfyân (oğlu Cerîm oğlu Şürâḥ), Wâil (oğlu Redmân oğlu Ümlûk), Zeyd (oğlu Sât oğlu Ẕû-Beklân), Mîsem ve Ḥacr. Ḥacr oğulları Bedr, Delâl ve Ceydân. Ceydân oğulları Ceyşân ve Mâlik. Mâlik oğlu el-Ḥâriṣ oğlu Ẕû-Ḥuraṣ oğulları Şehbân ve Müsewwib. Müsewwib oğlu 'Abdü Külâl oğulları el-Ḥâriṣ, Şüreyḥ, Nu'aym, 'Arîb.

Ḥadramawt (Ḥadramût) b.'Amr b.Kays oğulları: Ḥidâd, Ahsebeyh, Udûl, Selḥab (oğlu Wedî'a oğlu Cewwâd), Nâhid (oğlu el-Uḥdûs), Ziyâd, Mükanna, el-Ḥâriṣ ve Zeyd.

Ziyâd b.Ḥadramawt oğlu Dûmî oğulları Cemmâm ve Sehhâlü'ṣ-Ṣadif oğulları Eblûm, Ḥuwâr, el-Ebûd, Cüẕâm (oğlu Cüshüm), Ebed (oğulları 'Ureyf ve Ru'ayl), Ḥureym oğlu Ayda'ân oğlu Mâlik oğlu Ḥalîbe oğlu Esed oğlu Hişm oğlu Seleme oğlu Nüceyl oğulları: 'Abd., Ḥamze, 'Alî, Nu'aym, 'Ukbe'l-Askaa, 'İmrân, el-Hüs. ve Müslim.

Mükanna b.Ḥadramawt oğlu Zeyd oğlu Ṣudeyy oğlu İyâd oğlu el-Ḥazrec oğlu Mâlik oğlu 'Uweyf oğlu Mâlik oğlu Rübeyyi'a oğlu Ekber oğlu 'Abbâd oğlu 'Abd. oğlu el-'Ulâ.

el-Ḥâriṣ b.Ḥadramawt oğlu Selemân oğlu 'Abd oğlu 'Amr oğlu ez-Zübeyb oğlu el-Eswed oğlu 'Umeyr oğlu Ḥabîb oğlu Şürehbîl oğlu Ẕühl oğlu 'Amr oğlu Hânî oğlu Bukayl Tin'a oğulları Hânî (oğlu Cebele oğlu 'Amr oğlu 'İyâz oğlu 'İyâz) ve Nemir (oğlu Ẕühl oğlu Eslem oğlu Bükaylü'l-Aşgar oğlu Müzem'ec oğlu Ews).

Zeyd b.Ḥadramawt oğulları el-Ḥâriṣ (oğlu Ayda'ân), Mâlik (oğlu Zeyd oğlu Eslem oğlu Cüẕâm), Şebîb (oğlu Rebî'a oğlu Wâil oğlu Zür'a oğlu en-Nû'mân oğlu Rebî'a oğlu Wâil oğlu Mûsir oğlu Wâil oğlu 'Alkame oğlu Sâ'leb) ve Sehl (oğlu Kâb oğlu Keyyis oğlu 'Amr oğlu Ḥücr oğlu 'Amr oğlu Sebe oğlu Zeyd oğlu en-Nû'mân oğlu Wâil oğlu Rebî'a oğlu Ḥücr oğlu Wâil oğulları 'Alkame, ve 'Abdü'l-Cebbâr).

II. KEHLÂNÎLER: Kehlân b.Sebe oğlu Zeyd oğulları 'Arîb ve Mâlik, 2 boyun atalarıdır:

A. 'ARÎB b.Zeyd b.Kehlân oğlu Yaşcüb oğlu Zeyd oğlu Üded'in oğulları: Mürre Tayy, el-Eş'ar ve Meẕḥic, 4 ayrı şûbenin atalarıdır.

1. Mürre b.Üded oğulları Rükm ve el-Ḥâriṣ. el-Ḥâriṣ oğulları 'Adiyy ve Mâlik. Mâlik oğulları 'Amr (oğulları Ḥawlân (oğlu Ḥayâ) ve Reklâ (oğlu Ẕû-Cürre)'dır ve Yâ'fûr. Yâ'fûr oğlu el-Ma'âfir oğulları Sûcüm, Şehrân (oğlu Cened) ve el-Ḥîri (oğlu Wâil oğlu Seyf oğlu 'İzz Karâfe).– 'Adiyy İbni'l-Ḥâriṣ b.Mürre oğulları: Cüẕâm (aş.bk.), Laḥm (aş.bk.), 'Ufeyr ve el-Ḥâriṣ. Â'mile de denen bu el-Ḥâriṣ'in oğulları: Mu'âwiye (oğulları 'İcl, Kurre, Sâ'leb ve Şâl; Şâl'in oğulları Cerm ve Cezîme, bunun oğlu Henîa) (Mu'âwiye kızı Selmâ) ve ez-Zühed. ez-Zühed b.Â'mile oğulları Selmân, Zahfân ve 'Awkelân. 'Awkelân oğulları 'Unne ve Ebû-'Azm. Ebû-'Azm oğulları Temeṣân (oğlu es-

Selm) ve Mürr. Mürr oğulları Mâzin (oğlu Â'mir oğlu el Ḥallâf) ve Sâ'lebe (oğlu el-Eczem oğlu 'Amr oğlu Cehdem oğlu Selâme oğlu Sâ'lebe).

'Ufeyr b.'Adiyy b.el-Ḥâriṣ b.Mürre oğlu Kinde de denen Sevr. Kinde oğulları: Mu'âwiye ve Eşres. Eşres oğulları: Mâlik, es-Seksek (oğulları Ḥumeys ve el-Ûbûd), Ḥâşid ve es-Sekûn. es-Sekûn oğulları: Şebîb ve 'Ukbe. 'Ukbe oğulları: Sâ'lebe ve 'İyâz. 'İyâz oğulları Büdseyye (oğlu Ḳâdihü'n-Nâr) ve 'Abbâd (oğlu Melekân). Sâ'lebe b.'Ukbe oğulları Bekr (oğlu el-Ḥârisoğlu Tedûl oğlu Rebî'a oğlu Â'mir oğlu Cils) ve Mu'âwiye. Mu'âwiye oğulları Remmân ve Türâcim (oğlu 'Awf oğlu Seleme oğlu 'Abbâd oğlu Ḥimâr oğlu Yezîd oğlu 'Adiyyü'l-Cevn).– Şebîb İbni's-Sekûn oğulları: Tücîb Eşres ve Şükâme. Şükâme oğulları Seleme (oğulları Übâme ve 'Awf oğlu Cüfeyle) ve Rebî'a (oğulları Übâme ve 'Amr oğlu Müleyḥ). Tücîb Eşres oğulları 'Adiyy (oğulları Â'mir ve Ebzâ) ve Sâ'd. Sâ'd oğulları Ayda'ân, Şelâwe ve el-Âcem (oğlu Mersed oğlu Seyyâr oğlu 'Amr oğlu Üseyyid).

Mu'âwiye b.Kinde oğulları: Zeyd, 'Amr Müretti' ve el-Ḥârisü'l-Ekber (oğulları Wehb (oğlu el-Mücemmâ) ve Mu'âwiye oğlu el-Ḥâriṣi'l-Aṣgar oğlu Ḥût). 'Amr Müretti' oğlu Sevr oğlu Mu'âwiye oğlu el-Ḥâriṣi'l Ekber'in oğulları: Mu'âwiye'l-Ekremeyn, 'Amrü'l-Kays, Berîḥ, er-Râiş (oğlu Â'mir oğlu Mu'âwiye oğlu el-Cehm oğlu Kays oğlu el-Ḥâriṣ oğlu Şüreyḥ) ve Beddâ. Beddâ oğlu el-Ḥâriṣ'in oğulları Mâlik (oğlu Mu'âwiye oğlu Mâlik oğlu Rebî'a oğlu el-Eswed) ve Seleme (oğlu Hüdeym oğlu Artâa oğlu 'Alkame oğlu Hânî oğlu Ebü'z-Zâ'râ 'Abd.).– Mu'âwiye'l-Ekremeyn'in oğulları: el-Miṣl (oğlu Behdele oğlu Şâccâr oğlu Seleme oğlu en-Nû'mân oğlu Muhâṣır oğlu Yezîd oğlu Ziyâd), Rebî'a ve 'Amr. Bu 'Amr'ın oğulları: Ḥücr Eki'l-Mürâr (oğlu 'Amr oğlu el-Ḥâriṣ oğulları Ḥücr (oğlu 'Amrü'l-Kays), Seleme, Şürehbîl ve Mâ'dîkerîb) ve el-Ḥâriṣi'l-Wellâde. el-Wellâde'nin oğulları: Ḥücrü'l-Karîd ve 'Abd. 'Abd. oğlu el-Eswed oğulları 'Amr (oğlu Şürehbîl oğlu 'Amr oğlu Yaḥyâ oğlu Tâlibül-Ḥaqq), Sümâme (oğlu Sa'îd oğlu Yezîd oğlu es-Sâib) ve Kays (oğlu Für'ân oğlu Ebû-Simr oğlu 'Umeyre oğlu el-Mücennâ). Ḥücrü'l-Karîd oğlu Mu'âwiye oğlu Şürehbîl oğlu Welî'a oğlu Mâ'dîkerîb oğulları 'Abza'a, Cemed, Müşraḥ, el-'Amerrede (kız) ve Mişwesü'ṣ-Ṣalt. Mişwes'in oğulları Zübeyd, 'Abdü'r-Raḥmân ve Kesîr (oğlu 'Abd. oğlu Muḥ.).– Rebî'a b.Mu'âwiye'l-Ekremeyn'in oğulları: 'Adiyy, Wehb ve Ebû-Kerîb (oğlu 'Amr oğlu Seleme'l-Mücerr). Wehb'in oğulları: Ḥücr (oğlu Kays oğlu Wehb oğlu Mu'âwiye oğlu Seleme oğlu Ebû-Kurre oğlu 'Amr) ve 'Amr. Bu 'Amr'ın oğlu Şemer'in oğlu Kays'ın oğulları: Ebû-Şemîr ve Kâbis (oğlu Ḥücr oğlu Sevâde oğlu aṣ-Ṣabâḥ). 'Adiyy b. Rebî'a oğulları: Ḥücr (oğlu Mürre oğlu Seleme oğlu Mürre oğlu el-Mükedded), Cebele ve el-Ḥâriṣi'l-Aṣgar. Bu el-Ḥâriṣ'in oğulları Şürehbîl (oğlu Ḥücr oğlu Hânî oğlu Kebs oğlu Yezîd) ve Rebîa (oğlu Wehb oğlu 'Amr oğlu en-Nû'mân oğlu el-Erkanım oğlu Zürâre oğlu Ferwe oğlu 'Amîre oğulları el-Â'ris ve 'Adiyy, bu sonuncunun oğlu gene el-'Adiyy). Cebele b.'Adiyy b.Rebî'a oğlu Mu'âwiye'nin oğulları: Ḥücr (oğlu Hânî oğlu 'Adiyy oğlu el-Welîd) ve Mâ'dikerîb. Bu sonuncunun oğulları Welî'a ve Kays. Kays = Ümmü Ferwe oğulları Câ'de ve Muḥ. Bu Muḥ.'in oğlu İsḥâq (oğlu Sehl oğlu 'Amr oğlu Sa'îd) ve kızı Ümmü'n-Nû'mân.

Laḫm denen Mâlik b. 'Adiyy b.el-Ḥâriṣ b.Mürre b.Üded'in oğulları: Cezîle ve Nümâre. Cezîle'nin oğulları: 'Amr, Ḥalîl, Yaşkür, Râşide (oğlu Sa'âd oğlu el-'Atîk oğlu Sehl oğlu Ṣâ'b oğlu Seleme oğlu 'Umeyr oğlu Ebû-Beltâ oğlu Ḥâṭıb oğlu 'Abdü'r-

Rahmân), Hücr (oğulları Edeb, Dewr ve Ezde; Ezde'nin oğulları 'Awf ve Yuseyy; Dewr'in oğlu Mâlik) ve Erâş. Bu Erâş b.Cezîle'nin oğlu Üreyş'in oğulları: el-Hamrâ, Ganm (oğulları Sâ'b, Fehm, 'Amr ve Zirr; Zirr'in oğlu 'Ubeyd oğlu 'Awd oğlu Ganm oğlu el-'Ammerrat oğlu 'Uteybe oğlu 'Azîz oğlu Sâ'lebe oğlu Ferwe oğlu Temîm oğlu 'Umâre) ve Hades. Bu Hades b.Üreyş'in oğulları: Rümeyme ve Rebî'a. Rebî'a'nın oğulları: Menâre, Sâ'd, Kâb ve el-Hüdeym (oğulları Hudâd, Â'mir ve el-Hâris). Rümeyme b.Hades'in oğlu 'Amr'ın oğulları: el-Münzir, 'Allâme, Sâ'lebe, 'Adiyy, Sâ'b ve el-Hâris. Bu el-Hâris'in oğlu Übeyy'in oğulları: 'Adiyy ve Küley b.Küleyb'in oğulları: 'İmmît (oğlu Dâcân oğlu Mecâle), el-Hâris (oğlu Sâ'd oğlu 'Ubeyd), Feyz(kızı Recâş ve oğulları Zabî, Fecrân ve Ebü'ş-Şetâ) ve Ganm. Bu Ganm'in oğlu Kâb'ın oğulları: Kurkur, Merkas ve Berr. Berr'in oğlu Wâsi'in oğulları: Ber, Hassân, Zebr ve Züheyr.

Nümâre b.Lahm oğulları: el-Wecâa, Mâlik (oğlu Râşide), Kabîsa, Hecîn, 'Adiyy 'Amem ve Habîb. Bu Habîb'in oğlu Hânî oğlu ed-Dâr oğlu 'Adiyy oğlu Zerâ oğulları: Cezîme ve Rebî'a. Bu Rebî'a'nın oğulları: Zaffâre ve 'İmmît (oğlu Rezîn oğlu 'Abd. oğulları et-Teyyib ve Ebû-Hind). Zaffâre'nin oğulları: Mâlik (oğlu Cebele) ve Cebele (oğlu en-Nû'mân oğlu el-Fâkih). Cezîme b.Zerâ oğlu Sewâd'ın oğulları: Mâlik (oğulları Mürre ve 'Azîz) ve Harce. Harce oğulları Kays (oğlu Yezîd) ve Ews (oğulları Nu'aym ve Temîm, bu Temîm'in kızı Rukayye).– 'Adiyy 'Amem b.Nümâre oğlu Mâlik oğlu Su'ûd oğlu el-Hârisoğlu 'Amr oğlu Rabî'a oğlu Nasr oğlu 'Adiyy (= Reqâş) oğlu 'Amr oğulları el-Hâris ve İmrü'l-Kays. Bu sonuncunun oğlu 'Amr oğlu İmrü'l-Kays (II) oğlu en-Nû'mân'ın oğulları: el-Münzir (oğulları gene el-Münzir ve el-Eswed, bu sonuncunun oğlu en-Nû'mân) ve İmrü'l-Kays (=Mâ'üs-Semâ). Bu sonuncunun oğlu el-Münzir(=Hind) oğulları: 'Amr, Kabûs, el-Münzir (=Selmâ). Bu sonuncunun oğulları: el-Eswed ve en-Nû'mân (oğlu el-Münzir). Bk. LAHMÎLER.

'Amr Cüzâm b.'Adiyy b.el-Hâris b.Mürre b.Üded'in oğulları: Harâm ve Hişm. Hişm oğlu Tedîl'in oğulları: Şenûa (oğlu el-Hewn oğlu Tâbiha oğlu 'Awf oğlu Tâ'ere oğlu Sâ'lebe oğlu Zarîf), Bekr (oğlu Sûd oğulları Es'ad (oğlu es-Selm) ve 'Amr; 'Amr'ın oğulları Hubeyş, 'Adâ ve Bühse) ve Sûd. Sûd oğlu Mâlik'in oğulları: 'Awf (oğlu Cerâ) ve es-Selm (oğlu 'Awf oğlu Hatame).– Harâm b.Cüzâm'ın oğulları: Mâlik ve İyâs. İyâs oğulları Ribbîl ve Sâ'd. Sâ'd oğlu Efsâ oğulları: Zeydü Menât (oğlu Mâlik oğulları Sâ'd, Wâil ve Bühse) ve Mâlik (oğlu Sâ'd oğlu Mâzin oğlu Zinbâ oğlu Enmâr oğlu 'Awf oğlu Zihân oğlu Habîb oğlu Sâ'd oğlu Mâzin oğlu Zinbâ oğlu Zeyd oğlu Kays). Mâlik b.Harâm b.Cüzâm'ın oğulları: Sâ'd, Sa'r ve Wâil. Wâil oğulları Cem', Mâzin ve Hubeyş (oğlu Süweyb oğlu Şu'ayb kızı Safûriye). Sâ'd b.Mâlik b.Harâm oğlu Gatafân oğulları: Ganm (oğlu Nusre oğlu Sabre oğlu Cüzâm) ve 'Ubeys oğlu Ebâme oğlu Sâ'd oğlu 'Alî oğlu Kâb oğulları: 'Awf, Matrûd (oğulları Hâlid, Nüfâşe, Mebzûl, 'Amr) ve 'Ubeyd. Bu 'Ubeyd oğlu Nübeyh oğlu Suleyy oğlu 'Amr oğulları Rüzâle ve Hafîde. Hafîde oğlu Kurzoğlu ez-Zubeyb oğulları: Şâkir, Mâlik (oğlu 'Amr) ve Meyye. Meyye oğulları Sâ'lebe ve Zeyd. Zeyd oğulları: Bûce (oğulları Reddâd ve Helbâ) ve Süweyd. Süweyd oğulları Mâlik el-Welîd. el-Welîd oğulları Habîb (oğlu Mâ'rûf oğlu Haydere), 'Umâre ve Râşid(oğulları Habbe ve Â'mir, bu Â'mir'in oğlu Manî' oğlu Haleme). Mâlik b.Süweyd' in oğulları: Helbâ (oğulları Râşid ve Mâlik), Mes'ûd (oğlu Hüs. oğlu Ziyâd oğlu Rüdeynî) ve 'Ubeyd. Bu 'Ubeyd'in oğulları: Mahriye (oğlu 'Ukbe oğulları Wâsıl ve Râşid, bu sonuncunun oğulları Şâkir ve Sâlih, bu sonuncunun oğlu Hamîde oğlu Hawzer) ve Mewhûb. Bu Mewhûb'un oğlu Kurre'nin oğulları: Kümeyl ve 'Ukayl. Bu 'Ukayl oğlu

Cedîr oğlu Wefîd oğlu Yûsuf oğlu Müslim oğlu İbr. oğlu Necm'in oğulları: Bekar, Mezrû', Hubşî (oğlu Ebû-Rüşd) ve Hawt (oğlu Hânî oğulları Dihye ve Sâbit).

2. Cülhüme Tayy b.Üded (b.Zeyd b.Yaşcüb b.Kehlân b.Zeyd b.'Arîb) oğulları: el-Gawsve Futre. el-Gaws oğlu 'Amr oğulları: Cüsayn Bewlân (oğlu Mî'terr oğlu Ebû-'Amr oğlu el-Müzdelif; Mî'terr kızı 'Ukde), Hassân, Mürr, Â'lâ, Merwece, Yezîd, Azlem, Hînî, Ceyyis, Hasîn (oğlu Mürr), 'Adiyy (oğlu 'Amr oğlu Kâhil oğlu Sâ'd oğlu Mürr oğlu Merwân oğlu Yahyâ oğlu el-Eşecc oğlu Kays oğlu el-Hâris oğlu Ews oğlu Ebû-Temmâm), Cerm Sâ'lebe (oğulları Şemecâ, Cemrân ve Hayyân; Hayyân'ın oğlu Sâ'lebe oğlu 'Amr oğulları Sâ'lebe (oğlu) ve Cezîme oğlu Wehb oğlu Seyf), Su'al (aş.bk.) ve Nebhân. Bu Nebhân'ın oğulları Nâil ve Sâ'd. Sâ'd'in oğulları: Mâlik ve Nasr. Nasr'ın oğulları: Hudâd, Rebî'a (oğlu 'Ubeyd oğlu Übeyy oğlu el-Asmâ oğulları Hâlid ve Südûs) ve Sâlebe (oğulları el-Meşr ve Sâ'd; bu Sâ'd'in oğulları Hıtâme, Hutayme ve Hatme).

Su'al b.'Amr b.el-Gaws b.Cülhüme Tayy oğulları: Selemân (aş.bk.) ve Cerwel. Cerwel oğulları: Mu'âwiye (aş.bk.) ve Rebî'a. Rebî'a oğulları: 'Adiyy ve Ebû-Ahzem Hezûme. Ebû-Ahzem (oğlu İmrü'l-Kays oğlu 'Amr oğlu 'Ufeyf oğlu Cüneyye). 'Adî b.Rebî"a b.Cerwel oğlu İmrü'l-Kays oğlu Haşrec oğlu Sâ'd oğlu 'Abd. oğlu Hâtim (zevceleri: Cüneyye ve Mâwiyye) oğulları 'Abd. ve 'Adiyy (oğlu Muh.) (kızları Esde ve 'Amre).-- Mu'âwiye b.Cerwel oğulları: Lewzân, 'Adiyy ve Sinbîs (='Ukde). Sinbîs oğulları: 'Adiyy (oğlu Ebân), 'Abdü Rüzan (oğlu 'Abd. oğlu 'Amr Aswât oğlu 'Abd. oğlu Mürr), 'Amr (oğlu 'Amemâ oğlu Subhân oğlu 'İrte oğlu Hârise oğlu 'Abdü 'Ulâ) ve Lebîd. Lebîd oğlu Hizmir oğlu Mihzab oğulları: 'Amr (oğlu Hârise oğlu Câbir oğlu Ebû-Râfî' oğlu Râfî') ve Hizmir (oğlu Cerîr oğlu Huzeyme oğlu Kays oğlu Â'mir).

Selemân b.Su'al oğulları: Nebl, 'Uneyn (aş.bk.) ve Sâ'lebe. Sâ'le oğulları: Kays Züheyr (oğlu Cezîme oğlu 'Abd oğlu Züreyk) ve 'Awf. 'Afw oğulları: Züreyk (oğulları Lübnâ ve el-Eş'as) ve 'Amr (= Dermâ) (oğulları el-Ews, Selâme, 'Amr, Kasîr ve el-Ecemm).– 'Uneyn b.Selemân oğulları Ferîr ve 'Atûd. 'Atûd oğulları: Buhtur (aş.bk) ve Mâ'n. Mâ'n oğulları: Mâlik, Sewb (aş.bk.) ve Wedd. Wedd oğulları: 'Abdü Rüzan (oğlu Hikk oğlu Güll oğlu Rewâha) ve Cezîme (oğlu 'Urâb oğlu 'Amr oğlu 'Abdü Rüzan oğlu Hısn oğlu Kays oğlu el-Â'sarr 'Ubeyd oğlu Ebü'l-Mikdâm). Sewb b.Mâ'n oğulları: Hârise (oğlu Ganm oğlu 'Asarr oğlu 'Amr oğlu Kâb oğlu el-Müseyyah oğlu 'Amr) ve Ganm. Ganm oğulları: Lüceym ve Silsile. Silsile oğlu 'Amr oğlu Silsile oğlu Hayyî oğulları: Terîf (oğlu 'Abd. oğlu Câ'fer oğlu Ebü'z-Zâ'râ oğlu Azamm), Ews (oğlu Müttenef oğlu et-Tüfeyl oğlu Mâlik oğlu Behdel) ve Câbir (oğlu 'Adiyy oğlu Webere oğlu Hısn oğulları Wecdân ve Nüweyre).

Futre b. Cülhüme Tayy oğlu Sâ'd oğlu Hârice (=Cedîle) oğulları Hûr ve Cündüb. Cündüb oğulları Harâs ve Rûmân. Rûmân oğulları: Sâ'lebe (oğlu Wâil oğlu 'Awf oğlu Sâ'lebe oğlu 'Amr oğlu Milkat oğlu Ciyâs oğlu Sâ'lebe oğulları 'Amr ve Â'mire; Â'mire oğlu 'Amr oğlu Cebbâr) ve Zühl. Zühl oğulları Sâ'lebe ve Ced'â. Ced'â oğulları Mâlik (aş.bk.) ve Sâ'lebe. Sâ'lebe oğulları 'Akere (oğlu Mâlik oğlu 'Amr oğlu Rebî' oğlu Hârise oğlu 'Ulbe oğlu Mes'ûd) ve Teym. Teym oğulları: 'Alî, el-Mu'allâ ve Kays (oğlu en-Nû'mân oğlu el-Hürr).– Mâlik b.Ced'â b.Zühl oğulları: Terîf (oğlu 'Umeyre oğlu Kays oğlu Wehb oğlu el-Cülâs oğlu Ebû-Câbir oğlu Câbir) ve Sümâme. Sümâme oğulları: el-Hâris (oğlu 'Umeyre oğlu Şürahbîl oğlu Mâlik oğlu Sümeyr oğlu Sağîr oğlu Cübeyr oğlu 'Affân oğlu Câ'fer) ve 'Amr. 'Amr oğulları: Zeyd (oğlu Hisl), İle,

Terîf ve Mâlik. Mâlik oğulları: aş-Ṣahîh ve Mâ'kıl (oğlu Meṣâd oğlu el-Aḫzem oğlu Zeyd oğlu el-Kerewwes). Terîf b.'Amr b.Sümâme oğlu 'Amr oğlu Lâm oğulları: Ṣâ'lebe ve Ḥâriṣe. Ḥâriṣe oğulları: Üneyf ve Ews. Ews oğulları Müriyy (oğlu er-Rebî') ve Müẕarris (oğlu 'Urwe).

3. Mâlik Meẕḥic b.Üded (b.Zeyd b.Yaşcüb b.Kehlân b.Zeyd b.'Arîb) oğulları: a- Sâ'dü'l-'Aşîre (aş.bk.), b- Celd (aş.bk.), c- Cüḥâbir Murâd (aş.bk.) ve d- Zeyd 'Ans (aş.bk.).

d- Zeydü 'Ans b.Mâlik Meẕḥic oğlu Câmü'l-Kırriyye oğlu Â'mirü'l-Ekber oğlu Ḥâriṣe oğlu 'Awf oğlu Ṣâ'lebe oğlu el-Weẕîm oğlu el-Ḥüs. oğlu Kays oğlu Kinâne oğlu Mâlik oğlu Â'mir oğulları: Mâlik, el-Ḥâriṣ ve Câsir (=Sümeyye). Câsir oğulları: 'Abd., Ḥureyṣ ve 'Amınâr (oğlu Muḥ. oğlu Ebû-'Ubeyde oğlu 'Abd.).

c- Cühâir Muâd b.Mâlik Meẕḥic oğulları: Tedûl, Tecûb, En'am (oğlu 'Awf oğlu Kâb), Nâcia (aş.bk.) ve Zâhir. Zâhir oğlu 'Awbeṣân oğlu Â'mir oğulları: Bidâ (oğlu Seleme oğlu el-Cüzeyyil oğlu 'Abdü Yecûṣ oğlu Hübeyre'l-Mekşûḥ oğlu Kays) ve Zâhir (oğulları: Zewf ve er-Rebaẕ).– Nâcia b.Murâd oğulları: Kinâne (oğlu Cemel), Yaşkür (oğlu Selmân), Redmân (oğlu Karan), Nemîre (oğulları el-Ḥidâ, Silhim ve Yaşkür) ve 'Abd. (oğlu Gutayf oğlu Münebbih oğlu Mâlik oğlu eẕ-Züweyb oğlu el-Ḥâriṣ oğlu Seleme oğlu el-Ḥâriṣ oğlu Müseyk oğlu Ferwe).

a- Sâ'dü'l-'Aşîre b.Mâlik Meẕḥic oğulları: Cezz (oğlu 'Adl), Enesallâh (oğlu 'Alî), el-Ḥakem (oğlu Silhim oğlu Müzza oğulları Ḥurab ve Bunduka), 'Ayyiẕallâh (oğlu 'Abdü Menât oğlu Esed oğlu Münebbih oğlu el-Esḥam (=Kebse) kızı Wekâş), eş-Şecâ, Zeydü'l-Lât, Sâ'dü'l-Lât, Ewsullâh, Ṣâ'b (aş.bk.) ve Cûfî (aş.bk.).– Ṣâ'b b.Sâ'di'l- 'Aşîre oğulları: el-Ḥâriṣ ve Ewd; Ṣâ'b kızları: Becîle ve Bâhile. Ewd b.Ṣâ'b oğulları: Münebbih (oğulları Sâ'd (oğlu Üsâme) ve 'Awf oğlu el-Ḥâriṣ oğlu Selâmân) ve Kâb. Kâb oğulları: Mâlik (oğlu Karn) ve Remmân. el-Ḥâriṣ b.Ṣâ'b oğlu Zübeydü'l-Ekber oğlu Münebbih oğlu Rebî'a oğlu Mâzin oğlu Seleme oğlu Rebî'a oğlu Münebbih Zübeydi'l-Aṣgar oğlu 'Amr oğulları: Ḥuzm (oğlu 'Amr oğlu 'Abd. oğlu Mâ'dîkerîb oğlu 'Amr; Mâ'dîkerîb kızı Reyḥâne) ve 'Uweyc. 'Uweyc oğlu 'Abdü Yecûṣ oğlu Cezz oğulları: Mahmiyye ve el-Ḥâriṣ (oğlu 'Abd.).– Cûfî b.Sâ'di'l–' Aşîre oğulları: Mürrân (=el–Erkemân) (aş.bk.) ve Ḥarîm. Ḥarîm oğulları: 'Awf ve Mâlik (oğlu Nâcia). 'Awf b.Ḥarîm oğlu Sâ'd'in oğulları: 'Awf (aş.bk.) ve Kâb. Kâb oğulları: Ḥanẕale ve Mâlik. Mâlik oğulları: el-Mücemmâ (oğlu Müşca'a oğlu Yezîd (=Mülcyke) oğlu Selime kızı el-Â'liye) ve Münebbih (oğlu Ṣâ'lebe oğlu Mâlik oğlu Râşid oğlu Nümeyr oğlu el-Ḥakem). 'Awf b.Sâ'd b.'Awf b.Ḥarîm oğlu Mâlik oğlu el-Ḥâriṣ oğlu Mu'âwiye oğulları: Wedâ' (oğlu Â'mir oğlu 'Awsece oğlu Cebele oğlu Süweyd) ve Ebû-Hümrâni'l-Ḥâriṣ. Ebû-Hümrân oğlu Hayseme oğlu Züheyr oğulları: Ebû-Ḥawalî 'Amr (oğulları 'Abd., Hilâl ve Ḥawalî) ve er-Rühayl (oğlu Ḥudeyc oğlu Mu'âwiye oğulları er-Rühayl, Züheyr ve Ḥudeyc).

b- Celd b.Mâlik Meẕḥic oğlu 'Ulâ oğulları: Â'mir, 'Amr (aş.bk.) ve Ḥarb. Ḥarb oğulları: Yezîd, Münebbih Cenb (oğlu Rehâ oğlu Süleym oğlu Ṣewbân kızı Tücîb) ve Ṣudâ. Ṣudâ oğulları 'Amr (oğlu Hışşân) ve Mürr (Esed ve Cüşeyş).– 'Amr b.'Ulâ b.Celd oğulları: Â'mir (oğlu Müsliye oğlu Esed), Cesrü'n-Nehâ (aş.bk.) ve Kâb. Kâb oğulları Züceyl ve el-Ḥâriṣ. el-Ḥâriṣ oğulları: Kâbü'l-Ereyt ve Rebî'a. Rebî'a oğlu 'Abd. oğlu Wehb oğlu Seleme oğlu Cenân oğlu Şeddâd oğlu Yezîd oğlu el-Ḥüs. Ẕi'l-Gussa oğulları Kays, Şihâb (oğlu Kesîr oğlu Kays oğlu Manṣûr oğlu el-Ḥâriṣ oğlu Zühre oğlu Muḥ.)

ve 'Abd. (oğlu el-Hâriş oğlu Mu'âwiye oğlu Mew'ele oğlu Hazn oğlu Mu'âwiye'l-Müheccel oğlu Yezîd) ve Rebî'a. Rebî'a oğulları Kâb (oğlu Dehy), Mâlik (oğlu el-Hâriş (= Küheyle) oğlu Ziyâd oğlu Katan oğlu Yezîdü'd-Deccân oğlu 'Abdü'l-Medân Yezîd ve 'Abd . (oğulları Ubeydullâh ve Mâlik) ve el-Himâs. el-Himâs oğulları Dâgır, Mâlik(oğlu er-Râfiqî kızı Kebse) ve Hadîc. Hadîc oğlu Mu'âwiye oğlu Mâlik oğlu 'Amr Hadîc ve en-Neccâşî.– Cesrü'n-Nehâ b.'Amr b.'Ulâ oğulları el-Mâşer, Mâlik (aş.bk.) ve 'Awf. 'Awf Cüşemm (oğlu 'Amr oğlu Hilâl), Elîhe ve Bekr. Bekr oğulları Mâlik (oğlu Cüşemm oğlu Yâsir oğlu Bişr oğlu el-Hâriş oğlu 'Abd. oğlu Mâlik oğlu Yezîd oğlu el-Erkam) ve Küheyl. Küheyl oğlu Selâmân oğlu 'Alkame oğlu Mâlik oğlu 'Abd. oğlu Kays oğulları 'Alkame ve Yezîd. Yezîd oğulları 'Abdü'r-Rahmân (oğlu Muh) ve el-Eswed (oğlu 'Abdü'r-Rahmân) ve Yezîd kız Müleyke.– Mâlik b.Cesri'n-Nehâ b. 'Amr b.'Ulâ oğlu Sâ'd oğulları: Cezîme (oğlu Rebî'a oğlu Mesleme oğlu 'Abdü Yecûş oğlu el-Hâriş oğlu el-Eşter), Cesr (oğlu Â'mir oğlu 'Abd. oğlu 'Awf oğlu Kâb oğlu el-Eşheb), Kays (oğlu Kâb oğluCüşemm oğlu'Awf oğlu el-Hâriş oğlu 'Adâ oğlu el-Hâriş oğlu Kays oğluZürâre oğlu 'Amr), Wehbîl (aş.bk.) ve Hârişe. Hârişe oğulları: Zühl (oğlu Rebî'a oğlu 'Amr oğlu el-Eswed oğlu Yezîd (=Müleyke) oğlu İbr.) ve Â'mir. Â'mir oğlu Selâmân oğlu Kâb oğlu Şerâhîl oğulları Hübeyre (oğlu Sewr oğulları el-Ezhel (oğlu el-Hâriş oğlu Ews oğlu Ebû-Şerîk oğlu 'Abd. oğlu Şerîk) ve Cüşemm. Cüşemm oğlu Â'mir oğlu Rebî'a oğlu Sâ'lebe oğlu el-Hâriş oğlu Mâlik oğlu Mu'âwiye oğlu Talk oğulları: Gannâm (oğlu Talk) ve Gıyâş (oğlu Hafş oğulları 'Umer ve 'Adîm).

4. Nebiyyü'l-Eş'ar b.Üded (b.Zeyd b.Yeşcüb b.Kahlân b.Zeyd b.'Arîb) oğulları: 'Abdü Şems, er-Ergamm (oğlu Yüseyy), Nu'aym, Şakre, 'Abdü's-Sürcyyâ ve Cümâhir. Cümâhir oğlu Nâcia oğulları 'Aynîl ve Wâil. Wâil oğlu 'Adser oğlu Â'mir. Âmir oğulları Rebî'a (oğlu Hânî Kürcyb oğlu Gawm 'Abdü'r-Rahmân) ve Bekr. Bekr oğlu 'Itr oğlu Â'mir oğlu Harb oğlu Hazâr oğlu Sülcym oğlu Kays (=Âsıyc) oğulları: Ebû-Â'mir (oğlu Â'mir), Ebû-Rühm, Ebû-Bürde ve Ebû-Mûsâ (zevceleri: Ümmü Külsûm ve Tüfye). Ebû-Mûsâ kızı Ümmü İyâs ve Ebû-Mûsâ oğulları: Mûsa, Ebû-Bekr, Ebû-Bürde ve Â'mir. Â'mir oğlu Bilâl oğlu Mûsâ oğlu 'Abd. oğlu İsm.oğlu Sâlim oğlu İshâq oğlu İsm. oğlu Ebü'l-Has. 'Alî.

B. MÂLİK b.Zeyd b.Kehlân oğulları: el-Hıyâr ve Nebt, 2 ayrı şûbenin atalarıdır:

1. el-Hıyâr b.Mâlik oğlu Rebî'a oğulları Haneş, Elhân (oğulları Nâb, Bekîl ve Enîs) ve Ewsele Hemdân. Hemdân oğulları: Seleme (oğlu Münebbin oğlu Mâlik oğlu Humre), 'Amr (oğlu Zeyd oğlu Bat', oğlu Nehcân oğlu Riâm oğlu Yeşî') ve Newf. Newf oğlu Haywân oğlu Cüşemm oğulları: a. Bekîl ve b. Hâşid.

a. Bekîl b. Cüşemm oğulları: Sûrân ve Dûmân. Dûmân oğulları: Hamîr, Şâ'b ve Mu'âwiye. Mu'âwiye oğulları: Şihâb (oğlu Cewb) ve Mâlik. Mâlik oğlu Sewr oğlu Zeyd oğlu Şahlân oğlu Mâtî' oğlu 'Amr oğlu Cemelî oğlu Râfî' oğlu Hânî oğlu Şüfâ oğlu Hayyân oğlu Müslim oğulları el-Mıkdâm (kızı Ümmü'l-Eyser) ve Sâlih. Hayy (oğulları el-Has. ve 'Alî).– Şâ'b b.Dûmân b.Bekîl oğlu Mu'âwiye oğlu Mâlik oğulları Zübyân, Rebî'a (oğlu Nihm oğlu Yezîd oğlu Zeyd oğlu Yezîd) ve Düâm. Düâm oğulları Erhab ve Mürhibe (aş.bk.). Erhab oğulları 'Alyân (oğlu Zübyân) ve Süfyân. Süfyân oğlu oğlu Mu'âwiye oğlu Selemân oğlu Lâyy oğlu Mâlik oğulları 'Amr (oğlu Kays oğlu

Müslim oğlu Hânî oğlu Ḥayyân) ve Sâ'd (oğlu Mâlik oğlu Kays oğlu Nemaṭ). Mürhibe b.Düâm oğulları: Nehd, el-Ḥâriṣ(oğlu Rebî'a oğlu Bicâd), Rebî'a (oğlu el-Ḥâriṣ oğlu Hüṣayṣ) ve Câsim (oğlu Wakş oğlu Gaalib oğlu Münebbih oğlu Mu'âwiye oğlu Zürâre oğlu 'Abd. oğlu Żerr oğlu 'Umer oğlu Żerr).

b. Hâşid b.Cüşemm oğlu Cüşemm oğulları: 'Amr (oğlu Nâcia), Zeyd (oğlu 'Alyân oğlu Eslemm oğlu Ḥâcûr), Rebî'a (oğulları Şâkir ve Şerâḥîl, ve Şerâhîl oğlu Żû-Ḥuddân), 'Arîb (oğlu Zeyd oğulları: Qâdim ve Mâlik; Mâlik oğlu Ews oğlu Qâdim; Qâdim b.Zeyd b.'Arîb oğulları Kudemm ve 'Abd.; 'Abd. oğlu el-Câbir oğulları Cehm ve Mürr; Mürr oğlu Wâşiḥ oğlu Nâ'im oğlu 'Abd.oğlu Ḥażîr oğlu 'Ubâde oğlu Ṣâliḥ oğlu el-Ḥürr), ve Mâlik.– Mâlik b.Cüşemm b.Hâşid b.Cüşemm oğulları: Zeyd (oğlu Şeywân), 'Amr (oğlu Cüşemm oğlu Niẓâm oğlu el-Ḥâriṣ oğlu 'Abd. oğlu el-Â'şâ), Keşîr (aş.bk.), Dâfî' (aş.bk.) ve Żû-Bârik. Żû-Barik oğulları: Mâlik (oğlu Ḥıbżâ) ve Zeyd. Zeyd oğlu Mâlik oğlu el-Münżir oğlu Zeyd oğlu Eyfâ oğulları Eşwâ ve Kureyb. Kureyb oğlu Ḥâric oğlu Seleme oğlu el-Welîd oğlu el-Qâsim.– Dâfî' b.Mâlik b.Cüşemm oğulları: Sâ'd (oğlu 'Uẕre oğlu Ews oğlu Selâmân), Aşbâ (aş.bk.) ve Nâşiḥ. Nâşiḥ oğulları> Sâbika (oğlu Dâlân) ve Â'mir. Â'mir oğlu 'Amr oğlu Wâdi'a oğlu 'Abd. oğulları Sâ'd (oğlu el-Ḥâriṣ oğlu Mürr) ve Rebî'a. Rebî'a oğulları 'Amr (oğlu el-Ḥâriṣi'l-Bürsân) ve el-Ḥâriṣ(oğlu 'Amr oğlu Mu'âwiye oğlu el-Ḥâriṣ oğlu 'Amr oğlu el-Erkemm oğulları 'Alî ve Külsûm). Aşbâ b.Dâfî' oğlu Yâm oğulları: Meẕker (oğlu Hebre oğlu Aḥrem) ve Cüşemm. Cüşemm oğlu Daul oğlu Seleme oğlu Żühl oğlu el-Ḥâriṣ oğulları: Mâlik (oğlu Żühl oğlu Cuḥdüb oğlu 'Abdü'l-Kerîm oğlu el-Ḥâriṣ oğlu Zübeyd) ve Sa'îd (oğlu Mu'âwiye oğlu Cuḥdüb oğlu Kâb oğlu 'Amr oğlu Müṣarrif oğlu Talḥa).– Keşîr b.Mâlik b.Cüşemm oğulları: Mu'âwiye (aş.bk.) ve 'Abd.(oğlu el-Ḥâif oğlu Selâmân oğlu el-Ḥakem oğlu Sâ'd oğlu Seleme oğlu Serḥ oğlu Ebû-Ḥayye oğlu 'Abd. oğlu Nümeyr oğlu 'Abd. oğlu Muḥ.). Mu'âwiye b.Keşîr oğlu Sâ'b oğlu Sebû' oğlu es-Sebî' oğulları: Ḥuss (oğlu Yaḥlud oğlu Esed oğlu Kâb oğlu 'Abd. oğlu el-Ḥâriṣi'l-Â'werr), 'Amr (oğlu Seyf oğlu Żu-Kübâr) ve Żû-Yaḥmüd. Żû-Yaḥmüd oğlu Aḥ. oğlu 'Alî oğlu 'Abd. oğlu Ebû-İsḥâk 'Amr oğulları: İsḥâq (oğlu Yûsuf) ve Yûnus (oğulları Î'sâ ve İsrâil).

2. Nebt b.Mâlik b.Zeyd b.Kehlân oğlu el-Gaws oğulları: 'Amr (a) ve el-Ezd (b). İki dalın atalarıdır:

a. 'Amr İbni'l-Gaws oğlu Erâş oğlu Enmâr Beccîle (=Hind) oğulları: BECÎLE'nin bir oymağının HAS'AM olarak zikri bâzı ilm-i ensâb âlimlerince kabûl ediliyorsa da, Has'am oymağı umûmiyetle 'Adnânî Arablar'a (I. cildin en başına bk.) bağlanmaktadır. Has'am oymağının başı sayılan Eftel'i, 'Adnânî kabûl ettiğimize göre, Beccîle denen Enmâr'ın diğer oğulları şunlardır: Ewda'a (oğulları Ḥarzak, Simṭ ve Ḥabîb), Şehl, Eşhel, Suheybe (oğulları Ḥıṭâm ve el-Ḥâriṣ; Ḥıṭâm oğlu Üteyd; el-Ḥâriṣ oğlu 'Awż oğlu Câbir oğlu Ḥadîc oğlu Ḥurşe oğlu Gaziyye oğlu Mâlik oğlu Â'ṣım oğlu Micwel oğlu Mâlik), el-Gaws (aş.bk) ve 'Abkar. 'Abkar oğulları: Kaṭan, 'Aleka ve Kasr. Kasr oğlu Nezîr oğulları: Eyṣâ, Efṣâ (oğlu Efrak oğlu Rühm oğlu Yaşkur oğlu Ṣâ'b oğlu Şıkk oğlu Cerîr oğlu Gaıngama oğlu 'Abdü Şems oğlu 'Abd. oğlu Â'mir oğlu Kurz oğlu Esed oğlu Yezîd oğlu 'Abd. oğlu Ḥâlid), 'Ureyne (aş.bk) ve Ṣâ'd. Sâ'd b.Nezîr oğulları: Ḥazîme, 'Arîn ve Mâlik. Mâlik oğulları: Wâlibe, er-Reb'a (oğlu el-'Atîk) ve 'Alî. 'Alî

oğlu Ḥarb oğlu Ḥazîme oğlu 'Uweyf oğlu Cüşemm oğlu Sâ'lebe oğlu Naṣr oğlu Mâlik oğlu Câbirü'ş-Şüleyl oğlu 'Abd. oğlu Cerîr oğulları: Ebân, İbr. ve 'Amr (oğlu Ebû-Zür'a). 'Ureyne b.Nezîr oğlu Hewâzin oğulları: er-Reb'a (oğlu Mewhebe) ve Mâlik. Mâlik oğulları Münkıẕ ve Gaanim (oğlu Mâlik oğlu 'Abdü Nühm).– el-Gawṣ b.Enmâr (Becîle) oğulları: Kays, Kubbe, Zeyd (aş.bk) ve Aḥmes. Aḥmes oğlu Eslem oğulları: 'Awf, Mu'âwiye (aş.bk) ve 'Alî. 'Alî oğulları: Â'mir (oğlu 'Amr oğlu Rebî'a oğlu 'Abd. oğlu el-'Ayle oğlu Ṣaḫr) ve 'Amr (oğlu el-Ḥâriṣ oğlu 'Ubeyd oğlu Mâ'bed oğlu Şibl). Mu'âwiye b.Eslem oğulları: Rühm (oğlu Ẕabbe) ve Dühn. Dühn oğlu Lüweyy oğlu 'Amr oğulları: Nukur (oğlu Cüşemm oğlu 'Awf oğlu Hilâl oğlu Seleme oğlu 'Abdü Şems oğlu Şihâb oğulları Ebû-'Azre ve Târık) ve Kelb (oğlu Rezâḥ oğlu el-Ḥâriṣ oğlu Hilâl oğlu Ḥuşeyş oğlu 'Awf oğlu 'Abdü'l-Ḥâriṣ oğlu Ebû-Ḥâzim oğlu Kays). Zeyd İbni'l-Gawṣ oğulları: 'Unne ve Mu'âwiye. Mu'âwiye oğulları: 'Amr (oğulları Kuṭay'a ve Ẕübyân) ve Sâ'lebe. Sâ'lebe oğulları: Fityân (oğulları Kuzeyy ve Beddâ; Beddâ oğlu Ciâl oğlu Kays oğlu 'Abd. oğlu Şeddâd oğlu Rifâ'a) ve Kudâd. Kudâd oğulları: Â'mir(oğulları Cüşemm ve 'Adia) ve 'Abd. 'Abd. oğulları: Naṣîb ve Sâ'd. Sâ'd oğlu Sühme oğulları: Ebû-Mâlik, Sâ'd, Sâ'lebe (oğlu el-Ḥâriṣ oğlu Müḥallim) ve Ebû-Üsâme. Ebû-Üsâme oğulları: Üsâme ve 'Abdü Menâf. 'Abdü Menâf oğlu Sedûs oğlu Nüfeyl oğlu Kuḥâfe oğlu Mu'âwiye oğlu Bahîr (=Ḥabte) oğlu Sâ'd oğlu Ḫuneys oğlu Ḥabîb oğlu İbr. oğlu Ebû-Yûs.Yâ'ḳûb oğlu Yûsuf.

b. el-EZD denen Derre (= Zeyneb) İbni'l-Gaws b.Nebt b.Mâlik b.Zeyd b.Kehlân oğulları: 'Amr (oğlu 'Armân), 'Abd. (oğulları Karn ve 'Udṣân, 'Ud.oğlu 'Akk), Mâzin (aş.bk), Â'mir (oğlu Ẕabyân oğlu Sâ'lebe oğlu Ẕühl oğlu Mâlik oğlu Â'mir oğlu Cezz oğlu Ganın oğlu 'Abd. oğlu Kâb oğlu Cündüb), el-Hinw (oğulları: el-Hewn (oğulları) en-Nedeb ve Nekel), el-Hicr (el-İwâs), Dihne, Bercâ, 'Awcâ, Ḥawâle ve Bezad), Naṣr ve Ezd kızı Â'tike.

Naṣr b.el-Ezd oğlu Mâlik oğulları: Ḫuzeyme (oğlu 'Awf oğlu el-Cewn), Râsib, Meyda'ân (oğulları Mâlik ve 'Awf; 'Awf oğlu Müferric oğlu Selâmân; Mâlik b.Meyda'ân oğulları Mu'âwiye, Ḥabîb, Münhib ve Râsib), el-İmlîk, Ḥimâr ve 'Abd. 'Abd. oğulları: Kâb (aş.bk) ve 'Amrü Câmid. Câmid oğlu Sâ'dü Menât. Sâ'dü Menât oğulları: Sâ'lebe (oğlu 'Amr oğlu 'Abdü'l-'Uzzâ oğlu Ṣuhell oğlu 'Abdü'l-'Uzzâ) ve ed-Dûl. ed-Dûl oğulları: Wâlibe, Sâ'lebe (oğlu Ẕübyân), Mâzin (oğlu Ḥulme).– Kâb b.'Abd. b.Mâlik b.Naṣr oğlu el-Ḥâriṣ oğulları: Mâlik (oğulları el-'Arîb ve Meccâ'a), Nübeyşe Mâsiḫa (oğlu Şerîk oğlu Garr) ve Kâbü Ezd-ŞENÛA. Bu Kâb'ın oğulları: 'Abd., Zehrân ve Aḥcen oğulları: Eslemm, Karn ve Lihb. Eslemm oğlu 'Awfü Sümâle oğlu 'Amr oğlu Bellâl oğlu 'Abd. (Bellâl'in kızı: Fâṭıme) oğlu Â'mir oğlu el-Ḥâriṣ oğlu Mâlik oğlu Zeyd oğlu 'Abd. oğlu Sâ'd oğlu Süleymân oğlu Ḥassân oğlu 'Umeyr oğlu 'Abdü'l-Ekber oğlu Yezîd oğlu el-Müberred. Zehrân b.Şenûa oğulları: Gaadire, Mâlik, 'Ubre (oğlu 'Ubeyd oğulları 'Alcka ve Ḥamre), 'Abd. (aş.bk) ve Naṣr. Naṣr oğulları: Dühmân ve 'Usmân (aş.bk). Dühmân oğlu Ṣâ'b oğlu Mübeşşir oğulları: Cîsime (oğlu 'Amr oğlu el-Câdir oğlu 'Awf oğlu Ḥamâle oğlu Ḫayr Seyell oğlu Sâ'd kızı Fâṭıme) ve Yeşkur. Yeşkur oğulları: 'Abd. (oğlu el-Ḥâriṣ) ve Bekr. Bekr oğlu Â'mirü'l-Gıṭrîfi'l-Ekber oğulları: Â'mir (oğlu Wâil oğlu Ferrâs) ve Kâb. Kâb oğlu 'Amr oğulları: Â'mir (oğlu Resn), Hilâl, Bürsân ve İlâa Ḥaṣâṣa. 'Usmân b.Naṣr b.Zehrân oğulları: Ḥummâ

(oğlu Yahmed oğlu Telîd), en-Nemîr (oğlu Ḥufeyn oğlu Â'mir oğlu el-Ews oğlu Cüşemm oğlu Mürre oğlu 'Adia oğlu Cürsûme oğlu Sahberc oğlu el-Hâriş (=Ümmü Rûmân) oğlu et-Tüfeyl oğlu 'Awf) ve Gaalib. Gaalib oğlu Ganm oğlu 'Amr oğlu Şems oğulları: Mâ'wele, Nahw (oğulları Uceyf ve Mülâtimât) ve Ḥuddân (oğlu Ḥâwid oğlu Şercî oğlu Kemn oğlu Câbir oğlu Laqîṭ oğlu el-Fazı).

'UDSÂN b.'Abd.b.Zehrân b.Şenûa oğulları: Dâ'se ve Dews. Dews oğulları: Münhib (oğulları 'Awf (oğlu 'Ubre) ve Dühmân oğlu Ganm oğlu Â'mir oğlu Lüveyy oğlu Sâ'lebe oğlu Sâ'd oğlu Rifâ'a oğlu el-Hâris oğlu Ḥumâme oğlu 'Amr oğlu Cündüb kızı Ümmü 'Amr) ve Ganm. Ganm b.Dews oğlu Fehm oğulları: Mâlik (aş.bk), 'Amr ve Sülcym. Süleym oğulları: Yusayy ve Sâ'lebe. Sâ'lebe oğulları: el-'Azz ve Sâ'd. Sâ'd oğlu Münebbih oğlu Ebû-Sâ'b oğlu 'Attâb oğlu Terîf oğlu 'Abdü Zi'ş-Şerc oğlu Â'mir oğulları Ebû-Kerîm (oğlu Kerîm) ve Ebû-Hüreyre (oğulları Hüreyre ve Muharrez).– Mâlik. b.Fehm (kızı Reqâş) oğulları: Cedsîme'l-Ebreş (oğulları Cehzam ve 'Awf; 'Awf oğlu Enmâr oğlu el-Cewn oğlu Zürâre oğlu 'Amr oğlu Ḥarb oğlu Bilâl oğlu Mâlik oğlu 'İmrân oğlu Fezâre), el-Hârisi'l-'İql (oğulları: Cürmûz, Kurdûs, Laqît ve Esed; Esed oğlu Ahtab oğlu Wecdân oğlu Kays oğlu Enmâr oğlu Bekr oğlu 'Amr oğlu Büceyr oğlu Hücr oğlu aş-Şaffâq; Laqît b.el-Hârişi'l-'İql oğlu Zühl oğlu Süleym oğlu Sâ'lebe oğlu 'Abd oğlu Bekr oğlu Sûr oğlu Kâb), Humâm, Kasmele, 'Amr (aş.bk), Selîme (oğulları Mücâsir ve Ḥulme), Şebâbe (oğlu Fürhûd oğlu Hâzır oğlu Cüşemm oğlu Zâlim oğlu Hânî oğlu Katan oğlu Zahyân oğlu el-Hürr oğlu gene el-Hürr), Hünâa(kızı Becle) (oğlu Eslem oğlu Hınzîr oğlu 'Ayz oğlu Herrâb oğlu Ühbân oğlu Hilâl oğlu Nâfi' oğlu Selm oğlu 'Ukbe), Newâ ve Ma'n. Mâ'n oğulları: Ḥudâd ve Şartân. Şartân oğlu Mülcyh oğlu Suncym oğulları: Mühârib (oğlu 'Adiyy oğlu 'Amr oğlu Mes'ûd) ve Berârî (oğlu Â'mir oğlu Şebîb oğlu Cüdeyy oğlu 'Alî oğlu Cüdeyy).– 'Amr b.Mâlik b.Fehm b.Ganm b.Dews oğulları: Wâil (oğlu 'Amr oğlu Mâlik oğlu 'Ayz oğlu el-Eşkar), Mâlik (aş.bk) ve 'Adiyy. 'Adiyy oğlu Esed oğlu Hâzır oğlu Seleme oğlu Wehb oğlu Wâsî' oğlu Cerw oğlu Ḥamâmî oğlu el-Ḥasen oğlu Ḥantem oğlu 'Atâhiye oğlu Dürcy oğulları el-Ḥüs. ve el-Ḥas. (oğlu Muh.). Mâlik b.'Amr b.Mâlik oğulları: Sâ'lebe, 'Ayz (oğlu Esed oğlu Hâzır oğlu Cüdeyd) ve Şüreyk. Şüreyk oğlu Esed oğlu Mâlik oğlu ass-Salt oğlu Şebîb oğlu Yezîd oğlu Cerw oğlu Melmetek oğlu Müserbel oğlu Müserhed oğlu Müsedded.

GASSÂN denen Mâzin b.İbni'l-Ezd İbni'l-Gaws b.Nebt b.Mâlik b.Zeyd b.Kehlân oğulları: 'Adiyy (oğlu 'Amr oğlu Mu'âwiye oğlu Cedîle oğlu Mâlik oğlu Zimmâm), Sâ'lebe'l-Behlûl (aş.bk) ve 'Amr. 'Amr b.Gassân oğulları: Sewâde, Lewzân, 'Awf (oğlu Bekr oğlu el-Heshâs), el-'Aşıyy (oğulları Zihne ve Sûfe; Sûfe oğlu Nemr oğlu 'Adiyy oğlu Sâ'd oğlu Zeyd oğlu Süneyn oğlu Bukayle oğlu Ḥayyân oğlu Kays oğlu 'Amr oğlu 'Abdü'l-Mesîh) ve 'Adiyy. 'Adiyy oğulları: 'Awf (oğlu 'Awf oğlu 'Ancze), 'Amr (oğulları Enmâr ve Hind; Hind oğlu gene Hind; Enmâr oğlu Ḥicâl oğlu Teymullâh oğlu Zimmân) ve Hârişe. Hârişe oğulları: Süreym (oğlu 'Amr oğlu Sabre) ve 'Amr (oğlu Zîb oğlu Mâzin oğlu Mes'ûd oğulları 'Alî ve Rebî'a; Rebî'a oğlu Sauh).

Sâ'lebe'l-Behlûl b.Gassân İbni'l-Ezd oğulları: Â'mir, Kürz, el-Batriq ve İmrü'l-Kays. İmrü'l-Kays oğlu Sâ'lebe oğlu Hârişe'l-Gıtrîf oğlu Â'mir Mâ-es-Semâ oğulları 'İmrân ve 'Amr Müzeyqiyâ (Terîfe). 'Amr Müzeyqiyâ oğulları: el-Kürd, Zühl, el-Hâris, Kâb, Cefne (aş.bk), Sâ'lebe (aş.bk), 'İmrân (aş.bk) ve Hârişe. 'Amr Müzeyqiyâ b.Mâi's-Semâ'nın 4 oğlundan devâm eden nesli şöyledir:

1. 'İmrân b.'Amr Müzeyqiyâ oğulları: el-Esd (aş.bk) ve el-Ḥacr. el-Ḥacr oğulları: 'Amr (oğlu Rebbâb), Merḥûm, Zehrân (oğlu Cezîme oğlu el-Ḥarîş), Zeydü Menât (oğlu Hedâd oğulları 'Ubre, ed-Dîl, 'Uẕre, Cümmân) ve Sûd. Sûd oğulları: Tâhiye, İyâd ve 'Alî (oğlu el-Ḥüceym oğlu 'Amr oğlu Ḥıdâş oğlu Şeybe oğlu Müḥâdiş oğlu el-Hüceym oğlu 'Ayẕ oğlu Ḥacr oğlu Muḥ. oğlu Selm).– el-Esd b.'İmrân oğulları: el-Ḥâriṣ, Şihmîl (oğlu Ṣewbân oğlu Kays oğulları Ṣâ'lebe ve Mürre, Mürre'nin oğlu Zibân), el-'Atîk. el-'Atîk oğlu el-Ḥâriṣ oğulları: 'Amr (oğlu Yamm oğlu Mâlik oğlu Ẓühl oğlu el-Meşr), Esed (oğlu Yamm oğlu Mâzin oğlu Wehb oğlu Tarafa oğlu Küzmân oğlu Kâb oğlu Câbir oğlu Kâb oğlu Ṣâbit) ve Wâil. Wâil oğlu 'Adiyy oğlu 'Amr oğlu Kindî oğlu Ṣubḥ oğlu Serrâc oğlu Ebû-Ṣufre Ẓâlim kızı Ṣufre ve oğulları: el-Müğîre (oğulları Bişr ve Megrâ) en-Naḥf (oğlu Sebre), Kabîṣa (oğulları 'Uṣm. ve Sa'îd; Sa'îd oğlu Cüẕeyy; 'Uṣm. oğlu Ḥafṣ oğlu 'Umer Hezâr-merd=Ḥuleyde) ve el-Mühelleb (=Dahme). el-Mühelleb kızı Hind ve oğulları: el-Muğîre, Muḥ., el-Mufaḍḍal (oğlu 'Uṣm.), Merwân, 'Abdü'l-Melik, Ḥabîb, Ebû-'Uyeyne, Yezîd (oğulları Muḥalled, 'Abdü'r-Raḥmân ve Mu'âwiye) ve Kabîṣa. Kabîṣa oğlu Ḥâtim oğulları: Rûḥ (oğlu el-Faẕl) ve Yezîd. Yezîd oğulları: Dâw. ve 'Abd. 'Abd. oğlu İbr. oğlu Hârûn oğlu Muḥ. oğlu Ebû-Muḥ.i'l-Ḥas. oğlu Muḥ.

2. Ḥârişe b.'Amr Müzeyqiyâ oğulları: 'Amr (oğulları Mülâdis, Ḥârişe ve er-Reb'a), 'Udeyy (aş.bk), Efsâ (aş.bk) ve Luḥayy Ḥuzâ'a Rebî'a. Bu zâttan HUZÂ'A dalı türemiştir ki oğlu 'Amr'ın şu oğulları, Ḥuzâ'a'nın ayrı oymaklarını teşkîl etmişlerdir: Müleyḥ (aş.bk), Kâb (aş.bk), Sâ'd, 'Awf (oğlu Naṣr kızı Fâṭıme) ve 'Adiyy. 'Adiyy oğlu Mâzin oğulları: Â'mir (oğlu Cüreyy oğlu Rebî'a oğlu 'Abdü'l-'Uzzâ oğlu Wercâ oğlu Büdeyl) ve 'Amr. 'Amr oğulları: 'Ubeyd (oğlu el-Ferw oğlu 'Alkame) ve el-Muḥteriş (oğlu Mu'âwiye oğlu 'Abdü'l-'Uzzâ oğlu Ṣaḫr oğlu Ḥuweylid).

Kâb b.'Amr b. Ḥuzâ'a (Rebî'a Luḥayy) oğulları: Selûl (aş.bk) ve Sâ'd. Sâ'd oğulları: 'Amr (oğlu Rezâḥ oğlu el-Kayn oğlu 'Amr oğlu oğulları: Ḥabîb oğlu el-Kâhin oğlu el-Ḥamîq oğlu 'Amr) ve Cezîme'l-Muṣṭaliq. el-Muṣṭaliq oğlu Mâlik oğulları: Â'mir (kızı Kayle'l-Cezûr) ve Ḫâlid (oğlu 'Ayẕ oğlu Ebû Ẓırâr oğlu el-Ḥâriṣ oğlu 'Amr ve el-Ḥâriṣ kızı Cüweyriye).– Selûl b.Kâb b.'Amr b.Ḥuzâ'a oğulları: 'Amr (=er-Rüb'a) (kızı Maḥsiyye), Ḥabeşiyye (=Â'tike) (aş.bk), 'Adiyy (aş.bk) ve el-Ḥizmir. el-Ḥizmir oğulları: 'Amr (oğlu aẕ-Ẓarîbe oğlu Kays oğlu Mesrûḥ) ve 'Abd. (oğlu 'Amr oğlu 'Abd. oğlu Naẕle oğlu Muḥ.). 'Adiyy b.Selûl b.Kâb oğulları: Cerîr, Hîne ve Ḥabter (oğlu 'Abd oğlu Meşnû oğlu Es'ad oğlu Süweyd oğlu Esed oğlu Temîm).– Ḥabeşiyye b.Selûl oğulları: Ẓâtir, Kumeyr (oğlu 'Abd. oğlu Aṣrem oğlu Kulleyb oğlu 'Amr oğlu Ḥalḥale oğlu Züweyb oğlu Kabîṣa), Gaaẕıre (oğlu Ḥamâme oğlu Ḥureybe oğlu 'Abdü Nühm oğlu Ḥalef oğlu 'Ubeyd oğlu el-Hüs. oğlu 'İmrân oğlu Muḥ. oğlu Tülayq oğlu Ḫâlid), Hüleyl(=Fâṭıme) (aş.bk), Ḥarâm (aş.bk) ve Kuleyb. Kuleyb oğlu 'Afîf oğulları: el-Faẕl (oğlu Â'mir oğlu 'Awf oğlu Mu'attib) ve Münqıde (oğlu el-Faẕl oğlu Ümeyye oğlu el-Ḥâriṣ oğlu Süfyân kızı Fâṭıme). Huleyl b.Ḥabeşiyye kızı Ḥubbâ ve oğulları: Ebû-Gubşân(oğlu Gubşân) ve 'Abdü Nühm (oğulları Nühm ve Cüreybe oğlu Hilâl oğlu 'Alkame oğlu Kurz). Ḥarâm b.Ḥabeşiyye oğlu Ẓabîs oğlu Aṣrem oğlu Rebî'a oğulları: el-Müseyyib (oğlu Mâlik oğlu Cerwel kızı Ümmü Külsûm) ve Münkıẕ oğlu Ebü'l-Cewn oğlu el-Cewn oğulları: Akṣem ve Ṣurad (oğlu Sül.). Ḥabeşiyye b.Selûl kızı er-Rüb'a.

'Udeyy b.Ḥâriṣe b.'Amr Müzeyqiyâ oğulları: 'Awf, 'İmrân (oğlu 'Amr oğlu Yaşkur) ve Sâ'd Bâriq oğlu Kinâne oğlu Ṣâ'lebe oğlu Sâ'd oğlu 'Amr oğlu 'Awf oğlu Ḥâlid oğlu Esmâ oğlu Mirdâs oğlu Sürâce.

Rebî'a Luḥayy b.Ḥâriṣe oğlu 'Amr oğlu Mülayḥ oğlu Sâ'd oğulları: Füṣayy(oğlu Mâlik kızı Cümel) ve Cûṣem. Cûṣem oğlu Sebî' oğulları: Sa'îd (oğlu Muḥalled oğlu 'Uweymir oğlu Â'mir oğlu el-Eswed oğlu 'Abdü"r-Raḥmân oğlu Kuṣeyyir) ve Beyâẓa. Beyâẓa oğlu Â'mir oğlu Es'ad oğlu Ḥalef oğulları: 'Abd. (oğlu Talḥa) ve el-Eswed (oğlu Muḥ.).

Efṣâ Ḥuzâ'a b.Ḥâriṣe b.'Amr Müzeyqiyâ oğulları: 'Amr (oğlu 'Ayre), Ṣuheybe, Cühâde, Ḥarîş, el-Ews, Ḥaṭṭâb, Melekân (aş.bk), Eslem (aş.bk), Mâlik (oğlu Ṣâ'lebe oğlu Â'mir oğlu 'Amr oğlu Sâ'd oğlu Gıyâṣ oğlu 'Abd. oğlu Sâ'd oğlu Ḥâriṣe oğulları Ḥırâş, Züweyb, Ḥumrân, Faẓâle, Mâlik, Selime, Esmâ, Hind).– Melekân b.Efṣâ oğulları: Gubşân, 'Amr (oğlu el-Ḥâriṣ oğlu Gaalib=es-Selâfe oğlu Wecz=Selmâ kızı Kayle) ve Büweyc. Büweyc oğulları: Mâzin (oğlu Rebî'a oğlu Kays=en-Nüc'a) ve 'Abdü 'Amr (oğlu Gubşân oğlu 'Umeyr oğlu Ḥabâle oğlu 'Abdü'l-Ḥâriṣ oğlu Nâfî').– Eslem b.Efṣâ oğulları: Selâmân (aş.bk) ve Hewâzin. Hewâzin oğulları: 'Abs ve Ṣâ'lebe (oğlu Rifâ'a oğlu Esîd oğlu el-Ḥâriṣ oğlu Ḥâlid oğlu Ebû-Ewfâ 'Alkame oğulları: Ewfâ ve 'Abd.). Selâmân b.Eslem oğulları: el-Ḥâriṣ (aş.bk), Ḥuzeyme (aş.bk) ve Mâlik (oğlu Ḥuzeyme oğlu Kuşeyr oğlu 'Abd. oğlu Sinânü'l-Akwâ oğlu 'Amr oğlu Selime oğlu Ünâs). Ḥuzeyme b.Selâmân oğlu Enes oğlu Dîbil oğulları: Rebî'a (oğlu Zennâd oğlu el-Ḥâriṣ oğlu 'Ubeyd oğlu Ebû-Berze oğlu Berze) ve Hâlid. Ḥâlid oğlu Ḥırâş oğlu Nehşel oğlu Temîm oğlu Sül. oğlu Rezîn oğulları: 'Alî (oğlu Dîbil) ve 'Abd. (oğlu Ebü'ş-Şîṣ Muḥ. oğlu el-Şîṣ). el-Ḥâriṣ b.Selâmân b.Eslem oğlu Mâzin oğulları: Ḥuzeyme (oğlu Â'mir oğlu Kuleyb oğlu Yezîd oğlu Debbâb oğlu Hezzâl) ve Sehm. Sehm oğlu 'Adiyy kızı Â'tike ve oğlu Rezâḥ. Rezâḥ oğulları: Cerhed (oğlu 'Abdü'r-Raḥmân oğlu Zür'a) ve Sâ'd. Sâ'd oğlu el-Â'rec oğlu el-Ḥâris oğulları: 'Uweymir (oğlu 'Amr oğlu Ḥamze oğlu Muḥ.) ve 'Abd. 'Abd. oğlu el-Ḥuṣayb oğlu Bürcyde oğulları: Sül. ve 'Abd. (oğlu Bürcyde).

3. Kâb b.'Amr Müzeyqiyâ oğulları: Ḥanẓale, İmrü'l-Kays Kaatili'l-Cû, Mâlik, es-Selûl ve Ṣâ'lebe (oğlu el-Ḥâriṣ oğlu Rüfâ'a oğlu 'Adiyyâ oğlu Ḥaccâ oğlu es-Semew'el).

4. el-Ḥâriṣi'l-Müḥarric b.'Amr Müzeyqiyâ oğlu 'Amr oğlu Ḥâriṣe oğlu Ṣâ'lebe oğlu Â'mir oğlu el-Fıṭyân.

5. CEFNE b.'Amr Müzeyqiyâ oğlu 'Amr oğlu Ṣâ'lebe oğlu el-Ḥâriṣ oğlu Cebele = Mâriye oğlu el-Ḥâriṣ oğulları (tafsîlât için bk. GASSÂNÎLER): el-Münẕiri'l-Ekber=Rûmânis, en-Nü'mân, el-Münẕiri'l-Aṣgar, Cebele, el-Eyhem, 'Amr. el-Münẕiri'l-Ekber'in oğulları: Cefnetü'l-Aṣgar, 'Amr (oğlu en-Nü'mân oğlu Cebele) ve en-Nü'mâni'l-Aṣgar. el-Eyhem İbni'l-Ḥâriṣ'in oğulları: en-Nü'mân ve el-Ḥâriṣ. el-Ḥâriṣ oğlu en-Nü'mân'ın oğulları: el-Münẕir, Amr ve Hücr. Hücr oğlu el-Ḥâriṣ oğlu Cebele oğulları: el-Ḥâriṣ (oğulları en-Nü'mân ve Cebele), el-Eyhem (oğlu Cebele), el-Münẕir, Şerâḥîl ve 'Amr.

6. Ṣâ'lebe b.'Amr Müzeyqiyâ oğlu Ḥâriṣe'l-'Anqâ = Kayle oğulları: el-Ews ve el-Ḥazrec, 2 oymağın atasıdır ve ikisine birden el-ENṢÂR denir:

a.) el-EWS oğlu Mâlik'in oğulları: Mürre (aş.bk), İmrü'l-Kays, 'Afw (aş.bk), Cüşemm (aş.bk) ve 'Amrü'n-Nebît. Bu 'Amr'ın oğlu el-Hazrec'in oğulları: 'Amr, Zafer (aş.bk) ve el-Hâriş. Bu el-Hâriş'in oğulları: 'Ubeyd (kızı en-Nüc'a), Cüşemm (aş.bk) ve Hârişe. Bu Hârişe'nin oğulları: Huweyze, Mecda'a (aş.bk) ve Cüşemm. Bu Cüşemm'in oğlu Zeyd'in oğulları: 'Amr (aş.bk) ve 'Adiyy. 'Adiyy oğlu Râfî' oğulları: Zuheyr (oğlu Üseyyid) ve Hadîc. Hadîc oğlu Râfî' oğulları: 'Ubeyd (=Humeyde) ve Rifâ'a (=Hind) (oğulları Sehl, 'Abâya, Cenfâ ve Zümeyl). 'Amr b.Zeyd b.Cüşemm oğulları: Kayzî(oğlu Mirbâ oğlu 'Abd.; Kayzî'nin diğer oğlu Ews oğlu 'Arâbe), aş-Şayfî (oğlu Zeyd kızı Cemîle; Zeyd'in kızkardeşi Zeyneb) ve Cebr (=Leylâ). Cebr oğlu Ebû-'Abs (zevceleri: Ümmü'l-Hâriş ve Ümmü Î'sâ) kızı Humeyde ve oğulları: 'Abs, Î'sâ, el-Hâriş, 'Ubeydullâh, Zeyd, Mahmûd ve Muh. Muh. oğulları: el-Qâsim (kızı Şerîfe), 'Abdü'l-'Azîz (oğlu 'Amr kızı Ümmü'l-Hasen) ve Ebû-'Abs. Ebû-'Abs oğulları: 'Abs ve 'Abdü'l-Mecîd (=Şerîfe) (kızı Meryem ve oğlu Ah.).

Mecda'a b.Hârişe İbni'l-Hâriş oğlu 'Adiyy oğulları: 'Amr (oğlu Râfî' kızı Leylâ), Harîş (oğlu Eslem=Su'âd kızı Habîbe ve oğlu Seleme), Hâlid (aş.bk), Â'mir (aş.bk) ve el-Hâriş. el-Hâriş oğlu 'Azîb (=Habîbe) oğulları: 'Ubeyd ve el-Berâ. el-Berâ kızı Tühyâ ve oğulları Süweyd ve Yezîd.– Â'mir b.'Adiyy oğulları: Kâb ve Sâ'ide. Kâb oğlu Mes'ûd oğulları Huweyyisa ve Muhayyisa. Muhayyiş oğulları: Dihye (kızı 'Afrâ) ve Sâ'd (oğlu Haram). Sâ'ide b.Â'mir oğlu Ebû-Haşme oğulları: Haşme ve Selh (=Tühyâ) oğulları: Yahyâ (oğlu Muh.=Ümmü'l-Has. kızı Hammâde ve oğlu el-Has.) ve Ebû-Gufeyr (='Afrâ). Ebû-Gufeyr oğlu Gufeyr.– Hâlid b.'Adiyy b.Mecda'a oğlu Seleme kızı Selmâ ve oğlu Meslemc (=Huleydc) kızı Ümmü Î'sâ ve oğulları Mahmûd (kızı Ümmü Manzûr) ve Muh. (zevceleri: Ümmü 'Amr ve 'Umre). Muh. kızı Ümmü'l-Hâriş ve oğulları 'Amr, 'Abdü'r-Rahmân, Zeyd (kızı Ümmü Zeyd ve oğlu Kays) ve 'Abd. 'Abd. oğlu Mahmûd oğlu Câ'fer (=Keblc) oğlu İbr. kızı Ümâme ve oğulları İsm. ve Yâ'qûb.

Cüşemm b.el-Hâriş İbni'l-Hazrec oğulları 'Amr ve 'Abdü'l-Eşhel. 'Abdü'l-Eşhel oğulları: 'Abdü Kâb (oğlu Mâlik oğlu Zeyd='Umre oğlu Sâ'd), Zâ'werâ (aş.bk) ve Zeyd. Zeyd oğlu İmrü'l-Kays oğulları: 'Atîk (oğlu Simâk kızı Hind ve oğlu Huzayr oğlu Üseyd), en-Nû'mân (aş.bk) ve Râfî'. Râfî' oğulları: Ebü'l-Hayser (=Ümmü Şerîk) (oğulları el-Hayser ve el-Hâriş) ve 'Ukbe. 'Ukbe kızları Dürre ve Hawle ve oğlu Lebîd (=Ümmü Manzûr). Lebîd oğulları Manzûr ve Mahmûd (oğulları Şeybe, 'Umâre ve Huzayr). en-Nû'mân b.İmri'l-Kays oğlu Mu'âzz (=Kebşe) kızı 'Akreb ve oğulları: İyâs, 'Amr, Ews (=Hind) (oğlu el-Hâriş) ve Sâ'd (=Hind) (oğulları 'Abd., Wâqid ve 'Abdü'r-Rahmân).– Zâ'werâ b.'Abdi'l-Eşcel b.Üşemm oğulları: Sekan (oğlu Kurz oğlu Yezîd oğlu Râfî oğlu Üseyd) ve Zugba. Zugba oğlu Wekaş oğulları: Sâbit (=Leylâ), Rifâ'a (=Fât.), Bişr (oğlu 'Abbâd), Rûmî (kızı Ümmü Sehl) ve Selâme (=Selmâ). Selâme kızları Ümmü 'Amr ve 'Akreb ve oğulları: 'Abbâd (oğlu Seleme), Seleme= Ümmü 'Alî (kızı Meymûne ve oğulları 'Alî ve 'Awf) ve Silkân (=Ümmü Sehl). Silkân oğulları: Sehl, Yezîd, 'Abbâd (=Ümmü'l-Hâriş). 'Abbâd kızı Karîbe ve oğulları el-Hâriş, Seleme ve Yûnus.

Kâb Zafer İbni'l-Hazrec b.'Amri'n-Nebît b.Mâlik İbni'l-Ews'in oğulları: Mürr (oğlu el-Hâriş oğlu 'Adiyy oğlu 'Amr oğlu Zürâre oğlu Mu'âde oğlu Ebû-Nemle 'Amr=Kebşe oğlu Nemle), 'Abdü Rezâh (oğlu Â'mir oğlu 'Amr oğlu Cüreyy kızı Â'işe; 'Abdü Rezâh'ın diğer oğlu el-Hâriş=Sewdâ oğlu Nasr), Sewâd (aş.bk) ve Hüneym.

Hüneym oğulları: Sewâd (kızı Sewdâ ve oğulları: 'Urwe ve 'Ubeyd oğlu Mûtib) ve Hârişe. Hârişe oğlu 'Amr oğlu el-Übeyrik (oğulları Bişr, Büşeyr ve Mübeşşir).– Sewâd b.Kâb Zafer'in oğulları: Â'mir (aş.bk.), 'Amr (aş.bk.) ve Mâlik. Mâlik oğlu Ews = Lemîs oğulları 'Ubeyd ve Mes'ûd (kızı Süheyme). 'Amr b.Sewâd oğlu 'Adiyy oğlu el-Hatîm oğlu Kays oğlu Sâbit (=Ümmü Habîb) oğulları Habîb, 'Amr, Muh. ve Yezîd. Â'mir b.Sewâd oğlu Zeyd oğulları: Kays (kızları Habîbe ve Ümmü Habîb) ve en-Nû"mân (=Üneyse). en-Nû'mân oğlu Katâde (zevceleri: Â'işe ve Hind) kızları Ümmü 'Amr ve Hafsa ve oğulları 'Abd., 'Amr (oğulları Yâ'qûb ve Â'şım).

Mürre'l-Ca'âdire b.Mâlik İbni'l-Ews oğulları: Mâzin, Â'mire (oğlu Kays oğlu Zeyd oğlu Ümeyye oğlu Mu'âwiye oğlu 'Umeys oğlu Râfi' kızı Hind) ve Sa'îd ile Hufâf. Hufâf oğlu Becâza oğlu Ümeyye oğulları: 'Adiyy (oğlu Â'mir oğlu Şeybân oğlu Mes'ûd kızı Selmâ) ve Teym. Teym oğlu Zeyd oğulları: Hâlid (kızı Ümmü 'Alî) ve el-Hubâb (kızı Ümmü'l-Hâriş).

Â'mir b.'Abd.Hatme b.Cüşemm b.Mâlik İbni'l-Ews oğulları: Ümeyye ve Gayyân. Ümeyye oğulları: 'Adiy (oğlu Ews kızı Hind ve oğlu Şürayk oğlu Mâ'bed oğlu Mâ'n oğlu Î'sâ kızı Habâbe) ve Hareşe. Hareşe oğlu 'Adiyy oğlu 'Umeyr oğlu el-Hâriş oğulları: 'Adiyy (kızı Meryem) ve el-Füzayl (oğlu el-Hâriş-Meryem oğlu 'Abd.=Habâbe oğulları Î'sâ ve el-Hâriş).– Gayyân b.Â'mir oğlu Sâ'ide b.Sâ'lebe b.el-Fâkih b.'Ümâre b.Sâbit oğulları: 'Abd. (kızı 'Ubeyde) ve Huzeyme (Safiyye). Huzeyme oğlu 'Umâre(zevceleri: 'Ubeyde ve Wedî'a) kızları Safiyye ve Menî'a ve oğulları Muh. ve İshâq.

'Amr b.Mâlik İbni'l-Ews oğulları: Habîb (oğlu Hawt oğlu 'Atıyye oğlu Hâlid oğlu Sâmit kızı Ümâme), 'Aws (aş.bk) ve Sâ'lebe. Sâ'lebe oğulları: Külfe (oğlu Sâbit oğulları Kays (oğlu Â'şım), 'Umeyr (oğlu Sâlim oğlu Seleme) ve 'Amr oğlu Ebû-Hanne oğlu Hanne) ve İmrü'l-Kaysi'l-Bürek. İmrü'l-Kays oğulları: Ebû-Hüzeyfe (oğulları Hüzeyfe ve en-Nû'mân oğlu Ebû-Hazme oğulları Hazme ve en-Nû'mân), es-Silm (aş.bk.) ve Ümeyye. Ümeyye oğlu en-Nû'mân (=Hind) oğulları: el-Hâriş, Sâbit (=Hind) (oğlu Ebû-Zacâh oğlu Zacâh) ve Cübeyr. Cübeyr oğulları: 'Abd. ve Hawwât (='Umeyre). Hawwât oğulları: Habîb (oğlu Dâw.), 'Amr, Selem, 'Abd. ve Sâlih (=Ümmü Has.). Sâlih kızları Berre, Ümmü Mûsâ, Hezbe ve oğulları Ebû-Hanne (oğlu Hanne) ve Hawwât (oğlu Sâlih).– es-Silm b.İmri'l-Kays b.Sâ'lebe oğlu Ganın oğlu Hârise oğlu Kâb oğlu en-Nehhât oğlu Kâb oğlu Mâlik oğlu el-Hâriş oğulları: 'Arfece (oğlu el-Hâriş) ve Hayseme (=Hind) ile Kudâme. Kudâme oğulları Mâhik ve el-Münzir; Hayseme oğlu Sâ'd (=Cemîle) oğlu 'Abd.

'Awf b.'Amr b.'Awf b.Mâlik İbni'l-Ews oğulları: MÂLİK (aş.bk.), Külfe (aş.bk.) ve Haneş. Haneş oğlu 'Amrü Bahzec oğlu Mecda'a oğulları: el-Bükeyr (oğlu Wâhib kızı es-Sülâfe) ve el-Hâriş. el-Hâriş oğlu Sâ'lebe oğlu el-'Ukeym oğlu Wâhib oğlu Huneyf (=Hind) oğulları: 'Usm. ve Sehl (=Habîbe). Sehl oğulları: Sâ'd, 'Usm., Ebû-Ümâme (=Ümmü 'Abd.) (kızı Ümâme ve oğulları 'Abd., İbr., Sehl, Muh., 'Usm.).– Külfe b.'Awf b.'Amr b.'Awf b.Mâlik oğlu Cahcebâ oğulları: el-Asremm (oğlu Suheyb oğlu Kays oğlu Nâfiz oğlu 'Ubeyd oğlu Fezâle) ve el-Harîş oğlu el-Cülâh oğlu Uhayha (=Selmâ) oğulları: 'Ukbe, Mâ'bed, 'Amr ve Büleyl. Büleyl oğulları: 'Amr, Bilâl ve Ebû-Leylâ. Ebû-Leylâ kızı Leylâ ve oğulları 'Abd. ve 'Abdü'r-Rahmân. 'Abdü'r-Rah. oğulları Muh. ve Î'sâ (oğlu 'Abd. oğlu 'Abdü'r-Rahmân oğlu Bekr).

MÂLİK b.'Awf b.'Amr b.'Awf b.Mâlik İbni'l-Ews oğulları: Zeyd (aş.bk) ve Muâ'wiye. Muâwiye oğlu Ümeyye oğlu el-Ḥâriṯ oğulları: Lewẕân (oğlu Ekkâl oğlu en-Nû'mân oğlu Sâ'd oğlu Beşîr oğlu Eyyûb oğlu 'Abd.) ve Heyşe. Heyşe oğlu Kays (=Zeyneb) oğulları: Ḥâṯ■b (kızı Kebşe), el-Ḥâriṯ (oğlu 'Abd. kızı Ümmü 'Abd.) ve 'Atîk (=Cemîle). 'Atîk oğulları: el-Ḥâriṯ (oğlu 'Atîk kızı Ümmü 'Abd. ve oğlu Beşîr kızı Fâ'me) ve Cebr (=Hezâbe). Cebr kızı Ümmü Sâbit ve oğulları 'Atîk, Muḥ. ve 'Abd. (oğlu gene 'Abd.)

Zeyd b.Mâlik b.'Awf oğulları: Ümeyye (aş.bk), Zubey'a (aş.bk) ve 'Ubeyd. 'Ubeyd oğulları: el-Ḥâriṯ (oğlu Hâlid oğlu Rebî'a oğlu Katâde oğlu Üneys=Hansâ) ve Zeyd (oğlu Sâ'lebe oğlu Hâlid oğlu Hızâm oğlu Wedî'a oğlu Sâbit oğlu Yezîd oğulları: İsm. ve 'Abd.).– Ümeyye b.Zeyd b.Mâlik oğulları: Selime (oğlu Sâlim kızı 'Umeyre), 'Amr (oğlu Kays oğlu en-Nû'mân oğlu 'Ubeyd oğlu Sâ'd oğlu 'Umeyr; en-Nû'mân'ın diğer oğlu Fezâle kızı Nesîbe), Zeyd (aş.bk) ve 'Ubeyd. 'Ubeyd oğlu 'Amr oğlu Ḥâṯıb (=Ümâme) oğulları: el-Ḥâriṯ (oğlu 'Abd.) ve Sâ'lebe (=Lübâbe) (oğulları 'Iyâz, Rifâ'a ve 'Umeyr). Zeyd b.Ümeyye oğulları: en-Nû'mân (oğlu Kays oğlu 'Ayş oğlu Sâ'ide='Umeyre oğlu 'Uweym=Ümâme oğulları 'Abdü'r-Raḥmân, 'Utbe, Süweyd ve Karaza) ve Zenter. Zenter oğlu Rifâ'a oğlu 'Abdü'l-Münẕir (=Nesîbe) oğulları: Rifâ'a (=Tayyibe, kızı Mülcyke), Mübeşşir ve Ebû-Lübâbe (zevceleri: Nesîbe ve Zeyneb) kızı Lübâbe ve oğlu es-Sâib (=Ümmü'l-Ḥas.) (kızları Zeyneb ve Müleyke; oğulları el-Ḥas., Mu'âwiye ve Beşîr).

Zubey'a b.Zeyd b.Mâlik b.'Awf oğulları: Zeyd (kızı Nesîbe ve oğlu el-Ez'ar oğlu el-Ḥâris oğlu Büdeyl oğlu 'Abd. kızı Lübnâ), el-'Aṭṭâf (aş.bk) ve Emâ. Emâ oğlu Mâlik oğulları: en-Nû'mân (aş.bk) ve 'Işmâ. 'Işmâ oğlu Ebü'l-Aklaḥ Kays oğlu Sâbit (=eş-Şemûs) kızı Cemîle ve oğlu Â'ṣım (=Hind) (oğlu Muḥ. oğlu 'Abd.i'l-Aḥwaṣṣ). en-Nû'mân b.Mâlik oğlu Ṣayfî oğlu Ebû-Â'mir 'Abdi 'Amr kızları eş-Şemûs ve Cemîle ile oğulları Â'mir, Ebû-Ṣayfî (kızı Esmâ ve oğlu Ṣayfî) ve Ḥanẕale (=Cemîle). Ḥanẕale oğlu 'Abd. (=Esmâ) oğulları Ḥanẕale ve 'Abdü'r-Raḥmân.– el-'Aṭṭâf b.Zubey'a oğulları: el-Eşref (kızı Ümmü 'Amr), Câriye (oğlu Zeyd oğlu Mücemmâ' kızı Ümmü İsḥâq), Mücemmâ' (aş.bk) ve Zeyd. Zeyd oğulları: Müleyl (oğlu Kuşeyr oğlu Mu'attib) ve el-Ez'ar oğlu Ebû-Ḥabîbe (=Hind) kızı Ḥabîbe ve oğulları en-Nû'mân ve 'Abd. (kızı Sâlime). Mücemmâ' b.el-'Aṭṭâf oğlu Â'mir oğulları: en-Nû'mân (kızı Tayyibe) ve Câriye. Câriye oğulları: Bükeyr (kızı Ḥasene), Yezîd (aş.bk) ve Mücemmâ' (=Selmâ). Mücemmâ' oğulları: Yaḥyâ ve 'Ubeydu'llâh (=Lübnâ) (kızı Meryem ve oğulları 'İmrân ile Daḥdâḥa). Yezîd b.Câriye (zevceleri: Cemîle ve Ḥabîbe) oğulları: 'Abdü'r Raḥmân (=Ḥasene, =Ümâme) (kızı Cemîle ve oğulları İsḥâq, Î'sâ ve 'Abdü'l-Kerîm) ve Mücemmâ' (=Sâlime) (kızı Sewdâ ve oğulları Yâ'qûb, İsm. ve İsḥâq).

b.) el-ḤAZREC b.Ḥârise'l-'Anqâ b.Sâ'lebe b.'Amri Müzeyqiyâ oğulları: 'Amr (bk.aş.en-NECCÂR), 'Awf (aş.bk), el-Ḥâriṯ (aş.bk) ve Cüşemm (=el-Ḥurṯûmân). Cüşemm oğulları: GAZB (aş.bk) ve Tezîd. Tezîd oğlu Sâride oğlu Esed oğlu 'Alî oğlu Sâ'd oğulları: Selime (aş.bk) ve Üdeyy (oğlu 'Amr oğlu Kâb oğlu 'Adiyy oğlu 'Ayẕ oğlu Ews oğlu 'Amr oğlu Cebel oğlu Mu'aẕẕ).

Selime b.Sâ'd b.'Alî oğlu Kâb oğulları: Ganm (aş.bk) ve 'Adiyy. 'Adiyy oğulları: Kâb (oğlu Sinân oğlu Ümeyye oğlu Zeyd oğlu Sekan kızı Fükeyhe) ve 'Ubeyd. 'Ubeyd oğulları: Sinân (aş.bk) ve Ḥansâ. Ḥansâ oğulları: Mâlik (oğlu et-Tüfeyl oğlu er-Rebî'

kızı Ümmü Seleme) ve Ümeyye. Üyye oğlu Ṣaḫr oğulları: Cebbâr ve Cübeyr. Cübeyr kızı 'Umeyre ve oğlu en-Nû'mân (kızları Sehle ve Ḥafṣa). Sinân b. 'Ubeyd oğulları: Ḫunâs (aş.bk) ve Ḫansâ. Ḫansâ oğlu Ṣaḫr oğulları: Ṣayfî (kızı Zeyneb ve oğlu Yezîd kızı Fükeyhe), Mâ'rûr (oğlu el-Berâ kızı Sülâfe ve oğlu Bişr), 'Abd. (kızı Müleyke). Ḫunâs b.Sinân oğlu Belẕeme oğulları: en-Nû'mân (oğlu 'Abd.) ve Rib'î. Rib'î oğlu Ebû-Katâde (=Sülâfe) kızı Ümmü'l-Benîn ve oğulları 'Abd. (=Ümmü Keṣîr)(kızı Büsrâ ve oğlu Katâde), 'Abdü'r-Raḥmân ve Ṣâbit (kızı Kebşe ve oğlu Muṣ'ab) ile Katâde.– Ganm b.Kâb b.Selime KÂB (aş.bk) ve Sewâd. Sewâd oğulları: Kâb (aş.bk) ve 'Amr. 'Amr oğulları: Nâbî (oğlu Sinân oğlu 'Adiyy oğlu 'Aneme) ve Ḥadîde (oğlu Â'mir oğlu Ebü'l-Münẕir oğulları el-Münẕir ve 'Abdü'r-Raḥmân). Kâb b.Sewâd oğlu el-Kayn oğlu Ebû-Kâb 'Amr oğulları 'Amr ve Mâlik. Mâlik oğlu Kâb (='Umeyre) kızı Sümeyke ve oğulları: 'Ubeydullâh (=Ümmü Sa'îd, = Sehle, =Müleyke) (kızları Ümmü 'Uṣm., Ümmü Bişr, Ümmü Ebîhâ ve Ḫâlide), 'Abd. (=Ḫâlide) (oğulları en-Nû'mân, Me'merr ve Mâ'qil), Mâ'bed (=Ḥafṣa) (kızı Ümmü Külṯûm ve oğlu Kâb) ve 'Abdü'r-Raḥmân (=Ümmü Sa'îd, =Ümmü'l-Benîn) (kızları Ümmü'l-Faẕl, Ḥumeyde ve oğulları Kâb, Beşîr, Muḥ.).

el-Ḥâriṯ İbni'l-Ḫazrec oğulları: Cüşemm (aş.bk), el-Ḫazrec (aş.bk), 'Awf (aş.bk) ve Zeyd. Zeyd oğulları: Kâb (oğlu el-Ḥâriṯ oğlu 'Amr oğlu Naṣr oğlu Süfyân) ve Ṣâ'lebe. Ṣâ'lebe oğlu 'Abdü Rabbihi oğlu Zeydoğulları Ḥureyṯ ve 'Abd. (=Sâ'de) (oğlu Muḥ. oğlu Beşîr; 'Abd. kızı Ümmü Ḥamîd).– Cüşemmü't-Tew'emân İbni'l-Ḥâriṯ İbni'l-Ḫazrec oğlu 'Amr oğlu Ḫadîc oğlu 'Amr oğlu 'Utbe kızı Hüzeyle ve oğlu Yesâf (=Selmâ). Yesâf oğulları: Kuleyb (kızı Sâ'de) ve Ḫubeyb (=Cemîle, =Zeyneb). Ḫubeyb kızı Üneyse ve oğulları: 'Abd. (='Awne) ve 'Abdü'r-Raḥmân. 'Abd. b.Ḫubeyb oğlu 'Abdü'r-Raḥmân oğlu Ḫubeyb. 'Abdü'r-Raḥmân b.Ḫubeyb b.Yesâf oğlu Ḫubeyb.

'Awf b.el-Ḥâriṯ İbni'l-Ḫazrec oğulları: Ḫudre'l-Ebgar (aş.bk) ve Cidâre. Cidâre oğulları: Ümeyye (aş.bk) ve 'Aṭıyye. 'Aṭıyye oğlu 'Asîre oğlu Esberc oğlu Ṣâ'lebe oğlu 'Amr oğlu Ebû-Mes'ûd kızı 'Awne ve oğulları Mes'ûd ve Beşîr. Beşîr kızları Ümmü Ṣâ'lebe ve Ümmü Selime. Ümeyye b.Cidâre oğulları: Ḫallâs (oğlu Ṣâ'lebe oğlu Ḥârişe oğlu 'Umeyr oğlu 'Abd.) ve 'Adiyy. 'Adiyy oğlu Kays oğulları: el-Müzeyyin(oğlu Yezîd kızı Remle ve oğlu 'Amr) ve Ya'âr (=Zügaybe). Ya'âr oğlu Temîm kızı Cemîle ve oğlu. Rib'î.– Ḫodre'l-Ebgar b.'Awf oğulları: 'Abbâd (oğlu Â'mir oğlu Kays oğlu er-Rebî' (=Fâṯ.) oğlu 'Abd. oğulları Sâ'd ve 'Abdü'r-Raḥmân) ve 'Ubeyd. 'Ubeyd oğulları Mu'âwiye (oğlu Râfî' kızı Zügaybe) ve Ṣâ'lebe. Ṣâ'lebe oğlu 'Ubeyd oğlu Sinân oğlu Mâlik (=Üneyse) kızı el-Fürey'a ve oğulları:Sâ'd ve Ebû-Sa'îd (=Ümmü 'Abd.). Ebû-Sa'îd oğulları: Sa'îd (=Fâ'me) (kızı Hind ve oğulları el-Welîd ve Ḥamze), 'Abd., 'Abdü'r-Raḥmân (=Ümmü Eyyûb) (oğulları Eyyûb, Rübeyḥ ve 'Abd.) ve Ḥamze (=el-Fâri'a) (kızı Ümmü Yaḥyâ ve oğulları Mâlik ve Mes'ûd).

KÂB b.Ganm b.Kâb b.Selime b.Sâ'd b.'Alî b.Esed b.Sâride b.Tezîd b.Cüşemm İbni'l-Ḫazrec oğulları: Sinân (oğlu Ümeyye oğlu el-Füreym oğlu Kays kızı er-Rebâb) ve Ḥarâm. Ḥarâm oğulları: Emâ (oğlu Ḥucc kızı eş-Şemûs), Ṣâ'lebe, el-Cemûḥ, Zeyd ve el-Ḥâriṯ. el-Ḥâriṯ oğulları: Ṣâ'lebe (oğlu el-Ḥâriṯ=Kebşe oğlu 'Umeyr) ve Zeyd (oğlu Sâ'lebe'l-Ciẕẕ=Ümmü Ünâs oğlu Ṣâbit=Ümâme kızı Ümmü Ünâs ve oğulları 'Abd. ve

el-Hâriş). Sâ'lebe b.Harâm oğlu Harâm oğlu 'Amr(=er-Rebâb) kızları Hind ve Fât. ve oğlu 'Abd.(=Üneyse). 'Abd. oğlu Câbir(=Süheyme, =Ümmü'l-Hâriş) oğulları el-Hâriş, Muh. (=Ümmü Seleme) (oğulları Seleme ve Kuleyb) ve 'Abdü'r-Rahmân (=Ümmü'l-Benîn, =Ümmü Eyyûb) (kızı Ümmü Hâlid ve oğlu 'Ukbe). el-Cemûh b.Harâm oğlu 'Amr oğulları Harâm (oğlu 'Umeyr) ve aş-Şımme (=Ümmü Habîb). aş-Şımme oğulları: Habîb, Mu'âzz ve Hırâş (=Fükeyhe). Hırâş kızı Â'işe ve oğulları 'Abdü'r-Rahmân ve Seleme (kızı Ümmü'l-Benîn).-- Zeyd b.Harâm b.Kâb oğulları: el-Cemûh (aş.bk) ve Nâbî. Nâbî kızı Bebşe ve oğlu Â'mir (=Fükeyhe). Â'mir kızı en-Newwâr ve oğulları: 'Ukbe ve 'Abd. (oğlu Yezîd kızı Ümmü Eyyûb). el-Cemûh b.Zeyd oğulları: el-Humâm (=en-Newwâr) (oğlu 'Umeyr), el-Münzir (=eş-Şemmûs) (kızı Hind ve oğlu el-Hubâb=Zeyneb; Hubâb kızı Ümmü Cemîl ve oğlu Haşrem) ve 'Amr(=Hind). 'Amr oğulları: Hallâd Müawwiz ve Mu'azz (=Sübeyte) (kızı Ümâme ve oğlu 'Abd.).

'Awf İbni'l-Hazrec b.Hâriş'l-'Anqâ oğulları: 'Amr ve Ganm (aş.bk). 'Amr b.'Awf İbni'l-Hazrec oğlu 'Awf oğulları: el-Kawâqile Sâlim ve Ganm. Ganm b.'Awf b.'Amr b.'Awf oğulları: Mirzaha (oğlu ed-Duhşum oğlu Mâlik oğlu ed-Duhşum = 'Umeyre oğlu Mâlik=Cemîle kızı el-Fürey'a) ve Sâ'lebe. Sâ'lebe oğlu Fihr oğulları: 'Ubeyd(oğlu 'Adiyy oğlu Sakan oğlu Ews oğlu Ebû-Hâriş kızı Bezî'a ve oğlu Hâriş) ve Aşramm (=Dâ'd). Aşramm oğulları: Sâ'lebe (kızı Hawle ve oğlu Mâlik oğlu en-Nû'mân kızı Habbe) ve Kays. Kays oğlu aş-Şâmit (=Kurretü'l-'Ayn) oğulları: Ews (=Hawle) (oğlu er-Rebî') ve 'Ubâde (=Cemîle, =Ümmü Harâm). 'Ubâde oğulları: Harâm, Muh. ve el-Welîd (=Habbe, =Bezî'a) (oğulları Hâlid, Muh., Muş'ab, 'Ubâde, el-Hâriş ve Mesleme).

el-Kawâqila Sâlim b.'Awf b.'Amr oğulları: Zeyd (oğlu Ümeyye oğlu Riâb oğlu Huneyf oğlu Riâb kızı Leylâ), Lewzân (oğlu Ümeyye oğlu Ganm oğulları 'Amr ve Kırwâş oğlu 'Amr oğlu Hezzâl oğlu Sâbit; 'Amr b.Ganm oğlu İyâs oğulları er-Rebî' ve Wezîe) ve Ganm. Ganm b.el-Kawâqila Sâlim oğulları: Übeyy (oğlu 'Adiyy oğulları Hazeme ve Bişr kızı Fât.; Hazeme oğulları el-Hâriş ve Ews kızı Hind) ve Zeyd. Zeyd b.Ganm oğulları: er-Remak ve el-'Aclân. el-'Aclân oğulları: Sâ'lebe (oğlu Kays oğlu Ebû-Hayseme oğlu Hayseme), 'Amr (oğlu Mâlik oğlu 'Itbân=Leylâ oğlu 'Abdü'r-Rahmân), Hâlid (aş.bk) ve Mâlik. Mâlik oğlu Nazîe kızı Ümmü Zeyd ve oğulları 'Abd. (oğlu Newfel) ve 'Ubâde (kızı Kurretü'l-'Ayn ve oğlu el-'Abbâs). Hâlid b.el-'Aclân oğlu Webere oğulları: Müleyl (=Ümmü Zeyd) (kızı Habîbe ve oğlu Zeyd) ve el-Hüs. (oğlu 'Işme kızları 'Afrâ ve Esmâ).

Ganm b.'Awf İbni'l-Hazrec oğlu Sâlim Belhublâ oğulları: el-Kızamm (oğlu Kuş'ur oğlu 'Ubâde oğlu Mâ'bed) ve Mâlik. Mâlik oğulları: Sâ'lebe (oğlu 'Amr oğlu Zeyd oğlu 'Amr oğlu Rifâ'a), Cüşemm (oğlu Sâ'lebe oğlu Mâlik oğlu Kays), Kays (aş.bk), 'Adiyy ((aş.bk) ve 'Ubeyd. 'Ubeyd oğlu el-Hâriş oğulları 'Abd. (oğlu Hawalî=Cemîle oğlu Ews kızı Sühm) ve Mâlik. Mâlik oğlu Übeyy (=Selûl) kızı Cemîle ve oğlu 'Abd. (=Hawle) kızı Cemîle ve oğulları 'Abd. ve 'Ubâde (oğlu Guleyha kızı Ümâme).-- Kays b.Mâlik b.Sâlim Belhublâ oğulları: Sâ'b (oğlu Zehl kızı Zeyneb) ve Ebü'l-Cerbâ. Ebü'l-Cerbâ oğulları: el-Cerbâ, el-Hâriş(kızı Ümmü Zeyd) ve Bilâl (oğlu 'Amr oğlu 'Ubeyd=Ümmü Eymen oğlu Eymen oğlu el-Haccâc).– 'Adiyy b.Mâlik

b.Sâlim Belhublâ oğlu Cüzeyy oğlu Kays oğlu 'Amr oğlu Wedî'a (=Ümmü Zeyd) oğlu Zeyd (=Zeyneb) kızları Ümâme ve Ümmü Külsûm ve oğulları Sâbit (oğlu 'Alî) ve Sâ'd (oğlu Mûsâ oğlu Muh. oğlu Beşîr oğlu 'Abdü'l-Wâhid).

Teymü'l-Lâti'n-NECCÂR b.Sâ'lebe b.'Amr İbni'l-Hazrec oğulları: Dînâr (aş.bk), Mâlik (aş.bk), 'Adiyy (aş.bk) ve Mâzin. Mâzin oğulları: Ganm (aş.bk) ve Sâ'lebe. Sâ'lebe oğlu el-Hâris oğulları: Muharris (oğlu Kays oğlu Mâlik) ve Habîb (oğlu Sahr=Selmâ kızı 'Umeyre ve oğlu Sâ'lebe). Ganm b.Mâzin oğlu 'Amr oğlu Mebzûl oğulları: 'Awf (aş.bk) ve Hansâ. Hansâ oğulları: Sâ'lebe (oğlu 'Amr oğlu Gaziyye oğlu 'Amr oğulları Zeyd, el-Hâris ve el-Haccâc), Mâlik (oğlu Â'mir=Nîle oğlu Ebû-Dâwûd=Nâile oğulları Lâw. ve Sâ'd ile Hamze) ve 'Atıyye. 'Atıyye oğulları: Gaziyye (oğulları Ebû Hanne (oğlu Hanne ve kızı Ümmü Has.) ve Ebû Â'şım, bunun oğlu Â'şım ve kızı Nâile) ve 'Amr (='Uteyle). 'Amr kızı Fât. ve oğulları Sürâce ve Münkız. Münkız oğlu Habbân (=Zeyneb). Habbân oğulları Wâsî' ve Yah. (oğlu Muh.).– Sâ'lebe b.Sahr b.Habîb İbni'l-Hâris oğlu : Mahled (=el-Gaytale). Mahled oğlu Kays (=Zugaybe) (oğlu Sâ'lebe).– 'Awf b.Mebzûl oğulları: 'Amr (aş.bk), Zeyd (aş.bk) ve el-Câ'd. el-Câ'd oğulları: 'Amr (oğlu el-Hureyr oğlu 'Ubeyd oğlu Kays kızı Ümmü 'Ubâde) ve Hâlid(oğlu Ews kızı Zugaybe). Zeyd b.'Awf b.Mebzûl oğlu Ebû-Sâ'sa'a (=Şeybe). Ebû-S. kızları Cemîle ve oğulları Sâ'sa'a, Câbir ve Kays (=Ümâme) (kızı Ümmü'l-Hâris ve oğlu el-Fâkih). 'Amr b.'Awf b.Mebzûl oğulları: Â'ssım (kızı Şeybe) ve Kâb (=er-Rebâb). Kâb oğulları: Ebû-Leylâ (kızı Leylâ), 'Abd. (=Zügaybe) (oğlu el-Hâris oğlu 'Abd.) ve Â'sım. Â'şım oğlu Zeyd oğulları 'Abd. ve Temîm (oğlu 'Abbâd).

'Adiyy b.Teymi'l-Lâti'n-Neccâr oğlu Ganm oğlu Â'mir oğulları: 'Amr (oğlu Mâlik oğlu 'Ubeyd oğlu 'Amr oğlu Kays kızı Üneyse), Hıdâş (oğlu Lebîd oğlu Zeyd oğlu 'Amr='Umeyre kızı Selmâ), 'Adiyy (aş.bk) ve Cündüb. Cündüb oğlu Harâm oğulları: 'Abs (oğlu Zâlim oğlu el-Hâris=Ümmü Niyâr oğulları Niyâr ve Ebü'l-Â'wer Kâb oğlu el-Â'wer), Zeyd (aş.bk.) ve Zâ'werâ. Zâ'werâ kızı Üseyle ve oğlu Kays. Kays kızı 'Uteyle ve oğulları Süfyân (kızı Ümmü Hawle) ve es-Sekan. es-Sekan oğlu Kays (=Ümmü Hawle) (kızı Hawle ve oğulları Zeyd ve İshâq). Zeyd b.Harâm oğulları: Zemzem (aş.bk) ve Hâlid. Hâlid oğlu Milhân (=Müleyke) kızları Ümmü Süleym ve Ümmü Harâm ve oğulları Harâm ve Süleym. Zemzem b.Zeyd oğlu en-Nazr kızı er-Rübeyyî ve oğulları Enes ve Mâlik (=Ümmü Süleym). Mâlik oğulları Süleym, el-Berâ ve Enes(=el-Fâri'a). Enes oğulları: en-Nazr, Mûsâ, Mâlik ve 'Abd.(oğlu el-Müsennâ oğlu 'Abd. oğlu Muh.).– 'Adiyy b.Â'mir b.Ganm b.'Adiyy oğlu Mâlik oğulları: el-Hashâs (oğlu Zeyd oğlu Ümeyye oğlu Â'mir oğlu Hişâm oğlu Sâ'd), 'Ubeyd (oğlu 'Amr oğlu Kays-Zügaybe oğlu Selît=Sühayle kızı Sübeyte), Sırme (oğlu Mâlik kızı el-Gaytale), Kays=(oğlu 'Amr=Âmine oğlu Üseyre='Umre oğulları 'Abd. ve Fezâle) ve 'Adiyy. 'Adiyy oğulları: el-Hâris (oğlu Sürâka oğlu Hârise) ve Wehb (oğlu Sâ'lebe oğlu 'Amr oğulları Hakîm ve 'Abdü'r-Rahmân).

Dînâr İbni'n-Neccâr oğlu Hârise oğulları: Habîb (oğlu'Abdü'l-Eşhel kızı Selmâ) ve 'Abdü'l-Eşhel. 'Abdü'l-Eşhel oğulları: Kâb (aş.bk.) ve Mes'ûd. Mes'ûd oğulları: Hâlid (oğlu Câbir='Umeyre oğlu 'Abdü'r-Rahmân) ve 'Abdü 'Amr (=es-Sümeyrâ). 'Abdü 'Amr

kızı Ümmü'r-Riyâ ve oğulları Kutbe, en-Nû'mân ve ad-Dahhâk.- Kâb b.'Abdi'l-Eşhel oğulları Sâ'lebe (oğlu el-Hâriş=es-Sümeyrâ oğlu Seleym=Süheyme kızı 'Umeyre ve oğlu el-Hakem) ve Mâlik. Mâlik oğulları Süheyl(oğlu Sa'îd) ve Kays. Kays kızı es-Sümeyrâ ve oğlu Zeyd (=Leylâ). Zeyd oğlu Kâb(=Ümmü'r-Riyâ) kızı Hamîle ve oğlu 'Abd.

Mâlik İbni'n-Neccâr oğulları: GANM(aş.bk.), 'Amr (=Hudeyle) ve Â'mir Mebzûl oğulları: Kâb(oğlu 'Amr oğlu Sâ'd oğlu et-Tüfeyl), Mâlik (oğlu Sakf oğlu 'Amr oğlu 'Alkame kızı Cemîle ve oğlu el-Hâriş oğlu Şeybân kızı Ümmü Sâ'd) ve 'Amr. 'Amr b.Mebzûl oğulları: en-Nû'mân (oğlu 'Atîk b.'Amr oğlu Sehl), el-Hıyâr (oğlu Zamre oğlu Hayye kızı 'Umre) ve 'Atîk. 'Atîk b.'Amr oğlu 'Amr oğulları: en-Nû'mân (oğlu 'Atîk=Cemîle oğulları Sehl ve el-Hâriş), aş-Şımme (=Tümâzır) (aş.bk.) ve Mihsan oğlu 'Amr (=Kebşe) oğulları: Habîb, Sâ'lebe(=Kebşe) (kızı Ümmü Sâbit) ve Ebû-'Umre (=Hind). Ebû-'Umre oğlu 'Abdü'r-Rahmân (=Ümmü Sâ'd) kızı Habbâne ve oğulları Sâ'd, 'Alkame, Hamze ve 'Abd. aş-Şımme b. 'Amr kızı Sühayle ve oğlu el-Hâriş (='Uteyle, = Hawle). el-Hâriş oğulları Ebü'l-Cüheym(oğlu el-Cüheym) ve Sâ'd (=Ümmü Sa'îd, =Cemâl) (kızı Ümmü'l-Fazl, oğulları Sa'îd, 'Amr ve aş-Salt)

'Amr b.Mâlik İbni'n-Neccâr oğulları: 'Adiyy(=Meğâle) (aş.bk.) ve Mu'âwiye. Mu'âwiye oğlu Zeyd oğlu 'Ubeyd oğlu Kays oğulları: Enes (oğlu Mu'âzz=Ümmü Ünâs oğulları Enes, Ünâs ve Ebû-Muh.) ve Kâb(=Suheyle). Kâb kızı 'Uteyle ve oğul Übeyy (=Habîbe, =Ümmü't-Tüfeyl). Übeyy kızı Ümmü 'Amr ve oğulları er-Rebî', et-Tüfeyl (=Ümmü'l-Qâsim) (oğulları Übeyy, Muh., 'Abdü'l-'Azîz, Qâsim ve 'Usm.) ve Muh. (=Â'işe) (oğulları el-Qâsim, Übeyy, Mu'âzz, 'Amr, Muh. ve Ziyâde).- 'Adiyy b.'Amr b.Mâlik oğlu Zeydü Menât oğulları: 'Amr (aş.bk.) ve 'Adiyy. 'Adiyy oğlu Mâlik kızları Müleyke ve 'Abâde ve oğul Câbir. Câbir oğlu Nübayt(=el-Fürey'a). Nübayt oğulları 'Abdü'l-Melik ve Muh.- 'Amr b.Zeydi Menât oğulları: Harâm (aş.bk.), Hâriše ve Kays. Hâriše oğulları: 'Adiyy (oğlu Kureym oğlu 'Ukbe oğlu 'Umâre) ve Sakan (oğlu Sâbit oğlu Rüweyfâ). Kays oğulları: Mes'ûd (kızı 'Umre) ve Ya'îş (oğlu Hâlid kızı Ümmü Hâlid). Harâm b.'Amr b.Zeydi Menât oğulları: el-Münzir (=Suhtâ) (aş.bk.) ve el-Eswed. el-Eswed kızı Suheyle ve oğlu Sehl(='Abâde) oğlu Ebû-Talha(=Ümmü Seleym). Ebû-Talha oğulları Talha, Sülcym, Ebû-'Umeyr (oğlu 'Umeyr) ve 'Abd. (=Sübeyte). 'Abd. oğulları: 'Umeyr, Zeyd, İsm., İshâq, Yâ'qûb, 'Abd.- el-Münzir b.Harâm kızı Hawle ve oğlu Sâbit(=el-Fürey'a, =Suhtâ). Sâbit kızı Kebşe oğulları: Ews(oğlu Şeddâd oğlu Yâ'lâ), Ebû-Şeyh(oğlu Şeyh) ve Hassân(=Sîrîn). Hassân kızı Ümmü Firâs ve oğlu 'Abdü'r-Rahmân (=Ümmü Şeybe). 'Abdü'r-Rahmân oğulları el-Welîd, İsm. ve Sa'îd.

GANM b.Mâlik İbni'n-Neccâr oğulları: 'Awf(aş.bk.), Sâ'lebe(aş.bk.) ve Mâlik. Mâlik b.Ganm oğul Sewâd oğulları: Zeyd(oğlu Kays oğlu 'Amr=Ümmü Harâm oğulları Harâm, 'Abd. ve Kays), 'Adiyy(oğlu Zeyd oğlu 'Amr oğlu Sâbit) ve el Hâriş. el-Hâriş oğulları: Halde(oğlu Kays oğlu 'Abd.=Su'âd kızları Ümeyre ve Ümmü 'Awn ve oğlu 'Abdü'r-Rahmân), Mahled(='Umâre)(oğulları Â'mir ve Kays kızı Su'âd) ve Rifâ'a. Rifâ'a oğulları: 'Amr(=Fât.) (oğlu Nu'aymân), Sebre (kızı Ümmü'l-Hâriş) ve el-Hâriş(='Afrâ). el-Hâriş oğulları: Mu'awwiz, 'Awf ve Muazz(=Remle, =Habîbe). Mu'azz kızları Sâre, Â'işe, Selmâ, Remle ve oğulları 'Ubeydullâh, 'Awf, el-Hâriş ve İbr. İbr. oğlu Mu'awwiz (=Ümmü Yezîd) kızları 'Umeyre ve er-Rübeyyî ve oğlu Yezîd.

Sâ'lebe b.Ganm b.Mâlik oğulları: 'Ayz (oğlu 'Amr oğlu Râfî'=Zügaybe kızı Su'âd ve oğulları Sehl ve Süheyl), 'Ubeyd(aş.bk.) ve Zeyd. Zeyd b.Sâ'lebe oğulları: Sewâd

(oğlu el-Hâriş oğlu Râfî'), Aşrem(aş.bk.) ve el-Hâriş. el-Hâriş oğlu Sâ'lebe oğulları: el-Hâriş(kızı Remle) ve Sehl(='Ümre). Sehl kızları Zügaybe ve Habîbe ve oğlu 'Amr (oğlu Kays oğlu Sa'îd oğlu Yahyâ). Aşrem b. Zeyd oğlu Zeyd oğlu Ews(='Umre) oğulları Ebû-Huzeyme (oğlu Huzeyme) ve Mes'ûd(=Habîbe) (kızı Ümmü 'Amr ve oğlu Sâ'd).- 'Ubeyd b.Sâ'lebe b.Ganm oğulları: Zeyd (aş.bk.), 'Udes (aş.bk.) ve Sâ'lebe. Sâ'lebe oğulları: Kays (oğlu Kahd oğlu Kays oğulları gene Kays ve Süleym) ve 'Ubeyd (kızları 'Afrâ ve Câ'de). Zeyd b.'Ubeyd oğlu Nef' oğlu en-Nû'mân (=Câ'de) oğlu Hâriçe (=Ümmü Hâlid) kızları 'Umre ve Sewdâ ve oğulları Hâlid, 'Abdü'r-Rahmân ve 'Abd. (oğlu 'Abdü'r-Rahmân oğlu Ebü'r-Ricâl Muh.). 'Udes b.'Ubeyd oğlu Zürâr kızı Zügaybe ve oğlu Es'af kızları Hâbîbe ve el-Fürey'a.

'Awf b.Ganm b.Mâlik oğlu 'Abd oğulları: Sâ'lebe (oğlu Kuleyb oğlu Zeyd=Zehrâ oğlu Ebû-Eyyûb Hâlid (=Ümmü Has.) oğulları Eyyûb, Has. ve 'Abdü'r-Rahmân), 'Asîre (oğlu Hansâ kızı 'Umâre ve oğlu en-Nû'mân oğlu Hâlid oğlu Sâbit(=İdâm) kızı Cübeyye) ve 'Amr. 'Amr b.'Abd oğulları: Lewzân (aş.bk.) ve Gaziyye. Gaziyye oğlu 'Abdü'l-'Uzzâ oğlu 'Amr oğlu Kâb (='Umeyre) oğlu Sürâka (=Ümmü Zeyd) kızları Nâile ve Sewdâ ve oğlu Zeyd.- Lewzân b.'Amr oğlu Zeyd oğulları: ad-Dahhâk (aş.bk.) ve Hazm (=Hâlide). Hazm kızları Ümmü 'Amr ve 'Umre ve oğulları 'Umâre (=en-Newâr) (oğlu Mâlik) ve 'Amr (='Umre). 'Amr kızı Nâile ve oğlu Muh. (=Kebşe, =Sübeyte). Muh. oğlu Ebû-Bekr. Ebû Bekr oğulları Bekr, 'Abd. ve Muh.=Emetü'l-Wehhâb) (oğlu 'Abdü'l-Melik). ad-Dahhâl b.Zeyd oğlu Sâbit oğlu Zeyd (=Ümmü Sâ'd Cemîle) oğulları: 'Abdü'r-Rahmân(='Umre) (kızı Ümmü Külsûnı ve oğlu Sa'îd), Zeyd (=Nâile), Selît (=Zeyneb) (kızları Habîbe ve Huleyde ve oğlu Yesâr), İsm.(=Ümâme) (oğulları Sâ'd ve Muş'ab), Sâ'd, Yahyâ (=Bessâme) (oğulları İbr. ve Zekerriyâ), Hârice (kızı Humeyde), 'Umâre (kızı Bessâme) ve Sül.(=Ümmü Humeyd) (oğulları Humeyd, 'Abd. ve Sa'îd).

KÂB b.el-Hazrec İbni'l-HârişİbniI-Hazrec b.Hâriçe'l-'Anqâ oğulları: Sâ'lebe (aş.bk.), Sâ'ide (aş.bk.) ve 'Adiyy. 'Adiyy oğlu Â'mir oğulları: 'Ubeyd(oğlu 'Abde oğlu Zeyd oğlu 'Amr kızı Hadîce ve oğlu Sürâka oğlu er-Rebî' oğlu Mahmûd) ve Mâlik. Mâlik oğlu Ümeyye oğlu 'Aîşe oğlu Kays (=Hadîce) oğulları: Sübeyy (oğlu 'Abd.), 'Ubâde ve Zeyd (=Muhibbe). Zeyd oğlu Ebü'd-Derdâ(=Ümmü'd-Derdâ) (kızı Büseyne ve oğulları ed-Derdâ ve Bilâl).

Sâ'lebe b.Kâb oğulları: Hâriçe(oğlu Ahmer oğlu Mâlik oğlu Kays oğlu el-Hâriş=Füshum oğlu Yezîd) ve Mâlikü'l-Agarr. el-Agarr oğulları: Zeydü Menât (oğlu Â'mir oğlu el-Itnâbe oğlu 'Amr oğlu Wâqid kızları Kebşe ve Muhibbe), en-Nû'mân(oğlu Zeyd oğlu Kays oğlu Zeyd oğlu Sâbit oğlu Beşîr oğlu Sâbit oğlu Ews oğlu Mâ'bed; en-Nû'mân'ın diğer oğlu Kays oğlu Zeyd oğlu Erkamm oğlu Zeyd), İmrü'l-Kays(aş.bk.) ve Zeyd. Zeyd İbni'l-Agarr oğlu Hulâs oğlu Sâ'lebe oğlu Sâ'd (=Üneyse) oğulları Simâk ve Beşîr (='Umre). Beşîr kızı Übbeyye ve oğlu en-Nû'mân(=Nâile). en-Nû'mân oğulları Yezîd, Beşîr ve Muh. (oğulları en-Nû'mân ve Rewâha).- İmrü'l-Kaysi'l-Ekber oğulları: 'Amr (aş.bk.) Mâlik (aş.bk.) ve Hâriçe. Hâriçe oğlu 'Amr oğlu Sâ'lebe oğlu Süweyd (='Umeyre) oğlu Hallâd (=Leylâ) oğulları: el-Hakem ve es-Sâib. es-Sâib kızı Emetullâh ve oğlu Hallâd (=Cemîle) (kızı Cezîme ve oğlu İbr.). 'Amr b.İmri'l-Kays oğulları: Kays (oğlu Sâ'd kızı 'Umeyre) ve 'Adiyy (oğlu Halîfe kızı Üneyse) ile İmrü'l-Kaysi's-Sağîr. Bunun oğlu Sâ'lebe oğlu Rewâha (=Kebşe) kızı 'Umre ve oğlu 'Abd. Mâlik b.İmri'l-Kaysi'l-Ekber oğulları: Şemmâs (aş.bk.) ve Ebû-Züheyr. Ebû-Züheyr oğulları: Züheyr,

'Amr (oğlu er-Rebî'=Hüzeyle oğlu Sâ'd='Umre kızı Ümmü Sâ'd Cemîle) ve Zeyd (=es-Seyyide). Zeyd oğlu Hârice (=Hüzeyle) kızı Habîbe ve oğlu Zeyd. Şemmâs b. Mâlik oğlu Kays (=Hind) kızı Zeyneb ve oğlu Sâbit=Habîbe, =Cemîle. Sâbit oğlu Muh. (=Ümmü Kesîr, =Emetullâh) kızı Kureybe ve oğulları Yûs. ve İsm. (oğlu 'Abdü'l-Habîr).

Sâ'ide b.Kâb oğlu el-Hazrec oğulları: 'Amr (aş.bk.), el-Hâris (aş.bk.) ve Sâ'lebe. Sâ'lebe oğlu Zeyd oğlu 'Abdü Wüdd oğlu Lewzân oğulları: Hârise (kızı Suhtâ), Wehb (oğlu Ebû-'Ubeyd kızı Huleyde ve oğlu 'Ubeyd), Niyâr (oğlu aş-Sâmit oğlu Mühalled oğlu Mesleme), Hareşe (=Hazme) (oğlu Ebû-Dücâne oğulları Hâlid ve Dücâne) ve Huneys. Huneys oğulları 'Amr (=Hind) (oğlu el-Münzir) ve Hâlid (kızları Ümmü Ünâs ve Ümmü Şerîk).el-Hâris Terîf b.el-Hazrec b.Sâ'ide oğlu Sâ'lebe oğulları: Kays (oğlu Ews oğlu Hucc oğlu 'Abdü Rabb) ve Ebû-Hazîme. Ebû-Hazîme oğulları: Hazîme, Hârise (oğlu Düleym oğlu 'Ubâde='Umre kızı Leylâ ve oğlu Sâ'd=Guzeyye oğulları İshâq, Kays ve Sa'îd=Büseyne oğulları Hâlid, İsm. ve Şürehbîl) ve el-Eşref (oğlu Halîfe oğlu Sâ'd kızı Guzeyye).- 'Amr İbni'l-Hazrec b.Sâ'ide oğulları: Sâ'lebe (oğlu Hârise oğlu Mâlik oğlu Sâ'd oğlu 'Amr= 'Umre kızı Sübeyte), Â'mir (oğlu Kısbe) ve Hârise oğulları: 'Awf (aş.bk.), Ümeyye (aş.bk.) ve Sâ'lebe. Sâ'lebe oğlu Hâlid oğlu Mâlik oğlu Sâ'd oğulları: 'Amr (oğlu Ebû-Hamîd kızı 'Umre ve oğlu Hamîd) ve Sehl (=Â'işe) (oğlu el'Abbâs=Cemâl kızı Âmine ve oğlu Übeyy). Ümeyye b.Hârise oğulları: Selâme (oğlu Wehb kızı Selâme) ve Habel (oğlu el-Hâris kızı 'Umre). 'Awf b.Hârise oğlu Â'mir oğlu el-Bedî' oğulları: Mes'ûd (oğlu Mâlik=er-Rebâb) ve Rebî'a. Rebî'a oğlu Ebû-Üseyd Mâlik (=Selâme) kızları Hafsa ve Habbâne ve oğulları: Guleyz, Hamze (oğlu Yahyâ), Üseyd ve el-Münzir (='Umre, =Mâwiyye). el-Münzir kızları Sewdâ, Â'işe ve el-Hawsâ ve oğulları ez-Zübeyr, Süweyd ve Sa'îd.

GAZB b.Mâlik İbni'l-Ews b.Hârise'l-'Anqâ oğlu Mâlik oğulları: Kâb (oğlu Â'mir oğlu Hadbe oğlu Sâ'lebe oğlu Bükeyr kızı Ümâme) ve 'Abdü Hârise. 'Abdü Hârise oğulları: Zürayk (aş.bk.) ve Habîb. Habîb oğlu Zeydü Menât oğulları: el-Hâris(oğlu Hârise oğlu aş-Sımme oğlu Selemân oğlu Sahr oğlu Selime) ve Mâlik. Mâlik kızı Hudeyle ve oğlu Sâ'lebe oğlu Zeyd oğlu 'Adiyy oğlu Hârise oğlu Lewzân oğlu el-Mu'allâ oğulları: Ebû-Zeyd (oğulları Zeyd ve Muh. oğlu Sa'îd) ve Hilâl(oğlu Muh. kızı Ümmü Külsûm).

Zürayk b.'Abdi Hârise oğlu Â'mir oğulları: Halde (aş.bk.), Hâlid (aş.bk.), Muhalled (aş.bk.), 'Amr (aş.bk.) ve Beyâza. Beyâza oğlu Â'mir oğulları: 'Ubeyd (oğlu Wedefe oğlu 'Amr kızı Ümmü Hâlid), el-'Aclân (oğlu Mâlik oğlu Kays oğlu Hâlid oğlu 'Abdü'r-Rahmân oğlu el-Qâsim oğlu Hâlid) ve Ümeyye (oğlu 'Amr oğlu Halde oğlu en-Nû'mân oğlu 'Amr oğlu en-Nû'mân kızı Sübeyte).

'Amr b.Â'mir b.Zürayk oğulları: Sâ'lebe (oğlu Bişr oğlu Halde oğlu Râfî' kızı Hind) ve el-'Aclân. el-'Aclân oğulları: Â'mir (oğlu el-'Aclân oğlu en-Nû'mân kızları Habîbe, Ümmü Kesîr ve 'Umre) ve Mâlik. Mâlik oğlu Râfî' oğulları: Hallâd (oğlu Yahyâ=Ümmü Yah., =Ümmü Sâbit kızları Hamîde ve Ümmü Külsûm ile 'Useyme ve oğulları 'Alî, Yah. ve Sâbit) ve Rifâ'a. Rifâ'a kızı Sübeyte ve oğulları: Mu'azzi(='Umre) (oğulları Sâ'd ve el-Hâris) ve 'Ubeyd(=Hind, =Sümeyke) (kızı Büreyhe ve oğulları Zeyd, İsm. ve Sa'îd).

Muhallıed b.Â'mir b.Zürayk oğulları: Â'mir(oğlu Halde oğlu 'Amr oğlu Süleym=en-Newâr oğlu 'Amr=Habîbe, =Ümmü'l-Benîn oğulları en-Nû'mân, Eyyûb, Sâ'd, 'Usm. ve el-Benîn) ve Halde. Halde oğulları: Sâbit (oğlu Kays kızı Ümmü Külsûm), 'Amr (oğlu Â'mir kızı Ümmü Yahyâ), Hışn (oğlu 'Amr oğlu Kays oğlu Hanzale (=Ümmü Î'sâ) oğulları Î'sâ, 'Amr ve Muh.; Hanzale kızı Ümmü Cemîl) ve 'Usmân. 'Usm. kızı Ümmü'l-Benîn ve oğulları: Sâ'd ve Ebû-'Ubâde (=Ümmü Hâlid). Ebû-'Ubâde kızı Meymûne ve oğulları: 'Ubâde (oğlu Mes'ûd), Hâlid, 'Ukbe (=Cemîle) (oğulları 'Abd., İsm. ve Sâ'd) ve Ferwe (=Ümmü Külsûm, =Kebşe) (oğulları 'Abdü'r-Rahmân, Dâw., Seleme ve 'Usm.).

Hâlid b.Â'mir b.Zürayk oğlu Â'mir oğlu cr-Rebî' oğlu el-Hakem (=Habîbe) oğlu Mes'ûd (=Ümmü 'Amr, =Meymûne) kızı Sâre ve oğulları: 'Amr, Î'sâ, Eyyûb ve İbr.-Halde b.Â'mir b.Zürayk oğlu Zeyd oğlu Sâmit oğlu Mu'âwiye oğlu Ebû-'Ayyaş 'Ubeyd. 'Ubeyd oğulları: Mu'âwiye (oğlu Muh.), en-Nû'mân (=Ümmü 'Ubâde)(oğulları Muh. ve Talha), Sül. (oğulları Zeyd, Has. ve Î'sâ) ve Beşîr (= Ümmü Külsûm) (kızı Ümmü İyâs ve oğulları Yah. ve Zekeriyyâ).

II

CÂHİLİYE DEVRİ ARAB DEVLETLERİ

1. Yemen (M.Ö. 1400 - M.S. 629)

İslâm'dan önceki (Ar.kablü'l-İslâm) Arab târîhine "Câhiliyye Devri" denmektedir. Kuzey ('Adnânî) Arabları'nın göçebe (bedevî) olmasına, ancak Mekke gibi birkaç ticârî site (cumhûriyet) kurmalarına mukaabil Güney Arabları (Kahtânîler), mühim şehirler kurmuşlardır. Merkezleri Yemen'dir. Onun için Güney Arabları'na "Yemen Arabları" da denmiş ve Hicâz Arabları'ndan ayrılmıştır. Fakat Güney Arabları, çok erken devirlerde Yemen'den taşarak, Suriye ve Irâk'a kadar olan sâhalara yerleşmişlerdir. Bugünki klasik Arabca'nın, *Kur'ân* Arabcası'nın esâsı Hicâz ('Adnânî) Arabcası'dır, yazı da öyledir, Güney Arabcası'nın yazı sistemi başka idi. Câhiliyye devrinden kalmış hiç bir kitap yoktur. Sonradan bâzı Câhiliyye şâirlerinin şiirleri ve menâkıbı kitap hâlinde tedvîn edilmişse de, bu şâirler de, İslâm'ın zuhûruna yakın zamanların, V.-VII. asırların şahsiyetleridir. Daha önceki zamanlardan ve Mîlâd Öncesi'nden kalanlar, bilhassa Yemen'de yoğunlaşan kitâbelerdir. Bugünki Arabca'dan çok farklı bir Arabca ile yazılmış olan bu kitâbelerin binlercesi yayınlanmış, terceme edilmiştir. Bu işe hayâtını vakfeden müşteşrıkler vardır. Güney Arabları, Habeşiştân'a da geçerek oraya medeniyet götürmüşler ve ilk Habeş devletini kurmuşlardır. Eski Yemen Arab târîhi şu safhalara ayrılmaktadır:

I. MİNÂ (MA'AN, MA'İN) HÂNEDÂNI (M.Ö. 400? - M.Ö. 100?): Merkez Ma'an (Ṣan'â doğrusu, Cewf güneyi), sn. Karnawu'dur (Ṣan'â'nın kuzey-doğusunda). M.Ö. 400'den önceki durumu çok ihtilâflıdır, M.Ö. 1400'e kadar geri alan târihçiler vardır.

II. SEBÂ HÂNEDÂNI (M.Ö. 750? - M.Ö. 25?): Taht şehri Maryaba (Ar. Mâ'rib) idi. Önceleri Mısır'a tâbî idi. 27 kraldır. İlk 15 kral mükerrib=râhib-kraldır. Katebân devleti de denir. Habeşistan'da da bâzı topraklara sâhib oldu. Hazret-i Süleymân ile evlenen Belkıs, bu hânedândandır. İlk devreye M.Ö. 750'den öncesine aid bilgi yok gibidir.

III. HİMYERÎ HÂNEDÂNI (M.Ö.25?-M.S.533?): Ḥimyer b.Sebâ (Sebe) b.Yaşcüb b.Yâ'rüb b.Kahṭân nesli. Taht şehri Reydan (bugünki Zafer). Kralların unvânı: tubbâ. 345-375 = 30 müddetle Habeşistan (Aksum) krallarına tâbî. 330-345 arasıda saltanat süren kraliçeleri: Belkıs b.Hedhad. Son krallar: Mâlikî Karib Yuhamin (378 -) ve oğulları Ẕâri-Amar Ayman ve Ebû-Karib Es'ad; Şaraḥbîl Yâ'fûr (451-460), Şaraḥbîl Yakkuf (460-480), Luḥay'at Yanûf (480-510), Ẕû-Şanâtir, Mâ'dîkarib Yan'am (son 3'ü Yakkuf'un oğulları), Ẕû-Nüwâs (- 525). Bir müddet devlete Kinde (aş.bk.) hânedânı hâkim oldu ki, Ebû-Karib Es'ad'ın kardeşi 'Amr'dan inmişlerdir. Son hükümdar Ẕû-Nüwâs, 525'te Habeşler'ce öldürüldü.

IV. HABEŞLER (533 - 577): Merkezi Ṣan'â'ya getiren Habeş müstevlîler, Hıristiyan idi. Aksum krallarının umûmî vâlîleri ol. Yemen'i idâre edenler: Ebrehe'l-Eşrem (525-570) ile oğulları Yeksum ve Mesruk. Ebrehe, *Kur'ân*'da tasvîr edilen ve Peygamber'in doğum yılında vukuu' bulan (570) netîcesiz Mekke seferinde öldü ki, Habeş'ten getirdiği fillerle Kâbe üzerine yürümüştü.

V. İRANLILAR (577 - 629): Eski Ḥimyerî hânedânından Ẕû-Yezen oğlu Seyf (katl) ve oğlu Wahriz. İran (Sâsânî) umûmî vâlîleri ol. Yemen, Ḥaḍramût, 'Ummân ve Baḥreyn'i yönettiler. Son İran vâlîsi Bazan, 629'da ihtidâ ederek İslâm devletine dâhil oldu ve Sâsânîler'in Arabistân ile ilgileri kesildi.

Ẕû-Yezen'in yukarıya doğru şeceresi şöyledir: b.Eslemm b.Zeyd b.el-Gawṣi'l-Aṣgar b.Sâ'd b.'Awf b.'Adiyy b.Mâlik b.Zeyd b.Sclh b.'Amr b.Kays b. Mu'âwiye b.Cüşemm b.'Abdi Şems b.Wâil b.el-Gawṣ b.Ceydân b.Katan b.'Awf b.'Arîb b.Züheyr b.Ayman b.el-Hümeysâ b.Ḥimyer b.Sebe. Ẕû-Yezen'in oğlu Seyf'in oğlu 'Ubeyd oğlu Kays oğlu en-Nû'mân oğlu el-Ḥâriṣ oğlu 'Ufeyr oğlu Zür'a oğlu 'Ufeyr ol. devâm etmiştir ki, sonuncusu IX. asrın ikinci yarısında yaşamıştır.

VI. KATABAN HÂNEDÂNI : M.S.I. asırda sönen bir Yemen devleti de Kataban hânedânınca temsîl edilir ve Mâ'rib'e yakın sâhalardadır. Kralları: Yada'ab Ẕabyân, Şahîr Yağûl, Hawfâ'amm, Şahîr Yağûl Yuharcib, Warawü'l-Gaylân Yuhan'im, Ebû-Şabam, Sahîr Gaylân, Bi'amm, Ẕamar-'alâ ve Yada'ab Yağûl.

Ma'in Kralları: 1) İlyafî' Yiṣî' M.Ö. 400'e doğru (çok daha önce de olabilir), 2. Ḥufnu Ẕârih (oğlu), 3) İlyafî' Riyâm (kardeşi), 4) Ḥawfi 'Aṣte (oğlu), 5) Abyadî' Yiṣî' (kardeşi), 6) Wakahü'r-Riyâm (3 oğlu), 7) Ḥufnu Ṣidku (kardeşi), 8) İlyafî' Yafaş (oğlu), 9) İlyafî' Wakah M.Ö. 250'de doğru, 10) Wakahü'l-Ṣıdku (oğlu), 11) Ebû-Karîb Nabat (oğlu), 13) Yiṣ'i'l-Ṣıdku, 14) Wakahü'l-Yaṣî' (oğlu) M.Ö. 150'ye doğru, 15) İlyafâ' Yaşur (oğlu), 16) Ḥufnum Riyâm (oğlu), 17) Wakahü'n-Nabat (kardeşi), 18) Ebû-Yadî' Riyâm, 19) Ḥalî-Karîb Sıdku (oğlu), 20) Ḥufnum Yaṣî ' (oğlu), 21) Yiṣ'ü'r-Riyâm, 22) Tubbâ'-Karîb (oğlu) M.Ö. 100'e doğru.

Sebâ Kralları: 1) Samah 'Alî M.Ö. 750'ye doğru, 2) Yadâ'ü'z-Zarih (oğlu), 3) Yaṣî'-amar Watar I (oğlu), 4) Yadâ'ü'l-Bayin I (oğlu), 5) Yaṣî'-amar Watar II (yeğeni), 6) Karîbü'l-Bayin (oğlu), 7) Zamar 'Alî Watar (oğlu), 8) Samah 'alâ Yânif I (oğlu), 9) Yaṣî'-amar Bayin I (oğlu), 10) Karîbü'l-Watar I (7 oğlu) M.Ö. 450'ye doğru, 11) Samah 'alâ Zârih (oğlu), 12) Karîbü'l-Watar II (oğlu), 13) eş-Şarah I (kardeşi), 14) Yadâ'ü'l-Bayin II (12 oğlu), 15) Yekrib Melik Watar (oğlu), 16) Yaṣî'-amar Bayin II (oğlu), 17) Karîbü'l-Watar III (oğlu), 18) Samah 'alâ Yânif II (oğlu), 19) eş-Şarah II (oğlu), 20) Zamar 'alâ Bayin I (kardeşi), 21) Yadâ'ü'l-Watar (oğlu), 22) Zamar 'alâ Bayin II (oğlu), 23) Karîbü'l-Watar IV (oğlu), 24) el-Karîb Yuhan'im, 25) Karîbü'l-Watar V, 26) Wehb, 27) Anmar Yuhan'im (oğlu), 28) Zamar 'alâ Zârih (oğlu) 29) Neş'e-Karîb Yuhan'im (oğlu), 30) Nâṣır Yuhan'im, 31) Wehbü'l-Yahuz, 32) Karîbü'l-Watar Yuhan'im(oğlu).– Ḥamdânî Hânedânı: 33) Yarîm Eymen I b.Ews-Lât Refşân M.Ö. 80'e doğru, 34) 'Alhân Nahfan (oğlu) M.Ö. 60'a doğru, 35) Far'um Yanhab, 36) Yarîm Eymen II (34 oğlu) M.Ö. 35'e doğru, 37) Şâ'rum Awtar (34 oğlu) M.Ö. 25'e doğru, 38) Yâzil Bayyin (35 oğlu) M.Ö. 25'e doğru, 39) İlaşarah Yahzub(kardeşi) M.Ö. 25'e doğru.

Sebâ ve Zû-Reydân (Ḥadramût) kralları olan Ḥimyerî Hânedânı: 1) son Sebâ kralı İlaşarah Yahzûb M.Ö. 25'e doğru, 2) Neş'e-Karîb Yemin Yuharḥib (oğlu), 3) Watar Yuḥamin (kardeşi), 4) Yâsir Yuḥasdiq, 5) Zamar 'alâ Yuḥâbir II (oğlu), 6) Saran Ya'ubb Yuḥan'im (oğlu), 7) Zamar 'alâ Yuḥâbir II (oğlu), 8) Zamar 'alâ Bayin, 9) Karîbü'l-Watar Yuḥan'im (oğlu), 10) Ḥalk-amar (oğlu), 11) Zamar 'alâ Zârih (kardeşi), 12) Yadâ'l-Watar (oğlu) M.S. 200'e doğru, 13) el-Azz Nawfan Yuḥasdiq 245'e doğru, 14) Yâsir Yuḥan'im, 15) Şâmir Yuḥar'iş (oğlu), 16) Yârim Yarḥab, 17) Aksûm kralı Ela Amida 340'a doğru, 18) Mâlik-Karîb Yuḥam'in 378'e doğru, 19) Ab-Karîb Es'ad (oğlu) 385'e doğru, 20) Warau-amar Eymen (kardeşi) 420'ye doğru, 21) Şarah bi'l-Yâ'fûr (19 oğlu) 425'e doğru, 22) Ma'add-Karîb , 23) 'Abdü Kilâl, 24) Şarah bi'l-Yekûf, 25) Newf (oğlu), 26) Lahi-'asta Yanûf (kardeşi), 27) Merşed-ilan Yanûf 496, 28) Mâ'dî-Karîb Yâ'fur, 29) Yûsuf Eş'ar Zî-Nüwâs 515-525, 30) Sumu-Yafâ' Eşwâ' 525-533. Habeş Hânedânı: 31) Ebrehe'l-Eşrem 533, 32) Yeksûm (oğlu) 570, 33) Mezruq (kardeşi) 572, 34) Ma'dî-Karîb 575-577, İran hâkimiyeti.

Bugünki Kuzey-Güney Yemen topraklarında kuzeyden güney-batıya Ma'în (başkent Karnaw), Sebâ (Mâ'rib), Katabân (Temnâ), Hadramewt (Sewbe) devletleri sıralanıyordu. Sebâ dili bir Sâmî dil olup Arabca değildir. Dîğer devletlerin dili de öyledir. Krallarına mükerrib deniyordu ki aynı zamânda başrâhib idiler. Mükerrib sn. melik ve kabîle (şâ'b) reîsleri kayl'ler ise şeyh adını almışlardır. Mükerrib'lerin adının sonuna Zû-Reydân getiriliyordu. Bunlardan Şammar Yuhariş M.S. 300'e doğru Hadramewt'i Sebâ'ya ilhâk etdi. Bu devletlerde üçlü ilâh Şems-'Aşter (yıldız)-Kamer üçlüsü olup adı Sebâ'da İlmakah, Ma'în'de Wedd, Katabân'da 'Amn, Hadramewt'de Sîn idi.

2. Nebâtîler (M.Ö. 450 - M.S. 105)

Sînâ, Ürdün, Güney Filistin, Kuzey Hicâz ve Hawrân'da hükümrân olmuş bir Arab devletidir. O zamânın kültür dili olan Ârâmî'yi resmî dil kabûl etmiştir. Merkez Petra (Ar. Selâ)'dır. 556 yıl kadar devâm etmiştir. Fakat krallarının adlarını ancak son 275 yıl için, M.Ö. 169'dan îtibâren biliyoruz. M.Ö. 62'de Roma'ya tâbî olarak son 168 yılını Roma tâbii ol. geçirmiştir. M.Ö. 65'te Pompeus, Petra'ya gelerek III. el-Hâriş'i ziyâret etmiştir. Bu III. el-Ḥâriş,XII. Antiochus'u mağlûb ve katl etmekle de ünlüdür.

106 yılında Roma, devlete son vererek, doğrudan doğruya ilhâk etmiştir. M.Ö. 169'dan ît. Nebâtî kralları şunlardır (C.Zeydân, *el-'Arab Kabli'l-İslâm*, 69):

1.el-Hâriş I(Hariset=Aretas) (169-144 = 25), oğlu 2. Mâlikü I (144?-110 = 34), oğlu 3. el-Hâriş II (110 - 95 = 25), oğlu 4. 'Ubâde I('Obodat=Obodas) (Ârâmî ve Yunanca'ları) (950 - 870 = 80), oğlu 5. Rabb'êl II (Rabbil/Rabilos) (87), kardeşi 6. el-Hâriş III (Philhelene Erotimos) (870-62=250), oğlu 7. 'Ubâde II (62-50=12), oğlu 8. Mâlik II (Mâlikü=Malichos) (50-28=22), oğlu 9. 'Ubâde III (28-9=19), oğlu 10.el-Hâriş IV Râḥem'ammeh (Philopater) (M.Ö.9-M.S.40=49) = Haldu, = Şükeyle (Şakîle), oğlu 11. Mâlik III (40-70=30), oğlu 12. Rabb'êl III (70-101=31) (annesi Şükeyle'nin niyâbetinde) = Cemîle, oğlu 13. Mâlik IV (101-105 = 4).

3. Tedmür (III. Asır)

Ar. Tedmür (Tadmur) = Lat. Palmyra, Suriye'nin güneye doğru ortasındadır. Burası taht şehri olmak üzere, Suriye ve Lübnan'da hükümrân Arab devleti, 200 yıllarından daha önce teşekkül ederek, M.S. 273'e kadar devâm etmiş, az sürmekle berâber İlk Çağ târîhinde ün kazanmıştır. 271-272 yıllarında Mısır ve Anadolu'da kısa hâkimiyet kurulunca, kral, "imparator" unvânını bile almıştır. Resmî dil Ârâmî'dir. Konuşma dili Arabca, lingua franca Yunanca ve Latince'dir.

İlk krallar Hayran, oğlu Wehbellat (Wehbü'l-Lât), Nasor (Naṣr) (Wehb'in oğludur). Üzeyne I (Lat.Odenathus) b.Naṣr, Roma'ya tâbî olmuş ve M.S. 250'ye doğru ölmüştür. Bir torununun Latince adı Maeonuis'tir. Yerine oğlu II. Üzeyne geçmiştir (258-267b). Sâsânî (İran) imparatorluk taht şehri Medâin'i işgal ve yağma etmekle, Şehenşâh Şâpûr'u yenmekle ünlüdür. Zevcesi Zeyneb (Lat. Zenobia Septimia), Roma tarafından "augusta" unvânı verilmekle tanınmış ve "Doğu'da İmaparatoriçe" titrini taşımıştır. İlk Çağ'ın en ünlü kadınlarından biridir. İhtirâsiyle, 3 asır önceki Kleopatra'ya benzer. Oğlu nâmına 5 yıl nâibe olan (267b-272b) Zeyneb, Mısır'ı ve Anadolu'nun bir kısmını işgal etmiştir. 273-76'da Roma'da esîr ol. yaşayıp öldürülmüştür. II. Üzeyne'nin yerine Zeyneb'den doğma oğlu çocuk II. Wehbü'l-Lât (Lat.Waballath) geçmiş, Septimus Vaballath Athènodoras unvânını ve "Doğu Avgustusu = İmparatoru" titrini taşımıştır. Ayni titr, başka anadan doğan ağabeyi 266'da öldürülen Herod'a da verilmiştir. Wehbü'l-Lât'tan (267b-273) sn. Roma ülkeyi doğrudan doğruya ilhâk etmiştir.

4. Kinde (425 - 645)

Hadramût menşe'li olup Arab yazısı kullanan Benû-Kinde, Necd'de el-Ḥîre merkez olarak 425-645? = 220? müddetle bir Bedevî Arab krallığı kurmuştur. Bu Arab boyundan Ḥassân b.Mu'âwiyeti'l-Ekremeyn de, Yemen'de saltanat sürüp öldürülmüştür (420-425). İlk Kinde hükümdârı Ḥücrü Â'kılı'l-Mürarr'ın şeceresi şöyledir: Ḥücr b.'Amr b.Mu'âwiyeti'l-Ekremeyn b.el-Ḥâriṣi'l-Ekber b.Mu'âwiye b.Ṣewr b.'Amr Murattî b.Mu'âwiye b.Kinde Ṣewr b.'Ufeyr b.'Adiyy İbni'l-Hâriş b.Mürre b.Üded b.Zeyd b.Yeşcüb b.'Arîb b.Zeyd b.Kehlân b.Sebe b.Yeşcüb b.Yâ'rüb b.Kaḥtân. I. Ḥücr'ün amcası el-Ḥâriṣi'l-Wellâde'den, ayrı bir dal ayrılmaktadır. Kinde boyunun atası olan ve "Kinde" denen Ṣewr, I. Ḥücr'ün 8. atasıdır. Şu hâlde yaklaşık M.S. 190 yılına doğru ölmüş olması gerekir. Kinde melikleri yaklaşık tarihlerle şunlardır: 1. Ḥücr I Â'kılı'l-Mürar (460-500=40), oğlu 2. 'Amr ü'l-Maksûr (500-520=20), oğlu 3. el-Hâriş (520-540=20) (Mezdekî dîninden), oğlu 4. Ḥücr II (540-550=10), oğlu 5. İmrü'l-Kays

(550-555?=5?) (dayısı: İmmü'l-Kaysi'l-Mühelhil 'Adî b.Rebî'a't-Taglebî de kasîde şâiridir. Kinde kralı İmrü'l-Kays'ın annesi, Fâtıme binti Rebî'a'dır), 6. Mâ'dî-Kerib İbni'l-Hâriş b.'Amr (555?-610?=55?). el-Hâriş'in Hristiyan kızı Hind, Lahmî meliki III. Münzir'le evlenmiştir. Katledilen el-Hâriş'in (no.3) diğer oğulları 'Abd. ile Seleme ve 550'den önce öldürülen Bekr ve Wâil şeyhi olarak katledilen Şürahbîl'dir. Seleme, Taglib ve Nemr şeyhi idi. Oğulları 'Amr, Kays, Yezîd'dir, 'Amr ve Yezîd, babalarının mülkünü paylaştılar, Kays ise İstanbul'a gitti, Bizans generali olarak Filistîn'e gönderildi, âilesinin bir çok üyesi gibi Hristiyan'dı. I. Hücr'ün oğlu Muâwiye'l-Cewn, Yemâne şeyhi idi. Sonra Hadramût'a gidip Mûsevî oldular. Şâir el-Eş'aş, oğludur. II. Hücr; Benî-Esed, Gatafân ve Kinâne boyları şeyhi, Mâ'dî-Kerib (no.6) ise Kays-Aylân şeyhi olarak hüküm sürmüşlerdir. 5. melik İmrü'l-Kays, ünlü *Mu'allaka* şâiridir; Câhiliyye devrinin en büyük Arab şâiridir, bütün Arab şiirinin de dehâlarından sayılmaktadır. Bizans'ı ziyâreti zamânında, İmp. Iustinianos tar.da kabûl edildikten sn. dönerken Ankara'da ölmüştür. Torunu, eshâb'dandır. Kinde hânedânından 'Abdü'r-Rahmân b.Muh.b.Eş'as, 698'de Sicistân vâlîsi olmuştur.– İmrü'l-Kays'ın annesi: Fât.b.Rebî'a. İmrü'l-Kays'ın adı: 'Adî, künyesi: Ebü'l-Hâriş. Kinde şeyhleri âilesinin bir kısmı Endülüs'e gidip mülûkü't-tawâif arasına katıldılar (G.Olinder, *The Kings of Kinda,* Londra 1927).

5. Lahmîler (268 - 635)

Lahmîler'in ilk hükümdârı Tenûhî melîki Cezîme'nin yeğeni I. 'Amr'ın şeceresi: 'Amr b.'Adiyy (=Reqâş) b.Nasr b.Rebî'a b.'Amr İbni'l-Hâriş b.Su'ûd b.Mâlik b.'Adiyy 'Amcn b.Nümâre b.LAHM Mâlik b.'Adiyy İbni'l-Hâriş b.Mürre b.Üded b.'Amr b.'Arîb b.Yeşcüb b.Zeyd (burada şecere, Gassânîler'le birleşir) b.Kehlân b.Sebe' b.Yeşcüb b.Yâ'rüb b.Kahtân. Hânedâna adını veren Lahm Mâlik, I. 'Amr'ın 11. atası olmakla M.Ö. 70'e doğru ölmüş bulunması gerekir.

Devletin merkezi Hîre, Irak'ta Necef'in güney-doğu banliyösüdür ki, târîhî Kûfe şehri de az yakındadır. Benî-Lahm'a, Âl-i Menâzire ve I. 'Amr'ın decesine izâfeten Nasrîler de denir. Bâdiyetü'ş-Şâm'da (Suriye Çölü), Sâsânîler'e (İran imparatorluğu) tâbî olarak, 268-635 = 367 yıl müddetle hükümrân olmuşlardır. Hîre, 410 yılında piskoposluk merkezi olmuştur. Ancak Lahmîler de, Kindeler gibi, Eski Arab dîninde, putperest olarak kalmışlardır. İlk hükümdârın Mani dîninden, 2. hükümdârın Nestûrî Hristiyan olduğu anlaşılıyor. Lahmî melikleri ve kendileri için verilen, en mâkul saltanat tarihleri şöylerdir:

1. 'Amr I b.'Adiyy b.Nasr b.Rebî'a (268-288=20)
2. İmrü'l-Kaysi'l-Bed' I b.'Amr I (288-7.12.328=40)
3. 'Amr II b.İmri'l-Kays I (7.12.328-377=49)
4. Ews b.Kallâm ('Amâlika'dan) (377-382=5)
5. İmrü'l-Kaysi'l-Muhriq II b.'Amr II (382-403=21)
6. en-Nû'mâni'l-Â'merri's-Sâilı I b.İmri'l-Kays II (403-431=28)
7. el-Münzir I İbni'n-Nû'mân I (431-473=42)
8. el-Eswed İbni'l-Münzir I (473-497=24)
9. el-Münzir II İbni'l-Münzir I (497-500=3)
10. en-Nû'mân II İbni'l-Eswed (500-504=4)
11. Ebû-Yâ'fürr b.'Alkame'd-Deylemî (504-507=3)
12. İmrü'l-Kays III İbni'n-Nû'mân II (507-510=3)
13. el-Münzir III b.İmri'l-Kays III (510-6.554=44)
14. el-Kindî (Kinde) (6.554-563=9)

15. 'Amr III İbni'l-Münzir III (563-569=6)
16. Qâbûs I İbni'l-Münzir III (569-573=4)
17. Sührâb Zeyd (İranlı) (573-583=10)
18. el-Münzir IV İbni'l-Münzir III (583-586=3)
19. en-Nû'mân III Ebî-Qâbûs İbni'l-Münzir IV (580-602=22)
20. İyâs b.Kebîse (Tayy) (602-611=9)
21. Zâdiye (Âzâdbeh) b.Bânyân b.Mihr-i Bendân Hemedânî (611-630=19)
22. el-Münziri'l-Magrûri'l-Garûr İbni'n-Nu'mân III (630-633=3)
23. Qâbûsü'l-Eswed II İbni'n-Nû'mân III (633-635=2)

377-382=5 (Arab) + 504-507=3 (İranlı) + 6.554-563=9 (Arab) +582-583=1 (İranlı) + 614-619=5 (Arab) + 619-630=11 (İranlı) olmak üzere = 34 yıl saltanat fâsılası düşülürse, Lahmî hânedânının hükümranlığı 333 yıla iner.

I. en-Nû'mân (no.6), Sâsânî şehenşâhı Behrâm Guur'un lalası olmuştur. I. el-Eswed (8), Kinde hânedânının dâmâdıdır. II. en-Nû'mân (10), ferâgat ederek tahttan çekilmiştir, sonra savaşta öldü. III. İmrü'l-Kays'ın (12) zevcesi Mâessemâ'dır. III. el-Münzir'in (13) zevceleri, Kinde hânedânından iki kızkardeş olan Hind ile Üsâme'dir ki, Hıristiyan olan Hind b.el-Hâriş, oğlu III. 'Amr'ı(15) da Hıristiyan yapmıştır; Üsâme ise, I. Qâbûs'un (16) annesidir. III. Münzir'in veliahdi en-Nû'mân, 531'de Rakka muhârebesinde ölmüştür. III. Münzir ise, 6.554'te Kınnesrîn yakınlarında (Güney Suriye) Zeyye meydan muhârebesinde Gassânî el-Hâriş'e yenilerek katledilmiştir. IV. Münzir (18) de Hind b.el-Hâriş b.'Amr b.Hücr'den doğmuştur, zevcesi Selmâ'dır. III. Nû'mân (19), Hıristiyan'dır, annesi Mûsevî idi. Kızkardeşi Hind ve kardeşi Hassân'dır. Zevceleri, ikisi de Tayy boyundan Zeyneb ile Fer'a (II. Qâbûs'un ann.)'dır. III. Nû'mân da öldürülmüştür. Tahta geçmiyen bir oğlu el-Münzir'dir. V. el-Münzir (22), Bahreyn'de hükümrân olmuş, Hazret-i Ebû-Bekr zamânında Hâlid b.Welîd'e yenilerek öldürülmüş, Bahreyn, İslâm devletine dâhil olmuştur. Kardeşi II. Qâbûs (ki ağabeyi olmak gerekir) (23), Müslümanlar'a direnmişse de, o da öldürülmüştür. Zevcesi Selmâ'yı, Sâsânî başkumandanı Mühennâ nikâhlamıştır.

6. Gassânîler (360? - 636)

Lahmîler nasıl, İran imparatorluğunun (Sâsânîler) Bizans'a karşı büyük uc beyleri idi iseler, Gassânîler de, Bizans (Doğu Roma) imparatorluğunun, İran'a karşı büyük-uc beyi idiler. 500 yılına doğru Yâ'qûbî (Monophysite) Hıristiyan oldukları ve Bizans'a (İstanbul) gidip geldikleri için, daha bedevî karakterde olan Lahmîler'e nazaran, Batı medeniyyetinin bir parçası idiler. Bizans'a tâbî olarak yaşamışlar, fakat 613'ten ît. Sâsânîler'e tâbi olmıya mecbur kalmışlardır. 529'da İmparator Iustinianus tarafından Gassânî meliklerine 'phylarchus' ve "patrikios" unvanları tevcîh edilmiştir. 360? - 636 = 276 yıl müddetle devâm etmişlerdir. Güney Suriye ve Ürdün'de hükümrân olmuşlar, sınırlarını bâzan daha ötelere de götürmüşlerdir. Taht şehirleri çok def'a Şâm'ın 80 km güneyinde Câbiye, bâzan Busre, bâzen Busre'ye çok yakın Şâm olmuştur. Fakat melikler çok def'a çadırlarını Bâdiye'nin istedikleri yerinde kurmuşlardır. Resmî dilleri, Lahmîler'de olduğu gibi Arabca'dır. Bunlar da Lahmîler gibi Güney Arabları'ndan oldukları hâlde, dil ve kültür bakımından, çok kuzeyde yaşadıkları icin Kuzey Arabları'na ('Adnânîler) benzemişlerdir. Lahmîler'de lingua franca Pehlevî dili iken, Gassânîler'de Yunanca'dır. Nc za-

mandan îtibâren Hıristiyan oldukları kesin değildir, fakat bu dînin Cebele (no.5) ile başladığı düşünülebilir. Bunlar da Lahmîler gibi Ezd boyundan olup, ataları Zeyd b.Kehlân'da birleşmektedir. Hânedâna adını veren Mâzin Gassân, Cefne'nin (no.1) 7. ve Cebele'nin (no.5) 11. atası olmakla, M.S. 160 yıllarına doğru ölmüş olmalıdır. Hânedânın seceresi şudur: Cefne b.'Amri Müzeyqiyâ b.Â'mir Mâissemâ b.Ḥârise'l-Gıtrîf b. Sâ'lebe b.İmri'l-Kays b.Sâ'lebe'l-Behlûl b.Mâzin Gassân İbni'l-Ezd İbni'l-Gaws b.Nebt b.Mâlik b.Zeyd b.Kehlân b.Sebe' b.Yeşcüb b.Yâ'rüb b.Kaḥtân. VII. asır başlarında Gassânî saray şâirleri arasında en-Nâbiga ve Ḥassân b.Sâbit gibi çok büyük isimler bulunmaktadır.

1. Cefne I b.'Amri Müzeyqiyâ b.Â'mir Mâissemâ (360?-)
2. 'Amr I b.Cefne I
3. Sâ'lebe b.'Amr I
4. el-Ḥâriṣ I Ebî-Ḥamîr b.Sâ'lebe
5. Cebele I Atfer İbni'l-Ḥâriṣ I (490?-529=39?)
6. el-Ḥâriṣi'l-Â'rec II b.Cebele I (529-569=40)
7. el-Münẕiri'l-Ekber I İbni'l-Ḥâriṣ II (569-581=12)
8. en-Nû'mân I İbni'l Ḥâriṣ II (581-602=21)
9. el-Münẕiri'l-Aṣgar II İbni'l-Ḥâriṣ II (602-)
10. Cebele II İbni'l-Ḥâriṣ II
11. el-Eyhem I İbni'l-Ḥâriṣ II
12. 'Amr III İbni'l-Ḥâriṣ II
13. Cefnetü'l-Aṣgar II İbni'l-Münẕir I
14. en-Nû'mâni'l-Aṣgar II İbni'l-Münẕir I
15. en-Nû'mân III İbni'l-Münẕir I
16. Cebele III İbni'l-Münẕir I
17. en-Nû'mân IV İbni'l-Eyhem I
18. el-Ḥâriṣ III İbni'l-Eyhem I
19. en-Nû'mân V İbni'l-Ḥâriṣ III
20. el-Münẕir III İbni'n-Nû'mân V
21. 'Amr III İbni'n-Nû'mân V
22. Hücr İbni'n-Nû'mân V
23. el-Ḥâriṣ IV b.Hücr
24. Cebele IV İbni'l-Ḥâriṣ IV
25. el-Ḥâriṣ V b.Cebele IV
26. en-Nû'mân VI İbni'l-Ḥâriṣ V
27. el-Eyhem II b.Cebele IV
28. el-Münẕir IV b.Cebele IV
29. Şerâḥîl b.Cebele IV
30. 'Amr IV b.Cebele IV
31. CebeleV İbni'l-Ḥâriṣ V
32. Cebele VI İbni'l-Eyhem II (-636)

Yukarıdaki liste, Wüstenfeld'e göredir. Wüstenfeld'in büyük érudition'una îtimâd edilerek nakledilmiştir. Böylece 602, bilhassa 614'ten ît. Gassânî prensleri, Bizans ile

İran arasında kalmışlar, elde ettikleri çöl parçalarında, biribirlerinden ayrı, emîrler, belki şeyhler ol. hüküm sürmüşler, meliklik devirlerinden eser kalmamıştır. I. Cebele (no.5), Mâriye ile evlidir. Oğlu II. el-Hâriṯ ile berâber, hânedânın en ünlü hükümdarlarıdır. İrân ile savaşta öldü. II. el-Hâriṯ (6), 11.563'te Istanbul'da ihtiyar İmparator Iustinianus'u ziyâret etmiştir. Oğlu I. el-Münẕir(7) de 580'de Istanbul'a gitmiş, ertesi yıl öldürülmüştür. Zevcesi Rümânis'tir. Kardeşi I. en-Nû'mân'ın(8) zevcesi el-Mütecerride'dir. Bu hükümdar da katledilmiştir. 570'te I. el-Münẕir, Laḫmîler'in taht şehri el-Ḥîre'ye girmiştir. Bu zâtın kızkardeşi Ḥalîme'dir. Son Gassânî, VI. Cebele (32), Dûmetü'l-Cendel emîri iken burası Ḫâlid b.Welîd tar. fethedilmiş, Gassânî saltanatı son bulmuş, VI. Cebele ihtidâ etmiş, fakat az sonra Istanbul'a kaçıp tanassur ederek orada ölmüştür. Hazret-i 'Ömer zamânıdır.

Bibliyografya. Arabca klasik coğrafyalar: Hemdânî; Ebü'l-Fidâ; Yâ'qût; *BGA* serisinde yayınlanan 7 eser (Leiden, 1870-92; I: el-Iṣṭaḫrî, II: İbnü Ḥawkal, III: el-Mukaddesî, V: İbnü'l-Fakıyhi'l-Hemeḏânî, VI: İbnü Ḫurdâḏbeh, VII: İbnü Rüste (IV: ilk 3 cildin endeksi); İdrîsî; Arab kronikleri: Ṭaberî; Mes'ûdî; Belâzürî; İbnü'l-Eṯîr; ilm-i ensâba âid Arab eserleri (I. cildin ilk bahsinin bibliyografyasına bk.).

Glaser, *Skizze und Geschichte und Geographie Arabiens,* 2 c., Berlin, 1890; René Dussaud, *Les Arabes en Syrie avant l'Islâm,* Paris, 1907; A.Musil, *Arabia Petrae,* 3 c., 1907-8; R.P.Jaussen ve Savignac, *Mission Archéologique en Arabie,* Paris, 1909; René Dussaud ve F.Macler, *Voyage Archéologique,* Paris, 1901; J.Wellhausen, *Reste Arabischen Heidentums,* Leipzig, 1862; Martin Hartmann, *Die Arabische Frage,* Leipzig, 1909; L.Krehl, *Die Religion der Vorislamischen Araber,* Leipzig, 1862; Kont Leone Caetani, *Arabia Preislamica,* Milano, 1911; D.H.Müller, *Südarabiens.* 2 c., Viyana, 1879; C.Doughty, *Documents Epigraphiques recueillis dans le Nord de l'Arabie,* Paris, 1893; H.Huber, *Inscriptions recueillies dans l'Arabie Centrale,* Paris, 1882; A.M., *Voyage dans l'Arabie Centrale,* Paris, 1885; H.Derenbourg, *Les Monuments Sabéens et Himyarites de la Bibliothèque Nationale,* Paris, 1891; Hommel, *Südarabische Alterthümer,* Münih, 1900; Glaser, *Die Abessinier in Arabien und Afrika,* Münih, 1897; H.Derenbourg, *Le Poète Anté-Islamique Imrou'oul-Kais,* Paris, 1896; R.Devreesse, *Arabes Perses et Arabes Romains,* Paris, 1942; Th.Nöldeke, *Der Ghassânischen Fürsten,* Berlin, 1887; A.M., *Geschichte der Perser und Araber zur Zeit der Sasaniden,* Leiden, 1879 (Taberî'ye dayanır); Gustav Rothstein, *Dei Dynastie der Lachmiden in al-Ḥîra,* Berlin, 1899; J.-G.Eichhorn, *Ueber das Reich Hîra, Mines de l'Orient,* II ve III, Paris, 1812-3; Ferdinand Wüstenfeld, *Genealogische Tabellen der Arabischen Stamme und Familien,* 2 c., Göttingen, 1852-3; A.M., *Die Wohnsitze und Wanderungen der Arabischen Stämme,* Göttingen, 1868; J.Wellhausen, *Skizzen und Vorarbeiten,* Berlin, 1899; A.P.Caussin de Perceval, *L'histoire des Arabes avant l'Islamisme,* 3 c., Paris, 1847-8; I.Guidi, *L'Arabie Antéislamique,* Paris, 1921; E.O'Leary, *Arabia before Muhammad,* Londra, 1927; A.Grohmann, *Südarabien als Wirtschaftgebiet,* 2 c., Leipzig, 1922, 1933; M.von Oppenheim, *Die Beduinen,* Leipzig, 1939; Georg Jacob, *Altarabisches Buinenleben,* Berlin, 1897; H.Lammens, *Le Berceau de l'Islam,* Roma, 1914; A.M., *L'Arabie Occidentale à la Veille de l'Hégire,* Beyrut, 1928; D.Nielsen, *Handbuch der Altarabischen Alterskumde,* Kopenhag, 1927; H.Grimme, *Texte und Untersuchun-*

gen zur Safatenisch-Arabischen Religion, Paderborn, 1929; A.Kammerer, *Le Royaume d'Aksum et Ses Voisins d'Arabie et de Meroe,* Paris, 1926; G.Olinder, *The Kings of Kinda,* Lund, 1927; J.Cantineau, *Le Nabatéen,* Peris, 1930; A.Kammerer, *Pétre et le Nabatène jusquà l'Islam,* 2 c., Paris, 1930; A.B.W. Kennedy, *Petra, Its History and Monuments,* Londra, 1925; R.Ph.Dougherty, *The Sealand of Ancient Arabia,* New Haven, 1932; C.Ganîme, *el-Hîre,* Bağdâd, 1936; F.Nau, *Les Arabes Chrétiens de Mésopotamie et de Syrie,* Paris, 1933; H.Charles, *Le Christianisme des Arabes Nomades sur le Limes,* Paris, 1936; Eyyûb Ṣabrî Paşa, *Mir'ât-ı Cezîretü'l-Areb,* Ist.1306=1889; Cûrcî Zeydân, *el-'Areb Kabli'l-İslâm,* Kaahire, 3: 1939; Neş'et Çağatay, *İslâm'dan Önce Arab Târîhi,* Ankara Ün., 2: 1963; Jean Starcky , *Palmyre,* Paris, 1952; 'Alî Cewwâd, *Târîḫu'l-'Areb Kabli'l-İslâm,* 2 c., Bağdâd, 1951; J.Cantineau, *Le Nabatéen,* 2 c., Paris, 1930-2; Albert Champdor, *Les Ruines de Palmyre,* Paris, 6: 1953; İ.H.Dânişmend, *İslâm Târîhi Kronolojisi,* Ist. 1960; C.Landberg, *Arabica,* 5 c., Leiden, 1898; Maria Hofner ve H.von Wissmann, *Beiträge zur Historischen Geographie des Vorislamischen Südarabien,* Wiesbaden, 1893, 2:1953,3:1968; R.L.Bowen ve F.P.Albright, *Archaeological Discoveries in South Arabia,* Baltimore, 1958; J.Ryckmans, *L'Institution Monarchique en Arabie Méridionale avant l'Islam,* Louvain, 1951, H.St.J.B.Philby, *The Land of Midian,* Londra, 1957; A.Grohmann, *Kulturgeschichte des Alten Orients: Arabien,* Münih, 1963; A.Jamme, *Le Panthéon Sud-Arabe Préislamique d'Après les Souces Epigraphiques, Le Muséon,* LX, 1947, 57-147; Y.Moubbarac, *Abraham dans le Coran,* Paris 1958; G.Ryckmans, *Les Religions Arabes Préislamiques,* Paris 1951; F.Altheim ve R. Stiehl, *Die Araber in der Alten Welt,* 6 c., 1963-69; H.von Wissmann, *Zur Geschichte und Landeskunde von Alt-Südarabien,* Viyana 1964; J.J.Reiske, *Primae Lineae Historiae Regnorum Arabicorum,* Wüstenfeld nş., Göttingen 1847; J.A. Montgomery, *Arabia and the Bible,* Philadelphia 1934; A.von Kremer, *Die Himjarische Kasideh,* Leipzig 1865; A.M., *Altarabische Gedichte über die Volksage von Jemen,* Leipzig 1867; A.M., *Über die Südarabische Sage,* Leipzig 1866; J.Ryckmans, *La Chronologie des Rois de Saba et ḏû-Raydân,* Ist.1964; Israel Eph'al, *The Ancient Arabs (9th-5th Centuries B.C.),* 1982; Şewqî Ẕayf, *Târîḫu'l-Edebi'l-'Arebî, el-'Aṣri'l-Câhilî,* Kaahire, 3: 1960; Cewâd 'Alî, *Târîḫu'l-'Areb Kabli'l-İslâm,* 6c., Bağdâd 1970; R.Wenning, *Die Nebatäer,* 1986; İbnü'l-Kelbî, *Kitâbü'l-Aṣnâm,* Rosa Klinke-Rosenberg nş. ve trc., Leipzig 1941, İng.trc.N.A.Faris, Princeton 1952, nş. ve Fr.trc.W.Atallah, Paris 1969; T.Fahd, *Le Panthéon de l'Arabie Centrale à la Veille de l'Hégire,* Paris 1968; G.Ryckmans, *Les Religions Arabes Préislamiques,* Louvain 1951, 1953; S.Moscati vs, *Le Antiche Divinita Semitiche,* Roma 1958; F.V.Winnett ve W.L.Reed, *Ancient Records from North Arabia,* Toronto 1970; F. Altheim ve R.Stiehl, *Die Araber in der Alten Welt,* 2c., Berlin 1964; W.Caskel, *Das Altarabische Königreich Lihyan,* Krefeld 1950; A.M., *Lihyan und Lihyanisch,* Kolonya 1954; D.H.Müller, *Epigraphische Denkmäler aus Arabien,* Viyana 1889; A.Jaussen ve R.Savignac, *Mission Archéologique en Arabie,* 9 c., Paris, 1909-14; Chr.Robin, *Yémen avant l'Islam,* 2 c., Leiden 1981-2; A.Jamme, *Sabaean Inscriptions from Maḥram Bilqîs (Mârib),* Baltimore 1962; I.A. Shahîd (Kawar), *Ghassan and Byzantium, Der Islâm,* XXXIII-3, 232-55; R.Wenning, *Die Nebataer,* Göttingen 1987; W.Daum, *Die Königin von Saba,* Stuttgart 1988.

Üçüncü Kitap

TÜRKLER

I

BÜYÜK TÜRK HÂKANLIĞI

Türkler'in Menşei

Türkler, daha çok edebî eserlerde "Tûrânî"(Fr. Touranien) de denen Ural-Altay ırklar grubunun Altay dalından olduğu söylenen bir ırktır. 1980'lerde Türkler'in Ural-Altay grubundan olduklarından şüphelenmeye başladım ve bugün bu kaç asırlık nazariyeye hiç inanmıyorum. Bana göre Ârîler'in uzak bir dalı olmaları çok daha doğrudur. Türkce, çokheceli, bükümlü olmıyan, bir kök'ün sonuna hece ekleri eklenerek kelimeleri türetilen, fiil zamanları bakımından dîğer dillerde tesâdüf edilmiyen zenginlikte bir dildir.

Türkler, Gök Tanrı (Kök Tengri) dînindendir. Ancak çok uzakta, Sibirya'da kalmış, Şaman Moğollar'ın te'sîrine düşmüş Türk kabîlerinde Şamanlık görülür. Gök Tanrı dîninin, peygamberi, kutsal kitabı, mâbedi, düzenlenmiş ibâdeti, râhibi yoktur. Tek tanrısı vardır(Tek Tengri). Fakat İslâm Allah'ı gibi rabbü'l-âlemîn(âlemlerin, kâinâtın tanrısı) değildir, sâdece Türkler'in Tanrısı'dır. Gök ve toprak ve su, kutsaldır. Ölüler gömülür. Tahnîd edilebilir ve mumya yapılabilir.

Türk toplumunda kölelik ve câriyelik yoktur. Hiç bir Türk kendi toplumu içinde köle ve câriye olamaz. Hepsi hür ve hepsi muhâribdir. Kadın da ata biner ve silâh

kullanır ve örtünmez. Domuz eti yenmez. Domuz eti yemek, Moğolluk alâmetidir. Bâkirelik ve kadınların iffetine büyük ehemmiyet verilir. Kadınlarını ikrâm etmek ve bâkireliğe ehemmiyet vermemek, bir dîğer Moğolluk alâmetidir. Irza tecâvüzün tek cezâsı îdamdır. Meğer ki tecâvüze uğrıyan kız veyâ dul olsun ve o erkekle evlenmeyi kabûl etsin. Türk toplumundaki köle ve câriyeler, Türk değildir, yabancı kavimlere mensub savaş esirleridir, yâhud satın alınmışlardır.

Eski Türk toplumunda hiyerarşik düzen, askerî disiplin esastır. Toplum, en kudretli düşman koalisyonları ile bile hürriyet ve istiklâl için yâhud fütûhât maksadıyle başa çıkabilecek şekilde silâhlandırılmış ve askerîleştirilmiştir. Subayların çoğu asîldir. Soyluluk vardır. Generallikler, sâdece han veyâ hâkan âilesi mensuplarına, çok def'a sâdece hâkanlık prenslerine (tegin, şad) mahsustur. Prensler yalnız general olabilirler. Başka bir mesleğe intisabları hoş karşılanmaz.

Eski Türkler, bir soğuk iklîm ırkıdır. Soğuğa karşı giyinirler ve mukaavimdirler. Kayak yapar, kızak kullanırlar. Çok erken zamanlarda mâden işleyip silâh yapmayı, atı, koyunu ehlîleştirmeyi öğrenmişlerdir. Dünyânın en iyi deri işçileri, süvârîleri ve at donatıcısıdırlar. Gömlek, pantolon, ceket giyerler ve önce Çinliler'e, sonra Romalılar'a bunları öğretmişler ve Avrupa giyim kuşamının bugünki şeklinin kurucusu olmuşlardır. Erkek ve kadın saçını uzatıp arkasına bırakır veyâ arkasında at kuyruğu biçimini verir. Kısa saç ve uzun sakal diğer bir Moğolluk alâmetidir. Erkekler bıyık, ancak nâdiren sakal bırakırlar.

Eski melezleşmemiş Türkler, açık renk, gök (mâvi, yeşil, yeşil-mâvi, elâ) gözlü, sarışına yakın kumraldır. Göz çekikliği ve yuvarlaklığı, pomet(elmacık) bârizliği yoktur. Bunlar Moğolluk ve Çinlilik alâmetleridir ve bu kavimlerle karışan Türkler'de görülür. Mendel kanunlarına göre koyu renk, açık renge baskındır. Koyu gözlü ve açık gözlü bir ana-babadan daha kuvvetli ihtimalle koyu gözlü çocuk doğar. Ten rengi de öyledir. Türkler beyaz duru tenlidir. Esmerlik, dîğer ırklarla karışımı gösterir.

Türkler, göçebelikten hoşlanırlar. Ancak erken zamanlarda büyük şehirler ve kaleler de kurmuşlardır. Bir çoğu asrımızda ortaya çıkarılmıştır. Bunlar çıkarılmadan önce Türkler'in eskiden tamâmen göçebe olduğu sanılıyordu.

Küçük çocukken ata binerler. Attan ayrılmazlar. "Atla berâber doğdukları sanılır". Bunun netîcesi olarak mesâfeden ürkmezler. Atlarını, açık denizlere, okyanuslara kadar sürerler, orada dururlar. Denizi ve gemiciliği sevmezler. Avcıdırlar. Fakat bozkır(step) adamıdırlar. Nâdiren dağda da yaşarlar. Moğollar ve Slavlar gibi ormanda yaşamayı sevmezler. Tarım âletleri ve sulama sistemleri mükemmeldir. Fakat sâdece toprak sâhibi olmayı severler. Çobanlığı sever, çiftciliği sevmez, toprakta hâkimiyetlerine aldıkları dîğer kavimleri çalıştırırlar.

Yabancı kavimlere, onların dillerine ve dinlerine karşı hiç bir müsbet ve menfî hisleri yoktur. Dinlerini ve dillerini dîğer kavimlere kabûl ettirmiye çalışmazlar. Hâkim ve fâtih olarak geldikleri ülkelerde bir kaç nesil sonra o ülkenin çoğunluğunun dînini ve dilini kabûl edip erirler.

Kabîle reisleri vardır. Fakat kabîleler federasyonu, hele konfederasyonuna hükmedebilmek, böyle bir birliğin başı olmak için Kök Tengri'den kut almak gerekir. Tanrı bu "kut"u, ancak Açinaoğulları'na, bu sülâleye vermiştir, başka bir Türk âilesine vermez. Hunlar'dan (M.Ö. III. asır) Osmanoğulları'na(XX. asır) kadar bütün Türk hâkanlık hânedânları, Açinaoğuları'ndan ve Mete hânedânından iner. Başka bir âileden inenler meşrû sayılmaz, kendilerine itâat edilmez ve gaasıb sayılırlar.

Hâkan, kut verildiği için kutsal'dır. "Tanrı'ya benzer". Tam Tanrı değildir ama, "Tanrı'ya benzer" olduğu resmî Türk kitâbelerinde bugün de okunmaktadır. Hâkanlık çok defa babadan oğula, ekseriyâ büyük oğula geçer ama, bu bir kaide değildir. Bütün Mete Sülâlesi'ne Tanrı tarafından "kut verildiği" için, hânedânın her prensi, tahta hakk iddia edebilir. Hangisi üst gelip tahta oturabilirse, onun Gök Tanrı tarafından tercîh edildiği anlaşılır ve artık sâdece ona itâat edilir. Bu sistem, Türk imparatorluklarını hızla ayrıştırıp çöküntüye götürdüğü gibi, feodal ve federe bir sistem de oluşturmuştur. Zîrâ hâkan olamıyan diğer prensler, geniş ülkelerin ve toprakların başında hükümdarca yetkilerle kalırlar. Hâkaanın kudreti nisbetinde ona itâat ederler. Gene bu sistem hâkan yetenekli ise devleti yüceltir, yetenekli değilse, ancak çöküntüyü hızlandırır. Osmanoğulları'na kadar bu sistem, İslâm devrinde de yürürlükte kalmış, ancak Osmanoğulları tamâmen ortadan kaldırmışlardır.

Türkler'in anayurdu ve menşei, diğer pek çok ırk gibi münâkaşasız bir târih mevzuu değildir. Kesin olarak konuşmak gerekirse, zaman ve mekân sınırlarını genişçe tutmak gerekir.

Türkler'in anayurdu, Aral Gölü-Altay Dağları-Tanrı Dağları arasında kalan ve Balkaş Gölü'nü içine alan büyük üçgendir. Ancak çok erken zamanlarda hızla çevreye yayılmışlardır.

"Türk" kelimesinin M.S. VII. asırdan önceki söylenişinin "Türük" şeklinde olması muhtemeldir. Mânâsı "kuvvetli, kudretli, çokluk, çoğalan" demektir, "türemek" mastarının köküdür.

Türk kelimesi M.Ö. XVIII. asır Çin kaynaklarında "Tik" transkripsiyonu ile geçmektedir. Ancak bu kelime VI. asırdan, Göktürkler'den îtibâren bütün Türkçe konuşan kavimler için müşterek isim mânâsında kullanılmıştır. Daha önceki asırlarda, Türkçe konuşan kavimlerden veyâ boylardan yalnız birinin adı idi.

İlk Türk hükümdarlarının adları Çin kaynaklarında Çince transkripsiyonla kaydedilmiştir: M.Ö. 1766'da Çun-Goey, M.Ö. 1122'de Ta-Pi, M.Ö. 1116'da Pe-Çi, M.Ö. 627'de Kio-K'uc. Bu hükümdarların Mete ve Teoman'ın ataları olduğu muhakkaktır.

Türkler üzerinde hükümrân olmaları için Kök Tengri tarafından kut verilen Açina Sülâlesi'dir. Açina, Aşina, Böri, Kurd, çeşitli Türk lehçelerinde kurdun adıdır. Bu bir Kök Böri yâni Bozkurd'dur. Hânedânın atası, bu Bozkurd'la çiftleşmiş, hânedân bu şekilde üremiştir. Bozkurd, millî senboldür. Ay da diğer bir millî senboldür(yıldız senbolü çok yenidir). Ay, hilâl şeklindedir. Hânedânın, Açinaoğulları'nın hânedân rengi al'dır. Tam bir kırmızı değildir. Turuncuya yakın alev rengi veyâ açık kırmızıdır. Osmanoğulları'na kadar hânedân rengidir ki, bugünki Türk bayrağının da rengini oluşturmuştur. Nasıl Capet'lerin hânedân rengi beyaz, Hâşimîler'in yeşil, Abbâsîler'in siyâh, Roma ve Bizans imparatorlarının eflâtun(erguvânî) ise, Türk büyük hâkanlarının hânedân renge de al'dır.

Önce yabgu, sonra kağan, nihâyet bu kelimeden uzun hece zevkine göre düzeltilerek hâkaan denen Türk büyük-imparatoru, Türkler'i yönetmek hakkını Tanrı'dan alır. *Orhun Kitâbeleri*'nde bizzât Bilge Kağan'ın söylediği şudur: "Tanrı irâde ettiği için atalarımın tahtına oturdum". Hânedân, fütûhât yoluyla devletin ve millî birliğin kurucusu olduğu için, hukukî ve meşrûdur. Emretmez, irâde eder. Bu irâde'de kaynak, Tanrı ilhâmıdır. Onun için hâkan irâdesi münâkaşa edilemez, Tanrı'ya çarpmak telâkkiy edilir. Hâkan'ın aynı hânedândan zevcesi imparatoriçeye katun(sonra hâtûn olmuştur, kadın ayni kelimedir) denir. Belirli bir ölçüde devlet işlerinde meşrû rolü vardır. Hâkan eşinin tahtının yanına kurulan bir tahta oturabilir.

Türk Târîhinin Tasnîfi

M.Ö. III. Asır öncesi, Türkler'in târîhöncesi'dir. Zîrâ bu asırdan önceki Türk hükümdarlarından ancak bir kaçının adlarını bilebiliyoruz. Hükümdar listeleri elimizde yoktur. Böyle bir listeye mebde' olabilen ancak Teoman'dır ki, Büyük İskender'den 114 yıl sonra ölmüştür. Ölüm târîhi, Sezar'ınkinden 165 yıl öncedir. Teoman, M.Ö. 209'da ölmüş ve yerine oğlu Mete geçmiştir. Teoman'ın tahta geçtiği târih mâlûm değildir, ancak tahmîn edilebilir. Türk hâkanlarının doğuş târihleri ise hiç bilinmiyor.

Teoman'ın ataları ile başlıyan ve oğlu Mete tarafından devâm ettirilen Türk Devleti'nin ana bölgesi, bugünki Moğolistan devletinin orta bölgesinin kuzeyi, yânî Baykal Gölü'nün hemen güneyi ve Orhun ırmağı havzasıdır. Bu bölgede merkezlenen ve zaman zaman bütün Kuzey Asya'ya hâkim olan, Çin'in kuzeyindeki ve Çin'le devamlı savaş ve mücâdele hâlindeki, esas Türk Devleti'ne Büyük Türk Hâkanlığı diyoruz. 840 yılına kadar ayni merkezde kalmış, bu târihte Doğu Türkistân'a, yânî tam Orta Asya'ya ve çok daha güney-batıya intikaal etmiştir. Ağırlık zamanla Doğu Türkistân'dan Batı Türkistân'a ve nihâyet Selçuklular'la Horâsân'a ve İran'a kaymıştır.

1074'te Türkiye Devleti kurulunca, Büyük Türk Hâkanlığı, Türkiye ve Türkistan olarak Batı ve Doğu şûbelerine bölünmüştür. Türkiye ve Türkistân hâkanları, Batı ve Doğu Türklüğü'nü temsîl etmişlerdir. Bu durum XX. asra kadar devâm etmiştir. Esas Türk târîhi budur.

Ancak yan Türk imparatorlukları kurulmuştur. Bu sûretle yan hâkanlıklar olarak, Büyük Türk Hâkanlığı'nın her iki şûbesiyle de ilgisiz Türk imparatorlukları Doğu Avrupa, Hindistan, İran, Mısır ve Çin'de kurulmuştur. Bir de Güney Hindistan alt-şûbesi vardır.

Hulâsa edilirse, Kuzey Asya'da başlayan Türk Devleti, Türkler'in çeşitli asırlarda çeşitli ülkelere gidip devlet kurmalarıyle, bir çok Türk imparatorluğunun ortaya çıkması tarzında netîcelenmiştir. Türk imparatorluk havzaları bu sûretle:

1. Doğu veyâ Türkistân
2. Batı veyâ Türkiye
3. Doğu Avrupa
4. İran
5. Hindistan
6. Güney Hindistan
7. Çin
8. Mısır

şeklinde tasnîf edilebilir. Bunlardan Türkistân, Doğu Avrupa, Hindistan ve Çin havzalarında Türkler, İslâm'dan önceki asırlardan beri imparatorluk kurdukları hâlde, Türkiye, İran, Güney Hindistan ve Mısır havzalarında, ancak İslâmî devirde imparatorluk kurmuşlardır ve bu son havzalar, İslâm Devletleri'ne âid cildde görülmüştür. Türkistân, Doğu Avrupa ve Hindistan'daki Türk imparatorlukları İslâmî devirde de devâm ettiği için, ayni cildde verilmiştir.

1447'de Timuroğlu Şâhruh'un ölümü ile Türk târîhinin ağırlığı kesin şekilde Doğu'dan(Türkistaân) Batı'ya(Türkiye) geçer. Artık en mühim ve esas Türk Devleti, Türkistân'da değil, Türkiye'dedir ve Osmanlı devletidir. Bu sûretle Teoman'dan VI. Mehmed'e kadar 192 Türk hâkaanı, en mühim Türk Devleti'nde tahta oturmuşlardır. Esas Türk Devleti'ni teşkîl eden imparatorluğa hükmeden hânedânlar şöyledir:

1. Hunlar (39 hâkan)	M.Ö. 244 -	M.S. 216	= 460	
2. Tabgaçlar(16 h.):	216 -	394	= 178	
3. Avarlar(13 h.):	394 -	552	= 156	
4. Göktürkler(27 h.):	552 -	745	= 193	
5. Uygurlar(14 h.):	745 -	848	= 103	(*)
6. Karahânlılar(10 h.):	848 -	1040	= 192	
7. Selçukoğulları(20 h.):	1040 -	1308	= 268	
8. İlhânlılar(2 h.):	1308 -	1335	= 27	
9. Çağataylılar(7 h.):	1335 -	1370	= 62	
10. Timuroğulları(3 h.):	1370 -	1447	= 77	
11. 'Osmânoğulları(31 h.):	1447 -	1922	= 475	

1157-1308 arasındaki Selçukoğulları, Türkiye Selçukluları'dır.

Sakalar(M.Ö. VII - III. Asırlar)

Türkler'in târîhöncesinin, Teoman ve Mete'den önceki Türk târîhinin en mühim siyâsî kuruluşu, Sakalar'ın kurduğu devlettir. Sakalar, güney-batıya, İran'a doğru inen Türkler'dir ki geniş ölçüde Ârî İranlı unsurlarla karışmışlardır. Yunanlılar'ın Skit dediği kavimdir. Hânedân ve hâkim unsur, Türk'tür. Türkler'in dîğer kavimleri, Ârîler'i yönetmek ve idârelerinde toplamak için yaptıkları ilk târîhî tecrübedir.

Sakalar'ın büyük hükümdârı, İranlılar'ın Efrâsyâb dedikleri Alp-Er-Tunga'dır ve Teoman'ın atalarından biri olmalıdır. Belki 9. batından dedesidir. Türkler'in yetiştirdiği ilk büyük târîhî şahsiyettir. M.Ö. VII. asırda yaşamıştır. Asırlarca unutulmamıştır. Firdevsî'nin *Şeh-Nâme*'si gibi Karahânlı prenslerinden olmak îtibâriyle Alp-Er-Tunga'nın belki 51. batından torunu olan -Firdevsî'nin genç çağdaşı- Kâşgarlı Mahmûd'un *Dîvânü Lugaati't-Türk*'ünde de ehemmiyetle anılır. Demek hâtırası, İslâmî devre kadar hem Türkler, hem hasmı İranlılar'ca unutulmamıştır.

Alp-Er-Tunga, İranlılar'la çok uzun bir mücâdeleye girişmiş, kızının oğlu olan İran şehenşâhı Keyhusrew(Yun.Kiros) tarafından Altaylar'a kadar tâkıyb edilmiş, nihâyet Âzerbâycân'da hasmı şehenşâh Keyhusrew tarafından öldürülmüştür(M.Ö. 624). Bunun üzerine Sakalar'ın şevket çağı sona ermiş, konfederasyon dağılmaya başlamıştır. M.Ö. 529'a doğru İran şehenşâhı Büyük Dârâ ile savaşan İmparatoriçe Tomiris, Alp-Er-Tunga'nın torununun kızı olacaktır. Yunan kaynaklarının Tomiris(Tomris) yazdıkları bu isim P.Wittek'e göre Türkce Demir/Temir'den bozmadır. Tomiris'in oğlu, velîahdi ve başkumandınının adını da Yunan kaynakları Spargapires şeklinde veriyor, İranlılar'ca öldürülmüştür. M.Ö. 330'a doğru Sakalar'ın başında bulunan Çu adlı hükümdârın bu Spargapires'in 5. batından torunu olması gerekir. Kâşgarlı Mahmûd'da Şu şeklinde ve Büyük İskender'in çağdaşı olarak geçer. İranlılar'la Çinliler, Saka imparatorluğunu ortadan kaldırmışlardır. Sakalar'la ilk Türk kabîleleri ve kanı İran'a, Kafkasya'ya, Doğu Avrupa'ya, Balkanlar'a ve Anadolu'ya gelmiştir.

(*) 924'e kadar olan bütün hâkanlar Gök Tanrı dîninden, bu târihten îtibâren Sünnî-Hanefî Müslümân'dır. İstisnâlar: 554-581 arasında 2 hâkan Budist, 747 - 848 arasında gelenler Manihaist'dir. 1335-1338 arasındaki Bozan Hân Çağatay, Ortodoks Hıristiyan' dır.

1. Hunlar (M.Ö. 244 - M.S. 216)

Hun veyâ Kun Hânedânı'na Çinliler Hiung-nu(Hsiung-nu) demektedirler. Aşına Sülâlesi'nden ve Tuku(veyâ Tuko) oymağından inmişlerdir ki bu kelimenin "Türk" kelimesi ile ayni olduğu hemen hemen muhakkaktır. Hâkanlık unvânları Tr.tanhu veyâ tanju'dur ki, Tanrıkut(u) demektir. Teoman'dan îtibâren bu unvânı taşırlar. Çince'si shan-yü(şanyü)'dür. "Kök Tengri'nin Kut Verdiği" demek olan bu unvânı taşıyan Hun hâkaanının hâkanlık adı yabgu'dur. Oğuz Türkleri'nin en yüksek hükümdarlık unvânı olarak ortaya çıkan bu kelimenin mânâsı Hunlar devrinde "hâkan, büyük imparator" demektir, Avarlar'dan îtibâren "kral" mânâsına kullanılmış ve Türk imparatoruna "kağan" denmiştir. Hun(Doğu Hun) hâkanlığının merkezi Orhun'da ve Batı hâkanlığı merkezi Kuça kuzeyinde Akdağ (Doğu Türkistân'da) idi.

Hun imparatorlarının adlarını Çince transkripsiyonlarıyle vermekten başka çâre yoktur. En büyükleri Teoman, Mete, Gün, Çiçi, Huhanye ve Yu Tanhu'dur. Bunlardan Mete, bütün Türk târihinin en büyük şahsiyetlerinden biri, bir mânâda Türk târîhinin ve Türk ordusunun kurucusudur. Hun devletini Hazar'la Japon Denizi, Himalayalar'la Sibirya arasında Kuzey Asya imparatorluğu hâline getiren odur(18 milyon km^2). Türkler'ce "Oğuz Hân" adıyle tebcîl edilmiştir. Aşınaoğulları Sülâlesi, Mete'nin Gün Han, Ay Han, Yıldız Han, Gök Han, Dağ Han, Deniz Han denen 6 oğlundan ve bunların 4'er oğlundan iner(Mete Hânedânı). Bütün Türk büyük-hâkanlık hânedânları, Osmânoğulları dâhil, Mete hânedânından inmektedir. Mete'nin halefi olan oğlunun çeşitli Çince imlâlarla verilen adını B.Ögel "Gök Han" olarak Türkçe'leştirmişse de, Gün Han diye Türkçe'leştirmek dâha mâkuldür. Gün Han, Oğuz Han'ın büyük oğludur ve onun büyük oğlu Kayı Han'ın nesli, Kayı boyu beyleri, 24 Oğuz boyunun en soylusu sayılmıştır ki Osmanoğulları, bu Kayı Han'dan inmektedir. Teoman ve Mete, yeni nesillerce yakıştırılan adlardır. Bu adların Eski Türkçe'de Tuman ve Motun (bugünki Türkçe'deki "bütün" kelimesinin aslı olabilir) olduğu hemen hemen muhakkaktır. "Oğuz Han" ise, daha çok bir şeref adıdır. Hunlar'da ve halefleri Tabgaçlar'da "hâkan" yerine kullanılan "yabgu" kelimesinin, "tanhu" veyâ "tanju" kelimesinin başka bir Türk lehcesindeki telaffuzu olduğu muhakkaktır. Teoman'ın adı bilinen ataları şunlardır (Çin kroniklerinde anıldıkları sene ile berâber):

1. Çun-Goey(M.Ö. 1766)
...(19 kuşak)
2. Ta-Pi(M.Ö. 1122)
3. Pe-Çi(M.Ö.1116)
...(14 kuşak)
4. Kio-Kuc(M.Ö. 627)
...(12 kuşak)
5. Teoman(aş.bk.)

Hun Hânedânı'ndan Büyük Türk hâkanları ve saltanat yılları aşağıda gösterilmiştir (Çince transkripsiyonlarda daha çok Eberhard'a dayanılmıştır):

0. Şanyü (Teoman'ın babası) (M.Ö. 265 - M.Ö. 244 = 21)
1. Tanrıkut Teoman(T'ou-man/Tuman) (M.Ö. 244 - M.Ö. 209 = 35)
2. Tanrıkut Mete(Oğuz Han)(Mao-t'un/Motun)(1'in oğlu) (209 - 174 = 35)
3. Tankıkut Gün(Ch'i-yü/Kiok/Lao-shang/Ki-yo/Çiyü)(2'nin oğlu)(174-160=14)
4. Tanrıkut Çünçen(Chün-ch'ên)(3'ün oğlu)(160 - 126 kış = 34)

5. Tanrıkut İçi(I-chih'/I-t'i-hsieh)(3'ün oğlu)(126 - 114 = 12)
6. Tanrıkut Uvey(Wu-wei)(5'in oğlu)(114 - 105 = 9)
7. Tanrıkut Uşilu(Wu-shih-lu-êrh)(6'nın oğlu)(120? - 102 = 18?)(105 - 102 = 3)
8. Tanrıkut Çöli (Chü-li-hu)(5'in oğlu)(102 - 101 = 1)
9. Tanrıkut Çüti(Chü-t'i-hou/Ch'ieh-t'i-hou)(5'in oğlu)(101 - 96 = 5)
10. Tanrıkut Hulu(Hu-lu-ku)(7'nin oğlu)(96 - 85 = 11)
11. Tanrıkut Hüyen(Hu-yen-t'i)(10'un oğlu)(85 - 68 = 17)
12. Tanrıkut Sülü(Hsü-lü-ch'üan-ch'ü)(9'un oğlu) (68 - 60 = 8)
13. Tanrıkut Uyen(Wu-yen-ch'ü-'i/Wu-i-ch'ü-t'i)(9'un oğlu)(60 - 58 = 2)
14. Tanrıkut Huyan(ye)(Hu-han-yeh)(12'nin oğlu)(58 - 56 = 2 + 36 - 31 = 5 = 7)
15. Tanrıkut Çiçi(Chih-chih-ku-ku-hou)(12'nin oğlu)(56 - 36 = 20)
16. Tankıkut Fuçu(Fu-chu-lei-jo-t'i)(14'ün oğlu)(31 - 20 = 11)
17. Tanrıkut Su(Sou-hsieh-jo-t'i)(14'ün oğlu)(20 - 12 = 8)
18. Tanrıkut Çu(Chü-ya-jo-t'i)(14'ün oğlu)(12 - 8 = 4)
19. Tanrıkut Uçu(Wu-chu-liu-jo-t'i)(14'ün oğlu)(M.Ö. 8 - M.S. 13 = 21)
20. Tanrıkut Ulay(Wu-lei-jo-t'i)(14'ün oğlu) (M.S. 13 - 18 = 5)
21. Tanrıkut Hutu(Hu-tu-erh-shih-tao-kao-jo-t'i) (asıl adı: Yu/Yü)(14'ün oğlu) (18-46 = 28)
22. Tanrıkut Utu(Wu-tu-t'i-ho)(21'in oğlu)(46)
23. Tanrıkut Punu(Pu-nu)(21'in oğlu)(46 - 83 = 37)
24. Tanrıkut Sannu(San-nu-lou-tzu)(23'ün oğlu)(83 - 84 = 1)
25. Tanrıkut Yulu(Yu-liu)(23'ün oğlu)(84 - 89 = 5)
26. Tanrıkut Üçü(Yü-ch'u-chien)(23'ün oğlu)(89 - 93 = 4)
27. Tanrıkut Anku(An-kou, An-kuo, Fêng-hou)(9. Doğu hâkaanı) (93 - 94 = 1)
28. Tanrıkut Şiçi(Shih-tse/Ting-tu-shih-chu-hou-t'i)(10. Doğu h.) (94-98 = 4)
29. Tanrıkut Çiçi(Wen-shih-shih-chu-t'i)(asıl adı: Tan/T'an)(11. Doğu hâkaanı) (98 - 124 = 26)
30. Tanrıkut Uçi(Wu-chi-hou-shih-chu)(asıl adı: Pa)(12. Doğu h.)(124 - 128 = 4)
31. Tanrıkut Çüçi(Chü-ch'ih-jo-shih-chiu)(asıl adı: Hsiu-li)(13. Doğu hâkaanı) (128 - 140 = 12)
32. Tanrıkut Çüni(Chü-niu) (Doğu 14) (140 - 143 = 3)
33. Tanrıkut Hulan(Hu-lan-jo-shih-chu-chiu)(asıl adı: Tulu/Tou-lou-ch'u) (Doğu 15) (143 - 147 = 4)
34. Tanrıkut İlin(I-ling-shih-chu-chiu)(asıl adı: Chü-erh)(Doğu 16)(147 - 172 = 25)
35. Tanrıkut Tute(T'u-t'e-jo-shih-chu-chiu)(asıl adı: Mou)(Doğu 17)(172 - 177 = 5)
36. Tanrıkut Huçen(Hu-cheng)(Doğu 18)(177 - 179 = 2)
37. Tanrıkut Çıyan(Ch'iang-ch'ü)(Doğu 19)(179 - 188 = 9)
38. Tanrıkut Çiçi(Ch'ih-chih-shih-chu-hou)(asıl adı: Yü-fu-lo) (Doğu 20) (188-195=7)
39. Tanrıkut Huçu(Hu-ch'u-ch'üan)(Doğu 21)(195 - 216 = 21)
39a. Liu Pao b.Çiçi(216 - 279 = 63)
39b. Liu Yuan b. Lou Pao(279 - 304 = 25)

Hun Hânedânı, Osmânoğulları'ndan sonra en devamlı Türk imparatorluk hânedânı sayılabilir. Mete, babasını, üvey annesini ve bu anneden olan kardeşini öldürterek tahta çıktı. M.Ö. 200'de Han hânedânından bir Çin imparatorluk prensesi ile evlendi. Ölümünde 70 yaşlarında olması muhtemeldir. Oğlu Gün(no. 3), M.Ö. 174'te ayni Han hânedânından bir prensesi aldı. Onun oğlu Çünçen (no. 4), M.Ö. 152'de kezâ Han hânedânından bir prensesle evlendi. Gün'ün büyük oğlu Uşan(Yü-tan/Yü-shan), M.Ö. 126'da babasından bir kaç ay önce ve velîahd iken öldü, bunun üzerine tahta kardeşi Çünçen geçti.

İçi(no. 5) zamânında M.Ö. 121'de Kansu, Türkler'den Çin'e geçti.

Çöli(no.8), tahta geçmeden Sağ Hsien elig'i (kralı) idi. Uvey(no.6)'in bir kızı, M.Ö. 105'te Usun Türk boyunun prensi Kuen-mi ile evlendi. Uşilu(7)'nun velîahdi (105-102), tahta çıkamadı. Uşilu'nun bir oğlu, Doğu Çuki prensi iken 96'da imparatorluk nâibi oldu ki bunun oğlu da Sien-hien-tam'dır. Uşilu'nun dîğer bir oğlu Tu-goei prensi iken 85'te öldürüldü. Dîğer bir oğlu Batı Koli(Loli) prensi idi. Uşilu'nun bir kızı, Usun beyi U-çen-no ile evlendi. Dîğer bir kızı, 97 yılında Ling(Lin) adlı Kırgız prensi ile evlendi ki bu prens M.Ö. 50'ye doğru ölmüştür. 1200 Mîlâdî yılına kadar devâm eden ve Kırgız türk boyunun prensleri olan Lin Hânedânı, bu evlenmeden türemiştir. Hulu (10)'nun bir kızı ise 89 yılında eski Çin generali olup sonradan hâkaanın hizmetine giren Li-kuang-li ile evlendi ki bu zât 88'de ölmüştür. Hüyen'in(11) 17 yıllık velîahdi(85-68) tahta geçemedi. Hüyen'in bir kızı, 73 yılında ayni yıl Türk Uygur boyunun büyük-prensi U-kuey ile evlendi ki, Uygur hânedânı bu evlenmeden türemiştir. Hüyen'in dîğer bir kızı 74 yılında, Usun Türk boyu kralı(105 - 60 = 45) Ung-Kuey-mi(Fi-nang) ile evlendi.

Çüti(9)'nin bir oğlunun oğlu olan Çünçen(Jun-chên), 56-54 yıllarında büyük-hâkanlık tahtına(Batı hâkanlığı) hakk iddia etti. Çüti'nin bir kızı, Uygur velîahdi ile evlendi. Uyen'in(13) velîahdi(60-58), tahta geçemedi. Çüti'nin(9) oğullarından İ-yeu-jo(İn-yu-jo), 49 yılında "Tanrıkut I-li-mo" unvânıyla tahta hakk iddia ederken öldürüldü. Çüti'nin dîğer bir oğlu, Yügen prensi idi. Çüti'nin dîğer bir oğlu olduğu sanılan Tuyen, 57-56'da tahta hakk iddia edip öldürüldü; bunun eşi Gutisi, 72'de Çinliler'e esir düşmüştü; Prens Tuyen'in oğulları Dutuusu ve Gümeolutu'dur.

Ayni yıllarda, nesebleri tesbît edilemiyen 3 Hun imparatorluk prensi de tahta hakk iddia ettiler: 57 yılında Huki prensi Huki (Hugi), 57-56'da Batı Yuydi prensi Çeli ve 57 yılında, sonra tekrar 56 yılında U-tsie.

Sülü'nün Çiçi ve Huhanye dışındaki bir oğlu Batı Loli veyâ Koli prensi idi. Çiçi (15), kardeşi Huhanye gibi, Sezar'la ayni yıllarda yaşamış, Sezar'dan 8 yıl sonra öldürülmüştür. Taht şehri Talas üzerinde idi ki, öldürülmesi üzerine Çinliler'ce tahrîb edildi. Sol bilge elig'i idi. Kanglı Türk boyu kralının kızı olan zevcesi 38'de öldürüldü. Velîahdi Güyeyüy-Liçu tahta çıkamadı. Çiçi, Çinliler'e karşı bir meydan muhârebesinden önce Türk ordusuna hitâb ederken, ünlü "atalarımızın şerefi için vuruşarak *millet olduk,* çocuklarımızın hür yaşıyabilmesi için savaşacağız" cümlesini söyliyen hâkandır.

Huhanye(14), kardeşi Çiçi ile devamlı mücâdeleye girişti. 54 yılında Çiçi'nin karşında Çin'in kuzey-batısına çekildi. 51, 49 ve 33 yıllarında 3 def'a Çin'e giderek imparatoru resmen ziyâret etti. Prenslik adı Ki-heu-şan şeklinde veriliyor. Eşleri: 1. Usun prensi Uşenno'nun kızı, 2. Toyuşi, 3. Huyen (Huan) prensinin kızı Çuen-kiü ve 4. bunun kızkardeşi Tayuşi.

Huhanye'nin tahta geçen oğullarından no.16, ve no.17, ayrıca Sen ve Lu (Lo) adlı oğulları 1., Prens Yuy ve ayrıca 9 prens(bunların Tang ve daha 6 prens oğulları oldu) 2., no.18 ve no.19 ise 3.izdivâcından doğmadır. No.20 ve no.21 ile Çiyasu adlı oğlunun hangisinden doğma olduğu bilinmiyor. Hahanye'nin 6 oğlu toplam 77 yıl tahtta kalmışlardır.

Fuçu(16)'nun prenslik adı Tiao-tao-mo-kuo'dur. M.Ö. 25 yılında Çin imparatorunu resmen ziyâret etti. 33 yılında Çinli prenses Çao-kiün'le evlendi. İlk eşinden olan Prens Haytun dışında bu Çinli prensesten İ-tu-çi-ya-su adlı oğlu(doğ.32) ve 2 kızı (Suybu-güyse-yun ve Danyuy-güyse-yun) doğdu. Su'nun(17) prenslik adı Tsich-mi-siu'dur. Velîahdi Haylusiheu tahta geçemedi. Çu'nun(18) prenslik adı Tsieh-mo-çe'dir. Uçu'nun(19) prenslik adı Nang-çi-ya-su'dur. M.Ö. 1 yılında Çin imparatorunu resmen ziyâret etti. Çin imparatorluk senatosu başkanı Prens Wangin'in kızkadeşi ile evlendi. Ulay'ın (20) prenslik adı Hien veyâ Hen'dir. Hiao(Heo) Yabgu unvânıyle 10-13 yıllarında tahta hakk iddia ettikten sonra 13 yılında tahta oturdu. Oğulları Tsu(Çu), M.S. 12'de öldürülen Tem(De) ve Kiü'dür. Hutu'nun(21) oğullarından Yüe-kien 50 yılında tahta hakk iddia etmiş ve ayni yıl içinde ölmüştür. 49 yılında 1. Güney yabgusuna esir düşmüştü. Punu(23), Sol Hsien(Sal kanat elig'i) idi. Utu'nun(22) velîahdliği 28 yıldır(18-46). Oğlu Pi, 48'de tahta hakk iddia etmiştir.

Mîlâdî 48 yılında Hun Hâkanlığı, Güney veyâ Doğu ve Kuzey veyâ Batı hâkanlıkları olarak ikiye ayrıldı. Güney Hâkanlığı, Çin'e tâbî oldu. Kuzey Hâkanlığı müstakildi ve 156 yılına doğru Tabgaç Hânedânı'nın hâkimiyetine geçti. İlk 3 Güney(Doğu) hâkaanı, Tanrıkut Uçu'nun (no.19) oğullarıdır. Güney(Doğu) hâkan listesi şöyledir.

1. Tanrıkut Huhanye II(Hu-han-yeh/Hsi-lo-shih-chu-t'i)(48 - 56 = 8)
2. Tanrıkut Çifu(Ch'iu-fou-yu-t'i)(1'in kardeşi)(56 - 57 = 1)
3. Tanrıkut İfa(İ-fa-yü-lu-t'i)(1'in kardeşi)(57 - 59 = 2)
4. Tanrıkut Situng(Hsi-t'ung-shih-chu-t'i)(1'in oğlu)(59 - 63 = 4)
5. Tanrıkut Çiu(Ch'iu-ch'u-chü-lin-t'i)(2'nin oğlu)(63)
6. Tanrıkut Huye(Hu-yeh-shih-chu-hou-t'i)(1'in oğlu)(63 - 85 = 22)
7. Tanrıkut İtu(İ-t'u-yü-lü-t'i)(3'ün oğlu)(85 - 88 = 3)
8. Tanrıkut Siulan(Hsiu-lan-shih-chu-lou-t'i/T'un-t'u-ho)(3'ün oğlu)(88 - 93 = 5)
9. Tanrıkut Anku(Büyük Hâkan 27) (3'ün oğlu) (93 - 94 = 1)
10. Tanrıkut Şiçi(By. hâkan no.28) (4'ün oğlu) (94 - 98 = 4)
11. Tanrıkut Çiçi(By. hâkan 29) (6'nın oğlu) (98 - 124 = 26)
12. Tanrıkut Uçi(By.hâkan 30) (6'nın oğlu) (124 - 128 = 4)
13. Tanrıkut Çüci(By.hâkan 31)(6'nın oğlu)(128 - 140 = 12)
14. Tanrıkut Çüni(By. hâkan 32) (13'ün oğlu?)(140 - 143 = 3)
15. Tanrıkut Hulan(By.hâkan 33)(13'ün oğlu?)(143 - 147 = 4)
16. Tanrıkut İlin(By.hâkan 34)(13'ün oğlu?)(147 - 172 = 25)
17. Tanrıkut Tute(By.hâkan 35)(16'nın oğlu)(172 - 177 = 5)
18. Tanrıkut Huçen(By.hâkan 36)(17'nin oğlu)(177 - 179 = 2)
19. Tanrıkut Çıyan(By.hâkan 37) (17'nin oğlu)(179 - 188 = 9)
20. Tanrıkut Çiçi(By.hâkan 38)(19'un oğlu) (188 - 195 = 7)
21. Tanrıkut Huçu(By.hâkan 39)(19'un oğlu)(195 - 216 = 21)

Tanrıkut Uçu(no.19), Mîlâd-ı Îsâ sırasında tahtta idi. Avgustus'la çağdaştır. Oğullarından Udiyas M.Ö. 7'de öldü. Tahta geçen 3 oğlundan başka bir oğlu daha biliniyor.

II. Huhanye (Doğu 1), tahta geçmeden Ao-chien-jih-chu kralı idi. Prenslik adı Pe'dir. Kardei Çifu(Doğu 2), prensliğinde Mo adını taşıyordu. Dîğer kardeş İfa(Doğu 3)'nın prenslik(asıl) adı Han'dır.

Tanrıkut Situng(Doğu no.4), prenslik adı olarak Tie veyâ Şih ismini taşıyordu. Tanrıkut Çiu'nun(Doğu 5) prenslik adı So'dur. Tanrıkut Huye'nin(Doğu 6) prenslik adı ise Çang(Ch'ang)'dır. İtu'nun (Doğu 7) prenslik adı Hsüan, kardeşi Siulan'ın(Doğu 8) prenslik adı T'un-t'u-ho'dur. Bunun oğlu Feng-lou, 94-118 yılları arasında tam 24 yıl tahta hakk iddia etmiş, 120'ye doğru ölmüştür.

Tanrıkut Yulu(no.25), öldürülmüştür. Annesi 2 yıl sonra, 91'de Çinliler'e esir düşmüştür. Kardeşi Tanrıkut Üçü (26) daha önce Ku-li kralı idi.

Tanrıkut Anku(27/9) katledildi. Tanrıkut Şiçi(28/10)'nin asıl adı Su-tsu'dur. Tanrıkut Çiçi(29/11)'nin asıl adı Tan(T'an)'dır. Tanrıkut Uçi'ninki(30/12) Pa, kardeşi Tanrıkut Çiçi'ninki(31/13) Hsiu-li'dir. Çüçi'nin annesi 134'te Uygurlar'a esir düşmüştür. 140'ta katledilen bir kardeşi, Doğu büyük-prensi idi. Tanrıkut Hulan'ın(33/15) asıl adı Tou-lou-ch'u(Tulu), Tanrıkut İlin'inki(34/16) Chü-erh, Tanrıkut Tute'nin(35/17) Mou'dur. Tanrıkut Huçen(36/18) gibi, tahta geçmeden Sağ Hsien kralı olan kardeşi ve halefi Tanrıkut Çıyan(37/19) da katledilmiştir. Tanrıkut Çiçi'nin(38/20) asıl adı Yü-fu-lo'dur. Kardeşi, halefi ve son Hun hâkaanı Tanrıkut Huçu(39/21), 21 yıl büyük hâkaan olarak tahtta kaldıktan sonra 216 yılında tahttan indirildi, 222 yılına doğru öldü. Kardeşi olduğu sanılan Siu-po, 188-189'da tahta hakk iddia etmiştir.

38. büyük-hâkan Çiçi(188-195)'den hânedân yürümüş ve bu zât, kendisinden sonra gelen Türk imparatorluk hânedânlarının atası olmuştur. Mete'nin 13. kuşaktan torunudur. Oğlu Liu-tiao, 216 yılında amcası Huçu'nun tahttan indirilmesiyle Sol Kanat elig'i(kralı) olmuş, fakat büyük-hâkanlık tâcı Tabgaç hânedânına geçtiği için, büyük-hâkaan olamamıştır. 250 yıllarına kadar yaşamış, yerine oğlu Liu-pao, Hun Sol Kanat elig'i ve Hun hânedânının başı olmuş, 279'da ölünceye kadar yerini muhâfaza etmiştir. Bunun oğlu Liu-yüan 279-310 = 31 yıl müddetle Hun kralı olmuştur. Hepsi Tabgaç hânedânından(aş.bk.) Türk büyük-hâkaanına tâbîdir. Liu-yüan'ın oğulları Liu Ho ve Liu Ts'ong'dur. Birincisi 310'da, ikincisi ayni yıl babasının yerine geçmiştir. Bu Hun hânedânına "Han Hânedânı" denmektedir. Liu Ts'ong'un [ismen Tabgaç yabgusuna tâbî olan bu Hun kralı, 311'de Kuzey Çin Fâtihi olarak meşhurdur; Çin taht şehri Loyang'ı fethetmiş, Çin imparatoru Tsin-hue-t'i'yi esîr almış, sarayını yakmış, esîr aldığı imparatorun yerine geçen Çin imparatoru oğlu Lsin-min-t'i'yi de taht şehri Çang-ngan'ı fethederek esîr etmiştir. Bunun üzerine Çin'in başkenti 317'den 589'a kd. güneyde Nankin'e alınmıştır. Liu Ts'ong, "yabgu" unvânını taşımıştır] oğlu Liu Ts'an 318'de veyâ 319'da babasının yerine geçmiştir ki, Doğu Avrupa Türk hâkanlığının kurucusu, Volga Hun hükümdârı Balamır, muhtemelen bu zâtın torunu ve Mete'nin 19. kuşak torunudur (aşağıda Avrupa Hunları'na bk.) ve Attila'nın dedesinin dedesidir.

Liu Tiao'nun Liu Pao'dan başka 2 oğlu vardır: Ch'ü-pi ve Liu Mêng. Bunlar da hânedân kurucudur:

Ch'ü-pi, 200 yılında Sağ Kanat elig'i(kralı), 216'da 5 Hun boyunun Çin imparatoru adına nezâretcisi idi. Oğlu Liu Kao-shêng-yüan, 276'da Hunlar'ın Sağ Kanat

kralı olmuş, oğlu Liu Hua, ayni makamda babasını istihlâf etmiştir. Bunun oğulları Liu O-lo-tou ve Liu Wu-huan'dır. Bu sonuncusundan hânedân devâm etmiş ve 716 yılına kadar Çin'e bir kaç imparatoriçe ve imparator annesi vermiştir.

Liu Mêng ise ağabeyi Ch'ü-pi'nin yerine Hunlar'ın Sağ Kanat kralı olmuş, ölünce(272) yerine oğlu değil, yeğeni Liu Kao-shêng-yüan geçmiştir. Liu Mêng'in oğlu Liu Fu-lien, onun oğlu Liu Lu-ku, onun oğulları Liu Chuan ve Liu Ku-jên'dir. Bu daldan çeşitli Çin hânedânları türemiştir: Sui Hânedânı(589 - 618), T'ang Hânedânı(618 - 906), Batı Tsin Hânedânı(265 - 317), Doğu Tsin Hânedânı (317-420), Kuzey ve Güney Tsin Hânedânları(420-589)(şecereleri için bk.Must.Köymen, *DTCFD*, III-1). Bu durum, Çinliler'in de Aşınaoğulları'nı ve Mete Hânedânı'nı kutsal, kut verilmiş olarak tanıdıklarını gösterir. Pek çok Çinli büyük soylu âilenin menşeinde Türk olduğu bilinmektedir.

Hunlar, Türk büyük- hâkanlık tahtını kaybettikten sonra, yukarıda anılanlar dışında, çeşitli Orta Asya krallıkları kurmuşlar ve Tabgaç yâhut Avar hânedânından Türk büyük-hâkanlarına tâbî olmuşlardır: Çao Hun krallığı(328-352), Hsin Hun krallığı (407-431), Kuzey Liang Hun krallığı(401-439), bunun devâmı olarak Turfan(Doğu Türkistân) çevresinde Lulan Hun krallığı(442-460). Bunların hepsi Mete Hânedânı prenslerince kurulmuştur. Gene Mete hânedânı prensleri, IV. asırda hem Hindistan (Akhunlar), hem Doğu Avrupa Türk Hun imparatorluklarını kurmuşlardır.

Liu Wu-huan, Çin imparatoruna tâbî olarak, her birinin başında bir Hun prensi bulunan 5 Hun boyunun kralı (Sağ Hsien=Kanat, Güney Hunları) olarak T'ih-fu klanının kurucusu ve Ho-lien hânedânının atasıdır ki, VIII. asra kd. devâm etmiştir.

2. Tabgaçlar (216 - 394 = 178)

1. Pu-tu-ken(216 - 233 = 17)
2. Ho-po-nem(1'in oğlu?)(233 - 235 = 2)
3. Kie-füen(235 - 261 = 26)
4. Lie-vi(3'ün oğlu)(173-277 = 104)(261 - 277 = 16)
5. Lie-hu(4'ün oğlu)(277 - ? = ?)
6. Ço(5'in oğlu)(? - ? = ?)
7. Fo(6'nın oğlu) (? - 297? = ?)
8. Ota(Yi-to)(7'nin oğlu)(297? - 310? = 13?)
9. Yilü(O-liu)(7'nin oğlu)(310 - 318 = 8)
10. Yü-liü(9'un oğlu)(318 - 325 = 7)
11. Honu(9'un oğlu)(325 - 330 = 5)
12. Kie-na(9'un oğlu)(330 - 335 = 5 + 337 - 338 = 1 = 6)
13. İ-hoay(9'un oğlu)(335 - 337 = 2 + 338 - 376 = 38 = 40)
14. Kao-tso-çe-i-kien(9'un oğlu)(376 - 380? = 4?)
15. Fugin(14'ün oğlu)(380? - 386 = 6?)
16. Kücy(15'in oğlu)(359 - 394 = 23)(386 - 394 = 6)

Yukarıda tâdâd edilen büyük-hâkanlık tahtına oturan Türk imparatorları yabgu unvânını taşırlar ki "tanhu"(tanrıkut)'dan bozma olduğu açıktır. İlk 2 yabgu hânedânın bir, dîğerleri dîğer bir dalından dandır. Aşınaoğulları'ndandır. Hânedânın 2 dalının kurucusu

Nao(ölm.M.S.40) ve Pien-ho'nun (ölm.M.S. 60?) Mete'nin 6. ve 7. kuşaktan torunları olduğu sanılır. Bunlar, Hun hâkanlığına dâhil Tabgaç Türk boyunun başındaki Hun prensleri idiler.

Tabgaçlar'a Çinliler, Sien-bi ve T'o-pa demektedirler. Avrupa dillerinde Siyenpi ve Topa'dır. 1. Hânedân'ın atası Pien-ho'nun torunu olduğu sanılan Kieü-lün M.S. 120'ye doğru ölmüştür (yerine oğlu Ch'i-chih-chien geçdi). Bunun torunu olduğu sanılan T'an-Shih-hua(veyâ-hai) (Tançıhay olabilir), 135 yılında doğup 180 yılında ölmüştür. Yerine bu Türk boyunun kralı olarak oğlu Ho-lien geçmiş ve öldürülmüştür. Sonra Kuey-teu kral olmuştur ki, T'an-shih-hua'nın kardeşinin oğludur. İşte Tabgaçlar'dan ilk büyük-hâkaan olan Pu-Tu-ken, bunun kardeşi ve halefidir. 147-156 arasında Siyenpi kralı olan T'an-shih-hua'nın 180 yılına kadar yaşadığı biliniyor.

İlk 2 yabgunun ikisi de katledilmiş ve bunların 19 yıllık büyük-hâkanlığından sonra tahta Kie-füen(no.3) geçmiştir ki, II. Hânedân'ın kurucusudur ve ilk hânedânın başka bir dalındandır. Ho-lien'in oğlu Kiao-man, Siyenpi kralı olmak istemişse de, başaramamıştır.

İkinci Hânedân'ın atası Mao(ölm.M.S. 40), Sibirya'da Siyenpi-Topa boyunun kralıdır. Halefleri şunlardır: 2) Tay, 3) Kuon, 4) Leu, 5) Yue, 6) Tuyin, 7) Li, 8) Heu, 9) So, 10) Ki, 11) Tay(II), 12) Hoey, 13) Lin Han. İşte 3. Tabgaç yabgusu Kie-füen, bu Lin Han'ın oğludur.

İlk hânedâna Siyenpi, ikincisine Siyenpi-Topa denmektedir ki Türkce'si Tabgac'tır. 557-581'de Çin'de hükmeden ve çok yüksek san'at ve kültürü ile ünlü Yü-uen veyâ Co Hânedânı, Çinliler'in Wei dedikleri Tabgaç hânedânından inmektedir. Binâenaleyh son yabguların torunları, Çin'de de imparator olmuşlar ve Çin kültürüne Türk kültürünün silinmez bir tabakasını daha katmışlardır.

104 yaşında öldüğü bildirilen Lie-vi'nin oğullarından Şamo Han, babasından bir yıl önce 276'da öldürüldüğü için yerine kardeşi Lie-hu geçmiştir. Yilü(no.9), tahta geçmeden Çin'in Şensi eyâleti kralı idi ve Ting-siang şehrinde oturuyordu. Kardeşi Lukuon ise, Çang-fu'da oturup Çin'in başka bir eyâletinde krallık yapıyordu. Kao-tso (no.14) öldürülmüş, halefi ve oğlu Fugin'in devrinde hânedândan Lieu-goey de müşterek-hâkaan olmuşlardır. Fugin'in yerine geçen oğlu Küey'in gençliğinden de faydalanan Avar Hânedânı, Tabgaçlar'ı Çin'e sürerek, Büyük Türk Hâkanlığı tahtına oturmuştur.

Hânedânın Türk olduğu bu imparatorluk Hunlar derecesinde sâf olmayıp, Proto-Moğollar çokdu.

3. Avarlar (394 - 552 = 156)

1. Tolun Kağan I(394 - 410 = 16)
2. Ay Tukay Kağan(1'in kardeşi)(410 - 414 = 4)
3. Pu-lo-çin Kağan(2'nin oğlu)(414)
4. Muhan Kağan (2'nin babasının yeğeni) (414 - 431 = 17)
5. Çih-Lien-Ting(So-lien)(U-t'i) Kağan (4'ün oğlu)(431 - 444 = 13)
6. Çuluk (Çu-Lo) Kağan(5'in oğlu)(444 - 464 = 20)
7. Şuluk(Şu-lo-pu-çen)(Yü-çing) Kağan(6'nın oğlu)(464 - 485 = 21)

8. Tolun Kağan II(Fu-ming-tün)(7'nin oğlu) (485 - 492 = 7)

9. Nokay Kağan(Ho-Çi-fu-tay-ku-çe)(7'nin kardeşi)(492 - 506 = 14)

10. Tohan(Fo-tu) Kağan(9'un oğlu)(506 - 508 = 2)

11. Çunu Kağan(Tu-lo-fu-pa-tu)(10'un oğlu)(508 - 520 = 12)

12. Anahu(?) (A-na-huey) Kağan (So-lien-teu-ping-teu-fa)(10'un oğlu)(520-521 = 1 + 522 - 552 = 30 = 31)

13. Mi-gneu-ko-şe-kiü(Po-lo-müen)Kağan(10'un oğlu?) (521 - 522 = 1)

14. T'ieh-Fa Kağan (552 - 553)

15. Teng-Çu Kağan (553)

16. Ku'-Ti Kağan (553)

17. Yen-Lo-Çek Kağan(553-557)

Hânedânın adının Türkçe Avar'dan fazla Apar olması lâzımdır. Latinler Avar, Yunanlılar bâzan Abar, bâzan Apar imlâsı ile yazmaktadırlar. Çince'de Juan-juan'dır.

Tolun(1), Çuluk(6) ve Anahu(12) hânedânın büyük hükamdarlarıdır. İsimlerin Türkce şekilleri ancak karîneye dayanmaktadır(bilhassa sonuncu isim). Avarlar, tanhu/yabgu unvânını bırakarak imparatorluk titri için kağan'ı kullanmışlardır ki Göktürkler'de de kağan olarak devâm eden bu kelime, Uygurlar'da da kağan şeklinde kalmış, Karahanlılar ayni kelimeyi "hâkaan" olarak talaffuza başlamışlardır (ilk talafuz sâdece : hakan).

Aparlar'ın taht şehri de Ötüken ormanlarındadır. Salefleri Tabgaçlar gibi Balkaş'la Japon Denizi arasında kalmışlar, Doğu Türkistân ve Kuzey Çin'in bâzı bölgelerini ellerinde tutmuşlar, fakat Hunlar gibi batıya, Avrupa yakınlarına, Hazar'a uzanamamışlardır. Batıdaki Türk boyları üzerinde hâkimiyet kuramadıkları için, doğuda Türkler'in kuzey-doğusunda yaşayan Moğollar, ağırlık kazanmışlardır. Tabgaçlar devrinde başlayan Moğol ağırlığı, Avarlar'da Moğollar'ın da yönetime iştirâkleri ile netîcelenmiş, ancak Avarlar'ı tâkıyb eden Göktürkler, Moğollar'ı yönetimden uzaklaştırarak tâbî kavim hâline döndürmüşlerdir.

Avar Hânedânı'nın ne şekilde Aşınaoğulları'na ve Mete hânedânına bağlandığı bilinmiyor. Hattâ Avar Hânedânı'nın Mete'den inmediği, hattâ Türk olmayıp Moğol asıllı oldukları da ileri sürülmüştür. Böyle olsa bile Mete'den indikleri muhakkaktır ki daha sonraki asırlarda Cengiz'in durumu da böyledir. Ancak Türk büyük-hâkanlık tahtına oturdukları, Türk hâkaanı oldukları gerçektir. Doğuda yaşadıkları için Moğollar'la içli dışlı oldukları düşünülebilir.

Hânedânın atası Mo-ko-liü, 280 yılına doğru ölmüş, Avar boyu beyi idi. Oğlu Şe-lu-hoey, bunun oğlu To-so-yüen, bunun oğulları Pi-heu-po ve Yün-te-ki, halef olmuşlardır. İlk 2 kağan, bu Yün-te-ki'nin oğullarıdır. 400'e doğru doğan Tuçi, babası Tolun'un yerine geçememiştir. Tolun gibi, halefi olan kardeşi de, zevcesi ile berâber öldürülmüşlerdir. Pu-lo-çin(3) de ayni âkıbete uğramıştır.

So-lien Kağan(5), 434'te Wei(Tabgaç) hânedânından bir Çin imparatorluk prensesi ile evlenmiştir. So-lien, kızkardeşini de aynı yıl Çin'in Türk asıllı (Tabgaç) ve Mete soyundan imparatoru(423-452) Tay-wo-ti ile evlendirmiştir. Fu-ming(8)'in Heu-liü-ling adlı hâtûnu, ondan dul kaldıktan sonra, Tohan(10) ile evlenmiştir. Fu-Ming, katledilmiştir.

Çunu(no.11), katledildi. İlk hâtûnu Heulüylin, ikincisi 511'de evlendiği, kendisiyle berâber öldürülen Deuhun'dur. Kardeşi Tsu-hocy de 520'de öldürüldü. 3 kızkardeşi olduğu da bilinmektedir. Anahu(12), 520'de Çin imparatorunu resmen ziyâret etti. Çunu'nun velîahdi Tszuhoy, 520'da öldürüldü.

Anahu Kağan'ın kızı, Hindistan Akhun imparatoru(502-530) Mihirakulan ile 520'de evlendi. 13. kağan, hal'edildi ve 525'e doğru öldü. Anahu, 534'de Wei(Tabgaç) hânedânından Türk asıllı Çin imparatorluk prensesi ile evlenip onu katun (hâtûn=Türk imparatoriçesi) îlân etti. Daha önce 533'te de ayni hânedândan bir prensesle evlenmişti.

Anahu Kağan'ın 3 oğlu da, Göktürkler'den büyük-hâkanlık tahtını geri almak için ayaklandılar: 553-54'te Tem-çeu-heu-li, 552-3'te Tie-fü ve 554'te Ku-ti. İlk ikisi, babaları gibi katledildi. Bu 3 prens de "kağan" unvânını aldılar. Bunları "kağan" unvânı takınarak Türk büyük-hâkanlığı tahtına hakk iddia eden 2 Avar prensi tâkıyb etti: Anahu'nun en küçük oğlu Gan-lo-şin 554-555'te ve bunun oğlu olduğu sanılan No-hoan 555'te. Bu sonuncunun öldürülmesi ile Göktürk Hânedânı, rakibsiz kaldı. Göktürkler'e geçmeden önce, Orta Asya'da teşekkül eden çeşitli Türk krallıklarını gözden geçirmek gerekir. Bunlar Büyük Türk Hâkanlığı'na tâbî olarak saltanat sürmüşlerdir.

Avarlar'dan bâzı prensler, Hun prensleri gibi Doğu ve Orta Avrupa'ya giderek, Avrupa Hun imparatorluğuna halef olan bir Avrupa Avar imparatorluğu kurdular. Aşağıya bk.

Orta Asya Türk Krallıkları

1. Kuzey Çin'de Hun prenslerinin kurduğu: Han veyâ Çao(304-329 = 25), Yeni Çao(319 - 351 = 32), Hiao(407 - 431 = 24), Kuzey Leang (398 - 439 = 41) devletleri için bk.ÇİN.

2. Tung-hu(Dunhu): Kuzey Mançurya'da M.Ö. 700'e doğru kurulmuş Türk devleti. M.Ö. 200'e doğru Siyenpi prenslerinin eline geçti. Hunlar'a tâbî idi. Kral U-hüon(Uhuan), M.S. 65'te Çin'e tâbî oldu. Mançurya'nın güney-doğusuna kaydı. 65 yılında yerine geçen Kin-çi-fen ayni yıl içinde öldürüldü. Sonraki krallardan Vu-ho-yün 115'e doğru, Kieü-lie-kiü 192'de (bunun oğlu Yeü-pe-ping) öldü. Son kral bunun kardeşi Ta-tun(192 - 208) öldürüldü. 206 yılında Türk büyük-hâkanlık tahtına hakk iddia etmesi, Aşınoğulları'ndan indiğini gösterir.

3. Tim-üm(Dinlin): M.Ö. 300 - M.S. 550 yıllarında Hunlar'a ve haleflerine tâbî ol. Doğu Moğolistan'da kurulan krallık. Krallarından birinin adı Goey-liü'dür.

4. Kırgız Krallığı(Çince: Kien-kuen): Kuzey Moğolistan'da M.Ö. 300'den 1200 yılına kadar devâm etti. Hattâ 840 yılında Ötüken'i ele geçirerek Uygur Hânedânı'ndan Büyük Türk hâkanları'nı ebediyyen bugünki Moğolistan'dan kovdu ve Doğu Türkistân'a sürdü. Fakat Kırgızlar, bütün Moğolistan'ı az bir müddet ellerinde tutabildiler. Moğollar tarafından onlar da Türkistân'a doğru sürüldüler ve sonunda Batı Türkistân'daki bugünki ülkelerine yerleştiler. Hunlar'a ve haleflerine tâbî oldular. Kadınlarının çarpıcı güzelliği ile ünlü, diğer Türk boylarına nisbetle kuzeyde kaldığı için kültürce geri bir Türk boyu idi. M.Ö. 50'ye doğru ölen Lin, hükümdarlarından biridir ve 1200'e kadar Kırgız kralları onun neslindendir. M.Ö. 97'de 9. Hun büyük-hâkanının kızı ile evlenmişti. Kırgızlar da Türk boylarından bir çoğu gibi erken zamanlarda Moğollar ve Çinliler'le evlenip melezleştiler.

5. Usun(Çince: Çe-ko-çing): İli nehri boyunda. Sakalar'a halef olmuşlardır ve

onlardan indikleri tahmîn edilir. Kralları Nan-teu-mi, M.Ö. 160 yılında öldürüldü. Yerine oğlu Koen-muo, sonra bunun oğlu olduğu sanılan Kuen-mi geçti. Kuen-mi, 105 yılında (M.Ö.) hem Han hânedânından bir Çin imparatorluk prensesi ile, hem de Hun hânedânından bir Türk imparatorluk prensesi ile evlendi. Ayni yıl yerine geçen oğlu Kiün-siü-mi (Çin-tseu), gene ayni yıl ölünce yerine bunun oğlu Ti-mi(Küang-wang) tahta geçip M.Ö. 60'da tahta geçti. Koen-muo'nun bir oğlunun oğlu olan Ung-Kuey-mi(Fi-wang), 105-60 yıllarında kral oldu ve M.Ö. 74'te bir Hun prensesi ile evlendi. Yerine oğlu Yuen-kuey-mi, bunun oğlu Tsü-so-ni, bunun oğlu olduğu sanılan Pi-yüen-çi(ölm.M.Ö. 4'e doğru), bunun oğlu sanılan U-çe-mi(ölm.M.S.5'e doğru), sırasıyle kral oldular.

6. Kanklı(Çince: Hu-te): Tanınmış Türk boyudur. Merkezleri Pi-tien-çing olmak üzere M.Ö. 10 yılına kd. süren bir krallık kurmuşlar ve Hunlar'a tâbî olmuşlardır. Bir federasyon olan bu krallık, şu 5 Kanklı prensliğinden oluşuyordu: Şehr-i Sebz (Çin.So-hiay/Sase), Kuşâniye(Fu-me/Fu-mu), Taşkend(Ua-ni/Yu-ni), Buhârâ(Ki/Gi), Ürgenc(Yüe-kmer/Yuye-gân). Batı Türkistân'a yayıldığı görülüyor.

7. Fergana(Çince: Ta-üon): Başkenti Küey-şan-çing olarak Fergana vâdîsindeki krallık M.S. 100 yıllarına kd. devâm etti. İki kralın adı biliniyor: Yen-Lieu ve M.S. 46'da bunun yerine geçip ayni yıl ölen Kiao-sü-ti.

8. Alan: Batı Sibirya'da.

9. Tüon-cin: Kuzey Sibirya'da. M.Ö. 190'a doğru sona erdi. Mete zamânında Türk hâkanlığına katıldı.

Aşağıdaki Türk devletleri, yukarıdakilerden daha küçük teşekküller, prensliklerdir:

10. Kâşgar: Çinliler Kâşgarya'ya(Kâşgar vâdîsi) So-lo ve şehre So-le-çing diyorlar. 560 yıllarına, Göktürkler'in ilk yıllarına kd. devâm etti. Bilinen prensleri: Çing(katli M.S.73), Teu-ti(73-74 = 1), Çing'in kardeşinin oğlu Çung(74 - 76 = 2, katl), Gan-kue, Küey-si, Çing-püan, Hu-te veya Şu-te(ölm. 160?).

11. Yârkend(Çin.Çao-çe): İki hânedândır. İkinci hânedânın kurucusu Wan-nien, ilk hânedânın son prensinin mânevî oğludur, Usunlar'ın prensi ile bir Çin imparatorluk prensesinden doğmadır. Sonra tahta geçene Hu-ta-çing M.Ö. 64'te katledildi. Sonraki prensler içinde bilinenler: Yen(ölm.M.S.14), bunun oğulları Kam(14-33 = 19) ve Hien (33-62 =29, katl), sonuncunun oğlu Po-kiü-çing(62 - ?) ve bunun oğlu olduğu sanılan Tsi-li(? -86). 86 yılında Çinliler'ce istîlâ edildi. Hien'in(ölm.62) dîğer oğlu Kuesiang ve bunun olu Yü-mi prensidir. Hien'in kızı da Hotan prensi Kuam-te ile evlenmiştir.

12. Hotan(Çin.Yü-tien): Şehrin Çince adı Si-çing'dir. 560 yıllarına, Göktürkler'in ilk yıllarına kadar devâm etti. Bilinen prensler: Yü-lin, M.S. 61'de yerine geçip ertesi yıl öldürülen kardeşi Goey-şi, her üçü de katledilen Klün-te ve Tu-mo ile Hieu-mo-pa ve sonuncusunun kardeşinin oğlu Kuram-te (ölm. M.S. 80?)(ki bir Yârkend prensesi ile evlenmiştir), Fang-tsien(ölm.140?), Kien-so(ölm.150?), bunun oğlu Kan-kue.

13. Yü-mi veyâ Kiü-mi: Merkezi Çinliler'in Kiü-mi/Yü-mi/Nim-mi dedikleri Keriya'dır. Yârkend prenslerinden Kiao-sü-ti tarafından kuruldu. Bu zât M.S. 46'da ölünce yerine Kiao-sü-ti geçti.

14. Tsim-tsiue: Çinliler'in bu adı verdikleri, Keriya'nın 230 km. doğusundaki şehirde kurulan dîğer bir Doğu Türkistân prensliği.

15. Aksu: Dîğer bir Doğu Türkistân prensliği. Çinliler bölgeye Kiütsü veyâ Kieu-tsü yâhûd Kiü-tso, şehre ise Yen-çing veyâ Ko-liü-çing demektedirler.

Prenslerinden Tse-lo M.S. 50'ye doğru katledilmiş, yerine geçen Kien de 70 yılına doğru ölmüştür. 222 yılında Çinliler istîlâ ettiler.

16. Kü-me: Eski Çince adı Kie-me veyâ Po-lo-kia olan Nançing şehrindeki prenslik ki, Aksu'nun 335 km batısındadır.

17. Wen-so: Bu şehir Nançing'in 135 km batısındadır.

18. Karaşar: Bu Doğu Türkistân şehrine Çinliler Yün-kiü-çing ve yöreye Yen-şi diyorlar.

19. Şan-kue.

20. Goey-siü.

21. Goey-li.

22. Kiü-li.

23. Tsie-mo: Yukarıdakiler gibi Doğu Türkistân şehirleridir.

24. Şenşen veyâ Leu-lan: Lop Gölü yakınlarındaki Kan-ni-çing şehrinde kurulmuş prenslik. M.Ö.177'de Hunlar'a, M.S.72'de Çin'e tâbî olmuş, 222 yılında Çin istîlâ etmiştir.

25. Kamul: 560 yıllarına kadar devâm etti. Çinliler şehre İ-u-hien ve yöreye İ-u-liu diyorlar. Doğu Tiyanşan bölgesindedir.

26. Kio: Uygurlar'ın kuzey-batısında kurulmuş prenslik.

27. Pi-lu: Tiyanşanlar'da 2 şehirde kurulmuş 2 prenslik: Kien-tong-kue-çing ve Fan-kiü-luy-ko-çing.

28. Yu-li-ya-su: Uygurlar'ın kuzeyinde Nuy-tu-su-çing şehrinde.

29. Tsie-mi: Doğu ve Batı prenslikleri olarak ikiye ayrılan bu devlet, 31 no.lı devletin güneyinde idi. Tsiemi, bir şehir adıdır.

30. Pan-pe: 31 no.lı devletin doğusunda. Tan-pe bir şehir adıdır.

31. Su-tan-tsü-li: Merkezi Yü-leu-ko-çing.

Uygurlar

745 yılında Göktürkler'in yerine Türk büyük-hâkanlık tahtına oturmadan önce Uygurlar, çeşitli prenslikler kurdular.

1. Ku-hu, 2. Pu-luy 1, 3. Pu-luy 2, 4. İ-çi, küçük Uygur prensliklerdir. Asıl Uygur prenslikleri, Doğu Türkistân'ın doğusunda, Kamul'un batısında, Ürümçi (Çin.Vu-tu-ko) ve Turfan(Çin.Kiao-ho-çing) şehirlerinde kuruldu.

1. Turfan Uygur Prensliği: Hunlar'a tâbî Turfan prenslerinden Pu, M.Ö. 130'a doğru öldü. Yerine geçen U-kuey, M.Ö. 90'da Çinliler'e esir düştü. Yerine oğulları olduğu sanılan Kiün-so ve M.Ö. 73'te U-kuey(II) geçti ki, ayni yıl bir Hun imparatorluk prensesi ile evlenmiştir. Bunun yerine Teu-mo (Dzumo) prens oldu(ölm.M.Ö. 60?). Hunlar'dan sonraki Türk büyük-hâkanlarına tâbî olarak prenslik devâm etti. Prens Kan-pe-çeu M.S. 481 yılında ölmüştür. Oğlu İ-çing katledildi. Kan-pe'nin bir oğlunun oğlu olan Şeu-kuen, belki bu sonuncunun kardeşi olan Çang-mim, katledildiler. Şeu-kuen'in oğlu olduğu sanılan Ma-ju hal' edildi; yerine oğlu Ku-kia veyâ Kiü-hi, 528'de ölünceye kadar prens oldu ve yerine oğlu Kiü-kien geçti. Böylece Uygurlar, Göktürk dönemine girdiler ki, bundan sonrası için aşağıda Göktürkler'den sonraki Uygurlar bahsine bk.

2. Ürümçi Uygur Prensliği: Turfan'ın kuzey-batısı, Çungarya'nın güneyidir. Doğu Türkistân'ın bugünki merkezidir. Şu prensleri çıkarabildik: Ku-ku veyâ Geu-gu(ölm.M.S. 10?), oğulları Gan-te(10?-74= 64?) ve Suy-ti(74-97= 23), sonuncusunun hal'inden sn.oğlu Num-ki(97-120=23), oğlu Kiün-tsieu(120-125 = 5), oğlu Kiü-te-nu(125-150?=25?), bunun oğulları olduğu sanılan U-lu-tu(150? - 155 = 5? + 160? - ?) ve Pi-kiüm (155 - 160 = 5?). Hepsi Hunlar'a tâbîdir. Bu dal, Turfan prensliğinden önce sönmüştür.

4. Göktürkler(552 - 745 = 193)

Ergenekon Destânı'ndaki târîhî esas şudur: Çinliler'in T'u-kü-e(Tukyu) dedikleri Göktürkler, M.S. 400'e doğru, Çin'in Şansi eyâletinin batı kısmında yaşıyorlardı. Başlarında Aşına Sülâlesi'nden ve Mete(Hun) hânedânından hükümdarları vardı. Çin imparatoru Tay-vy(424-451), bu Türk boyundan Tsiu-kiu-şi uruğunu katliâm etti. Yalnız Aşına uruğundan 500 âile, Altay Dağları'na cân atıp kurtuldular ve orada bilhassa demircilikle meşgul oldular (6.000 cildlik *Pieŋ-i-tien* adlı Çin kroniğinden bu târihî bilgiyi Fr.'ya trc.eden: Stanislas Julien, *Documents Historiques sur les Tou-kious (Turcs), JA,* 1864, VI. Seri, III, 348-9, bu makaalenin tamâmı: *JA,* III, 325 - 67, 490 - 549, IV, 200-42, 391 - 430, 453 - 77).

Şansi'nin batısından Altay Dağları, kuzey-batıya doğru 2.200 km'dir. Çin kronikleri her yıl Çinli vak'a-nüvîslerce tutulduğu için, verdiği bilgi kesindir. Şu hâlde Göktürkler'in bu hurûc'u, dehşetli Çin tâkıybâtı altında yapılmış, Çinliler ancak dağlara çarpınca Göktürkler'i bulamamışlardır.

Bu olay 439'da geçmiştir. Bu târihte Tabgaç yânî Türk asıllı Kuzey Liang devleti, bir Çinli hüviyyeti içinde, kendileriyle aynı sülâleden inen Göktürkler'i kılıçtan geçirmiştir. Mete'nin mensub bulunduğu Tuku Hânedânı'ndan, Aşınaoğulları'nın Tuku hânedânının Mete dalından olan Göktürk prenslerinin hânedânına Tüsükü deniyordu, bu kelimenin Türk kelimesiyle ilgisi açıktır. "Türkler" demek olabilir. Türk büyük-hâkanlığı tahtında bulunan ve Tabgaçlar'ın yerine büyük-hâkanlığa yükseldikleri için Tabgaçlar'ın düşmanı olan Avarlar'ın bu Göktürk ric'atini kolaylaştırdıkları anlaşılıyor. 500 âilenin Altaylar üzerinde ve içinde yerleştikleri vâdî, Ergenekon'dur.

Türk milletinin exodus'u olan Ergenekon'dan Çıkış'ın 535'te olması gerekmektedir. Zîrâ bu yıl Bumın, kağan veyâ hagan imparatorluk titrini almıştır. Şu hâlde Göktürkler, Ergenekon'da 96 yıl yânî 3 nesil kalmışlardır. Çoğalmışlardır. Bir büyük demir mâdeninin hemen yanında yaşamışlar ve bu mâdeni bir asır işleyerek silâhlanmışlardır.

Türkler'i Ergenekon'a götürüp yerleştiren Göktürk prensi Bilge Şad, bunun oğlu Tavu Yabgu'dur. Tavu önce yabgu(kral), sonra uluğ-yabgu(büyük-kral) unvânını almıştır. Bunun oğlu Bumın, 535'te kağan unvânıyle Doğu Türk imparatoru olmuş, Avarlar'a karşı büyük-hâkanlık tahtına hakk iddia etmiş, 552'de kardeşi İstemi ile âhenk içinde çalışarak Avarları bertaraf etmiş ve büyük-hâkanlık tahtına oturmuştur. O zamâna kadar Türkçe konuşan boylar çeşitli isimlerle anılırlarken, Göktürkler'in şöhreti ve birliğinden sonra bütün Türkçe konuşan kavimlere Türk denmiştir. Kelimenin Köktürük şeklinde olup VII. asırda Köktürk'e dönüştüğü, sonra Göktürk dendiği anlaşılıyor. Kök/gök kelimesi Türkçe'de semâ, semâvî, semâ rengi(mâvî, boz mâvî) mânâlarındadır. Göktürk'ün "Semâvî Türkler" mânâsına gelen iddialı bir şeref adı olduğu görülür. Ergenekon'a, sınmış bir Hun boyu olarak giren Türkler bir asır içinde orada şuurlanarak Göktürk şeklinde çıkmışlardır. Bütün Türkler'i, bütün Kuzey Asya'yı fethetmişler, Mete'den sonra ilk def'a onun eriştiği sınırlara erişmişlerdir. İran'a girdikleri, Doğu Avrupa'ya geçtikleri, 576'da İstemi Kağan'ın son yılında Kırım'ı bile fethettikleri için, Mete'nin eriştikleri sınırları da aşmışlardır. Târihçiler Göktürkler'i, Osmanlılar'ın gerçek atası, öncüsü ve mürşîdi olarak değerlendirmişlerdir. Modern bir çok Avrupalı tarihçi "Göktürkler'den Osmanlılar'a" tâbîrini kullanmıştır.

Gök Tanrı dîninden olan Göktürkler'in taht şehri Ötüken, Cengiz'in taht şehri Karakurum'un 60 km kuzeyinde, Orhun ve Selenge(Tamır) ırmakları arasında, Koşo Çaydam gölü yakınında, Budapeşte ile ayni paralelde, bugünki Moğolistan'ın kuzeyindedir(47° 30' arz ve 97° 30' tûl). İmparatorluk prenslerine teğin ve şad denmektedir. İmparatorlar Avarlar gibi kagan unvânını kullanmışlar, fakat bu kelime daha Göktürkler zamânında hagan şeklinde talaffuza başlanmıştır. Doğu ve Batı olmak üzere 2 kağan vardır. Ötüken'de oturan Doğu kağanı, Batı kağanının metbûu ve büyük-hâkan'dır.

Göktürkler'den Bumın Kağan(ölm.553), İstemi Kağan(ölm.576), İlteriş Kutluğ Kağan(ölm.693), Bilge Kağan(ölm.734), Bilge Tonyukuk(ölm.725), *Orhun Kitâbeleri*'nin dâhî müellifi Yulığ Tegin(ölm.735?), hattâ Mukan Kağan (ölm.576), Bilge Tardu Kağan(ölm.603), Tong Yabgu Kağan(ölm.630), Kür Şad (ölm.639), Bulan Kağan(ölm.640?), Kapgan Kağan (ölm.716), Kül Tegin(ölm.731), Türk Târîhini oluşturan çok büyük şahsiyetlerdir. Bu durum, Göktürk Hânedânı'nı fevkalâde seçkinleştirmektedir. Göktürkler'den Büyük Türk Hâkanlığı tahtına oturan büyük-kağanlar (Doğu kağanları) ve saltanat yılları:

1 .Bumın Kağan(552 - 553 = 1)

2. Kara Kağan(1'in oğlu)(553 - 554 = 1)

3. Mukan (Mohan) Kağan(1'in oğlu)(Budist)(554 - 572 = 18)

4. Topo Kağan(3'in oğlu)(Budist)(572 - 581 = 9)

5. Erbeğ Şad İlkülük Şad Bağa İşbara Kağan(Çin.Şapolyo=Sha-po-lo)(2'nin oğlu)(581 - 587 = 6)

6. Çur Bağa Kağan(2'nin oğlu)(587 - 588 = 1)

7. Tunga Turan Kağan(5'in oğlu)(588 - 600 = 12)

8. Kara Çurın Türk Baygu Bilge Tarduş Kağan(2'nin yeğeni, İstemi Kağan'ın oğlu)(600 - 603 = 3)

9. Yener Tölis İlbirdi Kağan(5'in oğlu)(603 - 609 = 6)

10. Çepi Kağan(9'un oğlu)(609 - 619 = 10)

11. Çuluk Kağan (9'un oğlu)(619 - 621 = 2)

12. Bağartur Şad-kat İlhan Kağan (19'un oğlu)(621 - 630 = 9) (ölm. 634)

13. Sırba Kağan(12'nin oğlu)(630 - 646 = 16)

14. Çepi Kağan(II)(10'un oğlu Şıbay Tegin'in oğlu)(646 - 647 = 1)

15. İpi Tulu Kağan (Batı)(3'ün torununun oğlu)(647 - 653 = 6)

16. Çençü Kağan(Batı)(15'in oğlu)(653 - 659 = 6)

17. Eçine Türçe Kağan(Batı)(16'nın oğlu?)(659 - 676 = 17)

18. Tuçı Kağan(Batı)(676 - 678 = 2)

19. Eçine Kür Pur Çur Kağan (Batı) (678 - 682 = 4)

20. İlteriş Kutluğ Kağan b. Sıgun Bey b. İtmiş Bey b. Tudun Bey b. İlhan Kağan (no.12) (682 - 692 = 10)

21. Kapgan Kutluğ Kağan(20'nin kardeşi)(692 - 22.7.716 = 24)

22. Bögü Kağan(21'in oğlu)(22.7.-8.716 = 1 ay kd.)

23. Bilge Kağan(20'nin oğlu)(8.716 - 25.11.734 = 18, 3)
24. İçen Bilge Kağan(23'ün oğlu)(25.11.734 - 739 = 5)
25. Bilge Kutluğ Kağan(23'ün oğlu)(739 - 741 = 2)
26. Penge Kağan(20'nin oğlu) (741 - 742 = 1)
27. Süyen Kağan(23'ün oğlu)(742)
28. Ozmış Kağan (26'nın oğlu)(742 - 744 = 2)
29. Beymey Kağan (744 - 745 = 1)

Batı Kağanları:

1. İstemi Kağan(552 - 576 = 24)
2. Bilge Tardu Kağan(1'in oğlu)(Doğu 8)(576 - 603 = 27)
3. Apa Kağan(ortak-kağan: 576 - 593 = 17)(Mukan Kağan'ın(Doğu 3) oğlu)
4. İnal Kağan(3'ün oğlu)(ortak - kağan: 593 - 600 = 7)
5. Çulo Kağan(4'ün oğlu)(600(603) - 611 = 11)
6. Şikoey Kağan (3'ün oğlu)(611 - 618 = 7)
7. Tong-Yabgu Kağan(6'nın oğlu)(618 - 630 = 12)
8. Bağatur Sepi Kağan(2'nin oğlu)(630 - 631 = 1)
9. Se-Yabgu Kağan(7'nin oğlu)(631 - 633 = 2)
10. Bağaşa Tulu Kağan(3'ün oğlu Uluğ Şad'ın oğlu)(633 - 634 = 1)
11. İşbara Teriş Tunga Kağan(10'un kardeşi)(634 - 639 = 5)
12. Bağatur İpi Kağan(11'in oğlu)(639 - 640 = 1)
13. İpi Tulu Kağan(10'un kardeşi)(640(638) - 653 = 13)
14. İpi İşbara-Yabgu Kağan(10'un kardeşi Kür Şad'ın oğlu)(640 - 642 = 2)
15. İpi-Şad Küy Kağan(12'nin oğlu)(645 - 649 = 4)
16. Uluğ İşbara Kağan(10'un kardeşi Börü Şad'ın oğlu)(651 - 658 = 7)
17. Çençü-Yabgu Kağan(13'ün oğlu)(653 - 659 = 6)
18. Eçine Türçe Kağan(17'nin oğlu?)(Doğu 17) (659 - 679 = 20)
19. Eçine Kür Pur Çur Kağan(Doğu 19)(679 - 682 = 3)
20. Eçine Tuyça Kağan(682 - 700 = 18)
21. Üçele Kağan(700-706 = 6)
22. Süge Kağan(21'in oğlu)(706 - 711 = 5)
23. Sulu Kağan(711 - 738 = 27)
24. Tuksın Kağan (738 - 739 = 1)
25. Eçine Kin Kağan(739)
26. Bağa Tarhan Kağan (739 - 742 = 3)
27. İl-Etmiş Kutluğ Bilge Kağan(742 - 753 = 11)
28. Tengri-bolmış Kağan(753 - 766 = 13)

Bumın Kağan(no.1): 535'te kağan, 552'da Avarları devirerek büyük-kağan. 553 başlarında öldüğüne göre büyük-hâkanlık müddeti 1 yıldan azdır.=Çang-lo(Wei=Tabgaç hânedânından Çin imparatorluk prensesi, izd.552). Bağa İşbara(5): Bu da bir Çin imparatorluk prensesi almıştır. 7. oğlu: Hohançin. Kimin Türe(9): Batı Kağanı'nın metbûu sonuncu Doğu kağanı. Ondan sonra (609) Batı Göktürk Hâkanlığı, Doğu'dan müstakil olmuş, sâdece Doğu kağanları daha üstün sayılmıştır. Esâsen 630'dan 682'ye, İlteriş Kutluğ'un tahta geçmesine kadar yarım asır Çin, Doğu Göktürkleri'nin metbuu olmuştur. Hele 647'den 682'ye kadar 35 yıl Doğu kağanları tahtına kimse çıkmamış, Batı kağanları, Büyük Türk hâkanlığını temsîl etmiştir.

Kimin Türe Kağan da bir Çin prensesi ile evlendi. Oğlu Çepi Kağan(10) ve bunun oğlu Çuluk Kağan(11) birer Çin prensesi ile evlendiler. İkincisinin eşi olan Çin prensesi İçing Hâtûn, Çuluk Kağan'ı zehirleyip yerine geçen kardeşi Kara Kağan'la evlenip hâtûnluğunu muhâfaza etti. Çin imparatorunun ajanı gibi çalıştı. Kara Kağan'ın prenslik adı Bağatur Şad'dır. Hal' edilmiş, 4 yıl sn. 634'te ölmüştür. Yerine geçen oğlu Sırba Kağan(13) (Çin.Şih-li-pi), tahta geçer geçmez Çin imparatorunu metbû tanıdı ki üvey annesinin zoruyladır. Kara Kağa'nın bir kardeşi, Aşına Çöl Tegin, Çin orduları başkumandanı ol.Çin'in hizmetine girdi. Çin imparatorunun ordularını, en büyük düşmanı olan Göktürkler'in bir prensine emânet etmesi de devrin garîb olaylarındandır. Kara Kağan'ın diğer bir kardeşi Tolı Tegin, adı bilinmiyen diğer bir kardeşi Tegin de Göktürk hâkanlığını dirilten İlteriş Kutluğ ve kardeşi Kapgan Kağanlar'ın babasıdır. Çuluk Kağan'ın oğulları Türe Han, Fülân Tegin(oğlu Fülân Tegin) ve 639'da Çin imparatorunun sarayını basıp destânî bir şekilde 39 arkadaşı ile ölen Kür Şad Tegin'dir ki, üvey annesi İçing Hâtûn babası Çuluk Kağan'ı 18 yıl önce zehirleyip 9 yıl önce de amcası Kara Kağan'ı tahttan indirip amca-zâdesi Sırba Kağan'ı Çin'e tâbî kıldığı için, Çin imparatorunun can düşmanı idi.

İlteriş Kutluğ Kağan(20): Onunla Göktürkler'in "Kutluğ" denen dönemi başlar. Batı hâkanları, yeniden Doğu hâkanlarına tâbî olurlar. Çin tâbiiyyeti Doğu'da sona erer. Kuzey Asya yeniden birleştirilir ve Çin'e karşı çok başarılı savaşlar ve fütûhât yapılır. 660'a doğru doğduğuna göre 22 yaşlarında tahta çıkmış, 32 yaşlarında ölmüştür. Asıl adı Aşına ("Kurt" demek) Tegin olup, 682'de Kutluğ hükümdarlık adını, 683'te kağan unvânını, 687'de İlteriş adını almıştır. Ayni hânedândan olan zevcesi İlbilge Hâtûn, onunla işbirliği yaparak büyük hâkanlığı yeniden kurmuşlardır. Bütün çocuklarının da annesidir (Kiay-li-pi Tegin hâric). 690'a doğru, zevcinden az önce 30 yaşından genç ölmüştür. Türk târîhinin büyük kadınlarındandır. İlteriş'in kardeşlerinden To-si-fi Tegin, 683'te yabgu(kral) unvânını almış ve 699'da Sol Kanat şad'ı olmuştur. İlteriş'in mezârı, Şivet-ulaan'daki Göktürk hükümdar mezarlığında bulundu ki Ötüken'in az güneyinde, 48° enlem üzerinde, Hanuy ırmağı batı kıyısındadır (Selenge ırmağı kolu).

Kapgan Kutluğ Kağan(21): Prenslik(asıl) adı Meço Tegin'dir. 683'te ağabeyinden Türk Bögü Çor Şad şeref adını aldı. 665'te doğduğuna göre 27 yaşında ağabeyinin tahtına oturmuş, 51 yaşında düşmanla vuruşurken ölmüştür. Oğulları: Tonga Tegin(ölm.2.714), 2 Tegin daha(ikisi de 716'da katl), Mo Tegin, Bögü Kağan(22) (asıl adı Tuşı Tegin, 699'da İni İl-kağan, katli 8.716, 33 yaşlarında). Kapgan Kağan'ın kızı: Bilge (699-17.6.723 = 24) = Uluğ Tarkan.

İlteriş Kağan'ın(20) kızları: 684'ten önce doğan 2 prenses(ki biri *Orhun Kitâbeleri* yazarı Yoluğ Tegin'in(688?-735?) annesidir ve âdet olduğu üzere bir Göktürk prensi ile evli olmalıdır), 706'da öldürülen As kağanı Bars Beg'in zevcesi bir prenses daha.

İlteriş Kağan'ın(20) oğulları: Bilge Kağan(aş.bk.).- Penge Kağan(26): 739'da Sol=Doğu şadı oldu.- Kiay-li-pi Tegin: Çince'de adı böyle yazılan bu prens, Bilge Kağan'dan büyük ve 684'ten önce doğmuştu; ancak İlbilge Hâtûn'dan doğmadığı için tahta geçemedi; 739'da Sağ=Batı şadı oldu, 740'ta 57 yaşlarında iken öldürüldü.- Kül Tegin(685 - 27.2.731 = 47): 716 - 731'de imparatorluk başkumandanı. Muhârebede öldü. Ağabeyi Bilge Kağan ile âhenk içinde devleti kalkındırdı. 1 yaş by.ağabeyi yönetimle, o ordu ile uğraştı. Amcaları Kapgan'ın büyük fetihlerinin elden çıkmasını telâfî ve birliği yeniden kurmak için "gece uyumadan gündüz oturmadan" çalıştılar.

Penge Kağan'ın(26) oğulları: Her ikisi de öldürülen Ozmış(28) ve Beymey(30) Kağanlar. Ozamış Kağan'ın oğlu: 742'de Batı şadı olan Kolaça Tegin.- Penge'nin asıl adı: Baykül Tegin.

Bilge Kağan(23)(684 - 25.11.734 = 51): zehirlenerek öldürüldü. Asıl adı: Mergen Tegin. 699'da Tarduş(Sağ Kanad) şadı. =Po-fu-yu Hâtûn(ölm.745'ten sn.): bu imparatoriçenin Türkce adı Çince transkripsiyondan çıkarılamıyor. Bilge'den dul kaldıktan (734) sn. kağan olan 3 oğlu devrinde ana-imparatoriçe oldu. Sonra 745'te ilk Uygur kağanı Kutluğ Bilge ile evlenerek yeniden hâtûn oldu ve Türk imparatoriçeliği tâcını kaybetmedi. VIII. asır Türk târîhinin Kösem Sultân'ıdır. Bilge Tonyukuk'un (663 - 725 = 58) kızıdır. Tonyukuk: Göktürk prenslerindendir. 682-707'de genel kurmay başkanı ve 716-725'te 9 yıl da başbakan ol. Türk devletinde büyük hizmetlerde bulundu. XIII. asırda Cengiz'in müşâvirleri olan nesli için bk.Ögel, *Sino-Turcica,* 29 v.dd.

Bilge Kağan'ın(23) çocukları: Türgeş(Batı Göktürk) kağanı ile evlenen bir prenses.- Türgiş (Türgeş) Tegin: kağan unvânı verilen büyük oğul ve velîahd, 734'ten önce öldüğü için tahta geçemedi.- İçen Bilge Kağan(24): Ağabeyi Türgeş'in ölümü üzerine velîahd ve babasının ölümünde kağan oldu. Türgeş(Batı Göktürk) kağanının dâmâdı idi.- Bilge Kutluğ(25) ve Süyen(27) Kağanlar: her ikisi de delikanlı iken öldürüldüler. Ozmış Kağan(no.28), Çince adı Hsieh-tieh-i-shih olarak verilen halefi tarafından öldürüldü, eşi hâtûn, Uygurlar'a esir düştü. Bu sûretle Ozmış'la Göktürk Devleti, Basmıl-Uygur-Karluk federasyonu tarafından yıkıldı. Bu üç Türk boyundan Basmıllar'ın kralı, kağan oldu ise de ertesi yıl o da öldürülüp yerine Uygur Hânedânı geldi. Göktürk Hânedânı'nın bir dalından inen Basmıl hâkaanını no.29 ol.gösterdim. Onun 1 yıl kadar süren saltanatında Uygurlar Sol yabguluğu ve Karluklar Sağ yabguluğu almışlardı. Ancak Basmıllar, evvelce Uygurlar'a tâbî bulundukları için, Uygurlar, onların hâkanlığına bir yıldan fazla tahammül edemediler.

Batı Göktürkler: Doğu Göktürkler, büyük devlet olarak Çin'le uğraşırken, Batı Göktürkler, Sâsânî İran'la eski Tûrân-Îrân mücâdelesini sürdürdüler ve Bizans(Doğu Roma) ile çok def'a İran'a karşı dostca münâsebetlere girdiler. Büyük Jüstinyen (Iustinianus) ile çağdaş olan İstemi Kağan, onunla dostça elçi teâtî etti. VII. asrın sonlarında ve VIII. asrın başlarında ise Müslüman Arablar, Batı Göktürkler'in toprakları olan Batı Türkistân'ı(Mâverâünnehr) fethe başladılar. Çok şiddetli ve çetin ve yıllar süren Arab-Türk savaşları oldu. Sonunda Arablar, Semerkand ile Buhârâ'yı aldılar. Fakat coğrafya faktörü dolayısıyle Türk illerinde ilerliyemediler. Bunun üzerine Türk-Arab düşmanlığı az zamanda silindi. Bâzı Türk boyları (Karluklar) ihtidâ etmiye başladı. Nihâyet yel götürmez bir Çin ordusu ile Arablar'ın üzerine yürüyen (751) Çinliler, Arab serdârı Ziyâd b.Ṣâliḥ'i Talas'ta kıstırdılar. Tam zamânında Batı Göktürk hâkaanı İletmiş Kutluğ Bilge Kağan'ın ordusunun yetişip Arablar'ın yanında yer alarak Çinliler'i büyük

bir mağlûbiyete uğratması üzerine, Emevîler gibi ırkçı olmıyan ve henüz iktidâra gelen Abbâsîler, Türkler'e minnetdâr kaldı ve Türk-Arab yakınlaşması başladı. Arablar'ı Çinliler'e karşı yardıma çağıran Taşkent Türk hükümdârı Bagatur Tudun'un oğludur; babası Çinliler'ce öldürülünce, Arablar'ı çağırdı.

İstemi Kağan(Batı no.1): Ağabeyi Bumın'la berâber Göktürkler'in kurucusudur. Tam mânâsıyle bir cihan siyâseti tâkıyb etti. Kızı Kayan'ı, İran Sâsânî şehenşâhı Husrew Enûşîrewân ile, diğer bir kızını 565'e doğru Pei-tcheu kralı Tch'ang-ngan'la evlendirdi. Oğlu Bilge Tardu Kağan(2) ayni politikaya devâm etti. Bilge Tardu'nun oğulları: Bağatur Sepi Kağan(8), Yangsu Tegin, Nili Kağan ve Çulo Kağan. Bu son ikisi İli havzasında "kağan" unvânı ile hüküm sürmüşlerdir. İstemioğulları dalının sönmesi üzerine, Batı'da da Bumınoğulları kağanları hâkimiyeti başladı. Bunlardan Bumın'ın torununun torunu olan Tong-Yabgu Kağan(Batı no.7), 620'de İran'dan Reyy (Tahrân) ve Isfahân'ı fethederek büyük ün kazandı ve Sâsânî şehenşâhlığını derinlemesine zaafa düşürdü ve İran'ın 20 yıl sonra Arablar'ca kolayca fethini sağladı. Yoksa kudretli bir İran, Müslümanlar'a tıpkı Bizans gibi direnebilir ve İslâm, İran barajını aşamaz, târihin seyri değişebilirdi.

Tong-Yabgu Kağan, kızını "ihşıd" unvânı verilen Sogd Türk hükümdârına verdi. Oğullarından Tardu Tegin, Kunduz(Güney Türkistân) şad'ı idi. Tardu Şad'ın torununun oğlu Che-li-nang-kia-lo(Çince'si böyle, Sanskrit: Çri Mangale), budist(burkan=burhan dîni) idi, 750 yılına kd. Tohâristân'da yabgu=kral unvânıyle hükmetti. Tardu Şad'ın diğer bir torununun oğlu olduğu sanılan Kiu-pi-chö, Taşkend hükümdârı iken 750'de Çin'e tâbî oldu. Gene Tardu Şad'ın diğer bir oğlu olduğu sanılan bir tegin'in 2 oğlu Togşada ve Arslan Teginler'dir. Birincisi Buhârâ şadı olarak (710 - 739) uzun müddet ülkeyi Emevîler'e karşı savundu ve Arab tehlikesine karşı 719'da Çin'e tâbî oldu.

Sulu Kağan(23), Doğu Göktürk prensesi Kiao-ho ile evli idi. Son 6 Göktürk kağanına(711-766 = 55), Türgeş veyâ Türgiş hânedânı denmektedir. Bunların Göktürkler'in hangi dalından indikleri de, bu 6 kağanın biribirleriyle akrabâlık dereceleri de (kim kimin oğlu, kardeşi veyâ yeğeni olduğu) henüz tesbît edilememiştir.

5. Dokuz-Oğuz—On-Uygurlar(745 - 840 = 95)

1. Kutluğ Bilge Kül Kağan(745 - 747 = 2)
2. Tengri'de Kut-Bolmış İletmiş Bilge Moyunçur Kağan(1'in oğlu)(747-759 =12)
3. İlutmış Alp-Külüg Bilge Bögü Kağan(2'nin oğlu)(759 - 780 = 21)
4. Al-Kutluğ Bilge Tun Bağa Kağan (2'nin yeğeni) (780 - 789 = 9)
5. Ay-Tengri'de Kut-Bolmış Taras Külüg Bilge Kağan(4'ün oğlu) (789 - 790 =1)
6. Oçur Kutluğ Bilge Kağan(5'in oğlu) (790 - 794 = 4)
7. Ay-tengri'de Ülüg-Bolmış Alp-Uluğ Kutluğ Bilge Kağan (4'ün torunu) (794 - 805 = 11)
8. Ay-Tengri'de Kut-Bolmış Alp-Külüg Bilge Kağan(7'nin oğlu)(805 - 808 = 3)
9. Ay-Tengri'de Kut-Bolmış Alp Bilge Kağan(7'nin oğlu?)(808 - 821 = 13)
10. Kün-Tengri'de Ülüg-Bolmış Alp-Küçlüg Bilge Kağan (8'in kardeşi) (821-824=3)
11. Alp-Bilge Hasar Tegin Tengri-Uygur Kağan(10'un kardeşi)(824 - 832 = 8)
12. Alp-Külüg Bilge Kağan(11'in oğlu)(832 - 839 = 7)
13. Üge Kağan(839 - 840 = 1)

Uygur kağanları, 2.'sinden itibâren, 763 yılında Gök Tanrı ve Budist dînlerini bırakıp, Mani dînine geçmişlerdir. Suriye'den çıkıp İran'da gelişen, Çin'e ve Orta

Asya'ya yayılan Manihaist olmaları, bir iki nesil içinde savaşçı güclerini kaybettirmiş ve felâketleriyle netîcelenmiştir. Taht şehirleri Karabalasagun, Ötüken yakınlarındadır. Mani dîni ile berâber Uygurlar, Göktürk alfabesini de bırakıp karmaşık ve çirkin Sogd alfabesi ile Türkçe'yi yazmaya başladılar. Sanskrit, Çince, Pehlevî, Sogd gibi dillerden pek çok metni Türkçe'ye çevirdiler.

Göktürk hânedânının bir dalıdır. İlk kağanın babası olan Hou-sou, bir Göktürk imparatorluk prensi idi. 685-712 arasında Uygur kralı olmuştur ve kağan titrini taşıyordu (sâha: Batı Moğolistan, Buryatistan, Tannu-Ola, Altaylar).

Hânedân, 9 Oğuz + 10 Uygur kabîle federasyonunun kralı idi. Dokuz birleşmiş uruğdan müteşekkil Dokuzoğuz boyuna Çinliler Şato(Shat'o) diyorlar. 3 Çin hânedânı (Hou-tang, Hou-tsin, Hou-han) ve Öngüt hânedânı, bu Şatolar'dandır.

Kül Kağan(1), 712'de babasının yerine yabgu unvânıyle Göktürkler'e tâbî Uygur kralı oldu. Göktürk hânedânının zaafından, Bilge Kağan'ın ölümünden sonra genç tegin'lerin bitmez hâkanlık mücâdelelerinden faydalanarak, 745 yılında büyük-hâkanlık tahtına oturdu ve Bilge Kağan'dan dul kalan Po-fu-yu Hâtûn'u(ki o da doğuşta Göktürk prensesidir) aldı ve hâtûnluk(Türk imparatoriçeliği) tahtına oturttu. Az sonra ölerek yerine -büyük oğlu bu sıralarda öldürüldüğü için- küçük oğlu Moyunçur(başka bir Türk şîvesinde söylenişi: Bayınçur, Bayınçır)(2) geçti ve atalarının dînini bırakarak Manihaist oldu. 758'de Çin imparatorluk prensesi Ning Kuo ile evlendi. Moyunçur ve oğlu Bögü Kağanlar, hânedânın büyük sîmâlarıdır. İmparatorluğu 11 eyâlete, orduyu 13.000'er atlıdan müteşekkil 17 tümene(221.000 süvârî) ayırdılar. Çin'de büyük fetihler yaptılar, fakat Batı Türk illerine uzanamadılar. Ancak batıda Sır Deryâ'ya dayandılar.

Hu-Su'nun (Hu-li-fi-lo) babası Bugdai(Buğday) (kağan sanıyle Uygur kralı 670?-685), onun babası Tokkaitsi(660?-670?), bunun ablası Bilir(658?-660?), bunun ağabeyi Boyun (Pojun) (648-658?), bunun Çinliler'ce öldürülen babası Tu-mi-tu Kağan (626-648), bunun ağabeyi olması gereken Alp İlteber Pu-sa (ölm.626)(Budist), bunun babası Sukun Şike Tegin (çince: Shih-chien Ssu-chin= Erkin) (605-?) ve annesi Vulohun(U-lo-hoen)'dur. Bu Sukun Şike, Göktürk kağanlarından birinin oğludur.

Uygurlar'ın vatanı Selenga-Orhun havzası(bugünki Kuzey-batı Moğolistan) olup batıda Aral Gölü'ne kadar gitmişlerdi. 487'de Selenga'dan ayrılan bir grup İrtiş boyuna (bugünki Kuzey-doğu Kazakıstan) yerleşti. 605'te Sukun Şike tarafından bir boy hâline getirildi. Bu boy, 100.000 çadır olduğuna göre nüfus yarım milyonun üzerinde idi.

Moyunçur Kağan'ın velîahdi Tay Bilge Yabgu öldürüldüğü için, yerine kardeşi Bögü geçti. Moyunçur'un kızı Kutluğ Bilge'dir. Alp-Kutluğ Kağan'ın (4) prenslik(asıl) adı Tun Bağa Tarhan'dır. Bögü'nün vezîri ve akrabâsı idi. 9.7.788 günü Çin imparatorunun 8. kızı Hsien-an ile evlendi. No. 5, eşi tar. zehirlendi, yerine kardeşi tahta geçirilip hemen indirildi ve no.5'in kç.oğlu Oçur Kutluğ (no.6) kağan oldu.

Alp-Uluğ Kağan(7), selefi Oçur Kağan'ın başbakanı ve ayni hânedândan bir prenstir. 821 yılında Kağan, Çin imparatorunun 10. kızı T'ai-ho Konçuy ile evlendi. Üge Kağan(13), selefinin kardeşi olabilir.

Kırgızlar, aslen Turfan bölgesinde yaşayan bir boy iken, Uygurlar bu bölgeden Kırgızlar'ı kovunca onlar da kuzeye çekilmişlerdi. Uygurlar'ca kağanları öldürülen Kırgızlar, öç ölmak için fırsat gözlüyorlardı ve 400.000 muhâribe sâhib oldukları iddia edildiğine göre 2 milyonun üzerinde bir nüfûsu temsîl ediyorlardı.

840 yılında, kuzeyden 100.000 atlı ile gelen vahşî Kırgız Türkleri, Uygurlar'ı Ötüken ormanlarından kovdular. Üge Kağan, öldürüldü. Bugünki Moğolistan, bir müddet Kırgız Türkleri'nin elinde kaldı. Fakat bunların başında Mete hânedânından "kut almış" bir kağan bulunmadığı için, kabîleler biribirine düştü, sayıca da azdılar. Kuzey-doğu ormanlarından gelen Moğollar, Kırgızlar'ı da güney-batıya sürerek bugünki Moğolistan'da çoğunluk elde etti. Ancak bütün Türkler'in Moğolistan'ı boşalttığı sanılmamalıdır. Cengiz zamânında, XIII. asırda bile ülkedeki bir çok kabîlenin Türk olduğu ve Türkce konuştuğu, kesin şekilde biliniyor.

840'tan sonra Büyük Türk Hâkanlığı tâcı ortada kaldı. Başlarında Mete hânedânından kağanlar olan Uygurlar, Karluklar ve Karahanlılar arasında çekişildi. Ancak 840'tan sonra Karahanlı hâkaanını en büyük Türk hükümdârı saymak gerekmektedir. Bunlar 924'te Müslüman oldular. Karahanlılar bahsi, bu bahsimizin devâmı olan, İslâm devletlerine âid I. cilddedir.

Uygurlar, güney-batıya, bugünkü Doğu Türkistân'a geldiler. Karahoço'yu taht şehirleri yaptılar (yazlık başkent: Beşbalık). Bunlara Kao-ch'ang, Turfarı ve Batı Uyguları da deniyor. Yerleştikleri ülke daha çok Doğu Türkistân'ın kuzeyi yânî Cungarya ile güneyindeki Tanrı Dağları bölgesidir. Ve burası, Moğolistan'a hemen bitişiktir. Nitekim Kırgızlar(*) ülkeyi ancak 80 yıl ellerinde tutabildiler. 920'de bir Moğol boyu olan Kitanlar, Kırgızlar'ı ülkeden sürüp attı ve Karahoço'daki Uygur kağanına müracaat ederek, gene Ötüken'e gelip hâkaan olmasını istedi ki, Moğollar'ın da Mete neslinden gelmeyen bir hükümdâra itâat etmediklerini gösterir. Fakat tamâmen yerleşik ve Budist te'sîrinde bir medeniyete geçen, Ötüken geleneğine yabancılaşan Uygurlar, böyle bir göçü göze alamayıp reddettiler. Kırgızlar, Cungarya'nın kuzeyi olan eski yurdlarına, Moğolistan'ın batısında kalan yöreye döndüler. Sonra Kazak Türkleri ile karışarak bugünkü yurdlarına, Işık Göl havzasına yerleştiler.

Karahoço'da (Çince: Kao-ch'ang) saltanat süren Uygur kralları (Turfan'ın 70 mil doğusu) (940'lardan îtibâren başkent: Beşbalık):

14. Uluğ Tengri'de Kut bolmış Külük Bilge Menglig (Benli) Kağan (An-hsi'de) (840-847 = 7)
15. Bilge Bayınçur (II) Kadır Kağan (847-885? = 38?)
16. Tafgaç Oğulçak Kadır Kağan (885?-940? = 55?)
17. Kün Ay-Tengri'de Kut-Bolmış Uluğ Kut-Ornanmış Alpın Erdemin İltutmış Alp-Arslan Kutluğu Kül Bilge Tengri Kağan (940?-980? = 40?)
18. Arslan Han (Çin Sung İmparatorunun damadı) (annesi: Ata Üge'nin hemşîresi)
19. Esen-Buka Han (16'nın oğlu)
20. Kara Kayalığ Han (17'nin oğlu)
21. Atuk Han (18'in oğlu)
22. Kuduku Han (18'in oğlu)
23. Fülân Han (20'nin oğlu)
24. Barçuk Han (21'in oğlu) (cülûsu 1209'dan önce)
25. Kesmez Han (22'nin oğlu) (1235?-1245? = 10?)
26. Salındı Han (22'nin oğlu) (1245?-1252 = 7?)
27. Öğünç Han (22'nin oğlu) (1252-1260? = 8?)

(*) Bâzı târihçiler Kırgızlar'ın aslen Türk olmadıklarını, V ve VI. asırlarda Türkçe konuşmaya başlayarak Türk'leştiklerini ileri sürerler. Bugün Kızgızlar'ın içinde Türkçe konuşmayan ve Sünnî Müslüman olmayan yoktur.

28. Koçgar Tegin (1286'da tahtta)

29. Bayan Buka Tegin (- 1295)(doğ.1237)

30. Niu-lin (1295-1318 = 23)

31. Künçük (1318-1353 = 35)

32. Songga (1353-)

33. Budaşri (27 oğlu)

34. Hoşang (Hasan) (28 oğlu)(son idikut) (ölm. 1430?)

Bunlar, hâkanlık titri taşımayan basit krallardır. "İdikut" unvânını taşımışlardır. 1206'da Karahıtaylar'a, 1209'da Cengiz Moğolları'na tâbî olmuşlardır. Barçuk (24), Müslüman olmuş ve 1211'de Cengiz'in kızı Al-Altun Beki ile evlenmiştir. Bu izdivaçtan doğan ve ana tarafından Cengiz Han'ın torunları olan 3 kardeş hükümdardan Moğollar'ca öldürülen Salındı, İslâm'dan çıkarak Budist olmuştur, diğer iki kardeşi Müslüman'dır. İdukut Koçgar Tegin'in kızı ile 1286'da Cengiz'in torunlarından Duva Han evlendi.

Bugün de ayni adı taşıyan ve bugün de Türkçe konuşup ayni ülkede varlıklarını koruyan bir Uygur boyu, Sarı Uygurlar, 860'da Çin'in Doğu Türkistân'a komşu eyâleti Kansu'ya yerleştiler ki burada çok büyük ölçüde Türk kanı vardır (bugün Çinli'leşmiş) ve Müslüman sayısı çok fazladır. 860-1028 = 168 müddetle, Doğu Türkistan'daki Türk büyük -hâkaanını (Karahanlılar) metbû tanıyan bir Uygur krallığı kurdular. Ülkenin Tangutlar'ca fethi üzerine Çin tebeası oldular (1028). Başlarındaki Uygur imparatorluk hânedânından inen hükümdarlarının adları Çince imlâlara göre şöyledir:

1. Jenmei Kağan (860-924 = 64)

2. Tegin Kağan (1'in kardeşi) (924-926 = 2)

3. Atuyu Kağan (2'nin oğlu) (926-)

4. Jenyu Kağan (-1028)

Sarı Uygurlar, Mani dînini bırakıp Burkan dînine girdiler, Budist oldular, bugün de Türkçe konuşup Budist olan tek Türk kavmidir.

Doğu Türkistan'daki asıl Uygurlar arasında ise Mani dîninin yanında ona da baskın çıkarak Budistlik yayıldı. Bir kısmı Nestûrî Hristiyan oldu. Fakat 924'den sonra Karahanlılar hepsini Müslüman yaptılar. Bugün Uygurlar, Doğu Türkistan halkını teşkîl etmektedirler. Hepsi Türkçe konuşur ve hepsi koyu Sünnî Müslümân'dır. Kendilerini Müslüman yapan Karahanlı hâkaanı Abdülkerîm Satuk Buğra Hân'ın Kâşgar dışındaki türbesi, en büyük millî ziyâret yerleridir. Uygurlar, bugünkü Moğolistan'dan Doğu Türkistân'a geldikleri zaman bu ülkede Türk boylarından Basmıllar çoğunluktu.

Uygurlar, Göktürk alfabesini bırakarak Uygur alfabesini kullanmışlardır. X. asırda Arab alfabesi kabûl edilmiş, fakat Uygur alfabesi XV. asra kadar yaşamış, XV. asırda Osmanlı ülkesinde bile öğrenilmiştir. Sarı Uygurlar XVII. asra kadar Uygur alfabesini kullanmış, bu asırda Çin yazısını kabûl etmişlerdir. Sarı Uygurlar'ın bugün Kansu'da yerleşme yöreleri Suçov ve Kaçov'dur. Rus bilgini Malov asrımızın başlarında, Eski Türkçe'nin âbidelerinden sayılan *Altun-Yaruk Sutra* adlı Türkçe kitabı, Sarı Uygurlar arasında bulmuştur.

Karluklar

Karluklar (Çin. Ko-lo-lu, Ar. Karluh, Harluh), vaktiyle Saysan Gölü ile Ala Göl arasında, Tarbagatay bölgesinde yaşayan büyük bir Türk boyudur. 751 Talas muhârebesinde Arablar'ın tarafını tutarak, Çinliler'in Orta Asya'dan sürülmelerini te'mîn ettiler. Kuzeylerinde Tuhsı, güneylerinde Yağma adlı Türk boyları yaşardı. Gittikçe güney ve güney-doğuya kaydılar. Çu ırmağı boyunu, Isık Göl'ün batısını iskân ettikten sonra geniş ölçüde Mâverâünnehr'e yerleşmeye başladılar. Burada Müslümanlar'la temâs ettiler. Büyük Karluk kitlelerinin Müslüman olduğu görüldü. Kitle hâlinde İslâm'ı kabûl eden ilk Türk boyu oldular.

Karluk boyu beyi "kül-erkin" unvânını taşırken, 665'den îtibâren yabgu (kral) unvânını takındı. 766-840 arası parlak devirleridir. Batı Göktürkler'inin ve Türgeşler'in taht şehri olan Çu ırmağının kuzey kıyısındaki Balasagun veyâ Kuzbalık şehrini, onların yerine geçerek, merkez yaptılar. Başlarındaki yabgu, Göktürk hânedânından idi. 766'da burada Türgeşler'in yerine geçen hükümdar, 742'den beri sol kanat yabgusu iken kağan olan Karluk hükümdarları, 840'da Uygur büyük-hâkaanı Ötüken'i kaybedince, kendini Balasagun yakınlarında Karaordu veyâ Kuzordu şehrinde Türkler'in büyük-hâkaanı îlân etti. Bu zât, Bilge Kül Kadır Kara Han Kağan'dır.

Gazneli Mahmûd'un babası Sevük Tegin de bir Karluk prensidir. Karahanlılar'ın idâresine geçen Karluklar, Yedisu'da Kayalığ merkez olmak üzere bir devlet kurdular. Karahanlılar'ın, Moğol Karahıtaylar'ın, 1211'de Cengiz Han'ın tâbii oldular. 1221'de Fergana'ya geçtiler ve taht şehirlerini Özkend'e naklettiler. Bu dalın Karluk prensleri, baba-oğul olmak üzere şunlardır:

1) Yabgu Han (1157'de öldürüldü), 2) Ayyâr Bey (1172'de selefi gibi Karahıtaylar'a esir düştü), 3) Arslan-Han I, 4) Sartaktay Arslan-Han II (ölm. 1221), 5) İlçi-Melik-Şâh (1221-1260?). Bunun oğlu Satılmış-Melik Şâh 1226'da öldü.

Nayman Hakanlığı (1211-1218)

Naymanlar, Altay ve Honghay Dağları arasında yaşayan bir Türk boyudur. Bu boyun beylerinden Küçlüg, 1211'den 1218'e kadar devâm eden bir hâkanlık kurdu (Doğu Türkistân ve Doğu Mâverâünnehr). Taht şehirleri Kâşgar idi. Önce Nestûrî Hristiyan olan Nayman Hânedânı, sonra Budist'liği kabûl etti. Hânedân, Göktürk Hânedânı'ndan inmiştir (Z. V. Togan, *Giriş*, 60) (Reşîdüddîn'e göre Uygur hâkanları soyundan).

Nayman hükümdarları: 1) Buyruk Han I, 2) oğlu İnanç-Bilge Buku Han (Moğ. İnança-Bilge-han) (=Kürbesü, Moğ. Gurbesu), 3) bunun oğlu Buyruk Han II, 4) bunun kardeşi Torluk Tayang (moğ. Torluh Taybuka) (Doğu Nayman kralı, 1204 yazında Cengiz'e esir düşüp öldürüldü), 5) bunun oğlu Küçlüg Kağan Gurhan (Moğ. Guçuluk) (1211-1218=7). Bir Karahıtay prensesi ile evli bununan Küçlüg, kısa bir imparatorluk kurdu ve Karahıtay imparatorlarının gurhan unvânını aldı. Bir ân için Cengiz'i durduracak sanıldı. Sonunda ona yenildi ve Cebe Noyan tar. Pamir'de Sarıkkol kıyısında öldürüldü. Cengiz, Küçlüg'ün ülkelerini istîlâ ederek, Harzem-Şâh Büyük Türk Hâkanlığı sınırlarına dayanmış oldu.

Kereyitler

Kereyitler, Orhun ve Tula nehirleri arasında yaşayan bir Türk boyudur. 840'da Türkler, bugünkü Moğolistan'ı boşaltırlarken, bunlar yerlerinde kaldılar. Zamanla

Nestûrî Hıristiyan oldular. Aşağıdaki imlâlar *Moğollar'ın Gizli Tarihi*'nde verilen Moğolca isimlerdir, Türkce'leri değildir. Kereyit boyu beylerinden Tuğrul, ong-han = by. kral unvânını takınarak kudretli bir devlet kurdu. Önce Cengiz'i himâye etti, sn. onunla bozuştu ve öldürdü. I. cildde *Moğollar* bahsine bk.

Hurçahus-buyiruh-han (kardeşi Gur-han)'ın yerine en by. oğlu Tuğrul Ong-han geçti (Moğ. Toğoril-han). 1204 yılının yaklaşık mayıs ayında öldürüldü. Kendisiyle berâber oğlu Sanggum da öldürüldü (bunun oğlu Tusaha). Tuğrul Han'ın kızı Çağur-beki'dir. Tuğrul Han'ın 39 erkek kardeşinden adları bilinenler: Erke-hara, ikisi de katledilen Tay-temur ve Buha-temur ile Caha-gambu. Bu sonuncunun kızlarından biri, 1204'de Cengiz'le evlenen İbaha-beki, diğeri de Hulâgu (Hülegü) b. Tulı b.Cengiz'le evlenen ve 17.6.1265'te ölen Dokuz (Tokuz) Hâtûn'dur ki, zevci Hulâgû'nun öz teyzesidir. Bu iki prensesin bir kızkardeşi de Sorhahtani-beki'dir ki, 1204'te Tulı b.Cengiz'le evlenmiş ve Hulâgû bu izdivaçtan doğmuştur. I. cildde *Moğollar* bahsine bk. Bu 3 Kereyit Türk prensesinin erkek kardeşlerinin kızı Uruk (Org) Hâtûn, Hulâgû'nun oğlu ve halefi Abaka ile evlenmiş ve Ulcaytu İlhân, bu izdivaçtan doğmuştur (I. cildde İlhânlılar'a bak.). Bu hâtûnun erkek kardeşi Erencen Noyan, diğer âile üyeleri gibi Nestûrî Ortodoks Hıristiyan olup, 14 yıl müddetle, katline kadar, Anadolu emîr-i leşkerliği yapmış (1305 - Mayıs 1319) yânî Selçuklu Türkiyesi'ndeki İlhânlı işgal ordusunun başkumandanı olmuştur.

Çoros Krallığı (1600?-1757)

Türk illerinde hükmeden Moğol hânedânlarının bir kısmı Müslüman olmamış, Budistlik'te kalmıştır. Bunların başlıcaları Çoros ve Koşot krallıklarıdır.

Çoros Krallığı, Tarbagatay, İli, İmil, Kara İrtiş, Cungarya bölgelerinde kuruldu ve bir buçuk asır kadar devâm etti. Önce Çuguçak olan taht şehri, 3.5.1697'de Doğu Türkistân'da Kulca'ya nakledildi. Dörbet ve Hoit Moğol beyleri, bu hânedâna tâbî idi. 1678'de Kâşgar ve 1681'de Turfan işgal edildi. Sengge Han'ın oğullarından Tsereng-Dondub, 34 yıl müddetle (1697-1731) Çuguçak prensi oldu ve 1717'de Tibet'in taht şehri Lasa'yı fethetmesiyle ünlüdür. 10. han Dawacı, onun torunudur ve 1759'da Pekin'de ölmüştür. Son han olan Amursana, tahta geçmeden Hoit kralı idi. 9. han da Budist râhibi idi. 3., 4., 9. hanlar, katledilmişlerdir. Çoros kralları:

1. Hara-Kulla Han (ölm. 1634)
2. Bağa tur-Hontaycı Han (1'in oğlu) (1634-1653 = 19)
3. Sengge Han (2'nin oğlu) (1653-1671 = 18)
4. Setsen Han (2'nin oğlu) (1671-1676 = 5)

4a. Tsotba-Bağatur Han (2'nin oğlu) (4 ile ortak)

5. Galdan Boşoktu Han (2'nin oğlu) (1645-1697 = 52) (1676-3.5.1697 = 21)
6. Tsewang-Rabdan Han (5'in oğlu) (3.5.1697-12.1727 = 30, 7)
7. Galdan-Tsereng Han (6'nın oğlu) (12.1727-1745 = 18)
8. Tsewang-Dorci-namgyal Han (7'nin oğlu) (1745-1750 = 5)
9. Lama Darca (7'nin oğlu) (1750-1753 = 3)
10. Dawacı (7'nin oğlu) (1753-1755 =2)
11. Amursana (7'nin torununun oğlu) (1755-8.1757 = 2)

Türk illerinde hükmeden bu Moğol krallığı, Çinliler'ce ortadan kaldırıldı.

Koşot Krallığı

Koşot (Moğ. çoğuldur), bir Moğol boyudur. Bu boyun beylerinin oğulları olan 3 kardeş, Boybegus-Bağatur, Kunde-lung-Ubaşa ve Goşi Han, bir krallık kurmuşlardır. İlki, İrtiş şûbesinin ilk kralı olmuş (1636) ve oğulları Uçirtu-seçen ve Ablay-Taycı Hanlar, yerine geçmişlerdir; birincisi Zaysan Gölü bölgesinde ve ikincisi Semipalat bölgesinde hükümdâr olmuşlar, Uçirtu-Seçen 1677'de öldürülmüştür.

Krallığın Koko-Nor merkez olmak üzere Çaydam şûbesinin kurucusu Goşi Han'dır. 1636'da Koko-Nor'a göçmüş, 1639'a doğru 1. ve 1642'ye doğru 2. Tibet seferini yapıp ikincisinde Lasa'yı fethetmiştir. Esas bakımdan devlet, Kansu eyâletinde kurulmuş ve Sarı Uygurlar'ı emrine almıştır. Dayan Han, Çaydam kralı ve Tibet'in metbûu olmuştur. Latsang Han 1705-6'da Lasa'yı işgal etmiş, 1717'de öldürülünce devleti, bir çok prensliğe ayrışarak ehemmiyetini kaybetmiştir. Çaydam şûbesi kralları, hepsi baba-oğul olmak üzere şunlardır:

1. Goşi Han (1636-1656 = 20)
2. Dayan Han (1656-1670 = 14)
3. Dalay Han (1670-1700 = 30)
4. Latsang Han (1700-1717 = 17)

II

DOĞU AVRUPA TÜRK HÂKANLIĞI

1. Hunlar (374 - 469 = 95)

1. Balamır (374-400? = 26?)
2. Uldız (1'in oğlu) (400?-410? = 10?)
3. Karaton (2'nin oğlu) (410?-415? = 5?)
4. Muncuk (3'ün oğlu?) (415?-422? = 7?)
5. Rua (4'ün kardeşi) (422?-434 = 12?)
6. Attila (4'ün oğlu) (434-453 = 19)

6a. Buda (6'nın ağabeyi) (ortak-hâkan: 434-445 = 11)

7. İlek (6'nın by. oğlu) (453-454 =1)
8. Dengizik (6'nın ortanca oğlu) (454-469 = 15)

8a. İrnek (6'nın kç. oğlu) (Doğu elig = kralı)

Balamır, Mete'nin 15. ve Çiçi Yabgu'nun 9. kuşaktan torunudur (F. Hirth, W. Radloff, J. B. Bury, F.E. Krause, Z. V. Togan). Şeceresi şöyledir, Balamır b.Fülân b.Liu Ts'an b. Liu Ts'ong Yabgu (ölm. 319) b. Liu-yüan (ölm. 310) b.Liu-pao (ölm. 279) b.Liu-tiao b.Çiçi Yabgu (38. büyük-hâkan) b.Çıyan Yabgu (37). Balamır, doğrudan Liu-Ts'an'ın oğlu da olabilir. Büyük bir Hun boyu ile Orta Asya'dan ayrılmış ve Doğu Avrupa'ya, Volga boyuna gelmiştir. 374'ten önce Aral'la Urallar arasındaki Hun

boylarının kralı idi. Ural Dağları'nı ve Ural nehrini aşarak Avrupa'ya geçmiştir. 374'te Doğu Avrupa Hun hâkanlığını kurmuştur.

Balamır, Rua, bilhassa Uldız ve Attila, hânedânın büyük hükümdarları, bu son ikisi bütün târîhin en büyük cihangirleri arasındadır.

Muncuk (Boncuk), Oktar, Rua (Ruga) ve Aybars, 4 kardeştir. 450'den önce ölen Aybars, Batı elig'i (kralı)dir. Oktar, Doğu elig'i ol. 450'den önce ölmüştür. Rua 434 bahârında ölmüştür. Büyük-hâkaan olan Muncuk'un yerine oğulları Buda (Bleda) (395?-445 = 50?) ile Attila (400-453 = 53) müştereken büyük-hâkaan olmuşlar, Attila (*) Doğu'ya, Buda ise Batı'ya hükmetmiştir. 445'te Buda'nın katli ile Attila, tek başına kalmıştır. Attila'nın Çaba dışındaki 3 oğlunun annesi İmparatoriçe Arıkan'dır. Attila, İldike adlı bir kızla evlendiği gece zifaf yatağında ölmüştür. Oğullarından İrnek, Arpad hânedânının atası ve bu hânedânın kurucusu Almoş'un (Almış) dedesinin dedesidir (F. Hirth, W. Radloff, J. B. Bury, F.E. Krause). İrnek, aynı zamanda Bulgar kağanlarının da atasıdır (aş. bk.). Dîğer oğul Çaba, târihî rol oynamamıştır. İlek, 19 yıl boyunca Attila'nın velîahdi olduktan sn. tahta geçmiş, fakat babasından bir yıl sn. katledilmiştir. Velîahdliğinde Akatzirler kralı idi. Yerine kardeşi Dengizik (Denizcik) geçmiş, 469'da İstanbul'da öldürülmüştür. Dengizik, yalnız Kuzey Karadeniz ve Romanya'da saltanat sürmüştür. Taht şehrinin bugünki Macaristan'da Szegedin şehri olduğu sanılıyor.

Balamır, 355-365 arasında Orta Asya'dan gelerek Üst Yurd'a (Hazar-Aral arası) yerleşti. 374'te İtil (Ural) nehri kıyısına geldi. Doğu Got devletini yıkıp kralları Ermanarih'in intihârına sebeb oldu. Yerine oğlu Hunimund'u kukla kral yapıp 375'te Dnyepr kıyısına geldi. Batı Got kralı Atanarih, aynı âkıbete uğramamak için Vizigotlar'ını alıp tâ İspanya'ya cân attı. Bu sûretle Büyük Kavimler Göçü başladı. Balamır, bütün Ârî kavimleri, Germen ve Slav kavimlerini önüne sürüp Avrupa'ya sevk etti. Bu sûretle bugünki Avrupa'nın ırkî coğrafyası teşekkül ettiği gibi bu Göç netîcesinde Batı Roma İmparatorluğu da yıkılarak İlk Çağ sona erdi ve Orta Çağ başladı (476).

Balamır Hâkan, 378'de Tuna'yı geçip Trakya'ya kadar geldi. Dîğer bir ordusunu Don nehrinden Kafkaslar'ı aşırarak Anadolu'ya soktu (bu ordunun kumandanları: Basık ve Kursık Beyler). Hun ordusu, Erzurum-Malatya-Urfa-Aktakya- Kudüs seferini yaptı ve Filistin-Lübnan-Suriye-Orta ve Doğu Anadolu-Kuzey Âzerbaycân yoluyla Kafkaslar'ı aşıp Karadeniz kuzeyine döndü. 398'de 2. Anadolu seferi yapıldı. Balamır'ın yerine geçen oğlu Uldız (Yıldız) Hâkaan, babasının askerî harekâtını cihânşümûl boyutlara ulaştırdı. 406 Ağustosunda Germen kavimlerinin müttefik ordusunu imhâ ederek (Friesole meydan muhârebesi, Floransa güneyi) Roma'yı kurtardı. Barbar Kavimler, bu baskı karşısında Orta Avrupa'da da tutunamadılar. Uldız'ın tâkıybâtı altında Ren'i geçip Batı Avrupa'yı iskâna başladılar (Vandallar, Alanlar, Keltler, Suablar, Sarmatlar vs.). Uldız Hâkan, Kazakıstan'dan (Orta Asya) Ren'e kadar Asya ve Avrupa'yı hâkimiyetinde birleştirdi. 404-5 ve 409 seferlerinde Tuna'yı güneye doğru geçip Bizans topraklarını çiğnedi.

Torunu Attila'nın harekâtı, daha da muazzam oldu. Gençliğinde Roma Sarayı'nda İmparator'un misâfiri olarak yıllarca kalan, tahsil gören ve Latince öğrenen Attila, Kazakıstan ve Kafkasya'dan ve Urallar'dan îtibâren Avrupa'nın en büyük kısmına hâkim oldu. Manş ve Baltık ve Adriya Denizleri'ne dayandı. Almanya'nın tamâmını, Balkanlar'ın büyük kısmı, İtalya'nın kuzeyini, Fransa'nın doğusunu, İsveç'in güneyini fethetti.

(*) Bu şekilde takarrür eden ve galat-ı meşhûr olan bu ad Tr. Etil=İdil'dir, nehir demektir.

447'de Büyük Çekmece'ye (Athyra) kadar gelen, Batı ve Doğu (Bizans) Roma imparatorluklarını yıllık ağır vergilere bağlayan Attila, İran Sâsânî imparatorluğu üzerine sefere niyetlenirken, İstanbul'un Fethi'nden tam 1000 yıl önce, 453 yılında ve 53 yaşında öldü. Bir kayınpederinin adı Eşkam'dır. Oğullarından İrnek, bâzı Türk kabîlelerini Tuna üzerine getirerek, Macaristan'ın temellerini attı. Attila'dan inen ve Macaristan devletini kuran Arpad hânedânı için bk. *MACARİSTAN.*

2.Avarlar (565 - 835)

Doğu Avrupa Türk hâkanlığını, Hunlar'dan sonra Avarlar devâm ettirdiler. Hunlar, Orta Asya'da Büyük Türk Hâkanlığı tahtını kaybettikten sonra nasıl IV. asırda Avrupa ve Hindistan'da (b. bk.) bu ülkelere gidip iki imparatorluk kurdularsa, Avarlar da 552'de Göktürkler'in büyük-hâkanlık makaamında yerlerini almalarından sonra Avrupa'ya geldiler. Hun Avrupa imparatorluğunun yıkıntılarını toplamaya çalıştılarsa da, aynı genişliğe erişemediler. Gerçi daha uzun ömürlü oldular, fakat son zamanlarında daraldılar ve sönükleştiler. Avar kağanlarından inen bir prens, Bayan Kağan adıyla bu imparatorluğu kurdu ve bu devletin tek büyük hükümdârı oldu. Hükümdar listeleri de elimizde değildir. Bilinen hükümdarlar şunlardan ibârettir:

1. Bayan Kağan (565-602 = 37)
2. ....Kağan (1'in oğlu) (602-626? = 24?)
   .....(5 batın)
3. Tudun I (791-803 = 12)
4. Zodan (803-805 = 2)
5. Theodorus (805-)
6. Abraham
7. Tudun II (-835?)

Gök Tanrı dîninden olan Avar hükümdarları, kağan unvânı taşırlar. 796-799 + 805?-835? = 33? arasındakiler, Katolik Hıristiyan olmuşlardır. Taht şehirleri, Attila'nınki gibi bugünkü Szegedin veyâ yakınlarıdır. Hâkanlık, 270 yıl kadar devâm etti. Bayan'ın 4 oğlu, 601'de öldürülmüşlerdir. Bayan'ın halefi olan Kağan ise, 616 ve 626'da iki def'a Bizans şehrini kuşatmakla ünlüdür. I. Tudun, 796'da İmparator Charlemagne'ı, taht şehri Aachen'da resmen ziyâret etmiştir. Avarlar'ın Avrupa'ya geldikleri târih 558'dir.

Avarlar'ın en geniş sınırları bugünkü Ukrayna, Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve bir mikdar dışarıya doğru topraklardır. Fakat bu sınırları erken kaybetmişlerdir. Bayan Kağan, 566'da Frank kralı I. Sigebert'i yenip Ren'e dayanmıştır. 569'da Avarlar'a tâbî Don nehrininin doğusundaki Uturgur Türk boyu, İstemi Han'ın Göktürkleri bu bölgeye gelince, Avar hâkimiyetinden Göktürk hâkimiyetine geçtiler. 573'te Bizans'a en ağır şartlarını dikte eden Bayan Kağan, Avrupa'nın en kudretli hükümdârı oldu. 736'da Bavyera'ya girmişler ve 20 yıl süren Bavyera savaşı başlamıştır. Sonunda Avusturya'nın en mühim kısmını Germenler'e bırakmışlardır. Charlemagne'ın seferleri devleti tahrîb edip ortadan kalkmasına müncer olmuştur. Selânik ve İstanbul'u ikişer def'a çok çetin şekilde muhâsara etmelerine rağmen alamayan Avarlar, Slavları Balkanlar'a itip sürmek sûretiyle yarımadanın Slav'laşmasına sebeb olmuşlardır. Bugün Dağıstan'da yaşayan Avar boyu, eski Avarlar'ın son kalıntısıdır ve çok uzak bir Türk lehçesi konuşurlar. Slavlar'ın gerçek hocasıdırlar. O zamâna kadar devlet ve teşkîlât mefhumlarından habersiz vahşî ve pagan Slav kabîlelerine bunları öğretmiş ve yakın istikbalde târihî bir role nâmzed kılmışlardır.

3. Hazar Hâkanlığı (620 - 965)

1. Bulan Kağan (620?-)
2. Ubaca Kağan (1'in oğlu)
3. Hizkiya Kağan (2'nin oğlu)
4. I. Menaşe Kağan (Mosses) (3'ün oğlu)
5. Hanuka Kağan (1'in oğlu)
6. İshâq Kağan (5'in oğlu)
7. Sabulon Kağan (6'nın oğlu)
8. II. Menaşe Kağan (7'nin oğlu)
9. Nisi Kağan (8'in oğlu)
10. I. Hârûn (Aron) Kağan (9'un oğlu)
11. Menahem Kağan (10'un oğlu)
12. Benyâmîn Kağan (11'in oğlu)
13. II.Hârûn (Aron) Kağan (12'nin oğlu) (-931)
14. Yûsuf (Joseph) Kağan (13'ün oğlu) (931-965 = 34)

Bulan Kağan'ın nesebi şudur: Bulan Kağan b.Şikoey Kağan (Batı Göktürk 611-618) b. Apa Kağan (Batı Göktürk 576-593) b.Mukan Kağan b.Bumın Kağan. Bulan Kağan'ın ağabeyi, ünlü Batı Göktürk hâkaanı (618-630) Tong-Yabgu Kağan'dır (Z. V. Togan, *İbn Fadlan*, 269-70). Hazar hâkanları, mensûbu oldukları Göktürkler gibi "kağan" unvânını taşımışlardır. Hâkanlar listesini yukarıda sunulandan daha fazla tekemmül ettirmek mümkün olmamıştır. Doğu Avrupa Türk Hâkanlığında, Bayan Kağan ile oğlunun yerini alınış, onları Ukrayna'dan Orta Avrupa'ya sürerek Ukrayna ve Urallar'a kadar daha doğusundaki ülkelere ve geniş ölçüde Kafkasya'ya hâkim olmuşlardır. Taht şehirleri Belencer (468?-723 = 255?), sn. Etil veyâ Sarığşın yânî bugünki Astırhân'dır. (723-965 = 242). VII. asır başlarında Tiflis'i de ele geçirmişlerdir. 14 hâkan (imparator) 620-965 = 345 yıl müddetle saltanat sürmüşlerdir. 468-620 = 152 yıllık ilk dönemleri, sâdece krallık devirleridir. Böylece Hazar devleti 497 yıl kadar devâm etmiştir. 732'de Gök Tanrı dînini bırakıp kısmen Müslüman olmaya başlamış ve İslâm'ı ilk kabûl eden Türk boylarından biri olmuşlarsa da, Mûsevî dîni gittikçe yayılmış ve hâkanlar 800 yılında kesin şekilde Mûsevî olmuşlar, Mûsevî Türk hükümdarları olarak Türk târîhinde bir istisnâ teşkîl etmişlerdir. 965'te hâkan, Müslüman olmuşsa da, bu sırada devlet yıkılmıştır. Bugün sayıları ancak bir kaç bin kalan Kırım Karayları, Hazar kalıntısı Mûsevî Türkler'dir, dilleri Türkçe'dir.

İzdivaçları dolayısıyla târîhî rol oynayan Göktürk-Hazar Türk imparatorluk prensesleri şunlardır:

1. Theodora (675?-711 = 36?): 695'te Bizans imparatoru II. Iustinianus (668?-711, katl = 43?) (imp. 685-695 = 10 + 705+711 = 6 = 16) (imp.luk vel.i 668-685 = 17) ile evlendi. 6 yıl Bizans imparatoriçesi oldu (705-711) ve zevci ile beraber öldürüldü. Evlenince Theodora adını aldı ve tanassur etti.

2. Çiçek = Konstantinos V Kopronymos (718-775 = 58) (Bizans imp. 741-775 = 34, imp.luk vel.i 718-741 = 23, müdd. 737-741 = 4). 732'de yapılan bu evlenmeden "Hazar Leon" diye anılan imparator (775-780 = 5) IV. Leon doğdu. Çiçek evlenip

İstanbul'a gidip tanassur edince, 9 yıl sn. Eirene adıyla 34 yıl müddetle Bizans imparatoriçesi oldu (741-775).

3. Fülâne (ölm. 764) = Yezîd b.Üseydi's-Sülemî ('Abbâsî Ermeniyye v.), izd.760?. Bu izdivaçtan bir erkek çocuğu doğdu. Anne doğururken ve çocuk daha sn. öldüler.

4. Fülâne = Fazl b.Yahye'l-Bermekî (ünlü 'Abbâsî vezîri), izd. 798 (Hârûnü'r-Reşîd devrinde Bağdâd'da).

5. Fülâne: 786'da Abhaz hükümran prensi olan II. Leon'un annesidir.

Hazar hâkanları kesin şekilde Mûsevî oldukları zaman bile tebealarının dinlerini kesin şekilde serbest bıraktılar ve mensub bulundukları Mûsevî dîninin Karay mezhebini resmî dîn îlân etmediler. Devletin yıkılmasına yakın zamanlarda devletin tebcası nüfus bakımından Müslüman, Hıristiyan, Mûsevî, Gök Tanrı dîni şeklinde sıralanıyordu. Kuzeyden gelen Normanlar, Hazar devletini yıktılar. İlk taht şehirleri Belencer, Dağıstan'da idi ve birkaç def'a Emevî işgaaline uğradı. Hattâ Emevî halîfesi Merwân b.Muh. 737'de 150.000 kişilik ordusuyle, Volga Deltası'na kd. Hazarlar'ı tâkıyb etti. Hazarlar, doğuda Arablar'a ve batıda Avarlar'a karşı Bizans ile müttefik hareket etmişlerdir. Hazarlar da İslâm ülkelerine sefer yaptılar ki en ünlüsü Ast Tarhan'ın 100.000 askerle yaptığı Âzerbaycân ve Ermeniyye (765) seferidir ve Kuzey-doğu Anadolu'ya da girmiştir. Kırım, Hazar imparatorluğuna dâhil olmuş, son zamanlarda devletin sınırları çok daralmıştır. Hazarlar, Doğu Avrupa Slavları üzerinde çok derin kültür mîrasları bırakmışlardır.

Selçukoğulları'nın ataları olan Üst-Yurd Oğuz yabguluğu, Hazar hâkanlarına tâbî idi ki, bu da Hazar nüfûzunun Hazar Denizi-Aral Gölü arasına kadar ilerlediğini gösterir.

4. Bulgarlar (584 - 1018)

Kubrat veya Kobrat (Kurot/Kurt) Han, Attila'nın oğlu İrnek'in torunudur. (oğlunun oğlu). Kubrat'ın amcası Orhan, 619'da İstanbul'a gelip gösterişte Hristiyan olup Patrikios unvânını aldığı zaman yanında yeğeni Kubrat da vardı ve Bizans imparatorluk sarayında büyüdü. 584'te Uturgur ve Kuturgur Türk boylarını birleştirip başlarına geçti. Bu boylar, Hazarlar'a tâbî idi. İki boy birleşince "Bulgar" adını aldı. Kuzey-batı Kafkasya'da yaşıyorlardı. Oradan Karadeniz kuzeyine (Ukrayna), oradan Macar Ovası'na geldiler. Oradan, başlıca üç istikaamete dağıldılar: Kubrat Han'ın 5 oğlundan büyük oğlu Bayan (Batbayan) Han'a tâbî olanlar, Hazarlar'a tâbî olmakta devâm ederek Kuzey Kafkasya'ya yerleştiler (Kara Bulgarlar). Kubrat'ın ortanca oğlu Kotrag Han'a tâbî olanlar Volga boyuna gidip bugünkü Tataristan (Kazan) ve çevresinde Volga Bulgar Hanlığı'nı kurdular. Küçük oğul Asparuh (İsperih/Esperi) (*) Han idâresindekiler, Tuna'yı güneye doğru atlıyarak bugünkü Bulgaristan'a geldiler. Yalnız bu dal, hâkanlık (imparatorluk) şeklinde gelişti. Hazarlar'ın baskısıyla 659'da Tuna Deltası'na gelen Bulgarlar'ı buradan atmak isteyen Bizanslılar 679'da mağlûb oldular. Balkan Dağları ile Tuna arasındaki bölge, 681'de Bizans'tan Bulgar Türkleri'ne geçti. Bundan sonra bu devlet, Balkanlar hâkimiyetini, asırlar sürecek şekilde, Bizans ile çekişti. Kobrat'ın 2 oğlu daha vardır: Köğer, Avarlar'a katılmış, adı bilinmeyen diğeri Kuzey-doğu İtalya'ya yerleşmiştir.

(*) Esperik: Tr. küçük şâhin.

Bulgar Türk hâkanlığının âzamî sınırları bugünki Bulgaristan, Dobruca, Eflak (Ulahya), Kuzey Makedonya, Sırbistan'dır. Bizans imparatoru II. Iustinianos, tahtından indirilince (695), kayın-pederi olan Hazar hâkaanının sarayına gitti. Bir müddet orada kaldıktan sonra Bulgar hâkaanı Tervel Han'ın misâfiri oldu. 10 yıl sn. (705), yeniden Bizans tahtına oturdu. Bu sûretle Türk devletleri, Bizans'ın iç işlerine de girdiler. Arablar'ın 716-18 İstanbul muhâsarasını Bizanslılar, ancak Bulgar Türk ordusunun desteğiyle akaamete uğratabildiler. Kurum Han, Vrbişki meydan muhârebesinde Bizans ordusunu İmparator Birinci Nikeforos'la berâber imhâ etti (22.7.811). Bu bir Bizans imparatorunun düşman karşısında ilk def'a hayâtını kaybetmesi olayıdır. Kurum, İstanbul'u da muhâsara etti, fakat muhâsara sırasında ölümü üzerine kuşatma kaldırıldı (kardeşi: Kişin Korhan). Başkent 809'da Sofya'ya nakledilinceye kd. Pliska idi (Şumnu'da Aboba köyü yakınları). Kurum Hân, Sofya'yı, Niş'i ve 809'da Belgrad'ı aldı.

864'te Bogoris ("Pars", Slavca: Boris) Han, atalarının Gök Tanrı dînini bıraktı, en büyük düşmanı Bizans'ın kültür propagandasına yenilerek Ortodoks Hristiyan oldu. Bu da Bulgar Türklüğü'nün mahvı ile netîcelendi. Mikhail adını alan Bogoris Han, henüz pagan olan Slavlar'ı da Ortodoks yaptı. Bir asır içinde Bulgar Türkleri Slav'laştı ve 1000 yılından önce Türkce'nin yerine, bir Slav lehceyi konuşulmaya başlandı ki, bugünkü Bulgarca'nın esâsıdır. 923'de Simeon Han, Türkce "han" unvânını bırakarak, resmen Slavca "çar" (imparator) unvânını takındı. Bu hükümdar 2 def'a İstanbul'u kuşattı ve Ahyolu Burgazı meydan muhârebesinde (20.8.917) Bizans ordusunu imha etti. Epir, Belgrad gibi yerleri alarak batıda da denize (Yunan/İyonya Denizi) çıktı ve Bulgar imparatorluğu âzamî sınırlarına erişti. Ancak güneyde Ege'ye erişemedi. 913 ve 923 muhâsaralarından netîce alamayan Simeon, kendini Türk değil, Yunan imparatoru sayıyor ve Bizans tahtına oturmak istiyordu. Halefi Çar Petr, Bizans prensesi Maria ile evlendi ki 978'de ikisi de öldürüldüler. II Boris'le Pr. Roman'ı doğurdu. Simeon'un bir kardeşi Bayan Benyamin'dir. Kızkardeşi ise Bizans imparatoru VII. Konstantinos (913-959) ile evlendi. II. Boris'in oğullarından David râhib oldu ve Aron öldürüldü. Hemen Simeon'un son yıllarında çöküntü başladı. Kuzeyden gelen yeni Türk kavimleri, Macarlar ve Peçenekler, Bulgarlar'ı tazyîka başladı. 971-976 arasında devlet, Bizans'a tâbî oldu. "Bulgaroktonos = Bulgarkıran" unvânıyla târîhe geçen büyük Bizans imparatoru II. Basileos, bir çok seferde, pek çok Bulgar'ı kılıçtan geçirdi. 1018'de Bulgar devletine son veren Bizans, asırlar sonra bu ülkeyi gene eyâleti hâline getirdi. Ancak bu durum 167 yıl devâm etti. 1185'te Bulgaristan devleti yeniden, fakat bu def'a mütevâzı' bir krallık şeklinde kuruldu.

584-1018 arasındaki Bulgar Türk imparatorluğunda (ki 864'ten ît. Türk devleti vasfını kaybetmiş sayılabilir) hüküm süren 26 hükümdar, 5 ayrı hânedândan inmekle berâber, bu hânedânlar, aynı âilenin çeşitli dallarıdır ve hepsi Attila'dan, dolayısıyle Mete'den inmektedir. 167 yıllık Bizans hâkimiyetinden sn. Bulgaristan'ı yeniden kuran Asen Hânedânı da ırkan Türk'tür ve son Bulgar imparatorluk hânedânından inen prenslerce kurulmuştur. Şu hâlde 2 asırlık Bizans yönetimi, ülkedeki Türk soyluluğunu imhâ edememiştir. Asen Hânedânı'nın ilk hükümdârı Ortodoks adı İvan olan Asen, Çar Büyük Simeon Han'ın 8. batından torunudur. 1207-1218 arasında 11 yıl, anne tarafından hânedâna bağlı Kral Boril (ağabeyi Vel. Alexandr, önce öldü) tahtta oturmuştur ki, bunun kızı, 1210'a doğru, İstanbul Latin imparatoru (1206-1216) I. Henri ile evlenip imparatoriçe olmuştur. II. İvan veyâ Asen'in kızı önce İstanbul Latin imparatoru

(1228-1261) II. Baudouin'le nişanlanmış, fakat sonra Sırbistan kralı (1196-1225) II. Stefan'la (1. izd.) evlenmiştir. Son kral III. Asen, Kıpçak Türk boyunun kuzeyden inmesi üzerine tahtını bırakıp İstanbul'a kaçmıştır. Bundan sonraki 43 yıl (1280-1323) Kuman-Kıpçak Türkleri'nden 3 kral tahta oturmuşlardır. Bunların ilki Terter, Gök Tanrı dininden iken, kral olunca tanassur etmiştir. Altın-Ordu (Doğu Avrupa Türk Hâkanlığı)'yu metbû tanımıştır. Terterii'nin (Tr. Terter) kızı, 1300'de öldürülen Altınordu prensi Çaha b.Nogay'la (Bulgaristan'ı işgaali 1298-1300, katl) evlenmiştir. Bu sûretle ülkede Altınordu hâkimiyeti yarım asra yakın devâm etmiştir. Ancak 1280'den önceki yarım asırda da Moğollar, Bulgaristan'ı nüfuzları altına almışlardı. Gregoriy I adiyle Ortodoks olan Terter'in bir oğlu Smilec (1292-98'de müddeî), dîğer oğlu Voislav'dır.

Kral Mikhail Şişman, Köstendil meydan muhârebesinde (28.6.1330), Sırbistan kralı Büyük Stefan Duşan'a yenilip öldürüldü. Amca oğlu İvan-Aleksandr, sonra bunun oğlu II Şişman kral oldular. İvan-Aleksandr, Eflak beyi İvanko Basaraba'nın dâmâdıdır. Kardeşi İvan-Asen'dir ve kızkardeşi Sırbistân kralı Stefan Duşan'la evli idi. İvan-Aleksandr'ın babası Kiraya, onun babası da hânedânın atası Vidin prensi Şişman'dır. Bu Şişman'ın (I) oğlu Mikhail ve onun oğulları Belaur ve Mikhail-Şişman (II) (=Sırbistan prensesi Neda) (ölm. 1330)'dır. Yalnız Balkan Dağları ile Tuna arasında bulunan bu yeni Bulgaristan krallığı, 17.7.1393'te Yıldırım Bâyezîd'in emriyle ilgaa edilip doğrudan doğruya Osmanlı devletine katıldı. Daha 1363'te Filibe'yi alan Osmanlılar, bu sûretle ülkenin fethini tamamladılar. Bizans prensesi Theodora ile evli idi. II. Şişman ihânetinden dolayı 3.6.1395'te Osmanlılar'ca öldürüldü. Oğlu Velîahd Strasimir, eceliyle öldü. Dîğer oğlu Aleksandr, ihtidâ etti, sancak beyi (tümgeneral) rütbesiyle Osmanlı devleti hizmetine girdi ve 1410'a doğru öldü. II. Şişman'ın kızkardeşi Prenses Mara, Birinci Sultân Murâd (1362-1389) -ki Bulgaristan Fâtihi'dir- ile evlendi (1370). II. Şişman'ın kardeşleri İvan-Asen ve Mikhail-Asen (ki bu Bizans imparatorunun dâmâdı idi), Osmanlı Türkleri ile muhârebede maktûl düştüler. Diğer kardeş İvan Stratisimir, Vidin prensi ve Eflak prensi Aleksandr'ın dâmâdı idi (oğlu Konstantin 1422'de öldü).

Bulgar Hâkanlığı'nın taht şehri Şumnu yakınlarında Preslav (Presav/Pliska) idi (Çatalar). 1185'te kurulan Bulgaristan krallığının merkezi ise çok daha batıda Tırnova'dır.

I. DULO HÂNEDÂNI(584 - 739 = 155):

1. Kobrat Han b. Bazmer(*) b.İrnek b. Attila (Onogur kağanı: 584 - 642 = 58)
2. Bayan(Batbayan) Han (1'in by.oğlu)(642 - 679 = 37)
3. Asparuh (Esperik) Han (1'in kç. oğlu)(679 - 702 = 23) (681: Tuna'ya yerleşti)
4. Tervel(3'ün oğlu) Han (702 - 719 = 17) (**)
5. Tovirem Han(4'ün oğlu)(719 - 724 = 5)
6. Sever Han(5'in oğlu) (724 - 739 = 15)

(*) Kardeşi: Gostun.

(**) İstanbul'a gelip II. Iustinianos'dan bir yabancıya ilk defin verilen caesar unvânını aldı ve imparatorun tahtı yanına kurulan tahtta oturdu.

II. UKİL HÂNEDÂNI(739 - 761 = 22):

7. Kurumuş (Kurmış) (Kormisoş) Han(739 - 756 = 17)

8. Vinek Han (7'nin oğlu)(756 - 761 = 5)

III. UGEN HÂNEDÂNI(761 - 764 = 3):

9. Telek Han(761 - 764 = 3)

IV.SABİN HÂNEDÂNI(764 - 766 = 2)

10. Sabin (Sevin) Han(8'in hemşîre-zâdesi)(764 - 766 = 2)

10a. Umur Han (10'un kardeşi) (ortak-ban: 764 - 766 = 2)

V. TOKTU HÂNEDÂNI (764 - 1019 = 255):

11. Toktu Han(764 - 767 = 3)

12. Bayan(Pagan) Han (11'in kardeşi)(767 - 768 = 1)

13. Talerig Han (768 - 777 = 11)

14. Kardam Han(13'ün oğlu)(777 - 802 = 25)

15. Kurum(Krum) Han(14'ün oğlu)(802 - 13.4.814 = 12)(*)

16. Omurtag([1]) (Kartalak) Han(15'in oğlu)(13.4.814 - 831 = 17)

17. Balamır (Malamir) Han(16'nın oğlu)(831 - 836 = 5)

18. Presiyan Han(17'nin oğlu) (836 - 852 = 16)

19. I.Bogoris(Bars, Böri, Boris) Han Mikhail(18'in oğlu)(852 - 889 = 37) "Azîz" (Hrist.864)(ölm.2.5.907)

20. Vladimir Han(19'un oğlu)(Gök Tanrı dîninden)(889 - 893 = 4)

21. I. Simeon Han "Büyük" (19'un oğlu) (Hrist.) (923: çar) (893 - 927 = 34)

22. Çar I. Petr(21'in oğlu)(927 - 969 = 42)

23. Çar II. Boris (22'nin oğlu) (949 - 980 = 31)(969 - 972 = 3)

---

(1) Omurtag: Tr. vahşî bir kuşun adıdır.

(*) Kurum'la Omurtag arasında Dukum ve Dicevg Hanlar tahta hakk iddia ettiler, tutunamadılar. Kurum, geçen yılki İst. kuşatmasını tekrarlamak üzere Bizans'a yaklaştığı zamân ansızın öldü.

(**) Tr. Esen = sıhhatli. 1187'de Tırnova'da çar=by. kral unvânıyle tahta çıktı. Asen'in Kuman olduğu muhakkak olmakla berâber, eski hânedândan indiği kesin değildir. Tırnova'yı başkent yapdı. Gerek Asen, gerek kardeşi Petr(o), öldürüldüler. Arada boyar İvanko bir ara Tırnova'ya hâkim oldu, çok kısa müddet sn.İst.'a kaçdı.

972 - 985 = 13: Bizans işgali

24. Çar Samuel b.Nikalaos (985 - 6.10.1014 = 29)

25. Çar Gabriel Rodomir Romanos (24'ün oğlu)(6.10.1014 - 1016 = 2)

26. Çar İvan (Asen)-Vladislav b.Moiz b.Nikolaos (1016 - 1019 = 3)

1019 - 1185 = 166: Bizans

ASEN HÂNEDÂNI(1185 - 1280 = 95) (Tırnova):

27. Kral I. İvan Asen(**) (1185 - 1196 = 11) (21'in 8.batından torunu)

28. Kral II. Petr(1196 - 1197 = 1)(27'nin kardeşi)

29. Kral Kaloyan(28'in kardeşi) (1197 - 1207 = 10)(katl, 1204'e kd.pr.sn.kral)

30. Kral Boril(28'in hemşîre-zâdesi)(1207 - 1218 = 11)(katl)

31. Kral II. İvan Asen(27'nin oğlu)(1218 - 1241 = 23)

32. Kral I. Koloman(1241 - 1246 = 5)(31'in oğlu)

33. Kral II Mikhail(1246 - 1257 = 11)(31'in oğlu)

34. Kral II. Koloman(1257'den it.müddeî)(33'ün oğlu)

35. Konstantin Tiş Asen (1257 - 1277 = 20) (36'nın kızkardeşi, İvaylo'nun(ölm. 1279) zevci ve ayni hânedândan)

36. Kral III. Asen Konstantin (1277 - 1280 = 3)(31'in torunu)

KUMAN-KIPÇAK (TERTER) HÂNEDÂNI (1280 - 1323 = 43)(*)

37. Kral Eltemür Terter(Bulg. Gregoriy I Terteri) (1280 - 1292 = 12) (36'nın kâyın birâderi)

38. Kral Dorman Şişman(Bulg. Svêtoslav) (37'nin oğlu)(1292 - 1321 = 29)

39. Gregoriy II Terter (38'in oğlu)(1321 - 1323 = 2)

KUMAN-ŞİŞMAN HÂNEDÂNI(1323 - 1393 = 70):

40. Kral I. Şişman Mikhail(1323 - 1330 = 7):

41. Kral İvan-Aleksandr(39'un amca oğlu)(28.6.1330 - 1365 = 35)

42. Kral II. Şişman(40'ın oğlu)(1365 - 17.7.1393 = 28)

(*) Altınordu hâkanlığına tâbî.

Bugünki Bulgaristan'a yerleşen ve Hazar tâbiiyyetinden çıkarak ilk Bulgar hâkaanı olan Aspurah Han'dır(no.3). Kubrat Han'ın(1) ortanca oğlu Kotrag Han'ın kurduğu Volga Bulgar Hanlığı için, I. cildde İslâm devletlerine bk.(bu hanlıktaki Bulgarlar, Müslüman oldukları için, günümüze kd. Türklük'lerini muhâfaza etmişlerdir ki bugünki Kazan Tatarları'nın atalarıdır).

Tervel Han(4), 705'te Bizans'ı resmen ziyâret ederek İmparator Iustinianus'un kızı ile evlendi. Daha 679'da velîahd olduğu zaman Bizans, Tervel'e "Bizans Caesar'ı" imparatorluk unvânını vermişti. Toktu'nun (11) kardeşi: Bayan.

Balamır Han'ın(17), Hıristiyan olmak ve Gök Tanrı dînini bırakmak istiyen kardeşini öldürtmesine rağmen, Bogoris Han(19) tahta geçtikten 12 yıl sn.Hıristiyan olduğu gibi, sn. tahtında da ferâgat edip keşiş oldu ve ferâgatinden 18 yıl sn. öldü. Bununla berâber yerine geçen oğlu Vladimir Han(20) Gök Tanrı dînini muhâfaza etti. Ama onu tâkıyb eden kardeşi Simeon(21), devleti kesin şekilde Hıristiyan yaptı. 919'da Bizans imparatoru VII. Konstantinos Porphyrogennetos'un kızı ile evlendi. 919'da Bizans'ın kendisine verdiği "sezar" unvânını 923'te Slavca "çar" olarak değiştirdi ve bundan böyle Türkce "han" unvânını kullanmadı. Bayan Türkce adını taşıyan bir oğlu adını Hıristiyan olunca Benyamin şeklinde değiştirdi. Dîğer bir oğlu, 1185'te Tırnova'da tahta çıkacak ve Bulgaristan devletini yeniden kuracak hânedânın ve ayrıca Ohri prenslerinin atasıdır.

Çar II. Boris(23): 969-72'de yalnız ismen çar idi. Zîrâ bu yıllarda Kiev büyük-prensi Sviatoslav, Edirne'ye kadar gelip Bulgaristan'ı işgal etti. Çar bu müddet içinde Istanbul'da misâfir oldu. 872'de ise Bizanslılar tarafından esîr edildi. Bulgaristan'da 13 yıllık Bizans işgali başladı. 8 yıllık esâretten sonra Çar, Bulgaristan'a kaçarken öldürüldü. Kendisi 963'te kardeşi Romanos ile berâber rehîne olarak İstanbul'da bulunmuştu. Romanos 972'de İmparator Çimişkes tar.esir ve hadım edildi.

Çar Samuel(24): Nikolaos adlı Makedonya vâlisinin 4 oğlundan biridir. Esperik (no.3) neslinden geldiğini iddia etmişdir. 986'da Mora'ya kadar Yunanistan'ı işgal ederek Bizans'tan intikaamını aldı. Ayni yıl İmparator Basileios'u meydan muhârebesinde de yendi. 987'de bütün Arnavudluk'u işgal etti. 989'da Sırbistan, Makedonya ve Bosna'yı aldı. 996'da Termopil meydan muhârebesinde Bizanslılar'a kesin şekilde yenildi ve Portes Trajanes meydan muhârebesinin öcünü alan Bizans, artık Çar'ı devamlı baskıya aldı. 29.7.1014 Gümülcine meydan muhârebesini de kaybetti. Velîahdi ve halefi Gabriel, 2 oğlu ve 6 kızı 1019'da Bizanslılar'ın eline düşüp Istanbul'a sevk edildiler. Çar Samuel'in zevcesi Çariçe de bunlar arasında idi. 1040-41'de Samuel'in torunu Petro Dalyan, Belgrad'da çar ilân edildi.

III. Asen(31), Macaristan kralı II. Endre'nin kızı Anta ile evlendi, Koloman bu izdivacdan doğdu. II. Asen, Makedonya ve Arnavudluk'a da hâkim oldu.

Bizans imparatoru VIII. Mikhail Paleologos'un yeğeni Maria, 2. izdivâcını Bulgaristan kralı III. Asen (35) ile 1270'de yaptı ve 1271'de bu izdivaçtan doğan Bulgar prensi 1279'da annesi ile berâber Istanbul'a yerleşti. Zîrâ 1277'de III. Asen'den dul kalan Kraliçe Maria, ayni yıl III. Asen'in kardeşi ile evlenmişti. Dîğer bir Bizans prensesi, III. Andronikos Palcologos'un kızı Eirene(doğ. 1327), 1336'da Mikhail İvan Aleksandr Asen'le evlendi. Fakat zevci ile anlaşamayıp 1356'da Bizans'a döndü.

II. Terter (39) Bizans'a sığındı, kardeşi Eltemir'dir ki, Kızanlık'da bir prenslik kurarak Vidin'deki I. Şişman'a (40) tâbî oldu. I. Şişman, Sırplar'la savaşırken öldü.

Kobrat(1), Asparuh(3), Tervel(4), Omurtag(16) ve Bogoris(19) Hanlar en büyük hükümdarlardır. Simeon da büyük bir hakümdâr ise de, o artık bir Türk târîhî şahsiyeti hüviyyetini kaybetmiştir.

5. Dobruca Boyarları (1320? - 1390)

Bulgar'laşmış, Ortodoks mezhebini kabûl etmiş Kuman Türk prensleri, Dobruca'da 70 yıl kadar devâm eden bir devlet kurdular. Dobruca adı da zâten hânedânın 2. prensinin adından gelir. Prensler "boyar" unvânını taşımışlardır:

1. Balık(1320? - 1357 = 37)
2. Dobrotiç (1'in kardeşi)(1357 - 1386 = 29)
3. Yanko(İvanko)(2'nin oğlu)(1386 - 1390 = 4)

Dobruca, 1388-1396 ve 1403 - 1417 arasında cem'an 22 yıl, büyük kısmıyle, 1390'dan beri Osmanlı'ya tâbî Eflak(Ulahya) Romen prensi Mircea tarafından işgal edildi.

6. Macarlar

6 Türk + 1 Fin kabîlesinden müteşekkil Macarlar, Göktürkler'e tabî olarak bugünki Başkurdistan'ın(Ufa) kuzeyinde, Ural Dağları'nın batı yamaçlarında yaşıyorlardı. Sonra IX. asra kadar Hazar hâkanlığının tebeası oldular. 830'da Azak Denizi'nin kuzeyine, Don ile Dnyepr arasına(Levedya) geldiler. 889'da, gene Peçenekler'in baskısı altında buradan çıkıp 896'da bugünki yurdlarına, Macaristan'a yerleştiler. X. asırda Almanya'ya 20, İtalya'ya 7, Holanda'ya 1, Fransa'ya 4, Bizans'a 9, İspanya'ya 1 büyük akın yaptılar. Başlarında 1301'e kadar Arpad(Tr.Arpacık) hânedânı vardı. Hânedân, Attila'dan indiği için, yurd kuran Macralar'ın birleşmesinde büyük rolü oldu. 1000 yılında Gök Tanrı dîninden ayrılarak Katolik oldular. Türkce'yi unutarak bir Fin dili olan bugünki Macarca'yı konuşmaya başladılar. Göktürk alfabesinin yerine Latin alfabesini kabûl ettiler. Macarlar'ın ve Arpad hânedânının Türklük devirleri için IV. cildin MACARİSTAN bahsine bk.

7. Peçenekler

Doğu Avrupa Türk hâkanlığına hâkim olan Oğuzlar (bunlar için I. cildde SELÇUKLULAR bahsine bk.), Peçenekler, Kumanlar ve Kıpçaklar, mühim târîhî rolleri olmasına rağmen, başlarında Mete Hânedânı'ndan hükümdarlar bulunmadığı için, hem tam bir devlet düzeni kuramadılar, hem daha kolayca silinip eridiler. Hepsi Gök Tanrı dîninden kabîleler federasyonu veyâ konfederasyonu idi. En kudretli kabîle şefi veyâ boy beyini han îlân etmişlerse de, bunların otoriteleri, Mete Hânedânı gibi "Kök Tengri'den kut" almamış oldukları için, oynaktı. Peçenekler'in tesbît edilebilen kralları şunlardır:

1. Bata Han(889 - 900 = 11)
2. Botaul Han(900 - 920 = 20)(1'in oğlu)
3. Kovra Han(2'nin oğlu)(920 - 975 = 55)
4. Kilter Han(3'ün oğlu)(975 - 1040 = 65)
5. Durak Han(4'ün oğlu)(1040 - 1048 = 8)
6. Balçar Han(1048)
7. KegenHan(6'nın oğlu)(1048 - 1049 = 1)
8. Selçe Han(1049 - 1050 = 1)
9. Çelgü Han(1050 - 29.4.1091 = 41)
10. Tatuş Han(9'un oğlu?)(müştereken: 1086 - 1091 = 5)

Durak(5) ve Kegen(7) Hanlar, tahta geçtikten sonra Ortodoks Hıristiyan oldular. Botaul(2), 1049'da Bizanslılar'a esir düştü. Selçe(8), Edirne'yi Bizans'tan almak için muhâsara ederken öldü. Çelgü (9) de Meriç boyunda Lebunium (Umurbey) meydan muhârebesinde Bizans-Kuman koalisyonuna yenilerek öldürüldü ve Peçenekler'in büyük kısmı imhâ edildi.

Peçenekler, Oğuzlar'ın Üçok kolunu teşkîl eden 12 boydan biridir. Göktürkler'in son zamanlarında, VIII. asır başlarında, Göktürk tebeası, yaklaşık 50.000 nüfuslu bir boydu. Hemen sonraki zamanlarda pek çoğaldılar. Kendilerine katılan Türk zümreleri ile bir kaç milyon nüfuslu bir konfederasyon teşkîl ettiler. Balkaş Gölü çevresinde yaşarlarken 751'den sonra Karluklar tarafından buradan çıkarılmışlardı. Aral'ın kuzey-doğusuna geldiler. Sonra Hazar'ın kuzey-doğusuna ulaştılar. Oğuzlar'ın baskısı altında burada da tutunamıyarak İtil(Ural) nehrini geçtiler. İtil'in kollarından Samar ile Yayık'ın (Volga) kollarından Kama güneyine kadar olan bölgeyi iskân ettiler. İtil'i geçtikleri târih 860 ilâ 889 arasındadır. Sonra güney-batıya göçtüler. Ten(Don) nehri kıyılarına geldiler ve buradaki Macarlar'ı sürerek Macaristan'a yerleşmelerine sebeb oldular. Arkalarından Peçenekler'i devamlı batıya göçe zorlayan Türk boyu Guzlar (Oğuzlar), onları arkalarından iten Kumanlar, onları daha doğudan iten Kıpçaklar, onları da batıya doğru süren Kimekler idi.

Don ile Donetz arasındaki Etelköz ülkesinde güc kazanmıya, yayılmaya başladılar. Dniepr, Bug, Dnyestr, Prut nehirlerini atlayıp Karpatlar'a kadar uzandılar. 950'ye kadar Hazar hâkanlarına tâbî oldular. Sonra çok kudretli bir federasyon meydana getirdiler ve Macarlar'la karıştılar. 1000 yılından önce Ural nehri ile Karpat Dağları arasına hükmediyorlardı. 972'de Dnyepr kıyısında Rus ordusunu, büyük-prensleri Svyatoslav'la berâber imhâ ettiler. Karadeniz'in batısını ele geçirip Balkanlar'ı ve Bizans'ı tehdîde başladılar. Tuna'yı ilk def'a 1020'de güneye doğru atladılar. 1036'da 3 def'a, sonra 1048'de Tuna'yı tekrar geçerek artık Tuna güneyine de yerleşmiye başladılar. 1049'da bir Peçenek zümresi Silistre'ye yerleşip Ortodoks ve Bizans tebeası oldu. 1050'de Marmara kıyısına eriştiler. 1064'te Selânik ve Mora'ya kadar inen kardeş Oğuzlar'ı ağır şekilde yenerek emirlerine aldılar. Oğuzlar'ın büyük kısmı Bizans'a sığındı, Ortodoks olup Bizans hizmetine girdi. Istanbul, Makedonya, Anadolu ve Dobruca'ya yerleştirildi ki bu sonunculârın nesli bugünki Ortodoks Gagauzlar'dır ve hâlâ Türkce konuşurlar. Bizans hizmetine giren Peçenekler'den kurulmuş bir atlı tümen, Malazgirt meydan muhârebesi başlayınca(1071), Bizans ordusundan Alp Arslan'ın ordusuna geçip, Selçuklu zaferini kolaylaştırdı. 1078'de Edirne'yi ikinci def'a kuşattılar. 1081'den 1091'e kadar devâm eden Bizans-Peçenek savaşında İmparator Alexios Komninos, bir netîce alamadı. Anadolu'da Selçuklular da Üsküdar ve İzmir'i işgal etmişlerdi. Peçenekler, Trakya'da idiler. Bizans mahvolmanın eşiğinde iken, Peçenekler'in rakıybi Kumanlar'la ittifâk etmeyi başardı ve Bizans-Kuman ordusu, Peçenek ordusunu Meriç kıyısında doğradı. Bundan sonra bütün kudretlerini kaybettiler. 1122, 1152, 1154, 1161, 1171, 1197 yıllarında Balkanlar'daki Bizans topraklarına 6 akın daha yaptılar. XII. asırda adları silindi, Kuman-Kıpçaklar, Bizanslılar, Macarlar, Slavlar arasında yok oldular. Sâdece bugün de Ukrayna, Macaristan, Romanya, Balkanlar ve Anadolu'da kullanılan bir çok coğrafya(yer) adını hâtıra olarak bıraktılar.

8. Kumanlar (1050 - 1103)

Bizanslılar'ın Komanen, Latinler'in Kuman, Macarlar'ın Kun(Hun), Ruslar'ın Polovtsı, Almanlar'ın Falben dedikleri Kumanlar, bir Türk boyudur. Mânâsı "sarışın, kumral"dır. Türkce'dc "kumral" kelimesi ayni köktendir. V-VIII. asırlarda Mançurya'nın kuzeyinde Amur boyunda yaşadıkları, Türkler'in en doğudaki boylarından oldukları sanılıyor. Gittikce batıya kaydılar. Moğollar'ın baskısı ile 840'tan sonra Orta Asya'ya, 1017'de Moğol Karahıtaylar'ın baskısı ilc oradan da koparak 1050'dc İtil(Ural) ve Yayık (Volga) nehirlerini atlayıp Avrupa'ya geldiler. Çeyrek asır içinde Tuna'ya kadar uzandılar. 1091'dc Peçenekler'den boşalan yeri doldurarak esâs ülkesi Ukrayna olan Doğu Avrupa Türk Hâkanlığı'na hâkim oldular. Macar Ovası'nda yerleşen bir boyları Hıristiyan olup Macar'laştı. Macaristan kralı IV. Lazslo'nun annesi, katledilen Kuman hâkanı Köten Han'ın kızıdır. 1103'te Slav'laşmak üzere bulunan Ruslar, Kumanlar'ı büyük bozguna uğrattılar. Doğu Avrupa'da hâkimiyet Ruslar'a geçmek üzere iken, doğudan gelen Kıpçaklar, 1103'tc Kumanlar'dan boşalan yeri hemen doldurarak Doğu Avrupa hâkanlığını devâm ettirdiler.

Kuman hükümdârı Tugur Han'ın kızı, 1094'te Kiev knyezi Svyatopolk ilc, Osuluk(Uzluk) Han'ın kızı da Çernigov knyezi(prensi) Oleg ilc evlendiler. 1096 mayısında Norman prensleri (knyezleri) birleşerek Kumanlar'ı yendiler, Tugur Han'la oğlunu öldürdüler. Kiev prenslerinden Vladimir Monomakh'ın iki oğlu da iki Kuman prensesi ilc evli idi. Köngek vc Kobyak(Köpek) Hanlar'ın Preyaslavl prensliğini işgalleri dc ünlüdür(1177-79). Fakat en ünlü Kuman zaferi, Köngek Han'ın Novgorod knyezi İgor'u esîr almasıdır ki(şubat 1185), Rus edebîyâtının şâheseri olan Rus millî destânı *Slavo o Polku Igoreve(Prens İgor Destânı)*'nin mevzuudur. Türkler'den çok iyi muâmele gören Rus esirlerinin arasında bulunan İgor'un esâret hayâtından sonra Kumanlar'ın elinden kaçmasını anlatır. Borodin tarafından *Prens İgor* operasının mevzuu olarak işlenmiştir ki, bu eserdeki *Poloveç*(yânî Kuman) *Dansları,* Batı Mûsikîsi'nin şâheserleri arasındadır.

9. Kıpçaklar (1103 - 1223)

Kıpçak Türk boyunun vatanı Sibirya Ovası'nda İrtiş nehri boyudur. Batı Sibirya ilc Kuzey Kazakıstân arasıdır. Kimek Türk boyunun itmesiyle 1030'a doğru güney-batıda Aral Gölü kuzeyine indiler. Sonra önlerindeki Oğuz kabîlelerini sürerek İtil vc Yayık nehirlerini atlayıp Avrupa'ya girdiler. 1103'te Kumanlar'ın yerine iktidârı alarak bin yıldan beri Doğu Avrupa'ya yerleşmiş Türk kavimlerini itâatlerine aldılar. Peçenekler vc Kumanlar gibi Kıpçaklar'ın da Mete Hânedânı'ndan hükümdarları olmaması, en büyük zaafları idi. Onun için hiç biri "Kök Tengri'den kut almamış" yânî Tanrı tarafından Türkler'i yönetmiye me'zun kılınmamış Kuman kabîle şefleri ve boy beyleri, biribirlerini yediler. Zaman zaman en kudretlilerine geçici şekilde itâat ettiler. Lehcleri, Kumanlar'ınkine çok yakın olan Kıpçaklar, 31 mayıs 1223'te Halka ırmağı boyunda Cengiz Han'ın torunu Batu Han tarafından, müttefikleri olan tâbî Rus prenslerinin ordularıyle berâber imhâ edildiler. Kıpçaklar ve kendilerinden önce Doğu Avrupa'ya yerleşmiş bütün Türk boyları, yeni kurulan Altınordu Hâkanlığı'nın tebeası oldular ki, Doğu Avrupa Türk hâkanlığının Altınordu ile başlayan Kıpçaklar'dan sonraki târîhi, İslâm devletlerine âid bulunan I. cildin Moğollar, Cuci Ulusu, Altınordu

bahislerinde verilmiştir. Doğu Avrupa'daki Türk kavimleri Moğollar'la karışarak azınlıkta olan Moğollar'a Türkce'yi kabûl ettirdiler ve Moğolca'yı tamâmen ve kesin şekilde unutturdular. Fakat Moğol kanı alarak yeni bir çehre edindiler. Kıpçaklar'dan îtîbâren İslâm yazarları, bugünki Ukrayna'ya Deşt-i Kıpçak/Kıpçak Bozkırı adını verdiler. 1250'de Mısır-Suriye'de kurulan Memlûk Türk imparatorluğunun sultanlarının çoğu Kıpçak Türkü, bir kısmı Oğuz ve Kuman'dır.

1203'te Kiev'i (Tr.Mingkirman) alan Kıpçaklar, 1219'da Macarlar'ı Galiçya'dan sürüp çıkardılar ve Karpatlar'ın güneyine attılar. Bir kısım Kuman ve Kıpçak kabîlesi Gürcistan ve Kafkasya'ya yerleşti ve bir kısmı Ortodoks oldu. Atabey hânedânı, Acaralar, aslen Kuman-Kıpçak Türkleri'nden inmedir. Gürcistan kraliçesi Thamara'nın (1184-1213)annesi Kıpçak prensesi olduğu gibi, ünlü kumandanlarından Kutlu Arslan da öyle idi. Âzerbâycân Atabeyleri olan İldenizliler de aslen Kıpçak'tır. Bulgaristan krallığını dirilten Asen, Hıristiyan bir Kıpçak'tır. Dobruca prensliğini kuran Balika (Balık) ve Dobrotiç de Kuman başbuğlarıdır. Bugünki Dobruca Bulgarları, Slav'laşmış Kuman-Kıpçaklar'dır. Bir Kıpçak boyu Borç Han idâresinde 1223'ten sonra Moldavya'ya yerleşip Ortodoks olup Romen'leşmiştir. Macar Ovası'na yerleşip Katolik ve Macar olan bir Kıpçak boyu da vardır. Macaristan kralı -zâten ırkan Türk olan- IV. Bela 1233'te resmen "Rex Cumaniae/Kumanya Kralı" unvânını unvanlarına katmıştır. 1233 Moğol darbesinden kaçan Köten Han'ın(ki Halka bozgunundan kurtulabilmişti ve Pr. Mstislav'ın kayınpederi idi) boyu, Macaristan kralı tarafından Macar Ovası'nın orta yöresine iskân edilmiş ve bunların Gök Tanrı dîninden olan sonuncuları 1278'de Katolik yapılmışlardır, ki sayılan 400.000'e yakındı. Bugün Özbekler, Kırgızlar, Başkurdlar ve Nogaylar arasında "Kıpçak" adını taşıyan 4 Türk kabîlesi de, eski Kıpçaklar'dan inmedir. Altınordu Hâkanlığı'nı hızla Moğol'lükten çıkarıp Türk'leştirenler birinci derecede Kıpçaklar'dır. Nihâyet çok büyük sayıda, bir asır içinde yüz binlerce Kıpçak, Mısır'a göçmüştür ki, XIX. asra kadar Mısır'da bulunan Memlûk beylerinin atalarıdır.

Kuman-Kıpçaklar, Doğu Avrupa kavimlerinde, Balkanlar'da, silinmez kültür te'sirleri yapmışlar, bu kavimlerin dillerine binlerce Türkce kelime vermişler, binlerce coğrafya adı bırakmışlar, mûsikîlerinde hâlâ devâm eden Türk Mûsikîsi te'sirlerine âmil olmuşlardır. Kuman-Kıpçak lehcesi zengin bir edebî Türk lehcesi olmuş, Altınordu'nun resmî lehcesi durumuna yükselmiş, zamânımıza bir çok edebî eserin bu lehce ile intikaalini sağlamıştır. 1303'den önce bir Hıristiyan Kıpçak râhibinin kaleme aldığı *Codex Cumanicus* adıyle bilinen ünlü Türkce-Farsca-Latince lugat, bu Türk lehcesi hakkındaki bilgilerimizi arttırmaktadır. Arab müellifleri de bu lehcenin gramer ve lugati üzerinde, bu Türk lehcesini Arablar'a öğretmek için bir çok eser yazmışlardır ki Endülüslü Ebû-Hayyân'ın *Kitâbü'l-İdrâk li-Lisâni'l-Etrâk*'i, *Tercemânü Türkî ve 'Arebî, el-Kawânînü'l- Külliyye fî Zabtı'l-Lugati't-Türkiyye, Kitâbü Lugati'l-Müştâq fî Lugati't-Türkî wi'l-Kıfcâq* bunlar arasındadır.

Romen soylularının(ki Türkce "boyar" denir), Ukrayna soylularının, bir çok ünlü Rus ve Macar soylu âilesinin aslen Kuman veyâ Kıpçak Türkü oldukları ve şecereleri kesin şekilde bilindiği gibi zâten asâlet âile adları da Türkce'dir ve bu Hıristiyan Türk asıllı soylu âilelerin sayısı yüzlercedir(Akbaş, Akkuş, Barak, Bars, Baybars, Belçir, Berendey, Berkiş, Bilik, Bolsun, Borçul, Buğa, Buldur, Bulmaz, Çakan, Çege, Çolpan, Çurtan, Çura, Çutul... bu yüzlerce soylu âileden rastgele seçilmiş birkaçının adıdır).

Romen devletinin kurucusu Basaraba(ki Besarabya'ya adını vermiştir), Kıpçak Toktemir Han'ın oğludur. Kıpçaklar, Moğol Cihan Devleti'nde de çok mühim askerî ve siyâsî görevler almışlardır. Kubılay Kağan'ın bir çok nâzır ve kumandanı, Kıpçak Türkü idi. Köle olarak on binlerce Romen'i Transilvanya'ya(Tr.Erdel) iskân eden ve bu Macar ülkesinin gittikce Romen'leşmesine sebeb olanlar da Kıpçaklar'dır. Romanya'daki coğrafya adlarının en büyük kısmı Türkce kelimelerden gelmektedir. Kuman hükümdarları Otrak Han'la oğlu Künçek(veyâ Konçak) Han'a âid destanlar, asırlarca Ruslar arasında kendi millî edebîyatları gibi okunmuştur. Kumanlar'ın taht şehri -Hazarlar'ınki gibi- Volga(Tr.Yayık) deltasında Saksın idi. En mühim ticâret şehirleri Kırım'da Sudak(Soğdak) limanı idi. Karadeniz, Hazar, Volga deniz ve nehir trafiğinde Kuman-Kıpçak tâcirleri mühim rol oynamışlardır. Saksın, bugünki Astırhan'ın çok yakınındadır. 1929, 1934 ve 1939 kazılarında Rus arkeologları, zengin Kuman ve Kıpçak kültür eserleri ve iskeletleri bulmuşlardır. Moğollar'la karışmadan önceki Türk tipini temsîl eden bu iskeletlerin antropolojik incelemeleri, Kuman-Kıpçaklar'da göz çekikliği ve elmacık kemikleri çıkıklığı ve burun şekli gibi hiç bir mongoloidlik izi bulunmadığını kesin şekilde ortaya koymuştur. Açık beyaz tenli ve düz, sarışına yakın kumral saçlı oldukları da târîhî eserlerden anlaşılmaktadır. Macaristan'a yerleşenler henüz XVI. asırda geniş kitleler hâlinde Türkce konuşuyorlardı, fakat Katolik idiler. XVIII. asırda Macar bilginleri, henüz Türkce'yi unutmamış son Kuman-Kıpçaklar'la konuşmuşlardır. Türkce'yi unutmamış son Kuman'a 1913 yılında tesâdüf edilmiştir. Szilardffy Janos adını taşıyan bu köylü, Macar bilginlerince araştırma mevzuu yapılmıştır. Kumanlar dışında yalnız 1239'da Köten Han'ın Macar Ovası'na yerleştirdiği Kıpçak boyu 40.000 âile yânî yaklaşık 200.000 nüfûs idi ki o çağa göre çok büyük bir kitledir. Göktürk alfabesini de asırlarca muhâfaza ettikleri, 1932 Kecskemét kazısında bu alfabe ile yazılmış Kuman-Kıpçak kültür eserlerinin keşfiyle kesinleşmiştir.

1200'e doğru Kıpçak imparatorluğunun sınırları Rasovskıy'e göre şöyledir: doğuda Sibirya'da İrtiş ırmağı ve Balkaş Gölü, kuzeyde Batı Sibirya'da 57° paralel, Rusya'da kuzeyde 60° paralelinde Kama ırmağı, daha batıya doğru Ryazan ve Novgorod'un çok az güneyi, batıda Karpat Dağları, güneyde Tuna nehri. Kırım, imparatorluğa dâhildi. Daha doğuda sınırlar güneyde Hazar Denizi ile Aral Gölü'nün kuzey kıyılarına kadardı. Aral'la Balkaş gölleri arasında Çu ırmağı, güney sınırı idi. Bu, akıl durduracak büyüklükte bir kıt'adır. Bu derecede muazzam bir imparatorluk, başında Mete'den inmiş bir hânedân olsa veyâ İslâm dînine girse idi, dağılmazdı. Maamâfih Altınordu hâkanlığı, gerçekte Kıpçak imparatorluğunun devâmıdır. Bir mıkdâr Moğol kanı alan Kıpçak Türkleri'nin hâkanlığıdır. Kıpçaklar Ruslar'dan 1203'de Kiev'i (Tr.Mingkirman), Macarlar'dan 1219'da Haliç'i(Galiçya) aldılar. 13.5.1223'de Batu Han, tâbîleri Rus prenslerinin de bulunduğu Kıpçak ordusunu Halka meydan muhârebesinde yok etti. 1239'da Moğollar, bir kaç ay içinde, orman kuşağına kadar Rus prenslikleri arâzisini işgal etti ve bütün Kıpçak imparatorluğunu ellerine geçirdiler. Batu, Sajo meydan muhvrebesinde(11.4.1241) Macar ordusunu yok edip Macaristan'ın en büyük kısmını da aldı. Fakat 1242 yazında Moğollar, Macaristan'ın büyük kısmını boşalttılar. 1245'de müstakbel V. Istvan, Köten Hân'ın kızı Elizabet'le evlendi. Kuman-Kıpçaklar, Katolik olmuşken, XVI. asırda Kalvenist Protestan'lığa geçtiler ki bugünki Kalvenist Macarlar'ın çoğu, Kuman-Kıpçak menşe'lidir.

Bibliyografya

L.I.Al'baun, *Jivopis Afrasiaba,* Taşkent 1975; Omelyan Pritsak, *Stammesnamen und Tutilaturen der Altaischen Völker, Ural-Altaische Jahrbücher,* XXIV, 1952, 409-504; A.Z.V.Togan, *Umûmî Türk Târîhine Giriş,* Ist. 1946; B.Ögel, *İslâmiyet'ten Önce Türk Kültür Târîhi(Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre),* T.T.K. Ank. 1962; N.Atsız, *Türk Târîhi Üzerinde Toplamalar,* Ist.1935; J.Deguignes, *Histoire Générale des Huns, des Turcs, des Mongols et Autres Tartares Occidentaux,* 5 c., Paris, 1756-58, Tr.trc.H.C.Yalçın, 8 c.(Arab harfleriyle, Latin harfleriyle tekrarlanmıştır); Alm.trc.C.J.Daehnert, Greifswald, 1770-1; Wl.Eberhard, *Çin'in Şimal Komşuları,* T.T.K., Ank.1942; De Groot, *Die Hunnen,* Berlin, 1921; F.Altheim, *Geschichte der Hunnen,* 5 c., Berlin 1959-62; René Grousset, *L'Empire des Steppes,* Paris, 1939 1941, 1952, 1976 ve Tr.trc. M.R.Uzmen, Ist. 1980; Wilhelm Barthold, *Orta Asya Türk Târîhi Hakkında Dersler,* Ist.1927, Fr., Alm., İng., Rusca trc., Ar.trc. *Târîḫu't-Türk fî Asye'l-Wusṭâ,* Kaahire 1958. Mustafa Köymen, *To-ku Kabîlesi,* bu doktora tezinin hulâsası: *DTCFD,* Ankara, 10.1944, X-1, 51-68; A.Kollautz ve H.Miyakawa, *Die Jou-jan der Mongolei und die Awaren in Metteleuropa,* Klagenfurt, 1970; K.H.Menges, *The Turkic Languages and People,* Wiesbaden, 1968; L.Ligeti, *Az Ismeretlen Belsö Azsia,* Peşte 1940, Tr. trc. *Bilinmeyen İç Asya,* Ank. 1946, 2: Ist. 1970, 2c.; W.Bang ve R.R.Arat, *Oğuz Han Destânı,* Ist.1936, 1970; B.Ögel, *Türk Mitolojisi, Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar,* Ank.1971; İ. Kafesoğlu, *Eski Türk Dîni, TED,* III, 1972, 1-40(broşür hâlinde de sonradan basıldı); E.Bretschneider, *Medieaval Researches from Eastern Asiatic Sources,* Londra, yeni baskı: 1967; M.Ergin, *Orhun Âbideleri,* Ist.1970 ve sonraki baskılar; İ.Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü,* Ank.1977; Gérard Clauson, *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth Century Turkish,* Oxford, 1972, 2. baskı: 2.c. Segedin 1981; L.Hambis, *L'Asie Centrale Histoire et Civilisation,* Paris, 1978; A.von Gabain, *Das Uigurische Königreich Chotscho,* Berlin, 1961; B.Ögel, *Sino-Turcica,* Taipei, 1964; McGovern, *The Early Empires of Central Asia,* Chapel Hill/N.C., 1939; C.Mackerras, *The Uighur Empire(744-840), According the T'ang Dynastic Histories,* Canberra, 1968; W.Eberhard, *Chronologische Ueberricht über de Geschichte der Hunnen, Belleten,* IV-16, 10.1940, 337-441; T'ang Chi, *Türk Târîhine âid Çin Kaynakları, TED,* II, Ist.1971, 181-210; Y.Öztuna, *Büyük Türkiye Târîhi,* I ve II, Ist.1977; B.Ögel, *Büyük Hun İmparatorluğu Târîhi,* 2 c., Ank.1981; A.M., *Wusunlar, DTCFD,* 1948, 259-280; A.M., *Yüeçiler, DTCFD,* 19 - 57, 247-278; F.Hirth, *Wolga-Hunnen und Hiung-nu, Sitzungsberichte der Bayrichen Akademie d.Phil.Hist.Klasse,* CI, Münih 1899, 245-78; K.A.Akişev, *Kurgan Issık, The Art of Saka in Kazakhstan,* Moskova 1978; O. Maenchen-Helfen, *The World of the Huns,* Berkeley Un., 1973.

E.Chavannnes, *Documents sur les Tou-Kiue(Turcs) Occidentaux,* Petersburg, 1903; A.M., *Notes sur les T'ou-Kiue(Turcs) Occidentaux,* Leiden, 1904, ikisi bir arada: Paris, 1941; A.M. *Epitaphes de Deux Princesses(Gök)-Turques, Festschrift für Vilhelm Thomsen,* Leipzig, 1912, 78-87, Tr.trc.de var; Yakinf (N.J.Biçurin), *Opisaniye Czungarij ii Vostocnago Turkistana,* 2 c., Petersburg, 1829; A.M., *Sobraniye Svedenyi o Narodax, Obitavşix v Sredney Aziyi,* Petersbug, 4 c., 1850-51; Stanislas Julien, *Documents Historiques sur les Tou-Kioue(Turcs), Extraits du Pien-i-tien,* Paris, 1864; C.Imbault-Huart, *Recueil de Documents sur l'Asie Centrale d'Après les Ecrivains*

Chinois, Paris, 1881; Liu Mau-Tssai, *Die Chinesischen Nachrichten zur Geschichte der Osttürken(T'u-küe)*, Wiesbaden, 1958, 2c.(2.c.sonunda Göktürk hâkanları şeceresi); Lumir Jisl, Tr. trc. *Kül Tegin Anıtı'nda 1958'de Yapılan Arkeoloji Araştırmalarının Sonuçları*, T.T.K., *Belleten*, XXVIII-107, Ankara, 7.1963, 387-410; H.Ecsedy, *Trade and War Relations between the Turks and China in the Second Half of the 6 th Century, Acta Orientalia*, XXI/2, 1968, 131-80; René Giraud, *L'Empire des Turcs Célestes*, Paris, 1960, Tr.trc. de var; A.N.Kurat, *Göktürk Kağanlığı, DTCFD*, X-2, 6. 1952, 1-56; A.Bombaci, *Princess Bilge, Studia Turcica*, Budapeşte, 1971, 103-23, Tr.trc. de var; Osman F.Sertkaya, *Göktürk Târîhinin Mes'eleri, Atsız Armağanı*, 1976, 397-419; L.P.Papatov, *Noviye Dannıyı a Drevretürkskom Ötüken(Eski Türkler'in Ötüken'i Hakkında Yeni Doneler), Sov.Vostokovadeniye*, 1957, no.1, 106-17; A.von Gabain, *Köktürkler'in Târîhine bir bakış, DTCFD*, II-5, 685-95 ve VIII-3, 373-9; O.Turan, *Oniki Hayvanlı Türk Takvîmi*, İst.1941; A.M., *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Târihî*, I, Ist.1969; E.Chavannes, *Le Cycle Turc des Douze Animaux*, Laiden, 1906; K.Dietrich, *Byzantinische Quellen zur Länder-und Völkerkunde*, 2 c., Leipzig, 1912; G.Moravcsik, *Byzantino-Turcica*, 2 c., Budapeşte, 1942-3, 2: Berlin, 1958; H.N.Orkun, *Eski Türk Yazıtları*, 4 c., T.D.K. Ist.1936-41; Vilhelm Thomsen, *Déchifrement des Inscriptions de l'Orkhon et de l'Iénissei, Bull.Ac.Roy.Danemark*, Kopenhag, 1893, 285-99(çözüm ve şekil) ve Fr.trc. *Turcica, Interprétation des Inscriptions Turques*, 1916; Vambery, *Alttürkischen Inschriften der Mongololei und Sibieriens*, Helsinki, 1899; A.M., *Das Türkenvolk*, Leipzig, 1885; C.Arendt, *Kültegin*, Berlin, 1901; O.Donner, *L'Origine de l'Alphabet Turc du Nord de l'Asie*, Helsinki, 1896; M.Sprengling, *Tonyukuk's Epitaph, The American Journal of Semitic Languages and Litterature*, LVI-1, 1939; Société Finlandaise d'Archéologie, *Inscriptions de l'Iénissei*, Helsinki, 1889; A.Heikel vs., *Inscription de l'Orkhon*, Helsinki, 1892; A.N.Samoyloviç, *Noviy T'urskiy Runi iz Mongolii*, Moskova, 1934-35; G.Schlegel, *La Stèle Funéraire du Teghin Giogh*, Helsinki, 1892; W.Bang, *Köktürkische Inschrift*, Leipzig, 1896; J.Marquart, *Die Chronologie der Alttürkischen Inschriften*, Leipzig, 1898; T.Tekin, *A Grammer of Orkhon Turkic*, Lahey 1968; L.N. Gumiler, *Drevnie Tyurki*, Moskova 1957 (Göktürkler); A.N.Bernstam, *Social'no-Ekonomiceskiy Stroy Orkhono-Yeniseyskikh T'urok, VI-VIII Rekov*, Leningrad, 1946; J.R.Aspelin, *Types de Peuples de l'Ancienne Asie Centrale*, Helsinki, 1890; A.Câferoğlu, *Tukyu ve Uygurlar'da Han Unvanları, Türk Hukuk ve İktisad Târîhi Mecmuası*, I, 105-19, Ist. 1931; R.R. Arat, *Idıq-qut, Ural- Altaische Jahrbücher*, XXXV, 1946, 150-7; H.N.Orkun, *Türk Sözünün Aslı*, Ist.1940; K.Shiratori, *A Study on the Titles Kaghan and Katun*, Tokyo, 1926; O.Turan, *Eski Türkler'de Ok'un Hukukî Bir Senbol Olarak Kullanılması*, T.T.K. *Belleten*, IX-35, 305-18, Ank.1945; F. Köprülü, *Zur Kenntnis der Alttürkischen Titulatur, Körösi Csoma-Archivum*, Budapeşte, 1938, 327-44, Tr.trc. de var; Paul Pelliot, *L'Origine de T'ou kiue, Nom Chinois des Turcs*, Leiden, 1915; A.M., *La Fille de Mo-Tch'o Qaghan et Ses Rapports avec Kül-tegin*, Leiden, 1912; A.M., *Kao-tchaeng et Qara Khoja, JA*, 1912, 570-603; İ. Kafesoğlu, *Türk* maddesi, *İA;* Chang Jên-t'ang, *Doğu Göktürkleri*, Taipei, 1968; H.Ecsedy, *Old Turcic Titles of Chines Origin, Acta Orientalia*, XVIII/1-2, 1965, 83-91; S.E.Malov, *Yeniseyskaya Pis'mennost Tyurkov*, Moskova 1952; A. von Gabain, *Alttürkische Grammatik*, Leipzig 1941, 2:1954, 3: Wiesbaden 1974, Tr.trc.TDK. Japonca'da Göktürkler ve Uygurlar hakk.

yayınlanmış 397 araştırmanın listesi: Hayaşi Taoru ve Umemura Hiroşi, *Türk Dili Araştırmaları-Belleten,* Ank.1989, s.211-54

Sir Aurel Stein, *Ancient Khotan,* Oxford, 1907; A.M., *Innermost Asia,* 4 c., Oxford, 1928; A.M., *Sandburied Ruins of Khotan,* Londra, 1904; A.M., *Serindia,* 5c., Oxford, 1921; A.M., *Ruins of Desert of Cathay,* 2 c., Londra 1912; A.M., *Ancient Buddhist Painting from the Caves of the Thousand Buddhas,* Londra, 1921; A.M., *On Ancient Central-Asian Tracks,* Londra, 1933; Albert von Le Coq, *Bilderatlas zur Kunst und Kulturgeschichte Mittelasiens,* Berlin, 1925; A.M., *Buried Treasures of Chinese Turkestan,* Londra, 1928; A.M., *Chostscho,* Berlin, 1913, in folio yeni baskı: 1978; A.M., *Der Buddhistische Späntike in Mittelasien,* 7 c., Berlin, 1922-38; A.M., *Auf Hellas Spuren in Ostturkestan,* Leipzig, 1926; A.M., *Von Land und Leuten in Osturkestan,* Leipzig, 1928; E.Waldschmidt, *Gandhara, Kutscha, Turfan,* Leipzig, 1925; Hackin, *Recherches Archéologiques en Asie Centrale,* Paris, 1936-38; Thomas F.Carter, *The Investion of Printing in China and Its Spread Westward,* New York, 1925; A.Huth, *Die Musikinstrumente Ost-Turkestans bis zum XI. Jahrhundert,* Berlin, 1928; W.Radlov, *Atlas der Altertümer der Mongolei,* Petersburg, 1892-99; B.Ögel, *Uygur Devletinin Teşekkülü ve Yükselişi,* T.T.K., *Belleten,* XIX, 331-79; A.M., *Uygurlar'ın Menşe' Efsânesi, DTCFD,* VI, 17-24; W.Bang, R.R.Arat ve Annamarie von Gabain, *Türkische Turfan Texte,* 5 c., Berlin, 1929-34; F.W.K.Müller, *Uygurica,* 4 c., Berlin, 1908, 1910, 1920 1931; A.Caferoğlu, *Uygur Sözlüğü,* İst. 1934 v.dd., yeni bir baskısı daha var; Ş.Tekin, *Uygurca Metinler,* II, Ank. 1973, Atatürk Ün.nş.; James Ch. Hamilton, *Toquz Oguz et On Uygur, JA,* CCL-1, 23-64, Paris, 1962; A.M., *Les Oighour à l'Epoque des Cinq Dynasties d'Après les Documents Chinois,* Paris, 1955; A.M., *Manuscrits Ouïgours du IXe-Xe Siècle,* 2 c., Paris 1986; Hsüan- Tschuang (Hiouen-Tshang), *Mémoires sur les Contrées Occidentales,* St.Julien trc., Paris, 1857-8; Uchida Gimpâ, *Kyô-do Hen(Hsiung-nu'lar)* (Japonca), Kyôto, 1975; Gustaf Raquette, *Turkiska Geografiska Namn i Centralasia,* Lund, 1928; İng.trc. *Central Asian Turkic Place Names,* Uppsala, 1961; Sven Hedin, *Central Asia Atlas,* 2c., Stockholm 1967; Özkan İzgi, *Bögü Kağan ve Uygurlar,* Ank. 1986; A.M., *Uygur Seyâhat-nâmesi,* T.T.K., 1989. A.F.P. Hulsewé, *China in Central Asia, 125 B.C. - 23 A.D., Translation of the History of the Han Dynasty,* Leiden, 1979; W.Eberhard, *Das Toba-Reich Nordchinas, Eine Soziologische Untersuchung,* 1949; O.Franke, *Beiträge aus Chinesischen Quellen zur Kenntnis der Türkvölker,* Berlin, 1904; Louis Bazin, *Recherches sur les Parlers T'o-pa, T'oung Pao,* XXXIX, 4-5, Leiden, 1950, 228-329, E.Pinks, *Die Uiguren von Kanchou,* Wiesbaden 1968; A.Von Gabain, *Uigurische Königreich Chotscho,* Berlin 1961; A.M., *Die Drucke der Turfan Sammlung, Sitzber.Deutschen Akad.Wiss.,* Berlin 1969; Berthold Laufer, *Litteratur der Uiguren, T'oung Pao,* VII, 1907, 291-409.

E.A.Thompson, *A History of Attila and the Huns,* Oxford, 1948; H.de Boor, *Das Attilabild in Geschichte,* Bonn, 1932; K.Bierbach, *Die Letzen Jahre Attilas,* Berlin, 1906; R.Foss, *Attila in Geschichte und Sage,* Berlin, 1910; E.Hutton, *Attila and His Huns,* Londra, 1915; A.Solari, *Gli Unni e Attila,* Pisa, 1916; A.Alföldi, *Attila,* Viyana, 1930; H.N.Orkun, *Attila ve Oğulları,* Ist.1933; R.S.Atabinen, *Une Histoire Sincère d'Attila,* Paris, 1934; Németh Gyula vs., *Attila és Hunjai,* Peşte, 1940, Tr.trc.Ş.Baştav, *Attila ve Hunlar,* Ank.1962; Szasz Béla, *A Hunok Története,* Peşte, 1943; F.Altheim,

Attila et les Huns, Paris, 1952; Ballagi Aladar, *Attila Bibliografiaja* (1882'den önceki yayınlar için); K.Dabrowski, T.Nagradzka, Majchrzyk, E.Tryjarski, *Hunowie Europhejscy, Protobulgarzy, Chazorowie, Pieczyngowie(Avrupa Hunları, Proto-Bulgarlar, Hazarlar, Peçenekler),* Polska Akademia Nauk, Varşova, 1975; *Attila, TA,* IV, 191-204; Karoly Czeglédy, *Nomád Népek Vándarlàsa Nepkelettöl Napnyugatig (Göçebe Kavimlerin Doğudan Batıya Göçü),* Peşte 1969. H.W.Haussig, *Die Quellen über die Zentralasiatische Herkunft der Europäischen Avaren, Central Asiatic Journal,* II-1, 1956, 21-43; A.Alföldi, *Zur Historischen Bestimmung der Avarenfunde, Eurasia Septentrieonalis Antiqua,* IX, 1934, 285-307; L.Rasonyi, *Macar Arkeolojisi'nde Hunlar, Avarlar, Macarlar,* Ank.1938; H.Howorth, *The Avars, JRAS,* N.S., XXI, Londra, 1889, 721-810; Laszlo Gyula, *Adatok az Avarkori Müipar o Keresztény Koposcolataihoz,* Peşte, 1935; *TA,* IV, Ank. 1950, 236-481. H.Kutschera, *Die Chazaren,* Viyana, 1909; J.Brutzkus, *Piamo Hazarskago Yevreya X.Veka,* Berlin, 1924; P.Kokovtsev, *Yevreysko-Hazarskaya Perepis v X.Veka,* Leningrad, 1932; M.Artamonov, *Oçerk Drevney şey İstorii Khazar,* Leningrad, 1937, 2: 1962; M.Landau, *Beiträge zum Chazarenprobleme,* Breslau, 1938; A.Zajauzkowsky, *Ze Studiow nad Zagadniem Chazarskim,* Krakovi, 1907; J.Brutzkus, *Eski Kiev'in Türk-Hazar Menşei,* Tr.trc. *DTCFD,* IV. Ank.1946, 343-58; Ş.Baştav, *Sabır Türkleri,* T.T.K. *Belleten,* Ank.1941, V, 53-99; A.Z.V.Togan, *Hazarlar, İA,* V-I, Ist.1950, 397-412; A.M., *Vörkerschaften des Chazarenreiches im Neunten Jahrhundert, Körösi Csoma-Archivum,* Peşte, 1940, III, 40-70; D.M.Dunlop, *The History of the Jewish Khazars,* Princeton 1954, 2: 1967; Peter B. Golden, *Khazar Studies, An Historico-Philological Inquiry,* 2 c., Peşte 1979-80; A.Z.V. Togan, *Ibn Fadllân's Reisebericht,* Leipzig, 1940, 1968, Ar.'dan Tr.trc.Lutfi Doğan, *İlahîyât Fakültesi Dergisi,* 1-2, Ank. 1954; R.Şeşen trc., Ist. 1975; Ar.metnin 4.nş. Sâmi'd-Dehhân, Şâm, 1379=1956 (2 Alm., 2 İng., 2 Rusca (A.P.Kovalevskiy nş. ve trc., Harkov 1956), Macarca, Fr.(Cananed, *Annales de IEO de L'Un.d'Alger,* XVI, 1958), Farsca tercümeleri de var). István Gyárfás, *A Jáskunok Törtenete (Kumanlar'ın Târîhi),* 4 c., Peşte 1870-85; A.N.Kurat, *Peçenek Târîhi,* 2: Ist.1937; A.M., *Peçenekler, İA,* IX, 535-43, Ist.1963; H.N.Orkun, *Peçenekler,* Ist.1933; P.Golubowskıy, *Peçenegi, Torki, Polovtsı,* Kiev, 1884; S.A.Pletneva, *Peçenegi, Torki i Polovtsı v Yuvno-Russkıh Stepyah,* Moskova, 1958.- R.R.Arat, *Kıpçak, İA,* VI, 713-6, Ist.1955; L.Rásonyi, *Dünyâ Târihinde Türklük,* İ.Kafesoğlu ve Ş.Baştav trc., Ank. 1942, 2: 1971; Jirecek, *Petschenegen und Kumanen,* Prag, 1889; J.Marquart, *Osteuropäische und Ostasiatische Streifzüge,* Leipzig, 1903; A.M., *Über des Volkstum der Komanen,* Berlin, 1914; K.Grönbech, *Codex Cumanicus,* Kopenhag, 1936; A.M., *Kumanischen Wörterbuch,* Kopenhag, 1942; N.A.Baskakov, *Russkie Familii Tyurskogo Proishojdeniya(Türkce Rus Soyadları)* (300 aile adı), Moskova 1979; Paul Pelliot, *A Propos des Comans, JA,* 1920, 125-85; László Rásonyi, *Hidak a Dunán,* Budapeşte 1981, Tr.trc. Hicrân Akın, *Tuna Köprüleri,* Ankara 1984, TKAE; György Györffy, *Besenyök és Magyarok(Peçenekler ve Macarlar), Körösi Csoma Archium,* I, 1939, s. 397-504. A.N.Kurat, *Bulgar, İA,* II, 781-96, Ist. 1944; Hüsâmüddîn Bulgarî, *Tewârîh-ı Bulgariyye,* Kazan, 1887; D.A.Chwolson, *İzvestiya o Khazarakh, Burtasakh, Bolgarakh, Madyarahk, Slavyanakh ı Russkikh İbn Dasta,* Petersburg, 1869; A.Kunik ve Baron Rosen, *İzvestiya al-Bakrî ı Drugikh Avtorov o Rusi i Slavyanakh,* Petersburg, 1878, 1903; İ.Berezin, *Bulgarı na Volge,* Kazan, 1853;

V.F.Smolin, *Bulgar Harâbeleri Arasında,* Kazan, 1926; K.A.Ardaşev, *Razvalını Bolgar i Drevnie Bolgarı,* Kazan, 1901; D.Spilewskıy, *Drevnie Goroda i Drugie Bulgarsko-Tatarskie Pamyatniki,* Kazan, 1877; A.F.Likhaçev, *Bytovre Pamyatniki Velikoy Bulgarii,* Petersburg, 1876; N.İ.Aşmarin, *Bulgar i Çuvaşı,* Kazan, 1908; Şihâbüddîn Mercânî, *Aḫvâl-i Kazan we Bulgar,* Kazan, 1885; Remzî Murâd, *Telfîku'l-Aḫbâr fî Wekaayî' Kazan we Bulgar,* Orenburg, 1908; A.S. Başkırov, *Pamyatniki Bulgaro-Tatarskoy Kulturı na Volge,* Kazan, 1929.- A.N.Kurat, *Bulgaristan, İA,* II, 796-803, Ist.1944; Vasil N.Zlatarsky, *İstoriya na Bulgarskata,* Sofya, 1918; 2: 1938, 3c.: 1927, 1970, 1972; K.Jirecek, *Geschichte der Bulgaren,* Prag, 1876; Steven Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire,* Londra, 1930; Z.Nilderle, *Manuel de l'Antiquité Slave,* Paris, 1923; Jooseppi Mikkola, *Der Chronologie der Türkischen Donaubulgaren, JSFO,* XXX, 1-25, Helsinki, 1915, Tr.trc.de var; Ormelyan Pritsak, *Die Bulgarische Fürstenliste und der Sprache der Protobulgaren,* Wiesbaden 1955; G.Moravcsik, *Zur Geschichte der Onoguren, UJ,* X, 1930, 53-90; Charles Gérard, *Les Bulgares de Volga et les Slaves du Danube,* Paris, 1939; G.Tzeno, *Goten und Bulgaren,* Leipzig, 1915; St.Mladenof, *Vestiges de la Langue des Protobulgares Touraniens d'Asparuh en Bulgarie Moderne, Revue des Etudes Slaves,* I, 1921, 38-53; G.Feher, *Der Türkischen Bulgaren, İzvestiya na Blagarskıya Arkh.Inst.,* V, Sofya, 1929, 127-58; A.M., *Türk-Bulgar, Macar ve Bunlara Akrabâ Olan Milletlerin Kültürü,* Ist. 1937, T.T.K.; A.M., *A Bolgar-Törökök Szerepe,* Peşte, 1940; A.M., *Die Inschrift des Reiterreliefs von Madara,* Sofya, 1928; Koszev, Hristov, Angelov, *Bulgária Története,* Peşte 1971; Géza Fehér, *Bulgar Türkleri Târihi* , TTK, 1984; F.S. Hakimziyanov, *Yazık Epitafiy Bulgar,* Moskova 1978.

Fergana ıhşid'lerinin(651-784) listesi: O.I.Smirnova, *Sogdiskie Monety hak Novy İstoçnik İstorii Sredney Azii, Sovetskoe Vostokovedenie,* VI, Moskova 1949, 356-67.

N.Golb ve O.Pritsak, *Khazarian Hebrew Documents of the Tenth Century,* Ithaca 1982; L.N. Gumilyov, *Otkrıtie Khazarii,* Moskova 1966; *Sharaf al-Zamân Tâhir Marvazî on China, the Turks and India,* V. Minorsky nş.ve trc., Londra 1942; T.Lewicki, *La Pologne et les Pays Voisins dans le Livre de Roger de al-Idrîsî, Géographe Arabe du XIIe Siècle,* 2 c., nş. ve Lehce trc., Krakovi 1945; Konstantinos Porphyrogennatos, *De Adminstrando Imperio,* Gyula Moravcsik ve R.J.H.Jenkins nş. ve trc., Peşte 1949. Gunnar Jarring, *Turk Tribes of Afghanistan,* Lund 1939.

Dördüncü Kitap

UZAK DOĞU

I

ÇİN

Çin Târihine Giriş

Çin, Hindistan gibi, başlı başına bir kıt'adır. Avrupa kadar büyüktür. Nüfûsu Avrupa'nınkinden fazladır. Budist dîninin, Türkler'in "Burkan Dîni" dedikleri Buda dîninin karakterize ettiği Uzak Doğu medeniyetinin de esâsı Çin medeniyetidir.

Çinliler, Sarı Irklar denen ve Tekheceli Dil'leri olan ırkların en mühimmidir. Bu ehemmiyet târih, eskilik, medeniyet, kültür ve sayı çoğluğu bakımlarındandır. Çince, bügün dünyânın en çok kullanılan dilidir. 4.569.121.000 olan Dünyâ nüfûsunun (1981) 1.032.000.000'unun anadili Çince'dir. Bu da Dünyâ'daki her 4,5 insandan birinin Çinli olduğunu ve Çince konuştuğunu gösterir. Biribirinden ayrı, her eyâletin ayrı lehcesi vardır. Hele Mandarin Dili denen ve en iyi şîvesi Pekin'de konuşulan Kuzey Lehcesi ile, Kantonca(Kanton Dili) de denen Güney Lehcesi arasındaki fark, iki ayrı dil derecesinde büyüktür. Ancak hangi lehceyi konuşursa konuşsun Çinli, işâret sistemine dayanan yazısı ile anlaşır. Çünki ayni yazıyı her lehce, kendi şîvesine göre okur. Yazı aynıdır, okunuş şekli fevkalâde değişir. Bundan dolayı Çinliler'in başka bir yazıya, meselâ Latin alfabe sistemine geçmeleri mümkin olamamıştır. Ayni şey bu işâret yazısını kullanan -başta Japonlar olmak üzere- dîğer Uzak Doğu milletleri için de bahis mevzuudur. Hattâ bu milletler, biribirlerinin dillerinden hiç anlamadıkları hâlde, biribirlerinin yazısını ve kitabını okur, işâretlere kendi dillerine göre mânâ verdikleri için, bir ölçüde anlarlar. Bu yazı sistemini Çinliler bütün Uzak Doğu'ya, hattâ Tekheceli dil konuşmayan Japonlar ve Koreliler gibi kavimlere eski çağlarda kabûl ettirmişlerdir.

Başlıca iki tip Çinli müşâhade edilir: Kuzey ve Güney tipi. Gerçek Çinli tipi, Güney tipidir. Kuzey tipi, inanılmayacak derecede Türk kanı almış, belki Türk kanının hâkim bulunduğu bir tiptir ki, buna Moğol, Mançu veya başka Kuzey kavimlerinin kanını da eklemek gerekir. Güney Çinli, böyle bir karışmaya uğramamıştır. Kuzey tipi, süt beyazı ve ince derili tenli, düz siyah saçlı, uzun boylu, nârin yapılı, siyah veyâ kahverengi gözlüdür. Güney tipi, esmer, kalın, kadife gibi parlak ve câzib tenli, ufak tefek, büyük ekseriyetle kısa boylu, büyük ekseriyetle nârin ve ince kemikli, gür siyah saçlı ve koyu gözlüdür, bâzı bölgeler son derecede esmerdir. Pekin ve Kanton tipleri, dilleri derecesinde biribirinden farklıdır. Kuzey Çince'de çok Türkce kelime olması lâzımdır. Fakat Çin dilinin ve yazısının kendine mahsus aslını belirsiz kılan husûsiyeti, etimoloik araştırmaları netîcesiz kılacak mâhiyettedir. Çin kültürü de bu öğütücü husûsiyeti taşımaktadır. Çok az sayıda da olsa Türkce'de de Çince asıllı kelime vardır (inci ve çay kelimeleri, bunların en yaygınlarıdır).

İlkel kabîleler hâlinde yaşıyan Çinliler'i sonsuz kültür unsurları vererek oluşturan, Türkler'dir. Türk askerlik kaaidelerini iktibâs eden feodal Çin beylikleri, yavaş yavaş birleşerek, Çin imparatorluğunu oluşturmuşlardır. Çin, 2.500 yıldan beri günümüzün en kalabalık ülkesi olmuştur. Ülkenin nûfusu M.S. 2 yılında 57.671.400, M.S. 140 yılında 49.200.000 olarak verilmektedir (bu sonucu rakamda 30 milyon Wei imparatorluğu için (ki bunun 1 milyonu Türk= Hun tebea), 11,7 milyonu Nu imparatorluğu ve 7,5 milyonu Shu-Han imparatorluğu içindir). Kubılay ve halefleri çağında (1260-1360) nüfus 75-80 milyon olarak hesaplanmaktadır. 1500'de 53, 1578'de 61 milyon olan nüfus ilk def'a 1662'de 100 milyonu bulmuş, son 3 asır içinde ise tam 10 misli artmıştır.

İmparatorluk Hânedânları (M.Ö. 2205 - M.S. 1368)

1. Hsia(Hia) Hânedânı(M.Ö. 2205 - 1767 = 438): Çin'i mitolojik târîhine göre ilk hânedândır. Gerçekte yalnız Shansi eyâletinin beyleridir. İlk Shansi beyleri için verilen tarihler daha da eskilere çıkar: Yao(M.Ö. 1256), Chuen(2255), Yu(2205). Hsia'lar 17 kral olarak takdîm edilmekte ve Türkler'i takliden tien-dzı(Gök'ün Oğlu) unvânını aldıkları söylenmektedir ki, Müslüman müellifler Çin imparatorlarına "fağfûr" demişlerdir.

Hsia hânedânı: 1) Ya Tü 2205, 2) Ch'i 2197, 3) T'ai K'ang 2189, 4) Chung K'ang 2160, 5) Hsiang 2146, 6) Han Chou 2119, 7) Shao K'ang 2079, 8)Shu 2057, 9) Hui 2040, 10) Mang 2014, 11) Hsieh 1996, 12) Pu Chiang 1980, 13) Chiung 1921, 14) Chin 1900, 15) K'ung Chia 1879, 16) Kao 1848, 17) Fa 1837, 18) Kuei Chieh 1818 - 1767. *Bamboo Yıllıkları* denen Chu-shu Chi-nien analleri Hsia Hânedânı için 1989 - 1558, Shang Hânedânı için 1558-1050 yıllarını vererek kronolojiyi 216 yıl geç târîhe alır ki şimdi daha fazla bu *Bamboo* târihleri geçerli sayılmaktadır.

2. Shang veyâ Yine Hânedânı(M.Ö. 1767 - 1112 = 655): Târihler dâimâ takrîbî, hattâ yakıştırmadır. Bu da efsânelere karışmış bir hânedândır. 30 kralları olduğu iddia edilmiştir. Taht şehirleri Honan'da An-Yang'dır (=Yin, diğer taht şehirleri: Hsiang, Keng, Pi, Chen-hsin, Mo). Bunlar Shansi'den başka Shan-tung, Hopei ve Honan eyâletlerine de hâkim olmuşlardır. İmparatorları şunlardır:

Şang imparatorları: 1) Ch'en T'ang(Ta I) 1766, 2) tarunu T'si Chia 1753, 3) oğlu Wu Ting 1720, 4) kardeşi T'ai Keng 1691, 5) oğlu Hsiao Chia 1666, 6) kardeşi Yung

Chi 1649, 7) kardeşi Tai Mu 1637, 8) oğlu Chung Ting 1562, 9) kardeşi Wai Jen 1549, 10) kardeşi Ho T'an Chia 1534, 11) 8 oğlu Tsu I 1525, 12) oğlu Tsu Hsin 1506, 13) kardeşi Wu Chia 1490, 14) 12 oğlu Tsu Ting 1465, 15) 13 oğlu Nan Keng 1433, 16) 14 oğlu Yang Chia 1408, 17) kardeşi P'an Keng 1401, 18) kardeşi Hsiao Hsin 1373, 19) kardeşi Hsiao I 1352, 20) oğlu Wu Ting 1324, 21) oğlu Tsu Keng 1265, 22) kardeşi Tsu Chia 1258, 23) oğlu Lin Hsin 1225, 24) kardeşi Keng Ting 12-19, 25) oğlu Wu I 1198, 26) oğlu T'ai Ting 1194, 27) oğlu Ti I 1191, 28) oğlu Chou Hsin 1154 - 1122.

3. Chu(Çu) Hânedânı (M.Ö. 1112 - 256 = 854): Sinologlar bu hânedânın Türk asıllı olduğunu ve Çin'i medenîleştirdiğini ileri sürüyorlar. Taht şehirleri: Shensi'de Wei vâdîsinde Hao(Batı Hânedânı)(1112-770 = 342), Honan'da Loyang(Doğu Hânedânı) (770 - 256 = 514). Hao şehrinin adı Hsi-an-fu olarak da verilmekte ve bugünki Sian olduğu söylenmektedir. Târihler takrîbî, hattâ yakıştırmadır (*Bamboo Yıllıkları*'na göre Hânedân 1050'de başlar). 1050'ye doğru bu Türk hânedândan Wu-wang imparator olmuş, onu çocuk oğlu tâkıyb etmiş(nâib: amcası Shu-kung).

Batı Çu(Chou) imparatorları: 1) Wu Wang 1122, 2) oğlu Ch'eng Wang 1115, 3) oğlu K'ang Wang 1078, 4) oğlu Chao Wang 1052, 5) oğlu Mu Wang 1001, 6) oğlu Kung Wang 946, 7) oğlu I Wang 934, 8) 5 oğlu Hsiao Wang 909, 9) 7 oğlu I Wang II 894, 10) oğlu Li Wang 878-841, 11) oğlu Hsuan Wang 827, 12) oğlu Yu Wang 781 - 771.

Doğu Çu(Chou) imparatorları: 13) P'ing Wang(12 oğlu) 770, 14) Huan Wang (torunu) 719, 15) oğlu Chuang Wang 696, 16) oğlu Hsi Wang 681, 17) oğlu Hui Wang 676, 18) oğlu Hsiang Wang 651, 19) oğlu Ch'ing Wang 618, 20) oğlu K'uang Wang 612, 21) kardeşi Ting Wang 606, 22) oğlu Chien Wang 585, 23) oğlu Ling Wang 571, 24) oğlu Ching Wang 544, 25) oğlu Ching Wang II 519, 26) oğlu Yuan Wang 475, 27) oğlu Chen Ting Wang 468, 28) oğlu K'ao Wang 440, 29) Wei Lieh Wang(oğlu) 425, 30) oğlu An Wang 401, 31) oğlu Lieh Wang 375, 32) kardeşi Hsien Wang 368, 33) oğlu Shen Ching Wang 320, 34) oğlu Nan Wang 314, 35) 27'nin neslinden Tung-Chou Chün 255 - 249.

4. Ts'in Hânedânından(M.Ö. 256) Önceki Çin Krallıkları: Ts'i Krallığı (1200?-221 = 979?), Shantung eyâletindedir(150.000km^2); taht şehri Ts'i bugünki Lintseu'dur ki M.Ö. 350'ye doğru 450.000 nüfûsuyle Çin'in en büyük şehri olduğu söylenmektedir.- Ts'in Krallığı: M.Ö. 256'da imparatorluk olmuştur. Shansi (171.000 km^2) ve Honan(166.000 km^2) eyâletlerine yayılıyordu. 1308'de Batı Honan'ı ele geçiren Ts'in'ler, 316'da Ch'engtu vâdîsine, Sseuch'uan'a, 312'de Güney Shensi'ye hâkim olup, M.Ö. 256'da bütün Çin devletlerine metbûluklarını kabûl ettirdiler veyâ onları ilhâk ettiler. Böylece 36 eyâlete ayrılan, 41°-28° arz ve 123°-101° tûlleri arasında Çin imparatorluğu ortaya çıktı. Kuzey sınırı, bu sırada yapılmaya başlanan Çin Seddi idi. Bu imparatorluk tabîatiyle Güney Çin'i ihtivâ etmiyordu (harita: *La Chine Ancienne, Que Sais-je* serisinde, 72-3). Ts'in devleti, başlangıcta 3 dala ayrılıyordu: Honan'da Han, Shansi güneyinde Wei ve Shansi kuzeyinde Chao krallıkları (Chao kralı Wu Ling, 325 - 298 =27). M.Ö. 221'de Ts'in'ler, bütün tâbî devletleri ilgaa ederek Çin eyâletlerini oluşturdular. İşte bu sırada kuzeyde Tanrıkut Mete ortaya çıktı. Türk cihangîrinin böyle kudretli, ilk def'a birliğe erişmiş bir Çin imparatorluğu ile karşılaşması, gerçekten tâlîhsizlikti. Yarım asır önce ortaya çıkabilseydi, bütün Çin krallaklarını teker teker vurup yok edecekti. Mete, buna rağmen başarı kazandı. -Wu Presliği (Beyliği):

Kiang-su'da(101.000 km^2). Hiang Prensliği: An-Huei'de (148.000 km^2). Yen Prensliği: Hopei'de (145.000 km^2). Cheu Prensliği: Honan'da(166.000 km^2). Hunan(218.000 km^2), Seu-ch'uan (407.000 km^2), Shensi(197.000 km^2), Kansu(414.000 km^2) prenslikleri.- M.Ö. 350'ye doğru Teoman'ın dedesi Hun yabgusu iken, Çin'in durumu şöyle bir tablo arz ediyordu: Chu İmparatorluğu (223'te tamâmen Ch'in=Ts'in'lere katıldı), Ch'in=Ts'in krallığı, Chong-shan prensliği, Yue prensliği(306'ya doğru Ch'oo'larca ilhâk edildi), Song prensliği, Tseu prensliği, Lu prensliği, Kiü prensliği, Ts'i(221'de imparatorluğa katıldı), Chao(228'de imparatorluğa katıldı), başkenti Cheu olan Han devleti(230'da imparatorluğa katıldı), V. asırda çok kudretli olan ve M.Ö. 225'te imparatorluğa katılan Wei devleti, başkenti bugünki Pekin yakınlarında bulunan Hopei'deki Yen devleti (sınırlar: *La Chine Ancienne,* 88-9).

5. Ts'in Hânedânı(M.Ö.256 - 206 = 50): kısa sürmesine rağmen gerçekte târîhen ilk Çin imparatorluk hânedânıdır ve Çin'e adını vermiştir(Ts'in veyâ Ch'in=Çin). İlkel kabîlelerin yaşadığı Güney Çin, sınırları dışında kalmıştır. Taht şehri Hsi-an-fu yakınlarında Hsien-yang'dır. Shih Huangi Ti, Teoman'ın çağdaşı ve Çin'i ona karşı savunan ilk târîhî Çin imparatorudur. Böylece Çinliler'le Türkler imparatorluklarını ayni zamanda oluşturmuşlar, Çin ve Türk boyları ve beylikleri, ayni devirde M.Ö. III. asrın sonlarında birleştirilmiştir. Shih Huang Ti(259-210 = 49) (imp. 256 - 210 = 46), 3 yaşında tahta geçmiştir. Önceleri annesi Suan tkhay-kheu'nun niyâbetinde saltanat sürmüştür. Bu kraliçe dul kalınca Hun Türk prenslerinden Ikuy beyi ile evlenip ondan 2 çocuğu olmuştur. Ikuy beyini, üvey oğlu Huang Ti öldürtmüştür. Huang Ti'nin velîahdi, 207'de ölmüş ve tahta geçememiştir. Huang Ti'yi oğlu ve yeğeni, Erh Shih-huang-ti(230 - 207 = 23, katl) (imp.210 - 207 = 3) ve Tzu-ying (imp. 207 - 206 = 1) istihlâf etmişlerdir.

6. Han Hânedânı(M.Ö. 206 - M.S. 9 = 215 + M.S. 22 - 220 = 198 + 221 - 264 = 43 + 904-971 = 66 = 523, 25 imparator): taht şehirleri Hsian-an-fu(Si-an) (Ch'ang-an) iken M.S. 25'te Lo-yang'a nakledilmiştir. M.Ö. 100'e doğru Kore (b.bk.), Çin'e tâbî olmuştur (daha önce Büyük Türk(Hun) Hâkanlığı'na tâbî idi). M.S. 43'te Tonkin ve Annam, Çin'e ilhâk edilmiş, Tonkin'de Çin hâkimiyeti 939'a kadar devâm etmiştir. Güney Çin'i, Çin imparatorluğu sınırları içine alan, bu hânedândır. Han hânedânından Çin imparatorları şunlardır:

1. Wu (Liu Pang)(Kao-tsu)(206 - 195 = 11) = Lü(Kao-ho unvânıyle imparatoriçe-nâibe 194 - 179=16), Çin'i Mete'ye karşı savunan imparatordur. 2. Hui-ti (195-188 = 7)(13 yaşlarında öldü)(1'in oğlu). 3. Chao-t'o(188-179 = 9)(1'in oğlu). Bunun kızı, Mete'nin oğlu ve halefi Tanrıkut Gün'le M.Ö. 174'te evlenmiştir. Gerçekte ana imparatoriçe (1'in zevcesi) Kao Hou saltanat sürdü (188-180 = 8). 4. Wên-ti(179 - 157 = 22)(1'in oğlu). Bunun bir yeğeni, Liu An(ölm.122) Huai-nam kral nâibidir. 5. Ching-ti (157-141 = 16)(4'ün oğlu). 6. Liu Teh(141-140 = 1)(5'in oğlu). 7. Wu-ti(140-87 = 53) (5'in oğlu). Bunun kızkardeşi, Büyük Türk hâkaanı Tanrıkut Kün (161-126) ile evlendi. Wu-ti'nin kızı Lu Tse-ing-kiü-nie ise 105'te Türk Usun hanı Kuen-mi ile evlendi. Wu-ti'nin velîahdi 90'da öldürüldü. 8. Shao-ti(87-74 = 13)(7'nin oğlu). 9.Hsüan-ti(74 - 48 = 24) (8'in kardeşinin torunu). 10. Yüen-ti(48-33=15)(9'un oğlu). 11. Sh'eng-ti(50-7=43) (imp.32-7=25)(10'un oğlu). 12. Ai-ti(M.Ö.7-M.S.1 = 8)(11'in yeğeni). 13. P'ing-ti (M.S.1-5=4)(nâibe: babaannesi imparatoriçe (11'in yeğeni). 14.Jütsi-ying(5-9=4)(10'un kardeşinin torununun oğlu). 1 yaşında tahta çıktı, nâibi halefidir. 15. Wang-Mang(9-25 =

16), 4 yıl niyâbetten sn.tahta çıktı. Yüen-ti'nin(no.10) zevcesi İmpatoriçe Wang'ın kardeşinin oğludur. 16. Kuang-Wu-ti(25-57=32), İmparatoriçe Wang'ın torunudur ve 1. imparator Kao Tsu'dan inmiştir, asıl adı Liu Hsiu'dur. Onunla Batı Han hânedânı yerine Doğu Hân hânedânı başlar. 17.Ming-ti(57-75=18)(16'nın oğlu). 18. Shang-ti(75-88=13) (17'nin oğlu). 19. Ho-ti(88-106 = 18)(18'in oğlu). Bunun zamânında M.S. 97 yılında General Pan Chao'nun oğlu General Kan Ying, Çin târîhinde ilk ve son defa olarak, Basra Körfezi'ne erişen bir sefer yaptı. Ho-ti'nin bütün saltanatı boyunca gerçek iktidar, annesi İmparatoriçe Tu'da kaldı. Bu imparatoriçenin kardeşi Tu Tsien, Tu Kü hânedânının atasıdır. 105 yılında bu imparatoriçe ölünce, yerine ard arda 4 hükümrân imparatoriçe tahta çıktı ve bu sûretle 71 yıl(88-159) Çin'i kadınlar yönetti: 20. İmparatoriçe Teng (105-121=16), 21. İmparatoriçe Yen(121-132=11), 22. İmparatoriçe Liang(132-150 = 18), 23. İmparatoriçe X(150-159=9). 24. Huan(159-190=31)(23'ün oğlu). 25. Hsien-ti (190-220=30)(196-220=24 yıl boyunca nâib: Ts'ao Ts'ao). Hsien-ti'nin oğlu olduğu sanılan Liu Pei, Sih-sh'üan'da imparator titri ile saltanat sürdü ise de (221-223), gerçekte 220'de Çin imparatorluğu Han'lardan Wei'lere geçti. Liu Pei, Shü-Han imparatorluk hânedânının atasıdır. Bu sûretle Büyük Türk Hâkanlığı'nda Hun hânedânının iktidârdan düşmesinden sâdece 4 yıl sonra Çin'de de Han hânedânı düşmüş, Türkler'in başına Tabgaç ve Çinliler'in başına Wei hânedânları geçmiştir.

Resmî Çin târihçiliği imparatoriçeleri resmen hükümdar saymadığı için, resmî imparator listesi şöyledir: 20. Shang Ti(Ho Ti oğlu, 106), 21. An Ti(Ho Ti'nin yeğeni, 106-125=19), 22. Shao Ti(Ho Ti'nin kardeşinin torunu, 125), 23.Shun Ti(An Ti'nin oğlu, 125-144 = 19), 24. Ch'ung Ti(Shun Ti oğlu, 144 - 145 = 1), 25. Chih Ti(Chang Ti'nin torunu oğlu, 145-146=1), 26.Huan Ti(Chang Ti'nin torunu oğlu, 146-168=22), 27.Ling Ti(Chang Ti'nin torunu oğlu, 168-189=21), 28. Shao Ti(oğlu, 189), 29. Hsien Ti(kardeşi, 189-220 = 31).

7. Hsin Hânedânı (M.S. 8-25=14, 1 imparator). Han hânedânından 15 no. ile gösterilen Wang Mang'dır.

8. Wei Hânedânı(220 - 264 = 44 + 398 - 572 = 174 = 218)(ilk devrede 5 imparator): 25. ve sonuncu Han imparatoru Sien-ti'ye 24 yıl(196-220) tahakküm eden saltanat nâibi Ts'ao Ts'ao'nun oğlu ile Wei'lerin 1. imparatoru tahta çıkar: 1. Ts'ao P'in (220-226=6), 2. Ming-ti(226-239=13)(1'in oğlu), 3. Chu Ts'ao Fang(239-254 = 15), 4. Chu Ts'ao Mao(254-260=6), 5. Yuen-ti(260-264 = 4). 264'te Wei'lerin yerini Tsin Hânedânı aldı(aş.bk.)

9. Shu-Han Hânedânı (Kuzey'de, Han=Shu Hânedânı'nın dalı) (221-264 = 43 + 947-950 = 3 + 48 + Kanton'da 904-971=66)(2 imparator): I. Liu Pei(221-223 = 2) Han hânedânının son imparatorluk velîahdidir. Sih-sh'üan'a çekilerek imparatorluk titri aldı, yerine oğlu geçti: 2. Heu Çu(223-264=41). Önce (223-234=11) Chü-ki Liang ve sonra Wei imparatoru(234-239=5) nâib oldu. Başkent Cheng-tu'dur.

10. Wu Hânedânı(Güney'de, 221 - 280 = 59) (1 imparator): 1. Sün Chüan (221-280 = 59)(1 imparator): 1. Sün Chüan(221-180=59). Taht şehri Chien-K'ang yânî bugünki Nankin'dir.

11. Tsin(Şin) (Sii-çin=Batı Çin) Hânedânı (266 - 316 = 52)(4 imparator): Başkent Honan'da Lo-yang. 264'te Wei ve 280'de Wu imparatorluk hânedânlarının yerine geçti. Hânedânın atası Sih-ma, 12 yıl müddetle(237-239=12), Wei imparatorluğu nâibi oldu. Oğlu Wü-ti ve onun oğlu 1. Tsin imparatorudur: 1. Wu Ti (Ssu-ma Yen) (265-290 =

24)=Yang (katli 290), bu izdivaçtan 2. Hui-ti(290-307 = 17)=Shia(katli 300), kardeşi 3. Hüay-ti(307-311 = 4), yeğeni 4. Min-ti (ming-di) (311-316 = 5)(katli 317). Hüay-ti, 311'de Türkler'e esir düştü ve ertesi yıl öldürüldü.

12. Yen (Dung-cin=Doğu Chin) Hânedânı(Kuzey'de, 317 - 420 = 105+936 - 947 = 11 = 116, 11 imparator)(yalnız Hopei'de: 384 - 409 = 25): Batı Çin hânedânının güneye taşınması ile kuruldu, merkez Cien-kangl=Nan-Cing). İlk 2 imp., Batı Chin hânedânına ilk 2'sidir. Doğu Chin devleti dağılınca ortaya -3'ü Mete Hânedânı'ndan inme- her biri 13 ilâ 76 yıl ömürlü 17 hânedân çıktı. Bu küçük krallıklardan 76 yıl ömürlüsünü Çang-guci, merkezi U-uei olmak üzere kurdu ki Çien Liang devletidir. Mete Hânedânı'ndan inenler: Han(26 yıl, merkez Ping-yang, kurucu Lio-yüan), Cien Cao(26 yıl, merkez Çang-an, kurucu Lio-yao), Pei Yen(25 yıl, merkez Tung-uan, kurucu Hı-len bo-bo Süüng-nu).- Tibet asıllıdır. Taht şehirleri Shensi'de Chang'an'dır(sâha: Eberhard, 162): 1. Yuan Ti(317 - 323 = 6), 2. Su Tsung Ming Ti (1'in oğlu) (323 - 325 = 2), 3. Hien Tung Ming Ti(Ch'eng-ti)(doğ.321)(2'nin oğlu) (325 - 342 = 17), 4. Kang Ti(2'nin oğlu) (342-344 = 2), 5. Mu Ti (4'ün oğlu)(344-361 = 15), 6. Gang (Ai) Ti (361-365 = 4)(3'ün oğlu), 7. kardeşi Ti I(365-372 = 7), 8. Chien Wen Ti(372)(1'in oğlu), 9. oğlu Hsiao Wu Ti(972-996=24), 10. oğlu An Ti(396-419 =23) (doğ.391, katl)(9'un oğlu), kardeşi 11. Kung Ti(419-421 = 2).

13. Sung Hânedânı(Güney'de, 420 - 479 = 59, 8 imparator): 1. Wu Ti (420-422=2), 2. oğlu Shao Ti(422-424 = 2), 3. kardeşi Tay Wen Ti(424 - 453 = 29), 4. oğlu Hsiao Wu Ti(453-464=11), 5. oğlu Ch'ien Fei Ti(464-466 = 2), 6. 3'ün oğlu Tay Ming Ti(466-472= 6), 7. oğlu Hou Fei Ti(Chu Yu) (472-477 = 5), 8. kardeşi Shun Ti (477-479=2).

14. Ch'i = Pei-tsi Hânedânı(Güney, Türk asıllı, 479 - 502 = 23 Güney'de + 550 - 577 = 50 Kuzey'de, Doğu Tobaları= Tr.Tabgaç, 7 imparator): Kansu'da 63 yıl hükümrân olan(313-376) Türk Tabgaç krallarından (Çin.Toba) inmedir ve Mete hânedânıdır. Taht şehirleri Ch'ang-an'dır: 1. Tay-Kao=Kao Ti=Hsiao Tao-Ch'eng (479-482=3), 2. oğlu Wu Ti(482-493 = 11), 3. torunu Yu-lin Wang(493-494 = 11), 4. kardeşi Hai-Ling Wang= Wu ti(494), 5. 1'in yeğeni Ming-Ti(494-498 = 4), 6. oğlu Tung-Hun Hou= Ti Pao Kiüen(498-501 = 3), 7. kardeşi Ho Ti(501-502 = 1).

15. Güney Liang Hânedânı(502 - 557 = 55 + 907 - 923 = 16 = 71, 6 imparator): 1. Wu-ti=Hsiao Yen ki Ch'i imp.u Kao Ti'nin (ölm. 482) amca-zâdesidir (502-549=47, katl), 2. oğlu Chien Wen-ti(549-551=2), 3. kardeşi Yu-Chang Wang (551-552 = 1), 4. kardeşi Yuan-ti(552-555 =3), 5. Chen-Yang Hou(555), 6. Ching Ti(4 oğlu)(555-557 = 2).

16. Güneyde Ch'en = Pei Cheu Hânedânı(Batı Tobalar'ın yerine 557 - 589 = 32 + bütün Çin 589 - 618 = 37 = 69, Türk asıllı): şu imparatorlar: 1. Wu Tiu(Ch'en Pa-Hsien) (557-559=2), 2. yeğeni Wen Ti(559-566=7), 3. oğlu Fei Ti(566-568=2), 4. amcası Hsuan Ti (568-582 = 14), 5. oğlu Hou Chu (582-589 = 7)

17. Chao Hânedânı(304 - 352 = 48): Kuzey'dedir(en geniş şekliyle: Shansi, Shensi, Honan, Hopei, Shantung, Anhui, Kiangsu, Hupei). Mete Hânedânı'nın bir dalıdır: İlk imparator Liu Yuan(304-310 = 6), sonuncular Shih Lo(328-333=5), oğlu Shih Hu (333-349=16), Jan Min(349-352 = 3)'dir. 333'te taht şehri Yeh'e götürülmüştür (Honan'da).

18. Hsia Hânedânı(407-431=24): Ordos'tadır. Mete Hânedânı'ndın olan imparatorunun adını Çinliler Ho-lien P'o-p'o şeklinde veriyorlar. Diğer Kuzey hânedânları: Eberhard, *Çin Târîhi,* 182.

19. Güney'deki Sung'larca ilhâk edilen hânedânlar şunlardır: Wu(902-936 = 34),İlk Shu(Sih-ch'uan'da)(908-925=17), Wu-Yüeh(Chêkiang'da)(908-979=71), Nan-Han (917-971=54), Min(933-945=12), Ching-nan(925-973=48) Ch'u(927-951=24), Yeni Shu(934-965=31) (2 kral: Meng Chih-hsiang ve 935'de Meng Ch'ang) (merkez Cheng-tu) Güney T'ang(937-958=19, tek imparator: Hou-chu), Kuzey Han (951-979 = 28).

20. Toba(Wei)(Tr.Tabgaç) Hânedânı(386 - 534 = 148 Kuzey'de + 534 - 556 = 22 Doğu'da = 170, 16 imparator): Büyük Türk Hâkanlığı tahtına da Hunlar'dan sonra ve Avarlar'dan önce işgal eden, Çin san'atında çok parlak bir dönem meydana getiren ünlü Türk hânedânı. Taht şehirleri: Ye(Anyang) ve 495'ten îtibâren Lo-yang. 338-376 = 38 yıllarında Kuzey Shansi, 338-476 = 138 yıllarında Kuzey Mançurya ve Kuzey Moğolistan prensleri idiler. İkinci Wei Hânedânı denen branşın (398-572 = 174) 16 imparatoru aşağıda verilmiştir. Adlarının başına Topa(T'o-pa) gelir: 1. Tay Tsung Ming Yuen Ti(Topa Sseu)(398-423=15), oğlu 2. Tay Wuti(Topa Tao)(423-452=29)(434'de Avar hânedânından Büyük Türk Hâkaanı'nın kızı ile evlendi)(kızı, Avarlar'dan büyük Türk hâkaanı(431-444) Solien-Uti Kağan'la evli), 3. Wen Ching-ti(Topa Siün)(2'nin oğlu)(452-465 = 13), 4. Hien Wen-ti(Topa Hong I)(3'ün oğlu)(465-471=6, ölm. 480?), 5. Hiao Wen-ti(Topa Hong II)(4'ün oğlu)(doğ. 460?)(471-499 = 28), 6. Siuen Wo-ti (Topa Kiao)(5'in oğlu)(499-515=16) = İmparatoriçe Hu (nâibe: 515-528 =13), 7. Hiao Ming-ti(6'nın oğlu)(515-528 = 13, annesinin niyâbetinde), 8. Chao(528), 9. Chung-ti (528-530=2), 10. Tung Hay(530-531=1), 11. Si-ti(531-532 = 1), 12. Heu Si-ti(532), 13. Hiao Wu-ti(532-534 = 2)(kızı 533'te Aparlar'dan büyük Türk hâkaanı(520-552) Onahoey Kağan'la evlenip katun=Türk imparatoriçesi oldu), 14. Tsing-ti(534-550=16), 15. Wen-ti(550-551=1) (kızı 538'de gene ayni Apar kağanı Onahoey'le evlenip katun oldu), 16. Fi-ti(551-556 = 5) (kızı Chang-lo, 552'de ilk Göktürk kağanı Bumın'la evlendi). 534'te devlet iki dala ayrıldı: Tong Wei(Doğu Topalar) merkez Chong-tö olmak üzere Hopei, Shansi, Shantung, Honan'da (534-550=16) ve Si Wei(Batı Topalar) merkez Chang-ngan olmak üzere Shensi ve Kansu'da.

21. Doğu Türkistân: Büyük Türk Hâkanlığı'nın zayıf devirlerinde Türkistân'ın doğusunda, Çin'e tâbî hânedânları Türk olmayan bâzı prenslikler teşekkül etti. Hemen hepsi Budist olan bu devletciklerin başlıcaları şunlardır: Turfan Beyliği: Çinli. 1. K'iü Pai-ya(600?-620?=20?) ve 2. oğlu K'iü Wen-t'ai(620?-640=20?). Çinliler'ce istîlâ edildi.- Karaşar Beyliği: muhtemelen İran asıllı. 612'de Çin'e tâbî oldu. 640'ta Li-p'o-chuen, öldürülen kardeşinin yerine bey oldu ve 645'e doğru onu öldürülen kardeşinin oğlu Sie-p'o A-na-she tâkıyb etti ve 648'e kadar tahtta kaldı.- Kuça Beyliği: muhtemelen İran asıllı ve Budist. 618'de Çin'de tâbî oldu ve 647'de Çin'e ilhâk edildi. 1. Su-fa Pu-she (Suvarna Puşpa)(600?-620?=20?), oğulları 2. Su-fa Tie(Swarnatep, Suvarna-Dêwa) (620?-641 = 21?) ve 3. Ho-li Pu-she-pi(Hari Puşpa) (646-647=1).- Kâşgar Beyliği: P'ei hânedânı. Muhtemelen İranlı ve Budist.- Yârkend Beyliği: muhtemelen İranlı ve Budist.- Hutan Beyliği: Wei-ch'ö hânedânı. Muhtemelen İranlı ve Budist.- Bunların hepsi 632'de (Yârkend 635'te) Çin tâbii oldular. Hutan beylerinden bilinenler: Fu-shö Sin (620?-650?=30?) ve Fu-ch'ö(720?-730? = 10?). Doğu Türkistân, 22 yıl (670-692) Tibet krallığı hâkimiyyetinde de kaldı.

22. Chu(Co) Hânedânı(556-581 = 25 + 951 - 960 =9 = 34): 1. Kao-tsu Wu-ti (542-578 = 36)(imp.556-578 = 22), oğlu 2. Hsüan-ti(553-580=27)(imp.578-580=2), bunun oğlu 3. Shing-ti(572-581=9)(imp.580-581=1). İlkinin annesi ana-imparatoriçe

Pei Shu Ming-ti, bir Türk prensesidir. Kuzey Çin'deki bu hânedân, Sien-bi'lerden Yü-uen hânedânı yânî Türk'tür.

23. Sui Hânedânı(581 - 618 = 37, 4 imparator): bütün Çin. Taht şehirleri: Ch'ang-an(581-605) ve Lo-yang(605-618). 1. Yang Chien(Kien)(Wen-ti)(581-604=23), 2. oğlu Yang-ti (568-618=50)(imp.604-618=14), 3. torunu Ch'ang-an'da Kung Ti Yu (617-618 = 1), 4. Lo Yang'da kardeşi Kung Ti T'ung(618). İlkinin kızı İmparatoriçe Chu'dur. İkincisinin babası, ilkinin oğludur ve annesi Soi Wên-ti, 567'de evlenen bir Türk prensesidir. İkinci imparatorun ağabeyi olan Velîahd(581-604), yânnî Wen-ti'nin büyük torunu, tahta geçemedi. Yang-ti'nin velîahdii (604-618) olan oğlu, babasının katlinden sonra 619'a kadar tahta hakk iddia etti.

24. T'ang Hânedânı(618-907=289 + 923-936 = 13 = 302): Taht şehirleri: Ch'ang-ngan(618-756=138), 683-720=37 arasında Lo-yang, I-cheu(Ch'eng-tu) (756-907=151). Hânedân 936-975 = 39 müddetle Nankin'de oturdu. 660'da Kore, tekrar Çin'e tâbî oldu. 618'e doğru T'ang'lar, 50 milyon nüfûsa hükmediyorlardı. İlk imparatorun annesi olan Ana-İmparatoriçe T'ang Shih-tsu, bir Türk prensesidir. İlk imparatorun velîahdi ve 2. oğlu 626'da öldürülerek dîğer oğlu tahta çıkarılmıştır. 1. Li Yüan(T'si-tsu) (565-635 = 70)(imp.618-626=8), 2. Li Shih-min(599-649=50) (imp.626-649=23), "Büyük T'ai-tsong" diye ünlüdür. 1.'nin oğludur. 3. Kao-tsung (627-683=56) (imp.649-683=34)(2'nin oğlu). Bunun kızkardeşi, 636'da Göktürk prensi Asena Tegin'le evlenmiştir ki bu prens ayni yıl Çin imparatorluğu seraskerliğine getirilmiştir. Kao-tsung'dan sonra tahta iki hükümrân imparatoriçe geçti. 4. İmparatoriçe Wu Tsö-t'ien (683-705=22), Kao-tsung'un zevcesidir. Shu imparatorluk (951-960) hânedânı, bu imparatoriçenin neslindendir. 690'da resmen erkek hükümdar gibi "imparator" titrini aldı, 705'te tahttan ferâgat etti, sonra 81 yaşında öldü. Tahttan, gelini nâmına ayrıldı ki, 680'de öldürülen oğlu Velîahd'in zevcesi idi. 5. İmparatoriçe Chu Wei(705-712 = 7), oğlu lehine tahtı bıraktı ki, Kao-tsung'un torunu olur. Kao-tsung'un dîğer oğlu Chung-tsung(655-710 = 55) ve bunun oğlu Jui-tsung(661-716=55), tahta geçemediler. 6. Hiüan-tsong(712-756=44), İmparatoriçe Chu Wei'nin oğlu ve halefi oldu. Şâirdir. =Yang Kuei-fei. 7. Su-tsong(756-762=6)(6'nın oğlu). Bunun kızı, Uygur hânedânından büyük Türk hâkaanı(745-759) Kolo Kağan'la evlendi. Su-tsong'un velîahdinin kızı ise ayni hânedândan büyük Türk hâkaanı (780-789) Alp-Kutluğ Kağan'la evlendi (ilk evlenme 745'te). 789'da T'ang saltanatı inhitâta başladı. Wu-tsong(841-846 = 5), Shuang-tsong(926'ya kd.), bunun mânevî oğlu Ming-tsu(926-933=7) tahta çıktılar ki, son imparator(933-936 = 3l) bu sonuncusunun oğludur. Wu-tsong'un (ölm.846) kızkardeşi, 821'de Türk hâkaanı(821-844) Küçlüg Kağan'la evlendi.

T'ang imparatorlarının tam listesi: 1) Kao Tsu(Li Yuan 618, 2) T'ai Tsung (Li Shih-min)(oğlu) 626, 3) bunun oğlu Kao Tsung 649, 4) oğlu Chung Tsung 683-684 + 705-710 5) kardeşi Jui Tsung 684 - 690 + 710-712, 6) 3'ün zevcesi Wu Hou 690-705, 7) 5'in oğlu Hsuan Tsung 712, 8) oğlu Su Tsung 756, 9) oğlu Tai Tsung 762, 10) oğlu Te Tsung 779, 11) oğlu Shun Tsung 805; 12) oğlu Hsien Tsung 805, 13) oğlu Mu Tsung 820, 14) oğlu Ching Tsung 824, 15) kardeşi Wen Tsung 827, 16) kardeşi Wu Tsung 840, 17) 12 oğlu Hsuan Tsung 846, 18) oğlu I Tsung 859, 19) oğlu Hsi Tsung 873, 20) kardeşi Chao Tsung 888, 21) oğlu Chao Hsuan Ti 904-907.- 22) Lo-yang merkez olmak üzere: Chuang Tsung(Li Ts'un Hsu) 923, 23) adoptif kardeşi Ying Wang 926, 24) oğlu Min Ti 933, 25) adoftif oğlu Mo Ti 934 - 936.

Sonraki Chin imparatorları: 1) Kao Tsu(Shih Ching-T'ang) 936 ve 2) yeğeni Ch'u Ti 942 - 947.- Sonraki Han imparatorları: 1) Kao Tsu(Liu Chih-Yuan) 947 ve 2) oğlu Yin Ti 948-951.- Sonraki Chou imparatorlukları: 1) T'ai Tsu(Kuo Wei) 951, 2) adoptif oğlu Shih Tsung 954, 3) oğlu Kung Ti 959 - 960. Merkez Lo-yang ve 937'de Pien'dir (K'ai-feng).

25. Sh'i Hânedânı(880-884 = 4): Huang Sh'ao(880-884=4, katl).

26. Heu-Liang Hânedânı(906 - 923 = 17, 3 imparator): 1. Chu Wen (T'ai Tsu) (906 - 912 = 6) ve oğlu 2. İmparator Ying Wang (912 - 913 = 1) ve bunun kardeşi 3) Mo Ti(913 - 923 = 10). Taht şehirleri: Pien-kiang(K'ai-feng-fu).

27. Shu Hânedânı(951 - 960 = 9): 1 imparator. 683-705'te T'ang Hânedânı adına tahta çıkan imparatoriçenin hânedânı.

28. Kitan = Leao (Liao) Hânedânı (907 - 1125 = 218): Moğol olan hânedân, 937'de Leao(Lyaw) adını aldı. Ye-liü hânedânıdır. Taht şehirleri Pekin'dir(Tr. Hanbalık). 926'da Kuzey Kore, Doğu Mançurya'ya, Harbin ve Vladivostok'tan Port Arthur'e kadar olan ülkelere hâkim oldu. 994'te Kore ve 1055'te Japonya'nın metbuu oldu. İlk imparator, Li Tsin-chong'un(ölm. 697) 7. kuşaktan torunudur. İlk imparatorun kardeşi Tye-la'dır. İlk imparatoriçe, Tr. Hatun titrini taşımaktadır ve Çulu boyundan Türk prensesidir ve bir Uygur prensinden dul kaldıktan sonra Çin imparatoru ile evlenmiştir. 1. Ye-liü(A-pao-ki)(T'ai-tsü)(907-926=19, daha önce kuzeyde kral), 2. Tö-kuang (T'ay-tsung)(926-947=21)(1'in oğlu)(kardeşi: T'u-yü), 3. Ye-liü Yüan(Shi-tsung) (947-951=4)(2'nin oğlu), 4. Ye-liü King(Mu-tsung)(951-968=17, katl)(2'nin oğlu), 5. Ye-liü Hien (King-tsung)(968-982=14)(4'ün oğlu)=Siao-she(nâibe: 983-989=6), 6. Ye-liü Long-siü(971-1031 = 61)(imp.982-1031=49)(vel.971-982=11) (annesinin niyâbeti: 983-989=6). Bu imparator daha çok Sheng-tsung adıyle ünlüdür. 7. Hing-tsung (Tsung-chen)(1031-1055=24)(6'nın oğlu), 8. Tao-tsung(Hung-ki)(1055-1101=46)=Yi-te (7'nin oğlu), 9. Huli-tsong(T'yen-tsül/Yen-hi)(1101-1125 = 24, 8'in oğlu, şâir, hal'). Yerine Kin Hânedânı geçti.

29. Karahıtaylar(=He Leao=Lyaw = Kara Leao(1124-1211 = 87, 5 imparator): Kitan=Leao hânedânının dalıdır. Gerçi Çin'de saltanat sürmemişlerdir. Fakat Budist ve Çinli'leşmiş Moğollar'dır. Çin'le Kafkasya arasında hâkimiyet kurmuşlardır. Taht şehirleri Doğu Türkistân'da Balasagun'dur(1130'dan ît). İmparatorları Tr.gür-han'dan bozma gûr-han titrini taşırlar ki, Tr.'de "hanlar hanı, büyük han, kağan" mânâsındadır. Büyük Selçuklu hâkaanı Sultân Sancar'ı Katwân meydan muhârebesinde yenmeleri üzerine, Harzem ve Mâverâünnehr'in metbuu olmuşlar (9.9.1141), milyonlarca Müslüman Türk tebea edinmişlerdir. Yerlerine Harzem-Şâhlar geçmiştir. Târihleri: K.A.Wittfogel, Fêng Chia Shêng ve H.Menges, *History of the Chinese Society Liao,* Philadelphia 1949, bilhassa s. 619-55; krş. *Moğollar'ın Gizli Târîhi.* İlk gürhan Tê-tsong, Ye-liü Yen-hi'nin (ölm. 1125) oğludur ki, bu da 6. Kitan(Leao) Çin imparatoru Sheng-tsong'un (ölm.1031) küçük oğludur. 1. Yeh-lü Ta-şih(Tê-tsong) (1124-1143=19)(gürhan=imp.titri alması 1130)(dâmâdı: Fu-ma) = 2. İmparatoriçe Ta-pu-yen (Hsien-ç'ing) (Kan-t'ien)(asıl adı: Köyüng veyâ Küyeng) (1143-1150=7), 3. Yi-lieh(Ye-liü Liu-ko) (Şao-hsing) (1150-1163 = 13) (1'in ve 2'nin oğlu), bunun kızkardeşi 4. İmparatoriçe Ch'êng-t'ien(1161-1177=16) (çocuk olan no.5 nâmına) (katledildi)(5'in halası)(=Siao To-lu-yu), 5. Che(Çih-)-lu-ku(Çin-lu-hu)(1177-1211=34) (3'ün kç. oğlu). Asıl adı Mu-chu(Muçu) olan sonuncu imparator, 1211'de Türk hâkaanı

Güçlük Han Nayman tarafından tahtından mahrûm edilince, Güçlük'ün rakıybi Cengiz'e sığındı. Onun tarafından Mançurya'nın güney-batısına bey tâyîn edildi, 1220'de katledildi. 3 kardeşinden Ye-liü Ch'u-ts'ai, 1215'de Cengiz'e müşâvir oldu ve 55 yaşında Moğol hizmetinde öldü(1189-1244). Bu hânedâna Hsi Liao (Batı Liao) da denir. Kirmân'a giden Müslümân Karahıtay generallerinden Barak Hâcib, orada bir devlet kurdu. Son gür-hân'ın (no.5) dâmâdı: 'Osmân Hân, izd. 1210 (Semerkand Karahânlı hükümdârı: 1204-12).

30. Sha-t'o = Chöl(Şato veyâ Çöl) Hânedânı (923-950=27, Türk, 3 imparator): Taht şehirleri: T'ai-yüan ve Lo-yang(923-936), K'ai-fong-p'ien(936-950). Heu-leang hânedânının yerine Çin'in kuzey-batısında saltanat süren bu hânedân, Göktürk hânedânının bir dalıdır. Yeterli derecede Çinli'leşmemiş, geniş şekilde Türklük'lerini muhâfaza etmiş, sâdece Budist olmuşlardır. Zâten hükmettikleri sâha, Çin'in Türkler'in yoğun şekilde yaşadıkları bölgesidir. Li K'o-yang(853-908=55), 25 yıl Çin'in Shansi vâlîsi oldu (883-908). Oğlu Li Ts'ün-liü, 15 yıl kendini Shansi'de "kral" îlân etti (908-923) ve 925'te öldü. İlk imparator(923-936=11), Li K'o-yang'ın mânevî oğlu, fakat ayni âiledendir. Yerine ayni âileden olan dâmâdı Shih Chin-t'ang 2. imparator (936-946=10) oldu. Son imparator(946-950=4), ayni âileden Liü Chih-yüan'ın oğludur ve katledilmiştir.

31. Heu-Han Hânedânı(936 - 951 = 15, 3 imparator): 1. She King-t'ang (936-942=6), 2. She Chong-kuei(942-946=4)(1'in yeğeni), 3. Kao-tsü(946-951=5)(2'nin oğlu). Pei-Han adıyle bu hânedân, Orta Shensi'de T'ai-yüan başkent olarak 951-979=28 yıllarındaki prenslik hâlinde devâm etti.

32. Heu-Cheu Hânedânı(951 - 960 = 9, 1 imparator): Heu-Han hânedânının dalıdır(muhtemelen son imparator Kao-tsü'nün oğlu).

33. Song (Sung) Hânedânı(19960-1279 = 319): Güney ve Orta Çin'de. Moğ. Nankya. Taht şehirleri: K'ai-feng(960-1126=166) Kuzey'de ve Hong-cho(Hank'eu) (1126-1276 = 150) Güney'dedir. Bu hânedân 1125'te Tibet'e de metbûluğunu kabûl ettirmiştir. 1125'te Kuzey'de Kin hânedânı başladı, Song'lar Güney'e çekildi. Hui-Tsong'un velîahdi Kin-tsong öldüğü için tahta geçemedi. Hui-tsong'un dîğer oğlu Kao-tsong, Güney'de imp.oldu: 6. Kao-tsong(1125 - 1164 = 39), 7. Tu-tsong (1164-1174=10) (6'nın oğlu). Son imp.Kong-ti(1270-1279), 9 yaşında ölmüştür, tu-tsong'un torununun torunudur. Son 3 yılını (1276-9) müddeî olarak geçirdi. Saltanatı 2 yıldan ibâret kaldı(1274-1276) ve vezîri Kia Sseü-tao'nun niyâbetinde geçti. Son çocuk Song imparatoru, 25.2.1276'da Kubılay'a esir düştü. Cengiz Hânedânı bu sûretle Kuzey İmparatorluğu'ndan sonra Songlar'ın Güney İmparatorluğu'na da hâkim oldu. Son imparatorun prenslik adı Ti-ping'dir. 1272 ve 1274 doğumlu 2 kardeşi, küçük çocuk oldukları hâlde, tarafdarlarınca Kanton'da imparator îlân edildiler: İlki 25.1276-5.1278 arasında, ikincisi 5.1278-3.4.1279 arasında Kanton'da hüküm sürdü; bu târihte Kubılay, Kanton'u da aldı. Tchao Hien adlı son imparatoru serbest bıraktı, 1288'de lama olup Tibet'e gitti, 1313'e kadar yaşadı.

Kuzey Sung Hânedânı(960-1127): 1)T'ai Tsu(Chao K'uang-Yin) 960, 2) kardeşi T'ai Tsung 976, 3) oğlu Chen Tsung 997, 4) oğlu Jen Tsung 1022, 5) 2'nin torununun oğlu Ying Tsung 1063, 6) oğlu Shen Tsung 1067, 7) oğlu Che Tsung 1085, 8) kardeşi Hui Tsung 1100, 9) oğlu Ch'in Tsung 1126 - 1127.- Güney Sung Hânedânı (1127-1279): 1) Kao Tsung (8. Kuzey Sung imparatoru Hui Tsung'un oğlu) 1127, 2)

Hsiao Tsung (1.Kuzey Sung imparatoru T'ai Tsu'nun 6. batın torunu) 1162, 3) oğlu Kuang Tsung 1189, 4) oğlu Niung Tsung 1194, 5) Li Tsung(1. Kuzey Sung imparatoru T'ai Tsu'nun 9. batın torunu) 1224, 6) yeğeni Tu Tsung 1264, 7) oğlu Kung Tsung 1274, 8) kardeşi Tuan Tsung 1276, 9) kardeşi Ti Ping 1278 - 1279. Taht şehri: Pien-lang (K'ai-feng) ve Güney hânedânında Lin-an(Hang-chou). Yüan(Cengiz) hânedânınca fethedildi.

34. Hsi-Hsia Hânedânı (1032-1227 = 195): Tibetli'leşmiş (Tangut) Türk'tür. Si Hia=Batı Hia(moğ.Kaşin). Kansu, Ordos, Shensi'de, başkent Halahar (Hing-k'ing, bugünki Ninghia) olmak üzere saltanat sürmüş ve imparator titri taşımışlar, 1209'da Cengiz'e tâbî olmuşlar, 1227'de Moğollar'a katılmışlardır(Cengiz'in Kansu seferleri: 1205, sonbahar 1207 ve 1209). 990'dan îtibâren Ordos ve Alaşan'a hâkim olan ve Tangutlar denen, Tibetce konuşan ve Türkce'yi unutan Hsi-hsia'lar (Sihia okunur) Chao Pao-ki(Li Ki-ts'ien) ile başlar(990-1003=13). Yerine önce by. oğlu(1003-1006=3), sn.kç.oğlu Chao Tö-ming(1006-1032) geçmiş, bunu 4. oğlu Chao Yüan-hao (1032-1048=16) tâkıyb ederek 1038'de imparator titri almıştır. Li Ngan-ts'iüan (Siang-tsong) (1206-1211=5), Chao'nun 5. kuşak torunudur. Bunun kızı Çaka, 1209'da Cengiz Han'la evlenmiştir. Kitan Hânedânı'nı metbû tanıyan bu hânedânın hükmettiği sâha için bk. *L'Empire des Steppes,* 187, 190. Son hükümdarlar: Li Ngan-ts'iuan (Siang-tsong)(1206-1211=5), Li, Chen-tsong(1211-1223=12)(ferâgat etti, 1182-1226=44), Li Tö -wang (Hien-tsong)(1223-1226=3)(1180-1226=46), Li Hien (Moğ.Şidurgu)(1226-7.1227=1, Moğollar'ca öldürüldü).

Tong-hia krallığı, 1216'da Mançurya'da Fou-hien Wan-sou tar. kuruldu, Kin=Cürcet ırkından, 1221'de Cengiz'e tâbî, 1227'de Moğollar'ca tamâmen ilhâk edildi.

35. Kin=Jucin=Altan Hânedânı(1115-1234 = 119, 9 imp.): Çin.Kin, Moğ.Altan, Tr.Altun, Tunguzca Alçun denen Mançu ırkından (Tunguzlar'ın bir boyu olan Curcatlar'dan) Kuzey Çin Hânedânı(kelime Tr.altun'dan diğer dillere geçmiştir, bugünki altın kelimesidir). İmparatorların unvanları Çince kin ve Moğ. altan-hân'dır. 1213'te Cengiz'e tâbî olmuşlardır. Taht şehirleri: Nan-kiang(Harbin güneyi)(1115-1126=9), K'ai-feng(1126-1153=27), bâzan Hang cheu, Pekin (1153-1215=62), Pekin'in Cengiz tarafından fethi (12.1214) üzerine Honan'da Pien=K'ai-fong = K'ai-feng-fu (1215-5.1233=18). Sâha: *L'Empire des Steppe,* 191. Ancak ilk imparator Budist olmuştur (1115). Asıl dinleri Şamanlık'tır. Devletin temellerini Mançurya'da 3 kardeş atmışlardır(1139'da öldürülen Goşi'nin diğer ikisinin kardeşi olduğu sanılıyor). Kardeşlerden biri ilk 2 imparatorun, diğeri ise 3, 4 ve 5. imparatorların babalarıdır. Mançurya'dan gelen Aguday, Pekin'e girmiş, Kuzey Çin imparatorluk tahtına oturmuştur: 1.Aguday(1115-1123=8), 2. Wu-k'i-mai(1123-1135=12)(1'in kardeşi), 3. Ho-lo-ma(1135-1149=14, katl)(2'nin amca-zâdesi), 4. Ti-ku-mai(1149-1161=12, 3'ün kardeşi), 5. Shi-tsong(1161-1190-29, 4'ün kardeşi). Bu sûretle ayni batından 5 imparator toplam 75 yıl tahtta kalmışlardır. 6. ve 7. imparatorlar, Shi-tsong'un velîahdi olan oğlunun oğulları, yânî 5. imparatorun torunlarıdır: 6. Ma-ta-ku(1190-1208=18), 7. Chong-hei(Wei-chao wang) (1208-1213=5), 8. Wu-tu-pu (Siuan-tsong) (1213-1223=10) (6'nın oğlu), 9. Ningkiasu(Ai-tsong)(1223-3.1234=11 intihâr). Sübötey Noyan, K'ai-fong'u 5.1233'de aldı, son imp.=altan-hân, Ts'ai-tcheou'da (bugünki Ju-ning) ele geçirilince intihâr etti. Devlet, Cengiz imparatorluğuna (Moğol kaanlığı) ilhâk edilerek ortadan kalktı. Honan'ı Mukali Noyan(ölm. 4.1223) 1217-23'de, Hopei, Şansi, Şantong

eyâletleri ile ber.fethetti. 1226'da Si-leang=Leang=tcheu, Moğollar'ın eline düştü. İmparator Wu-tu-pu'nun(no.8) bir kızını Cengiz Han 1210'da ve dîğer bir kızını (prs.K'i-kuo) da 1214'te nikâhlamış, ikincisi 1260'lara kadar yaşamıştır.

36. Yüan Hânedânı(1260 - 1368 = 108): Cengiz hânedânıdır. Bu bahis, I. cildin "Moğollar" bahsinde verilmiştir. Taht şehirleri 1267'den itibâren Pekin'dir (Tr. Hanbalık/Hân-balığ=T'ai-tu), 1267-1368'de Shang-tu'ya nakledildi. 1267'den önce Karakorum(He-lin) idi. Yüan hânedânından bütün Çin'in imparatoru olanlar, Cengiz'in torunu Kubılay ve onun neslidir. Kubılay zamânında Çin, târihte hiç bir zaman olmadığı ve olamayacağı bir genişliğe ve üstünlüğe erişmiş, XIV. asrın 2. yarısında Pekin, cihânın taht şehri (pây-taht-ı cihân) olmuştur. Yüan imparatorları Şaman'lığı bırakıp Budist olmuşlar, Çinli titrler almışlar, fakat Moğol adlarını, Moğolca'yı aslaa bırakmamışlardır. Yüan Hânedânı, Mingler tarafından Çin'den kovulunca, 1368'den sonra asırlarca Moğolistan'da saltanat sürmekte devâm etmiş ve Budist kalmıştır.

37. Ming Hânedânı(1368-1644) ve 38. Mançu Hânedânı(1644-1912), geniş şekilde ele alınacaktır.

Çin'de Eyâlet Krallıkları

Çin denen kıt'adaki dîğer hânedânları da gözden geçirdikten sonra, modern Çin imparatorluk hânedânları olan Ming ve Mançu hânedânlarını göreceğiz. Burada, Çin'in "eyâlet" denen ülkelerindeki eski hânedânlarla Kuzey Çin'dekileri daha yakından göreceğiz.

1. LU Hânedânı(M.Ö. 1122 - M.Ö. 255 = 867): Güney Şantung'da bir Chou devleti ki Konfiçyüs buradan zuhûr etti. Chou imparatorluk hânedânının bir dalı olan Lu hânedânı krallarına M.Ö. 255'de Ch'u hânedânı nihâyet verdi. Kuzey imparatorları dışında bu bahiste ele aldığımız krallıklar, Çin imparatorunun tâbii idiler, müstakil olanları azdır. Lu hânedânından Şantung (merkez Lu) kralları şunlardır: 1) 1. Chou imparatoru Wu Wang'ın(salt.1122-1115) kardeşi Chou Kung Tan M.Ö. 1122, 2) oğlu Po Ch'in Kung 1115, 3) oğlu K'a- o Kung 1062, 4) oğlu Yang Kung 1058, 5) oğlu Yu Kung 998, 6) kardeşi Wei Kung 984, 7) oğlu Li Kung 934, 8) kardeşi Hsien Kung 897, 9) oğlu Chen Kung 855, 10) kardeşi Wu Kung 825, 11) oğlu I Kung 815, 11a) kardeşi Po-yu 806, 12) yeğeni Hsiao Kung 795, 13) oğlu Hui kung 768, 14) oğlu Yin Kung 722, 15) kardeşi Huan Kung 711, 16) oğlu Chuang Kung 693, 17) oğlu Min Kung 661, 18) oğlu Hsi Kung 659, 19) oğlu Wen Kung 626, 20) oğlu Hsuan Kung 608, 21) oğlu Ch'en Kung 590, 22) oğlu Hsiang Kung 572, 23) oğlu Chao Kung 541, 24) kardeşi Ting Kung 509, 25) oğlu Ai Kung 494, 26) oğlu Tao Kung 466, 27) oğlu Yuan Kung 428, 28) oğlu Mu Kung 407, 29) oğlu Kung Kung 376, 30) ioğlu K'ang Kung 352, 31) oğlu Ching Kung 343, 32) Oğlu P'ing Kung 314, 33) oğlu Wen Kung 295, 34) oğlu Ch'ing Kung 272 - 255.

2. CH'İN Hânedânı(M.Ö. 897 - M.Ö. 209 = 688): Taht şehri 350'ye kd. Yung, sn. Hsien-yang olmak üzere Kuzey-Batı Çin'de I) Fei-tzu 897, II) Ch'in Hou 858, III) Kung Po 848, IV) Ch'in-chung 845, 1) Chuang Kung 821, 2) oğlu Hsian Kung 777, 3) oğlu Wen Kung 765, 4) torunu Ling Kung 715, 5) oğlu Chu Kung 703, 6)kardeşi Chu Kung 697, 7) kardeşi Te Kung 677, 8) oğlu Hsuan Kung 675, 9) kardeşi Ch'eng Kung 663, 10) kardeşi Mu Kung 659, 11) oğlu K'ang Kung 620, 12) oğlu Kung Kung 608, 13) oğlu Huan Kung 603, 14) oğlu Ching Kung 576, 15) oğlu Ai Kung 536, 16)

yeğeni Hui Kung 500, 17) oğlu Tao Kung 490, 18) oğlu Li Kung Kung 476, 19) oğlu Tsao Kung 442, 20) kardeşi Huai Kung 428, 21) torunu Ling Kung 424, 22) 20 oğlu Chien Kung 414, 23) oğlu Hui Kung 399, 24) oğlu Chu-Tzu 386, 25) 21 oğlu Hsien Kung 384, 26) oğlu Hsiao Kung 361, 27) oğlu Hui-Wen Wang 337, 28) oğlu Wu Wang 310, 29) kardeşi Chao Hsiang Wang 306, 30) oğlu Hsiao Wen Wang 250, 31) oğlu Chuang Hsiang Wang 250, 32) oğlu Cheng Wang 246-221 ki Ch'in Shih-huang-ti adıyle 1. Ch'in hânedânı imparatoru oldu(ölm.209), yk. bk.

3. SUNG Hânedânı(M.Ö. 1111-M.Ö. 286 = 825): Shang imparatorluk hânedânının bir dalı olup Sarı Irmak doğusunda Chou'lara tâbî olarak saltanat sürdü, Ch'i Hânedânı tarafından ortadan kaldırıldı (merkez Shang-ch'iu): 1) Wei Tzu Ch'i 1111, 2) Wei Chung 1077, 3) Sung Kung 1053, 4) Ting Kung 1000, 5) Ming Kung 935, 6) Yang Kung 908, 7) Li Kung 893, 8) Hsi Kung 858, 9) Hui Kung 830, 10) Tai Kung 799, 11) oğlu Wu Kung 765, 12) oğlu Hsuan Kung 747, 13) kardeşi Mu Kang 728, 14) 12 oğlu Shang Kung 719, 15) 13 oğlu Chuang Kung 710, 16) oğlu Min Kung 691, 17) kardeşi Huan Kung 681, 18) oğlu Hsian Kung 650, 19) oğlu Ch'eng Kung 636, 20) oğlu Chao Kung 619, 21) kardeşi Wen Kung 610, 22) oğlu Kung Kung 588, 23) oğlu P'ing Kung, 575, 24) oğlu Yuan Kung 531, 25) oğlu Ching Kung Kung 516, 26) 24 torunu Chao Kung 450, 27) Tao Kung 403, 28) oğlu Hsiu Kung 395, 29) oğlu Pi Kung 372, 30) oğlu T'i Ch'eng 369, 31) kardeşi Yen Wang (Chün Yen) 328 - 286.

4. CH'EN Hânedânı (M.Ö. 854 - M.Ö. 479 = 375): Honan'da Chou'lara tâbî, Ch'u hânedânı tarafından son verilmiş krallık (taht şehri Ch'en): 1) Hu Kung Man, 2) Shen Kung, 3) Huan Kung, 4) Hsiao Kung, 5) Shen Kung ilk krallar ollup 854'den öncedir. 6) Yu Kung 854, 7) oğlu Hsi Kung 831, 8) oğlu Wu Kung 795, 9) oğlu I Kung 780, 10) kardeşi P'ing Kung 777, 11) oğlu Wen Kung 754, 12) oğlu Huan Kung 744, 13) kardeşi Li Kung 706, 14) 12 oğlu Chuang Kung 699, 15) kardeşi Hsuan Kung 692, 16) oğlu Mu Kung 647, 17) oğlu Kung Kung 631, 18) oğlu Ling Kung 613, 19) oğlu Ch'eng Kung 598, 20) oğlu Ai Kung 568, 21) yeğeni Hui Kung 533-532 + 529 - 505, 22) oğlu Huai Kung 505, 23) oğlu Min Kung 501 - 479.

5. YEN Hânedânı(M.Ö. 864 - M.Ö. 222 = 642): Hopeh kuzeyinde (merkez Chi) Chou imparatorlarına tâbî olup Ch'in imparatorlarınca ilhâk edildi. Kore ve Mançurya sınırına kadar nüfuz sâhası oldu: 1) Hui Hou 864, 2) oğlu Hsi Hou 826, 3) oğlu Ch'ing Hou 790, 4) oğlu Ai Hou 766, 5) Cheng Hou 764, 6) oğlu Mu Hou 728, 7) oğlu Hsuan Hou 710, 8) oğlu Huan Kung 697, 9) oğlu Chuang Kung 690, 10) oğlu Hsian Kung 657, 11) Huan Kung 617, 12) Hsuan Kung 601, 13) oğlu Chao Kung 586, 14) oğlu Wu Kung 573, 15) oğlu Wen Kung 554, 16) oğlu I Kung 548, 17) oğlu Hui Kung 544, 18) oğlu Tao Kung 535, 19) oğlu Kung Kung 528, 20) oğlu P'ing Kung 523, 21) oğlu Chien Kung 504, 22) oğlu Hsien Kung 492, 23) oğlu Hsiao Kung 464, 24) oğlu Ch'eng Kung 449, 25) oğlu Min King 433, 26) oğlu Hsi Kung 402, 27) oğlu Huan Kung 372, 28) oğlu Wen Kung 361, 29) oğlu I Wang 332, 30) oğlu K'uai Wang 278, 31) oğlu Chao Wang 311, 32) oğlu Hui Wang 278, 33) oğlu Wu-ch'eng Wang 271, 34) oğlu Hsiao Wang 257, 35) oğlu Hsi Wang 254- 222. Sonraki Yen Kralları: Han Kuang 209, Tsang Tu 206-202 (Han hânedânı ilhâk etti).

6. CHENG Hânedânı(M.Ö.806- M.Ö. 375 = 431): Huan'da Chou imparatorlarına tâbî olup Han imparatorlarınca son verildi (taht şehri Hsin Cheng): 1) Huan Kung 806 10. Chou(Batı) imparatoru Li Wang'ın (salt.878-841) oğludur, 2) oğlu Wu Kung 770,

3) oğlu Chuang Kung 743, 4) oğlu Li Kung 700-696 + 679-672, 5) kardeşi Chao Kung 696-694, 6) kardeşi Tzu-Wei 694-693, 7) Tzu-Ying 693-679, 8) 2. def'a Li Kung, 9) 4'ün oğlu We Kung 672, 10) oğlu Mu Kung 627, 11) oğlu Ling Kung 605, 12) oğlu Hsiang Kung 604, 13) oğlu Tao Kung 586, 14) oğlu Ch'eng Kung 584, 15) oğlu Hsi Kung 570, 16) Chien Kung 565, 17) oğlu Ting Kung 529, 18) oğlu Hsien Kung 513, 19) kardeşi Sheng Kung 500, 20) oğlu Ai Kung 463, 21) 17 oğlu Kung Kung 455, 22) oğlu Yu Kung 423, 23) kardeşi Hsu Kung 422, 24) kardeşi K'ang Kung 395 - 375.

7.CH'U Hânedânı(M.Ö. 1122 - M.Ö. 223 = 899): Hupeh ve Honan eyâletlerinde olup (taht şehirleri Hsien ve Ying) Ch'in hânedânınca ilhâk edildi: 1) Hsiung I 1122, 2) Hsiungl Ai 1078, 3) Hsiung Tan 1052, 4) Hsiung Sheng 1001, 5) Hsiung Yang 946, 6) Hsiung Ch'u 887, 7) Hsiung Wu-K'ang, 8) Hsiung Chih-Hung 877, 9) Hsiung Yen 876, 10) Hsiung Yung 847, 11) Hsiung Yen 837, 12) Hsiung Hsiang 827, 13) Hsiung Hsun 821, 14) Hsiung 0 799, 15) Hsiung I 790, 16) Hsiung K'an 762, 17) Hsiung Hsun 757, 18) Wu Wang 740, 19) Wen Wang 689, 20) Hsiung Chien 676, 21) Ch'eng Wang 671, 22) Mu Wang 625, 23) Chuang Wang (oğlu) 613, 24) oğlu Kung Wang 590, 25) oğlu K'ang Wang 559, 26) oğlu Ao Wang 544, 27) 24 oğlu Ling Wang 540, 28) kardeşi P'ing Wang 528, 29) oğlu Chao Wang 515, 30) oğlu Hui Wang 488, 31) oğlu Chien Wang 431, 32) oğlu Sheng Wang 407, 33) oğlu Tao Wang 401, 34) Su Wang 380, 35) Hsuan Wang 369, 36) Wei Wang 339, 37) Huai Wang 328, 38) oğlu Ch'ing-Hsian Wang 298, 39) K'ao-Lieh Wang 262, 40) Yu Wang 237, 41) Fu-Ch'u Wang 227-223. Sonraki Ch'u kralları: Ch'en She 209, Ching Chü 208, Huaii(Hsin) 208, Hsiang Yü 206-202 (Han hânedânı ilhâk etti).

8. CH'İ Hânedânı (M.Ö. 1122 - M.Ö. 226 = 896): Kuzey Shantung'da (merkez Lin-tzu) Chou imparatorlarına tâbî olup Ch'in imparatorlarınca ilhâk edildi: 1) T'ai Kung Shang 1122, 2) Ting Kung 1077, 3) İ Kung 1051, 4) Kuei Kung 1000, 5) Ai Kung 934, 6) kardeşi Hu Kung 893, 7) kardeşi Hsien Kung 859), 8) oğlu Wu Kung 850, 9) oğlu Li Kung 824, 10) oğlu Wen Kung 815, 11) oğlu Ch'eng Kung 803, 12) oğlu Chuang Kung 794, 13) oğlu Hsi Kung 730, 14) Hsiang Kung 697, 15) kardeşi Huan Kung 685, 16) oğlu Hsiao Kung 642, 17) kardeşi Chao Kung 632, 18) kardeşi İ Kung 612, 19) kardeşi Hui Kung 608, 20) oğlu Ch'ing Kung 598, 21) oğlu Ling Kung 581, 22) oğlu Chuang Kung 553, 23) kardeşi Ching Kung 547, 24) oğlu Yen Ju-Tzu 489, 25) oğlu Tao Kung 488, 26) oğlu Chien Kung 484, 27) kardeşi P'ing Kung 480, 28) oğlu Hsuan Kung 455, 29) oğlu K'ang Kung 404, 30) T'ai Kung T'ien Ho 386, 31) oğlu Huan Kung 384, 32) oğlu Wei Wang 378, 33) oğlu Hsuan Wang 342, 34) oğlu Min Wang 323, 35) oğlu Hsian Wang 283, 36) oğlu Chien Wang 264-226. Sonraki Ch'i kralları: T'ien Tan 209, T'ien Fu 208, T'ien Tu 206, T'ien Jung 206, T'ien Kuang 205, T'ien Heng 203, Han Hsin 203-202 (Hân Hânedânı, ilhâk etdi).

9. CHİN Hânedânı (M.Ö. 900 - M.Ö. 376 = 524): Shansi ve Hopei'de Chou imparatorlarının tâbii olup (taht şehri Chin-yang) M.Ö. 376'da Wei, Han ve Chao krallıkları (bk. aşağıda no.10, 11, 12) arasında paylaşıldı: 1) Wu Hou M.Ö. 900'e doğru, 2) Ch'eng Hou M.Ö. 880'e doğru, 3) Li Hou M.Ö. 860'a doğru, 4) Ching Hou 858, 5) Hsi Hou 840, 6) Hsien Hou 822(oğlu), 7) oğlu Mu Hou 811, 8) kardeşi Shang-Shu 784, 9) oğlu Wen Hou 780, 10) oğlu Chao Hou 745, 11) oğlu Hsiao Hou 739, 12) oğlu O Hou 723, 13) oğlu Ai Hou 717, 14) oğlu Hsiao-Tzu Hou 709, 15) Hou-min 706, 16) 9'un torunu Wu Kung 678, 17) oğlu Hsiuen Kung 676, 18) oğlu Hui

Kung 650, 19) kardeşi Wen Kung 636, 20) oğlu Hsiang Kung 627, 21) oğlu Ling Kung 620, 22) amcası Ch'eng Kung 606, 23) oğlu Ching Kung 599, 24) oğlu Li Kung 580, 25) 19 torunu Tao Kung 572, 26) oğlu P'ing Kung 557, 27) oğlu Chao Kung 531, 28) oğlu Ch'ing Kung 525, 29) oğlu Ting Kung 511, 30) oğlu Ch'u Kung 474, 31) 27 torunu Ai Kung 456, 32) oğlu Yu Kung 437, 33) oğlu Lieh Kung 419, 34) oğlu Hsiao Kung 392, 35) oğlu Ching Kung 377 - 376.

10a. WEİ Hânedânı I(M.Ö. 855 - M.Ö. 209 = 646): Ch'in hânedânınca ilhâk edildi: 1) Li Hou 855, 2) Wu Kung 813, 3) Chuang Kung I 758, 4) Huan Kung 735, 5) Hsüan King 719, 6) Hui Kung (1) 700, 7) Ch'ien Mou 696, 8) Hui Kung(2) 688, 9) I Kung 669, 10) Tai Kung 661, 11) Wen Kung 660, 12) Ch'eng Kung 635, 13) Mu Kung 600, 14) Ting Kung 589, 15) Hsien Kung (1) 577, 16) Shang Kung 559, 17) Hsien Kung (2) 547, 18) Hsiang Kung 544, 19) Ling Kung 535, 20} Ch'u Kung I 493, 21) Chuang Kung II 481, 22) Chün Ch'i 478, 23) Ch'u Kung II 477, 24) Tao Kung 456, 25) Ching Kung 451, 26) Chao Kung 432, 27) Huai Kung 426, 28) Shen Kung 415, 29) Sheng Kung 373, 30) Ch'eng Hou 362, 31) P'ing Hou 333, 32) Ssu Chün 325, 33) Huai Chün 283, 34) Yüan Chün 253, 35) Chün Chüeh 230-209.

10b. WEİ Hânedânı II (M.Ö. 424 - M.Ö. 225 = 199): Güney Shansi'de (merkez Wei) Chou imparatorlarının tâbii olup Ch'in imparatorlarınca ilhâk edildi: 1) Wen Hou 424, 2) oğlu Wu Hou 386, 3) oğlu Hui Wang 370, 4) Hsiang Wang 334, 5) Ai Wang 318, 6) oğlu Chao Wang 295, 7) oğlu An-Hsi Wang 276, 8) oğlu Ching-Min Wang 242, 9) Chia Wang 227 - 225. Sonraki Wei kralları: Wei Chiu 209, Wei Pao 208-205 (Han hânedânı ilhâk etdi).

11. HAN Hânedânı (M.Ö. 425 - M.Ö. 230 = 195): Kuzey Honan'da(merkez Yang-choung-cho) Chou imparatorlarına tâbî olup Ch'in imparatorlarınca ilhâk edildi. 1) Wu Tzu 425, 2) Ching Hou 408, 3) Lich Hou 399, 4) oğlu Wen Hou 386, 5) oğlu Ai Hou 376, 6) oğlu Chuang Hou 370, 7) oğlu Chao Hou 358 8) oğlu Hsuan-Hui Wang 332, 9) oğlu Hsiang Wang 311, 10) oğlu Hsi-Chui Wang 295, 11) oğlu Huan-Hui Wang 272, 12) An Wang 238 - 230. Sonraki Han kralı: Liu Pang 206 - 195.

12. CHAO Hânedânı (M.Ö. 518 - M.Ö. 222 = 296): Kuzey Honan'da (merkez Han-lan) Chou imparatorlarına tâbî olup Ch'in imparatorlarınca ilhâk edildi: 1) Chien Tzu 518, 2) Hsiang Tzu 458, 3) Huan Tzu 425, 4) Hsien Hou 424, 5) Lieh Hou 409, 6) kardeşi Wu Hou 400, 7) 1 oğlu Ching Hou 387, 8) oğlu Ch'eng Hou 375, 9) oğlu Su Hou 350, 10) oğlu Wu Ling Wang 326, 11) oğlu Hui Wen Wang 299, 12) oğlu Hsiao Wang 266, 13) oğlu Tao Hsiang Wang 245, 14) oğlu Ch'ien Wang 236, 15) Tai Wang Chia 228 - 222. Sonraki Chao kralları: Wu Ch'en 209, Chao Hsieh(1) 208, Chang Erh (1) 206, Chao Hsich (2) 206, Chang Erh(2) 203-202 (Hân hânedânı ilhâk etdi).

13. WU Hânedânı (M.Ö. 677 - M.Ö. 473 = 204): Chekiang'da (merkez Wu) Chou imparatorlarına tâbî olup Yüeh hânedânınca (bk. aşağıda no.14) ilhâk edildii: 1) Chiao-İ 677, 2) Ti-İ 653, 3) Chieh-Ssu 623, 4) Chih-Chi 588, 5) Shou-Mang 585, 6) Chu-Fan 560, 7) Yu-Ts'ai 547, 8) Yu-Mei 530, 9) Liao 526, 10) Ho-Lu 514, 11) Fu-Ch'ai 495 - 473.

14. YÜEH Hânedânı(M.Ö. 510 - M.Ö. 334 = 176): Fukien eyâletinde (merkez Kuei-chi) Chou imparatorlarına tâbî olup Ch'u hânedânınca ilhâk edildi: 1) Yun Ch'ang 510, 2) Kou-Chien 496, 3) Shih-Yu 464, 4) Lu-Ying 464, 5) Pu-Shou 458, 6) Chu-Kou Weng 448, 7) Wang İ 411, 8) Chih-Hou 375, 9) Wu Chiang 356 - 334.

15. TS'Aİ Hânedânı(M.Ö. 863 - M.Ö. 447 = 416): Honan'da Chou imparatorlarına tâbî olup Ch'u hânedânınca ilhâk edildi (taht şehri Ts'ai): 1) Wu Hou 863, 2) oğlu İ Hou 837, 3) oğlu Hsi Hou 809, 4) oğlu Kung Hou 761, 5) oğlu Tai Hou 759, 6) oğlu Hsuan Hou 749, 7) oğlu Huan Hou 714, 8) kardeşi Ai Hou 694, 9) kardeşi Mu Hou 674, 10) oğlu Chuang Hou 645, 11) oğlu Wen Hou 611, 12) oğlu Ching Hou 591, 13) oğlu Ling Hou 542-531, 14) yeğeni P'ing Hou 529, 15) kardeşi Tao Hou 521, 16) kardeşi Chao Hou 518, 17) oğlu Ch'eng Hou 490, 18) oğlu Sheng Hou 471, 19) oğlu Yuan Hofu 456 - 447.

16. TS'AO Hânedânı (M.Ö. 934 - M.Ö. 487 = 447): Honan'da Chou imparatorlarının tâbii olup Sung krallarınca ilhâk edildi (taht şehri Ts'ao): 1) Kung Pai (Po) 934, 2) Hsiao Pai 894, 3) İ Pai 864, 4) oğlu Yu Pai 834, 5) kardeşi Tai Pai 824, 6) oğlu Hui Pai 795, 7) Mu Kung 759, 8) oğlu Huan Kung 756, 9) oğlu Chuang Kung 701, 10) oğlu Hsi Kung 670, 11) oğlu Chao Kung 661, 12) oğlu Kung Kung 617, 13) oğlu Wen Kung 617, 14) oğlu Hsuan Kung 594, 15) kardeşi Ch'eng Kung 577, 16) oğlu Wu Kung 554, 17) oğlu P'ing Kung 527, 18) oğlu Tao Kung 523, 19) kardeşi Hsiang Kung 514, 20) kardeşi Yin Kung 509, 21) kardeşi Ching Kiung 505, 22) oğlu Po-Yang 501-487.

17. CHAO Hânedânı (M.Ö. 207 - M.Ö. 111 = 96): Kanton yakınlarında Nan-Yueh'de küçük krallık: 1) Wu Ti(Vo-De) 207, 2) torunu Wen Wang (Van-Vuong) 136, 3) oğlu Ming Wang (Minh-Vuong)112), 4) oğlu Ai Wang (Ai Vuong)111, 5) kardeşi Wei-Yang Wang (Vuong Kien-Duc)111.

18. "3 Krallık"dan WEİ Hânedânı (M.S. 220 - 266 = 46): Kuzey Çin'de Yangtze nehri boyunda hâkim krallık (merkez Lo-yang) ki Batı Chin hânedânınca ortadan kaldırıldı: 1) Wen Ti(Ts'ao P'ei) 220 Ts'ao Ts'ao'nun oğludur ki son Han imparatoru saltanatında gerçek hükümrân idi, 2) oğlu Ming Ti 226, 3) oğlu Fei Ti 239, 4) 2'nin mânevî oğlu Shao Ti 254, 5) 1'in yeğeni Yüan Ti Huan 260 - 266.

19. "3 Krallık"dan WU Hânedânı (M.S. 222 - 280 = 58): Bu da Kuzey'de Han imparatorluğundan ayrılarak kuruldu (merkez Chien-yeh) ve Batı Chin hânedânınca ilhâk edildi: 1) Ta-ti(Sun Ch'üan) 222, 2) oğlu Fei-ti 252, 3) kardeşi Ching-ti 258, 4) yeğeni Mo-ti 264 - 280.

20. "3 Krallık"dan SHU-HAN Hânedânı (M.S. 221 - 263 = 42): O çağda "Shu" denen Szechuan eyâletinde (merkez I-chou) Batı Han imparatorluk hânedânının bir dalı olarak kurulup Wei hânedânınca ilhâk edildi: 1) Chao-Lich Ti (Liu Pei) 221 5. Batı Han imparatorunun neslindendir, 2) Hou-chu 223 - 263 oğludur.

I. BATI CHİN Hânedânı(265 - 317 = 52): 311'e kadar taht şehri Loyang, sn.Ch'ang-an: 1) Ssu-ma Yen (Wu-ti) 265, 2) Hui-ti 290, 3) Chin-huai-ti 307, 4) Chin-min-ti 313-317.

II. DOĞU CHİN Hânedânı (317 - 420 = 103): Güneyde taht şehri Chien-yeh (Nan-ching)dir: 1) Yüan-ti 317, 2) Ming-ti 323, 3) Ch'eng-ti 326, 4) K'ang-ti 342, 5) Mu-ti 344, 6) Ai-ti 361, 7) Hai-hsi-kung 365, 8) Chien-wen-ti 371, 9) Hsiao-wu-ti 372, 10) An-ti(Yao-hsiang) 396, 11) Kung-ti 418-420.

21. "16 Krallık"dan Şansi'de KUZEY HAN veyâ GEÇ CHAO Hânedânı (M.S. 304-329 = 35): Merkez Chin-yang(T'ai-yüan) olup bir Hun (Mete) hânedânıdır, Hopei Chao'larınca ilhâk edildi.

22. "16 Krallık"dan Szechuan'da CH'ENG-HAN Hânedânı (302 - 347 45):

Yukarıdaki 21. hânedân Türk olduğu hâlde bu Tibet asıllıdır (Merkez Cheng-tu). Doğu Chin hânedânınca ilhâk edildi: 1) Shih Tsu (Li T'e) 302, 2) kardeşi, Ch'in-Wen Wang (Li Hsiung) 303, 3) 1'in oğlu T'ai Tsung (Li Pan) 304, 4) yeğeni Ai Ti 334, 5) 3 oğlu Yu Kung 334, 6) 1'in yeğeni Chung Tsung 338, 7) oğlu Li Shih (Kuei-İ Hou) 343 - 347.

23. "16 Krallık"dan Şansi'de GENÇ LİANG Hânedânı (313 - 376 = 63): 1) T'ai Tsu(Chang Kuei)313, 2) oğlu Kao Tsu 314, 3) kardeşi T'ai Tsung 320, 4) 2 oğlu Shih Tsu 324, 5) oğlu Shih Tsu 346, 6) kardeşi Wei Wang 354, 7) 5 oğlu Ch'ung Wang 355, 8) 4 oğlu Tao Kung 363 - 376. Kansu'ya da yayılan bu krallık hânedânı Türk'tür. Mete Hânedânı'ndan iner. Ch'in hânedânınca ilhâk edildi. Taht şehirleri Ho-hsi ve Ku-tsang'dır.

24. "16 Krallık"dan Hopei'de CHAO Hânedânı(319 - 352 = 33): Shansi'ye yayılan bu hânedânı (merkez Hsiang-kuo = Shun-te), Mete'den ve son Hun büyük-hâkaanından iner, Yen hânedânınca ilhâk edildi: 1) Kao Tsu (Shih Le) 319 son Güney Hun hâkaanı neslindendir, 2) oğlu Hai-Yang Wang(Shih Hung) 333, 3) 1'in küçük-yeğeni T'ai Tsu (Shih Hu) 334, 4) oğlu Shih Shih 349, 5) kardeşi Shih Tsun 349, 6) kardeşi Shih Chien 349, 7) kardeşi Shih Ch'i 350, 8) Wei Jan Min 350 - 352.

25. "16 Krallık"dan Hopei'de YEN Hânedânı (281 - 370 = 89): Ch'in hânedânınca ilhâk edildi. Bir Türk Sienpi (Hsien-Pi) hânedânıdır: 1) P'u-kuei 281, 2) Shan 283, 3) Hui 285, 4) Huang 333, 5) Lieh Tsu (Mu-jung Tsun) 349 ve 6) oğlu Yu Ti (Mu-jung Wei) 360 - 370.

26. "16 Krallık"dan Şansi'de TAİ Hânedânı (338 - 377 = 39): Kao Tsu (T'o-pa Shih-İ-Chien) tek kralıdır. Kral, Tabgaç (T'o-pa) Türk büyük-hâkanlık hânedânındandır. Geç Ch'in hânedânına katıldı.

27. Şensi'de CH'İN Hânedânı (351 - 395 = 44): 1) Kao Tsu (Fu Chien) 351, 2) oğlu Li Wang 355, 3) 1'in yeğeni Shih Tsu 357, 4) oğlu Ai-P'ing Ti 385, 5) 3'ün küçük yeğeni T'ai Tsung 386, 6) oğlu Fu Ch'ung 394-395. Tibetli bir hânedân olup Ch'in hânedânınca ortadan kaldırıldı. Bu da "16 Krallık"tan biridir. Taht şehri Ch'ang-an'dır.

28. "16 Krallık"dan gene Şensi'de daha geç bir CH'İN krallığı daha vardır(384 - 417 = 33): 1) T'ai Tsu(Yao Ch'ang) 384, 2) oğlu Kao Tsu (Yao Hsing) 394, 3) oğlu Yao Hung 416-417. Bu Tibetli hânedân da Doğu Chin imparatorlarınca ilhâk edildi.

29. "16 Krallık"dan Şansi'de BATI YEN Hânedânı (384-396 = 12), Türk Sienpi'dir: 1) Mu-Yung Hung 384, 2) oğlu Mu-Yung Ch'ung 385, 3) Tuan Sui 386, 4) Mu-Yung Chi 386, 5) 2 oğlu Mu-Yung Wang 386, 6) oğlu Mu-Yung Ching 386, 7) Mu-Yung-Yung 386-396. Merkez Ch'eng-tzu olup Yen hânedânınca ilhâk edildi.

30. "16 Krallık"dan Hopei'de dîğer YEN Hânedânı (386 - 409 = 23) kezâ Türk Sienpi'dir: 1) Shih Tsu (Mu-Yung Ch'ui) 386, 2) oğlu Lieh Tsung 396, 3) Mu-Yung Hsiang 397, 4) Mu-Yung Lin 397, 5) 2 oğlu Chung Tsung 399, 6) 1 oğlu Chao-Wen Ti 401, 7) 2'nin mânevî oğlu Hui-İ Ti 407 - 409. Kuzey Yen'e katıldı. Merkez Chung-shan(Ting-chou) idi.

31. "16 Krallık"dan Kansu'da BATI CH'İN Hânedânı (385 - 431 = 46): 1) Lieh Tsu (Ch'i -fu Kuo-jen) 385, 2) kardeşi Kao Tsu (Ch'i-fu Ch'ien-kuei) 388, 3) oğlu T'ai Tsu (Ch'i-fu Chih-p'an) 412, 4) oğlu Ch'i-fu Mu-mo 428 - 431. Bu hânedân da Türk Sienpi'dir. Hsia tarafından ilhâk edildi. Taht şehirleri Pao-han, Yung-shih-ch'uan, Chin-ch'eng'dir.

32. "16 Krallık"dan Kansu'da LİANG Hânedânı (386 - 403 = 19): 1) T'ai Tsu (Lü Kuang) 386, 2) kardeşi Lü Shao 398, 3) 1 oğlu Yin Wang (Lü Tsuan) 400, 4) kardeşi Ling Ti (Lü Lung) 400, 4) 1'in yeğeni Lu Lung 401-403. Tibetli olup Chin hânedânınca ilhâk edildi. Merkez Ku-tsang (Wu-wei)'dir.

33. "16 Krallık"dan gene Kansu'da GÜNEY LİANG kralları (397-414=17): 1) Lieh Tsu(T'u-Fa Wu-Ku) 397, 2) kardeşi K'ang Wang 399, 3) kardeşi Ching Wang 402-414. Bir Türk Sienpi hânedânı olup Ch'in imparatorlarınca ilhâk edildi. Merkezi Lo-tu idi.

34. "16 Krallık"dan gene Kansu'da KUZEY LİANG kralları (397 - 439 = 42): 1) Chien K'ang Kung 397, 2) Wu Hsuan Wang 401, 3) oğlu Ai Wang (Chü-ch'ü Mu-chien) 433 - 439. Kuzey Wei hânedânınca ilhâk edilen bu hânedân, Hun büyük-hâkanlık prenslerinden biri tarafından kuruldu. Merkezler Ku-tsang ve Chang-i'dir.

35. "16 Krallık"dan Şantung'da GÜNEY YEN kralları (398 - 410 = 12): 1) Shih Tsung (Mu-Yung Te) 398 yukarıda 16 Krallık arasında gördüğümüz Hopei'deki Yen krallığını kuran Lieh Tsu'nun kardeşidir, 2) Chao-Wen Ti (Mu-yung Chao) 405 - 410, yeğenidir. Chin imparatorlarınca ilhâk edildi. Merkez Kuang-ku'dur.

36. "16 Krallık"dan Kansu'da BATI LİANG kralları (400 - 423 = 23): 1) T'ai Tsu(Li Kao) 400, 2) oğlu Li Hsin 417, 3) kardeşi Li Hsun 420, 4) 2'nin oğlu Li Ch'ung-Erh 421 - 423. Kuzey Liang'larca ilhâk edildi. Çin'in ünlü T'ang imparatorluk hânedânı, bu hânedândan inmektedir. Başkent Tun-huang(An-hsi) idi.

37. "16 Krallık"dan Şensi'de HSİA kraları (407 - 431 = 24): 1) Shih Tsu (Ho-lien P'o-p'o) 407, 2) oğlu Ho-lien Ch'ang 425, 3) kardeşi Holien Ting 428 - 431. Kuzey Wei'lerce ilhâk edilen bu hânedân, Hun büyük-hâkanlık hânedânından iner yânî Mete soyudur. Merkez Shuo-fang'dır.

38. "16 Krallık" denen fetret devrindeki sonuncu devlet Hopei'de KUZEY YEN krallarıdır(409 - 436 = 27): 1) T'ai Tsu(Feng Po) 409 ve 2) kardeşi Chao-Ch'eng Ti (Feng Hung) 430 - 436. Kuzey Wei'lerce ortadan kaldırıldı. Merkez Ho-lung'dur.

39. "10 Krallık"dan Kiangsu'da WU veyâ Huai-nan kralları (902 - 937 = 35): 1) T'ai Tsu (Yang Hsing-Mi) 902, 2) oğlu Lieh Tsung 905, 3) kardeşi Kao tsu 908, 4) kardeşi Jui Ti 920 - 937. Güney T'ang hânedânınca ilhâk edildi. Merkez Yang-chou idi.

40. "10 Krallık"dan Çekiang'da WU-YÜEH kralları (902 - 978 = 76): 1) T'ai Tsu (Ch'ien Ch'iu) 902, 2) oğlu Shih Tsung 932, 3) oğlu Ch'eng Tsung 941, 4) kardeşi Chung-Hsun Wang 947, 5) kardeşi Chung-İ Wang 948 - 978. Sung imparatorluğuna katıldı. Merkez Hang-chou idi.

41. "10 Krallık"dan Kiangsu'da GÜNEY T'ANG kralları (937 - 975 = 38): 1) Lieh Tsu (Li Pien) 937, 2) oğlu Yuan Tsung 943, 3) oğlu Hou Chu 961 - 975. Sung imparatorluğuna katıldı. Merkez Chiang-ning (Nan-ching) idi.

42. "10 Krallık"dan Hunan'da (merkez Ch'ang-sha) CH'U kralları (927 - 963 = 36): 1) Wu-Mu Wang (Ma Yin) 927, 2) oğlu Heng-Yang Wang 930, 3) kardeşi Wen-Chao Wang 932, 4) kardeşi Ma Hsi-Kuang 947, 5) kardeşi Ma Hsi-O 950, 6) kardeşi Ma Hsi-Ch'ung 951, 7) Chou Hsing-Feng 952, 8) oğlu Chou Pao-Ch'uan 962 - 963. Güney T'ang, sn. Sung imparatorluğuna katıldı.

43. "10 Krallık"dan Kwantung'da (merkez Kuang-chou) GÜNEY HAN kralları (917 - 971 = 54): 1) Kao Tsu(Liu Yen) 917, 2) oğlu Shang Ti (Liu Fen) 942, 3) kardeşi Chung Tsung (Liu Ch'eng) 943, 4) oğlu Nan Yueh Wang (Liu Ch'ang) 958 - 971. Sung imparatorluğuna katıldı.

44. "10 Krallık"dan Szechuan'da SHU kralları (901 - 925 = 24): 1) Kao Tsu (Wang Chien) 901, 2) oğlu Shun-Cheng Kung (Wang Yen) 918-925. T'ang, sn. Sung imparatorluğuna katıldı. Merkez Cheng-tu idi.

45. "10 Krallık"dan Hupei'de (merkez Ching-chou) GÜNEY (NAN-) P'İNG kralları (925 - 963 = 38): 1) Wu-Hsin Wang (Kao Chi-Hsing) 925, 2) oğlu Wen-Hsien Wang 929, 3) oğlu Cheng-İ Wang 948, 4) kardeşi Kao Pao-Hsu 960, 5) 3'ün oğlu Kao Chi-Ch'ung 962-963. Sung imparatorluğuna katıldı.

46. "10 Krallık"dan Fukien'de (Merkez Fu-chou) MİN krallıkları (909 - 945 = 36): 1) T'ai Tsu (Wang Shen-Chih) 909, 2) oğlu Wang Yen-Han 925, 3) kardeşi T'ai Tsung 927, 4) oğlu K'ang Tsung 935, 5) 1 oğlu Ching Tsung 939-944, 6) kardeşi Wang Yen-Cheng 943 - 945. Güney T'ang krallığınca ilhâk edildi.

47. " 10 Krallık"dan Şanśi'de KUZEY HAN kralları(951 - 979 = 28): 1) Shih Tsu(Liu Ch'ung) 951 ilk Han imparatorunun kardeşidir, 2) oğlu Jui Tsung 955, 3) bunun mânevî oğlu Liu Chi-En 968, 4) bunun kardeşi Ying-Wu Ti 968 - 979. Sung imparatorluğuna katıldı. Merkez P'ing-yang idi.

48. Güney'de LİU-SUNG Hânedânı(420 - 479 = 59): Taht şehri -aşağıdaki 3 hânedânda olduğu gibi- Chien-k'ang(Nan-ching). 1) Wu-ti(Liu Yü) 420, 2) Shao-ti 422, 3) Wen-ti 424, 4) Hsiao-wu-ti 453, 5) Fei-ti I 464, 6) Ming-ti 465, 7) Fei-ti Il 472, 8) Shun-ti 477-479. Yerine:

49. GÜNEY CH'İ Hânedânı(479 - 502 = 23): 1) Kao-ti(Hsiao Tao-ch'eng) 479, 2) Wu-ti 482, 3) Yü-lin Wang 493, 4) Hai-lin Wang 494, 5) Ming-ti 494, 6) Tung-hun Hou 498, 7) He-ti 501-502. Yerine:

50. GÜNEY LİANG Hânedânı (502 - 557 = 55): 1) Wu-ti(Hsiao Yen) 502, 2) Chien-wen-ti 549 3) Yü-chang Wang 551, 4) Yüan-ti 552, 5) Chen-yang Hou 555, 6) Ching-ti 555-557. Yerine:

51. GÜNEY CH'EN Hânedânı (557 - 589 = 32): 1) Wu-ti(Ch'en Pa-hsien) 557, 2) Wen-ti 559, 3) Fei-ti 566, 4) Hsüan-ti 568, 5) Hou-chu 582-589 Sui hânedânınca feth edildi.

Kuzey Çin

1. KUZEY WEİ Hânedânı(386 - 557 = 171): Tabgaç (Çince: T'o-Pa) Türk imparatorluk hânedânının bir dalı olup Kuzey Çin'de imparatorluk kurdu. Taht şehirleri P'ing-ch'eng, 495'den itibaren Lo-yang'dır. İlk imparator T'ai Tu, Şansi'de 16 krallık'dan birini kuran Kao Tsu T'o-pa'nın torunudur. *Eski Türkler*'e âid kitâbın Tabgaçlar kısmına da bakınız. Kuzey Çin'in Tabgaç(Topa) Türk imparatorluk hânedânından inen imparatorları: 1) T'ai Tu (T'ai-tsu Tao-wu-ti) (T'o-pa Kuei) 386, 2) oğlu T'ai Tsung Ming-yüan-ti (T'o-pa So) 409, 3) oğlu Shih Tsu T'ai-wu-ti (T'o-pa Tao) 423, 4) oğlu Nan-An Wang 452, 5) 3'ün torunu Kao Tsung 452, 6) oğlu Hsien Tsu 465, 7) oğlu Kao Tsu 471, 8) oğlu Shih Tsung 499, 9) oğlu Su Tsung 515, 10) 7'nin yeğeni Ching Tsung 528, 11) 4'ün torununun oğlu Tung Hai Wang 530, 12) 7'nin yeğeni Ch'ien Fei Ti 531-532, 13) 6'nın torununun oğlu Hou Fei Ti 531-532, 14) 8'in

yeğeni Hsiao-Wu Ti 532-535, 15) 7'nin torunu Hsiao-Ching Ti(Doğu Wei) 534-550, 16) 7'nin torunu Wen Ti(Batı Wei) 535-551, 17) oğlu Fei Ti (Batı) 551-554, 18) kardeşi Kung Ti(Batı) 554 - 557. Yerlerine aşağıdaki Ch'i ve Chou hânedânları geçti.

2. KUZEY CH'İ Hânedânı (550-577 = 27): 1) Hsien tsu (Kao Yang) 550, 2) oğlu Fei Ti 559, 3) amcası Hsiao-Chao Ti 560, 4) kardeşi Shih Tsu 561, 5) oğlu Hou Chu 565, 6) oğlu Yu Chu 577. Yerlerine Kuzey Chou hânedânı geçti. Merkez Wei-yin'dir.

3. KUZEY CHOU Hânedânı (557 - 581 = 24): 1) Hsiao Min Ti 557, 2) kardeşi Shih Tsung 557, 3) Kao Tsu 560(kardeşi), 4) oğlu Hsuan Ti 578, 5) oğlu Ching Ti 580 - 581. Sui hânedânı yerine geçti. Merkez Ch'ang-an'dır.

4. Hopei'de LİANG Hânedânı (555 - 587 = 32): 1) Chung Tsung (Hsiao Ch'a) (Hsüan-ti) 555 Güney Liang hânedânının ilk hükümdârının torunudur. 2) oğlu Shih Tsung (Ming-ti) 562, 3) oğlu Chu Kung (Lü Kung) 585 - 587. Sui hânedânı tâkıyb etti. Merkez Chiang-Ling'dir.

5. LİAO(Hıtân) Hânedânı (907 - 1125 = 218): 1) T'ai Tsu(Yeh-lü A-Pao-Chi) 907, 2) oğlu T'ai Tsung (Te-kuang) 926, 3) yeğeni Shih Tsung (Yeh-lü Yüan) 947, 4) 2'nin oğlu Mu Tsung(Yeh-lü Ching) 951, 5) 3'ün oğlu Ching Tsung (Yeh-lü Hsien) 969, 6) oğlu Sheng Tsung (Lung-hsiu) 982, 7) oğlu Hsing Tsung (Tsung-chin) 1031, 8) oğlu Tao Tsung (Hung-chi) 1055, 9) torunu T'ien-Tso Ti (Yeh-lü Yen-hsi) 1101 - 1125. Bu Moğol imparatorluk hânedânı Mançurya, Kuzey Çin, Moğolistan ve Türkistân'da hükümrân oldu ki tafsîlât ilgili bahislerdedir. Aşağıdaki Chin hânedânı teâkub etti. Taht şehirleri: Lin-huang, Ta-ting, Ta-t'ung, Liao-yang, Hsi-chin (Pei-ching).

6. CHİN(Cüçen) Hânedânı(1115 - 1234 = 119): 1) T'ai-Tsu(Aguda)(Wan-Yen A-Ku-Ta) 1115, 2) kardeşi T'ai-Tsung (Ukimai) 1123, 3) l'in torunu Hsi-Tsung (Holoma) 1135, 4) 1'in torunu Hai-Ling Wang (Tigunai) 1150, 5) 1'in torunu Shih Tsung (Ulu) 1161, 6) torunu Chang Tsung (Magadu) 1189, 7) 5'in oğlu ve 6'nın amcası Wei-Shao Wang 1208, 8) 6'nın kardeşi Hsüan-Tsung (Utuka) 1213, 9) oğlu Ai Tsung 1224, 10) Mo Ti 1234, Mançu asıllı Kuzey Çin imparatorluk hânedânıdır. Tebeası oldukları Liao Moğol hânedânının yerine geçtiler. Moğol Cengiz Han ve haleflerince ortadan kaldırıldılar. Yerlerine Cengiz Hânedânı geçti.

7. TANGUT veyâ BATI (HSİ-) HSİA Hânedânı (881 - 1227 = 346): 1) T'o-pa Ssu-kung 881, 2) Ssu-chien, 3) Li İ-chang, 4) Li Jen-fo, 5) Li İ-caho 933, 6) Li İ-hsing 935, 7) Li Chi-jui 968, 8) Li Chi-chün 978, 9) Li Chi-feng 980 10) Li Chi-Ch'ien 982, 11) Li Te-ming 1004, 12) Ching Tsung (Li Yuan-Hao) 1031, 13) oğlu İ Tsung 1048, 14) oğlu Hui Tsung 1069, 15) oğlu Ch'ung Tsung 1086, 16) oğlu Jen Tsung 1139, 17) oğlu Huan Tsung 1193, 18) 4'ün torunu Hsiang Tsung 1206, 19) Shen Tsung 1211, 20) oğlu Hsien Tsung 1223, 21) Li Hsien 1226 - 1227. Kansu ve Ordos'ta hükümrân Tibet asıllı Tangut hânedânıdır. T'ang'ların yerine geçerek imparator titri aldılar. Çengiz Han tarafından yıkılıp ilhâk edildiler. Merkez Hsing-ch'ing'dir.

8. YUAN Hânedânı(1206 - 1368 = 162): Cengiz Han hânedânıdır ve yerinde incelendiği için burada sâdece Çin'de resmî imparatorluk hânedânı listesi verilecektir: 1) Ta'i Tsu (Cengiz Han) 1206-1227, 2) T'ai Tsung (Ögedey Han b. Cengiz) 1229 - 1241, 3) Ting Tsung (Güyük Han b. Ögedey) 1246-1248, 4) Hsien Tsung (Mengü Han b.Tulı b.Cengiz) 1251-1259, 5) Shih Tsu (Kubılay Han b.Tulı b.Cengiz) 1260 - 1294, 6) torunu Ch'eng Tsung 1294, 7) yeğeni Wu Tsung 1307, 8) kardeşi Jen Tsung 1311, 9)

oğlu Ying Tsung 1320, 10) 6'nın yeğeni T'ai Ting Ti 1323, 11) oğlu Wen Tsung 1329-1329+1329-1332, 12) 7'nin oğlu Ming Tsung 1329, 13) oğlu Ning Tsung 1332, 14) kardeşi Shun Ti 1332 - 1368. Yerlerine Ming Hânedânı geçerek Cengiz Hânedânı, Pekin'i terkedip Moğolistan'a çekildi ve bir kaç asır daha Moğolistan'da hükümrân oldu. Gerçekte ilk Çin imparatoru olan Kubılay, Güney Çin(Sung) imparatorluğunu da ilhâk ederek bütün Çin'i ve çevre ülkeleri tek elde topladığı gibi bütün Asya'ya metbû oldu ve târihteki en büyük Çin yayılmasını ve târîhin en büyük imparatorluğunu sağladı, fakat ölümüyle bu durum kaybedildi.

9. Mançurya'da P'o-Hai(Parhae) Krallığı(698 - 927 = 229): 1) Ko(Kao Wang) 698, 2) oğlu Mu-Wu Wang 719, 3) oğlu Mun(Wen Wang) 737, 4) kardeşi Wonui 794, 5) 3'ün torunu Song 794, 6) 3'ün oğlu Kang(K'ang Wang) 794, 7) oğlu Chong (Ch'eng Wang) 809, 8) kardeşi Hui (Hsi Wang) 812, 9) 1'in kardeşinin torununun oğlu Kan (Chien Wang) 817, 10) oğlu Son(Hsuan Wang) 818, 11) oğlu Yijin(Ta-İ Chen) 830, 12) kardeşi Konh Wang (Ta Ch'ien-Huang) 857, 13) Kyong (Ta Hsuan-Hsi) 871, 14) Wigye (Ta Yin-Shan) 893, 15) Ae 906 - 927. Güney Mançurya ve Kuzey Kore'deki bu krallık Liao'larca ilhâk edildi.

10. Nan Chao Krallığı (629 - 1252 = 623): 1) Kao Tsu (Hsi-Nu-lo) 629, 2) Shih Tsung 674(oğlu), 3) oğlu Wei-ch'eng Wang 712, 4) oğlu P'o-Lo-Ko 728, 5) oğlu Shun-wu Ti(Ko-Lo-Feng) 748, 6) torunu Hsiao Heng Ti 778, 7) oğlu Hsiao Wen Ti 808, 8) kardeşi Yu Ti 809, 9) 7 oğlu Ching Wang 819, 10) oğlu Chao Ch'eng Ti 824, 11) Ching Chuang Ti 859, 12) oğlu Hsuan Wu Ti 877, 13) oğlu Hsiao Ai Ti 897, 14) Te Heng Ti 901, 15) oğlu Su Wen Ti 910, 16) oğlu Kung Hui Ti 927, 17) Tao K'ang Ti 928, 18) Su Kung Ti 928, 19) T'ai Tsu(Tuan Ssu-P'ing) 937, 20) oğlu Wu Liao Ti 937, 21) kardeşi Sheng Tzu Wen Ti 944, 22) oğlu Chih Tao Kuang Chih Ti 952, 23) oğlu Ying Tao Ki 969, 24) oğlu Chao Ming Ti 985, 25) oğlu Ching Ming Ti 1009, 26) oğlu P'ing İ Ti 1022, 27) yeğeni Sheng Te Ti 1026, 28) torunu T'ien Ming Ti 1041, 29) 19'un torununun oğlu Shih Tsung 1044, 30) oğlu Shang Te Ti 1075, 31) Yang İ-Ch'en 1080, 32) Shang Ming Ti 1080, 33) Pao Ting Ti 1082, 34) Kao Sheng T'ai 1099, 35) Chung Tsung 1105, 36) Hsien Tsung 1108, 37) oğlu Ching Tsung 1147, 38) Hsuan Tsung 1171, 39) oğlu Heng T'ien Tli 1200, 40) kardeşi Shen Tsung 1205, 41) oğlu Hsiao İ Ti 1238, 42) oğlu Tuan Hsing-Chih 1251-1252. Bu krallık Yunnan eyâletindedir. Moğollar tarafından fethedilip Cengiz imparatorluğuna katıldı.

Ming Hânedânı (10.9.1368 - 25.4.1644 = 275, 7, 15)

1. Chu Yüan-ch'ang(Hung Wu/Ming T'ai-tsu) (1328 - 1398 = 70) (10.9.1368 - 1398 = 30)

2. Hui-ti (Chien Wen) (1'in torunu)(1398 - 1402 = 4)

3. Yung Lo (Ch'eng-tsu)(1'in oğlu)(1359 - 1424 = 65)(1402 - 1424 = 22)

4. Jen Tsung (Hung Hsi)(3 oğlu) (1424 - 1425 = 1)

5. Hsüan Tsung (Hsüan Te) (4 oğlu) (1425 - 1435 = 10)

6. Ying Tsung (Cheng T'ung) (5'in oğlu) (1428 - 1464 = 36) (1435 - 1449 = 14 + 1457 - 1464 = 7 = 21)

7. Ching Ta'i (Tai Tsung)(5'in oğlu)(1449 - 1457 = 9)

8. Hsieng Tsung (Ch'eng Hua) (6'nın oğlu)(1464 - 1487 = 23)

9. Hsiao Tsung (Hung Chih) (8 oğlu) (1487 - 1505 = 18)

10. Wu Tsung (Heu-chao/Cheng-Te) (9 oğlu)(1491-1521 = 30)(1505 - 1521 =16)

11. Chia Ching (Shih Tsung) (9'un yeğeni) (1507-1567=60)(1521-1567=46)

12. Mu Tsung (Lung Ch'ing) (11'in oğlu) (1567 - 1572 = 5)

13. Shên Tsung (Chu I-chün/Wan Li) (12'nin oğlu) (1563-1620 = 57) (1572 - 18.8.1620 = 48)

14. Chu Ch'ang-lo(Kuang-tsung/Chên Huang-ti/T'ai-Ch'ang)(13'ün oğlu) 1582-1620=38) (18.8.1620 - 26.9.1620 = 0, 1, 9)

15. Chu Yu-chiao(Hsi-tsung/T'ien-ch'i/Chê Huang-ti)(14'ün oğlu)(1605 - 1627 = 22) (26.9.1620 - 30.9.1627 = 7, 0, 4)

16. Chuang Lieh Ti Chu-Yu-chien(Pr.T'ang/İmp.Ch'ung-chên)(14'ün oğlu) (1611-1644=33)(30.9.1627 - 25.4.1644 = 16, 6, 25)

Ming Hânedânı, Osmanlı devletinde Orhan Gazi'den Sultân İbrâhîm'e, Mançu Hânedânı ise Sultan İbrâhîm'den V. Mehmed Reşâd'a kadar olan pâdişâhlarla muâsırdır.

İmparatorların adı sonuna Tai-ming gelir. Taht şehirleri önce Chiang-ning (Nankin) (Nan-ching) (1368-1421=52), sn.Pekin'dir (Pei-Ching) (1421-). Nankin'i daha 1356'da, Hupei, Hunan, Kiüngsi'yi ise 1363'te ele geçirmiş, bir türlü Moğolluk'larını kaybetmiyen Cengiz Hânedânı'nı 1368'de Çin Seddi'nin kuzeyine atarak, dışarıdan gelmiyen, millî bir Çin imparatorluğu ve hânedânı kurmuşlardır. 1393'te Annam ve Tonkin, Çin'e tâbî olmuş, Annam 1431'den 1766'ya kd. Çin tâbiiyyetinden çıkmıştır. Hattâ 1442-1492'de yarım asır Tonkin'le Annam, tâbî devlet statüsünden çıkarılarak eyâlet şeklinde yönetilmiştir. 1371'de Siyam, 1471'de Kamboç, Mingler'den sn.1658'de Birmanya krallıkları da Çin'e tâbî olmuşlardır. 1765'te Birmanya, Çin'i metbû tanığıdığı te'yîd etmiştir. 1637'de Kore, yeniden tâbî olmuştur.

Ming hânedânının kurucusu, soylu olmayan, halktan, Moğol kaanlığına karşı ayaklanan bir ihtilâlcidir. 23 yıllık velîahdi olan büyük oğlu 1391'de öldüğü için yerine 2 oğlu biribiri ardı sıra imparator oldu. İkincisi, Yong Lo(no.3), Nankin'den, yoğun Moğol te'sîrindeki Pekin'e gelmeye cesâret edebildi ve bugün de hayranlıkla seyredilen saraylar yaptırdı. Mingler devrinde Çin porselen san'atı şâhikasına ulaştı ve inanılmaz derecede değerli şâheserler meydana getirdi. Buna yeşim işlemeciliğini ilâve etmek gerekir. İlk imparatorun dîğer bir oğlu, Shü Yüan-shang, 20 yıl(1368-1388) Pekin'de krallık yaptı ve Kuzey'i yönetti, babasından önce öldüğü için tahta çıkamadı.

Kaanûnî'nin (1520-1566) muâsırı olan Chia Ching (1521-1566=45)(no.9), babasının ölümünden sonra dünyâya gelmişti. Ağabeyinin yerine 15 yaşında tahta oturdu.

Shên-tsung(no.12): = İmparatoriçe Li(ölm.1614). =Wang(ölm.1614)(T'ai-ch'ang (ın ann.). = Chêng(Ch'ang-hsün'ün an.). Shên-tsung'un (ölm.1620) İmp.Chu Ch'ang-lo'dan gayri oğulları: Chu Ch'ang-hao(ölm.1644), Chu Ch'ang jun, Chu Ch'ang-hsün(1586-1641 = 55), Chu Ch'ang-ying(ölm.1644).- Chu Ch'ang-hsün'ün (ölm.1641) oğlu: Chu Yu-sung (ölm.1646), Pr.Fu, Pr.Tê-ch'ang. Hung-kuang adıyle Nankin'de imparator îlân edilmesi: 8.6.1645-1646.- Chu Ch'ang-ying'in (ölm.1644) oğulları: Chu Yu-ai, Pr.An-jên(1621-1646=25) ve Chu Yu-lang(1623-1662=39). Bu sonuncusu=Wang(Anna). Chu Yu-lang'ın annesi: Ma(Maria). Üvey annesi: Dowager Wang(Helena). Chu Yu-lang'ın oğlu: Chu Tz'û-hsüan(Constantine). Chu Yu-lang, 1648'de âilece Katolik oldu. Bir ara "imparator" ve eşi "imparatoriçe" unvânı da taşıdılar (Hang-cheu, 1644-1646)(1662'de öldürüldü).

Chu Ch'ang-lo (ölm.1620)(no.14): 1601'de vel.îlân edildi. =Wang(ölm.1619)

(Chu Yu-chiao'nun ann.). =Liu(ölm.1614)(Chu Yu-chien'in ann.). Büyük oğlu imparator oldu. 3 kızı evlenecek yaşa gelip evlendi. 8 oğlu ve kızı çocuk yaşta öldü. Geri kalan 3 oğlundan Chu-Yu-chien, 6. oğludur ve imparator oldu.- Chu Yu-chiao'nun (no.15)(İmp.Hsi-tsung, ölümünden sn.Chê Huang-ti), 5 çocuğu da çocuk yaşta öldü.

Chu-Yu-chien(no.16): Önce Wei Chung-hsien'in niyâbetinde saltanat sürdü (1620-1627=7). 7 oğlunun 4'ü çocukken öldü. Büyük oğlu ve velîahdi Chu-Tz'û-lang (T'ang Wang/Kung-wu) 16 yaşında öldürüldü (1629-1645). Fu-cheu'da imparator îlân edilmişti (1645-1647). Dîğer oğul Kuei (Yung-li/Yung-ming Wang), 5 yıl (1646-1651) Kanton'da tahta hakk iddia etti, 1651'de Yunnan'a kaçıp bir müddet de orada Mançular'a mukaavemet etti (1651-1659). Son imparator Chu-Yu-chien'in Ting Prensi unvânını taşıyan dîğer oğlu Chu-tz'û-huan(1633u-1708=75), uzun müddet öğretmen sıfatını takınıp hüviyyetini Mançular'dan sakladı. 60 yıl sonra son Ming imparatorunun oğlu olduğu anlaşılınca îdâm edildi. Ming prensleri, daha önceki imparatorların çocuklarından, XIX. asra kadar devâm ettiler. Onlara Mançular bir şey yapmadı ve prens unvânı taşımalarına izin verdiler. Zîrâ Çin'de tahta çıkabilmek için, bir imparatorun oğlu, kardeşi, nihâyet yeğeni olmak gerekmektedir. Bir imparatordan nesebi uzaklaştıkca tahttan uzaklaştığı kabûl edilir. Prensler, bir imparatora yakınlıkları derecesine göre, 1., 2., 3., 4., 5., 6. sınıf (veyâ derece) prens olarak sıralanmakta ve protokole girmektedirler. Bir imparatorun 12. kuşak torunu 12. derecede prenstir. 13. derecede prens unvânı kalkmakta, fakat o şahıslar "İmparatorluk Klanı'ndan" şeklinde Çin kroniklerine tescîl edilmektedir. Güney Çin Sâhilleri ve T'ai-wan, 1653-1662'de korsan Chen Ch'eng-Kung (Koxinga) ve sn. Cheng Chin(1662-83) yönetiminde kalıp Mançular'ca istirdâd edildi.

Mançu (Çin.Ch'ing) Hânedânı

(25.4.1644 - 12.2.1912 = 267, 9, 17) (14.5.1636'dan = 273, 8, 29)

1. Abakhai(Huang-t'ai-chi, Manç. Hungtaiji/Kr.T'ien-ts'ung 1627-36, İmp.Chu'ung-tê)(14.5.1636-21.9.1643=7, 4, 8)(Mançurya kr. 30.10.1626 - 14.5.1636 =9,6,15) (1592-1643 = 51)

2. Fu-lin(İmp.Shun-chih)(1'in 9.oğlu)(1638-1661=23)(21.9.1643 - 5.2.1661=17, 4, 14)(tek başına Çin imp.(Mingler'in sonu) 25.4.1644)

3. Hsüan-yeh(Manç.Elhe-taifin, İmp.K'ang-hsi, Shêng-tsu, Jên Huang-ti)(2'nin 3. oğlu)(1654-1722=68)(5.2.1661 - 20.12.1722 = 61, 10, 13)

4. Yin-chên(İmp.Shih-tsung)(3'ün 4. oğlu)(1678-1735 = 57)(20.12.1722 - 8.10.1735=12,9,21)

5. Hung Li(İmp.Kao-tsung/K'ien-lang, Ch'ien-lung)(4'ün 4.oğlu)(1711-7.2.1799 = 87) (8.10.1735 - 8.2.1796 = 60, 4, 1)

6. Yung Yen(İmp.Chia-ch'ing/K'ia-K'ing, Jên-tsung/Manç.Saiçunga Feng-çen) (5'in 5. oğlu) (1760 - 1820=60)(8.2.1796 - 2.9.1820 =24, 6, 23)

7. Min Ning(İmp.Tao-kuang/Hsuan-tsung/Ch'eng)(6'nın 2. oğlu)(1782-1850=68) (2.9.1820 - 25.2.1850 = 29, 5, 23)

8. I-chu(imp.Hsien-fêng/Wan-tsung)(7'nin 4. oğlu) (1831-Jehol, 1861=30) (25.2.1850 - 22.8.1861 = 11, 5, 25)

9. Tsai-ch'un(İmp.T'ung-chih/Mu-tsung)(8'in tek oğlu)(1856-1875=19) (22.8.1861 - 12.2.1875 = 13, 5, 21)

10. Tsai-t'ien(İmp.Kuang-hsu/Tê-tsung)(Ching Huang-ti)(9'un amca-zâdesi) (1872-1908=36)(12.2.1875 - 14.11.1908 = 33, 9, 0)

11. P'u-i =Mo Ti(İmp.Hsüan-t'ung/K'ang-tê)(1906-1969=63)(10'un yeğeni) (14.11.1908 - 12.2.1912 = 3, 2, 2 + 1-12.6.1917 = 0, 0, 11)(Mançurya imp.u: 9.3.1932-2.9.1945 = 13, 5, 24)

Hânedân Mançu asıllı olup üstelik 11 Mançu imparatorundan sâdece bir tekinin annesi Çinli'dir, dîğer 10 imparatorun anneleri Moğol veyâ Mançu soylularıdır. Buna rağmen Çin'de millî hânedân sayılmışlar, XVII. asırdan sonra Mingler'i unutturabilmişler, XVIII. asırda Çin'e büyüklük, kudret, zenginlik kazandırmaşlardır.

Gerçekte hânedân, Mançu'laşmış bir Moğol âilesinden iner. Âilenin atası olan Möngge Temür, bir Moğol iken, 1412 yılında Chien-chou adlı Mançu kabîlesinin şefi olmuştu. Mançu'laşma böylece başladı. Bilindiği gibi Mançular, Moğollar'ın doğu komşusu ve akrabâsıdır, Moğolistan'la Japon Denizi arasındaki Türkiye'den büyük ülke, Mançurya'dır.

Möngge Temür'ün(ölm.1433) oğlu Cungşan(ölm.1467), bunun torunu da Giancagga(ölm.1582)'dır. Giancagga'nın 4 oğlundan Dahşi (1595-1632=37), Socangga ve Taksi(ölm.1583) bilinmektedir. Büyük oğul olan Taksi'nin oğlu Nurhaci (Çin. T'ai-tsu/T'ien Ming) (1559-30.9.1626=67), hânedânın kurucusudur. Mukden yakınlarında ölmüş ve gömülmüştür. 1599'da Mukden (Shen-yang) taht şehri ol. Mançurya kralı olmuş, başkent ancak 1644'de Pekin'e (Pei-ching) taşınmıştır. Nurhaci'nin kendinden küçük olan 4 kardeşi şunlardır:

1. Nurhaçi (1561-1620=59): 11 oğlundan 4. Udahai(ölm.1655) ve 5. Handai, amcaları Nurhaci'nin generalleridir.- 2. Şuhraci(1564-1611=47): Murhaci gibi bu da Nurhaci ile ayni anneden. 2. oğlu Amin(1587-1640=53) ve 6. oğlu Jirgalang(Çin.Hsien) (1599-1655=56), bu sonuncusunun oğlu Jidu(Çin.Yung-yen)(1633 - 1660 = 27), bunun da oğlu Labu(1645-1681=36)'dur ve Labu'nun neslinden Sushun 1815-1861(=46) yıllarında yaşamıştır.- 3. Yarhaci(ölm.1653).- 4. Bayara (1582-1624=42): oğlu Baiyintu.

Nurhaci'nin zevceleri: =1. Tunggiya Hahana Jacing; =2. Fuca Gundai(dul ve 1 oğullu olarak Nurhaci ile evlendi); =3. Hsiao-lieh Wu Huang-hou, İmparatoriçe Hsiao-tz'û; = 4. İmparatoriçe(1639) Huang-hou(1. imparator Abahay'ın annesi).

Nurhaci'nin kızkardeşi=Eidu(1562-1621=59). Eidu'nun 16 oğlundan: Ebilun (ölm.1674)(64lu Yende, ölm.1727); Daki(=Nurhaci'nin 5. kızı: 1597-1613=16); Turgei (Tr.Turgay)(1596-1645=49); Clege (ölm.1645)(oğlu Centai, ölm. 1655); İldeng (ölm.1663); Kohar (1601-1641 =40).

Nurhaci'nin büyük kızı (1578-1652=74)=Hohori (1561-1624=63), izd. 1601 (oğulları Hoşotu 1594-1633=39). Nurhaci'nin dîğer kızlarından Manggûji(ölm.1636) =1. Hada, izd.1601, =2. bir Moğol beyi, izd. 1628. Yukarıda adı geçen Hoşotu, Nurhaci'nin oğullarından Daişan'ın kızı ile evlenmiştir.

Nurhaci, 1599'da atalarının başında bulunduğu Mançu kabîlesinin (Chien-chou kabîlesi) şefi olmuş, zamanla bütün Mançurya'yı fethetmiş, 1616'da Mançurya kralı olmuşdur. 1621'den beri taht şehri Chen-yang(Mukden) idi ki 1636'da oğlu Abahay, taht şehrini Mukden'den Pekin'e getirmiştir. Nurhaci'nin 16 oğlu şunlardır:

1. Cuyen(doğ.1580): 3. oğlu Nikan(1610-1652=42)'ın oğlu Lambu'dan (ölm.1678) nesli devâm etti.

2. Daişan(1583-1648=65), Pr.Hi: 8 oğlundan 1. Yoto(1599-1638=39), 3. Sahaliyen, Pr.Ying(oğlu Shun-ch'êng), 4. Wakda (ölm.1652), Pr.Ch'ien.

3. Abai(Abay)(1585-1648=63).

4. Tangguldai(1585-1640 = 55).

5. Manggûl tai (1587-1633 = 46): nesli devâm etti.

6. Tabai(158-1639=50): torunu Bordu (ölm.1697).

7. Abatai (1589-1646=57): 2. oğlu Bohoto(ölm.1642) (bunun oğlu Jangtai, 1636-1690=54, bunun oğlu Pai-shou ve bunun da oğlu Wên-chao, 1681-1732=51, şâir); 3. oğlu Bolo(1613-1652 = 39) (nesli devâm etti); 4. oğlu Yolo, Pr.An(1625-1689=64) (bunun 20 oğlundan: 5. Margun, 1663-1709=46 ve bunun oğlu Hua-ch'i, ölm.1719; Yolo'nun 16. oğlu Yüan-tuan, 1671-1704= 33, şâir).

8. Abhai: 1. Mançu imparatoru (aş.bk.)(1592-1643 =51).

9. Babutai(1592-1633=41)

10. Degelei(1596-1635=39): nesli devâm etti.

11. Babuhai(1596-1643 = 47).

12. Ajige(1605-1651=47): nesli devâm etti.

13. Laimbu(1611-1646=35).

14. Dorgon(1612-1650=38), Pr.Jui(Chung): nesli devâm etti.

15. Dodo, Pr.Yü, Shih Wang (1614-1649=35): oğulları Dorbo, Doni (ölm.1661) ve Oja'dan (ölm.1702) nesli devâm etti.

16. Fiyanggû: genç öldü.

Nurhaci'nin Anggola adlı 1636'da ölen câriyeden doğma bir oğlu daha vardır.

İmparator(no.1) Abahai(Abakhai)(Tr.Abahay): Annesi İmparatoriçe Hsiao-tz'û (1575-1603 = 28), 17 yaşında iken kendisini doğurmuştur. Bu kadın, Mançular'ın Yehe kabîlesi şefi Yangginu'nun kızkardeşidir.

1. İmparator'un zevceleri: =1. İmparatoriçe Hsia-tuan Wên Huang-hou (1599-1649=50), izd. 1614, yş.15, izd.müd. 29, 1643'te dul. Babası Manggus Han, Cengiz'in kardeşinin soyundan, Batı Mançurya'da Moğol Korçiin boyu beyi idi. =2. İmparatoriçe Dowager Hsiao-chuang Wên Huang-hou Shun-chih (1613-1688=75), izd.1625, yş.12, izd.müd.18, 1643'te dul kaldı, oğlu 2. ve torunu 3. imparatorların saltanatını gördü. Bu imparatoriçe, 1. İmparatoriçe'nin birâder-zâdesi olan bir Moğol prensesidir. Babası Jaisang Han, 1. İmparatoriçe'nin kardeşidir. 1661-1669 yıllarında torunu çocuk imparator için saltanat nâibesi oldu.

1. İmparator'un 14 kızından 9'u, Cengizli Moğol prensleri ile evlendi. 11 oğlundan 7'si büluğ yaşına kadar yaşadı. 1. İmparator'un kızlarından bâzıları: 14. Prenses K'o-ch'un=Wu Ying-hsiung(katli 1674); Yatu, Prs.Yung-mu(1629-1678=49), Atu, Prs.Sh-hui(1632-1700=68), Tuan-hsien(1633-1648=15), 2. İmparatoriçe'den olan 3 prensestir ve üçü de 2. İmparatoriçe'nin babası Jaisang Han'ın âilesinden Moğol prensleri ile evlendiler. Bunlardan Atu, 3 def'a evlendi: =1. Enggeder Han'ın oğlu, izd. 1643, yş.11, izd. müd.5;=2. Septen Han(ölm.1668), izd. 1648, yş.16, izd.müd.20; = 3. Barin Han(katli 1675), izd. 1669, yş. 37, izd. müd.6.- 1. İmparatoriçe'den olan prensesler Makata, Prs.Wên-chuang(1625-1663=38), Tuan-ching(1628-686=58), Tuan-chên (1634-1692=58)'dir. Hepsi Moğol prensleri ile evlendiler. Bunlardan Makata, 2 izdivaç yaptı: = 1. Erke Hongho Eje (1623-1641=18) b.Lindan Hutuktu Han Hahar (1592-1634=42), izd. 1636, yş.11, izd. müd.5; = 2. Abunai(ölm.1675)(1. zevci Erke'nin kardeşi), izd. 1642, yş.17, izd.müd.21. Bu 2. izdivaçtan doğan Barin (Burni) Han (1643-1675=22), kendisinden 9 yaş büyük olan teyzesi Prs.Atu (yk.bk.) ile evlenmiştir.

1. İmparator'un 9. oğlu yerine geçti. 1. oğlu: Haoge, Pr.Su(1609-1648=39) (bunun neslinden son Su Prensi Shan-ch'i(1863-1921=58), 1907-11'de Mançurya dâhiliye nâzırı idi); 6. oğul Gose, Pr.Kao-hou(1637-1670=33).

2. İmparator (ölm.1661): 30 yaşındaki annesi 2. İmparatoriçe ve 44 yaşındaki üvey annesi ve annesinin halası 1. İmparatoriçe'nin niyâbetlerinde 5 yaşında tahta çıktı. Fransa kralı XIV. Louis ile aynı yılda doğdu(1638), onunla ayni yılda (1643) ve onun gibi 5 yaşında tahta çıktı. Ancak onun gibi uzun bir saltanat süremedi. 23 yaşında delikanlı iken öldü. 8 oğlundan ancak 4'ü ve 6 kızından ancak 1'i bülûğa erdi, dîğerleri küçük yaşta öldüler. Kızı Kung k'o(1654-1685=31), Oboi Han'ın yeğeni ile evlendi. Bülûğa eren 4 oğlundan biri, 3. oğul, yerine tahta geçti. Dîğer 3 oğlu: Fu-ch'üan, Pr.Yü Ch'in-wang(Hsien)(1653-1703=50)(oğlu Yü prensi Pao-t'ai); Ch'ang-ning (1657-1703=46) (nesli devâm etti); Lung-hsi, Pr.Ch'un (1660-1679=19)(1 oğlu oldu). Yü prensi Fu-ch'üan'ın annesi Huang-fu Ning-chüeh Fei, Mançular'ın Donggo klanındandır. 2. İmparator'un imparatoriçesi: Hsiao-k'ang(1640-1663=23)(3. İmparator'un ann.), izd.1653, yş.13, izd. müd.8, 1661'de dul.

3. İmparator (ölm.1722): 7 yaşında tahta çıktı. 1669'a kadar 8 yıl niyâbet altında yaşadı. 62 yıl sltanat sürdü. Müelliftir. 34 oğlundan 4.'sü yerine geçti. Bülûğa eren dîğer oğulları şunlardır:

1. oğul Yin-t'i(1672-1734=62); 2. oğul Yin-jêng(1674-1725=51)(Li=Li Ch'in-wang prensi)(annesi: İmparatoriçe Hsiao-ch'êng, 1654-1674=20); 3. oğul Yin-chih, Yin prensi (1677-1732=55)(7 oğlundan Hung-ching 1777'de öldü); Yin-ch'i, Pr. Hêng(Yün)(1680-1732=52); Yin-yu, Pr.Ch'un(Tu)(1680-1730=50); Yin-ssu (1681-1726=45) (annesi: Wei Liang-fei, ölm.1711); Yin-t'ang(1683-1726=43, Kansu'da öldü) (oğlu Hung-chêng); Yin-t'ao, Pr.Li(I) (1686-1763=77); Yin-hsiang, Pr.I (1686-1730=44, şâir, nesli devâm etti) (annesi: Chang-chia, ölm.1699); Yin-wu, Pr.Yü (K'o)(1693-1731=38); Yin-lu (1695-1767=72, nesli devâm etti); Yin-li, Pr. Kuo(I) (1697-1738 = 41).

4. İmparator(ölm.1735): Annesi: Hsiao-kung Jên Huang-lou (1660-1723=63), oğlunun tahta çıkmasından bir kaç ay sonra öldü. 10 oğlu ve 4 kızından 4 oğlu ve 1 kızı bülûğ yaşına kadar yaşadı. İmparator olan 4. oğlu dışında bülûğ yaşına erişen oğulları: Hung-shih(1704-1727=23), Hung-chou(1712-1770=58) ve Hung-yen(1732,1765=33) (bunun torunu: I-hsiang, ölm.1881, Kanton ve Mukden askerî vâlîsi).

5. İmparator(ölm.1799): 60 yılı aşkın tahtta kaldı. Tahttan ferâgatinden 3 yıl sonra 87 yaşında ölerek rekor kırdı. Annesi: Hsiao-shêng(1693-1777 = 84) oğlunun cülûsunda 43 yaşında idi. 6'sı çocuk ölen 17 oğlu ve 5'i çocuk ölen 10 kızı oldu. Şâirdir. Kızları:

Ho-ching(1731-1792=61)= Septen Baljur Han(Moğol beyi, ölm. 1775).- Ho-chia (1745-1767=22) = Fu-lung-an(12743-1834=91), izd.1760, yş.15, izd.müd.7.- Ho-ching (Chun-k'o) = Tsereng Han(Cengiz'in 21. kuşaktan torunu) (ölm.1750).- Ho-hsia (1775-1823=48) = Ho-shên(1750-1799=49), izd. 1790, y.15, izd.müd.9.- Ho-k'o = Chao-hui(1708-1764 = 56)(1759'da Doğu Türkistân'ı alarak Sinkiang = Yeni Dominyon adını veren Çin seraskeri).

5. İmparator'un oğulları: Yung-ch'êng, Pr.Li(1739-1777=38)(annesi: Chin (Shua-chia Huang-kuei-fei), ölm.1755).- Yung-ch'i(1741-1766=25) (oğlu Mien-hi, 1764-1815 = 51, bunun oğlu şâir I-hui, 1799-1838 =39).- Yung jeng(1744-1790 = 46).-

Yung-hsüan, Pr.I(1746-1832=86, şâir)(annesi: Chin, ölm.1755). Yung-hsing, Pr.Chêng(1852-1823=71, müellif)(annesi: Chin, ölm.1755).- Yung-lin, Pr.Ch'ing (1766-1820=54). Bu şonuncunun oğulları: Mien-min(ölm.1836), Mien-t'i (ölm.1849), Mien-hsing. Mien-hsing'in oğlu başbakan I-k'uang(1836-1916=80) ve bunun oğulları Çin generalleri Tsai-cheng (oğulları P'u-chong ve P'u-jui), Tsai-fu ve Tsai-luen.

6. İmparator (ölm.1820): Annesi: Hsiao-i(Wei)(1727-1775=48). Zevceleri: =1. İmparatoriçe Hsiaoo-shu(Hitalu)(ölm.1797)(7. İmparator'un ann.). =2. İmparatoriçe Hsia-ho(Niuhuru) (1776-1850=74). En büyüğü çocukken ölen ve 2.'si 7. imparator olan 5 oğlu ile 7'si çocuk ölen 9 kızı oldu. 3. kızı Chuang-ching (1781-1811=30)=So-t'ên-mu-to-pu-chi(Korçin Moğol beyi, ölm.1825), izd. 1801, yş. 20, izd. müd.10. Büyük oğlu Mien-mu'dur. 3., 4. ve 5. oğulları:

Mien-k'ai, Pr.Tun(K'o)(1795-1839=44)(hepsi kendinden önce ölen 3 oğul).- Mien-hsin, Pr.Juii(Husi)(ölm.1828) (oğlu şâir I-chih(I-yüeh), 1826-1850=24).- Mien-yü, Pr.Hui, Pr.Tuan(1814-1865=51, şâir). Mien-yü'nün oğulları Kuei-ho ve Kuei-ch'ing. Bunlardan ilkinin oğlu Tuan-fang(1861-1911=50) ve ikincisinin oğlu Tsai-tsê(1906-11'de mâliye nâzırı).

7. İmparator(ölm.1850): Asıl adı Ming Mien-ning olup şâirdir. 2'si çocuk ölen 9 oğlu ve 10 kızı oldu. 4. oğlu, 8. imparator oldu. Eşi: İmparatoriçe Hsiao-ching(Borcigit Moğol prensesi), asıl adı Dowager(1812-1855=43), zevcinden 30 yaş küçüktür. 8. İmparator'un annesi olan dîğer eşi: İmparatoriçe Hsiao-ch'üen(Niuhuru)(1808-1843=35), oğlunun cülûsundan önce öldü. 7. İmparator'un oğulları:

I-tsung, Pr. Tuen (1831-1889=58): oğulları: Tsai-lien (doğ.1854-1901'den sn.) (bunun oğulları P'u-ch'eng 1893-1910 ve P'u-sin 1896-1910); Tsai-i(doğ.1855 - 1902'den sn.) (Boksörler'in lideri) (oğulları:P'u-tsiuen(doğ.1875) (oğlu Yu-ngan, doğ.1893) ve P'u-tsiun(doğ. 1885), velîahd = Ta-A-ko 1900-1901=1); Tsai-lan (doğ.1856 - 1901'den sn.)(oğuları: P'u-cho 1882, P'u-yên 1892 ve P'u-sin 1893); Tsai-yang (doğ. 1859) (oğulları: P'u-sin, P'u-yên, P'u-pi, P'u-chien).- I-hsin, Pr.Kung (1833-1898=55): başbakan, hâriciye nâzırı(1861-1884 + 1894-1898), şâir, müellif. Kızı Jung-shou(1854-1911=57)=Chih-tuan (ölm.1871), izd. 1866, yş.12, izd.müd.5. I-hsin'in oğulları: Tsai-ch'êng(1858-1885=17) ve Tsai-ying(1861-1909=48) (oğulları: P'u-wei 1880, P'u-ju 1899 ve P'u-hui 1906).- I-huan, Pr.Ch'un (Hsien)(1840-1.1.1891=51): 5. oğlu, 10. İmparator(aş.bk.)'dur. 6. oğlu Tsai-hsün(doğ. 1885) ve 7.'si Tsai-t'ao(doğ. 1887)'dur.- I-ho, Pr.Chung(1844-1868=24).- I-hui, Pr.Fu (1845-1877=32)(oğlu Tsai-tuan).- Çocuk ölen büyük oğlu: I-wei(ölm.1831)(Vel.1820-1831).

8. İmparator (ölm. 1861): Oğlu 9. İmparator ve kızı Jung-an (1855-1875 =20) =Fu-chên (ölm. 1910), izd. 1873, yş. 18, izd. müd. 2. Zevceleri:

= 1. Tse-ngan (ölm. 1881): Doğu eyâletleri için saltanat nâibesi: 1861-1873 =11.- =2. Tung-kong (1835-1881 = 46).- =3. İmparatoriçe Hsiao-ch'in Huanghu (asıl adı Mançuca Yehe Nara=Yehonala) (ölümünden sonra: Hsiao-ch'in, Hsien Huang-hou) (Avrupa'da: İmparatoriçe Dowager veyâ İhtiyar Buddha) (bir Mançu soylusunun kızı) (1835-15.11.1908 =73), Çincc adı Tz'û-hsi Huang-t'ai-hou: odalık ol. izd. 1851, yş.16, izd. müd. 10. 9. İmparator'un annesi. Batı Eyâletleri için saltanat nâibesi: 1861-1873 = 12 + bütün imparatorluk için saltanat nâibesi: 1881-4.3.1889 = 8 + 22.9.1898-15.11.1908 = 10 = 30 yıl.

9. İmparator (ölm. 1875): 5 yaşında cülûs etti, 19 yaşında öldü. Kardeşi ve oğlu yoktur. 23.2.1873'e kadar 12, 6, 2 müddetle annesi ve üvey annesinin müşterek niyâbetlerinde yaşadı. Niyâbetsiz 2 yıl saltanattan sonra öldü. =Ha-lu-t'o, izd. 1872, izd. müd. 3. Böylece onunla 1861'de Çin târîhinde çocuk ve kukla imparatorlar gerçekte hükümdâr olarak saltanat nâibesi imparatoriçeler devresi açıldı ve Çin'de monarşinin ilgaasının mühim sebeblerinin başında geldi.

10. İmparator (ölm.1908): 3 yaşında iken amca-zâdesi 9. İmparator'un yerine imparator ilân edildi (1875). Teyzesi olan İmparatoriçe Hsiao-ch'in (Dowager), 12.1.1875'te onu şahsen evlâd edinmiş ve velîahd ilân etmişti. Bu sûretle babası (ölm. 1.1.1891) hayatta olduğu hâlde tahta geçirildi. Zehirlenerek öldürüldü. Teyzesi İmparatoriçe'nin niyâbeti altında saltanat sürdü. 1889'da İmparatoriçe Kouang-siu ile evlendirildi ki, dayı-zâdesi idi (teyzesi Nâibe İmparatoriçe Dowager'in kardeşi Kouei-siang'ın kızı). Bu izdivaç 19 yıl sürdü. Ayrıca 10. İmparator'un 2 kızkardeş odalığı çok ünlüdür: Mançu soylusu ve Çin generali Chih-jui'nin yeğenleri olan bu 2 kızkardeş Chin-fei (1874-1924 = 50) ve "İnci Odalık" diye ünlü Chên-fei (1876-1900 = 24)'dir. İkincisi İmparator'un hayâtında öldü, ablası 32 yaşında dul kaldı. 10. İmparator'un çocuğu yoktur. 10. İmparator, Prens I-huan'ın 7 oğlunun 5.'sidir. 10. İmparator'un kardeşleri:

Tsai-tien (1868-1908 = 40): Vel. 1875-1906 = 31.- Tsai-hsün (doğ. 1885): büyükamiral. Oğlu: P'u-kuen (doğ. 1904).- Tsai-t'ao (doğ. 1887): mareşal, genel kurmay başkanı. Oğlu: P'u-chia (1908).- Tsai-fêng (1870-1942'den sn.), Pr. Ch'en: İmparatorluk nâibi 1908-1912 (oğlu nâmına) = Lung-yu (Yua-lung) (Sung-lu'nun kızı), izd. 1902 (anaimparatoriçe: 1908-1912). Tsai-fêng'in büyük oğlu son (11.) İmparator'dur. 2. oğlu: P'u-chich (doğ. 30.5.1907): Vel. 1908-1912, Mançurya imparatorluk velîahdi 1935-1945 = Hiroko, Japon marki'si Saga'nın kızı, izd. 1937. Son imp. P'u-i'nin kendinden kç. 7 hemşîresinin büyüğü Yunha (doğ. 1908), sn. Yunying, sn. Yunxin, sn. ressam Yunxian, en küçükleri Yun-huan (1923) olup hepsi Kıt'a Çini'nde çalışıyorlar.

11. İmparator: P'u-i, imparatorluk titri: Hsüan-t'ung, K'ang-tê. Doğ. Pekin, 7.2.1906 - ölm. Pekin, 1969 = 63. Çin imparatoru: 14.1.1908-12.2.1912 = 3, 2, 28 + 1-12.6.1917 = 11 gün. 2, 9, 6 yaşında babasının nâibliği altında cülûs etti. 6, 0, 3 yaşında cumhûriyet îlânı ile hal'edildi. 5.11.1924'e, 19 yaşına kadar Pekin'deki Yasak Şehir denen imparatorluk sarayında yaşamasına müsâade edildi. Bu arada 11 yaşında 11 gün için Ordu tarafından gene imparator îlân edildi. 12.1924'te Japonya himâyesinde Tiençin'de, sonra Dairen'de yaşadı. Mançurya'nın Çin'den ayrılıp aslında Japonya'ya bağlı, fakat resmen müstakil devlet îlânı üzerine (18.9.1931), 9.3.1932'de Mançurya devlet başkanlığını "imparator nâibi" sıfatıyla üzerine aldı ve 20.1.1934'te Mançurya imparatoru olarak 1 Mart'ta tâc giydi. Mançurya'dan Japonlar'ın ayrıldığı güne kadar (2.9.1945) Mançurya imparatorluğu devâm etti. 9.1945-1950 arasında Rusya'da habsedilip Çin'e geri verildi. 1950-1959'da Çin'de habsedilip son 10 yılında bahçıvanlık yaptı. Fakat hakkında hürmetsizlik gösterilmedi. Mançurya tahtından ayrıldığı zaman 40 yaşında idi. = 1. Shon-fi, talâk 1922, =2. Yueh-hua (Kuo Po-lo), Mançu dukası Yung Yueng'in kızı, izd. 1922 (bu arada 2 kızla da odalık ol. evlendi), =3. Li Shu-hsien (doğ. 1926), izd. 1962 (Pekin'de bir Çinli hemşîre). Son imparatorun kardeşi ve son imparatorluk velîahdi Pu-Çe, 1988'de Pekin'de hayatda idi.

1851-1864'de Hung Hsiu-ch'üan, Nankin'de (Nah-ching) T'ai-p'ing T'ien-kuo devletini kurdu, âsî devlet Mançular'ca ortadan kaldırıldı.

Cumhûriyet

Batılılar'ın ve Batı tekniğini alan Japonya'nın Çin'e onur kırıcı müdâhaleleri ve bunu önleyemeyen Hânedân'ın kadın nâibe-imparatoriçeler elinde kalması, çocuk imparatorlar, Mançu Hânedânı'nın prestijini kırdı. 1870'lerde Yâkub Hân, Doğu Türkistân'da bir Türk devleti kurarak Çin'den ayrıldı ve Türkiye'ye bağlandı. Tibet, müstakil hâle geldi. Moğolistan da fiilen müstakildi. Bu dağılmaların yanında Portekiz'in (Makao) yanında İngiltere (Hong-Hong), Fransa ve Almanya da Çin'de birer liman ele geçirdiler. Ancak Japonya, Çin imparatorluğundan ülkeler kopardı. 1894-95 Japon-Çin harbini kazanan Japonya, 17.4.1895 Shimonoseki Muâhedesi ile, Formoza (Taiwan) ve Peskador (Kamoy) adalarını Çin'den koparıp ilhâk ettiği gibi, Kore krallığının Çin tâbiiyyetinden çıkıp tamâmen istiklâlini sağladı. "Bokser" denen Avrupalılar'ı Çin'den kovmak gaayesindeki ve bir Mançu imparatorluk prensinin liderliğindeki tedhiş örgütünün Pekin'deki Almanya imparatorluk orta elçisini öldürmesi üzerine, Avrupa Büyük Devletleri ve Japonya, bir Alman mareşalinin başkumandanlığında Çin'e asker çıkarıp Pekin'e girdi. Bu çok mühim olay 1900 yılında geçti. İşgalciler, Çin halkının kapısının eşiğini yerlere kapanarak öptükleri "Yasak Şehir" denen imparatorluk sarayına girdiler. Prensleri öldürdüler. Buda heykellerini yerlere çaldılar. Câriyelere tecâvüz ettiler. Tek parçası hazîne değerindeki mücevherleri, eşsiz san'at eserlerini, porselenleri kırıp saçtılar, yağmâladılar, Avrupa'ya götürüp sattılar, müzelerini süslediler. Çin'de Batı düşmanlığı üzerine müesses komünizmin menşei budur. Binâenaleyh Batı ile işbirliği yapmak isteyen Kuomintang (Çin Milliyetçi Partisi), zamanla komünizm karşısında gerildi, zîrâ Çinliler'e göre Batı medeniyetinden yeterli derecede nefret etmiyordu.

Ancak Kuomintang'ın da Çin toplumu için yanlış tutumları oldu. Çin Komünist Partisi, Moskova'ya bağlı olarak teşekkül etti ve 1927'de Mao Tse-tung'u başkanlığa seçti. Komünizm, tabîatıyle monarşiye karşı idi. Daha 15 yıl önce Kuomintang'ın başına geçen Sun Yat-sen ise, Hristiyan'dı (Protestan) ve Batı ile işbirliğini savundu. Cumhûriyet gibi, Çin toplumuna tamâmen yabancı bir rejim îlân edip Mançu hânedânını tahttan ferâgate zorladı. Çinliler, inançlarını, birliklerini sağlayan kutsal imparatorlarını kaybettiler, boşlukta kaldılar. Zâten Çin Komünizmi uzun müddet Kuomintang'ın bir fraksiyonu olarak ortada kaldı. Kuomintang'ın başına Çankayşek geçince, iç savaş başladı. Japonya'ya gün doğdu. Daha 1910'da Kore'yi ilhâk eden Japonya, Mançurya'da deniz üslerini zâten elde etmişti. 1931 eylûlünde Mançurya'yı istîlâ etti ve Çin-Japon harbi başladı. Çin'in yarısı ve en değerli sâhil eyâletleri Japonya'nın eline geçti. İkinci Cihan Harbi'ne bu tablo ile girildi. Birinci Cihan Harbi'ne girmeyen Çin, ikincisine katıldı. 1931'de Japonya ile başlayan savaş ancak 1945'te sona erdi. Japonlar'a karşı tek cephe teşkîli için Mareşal Çankayşek, komünistlere büyük tâvizler verdi. Mao bu tâvizleri akıllıca kullandı. Savaşta Kuomintang ile işbirliği yaptı. Savaş bitince iç harbi yeniden başlattı. Japonya'nın teslîmi ve Çin'den, Kıt'a Asyası'ndan el çektirilmesi ile işin bittiğini sanan A.B.D., müttefiki, kendisi ve eşi Hristiyan olan, Batı taraftârı Çankayşek'i kendi problemleriyle baş başa bıraktı. Stalin ise, var gücüyle Mao'yu destekledi.

1626'da Mançurya'yı, 1636'da Kuzey Çin'i ve Pekin'i, 1644'te Nankin ve Hang-cheu, Fu-cheu ile Orta Çin'i, 1651'de Kanton'u ve Güney Çin'i ele geçiren Mançu Hânedânı, 1650-1850 arasında Çin'de birliği sağladı ve Çin'e ihtişamlı bir dönem yaşattı. 1850'den îtibâren Avrupa, sonra Japon müdâhaleleri, kuzeyde Rusya'nın

Mançurya ve Moğolistan çevresini, sonra Türkistân'ı istîlâsı, tahtta kudretli imparatorlar yerine çocuklar ve nâibe imparatoriçeler, birliği parçaladı ve Hânedân'ı düşürdü. XVIII. asır, Çin'in ve Mançu Hânedânı'nın büyük asrı oldu. 1715'te Tibet, 1769'da Birmanya, 1791'de Nepal ve ayni yıllarda Doğu Türkistân, Çin'e tâbî oldu. Japonya, içine kapanmış, sönük, ikinci derecede bir devletti. Bir gün Çin'i alt edebileceği hayâl dahi edilmiyordu. Mançurya'nın Ninguta şehrini merkez yapan Odoli Mançu boyunun beyleri olarak ortaya çıkan Mançu Hânedânı, her zamân için Moğolistan'ı yöneten Cengiz hânedânından hanlarla içli dışlı akrabâ oldular, İç ve Dış Moğolistan, Çin'in bir parçasını teşkîl etti. Ancak Çin'de cumhûriyet îlân edilince Moğolistan'da da hanlık rejimi yerine cumhûriyet îlân edildi ve Çin'den koptu. Mançu ırkından olan Mançu Hânedânı, bir Mançuluk siyâseti gütmedi. Bilakis Mançurya'yı Çinli'leştirdi. Milyonlarca Çinli, Mançurya'ya yerleşti. Mançular, dillerini bırakıp Çince konuşmaya başladılar. Bugün on milyonlarca Mançu, vaktiye on milyonlarca Türk'ün ve Moğol'un başına geldiği gibi, Çince konuşmaktadır. Mançuca, âdetâ bilinmeyen bir dil hâlindedir.

Dr. Sun Yat-sen (Hsiang-şan/Guang-dung, 1866 - Pekin 1925 = 59), Protestan bir Çinli, Kuomintang'ın lideri ve Çin İhtilâli'nin başıdır. Ancak Çin'de halka asla inemedi. Bir kısım aydınlara hitâb etti. Hânedânı ferâgate zorladı. Kendisi cumhur başkanı olamadı. Orduyu elinde bulunduran General Yuan Chih-kai'ı cumhur başkanı îlân etti (12.2.1912). Bu general 1915 aralığında kendisini imparator îlân etmeye cesâret etti, 1916 ocağında öldürüldü. Li Yuan-hong başkan oldu. 1.7.1917'de yerini Feng Kuo-chang, 4.9.1918'de Hsu Chih-chang, 1922'de Tsao Kun aldı. Bu arada bir ara başkan da olan (5.6.1916'ya kd.) Sun Yat-sen sâdece millî lider kabûl edildi. Gerçekte sâdece komünist ve milliyetçi aydınların lideri idi. Bugün de öyledir. Hem Pekin'de, hem Formoza'da millî liderdir ve heykelleri vardır. Her iki taraf da bugün, Sun Yat-sen'i çarpıtmakla birbirlerini ithâm ediyorlar. Ancak Sun Yat-sen'in komünist olmadığı ve Batı tarafdârı olduğu âşikârdır. 12.3.1925'te Dr. Sun öldü.

4. 1927'de devlet merkezi Pekin'den Nankin'e getirildi ve Pekin adı Peip'ing, 31.1.1949'da Pei-king olarak değiştirildi. 7.1926'da iktidar, General (Sn. Mareşal) Chiang Kai-shek (Şankayşek)'in eline geçti (Çekiang 1887 - Taipei, 5.4.1975 = 88). Bu zât, 1927'de Dr. Sun'un baldızı ve Hristiyan olan Song Meiling ile evlendi ki, "Madam Şankayşek" olarak ve Çin imparatoriçelerinin geleneğini devâm ettirerek çok aktif politik rol oynamakla meşhurdur. Çankayşek, Japonlar, Pekin'den sonra Nankin'i ve Şanghay'ı da istîlâ edince, başkenti güney-doğuda Çunking'e götürdü (1938) ki 1946 temmuzunda Nankin yeniden başkent oluncaya kadar bu durum devâm etmiştir. Çankayşek, siyâsî ağırlığı olmayan cumhur başkanları da seçtirdi: Lin-Sen 2.8.1943'te ölünce yerine Wan Tsing-wei'yi getirdi. O da 10.11.1944'te ölünce Şankayşek kendisi başkan oldu. Ancak 21.1.1949'da Li Tson-jen, cumhur başkanı oldu.

Ma Tse-tung (Mao Çe-tung/Mao Dzı-Dung) (Şao-şan/Hunan, 1893 - Pekin, 9.9. 1976 = 83), 1949 nîsânında Nankin ve Şanghay'ı, mayısta Hank'eu'yu, ekimde Kanton'u Milliyetçiler'den aldı. 30.9.1949'da Pekin'de Çin Halk Cumhûriyeti'ni îlân etti. Sun Yat-sen'in dul eşi ve Madan Şangayşek'in ablası, Mao'nun tarafını tuttu ve Çin Halk Cumhûriyeti'nin 6 başkan yardımcısından biri oldu. Mao'nun eşi de fiilen yönetime katıldı. Mao, Çin'de iyice yerleşince, Moskova'ya tâbî olmaktan vaz geçti ve Maoizm denen komünist mezhebini kurdu. Milletlerarası komünizm, Ruscu ve Çinci olarak başlıca ikiye ayrıldı.

1967'de devlet başkanı Liu Shao-shih görevinden alındı ve devlet başkanlığı makaamı 1982 ekiminde Li Yian-nian'ın (doğ. 1905) tâyînine kadar açık kaldı.

Kıt'a Çini'ni kaybeden Şangayşek ise, Formoza adasına çekildi ve orada 8.12.1949'da Çin Cumhûriyeti'ni kurdu (Milliyetçi Çin=Taiwan). 26 yıl bu devletin başkanlığını yaptı. Ölünce yerine önce Yen Chia-kan, onun müddetinin bitmesiyle 21.3.1978'de Şangayşek'in -evvelce başbakan olan- büyük oğlu Chiang Ching-kuo, başkan oldular.

Cumhurbaşkanları: Sun Yat-sen (Sun İ-hsien) 1912 (aynı zamanda başbakan), Yüan Shih-k'ai 1912 (aynı zamanda başbakan), Li Yüan-hung 1916, Feng Kuo-chang 1917, Hsü Shih-ch'ang 1918, Li Yüan-hung 1922, Ts'ao K'un 1923, Tuan Ch'i-jui 1924, Chang Tso-lin 1927; Chiang Chieh-shih 1928, Cheng Ming-hsü 1931, Lin Sen 1932, Chiang Chieh-shih (2) 1943; Mao Tse-tung 1949, Hua Kuo-feng 1976, Hu Yao-pang 1981. Mao 1958'e kd. Komünist Parti liderliği (ki 1935'de Po Ku=Ch'in Pang-hsien yerine 1928'de kurulan Çin Komünist Partisi'nin 4. lideri olmuştu) yanında cumhur başkanı da oldu. Yukarıda Mao'dan sonraki Komünist Parti liderleri gösterildi. Mao 1958'de cumhur başkanlığından çekilip yalnız Komünist Parti lideri kaldı. Şunlar cumhur başkanı oldular: Liu Shao-ch'i 1958, Tun Pi-wu 1969, Chu Te 1975, Yeh Chien-ying 1976, Li Hsien-nien 1983. Başbakanlar: Chou En-lai 1949, yerine Hua Kuo-feng 1976, Chao Tzu-yang 1980

T'ai-wan cumhur başkanları ve Kuo-min-tang=Milliyetçi Parti liderleri: Li Tsung-jen 1949, Chiang Chieh-shih 1950, Yen Chia-kan 1975, Chiang Ching-kuo 1978. Başbakanlar: Yen Hsi-shan 1949, Ch'en Ch'eng 1950, Yü Hung-chün 1954, Ch'en Ch'eng 1958, Yen Chia-kan 1963, Chiang Ching-kuo 1972, Sun Yün-suan 1978.

Târîhî Coğrafya

Çin imparatorluğu ve tâbî devletleri -Çinhindi dışarıda, Kore, Tibet ve Moğolistan içeride sayılarak- Yeni Çağ'da şu gelişmeyi göstermiştir:

1453: Dünyâ 400.000.000, bundan Çin 60.000.000. Türkiye (Osmanlı), Türkistân (Timurlu), Mısır (Memlûk) Türk imparatorluklarından sonra gelen dünyânın 4. büyük ve kudretli devleti idi.

1500: Dünyâ: 440.000.000, bundan Çin 53.000.000.

1600: Dünyâ: 548.000.000. Çin 12.268.000 km2 ve 80.000.000. Türkiye (Osmanlı), İran (Safevî), Hindistan (Timurlu) Türk imparatorluklarından sn. dünyânın 4. devleti.

1700: Dünya 684.000.000. Çin 12.268.208 km2 ve 120.000.000. Türkiye (Osmanlı), Hindistan (Timurlu), İran (Safevî) Türk İmparatorluklarından sn. dünyânın 4. devleti.- 1578 nüfûsu 61.000.000, 1662 100.000.000, 1710 116.000.000, 1729 127.000.000, 1741 143.000.000.

1750: Dünyâ 700.000.000. Çin 10.797.408 km2 ve 180.000.000. Türkiye (Osmanlı), Fransa ve İngiltere'den sn. dünyânın 4. devleti.- 1754 184.500.000, 1778 243.000.000, 1796 275.700.000.

1800: Dünyâ 839.000.000. Çin 11.765.119 km2 ve 280.000.000. Fransa, İngiltere, Rusya, Türkiye'den sonra dünyânın 4. devleti.- 1814'te 374.600.000.

1825: Dünyâ 956.000.000. Çin 11.765.119 km2 ve 320.000.000. İngiltere, Fransa, Rusya, Türkiye'den sn. dünyânın 5. devleti. Büyük şehirler: Pekin 1.300.000, Kanton 1.100.000, Tiençin 950.000, Hanko 700.000, Fuçov 400.000 Nankin 200.000, Seul 200.000.

Will Durant'a göre (I, 769) Çin'in nüfûsu: M.Ö. 280'de 14.000.000, M.S. 200'de 28.000.000, 726'da 41.500.000, 1644'te 89.000.000, 1743'te 150.000.000, yalnız asıl Çin'in nüfûsudur.

1850: Dünyâ 1.137.000.000. Çin 11.764.090 km2 ve 380.000.000 (dîğer bir tahmin: 414.500.000). İngiltere, Fransa, Rusya, Türkiye'den sn. dünyânın 5. devleti. Pekin 1.100.000, Kanton 1.000.000, Tiençin 800.000, Hanko 600.000, Fuçow 360.000, Şanghay 242.000, Seul 200.000.

1875: Dünyâ 1.326.000.000. Çin 10.204.090 km2 ve 430.134.000. İngiltere, Almanya, Rusya, Fransa, Türkiye, Avusturya'dan sn. dünyânın 7. by. devleti. Pekin 1.649.000, Kanton 1.000.000, Tiençin 930.000, Hanko 800.000, Fuçow 600.000, Ningpo 400.000, Amoy 300.000, Şanghay 291.000, Seul 250.000, Seul 250.000, Takao 219.000, Çungking 208.000.

1900: Dünyâ 1.491.000. Çin 11.505.821 km2 ve 347.500.000. 10. ve sonuncu by. devlet. Pekin 1.000.000, Kanton 850.000, Hanko 850.000, Hangçeu 700.000, Tiençin 700.000, Fuçow 650.000, Şanghay 620.000, Suçow 500.000, Çungking 300.000, Kâşgar 250.000, Mukden 250.000, Ningpo 250.000, Nankin 225.000, Harbin 200.000, Hsingan 200.000, Lançow 200.000, Çangşa 200.000.

1915: Dünyâ 1.782.000. Çin 11. 502.280 km2 ve 398.386.000. 10. ve sonuncu by. devlet. Hanko 1.321.000, Şanghay 1.000.000, Kanton 900.000, Pekin 845.000, Tiençin 800.000, Fuçow 624.000, Hangçow 595.000, Çungking 518.000, Suçow 500.000, Ningpo 460.000, Nankin 369.000, Mukden 300.000, Hsingan 250.000, Kâşgar 250.000, Harbin 250.000, Lançow 250.000, Çangşa 250.000, Hsinking 200.000.

1925: Dünyâ 1.965.000. Çin 9.957.776 km2 ve 447.212.000. 8. ve sonuncu by. devlet. Şanghay 1.500.000, Hanko 1.475.000, Kanton 900.000, Hangçow 892.000, Pekin 805.000, Çengtu 800.000, Tiençin 800.000, Çungking 509.000, Hsingan 500.000, Lunçow 500.000, Nankin 381.000, Fuçow 350.000, Amoy 300.000, Kâşgar 300.000, Çangşa 300.000, Ningpo 271.000, Tsinan 250.000, Wençow 201.000, Yârkend 200.000.

1940: 9 by. devletin 8.si olan Çin'deki en by. şehirler: Şanghay 3.713.000, Hanko 2.309.000, Pekin 1.556.000, Tiençin 1.292.000, Kanton 1.123.000, Nankin 1.019.000, Çengtu 800.000, Fuçow 680.000, Çungking 635.000, Wençow 631.000, Çangşa 606.000, Hangçeu 591.000, Tsingtao 537.000, Hsingan 500.000, Lançcu 500.000, Çengteh 460.000, Tsinan 425.000, Amoy 360.000, Kâşgar 360.000, Ningpo 325.000, Yârkend 238.000, Aksu 210.000, Huten 210.000.

1950: Dünyâ 2.437.000.000. Çin 9.961.239 km2 ve 514.112.000. 11 by. devletin 7.'si. 200.000'in üzerinde 47 şehirde toplam 38.492.000 n.: Şanghay 5.889.000, Pekin 2.755.00, Tiençin 2.559.000, Hanko 2.450.000, Nankin 1.880.000, Çungking 1.641.000, Mukden 1.551.000, Kanton 1.496.000, Dairen 1.054.000, Çengtu 932.000... Milliyetçi Çin (Formoza=Taiwan): 35.961 km2 ve 6.350.000 n. Taipei 451.000, Takao 277.000, Tainan 230.000, Kagi 207.000.

Bugünkü Çin (1981)

9.597.000 km2, 1.028.000.000 n. (1981), km2'ye 107 kişi, resmî adı Çong-hua Renmin Goghe Gua = Çin Halk Cumhuriyeti, p.c. gelir 500 dolar ve GSMH 512.500.000.000 dolar. 31.12.1981 resmî Pekin tahmîni 996.220.000 n. ve 1981 nüfûs artışı %1,4. Savunma bütçesi (1981) 12.500.000.000 dolar. 5.300 harb tayyâresi. Hazarda silâh altındaki asker sayısı: 3.900.000 kara + 360.000 deniz + 490.000 hava = 4.750.000. Son nüfus sayımı (1953): 574.206.000 n.

Dil: Çince 1.003.854.000, Tibetce 16.800.000, Türkçe 10.786.000, Moğolca 6.200.000, Mançuca 100.000. 31.5.1979 resmî Pekin bildirisine göre Doğu Türkistân'da: 800.000 Kazak, 90.000 Kırgız, 7.000 Özbek, 2.000 Tatar, Türkler'in gerisi Uygur + 20.000 Tâcik (İranlı) Müslüman + 190.000 Döngen (Çinli Müslüman) + 2.500.000 (%20) Çinli. Kansu'da: 96.000 Budist Sarı Uygur (dilleri Türkçe).

Din: 975.010.000 Budist, Taoist ve Konfüçyanist, 2.510.000 Hristiyan (2.000.000 Katolik + 500.000 Protestan + 10.000 Ortodoks) (1954'te 3.000.000 Katolik + 500.000 Protestan), 40.000 Mûsevî (yarısına yakını Şanghay şehrinde), 50.440.000 Müslüman (%5). Müslümanlar'ın ekserisi Hanefî, daha azı Şâfiî'dir. Türk Müslümanlar'ın hepsi Hanefî'dir. Mançurya'da 2.000.000, İç Moğolistanda 1.600.000, Tibet ve Doğu Tibet'te 100.000 kadar Müslüman vardır. Doğu Türkistân'ın %80 nüfûsu Müslüman'dır. Asıl Çin'de Müslümanlar bilhassa Yunnan ve Kansu eyâletlerinde yânî en doğuda toplanır.

Çin şehirlerinin 1981 nüfus tahminleri: Şanghay 11.890.000, Pekin 8.500.000, Tiençin 6.930.000, Çungking 6.600.000, Kanton 5.500.000, Şenyang (Mukden) (Mançurya) 4.840.000, Luda (Dairen) (Mançurya) 4.620.000, Wuhan (Hanko) 3.850.000, Nanking 3.300.000, Harbin (Mançurya) 2.310.000, Hsinking (Çangçun) (Mançurya) 2.500.000, Çengtu 1.990.000, Hangçow 1.830.000 (1300 yılında: 1.100.000), Tsingtao 1.820.000, Hsingan (Sian) 1.800.000, Fuçow 1.670.000, Hweining 1.560.000, Lençow 1.530.000, Kaifeng (Mançurya) 1.450.000, Lançow 1.430.000, Tsinan 1.420.000, Çangşa 1.390.000, Çifeng 1.340.000, Yunnan 1.250.000, Hsingyüan 1.220.000, Siangtan 1.200.000, Çengteh (Mançurya) 1.200.000, Anşan (Mançurya) 1.100.000, Ürümçi (D. Türkistân) 1.100.000, Fuşun (Mançurya) 1.300.000, Kâşgar (D.Türkistân) 1.020.000, Nanşang 850.000, Vu 800.000, Yârkend (D. Türkistân) 570.000, Kulça (D. Türkistân) 560.000, Amoy 560.000, Antung (Mançurya) 550.000, Aksu (D.Türkistân) 520.000, Huten (D. Türkistân) 520.000, Veihaivei 520.000, Vanhsien 520.000, Ningpo 520.000, Çinkieng 490.000, Mengtsz 490.000, Kveisui 460.000.

Eyâletler: Parantez içinde eyâlet merkezi şehir gösterilmiştir. Çince'de telaffuzlar esâs alınmış, bâzan = işâretiyle o eyâletin coğrafyada kullanıldığı şekliyle adı verilmiştir. Nüfuslardan sonraki parantez içindeki rakam, nüfus yoğunluğunu göstermektedir (1981):

Heilonjiang (Harbin)	710.000 km2 -	34.800.000 n. (49)
Jilin (Çangçun)	290.000 km2 -	26.100.000 n. (90)
Liaoning (Şenyang)	230.000 km2 -	39.200.000 n. (170)
Mançurya (Şenyang)	*1.230.000 km2 -*	*100.100.000 n. (81)*
(Toplam Kuzey-Doğu Eyâletleri)		

Hebei = Hopei (Şiciazhuang=Tsingyüan)	202.700 km2	-	54.400.000	n. (268)
İç Güney Moğolistan *Otonom* Eyâleti (Hohhot)	450.000 km2	-	19.600.000	n. (44)
Beijing=Pekin Şehri	17.800 km2	-	9.800.000	n. (551)
Tiancin=Tiençin Şehri	4.100 km2	-	7.700.000	n. (1.878)
Şankhi=Şansi (Taiyuan)	157.100 km2	-	25.000.000	n. (159)
Toplam Kuzey (Pekin)			*116.500.000*	*n.*
Şanghay Şehri	5.800 km2	-	12.100.000	n. (2.086)
Şandong=Şantung (Cinan=Tsinan)	153.300 km2	-	78.400.000	n. (511)
Ciangkhi=Kiangsi (Nanşang)	164.800 km2	-	30.500.000	n. (185)
Ciangsu=Kiangsu(Nancing=Nankin)	102.200km2	-	62.100.000	n. (608)
Anhui=Anhwei (Hcfei=Hveining)	139.900 km2	-	49.000.000	n. (350)
Fucian=Fukien (Fuçou)	123.100 km2	-	26.100.000	n. (212)
Çekiang (Hangçou)	101.800 km2	-	39.200.000	n. (385)
Toplam Doğu (Şanghay)			*297.400.000*	*n.*
Hunan (Çangşa)	210.500 km2	-	54.400.000	n. (258)
Guangdong=Kwantung (Guangçu=Kanton)	231.400 km2	-	58.300.000	n. (252)
Hubei=Hopei (Wuhan=Tsingyüan)	187.500 km2	-	49.000.000	n. (261)
Henan (Çengçu)	167.000 km2	-	76.200.000	n. (456)
Guangçi-Çuang *Otonom* Eyâleti (Nanning)	220.400 km2	-	35.900.000	n. (163)
Toplam Orta Güney (Wuhan)		-	*273.800.000*	*n.*
Siçuan (Çengdu)	569.000 km2	-	105.700.000	n. (186)
Guiçu (Guiyang)	174.000 km2	-	27.500.000	n. (158)
Yunnan (Kunming=Yunnan)	436.200 km2	-	32.700.000	n. (75)
Tibet *Otonom* Ey. (Lhasa)	1.221.600 km2	-	1.900.000	n. (1,6)
Toplam Güney-Batı (Çongking)			*167.800.000*	*n.*
Şaançi=Şensi (Çian=Hsingan)	195.800 km2	-	29.400.000	n. (150)
Gansu=Kansu (Lançu=Lançov)	530.000 km2	-	20.800.000	n. (39)
Kinghai (Çining)	721.000 km2	-	3.800.000	n. (5)
Ningçia-Hui *Otonom* Ey.(Yinçuan)	170.000 km2	-	3.900.000	n. (23)
Uygur *Otonom* Ey. (Ürümçi) (Doğu Türkistân)	1.646.800 km2	-	13.400.000	n. (8)
Toplam Kuzey-Batı (Çian)			*71.300.000*	*n.*

Petrol: 5 (1960), 20 (1970), 106 (1980) milyon ton. 1979: buğday 60 (dünyâ 3.'sü), pirinç 143,4 (1.), mısır 40,6 (2.) milyon ton. Elektrik 282 milyar kwh (1979), motörlü vâsıta 499.000 (1969), karayolu 890.000 km, demiryolu 48.000 km(1976) (Çin'de ilk demiryolu:1876), ticâret filosu 6,8 milyon ton.- 633 üniversite ve yüksek okulda 1.020.000 talebe (1979). İlk üniversiteler: Nankin 1878, Pekin 1898, Wuhan 1905, Şanghay 1905, Tiençin 1919.

Taiwan (1981)

1985-1945'te Japonya idâresinde yarım asır yaşadı. 35.989 km2, 18.165.000 n. (505), 21 il, p.c. 1.550 dolar ve GSMH 28.156.000.000 dolar, 1978 savunma bütçesi 1.750.000.000 dolar, 2 yıl mecbûrî askerlik, hazarda asker sayısı: 310.000 kara + 74.000 hava + 67.000 deniz + 100.000 jandarma = 551.000, 386 harb tayyâresi. 1946 n. tahmîni 6.088.000, 1953 t. 8.435.000. Başkent Taipei 2.340.000, Kaoşung 1.100.000, Tainan 700.000, Taiçung 500.000. 21'i meskûn 64 adacıktan müteşekkil, Kıt'a Çini'nin hemen kıyısında Peskador (Kemoy) adaları: 127 km2 - 200.000 n.

Dil: 18.160.000 Çinçe, 260.000 Formozaca (Malay dili), 5.000 Türkçe.

Din: 17.337.000 Budist, Taoist ve Konfüçyanist, 420.000 Katolik ve 240.000 Protestan, 168.000 Müslüman (%1) (Döngen, Uygur, Kazak)

1979 dış ticâret hacmi 14,8 milyar dolar ithâlât + 16,1 milyar dolar ihrâcât = 30,9 milyar dolar. 37,9 milyar kwh elektrik, 17.447 km yol, 3.403 km demiryolu, 3,9 milyon motörlü vâsıta, 2,6 milyon ton ticâret filosu (1953'te 0), 1,9 milyon telefon (1953'te 34.600), 3 milyon TV (3 renkli kanal), 8 üniversitede 330.000 talebe ve 16.100 öğretim üyesi (1953'te 1 üniversitede 9.500 talebe ve 2.500 öğretim üyesi). Taipei Üniversitesi'nde Türkoloji.

Dünyâda Çinliler (1981)

Çin 1.003.854.000, Taiwan 18.160.000, Hong Kong 5.005.000, Malezya 4.566.000, Singapur 1.839.000, İndonezya 1.100.000, Viet-Nam 890.000, Siyam 800.000, Laos 500.000, Birmanya 398.000, Filipinler 550.000, Kamboç 300.000, Makao 269.000, Kuzey Kore 150.000, Brunei 54.000, Japonya 53.000, Suûdî Arabistân 10.000, Moğolistân 8.000=Asya 1.038.509.000.- İngiltere 10.000, Fransa 5.000=Avrupa 15.000.- Brezilya 40.000, Peru 20.000, Trinidad 12.000, Venezuella 8.000, Guyana 6.000, Surinam 6.000, Şili 2.000, Fransız Guyanası 2.000=Güney Amerika 96.000.- A.B.D. 640.000, Kanada 137.000, Küba 60.000, Martinik ve Gadlup 14.000, Jamaika 12.000, Meksika 10.000, Nikaragua 2.000, Beliz 1.000 = Kuzey Amerika 876.000.- Havay vs. 67.000, Yeni Kaledonya 17.000, Fici 5.000, Batı Samoa 2.000, Nauru 4.000, Solomon 1.000 = Okyanusya 96.000.- Afrika toplam 32.000.- Dünyâda Çince konuşanların sayısı (1981): 1.032.674.000.

Çin Halk Cumhûriyeti: Dünyâ'da (1981) nüfus bakımından 1., yüzölçümü bakımından -S.B. ve Kanada'dan sonra- 3., GSMH bakımından 7.

Moğolistan (1981)

1.565.000 km2, 1.700.000 n.(1), resmî adı Bügd Nayramdah Mongol Ard Ulus, 21 aymak=ilçe ve 33 somon=nâhiye, p.c. gelir 1.200 dolar ve GSMH 1.700.000.000 dolar, resmî dil Moğolca, Komekon üyesi, 1980 savunma bütçesi 127.000.000 dolar, askerlik 2 yıl mecbûrî, 12 harb tayyâresi, hazarda asker sayısı 30.000 kara + 3.100 hava + 36.000 jandarma = 69.100, başkent Ulan Bator(Urga) 450.000. 1924'te son han'ın ölümü ile cumhûriyet îlân edildi. Rus peykidir.

Dil: 1.492.000 Moğolca, 100.000 Türkce(Kazak), 100.000 Rusca, 8.000 Çince.- Din: 1.260.000 Budist, 100.000 Ortodoks, 340.000 Müslüman (% 20) (Sünnî-Hanefî).

937 milyon kwh elektrik, 1.425 km demiryolu, 37.800 telefon. 1942'de kurulan Ulan Bator üniversitesinde 23.600 talebe. 6.000 talebe de dış ülkelerde (bilhassa Rusya) okuyor.

2 Türkiye büyüklüğünde olan bu Moğolistan'a Dış Moğolistan ve Kuzey Moğolistan da denir. Güneyde Gobi Çölü ile Çin'in otonom bir eyâleti olan İç(Güney) Moğolistan'dan ayrılır. Doğuda Büyük Kingan Dağları, Mançurya'dan ayırır. Güney-batı, Doğu Türkistan'dır. Orta Kuzey'de Buryatistan denen Moğol ülkesi vardır ki, Rusya Cumhûriyeti'ne bağlı bir otonom cumhûriyettir. Denize çıkışı yoktur. Türkler'in târîhî ülkesidir. Anayurdları kuzey-doğuda, Kuzey Mançurya'da olan Moğollar, 840 yılında bu ülkeyi istîlâ ederek Türkler'i Doğu Türkistan'a sürmüşler ve çoğunluk elde etmişlerdir. Bu târîhe kadar bin, bin beşyüz yıl Büyük Türk Hâkanlığı'nın merkezi olan Ötüken, bu Moğolistan'ın orta-kuzeyinde, Buyatistan'a yakın, Selenge nehrinin Orhon ırmağı kıyısındadır. Cengiz'in taht şehri Karukurum, daha güneydedir. Bugünki başkent Urga, bunların doğusundadır Bu sûretle târîhî merkezler, ülkenin orta-kuzeyinde bulunmaktadır. 41-52 arz dereceleri arasında uzanan soğuk bir ülkedir. Batıdan doğuya 89-120 tûl dereceleri arasındadır.

Marcşal Horlogin Çoybalsan(1895-1952=57), Moğolistan komünist cumhûriyetinin gerçek kurucusu ve Moğolistan'ı Çin'den ayırıp Moskova'ya bağlayan adamdır. 1928'de başbakan, 1942'de marcşal oldu. Yumjagin Tsedenbal(doğ.1916), ülkeyi Moskova'ya bağlamakta onun yolunu tâkıyb eden dîğer bir aşırı Çin düşmanıdır. 1940'ta Moğolistan komünist partisi birinci sekreteri, başbakan ve 1970'te cumhur başkanı oldu. Ondan öncekı cumhur başkanı, 1952'den beri bu makaamı muhâfaza eden Zhamsaragin(Jansrangiyn) Sambuu'dur.

Çin'e tâbî bir hanlık(krallık) iken Çin'de monarşinin çökmesi sırasında 1.12.1911'de istiklâlini îlân etmiştir. 1920'den sonra Rusya'nın nüfûzu altına düşmüştür. Nüfûs artışı çok yavaştır. Hattâ nüfus zamanla azalmıştır. Zîrâ Moğollar, pek uzak ülkelere kadar dağılmışlardır. Bugün Şaman Moğol kalmamıştır. Moğolca konuşanlar Sünnî-Hanefî Müslüman veyâ Budist'tir. Sayıları şöyledir(1981): Çin 6.200.000, Moğolistan 1.492.000, Afganistan 500.000, S.B. 465.000 = Asya'da 8.567.000. S.B.'nin Avrupa kısmında da 130.000 kadar nüfus Moğolca konuşmaktadır. Kültür bakımından Eski Türkler'e en yakın ırktır ve çok büyük ölçüde Türk kültür unsurları ile oluşmuştur.

Bibliyografya. K.C. Chang, *The Archaeology of Ancient China*, 1987; J.L.J.F.Ezerman, B.A.J van Wettum ve G.Schlegel, *Alphabetical List of the Chinese and Japanese Emperors*, 1893; L. Hambis ve Paul Pelliot, *Les Généalogies Impériales Mongoles dans l'Histoire Chinoise Officielle de la Dynastie Mongole*, Paris 1945; Arthur W.Hummel vs., *Eminent Chinese of the Ch'ing Period (1644-1912)*, 2 c., Washington, 1943-4; *T'oung Pao*, en ünlü sinoloji dergisi, 70 c., Paris, 1890-1984; *Asian Review*, 114 c., 1886-1964; *Asian Affairs, Journal of the Royal Central Asian Society*, 55 c., Londra, 1914-1968; *Cambridge History of China*, J.K.Fairbank ve Kwang-ching Liu nş., XI: *Late Ch'ing(1800-1911)*, Cambridge Un., 1980; C. Mackerras, *Modern China, A Chronology from 1842 to the Present*, 1982; R.C. Thornton, *China, A Political History(1917-1980)*, 1982; Louis Bazin, *Recherches sur les Parlers T'o-pa, T'oung Pao*, XXXIX, 4-5, 1950, 228-329; W.Eberhard, *Das Toba-Reich Nordchinas*, 1949; A.M., *Çin Târîhi*, T.T.K. Ankara 1947; H.Wilhelm, *Chinas Geschichte*, Pekin 1943; E.Hauser, *Chinas Werden im Spiegel der Geschichte*, Leipzig 1938; H.G.Creel, *The Birth of China*, 1935; Otto Franke, *Beiträge das Chinesischen Quellen zur Kenntnis der Türkvölker*, Berlin 1904; A.M. *Geschichte des Chinesischen Reiches*, 3 c., Berlin 1930 v.dd; René Grousset, *L'Empire des Steppes*, Paris, 1:1941; H.Henne, O.B.Rongen ve L.J.Hansen, *A Handbook on Chinese Language Structure*, 1977; G.Roznan, *The Modernization of China*, 1981; C.Hentze ve C. Kim, *Göttergestalten in der Ältesten Chinesischen Schrift*, Anvers 1943; H.A.Giles, *A History of Chinese Literature*, Londra 1901; R.Wilhelm, *Die Chinesische Literatur*, Potsdam 1926; A.Hermann, *Die Westländer in der Chinesischen Kartogralphie*, Berlin 1922; W.Eberhard, *Die Mode der Han-und Chin-Zeit*, Anvers 1945; W.M.McGowern, *The Early Empires of Central Asia*, Chapel Hill 1939; E. Chavannes, *Mission Archéologique dans la Chine Septentrionale*, Paris 1913; D.Twitchett ve M.Loewe, *The Ch'in and Han Empires(221 B.C. - A.D. 220), The Cambridge History of China:I*, 1986, 1.020 s.+17 harita; M.Coyaud, *Les Langues dans le Monde Chinois*, 1987; Martinn Hartmann, *Zur Geschichte des Islam in China*, Leipzig 1921; E. Hauer, *Huang-Ch'ing K'ai-kuo-fang-lüeh*, Çince'den trc., Berlin 1926; F.E.A. Krause, *Geschichte Ostasiens*, 2c., Göttingen 1923; L.Wieger, *Chine Moderne*, 6 c., Hienhien, 1921-5; C.R. Bawden, *The Modern History of Mongolia*, Londra 1968; O. Lattimore, *Nationalism and Revolution in Mongolia*, Leiden 1955; R.A.Rupen, *A Political History of the Mongolian People's Republic(1900-1978)*, Stanford 1979; B.Shirendev ve M.Sanjdori, *History of the Mongolian People's Republic*, 3 c., Harvard Un., Boston 1976; V.P.Petrov, *Mongolia*, Londra 1971; R.N.Clough, *Island China*, Cambridge/Mass., 1978; H.Chiu, *China and Taiwan Issue*, New York 1979; W.G.Goddard, *Formosa, A Study of Chinese History*, Londra 1966; Taipei'de çıkan yıllıklar: *Statistical Yearbook of the Republic of China, China Yearbook, Taiwan Statistical Data Book;* Mao Tse-tung, *Selected Works*, 5 c., Pekin, 1965-77; M.Meisner, *Mao's China*, New York 1977; *The Times Atlas of China*, Londra 1974; C.M.Hsieh, *Atlas of China*, New York 1973; Albert Hermann, *An Historical Atlas of China*, 2: Chicago 1966; D.W.Klein ve A.B.Clark, *Biographic Dictionary of Chinese Communism(1921-1965)*, Harvard 1971; H.L.Boonman ve R.C. Howard vs., *Biographical Dictionary of Republican China*, 5 c., Columbia Un., New York, 1967 v.dd.; J.K.Fairbank, *The United States and China*, Cambridge/Mass., 4: 1979;

F.M.Kaplan vs., *Encyclopedia of China Today,* Londra 1979; *Almanach de Gotha; The Statesman's Year-Book;* Samuel Couling, *The Encyclopedia Sinica,* Londra 1918; J.O.P.Bland, *China under the Empress Dowager,* Londra 1911; A.M., *China, Japan and Korea,* Londra 1921; Marshall Broomhall, *The Chinese Empire,* 1907; A.M., *Islam in China,* 1910; A.M., *Atlas of China,* Londra 1917; Henri Cordier, *Histoire des Relations de la Chine avec les Puissances Occidentales(1860-1900),* 2 c., Paris, 1901-2; A.M., *Histoire Générale de la Chine,* 4 c., Paris 1921; A.M. *La Chine,* Paris 1921; G.W.Keeton, *The Development of Extra-Territoriality in China,* 2 c., Londra 1928; P.Joseph, *Foreign Diplomacy of China (1894-1900),* Londra 1928; Julia E.Johnsen, *China and Japan, A Bibliography,* New York 1922; Pao Chao Hsieh, *The Government of China(1644-1911),* Baltimore 1925; René Grousset, *Histoire de l'Extrême Orient,* 2 c., Paris 1919; B.Lauger, *Sino-Iranica,* Chicago 1920; R.Wilhelm, *Geschichte der Chinesischen Kultur,* Münih 1928, İng.trc.Londra 1928; H.B.Wilkinson, *The Family in Classical China,* Londra 1927; B.L.P.Weale, *Manchu and Muscovite,* Londra 1904; J.Ross, *The Manchus, Reigning Dynasty of China,* Londra 1880; N.A.Orloff, Alm.trc. *Die Mandschurei,* Berlin 1904; Adachi Kinnosuki, *Manchuria,* New York 1925; A.Hosie, *Manchuria,* Londra 1901; P.H.Clyde, *Rivalries in Manchuria(1689-1922),* 1927; C.P.Skrine, *Chinese Central Asia,* Londra 1926; M.Cable ve F.French, *Journeys in Kansu, Turkestan and the Gobi Desert,* Londra 1927; R.P. Cobbold, *Inmost Asia,* Londra 1900; O.Lattimore, *The Desert Road to Turkestan,* Londra 1928; Sir Percy Sykes, *Deserts and Oases of Central Asia,* Londra 1920; A.von LeCoq, *Buried Treasures of Chinese Turkestan,* Londra1928; M.A.Stein, *Ruins of Khotan,* Londra 1903; A.M., *Ancient Khotan,* 2 c., Oxford 1907; A.M., *Ruins of Desert Cathay,* Londra 1912; Beatrix Bulstrode, *A Tour in Mongolia,* Londra 1920; Douglas Carruthers, *Unknown Mongolia,* Londra 1913; W.Eberhard, *Conquerors and Rulers in Medieval China,* 2: 1965, 3: 1970;A.M., *Cultures of South and East China,* 1968; A.M., *Social Mobility in Traditional China,* 1962; *China Year-Book,* 20 c., 1912-1939; *Chinese Year Book,* 7 c., 1935-1945(bâzı yıllar çıkmadı); Henri Cordier, *Bibliotheca Sinica, Dictionnaire Bibliographique des Ouvrages relatife à l'empire Chinois,* 5 c., 1904-1924, 2: 1971; Royal Asiatic Society North-China Branch in Shanghai, *Journal,* 75 c., 1858-1948; C.Blunden ve C.M.Elvin, *Cultural Atlas of China,* 1983; J.Blofeld, *Taoism,* 1979; N.J. Iröns, *The Last Emperor of the Ch'ing Dynasty, Aisin-Gioro P'u-yi,* 1983; C.O.Hucker, *China's Imperial Past, An Introduction to Chinese History and Culture,* 1975; *Times Atlas of World History, The Chinese Edition,* 1979; S.Couling, *Encyclopaedia Sinica,* 1917, 2: 1984; Keiji Furuya, *Chiang Kai-shek, His life and Times, abridged English Edition* by Chun-Mıng Chan, St. John's Ün., New York 1981, 1.070 s.; Danielle ve Vadim Elisseff, *La Civilisation de la Chine Classique,* Paris 1981; Ann Paludan, *The Imperial Ming Tombs(1368-1644),* 1981; P.C. Chung, *Palace Women in Northern Sung(960-1126),* 1981; L. Carrington Goodrich ve Chaoying Fang, *Dictionary of Ming Biography, 1368-1644,* 2c., 1976; M.Dillon, *Dictionary of Chinese History,* 1979; Ding Guang-Xu, *New Chinese-English Dictionary,* 1986(1.450 s.); H.-D.Gasde, I.Karl, C.Schwarz, G.Richter veG..Spies, *Chinesisch-Deutsches Wörterburch,* 2 c., 1985(1.400 s.); E.Feifel, *Geschichte der Chinesischen Literatur,* 4: 1982 (640 s.); C.de Harlez, *Manuel de la Langue Mandchoue,* 1884, 2: 1985; Tso-pin Tung, *Choronological Tables of Chinese History,* 2 c., Hong Kong 1960; Karl-Heinz Golzio, *Rulers and Dynasties of*

East Asia, China-Japan-Korea, Köln 1983; Maria Penkala ve Edward Penkala, *A Correlated History of the Far East:China, Korea, Japan with 27 Maps,* Lahey 1968; Howard Lyon Boorman ve Richard Chriptopher Howard, *Biographical Dictionary of Republican China,* 5 c., New York, 1967-79; Otto Pierre Nicholas Berkelbach van der Sprenkel, *China, Handbook of Oriental History,* IV, 155-214, Londra 1951; Tazaka Kôdô, *Chûgoku ni Okeru Kaikyô no Denrai to Sono Qutsû*(Çin'de İslâm), Tokyo 1964; Fu T'ung-hsien, *Tchung-kuo Hui-tchiao Chih*(Çin'de İslâm Tarihi), Şanghay 1940, Taipeh 1970, Jap.trc. Itô Akira, 1942; J.W.Esherick, *The Origins of the Boxer Uprising,* 1987.

The Cambridge History China: I: 221 B.C.-A.D.220, 1986(D.Twitschett, M.Loewe vs), III: 589-906, 1979(D.Twitschett vs), VII: 1368-1644, 988(F.W.Mote, D.Twitschett vs), X:1800-1911, 1978 (J.Fairbank vs), XII: 1912-1949, 1982 ve XIII: 1912-1949(2. kısım), 1986(J.K.Fairbank, A.Feuerwerker vs), XIV: 1949-1965, 1987 (1988'de diğer cildler çıkmadı, her c. 700 ilâ 1.100 s.).

II

TİBET

"Dünyânın Damı" denen Tibet'te 3.000 m'nin altına düşen hiç bir yer yoktur. Ülkenin 700.000 km^2'sinin yüksekliği, Avrupa'nın zirvesi Mont Blanc'dan yüksektir. 7.000 m'yi geçen müteaddid zirve bulunur. 5.500 m'den îtibâren kar, yılın her günü toprağı örter. Kuzeyde Doğu Türkistân, doğuda Çin, güneyde Hindistan'ın Assam eyâleti, Bhutân, Sıkkım, Nepâl, Doğu'da Doğu Pencâb, Keşmîr ile çevrilidir. Everest, Nepâl sınırı üzerinde ve dünyânın zirvesidir (8.845 m). Başkent Lhasa, ülkenin güney-doğusuna yakındır. Ülkeyi binlerce güzel dağ gölü süsler. En irisinin adı hâlâ Türkce'dir (Tengri Gölü). Tibet'te bugün de demiryolu yoktur.

Tibetliler, Çinliler'le akrabâdır. Tibetce, Çince'nin de dâhil olduğu Tekheceli Diller'in Tibet-Birman Dilleri grubundan bir dildir. VII. asrın ilk yarısında alfabesini Hindistan'dan almıştır. Günümüze gelen en eski Tibetce metin 800 yılından kalmadır.

Ülke tanımamen Budist'tir. Budizm ülkeye Hindistan'dan 407 yılında gelmiş, fakat resmî dîn olarak VIII. asırda kral Thisrong Tsan (Song-tsen Gam-po) tarafından kabûl edilmiştir. Eski Tibet dîni Bon-po, son asırlarda ortadan kalkmıştır. Ülkede çok az Müslüman da vardır.

Ülkenin adı Tibetce'de Pö, Çince'de Si-dzana (Hsi dzang)'dır. VII. asırda Tibet krallığı kurulmuştur (Kral Strong-btsan-sgam-po 630-650). Zaman zaman Türkler, Moğollar ve Çinliler, Tibet'e hâkim olmuşlar ve Tibetliler'le karışmışlardır.

Bugün (1981) Tibetce konuşanların sayısı şöyledir: Çin'de 6.800.000, Bhutân'da 1.150.000, Hindistan'da (Ladah) 228.000, toplam 8.178.000. Buna Nepâl'de sayısı pek bilinmiyen mıkdârda Tibetli de eklenebilir. 1,5 Türkiye büyüklüğündeki asıl Tibet'te yaşıyan Tibetliler 1.800.000'den ibârettir. 5.000.000 Tibetli, daha çok, Tibet'in doğusundaki "Doğu Tibet" denen dağlık Çin bölgesindedir.

Dalay Lama

Buddha (Tr.Burkan) dînini kuran Sakyamuni (M.Ö. 559 - M.Ö.478 = 81), Sakya kabîlesi şefi Suddhodavana ile Maya-Devi'nin izdivâcından, Himalayalar'ın güney yamaçlarında, Ganj'ın kolu Bhagrivati ırmağı kıyısında Kapilavasta'da doğdu ve Benâres yakınlarında Kuçınaga'ra'da öldü. Buddha dîni önce Hindistan'da çok yayıldı ise de, sonra Brahman (Hindû) dîni karşısında geriledi ve Uzak Doğu'da yayılmıya başladı.

Mûsevîlik'ten 5 asır sonra ve Hıristiyanlık'tan 5 asır önce kurulan Buddha dîninin de çeşitli mezhebleri vardır. Lama mezhebi en meşhurlarıdır. Lamalar, en yüksek derecede Budist râhibleri, bu dînin kardinalleridir. "Dalay" Tibetce değil, Moğolca bir kelimedir, "deniz, okyanus, sonsuzluk, ölümsüzlük" mânâsındadır. Lama mezhebinin kurucusu ve 1. Dalay Lama, Tsongkhabâ'dır (1417-1476=59). Bütün Moğollar ve Tibetliler'den başka dîğer Uzak Doğu Budist kavimlerinin bir kısmı da bu mezhebdendir. Dalay Lama, Budizm'in en yüksek lideri sayılır. Bizzât Tanrı Buddha'dır. Tanrı, bir dalay lama'nın vücûdünün öldüğü an, o anda doğan bir Tibetli çocuğun rûhuna girer ve bu ölmezlik hâli, vücutler değiştiği hâlde, devâm edip gider. Binâenaleyh yeni dalay lama, selefinin öldüğü gün doğmuştur. Bir dalay lama ölünce, lamalar, bütün Tibet'te, aynı gün ve aynı anda doğan çocukları araştırırlar. Belirli işâretler gördükleri bu vasıftaki erkek çocuğu âilesinden alırlar. Lhasa'da Potala saray-manastırına getirip yeni dalay lama ilân ederler. Çocuk yetişip büyüyünceye kadar lamalar'dan müteşekkil niyâbet meclisi, ülkeyi ve dîni yönetir.

Bu sûretle XV. asırdan beri Tibet, dalay lama denen rûhânî tarafından yönetilir. Aynı zamanda hükümdar ve kraldır. Bir de pançan-lama denen yüksek rütbeli bir lama vardır. Zaman zaman dalay-lama ile pançan-lama arasında dînî ve dünyevî çekişmeler olur. Üstelik Tibet'te zaman zaman Türk, Moğol, Çin hükümdarları ortaya çıkmıştır. Bunlar dalay lama'nın rûhânî iktidârına dokunmamışlar, fakat onun adına ülkeyi yönetmişlerdir.

2. dalay lama, Gedun Gyamtso'dur (1476-1451-65). 3. dalay lama, Sodman Gyamtso'dur (1451-1588=47). 4. dalay alama 1588-1617=29 yıllarında yaşamıştır. 5. dalay lama Nagdban (1617-1683=66), 6. dalay lama şâir Tshangs(Tshangs- dbyangs -rgya-mtsho) (1683-1706=23)'dır. Bu sonuncusu, Pekin'e giderken Koko Nor kıyısında öldürülmüştür. 7. dalay lama Skal-bzan-rgya-mtsho'dur (1708-1757=49).

Tibet'te Çin metbûluğu çok zaman lafızda kalmıştır. Ancak Tibet, 1792'de Çinliler'ce işgal edilmiş ve Çin imparatorunu resmen metbû tanımıştır. 1903'te Hindistan'dan gelen bir İngiliz birliği bile geçici olarak Lhasa'yı işgal etmiştir.

13. dalay lama, Ngawang Lopsang Tupden Gyatso'dur (1876-17.12.1933=57). Yerine ayni gün doğan Erh (Erh La Mu Fankha) (doğ. 17.12.1933) bulunup 14. dalay lama îlân edilmiştir (7.1939). 14. Dalay Lama, 17.3.1959'da Komünist Çin ordusunun Tibet'i işgali üzerine Hindistan'a çekilmiştir. O zamandan beri Sıkkım'ın hemen güneyindeki Darceling şehrinde yaşamaktadır. Gene Budistler'ce lider tanınmaktadır. Çinliler bir müddet pançan lama'yı Tibet'in yöneticisi yapmışlarsa da, sonra onu da iktidardan uzaklaştırmışlardır. Milyonlarca Tibetli ve Budist, Dalay Lama'nın Lhasa'ya dönmesi için Pekin'e dilekçe vermişler, henüz bu dilekçe Pekin tarafından kesin netîceye bağlanmamıştır (1982).

Tibet Kralları

1. Yar-Lun Hânedânı (600 - 842 = 242): 1) Nam-ri-srong-brtsan 600'e doğru, 2) oğlu Srong-brtsan-sgam-po 627'ye doğru, 3) torunu Mang-srong-mang-brtsan 649, 4) oğlu Dus-srong-mang-po-rje 676, 5) oğlu Khri-lde-gtsug-brtsan 704, 6) oğlu Khri-srong-lde-brtsan 754, 7) oğlu Mu-ne-btsan-po 797, 8) kardeşi Khri-lde-srong-brtsan 800'e doğru, 9) oğlu Khri-gtsug-lde-brtsan (Ral-pa-can) 815, 10) kardeşi Glang-dar-ma 836'ya doğru - 842. 600 yıllarından önce bu hânedân, Tibet'te Yar-Lun yöresi prensleri idi. Ladakh hânedânı, bu hânedânın bir şûbesidir.

2. Sakya Hânedânı (1244 - 1358 = 114): 1) Sakya Pandit 1244, 2) Phags-pa Tisri 1253, 3) Rinchen Tisri 1280, 4) Dharmapala Rakshita Tisri 1282, 5) Yishe Rinchen Tisri 1286, 6) Tragpa-Oser Tisri 1295, 7) Rinchen Gyantsen Tisri 1303, 8) Dorje Pal Tisri 1304, 9) Sangye Pal Tisri 1313, 10) Kunga Lotro Tisri 1316, 11) Kunga Lekpa Chungne Tisri 1327, 12) Kunga Gyantsen Tisri 1330 - 1358. Gerçekte Moğol imparatorlarının Tibet kral nâibleri olan rûhânîlerdir.

3. Tibet Kralları (1358 - 1750 == 392): 1) Chang-chub Gyantsen 1358, 2) Sakya Gyantsen 1372, 3) Trakpa Chang-chub 1386, 4) Sonam Trakpa Gyantsen 1388, 5) Trakpa Chungne 1440, 6) Sangye Gyantsen Pal Zangpo 1465, 7) Donyo Dorje 1481, 8) Ngawang Namgye 1522, 9) Tondup Tseten 1565, 10) Karma Tseten 1565, 11) Lhawang Dorje 1582'ye doğru, 12) Phuntso Namgye 1603'e doğru, 13) Karma Tsen-kyong 1623, 14) Gusri Khan Kosot 1642, 15) Dayan Han 1655, 16) Tenzin Dalai Han 1668, 17) Tenzin Wangçuk Han 1696, 18) Lhabzang Han 1697-1717, 19) Phola Sonam Tobgye 1728, 20) Gyurme Namgyal 1747-1750.

4. Dalay Lama'lar: 1) Gedun Truppa 1391, 2) Gedun Gyatso 1475, 3) Sonam Gyatso 1453, 4) Yonten Gyatso 1589, 5) Ngawang Lobzang Gyatso 1617, 6) Tsang-yang Gyatso 1683, 7) Kezang Gyatso 1708, 8) Jampel Gyatso 1758, 9) Luntok Gyatso 1806, 10) Tshultrim Gyatso 1816, 11) Khedrup Gyatso 1838, 12) Trinle Gyatso 1856, 13) Thupten Gyatso 1876, 14) Tenzin Gyatso 1935 - 1959. İlk dalay lama'nın 84 yıl hüküm sürdüğü anlaşılır. 15) Yeşe 1959 = 25, 16) P.L. Osel (doğ. Alpujarra/Granada).

Bibliyografya. Ippolito Desideri, *An Account of Tibet,* F.de Filippi nş., Londra 1932; Sir Charles Bell, *Tibet Past and Present,* Londra 1928; His Holiness The Dalai Lama, *My Land and My People,* Londra 1962; G.Schlemann, *Geschichte der Dalai-Lamas,* Leipzig 1958; H.E. Richardson, *Tibet and Its History,* Oxford 1962; M.Pallis, *Peaks and Lamas,* Londra 1940; F. Spencer Chapman, *Lhasa the Holy City,* Londra 1938; Sir Charles Bell, *Portrait of the Dalai Lama,* Londra 1946; A.M., *The People of Tibet,* Londra 1928; A.M., *The Religion of Tibet,* Londra 1931; P.Ackerman, *Tibet, Land and People,* New York 1950; P.Carrasco, *Land and Policy in Tibet,* Seattle 1960; Sir E.Teichman, *Travels in Eastern Tibet,* Cambridge 1922; Swami Pranavananda, *Exploration in Tibet,* Kalküta 1939; G.N.Patterson, *Tibetan Journey,* Londra 1954; F. Maraini, *Segreto Tibet,* Bari 1951; David Macdonald, *Tibet,*Oxford 1946; R.Ford, *Captured in Tibet,* Londra 1957; Dawa Norbu, *Red Star Over Tibet,* Londra 1974; F.Mele, *Tibet,* Paris 1975; T.W.D. Shakabpa, *Tibet, A Political History,*New Haven 1967; J.N. Thubden ve C.Turnbull, *Tibet, Its History, Religion and People,* Harmondsworth 1972; H.A. Jäschke, *A Tibetan-English Dictionary,* Londra 1881, 1934, 3: 1980; 4: 1984; Miss A. Taylor, *Travel and Adventure in Tibet,* Londra 1902; F.Kingdon Ward, *The Mystery Rivers of Tibet,* Londra 1923; David Macdonald, *The Land of the Lama,* Londra 1929; A. Tafel, *Meine Tibetreise,* 2 c., Berlin 1914; C.A. Sherring, *Western Tibet,* Londra 1906; F.E. Younghusband, *India and Tibet,* Londra 1910; A.F. Legendre, *Massif Sino-Thibetain,* Paris 1916; H.Landsdell, *Chinese Central Asia, A Ride to Little Tibet,* 2 c., Londra, 1893; P.Landon, *Lhasa, The Tibet Expedition (1903-04),* Londra, 2: 1906; E.Amundsen, *In the Land of the Lamas,* Londra 1910; Sven Hedin, *Through Asia,* 2 c., Londra 1898; A.M., *Trans-Himalaya,* 3 c., Londra 1913; A.M., *Adventures in Tibet,* Londra 1904; A.M., *Central Asia and Tibet,* 2 c., Londra 1903; Mrs. Louis King, *We Tibetans,* Londra 1926; A.R. ve K.M.Heber, *In Himalayan Tibet,* Londra 1926; Reginald Farrer, *On the Eaves of the World,* 2c., Londra 1917; A.David-Neel, *My Journey to Lhasa,* Londra 1927; E.Candler, *On the Road to Lhase,* Londra 1905; Heinrich Harrer, *Sieben Jahre in Tibet,* Viyana 1952; A.C. de Koros, *A Dictionary of Tibetan and English,* 1834, 2 : 1978; A.Chand, *Tibet, Past and Present (1660-1981),* 1982; D. Snellgrove ve H.Richardson, *A Cultural History of Tibet,* 1968, 2: 1980; L.Petech, *China und Tibet in the Early XVIIIth Century, History of the Establishment of Chinese Protectorate in Tibet,* 2: 1972; P.Addy, *Tibet on the Imperial Chessboard (1899-1925),* 1985; A.Borromee ve D.Rimpoche, *Der Dalai-Lama,* 1984; E. Richter, *Wörterbuch Tibetisch-Deutsch,* 1985

S.G. Karmay, *Secret Vision of the Fifth Dalai Lama, The Gold Manuscript,* 1988, 260 s. + 86 renkli resim, lüks baskı; S.Batchelor, *Der Grosse Tibet Führer,* 1988, 460 s.; A.K.J.Singh, *The History of Tibet, Sikkim and Bhutan (1765-1950), A Guide to Source Materal in the India Office Library and Records,* 1988; A.M., *Himalayan Triangle, A Historical Survey of British India's Relations with Tibet, Sikkim and Bhutan (1765-1950),* 1988.

III

BİRMANYA

Birmanya ve Birmanlar

Birmanya veya Burma, Çinhindi'nin (Osm.Hind-i Çînî) en batısındaki ülkedir. Doğuda Hindistan'ın Assam ve Doğu Bengal (şimdi Bengaldeş) eyâletlerine bitişiktir. Güneyi Bengal Körfezi'dir. Kuzey-doğusu Çin, doğusu Siyam'dır. Dağlık bir ülkedir. Tibet'ten doğan iki nehir, İravadi ve Saluen, ülkeyi sular. Güneyde Malaya yarımadasına ve 10° arzına kadar iner. Yengeç Dönencesi ülkeden geçer. Kuzeyde 29° arzına kadar yaklaşır. Eski başkent Mandalay, ülkenin ortasındadır. Yeni başkent Rangun ise, güneyde, İravadi deltasının doğu kıyısında, Bengal Körfezi'nin Martaban Koyu üzerindedir. Bu sûretle ülke, Hindistan-Çin-Çinhindi arasında geçittir.

Birmanlar, Tekheceli dilleri olan, Sarı Irklar'dan, Çinliler ve Tibetliler'le ayni gruptan, Tibetliler'e daha yakın bir ırktır. Kuzeyden, Tibet doğusu ve Assam'dan gelip bugünki yurtlarına yerleşmişlerdir.

Birman kabîleleri Hindistan'dan gelen Brahman medeniyetine girdiler. Fakat sonunda Budizm hâkim oldu. 849-1299 = 450 yıl müddetle Birmanya krallığının merkezi Pagan'dı. Fakat bütün Birmanya'yı ihtivâ etmiyordu. 1287'de Birmanya, Kubılay Han'a,

Çin'e tâbî oldu. Çin'e tâbiiyyet, devir devir devâm etti. Bu devre krallarının başlıcaları: Pyyinbya I (849-), Anawrahta I(1044-1077 = 23).

Güney-doğuda kurulan yeni bir Birmanya krallığı, üstünlük sağladı. Başlıca krallar: Wareru (1280-1296=16), Binnya U(1353-1385=32), Rezadakit (1385-1423-38), Dammazedi (1472-1492==20),, Minkyinyol (1492-1531=39), Tabinshwenti (1531-1550=19), Bayin Waung (1150+1581=31) (doğ. 1521), Nanda Bayin (1581-1599=18) (şakravartin=imparator unvânı aldı), Anaukpetlun (1605-1628=23).

1564'te Siyam, 1574'te Laos, Birmanya'ya tâbî oldu. 1280-1531=251 yıl müddetle merkezi Pegu olmak üzere devâm eden bu güney-doğudaki devlette Tungoo (Birm. T'âungû) hânedânı hüküm sürdü. 1599-1752 = 153 yıl müddetle ve 11 kralla bu hânedân hemen bütün Birmanya'ya hâkim oldu (ilk kral Ngyaung Ram Merg, Bureng Naug'un oğludur). Bu hânedânın son kralı Thibaw'dır (Mahâ Dhammâ Rajâ Dibati, 1739-1752=19, katli 1754). 1752'de Alaungpaya Hânedânı başlamaktadır. 1755'te kurulan Rangun şehri, Alaungpaya tarafından te'sîs edildi. Sırasıyle Pegu (1531-1635), Ava (1635-1740), Amarapûra (1838-1857), Mandalay (1857-1885) ve arada Rangun taht şehri oldu. 1752-1885 = 133 yıl müddetle devâm eden ve 28.11.1885'te sona eren Alaungpaya Hânedânı kralları şunlardır:

1. Alaunghprâ (1714 - 1760=46) (5.1752 - 1760 = 8)
2. Naungdoagyi (1'nin oğlu) (1760-1763=3)
3. Itsenghpyusheng (Hsinbyushin) (1'in oğlu) (1763-1776=13)
4. Singu Mih (3'ün oğlu) (1776-1781=5)
5. Maung Maung (4'ün oğlu)(1781)
6. Bodoahprâ (1'in oğlu) (1781 - 1819 = 38)
7. Sagain Meng (Bagyidaw) (6'nın torunu) (1819 - 1838 = 19, hal')
8. Tharâwaddimin Meng (7'nin kardeşi) (1838 - 1846 = 8)
9. Pugan Meng (8'in oğlu) (1846 - 1853 = 7, hal')
10. Mengdon Meng (8'in oğlu) (1853 - 1878 = 35)
11. Thibaw (10'un oğlu) (1878 - 28.11.1885 = 7) (ölm.1916)

Avrupa dillerinde Alompra diye geçen, Alaungpaya diye yazılan, fakat Birmanca'da Alaunghprâ olan ilk kralın tahta geçmeden önceki asıl adı Bodisativa'dır ve eski hânedândan indiği iddiasındadır. By. oğlu Thato Mergsoa tahta geçememiştir. 7. kralın prenslik adı da Phagyi-doa'dır.

Diğer Birmanya Hânedânları

1. Pagan Kralları (1044 - 1325 = 281): 1) Anawrahta 1044, 2) oğlu Sawlu 1077, 3) kardeşi Kyanzittha 1084, 4) torunu Alaungsithu 11112, 5) oğlu Narathu 1167, 6) oğlu Naratheinhka 1170, 7) kardeşi Narapatisithu 1173, 8) oğlu Htilominlo 1210, 9) oğlu Kyaswa 1234, 10) oğlu Uzana I 1250, 11) oğlu Narathihapate 1254, 12) oğlu Kyawswa 1287, 13) oğlu Sawhnit 1298 - 1299, 14) oğlu Uzana II 1325-1325. Bütün Birmanya'yı ve yakınını içine alırken, aşağıdaki krallıklara ayrıştı. Pagan, krallığın taht şehrinin adıdır ki Mandalay'la Akyab'ın ortasında, ülkenin orta batısına doğrudur.

2. Myinsaing ve Pinya Kralları (1289 - 1364 = 75): 1) Athinhkaya 1289, 2) kardeşi Yazathinkayan 1289, 3) kardeşi Thihathu 1289 (1312'den îtibâren ilâveten

Finya), 4) Uzana (12. Pagan kralının oğlu) 1324, 5) Ngashishin 1343, 6) oğlu Kwawswange 1350, 7) kardeşi Narathu 1359, 8) kardeşi Uzana Pyaung 1464, 9) 3'ün torunu Ava kralı Thadominbya 1364-1368. Bir Şan krallığı olup taht şehirleri önce Myinsaing, sonra Pinya'dır, Ava krallığına katıldı. Moğollar 1301'de Myinsaing'i şiddetle muhâsara ettiler.

3. Sagaing Kralları (1315 - 1364 = 49): 1) Sawyun 1315 Myinsaing'in 3. kralının oğludur, 2) Tarabyagyi 1323, 3) oğlu Shwetaungtet 1336, 4) 1'in oğlu Kyaswa 1340, 5) kardeşi Nawrahtaminye 1350, 6) kardeşi Tarabyange 1350, 7) Minbyauk Thihapate 1352-1364. Bu da taht şehri Sagaing olan bir Şan krallığıdır. Myinsaing hânedânının bir dalıdır. Ava krallığınca ilhâk edildi.

4. Ava Kralları (1364-1555 = 191): 1) son Myinsaing kralı Thadominbya 1364, 2) Myinkyiswasawke 1368, 3) oğlu Minhkaung I 1401, 4) oğlu Thihathu 1422, 5) 2'nin torunu Kalekyetaungnyo 1427, 6) Mohnyinthado 1427, 7) oğlu Minrekyawswa 1440, 8) kardeşi Narapati 1443, 9) oğlu Thihathura 1469, 10) oğlu Minhkaung II 1481, 11) oğlu Shwenankyawshin 1502, 12) Thohanbwa 1527, 13) Hkonmaing 1543, 14) oğlu Mobye Narapati 1546, 15) Sithukyawhtin 1552-1555. Ava taht şehri olan Şan krallığı ki küçük Şan krallıkları Myinsaing-Pinya ve Sagaing birleştirilerek oluştu. Yukarı Burma bu sûretle birleşti, Toungoo hânedânınca ilhâk edildi.

5. Toungoo Kralları (1486 - 1752 = 266) : 1) Minkyinyo 1486, 2) oğlu Tabinshwehti 1531, 3) 1'in dâmâdı Bayin Naung 1551, 4) oğlu Nanda Bayin 1581-1599, 5) yeğeni Anaukpetlun 1605, 6) oğlu Minredeippa 1628, 7) amcası Thalun 1629, 8) oğlu Pindale 1648, 9) kardeşi Pye 1661, 10) oğlu Narawara 1672, 11) 9'un yeğeni Minrekyawdin 1673, 12) oğlu Sane 1698, 13) oğlu Taninganwe 1714, 14) oğlu Mahadammayaza-Dipati 1733 - 1752. Bu hânedân Ava ve Pegu krallıklarını ilhâk ederek 1569'da Siyam'da Ayuthia'yı fethetti. Bayin Naung (1551-1581) saltanatında çok güçlendi. Yerine son Birmanya hânedânı olan Alaungpaya Hânedânı (1752-1885) geçti.

6. Pegu Kralları (1287-1757 = 470): 1) Warcru 1287, 2) kardeşi Hkun Law 1306, 3) yeğeni Saw 0 1310, 4) kardeşi Saw Zein 1324, 5) Zein Pun 1331, 6) 4'ün yeğeni Saw E Gan Gaung 1331, 7) 2'nin oğlu Binnya E Law 1331, 8) oğlu Binnya U 1353, 9) oğlu Razadarit 1385, 10) oğlu Binnya Dammayaza 1423, 11) kardeşi Binnya Ran I 1426, 12) yeğeni Binnya Waru 1446, 13) Binnya Kyan 1450, 14) Mawdaw 1453, 15) Kraliçe Shin Sawbu 1453 (9'un kızı), 16) dâmâdı Dammazedi 1472, 17) oğlu Binnya Ran II 1492, 18) Takayutpi (oğlu) 1526-1539, 19) Smim Sawhtut 1550, 20) 17 oğlu Smim Htaw 1551-1551, 21) Smim Htaw Buddhaketi 1740-1747, 22) Binnya Dala 1747-1757. Pegu, Rangun yakınlarında bir şehirdir. Buradaki Mon krallığı, 1539 ve kesin şekilde 1551'de Birmanya krallığına katıldı, sonra XVIII. asırda 17 yıl kadar yeniden canlandı.

7. Arakan'da Chandra Kralları (788-1018 = 230): 1) Mahataing Chandra 788, 2) oğlu Suriyataing Chandra 810, 3) oğlu Mawlataing Chandra 830, 4) oğlu Pawlataing Chandra 849, 5) oğlu Kalataing Chandra 875, 6) oğlu Tulataing Chandra 884, 7) oğlu Sritaing Chandra 903, 8) oğlu Thinhkataing Chandra 935, 9) oğlu Chulataing Chandra 951, 10) Amyahtu 957, 11) Yehpyu 964, 12) Nga-pin-nga-ton 994-1018 (9'un oğlu).

8. Arakan'da Birinci Pyinsa Kralları (1018-1103 = 85): 1) Hkittathin 1018, 2) Chandrathin (kardeşi) 1028, 3) oğlu Minyinpyu 1039, 4) oğlu Nagthuriya 1040, 5) oğlu

Thunriyaza 1052, 6) oğlu Ponnaka 1054, 7) oğlu Minpyugy 1058, 8) Sithabin 1060, 9) 7 oğlu Minnangyi 1061, 10) oğlu Minlade 1066, 11) oğlu Minkala 1072, 12) oğlu Minbbilu 1075, 13) Thinhkaya 1078, 14) oğlu Minthan 1092, 15) oğlu Minpati 1100-1103.

9. Arakan'da Parin Hânedânı (1103-1167 = 64): 1) Letya-min-man 1103, 2) oğlu Thihaba 1109, 3) oğlu Yazagyi 1110, 4) oğlu Thagiwingyi 1112, 5) oğlu Thagiwinngc 1115, 6) oğlu Kawhya 1133, 7) oğlu Datharaja 1153, 8) oğlu Ananthiri 1165-1167.

10. Hkrit Hânedânı (Arakan) (1167-1180=13): 1) Min Onsa 1167, 2) oğlu Pyinsakawa 1174, 3) oğlu Keinnayok 1176, 4) Salinkabo 1179-1180.

11. Arakan'da İkinci Pyinsa Hânedânı (1180-1237=57): 1) Misuthin 1180, 2) Nga Yanman 1191, 3) Nga Pogan 1193, 4) Nga Yahkaing 1195, 5) Nga Kyon 1198, 6) Nga Su 1201, 7) Nga Swethin 1205, 8) Minhkaunggyi 1206, 9) Minhkaungnge 1207, 10) Kabalaunggyi 1208, 11) Kabalaungnge 1209, 12) Letyagyi 1210, 13) Letyange 1218, 14) Thanabin 1229, 15) Nga Nathin 1232, 16) Nga Nalon 1234-1237.

12. Arakan'da Launggyet Hânedânı (1237-1404 = 167): 1) Alawmahpyu 1237, 2) Yazathugyi 1243, 3) Sawlu 1246, 4) Ossanagyi 11251, 5) Sawmungyi 1260, 6) Nankyagyi 11268, 7) Min Bilu 1272, 8) Sithabin I 1276, 9) Min Hti 1279..., 10) Ossanange 1385, 11) Thiwarit 1387, 12) Thinhse 1390, 13) Razathu 1394-1395 + 1397-1401, 14) Sithabin II 1395, 15) Myinhsainggyi 1397-1397, 16) Theinhkathu 1401-1404.- Bundan sonraki Arakan hânedânı Mrohaung kralları (1404-1785) olup Müslüman oldukları için I. cildin son XIII. kitâbında ele alındı.

Krallık, 1793'te Siyam'dan Mergi, Tavoy, Tenasserim kıyılarını, 1760'da İngilizler'in ele geçirdikleri Çittagong'u almış, 1817-1822=5 yıl müddetle, Hindistan'ın Assam ve Manipur eyâletlerini de ele geçirmiş, fakat bundan hemen sonra, Hindistan'dan gelen İngilizler, bu krallığı istîlâya başlamışlardır. Birinci İngiliz-Birman Harbi (1823-26) netîcesinde Birmanya; Assam, Manipur, Arakan, Yeh, Tavoy, Mergui, Tenasserim'i kaybetmiştir. İkinci Harb (1852) netîcesinde Pegu ve çevresini, Aşağı Birmanya'yı vermiştir. Üçüncü Harb (1885) netîcesinde İngiltere, Birmanya'nın geri kalan kısmını da almış, krallığı düşürmüş, 1897'ye kadar 12 yıl bütün ülkeyi, Hindistan'ın bir eyâleti gibi Kalküta'dan idâre etmiştir. 1897'de Hindistan'dan ayrı bir sömürge şeklinde teşkîlâtlandırılmış ve "Burma" adı verilmiştir. Rangun'dan yönetilmiştir.

Birmanya, İngiliz istîlâsından hemen önce, 1825'e doğru, tahmînen 5,4 milyon nüfuslu idi (Rangun 75.000, Mandalay 50.000). 1900'de İngiltere sömürgesi olarak 10.492.000 nüfus verilmektedir (Rangun 234.000, Mandalay 183.000). 1915: 12.779.000 (Rangun 308.000, Mandalay 145.000). 1925: 13.736.000 (Rangun 359.000, Mandalay 156.000). 1940: Rangun 498.000, Mandalay 180.000. İstiklâlin başlarında 1950'de 17.500.000 (Rangun 642.000, Mandalay 200.000).

İngiltere idâresi 17.1.1947'de sona ermiş, Birmanya, müstakil devlet olmuştur. İlk cumhur başkanı Sao Shwe Thaike'dir. Sonra Dr. Ba u(1952), Sama Duwa Sinwa Nawng (1962), General Naungh Shu Maung Bo U Ne Win (doğ. 1911) (1974) başkan oldular, sonuncusu bugün de (1982) cumhur başkanı ve istiklâlden beri genel kurmay başkanıdır. 1962'de darbe ile başbakan olmuştur. Bu arada U Nu, bir çok def'a başbakan olarak ülkede müessir olmuştur (1948-1956, 1957-1958, 1960-1961). Bir Birmanyalı, Sithu U Thant (doğ. Pantanaw 1909), 11 yıldan fazla Birleşmiş Milletler genel sekreterliği yaptı (3.11.1961-1.1.1972).

Bugünki Birmanya (1981)

677.955 km², 35.260.000 n. (1981), nüfus yoğunluğu 52, p.c. gelir 155 dolar ve GSMH 5.465.000.000 dolar, resmî adı Pyidaungu Socialist Thammada Myanma Naingngandaw, resmî dil Birmanca, lingua franca İngilizce, 1980 savunma büdcesi 200.000.000 dolar, gönüllü askerlik, 17 harb tayyâresi, hazarda 163.000 kara + 7.000 deniz + 9.000 hava + 73.000 jandarma = 252.000 asker.

1974'te Sosyalist Burma Birleşik Devletleri şeklinde düzenlenmiştir. Prokomünist ve Moskova'ya dönüktür. Dünyânın en yoksul ülkelerinden biridir. 7 devlet + 7 eyâlete bölünmüştür. Arakan, Kaçin, Şan, Çin, Kayah, Karen, Mon otonom devletleri dışında asıl Birmanya, 7 eyâletten ibârettir. Arakan devleti Müslüman'dır (bk.c.I'de Hindistan bahsi). Arakan 36.762 km², 2.140.000 müfusludur (yoğunluk 58), başkent Akyab'dır (202.000). En büyük şehirler: başkent Rangun 5.130.000, Mandalay 585.000, Bassein 500.000.

Dil: Birmanca 28.010.000, Şanca 3.300.000, Monca 1.735.000, Kaçince 858.000, Karence 825.000, Çince 398.000, Kayahca 134.000 (bu sonuncusu Malay dillerinden).- Din: Budist 32.169.000, Katolik 300.000 ve Protestan 300.000, Putperest 180.000, Müslüman 2.111.000 (% 6). Müslümanlar, Bengaldeş'in uzantısı gibi olan Arakan'da, bir mıkdar Rangun ve Mandalay şehirlerindedir. Rangun şehrinin 1955'te % 18 nüfûsu Müslüman idi. 1858'de hal' edilen son Hindistan Timurlu Türk pâdişâhı İkinci Bahâdır Şâh, Rangun'da ölerek bugünki türbesine gömülmüştür Türbesinde Türkiye ve Pâkistân bayrakları asılıdır.

1960'da 0,5 milyon ton olan petrol 1980'de 2,5 milyon tona yükselmiştir. 1979 prinç istihsâli 10 milyon tondur. 642 milyon kwh elektrik (1979), 13.948 mil yol, 3.137 km demiryolu (1955'te 2.900 km), 22.500'ü Rangun şehrinde olmak üzere 32.600 telefon (1955'te 7.200), 63.300 üniversite ve yüksek öğrenim talebesi (1955'te Rangun ve Mandalay üniversitelerinde 3.400 talebe) vardır.

Bibliyografya. Sir H.T.White, *Burma,* Cambridge 1923; R.Talbot Kelly, *Burma,* Londra, 2 : 1929; Sir G.Scott, *Burma from the Earliest Times to the Present Day,* Londra 1924; A.M., *Burma,* Londra 1924; D.G.E. Hall, *English Inter course with Burma (1587-1743),* Londra 1928; R.G. Brown, *Burma (1889-1917),* Londra 1925; H.Tinker, *The Union of Burma,* Oxford 1957; J.A. Stewart ve C.W. Dunn, *Burmese-English Dictionary,* Londra 1940; J.S.Furnuvall, *Modern Burma,* New York 1958; *Statesman's Year-Book;*F.N. Trager, *Burma from Kingdom to Republic,* Londra 1966; J.Silverstein, *Burma,* Cornell 1978; D.E. Smith, *Religion and Politics in Burma,* Princeton 1965; D.Woodman, *The Making of Burma,* Londra 1962; G.Bruce, *The Burma Wars (1824-86),* 1973; Burma Research Society in Rangoon, *Journal,* 31 c., 1911-1941.

IV

SİYAM

Siyam ve Siyamlılar

Siyam veyâ Tayland, Çinhindi'nin ortasındaki ülkedir. Çinhindi'ndeki en mühim devlettir. Birmanya, Laos, Kamboç, güneyde Malezya devletleri ile çevrilmiştir. Güney-doğuda Büyük Okyanus'un Siyam Körfezi'ne ve Güney-batıda Hind Okyanusu'nun Bengal Körfezi ve Malaka Boğazı'na açılır. Malaya yarımadasının kuzeyi Siyam'a âiddir. Kuzeyde Çin'e 160 km yaklaşır, fakat Çin'le sınırı yoktur. Viet-Nam'a 100 km yaklaşmasına rağmen, onunla da sınırı mevcud değildir. Güneyde 5°'ye kadar ekvatora yaklaşır. Kuzey sınırı 20 arzındadır. Menam nehri, ülkenin ortasından geçer. Bangkok, bu nehrin ağzında, Siyam Körfezi üzerindedir. Siyam Körfezi, 50 m'yi nâdiren geçen sığ bir denizdir.

Siyamlılar, Sarı Irklar'dan, Tekheceli dil konuşan bir ırktır. Koyuca esmer tenli, düz siyah saçlı, koyu renk gözlü, güzel bir kavimdir. Kendilerine "Thay/Thai" derler. Anayurdları Çin güneyi, Yunnan eyâletidir. VIII-XIII. asırlarda kabîleler hâlinde bu anayurdlarından inerek güneydeki bugünki ülkelerini iskân etmişlerdir. Yunnan'da kalanlar olmuşsa, Çinli'leşmişlerdir.

Yunnan'da Thaylar, Nan-chao (Nançao) devletini kurmuşlardır (750?-1274=524?). Taht şehirleri Ta-li idi. 1253'te Kubılay Han'a tâbî olmuşlardır. Son kral Tuan Hing-che

ile bu devlet sona erdi. Yunnan'da Seyyid-Ecell'in kurduğu Türk Müslüman devlet bunun yerini aldı (bk.c.I).

Yunnan'ın dağ kabîlelcri olan Thaylar, Çin kültürü te'sîrinde idiler. Güney Yunnan'daki devletleri devâm ederken, Çinhindi'ne göçe de başladılar. Nançao devleti 791'de Çin'e (T'ang Hânedânı) tâbiiyyet arz etmişti. Bu çağda Siyam'da, Menam vâdîsinde, Budist Môn krallığı vardı (Mônlar bugün Birmanya'ya çekilmiş ayrı bir ırktır, sayıları 2 milyondan azdır). IX. asırda Môn devleti Pegu'ya, İravadi vâdîsine kayarak Siyam'dan çekildi. XI. asırda bu Pegu'daki Môn devletini Birmanlar (Pagan krallığı) istîlâ etti. Bir kısım Mônlar da Kamboç (Ankor) krallığına bağlandılar. 1253'te Moğollar, Çin'in hâkimi olarak, Thaylar'ı Yunnan'dan kovdular. 1287'de Kubılay Hân, Pagan krallığının Birmanlar'ını baskıya alıp itti. Bunun üzerine Thay kralı Atinkaya, 1287'de Pagan'ı Birmanlar'dan aldı ve Siyam devletini kurdu. XV. asırda Malezya yoluyla İslâm dîni, Siyam'a girdi. XVI. asırda Siyam'da, Osmanlı denizcileri ve Siyam kralı hizmetinde Osmanlı subayları görülmektedir.

1262'de Ngön Yang (Chiengsen) Thay kralı Mangray, selefi olan kayın-pederi Muong U T'ong'un yerine geçti. Güneyde Chiengray ve 1272'de Muong Fang (ki daha güney-batıdadır) şehirlerini merkez yaptı. Prens Suhotai ise 1220'de Kamboç tâbiiyyetinde bir Siyamlı prenslik kurdu. Suhotai'nin yerine Pha Muong geçti ve bir Kamboç prensesi ile evlendi (sâha: Muc Yom nehri vâdîsi). Pha Muong'un oğlu Prâ Rama Hamheng, 1280'de cülûs ederek 1295'te Kubılay'a tâbiiyyet arz etti. 1318'de öldü. Halefi Lö T'ai Dharmarâja, 1347'de öldü ve yerine oğlu Lü T'ai geçti ve 1349'da Mangray'a tâbî oldu. Lü T'ai'yi oğlu II. Tammaraja tâkıyb etti. 1378'de kesin şekilde Ayuthia Siyam kralına tâbî oldu. 1438'de bu krallık, asıl Siyam krallığına katıldı. Asıl Siyam krallığı 1350'de Ayuthia taht şehri olmak üzere Mangray hânedânınca kuruldu. Devlet, Siyam (Siam) adını aldı. Mangray Ramadhipati, 1369'a kadar tahtta kaldı. Oğlu Ramusen'in (1369-1370) ferâgati üzerine, Mangray'ın kardeşi I. Boromoraja tahta çıktı.

1569'da Birmanya kralı Bayinnaugh, Ayuthia'yı işgaal ile Siyam kralını esîr aldı. 1584'e kadar Siyam, Birmanya'ya tâbî oldu.

22. kralın 111 eşi, 123 çocuğu vardır. V. Boromoraja'nın kardeşi Korat Prensi'nin 1768'de ölümü ile hânedân söndü. Taksin (no.24), Cheng adlı Teochiu'dan Siyam'a göçmüş bir Çinli'nin (ki Siyamca Sin adını almıştı) oğludur. Ondan sonra bugünki hânedân başlar. Taht şehri 1767'de Juthia (Ayuthia)'dan Bangkok'a götürülmüştür. Laos 1778'de Siyam'a tâbî olmuş, hattâ 1828'de Laos, Siyam'ca işgal ve geçici olarak ilhâk edilmiştir. Kamboç krallığından başka, Malaya prensliklerinin bir kısmı (Perlis, Kedah, Pattani, Kelantan, Trengganu), Siyam'a tâbî olmuşlardır.

Siyam Hânedânları

1. Sukhothai Kralları (1238-1438=200): 1) Sri İndraditya 1238, 2) oğlu Ban Muang 1275, 3) kardeşi Rama Khamheng 1279, 4) oğlu Lu Thai 1317, 5) oğlu Li Thai Mahadharmaraja I 1354, 6) oğlu Mahadharmaraja II 1376, 7) oğlu Mahadharmaraja III 1406, 8) oğlu Mahadharmaraja IV 1419-1438. Sukhothai, Kuzey Siyam'da krallığın taht şehridir. Ayuthia (Güney Siyam) krallığınca ilhâk edildi.

2. Chiang Mai Kralları (1296-1556 = 260): 1) Meng Rai 1296, 2) Sen P'u 1318-1319 + 1324-1328, 3) Khun K'rua 1319, 4) Nam Thuom 1322-1324, 5) Kham Fu

1328, 6) Pha Yu 1345, 7) Ku Na 1367, 8) Sen Muang Ma 1387, 9) Fang Ken 1401, 10) Sri Sut'am Tilok 1442, 11) P'raya Yot 1487, 12) P'raya Keo 1495, 13) P'raya Muang Ket 1525-1538+1543-1545, 14) Sai Kam 1538-1543, 15) Jai Jettha 1547, 16) Mekut'i 1549-1556. Chiang Mai, Kuzey Siyam'da krallığın taht şehridir. Ayuthia (Güney Siyam) krallığına katıldı.

3. Ayuthia (Güney Siyam) Tay Hânedânı (1350-1782=432): 1) Rama T'ibodi I 1350, 2) oğlu Ramesuen I 1369-1370 + 1388-1395, 3) amcası Boromoraja I 1370, 4) oğlu T'ong Lan 1388-1388, 5) 2 oğlu Ram Raja 13-95, 6) 3'ün yeğeni İnt'araja I 1408, 7) oğlu Boromoraja II 1424, 8) oğlu Boroma Trailokanat (Trailok) 1448, 9) oğlu Boromoraja III 1488, 10) kardeşi Rama T'ibodi II 1491, 11) oğlu Boromoraja IV 1529, 12) oğlu Ratsada 1534, 13) 10 oğlu P'rajai 1534, 14) oğlu Keo Fa 1549 (babasının katli ile tahta çıktı), 15) Khun Worawongsa 1548, 16) 10'un oğlu Maha Chakrap'at 1549 (hal' ile 1569'da katledildi), 17) oğlu Mahin 1564 (bu da katledildi), 18) Mala Dharmaraja I 1569, 19) oğlu Pra Naret "Büyük" Naresuen 1590, 20) kardeşi Ekat'otsarat 1605, 21) oğlu Songt'am İnt'araja II "Âdil" 1610, 22) Jett'atirat (oğlu) 1628, 23) kardeşi At'ityawong 1630, 24) 22'nin vezîri ve nâibi Prasat T'ong 1630, 25) oğlu Chao Fa Jai 1656, 26) amcası Sri Suthammaraja 1656, 27) 24 oğlu Narai 1657, 28) 27'nin seraskeri P'ra P'etraja Ramesuen II 1688, 29) oğlu P'rachao Sua 1703, 30) oğlu T'ai Sra Pumint'araja 1709, 31) kardeşi Boromokot Maha Dharmaraja II 1733, 32) oğlu Ut'ump'on 1758, 33) kardeşi Ekat'at Boromoraja V 1758, 34) P'ya Taksin (Faya Tak) 1767-1782 (hayâtı: 1734-1809=75, katledildi).

Ramâdhibadi Hânedânı (1782 -)

1767-1782'de Thonburi merkez olmuş, sonra Bangkok'un taht şehirliği takarrur etmiştir. 1795'e kadar 3 eyâlet hâlinde yönetilen ülke, 1867-1907'de 40 ile bölünmüştür. 21.1.1939'da Siyam adı yerine resmen Thailand kabûl edilmiş, 1945-49'da tekrar Siyam, 1949'da Thailand olmuştur. Malezya'nın Kedah emâreti üzerinde Siyam himâyesi 88 yıl sürmüştür (1821-1909). Laos üzerinde himâye 66 yıl devâm etmiştir (1827-1893). 1841'de Güney Malezya emâretleri üzerinde Siyam himâyesi kalkmıştır. Ancak Kelantan, Trangganu, Kedah ve Perlis emâretleri 1909'a kadar Siyam'a tâbî olmuştur. Siyam, Battanbang ve Angkor eyâletlerini 1907'de Kamboç'a bırakmıştır. 20.8.1943'te İngiltere'den Perkis, Kedah, Kelantan, Trengganu emârcterinin metbûluğunu almış ve Birmanya'dan da 2 Şan prensliğini (Kengtung ve Mongpan) ilhâk etmişse de, savaşın sonunda, bu toprakları iâde etmiştir. Siyam, İkinci Cihan Savaşı'nda harbe girmemekle berâber, Japonya'ya tarafdar bir politika gütmüş ve bu sûretle bütün Çinhindi'ni Fransa ve İngiltere'den alan Japonya, Siyam'ı işgal etmemiştir. Siyam, asla sömürge olmıyan bir kaç Asya devletinden biridir (diğerleri Çin, Japonya, Türkiye, İran ve Afganistan). Ancak doğudan Fransa, batıdan İngiltere, XIX-XX. asırlarda Siyam'ı baskıya alıp küçültmüşlerdir.

Siyam nüfûsu şu şekilde gelişmiştir: 1825'te bugünki sınırları içinde 4.750.000 ve o zamanki geniş sınırları içinde 6.300.000 (Bangkok 300.000); 1850'de o zamanki sınırları ve Laos ile (77.847 km^2) 6.800.000 (Bangkok 300.000); 1875'te Siyam 6.500.000 + Laos 800.000 = 7.400.000 (Bangkok 550.000); 1900'de bugünki sınırları içinde 6.500.000 (Bangkok 600.000); 1910 ve 1915'te 8.149.000 (Bangkok 690.000,

Ayuthia 150.000); 1925'te 9.831.000 (Bangkok 500.000, Ayuthia 100.000); 1937-40'ta 14.464.000 (Bangkok 789.000); 1947'de 17.443.000; 1950'de 17.987.000 (Bangkok 1.450.000, Ayuthia 337.000); 1956'da 22.812.000 (son 25 yıl içinde nüfus tam 2 misli artmıştır).

Bugünki hânedânın kurucusu, Kral Faya-Tak'ın (P'ya Taksin, kral 1767-1782) seraskeri Şakri'dir. Pra-Futi-Şâo-Luang (Yat Fa) adını almış, Yafta adıyle tahta oturmuş, ölümünden sonra 1. Rama (Ramâ) diye anılmıştır. Velîahdlere "maha uparat", prenslere "somdet fra", krallara "somdeç (somdoç) fra" denmektedir. II. Rama'nın velîahdi Uparat, tahta geçememiş, II. Rama'nın büyük oğlu Chetsabodin, III. Rama adıyle kral olmuştur:

1. Yafta (Şakri) P'ra P'utt'a Yot Fa Chulalok Rama I (1782 - 1809 = 27)
2. Phendin-Klang Rama II (1'in oğlu) (1809 - 1824 = 15)
3. Chetsabodin P'ra Nang Klao Rama III (2'nin oğlu) (1824-1851 = 27)
4. Paramindr Maha Mongkut Rama IV (2'nin oğlu) (1804 - 1868 = 64) (1851-1868=17)
5. Samdoç Fra-Paramend-Maha-Chulalong-Korn Rama V (4'ün oğlu) (1852-1910=57) (1868-1910=42)
6. Maha Vajiravudh Rama VI (5'in oğlu) (1881-1925=44) (1910-1925 = 15)
7. Parajadhipok Rama VII (5'in oğlu) (1893-1941=48) (1925-1935=10)
8. Somdech Phra Chao Yu Hua Ananda Mahidol Rama VIII (1925-1946=21) (1935-1946 =11)
9. Bhumibol Adolyadej Rama IX (8'in kardeşi) (doğ. 5.12.1927) (9.6.1946 -)

IV. Rama'nın kardeşi Maha Mala, bir ara velîahd (1851-53) ve mâliye nâzırı oldu IV. Rama'nın eşi: Ramboi Bhomrabhiromya (Kral Nang Klon'un büyük oğlunun kızı). IV. Rama'nın dîğer oğulları: Khaturont Rasmi (1857-1900=43) (vel.1868-1881=13), Bhanorangsi (1860-193x) (mareşal ve büyük-amiral), Narisara (1863-193x), Damrongrajanubrab (1862-1943=81, 57. oğul, en by. Siyam târîhçisi, 1891'de yeğeni çocuk pr. Chirapravatroradej'le V. Abdülhamîd'i ziyâret etdi). V. Rama'nın ilk 5 yılında (1868-1873) nâib: Fya Suriawongse. Doğduğu anda vel.olan ve 15 yaşında cülûs eden V. Rama'nın kraliçesi: Sowabha Pongsi Waddhana (1864-1919=55), izd. 1880, yş.16, izd.müd.30 (kraliçe: 1880-1910=30 + 1910-1919 = 9 = 39).

V. Rama'nın kral olan 2 oğlundan başka oğulları: Chirapravatroradej (1876-1913 =38, mareşal 1909, savunma bakanı, modern ordunun kurucusu, 1885-1900'de 15 yıl Avrupa'da tahsîl gördü). Paribatra, Nagor Svarga prensi (doğ. 1881) (mareşal); Chakrabongs; Asdang; Chutaduj; Yugala (doğ.1883) (dâhiliye nâzırı) (oğlu Aditya Dibabha, kral nâibi: 1935-1941=6); Mahidol, Songkhla prensi (1892-1929=37) = Sangwan Chrukamol (doğ. 1900). Prens Mahidol, son 2 Siyam kralının (no. 8 ve 9) babasıdır. VI. Rama, İngiltere orgeneralı idi. VII. Rama, 24.6.1932'de meşrûtiyet îlân etti ve 1941'de tahttan ferâgat etti. Zîrâ Japonya'ya karşı ve İngiltere tarafdârı idi. Mânevî oğlu: Chiramsakti (doğ.1918) = Mani Rajah Nuprabanda (doğ. 1917), izd.1938, yş.21 (oğulları: doğ.1939). Rama VII = Rambai Barni (doğ. 1904), izd.1918, yş.14, izd.müd. 23.

VIII. Rama, 1929'da ölen babasının yerine 4 yaşında velîahd, 10 yaşında niyâbet altında ve 16 yaşında amca-zâdesinin niyâbetinden kurtularak kral oldu. 21 yaşında

Japonya ile işbirliği yaptığı için öldürüldü. Yerine 2 yaş küçük kardeşi 18,5 yaşında kral oldu ki, bugünki (1990) kraldır. 1946-1952 arasında 6 yıl vel.olan dîğer bir kardeşleri de vardır.

11 yıl velîahdlikten (1935-1946) sonra cülûs eden bugünki kral (no.9), 1950'de Sirikit Kitiyakara ile evledi. Çocukları: Prenses Ubol Ratana (doğ.1951), doğumundan ît.vel.olan Prens Vajiralongkorn (1953) (=Soamsawali Kitiyakra, doğ. 1955, izd.1977, yş.22), Prenses Maha Chakri (Şakri) (1955) ve Prenses Chulabhorn (1957).

Bugünki Siyam (1981)

513.447 km², 48.890.000 n. (1981), 95 nüfus yoğunluğu, p.c. gelir 590 dolar ve GSMH 28.845.000.000 dolar (1981), resmî adı Prathes Thai veyâ Muany-Thai, savunma büdcesi 1.280.000.000 dolar (1981), 2 yıl mecbûrî askerlik, 179 harb tayyâresi, hazarda 160.000 kara + 35.000 deniz + 43.100 hava + 37.000 jandarma askeri = 275.100. 71 il'e bölünmüş 10 eyâlet. Başkent Bangkok 5.602.000, Ajuthia 750.000.

Dil: Siyamca (Tay dili) 47.947.000, Çince 800.000, İngilizce 100.000(Amerikalı ve İngiliz), Fransızca 40.000 (Fransız), Japonca 3.000.- Din: Budist 45.870.000, Müslüman 2.415.000 (% 5), Katolik 300.000 ve Protestan 300.000, Hindû 5.000.- Siyam dışında Siyamca konuşanlar: Viet-Nam'da 757.000, Laos'ta 180.000, A.B.D.'nde 50.000. Siyamca konuşanların toplamı: 48.884.000 (Dünyâ'nın 19. dili).

15,6 milyon ton prinç (1979) (Dünyâ'da 5.), 25.065 km karayolu (1979), 248.600 motorlu vâsıta (1975), 3.765 km demiryolu (1979) (1955'te 6.800 km yol, 3.500 km demiryolu). 318.600'ü Bangkok şehrinde olmak üzere 427.600 telefon (1979) (1955'te 6.600) (1955'te 19.900 motorlü vâsıta, 5.000 ton ticâret filosu).

1947'de % 46 olan ümmî nisbeti 1960'ta % 29'a inmiştir. 1955'te tek Bangkok üniversitesinde (1917) 10.700 talebe vardı. 1979'da 12 üniversite mevcuddur.

Bibliyografya. G.Goedès, *Les Etats d'Indochine et d'Indonésie,* Paris 1948; Sir Josiah Crosby, *Siam,* Londra 1945; W.Vella, *Siam under Rama III,* New York 1957; W.A.Wood, *A History of Siam,* Bangkok, 2: 1933; D.G.E. Hall, *A History of South-East Asia,* New York 1955; Historical Section of the Foreign Office, *Siam,* Londra 1920; S.Besso, *Siam and China,* Londra 1914; John Bowring, *The Kingdom and People of Siam,* 2 c., Londra 1857; A.C. Carter, *The Kingdom of Siam,* New York 1904; C.H.Forty, *Bangkok,* Londra 1929; W.A. Graham, *Siam,* 2 c., Londra 1924; E. Young, *The Kingdom of the Yellow Robe,* Londra, 3: 1907; R.Wheatcroft, *Siam and Cambodia,* Londra 1928; Charles Lemire, *La France et le Siam (1662-1903),* Paris 1903; Pierre Loti, *Siam,* Londra 1928; Henry Mouhlot, *Travels in Siam, Cambodia and Laos during the Years 1858-1860,* 2c.; Londra 1864; D.J.Pallegoix, *Description du Royaume de Thai ou Siam,* 2c., Paris 1854; H.W.Smyth, *Five Years in Siam,* 2 c., Londra 1898; G.B.MacFarland, *Thai-English Dictionary,* Stanford, 2: 1944; J.Kirkup *Bangkok,* Londra 1968; *Thailand Official Yearbook 1968,* Bangkok 1968; *The Statesman's Year-Book; Almanach de Gotha;* W.Douner, *Faces of Thailand,* Hamburg 1978; Wilhelm Credner, *Siam, das Land der Tai,* Suttgart 1935, Siam Society in Bangkok, *Journal,* 25 c., 1904-1932.

V

L A O S

Laos, Çinhindi'nde bir ülkedir ve denize çıkışı olmıyan tek Çinhindi ülkesidir. Batıda Siyam ve doğuda Viet-Nam'la uzun sınırları dışında, güneyde Kamboç ve kuzeyde Birmanya ve Çin'le kısa sınırları mevcuddur. 14-23 arz dereceleri arasındadır. Mekong nehri, Siyam'la sınırını çizer. Kuzeyi dağlıktır ve Çin'in Yunnan eyletine açılır.

Laoslular, Sarı Irklar'dandır. Dilleri Tekheceli'dir. XIII. asır sonlarına kadar Laos, Kamboç (Hmer) imparatorluğu sınırları içinde kaldı. Bu târihte Siyam'ın Suhatay krallığına bağlandı. Fakat az sonra, bir Siyamlı, Kamboç kralına dâmâd oldu ve 1340'tan îtibâren Laos'u kendi hesâbına fethederek, 1353'te kendini Ta Ngum (Fa Ngoun) adıyle Laos kralı îlân etti. XVI. asırda Laos krallığı güclendi. 1574-1591=17 yıl müddetle ülke, Birmanya işgaalinde kaldı. Taht şehri Luang Prabang idi (1353-1563=210). Devletin nüfûsu 1376'da 300.000 idi. 1563'te taht şehri Viençan'a alındı.

Kral Suliya Vongsa'nın uzun saltanatından (1637-1694=57) sonra Laos, üç devlete ayrıştı: kuzeyde Luang Prabang, ortada Viençan, güneyde Champassak. 1778'de ilki Annam'a, son ikisi Siyam'a tâbî oldu. Viençan krallığı (1694-1828=134), son kral Anu ile sona erdi. Luang Prabang krallığı, 1753-1767=14 yıl müddetle yeniden Birmanya işgaalinde kaldı.

1893'te Fransa, Laos krallığında Siyam metbûluğuna son verdi ve krallığın himâyesini (portectorat) üzerine aldı. 1941-1945'te Mekong'un batısı Siyam'a verildi ve ülke Japon işgaalinde kaldı. Laos'un Siyam'ca yönetildiği kesin yıllar 1827-1893 arasıdır. 1792'de Viençan kesin taht şehri oldu. Luang Prabang Hânedânı devâm etti. 19.6.1949'da Fransa sömürge devri bitti ve Laos, müstakil krallık oldu. Ancak 1953-54'te Viet-Minh komünist kuvvetlerince işgaal edildi. Üçü de hânedân presleri olan Tiao Souvanna Phoum (doğ.1901), Sophanouvong (doğ. 1909), Boum Oum hükûmetleri, ülkeyi komünist tasallutundan kurtardı. 2.12.1975'te kral ferâgat etti. Monarşi düştü ve halk cumhûriyeti îlân edildi. Prens Souphanouvong, cumhurbaşkanı oldu (1982'de hâlâ ayni makamda). Laos bugün komünist, Viet-Nam ve Rusya peykidir. Bugünki sınırları 1907'de tesbît edilmiştir (bu târihte Siyam'dan, eski Laos toprakları alındı).

Son Laos kralları: Sisavon Vong (1888-1959=73) (kr. 1904-1959=55), bunun oğlu Savang Vathana (kr.ol.Setha Khatya) (doğ. 1907) (1959-1975=16). Son velîahd: ferâgat eden son kralın oğlu Vel. (1959-75) Voug Savoug (doğ. 1931) = Manilay Panya (ayni hânedândan), izd. 1962.

Laos Kralları

1. Lan Çang (Luang Prabang) kralları (1353 - 1707 = 354): 1) Fa Ngoun 1353, 2) oğlu Sam Sene T'ai 1373, 3) oğlu Lam Kham Deng 1416, 4) oğlu P'ommat'at 1428, 5) 2 oğlu Pak Louei Luong 1429, 6) kardeşi T'ao Sai 1430, 7) 3 oğlu P'aya Khai 1430, 8) 2 oğlu Chieng Sai 1433, 9) Fülân (3 oğlu) 1434, 10) Kam Kheut 1435, 11) 2 oğlu Sai Tiakap'at 1438, 12) oğlu T'ene Kham 1479, 13) kardeşi La Sene T'ai 1486, 14) oğlu Som P'ou 1496, 15) 11 oğlu Visoun 1501, 16) oğlu P'ot'isarat I 1520, 17) oğlu Sett'at'irat 1548, 18) Sene Soulint'a 1571-1575 + 1580-1582, 19) Maha Oupahat 1575-1580, 20) 18 oğlu Nakhone Noi 1582-1583, saltanat fâsılası, 21) 17 oğlu Nokeo Koumane 1591, 22) T'ammikarat 1596, 23) oğlu Oupagnouvarat 1622, 24) P'ot'isarat II 1622 (22 oğlu), 25) 18 oğlu Mone Keo 1627, 26) Oupagnaovarat (25 oğlu), 27) oğlu Tone Kham, 28) kardeşi Visai, 29) 27 oğlu Souligna Vongsa 1637, 30) Tian T'ala 1694 (29'un dâmâdı), 31) Nan T'arat 1700, 32) 29 torunu Sai Ong Hue 1700 - 1707.

2. Vien Chang (Vientiane) Kralları (1707-1828 = 121): 1) Lon Chang'ın son kralı Sai Ong Hue 1707, 2) oğlu Ong Long 1735, 3) oğlu Ong Boun 1760-1778, saltanat fâsılası, 4) 3 oğlu Chao Nan 1782, 5) kardeşi Chao İn 1792, 6) kardeşi Chao Anou 1805-1828.

3. Luang Prabang (1947'de Laos) kralları (1707-1975 = 268): 1) 29. Lan Chang kralı Souligna Vongsa oğlu King Kitsarat 1707, 2) Khamone Noi 1726, 3) 1'in kardeşi İnt'a Som 1727, 4) oğlu Sotika Koumane 1776, 5) kardeşi Tiao Vong 1781-1787, saltanat fâsılası, 6) kardeşi Anourout 1791, 7) oğlu Mant'a T'ourat 1817, 8) oğlu Souka Seum 1836, 9) kardeşi Tiantha Chanthakuman 1851, 10) kardeşi Oun Kham 1872-1887, saltanat fâsılası, 11) oğlu Zakarine Vong 1894, 12) oğlu Sisavang Vong 1904, 13) oğlu Sri Savang Vatthana 1959 - 1975.

Bugünki Laos (1981)

236.800 km², 3.520.000 n. (1981), 15 yoğunluk, p.c. gelir 80 dolar ve GSM H 282.000.000 dolar, 13 il, resmî dil Laosca, lingua franca Fransızca, savunma büdcesi 38.000.000 dolar (1979), kur'a ile 18 ay askerlik, 34 harb tayyâresi, hazar ordusu 46.000 kara + 1.700 deniz (nehir) + 8.000 hava = 55.700 asker, başkent Viençan 100.000 (1973'te 177.000), taht şehri Luang Prabang 44.000.

Dil: Laosca 2.634.000, Çince (kuzeyde) 500.000, Siyamca (güneyde) 180.000, Annamca 100.000, Hindce 6.000.- Din: Budist 3.407.000, Hindû 3.000, Müslüman 110.000 (%3).– Dîğer ülkelerde Laosca konuşanlar: Viet-Nam 419.000, Kamboç 160.000, toplam 3.213.000.

130.000 kwh elektrik, 3.412 km yol (1955'te 2.300 km), 12 mil demiryolu, 5.500 telefon (1974), 3 yüksek okul (üniversite yok), geniş ümmîlik, dünyânın en yoksul bir kaç ülkesinden biri olması, Laos'un Fransız yönetiminden ve komünizmden ne derecelerde ezildiğini göstermektedir.

*Bibliyografya.*L.de Reinach, *Le Laos,* 2 c., Paris 1901; Yzb.Gosselin, *Le Laos,* Paris 1900; *Notice sur le Laos,* Hanoy 1900; R.de Berval, İng. trc. *Kingdom of Laos,* Saygon 1959; F.Le Bar ve A. Suddard, *Laos,* New Haven 1960; Joel M.Halpers, *Structure in Laos,* Yale/New Haven, 1964; J.J.Zasloff, *The Pathet Lao,* Lexington 1973; *Bulletin Statistique du Laos,* IV, Viençan 1961; *The Statesman's Year-Book; Alamanch de Gotha;* Kamboç ve Viet-Nam bibliyografyalarındaki ekseri kitaplar.

VI

KAMBOÇ

Ülke ve Irk

Kamboç, bir Çinhindi ülkesidir. Batıda Siyam, kuzeyde Laos, doğuda Viet-Nam (Koşinşin ve Annam), güneyde Siyam Körfezi ile çevrilmiştir. Mekong nehrinin suladığı geniş bir ovadır ve pirinç anbarıdır. 10-14 arz dereceleri arasındadır. Kamboçlular veyâ Hmerler, Sarı Irklar'dandır ve dilleri Tekheceli'dir. Eski sâhasını kaybeden Kamboç dilinden elimizdeki en eski yazılar VII. asrın ilk yarısına âiddir.

Kamboç'ta ilk krallık M.S. I. asırda başlamış ve Hindû medeniyetinin te'sîriyle gelişmiştir. Ancak 1002 yılında Hindû (Brahman) dîni bırakılıp Budizm kabûl edilmiş, fakat Hindû kültür ve din te'sirleri bir müddet daha devâm etmiştir. 550 ve kesin şekilde 889-1431 arasıda Angkor taht şehri olmuştur. 615'te İçanapura (İsanapûra) (bugünki Sambaur Prei Kuk) taht şehri olduğu zaman nüfûsu 200.000 idi. Angkor'dan önceki taht şehri Vyâdhapura idi. 802-889'da taht şehri Pnom Kulen (Angkor kuzeyinde), 1431-1434'te Basan (Srei Santhor) olmuş, nihâyet 1434'ten günümüze kadar Pnom Penh'te takarrür etmiştir.

1200'e doğru Hmer veyâ Angkor imparatorluğu, kültür ve haşmetinin zirvesine erişmiş, 15.000.000 nüfûsu yönetimi altında toplamıştır (Kamboç, Siyam, Güney Laos,

en kuzeydeki Hue bölgesi dışında Annam, Koşinşin, Tenasserim). 1345'te ise elde, sâdece bugünki Kamboç kalmıştır.

Krallar

İlk krallar: 1) Kaundiya (M.S.50?-) = Somâ (Nâga kralının kızı), 2) Huen-Phan-Huang (-200?, 90 yaşında, 1'in oğlu), 3) Phan-Phan (3 yıl) (2'nin oğlu), 4) Çri Mârâ (3'ün seraskeri), 4) Tchan (Çan) (katli 240?, 4'ün oğlu tarafından) (4'ün yeğeni). Sonra Kaundiya hânedânı devâm etmiştir. 480 yılından îtibâren krallar:

1) Kaundinya Jaya-Varman (480?-514=34?)=Kulaprabhâvatî, 2) Rudra-Varman (514-550?=36?) (1'in oğlu), 3) Bhava-Varman I (550?-600=50?) (2'nin torunu), 4) Chitrasena Mahendra-Varman (600-615?=15?) (3'ün kardeşi). Rudra-Varman'ın (2) kardeşi Guna-Varman öldürüldü; oğlu Çruta-Varman ve bunun oğulları Çreşta-Varman ve Vira-Varman'dır. 5) İçana-Varman I (615-635 = 20) (4'ün oğlu), 6) Bhava-Varman II (635?-655=20?) (5'in oğlu) (kızkardeşi Çarvani=Vikrânta, Champa kralı), 7) Jaya - Varman I (655-691=36) (6'nın oğlu) = Kraliçe Jayadevî (681-714?=33?). 714=802 = 88 yıl müddetle Kamboç, Cava Hindû krallığına tâbî oldu. 802'de bu tâbiiyetten sonraki krallar:

1) Jaya-Varman II (802-850=48)

2) Jaya-Varman III (1'in oğlu) (850?-877=27?)

3) Indra-Varman (2'nin dayı oğlu) (877-899=12)

4) Yaso-Varman I(3'ün oğlu) (889-900=11)

5) Harsha-Varman I(4'ün oğlu) (900-922=22)

6) Isana-Varman I(4'ün oğlu) (922-928=6)

7) Jaya-Varman IV (3'ün dâmâdı) (928-941=13)

8) Harsha-Varman II(çocuk) (7'nin oğlu) (941-944=3)

9) Rajendra-Varman (4'ün hemşire-zâdesi) (944-968=24)

10) Jaya-Varman V(9'un oğlu) (968-1001=33)

11) Udayâditya-Varman I (10'un hemşîre-zâdesi) (1001-1002=1)

1002'de hânedân değişir. Yeni hânedân, Malay ırkından ve Budist'tir. Ancak Budist-Brahman karışımı bir din, sâf Budizm'in yerleşmesine kadar bir kaç asır devâm eder. Yeni hânedânın ilk kralı olan Jayavira Varman oğlu Sûrya, bir Malay'dır, fakat annesi eski hânedânın bir prensesidir, dolayısıyle yeni hânedân, kadın tarafından eski hânedândan inmektedir. Üstelik Sûrya, 1010'da, V. Jaya-Varman (Jaya-vira)'ın dul kraliçesi ile evlenir ve bu sûretle eski hânedân ile bağlarını pekiştirir. V. Jaya-Varman, 1001'de hal' edildikten sonra, 1010'a kadar eski hânedânın kralı sıfatıyle Yoçodhapura'da saltanat sürmüştür.

12) Sûrya-Varman I (1002-1050=48)

13) Udayâditya-Varman II (12'nin yeğeninin oğlu) (1050-1066=16)

14) Harsha-Varman III (13'ün kardeşi) (1066-1080=14)

15) Jaya-Varman VI (yeni bir hânedân) (1080?-1107=27?)

16) Nripatîndra-Varman (başka bir hânedân ve rakıyb-kral) (1107-1114?=7?)

17) Divâkara Dharanindra-Varman I(15'in kardeşi) (1107-1112=5, katl)

18) Sûrya-Varman II (17'nin hemşîresinin oğlunun oğlu) (1112-1150=48)

19) Dharanindra-Varman II (17'nin kardeşini torunu) (1150-1160=10)

20) Yaso-Varman II(19'un oğlu) (1160-1165=5, katl)

21) Tribhuvanâditya-Varman (başka hânedân) (1165-1187=22)

22) Jaya İndra-Varman I(Angkor'u işgaal eden Çam kralı) (1177-1181=5 yıla yakın)

23) Jaya-Varman VII "Muzaffer" (20'nin oğlu) (1181-1219?=38?)

VII. Jaya-Varman, Hmer imparatorluğunun Kaanûnî'sidir. =1. Jayarâjadevî, =2. İndradevî (1'in ablası, 1'in ölümünden sn.evlendi) (II. İndra'nın annesi). VII. Jaya'nın oğulları Vîrakumâra ve Tamalinda'dır. Sonuncusu Seylan'a Budist râhib olarak gitmiş ve Seylan budizminin kurucularından olmuşutr.

24) İndra-Varman II(23'ün oğlu) (1219?-1243=24?)

25) Jaya-Varman VIII (24'ün oğlu) (1243-1295=52)

VIII. Jaya, yaşlılığından dolayı tahttan ferâgat etti. 1285'te Kubılay Han'a tâbî oldu. =Chakravartirâjadevî b.Hrishikeça. III. İndra, onun dâmâdı olup, o da ferâgatle tahttan ayrıldı:

26) İndra-Varman III (1295-1308=13)

27) İndrajava-Varman (26'nın oğlu) (1308-1327=19)

28) Jaya-Varman IX Parammesvara (27'nin oğlu) (1327-1336=9, katl)

29) Chay (28'in dâmâdı) (1336-1340=4)

30) Nippean Bat (29'un oğlu) (1340-1346=6)

31) Lampang (30'un oğlu) (1346-1351=5)

32) Sukhâtai Râmâdhipati (Siyam kralı) (1351-1357=6)

33) Soryovong (30'un oğlu) (1357-1363=6)

34) Barom Râma (30'un oğlu Soryotei'nin oğlu) (1363-1373=10)

35) Dhammâsoka (34'ün kardeşi) (1373-1393=20, katl)

36) Chau Ponhea (35'in oğlu) (1393-1405=12)

1394-1431'de Siyam, Angkor'u işgaal etti. Kral Rumesuen'in oğlu Ento (1394-1395) ve onun oğlu (1395-1431), Angkor'da saltanat sürdüler. Sonra Ponhea Yat, 1431'de Angkor'u Siyam'dan geri aldı ve çok uzun bir saltanattan sonra tahttan ferâgat etti:

37) Ponhea Yat (36'nın oğlu) (doğ.1380) (1405-1467=62)

38) Noreay (37'nin oğl) (1467-1472=5)

39) Râmathupdey (1455-1474=19, Siyam'da katl) (37'nin oğlu) (1472-1473=1)

40) Soryatei (38'in oğlu) (Siyam'da katli 1475) (1473-1474=1)

41) Thommo Reachea (38'in oğlu) (1474-1494=20)

Râmathupdey'in oğlu Ong, 1534'te 60 yaşlarında iken tahta hakk iddia etti. 1474'te Siyam'a tâbiiyyet arz edildi. 1498'de bir ara Lôvek taht şehri oldu:

42) Damkhat Sokonthor (41'in oğlu) (1494-1498=4) (katli 1502)

43) Ang Chan (1476-1556=80) (41'in oğlu) (1498+1505-1556=51)

44) Nay Kan (43'ün kayın-birâderi) (1498-1505=7, katl)

45) Barom Reachea I (43'ün oğlu) (1556-1567=11)

46) Sâtha I (45'in oğlu) (ölm.1596?) (1567-1574=7, ferâgat)

47) Chey Châtthâ I (46'nın oğlu) (1564-1594=30) (1574-1594=20)

48) Reamea Chung Prei (1594-1595=1)

49) Preah Ream (1595-1596=1) (Srei Santhor'da)

50) Ton Barom Reachea II (46'nın oğlu) (1596-1599=3)

51) An Barom Reachea III (45'in oğlu) (1599-1600=1, katl)

52) Chao Ponhea Nhom (45'in oğlu) (1600-1603=3, katl)

53) Soryopor Barom Reachea IV (51'in oğlu) (1603-1618=15, ferâgat)

54) Chey Chêtthâ II (53'ün oğlu) (1618-1628=10)

II. Chêtthâ, 1660'larda ölen bir Viet-Nam prensesi ile evlendi. 1618-1867=249 müddetle krallar, Udong'da oturdular. 1618'de Siyam'ın metbûluğu sona erdi. II. Chêtthâ'nın kardeşi Outhey, 1628-1629=1 + 1630-1642=12=13 müddetle kral nâibi oldu. Kendisi 1642'de ve eşi Ang Vudey daha önce 1630'da öldürüldü. 55 ve 56 no.'lı krallar çocuktur:

55) Ponhea To (54'ün oğlu) (1628-1630=2, katl)

56) Ponhea Nou (53'ün oğlu) (1630-1640=10)

57) Ang Non I(Nâib Outhey'in oğlu) (1640-1642=2, katl)

58) Chan Rama Thupdey İbrâhîm (54'ün oğlu) (1642-1659=17)

İbrâhîm, Malay zevcesinin te'sîriyle 1642'de tahta çıkınca Müslüman oldu. İki kardeşini ayni yıl öldürttü. 2 oğlu, 1659'da Siyam'a iltică ettiler:

59) Batom Reachea (1659-1672=13)

60) Chey Chêtthâ III(1672-1673=1)

59'un prenslik adı Sô'dur ve 1658'de müddeî olmuştur. Katledilmiştir. Annam'a tâbî olmuştur. Kardeşi Ang Tan, 1658'de müddeî olmuştur ve no.60, bunun oğludur. III.

Chêtthâ, amca kızı olan Batom'un (59) kızı ile evlenmiştir. Bir Müslüman Malay tarafından katledilmiştir. Oğlu Ang Won (1654-1691=47), Udong'da 17 yıl müddeî oldu (1674-1691). No.61, 1652 doğumludur ve 22 yaşında katledilmiştir. No.62, ilk saltanatından ferâgat etmiş(1695), 2 defa daha tahta geçmiş, son ayrılışından(1702) sonra 4 yıl kral nâibi olmuş(1702-1706), 1725'te ölmüştür:

61) Ang Chei(59'un oğlu) (1673-1674=1)

62) Ang Saur Chey Chêtthâ IV(1674-1695=21 + 1696-1699=3 + 1701-1702=1 = 25) (59'un oğlu)

63) Outhey I(61'in oğlu) (1695-1696=10 ay)

64) Ang Em(62'nin dâmâdı) (1699-1701 + 1710-1722 + 1729(7 ay) = 15)

65) Thommo Reachea I (1690 - 1747 = 57) (64'ün oğlu) (1702-1710=8 + 1736-1747=11 = 19)

66) Sâttha II(1702-1748=46)(64'ün oğlu) (1722-1729=7 + 1729-1736=7 = 14)

67) Thommo Reachea II(1705-1747=42)(65'in oğlu) (1747)

68) Ang Tong(1692-1757=65)(64'ün oğlu)(1747-1749=2 + 1755-1757=2 = 4)

69) Chey Chêtthâ V(67'nin oğlu)(1749-1755=6)

70) Outhey II(katli 1777)(68'in torunu) (1757-1775=18)

71) Ang Non II(69'un oğlu)(1775-1779=4)

72) Ang Eng(1773-1796=23) (70'in oğlu) (1779-1796=17)

73) Ang Chan II(72'nin oğlu) (1796-1834=38)

74) Kraliçe Ang Mey(1814-1841=27)(73'ün kızı)(1834-1841=7)

1699'da Kamboç, Saygon kalesini Viet-Nam'a terk etti. Bu târihte Annam tâbiiyyeti de başladı. Ang Em(64), 1722'de ferâgat etti. Bir oğlu Ang Tong'dur. Thommo I(65), iki saltanatı arasında(1710-1736), 3 def'a müddeî oldu(1711,1716,1722). Sonuncusunu Siyam destekledi. 1706'ya kadar 4 yıl babasının hiyâbetinde tahta kaldı. II. Sâttha(66) da 1736'da hal' edildikten sonra 1748'de müddeî oldu. 1731'de Mytho ve Vinh-Long eyâletleri, Annam'a bırakıldı. II. Thommo(67), öldürüldü. Ang Tong'un kardeşleri Ang Hing ve Ang Duong, 1757'de öldürüldüler(ilkinin bir oğlu ve bunun annesi ile berâber). V. Chêtthâ'nın(69) bir oğlu da ayni yıl katledildi. Dîğer oğlu Ang Non, 1757'de Siyam'a kaçarak katliâmdan kurtuldu ve 1775'te tahta çıktı. II. Outhey (70), ferâgatinden 2 yıl sonra öldürüldü. II. Ang Non(71), öldürüldü; kardeşi Ang Than, 1777'de katledildi.

Ang Eng, 6 yaşında niyâbet altında tahta çıktı(1779)(niyâbet hey'eti: Mou, Bên ve Sous). Oğlu II. Ang Chan(73) da ilk 10 yılını(1796-1806) Poc'un niyâbeti altında geçirdi. Kardeşleri Saguon, Duong(1794-Bangkok 1813=19) ve Em(1796-Hue 1843=47)'dir. Duong'un oğlu, 75. kral Ang Duong'dur. Kraliçe Ang Mey'in(74) kızkardeşi Ang Pen'dir(1808-1842=34), katledildi. Dîğer kızkardeşi Ang Pou'dur.

Kamboç, 1813'te yeniden Siyam'a toprak bıraktı(bugünkü Kamboç'un batı yarısı) ve Laos'la sınırı kalmadı. Bu topraklar 1907'de Kamboç'a iâde edildi. 3 eyâlet(21.750 mil2) ise 1795-1867=72 yıl müddetle Siyam'da kaldı. 1841-1845'te ülke Viet-Nam'ca işgaal edildi. Annamlı umûmî vâlî General Truang Minh Giang'ca yönetildi. 1845'te 4 yıllık bir saltanat fâsılasından sonra Ang Duong tahta çıktı ve 1847'de hem Annam'a, hem Siyam'a çifte tâbiiyyet arz etti. Son krallar şunlardır:

75) Ang Duong(1845-1859=14)

76) Ang Voddey Norodom(Norûdam) I(1835-1904=69)(75'in oğlu) (1859-1904=45)

77) Sisowath Si Votka(1840-1927=87)(75'in oğlu)(1904-1927=23)

78) Sisowath Monivong(1875-1941=66)(77'in oğlu)(1927-1941=14)

79) Norodom II Sihanouk(doğ.1922)(1941-1955=14 + 1960-18.3.1970=10 = 24)

80) Norodom Suramarit(1896-1960=64)(79'un babası) (1955-1960=5)

11.8.1863'te Kamboç, fiilen Fransa himâyesine girdi ve bu rejim 24.7.1884'te resmîleşti. 1878'de kölelik ilgaa edildi(nüfûsun üçte biri köle idi). I. Norodom'un(76) kardeşi Votha(1841-1891=50), 1861 ve 1876'da 2 def'a tahta hakk iddia etti. 1914-18 harbine bir kaç Kamboç taburu da Fransa hizmetinde katıldı. Norodom Suramarit(80), I. Norodom'un(76) oğlu Prens Yukanthor'un oğludur. Eşi kraliçe ve II. Norodom'un(79) annesi Sisowath Kossamak ise, Kral Sisowath'ın(77) kızıdır. Kamboç, 1940-10.1945'te Japonya işgaalinde kaldı. 1941-9.12.1946'da Battambang ve Siêm-Reap eyâletlerini Siyam'a bıraktı, sonra geri aldı. İstiklâlde(10.12.1948) p.c. gelir 65 dolar ve ilk öğretimde talebe sayısı 144.510'du. Fransa ülkeyi böylesine fecî bir tablo bırakarak terk etti. Nüfus şu şekilde gelişti: 1925'te 2.466.000(1915'te 2.233.000), 1950'de 4.000.000 (Pnom Penh 200.000).

Kamboç, komünist tasallutuna uğradı. Laos'ta olduğu gibi Kamboç'ta da II. Norodom, komünist monarşi gibi bir çıkmazı denedi. Babasını kral yaparak bu müddet içinde 5 yıl kendisi başbakan oldu. Pekin'e dayanarak Rus komünizminden kaçınmak istedi. Ancak 18.3.1970'te komünist Şing Hing, başkan îlân edildi ve 9.10.1970'te Sihanuk da krallıktan düştüğünü kabûl etti. Bununla berâber II. Norodom, bir daha Kamboç devlet başkanı oldu(17.9.1975-14.4.1976). Bu def'a kral unvânını kullanmadı, "Prens Sihanuk" adıyle devlet başkanı oldu. 14.4.1976'da devrildi. Khieu Samphan, 12.1979'da Pol Pot devlet başkanı oldular. 7.1.1979'da Pnom Penh, Viet-Nam ordusu tarafından işgaal edildi. Târîhin en büyük katliamlarından biri yapılarak yalnız komünist olmıyanlar değil, Pekin yanlısı komünistler de, âilelerinin bütün ferdleri ile berâber öldürüldüler. Nüfûsun tam üçte biri katliâm edildi. Katliâm edilenlerin sayısı 2.500.000'i geçmektedir. 1976'da 7.700.000 olan nüfus 1981'da 5.560.000'e düştü. 1977'de 2.500.000 olan Pnom Penh'in nüfûsu 500.000'e indi. Hâlen ülkede Viet-Nam işgaali devâm ediyor(11.1982). Kamboç silâhlı kuvvetleri tamâmen ilgaa edildi. Sâdece 20.000 Kamboçlu, asker olarak Viet-Nam ordusu emrine alındı. Bu sûretle Kamboç, Moskova peyki Viet-Nam'ın peyki oldu. Büyük gayretlere rağmen Çin ve Amerika, bu durumu engelliyemedi. Ülkeye resmî ad olarak "Democratic Kampuchea" dendi.

Bugünki Kamboç (1981)

181.000 km2, 5.560.000 n., 31 yoğunluk, 17 il, resmî dil Kamboçca (Khmer=Hmer dili), lingua franca Fransızca.

Dil: 4.760.000 Kamboçca, 300.000 Çince, 240.000 Annamca, 160.000 Laosca, 100.000 Çamca.- Din: 4.855.000 Budist, 200.000 Katolik, 505.000 Müslüman(% 9).- Viet-Nam'da da 781.000 Kamboçlu vardır. Bu sûretle Kamboçca konuşanların yekûnu 5.541.000'dir.

Pirinç: 1 milyon ton(1979) (1976'da 1,8 milyon ton). 2.574 km yol, 649 km demiryolu, 6.300 telefon(1968), 1970'te Pnom Penh üniversitesinde 12.500 yüksek öğrenim talebesi.

P.c. 80 dolar ve 445.000.000 dolar GSMH ile Kamboç, dünyânın en yoksul ülkelerinden biri durumundadır.

Bibliyografya. P.J.de Beerski, *Angkor, Ruins in Cambodia,* Londra 1923; E.Aymonier, *Le Cambodge,* 3 c., Paris, 1900-4; H.C.Candee, *Angkor the Magnificent,* Londra 1925; P.Collard, *Cambodge et Cambodgiens,* Paris 1925; Commaille, *Guide aux Ruines d'Angkor,* Paris 1912; H.Gourdon, *Guide aux Ruines d'Angkor,* Saygon 1912; Rachel Wheatcrof, *Siam and Cambodia,* Londra 1928; H.Ruissier, *Histoire Sommaire du Royaume de Cambodge,* Saygon 1916; F.J.Embrer ve L.O.Dotson, *Bibliography of the Peoples und Cultures of Mainland Southeast Asia,* Yale/New Haven, 1950; Tan Kim Huon, *Géographie du Cambodge,* Pnom Penh 1957; A.Barth, *Inscriptions Sanscrites du Cambodge,* Paris 1885; A.Bergaigne, *Inscriptions Sanscrites du Cambodge,* Paris 1893; G.Coedès, *Inscription du Cambodge,* 6 c., Paris, 1937-54; A.M., *Les Etats Hindouisés d'Indochine et d'Indonésie,* Paris 1948; Adhémard Leclère, *Histoire du Cambodge,* Paris 1914; M.Giteau, *Histoire du Cambodge,* Paris 1958; Bernard-P.Groslier, *Angkor et le Cambodge au XVIe Siècle,* Paris 1958; G.Codoès, *Pour Mieux Comprendre Angkor,* Paris 1947; L.P.Briggs, *The Ancient Khmer Empire,* Philadelphia 1951; Henri Parmentier, *Angkor,* Saygon 1950; A.Dauphain-Meunier, *Le Cambodge,* Paris 1955; M.-F.Baudoin, *Le Cambodge Pendant et Après la Grande Guerre (1914-1926),* Pnom Penh 1927; M.F.Herz, *A Short History of Cambodia,* New York 1958; D.J.Steinberg, *Cambodia,* New Haven 1959; W.Shawcross, *Destruction of Cambodia,* Londra 1979; P.Ponchard, *Cambodia, Year Zero,* Londra 1978; M.McDonald, *Angkor,* Londra 1958; J.Barron ve A.Paul, *The Murder of a Gentle Land,* New York 1977; *Annuaire Statistique Retrospectif du Cambodge,* 2 c., 1957, 1960, Pnom Penh; *Almanach de Gotha; The Statesman's Year-Book;* diğer bâzı eserler için Viet-Nam bibliyografyasına bk. D.P.Chandler, *A History of Cambodia,* 1983; Finnish Inquiry Mission, *Kampuchea decade of the Genicide,* K.Kiljunen nş., 1984.

VII

VİET-NAM

Ülke ve Irk

Viet-Nam, Çinhindi'nin en doğusudur. Eski Annam krallığıdır. Kalınca bir şerit hâlinde kuzeyden(Çin), güneye denize kadar 23 ve 9° arzları arasında uzanır. Bütün doğusu Güney Çin Denizi'dir. Kuzey-doğusunda Tonkin Körfezi, Çin'le Viet-Nam arasındadır. Batısı Laos ve Kamboç'tur. Kuzey kısmına Tonkin ve güney yarısına Annam denir. Annam'ın güneyindeki Siyam Körfezi ile Güney Çin Denizi arasındaki ova da Koşinşin'dir. Saygon şehri buradadır. Mekong, delta hâlinde buradan Güney Çin Denizi'ne dökülür. Kuzeyde Song-Koi nehri ise delta hâlinde Tonkin Körfezi'ne dökülür. Hanoy ve Haifong şehirleri, bu delta kıyısındadır. Sıradağlar ülkeyi Laos'tan ayırır. Buna karşılık Kamboç ovası, batıdan Siyam'a olduğu gibi doğudan Annam'a da açık, fakat yer yer cangıllarla örtülüdür.

Viet-Namlılar, Tek Heceli dil konuşan bir Sarı Irk'tır. Nârin, ince yapılı, ve kemikli, çekik gözlü, pometli, esmer sarımsı tenli, güzel insanlardır. Saçlar düz siyah, gözler koyu renktir(siyah ve kahverengi). Viet-Nam dili, iki büyük lehceye ayrılır: Annamca ve Tonkince. Çin kültürü, derinlemesine hâkimdir.

İlk Hânedânlar

Kuzeyden Çin'den gelen Sarı Irk, Vietnamlılar'ı oluşturdu. Daha önce ülkeyi iskân eden daha güney-doğu menşe'li kavimler bu yeni ırkın içinde eridi(M.Ö. I.Binyıl). Viet-Nam'ın kuzeyindeki Nam-Viet devletini Çin, M.S.11 l'de ilhâk etti. M.S. 939'da kral Ngo Quyen(939-968=29), ilk Viet-Nam hükümdârı oldu. Çinliler'i ülkeden çıkarıp müstakil devlet kurdu. Yerine başka bir âileden Dinh Bo Linh(968-980=12) geçti. 980-1225=245 yıl müddetli Li hânedânı, 1225-1413=188 yıl müddetle Tran hânedânı kralları hüküm sürdü. Çampa kralı (1360-1390=30, katl) Ngo-ta-nga-Çö(Şi-Bong-Nga), Tonkin deltasına hâkim oldu. Viet-Nam kralı, 1258'de Kubılay Han'a tâbiiyyetini arz etti. Kral Lê Loi ile Lê hânedânı başladı(1428-1527=99) Lê Long'un(1428-1460=32) yerine oğlu Lê Thanh-ton(1460-1497=37) geçmiştir. 1527-1568 arası, Çin hâkimiyetidir. 1789'da hânedân düştü. Tay-son soyadlı 3 kardeş, ülkeyi paylaştılar: Büyük Tay-son Annam kralı (1789-1801=12), Ortanca Tay-son Koşinşin kralı (1789'da bir kaç ay), Küçük Tay-son Tonkin kralı(1789-1802=13) oldu. Lê hânedânın 27. ve son kralı Chiêu-thông, 1789'da hal' edildi ve 1791'de Pekin'de öldü. Bu hânedânın 16. kralı Thân-tông(1618-1643=25) ve 26. kralı Lê Hien-tông(Lê Duy-dao)(1740-1786=46) ünlüdür. Son hânedân Nguyên Hânedânı (1789-1955=166) ancak 1802'de bütün Viet-Nam'a hâkim olabilmiş, fakat Çin'e ismen de olsa tâbî bulunmakta devâm etmiştir. Annam ve Tonkin'e (Tong-King) ülkenin Koşinşin denen güneyi, Kamboç'tan alınarak eklenmiştir(1471-1673=202 + 1777'den îtibâren). 1568-1789=221 yıl devâm eden Tay-son Kardeşler'in yıktığı Tai-song hânedânı, Le(Lê) hânedânının bir dalıdır. Son Nguyen Hânedânı, 1558'den beri Koşinşin nguyen'leri, kral nâibleri olarak Viet-Nam (Annam) kralının irsî umûmî vâlîleri idiler. İlk kral Gia Long'un 8. atası olan Ngûyen-Kâm 1558'den beri ilk Koşinşin umûmî vâlîsidir. Annam kralının vezîri (1765-1778 = 13) Duê-tông'un yeğeni idi. Asıl adı Ngûyen-Anh'tr. Taht şehri Annam'da Hue'dir. Daha önceki başkent kuzeyde Tonkin'de Thang-long, bugünki Hanoy idi.

1. Gia Long(1789-1820 = 31)
2. Minh-Mang(1'in oğlu)(1820-1841 = 21)
3. Thriêu Tri(2'nin oğlu)(1841-1847 = 6)
4. Tu'-dúc(3'ün oğlu)(1830-1883=53)(1847-1883 = 36)
5. Dong-Khânkh(4'ün oğlu)(1883 - 1889 = 6)
6. Thanh-Thai(5'in oğlu)(1889-1907 = 18)
7. Duy-tan(6'nın oğlu)(1899-1916 = 27)(1907-1916 = 9)
8. Bun Dao(6'nın oğlu)(1916-1920 = 4)
9. Khai Dinh (6'nın oğlu)(1916-1925 = 9)
10. Bao Dai (doğ.1913)(1925 - 23.10.1955 = 30)

Gia Long(1) ölümünden sonra Thê-tô Cao Hoâng-dé adıyle anıldı. Velîahdi Canh 1801'de öldüğü için tahta geçemedi. Bu Velîahd, Paris'i ziyâret etti. 2 oğlu(büyüğü An Hoa), 1821'de öldürüldü. Minh Mang(2), 1791'de doğdu, 50 yaşında öldü. Ölümünden sonra Thénh-tô Nhon-Hoàng-dé adı verildi. Thriêu Tri'nin (3) prenslik adı Nguyên-phu'o'c Thi, Tu'-dúc'un(4) prenslik adı ise Hoâng Nhâm'dır. Gia Long(1) 1789'da kendini kral îlân etmesine rağmen Viet-Nam'ın tamâmına tek başına ancak 1802'de hâkim olabildi. Duy-Tan(7), Thanh-Tai'nin (6) 5. oğlu, sonradan tahta geçen Bun Dao(8) ise Thanh-Tai'nin en büyük oğludur. Bao Dai'nin(10) prenslik adı Winh Thuy'dur. Velîahd olarak doğdu, 12 yaşında tahta geçti. 7 yıl(1925-1932) niyâbet altında

kaldı. Katolik olan Marie N'Guyen Huanhao ile evlendi. Çocukları: Vel.(1936-1955) Bao Long (doğ. 1936), Prenses Phuong Mai(1937) ve Prenses Phuong Lien(1938).

1802'den îtibâren "Annam imparatoru" titrini alan Viet-Nam kralları, 1863'te Koşinşin'i Fransa'ya bıraktılar. 6.6.1884 ve 23.2.1886 muâhedeleri ile de Fransa'ya tâbî oldular. Fransa 1897'de Tonkin'deki kral nâibliğine son vererek, gerçekte kralın hükümranlığını Annam'dan ibâret bıraktı. Viet-Nam'ın adı "Fransız Çinhindi = Indochine Française" oldu. 1940-9.1945'te Japonya ülkeyi yönetimine aldı.

Fransa ülkeye 8.3.1949'da istiklâl verdi. 1825'te 7,4, 1850'de 8 milyon tahmîn edilen nüfus 1875'te 1.431.000'i Fransız sömürgesi Koşinşin ve 8 milyonu Annam krallığı olarak bölündü. 1900'de hepsi Fransız sömürgesi olarak 12.000.000'a(Saygon 190.000, Hanoy 103.000), 1915'te 14.371.000'e(Saygon 310.000, Hanoy 150.000, Long Xugen 148.000), 1925'te 16.332.000'e(Saygon 383.000) erişti. 1940'ta Saygon'un nüfûsu 522.000'i buldu. İstiklâlin başında bütün Viet-Nam Birleşik Krallığı 23.292.000 nüfuslu idi (1950)(Saygon 1.550.000, Hanoy 267.000, Long Xugen 261.000).

Çampa Krallığı (270 - 1471 = 1201)

Çampa, Annam'ın(Güney Viet-Nam) ortası ve kuzeyidir. Taht şehri Vijaya, bugünki Binh-Dinh limanıdır. Le hânedânı tarafından ilhâk edilen bu uzun hayatlı denizci devlet, Hindû idi. fakat Budist te'sirler de kuvvetliydi: 1) Fan Hiong M.S. 270 yılına doğru, 2) Fan Yi, 3) Fan Wen 336, 4) Fan Fo 349, 5) Bhadravarman I 377'ye doğru, 6) Gangaraja, 7) Manorathavarman, 8) Wen Ti, 9) Fan Yang Mai I 420'ye doğru, 10) Fan Yang Mai II 431? 11) Fan Shen Ch'eng 455?, 12) Fan Tang Ken Ch'uan 484?, 13) Fan Chou Nong 492?, 14) Fan Wen Tsan 502?, 15) Devavarman 510?, 16) Vijayavarman 526?, 17) Rudravarman 529?, 18) Sambuvarman(17 oğlu) 605? 19) oğlu Kandharpadharma 629?, 20) oğlu Bhasadharma 640?, 21) hemşîre-zâdesi Bhadresvaravarman 645, 22) 19 kızı Fülâne, 23) zevci Prakasadharma Vikrantavarman I 653, 24) son ikisinin oğulları Vikrantavarman II 686?, 25) oğlu Rudravarman II 731?, 26) Prithivindravarman 758?, 27) oğlu Satyavarman 770?, 28) kardeşi İndravarman I 787?, 29) 26 dâmâdı Harivarman I 803?, 30) oğlu Vikrantavarman III, 31) İndravarman II 854?, 32) hemşîre-zâdesi Jaya Sinhavarman I, 34) oğlu Bhadravarman II, 35) oğlu İndravarman III 918?, 36) oğlu Jaya İndravarman I 960?, 37) oğlu Paramesvaravarman I, 38) oğlu İndravarman IV 982, 39) Liu Chi-tsung 986?, 40) Harivarman II 989, 41) oğlu Yan Pu Ku Vijaya 999?, 42) oğlu Harivarman III, 43) oğlu Paramesvaravarman II, 44) oğlu Vikratavarman IV, 45) oğlu Jaya Sinhavarman II 1044, 46) Jaya Paramesvaravarman I 1044, 47) oğlu Bhadravarman III, 48) Rudravarman III 1061, 49) Harivarman IV 1074, 50) oğlu Jaya İndravarman II 1080-1081 + 1086-1114?, 51) kardeşi Paramabhodisatva 1081-1086, 52) yeğeni Harivarman V 1114?, 53) Jaya İndravarman III 1139, 54) Rudravarman IV 55) Jaya Harivarman I 1147, 56) Jaya Harivarman II, 57) 55 oğlu Jaya İndravarman IV 1167, 58) Suryajayavarman 1190-1191, 59) Suryavarman 1190-1203, 60) Jaya İndravarman V 1191-1192, 61) Jayavarman(VII, Kamboç kralı) 1203, 62) 56 oğlu Jaya Paramesvaravarman II 1220, 63) kardeşi Jaya İndravarman VI 1252, 64) hemşîre-zâdesi İndravarman V 1265?, 65) oğlu Jaya Sinhavarman III 1288, 66) oğlu Jaya Sinhavarman IV 1307, 67) kardeşi Che Nang 1312, 68) Che A-nan 1318, 69) Tra Hoa 1342, 70) Che Bong Nga 1360, 71) Ko Cheng 1390, 72) oğlu Jaya Sinhavarman V 1400, 73) Mahaviajaya 1441, 74) Maha Kui-lai

1446, 75) kardeşi Maha Kui Yu 1449, 76) Maha P'an-lo-yueh 1458, 77) kardeşi P'an-lo T'u-ts'uan 1460 - 1471.

Viet-Nam Hânedânları

1. Li Hânedânı(544 - 602 = 158): 1) Li Nam-Viet De Bon 544, 2) Trieu Viet-Vuong Quang-Phuc 549-571, 3) Li Dao-Lang Vuong Thien Bao 549-555, 4) Li Hau-De Phat-Tu 571-602. Ülkeyi Çin hâkimiyetinden kurtarıp müstakil yapan hânedândır.

2. Ngo Hânedânı(939 - 965 = 36): 1) Ngo Vuong Quyen 939, 2) hemşîresinin zevci Duong-Binh Vuong Tam Kha 945, 3) 1'in oğlu Ngo Nam-Tan Vuong Xuong-Van 951-965, 4) kardeşi Ngo Thien-Sach Vuong Xuong-Ngap 951-954. Ülkeyi yeni Çin hâkimiyetinden kurtaran bu hânedânın yerine Dinh hânedânı geçti.

3. Dinh Hânedânı(968 - 980 = 12): 1) Dinh Tien-Hoang De 968, 2) oğlu Dinh De-Toan 979-980.

4. Le Hânedânı(980 - 1009 = 29): 1) Le Dai-Hanh Hoang-De 980, 2)oğlu Le Trung-Ton Hoang-De 1005-1009.

5. İkinci Li Hânedânı(1009 - 1225 = 216): 1) Li Thai-To 1009, 2) Li Thai-Ton (oğlu) 1028, 3) oğlu Li Thanh-Ton 1054, 4) oğlu Li Nhon-Ton 1072, 5) mânevî oğlu Li Than-Ton 1127, 6) oğlu Li Anh-Ton 1138, 7) oğlu Li Cao-Ton 1175, 8) oğlu Li Hue-Ton 1210, 9) kızı Li Chieu-Hoang 1224-1225.

6. Tran Hânedânı(1125-1413 = 188): 1) Tran Thai-Ton 1225 İkinci Li hânedânının son hükümdârı olan kraliçe Li Chieu-Hoan'ın zevcidir. 1225, 2) oğlu Tran Tranh-Ton 1258, 3) oğlu Tran Nhon-Ton 1278, 4) oğlu Tran Anh-Ton 1293, 5) oğlu Tran Minh-Ton 1314, 6) oğlu Tran Hien-Ton 1329, 7) kardeşi Tran Du-Ton 1341, 8) Duong Nhut-Le 1369, 9) 7 kardeşi Tran Nghe-Ton 1370, 10) kardeşi Tran Due-Ton 1372, 11) 7 yeğeni Tran De-Hien 1377, 12) 9 oğlu Tran Thuan-Ton 1388, 13) oğlu Tran Thieu-De 1398-1400, fâsıla, 14) 9 oğlu Tran De-Qui 1407, 15) 9 torunu Tran De-Qui-Khoang 1409-1413. Bu hânedân, taht şehirleri Hanoy'u alan Cengiz Han Moğolları'na karşı koydu ve tâbî oldu.

7. Ho Hânedânı (1400 - 1407 = 7). 1) Ho Qui-Li 1400, 2) oğlu Ho Han-Thuong 1400-1407.

8. İkinci Le Hânedânı(1428 - 1788 = 360): 1) Le Thai-To(Cao Hoang-De/Le Loi) 1428, 2) oğlu Le Thai-Ton (Van Hoang-De) 1433, 3) oğlu Le Nhon-Ton(Tuyen Hoang-De) 1442, 4) kardeşi Le Nghe-Dan 1459, 5) kardeşi Le Thanh-Ton(Thuan Hoang-De) 1460), 6) oğlu Le Hien-Ton(Due Hoang-De) 1497, 7) oğlu Le Tuc-Don (Kham Hoang-De) 1504, 8) kardeşi Le Ui-Muc De 1504, 9) 2'nin torunu Le Tuong-Duc De 1509, 10) 5'in torunu Le Chieu-Ton(Than Hoang-De) 1516-1526, 11) Le Hoang-DeXuan(Cung Hoang-De) 1522-1527, fâsıla, 12) 10'un oğlu Le Trang-Ton(Du Hoang-De) 1533, 13) 1'in kardeşinin torununun torunu Le Trung-Ton(Vo Hoang-De) 1548, 14) oğlu Le Anh-Ton(Tuan Hoang-De) 1556, 15) Le The-Ton(Nghi Hoang-De) 1573, 16) Nguyen Duong-Minh 1597, 17) Nguyen Minh-Tri 1597, 18) 15 oğlu Le Kinh-Ton(Hue Hoang-De) 1599, 19) oğlu Le Thanh-Ton (Uven Hoang-De) 1619, 20) oğlu Le Chan-Ton(Thuan Hoang-De) 1643, 19a) Le Thanh-Ton(2) 1649, 21) oğlu Le Huyen-Ton(Muc Hoang-De) 1662, 22) Le Gia-Ton(Mi Hoang-De) 1671(kardeşi), 23) kardeşi Le Hi-Ton(Chuong Hoang-De) 1671, 24) Le Du-Ton (Hoa Hoang-De) 1705, 25)

oğlu Le De Duy-Phuong 1729, 26) kardeşi Le Thuan-Ton(Gian Hoang-De) 1732, 27) kardeşi Le-İ-Ton(Huy Hoang-De) 1735, 28) 26 oğlu Le Hien-Ton(Vinh Hoang-De) 1740, 29) torunu Le Man Hoang-De 1786 - 1788. Bu hânedân, Ming dönemi Çin hâkimiyetine son vererek tahta çıktı.

9. Mac Hânedânı(1527 - 1677 = 150): 1) Mac Dang-Dung 1527, 2) olu Mac Dang-Doanh 1530, 3) oğlu Mac Phuc-Hai 1540, 4) oğlu Mac Phuc-Nguyen 1546, 5) Mac Mau-Hop 1562, 6) Mac Toan 1592, 7) Mac Kinh-Chi 1592, 8) Mac Kinh-Cung 1593, 9) Mac Kinh-Khoan 1623, 10) Mac Kinh-Hoan 1638-1677. Tonkin'de hükümrân oldular.

10. Trinh Hânedânı(1539 - 1787 = 248): kezâ Tonkin'de hükümrân oldu. 1) Trinh Kiem 1539, 2) oğlu Trinh Coi 1569, 3) kardeşi Trinh Tong 1570, 4) oğlu Trinh Trang 1623, 5) oğlu Trinh Tac 1657, 6) Trinh Con 1682, 7) Trinh Cuong 1709, 8) Trinh Giang 1729, 999) Trinh Dinh 1740, 10) Trinh Sam 1767, 11) Trinh Can 1782, 12) Trinh Khai 1782, 13) Trinh Phung 1786-1787.

11. Tay-Son Hânedânı(1788 - 1802 = 14): 1) Nguyen Van-Hue(Quang-Trung) 1788, 2) oğlu Nguyen Quang-Toan(Cahn-Thinh) 1792 - 1802.

12. Nguyen Hânedânı (1558 - 1955 = 397): Taht şehirleri Annam'da Huc'dir. 1) Nguyen Hoang 1558, 2) oğlu Nguyen Phuc-Nguyen 1613, 3) oğlu Nguyen Phuc-Lan 1635, 4) oğlu Nguyen Phuc-Tan 1648, 5) oğlu Nguyen Phuc-Tran 1687, 6) oğlu Nguyen Phuc-Chu 1691, 7) oğlu Nguyen Phuc-Chu 1725, 8) oğlu Nguyen Phuc-Khoat 1738, 9) oğlu Nguyen Phuc-Thuan 1765-1776, fâsıla, 10) 8'in yeğeni Nguyen Anh (Gia-Long) 1788, 11) oğlu Minh-Mang 1820, 12) oğlu Thiêu-Tri 1841, 13) oğlu Tu'-Dúc 1848, 14) yeğeni Nguyen Duc-Duc 1883, 15) 3 oğlu Nguyen Hiep-Hoa 1883, 16)4 oğlu Kien-Phuc 1884, 17) kardeşi Ham-Nghi 1885, 18) 4 yeğeni Dong-Khânh 1886, 19) 5 oğlu Thanh-Thai 1889, 20) oğlu Duy-Tan 1907, 21) 9 oğlu Khai-Dinh 1916, 22) oğlu Bao-Dai 1925 - 23.10.1955(1913 doğumlu olup 1986'da hayatda).

Viet-Nam'ın Bölünmesi, Cumhûriyet ve Komünizm

Tonkin'de daha 2.3.1946'da Ho Şi Minh(Nguyen Ay Kuok/Nguyen Tut Nanh) (1890-3.9.1969 = 79), cumhur başkanı îlân edildi. Komünist Kuzey Viet-Nam (Viet-Minh/Tonkin) devletinden Ho Şi Minh, ölünceye kadar başta kaldı. Onu Ton Duc Thang(1969-1977) ve Nguyen Huu Tho(1977-) tâkıyb ettiler.

Güney Viet-Nam'da ise Ngo-dinh-Diem(1955-1963) başkan oldu(cumhur ve hükûmet başkanı). 62 yaşında öldürüldü(1901-1963). Hânedânı düşürmesi, sözde cumhûriyet îlân etmesi, Katolik olması, Katolik kardeşleri ve dîğer âile ferdleri ile bir menfaat ve iktidar, zulüm ve baskı şebekesi kurması, millî hânedândan sonra millî dîni de(Budizm) büyük baskılar altına alması, Budist râhiblerin protesto için meydanlarda kendilerini yakmaları, insafsız bir polis ve cinâyet rejimi, önce Fransa'ya, sonra Amerika'ya yaslanılarak krallık zamânında görülüp işitilmemiş pis işlere girişilmesi, Komünist Kuzey Viet-Nam'ın zaferinin gerçek sebeblerini oluşturdu. Bizzât Güney Viet-Nam'da "Viet-Kong" adıyle komünist rejimi savunan müstakil bir askerî terör örgütü ortaya çıktı ve intihar komandoları oluşturdu. Diem'i General Duang Van Minh (1963-1965), General Nguyen Van Thieu(doğ.1923)(1965-1975) başkan olarak tâkıyb ettiler. Ülkeyi terk eden Fransız ordusunun yerini alan Amerikan ordusu, çok büyük bir savaşı göze almasına rağmen, yıkıntıyı durduramadı. 30.4.1975'te Saygon, Kuzey

Viet-Nam ordusunca işgal edilerek her iki Viet-Nam komünist, Çin düşmanı bir Rus peyki olarak birleştirildi. Merkez Hanoy'a götürüldü. Saygon-Şolon şehrine Ho Şi Minh adı verildi. 200.000 Viet-Namlı işgal sırasında ülkeyi terk etti ve 300.000'i komünistlerce öldürüldü. Sonra Komünist Viet-Nam, Kamboç ve Laos'u da peykleştirdi ve eski Fransız Çinhindi'nin bütün ülkeleri bu sûretle komünistleşti. Saygon cumhûriyetinin son 6 gününde General Thieu'nün yerine önce Tran Van Huong, sonra General Duong Van Minh, başkan oldular. Bugün devletin resmî adı Viet-Nam Sosyalist Cumhûriyeti'dir (Kông Hâo Hôi Çu Nghîa Viêt Nam). Komekon üyesidir.

Bugünki Viet-Nam (1981)

329.566km^2, 56.580.000 n.(1981), 172 yoğunluk, p.c. gelir 170 dolar ve GSMH 9.619.000.000 dolar, 38 il, 485 harb tayyâresi, asgarî 2 yıl mecbûrî askerlik, hazarda 1.000.000 kara + 4.000 deniz + 25.000 hava + 70.000 jandarma = 1.099.000 asker. Şehirler: Hanoy 2.400.000, Saygon 5.400.000, Haifong 1.800.000, Long-Xuyen 500.000.

Dil: Viet-Namca 52.991.000, Çince 890.000, Kamboçca 781.000, Siyamca 757.000, Malayca 742.000, Laosca 419.000.- Din: Budist ve Taoist 49.585.000, Katolik 5.500.000, Müslüman 1.495.000(% 3)(3'te 2'si Güney'de).- A.B.D.'nde 500.000, Yeni Kaledonya'da 6.000, Vanuaaka'da 2.000, Fransa'da 5.000, Japonya'da 2.000, Kamboç'ta 240.000, Laos'ta 100.000 Viet-Namlı yaşar. Viet-Namca konuşanların yekûnu 53.833.0000'dir ve dünyânın 18. dilidir.

365 milyon kwh elektrik(1979), 10.000 ton ticâret filosu, 30.405 km yol (1973), 2.600 km demiryolu, 10,5 milyon ton pirinç istihsâli. 1978'de 3 üniversitede 130.000 talebe ve 1981'de Rusya'da 5.000 talebe okuyordu. Ümmîlik yaygındır. Viet-Nam, dünyânın en yoksul ülkeleri arasındadır.

2 Viet-Nam devrinde Kuzey(Tonkin) 159.335 km^2, 32.040.000 n., 201 yoğunluk, Güney(Annam) ise 170.231 km^2, 24.540.000 n., 144 yoğunluk durumunda idi.- Aslında Fransız devrinde Tonkin 109.838 km^2, Annam 155.128 km^2 ve Koşinşin 64.700 km^2 idi(son ikisi birden 219.828 km^2).

B i b l i y o g r a f y a . Annuaire Statistique de l'Indo-Chine, Hanoy 1927; *The Statesman's Year-Book; Almanach de Gotha; Atlas de l'Indochine,* Paris 1920; F.Bernard, *Indo-Chine,* Paris 1901; Henry Baudesson, *Indo-China,* Londra 1919; E.Bonhoure, *L'Indo-Chine,* Paris 1900; A.Brébion, *Bibliographie des Voyages dans l'Indo-chine Française du IXe au XIXe Siècle,* Saygon 1910; Brenier, *Atlas Statistique de l'Indochine,* Hanoy 1914; J.Chailley-Bert, *La Colonisation de l'Indo-Chine,* Paris 1892, İng.trc.Londra 1894; H.Cordier, *Bibliotheca Indosinica,* Paris, 1912-5; P.Doumer, *L'Indo-Chine Française,* Paris 1915; J.Dupuis, *Le Tonkin,* Paris 1897; F.R.Eberhardt, *Guide de l'Annam,* Paris 1914; Yzb.Gosselin, *L'Empire d'Annam,* Paris 1904; M.Hepp, *L'Immense Indo-Chine,* Paris 1928; H.Hervey, *Travels in Indo-China,* Londra 1928; H.Russier ve H.Brenier, *L'Indochine Française,* Paris 1910; M.Rondet-Saint, *Choses de l'Indo-Chine,* Paris 1919; A.Neton, *L'Indo-Chine,* Paris 1903; A.Maybon, *Histoire d'Annam(1592-1920),* Paris 1920; G.Maspero, *L'Indochine,* Paris 1909; H.Maître, *Sud Indo-Chinois,* Paris 1909; Yzb.Mangnabal, *L'Indo-Chine Française,* Paris 1910; C.Madrolle, *Indo-Chine,* Paris, 2: 1916; A.M., *Tonkin, Annam,* Laos, Paris 1910;

Eug.Lagrillière-Beauclerc, *Cochinchin, Camboge, Annam, Tonkin, Laos,* Paris 1900; Jottrand, *L'Indo-Chine et Japon,* Paris 1908; W.R.Fishel, *South Vietnam,* New York 1962; B.Fall, *Le Viet-Minh,* Paris 1960; D.Lancaster, *The Emancipation of Frenche Indo-China,* Oxford 1961; D.Pike, *History of Vietnamese Communism(1925-1976),* Stanford/San Francisco, 1978; Phan Thien Chau, *Vietnamese Communism, Bibliography,* Westport/Conn., 1975; Nguyen Tien Chau, *Socialist Vietnam(1955-80),* New York 1977; G.Lewy, *America in Vietnam,* Oxford 1979; Le Van Hung, *Vietnamese-English Dictionary,* Paris 1955; Ho Chi Minh, *Selected Writings(1920-66),* Londra 1967; J.Buttinger, *Vietnam, A Political History,* Londra 1969; J.H.-M. Chen, *Vietnam, A Comprehensive Bibliography,* Londra 1973; P.-R.Féray, *Le Vietnam au Vingtième Siècle,* Paris 1979; Le Thanh Khoi, *Socialisme et Développement au Vietnam,* Paris 1978; R.Bonds nş., *The Vietnam War,* 1983; G.C. Herring, *Diplomacy of the Vietnam War,* 1983; S.Karnow, *Vietnam,* 1983; A.R. Isaacs, *Defeat in Vietnam and Cambodia,* 1983; M.Leitenberg ve R.D.Burns, *War in Vietnam,* 2: 1983.- Henri Cordier, *Bibliotheca Indosinica, Dictionnaire Bibliographique relatifs à la Péninsule Indochinoise,* 2 c., 1912-32, 2: 1972; Société des Etudes Indochinoises de Saïgon, *Bulletin,* 131 c., 1883-1975.

*

Çinhindi, Asya'nın Hind Okyanusu'na doğru uzanan 3 büyük yarımadasının en doğudaki (diğerleri Arabistan ve Hindistan yarımadaları) olup Hind Okyanusu'nun Bengal Körfezi ile Büyük Okyanus'un Güney Çin Denizi arasındadır. Kuzeyde 28° arzından başlar(Birmanya'nın Kaçin bölgesi). Güneyde Singapur adası ise ekvatordan sâdece 1° kuzeydedir. Çinhindi, Doğu Asya ve ayni mânâdaki Uzak Doğu'nun güney bölgesini oluşturur. Güneydoğu Asya'nın İndonezya ve Filipin adaları dışında kalan kısımıdır. Çinhindi'ndeki müstakil devletlerin 1981 sonuna doğru durumları şöyledir.

1. Viet-Nam 329.566 km^2 - 56.580.000 n.(172) p.c. 170, GSMH 9.619.000.000 dolar
2. Siyam 513.447 km^2 - 48.890.000 n.(95) p.c.590, GSMH 28.845.000.000
3. Birmanya 677.955 km^2 - 35.260.000 n.(52) p.c.155, GSMH 5.465.000.000
4. Malezya 333.507 km^2 - 14.715.000 n.(44) p.c.1.400, GSMH 20.601.000.000
5. Kamboç 181.000 km^2- 5.560.000 n.(31) p.c.80, GSMH 445.000.000
6. Laos 236.800 km^2 - 3.520.000 n.(15) p.c.80, GSMH 282.000.000
7. Singapur 616 km^2 - 2.410.000 n.(3.912) p.c.6.515, GSMH 15.701.000.000

Malezya'nın Çinhindi'ne dâhil olmayan Kuzey Borneo kısmının da katıldığı bu listede 7 devletin toplamı şöyledir: 2.272.891 km^2, 166.935.000 nüfus, 73 nüfus yoğunluğu, 80.958.000.000 dolar GSMH, ortalama p.c. gelir 485 dolar.

Bu tablo, nüfusca Türkiye'nin 3,5 katı, toprakca 3 katına yakın olan Çin-hindi'nin GSMH'nın Türkiye kadar olduğunu gösterir. Tek zengin devlet, Singapur adasıdır. Malezya petrol, kauçuk ve kalayla kendini kurtarmıştır. Siyam, yoksul ülkeler arasından ancak çıkabilmiş ve orta hallilerin en düşük çizgisine girebilmiştir. Viet-Nam, Birmanya, hele Kamboç'la Laos ise, dünyânın en yoksul ülkeleri arasındadır. Bu 7 devlette Müslümanlar (Sünnî-Hanefî ve daha az Sünnî-Şâfiî):

Malezya 9.711.000(% 66) + Siyam 2.415.000(% 5)+ Birmanya 2.111.000 (% 6) + Viet-Nam 1.495.000(% 3) + Kamboç 505.000(% 9) + Singapur 493.000(% 20) + Laos 110.000(%3) = 16.840.000 (% 10).

7 Çinhindi devletinde Din: 141.307.000 Budist (Taoistler dâhil) ve 25.628.000 diğer dinler: 16.840.000 Müslüman, 7.340.000 Hıristiyan (6.540.000 Katolik + 800.000 Protestan), 1.268.000 Brahman(Hindû), 180.000 Putperest.

7 Çinhindi devletinde Dil: Vietnamca 53.331.000, Siyamca 48.884.000, Birmanca 28.010.000, Malayca 9.658.000, Çince 9.293.000, Kamboçca 5.541.000, Laosca 3.213.000, Şanca 3.300.000, Mônca 1.735.000, Tamilce 1.127.000, Kaçince 858.000, Karence 825.000, Dayakca 653.000, İngilizce 144.000, Kayakca 134.000, Çamca 100.000, Fransızca 40.000, Hindce 6.000, Japonca 3.000.- Birmanya, Malezya, Singapur'da İngilizce; Viet-Nam, Kamboç, Laos'ta Fransızca lingua franca'dır. Bu ölçüde olmamakla berâber Viet-Nam ve Siyam'da İngilizce, Kuzey Viet-Nam ve Malezya ile Singapur'da Çince de oldukça geçerlidir.

VIII
FİLİPİNLER

Filipinler, ancak bir kaç tânesi büyük olmak üzere, binlerce adadan oluşmuş bir gruptur. Güneydoğu Asya'da ve Uzak Doğu'nun güneyindedir. İndonezya adalarının kuzeyi (Borneo ve Sâleb) ile Çin'e (Taiwan adası) doğru uzanır. Kuzeyde 21° arzına kadar çıkar ve güneyde 5° arzına kadar iner. Doğu Büyük Okyanus (Pasifik)'tur. Batı Güney Çin Denizi'dir. Güneyde Sulu ve Sâleb Denizleri ile İndonezya adalarından ayrılır. Kuzeyde büyük Luzon ve güneyde büyük Mindanao adaları vardır ve dîğer irice adalar bunların arasındadır. Yalnız Palawan, güney-doğuya düşer ve küçük Sulu adaları Mindanao ile Borneo (Sabah) arasında dizilir. Filipinler'de, çeşitli Malay ırkları yaşar. Henüz taş devrinde bir kaç kabîle bile vardır.Mindanao'nun az kuzey-doğu açığında Büyük Okyanus'un 10.540 metrelik bir çukuru vardır.

Târih

Filipinler'in güney adalarındaki Müslüman devletler, bâzan kuzeydeki adalara kadar hâkimiyetlerini genişletebilmişlerdir. Bunlar için I. cildin Hindistan bahsinin sonundaki İndonezya kısmına bk.

VIII-XIII. asırlarda Filipinler, Cava Brahman Macapahit imaratorluğuna âiddi. XIII. asrın 2. yarısında Cava ile berâber Pekin'deki Kubılay Han'a tâbî oldu. 1460'a doğru

İndonezyalı Müslümanlar'dan Cohorlu (Malezya) Ebû-Bekr, Sulu sultânlığını kurdu. Onun hânedânı diğer güney Filipin adalarını da hükmü altına aldı ve İslâm dîni yayıldı. Adalara Çinli, hattâ Japon denizci-tâcirler de geliyorlardı.

Macellan, târîhin ilk dünyâ turundan dönerken, Filipinler'in Cebu adası yerlilerince öldürüldü (14.4.1521). Filipinler, İspanya sömürgesi îlân edildi. İlk İspanyol kuvvetleri 1542'de adalara çıkıp Charles-Quint'in velîahdi müstakbel İkinci Felipe'nin adını verdiler. 1565-78 arasında İspanyollar bir çok adayı fiilen işgaal ettiler, bir çoğunu da edemediler. Güney, Müslümanlar'ın elinde kaldı. İspanyollar, putperest yerlileri zorla Katolik yaptılar. Bâzı yerliler İspanyolca konuşmaya da başladı (ilk İspanyol işgal kuvveti 13.2.1565'te Cebu adasına 4 gemi ve 380 askerle ayak bastı). İspanyollar, Emîr Süleymân'ın şiddetli savunmasından sonra 1571 mayısında Manilla şehrini aldılar. Kuzey adalarına sathî şekilde yayılmış bulunan Müslüman ve Budistler'i de Katolik yaptılar.

Sultân 'Alemü'd-Dîn(1737-1773 = 36), Filipinler'in büyük kısmına hâkim olduktan sonra Hıristiyanlar'a yenildi ve tanassur etti. Geri kalan hayâtını Manilla'da geçirdi. 1763'te bir İngiliz filosunun Manilla'yı işgaali geçici oldu. A.B.D.'ne yenilen İspanya, 10.10.1898 muâhedesi ile Küba ve Porto Riko ile berâber Filipinler'i de A.B.D.'ne bırakarak büyük devletler arasından silindi, Asya, Okyanusya ve Amerika'dan tamâmen el çekmiş oldu. 1941 Japon işgaali dışında ülke 4.6.1946'daki istiklâline kadar yarım asra yakın A.B.D. sömürgesi oldu. A.B.D., 1899'da Sulu sultânı ile bir muâhede imzâlıyarak himâyesine aldığı gibi, 1916'da güney adalarındaki Müslümanlar'a da otonomi verdi. Filipin halkını da yavaş yavaş kendi kendini yönetmiye alıştırdı. Protestan'lığı yayamadı. Fakat İspanyolca'nın yerine İngilizce'yi geçirmeye geniş ölçüde muvaffak oldu. Sultân Abdülazîz, İkinci Abdülhamîd ve İttihâd-ü Terakkî, Filipinler'e misyonlar gönderdiler(Hoca Bekir, *Seyâhat-Nâme-i Filipin*).

Nüfus şu şekilde gelişti: 1825'te 3.400.000, 1850'de 3.816.000 (Manila 50.000'in altında), 1875'te 6.300.000(Manila 200.000), 1900'de A.B.D. idâresinin başında 7.000.000(Manilla 350.000), 1915'te 8.938.00(Manilla 427.000) 1925'te 11.714.000(Manilla 314.000), 1940'ta Manilla 623.000, 1950'de 19.356.000(Manilla 1.200.000), 1960'ta 27.088.000(Manilla 1.650.000).

1863'te nüfus 4 milyon Katolik 1 milyon Müslüman'dı. Müslümanlar hiç bir zaman gerçek İspanyol yönetimine girmediler. Müslüman adalar (Mindanao, Sulu, Palawan), ismen İspanyol toprağı idi. A.B.D., bu adaları, Müslamanlar'a otonomi tanıyarak idâresine aldı ve Filipinler'in gerçek birliğini yaptı. İstiklâlde Katolik Filipinliler, Müslüman Filipinliler'in otonomi haklarını kaldırdılar. Giderek Müslümanlar'a zulmedilmeye başlandı. Müslümanlar, bugüne kadar söndürülemeyen uzun bir ihtilâle girdiler. Yönetim Batı taraftârı ve Başkan Marcos, A.B.D.'nin müttefiki olduğu için, Müslümanlar, Doğu bloku ile işbirliği yapmaya mecbûr oldular.

İstiklâlde Roxas cumhur başkanı seçildi(1946-1948). Bu makamda öldü. Quirino (1948-1954), makaamında iken ölen Mangsaysay(1954-1957), Gracia(1957-1961), Diasdado Macapagal(1961-1965), nihâyet Ferdinand E.Marcos(doğ.1917) cumhur başkanı oldular. Avukat olan Marcos, Filipinler'i savunan ve Japonlar'dan geri alan milletvekili, senatör, senato başkanı ve liberal parti başkanı olarak cumhur başkanı

seçildi. Giderek tam bir diktatör oldu ve başkanlığı 20 yılı geçti. Eşi Madam Marcos da faal şekilde politikaya ve yönetime katıldı. 25.2.1986'da Madam Corizon Aquino (doğ. 1933) başkan seçildi. Resmî adı İsp.Republica de Filipinas ve yerli dilinde Republika ng Filipinas olan Filipinler, bugün tam mânâsıyle Batı'ya dönük, Türkiye kadar nüfuslu, Türkiye'nin üçte biri büyüklüğünde, GSMH bakımından Türkiye'nin yarısına erişen bir devlettir.

Bugünki Filipinler (1981)

296.285 km^2, 50.010.0090 n., 169 yoğunluk, p.c. gelir 720 dolar ve GSMH 36.007.000.000 dolar, resmî diller Tagalog Malaycası, İngilizce ve İspanyolca, savunma büdcesi 863.000.000 dolar(1981), 2-3 yıl mecbûrî askerlik, 120 harb tayyâresi, hazarda 70.000 kara + 26.000 deniz + 16.800 hava + 110.500 jandarma = 223.300 asker. En büyük şehirler: başkent Manila 7.400.000, Davao 645.000(Mindanao adasında), Cebu 513.000(Cebu adasında). Manila, Asya'nın 9. büyük şehridir. Filipinler, ancak 2.773'ünün adı olan ve ancak 462'si 1 mil^2'den büyük bulunan, bir çoğunda insan yaşamayan, 7.100 adadan ibârettir. Adaların 14'ü büyüktür. Bu 14 ada, çevrelerindeki küçük adalarla berâber, şu şekilde nüfus sırasına konabilir:

Luzon 108.415 km^2 - 18.408.000 n.(170) (merkez Manila) (25 il)

Mindanao 98.681 km^2 - 4.420.000 n.(45)(Zamboanga)(9 il)

Panay 12.392 km^2 - 3.110.000 n.(251)(İlo-İlo)(3 il)

Negros 13.058 km^2 - 2.814.000 n.(214)(Bakolod)(2 il)

Cebu 4.869 km^2 - 2.470.000 n.(507)(Cebu)(1 il)

Leyte 7.987 km^2 - 1.620.000 n.(203)(Takloban)

Samar 13.749 km^2 - 1.262.000 n.(92)(Katbalogan)

Bohol 4.079 km^2 - 966.000 n.(237)(Tagbilaran)

Sulu 2.812 km^2 - 580.000 n.(206)(Jolo)

Masbat 4.068 km^2 - 422.000 n.(104)(Masbat)

Mindoro 10.077 km^2 - 306.000 n.(30) (Kalapan)

Romblon 1.326 km^2 - 228.000 n.(172)(Romblon)

Palawan 14.741 km^2 - 220.000 n.(15)(Puerto Princesa)

Marinduque 919 km^2 - 190.000 n.(207)(Boak)

Dil: Tagalog ve dîğer Malay dilleri 25.798.000, İngilizce 21.880.000, İspanyolca 1.785.000, Çince 550.000.- Din: Katolik 42.365.000, Protestan 1. 500.000, Putperest 1.100.000, Budist 45.000, Müslüman 5.000.000(% 10) (güneyde Mindanao, Palawan ve Sulu adalarında). Filipinler, Asya kıt'asının tek Hıristiyan devletidir(buna belki Kıbrıs'la bir Müslüman-Hıristiyan devleti olan Lübnan da eklenebilir). A.B.D.'ndeki 1960'da yarısı Havay'da olmak üzere 176.000 Filipinli'nin sayısı bugün çok yükselmiştir.

1979'da 7 milyon ton pirinç, 135.000 km yol, 1.027 km demiryolu, 1.187.000 motörlü vâsıta(krş.1955'te 156.000 ton ticâret filosu, 41.900 telefon, 107.000 motörlü vâsıta, 1908'de kurulan Manila üniversitesinde 13.000 talebe). Ümmîlik yaygındır.

B i b l i y o g r a f y a . David Bernstein, *The Philippine Story,* New York 1947; Blair ve Robertson, *The Philippine Islands(1493-1898),* 55 c., Cleveland, 1903-9; J.Mallat, *Les Iles Philippines,* 2 c., Paris 1846; A.Kolm, *Der Philippinen,* Leipzig 1942; Gregorio F.Zaide, *Philippine Political and Cultural History,* 2 c., Manila 1957; *El Archipiélago Filipino,* 2 c.ve atlas, Washington 1900; *Report on the Philippine Commission,* 3 c., Washington 1905; J.R.Arnold, *ThePhilippines,* Manila 1912; F.W.Atkinson, *The Philippine Islands,* Londra 1906; D.F.Barrons, *History of the Philippines,* New York 1905; Blount, *The American Occupation of the Philippines (1898-1912),* Londra, 2: 1913; R.K.Buckland, *In the Land of the Filipino,* New York 1912; F.F. Bunker, *Hawaii and the Philippines,* New York 1928; Dean C.Worcester, *The Philippine Islands and Their People,* Londra 1898; A.M., *The Philippines, Past and Present,* 2 c., Londra 1914; D.R.Williams, *The United States and the Philippines,* New York 1926; Walther von Tuckermann, *Die Philippinen,* Leipzig 1926; T.H.P.de Tavera, *Biblioteca Filipina,* Washington 1903; Moorfield Storey ve M.P.Lichaneo, *The Conquest of the Philippines by the United States,* New York 1926; F.H. Sawyer, *The Inhabitants of the Philippines,* Londra 1900; C.E. Russell, *The Outlock for the Philippines,* New York 1922; J.A.le Roy, *Philippine Life in Town and Country,* Londra 1906; N.Roosevelt, *The Philippines,* New York 1927; F.D. Millet, *ThePhilippine Expedition,* New York 1899; M.Kalaw, *The Philippine Revolution,* Manila 1925; A.M., *The Present Government of the Phillipines,* Manila 1921; J. Foreman, *The Philippine Islands,* Londra, 3: 1906; W.C.Forbes, *The Philippine Islands,* 2 c., Boston 1929; L.H. Fernandez, *The Philippine Republic,* Columbia/New York, 1926; C.Crow, *America and the Philippines,* New York 1914; *The Statesman's Year-Book; Almanach de Gotha; The Philippine Government Manuel,* Manila 1950; *The Philippines, A Handbook of Information,* Manila 1955; U.S. Department of Commerce, *Gazetter of the Philippine Islands,* Washington 1944; A.Chapman, *Philippine Nationalism,* New York 1950; W.C. Forbes, *The Philippine Islands,* 3 c., Cambridge/Mass., 2: 1945; F.G.Golay, *The Philippines,* Cornell 1961; H.W.Krieger, *Peoples of the Philippines,* Washington 1942; U.S.Zafra, *Philippine Economic Handbook,* Silver Springs/Md., 1955; L.A.Mills, *The Philippines and Southeast Asia,* Minneapolis 1949; *Philippine Yearbook,* Manilla 1981; M.W.Meyer, *A Diplomatic History of the Philippine Rebuplic,* Honolulu 1965; K.Lightford, *The Philippines,* Londra 1973; T.M. Burley, *The Philippines,* Londra 1973.

IX

KORE

Ülke ve Irk

Kore, Doğu Asya'da, Uzak Doğu'nun orta bölgesindedir. Bir yarımadadır. Doğuda Japon Denizi ile Japonya adalarından ayrılır. Batıda Sarı Deniz ve Kore Körfezi ile Çin ve Mançurya'dan tefrîk edilir. Güney-doğuda Japonya ile arasındaki denize Kore Boğazı denir. Güneyinde Doğu Çin Denizi başlar. Kuzeyden Asya kıt'asına bağlanır, Mançurya ile sınırı vardır. Yalu nehri, iki ülkeyi ayırır. Kuzeyde 44° arzına kadar çıkar, güneyde 34°'ye kadar iner. Ancak kuzey-doğu dağlıktır(2.541 m). Doğu kıyılarında dağlar, Japon Denizi'ne paralel olarak güneye kadar iner.

Koreliler, Japonlar'la yakın bir ırktır ve Türkler'in de bağlı bulunduğu iddia edilen Ural-Altay grubundandırlar. Binâenaleyh dilleri Çince ve diğer Tibet ve Çinhindi dilleri gibi Tekheceli değil, Japonca gibi Çokheceli'dir. Ancak Kore kültürü, derin Çin kültürüyle oluşmuştur ve Türk, hattâ Moğol ve Mançu kültür te'sirleri de vardır. Esâsen Japon kültürü de Çin kültürü ile oluştuğu için, Japonya ve Kore, ırkî farklılıklarına rağmen, Uzak Doğu medeniyeti ve târîhi içinde yer alırlar. Kore, doğrudan doğruya Türk idâresine girmiş değildir. Fakat M.S. VIII. asra kadar Kore'ye bir çok Türk akını yapılmış ve Kore kralları zaman zaman Ötüken'deki Büyük Türk Hâkaanı'na tâbî olmuşlardır.

İlk Kore Devletleri (Milâdî 918'e Kadar)

"Kore" kelimesi, Ko-ryô(Çin.Kao-li) hânedânının (918-1392) adından gelir ki, ülkeyi birleştirmiştir.

Kore'de ilk devlet M.Ö. 194'e kadar devâm eden ve Mete zamânında sona eren Ki-dja(Ki-tseu) krallığıdır. Han-ung=Dişi Ayı doğumlu ilk kral Tan-gun (Çin.T'an-kiun)'dur.

M.Ö. 194'e doğru P'yông-yang yakınlarında Wang-gôm ve Djo-sôn krallıkları ortaya çıktı. İkincisinin Mete ile çağdaş ve ona tâbî ilk kralı Wei Man'dır. Wei Man'ın torunu olan 3. kral U-gô zamânında M.Ö. 108'de bu devlet, kralı öldürülerek, 4 eyâlet hâlinde, Çin'e ilhâk edildi. Kuzey-batıda Lo-lang krallığının ilk kralı Wang Mang Sin'dir(M.S. 9-24=15). Bu krallığın nüfûsu I. asır başlarında 406.748 idi.

M.Ö. I. asırda ülke, 3 krallıktan ibâretti: Ko-gu-ryô krallığı Hoan-do merkez olmak üzere aşağı yukarı bugünki Kuzey Kore topraklarında M.Ö. 37'de kuruldu. Yalu'nun orta-kuzeyi ağırlık merkezi idi. Ko-gu-ryâ(Çin.kao-kiu-li) Hânedânı Hiuan-T'ou eyâletinde ortaya çıktı. 310.000 olan nüfûsu toprak genişlemesiyle daha II. asırda 650.000'i buldu. İkinci krallık Silla, M.Ö. 57'de güney-batı dışında bugünki Güney Kore topraklarında kuruldu. Päk-çe krallığı ise en güney-batıda M.Ö. 18'de ortaya çıktı. İlk kralı Dju-mong oğlu On-djo'dur.

Ko-g-ryô hânedânının taht şehirleri T'oung-kin-kiang(M.Ö.37-M.S.3) ve T'ong-gu(3-427) idi. 400-406 yıllarında Ötüken'e (Avar Hânedânı) tâbî oldu. 1. kral Dju-mong(Çin.Tchou-mong) veyâ Tong-myông(Çin.Tong-ming)(M.Ö. 37-9=28)'dur. Yerine Tabgaç Büyük Türk Hâkanlığı prenslerinden bir Türk kral oldu: Wang Mang (M.Ö.9-M.S.22=31). M.S. 22'de, 1. kralın hânedânından 3. kral tahta çıktı. Koguryô krallığı bir ara Kore Boğazı'na kadar güneye inip Kore'yi birleştirir gibi oldu (VI. asır). Ecuş bakımdan bugünki Kuzey Kore olup sınırları kuzey-batıda Mançurya'nın güneyini (Liaotung yarımadası) de içine alıyordu.

Güneydeki Silla krallığı, zaman zaman Göktürkler'e de tâbî oldu. 373'te şaman'lıktan Budizm'e geçti (kesin Budizm 528 yılı). Kral 503'te wang(kral) unvânını aldı. 24. Silla kralı Djin-hêng(540-575 = 35), Avarlar'ın düşmesine ve Göktürkler'in Türk büyük-hâkanlık tahtına yükselmelerine şâhid oldu. Merkezleri Kyông-dju şehri idi. 28. hükümdarları bir kraliçe olan Djin-dôk(647-654=7), 29. kral Mu-ryôl (654-661=7)'dur. Kyông-mun(861-875 = 14), Hôn-gang(875-886 = 11), sonra bunun oğlu Kung-ye(886-918=26) kral oldular, sonuncusu katledildi. Son Silla kralı Kyông-sun(927-935=8), tahtından ferâgat etti.

663'te Çin, Päk-çe ve 668'de Ko-gu-ryô krallıklarının metbûu oldu, fakat Silla müstakil kaldı. Yalu kuzeyinde Ko-gu-ryû prensliklcri de teşekkül etti. Tchen prensinin (699-713=14) yerine geçen P'o-hai(713), kral unvânını aldı. Bu hânedân 926'da ortadan kalktı.

Ko-ryô(Co-riö) Hânedânı (918 - 1392 = 474)

Kore'ye adını veren bu hânedânın 1. kralı Wang Gôn, 918'de tahta çıktı ve 935'te târihte ilk def'a olarak bütün Kore'yi birleştirerek hükümdârı oldu. Son Silla kralı Kyông-sun'un amcasının kızı olan prensesle evlendi. 995 sayımında bütün Kore nüfûsunun 2.100.000 olduğu anlaşıldı. 5. kral Kyông-djong (976-981 = 5), son Silla kralı Kyông-sun'un kızı ile evlendi.

1126'da Kore, kuzey-doğu eyâletini Çin'e (Kin Hânedânı) terk etti. 1216'da Cengiz Han, Yalu'ya erişti ve ölümünden 4 yıl sonra 1231'de Kore (Moğ. Solangi), bütünüyle Moğol kaanlığına tâbî oldu (Moğollar'ın taht şehri Kai-Syeng'e girmesi 12.1231). 1253'te Moğollar, 206.800 Koreli'yi Kore'den esîr olarak çıkarıp götürdüler. 1259'de Kore velîahdinin rehîne olarak Pekin'de Çin imparatorunun (Moğol büyük-kaanı Kubılay) sarayında bulunması âdeti başladı.

1281-1368 arasında 7 kral geldi ki genç ölen 2'si dışında 5i, Cengizli prensesleri ile evlenmek ve onları kraliçe yapmak durumunda kaldılar. Son kral Kong-yang (1389-1392 = 3), ferâgat etti ve 1394'te öldürüldü.

Li Hânedânı (1392 - 1910 = 518)

1396'dan îtibâren Han-yang yânî bugünki Seul'ü taht şehri edinen (ki ülkenin tam ortasındadır) Li Hânedânı'nın atası Li Sông-gye'nin oğlu Djo-sôn'dur ve T'ä-djo kral adını alarak 1392'de Ko-ryô hânedânının yerine geçmiştir. 2. ve 3. krallar onun oğullarıdır. Dîğer oğulları Bang-sôk ve Bang-gan'dır. İlk krallar:

1. Djo-sôn(T'ä-djo)(1392-1398 = 6)
2. Bang-goa(Djông-djong)(1398-1401 = 3)
3. Bang-wôn(T'ä-djong)(1401-1418 = 17)
4. Se-djong(1418-1450 = 32)
5. Mun-Djong(1450-1452 = 5)

Sonraki krallar arasında Sûn-djo(1567-1608=41), In-djo(1623-1649 = 26) mühimdir. Sonuncunun velîahdi So-hyôn(1612-1645 = 33), 11 yaşından beri hayâtını Pekin Sarayı'nda rehîne olarak geçirmiş, babasından 4 yıl önce öldüğü için tahta geçememiştir. 4.1592'de 209.000 Japon askeri Pusan'a çıkmış, Seul'ü almış, fakat 5.1593'te Kore'den tamâmen çekilmiştir. Kore'yi savunan Koreli amiral, Li Sun-sin (1545-1598 = 53)'dir. Kore'de 1669'da 5.018.644 ve 1717'de 6. 846.568 nüfus sayılmıştır.

Son Kore kralları:

31. Sunjo-djong(1800-1834 = 34)
32. Hon-djong (1834-1849 = 15)
33. Ch'ol-djong (1849-1863 = 14)
34. Ko-djong(Li Hsi/Yi-Hyeung)(1852-1907 = 55) (1863 - 1907 = 44)
35. Yi-Siyek-djong(doğ. 1874)(34'ün oğlu)(1907 - 1910 = 3)

34. kralın babası Li Ha-êng(Hungron/Chel-djong)(1820-1898=78), çocuk yaşta tahta çıkarılan oğlu(no.34) için kral nâibi (tä-wôn-gun) olmuştur (1863-1873 = 10 + 1882). 34. kralın kraliçesi Min(Li Hsi/Yi-Hyeung)(1851 - 1895 = 44)(kraliçe 1866 - 1895 = 29), 1866'da, kendisinden 1 yaş küçük olan niyâbet altındaki kralla evlendiği zaman 15 yaşında idi. Japon askerî birliği tarafından sarayı basıldı, bir çok hânedân üyesi ile berâber öldürüldü. Japonlar, kralı, Seul'deki Rus temsilcisine sığındığı ve bir yıl (2.1896-2.1897) orada yaşadığı için öldüremediler ve tekrar tahtına dönmesine göz yumdular. Fakat 1904-5 Japon-Rus harbinde Ruslar'ı fecî deniz ve kara bozgunlarına uğratarak ve Uzak Doğu (Pasifik) Rus donanmasını tamâmen imhâ ederek intikamlarını aldılar(bu mağlûbiyet üzerine 1905'te Rusya'da meşrûtıyet îlân edilmiş ve ilk meclis toplanmıştır). Büyük deniz muhârebesi, Kore Boğazı'nda, Tsuşima adası açıklarında geçmiştir. 1905-1907 arasında Japon himâyesinde tahtta kalan kral ölünce Japonlar

velîahdi olan 33 yaşındaki oğlunu kral îlân etmişlerse de, 3 yıl sonra tahtından indirmiş ve hânedâna son vermişlerdir. Son kral Yi-Siyek'in ilk eşi Tu Ho 1904'te ölmüştür. 1907'de Kraliçe Yu ile evlenmiştir.

Son kralı Japonlar, Shaku Ri adıyle ve kardeşi Ko Ri ile berâber "Japon prensi" kabûl ettiler. Shaku Ri'nin oğlu Gin Ri(doğ.1897) Japon tuğgenerali olup Japon imparatorluk prensesi Masako Nashimoto (doğ.1901) ile 1920'de evlendi. Oğulları Kyu Ri 1931'de doğdu. Ko Ri(doğ.Seul 1877) ise 1893'de Seul'de Baron Shiei Kin'in kızı Kin'le(doğ.1880) evlendi. Japon prensleri kabûl edilen 2 oğlu: Ken Ri(Seul 1909) ve Gu Ri(Seul 1912). Ken Ri, 1931'de Tokyo'da Yoshiko Matsudaira (doğ. Tokyo 1911) ile evlendi(çocukları: Pr.Ki Ri 1933, Pr.Chu Ki 1932, Prs.Haruko Ri 1938). Gu Ri, 1935'te Tokyo'da Sanshu(doğ.Seul 1914) ile evlendi(Marki Eio-Boku'nun torunu)(oğlu Sei Ri, doğ. Tokyo 1936).

Kore Hânedânları

1. Koguryô Hânedânı(M.Ö. 37 - M.S. 677 = 714): 1) Tong-myong (Tongumyôngsông Wang) M.Ö. 37, 2) oğlu Yu-ri (Yunimyông) M.Ö. 19, 3) oğlu Tae-mu-sin M.S. 18, 4) oğlu Min-jung 44, 5) Mo-bon(kardeşi) 48, 6) 2'nin torunu T'ae-jo 53, 7) kardeşi Ch'a-dae 146, 8) kardeşi Sin-dae 165, 9) oğlu Ko-guk-ch'on 179, 10) kardeşi San-sang 197, 11) Tong-ch'on 227, 12) oğlu Chung-ch'on 248, 13) oğlu So-ch'on 270, 14) oğlu Pong-sang 292, 15) M-ch'on 300, 16) Ko-gug-won 331, 17) oğlu So-su-rim 371, 18) kardeşi Ko-gug-yang 384, 19) oğlu Kwang-gae-t'o 391, 20) oğlu Chang-su 413, 21) torunu Mun-ja 492, 22) 17'nin torununun oğlu An-jang 519, 23) An-won 531, 24) Yang-won 545, 25) Pyong-won 559, 26) Yong-yang 590, 27) oğlu Yong-yu 618,28) Po-jang 642 - 668+670-677; 668-670 Çin(T'ang) işgali, 29) Anşun(670). 677-755'de Çin (T'ang) imparatorluğuna katıldı. 755-901'de Silla hânedânına, 918'de Koryô hânedânına katıldı. 901-918'de bir Koguryô kralı daha görüyoruz: Kung-ye Kralları adları sonuna Wang gelir.

2. Paekche Hânedânı(M.Ö. 194-M.S. 663 = 857): I) Chi-chuan M.Ö. 194, II) An Wang 155, III) Hye Wang 125, IV) Myông Wang 112, V) Hyô Wang 81, VI) Siang Wang 41, VII) Wôn Wang 26; 1) On-jo M.Ö. 19, 2) Ta-ru M.S. 28, 3) Ki-ru 77, 4) oğlu Kae-ru 128, 5) oğlu Ch'o-go 166, 6) Su-su 214, 7) oğlu Sa-ban 234, 8) kardeşi Ko-i 234, 9) oğlu Ch'ae-gye 286, 10) kardeşi Pun-su 298, 11) 6'nın kardeşi Pi-ryu 304, 12) 10 oğlu Kye 344, 13) 11 oğlu Kun-ch'o-go 346, 14) oğlu Kun-gu-su 375, 15) kardeşi Ch'im-yu 384, 16) oğlu Chin-sa 385, 17) kardeşi A-sin 392, 18) oğlu Chon-ji 405, 19) oğlu Ku-i-sin 420, 20) Pi-yu 427, 21) oğlu Kae-ru 455, 22) oğlu Mun-ju 475, 23) oğlu Sam-gûn 477, 24) 21 oğlu Tong-sông 479, 25) Mu-nyông 501, 26) oğlu Sông 523, 27) Ui-dok (Widôk) 554, 28) Hye 598, 29) Pôp 599, 30) Mu 600, 31) oğlu Ui-ja 645-660, 32) P'ungjang Wang 660-663. IV. asırdan önceki târihlerin ne dereceye kadar târîhe dayandığı şüphelidir. Güneybatı Kore krallığıdır. Yukarıdaki Koguryo hânedânı ise Kuzey Kore krallığıdır. Aşağıdaki Silla hânedânı ise Kore'nin güney-doğusundadır ve Paekche batıdadır. Gerek Koguryo, gerek Paekche hânedânları, Çin imparatorluğunca ilhâk edildi.(663-892). Sonra 2 Paekche kralı daha geldi: 33) Chinhwôn Wang 892-935 ve 34) Singôm Wang 935-936 ve devlet, Koryô'ya katıldı.

3. Silla Hânedânı(M.Ö. 57 - M.S. 935 = 992): 1) Hyok-ko-se M.Ö. 57, 2) Nam-hae M.S. 4, 3) Yu-ri 24, 4) T'al-hae 57, 5) Pa-sa 80, 6) Chi-ma 112, 7) İl-song

134, 8) A-dal-la 154, 9) Por-hyu 184, 10) Nae-hae 196, 11) Cho-bun 230, 12) Chom-hae 247, 13) Mi-ch'u 262, 14) Yu-rye 284, 15) Ki-rim(oğlu) 298, 16) 10'un torununun oğlu Kor-hae 310, 17) 13 oğlu Naemul 356, 18) Sil-song 402, 19) Nul-chi (17 oğlu) 417, 20) Cha-bi 458, 21) So-ji 479, 22) 17'nin torununun oğlu Chi-jung 500, 23) Pop-hung 514, 24) kardeşi Chin-hung 540, 25) Chin-ji 576, 26) Chin-p'yong 579, 27) kraliçe Son-dok(26 kızı) 632, 28) 26'nın oğlunun kızı Chin-dok 647, 29) 25 torunu Mu-yol 654, 30) Mun-mu 661, 31) oğlu Sin-mun 681, 32) Hyo-so 692, 33) kardeşi Song-dok 702, 34) oğlu Hyo-song 737, 35) kardeşi Kyong-dok 742, 36) oğlu Hye-gong 765, 37) Son-dok 780, 38) Won-song 785, 39) torunu So-song 799, 40) Ae-jang 800, 41) kardeşi Hondok 809, 42) Hung-dok 826, 43) 38 torunu Hui-gang 836, 44) 38 torunu Min-ae 838, 45) 38 torunu Sin-mu 839, 46) oğlu Mun-song 839, 47) kardeşi Hon-an 857, 48) 43 torunu Kyong-mun 861, 49) oğlu Hon-gang 875, 50) oğlu Chong gang 886, 51) 49 kızı Chin-song 888, 52) 49 oğlu Hyo-gong 898, 53) Sin-dok 913, 54) oğlu Kyong-myong 917, 55) kardeşi Kyong-ae 924, 56) Kyong-sun 927-935. IV. asırdan önceki târihler an'anevîdir. Güneydoğu Kore'deki bu devlet, Koryô hânedânınca ilhâk edildi. Kralların adları sonuna Çince kral demek olan Wang ve Korece Kim, bâzan Pak ve Sök gelir.

Koguryo hânedânından bir prens, Kong-wo, 892-917 ve Paekche hânedânından iki prens, Chinhwôn Wang ve Singôm Wang 892-935 ve 935-936'da kral oldular.

4. Wang = Koryô Hânedânı(918 - 1392 = 474): 1) T'ae-jo(Wang Kôn) 918, 2) oğlu Hye-jong 944, 3) kardeşi Chông-jong I 945, 4) kardeşi Kwang-jong 949, 5) oğlu Kyong-jong 975, 6) 4'ün yeğeni Song-jong 981, 7) Mok-chong (5 oğlu) 977, 8) 4'ün yeğeni Hyon-jong 1009, 9) oğlu Tok-chong 1031, 10) kardeşi Chong-Jong II 1034, 11) kardeşi Mun-jong 1046, 12) oğlu Sun-jong 1083, 13) kardeşi Son-jong 1083, 14) oğlu Hon-jong 1094, 15) 11 oğlu Suk-chong 1095, 16) oğlu Ye-jong 1105, 17) oğlu İn-jong 1122, 18) oğlu Ui-jong 1146, 19) kardeşi Myong-jong 1170, 20) kardeşi Sin-jong 1197, 21) oğlu Hui-jong 1204, 22) 19 oğlu Kang-jong 1211, 23) oğlu Ko-jong 1213, 24) oğlu Won-jong 1259, 25) oğlu Ch'ung yol 1274, 26) oğlu Ch'ung-son 1308, 27) oğlu Ch'ung-suk 1313-1330 + 1332-1339, 28) oğlu Ch'ung-hye 1330-1332 + 1339 - 1344, 29) oğlu Ch'ung-mok 1344, 30) kardeşi Ch'ung-jong 1349, 31) 27 oğlu Kong-min 1351, 32) oğlu Wi-ju (Sin-u) 1374, 33) oğlu Sin- Ch'ang 1389, 34) 20'nin 6. batın torunu Kong-yang 1389 - 1392. XIII-XIV. asırlarda Cengiz Hanlılar'a tâbî olan bu hânedân, buna rağmen Kore'nin muhtâriyetini devâm ettirdi. Yerine geçen Yi hânedânı, Çin'e ancak ismen tâbî oldu ve XVI. asır sonu Japon istîlâsını savuşturdu. Koryô krallığı, en kuzey-doğu dışında bugünki Güney ve Kuzey Kore'yi içine alıyordu.

5. Yi =Chosôn Hânedânı (1392 - 1910 = 518): 1) T'ae-jo (Yi Song-ge) 1392, 2) oğlu Chông-jong 1398, 3) kardeşi T'ae-jong 1400, 4) oğlu Se-jong 1418, 5) oğlu Mun-jong 1450, 6) oğlu Tan-jong 1452, 7) 4 oğlu Se-jo 1455, 8) oğlu Ye-jong 1468, 9) yeğeni Song-jong 1469, 10) oğlu Yon-san 1494, 11) kardeşi Chung-jong 1506, 12) oğlu İn-jong 1545, 13) kardeşi Myong-jong 1545, 14) yeğeni Son-jo 1567, 15) oğlu Kwang-hae-gun 1608, 16) yeğeni İn-jo 1623, 17) oğlu Hyo-jong 1649, 18) oğlu Hyon-jong 1659, 19) oğlu Suk-chong 1674, 20) oğlu Kyong-jong 1720, 21) kardeşi Yong-jo 1724, 22) torunu Chong-jo 1776, 23) oğlu Sun-jo 1800, 24) torunu Hon-Jong 1834, 25) 22'ninkardeşinin torunu Ch'ôl-chong 1849, 26) 16'nın neslinden Ko-jong 1864, 27) oğlu Sun-jong Yi Wang 1907 - 1910.

1650-1905 arasında Çin ve 1905-1910 arasında Japonya imparatorluklarına tâbî oldular. Başkent: Seul (Sôul).

6. Karak Hânedânı(M.S. 199 - 559 = 360): Kore'nin en güney-batısında taht şehri Kimhae olan bir prenslikdir. Silla krallığının başkenti Saro, Kimhae'nin az kuzeyindedir. Paekche'nin başkenti Ungjin ve Koguryô'nunki P'yôngyang'dır. Karak prensliği M.S. 42'de T'aejo tarafından kuruldu ise de prenslerin adlarını M.S. 199'dan îtibâren biliyoruz. Koryô devletinci ilhâk edildi: 1) Kôdûng (To Wang) 199, 2) Map'um (Sông Wang) 253, 3) Kôjilmi(Tôk Wang) 291, 4) İ-p'um 346, 5) Chwalji 406, 6) Ch'wihûi 421, 7) Chilji 451, 8) Kyôm-chi 487, 9) Kuhyông 517 - 559.

1894 Japon-Çin harbinden gaalib çıkan Japonya, 1895 nîsânında, Shimonoseki Muâhedesi ile, Kore'nin Çin tâbiiyyetinden ayrılıp müstakil olmasını, gerçekte Japonya nüfûzuna geçmesini, Çin'e kabûl ettirdi. Kore'nin Japonlar'ca ilhâkını önleyen Rusya'nın da yenilmesi üzerinde Kore'de resmen Japon himâyesi devresi başladı(5.9.1905 - 22.8.1910 = 4, 11, 17). Ancak sonunda krallık ilgaa edilerek Kore, resmen Japon sömürgesi oldu. Bu sûretle 17.4. 1895'te Çin tâbîliğinden sıyrılan Li (Yi/Tso-Sion) Hânedânı, 22.8.1910'da târîhe karıştı. 1910-1945 arasında Japonya, hepsi orgeneral (yalnız 1919'daki Saitô Minoru oramiral idi) rütbesindeki umûmî vâlîlerle Kore'yi idâre etti. Bunların ilki Org.Terauchi Masaki, sonuncusu Org.Abe Nobuyuki'dir.

Kore Cumhûriyeti (1945 - 1983)

15.8.1945'te Japonya, Kore'yi bıraktı ve Kore'nin istiklâli îlân edildi. Bu târihten bir müddet önce A.B.D. ile S.B., Çin'den ve Kore'den gizli bir ikili mukaavele ile, ülkenin Japonlar'dan 38° paralelinin kuzeyinde Ruslar ve güneyinde Amerikalılar'ca teslîm alınmasını, aralarında kararlaştırmışlardır. Bu tesellüm muâmelesinden sonra Kore'nin müstakil bir cumhûriyet şeklinde Koreliler'e teslîmi de kararlaştırılmıştı. Kore (Tai-Han)'de Seul'de 15.8.1948'te Tä-han min-guk adıyle Kore Cumhûriyeti îlân edildi. Li Sêng-man(İng.Syngman Rhee)(1875-Havay 1965 = 90), başkan oldu(1948-1960=12). Ancak bir kaç hafta sonra, 9.1948'de kuzeyde P'yông-yang şehrinde Kore Demokratik Halk Cumhûriyeti ve başkanı olarak Kim İl-sông îlân edildi. Kore, fiilen, biribirini tanımıyan, biri Batı'ya ve Amerika'ya, dîğeri Doğu'ya Rusya ve o sırada Rusya'nın müttefiki olan Çin'e mütemâyil iki ayrı devlet teşekkül etti.

25.6.1950'de, İkinci Cihan Harbi'nden 5 yıl geçmeden, büyük Kore Harbi başladı. 3 gün sonra Komünist Kuzey Kore, esâsen sınırında bulunan Güney'in başkenti Seul'ü işgaal etti. Karargâhı Tôkyô'da olan Japonya işgal kuvvetleri (Uzak Doğu Amerikan kuvvetleri) başkumandanı 5 yıldızlı general (mareşal) Mac Arthur, Kore'ye çıktı. 28.9.'da Seul'ü geri aldı. 7.10.'da 38°'yi kuzeye doğru geçti. 19.10.'da P'yông-yang'ı aldı. Yalu nehrine dayandı. Kore'nin tamâmını işgaal etti. 25.10.1950'de Çin'in "gönüllü ordusu" ile Kore'yi istîlâsı başladı. Atom bombası kullanmak istemesi üzerine Başkan Truman, Mac Arthur'u azletti. Birleşmiş Milletler ordusu kuruldu. Türkiye'nin bir tugayla katıldığı bu orduda esas kuvvetleri Amerikalılar teşkîl ediyordu. Uzun savaşlardan sonra 27.7.1953'te 0'an-mun-djôm Mütârekesi ile harb sona erdi.

Güney'de Org.Pak Çông-hi(İng.Park Chung-hee) 1963'te ve Kuzey'de Djang Myôn(1899-1966=67) 1960'ta (1963'e kadar) başkan oldular. Kuzey'de 1963'te Mareşal Kim İl Sung seçildi ve başkanlığı günümüzde de devâm ediyor (1990). General Park, 1979'da öldürüldü ve Choi Kyu-Hao, Güney Kore başkanı oldu.

Güney Kore (1981)

98.447 km^2, 38.800.000 n.(1981), 394 yoğunluk, p.c. 1.554 dolar ve GSMH 60.295.000.000 dolar, resmî adı Han Kook, 171 il'e bölünmüş 11 eyâlet, resmî dil Korece, bir dereceye kadar lingua franca İngilizce, savunma büdcesi 4.400.000.000 dolar (1981), 2,5 yıl mecbûrî askerlik(deniz ve havada 3 yıl), hazarda 520.000 kara + 49.000 deniz + 32.600 hava = 601.600 asker, 378 harb tayyâresi. Başkent Seul 8.600.000 (Asya'nın 4. büyük şehri), Pusan 2.863.000, Taegu 1.530.000, İnçôn 933.000, Kwangçu 710.000, Taejôn 591.000.

Dil: Korece 38.700.000, İngilizce 100.000.- Din: Budist ve Konfüçyanist 31.908.000, Protestan 5.630.000, Katolik 1.130.000, Müslüman 32.000. 1392-1910 arasında Konfüçyanizm, resmî dîn idi.- Korece konuşanlar: Kore 38.700.000, Kuzey Kore 19.790.000, Japonya 670.000, Suûdî Arabistân 10.000; A.B.D. 240.000, Paraguay 16.000, toplam 59.426.000 (dünyânın 16. dili).

Her 2 Kore için nüfûsun gelişmesi: 1900'de 9.500.000 (Seul 193.000), 1915'te 17.520.000(Seul 269.000), 1925'te 19.520.000 (Seul 303.000, Pyongyang 109.000, Pusan 106.000), 1940'ta Seul 706.000, Pusan 360.000, Pyongyang(Jap. Jinsen) 277.000; 1950'de Güney Kore 19.000.000(Seul 1.438.000, Pusan 473.000, Taegu (Jap.Taikyu) 313.000, İnçôn(Jap.Jiron) 261.000) + Kuzey Kore 10.291.000 (Pyongyang (Jap.Heijo) 343.000).

Kuzey Kore'de 1954'te 4.000 km demiryolu, 27.900 km yol, 10.500 motörlü vasıta, 36.100 telefon, tek(Seul) üniversitede 45.000 talebe ve 4.153 öğretim üyesi vardı. Son bir kaç yıl büyük iktisâdî ve sanâyî gelişme oldu. 1979'de 8,1 milyon ton pirinç elde edildi. 46.000 km yol, 5.723 km demiryolu (428 km elektrikli), 385.000 motörlü vâsıta (1978), 3.127.00 ton ticâret filosu, 2 milyon telefon, 215 üniversite ve yüksek okulda 348.000 talebe vardır.

2 Kore'nin toplamı: 220.817 km^2, 58.760.000 n., 266 yoğunluk, p.c. 1.274 dolar ve GSMH 74.851.000.000 dolar.

Kuzey Kore (1981)

122.370 km^2, 19.940.000 n., 163 yoğunluk, 13 il, resmî adı Chosun Minchunchui Inmin Konghwa-guk, GSMH 14.556.000.000 dolar, savunma büdcesi 1.470.000.000 dolar (1981), 5 yıl (havada 3,5 yıl) mecbûrî askerlik, 700 harb tayyâresi, hazarda 700.000 kara + 31.000 deniz + 51.000 hava + 38.000 jandarma = 820.000 asker, başkent Pyongyang 2.000.000. 28 milyar kwh elektrik, % 35'i elektrikli 4.400 km demiryolu. Bugün Çin'in peyki olarak kalan tek komünist devlettir. Dil: Korece 19.790.00, Çince 150.000. Din: Budist ve Konfüçyanist 19.940.000

Kuzey Kore'de 1948'de Komünist Partisi lideri ve cumhur başkanı olarak Kim İl-sông iktidârı ele aldı ve 1990'da hâlâ iktidarda idi, 1972'ye kadar başbakanlık da üzerinde idi. 1972-77'de oğlu Kim İl ve 1977'de Yi Yông-ok, başbakan oldular.

Güney Kore cumhur başkanları: Yi Sông-man 1948, Hô Chông 1960, Yun Posôn 1960, Chang Toyông 1961, Yu Posôn 1961, Pak Chông-hi 1962, Ch'oe Kyôhae 1979, Pak Chônghun 1980, Chôn Tuhwan 1980. 1964'e kadar hiç bir başbakan 2 yıldan fazla iktidarda kalamadı, bu târihten sonra: Chông İlkwon 1964, Pack Tujiin 1970, Kim Jongpil 1971, Ch'oe Kyôhse 1975, Sin Hyônhwak 1979, Pak Chônghun 1980, Nam Tôg-i 1980, Yu Changsun 1982, Kim Saenghyôp 1982.

Bibliyografya. Li Ogg, *Histoire de la Corée,* Paris 1969; Hazard, Hoyot, Kim ve Smith, *Korean Studies Guide,* Los Angeles 1954; Koryô Üniversitesi, *Bibliography of Korean Studies,* Seul 1961; A.Eckart, *Korea, Geschichte und Kultur,* Baden Baden 1960; H.B.Hulbert, *The History of Korea,* 2 c., Londra, 2:1963; Hok-wôn Sa, *Korea, All Ages,* Seul 1960; M.Courant, *La Corée jusqu'au IXe Siècle,* Paris 1898; W.E. Henthorn, *Korea, The Mongol Invasions,* Leiden 1953; *The Statesman's Year-Book; Almanach de Gotha; Chösen and Manchuria, An Official Guide,* Tokyo 1920; H.N. Allen, *Things Korean,* 1907; Isabella B.Bishop, *Korea and Her Neighbours,* 2 c., Londra, 1898, 1905; Henry Chung, *The Case of Korea,* New York 1921; A.M., *Korean Treaties,* New York 1919; H.J.Whingham, *Manchuria and Korea,* Londra 1904; C.Vautier ve H. Frandin, *En Corée,* Paris 1904; J.H.Langford, *The Story of Korea,* Londra 1911; H.S.Landor, *Corea,* Londra 1895; A.Ireland, *The New Corea,* New York 1927; M.Courant, *Bibliographie Coréenne,* 3 c., Paris 1896; H.Hueng-wo Cynn, *The Rebirth of Korea,* Londra 1920; S.Genthe, *Korea,* Berlin 1905; W.E.Griffis, *Corea,* New York 1912; Angus Hamilton, *Korea,* Londra 1904; Library of Congress, *Korea, An Annotated Bibliography,* 3 c., Washington 1950; *Hand Book of Korea,* New York 1958; Unesco, *Korean Survey,* Seul 1960; *Korea,* Seul 1960; *Geographical Names in Korea,* Washington 1945; R.C.W.Thomas, *The War in Korea(1950-53),* Aldershot 1954; Y.T.Pyun, *Korea,* Washington 1953; C.Osgood, *The Koreans and Their Culture,* New York 1951; R.Marcus vs., *Korean Studies Guide,* Los Angeles 1954; H.Lantensach, *Korea,* Stuttgart 1950; H.J.Lew, *Korean-English, English-Korean Dictionary,* 2 c., Seul, 1947, 1950; *Outline of Korean Geography,* Pyong-yang 1957; *Facts About Korea,* Pyongyang 1961; Allen S.Whiting, *China Crosses the Yalu,* New York 1960; R.Rudolph, *North Korea,* New York 1959; Baik Bong, *Kim Il Sung,* 3 c., New York, 1969-70; U.S. Department of Army, *Communist North Korea, A Bibliographic Survey,* Washington 1971; R.A.Scalapino ve C.-S.Lee, *Communism in Korea,* 2 c., Los Angeles 1972; D.Rees, *North Korea,* Londra 1976; E.Brun ve J.Hersh, *Socialist Korea,* New York 1976; Kim Han Gil, *Modern History of Korea,* Pyongyang 1979; G.McCormack, M.Selden vs., *Korea North and South,* New York 1978; Kim Il Sung, *Selected Works,* Pyongyang 1965; I.J.Kim, *Communist Policies in North Korea,* New York 1975: P.M.Bartz, *South Korea,* Oxford 1972; *Korea Statistical Year Book,* Seul 1974; *Korea Annual,* Seul, 11: 1973; S.E. Martin, *A Korean-English Dictionary,* Yale/New Haven, 1902, 1967; Ki-baik Lee, *A New History of Korea,* E.W.Wagner ve E.J.Schultz trc., 1983; Royal Asiatic Society Korea Branch in Seoul, *Transactions,* 45 c., 1900-1968; Han Woo-Kean, *The History of Korea,* Seul, 14. baskı: 1983, 570 s.; Tai-jin Kim, *A Bibliographical Guide to Traditional Korean Sources,* Seul 1976, 600 s.; A.Eckart, *Koreanisch-Deutsches Wörterbuch,* 1986.

X

JAPONYA

Ülke ve Irk

Japonya, Doğu Asya'da, Uzak Doğu'da, bir adalar topluluğudur. Başlıca 4 büyük adadan oluşur ki, ortadaki Hondo, en büyük ve mühimleridir. Japon adalarını kıt'adan Japon Denizi ayırır. Doğu Sibirya ve Kore ile Japonya arasındaki bu deniz, Kore ve Tsuşima Boğazları ile Doğu Çin Denizi'ne bağlanır. Japon adalarının güneyi Doğu Çin Denizi'dir. Kuzeyde Ohotsk Denizi vardır. Doğu ise asıl Büyük Okyanus'tur. Doğu sâhillerinde okyanus 10.374 m'ye kadar derinleşir. Kuzeyde Hokkaido adası 45° paraleli az geçer. Güneyde ise asıl Japon adaları 30°'ye, fakat Japonya'ya bağlı Ryukyu adaları 24° paralele kadar iner. Tokyo, 36° paraleldedir. Akarsuların küçük, çaylar ve dereler hâlinde bulunduğu, toprağın da çok verimli olmadığı Japonya dağlıktır. Kutsal Fujiyama, Tokyo'nun az güney-doğusunda bir eski yanardağdır. Japonya, birinci derecede zelzele bölgesidir. Halk bilhassa deniz ürünleri ve pirinçle beslenir. Çay çok içilir.

Japonlar, dil bakımından Ural-Altay ırklarındandır. En yakın akrabâları Koreliler'dir. Ancak Çinliler ve başka Sarı Irklar'la karışmışlardır. Japon medeniyeti, Çin'den alınmıştır. Çinliler gibi yukarıdan aşağı ve sağdan sola yazılan işâret yazısı kullanırlar. 2050 işâret vardır. Hâlbuki Japonca, Tekheceli değildir. Japonlar, sert, muhârib, disiplinli, ciddî, duygularını saklayan, çalışkan, mutî bir millettir. Her şeyi

pratiğe döndürme dehâları eşsizdir. Bizzât mûcid ve kâşif değildirler. Fakat başkalarının keşif ve îcadlarını geliştirmekte, yaymakta, kullanışlı hâle getirmekte çok mâhirdirler. Batı'nın tekniğini son asır içinde almış, fakat kültürlerini muhâfaza etmişlerdir. Batı tekniğine erişen tek Batılı olmayan millettir. Adalarda mahfuz ve istîlâdan masûn bulunmaları, yalnız fütûhât harbi yapmaları, imparatorlarına Tanrı'dan farksız şekilde itâat etmeleri, kadın erkek herkesin ucuz çalışması, Japonlar'ın târih boyunca büyük bir devlet kurmadıkları için bu hususta komplekslerinin bulunmaması, başarılarının sebebleri arasındadır.

Japonca 118.668.000 kişi tarafından konuşulur(1981). Dünyânın 9. dilidir (10., Türkce'dir). Kıt'alara dağılışı şöyledir: Asya'da 117.200.000 (Japonya 117.197.000, Siyam 3.000) +Okyanusya'da 296.000(A.B.D.) + Kuzey Amerika'da 691.000(A.B.D. 650.000, Kanada 41.000) + Güney Amerika'da 481.000(Brezilya 400.000, Peru 34.000, Arjantin 25.000, Paraguay 13.000, Venezuela 7.000, Şili 2.000).

Bugünki Japonya (1981)

379.510 km^2, 118.000.000 n.(1981), 311 yoğunluk, p.c. 8.311 dolar ve GSMH 980.698.000.000 dolar, resmî adı Nippon=Nikon, savunma büdcesi 11.500.000.000 dolar (1981), gönüllü askerlik, 350 harb tayyâresi, hazarda 155.000 kara + 44.000 deniz + 44.000 hava = 243.000 asker.

Japon adaları:

Honşû (Hondo)	230.533 km2	-	88.747.000 n. (385) (34 eyâlet)
Kyûşû	42.079 km2	-	16.050.000 n.(381)(7 eyâlet)
Şikoku	18.772 km2	-	6.140.000 n.(327)(4 eyâlet)
Hokkaidô (Yezo)	78.461 km2	-	5.620.000 n.(72)(14 eyâlet)
Okinawa(Ryukyu) adl.	3.665 km2	-	1.443.000 n.(394) (1 eyâlet)

Okinawa adalarının merkezi Naha, Şikoku adasının en büyük şehri de Matsuyama(400.000)'dır. En büyük şehirler şunlardır: başkent Tôkyô 13.854.000 (Asya'nın en büyük şehri)(Yokohama, Kawasaki, Yokosuka, Kawaguchi, Urawa, Omiya banliyöleri ile), Osaka 7.944.000(Asya'nın 7.şehri) (Kyôto, Kôbe, Amagasaki, Sakai, Nishinoniya, Fuse, Toyanaka, Otsu ile), Nagoya 2.884.000(İçinomiya, Gifu, Ogaki ile). Kitakyuşu 2.095.000(Şinomoseki, Yavata, Wahamatsu, Tobata ile) (şehir Kyûşû ile Honşû adaları sâhillerinde), Sapparo-Otaru 1.735.000(Hokkaidô adasında), Fukuoka 807.000(Kyûşû adasında), Hiroşima-Kure 748.000, Şizuoka-Şimizu 689.000, Sendai 664.000, Çiba 790.000, Okayama 561.000, Kumamato 521.000 (Kyûşû adasında), Funabaşi 512.000, Hamamatsu 501.000, Kagoşima 517.000 (Kyûşû adasında), Niigati 463.000, Himeji 450.000, Nagasaki 450.000(Kyûşû adasında). Adası işâret edilmeyen bütün şehirler, Honşû adasındadır.

Japonya'da yabancı tebealı şu nüfus yaşamaktadır(1980): 664.000 Koreli, 52.000 Çinli, 21.000 A.B.D.'li, 5.000 İngiliz, 5.000 Filipinli, 3.000 Alman, 2.000 Viet-Namlı, 2.000 Hindistanlı, 2.000 Kanadalı.- Dış ülkelerdeki Japonya tebealılar (1979): Brezilya 143.000, A.B.D. 115.000, Arjantin 16.000, Federal Almanya 13.000, Peru 11.000, Kanada 11.000.

Dil: Japonca 117.197.000, Korece 670.000, Çince 53.000, Aynoca 35.000, İngilizce 30.000, İspanyolca 5.000, Almanca 3.000, Fransızca 2.000, Annamca 2.000, Hindce 2.000, Türkce 1.000.- Din: Budist 68.600.000, Şintoist 47.200.000, Protestan 580.000 ve Katolik 375.000, Hindû 2.000, Mûsevî 2.000, Müslüman 441.000 (% 0,4). Şintoistler'in büyük kısmı hem Şintoist, hem Budist'tir. Şintoizm, Japonya'ya mahsustur. Türkler daha çok Tatar'dır. Müslümanlar, son yıllarda Japonlar arasında yayılan İslâm dînini henüz sathî şekilde kabûl etmiş Japonlar'dır.

Petrol: 1960'da 0,5 milyon ton, 1980'de 0,5 milyon ton. 1980 petrol idhâlâtı 265,3 milyon ton(A.B.D.'nden sonra dünyânın 2. petrol idhâlâtcısı). 15,6 milyon ton pirinç (dünyâda 6.). 562,3 milyar kwh elektrik. 1.097.000 km yol, 35,5 milyon motörlü vâsıta (3 kişiye 1)(1955'de 1,2 milyon), 26.884 km demiryolu(12.742 km elektrikli)(1955'te 27.800 km)(ilk demiryolu: Tokyo-Yokohama hattı, 29 km), renkli TV cihâzı olmayan ev % 0,8(1980) (1955'te 35.000, 1961'de 3,3 milyon TV), 53,7 milyon telefon (2 kişiye 1)(1955'de 2,6 milyon). 22,8 milyon ton ticâret filosu (16 milyon tanker + 1 milyon tanker + 3,8 milyon ton şilep)(1955'de 3,4 milyon ton ticâret filosu). 64 milyon tirajlı 114 gündelik gazete.

1955'te yalnız 6'sı tam fakülteli 36 üniversite vardı. Bugün yalnız 7'si devlet üniversitesi olan 443 üniversitede 1.846.000 talebe ve 100.700 öğretim üyesi mevcuddur(1979). Devlet üniversiteleri ve kuruluş târihleri: Tokyo(1600, 1877), Kyoto (1897), Fukuoka(1910), Sendai(1907), Sapparo(1918), Osaka (1931), Nagoya(1939). Ümmîlik ehemmiyetsizdir.

Târîhî Coğrafya

Nüfus: 823 yılında 3.762.000, 950'de 4.416.000, 1200'de 5.750.000, 1592'de 14.000.000, 1700'de 20.000.000, 1800'de 23.000.000.

1825: 444.599 km^2, 24.000.000 n. Bugünki Japonya(Kuril adl.hâric) ve Sahalin adası. Tokyo 500.000, Osaka 300.000, başkent Kyoto 240.000, Nagoya 100.000, Kanazawa 60.000, Yokohama 55.000, Hiroşima 50.000.

1850: 444.599 km^2, 27.000.000 n. Tokyo 602.000, Osaka 314.000, Kyoto 240.000, Nagoya 109.000, Kanazawa 77.000, Yokohama 71.000, Hiroşima 66.000, Tokuşima 57.000, Wakayama 56.000, Sendai 55.000.

1875: 444.599 km^2, 33.111.000 n. Tokyo 674.000, Kyoto 374.000, Osaka 373.000, Kumamato 150.000, Nagoya 115.000, Kagoşima 100.000, Kanazawa 95.000, Nagasaki 80.000, Yokohama 72.000, Hiroşima 69.000, Tokuşima 60.000, Wakayama 51.000, Sendai 50.000

1900: 640.474 km^2, 56.028.000 n. Japonya 383.725 km^2 ve 43.770.000 n. (Kuriller dâhil, Sahalin hâric) + Formoza 35.961 km^2 ve 2.758.000 n. + Kore 220.788 km^2 ve 9.500.000. Tokyo 1.441.000, Osaka 822.000, Kyoto 354.000, Nagoya 245.000, Kobe 216.000, Yokohama 194.000, Seul 193.000, Hiroşima 123.000, Nagasaki 108.000(9 büyük şehrin toplam nüfûsu 3.696.000).

1915: 740.206 km^2, 77.831.000 n. Japonya 383.725 km^2 ve 55.965.000 n. + Formoza 35.961 km^2 ve 3.753.000 n. + Kore 220.788 km^2 ve 17.520.000 n. + Güney Sahalin 36.089 km^2 ve 52.000 n. + Kwantung 63.643 km^2 ve 541.000 n. Tokyo 2.050.000, Osaka 1.395.000, Kyoto 509.000, Nagoya 452.000, Kobe 442.000, Yokohama 398.000, Seul 269.000, Hiroşima 167.000, Nagasaki 161.000, Kanazawa

130.000, Kure 128.000, Sendai 104.000, Hakodate 101.000, Fukuoka 100.000, Sapparo 100.000, Taipei 100.000(16 şehrin toplam nüfûsu 6.606.000).

1925: 682.258 km^2, 84.846.000 n. Japonya 419.814 km^2 ve 59.941.000 n. Kore 220.788 km^2 ve 19.520.000 n. + Formoza 35.961 km^2 ve 3.995.000 n. + Kwantung 3.463 km^2 ve 1.334.000 n. + Mikronezya Adaları 2.232 km^2 ve 56.000 n. Tokyo 2.255.000, Osaka 2.115.000, Nagoya 769.000, Kyoto 680.000, Kobe 652.000, Yokohama 406.000, Seul 303.000, Dairen 257.000, Hiroşima 196.000, Taipei 191.000, Nagasaki 189.000, Hakodate 164.000, Kagoşima 147.000, Kanazawa 147.000, Sapparo 145.000, Sendai 143.000, Kure 139.000, Otaru 134.000, Okayama 125.00, Yavata 118.000, Heijo 109.000, Niigata 109.000, Fusan 106.000, Sakkai 105.000, Yokosuka 102.000(25 şehrin toplamı 9.904.000).

1940: Tokyo 6.779.000, Osaka 3.252.000, Nagoya 1.328.000, Mukden 1.135.000, Kyoto 1.089.000, Yokohama 968.000, Kobe 967.000, Seul 706.000, Hsinking 700.000, Harbin 662.000, Dairen 504.000, Cilıfeng 450.000, Pusan 360.000, Kure 273.000, Sendai 264.000, Yawata 261.000, Nagasaki 253.000, Fuşun 245.000, Sikuoka 241.000, Antung 230.000, Jinsen 227.000, Kumamato 224.000, Kagoşima 218.000, Wakayama 216.000, Sasebo 208.000, Anşan 200.000 (30 şehirde 22.552.000).

1950: 373.510 km2. 82.636.000 n. (bugünki sınırlar). Tokyo 8.147.000, Osaka 3.903.000, Nagoya 1.594.000, Kyoto 1.308.000, Kobe 1.162.000, Yokohama 1.160.000, Fukuoka 393.000, Sendai 342.000, Sapparo 314.000, Kure 294.000, Amagasaki 279.000, Kumamato 268.000, Hiroşima 259.000, Kanazawa 252.000, Yokosuka 250.000, Sasebo 247.000, Nagasaki 242.000, Şizuoka 239.000, Hakodate 229.000, Kagoşima 229.000, Niigata 221.000, Gifu 212.000, Himeji 212.000, Wakayama 212.000, Yawata 210.000, Sakai 202.000, Kokura 200.000 (27 şehirde 22.583.000).

Japonya İmparatorluğu'nun Oluşması

Japonlar, Japon adalarının otokton halkı değildir. Otokton halk olan, daha doğrusu adalara Japonlar'dan önce gelen Aynolar'ı kuzeye sürüp eriterek adalara hâkim olmuşlardır. Bu sûretle Japonlar, Kuzey-doğu Asya'dan Mîlâd'dan önceki asırlarda Japon adalarına gelmişlerdir. Bu göçün Mîlâd'dan sonraki asırlarda da devâm ettiği sanılır. Dış istîlâdan masûn oldukları için, dîğer milletlere nazaran hızlı çoğalmışlardır. Çin kültürünün, Budizm'in alındığı Mîladî VI. asra kadar Japon târîhi efsânelerden ibarettir.

Japonya (Jap. Nippon, Nihon) 552 yılından îtibâren târîhî devreye girmekte, 587'den îtibâren bilgilerimiz gelişmektedir. 710'da başkent Nara'ya götürülmüş ve 794'e kadar 84 yıl burada kalmıştır. Ancak 802 yılında Japonya imparatorluğu hâlâ ancak Hondo adasının kuzey yarısına hâkimdi. 794-1185 arasında 391 yıl başkent Heian'dır (bugünkü Kyôto). 1185'te Kamakura'ya götürülmüştür. İmparatorlar dâimâ Edo'da oturmuşlarsa da, devlet işlerine karışmamışlardır. Edo, Tôkyô adı verilerek 11.1868'de taht şehri ve hükûmet merkezi îlân edilmiştir ki, Japonya'da modern devrin açılışı sayılır.

Kore'de 372'de resmî dîn olan Budizm, 552'de 29. imparator sayılan Kimmei Temmô tarafından Japonya'da resmî dîn îlân edildi. Bu sûretle Japonya, budizm-şintoizme geçti. Japon Hânedânı, budist-şintoist'tir. İmparatorlara "tennô"

denmektedir. Batı'da Japonya imparatorları için kullanılan "mikado" tâbiri ise Japonca'da resmî bir ünvan değil, imparator hakkında kullanılan bir edebî kelimedir.

Japonya Hânedânı, dünyâ târîhinin hayrete değer sülâlelerinden başlıcasıdır. Devamlılığı, erkek tarafından yürümesi, çeşitli dallarının asırlarca devâm etmesi, hep hânedân içinden evlenilmesi ve Hânedân prenslerinin kadın tarafından şecerelerinin de bilinmesi, dikkate değer husûsiyetlerdir. Ancak 1868'e kadar imparator, bir tanrı, bir put, millî birliği temsîl eden insanüstü bir sembol olarak muhafaza edilmiştir. O zaman Edo denen Tokyo'daki saraylarında kapalı kalmışlardır. Onlar nâmına devleti, Heian veyâ Nagaoka denen Kyôta'da oturan, gene aynı hânedânın üyeleri olan prensler, gûyâ imparator adına yönetmişlerdir.

Japonya imparatorluk hânedânı, Zimmu Tennô Hânedânı'dır. Bir tanrıçanın oğlu olan Zimmu (Jimmo) Tennô, M.Ö. 11.2.660'da tahta oturmuştur. O târihte Japonya'da imparator değil, en çok bir klan şefi bahis mevzuu olabilir. Fakat resmî şecere budur. 29. tennô (imparator) sayılan Kemmei ile M.S. 552 yılında târîhî devir başlamaktadır ki, Göktürk Hânedânı'nın tahta yükseldiği aynı yıllardır.

Japonya, Hokkaido dışındaki 3 adadan oluşuyordu. Büyük Hondo adasının 140° paralel doğusunda kalan bütün kuzey ve kuzey-doğusu da dâhil değildi. XI. asırda bütün Hondo ilhâk edildi. Kyuşiyu'nun güneyi ise VII. asırda ilhâk edilmiştir. Hokkaido, 1600'de imparatorluğa katıldı.

İmparatorlar

Kwammu Tennô (ölm. 806), kendisinden sonra gelen imparatorların ve bir çok yeni hânedân dallarının atasıdır. Hârûnü'r-Reşîd ve Charlemagne'ın çağdaşıdır. Torunlarından Seiwa Tennô (ölm. 877), 1185'ten îtibâren nâib olarak iktidâra geçen Minamoto Hânedânı'nın atasıdır. Sonra Minamoto Hânedânı, Nitta, Satare ve Tokugawa hânedânları olarak üçe bölünmüştür (aş. bk.). Kwammu Tennô'nun torununun oğlu Takomochi de 1185'e kadar nâib olarak iktidarda kalan Taira Hânedânı'nın atasıdır (889). Tairalar sonra Miura ve Hôjô hânedânlarına bölünmüş ve Ashikaga hânedânı bu Miuralar'dan inmiştir.

805-898 arasında, yaşları nâdiren 9'u geçen, ferâgat ettirilip râhib yapılan imparatorlar devridir. Devlet, Hondo adasının kuzey yarısından henüz çok az yayılabilmiştir. 883-984 arasındaki bütün imparatorların anneleri, Fujiwara hânedânından prenseslerdir.

Seiwa Tennô (859-877 = 18), Kwammu Tennô'nun torunudur. Yerine oğlu Uda Tennô (doğ. 866) geçti. Bunun oğlu Daigo I Tennô'dur (898-930 = 32). Daigo'nun ilk imparatoriçesi, Fujiwara hânedânındandır. Daigo'nun neslinden İchijô Tennô (987-1011 = 24) mücliftir. II. Saga'nın dîğer oğlu Munetaka, 10 yaşında şôgun (1250-1266 = 16) oldu ve yerine oğlu geçti.

Go-Daigo II Tennô (1287-1338 = 51) (İmp. 1319-1331 = 12 + 1333-1336 = 3 = 15), hal' edildikten sonra güneyde (Yoshino) müddeî olmuş ve velîahdi (doğ. 1307) ile dîğer bir oğlu (doğ. 1309) bu müddeîliği 1389'a kadar 53 yıl devâm ettirmişlerdir.

Fijuwara Hânedânı (877 - 1250)

877'de çocuk tennô'lar (imparatorlar) ve Hânedân'ın bir dalından oluşan Fujiwara âilesinden şôgun'lar (shôgun=nâib) devri başladı. 1192'de Kamakura dalından shôgunlar devri başladı ve Yokohama yakınlarında Kamakura şehrinde (1200 yılında nüfûsu

200.000) oturarak hükûmet ettiler. Shôgun (Çin.kiang-kiün) "başkumandan, serasker, mareşal" mânâsında olmakla berâber, nâib ve fiilen devlet başkanıdır. Ancak Fujiwara ve Fujiwara-Minamoto hânedânlarından şôgunlar yanında, çocuk şôgunların "şikken" (shikken) denen nâibleri zuhûr etmiştir. Bir de "kwampaku" denen şôgun vasîleri vezirler türemiş, hepsi imparatorluk hânedânı prensleri olan bu şôgun, şikken ve kwampaku'lar, Tokyo'da sarayının içinden çıkmayan tennô (imparator) nâmına, feodal derebeyler ve samurai denen muhâriblere dayanarak devleti yönetmişlerdir.

Fujiwara hânedânından 1) Yoshifusa (857-872 = 15) ve 2) Mototsune (872-891 = 13, katl), ilk şôgun'lardır. Onun oğlu 3) Tokihira (891-897 = 6) tâkıyb etti. 4)Michizahe (897-901 = 4), 5) Tokihira (901-930 = 29), 6) Takahira (930-949 = 19), 7) Saneyori (967-995 = 28), 8) Michinaga (966-1027 = 71) (şôgun 995-1028 = 33), 3 imparatorun kaynatası ve 5 imparatorun annesinin babasıdır. Yerine şôgun olarak oğulları 9) Yorimichi (994-1069 = 75) (1028-1068 = 40) ve 10) Norimichi (doğ. 1012) (1069) geçtiler. Shirakawa (1086-1129 = 43), Toba (eski imp.) (1129-1156 = 27) manastıra kapatılarak imparator îlân edilip Taira Kiyomori (1159-1181 = 22), oğlu Yoshinobu (Yoshimoto) (1181-1185 = 4) ve bunun oğlu Minamoto Yoritomo (1185-1999 = 14) şôgun oldular. Kiyomori, Shirakawâ II Tennô'nun kayın-birâderi ve Taira hânedânındandır (ölm. 1181). 1181'de şôgunluk'tan ayrıldı. Yorimoto (Yoritomo) (1145-1198 = 53, katl)'nun kardeşi Yoshitsune'dir (1156-1189 = 33, harakiri yaptı). 12) Yori-ie (1182-1203 = 21) (şôgun 1198-1203 = 5), 11'in oğludur. 13. Şôgun, Sanetomo ve bu 3. ile Minamoto Şogunları biter (1203-1219 = 16) (1192-1219 = 27, katl), 12'nin kardeşidir. 14) Yoritsune (1216-1244 = 28) (1219-1244 = 25), 13'ün oğludur. 15. Şôgun Yoritsugu (1244-1250 = 6) (1239-1250 = 11 yaşında), 14'ün oğludur.

1157'de Yorimoti ve Yoshitsune kardeşler dışında Fujiwara-Minamoto Hânedânı, Taira Hânedânı tarafından katliâm edildi. 1156-1192 = 36 yıl Gempei Çağı'dır ki, Taira ve Monamoto kardeş hânedânlarının iç harbidir. 1192'de Minamotolar, Tairalar'ı imhâ etmişlerdir. İç harb sırasında Taira'ların imparatoru Shirakawa II Tennô, Minamoto'larınki ise Sutoku Tennô idi, ilki 1192'de tek imparator olarak kaldı.

Şôgun Yorimoto (no. 11) (ölm. 1198), Prenses Masako ile evli idi. Masako'nun babası Taira Hânedânının şefi Hôjo Tokimasa, 11 yıl (1199-1210), şikken'lik yânî şôgun nâibliği yaptı, 1. şikken'dir. Yerine 1183 doğumlu oğlu, 1210'da 2. şikken oldu. Şikkenler: 2) Hôjô Yoshitoki (1210-1224 = 14), bunun oğlu 3) Yasutoki (1124-1242= 18), 4) Hôjô Tsunetoki (1242-1246 = 4), 5) Hôjô Tokiyori (1246-1252 = 6) 6) Hôjô Tokimune (1252-1284 = 32). Bir nesil müddetle şikken olarak Japonya'yı yöneten Tokimune, Kubılay Han'ın 1. (11.1274) ve 2. (23.6.1281) Japonya seferlerinin akaameti sırasında ülkenin başında olmakla ünlüdür. Bütün Asya'da Hindistan'la berâber sâdece Japonya, Kubılay Han'a baş eğmemiş ve müstakil kalmıştır.

Taira-Tokimasa Hânedânı (1199-1333 = 134) şu şikken'lerle devâm etti: 7) Hôjô Sadatoki (1284-1300 = 16), 8) Hôjô Morotoki (1300-1311 = 11), 9) Takatoki (1312-1333 = 21). Baba-oğul olan sonuncu şikken'lerle şikkenlik 1333'te sona erdi. Şôgunluk ise devâm etti.

Diğer şôgunlar: 1) 86. imparatorun oğlu Munetaka (1251-1266), 2) bunun oğlu Koreyasu (1266-1289), 3) 87. imparatorun oğlu Hisakira (1289-1308), 4) bunun oğlu Morikune (1308-1333). Bu imparatorluk prensleri Fujiwara'lardan sonra 82 yıl müddetle şôgunluk makamını ellerinde tuttular, sonra Ashikaga hânedânı geldi.

Ashikaga Hânedânı (1338 - 1582)

1. şôgun, 784-789 yıllarında 5 yıl nâiblik yapmış, bunu 789'da 2. şôgun olarak Ki-no-Kossami tâkıyb etmiştir. Fiilen 1335 ve hukukan 1338'de Ashikaga (Aşikaga) Hânedânı'ndan şôgunlar başladı. 1333-1389 = 56 yıl müddetle Güney'de ise merkez Yoshino olmak üzere Güney nâibliği (kwampaku) kuruldu. İlki bu görevi 21 yıl (1333-1354) yapan Kitabatake Chikofusa'dır. 244 yıl devâm eden Ashikaga Şôgunluğu sonuna doğru (1550) Japonya'nın nüfûsu 15.000.000 tahmîn edilmektedir ki o devre göre büyük nüfustur (bu devirde Rusya'nın nüfûsu 6,5 ve İngiltere ve Galler'inki 4 milyondur). Çocuk şôgun'ların nâibleri te türemiş ve bunlara "konryô" denmiştir. İlk şôgun'un kardeşi 1305 doğumlu Tadaioshi, 3. şôgun'un kardeşi Moto-uji'dir. Ashikaga şôgunları 14 adeddir ve sonuncusunun harakiri yapmasıyle hânedân düşmüştür.

Fujiwara ve Ashikaga hânedânları arasında, gene imparatorluk prensleri olan şôgun'lar: Minamoto Yori'ie (1199-1203), Minamoto Sanetomo (1203-1219), Fujiwara Yoritsune (1226-1244), Fujiwara Yoritsugu (1244-1252), Munetaka (1252-1266), Koreyasu (1266-1289), Hisa'akira (1289-1308), Morikuni (1308-1333), Morinaga (1333-1334), Narinaga (1334-1338). Sonra Ashikaga hânedânı shôgun'ları gelir ki şunlardır:

1) Taka'uji (1302-1358 = 56) 1338, 2) oğlu Yoshi'akira 1358, 3) oğlu Yoshimitsu (1358-1395 = 35) 1367, ferâgati üzerine 4) oğlu Yoshimochi 1392, 5) oğlu Yashikazu 1423, 6) 3 oğlu Yoshinori 1428, 7) oğlu Yoshikatsu 1441, 8) kardeşi Yoshimasa (1437-1492 = 55) 1443, 9) oğlu Yoshihisa 1474, 10) 8'in yeğeni Yoshitane 1490-1493 + 1508-1521, 11) 8'in yeğeni Yoshizume 1493-1508, 12) oğlu Yoshiharu 1521, 13) Yoshiteru (oğlu) 1545-1565, 14) 10'un torunu Yoshihide 1568, 15) 12 oğlu Yoshiaki (Nobunaga) (1533-1582 = 49) 1568-1573 (1582).

Tokugawa Hânedânı (1598-1867)

1582-1603 = 21 yıl müddetle şôgunluk yerine kwambaku'luk ortaya çıktı. Hideyoshi (1536-1598 = 62), kwambaku (başbakan, vezir) sıfatıyla devleti yönetti (1582-1598 = 16). Ölümünden sonra "Taiko-Sama" adı verildi. Merkezi Osaka idi. 2 başarısız Kore seferi yaptı. Yerine oğlu Hideitri (1598-1603 = 5) aynı makaama geçti ise de, artık 1598'de tekrar şôgunluk başlaması dolayısıyla devletin hâkimi ve nâibi değil, sadece vezîr idi. Hideyoshi'nin yeğeni Hidetsugu (1566-1598 = 36) da 6 yıl (1592-1598) kwambaku vekilliği yaptı. Bu nâib, nâibin nâibi ve onun da nâibi gibi karmaşık müessese, Çin'den alınmıştır ve Japonya'da daha da muğlâklaşmıştır. Prenslerin birbirlerinin çocuklarının evlâd edinip vâris tâyinleri de çok sıktır ve Çin'den alınmıştır.

Tokugawa Hânedânı, yukarıdaki bütün şôgun, şikken, kwambu hânedânları gibi, imparatorluk hânedânının bir dalıdır ve hepsi imparatorluk prensleridir. Tokugawa hânedânı, şôgun unvânıyla, gölge imparatorları Tokyo dışında hiç bir işe karıştırmayıp, Kyôto'dan devleti yönetmişlerdir. 15.9.1598 - 19.11.1867 = 269, 2, 4 müddetle Japonya'nın hâkimi olmuşlardır. 1700'e doğru Edo (Tôkyô)'nun nüfûsu 1.000.000'u bulmuştur. Bu devirde Avrupa kıt'asında sâdece İstanbul'un nüfûsu milyonun üzerinde idi. XVIII. asırda Japonya'da nüfûs az oynamış, âdetâ stasyoner kalmıştır. (1780'de 26.000.000, 1792'de 24.900.000, 1800'de bu sonuncudan da biraz eksik). Bu da ülkenin dekadansa gittiğini gösterir. Samurai'lerin iç didişmeleri, derebeylerinin iç harbleri artmıştır.

Tokugawa Hânedânı, XI. asırda Minamoto Yoshi-ie'den iner. Onun 16. kuşaktan torunu İeyasu, ilk şôgun'dur. 1590'da katledilen Hôjô Prensi'nin dâmâdıdır. Ölümünden 11 yıl önce oğlu lehine şôgunluk tahtından ferâgat etmiş, ölümünden sonra "Gongen-Sama" adı verilmiştir. Kendisine halef olan oğlundan (no. 2) başka oğulları: Nobuyasu (ölm. 1579), Hideyasu (ölm. 1607) (Eshizen Hânedânı'nın atası), Tadayoshi (ölm. 1607), Nobuyoshi (ölm. 1603), Tadateru (ölm. 1683), Yoshinao (ölm. 1650, Owari Hânedânı'nın atası), Yorinobu (ölm. 1671, Kii Hânedânı'nın atası), Yarifusa (ölm. 1661, Mito Hânedânı'nın atası), daha 2 prens.

2.Şôgun'un tahta geçen oğlundan başka çocukları: Tadanaga (ölm. 1633), Masayuki (ölm. 1672), Prenses (katli 1615) = Hideitri (kwambaku: 1598-1603, yk. bk.) (İzd. 1603). 3. Şôgun, bir müddet için Formoza adasını Holanda'dan aldı. 4. Şôgun'un 4 oğlu vardır. 3. Şôgun'un küçük oğlu Tsunashige'nin (ölm. 1678) küçük oğlu Kiyotake, büyük oğlu ise 6. Şôgun'dur. 7. Şôgun, 6.'nın oğludur. 1. Şôgun'un oğullarından Prens Yorinobu (ölm. 1671), Tokugawa-Kii Hânedânı'nın atasıdır. Oğlu Mitsusada, bunun oğlu 8. Şôgun, bunun da oğlu 9. Şôgun'dur. 9. Şôgun'un büyük oğlu 10. Şôgun, küçük oğlu ise Şimizu Hânedânı'nın atası Shigeyoshi (ölm. 1795)'dir. 10. Şôgun'un bir oğlu İemoto (ölm. 1779), diğer 2 oğlu da 1781'de ölen 2 prenstir ki, biri Tamuma Hânedânı'nın atasıdır.

8. Şôgun'un bir oğlu Tayashu Hânedânı'nın atası Munetake (ölm. 1769), diğeri Kii Hânedânı'nı devâm ettiren Munenao, diğeri de Tokugawa-Hitotsubaşi Hânedânı'nın kurucusu Munetada (ölm. 1764)'dır. Munetada'nın oğulları Harunari ve Matsudaira Sadanabu (doğ. 1757) (nâib: 1786-1799 = 13)'dur. Harunari'nin oğulları 11. Şôgun ile Nariatsu'dur. 11. Şôgun'un 40 kızı ve 15 oğlu oldu. Bir oğlu 12. Şôgun'dur. 13. Şôgun, 12.'nin oğludur. 14. Şôgun ise, 11'in oğullarından Nariyuki'nin oğludur. 1863'te İmparator Mutsuhito'nun kızkardeşi ile evlendi ve bu izdivaç 3 yıl sürdü.

1. Şôgun'un oğullarından Mito Hânedânı'nın kurucusu Prens Yorifusa (ölm. 1661)'nın oğlu târihçi Mitsukuni (1628-1701 = 73)'nin 8. kuşaktan torunu Nariakira'nın (1800-1860 = 60) oğlu, 15. ve sonuncu Şôgun'dur. Tokugawa Şôgunları'nın listesi şöyledir:

1. Minamoto İyeyasû Kô/İeyasu (1542-1616 = 74) (1598-1605 =7)
2. Hidetake Kô/Hidetada (1579-1632 = 53) (1'in oğlu) (1605-1622 = 17)
3. İyemitû Kô/İemitsu/İyetsugu (1604-1651 = 47) (2'nin oğlu) (1622-1649 = 27)
4. İyetûna Kô/İetsuna (1640-1680 =40) (3'ün oğlu) (1649-1680 = 31)
5. Tunûayosi Kô/Tsunayoshi (4'ün oğlu) (1680-1709 = 29)
6. İenobu Kô (3'ün torunu) (1709-1712 = 3)
7. İetsûhu Kô (1709-1716 = 7) (6'nın oğlu) (1712-1715 = 3)
8. Yoshimune Kô (1677 -1751 = 74) (1'in torununun oğlu) (1715-1745 = 30)
9. İeshige (ölm. 1761) (8'in oğlu) (1745-1760 = 15)
10. İeharu (9'un oğlu) (1760-1786 = 26)
11. İenari (1773-1841 = 68) (8'in torununun oğlu) (1786-1837 = 51)
12. İeyoshi (1792-1853 = 61) (11'in oğlu) (1837-1853 = 16)
13. İesada (1824-1858 = 34) (12'nin oğlu) (1853-1858 = 5)
14. İemochi (1846-1866 = 20) (11'in torunu) (1858-1866 = 8)
15. Yosihisa Kô/Yoshinobu Keiki (1837-1913 = 76) (1'in 11. kuşak torunu (1866-1867 = 1)

Japonya İmparatorları

Minamoto ve Ashikaga ve Tokugawa şogun hânedânlarının üçü de İmp. Seiwa'dan (ölm. 877) iner. 1336-1392 arasında biri Kuzey, diğeri Güney'de 2 ayrı imparator oldu, 1392'de birleşti ve Kuzey imparatorları bu birleşmeyi yapıp bugüne kadar inen dalı kurdular. İlk imparatorun tahta çıkışını M.Ö. 660'a alan an'anevî târîhin bugün M.Ö. 40'a doğru başlatılması uygun görülmektedir. M.Ö. 40'da ilk imparator titrini alan prens de bütün Japonya'nın hâkimi değil, Honşû adasının güneyinde bir bölgenin hükümdârıdır. Sonraki imparatorlar 3 büyük adaya ismen olsun hâkim oldular, ancak Hokkaido adasının fethi, çok sonradır. Fujiwara dalı, gerçek imparatorları, unvan taşıyan, hükûmet etmeyen hükümdarlar derecesine düşürdüler. Hânedânın sonradan şogun unvânı alan yan dalları ile imparatorlar zaman zaman mücâdele ettilerse de, bunların çok azı üstün gelip devleti eline alabildi. İmparatorlar ve umûmiyetle bütün prensler, aynı hânedânın prensesleri ile evlenmişler, annesi de aynı hânedândan gelmeyen prens, meşrû sayılmamıştır. Bu sebeble, Çin'den gelen bir gelenekle, tahta epey hükümrân imparatoriçe de geçmiştir. Bugünkü imparator, ilk imparatorun 71. kuşak torunu gibi görünmektedir. İlk 26 imparator için verilen çok uzun saltanat müddetlerini şimdi târihçiler, 620 yıl ilerive alarak düzeltiyorlar. An'anevî târihler cülûs yılları olarak ilk 26 imparator için şöyledir: M.Ö. 660, 581, 549, 510, 475, 392, 290, 214, 157, 97, 29, M.S. 71, 131, 192, 201. 270, 313, 400, 406, 412, 454, 457, 480, 485, 488, 499, 507. Aşağıdaki listede ilk 10 imparatorun cülûs târihleri, modern târihçiler tarafından tahmînen, 11. imparatordan sonra ise kesin şekilde düzeltilmiştir:

1) Jimmu M.Ö. 40, 2) oğlu Suizei M.Ö. 10, 3) oğlu Annei M.S. 20, 4) oğlu İtoku 50, 5) oğlu Kôshô 80, 6) oğlu Kôan 110, 7) oğlu Kôrei 140, 8) oğlu Kôgen 170, 9) oğlu Kaika 200, 10) oğlu Sujin 230, 11) oğlu Suinin 259, 12) oğlu Keikô 291, 13) oğlu Seimu 323, 14) yeğeni Chûai 356 (zevcesi imparatoriçe Jingô 363-380'de nâibe), 15) oğlu Ôjin 380, 16) oğlu Nintoku 395, 17) oğlu Richû 428, 18) kardeşi Hanshô 433, 19) kardeşi İnkyô 438, 20) oğlu Ankô 455, 21) kardeşi Yûryaku 457, 22) oğlu Seinei 490, 23) 17 torunu Kensô 495, 24) kardeşi Ninken 498, 25) oğlu Muretsu 504, 26) 17'nin kardeşinin torununun oğlu Keitai 510, 27) oğlu Ankan 534, 28) kardeşi Senka 536, 29) kardeşi Kimmei 540, 30) oğlu Bidatsu 572, 31) kardeşi Yômei 586, 32) kardeşi Sujun 588, katli üzerine 33) İmparatoriçe Suiko 593 (32'nin kızkardeşi ve zevcesi), 34) 30'un torunu Jomei 629, 35) 33'ün kardeşinin torunu İmparotiçe Kôgyoku 642-645 + 655-662 (asıl adı Saimei), 36) İmparatoriçe'nin kardeşi Kôtoku 645-655, 37) 34 oğlu Tenchi 662 (14 çocuğu oldu), 38) oğlu Kôbun 672, 39) 34 oğlu Temmu 673, 40) İmparatoriçe Jitô (37 kızı ve 39 zevcesi) 686, 41) 3 yaşında tahta geçen 39 ile 40'ın torunu Mommu 697, 42) bunun zevcesi İmparatoriçe Gemmyo 708, 37'nin oğlu başbakan Kamatari'nin (ölm. 669) kızıdır (Kamatarini'nin oğlu başbakan Fubito 659-720 = 61, bunun oğlu başbakan Nakamaro ki Fujiwara hânedânının atasıdır), 43) 41'in hemşîre-zâdesi İmparatoriçe Genshô 715, 44) 41 ile 42'nin oğlu Shômu 724, 45) zevcesi ve başbakan Fubito'nun kızı İmparatoriçe Kôken 749-759 + 765-770 (asıl adı Shôtoku), 46) 39'un torunu Junnin 759-765, 47) 40'ın kardeşinin torunu Kônin 770, 48) oğlu Kwammu 782, 49) oğlu Heijô 806, 50) kardeşi Saga 810, 51) kardeşi Junna 824, 52) 50 oğlu Nimmyô 834, 53) oğlu Montoku 851, 54) oğlu Seiwa 859, 55) oğlu Yôzei (doğ. 866) 877, 56) 52 oğlu Kôkô 885, 57) oğlu Uda 889, 58) oğlu Daigo 898, 59) oğlu Shujaku 931, 60) kardeşi Murakami 947, 61) oğlu Reizei 968, 62) kardeşi

En'yû 970, 63) 61 oğlu Kazan 985, 64) 62 oğlu İchijô 987, 65) 61 oğlu Sanjô 1012, 66) 64 oğlu Go-İchijô 1017, 67) kardeşi Go-Shujaku 1037, 68) oğlu Go-Reizei 1047, 69) oğlu Go-Sanjô 1069, 70) kardeşi Shirakawa (ölm. 1129) 1073, 71) oğlu Horikawa 1087, 72) oğlu Toba (1083-1156 = 73) 1108, 73) oğlu Sutoku 1124, 74) kardeşi Konoe 1142, 75) kardeşi Go-Shirakawa 1156, 76) oğlu Nijô 1159, 77) oğlu Rokujô 1166, 78) 75 oğlu Takakura 1169, 79) oğlu Antoku 1181, 80) kardeşi Go-Toba 1184, 81) oğlu Tsuchi-Mikado (1195-1231 = 36) 1199, 82) kardeşi Juntoku 1211, 83) oğlu Chûkyô 1221, 84) 80 oğlu Go-Horikawa 1222, 85) oğlu Shijô 1233, 86) 81 oğlu Go-Saga(ölm. 1280) 1243, 87) oğlu Go-Fukakusa 1247, 88) kardeşi Kameyama 1260, 89) oğlu Go-Uda 1275, 90) 87 oğlu Fushima 1288, 91) oğlu Go-Fushima 1299 92) 89 oğlu Go-Nijô 1302, 93) 87 oğlu Hanazono 1307, 94) 89 oğlu Go- Daigo 1319 - 1331 + 1333 -1339 (1336'dan ît. yalnız Güney'dc), 95) 87 oğlu Kôgon 1331-1333, 96) 91 oğlu Kômyô Kuzey 1336-1348, 97) 94 oğlu Go-Murakami Güney 1339-1368, 98) 95 oğlu Sûko Kuzey 1348-1352, 99) 95 oğlu Go-Kôgon Kuzey 1352-1372, 100) 97 oğlu Chôkei Güney 1368-1373, 101) 95 oğlu Go-En'yû Kuzey 1372-1384, 102) 97 oğlu Go-Kameyama Güney 1373-1392, 103) 101 oğlu Go-Komatu Kuzey 1384-1413 + Güney 1392-1413, 104) oğlu Shôkô 1413, 105) 98 torununun oğlu Go-Hanazono 1429, 106) oğlu Go-Tsuchi-Mikado (1442-1500 = 58) 1465, 107) oğlu Go-Kashiwabara 1501, 108) oğlu Go-Nara 1527, 109) oğlu Ôgimachi 1558, 110) torunu Go- Yôzei 1587, 111) oğlu Go-Mizu-no-o 1611, 112) kızı Myôjô 1630, 113) kardeşi Go-Kômyô 1644, 114) kardeşi Go-Sai'in 1655, 115) kardeşi Reigen 1663, 116) 114 oğlu Higashiyama 1687, 117) oğlu Naka-no-Mikado 1710, 118) oğlu Sakuramachi 1736, 119) oğlu Momozono 1748, 120) kızkardeşi Go-Sakaramachi 1763, 121) 119 oğlu Go-Momozono 1771, 122) oğlu Kôkaku (doğ.1769) 1780, 123) oğlu Ninkô 1817, 124) oğlu Kômei 1847, 125) oğlu Meiji (Mutsuhito) 1867, 126) oğlu Taishô (Yoshihito) 1912, 127) oğlu Shôwa (Hirohito) 1926, 128) oğlu Akihito 1989.

Daimyô Hanedanları

Çoğu imparatorluk hânedânından inen ve baba-oğul olan büyük daimyô âileleri, ülkenin çeşitli yerlerinde, imparator ve şôgun'lara tâbî olarak hânedân kurdular ve gerçek birer büyük-prenslik oluşturdular:

1) Hasokawa (1441-1558 = 116): Şikoku'nun doğu yarısında, Tokuşima çevresinde: Katsumoto 1442, Masamoto 1473, Sumimoto 1507-1520, Takakuni 1507-1531, Harumoto 1520-1558. Ashikaga'larca ilhâk edildi.

2) Hôjô (1491-1591 =100): Tokyo'nun hemen kuzeyinde Çoşi, Mito, Hataçi kıyılarında: Nagauji 1491, Ujitsuna 1519, Ujiyasu 1541, Ujimasa 1570, Ujianao 1590-1591. Tokugawa İeyasu tar. ilhâk edildi.

3) Takeda (1519-1582 = 63): Tokyo'nun batısında Kofu çevresinde: Nobutora 1519, Harunobu Shingen 1540, Katsuyori 1573-1582. Tokugawa İeyasu tar. ilhâk edildi.

4) Asakura (1470-1573 = 103): Kanazawa-Fukui bölgesinde (Japon Denizi): Toshikage 1470, Norikage 1475, Yoshikaga 1552-1573. Oda Nobunaga tar. ilhâk edildi.

5) Uesugi (1466-1600 = 134): Hondo adasının kuzeyi, Sendai bölgesinde: Akisada 1466, Norifusa 1510, Norimasa 1524, Terutora Kenshin 1551, Kagetora 1578, Kagekatsu 1579-1600. Tokugawa'ca ilhâk edildi.

6) Asai (1516-1573 = 57): Fukui'nin güneyi, Vakasa Koyu çevresinde: Sukemasa 1516, Hisamasa 1546, Nagamasa 1561-1573. Oda Nobunaga ilhâk etti.

7) Amako (? - 1578): Tyogoku yarımadasında Matsue çevresi: Tsunehisa ? - 1541, Kunihisa 1541-1554, Haruhisa 1541-1562, Katsuhisa 1554-1578, Yoshihisa 1562-1566.

8) Chôsokabe (? - 1600): Şikoku adasının batısı: Kunichika ?, Motochika 1556, Morichika 1599-1600. Tokugawa'ca ilhâk edildi.

9) Otomo (? - 1600): Kiyuşiyu adasının kuzey-doğusu: Yoshinori ?, Yoshishige Sôrin 1550, Yoshimune 1587-1600. Tokugawa'ca ilhâk edildi.

10) Ôuchi (1465-1557 = 92): Hondo adasının en batıda Tsuşima Boğazı'na bakan ucu, Şimonoseki çevresi: Masahiro 1465, Yoshioki 1495, Yoshitaka 1528, Yoshinaga 1551-1557. Môri Motonari tar. ilhâk edildi.

11) Môri (1551-1600 = 49): Hondo adasının en batıdaki ucundaki Ôuchi beyliğinin hemen doğusunda, Hiroşima çevresinde: Motonari 1551, Terumoto 1571-1600. Tokugawa'ca ilhâk edildi.

12) Ryûzôji (1506-1585 = 79): Kiyuşiyu adasının kuzey-batıdaki yarımadasında, Tsuşima Boğazı üzerinde, Fukuoka çevresinde: İekane 1506, Takanobu 1546-1585. Shimazu Yoshihiro tar. ilhâk edildi.

13) Shimazu (? - 1600): Kiyuşiyu adasının güneyi, Kagoşima çevresi: Takahisa?, Yoshihisa 1571, Yoshihiro 1587-1600. Tokugawa'ca ilhâk edildi.

14) Oda (? - 1600): Hondo'da Nagoya'nın doğusundaki yörede: Nobuhide ?, Nobunaga 1549, Nobuo 1582-1600. Tokugawa'ca ilhâk edildi.

15) Toyotomi (1574-1615): Hideyoshi 1574, Hideyori 1598-1615. Tokugawa'ca ilhâk edildi.

16) Tokugawa (1465-1616 = 151): Hondo adasının İse ve Suruga Koyları arasındaki sâhilde: 1) Chikatada 1465-1480 = 15, 2) Nagachika 1480-1510 = 30, 3) Nobutada 1510-1531 = 21, 4) Kiyoyasu 1531-1536 = 5, 5) Hirotada 1536-1549 = 13, 6) İeyasu 1549-1615 = 66. Bu İeyasu, 1598'de şôgun oldu ve bütün yukarıdaki feodal devletlere son vererek Japonya'yı şahsî hâkimiyetinde -imparatoru sâdece ismen kullanarak- birleştirdi. Tokugawa İeyasu'dan önceki şôgunlar: Oda Nobunaga 1543-1582 = 39 ve Toyotomi Hideyoshi 1582-1598 = 16.

Modern Devir (1868 -)

14.7.1853'te A.B.D.'li Kaptan(Albay) Perry, Japonya'ya ayak bastı ve asırlardan beri bütün yabancılara kapalı olan Japonya'nın asırlık tek bir şenlik topu ile savunulan bir limanına silâh zoruyla girdi. Bir barbar'ın adalarına zorla ayak basması Japonlar'ı çok şaşırttı. Zîrâ târih boyunca bu işe 2 def'a Kubılay Han gibi bir cihan hükümdârı teşebbüs etmiş, ikisinde de donanması yüzgeri etmişti.

Fransa, İngiltere ve Rusya, 1860'da Çin'e, Pekin'e dâimî orta elçiler tâyîn etmişlerdi. Fakat bu elçiler, Çin imparatoru tarafından kabûl edilmezlerdi. 1.1.1868'de Japonya, Batılı devletlerle orta, bir müddet sonra büyük elçi teâtîsine muvâfakat etti. Çin ise, ancak 29.6.1873'te Batılı devletler ve Japonya'nın orta elçilerinin imparatorca kabûl ve îtimâd-nâmelerini takdîme izin verdi, fakat onlara elçi göndermeye tenezzül etmedi.

3.1.1868'de İmparator Mutsuhito, derebeylerini, şôgun'u, samurai'leri ortadan kaldırarak, imparatorun ülkenin tek ve mutlak hâkimi olduğunu îlân etti ve Japonya'da

modern devri açtı(Meiji Devri). İkinci Mahmûd'un Vak'a-i Hayriye ile Kapıkulu Ocakları'nı kaldırması ve Türkiye'nin kesin şekilde Batı'ya dönmesi karârı vermesinden 41,5 yıl sonradır. 11.2.1889'da meşrûtıyet(anayasa ve meclisler) îlân edildi, fakat şekilden ibâretti, imparator ve hükûmeti mutlak yetkili idi. Bu olay da Tanzîmat'tan 49 yıl ve Birinci Meşrûtıyet'ten 12 yıl sonradır. İmparator Mutsuhito'nun modern devri açması, 15 yaşında tahta çıkmasından 11 ay sonradır. Japonya, 1889'da dünyânın büyük devletleri arasına girdi. 1868 kasımında devlet merkezi, imparatorun oturduğu Edo şehrine getirildi ve şehre Tôkyô adı verildi. Kyoto'daki fiilî hükümdar şôgun, tahtından indirildi, fakat hayâtına dokunulmadı.

1871'de Japonya'da ilk posta, Türkiye'den 40 yıl sonra kuruldu(Çin'de 1898'de). Japonya'da ilk demiryolu ve ilk telgraf hattı 1872'de, Türkiye'den 17 yıl sonra kuruldu (Çinde 17 km'lik ilk demiryolu ise 14.2.1876'da açıldı). Japonya, kapitülasyonları kaldırdı. Çin'de ise kapitülasyonlar 1923'te ve tamâmen ancak 1945'te kaldırıldı(Mısır'da 1922 ve tamâmen 1936'da).

Japonya-Çin harbini kazanan Japonya, 17.4.1895 Shimonoseki Muâhedesi ile Çin'den Formoza ve Peskador adalarını aldı ve Kore'yi Çin metbûluğundan ayırarak müstakil devlet îlân ettirdi, gerçekte kendi nüfûzuna aldı.

1904-5 Japon-Rus harbini de Japonya kazandı. Harbe nihâyet veren 23.8.1905 Portsmouth(A.B.D.) Muâhedesi ile ve A.B.D.'nin aracılığı ile Japonya, Sahalin adasının güney yarısını (50° paralel) Rusya'dan aldı. Mançurya güneyinde Port-Arthur'ü ilhâk etti. Kore'yi himâyesine aldı ve 1910'da Kore'de krallığı ilga ederek ülkeyi sömürgeleştirdi.

Japonya, 1914-18 Cihan Harbi'ne yalnız Pasifik'te Almanlar'a karşı deniz savaşı ile iştirâk etti ve kara harekâtına katılmadı. Almanya'ya âid Büyük Okyanus'taki Mikronezya Adaları'nı ilhâk etti(ki Almanya da bir müddet önce İspanya'dan almıştı; bu adalar İkinci Cihan Harbi'nden sonra günümüze kadar A.B.D.'nde kaldı).

Sahalin adasını Rusya, 1853'te Çin'den aldı (kuzey yarısı). Güney yarısını Japonya, Çin'den almıştı. 1875'te güney yarısını Japonya, Rusya'ya bıraktı ve karşılığında Rusya'dan Kuril adalarını aldı. 1905'te Sahalin'in güney yarısını 30 yıl sonra Rusya'dan geri aldı. 1945 sonunda Sahalin'in güney yarısı ile Kuriller'i Rusya'ya bıraktı. Fakat Güney Kuriller'i geri istediği için, bugüne kadar Rusya ile sulh muâhedesi imzâ etmedi. Rusya, Mançurya'nın kuzeyindeki Doğu Sibirya'nın Amur nehri kuzeyinde, Japon Denizi kıyısında ve Sahalin karşısında kalan Amur eyâletini Çin'den 1858'de ve Usuri eyâletini 1860'da aldı. Kuriller'in güneyden ilk iki adası Kunaşiri ve Uturup(Etorufu) adaları ise, eskiden beri Japonya'nındı ve 1875'te Rusya'dan alınan Kuzey Kuriller'e dâhil değildir.

1930'da Japon-Çin harbini Japonya, fütûhât ve Çin'i yutmak, Orta Asya'ya erişmek gaayesiyle başlattı. 1932'de Mançurya'yı Çin'den kopardı. Burada son Çin imparatorunu Mançurya imparatoru îlân ederek gösterişte müstakil, fiilen Japonya'ya bağlı bir devlet kurdu. Çin'i işgaale başladı. İkinci Cihan Harbi başladığı zaman(1939), Çin'in çok değerli eyâletleri Japon işgaalinde idi(İç Moğolistan, Hopei, Şansi, Pekin ve Tiençin şehirleri, Şanghay ve Kanton limanları, Şantung, Kiangsu, Anhwei, Amoy ve Swatow limanları, Nankin ve Hankow vs.). Moğolistan ve Türkistân'ı tehdîde başladı. Hattâ Türkistân hâkaanı îlân etmek için İkinci Abdülhamîd'in torunu Şehzâde Abdülkerîm Efendi ile anlaştıysa da bu şehzâde Amerikan istihbârâtınca öldürtüldü.

Japonya bundan sonra Fransız Çinhindi'ni(Viet-Nam, Kamboç, Laos) işgal etti (1940). 7.12.1941'de Havay adalarında Amerikan Pasifik Donanması'nın üssü Pearl Harbour'u basarak bu donanmayı imhâ etti. Bunun üzerine A.B.D. harbe girdi ve harbin mukadderâtı değişti. Japonya bundan hemen sonra İngiltere'den Hong Kong'u, düşürülemez iddiasında bulunulan Singapur'u, Birmanya'yı, Malezya'yı, Holanda'dan İndonezya'yı, A.B.D.'nden Filippinler'i, Avustralya'dan Kuzey-doğu Yeni Gine'yi, Solomon adalarını aldı. Hindistan sınırında, Bengal ve Assam'da durduruldu. Rusya ile aslaa İkinci Cihan Harbi'nde savaşmadı. 1944'te Amerikalılar ve kısmen İngilizler, Japonlar'dan fetihlerini geri almaya başladılar ve 1945'te tamâmını geri aldılar. İki atom bombasının Hiroşima ve Nagasaki'ye atılması üzerine Japonya teslîm oldu. Çin, Mançurya ve Kore'yi de tahliye etti.

Modern Devirde Japonya İmparatorluk Hânedânı

Son Japonya imparatorları:

121. Norihito(Komeî Tennô)(1821-1867=46)(İmp. Ninkô oğlu)(1846-1867 = 21)

122. Mutsuhito (Meiji Tennô)(1852-1912=60)(121'in oğlu)(31.1.1867 - 30.7.1912=45,6, 0)

123. Yoshihito (Taisho Tennô) (1879 - 1926 = 47)(122'nin oğlu)(30.5.1912 - 25.12.1926 = 14, 6, 13)

124. Hirohito (29.4.1901 - 7.1.1989 = 87,8,8) (123'ün oğlu) (25.12.1926-7.1.1989 = 62,0,13)

125. Akihito (23.12.1933)(124'ün oğlu) (7.1.1989)

Norihito(121)(Vel.1821-1846 = 25) = Asako (Kujo)(1837-1897 = 60), izd.1851, yş.14, izd.müd.16(imparatoriçe: 1851-1867=16 + ana imparatoriçe 1867-1897=30 = 46). Kızları Prenses = İemochii(1846-1866=20)(şôgun 1858-1868=8), izd. 1863, izd.müd.3

Mutsuhito(122)(Vel.1852-1867=15): şâir ve Japonya târîhinin en büyük şahsiyetidir. Japonya'nın Büyük Petro ve İkinci Mahmûd'udur. =Haruka (Fujiwara-İchidjo)(1850-1914=64), şâire, izd.1869, yş.19, izd.müd.43(imparatoriçe: 1869-1912=43 + ana imparatoriçe 1912-1914 = 2 = 45). Çocukları:

Yoshihito(123)(Vel.1879-1912=33): İngiltere mareşali. İmparatoriçe'den değil, başka bir kadından doğdu. Fakat doğar doğmaz İmparatoriçe tarafından kendi oğlu kabûl edildi. =Sadako(Mishitaka)(doğ.1884), izd.1900, yş.16, izd. müd.26(imparatoriçe: 1912-1926=14 + ana imparatoriçe 1926-).- Prs. Masako(1888-1940=52) = Tsunehisa(1. Takeda prensi)(1882-1919=38), izd.1908, yş.20, izd.müd.11, çocukları için bk.Takeda.- Prs.Fusako(1890)=Naruhisa(Kitashirakawa pr.i)(1887-1923=36, kazâda öldü), izd.1909, yş.19, izd.müd.14, çocukları için bk.Kitashirakawa.- Prs.Nobuko(1891-1933=42) = Yasuhiko(1. Asaka pr.i)(1887), izd. 1910, yş.19, izd.müd.23, çocukları için bk.Asaka.- Prs.Toshiko(1896) = Naruhiko(1.Higashi Kuni pr.i)(1887), izd.1915, yş.19, çocukları için bk.Higashi Kuni.- Prs.Takiko(1897-190x), çocukken öldü.

İmparator Yoshihito(123), hastalığı dolayısıyle oğlunu nâib îlân eti ve son 5 yılını (1921-1926) oğlu Hirohito'nun(124) niyâbetinde geçirdi. Yoshihito'nun kızı yoktur, 4 oğlu şunlardır:

Hirohito(123): Vel.1912-1926=14, nâib 11.1921-12.1926=5, 1. =Nagako(Kuni prensi 1929'da ölen Kunonomiya'nın kızı)(1903), izd. 1924, yş.19, 1926'dan beri imparatoriçe, zevcinden 2 yaş kç.- Yasuhito(Shishibunomiya)(1902-1953=51):

Vel.1926-1933=7. 3. vel.ol.öldü. Shishibu Hânedânı'nın 1. prensi (çocukları var). =Setsuko (Matsudaira)(1909), izd.1928, yş.19, izd.müd.25.- Nobuhito(Takunatsunimoya)(1905): 1. Takamatsu prensi (çocukları var) = Kikuro(Pr.Yoshihisa Tokugawa'nın kızı)(1911), izd.1930, yş.19.- Takahito(Suminomiya)(1915): 1. Mikasa prensi, ünlü arkeolog (çocukları var) = Ymyiko(Takagi)(1922), izd. 1941, yş.19.

İmparator Hirohito'nun çocukları: 1) Prs.Shigeko(Terunomiya)(1925-1961=36), 1944'te 19 yaşında evlendi.- 2) Prs.Sashiko(Hisanomiya)(1927-1928=1).- 3) Prs.Kazuko(Takanomiya)(1929)= Toşimçi Takatsukasa(1966'da kazâen öldü).- 4) Prs. Atsuko(Yorinamiya)(1931)=İkeda.- 5) Akihito(Tsugunomiya)(23.12.1933): Vel. 23.12.1933-7.1.1989 ve sonra 125. İmparator. =Mitshiko Shoda(1934), izd. 1959, yş.25. Belki binlerce yıldan beri Japonya hânedânının halktan bir kızla yaptığı ilk evlenmedir. Çocukları: Naruhito(Hironomiya)(doğ.23.2.1960), doğuşunda 2. vel. ve 1989'dan beri vel.; Fumihito(Ayanomiya)(1965), 2. vel.; Prs.Sayako(Noronomiya)(1969).- 6) Masahito(Yoshinomiya/Hitashinomiya)(1935), 3. vel. =Hanako Tsugaru, izd.1964.- 7) Prs.Takako(Sogunomiya)(1939) = Hisanaga Shimazu, izd.1960, yş.21.

Hânedânın Yan Dalları

Hânedânın yan dalları(branches collatérales), İmparator Norihito'nun (ölm. 1867) amca-oğullarından iner. Umûmiyetle ataları, Kôkaku Tennô'nun (119) küçük oğlunun oğullarıdır. Bu soydan inenler imparatorluk prensi ve prensesi sayılırlar ve Hirohito ile kardeşlerinin soyunun tükenmesi hâlinde tahtın vârisidirler.

Batı medeniyetini kabûl eden İmparator Mutsuhito, Avrupa soyluluk derecelerini Japonya için de kabûl etmiştir(bir dereceye kadar Çin de son imparatorlar devrinde ayni şeyi yapmıştır). Bir asırdan beri yürürlükte olan bu soyluluk dereceleri, Fransız soyluluk derecelerinin aynıdır(Fransız asâleti Avrupa târîhinde en iyi düzenlenmiş soyluluk sayılır). Piramidin zirvesinden tabana doğru dereceler şunlardır: imparatorluk prensliği, prenslik, dukalık, markilik, kontluk, vikontluk ve baronluk. Baron çocukları da şövalye derecesindedir ki soyluluğun en alt basamağıdır. Hânedânın yalnız erkek sulbünden gelenler imparatorluk prensliği derecesinde olabilirler, bu derece de şu kademelere bölünür: imparator, velîahd, velîahdin oğulları, imparatorun velîahd dışındaki oğulları, imparatorun kardeşleri ve onların oğulları, imparatorun büyük amcalarının soyundan gelen imparatorluk prensleri. Şimdi bu son kademeyi göreceğiz.

Yan dallar, İmparator Norihito'nun(Mutsuhito'nun babası) amca oğulları olan şu 7 kardeşten iner:

Fuşimi Hânedânı: Pr.Kuniie(1802-1872=70), 19. Fuşimi(Fushimi) prensi, aş.bk.; *Arisugawa:* Pr.Takahito(doğ.1812), 8. Arisugawa prensi, aş.bk.; *Yamashina:* Pr.Akira(doğ.1816), 1. Yamashina prensi, aş.bk.; *Nashimoto:* Pr. Moriosa(1819-1881=62), 1. Nashimoto prensi; *Kuni:* Pr.Asahiko(1824-1891=65), 1. Kuni prensi, aş.bk.; *Katzura:* Pr. Sumiko(1828-1878=50), 1. Katzura prensi; *Kitashirakawa:* Pr. Kitashirakawa, aş.bk.

Fushimi Hânedânı

Pr.Kuniiye'nin(ölm.1872) soyudur. Bu prensin 17 oğlu olmuştur. 7'si şunlardır: Naruhito(ölm.1842)(5. *Kanin* prensi); Akihito(1846-1903=57)(1. *Higashi-Fushimi-Kumatsu* prensi)=Yoriko(Yorishige)(1852); Tadanori(ölm.1862)(20. *Fushimi* prensi);

Yorihito(1867-1922=55)(2. *Higashi-Fuşimi-Komatsu* prensi, büyük-amiral); Kotohito (1865-194x)(6. *Kanin* prensi, mareşal)=Shieko(Pr.Sanetomi Sanjo'nun kızı)(1872, izd.1891, yş.19)(bunun çocukları: Prs.Yukiko 1896, Prs. Shigeko 1897, Prs.Seko 1898, Prs.Hiroko 1906, Prs.Hanako 1909; Haruhito(1902) = Naoko(Pr.Saneteru Ichijo'nun kızı, 1908, izd.1926, yş.18); Sadanaru(1858-1923=65, 22. *Fushimi* prensi, mareşal, 14. oğul)=Toshiko(Pr.Takahito Arisugawa'nın kızı)(1858-1927=69, izd.1876, yş.18, izd.müd.47).

Sanadaru'nun(ölm.1923) çocukları: Kunika(1880); Prs.Sanshi(1882)=Marki Yamanushi(izd.1900, yş.18, çocukları var); Hiroyasu(23. Fushimi prensi)(1875-194x, büyük-amiral) = Tsuneko(Pr.Yoshinobu Tokugawa Keiki'nin kızı)(1882-1939=57, izd.1897, yş.15, izd.müd.42).

Hiroyasu'nun *Kwacho* Hânedânı'nı başlatan çocukları: Prs.Yasuko(1898); Hirodata (1902)(4. Kwacho prensi, ağabeyinin neslinden sonra tahtın en yakın vârisi olan dal); Hironobu(1905)(ağabeyinden sonra tahtı en yakını); Prs.Atsuko(1907); Prs.Tomoko(1907, ikiz)= Asaakira(Kayo)(1901)(izd. 1925, yş.18)(nesli için Kuni prenslerine bk.); Hirohide(1912)(ağabeylerinininden sonra tahtın en yakını); Hiroyashi (1897-1938=41)(deniz albayı)= Tokiki(Pr.Sameteru Ichigo'nun kızı)(1902, izd.1919, yş.17, izd.müd.19). Hiroyashi'nin çocukları: Prs.Mitsuko 1929, prs. Ayako 1934 ve Hiroaki 1932. Pr. Hishi'nin çocukları: Prs.Mitsuko 1929, Prs.Ayako 1934 ve Hiroaki 1932. Pr. Hiroaki, İmparator Hirohito'nun oğulları ve torunlarından sonra, tahtın en yakın vârisidir(1982).

Yamashina Hânedânı

Pr.Akira'nın(doğ.1816) oğlu Kikumaro'nun(1873-1908=35) soyudur. Kikumaro = 1. Noriko(Pr.Michitaka Kujo'nun kızı)(1878-1901=23, izd. 1895, yş.17, izd.müd.6) ve =2. Hisako(Pr.Shimazu Tadayoshi'nin kızı)(1874-1938=64, izd. 1902, yş.28, izd.müd.6). Kikumaro'nun iki zevcesinden üçer çocuğu oldu ki, yalnız 3.'sü kızdır.

Takehiko(1898): deniz albayı. Hiroyasu'nun (23.Fushimi prensi) neslinden sonra tahtın en yakınıdır. =Sakiko(Pr.Kuninari'nin kızı)(1903-1923=20, izd.1922, yş.19, izd.müd.1).- Yoshimaro(1900): bu ve kardeşleri, tahtın sonraki vârisleridir.- Prs.Yasuko (1901) = Marki Asano, izd.1921, yş.20.- Fujimaro(1905); Hagimaro(1906); Shigemaro (1908).

Kitashirakawa-Takeda Hânedânı

Pr.Kitashirakawa'nın soyudur. Onun oğlu Yoshihasa(1847-1895=48), 2. Kitashirakawa prensidir = Tomiko(Pr.Hisamitsu Shimazu'nun kızı)(1862-1936=74, izd. 1881, yş.19, izd.müd.14). Yoshihasa'nın büyük oğlu 1.Takeda prensi, küçük oğlu ise babasının yerine 3. Kitashirakawa prensi oldular:

Tsunehisa(1882-1919=37), tuğgeneral, 1. Takeda prensi = Masako(İmp. Mutsuhito'nun kızı)(1888-1940=52, izd. 1908, yş.20, izd.müd.11). Kızı Ayako(1913-193x). Oğlu: Tsuneypshi(1909)= Mitsuko(Pr.Kinteru Sanjo'nun kızı)(1915, izd. 1934, yş.19.

Naruhisa(1887-1923=36), albay, kazâda öldü. 3. Kitashirakawa prensi. = Fusako (İmp.Mutsuhito'nun kızı)(1890, izd.1903, yş.19, izd.müd.14). Çocukları: Nagahisa (1910), 4. Kitashirakawa prensi(1923); 1930'larda ölen Prs.Mineho(1911) ile Prs. Sawako(1913); prs.Tayeko(1920).- Nagahisa=Sachiko(Baron Yoshikuni Takugawa'nın kızı)(1916, izd. 1935, yş.19). Çocukları: Michihisa(1937) ve Prs.Hatsuko(1939).

Kuni Hânedânı

Prens Asahiko(1824-1891=65)(mareşal)'nun kızları: Sakako(1868), Akiko(1870), Hiroko(1871-190x), Ayako(1872), Motoko(1876), Yasuko(1878-190x), Suzuko(1878). Prens Asahiko'nun oğulları:

1. *Kaya Hânedânı:* Kuninori(1867-1909=42) = Yoshiko(Marki Tadaosa Daigo'nun kızı)(1865-194x), izd. 1892, yş.17, izd.müd.17. Kızları: Yukiko(1895) ve Sakiko (1903). 1. Kaya Prensi Kuninori'nin oğlu: 2. Kaya Prensi(1909) Tsunenori (1900), tümgeneral = Toshiko(Pr.Mitchizane Kujô'nun kızı)(1903), izd.1921, yş. 18. Bunların çocukları: Kuninaga(1922), Prs.Mishiko(1923), Harunori(1926), Akinori(1929), Fuminori(1931), Munenori(1935). Pr. Tsunenori ve büyük oğlu, tahtın en yakın vârisleri arasındadır.

2. *Kuni Hânedânı:* Kuniyoshi(1873-1929=56), orgeneral, 2. Kuni prensi(1891) = Shikako(Pr.Tadayoshi Shimazu'nun kızı)(1879-194x), izd.1899, yş.20, iz.md.30. Kızları: Kunihisa(1902), magako(1903)=İmparator Hirohito(1901)(izd.1924, yş.21, imparatoriçe: 1926-)(yk.bk.), Nobuko(1904), Satoko(1906). 2. Kuni Prensi'nin oğulları: Kunihisa(1902), Kunihide (1910) ve Asaakira(1901). Asaakira: deniz albayı, 3.x Kuni prensi(194x)=Tomoko(Fushimi prensesi) (1907), izd. 1925, yş.18.3.Kuni Prensi, tahtın verâsetinde 2. Kaya Prensi'nden ve onun neslinden sonra gelmektedir. Çocukları: Prs.Masako(1926), Prs.Asako(1927), Pr.Kuniaki(1929), Prs.Michiko(1933), Prs.Hideko(1937), Pr.Asatake(1940).

3. *Nashimoto Hânedânı:* Morimasa(1874-194x), mareşal, 2. Nashimoto prensi (1881'de bu unvânı amcasından tevârüs etti) = İtsuko(Marki Naohiro Nabeshima'nın kızı)(1882, izd.1900, yş.18). Kızları: Prs.Masako(1901) = Pr.Gin Ri(1897, izd.1920, yş.19)(Kore Hânedânı) ve Prs.Nariko(1907).

4. Pr.Taka(1875-1937=62) = Shizuko(Vikont Tadasuke'nin kızı)(1884, izd. 1907, yş.23, izd.müd.30). Çocukları: Prs.Hatsuko (1911), Yoshihiko(1912), Prs.Kuniko (1917) (bu 3'ü 1940'dan önce öldüler), İshiko(1920) ve Noriniko(1922). Bu son 2 prens tahtın Kuni prenslerinden sonraki vârisleridir.

5. *Asaka Hânedânı:* Yasuhiko(1887), orgeneral, 1. Asaka prensi. = Nabuko (İmp.Mutsuhito'nun kızı)(1891-1933=42, izd.1910, yş.19, izd.müd.23). Çocukları (tahtın Pr.Taka neslinden sonraki vârisleri): Prs.Kikuko(1911-193x), Tahahiko(1912) (=Chikako, Kont Takatsugu Todo'nun kızı, 1921, izd.1938, yş.17), Tadahiko (1914-193x) ve Prs.Kiyeko(1919).

6. *Higashi-Kuni Hânedânı:* Naruhiko(1887), orgeneral, 1. Higashi-Kuni prensi, başbakan (17.8.-9.10.1945=0,1,23) = Toshiko(İmp.Mutsuhito'nun kızı)(1896)(izd.1915, yş.19). Oğulları: Morihiro(1916)(2.Higashi-Kuni Prensi), Akitsume (1920) ve Toshihiko(1929).

Arisugawa Hânedânı

Pr.Takahito'nun(do.1812) soyudur. 4 oğlu ve 1 kızı olmuştur. Kızı Toshiko (1858)=Sadanaru(21.Fushimi prensi)(1858)(orgeneral, izd.1876, yş.18)(bk. Fushimi Hânedânı). Takahito'nun oğulları: 9.Arisugawa Prensi olarak babasını istihlâf eden Tanuhito(1836-1894=59)=Tadako (1855) ve 10.Arisugawa Prensi (1894) olarak ağabeyini istihlâf eden Takehito(1862)(oramiral)=Yusuko(Maeda)(1864, izd.1880, yş.16). Takehito'nun kızı: Miyeko(1891)=Yoshihisa(Tokugawa Keiki)(izd.1908, yş.17).

Demokrasi Devri Japonya Başbakanları

İlk Japonya başbakanı Sanetomi Sanjô, 14 yıl bu görevi yürüttü(1871-1885). Tarô Katsura da 5 yıl başbakan olmuşdur(1901-6).

1945 mağlûbiyetinden sonra Japonya'da örnek bir demokrasi başladı. Asya'nın hürriyetçi demokrasi ile yönetilen çok nâdir devletlerinden biri oldu. Yoksulluk içinden savaştan çıktıktan sonra nihâyet Rusya'yı da geçerek GSMH'da A.B.D.'nden sonra dünyâ 2.'liğine yükseldi(nüfus bakımından dünyâ devletleri arasında 7.). Son Japonya başbakanları:

Gen.Hideki Tôjô(1941-1944), Gen.Kuniaki Koiro(1944-1945), Am.Kantaro Suziki(1945), Pr.NaruhiKo Higashi-Kuni(1945), Baron Kijûrô Shidehara(1945-1946), Shigeru Yoshida(1946-1947), Tetsu Katayana(1947-1948), Hitoshi Ashida(1948-1949), tekrar Shigeru Yoshida(1949-1955), Ichirô Hatoyama(1955-1956), Tanzan İshibashi (1956-1957), Nobusuke Kishi(1957-1960), Hayato Ikeda(1960-1964), Eisaku Satô (1964-1972), Kakuei Tanaka(1972-1974), Takeo Miki(1974-1976), Takeo Fukuda (1976-1978), Maşayoshi Ôhira(1978-1980), Masoyoshi İtô(1980), Zenkô Suzuki (1980-1982), Yasuhiro Nakasane (12.1982-)(doğ.1918).

Ryûkyû Prensliği (1187 - 1879 = 692)

Japonya'nın güneyindeki Ryûkyû(Chûzan) adalarındaki prenslik, Okinava ve diğer adalarda, 8 asır kadar hükümrân olduktan sonra 1879'de Japonya'ya katıldı. Prensler:

I) Shunten Hânedânı (1187-1259=72): 1) Shunten 1187, 2) Shunba Junki 1237, 3) Gihon 1248-59. II) Eiso Hânedânı(1259-1349=90): 4) Eiso 1259, 5) Taisei 1299, 6) Eiji 1308, 7) Tamagusuku 1313, 8) Sei-i 1336-49. III) Satto Hânedânı(1349-1405=56): 9) Satto 1349, 10) Bunei 1396. IV) Shô Shishô Hânedânı(1405-1469 = 64): 11) Shô Shishô 1405, 1) Shô Hashi 1421, 13) Shô Chû 1439, 14) Shô Shitatsu 1444, 15) Shô Kinpuku 1449, 16) Shô Taikyû 1453, 17) Shô Toku 1460-69. V) Shô En Hânedânı (1469-1879 = 410): 18) Shô En 1469, 19) Shî Sen-i 1476, 20) Shô Shin 1477, 21) Shô Seii 1526, 22) Shô Gen 1555, 23) Shô Ei 1572, 24) Shô Nei 1588, 25) Shô Hô 1620, 26) Shô Ken 1640, 27) Shô Shitsu 1647, 28) Shô Tei 1668, 29) Shô Eki 1709, 30) Shô Kei 1712, 31) Shô Boku 1751, 32) Shô On 1794, 33) Shô Sei 1802, 34) Shô Kô 1803, 35) Shô İku 1828, 36) Shô Tai 1847-1879.

Bibliyografya. R.A.Miller, *Origins of the Japanese Language,* 1981; Nijita Tetsuo ve I.Schneider, *Japanesi Thought in the Tokugawa Period(1600-1868), Methods and Metaphors,* 1981; L.Mertchnikoff, *L'Empire Japonais,* Paris 1882; Fr.von Wenckstern, *Bibliography of the Japanese Empire,* Londra 1895; B.H.Chamberlain, *Things Japanese,* Yokohama 1891; G.Appert, *Ancien Japon,* Tokyo 1888; D.Murray, *Japan,* Londra 1894; Léon Pagès, *Bibliographie Japonaise,* Paris 1859; L.Bertin, *Les Grandes Guerres Civiles du Japon,* Paris 1894; H.Norman, *The Real Japan,* 1892; F.O.Adams, *History of Japan,* 2 c., Londra 1874; M. de la Mazelière, *Essai sur l'Histoire du Japon,* Paris 1899; E.J.Reed, *Japan,* 2 c., Londra 1880; G.C.Allen, *Modern Japan,* Londra 1928; W.C.Aston, *Nihongi: Chronicles of Japan from the Earliest Times to 697,* 2 c., Londra 1897; F.W.Eastlake ve Yamada Yoshi-Aki, *History of the China--Japanese War,* Londra 1897; F.Handland Davis, *Japan,* Londra 1916; J.Dautremer, *The Japanese Empire,* Londra 1915; J.H. Cousins, *The New Japan,* Londra

1923; E.W.Clement, *A Short History of Japan,* Londra 1916; A.J. Brown, *Japan in the World To-day,* New York 1928; Kishio Satomi, *Japanese Civilization,* Londra, 1923; A.M.Young, *Japan under Taisho Tenno(1912-1926),* Londra 1928; A.M., *Japan in Modern Times,* New York 1929; J.W.Robertson Scott, *The Foundations of Japan,* Londra 1922; T.Philip Terry, *The Japanese Empire,* Londra 1914; Walter Weston, *Japan,* Londra 1926; Isaac Titsingh, *Annales des Empereurs du Japon,* Paris 1834; P.Luis Frois, *Historia do Japao,* Alm.trc.G.Schurhammer ve E.A.Voretzsch, *Die Geschichte Japans(1549-1578),* Leipzig 1926; H.H.Gowen, *An Outline History of Japan,* New York 1927; W.E.Griffis, *The Religions of Japan,* Londra 1895; A.M., *The Mikado's Empire,* New York, 12: 1912; Hisho Saito, *A History of Japan,* Londra 1912; A.K.Reischauer, *Studies in Japanese Buddhism,* New York 1919; R.P.Porter, *Japan,* Oxford, 1911, 2: 1915; A.M., *The Rise of a Modern Power,* Oxford 1917; A.M.Pooley, *Japan's Foreign Policies,* Londra 1920; E.Papinot, *Dictionnaire d'Histoire et de Géographie du Japon,* Yokohoma 1906; B.H.Chamberlain ve W.B. Mason, *Murray's Handbook for Japan,* Londra, 7: 1903; J.Murdoch, *A History of Japan,* 3 c., Londra 1925; W.W.MacLaren, *A Political History of Japan in the Meiji Era(1867-1912),* Londra 1916; A.Maybon, *Le Japon d'Aujourd'hui,* Paris 1924; M.La Mazelière, *Le Japon, Histoire et Civilisation,* 8 c., Paris 1923; Karl Haushofer, *Dai Nippon,* Berlin 1914; A.M., *Das Japanische Reich,* Viyana 1921; G.B.Sansom, *A History of Japan,* 3 c., Londra 1964; A.M., *The Western World and Japan,* New York 1950; G.R. Storry, *A History of Modern Japan,* Harmondsworth 1960; *Statistical Year-Book,* Tokyo 1949 v.dd.; *The Statesman's Year-Book; Almanach de Gotha;* Stanley Gerr, *A Gazetteer of Japanese Place-Names,* Cambridge/Mass., 1942; Sir E.Dening, *Japan,* Londra 1960; D.M.Brown, *Nationalism in Japan,* San Francisco 1955; H.Borton vs., *Japan,* Cornell/San Francisco, 1951; A.M., *Books and Articles on Japan in English, French and German,* Harvard/Mass., 1954; Kenkyusha, *Japanese-English and English-Japanese Duictionary,* 2 c., Cambridge/Mass., 1942; P.Fistié, *La Rentrée en Scène du Japon,* Paris 1972; E.F.Vogel, *Japan,* Harvard/Mass., 1979; M.D.Kennedy, *A History of Japan,* Londra 1963; F.C.Langdon, *Japan's Foreign Policy,* Columbia/New York, 1973; T.McNelly, *Politics and Government in Japan,* Londra, 2: 1972; L.Van de Polder, *La Pairie Japonaise,* Paris 1885; M.E.Berry, *Hideyoshi,* Harvard Un., Boston 1982; G.Itasaka nş., *Encyclopedia of Japan,* 9 c., 1983; Henri Cordier, *Bibliotheca Japonica, Dictionnaire Bibliographique relatifs à l'Empire Japonais,* 1912, 2: 1969; Japan Society in London, *Transations and Proceedings,* 37 c., 1892-1941; *Encyclopedia of Japan,* G.Itasaka nş., 9 c., 1983, İng.; Seiichi Iwao, *Biographical Dictionary of Japanese History,* İng.trc.Burton Watson, Tokyo 1978, 660 s.; Danielle ve Vadim Elisieff, *La Civilisation Japonaise,* Paris 1974; William Gerald Beasley, *Japan, Handbook of Oriental History,* V, 215-39, Londra 1951; Edmond Papinot, *Historical and Geographical Dictionary of Japan,* Tokyo 1909; Shunzo Sakamaki, *Ryukyu, A Bibliographical Guide to Okinawa Studies, Surveying important Primary Sources and Writings in Ryukyuan, Japanese, Chinese, and Korean,* Honolulu 1963; M.Collicut, M.Jansen ve I.Kumakura, *Cultural Atlas of Japan,* 1988, 240s. + 300 renkli resim; R.H.Myers ve M.R.Peatrie, *The Japanese Colonial Empire (1895-1945),* 1984, 560 s.

XI

SİNGAPUR

Bugünki Singapur (1981)

Singapur, Malaya yarımadasının en güney sâhiline çok yakın bir adadır. Singapur Boğazı ile İndonezya'nın Riu takımadasından ayrılır. Ekvatordan 1° kuzeydedir. Doğusu Büyük Okyanus (Güney Çin Denizi), batısı Hind Okyanusu (Malaka Boğazı) olmakla fevkalâde mühim bir stratejik mevkie sâhibdi. Doğusunda Sumatra adasının orta doğu kıyıları uzanır. Deniz sığdır. Bugün çok büyük milletlerarası hava ve deniz limanıdır. Müstakil devlet olarak 1981 sonundaki durumu şöyledir:

616 km², 2.410.000 n. (1981), 3.912 yoğunluk, p.c. 6.515 dolar ve GSMH 15.701.000.000 dolar, resmî adı Republic of Singapore, resmî diller İngilizce, Çince, Malayca ve Tamîl. Savunma büdcesi 574.000.000 dolar. Gönüllü askerlik. 93 harb tayyâresi. Hazarda 35.000 kara + 3.000 deniz + 4.000 hava + 7.500 jandarma = 49.500 asker. Commenwealth üyesi, Batı taraftârı cumhûriyet. Singapur adası ile 54 adacıktan ibârettir. Tek şehir hâlindedir.

Dil : Çince 1.839.000, Malayca 360.000, Tamîlce 167.000, İngilizce 44.000.- Din: Budist 1.757.000, Müslüman 493.000 (% 20), Brahman 100.000, Katolik 100.000 ve Protestan 60.000.- Çin ve Taiwan'la berâber dünyadaki 3 Çin devletinden biridir.

2.285 km yol, 339.000 motorlu vâsıta, 26 km demiryolu. Singapur Üniversitesi 1949'da kurulmuştur. Bugün 3 üniversitede 20.200 talebe vardır. Çinliler'in ve diğer halkın çok büyük ekserisi İngilizce de bilir. Halkın hepsi XIX-XX. asırlarda Çin'den, Malezya'dan, Hindistan'dan ve diğer ülkelerden gelmiş göçmendir, hiç biri yerli değildir.

Târih

Adanın nüfûsu 1850'de henüz 50.000'in altında iken 1875'te 102.000, 1900'de 220.000, 1915'te 278.000, 1925'te 492.000, 1940'ta 587.000, 1950'de 981.000 oldu.

1819'da bir balıkçı köyünün bulunduğu adayı İngiltere, Johor sultânından satın aldı. Önce Malaylar, sonra onlardan çok büyük sayıda Çinliler adayı iskân etti. Malezya ile birlikte yönetilen İngiltere sömürgesi oldu. 31.8.1957'de Müslüman Malezya B.D.'nin bir federe üyesi olarak müstakil oldu. Adada Müslümanlar azınlık olduğu için, 9.8.1965'te Singapur, federasyondan ayrılıp müstakil devlet hâline geldi. 3.12.1959'da federe devletin başkanı olan Müslüman Yûsuf b.İshâq, ölünceye kadar müstakil devletin de cumhur başkanı kaldı. Yerine 11.1970'te Dr.Benjamin Henry Sheores (Çinli) cumhur başkanı oldu ki 1982'de hâlâ makaamını muhâfaza ediyordu.

Bibliyografya. *The Statesman's Year-Book; Almanach de Gotha;* C.M. Turnbull, *A History of Singapore (1819-1975),* Oxford 1977, 3: 1981; I. Buchanan, *Singapore,* Londra 1972; J.C.Ooi vs., *Modern Singapore,* Singapur 1969; T.-B.Wee vs., *The Future of Singapore,* Singapur 1977; A.Josey, *Singapore,* Singapur 1979.

XII

CAVA

Macapahit Hânedânı (1222 - 1478)

Hindû (Brahman) dîninden Malaylar, Cava'da Singosari hânedânı ile 1222'de bir devlet kurdular ki az sonra Macapahit hânedânına geçti. Sumatra ve Borneo'nun bâzı kısımları da bu mühim devlete katıldı. 1478'de devlet, Müslüman Malaylar tarafından yıkıldı ki tafsîlât I. cildin XIII. kitabının sonunda İndonezya bahsindedir. Singosari ve Macapahit kralları: 1) Rajasa 1222, 2) Anusapati 1227, 3) 1'in oğlu Tohjaya 1248, 4) 2 oğlu Vishnuvardhana 1248, 5) oğlu Kertanagara 1268, 6) Kediri prensi Jayakatwang 1292, 7) 5'in dâmâdı Kertarajasa Jayavardhana 1293, 8) oğlu Jayanagara 1309 9) kızkardeşi Tribhuvana 1329, 10) oğlu Rajasanagara Hayam Wuruk 1350, 11) dâmâdı Vikramavardhana 1389, 12) kızı Suhita 1429, 13) 11'in oğlu Kertavjaya Bhre Tumapel 1447, 14) Rajasavardhana Bhre Pamotan 1451-1453, 15) Hyang Purvavisesa 1456, 16) Bhre Pandan Salas 1466-1478'e doğru.

Beşinci Kitap

HİNDİSTAN

I

MÜSLÜMANLAR'dan ÖNCE KUZEY HİNDİSTAN İMPARATORLUĞU

Ülke

Hindistan, Asya'nın güneyinde Hind Okyanusu'na doğru uzanan 3 büyük yarımadanın ortadakidir. Güneyde Komorin Burnu ile ekvatora 8° yaklaşır. Kuzeyde 38° paralele kadar çıkarak Orta Asya'ya ulaşır. Başta Himalayalar olmak üzere yüce dağlarla kuzeyde Orta Asya'dan ayrılır. Bu dağlar, çok zor geçit verir ki en ünlüsü Hayber Geçidi'dir; Kâbil-Celâlâbâd-Peşâwer yolu üzerindedir ve Hindistan'a kuzeyden gelen fâtihlerin hemen hemen değişmez yoludur. Zîrâ bu kuzey-batı yolu dışında asıl kuzeyden Hindistan'a geçilemez; Tibet'i ve Himalayalar'ı geçmek, buralardan ordu geçirmek, hemen hemen imkânsızdır. Yarımadanın batısı 'Ummân Denizi ve doğusu Bengal Körfezi, güneyi asıl Hind Okyanusu'dur. 'Ummân Denizi ile Arabistan yarımadasından, Bengal Körfezi denen büyük denizle de Çinhindi yarımadasından ayrılır.

Güney-doğuda Palk Boğazı, Hindistan'la büyük Seylan adasını ayırır. Güney-batıda küçük Lakadiv adaları dizilmiştir. Daha irice Andaman ve bunun güneyinde Nikobar adaları ile, Birmanya'dan Sumatra'ya doğru, Bengal Körfezi'nin doğusunda uzanır. Güney-batı açıklarında minik Maldiv adaları ve bunun güneyinde Çagos adaları görülür. Maldivler'in güneyi, ekvatorun güneyine ve Çagoslar'ın tamâmı Güney Yarıküre'ye düşer.

Hiç bir mühim göl bulunmıyan Hindistan'ın kuzeyi, büyük Ganj nehri ile sulanır. Himalayalar'dan kaynaklanan nehir, Bengal'de çok geniş bir delta yaparak Bengal Körfezi'ne dökülür. İkinci büyük nehir Sind veyâ İndus, batıda ve bugünki Pâkistân'dadır. Himalaylar'dan, Tibet'ten kaynaklanır. Beş ırmak (Pencâb) şeklinde gelişip tek kol hâlini aldıktan sonra Sind ülkesinde delta hâlinde 'Ummân Denizi'ne kavuşur.

Müslümanlar'ın Hindûstân dedikleri asıl ülke, Kuzey Hindistan'dır ve bu terim, Pâkistân'ı da içine alır. Narbada ırmağının güneyinde başlıyan yayladan îtibâren Güney Hindistan ve yaygın tâbirle Dekken'dir. Doğu, Bengal adıyle ayrı bir bölge oluşturur. Birmanya ve Çin'le sınırlanır. Güney-batı sâhili dağlıktır. Gat Dağları, 'Ummân Denizi'ne paralel olarak Komorin Burnu'na kadar uzanır, âzamî yükseklik 2.695 m'dir. Hindistan'da çöller vardır. Cangıl (Fars. Çengelistân) denen sık ormanlar ünlüdür. Kaplanın yurdudur (Bengal Kaplanı). Şimdi arslan yoktur, nesli bütün Asya'da son asırlar içinde tükenmiştir. Ancak ülkenin tipik hayvanı fil'dir. Asya Fili tipidir. Kolayca ehlîleşir. Afrika fili gibi vahşî değildir. Afrika fili gibi çok büyük kulakları ve büyük dişi yoktur, fakat vücudce Afrika filinden iridir. Fil, inşâat ve dîğer işlerde çalıştırılır. Ancak hükümdarlar ve büyük soylular file -at gibi- binebilirler. XIX. asra kadar harbde de kullanılmıştır. Asırlarca Hindistan ordularının zırhlı veyâ zırhsız fil birlikleri askerî târihte ün yapmıştır.

Hindistan, çeşitli dillerin ve dinlerin kaynaştığı bir kıt'adır. Diller, Çin'de olduğu gibi ayni dilin çeşitli lehçeleri değil, ayrı ayrı dillerdir. Kast sisteminin bulunması ve bir kasttan diğerine geçilememesi, sosyal yapıyı daha karmaşık hâle getirir.

Târih ve coğrafyada Hindistan en geniş mânâsıyle kullanıldığı zaman, bugünki Hindistan devleti dışında Pâkistân, Bengaldeş, Nepâl, Bhutân devletlerini, Afganistan'ın Afganca konuşulan güney-doğusunu, hattâ Seylan adası ile dîğer küçük adacıkları içine alır.

Bunlardan Afganistan, Pâkistân, Bengaldeş ve Maldiv, bugün İslâm devletleridir ve I. cildin XIII. Kitâb'ında görülmüşlerdir. Burada Hindistan, Nepâl, Bhutân, Seylan devletlerini göreceğiz, bugün Müslümanlar'ın azınlıkta bulundukları devletlerdir. Böylece ülkenin yapısı ve karakteri, Hindistan târîhine, devlet ve hânedânlarına girmeden önce, daha aydın şekilde ortaya çıkacaktır.

Bugünki Hindistan

3.159.530 km², 683.390.000 n.(1981), 216 yoğunluk, GSMH 123.010.000.000 dolar ve p.c. 180 dolar. Resmî adı Bharat, resmî diller -bütün eyâletler için- İngilizce ve Hindî. Ayrıca her eyâlet (federe devlet) için bu iki dil dışında resmî kabûl edilen diller vardır. Hindistan nüfus bakımından Dünyâ devletleri arasında Çin'den sonra 2., GSMH bakımından ise ancak 15.'dir. Büyük Devletler arasındadır.

Savunma: 1982 savunma büdcesi 5.120.000.000 dolar. Gönüllü askerlik. 647 harb tayyâresi. Hazar mevcûdu: 944.000 kara + 47.000 deniz + 113.000 hava + 300.000 jandarma = 1.404.000 asker.

22 federe devlet + 9 federal toprak'tan oluşan bir birleşik devlettir. Yalnız Keşmîr devletinde Müslümanlar ekseriyettir. Eyâlet-devletler:

1. Andhra Prâdeş 276.814 km², 53.070.000 n. (1981) (192 yoğunluk), merkez Ḥayderâbâd, dil Telûğû. 1971 nüfûsu: 43.500.000 (38.119.000 Brahman, 3.520.000 Müslüman, 1.823.000 Hıristiyan, 16.000 Ceynî, 13.000 Sih, 10.000 budist).

2. Assam 78.523 km², 16.865.000 n.(215), merkez Gauhati, dil Assamca. 1971 nüfûsu: 14.600.000 (10.605.000 Brahman, 3.592.000 Müslüman, 381.000 Hıristiyan, 23.000 Budist, 13.000 Ceynî, 12.000 Sih).

3. Bihâr 173.876 km², 68.923.000 n.(396), merkez Patna, dil Hindî. 1971 nüfûsu: 56.353.000 (39.347.000 Brahman, 5.786.000 Müslüman, 502.000 Hıristiyan, 44.000 Sih, 18.000 Ceynî, 3.000 Budist).

4. Gücerât 195.984 km², 34.202.000 n. (175), merkez Gandhinagar, diller Gücerâtî ve Hindî. 1971 nüfûsu: 26.697.000 (23.835.000 Brahman, 2.249.000 Müslüman, 452.000 Ceynî, 109.000 Hıristiyan, 18.000 Sih, 5.000 Budist).

5. Haryana 44.222 km², 12.324.000 n.(279), merkez Çandigarh, dil Hindî. 1971 nüfûsu: 10.037.000. Yeni eyâlet.

6. Himahal Prâdeş 55.673 km², 5.925.000 n.(107), merkez Simla, dil Pahârî. 1971 nüfûsu: 3.460.000. Yeni eyâlet.

7. Camnû ve Keşmîr 101.283 km², 5.924.000 n(59), merkez Srinâgar, dil Urdû. 1971 nüfûsu: 4.617.000 (3.040.000 Müslüman, 1.404.000 Brahman, 106.000 Sih, 58.000 Budist, 7.000 Hıristiyan, 1.000 Ceynî).

8. Karnâtaka 191.773 km², 36.422.000 n.(190), merkez Bangalûr, diller Kannâda dışında Telûgû (% 9) Urdû (% 9), Maratthî (% 4,5), Tamîl (% 4). 1971: 29.299.000 (25.332.000 Brahman, 3.113.000 Müslüman, 616.000 Hıristiyan, 213.000 Ceynî, 114.000 Budist, 7.000 Sih).

9. Kerala 38.864 km², 26.892.000 n.(692), merkez Trivandrum, diller Malayalam dışında Tamîl ve Kannâda. 1971: 21.347.000 (12.683.000 Brahman, 4.163.000 Müslüman, 4.494.000 Hıristiyan, 3.000 Ceynî).

10. Madhya Prâdeş 442.841 km², 53.162.000 n.(120), merkez Bhôpâl, diller Hindî dışında Urdû (% 3) ve Maratthî (% 3). 1971: 41.654.000 (39.024.000 Brahman, 1.816.000 Müslüman, 286.000 Hıristiyan, 99.000 Sih, 82.000 Budist).

11. Mahâraştra 307.762 km², 63.916.000 n.(208), merkez Bombay, dil Maratthî (% 60). 1971: 50.412.000 (32.531.000 Brahman, 3.034.000 Müslüman, 2.780.000 Budist, 561.000 Hıristiyan, 486.000 Ceynî, 58.000 Sih).

12. Manipur 22.356 km², 1.440.000 n.(65), merkez İmfal, dil Hindî. 1971: 1.073.000. Yeni eyâlet.

13. Meghalaya 22.489 km², 1.314.000 n.(58), merkez Şillong, dil Hasî. 1971: 1.012.000. Yeni eyâlet.

14. Nagaland 16.527 km², 696.000 n.(42), merkez Kohima, diller Angamî, Ao, Sema vs. 1971: 516.000 (345.000 Hıristiyan, 108.000 Budist, 59.000 Brahman, 3.000 Müslüman).

15. Orissa 155.782 km², 27.451.000 n.(176), merkez Bhubaneswar (Kuttak'tan 18 mil), dil Oriya. 1971: 21.945.000 (21.121.000 Brahman, 379.000 Hıristiyan, 327.000 Müslüman, 10.000 Sih, 8.000 Budist, 7.000 Ceynî).

16. Pencâb 50.362 km², 16.669.000 n.(333), merkez Çandigarh, dil Pencâbî. 1971: 13.551.000 (8.159.000 Sih, 5.037.000 Brahman, 162.000 Hıristiyan, 114.000 Müslüman, 21.000 Ceynî, 1.000 Budist).

17. Racastân 342.214 km², 32.737.000 (96), merkez Ceypûr, dil Hindî. 1971: 25.766.000 (23.094.000 Brahman, 1.778.000 Müslüman, 514.000 Ceynî, 341.000 Sih, 30.000 Hıristiyan).

18. Tamîl Nadu 130.069 km², 50.700.000 n.(390), merkez Madras, dil Tamîl. 1971: 41.103.000 (36.674.000 Brahman, 2.388.000 Hıristiyan, 2.091.000 Müslüman).

19. Tripura 10.477 km², 2.062.000 n.(196), merkez Agartala (110.000 n.). 1971: 1.556.000. Yeni eyâlet.

20. Uttar Prâdeş 294.413 km², 107.006.000 n.(364), merkez Luknow, dil Hindî. 1971: 88.341.000 (73.998.000 Brahman, 13.677.000 Müslüman, 370.000 Sih, 132.000 Hıristiyan, 125.000 Ceynî, 40.000 Budist).

21. Batı Bengal 87.853 km², 56.005.000 n.(637), merkez Kalküta, dil Bengalî. 1971: 44.312.000 (34.612.000 Brahman, 9.064.000 Müslüman, 252.000 Hıristiyan, 122.000 Budist, 35.000 Sih, 32.000 Ceynî).

22. Sıkkım 7.298 km², 290.000 n.(40), merkez Gangtok (20.000 n.), diller Tibetce ve Hindî. 1971: 209.000 (Budist, Hindû, az Müslüman, Hıristiyan).

Federal Toprak'lar:

1. Andaman ve Nikobar Adaları 8.293 km², 176.000 n.(21), merkez Port Blair. 1971: 115.000 (Putperest Zencî vs). Andaman adaları 204 adadır (1951 nüfûsu 19.000). Nikobarlar ise 19 adadır (1961 nüfûsu 15.000).

2. Aunaçal Prâdeş 83.578 km², 628.000 n.(8), merkez İtanagar. Kuzey-doğu Assam'dır. 1971: 445.000.

3. Çandigarh 114 km², 317.000 n. (2.781). Haryana'nın merkezi olan şehir. 1971: 257.000.

4. Dadra ve Nagar Haveli 491 km², 94.000 n.(191). 1971: 74.000. Dil Bhilodî. Eski Portekiz sömürgesi Damao'nun bir kısmı.

5. Delhi 1.485 km², 5.930.000 n.(3.993). Federal başkent. Dil Hindî. 1971: 4.066.000 (3.408.000 Brahman, 291.000 Sih, 263.000 Müslüman, 51.000 Ceynî, 44.000 Hıristiyan, 9.000 Budist).

6. Gao, Daman ve Diu 3.813 km², 1.154.000 n.(303), merkez Panaji (1971'de 59.000 n.).Diller Gücerâtî ve Portekizce. Eski Portekiz sömürgesi (1531-1961). 1971: 858.000 (% 62 Brahman, % 36 Hıristiyan, % 2 Müslüman). Goa 3.701 km² ve 795.000 n. + Daman 72 km² ve 39.000 n. + Diu 40 km² ve 24.000 n.(1971 nüfusları).

7. Lakşadwep 32 km², 42.000 n.(1.313). Lakadiv adalarıdır (27 ada). Dil Malayâlam. 1971: 32.000 (hepsi Müslüman).

8. Mizoram 21.087 km², 459.000 n.(22), merkez Silçar, dil Assamca. 1971: 400.000 (% 90 Hıristiyan, % 10 Brahman).

9. Pondişeri 480 km², 600.000 n.(1.250), merkez Pondişeri (1971'de 91.000 n.), dil Fransızca. 1971: 472.000. Eski Fransız sömürgesi.

9 Federal Arâzî'nin toplamı : 119.373 km², 10.400.000 n.(87).

En Büyük Şehirler: Kalküta 10.284.000 (Batı Bengal) (Tôkyô ve Şanghay'dan sonra Asya kıt'asının 3. by.şehri), Bombay 8.154.000 (Mahâraştra) (Asya'nın 6. şehri), Delhi 5.930.000 (Delhi, federal başkent), Madras 4.900.000 (Tamîl Nadu), Ahmedâbâd 2.448.000 (Gücerât), Bangalûr 2.553.000 (Karnâtaka), Haydcrâbâd 2.610.000 (Andhra Prâdeş), Pûna 1.780.000 (Mahâraştra), Kanpûr 1.731.000 (Uttar Prâdeş), Nagpûr 1.132.000 (Mahâraştra), Luknow 1.103.000 (Uttar Prâdeş), Agra 900.000 (Uttar Prâdeş), Ceypûr 865.000 (Racastân), Cabalpûr 821.000 (Madhya Prâdeş), İndûr 787.000 (Madhya Prâdeş), Benâres 717.000 (Uttar Prâdeş), Madûrai 696.000 (Tamîl Nadu), Sûret 693.000 (Gücerât), Cemşîdpûr 671.000 (Bihâr), Bhôpôl 644.000 (Madhya Prâdeş), Patna 641.000 (Bihâr), Allâhâbâd 638.000 (Uttar Prâdeş), Trivandrum 614.000 (Kerala), Hubli-Dharwâr 588.000 (Karnâtaka), Vadodara 584.000 (Gücerât), Ludhiâna 590.000 (Pencâb), Mîres (Meerut) 570.000 (Uttar Prâdeş), Visakhapatnam 554.000 (Andhya Prâdeş), Koçin 550.000 (Kerala), Srinâgar 547.000 (Keşmîr), Dhanbâd 540.000 (Bihâr), Gwâliyâr 533.000 (Madhya Prâdeş), Kozhikode 503.000 (Kerala), Amritsâr 502.000 (Pencâb), Vijayawâda 481.000 (Andhya Prâdeş), Meysûre (Mysore) 478.000 (Karnâtaka), Şolapûr 470.000 (Mahâraştra).

Dil : Hindce 307.025.000 (asıl Hindî 270.0000.000 + Urdû 31.000.000 + Pehârî 6.025.000), Bengalce 51.130.000, Maratthî 41.711.000, Oriyâî 27.451.000, Gücerâtî 25.491.000, Pencâbî 17.086.000, Keşmîrî 4.424.000, Hasî 1.000.000, Sindî 500.000, Jaintia 214.000, Gao 100.000, diğer Hindistan dilleri 2.631.000. Bunlar Hindistan'da anadili olarak konuşulan Ârî (Hind-Avrupa) dillerinin Hindistan şûbesi dilleridir. Ârî dillerin Avrupa şûbesi: Portekizce 1.154.000, Fransızca 350.000, İngilizce 320.000. Dravid dilleri ise şunlardır: Telûgû 73.900.000, Tamîl 58.058.000, Kannâda 31.920.000, Malayâlam 17.012.000, Konkanî 100.000, Tulu 100.000. Tibet dilleri: Assamca (Assâmî) 20.386.000, Angamî 500.000, Tibetce 228.000, Baltî 100.000, Dogrî 100.000, Ladakhî 100.000, Ao 100.000, Sema 96.000. Tibet dilleri, Tekheceli'dir. Andaman dili (100.000), akrabâsı olmıyan bir dildir.

Hindce, Dünyâ'da 322.692.000 nüfûsun anadili olmakla (1981) Dünyâ dilleri arasında Çince'den sonra ve İngilizce'den evvel 2.'dir. Bengalce (142.130.000), Dünyâ'nın 6., Telûgû (73.900.000) 13., Tamîl (64.482.000) 15., Pencâbî (58.811.000) 17., Maratthî (41.711.000) 22. dilidir.

Arabca, Hindistan Müslümanları'nın dînî dilidir. Farsca, 1830'a kadar resmî dildi. Bugün yalnız Müslüman aydınlarca öğrenilmektedir. Anadili Türkce olan son nüfus, XX. asrın başlarında Türkce'yi unutmuştur. Bugün Çağatay Türkcesi, Müslüman aydınlara bile yabancıdır.

Hindce (Hindî), 3 lehcedir: Hindûstânî, Bihârî ve Urdû. Urdû lehcesi, pek çok Farsca, Arabca, Çağatay Türkcesi, Pencâbca ihtivâ eden bir Hindûstânî lehcesidir. Arab harfleri ile yazılır ve Hindistan Müslümanları'nın bugünki kültür dilidir. Hindûstânî lehcesi, 5 alt-lehcedir: Praj, Uddhî, Çattisgarhî, Racastânî (Racastân nüfûsunun % 77'since konuşulur) ve Pahârî. Racastânî, ayrıca 4 alt-lehcedir: Ceypûrî, Mârwârî, Ahîrwâtî ve Mêwâtî.

İngilizce lingua franca ve federal resmî dildir. Diğer federal resmî dil Hindî, diğer Hindistan dilleri gibi Dewanagarî alfabesi ile yazılır. Ancak ayni dilleri konuşan Müslümanlar, bu diller için Arab harflerini kullanırlar. Federe resmî diller: İngilizce,

Hindî, Urdû, Assâmî, Bengalî, Gücerâtî, Pencâbî, Kannâda, Keşmîrî, Malayâlam, Maratthî, Oriyâ, Tamîl, Telûgû, Sindî, kültür dili olarak Brahmanlar'ın Latince'si ve Ârî dillerin anası olan Sanskrit.

1961 sayımında 1.652 anadili (ayrı dil) tesbît edilmiştir. Bunlardan 103 dil, Hindistan dışı dillerdir. Gene 1961 sayımına göre nüfûsun % 30,4'ünün anadili Hindî veyâ Urdû idi ve bu % 30,4'ün % 5,31'i her iki lehceyi de konuşabiliyordu (Hindî ve Urdû). Esâsen bütün Hindistan'da 2, hattâ 3 dilliler çoktur.

Din : Brahman (Hindû) 558.184.000 (% 81,82) (bütün Dünyâ'da Brahmanlar 597.940.000). Geri kalan bütün dinlerin toplamı 124.206.000'dir (% 18,18). Müslümanlar 84.260.000'dir (% 12,33). Dünyânın İndonezya ve Pâkistân'dan sonraki 3. büyük Müslüman cemâatidir. 4.000.000 İsmâîlî Şîî (Mahâraştra, Gücerât), 6.000.0000 Câ'ferî Şîî (Kuzey Ganj, çok az Hayderâbâd, Trivandrum) dışında Müslümanlar, Sünnî ve büyük ekseriyeti Hanefî'dir. 10.000.000'u Katolik, 7.766.000'i Protestan olmak üzere Hıristiyanlar 17.766.000'dir (% 2,6). 54.000 Mûsevî vardır (% 0,01). Budistler 4.781.000 (% 0,7), İran'dan gelen Zerdüştîler (Âteşperest) 224.000 (% 0,03), Putperestler tahmînen 2.000.000 (% 0,3), Ceynîler (Pârsî) 3.208.000 (% 0,47), Sihler ise 12.913.000'dir (% 1,89). Sih dîni, İslâm'dan büyük iktibaslarda bulunmuş bir Hindûluk'tur; Doğu Pencâb'da toplanmışlardır.

İktisâd : Petrol 0,4 (1960), 6,8 (1970), 12,8 (1979), 10 (1980) milyon ton. 35 milyon ton buğday (1979) (Dünyâ'da 4.), 69 milyon ton pirinç (1978'de 80,7 milyon ton) (Çin'den sonra 2.). Çay'ın vatanı Assâm'dır. 2,6 milyon motorlu vâsıta (1976), 5.544.000 ton ticâret filosu (1980), 1.367.000 km yol, 2.247.200 telefon (1978), 275.000 TV (1974), 31 milyar kwh elektrik (1980), 60.231 km demiryolu (4.649 km elektrikli).

Eğitim : Nüfûsun % 65,5'i ümmî"dir (1971 sayımı). Şehir nüfûsu % 20'den ibârettir. 1971 sayıma göre 575.721 köy vardı ve bunların 318.611'inin nüfûsu 500'ün altında idi. Sayım, İngiliz sistemine göre her 10 yılda bir yapılmaktadır (1951, 61, 71, 81...). 108 üniversite vardır. Hayderâbâd 'Osmâniyye (1918) ve 'Alîgarh (1920) İslâm üniversiteleri ünlüdür. İlk üniversiteler: Kalküta 1857, Bombay 1857, Madras 1857, Allâhâbâd 1887, Benâres 1916, Meysûr 1916, Patna 1917, Delhi 1922.

Nüfûs artışı: 15.8.1947'de İngiltere'den ayrılarak teşekkül eden Hindistan Cumhûriyeti, hâlâ Commonwealth üyesidir. Cumhûriyet 1950'de îlân edilmiş, 1947-50 arasında İngiltere hükümdârı, Hindistan'ın da hükümdârı kabûl edilmiştir. İstiklâlden bu yana nüfûs artışı: 1951 sayımı 356.892.000, 1954 tahmîni 376.750.000, 1961 sayımı 439.073.000, 1971 s. 547.950.000, 1978 t.638.000.000, 1981 t.683.380.000.- Ülkenin, şehirlerin, yerli devletlerin târîhî nüfusları için aş.bk.- Hindistan, nâdir Asya demokrasilerinden biridir. Dış politikada iki blok arasında tam tarafsızdır.

Bugünki Seylan

65.610 km², 14.900.000 n. (1981), 227 yoğunluk, resmî adı Sri Lanka (İng. Ceylon, Ar.Serendîb), GSMH 3.278.000.000 dolar ve p.c. 220 dolar. 9 eyâlet (24 il). Gönüllü askerlik. 63.000.000 dolar savunma bütçesi (1980). 6 harb tayyâresi. Hazar'da 10.000 kara + 2.700 deniz + 2.100 hava + 23.000 jandarma = 37.800 asker. Başkent Kolombo 995.000. % 23 şehir nüfûsu. Resmî dil Sinhala. Lingua franca İngilizce. Kuzeyde Tamîl, yarı resmî dildir.

Dil : Sinhala (Seylanca, Ârî dillerden) 10.760.000, Tamîlce 3.030.000 (Tamîller yerli değildir, Güney Hindistan'dan göçmüşlerdir), Arabca 1.000.000 (Arab-Seylanlı-Tamîl-Senegalli Zencî melezleri), Malayca 50.000, İngilizce 60.000. Ülkede 50.000 Avrupalı-Yerli melezi ve 10.000 İngiliz mevcuddur.

Din : Müslüman 1.060.000 (% 7'den az fazla), 10.020.000 Budist, 2.620.000 Brahman (Tamîller), 1.000.000 Katolik ve 200.000 Protestan Hıristiyan.

İktisâd: Çay üretiminde Seylan, en başta gelen ülkelerdendir. 1,8 milyon ton pirinç başlıca gıdâ maddesidir. 501 milyon kwh elektrik, 16.649 mil yol, 1.435 km demiryolu, 86.000 ton ticâret filosu, 53.500 telefon (1979), 274.000 motorlu vâsıta vardır (1955'te 79.800 motorlu vâsıta, hiç bir ticâret gemisi). Yılda 300.000 turist gelir. 1942'de kurulan Kolombo Üniversitesi'nde 1979'da 16.300 talebe ve 2.500 öğretim üyesi mevcuddu (1955'te 2.400 talebe).

1505'te Portekiz'in iskeleler kurduğu Seylan'a 1650'de Hollanda, 1796'da İngiltere el koydu. 1800'e kadar yerli monarşi devâm etti. 4.2.1948'de müstakil devlet oldu. 1972'de İngiltere hükümdarını hükümdârı tanımaktan vaz geçerek cumhûriyet îlân etti, fakat Commonwealth üyeliğini muhâfaza etti. Dış politikası Batı'ya dönük sınırlı bir demokrasidir.

Bugünki Nepâl

141.400 km², 14.310.000 n. (1981), 101 yoğunluk, GSMH 1.860.000.000 dolar ve p.c. 130 dolar, 14 il (75 ilçe). Monarşi (mihrâcelik). Tarafsız, otoriter rejim. 22.000.000 dolar savunma büdcesi (1980). Gönüllü askerlik. 25.000 kara + 15.000 jandarma = 40.000 askerden müteşekkil hazar ordusu. Harb tayyâresi yok. Başkent Katmandu 750.000. Hindistan'la Tibet arasındaki denize çıkışı olmıyan ülkedir. Dünyânın zirvesi Everest, Tibet sınırında, fakat Nepâl'dedir (8.848 m). 8.000 m. üzerinde iki zirve daha vardır.

Nepâl'de Hindî dilinin Nepâlî lehcesi konuşulur. Bir mıkdar Tibetli vardır. Nepâlliler, Hindî-Gurha (Moğol) karışımı bir melez ırktır. Din: 13.210.000 Brahman, 1.000.000 Budist, 100.000 Müslüman (% 1).

Yılda 90.000 turist gelir. 1.300 mil yol, 48 km demiryolu, 9.400 telefon (5.400'ü Katmandu şehrinde) vardır. % 84 nüfûs ümmî'dir. 1960'da Katmandu'da bir üniversite kurulmuştur.

1858'e kadar Hindistan Timuroğulları'nın nüfûzunda olan Nepâl, bu târihte İngiltere'ye tâbî ve 18.5.1934'te müstakil olmuştur. Dış politikada tarafsızdır.

Bugünki Bhutân

46.600 km², 1.150.000 n. (1981), 25 yoğunluk, GSMH 127.000.000 dolar ve p.c. 110 dolar, 17 ilçe, başkent Thimfu (Punakha) 150.000. Otoriter krallık (mihrâcelik). Dış politikada tarafsızdır. 4.000 askeri vardır. Yalnız Hindistan ve Bengaldeş'le büyükelçi teâtî eder. Başka ülkelerle diplomatik ilişkisi yoktur. BM üyesidir. Resmî diller Dzongkha, Nepâlî ve İngilizce'dir. Halkın tamâma yakını, Tibetce'nin bir lehcesi olan Dzongkha dilini konuşur. Müslüman yok gibidir. 900.000 kadar Budist, 250.000 kadar Brahman tahmîn edilmektedir. Nüfus sayımı yapılmaz. Yılda 1.500 kadar turist gelir. 1.775 km yol, 2.200 motorlu vâsıta, 1.400 telefon mevcuddur. Yüksek öğrenim yoktur. Avustralya, Yeni Zelanda, Japonya, Singapur, İngiltere'ye talebe gönderilir. Ümmîlik nisbeti çok yüksektir.

Hindistan (Assam) ve Tibet arasında, Himalayalar üzerinde bir ülkedir. Kuzey-batısında şimdi Hindistan'ın olan Sıkkım mihrâceliği, Nepâl ile arasında yer alır. 1857'ye kadar Hindistan Timuroğulları'na, 1865'ten îtibâren İngiltere'ye tâbî olmuş, 14.8.1947'de İngiltere ile bütün ilgisini keserek müstakil devlet hâline gelmiştir.

Hind Yarımadasının Bugünki Durumu (1981)

Bugünki (1981) Hindistan + Pâkistan + Bengladeş + Seylan + Maldiv + Nepâl + Bhutân + Afganistan devletlerinin durumu, sinoptik ve toplam hâlde aşağıda anılmıştır. Bugünki bu 8 müstakil devletin ilk yedisi İkinci Cihan Harbi'ne kadar İngiltere'nindi ve Afganistan ise İngiltere nüfûzunda bulunuyordu.

1. Hindistan	3.159.530 km²	-	683.330.000 n.(216)	p.c.180	GSMH 123.010.000.000$
2. Bengladeş	144.020 km²	-	94.000.000 n.(652)	p.c.115	GSMH 10.810.000.000$
3. Pâkistan	887.749 km²	-	89.000.000 n.(100)	p.c.340	GSMH 30.260.000.000$
4. Afganistân	636.266 km²	-	16.180.000 n.(25)	p.c.230	GSMH 3.721.000.000$
5. Seylan	65.610 km²	-	14.900.000 n.(227)	p.c.220	GSMH 3.278.000.000$
6. Nepâl	141.400 km²	-	14.310.000 n.(101)	p.c.110	GSMH 1.860.000.000$
7. Bhutân	46.600 km²	-	1.150.000 n.(25)	p.c.110	GSMH 127.000.000$
8. Maldiv	298 km²	-	154.000 n.(517)	p.c.160	GSMH 25.000.000$

Toplam: 5.088.473 km², 913.134.000 n., 179 nüfus yoğunluğu, 173.102.000.000 dolar GSMH, p.c. gelir 190 dolar.

Müslüman nüfus: Pâkistân 86.560.000 (% 97) (Dünyâ'da 2.), Hindistan 84.260.000 (% 12,33) (Dünyâ'da 3.), Bengladeş 79.900.000 (% 85) (Dünyâ'da 4.), Afganistan 16.180.000 (% 100), Seylan 1.060.000 (% 7), Maldiv 154.000 (% 100), Nepâl 100.000 (% 1), Bhutân – = 268.214.000 (8.500.000 Şîî-Câ'ferî, 5.390.000 Sîî-İsnâ'îlî, 250.000 Ahmedî, gerisi Sünnî ve en büyük kısmı Sünnî-Hanefî). Bölge nüfûsunun % 29'dan fazlasının, hemen hemen üçte birinin Müslüman olduğu anlaşılır.

Din: 587.434.000 Brahman (Hindû), 268.214.000 Müslüman, 12.105.000 Katolik ve 9.071.000 Protestan, 16.807.000 Budist, 12.913.000 Sih, 3.272.000 Ceynî (Pârsî), 224.000 Zerdüştî, 54.000 Mûsevî, 2.000.000 Putperest.

8 devlette konuşulan en mühim dillerin yekûnu: 321.335.000 Hindce, 142.130.000 Bengalce, 73.400.000 Telûgûca, 61.088.000 Tamîlce, 58.816.000 Pencâbca, 41.711.000 Maratthaca, 31.920.000 Kannâdaca, 27.451.000 Oriyaca, 27.150.000 Afganca, 25.491.000 Gücerâtca, 23.386.000 Assâmca, 17.012.000 Malayâlamca, 14.500.000 Sindce, 10.914.000 Seylanca, 5.724.000 Keşmîrce, 4.850.000 Fârsca, 2.870.000 Türkce, 2.500.000 Belûçca, 1.378.000 Tibetce, 1.154.000 Portekizce, 1.000.000 Hasca, 1.000.000 Arabca....

Irklar ve Hindistan Târihinin Başlangıcı

Hindistan'ın otokton (yerli) halkı Dravidler'dir. Kuzey-batıdan (İran-Afganistan) gelen Ârîler, M.Ö. 1250'ye doğru, Hindistan'ı istîlâ ettiler. Dravidler'i, Güney Hindistan'a sürdüler. Bütün Kuzey Hindistan'ı iskân ettiler (Kuzey'de bugün Dravidler'den kalan tek kavim Pâkistân'da Belûçistân'daki Brahuîler'dir). Ârîler, Sanskrit dilini getirdiler. Bugünki Pâkistân, İran ve İskender imparatorluklarınca istîlâ edildi (o bahislere bk.). Ancak İskender'in ölümünden sonra M.Ö. 313'e kadar Hindistan, bir imparatorluk hâlinde birleşebildi. Ondan önce yerli Ârî krallıklar, kabîle şefleri, biribirinden ayrı ve biribiri ile mücâdele hâlinde idiler.

Buddha dîni (bk.Çinhindi) Hindistan'da doğdu. Fakat netîce îtibâriyle Hindistan'da tutunamayıp daha doğuya, Uzak Doğu'ya ve kısmen Orta Asya'ya yayıldı. Hindistan'ın yerli dîni Brahman ve Hindû dîni olarak kaldı. Bununla berâber İlk Çağ'da Brahman ve Buda dinleri, yan yana, hattâ iç içe yaşadı. Bunlar, Çoktanrılı iki büyük dindir. İran'dan gelen Zerdüştîlik, ülkeye çok az nüfûz edebildi. İslâm ise, 711 yılından îtibâren Hindistan'a girdi ve 1000 yıllarından îtibâren Gazneli Mahmûd ile, siyâsî hâkimiyet kurdu. Hindistan İslâm devletleri ve hânedânları, I. cildin XIII. kitâb'ındadır.

Bu sûretle Kuzey Hindistan'da Ârîler'in (Hind-Avrupalılar) 3 büyük şûbesinden biri olan Hindistan ırkları ve dilleri yerleşti. Dîğer büyük şûbe, İran ırkları ve dinleri de kuzey-batıdan nüfûz etti (Afganca, Belûçca vs.). Dravid ırk ve dilleri, Güney Hindistan'da, Dekken'de ve en güneyde istikrar buldu. Tûrânî kavimler, Moğollar ve bilhassa Türkler, zamanla Hindistan ırkları ve dilleri arasında eridiler. Hindistan'a gelip eriyen Türkler'in sayısı en az 10 milyon olmalıdır. Kuzey-doğuda ise Tibet dilleri ve ırkları oluştu (bilhassa Assâmlılar).

1. Morya İmparatorluğu (M.Ö.313-184 = 129)

İlk imparotorluk hânedânıdır. Aşôka devrinde güneyde 15° paraleline kadar bütün Hindistan'ı, batıda Sind nehri, kuzeyde Himalayalar, doğuda Ganj-Brahmaputra olmak üzere birleştirdi. 250 yılında Buddha dîni resmî dîn oldu. Taht şehri Pataliputra, bugünki Patna'dır (Bihâr'da).

1. Çandragupta Maurya (313 - 289 = 24)
2. Bindusâra (1'in oğlu) (289 - 264 = 25)
3. Aşôka (Asoka) Vardhana "Büyük" (2'nin oğlu) (264-226 = 38)
4. Kunâla (Sayaçar) (3'ün oğlu) (226 - 218 = 8)
5. Bandhupâlita (4'ün oğlu) (218 - 210 = 8)
6. İndrapâlita (4'ün oğlu?) (210)
7. Dasana
8. Dasaratha
9. Samprati (Sangata)
10. Sâlisûka
11. Devarharman (Devavarman, Somasarman)
12. Satadhanvan (Sasadharman)
13. Brihadratha (184)

Son imparatorun katli ile hânedân, sona erer. Son imparatorun, Asoka'nın kardeşi Tissa (Moggalipatta)'nın torunu olması gerekir. Asoka'nın ağabeyi Susîma (Sumana) ve bunun oğlu Nigrodha'dır. Asoka, önce Asanagimitrâ, sora Kâruwâkî ile evlenmiştir. Oğulları Tasâli, Ujjayinî, Tawila, Aryaputra Prensleri'dir. Asoka'nın oğlu Jaloka, Keşmîr dalının atasıdır. Oğlu Kunâla, bunun oğlu Vigatâsaka, bunu oğlu Wîwasena, Keşmîr'de krallık yapmışlardır. Brahman kaynakları son imparator için 7 yıl saltanat gösteriyorlar. Fakat bu kaynakların son imparatorların hepsini baba-oğlu göstermeleri yanlış olduğu gibi, saltanat müddetleri için verilen rakamlar da târîhî rakamları çok taşmaktadır.

2. Sunga İmparatorluğu (M.Ö. 184-72 = 112)

1. Puşyamitra Sunga (184 - 148 = 36)
2. Agnimitra (1'in oğlu) (148 - 140 = 8)
3. Vasujyeş tha (140 - 133 = 7) (3 oğlu)
4. Vasumitra (133 - 125 = 8) (3 oğlu)
5. Andraka (125 - 123 = 2) (4 oğlu)
6. Pulindaka (123 - 120 = 3) (5 oğlu)
7. Ghoşa (120 - 117 = 3) (6 oğlu)
8. Vajramitra (117 - 108 = 9)
9. Bhâgavata (108 - 82 = 26)
10. Dewabhûmi (82 - 72 = 10) (9 oğlu)

3. Kânwa İmparatorluğu (M.Ö. 72 - M.S. 3 = 75)

1. Wasudewa (72 - 63 = 9)
2. Bhûmimitra (63 - 49 = 14) (1'in oğlu)
3. Nârâyana (49 - 37 == 12)
4. Susarman (M.Ö. 37 - M.S.3 = 40)

4. Birinci Kuşan Hânedânı (3 - 78 = 75)

1. Kozulo (Kujûla) Yabgu (Yun.Kadphises I) (3 - 43 = 40)
2. Wina Yabgu (Yun.Kadphises II) (1'in oğlu) (43 - 78 = 35)

Kuşan-Yüeçi Hânedânı Türk'tür. Ancak Orta Asya'dan gelip Hindistan'a hâkim olmuş, Saka denen kavmin bir dalıdır ve gerçekte Türk-Moğol-Ârî karışımıdır. "Yabgu" unvanları, Türk'lüklerine ve ihtimâl Mete Hânedânı mensûbu olduklarına delildir. Saltanat târihleri takrîbîdir. İlk hükümdar Hindistan'ı Orta Asya'dan gelerek istîlâ etmiş, 80 yaşında, en az 40 yıllık bir saltanattan sonra ölmüş, oğlu ve halefi ise 85 yaşlarında ölmüştür.

5. İkinci Kuşan (Kanerk) Hânedânı (78 - 176 = 98)

1. Kanişka I (78 - 96 = 18)
2. Wâsişka I (96 -) (1'in oğlu)
3. Kanişka II (2'nin oğlu)
4. Wâsişka II (2'nin oğlu)
5. Huwişka (2'nin oğlu)
6. Wâsuşka (3'ün oğlu)
7. Wâsudewa (6'nın oğlu) (- 176)

Târihler, çok münâkaşalıdır. Birinci Kanişka'nın dîğer oğlu Ankuak'tır. Budist olan bu Saka Hânedânı, ilki ile akrabâdır. Taht şehirleri Puruşâwer, bugünki Peşâwer'dir (Pâkistân).

176 - 320 = 144 yıl müddetle yerli devletler yaşamış, bir imparatorluk hâlinde birleşememişlerdir.

6. Gupta İmparatorluğu (275 - 550 = 275)

1. Gupta (275 - 300 = 25)
2. Ghatotkaça (oğlu) (300 - 320 = 20)
3. Çandragupta I (oğlu) (320 - 350 = 30)
4. Samudragupta (oğlu) (350 - 370 = 20)
5. Ramagupta (oğlu) (370 - 376 = 6)
6. Çandragupta II Wikramaditya (376 - 415 = 41) (kardeşi)
7. Kumâragupta I (oğlu) (415 - 455 = 40)
8. Skandagupta (oğlu) (455 - 467 = 12)
9. Kumâragupta II (oğlu ?) (467 - 477 = 10)
10. Buddhagupta (8'in yeğeni) (477 - 495 = 18)
11. Çandragupta III (oğlu ?) (495 - 500 = 5)
12. Vainyagupta (10'un kardeşi) (500 - 510 = 10)
13. Narasimhagupta (kardeşi) (510 - 540 = 30)
14. Kumâragupta III (oğlu) (540 - 550 = 10)
15. Vişnugupta (oğlu) (550)

Bütün târihler takrîbîdir. Büyük İskender'in Pencâb istîlâsından sonra kurulan ilk Hind imparatorluğu Moryalar'dır. Budist Moryalar, Güney dışında kıt'ayı birleştirdiler. Taht şehri Pataliputra, bugünki Patna'dır (Bihâr). Moryalar'ın bir dalı, hânedân sona erdikten sonra Keşmir'de hükümrân oldu. Sonra Sunga hânedânı geldi. Gupta hânedânı onu tâkıyb etti. Sonra merkez Thanesar ve Ganj kıyısında Kanavc olmak üzere Harşa (Harşavardhana) veyâ Puşpabhuti hânedânı geldi. Pratihara hânedânı ise Racput'tur. Taht şehirleri Kanavc'dır. 1018'de Gazneli Mahmûd istîlâ ettikten sonra Müslüman hâkimiyet veyâ nüfûzu başladı. Racputlar, asıl Hindistan'dan (Ganj vâdîsi) Racputana'ya çekildiler. Delhi, Ûd, Agra, kısmen Racastân'a hâkimdiler.

Puşpabhuti Hânedânı (500 - 647 = 147): Bütün târihler yaklaşık olmak üzere 1) Naravardhana 500, 2) oğlu Rajyavardhana I, 3) oğlu Adityavardhana, 4) oğlu Prabhakaravardhana 580, 5) oğlu Pajyavardhana II 605, 6) kardeşi Harşavardhana 606 - 647.

Pratihara Hânedânı (750 - 1030 = 280): Bütün târihler yaklaşık olmak üzere 1) Nagabhata I 750, 2) yeğeni Devaraja, 3) oğlu Vatsaraja 783, 4) oğlu Nagabhata II 815, 5) oğlu Ramabhadra 833, 6) oğlu Bhoja I 836, 7) oğlu Mahendrapala I 893, 8) oğlu Mahipala 914, 9) kardeşi Bhoja II, 10) kardeşi Vinayakapala, 11) oğlu Mahendrapala II 946, 12) 8 oğlu Devapala 948, 13) kardeşi Vijayapala 960, 14) oğlu Rajyapala, 15) oğlu Triloçanapala 1018-1030.

Gupta taht şehirleri Pataligupta, bugünki Patna'dır. Samuragupta (2), şâir ve bestekâr olarak ünlüdür. Kuzey Hindistan'da, Sind-Brahmaputra nehirleri ile Himalaya-Vindya dağları arasında, Mâlwa ve Gücerât'ı da ihtivâ etmek üzere saltanat sürmüşlerdir. 496'da devlet, hânedân prensleri arasında bölüşülmüş, 535'de metbû bir imparator tanımaktan da vaz geçmişlerdir. 535'ten sonra mahallî krallıklarını muhâfaza eden Gupta prensleri vardır. Son büyük-kralları Harşa'dır (Harşa-Wandhâna Silladitya), 606-647=41 yıl müddetle tahtta kalmıştır. Orissa-Gücerât, Narbâda-Himalaya arasında hâkim olmuştur. Tânesâr (Delhi'den 150 km kuzey) racası Prabhakara-Wardana'nın oğludur ki bu racanın annesi Gupta prensesidir. Raca 605'te ve Harşa'nın ağabeyi 606'da ölmüştür. Bu hânedâna Harşalar denir.

7. Akhunlar (496 - 567 = 71)

1. Toraman (496 - 502 = 6)
2. Mihirakula (1'in oğlu) (502 - 530 = 38)
3. ... (2'nin oğlu) (530 - 567 = 47)

Akhunlar'dan Hindistan imparatorları, yukarıdaki 3 kişidir. Ancak hânedânın atası Gumbates, ilk imparator Toraman'ın dedesinin dedesidir. Yun.Heftalit , Çin.Ye-ta (Huta), Sansk.Huna, Ar.Heyṭal (cem. Heyâṭile) denen Ahhunlar'ı Orta Asya'dan 350 yılında Horâsân'a getiren ve Yunanca imlâ ile Grumbates yazılan kral, Mete Hânedânı'nda bir Hun Türk imparatorluk prensidir (şeceresi için bk.Türkler kitâbının Hunlar bahsi). Hun Hânedânı, Büyük Türk Hâkanlık tahtını kaybedince nasıl bâzı Hun boylarını Balamır, Avrupa'ya getirmişse, ondan çeyrek asır önce de Grumbates, güney-batıya, Horâsân'a getirmiştir. Emrinde Moğol kabîleleri de vardır. 359'da Grumbates'i Amida (Ar.Âmid, bugünki Diyarbakır şehri) sûrları önünde, Sâsânî İran'ın müttefiki olarak Romalılar'a karşı savaşırken görüyoruz. 400 yılından önce ölmüş ve yerine oğul 2) Kidara, sonra Kidara'nın oğlu 3) Ahşunwâr (420? - 470?=50?) geçmiş, İran Sâsânî şehenşâhı Fîrûz'u 457 yılında esîr almış, kızı Fîrûz-duht ile evlenmiş, oğlu Kubâd'ı 8 yaşında olduğu hâlde rehîn almış (Kubâd I), sonra salıvermiş, Şehenşâh Fîrûz ile bir muhârebede maktûl düşmüştür. Pehlevî imlâsı ile Ṭaberî'nin (I, 879) Ahşunwâr şeklinde verdiği bir ismi taşıyan Akhun kralının yerine oğlu 4) Wazar (Waraz) (470) geçmiştir (Ṭaberî, I, 859'daki imlâ), bunu onun oğlu 5) Toraman tâkıyb etmiştir. Toraman'ın kızkardeşi, 489 yılında, İran Sâsânî şehenşâhı (485-498=13 + 501-531=30 = 43) I. Kubâd (449-531=82) ile evlenmiştir.

2. Hindistan imparatoru olan 6) Mihirakula, Toraman'ın oğludur ve 520 yılında Avar hânedânından bir Türk imparatorluk prensesi ile evlenmiş, bu izdivaç 10 yıl sürmüştür. Yerine geçen oğlunun adı bilinmiyor. Akhunlar, 567'de Hindistan'ı kaybetmişler, fakat Herât prensliğini 651'deki Arab istîlâsına kadar muhâfaza etmişlerdir. Son Herât prensi Ṭarhân Nîzek'ti (Ṭaberî'deki imlâ, II, 1.153). Halac Türk boyu ve Hindistan'daki Halac (Ar.Hılcî) Türk imparatorluk hânedânı, Akhunlar'dan inmektedir (I. cildin XIII. kitâb'ına bk.).

Bu sûretle Kuşanlar ve Akhunlar'la Hindistan'da Türk hâkimiyeti başlamış, Akhunlar'dan 4,5 asır sonra Gazneli Maḥmûd ile de Müslüman Türk hâkimiyeti başlamış ve yerleşmiştir. Kuşanlar ve Akhunlar, Bengal hâric, Kuzey Hindistan'ı ellerinde tutmuşlardır. Akhunlar'ın sınırları Hindistan'da bir az daha dar olup, Kuşanlar'ın hâkim bulunduğu Gücerât ve Bihâr'ı ihtivâ etmemektedir. Buna karşılık Hindistan dışında Akhun hâkimiyet sâhası, Kuşanlar'ınkinden çok geniştir. Kuşanlar, sâdece Mâverâünnehr ile Doğu Afganistan'a hâkim idiler. Akhunlar ise bütün Batı, Doğu ve Güney Türkistân'ı, bütün Afganistan ve Horâsân'ı ellerinde tutuyor, doğuda Kansu içerilerine kadar giriyor, Hazar denizi'nin bütün doğu kıyıları ile Aral Gölü'nün tamâmını ellerinde bulunduruyorlar, Kuşanar gibi 'Ummân Denizi'ne de iniyorlardı.

8. Silahara Hânedânı (843 - 1249 = 406)

Kuzey Hindistan'ın bir kısmında hükümran, 25 kraldan müteşekkil bu hânedân, 220 yıl müddetle (843 - 973), Raştrakûta hânedânına tâbî olmuştur.

9. Kalaçori Hânedânı (1015 - 1070 = 55)

1. Gângeya Dewa Kalaçori (1015 - 1040 = 25)
2. Karan (1'in oğlu) 1040 - 1070 = 30)

Racastân'ın bir kısmına hâkim Râcpût krallarıdır.

10. Ecmîr Hânedânı (1130 - 1195 = 65)

1. Arnorâja (Anada Dewa) (1130 - 1153 = 23)
2. Vigraharâja IV (Bîsala Dewa Şohân) (1'in oğlu) (1153 - 1164 = 11)
3. Apanagângeye (Amaragângesya) (2'nin oğlu) (1164 - 1167 = 3)
4. Prithvibhatta (Prithvîrâja) (1'in torunu) (1167 - 1169 = 2)
5. Someçvara Karpur Dewi (1'in oğlu) (1169 - 1177 = 8)
6. Prithvirâja (Rai Pithaura) (5'in oğlu) (1177 - 1192 = 15)
7. Harirâja (5'in oğlu) (1192 - 1195 = 3)

Taht şehirleri Ecmîr olmak üzere Himalayalar'la Dekken arasında geçici bir imparatorluk kurmuş, güneyde Vindhya Dağları'na dayanmış bir Râcpût hânedânıdır. 1163'te Delhi'ye hâkim olmuşlardır. 1., 2., 6. hükümdarlar katledilmişlerdir. 3. hükümdar, 4.'nün niyâbetinde 3 yıl tahtta kalmıştır. 4. hükümdar, Arnorâja'nın (no.1) oğullarından Jaga Dewa'nın oğludur. 5. hükümdar Kala Ghuri kralının kızı Karpûr Devî ile evlendi. 6. hükümdârı Gurlular öldürdüler ve hânedâna Gurlular son verdiler.

II

GÜNEY HİNDİSTAN

1. Çalukya Hânedânı (543 - 1200 = 657)

Dekken'de hüküm sürmüş, Râcpût asıllı hânedândır. Taht şehirleri Vâtâpipur (Bâdâmi)'dur. Dekken'de ilk hânedân Satakarni Hânedânı'dır(M.Ö. 230 - M.S. 266 = 496). 550'de Çalukyalar, parçalanan ve târîhi çok az bilinen Satakarni devletini toparlamışlardır. Çalukya Hânedânı ayni hânedânın şûbeleri olmak üzere 3 dala ayrılır: Çalukyalar, Kalyani (Bambay yakınları) Çalukyaları , Raşrakuta Hânedânı. Sonuncuların taht şehri Kanaraî'dir ve bâzan Brahmanlık yerine Ceynî dînine girmişlerdir. Ayrıca yan şûbeleri de vardır. Çalukya Hânedânı için ileriye bk.

II. Pulakesin'in kardeşi, Vengi kral nâibidir(611-632=21). Bunun nesli, müstakil Vengi Çalukyaları'dır(632-1078=446).

VI. Vikrameditya, Çla kralı Viraradjenda'nın, Radjendra ise Çola kralı Anantavarman Kodaganga'nın dâmâdıdır.

2. Çola Hânedânı (846 - 1279 = 433)

Madras ve Meysûr eyâletleri üzerinde kurulmuş mühim Dravid krallığı. Tamîl dili konuşmuştur. Taht şehri Tancûr, 1024'ten sonra Triçinopoli'dir. Bir ara Seylan'a da hâkim olmuştur (1101-1004=3 + 1014-1017 = 3 = 6). 1024'te geçici olarak Bengal'i almışlar, Andaman ve Nikobar adalarını, Birmanya'da Pegu'yu ve Orisa'yı ilhâk

etmişlerdir. Viraradjendra'nın kızı, Kalyani Çalukya kralı VI. Vikramiditya ile, Anantavarman'ın kızı da Kalyani Çalukya kralı Radjendra ile evlenmişlerdir. 1118'den sonra büyük Çola krallığı gittikçe küçülerek, Müslüman Türkler'in fethine kadar (Alâeddîn Muhammed Şâh Halaç), devâm etmiştir.

3. Ganga Hânedânı (350 - 1024 = 674)

Meysûr'da(İng.Mysore) hüküm sürdüler.

4. Yadawa Hânedânı (825 - 1486 = 681)

Devagiri (Devletâbâd) merkez olmak üzere saltanat süren bu hânedâna, 'Alâüddîn Muh.Şâh Halaç son verdi. Bk. aşağıda Vijayanagar.

5. Hoysala Hânedânı (1022 - 1346 = 324)

Meysûr yakınlarında Dvarasanudra (Halebid)'da saltanat sürdüler. 1327'de Delhi'de Tuğluk sultânlarına tâbî oldu.

6. Kakatiya Hânedânı (1000 - 1326 = 326)

Kakati (Warangal)'da hüküm sürdüler ve Delhi Tuğluk sultânlarınca ortadan kaldırıldılar.

7. Vijayayanagar İmparatorluğu (1336 - 1670 = 334)

Vijayanagar(bugünki Hampî), Bellary'nin 60 km kuzey-batısında, Tunghadra ırmağı kıyısında, Hari Hata(no.1) tarafından 1336'da kurulan ve taht şehri yapılan ve o devirde 500.000 nüfûsa erişen bir beldedir. 1565'te taht şehri Hampi'nin 370 km güney-doğusunda Çandragiri'ye götürülmüştür. Resmî din, Brahman dîninin Siva mezhebidir. Hânedân, muhtemelen 1312'de Türkler tarafından yıkılan ve Dewâgîr'de saltanat süren Yâdawa hânedânından (yk.bk.) inmiştir. Vijayanagar hânedânının atası Sangama, bir Yâdawa prensi, belki de Yâdawalar'ın son velîahdidir. Sangama'nın 2 oğlu, ilk Vijayanagar hükümdarlarıdır ve diğer 3 oğlu da Kampa, Marappa ve Mudppa'dır. Hari Hara (no.1), ilk 10 yılda, 1346'ya kadar sâdece "râca = prens" titrini taşımış, ancak bu târihte "maharâca = kral" unvânını almıştır. İmparatorluk titri olan "maharâcadhirac = imparator" unvânı ise 1379'da II. Hari Hara ile başlar.

I. Hari Hara(1), 1323'te kardeşi ve halefi Bukka(2) ile berâber, Delhi'deki Hindistan Türk imparatoru Guyâsüddîn Gaazî Tuğluk Şâh'a esir düşerek, Delhi'ye getirildi. 13 yıl Delhi'de kalarak Türk imparatorluğunun nasıl işlediğini, bir imparatorluğun nasıl teşkîlâtlandığını öğrendi. 1336'da Sultân II. Muḥammed Tuğluk Şâh tarafından Anagondi racası tâyîn edilerek Güney Hindistan'a yollandı. 13 yıllık Delhi hayâtında kardeşi ile berâber Müslüman olmuştu, ülkesi olan Güney Hindistan'a dönünce irtidâd ederek Brahman dînine döndü. 1346'da İki Deniz('Ummân Denizi ve Bengal Körfezi) arasına hâkim olarak "maharâca" kraliyet titrini aldı ve Delhi'deki Türk pâdişâhını metbû tanımaktan vaz geçti. 1352'de Güney Hindistan Türk sultânı 'Alâüddîn Behmen-Şâh'a yenilerek Tungbhadra'nın güney kıyılarını ona terk etti.

Dewa Râya(6), 1 yıl ağabeyine karşı tahta hakk iddia ettikten sonra tahta oturdu, fakat 4 yıl sonra hal' edildi ve 1422'de 12 yıl sonra öldü. Kızını, Fîrûz Behmen-Şâh'a verdi. 1443'te Vijayanagar devletini, bir kaç yıl için Behmenîler'e, Güney Hindistan

Türk imparatorluğuna tâbî görüyoruz. Birinci Vijayanagar Hânedânı, 10. hükümdâr ile 1466'ta son buldu ve 150 yıl devâm etti.

İkinci Vijayanagar Hânedânı, baba oğul 11. ve 12. imparatorlarla 19 yıl devâm eder(1486-1505). Üçüncü Hânedân'ın kurucusu Naresa-Nayka(13), seraskeri bulunduğu selefini öldürerek tahta geçti. Üçüncü Hânedân, 1505'ten 1600'lere kadar devâm etti. Fakat imparatorluk olarak 1505-1564 arasında 5 imparatorla temsîl edilir(59 yıl).

Krişna Dewa Râya(14) devri, en geniş sınırlara erişildiği dönemdir. Zîrâ Müslüman Behmenî imparatorluğu yıkılmak üzeredir. Madras ve Meysûr eyâletleri, Kuttak'a kadar Orisa, Sulset'e ve Dekken'e kadar kuzey elde edildi ve güneyde Seylan'a kadar bütün Hindû hükümdarcıklar tâbiiyyete alındı. Krişna(14), Sanskrit dilinde olduğu gibi Telûgû dilinde de şairdir ve Orisa prensesi ile evlenmiştir.

Sadâşiwa Râya(17), babasının vezîri olan Suluwa Timma'nın oğlu Râm Râca Saluwa'nın niyâbetinde saltanata başladı. 25.12.1564 Talikota meydan muhârebesinde 1.100.000 askeri ve 2.000 fili olmasına rağmen, Dekken'deki 4 müttefik Türk krallığının ordusuna yenildi (5. Dekken devleti Berâr, ittifâka girmedi), esir düştü. Türkler, Vijayanagar'a girdiler ve imparatorluğu aralarında bölüştüler. Hindistan târîhinin büyük olaylarından olan bu meydan muhârebesinde Türk ordusuna Hüseyn Nizâm-Şâh, ve sol kanada Kutb-Şâh kumanda etti(I. cildin XIII. kitâb'ında ilgili bahse bk.).

16 ve 17. imparatorların çocuk tahta geçmeleri ve Behmenî sultânlığını paylaşan 5 Türk devletinden 4'ünün ittifâk edebilmeleri, Vijayanagar'ın düşmesini sağlamıştır. Ondan sanra Hindûlar, Hindistan'da asla bir imparatorluk kuramadılar. 18-21. Vijayanagar hükümdarları, basit ve Türkler'e tâbî birer raca olarak atalarının mülkünün bir kısmını muhâfaza ettiler. 1600'e doğru toprakları Müslümanlar, Madûra ve Tancûr râcaları arasında bölüşülerek büsbütün küçüldüler.

III

TİMUROĞULLARI ÇAĞINDA (1526-1857) HİNDÛ DEVLETLERİ

1. Marâṭhâ'lar(1663 - 1858)

Maraṭhâlar, Hindistan'ın Ârî ırklarından biridir. Hun Türkleri ile Ârîler ve Dravidler'in karışmasından teşekkül etmiştir. Bugünki büyük şehri Bombay olan Mahâraştra eyâletinde yaşarlar ve Marâṭhâ dili 41.711.000 kişi tarafından konuşulur (dünyânın 22. dili). Gat dağlarında üslenen muhârib bir Brahman kavmi olarak Marâṭhâ askerleri, Güney Hindistan'ın Â'dil-Şâhlar ve Kuṭb-Şâhlar Türk devletlerinin hizmetinde ve ordusunda temâyüz ettiler. Bhonsla Hânedânı'nın kurucusu olan Şâhî Bhonsla, Mâlocî Bhonsla'nın oğlu bir Marâṭhâ soylusu idi. Güney Hindistan Türk imparatorları olan Â'dil-Şâhlar'ın Pûna ve Bangalûr vâlîsi oldu. Hapiste öldü. Oğlu Şîwacî Bhonsla (1627-1680=53), sıkı sıkıya Brahman dîninc sarılarak Marâṭhâlar'ı askerî şekilde düzenlendi ve birleştirdi. 4.1663'te Evrengâbâd'da Timuroğulları'nın Dekken umûmî vâlîsi Şâyeste Hân'ı yaralayıp oğlunu öldürerek, Hindistan Türk imparatorluğuna karşı ısyânı ve Marâṭhâ hareketini başlattı. Sûret ile Goa arasındaki sâhile hâkim oldu. Merkezi Râygad idi. Kardeşi Ari Râca'dır. Merkezi Pûna'ya götürülen ve Timuroğulları'na tâbî olan devletin râca(prens) mütevâzı' unvânını taşıyan hükümdarlarıdır.

I. Şambucî(2), Â'lem-gîr Şâh tar.öldürtüldü. Zevcesi Kalisa'dır. Oğlu Şâhu(Sahu), 1689'da Â'lem-gîr'e esir düşmüştü. 1680'de nâib olan I. Rami(3)(Râm Râca) da katledildi.

Oğlu II. Şîwacî (1698-1711 = 13), 2 yaşında üvey annesi Tara Bai'nin niyâbetinde tahta çıktı. II. Sambucî(7), sâdece Kolhapûr râcâsıdır.

Gerçek iktidar Farsca "Pîşwâ" unvânını taşıyan vezîr(başbakan)-nâiblerin eline geçti. 1714'ten îtibâren pîşwâlar, gûyâ Bhonsla Hânedânı ve bu hânedânın kukla râcâları nâmına, aslında gerçek bir hükümdar gibi, Maraṭhâlar'ı yönelttiler. Metbûları Timurlu pâdişâhlar nâmına Hindistan'ın bir çok eyâletine de el koydular(I. cildin XIII. kitâb'ında Timuroğulları bahsine bk.). Pîşwâ'lar şunlardır:

1. Şâmrac Nîlkanṯ Rozekar (1663-)
2. Moro Trimbak Pinglê
3. Nîlkanṯ Moreşwar Pinglê
4. Paraşrâm Trimbak Pratînidhî
5. Bahiro Moreşwar Pinglê
6. Balkrişna Wâsudew(-1714)
7. Bâlâcî Râo I Wiswanâṯh Bhaṭṭ(1714 - 1720 = 6)
8. Bâcî Râo I (7'nin oğlu)(1720 - 1740 = 20)
9. Bâlâcî Râo II Bâcî (8'in oğlu)(1740 - 1761 = 21)
10. Mâdhu Râo I(9'un oğlu)(1731-1772 = 41)(1761 - 1772 =11)
11. Narâyan Râo (9'un oğlu)(1772-1773, katl= 1)
12. Mâdhu Râo II Narayân(11'in oğlu)(1774 - 1795 = 21)
13. Bâcî Râo II(8'in oğlu Raghunâth'ın oğlu)(1795 - 1818 = 23)
14. Nânâ Ṣâḥib (13'ün mânevî oğlu)(1818 - 1858 = 40)

I. Bâlâcî'nin(7) bir torunu, Sadâşiw Râo da mühim rol oynadı. Çocuk pîşwâ'ların nâibleri türiyerek onlar da nâibin nâibinin nâibi olarak hükmettiler. Pûna'da saltanat süren âilcden I. Bâcî'nin oğlu ve II. Bâcî'nin babası Raghunâth Râo, bunlardandır ve serasker sıfatıyle büyük nüfuz kazanmıştır. II. Bâlâcî'nin oğullarından Daltaci, 1761 Pânîpat meydan muhârebesinde Aḥmed Şâh Dürrânî'ye karşı vuruşurken öldü. Bu meydan muhârebesi, Maraṯhâlar'ın Hindistan'daki nüfuzlarına son verdi ve onları kendi bölgelerine sürdü. II. Mâdhu (12), babasının ölümünden sonra doğdu ve doğar doğmaz pîşwâ îlân edildi, intihâr ederek öldü. Kardeşi Mâhâcî Sindhia, Gwalyâr mihrâcclerinin ve Sindhia hânedânının atasıdır. Oğlu Dcwlet Râo Sindhia, 1779'da doğdu ve 1795'te pîşwâlığa hakk iddia etti ise de, tahta II. Bâcî geçti. II. Bâcî hal'edildikten sonra Bithûr'da 1851'de öldü.

6 Maratha hânedânı vardır: 1) Sivaci büyük-kraliyet hânedânı, merkezi İndûr (İngilizler 24.8.1804'de girdiler), Sattara, Kolhapur taraflarını da ihtivâ ediyordu. 2) Peşwâ Hânedânı merkezi Pûna idi. Dîğer 5 hânedânın metbuu idi. 31.12.1802 muâhedesi ile 10 milyon nüfusla meskûn ülkeleri (Sûrat'la Goa arası) İngiltere'ye bıraktı. 3) Sindhia Hânedânı, Ucceyn ve Gwalyâr'da. 4) Holkar Hânedânı İndûr'da. 5) Bonsla Hânedânı, Sivaci hânedânının bir dalı ol.Nagpur'da. 6) Gkwar Hânedânı, Barûda'da. Aşağıda Barûda, İndûr, Gwalyâr mihrâceliklerine de bk.ki bu hânedânların devâmıdır. Holkar denen İndûr râcası Tukaci 1797'dc ölmüş, yerine oğlu Jasvant-Râo (1797-1817=20) geçmiş fakat evlendiği Tulsi-Bâi adlı dulun ahlâksızlıkları hânedânı sarsmış ve raca da deli olup Tulsi 1808-1817'de niyâbet yapmıştı.

2. Sihler (1509 - 1849)

Sih, bir Hindistan dîninin adıdır. 1509'da Nânak tarafından kurulmuştur (Telwendî=Nenkâne/Lâhûr, 1469 - Kartarpûr 1539 = 70). İslâm dîninden bir çok unsur alan sıkı disiplinli bir Brahmanlık'tır. Ancak Sihler kendilerini Brahman saymaz, ayrı bir dînin mensûbu addederler. Nânak, dînini Pencâblılar arasında yaymıştır. Pencâblılar, bol Türk kanı almış bir Ârî kavimdir. Bugünki Hindistan nüfûsunun % 1,89'u(1981) Sih dînindendir(12.913.000). Sihler'in 1.835.000'i çeşitli Hindistan eyâletlerinde, geri kalan hepsi Doğu Pencâb eyâletinde yaşarlar. Sihler'in % 61'inin Doğu Pencâb'da oldukları anlaşılır. Dilleri Pencâbî'dir(Hindistan'da Pencâbî konuşanlar 17.086.000). Pâkistân'a âid Batı Pencâb'da yaşayan büyük bir Sih kitlesi, Doğu Pencâb'daki Müslümanlar'la mübâdele edilmişler ve Hindistan'la Pâkistân ayrıldıktan sonra Batı Pencâb'da Sih kalmamıştır. Vuruşkan, muhârib, sert, disiplinli, dayanışmaları mükemmel bir toplumdur. Bugünki Hindistan ordusunda mühim bir güc oluştururlar. Sihler'in ağır basması netîcesinde son yıllarda Doğu Pencâb eyâletinde Hindî konuşan bölgeler ayrılarak Haryana eyâleti teşkîl edilmiş, bu sûretle Sihler, daralan Doğu Pencâb'da, tam bir ekseriyet hâline gelmişlerdir.

Doğu Pencâb, kuzeyde Keşmîr, doğuda Uttar Prâdeş, güneyde Racastân ve batıda Pâkistân(Batı Pencâb) ile çevrilen bir eyâlettir. Delhi şehri, Doğu Pencâb'ın hemen sınırında olduğu gibi Pâkistân sınırı yakınlarında da Batı Pencâb'ın büyük Müslüman şehri Lâhûr yükselir. Lâhûr'un az kuzey-doğusunda Sihler'in 4. gru'su Râm Dâs, sonradan Amriçâr(Amritsar) denen Râmdâspûr şehrini kurmuştur. Burası Sih dîninin merkezidir ve Sihler'in kâbesi olan Altın Mâbed, buradadır.

1921 sayımında 3.239.000 Sih tesbît edilmiş olduğuna göre nüfusları, 60 yılda 4 katını bulmuş demektir. 1921'de bu Sih nüfusunun % 96'sı Pencâb'da, bilhassa Amriçâr, Ludhiâna ve Fîrûzpûr vilâyetlerinde, % 4'ü ise Keşmîr, Uttar Prâdeş(Birleşik Eyâletler) vs.'de idi. Gene 1921 sayımına göre 3.239.000 Sih'ten 2.876.000'i Kesdhârî mezhebinden, 229.000'i Sahjdhârî mezhebinden, 23.000'i Nânakpanthî mezhebinden idi ve dîğer 4 mezhebe mensûb olanlar çoz azdı (Udâsî, Akâlî, Bandâî veyâ Bandâpanthî, Mazbî veyâ Mazhabî mezhebleri). Udâsî mezhebinin kurucusu, Nânak'ın büyük oğlu Sri Çand'dır. Ancak Nânak, yerine guru (havârî) olarak, müridlerinden Angat'ı, o da müridlerinden Amar Dâs'ı seçmiş, sonra guruluk, Amar Dâs hânedânından devâm etmiştir. Sih dîninin başı olan gurular ve guruluk müddetleri:

1. Nânak (1509 - 1539 = 30)
2. Angad(1'in mürîdi)(1539 - 1552 = 13)
3. Amar Dâs(2'nin mürîdi)(1552 - 1574 = 22)
4. Râm Dâs (3'ün dâmâdı) (1574 - 1581 = 7)
5. Arcan (4'ün oğlu)(1581 - 1606 = 25)
6. Hargovind(5'in oğlu)(1606 - 1645 = 39)
7. Har Râi (6'nın torunu)(1645 - 1661 = 16)
8. Har Kişân(7'nin 6. oğlu)(1661 - 1664 = 3)
9. Tegh Bahâdur (7'nin kardeşi)(1664 - 1675 = 9)
10. Govind Râi Singh(9'un oğlu)(1675 - 1708 = 33)
11. Banda (1708 - 1716 = 8)

Har Râi'nin(7) büyük oğlu Râm Râi, 3 yıl guruluk iddia etmiştir (1661-64). Har Kişân(8), Delhi'de çocukken ölmüştür. Tegh Bahâdur(9), Anandpûr şehrinin kurucusudur. Delhi'de Â'lem-gîr Şâh tar.îdâm ettirilmiştir. Govind Singh(9), 1666'da Patna'da doğmuş, 42 yaşında ölmüş, merkezini Anandpûr'a getirmiştir. Singh, "arslan" demektir ve vaftiz edilmiş Sih mânâsındadır. Govind Râi'nin 2 oğlu 1701'de öldürülmüşlerdir. Son guru Banda, Keşmîrli bir Râcpût'tur. 1716'da guruluk sona ermiştir.

1756'da Timur Dürrânî, Cassâ Singh'in kumandasındaki Sihler'i yenerek Amriçâr'ı tahrîb etti. 1758'de Ahmed Şâh Dürrânî, 5. Pencâb seferini yaptı ve Lâhûr'u Sihler'den aldı. 1762'de Ludhiâna meydan muhârebesinde Sihler'i imhâ etti ve Lâhûr'u tekrâr ellerinden aldı. 1763'te Sihler, Lâhûr'u gene ele geçirdiler.

1792'de ölen Mahâ Singh, Gûcrâwâle senyörü idi. Oğlu Rancît Singh (1780-1839=59), 1792'de babasının yerine Gûcrânwâle ilçesinin başına geçti. 1799'da Dürrânîler'in Lâhûr vâlîsi, 1802'de ilâveten Amriçâr vâlîsi olarak bütün Pencâb'ı idâresi altında birleştirdi ve 1802'de mahârâca(kral) sanını alarak Afganistan Dürrânîleri ile ilgisini kesti. Fakat Delhi'deki Timurlu pâdişâhını ismen metbû tanıdı. 1819'da Keşmîr'i, 1834'de Peşâwer'i(Pathanistân) ilhâk etti. Güclü bir ordu kurdu. 37 yıllık bir mihrâcelikten sonra öldü. Bu Sih devletini (taht şehri Lâhûr), İngilizler yıktı. 1. İngiliz-Sih harbinde (12.1845-2.1846) Sihler, General Hugh Gough tarafından 4 meydan muhârebesinde ardarda yenildiler (Fîrûz-şâh, Mudkî veyâ Fîrûzpûr, 'Alîwâl, Sobraôn veyâ Ludhiâna meydan muhârebeleri). 2. İngiliz-Sih harbinde (1848-49), Lord Gough, Çiliânwâle ve Gücerât meydan muhârebelerini kazanarak Pencâb'ı İngiltere sömürgesi hâline getirdi. Rancît Singh, Gûcrânwâle'de doğmuş, 1799'da merkezini buradan Lâhur'a götürmüş, Lâhûr'da ölüp buraya gömülmüştür. Gûcrânwâle'yi (şimdi Pâkistân'da) ele geçiren, Rancît'in büyük-babası Çarat Singh Cât'tır.

IV

SON YERLİ DEVLETLER

1. Seylan

Seylan, M.Ö. 504'te Gücerât'tan gelen Ârîler'ce iskân edildi. M.Ö. III. asırda Budist oldu. Adanın kuzeyine iki periodda (1001-1070 ve 1213-1334) Hindistan güneyinden Tamîller gelip yerleşti ve bu sûretle Ârî Seylan kavminin üzerine Dravid bir kavim eklendi. Arablar ve Doğu Afrika'dan gelen Zencîler de melezleşerek ülkeye İslâm'ı ve Arabca'yı soktular. Ada, yerli prensliklere bölünmüştü. En mühimleri Anuradhapura krallığı, Tamîller'in Kola devleti tarafından yıkıldı ve ada bir kaç yıl için Hindistan'a bağlandı. Sonra Polonnaruve krallığı ortaya çıktı. XII. asırda Pihiti kralı Parakama-bahu, adayı idâresinde birleştirdiği gibi, Güney Hindistan ve Kuzey Birmanya kıyılarında üsler de eldc etti. 1408-1438'de Çinliler adayı istîlâ ve işgal ettiler.

1505'te Portekizliler adaya ayak bastı ve yoksul tabaka arasında Katolik dînini yaydı. Holandalılar 1602'de Kandi bölgesine geldiler. 1638'de Portekizliler'le mücâdeleye başladılar. 1658'dc Portekizliler'i adadan kovarak yerli prensliklere hâkim oldular. Kandi krallığı devâm etti. 1796'da ada Holanda'dan İngiltere'ye geçti ve 1803'te Kandi krallığına son verildi. 4.2.1948'de İngiltere adaya istiklâl verip ayrıldı vc 1972'de cumhûriyet îlân edildi.

Cumhur başkanları: William Gopallawa (22.5.1972-1978) ve J.R.Jayawardene (1978-1984'te müddeti bitiyor). Seylan'a uzun müddet karı-koca Bandaranaike'ler hâkim oldu. Solomon West Ridgeway Dias Bandaranaike(1899-1959=60), 1925'tc Hıristiyan'lığı bırakıp Budist, 1956-1959'da başbakan oldu ve öldürüldü. Eşi Sirimavo Ratwatte Dias Bandaranaike(doğ.1916), 1940'ta evlendi. Zevcinin yerine târihteki ilk kadın başbakan oldu ve iktidârını 13 yıl devâm ettirdi(1960 - 65 + 1970-78).

2. Bhutân

Bhutân da, Seylan gibi Budist bir ülkedir. Ülkeyi dünyevî Deb Râcâ ve rûhânî Dharm Râcâ müştereken yönetirlerdi. Ülke Timuroğulları'nın nüfûzunda idi. 10.1865'te İngiltere himâyesine geçti ve 1947'de müstakil oldu. Fakat Hindistan'ın nüfûzu bugün de devâm etmektedir. Ülkenin Batı vâlîsi Tongsa Penlop, 1907'de kendisini irsî mihrâce ilân etti. Wangçuk hânedânından Bhutân mihrâceleri (kralları):

1. Sir Ugyen Wangçuk(Tongsa Penlop)(1907 - 1926 = 19)(1861-21.8.1926 = 65)
2. Jigme Wangçuk(1'in oğlu)(1926 - 1952 = 26)(1906 - 1952 = 46)
3. Jigme Dorci Wangçuk(2'nin oğlu)(27.10.1952 - 21.6.1972 = 19, 7, 25)
4. Jigme Singye Wangçuk(3'ün oğlu)(1972 -)

3. Sıkkım

Sıkkım, kuzeyde Tibet, doğuda Bhutân, batıda Nepâl, güneyde Hindistan(Batı Bengal) ile çevrilmiş, Himalayalar üzerinde bir ülkedir. Kançencanga zirvesi (8.600 m), Nepâl'de, fakat Sıkkım sınırındadır. Ülkede Tibet ırkları yaşar ve Tibet dilleri konuşulur, Budist'tir. Ancak son asırda Nepâlli ve Hindistanlı göçmenler gittikce ülke nüfûsunun yarısını teşkîl etmeye başlamış, Hindî dilini ve Brahman dînini geliştirmişlerdir. Timuroğulları'nın himâyesinde yaşayan ülke, 1839'da İngiltere himâyesini kabûl etmiş, 1947'de Hindistan himâyesine geçmiş, fakat istiklâle yakın otonomisini muhâfaza etmiş, ancak 5.1975'te Hindistan'ın 22. eyâlet-devleti hâline getirilerek, hânedâna son verilmiştir.

Hânedân XIV. asırda başlar(Namgyal Hânedânı). 1642'de I.Phuntsog Namgya, gyalpo=kral sanını almış, sonra Bhutân'da olduğu gibi Sıkkım'da da hükümdâra, Hindû değil Budist olmasına rağmen mihrâce(mâhârâcâ) denmiştir. Mihrâce Sir Taşi Namgyal (1893-1963 = 70), 49 yıl tahtta kaldı (1914-1963). İngiliz yarbayı idi ve yıllık şahsî geliri 38.000 st idi. Yerine oğlu Palden Thundup Namgyal(doğ.1926), son mihrâce oldu (12.1963-5.1975=11, 5). Eşi Gilayma'nın ölümünden sonra 1963'te A.B.D.'li ve 1941 doğumlu Hope Cooke ile evlendi. Çocukları: Son velîahd(1963-75) Wançuk(1950), Tenzing(1952), Prs. Şogyal.

4. Nepâl

Nepâl târîhi hakkında az şey bilinmektedir. Ancak Nepâl krallığı M.Ö.'ki asırlarda kurulmuştur. İlk kral, Gupta hânedânından Ne-Muni'dir. M.Ö. IV. asırda krallık bir müddet Hindistan'a tâbî oldu ve Budizm'i kabûl etti. 1324'te Simraun racası Harisinhadewa, Ayodhya hânedânını kurdu, Nepâl'i fethetti ve ülkeye Brahman dînini getirdi. Halk geniş ölçüde yeni dîne geçti. Kral Cahyastithi-Malla(1386-1429=43), 1386'da Malla hânedânını kurdu. Yerine oğlu Yakşa-Malla geçti. Krallık, uzun müddet Hindistan Türk imparatorluğunun ve Timurlular'ın nüfûzunda yaşadı. 1767'de Müslümanlar'ın sürdüğü Hindû dîninden Moğol melezi Gurhalar, son kral Cayaprakasa'yı devirdiler ve bugünki Gurha(Has) ırkından Sâhî hânedânı kuruldu. İlk kral Prtihwi Narayâna'dır(1767-1778=11). 1791'de Çin'e tâbî oldu. İngiltere nüfûzu gittikce arttı. 1801'de ve kesin şekilde 1815'de İngiltere himâyesi kabûl edildi. Hânedânın bir dalı olan Rânâ âilesi, vezirliği irsî şekilde elinde tutup, kralı kukla hâle getirdi ve bu durum 1951 şubâtına kadar devâm etti.

Rânâ hânedânından başlıca başbakanlar (başbakanlık 1816'den beri bu âilededir): Cûna Bahâdur Rânâ(başb.1846-1877=31), Maharaca Sir Bir Şemşîr-Ceng Rânâ Bahâdur (başbk.1885-1901=16), Maharaca Sir Çandra Şemşîr-Ceng Bahâdur(başb. 1901-1929=28)(İngiltere korgenerali), Mahârâca Mohan Bim Şemşîr-Ceng Bahâdur Rânâ (başbk.1929-15.6.1953=24) (başkumandan ve diktatör, İngiltere tümgenerali). Dedesinin yerine tahta geçen Pritvi'den îtibâren Nepâl kralları:

1. Mahârâcacirâca Pritvi Bir Bikrâm (1875-1911=36)(17.5.1881-11.12.1911=30, 6, 26)

2. Mahârâcacirâca Tribhubana Bir Bikrâm-Ceng Bahâdur Şâh Şemşîr-Ceng(1'in oğlu)(1906-Zürih 1955 = 49)(11.12.1911 - 13.3.1955 = 43, 3, 3)

3. Mahârâcacirâca Mahendra Bir Bikrâm-Ceng Bahâdur-Şâh Bahâdur-Şemşîr-Ceng (2'nin oğlu)(1920-1972 = 52)(nâib 10.1954)(13.3.1955 - 31.1.1972 = 16, 10, 18) = Kraliçe Ratna (doğ.1928)

4. Mahârâcacirâca Birendra Bir Bikrâm Şâh Dew(3'ün oğlu)(31.1.1972 -)(doğ. 1945)

5. Keşmîr ve Camnû Mihrâceliği

Keşmîr, Hindistan'ın en kuzeyidir. Doğusu Tibet, kuzeyi Doğu Türkistân, kuzeybatısı Afganistan, batısı Pâkistân, güneyi Hindistan(Doğu Pencâb)'dır. Camnû, Keşmîr'in en güneydeki parçasıdır. Tamâmen dağlıktır(kuzeyde Karakurum, güneyde Himalaya dağları). 8.610 ve 8.125 m'lik iki zirve, Keşmîr'dedir. İndus(Sind) nehri ülkenin ortasından geçer. Göller, akarsular, cumûdiyeler, ormanlar, Keşmîr'i dünyânın güzel ülkelerinden biri yapar. Keşmîrce, bir Ârî dilidir. Fakat ülkede başka diller de konuşulur.

Keşmîr, Timurlu imparatorluğunun bir eyâleti idi. 1752-1819 = 67 yıl müddetle Afganistan(Dürrânî) imparatorluğuna, 1819-1846=27 yıl müddetle de Pencâb Sih devletine bağlandı. Bu târihte İngiltere, ülkeyi himâyesine aldı. Sihler'in Keşmîr vâlîsi olan Gülâb Singh[1], mihrâce oldu. Camnû (32.051 km^2) ve Keşmîr Mihrâceliği, doğrudan doğruya İngiltere'nin Hindistan kral-nâibinin şahsına bağlı bir ülke olarak 1947'ye kadar devâm etti. Keşmîr, Pâkistân'a ayrılan ülkelerden olduğu hâlde, Keşmîrli olan Nehru, ülkeyi işgal ettirdi. Hindistan'la Pâkistân arasında Keşmîr ihtilâfı sebebiyle sonu gelmiz çekişmeler ve savaşlar oldu. Hindistan, BM kararlarını uygulamadı ve ülkeyi Pâkistân'a vermedi. 222.236 km^2 olan ülkenin bugün 78.932 km^2'si Pâkistân'da ve 42.735 km^2'si Çin işgaalinde olup, gerisi Hindistan Cumhûriyeti'ni teşkîl eden 22 eyâlet-devletten biridir. Keşmîr meselesi, Pâkistân'ın Çin'e yaklaşmasına sebeb teşkîl etti ve Hindistan'ın Sovyetler'e yaklaşarak Pâkistân'ı tehdîdi dengelendi. Keşmîr bugün, Hindistan B.D.'nde Müslümanlar'ın ekseriyet olduğu tek eyâlet-devlet'tir.

---

(1) Camnû, Keşmir'den ayrı bir râcâlıkdı. Hattâ Timur, Hindistan seferinde Râcâ Bhîm-dêv'i(ölm.1423) ihtidâ ettirmiş(1398), fakat az sn. hânedân gene Brahman'lığa dönmüşdü. 1484-7'de yukarıdaki râcânın torunu Parasram-dêv, Müslüman Keşmîr'i bile istîlâya kalkışdı. Son râcâlardan biri Rancît-dêv'dir(ölm. 1780). İlk Keşmîr mahârâcâsı Gülâb Singh, bu Rancît-dêv'in kardeşinin torunudur. Gülâb, Ledâh'ı(1834), Baltistân'ı (1841) fethetti. 16.3.1846 Amritsar muâhedesi ile İngiltere, Gülâb'ı bütün Keşmîr ve Camnû'nun mihrâcesi olarak kabûl etdi. 1857 Büyük Sipâhî İhtilâli'nde İngiltere'nin tarafını tuttuğu için, tahtını muhâfaza etdi.

Keşmîr hânedânı, Râcpût ırkından ve Brahman'dır. Camnûlu Dôgrâ hânedânıdır. İlk mihrâcenin ağabeyi Dhiyân Singh de Sihler'in Keşmîr vâlîliğinde Camnû prensliğinde bulunmuştu ve 3. kardeş Suçêt Singh de Sihler'in hizmetinde idi. No.3, 1885-3.1921 arasında eyâlet İngilizler'ce yönetilerek niyâbet altında mihrâce oldu. Harî Singh, 1952'de ferâgat etti ve yerine oğlu Karan Singh geçti. Karan Singh bugün de (1990) Keşmîr eyâletinin başındadır.

Keşmîr velîahdi, Camnû racası unvânını taşır. 1947'den önce Hindistan'da -119'unun hükümdârının top atışıyle selâmlanmak hakkını taşıdığı- 560 yerli devletten Keşmîr mihrâceliği, toprak bakımından -Hayderâbâd Nizâmlığı'ndan sn.- 2.'si, nüfus (1952'de 4.800.000) bakımından 4.'sü, mihrâcenin geliri(1.919.000 st) bakımından 5.'si idi. Mihrâce, 21 pâre topla selâmlanırdı. Dôghrâ hânedânı:

1. Gülâb Singh(16.3.1846 - 2.1857 = 11)
2. Rambîr Singh(2.1857 - 15.9.1885 = 28)(1 oğlu)
3. Sir Pertâb (Pratâp) Singh Bahâdur(1850-1925 = 75)(1885 - 1925 = 40)(2 oğlu)
4. Sir Harî Singh(İng. tümg.i)(1895-1961 = 66)(1925 - 1952 = 27)(3 yeğeni)
5. Yuvraj Karan Singh(22.8.1952-)(doğ.1931)

Bir iki istisnâsı olmakla berâber, râcâ ve maharâcâ (Fârs. mihrâce), Hindistan'ın Brahman (Hindû) dînindeki yerli hükümdarlarının unvânıdır(Sih ve Ceynî dîninden olanlar da bu unvanları kullanmışlardır) ve aslaa Müslüman hükümdarlarca kullanılmaz, onlara umûmiyetle "newwâb" denir. Râcâ, "hükümdar, prens" demektir. Orta Çağ'da Hindistan'da "kral" yerine kullanılır. Sonradan prens seviyesindeki hükümdarlara tahsîs edilmiş, büyüklerine "maharâcâ" (büyük râcâ, büyük prens, kral) denmiş, maharâcâların oğulları da râcâ unvânını taşımışlardır. Maharâcâların bâzıları gerçekten kral derecesinde eski hânedânları ve geniş topraklara dayalı hükümdarlar olmakla berâber, bâzıları küçük hükümdarlardır ve bu takdirde maharâcâ'nın Avvrupa'nın "büyük-prens = büyük - duka" hükümdarlık derecesine tekaabül ettiği söylenebilir.

Son mihrâcenin (no.5) oğlu ve velîahdi: Vikramaditya Singh (1964)=Gwâlyâr mihrâcesi Madhavrâo Sindia'nın kızı Çitrangada (1967), izd. Gwâlyâr 1987.

6. Trivankur ve Koçin Mihrâcelikleri

Trivankur(İng.Travancore), Hindistan'ın en güney-batısındaki Dravid ülkesidir. Malayâlam dili konuşulur. Merkezi Trivandram, ülkenin güney-batısında limandır. Koçin(İng.Cochin), Trivandrum'un kuzeyindeki bölgedir ve o da 'Ummân Denizi üzerindedir. Koçin, kuzeyde 11° arzından başlar. Trivankur ise ince uzun bir şekil meydana getirerek güneye iner. Hindistan'ın en güneyi olan Komorin Burnu, ülkenin toprakları içindedir ve yaklaşık 8° arzındadır. Ülke, Madras eyâletinin Tamîl dili konuşan toprakları ile çevrilmiştir.

Bu topraklarda 2 ayrı mihrâcelik teşekkül etmiştir. İkisinin toplamı 23.709 km^2 ve 9.265.000 nüfus(1952) idi. Toprak bakımından Hindistan yerli devletleri arasında 10., fakat nüfus bakımından -Müslümân olan Hayderâbâd Nizâmlığı'ndan sonra- 2. idi. Trivankur mihrâceliği 19.230 km^2 ve 7.523.000 nüfus + Koçin mihrâceliği 4.479 km^2 ve 1.742.000 nüfûs idi(1952). İlkinin yıllık geliri 2.017.000 ve ikincisininki 1.452.000 sterlin idi. İlkinin merkezi Trivandram(1952'de 187.000), ikincisininki Triçûr idi. İlki 19 ve ikincisi 17 pâre top atışı ile selâmlanan yerli hükümdarlardı. Mihrâcelikler, Madras eyâleti umûmî vâlîsine bağlı idi.

1.6.1949'da Trikavankur mihrâcesi, rajpramukh unvânıyle, Trivankur-Koçin federe eyâlet-devleti başkanı oldu. 1.11.1956'da rajpramukh'luk ilgaa edildi ve eyâlet toprakları üzerinde Kerala eyâlet-devleti kuruldu. "Rajpramukh of Trivancore-Cochin"in idâresine 7 yıl için verilen eyâletin 1951 sayımında nüfûsu 9.280.000 idi.

Son Trivankur mihrâce ve rajpramukh'u: İngiltere tümgenerali Sri Sir Padmanabha Dasa Bala Rama Varma, doğ. 1912, cülûsu 6.11.1924, 1932'ye kd. niyâbet altında.

Son Koçin mihrâceleri: Sir unvânı taşır.

7. Meysûr Mihrâceliği

Meysûr (İng. Mysore), Hindistan'ın güneyinde, eski Madras eyâletleri toprakları içinde, kuzeyde Ḥayderâbâd Nizâmlığı topraklarına 50 ve güneyde Trivankur-Koçin mihrâceliği topraklarına 100 km kadar yaklaşan, denize çıkışı olmayan (doğuda Bengal Körfezi 175 ve batıda 'Ummân Denizi 15 km) bir ülke idi. Ülkenin dili, Dravid dillerinden Kannâda idi. 12 ilâ 15° arzları arasında idi. Ülkenin merkezi Meysûr, güney-batıda, en büyük şehri Bengalûr ise doğudadır. Meysûr velîahdleri, Kuurg (İng.Coorg) râcâsı idiler. Kuurg, ülkenin güney-batısındadır ve merkezi Merkaarc'dir.

Meysûr mihrâceliği 80.412 km^2 ve 1952'de 9.101.000 nüfuslu idi; bunun 4.125 km^2 ve 229.00 nüfûsu Kuurg râcâlığı idi(asıl Meysûr 76.287 km^2 ve 9.072.000 n.). Hindistan devletleri arasında toprak bakımından 4. ve nüfus bakımından -Ḥayderâbâd ve Trivankur'dan sn.- 3. idi. Mihrâce 21 pâre top hakkını hâizdi ve yıllık geliri 2.921.000 sterlin + velîahdi Kuurg râcâsındaki 500.000 st idi. 1952 nüfuslarıyle mihrâceliğin büyük şehirleri: Bengalûr 779.000, Meysûr 244.000, Kolar 159.000, Bellâri 70.000, Davangere 59.000. Mihrâce, 1.6.1949- 1.11.1956 arasında 1951 sayımıyle 9.848.000 nüfuslu ülkeye "Rajpramukh of Mysore" adıyle federe eyâlet-devlet başkanı oldu.

Eski Meysûr mihrâceliği için Tîpû-Sulṭân'ın Meysûr devletine bk.(c.I, kitâb XIII). 6.1799'da 5 yaşındaki Krişna Râcâ Wâdîyâr (1794-1868 = 74)(1799-1868 = 69), mihrâce ve Albay Arthur Wellesley (1.Wellington dukası, İngiltere başbakanı) nâib oldu. Yerine geçen mânevî oğlu, 1882'de niyâbetten kurtuldu.

Sir Sri Krişnarâca Wadia Bahâdur(1884 - 1940 = 56)(mihr.1895-1940 = 45), onu da oğlu İngiltere alḅayı Sir Sri Câya Çamarâya Wâdîyâr Bahâdur(doğ. 1919, cülûsu 8.9.1940) tâkıyb eti, 1947'de Mysore eyâlet-devleti başkanı unvânını aldı.

8. Gwalyâr Mihrâceliği

Gwâliyâr(İng.Gwalior), Orta Hindistan(Madhiya Prâdeş)'dadır. Ülkenin ayni adı taşıyan merkezi, kuzeyde ve Agra şehrinin 100 km güneyindedir. Denize çıkışı yoktur. Gwâliyâr mihrâceliği 63.101 km^2 ve 1952'de 4.336.000 nüfuslu olmakla Hindistan yerli devletler arasında nüfusca 5. ve toprakca gene 5. sırada idi. Ülke nüfusunun %9,7'si Müslüman, % 1,5'i Ceynî ve dil Hindî idi. 21 topla selâmlanan mihrâcenin yıllık geliri 1.964.000 st idi. Mihrâce, Madhiya Prâdeş federasyonunun başkanı idi. Gwâliyâr, az güneyindeki Leşker şehri ile berâber 1952'de 242.000 nüfûsa sahibdi.

Marâṯhâ ırkından Ramâci Sindhia hânedânıdır. Marâṯhâ pîşwâsı II. Bâci Râo'nun (yk.bk.) 1718'de ölümüyle evlâdı, 1857'ye kadar Timuroğulları'na ve sonra İngiltere'ye

tâbî mihrâceler oldular. 1782'de mihrâce, Mahâci Sind idi. İlk mihrâce Şri Çhatrapati Şâhu Mahârac'dır. Son mihrâceler: Sir Madho Râo Sindhia Bahâdur(doğ. 1876-ölm.1925=49) ve oğlu İngiltere yarbayı Sir Siwâci George Sindhia Â'lî-Câh Bahâdur'dur (doğ.1916, cülûsu 27.8.1925). 1941'de Nepâl kralının kızı Leha Dêwyeşwârî Dêwi ile evlendi. Ölümü üzerine oğlu Madhaw Râo Sindhia, mihrâce unvânı aldı ve bunun kızı Çitrangada Sindhia (doğ.1967) 1987'de son Keşmîr mihrâcesine gelin oldu.

9. Ceypûr Mihrâceliği

Ceypûr(İng.Jaipur), Racastân'ın doğusunda bir şehirdir, Agra'nın 220 km batısındadır. Mihrâcelik 37.525 km^2 ve 1952'de 4.014.000 nüfuslu, Hindistan devletleri arasında nüfusca 6. ve toprakca 8. idi. 17 pâre top selâmı hakkını hâiz mihrâcenin yıllık geliri 1.085.000 st idi. Mihrâce, Racastân federasyonunun başkanı bulunuyordu. 1.6.1949'dan 1956'ya kadar Racastân eyâlet-devleti rajpramukh'u oldu. Racastân (İng.Rajputana, sn.Rajasthan) devletlerinin en büyüğü olan mihrâceliğin merkezi Ceypûr şehrinin 1952 nüfûsu 291.000 ve % 30'u Müslüman'dı.

Râcpût Kaçhwâla hânedânıdır. Hânedân için bk.Muh.Hân Selim, *Târîh-i Ceypûr*, Lâhûr 1904; J.C.Brooke, *Political History of the State of Jeypore*, Londra 1818. Şehrin kurucusu ve ilk râcâsı Cay Singh'tir (1728). Şehir onun adını taşır. 1699'da Ambêr gaddî'si olan bu zât, 1707'den önce Â'lem-gîr Pâdşâh'tan "Mîrzâ Râcâ" unvânını aldı (1699-1743=44). Son mihrâceler: Mahârâcâzirâca Sir Sawai Mazo Singh Bahâdur (1862-1922=60 yaşında öldü) ve oğlu İngiltere tuğgenerali Sermed-i Râcâhây-i Hindûstân Râc Râcendra Sri Mahârâcâzirâca Sawai Sir Man Singhci Bahâdur, doğumu 1911, cülûsu 1922.

10. Barûda Mihrâceliği

Barûda(Baroda), eski Bombay eyâletinde, şimdi Gücerât eyâletinde kalan bir şehirdir. Ahmedâbâd'ın 100 km güney-doğusundadır. Mihrâcelik toprakları Kambey Körfezi'ne bir kaç km'ye kadar yaklaşır. 20.588 km^2 ve 4.001.000 nüfuslu(1952), başkent Barûda 211.000 nüfuslu(1952) idi. Halkın % 9'u Müslüman'dı. Mihrâceler, Müslümanlar'a yakınlıkları ile tanınmışlardır. Mihrâce Hande, Hindû olduğu halde, Ravza-i Mutahhara'ya serilmek için 400.000 altın değerinde baştan başa mücevherlerle işlenmiş bir seccâde hediye etmekle ünlüdür. 21 topla selâmlanan mihrâcenin yıllık geliri 1.798.000 st idi. Nüfusca 7., toprakca 14. idi.

Geykwâr(Gackwar) Marâthâ hânedânıdır (mihrâceler için: *EI*^{2}, I, 1.084 b-5a). Sir Sayâci Râo Geykwâr Senâ Hâss Şemşîr Bahâdur(1863-1939 = 76, mihr.27.5.1875-7.2.1939=63, 8, 11) ile son mihrâce (geykwâr), bunun oğlu İngiltere tuğgenerali Sir Pratap Singh Geykwâr Senâ Hâss Hel Şemşîr Bahâdur'dur (doğ. 1906).

11. Côzpûr (Mârwâr) Mihrâceliği

Côzpûr(İng.Jodhpur), Racastân'ın ortasında bir şehirdir. 1459'da kurulmuştur (1952 nüfûsu 181.000). Mihrâcelik 90.300 km^2 ve 2.972.000 nüfuslu idi(1952)(1941 s.2.556.000). Nüfusca Hindistan devletleri içinde 8. ve toprakca 3. idi. 17 topla selâmlanan mihrâcenin yıllık geliri 1.243.000 st idi.

Hindistan'ın en eski yerli devletlerinden biri olup 1194'ten bu yana yaşamıştır. 1818'de İngiltere himâyesini kabûl etmiştir. Kanawc Râcpûtları'ndan Râthûr Hânedânı'dır. İlk râcâ, Râthôr râcâları hânedânından Siyâhcî ile devletin târîhi başlar (1194). Hükümdarlarından Mahârâcâ Seswant Singh(mihr.1638-1678=40), Â'lem-gîr Pâdşâh'ın gözde kumandanlarından biri olmakla ünlüdür. 1857 ihtilâlinde tahtta bulunan mihrâce Taht Singh bunun torununun oğludur. Velîahdler, Mârwâr râcâsı unvânı taşırlar. Son mihrâceler: Mahârâcâzirâcâ Sir Umaid Singh Bahâdur (1903-1947 = 44, mihr. 1918-1947 = 29), oğlu Mahârâcâzirâcâ Râc Râceşwâr Harut Singh Bahâdur (İngiltere hava korgenerali)(1923-1952 = 39, mihr. 1947-1952 = 5) ve bunun kardeşi Singh Bahâdur (doğ.1926, cül.1952).

12. Udeypûr Mihrâceliği

Udeypûr, Racastân'ın güneyindedir. Bu şehrin adını taşıyan mihrâcelik 31.910 km^2, 2.120.000 nüfuslu (1952) idi. 21 topla selâmlanan mihrâcenin yıllık geliri 1.350.000 st idi. Velîahd, Mêwâr râcâsı unvânını taşır. Sisodia Hânedânıdır ve bu hânedân, bütün Racastân hânedânlarınca, en soylu Râcpût hânedânı olarak kabûl edilir. Nitekim son mihrâce, 1956'ya kadar, en büyük Racastan hükümdârı olmadığı hâlde, Mararadjpramukh of Rajasthan (1951 s.15.291.000) unvânıyle federe devletin başkanı olmuştur.

Son mihrâceler: Mahârâcâzirâca Mahârâna Sir Fâtih Singh Bahâdur(1849-1930 = 81), mihr. 1884-1930 = 46), oğlu İngiltere yarbayı Mahârâcazirâca Mahârâna Sir Bhupâl Singci Bahâdur (1884-1955=71 , mihr. 1930-1955 = 25), bunun oğlu Singh Bahâdur (doğ.1921, cül.1955).

13. Patiyâle Mihrâceliği

Patiyâle(İng.Patiala) (doğrusu Patîâla) şehri, Doğu Pencâb'dadır. Mihrâceliğin batı sınırı, Pâkistân sınırına 20 km'dir. Şehrin adını taşıyan mihrâcelik, 14.855 km^2 ve 2.020.000 nüfuslu (1952) idi (Patiyâle şehri 1952'de 103.000). Toprak bakımından Hindistan yerli devletleri arasında 19. ve nüfus bakımından 11. idi. 19 topla selâmlanan mihrâcenin yıllık geliri 1.065.000 st idi. 1.6.1949'da son mihrâce 3.469.000 nüfuslu (1951 s.) bir eyâlet-devletin 1956'ya kadar başkanı oldu (Rajpramukh of Patialand East Punjab States Union).

Mihrâceler Sih dînindendir ve 1809'dan îtibâren İngiltere nüfûzuna girmişlerdir. İlk mihrâceler: Âlô Singh Cât (1750'ye doğru-) ve Amar Singh(ölm. 1782). Son mihrâceler: İngiltere tümgenerali Sir Bhupindra Singh Mahinda Bahâdur(1891-1938=47, mihr.1900-1938=38) ve bunun oğlu İngiltere tümgenerali Sir Yadawendra Singh Manhenera Bahâdur(doğ.1913, cülûsu 23.3.1938). Mihrâce, İngiltere devrinde, Pencâb federasyonunun (yerli devletlerinin) başkanı idi.

14. Rewa Mihrâceliği

Rewa, Allâhâbâd'ın 120 km güney-batısında, Bundelhand denen ülkenin doğusunda bir şehirdir. Buradaki mihrâcelik, Vindhia Prâdeş(Orta Hindistan) yerli devletler federasyonunun başkanı idi. Mihrâcelik 32.075 km^2 2.002.000 (1952) nüfuslu

olmakla Hindistan yerli devletleri arasında nüfusca 11. ve toprakca 10. idi. 17 topla selâmlanırdı. Yıllık geliri 359.000 st idi. Son mihrâceler: Mahârâcâzirâca Sir Gülâb Singh Bahâdur (1903-1946 = 43, mihr.1918-1946 = 28) ve oğlu Mahârâcâzirâca Mertend Singh Behâdur (doğ. 1923, cülûsu 1.1946).

15. Alwar Mihrâceliği

Alwar, Racastân'ın kuzey-doğusunda bir şehirdir. Ceypûr-Delhi yolunun ortasındadır. Mihrâcelik 3.583 km^2 ve 1.862.000 nüfuslu (1952), nüfusca Hindistan devletleri arasında 12. idi. Mihrâcenin yıllık geliri 284.000 st idi(17 pâre top). Mihrâcelik 1771'den beri mevcuddur. Son mihrâce Sri Jey, 1882'de doğmuş, 1892'de cülûs ederek çok uzun bir saltanat sürmüştür.

16. İndûr Mihrâceliği

İndûr(İng.Indore), Orta Hindistan'da, Barûda-Bhôpâl yolunun ortasında bir şehirdir (1952 nüfûsu 311.000). Buradaki mihrâcelik 22.802 km^2 ve 1.635.000 nüfuslu(1952), nüfusca Hindistan devletleri arasında 14. idi. Yıllık geliri 913.000 st idi ve 19 pâre topla selâmlanırdı. Madhia Bharat (Orta Hindistan yerli devletleri) federasyonunun 2. başkanı idi.

Târîhî Mâlwe ülkesinde kurulan bu devletin mihrâcelerine "holkar" denir. Marâthâ soylularıdır. Son holkarlar: Mahârâcâzihâcâ Sawai Taoci Râo Holkar Bahâdur (1890-1926=36 yaşında öldü) ve oğlu Mahârâcâzirâcâ Receşwâr Sawai Şri Yeşwant Râo Holkar Bahâdur (İngiltere tuğgenerali)(doğ.1908, cülûsu 26.2.1926, niyâbetsiz 1930) (son vel.bunun kızı Prs. Uşa).

17. Bikaaner Mihrâceliği

Bikaaner, Racastân'ın Pâkistân sınırına yakın batısının orta kesiminde Thâr Çölü kenarında, 1952'de 168.000 nüfuslu bir şehirdir. Buradaki mihrâcelik 57.953 km^2 ve 1952'de 1.606.000 nüfuslu olmakla, nüfus bakımından 15. Hindistan devleti idi. 19 pâre topla selâmlanan mihrâcenin yıllık geliri 954.000 st idi.

Son mihrâceler: Mahârâcâzirâca Şri Sir Ganga Singh Bahâdur, İngiltere tuğgenerali (1880-1943 = 63, mihr. 1887-1943=56) ve bunun oğlu Tuğg. Mahârâcâzirâcâ Râc Râceşwâr Şiromâni Sri Sir Sadul Singhi Bahâdur(doğ.1902, cülûsu 2.2.1943).

18. Kolhapûr Mihrâceliği

Kolhapûr, Dekken'de, eski Bombay eyâletinde, Bombay şehrinin 285 km güney-doğusunda, 'Ummân Denizi'nden 105 km içeride, 1952'de 137.000 nüfuslu bir şehirdir. Mihrâcelik 8.048 km^2 ve 1952'de 1.201.000 nüfuslu, nüfus bakımından Hindistan yerli devletleri arasında 16. idi. 19 pâre topla selâmlanan mihrâcenin yıllık geliri 377.000 st idi. Son mihrâceler: Yb.Sir Şri Râcârâm Şiwâci Çatrapâti Mahârac (1897-1946 = 49, mihr. 1922-1946 = 24) ve mânevî oğlu Sir Vikramsinha Râo Puar (cülûsu 29.9.1946)(eski Dewas mihrâcesi).

19. Mayurbhanj Mihrâceliği

Orisa eyâletinde, 10.085 km^2, 1.082.000 nüfuslu (1952)(17.), 9 topla selâmlanan, 250.000 st gelirli bir mihrâcelikti. Son mihrâceler: Purna Çanda Banca (1899-1928=29, mihr. 1912-1928=16) ve kardeşi Sir Pratap Çandra Bhanc Dêo (doğ.1901, cülûsu 1928).

20. Kotah Mihrâceliği

Kotah, Racastân'ın güney-doğusunda, Ceypûr'un 185 km güneyinde bir şehirdir. Bu Râcpût mihrâceliği 14.285 km^2, 1.036.000 nüfuslu (1952)(18.), 371.000 st gelirli idi. Son mihrâce: Umed (doğ. 1873, cülûsu 1889).

21. Bhawnagar Mihrâceliği

Bhawnagar, Savraştra'da, Gücerât(Kathiâwer) yarımadasının doğusunda, Kambey Körfezi üzerinde, 1952'de 138.000 nüfuslu limandır. Buradaki mihrâcelik 9.350 km^2, 784.000 nüfuslu (1952)(23.), 859.000 st gelirli idi. Son mihrâce: Alb. Şri Krişna Kumarsinhci Bhawsinhci (doğ.1912, cülûsu 1913).

22. Bhâratpûr Mihrâceliği

5.944 km^2, 761.000 nüfuslu (1952)(21.), 237.000 st gelirli, % 19 Müslüman bir mihrâcelikti. Başkent Bhatpâra (1952'de 135.000), Racastân'ın en doğusunun orta kesiminde ve Agra'nın sâdece 50 km batısındadır. Mihrâceler Câṭ hânedânındandır, sonuncusu: Kişan (doğ.1899, cülûsu 1900).

23. Kuç-Bihâr Mihrâceliği

Kuç-Bihâr (İng.Cooch Behar), Batı Bengal'in en doğusunda, güneyde Bengladeş sınırından 25, kuzeyde Bhutân sınırından 50 km bir şehirdir. Burada 13.295 km^2, 671.000 nüfuslu(1952)(24.), 227.000 st gelirli, 13 topla selâmlanan bir mihrâcelik vardı, sonuncusu: Yb.Sir Cagaddipendra Narayân Bhup Bahâvdur(doğ.1915, cülûsu 1922, nâibe: annesi Mahârânî)=1. Nancy Valentine, talâk 1952 ve = 2. Gina Egan (1930), 2. izd.1956(mihrâce zevcelerine mahârânî, râcâ zevcelerine rânî denir).

24. Nawânagar Mihrâceliği

Sawraştra (Gücerât)'daki bu mihrâcelik 12.150 km^2, 662.000 nüfuslu (1952), 729.000 st gelirli, 15 top hakkını hâizdi. Son mihrâce, 1.6.1949'da 4.137.000 nüfuslu (1951 s.) Saurashtra'nın rajpramukh'u oldu. Son mihrâceler: Yb. Câm-Ṣâḥib Sir Digvicayasinhci Vibhâci (1872-1940 = 68, mihr. 1907-1940 = 33) ve oğlu Tümg. Câm-Ṣâḥib Sir Digvicayasinhci.

25. Tripûra Mihrâceliği

Tripûra, 10.486 km^2, 650.000 nüfuslu (1952)(25.), 212.000 st gelirli, 13 pâre topla selâmlanan bir mihrâcelikti. Başkenti Agartâla, Assâm'ın en güneyinde, tam Bengladeş'in doğu sınırı üzerinde, Dhâka'nın 80 km doğusundadır. Son mihrâce: Yb.Manikya Sir Bir-Bikrâm Kişor Deb-Barman Bahâdur(doğ. 1908, cülûsu 1923).

26. Bastar Mihrâceliği

Madhiya Prâdeş(Orta Hindistan) güney-doğusunda, Hayderâbâd Nizâmlığı'nın doğu sınırı üzerindeki bu mihrâcelik 32.660 km², 619.000 nüfuslu (1952) idi.

27. Kaçh Mihrâceliği

Kaçh(İng. Cutch), Gücerât'ın en batısıdır. Pâkistân'ın Sind eyâleti sınırında, 'Ummân Denizi'nin ayni adı taşıyan körfezinin kuzeyindedir. Merkezi Bhuj'dur. Burada 21.921 km², 579.000 nüfuslu (1952), 213.000 st gelirli, 19 pâre topla selâmlanan bir mihrâcelik vardı. Hânedân, Tette (Sind) hânedânından Laha b.Yada'nın neslidir ki, 1465'te Sind'den Kaçh'a gelmiştir. Son mihrâceler: Mahârâo Zirâc Mîrzâ Şri Sir Hengarci Sawai Bahâdur (1866-1942 = 76, mihr. 1876-1942=66, nâibsiz 1885) ve oğlu Mahârac Kumâr Şri Vicayrâcci (doğ.1885, cülûsu 15.1.1942).

28. Manipûr Mihrâceliği

Manipûr, Assâm'ın güney-doğusundadır. Başkent İmfâl, Birmanya sınırından 50 km'dir. Burada 22.323 km², 568.000 nüfuslu (1952), 72.000 st gelirli, 11 pâre top hakkını hâiz, halkının üçte biri putperest bir mihrâcelik vardı. Son mihrâceler: Mahârac Çura Çand Singh Curacandra (1885-1941=56, mihr.1891-1941=50), oğlu Mahârac Badh Çandra Singh (1908-1955=47, mihr. 1941-1955=14) ve bunun oğlu Mahârac Okend Racit Singh (doğ.1953, mihr. 1955). Çandra Singh'in kardeşi: Râcâ Mahârac Kumâr Driya Ahara Singh(vcl.ve vezîr: 1941-1953 = 12).

29. Benâres Mihrâceliği

Benâres, Allâhâbâd'ın doğusunda, Ganj üzerinde, Brahmanlar'ın ünlü kutsal şehridir (1952'de % 26'sı Müslüman 356.000 n.). Dil Hindî-Bihârî-Bhûjpûrî'dir. Uttâr Prâdeş eyâletinin Bihâr kesimidir. Burada 2.165 km², 496.000 nüfuslu (1952), 149.000 st gelirli, 15 topla selâmlanan yeni bir mihrâcelik vardı. Son mihrâceler: Yb. Sir Parbhu Narayân Singh Bahâdur (1855-1939 = 83, mihr. 1889-1939=50) ve oğlu Vibhuti Narayân Singh Bahâdur (doğ.1927, cülûsu 1939).

30. Tehri-Garhwal Mihrâceliği

Tehri şehri, ülkenin güneyindedir. Mihrâceliğin doğu sınırı Tibet'e dayanıyordu. Doğu Pencâb, sonra Uttâr Prâdeş eyâletinde idi. Velîahd, Garwal râcâsıdır. 11.290 km², 437.000 nüfuslu(1952), 139.000 st gelirli, 11 pâre top hakkını hâizdi. Son mihrâceler: Narendra-Şâh(1898-1946 = 48, mihr. 1913-1946=33) ve oğlu Tika Manabendra-Şâh (doğ.1921, cülûsu 1946).

31. Kapurthâla Mihrâceliği

Doğu Pencâb'da, Patiyâle mihrâceliğinin az kuzeyinde (fakat bu mihracelikle sınırı olmayan), Amriçâr şehrinin az güney-doğusunda, ayni adlı şehirden adını alan, Sih dîninde, 1.613 km², 407.000 nüfuslu(1952), 255.000 st gelirli, 15 pâre top hakkını hâiz bir mihrâcelikti. Son mihrâce hârikulâde uzun saltanatı ile ünlüdür: Tuğg.Sir Cagatcit Singh Bahâdur(doğ.1872, cülûsu 1877), Hindistan'ın istiklâlinde hâlâ tahtında idi.

32. Orçha Mihrâceliği

Vindhia Prâdeş'te, 4.998 km², 399.000 nüfuslu (1952), 79.000 st gelirli idi.

33. Jind Mihrâceliği

Jind(Cind) mihrâceliği, Doğu Pencâb'da, Patiyâle mihrâceliğinin güney-doğu sınırında idi. Jind şehri, Delhi'nin 110 km kuzey-batısındadır. 3.248 km², 378.000 nüfuslu (1952), 195.000 st gelirli, 15 topla selâmlanan son mihrâcesi 60 yıldan fazla tahtta kaldı: Tuğg.Sir Ranbir Singh Racandra Bahâdır (doğ. 1879, cülûsu 1887), Hindistan'ın istiklâlinde tahtta idi.

34. Nâbhâ Mihrâceliği

Doğu Pencâb'da Patiyâle mihrâceliği toprakları içinde kalan bir mihrâcelikti (Nâbhâ şehri, Patiyâle şehrinin 28 km güney-batısındadır). 2.368 km², 354.000 nüfuslu (1952), 212.000 st gelirli, 13 pâre top hakkını hâiz son mihrâce: Alb.Pratap Singh Malvendra Bahâdur(doğ.1919, cülûsu 1928).

35. İdar Mihrâceliği

İdar, eski Bombay eyâletinde, Gücerât kuzeyinde, Ahmedâbâd şehrinin 100 km kuzey-doğusunda, hemen güneyinde Ahmednagar şehri bulunan bir şehirdir. Mihrâcelik, güneyde Barûda mihrâceliği ve kuzeyde Pâlenpûr nevvâblığı arasında, 4.170 km², 339.000 nüfuslu(1952), 157.000 st gelirli, 15 pâre top hakkını hâizdi. Son mihrâce: Yb.Sir Dewlet Singhci (doğ.1878, cülûsu 1911).

36. Râcpipla Mihrâceliği

Eski Bombay eyâletinde, 3.788 km², 299.000 nüfuslu (1952), 186.000 st gelirli, 13 pâre top hakkını hâiz Râcpût Gohel hânedânından son mihrâce: Yb. Mahârâna Şri Sir Vicâyesinhci.

37. Gondal Mihrâceliği

Gondal şehri, Kathiâwar yarımadasının ortasında, Râckut şehrinin az güneyindedir. Sawraştra(Gücerât) eyâletindeki bu mihrâcelik 2.560 km², 294.000 nüfuslu(1952), 375.000 st gelirli idi. Son mihrâce: Şri Bhocrâcci.

38. Zarampûr Mihrâceliği

Zarampûr (İng.Dharampur) şehri, eski Bombay eyâletinde, Gücerât'ta, Kambey Körfezi'nin güney kıyısı üzerindeki Portekiz eski sömürgeni Damân limanına 40 km bir şehirdir. 1.800 km² olan mihrâcelik 250.000 nüfuslu (1952), 11 pâre top hakkını hâizdi. Râcpût Sisodia hânedânından olan bu son mihrâce: Şri Vicâydewli Mohândewci (doğ.1884, cülûsu 1921).

39. Zrangazra Mihrâceliği

Zrangazra (İng. Dhrangadhra), Sawraştra(Gücerât) eyâletinde, Kathiâwar yarımadasının kuzeyinde bir şehirdir. 4.233 km², 178.000 nüfuslu(1952), 138.000 st gelirli son mihrâce: Râc-Sâhib Şri Mayurzwacsinhci.

40. Mûrwî Mihrâceliği

Mûrwî(İng.Morvi), Sawraştra(Gücerât) eyâletinde, Kathiâwar yarımadası kuzeyinde, Kaçh Körfczi'ne yakın bir şehirdir. 2.355 km^2, 170.000 nüfuslu (1952), 439.000 st gelirli son mihrâce: Şri Sir Lahzirci Bahâdur.

41. Porbender Mihrâceliği

Porbender, Sawraştra(Gücerât'ta), Kathiâwar yarımadası doğusunda, 'Ummân Denizi üzerinde, Gandhi'nin doğum yeri olan limandır. 1605 km^2, 162.000 nüfuslu (1952), 187.000 st gelirli son mihrâce: Yb. Şri Sir Natwarsinhci.

42. Palitâna Mihrâceliği

Sawraştra(Gücerât)'da, 750 km^2, 84.000 nüfuslu (1952) en küçük mihrâcelik. Son mihrâce: Şri Sir Bahâdur Sindhci Sakor-Ṣâḥib.

43. Pudukkottai Râcâlığı

Eski Madras eyâletinde, Seylan'la Hindistan'ı ayıran Palk Boğazı üzerinde bir şehir olan Pudokkottai'deki yerli devlet, sâdece "râcâ" unvânı taşıyan hükümdarlar içinde en büyüğü idi. 3.013 km^2, 481.000 nüfuslu(1952), 147.000 st gelirli, 11 pâre top hakkını hâiz son râcâ: Sri Brihadamba Dâs-Râcâ Râcâkopola Tondaymân Bahâdur (doğ.1922, cülûsu 1928).

Sipâhî İhtilâli'nde önce bu bölgede Tancûr racalığı vardı. Raca Tulcaci'nin öülümü üzerine mânevî oğlu Serfoci(müdd.1787-1799) değil, Tulcaci'nin kardeşi Emîr Singh raca oldu(1787-25.10.1799), devletini İngiltere'ye bırakarak 4.1802'de öldü.

44. Sandûr Râcâlığı

Andhara(Ḥayderâbâd) eyâletinde (dil Telûgû) 445 km^2, 18.000 nüfuslu (1952) idi.

45. Bihâr Râcâlıkları

1- Sraikella ve 2- Harsawân râcâlıkları. Toplam 1.558 km^2 ve 226.000 n.(1952).

46. Doğu Pencâb Devletleri

1- Ferîdkût Sih râcâlığı 1.593 km^2, 208.000 n.(1952), 128.000 st yıllık gelir, 11 pâre top, 2- Lûhârâ râcâlığı 505 km^2, 31.000 n.(1952), 3- Nalâgarh râcâlığı (merkez Hindur) 1.000 km^2, 4.000 n.(1952), top hakkı yok. Bunlardan başka Doğu Pencâb'da hükümdarları "râcâ" unvânı taşımayan 30 aded âyânlık vardı ki, bunlar da irsî devletlerdi. Ferîdkût, Patiyâle mihrâceliğinin batı sınırında, Batı Pencab(Pâkistân) sınırına çok yakındır. Lûhârû(İng.Laharu), Batı Pencâb'ın en güneyinde, Racastân sınırındadır.

47. Racastân Devletleri

Racastân'da yukarıda anılan mihrâcelikler dışında, aşağıda sayılan 10 râcâlık ve ayrıca 3 âyânlık (Lawâ, Kuşalagarh ve Nimrâna) vardı. Râcâlıklar ve 1952 nüfusları: 1- Ẓolpûr (ing. Dholpur) 4.933 km2, 379.000 n., 116.000 st; 2- Dungarpûr 4.650 km2, 361.000 n., 52.000 st; 3- Bundî 6.513 km2, 329.000 n., 270.000 st (son râcâ: Haundra Şiromoni, doğ. 1920); 4- Banswâra (Ceynî dîninden) 5.015 km2, 312.000 n., 52.000 st; 5- Karaulî 4.018 km2, 200.000 n., 53.000 st; 6- Kişengarh 3.093 km2, 137.000 n.,

56.000 st; 7- Partabgarh 3.185 km2, 121.000 n., 44.000 st; 8-Caysalmer 39.950 km2, 100.000 n., 28.000 st; 9- Sirohi; 10-Şâhpûra.

Ẕolpûr, Racastân'ın en doğsunda, Agra-Gwâliyâr yolunun ortasındadır. Dungarpûr, Racastân'ın en güneyinde, Udeypûr'un güneyindedir. Bundî, doğuda ve orta kesimde, Tonk nevvâblığı güneyindedir. Banswâra, en güney-doğuda, Dungarpûr'un güney-doğusundadır. Karaulî, doğuda, orta kesimde, Ceypûr-Gwâliyâr yolundadır. Kişengarh (İng. Kishangarh), orta bölgede, Ecmîr şehrinin hemen kuzey-doğusundadır. Partabgarh, güney-doğuda, Udeypûr'un güney-doğusundadır. Caysalmer, Racastân'ın en batısında, orta kesimde, Thâr Çölü batısında, Hayrpûr nevvâblığı (Pâkistân) doğusundadır ve arâzisinin büyüklüğü, çölden ibâret bulunması dolayısıyladır. Sirohi (Sirûhî), güney-batıda, Udeypûr'un kuzey-batısındadır. Âyânlıklardan Lawâ, Ceypûr'un güneyindedir.

48. Himâçâl Prâdeş Devletleri

Doğu Pencâb'ın kuzey ve kuzey-doğusundaki, Uttâr Prâdeş'in kuzey-batı ucundaki bölgedir ki kuzeyde Cemnû-Keşmîr ve doğuda Tibet vardır. Bu bölgedeki râcâlıklar ve 1952 nüfusları: 1- Mandî 2.848 km2, 256.000 n., 89.000 st, 11 pâre top (râcâsı, Himâçâl Prâdeş'teki bütün devletler federasyonunun başkanı idi); 2- Çamba 7.818 km2, 186.000 n., 63.000 st, 11 pâre top; 3- Sirmûr-Nahân 2.728 km2, 172.000 n., 45.000 st, 11 pâre top (velîahd, Nahân râcâsı); 4- Bâşehr 8.598 km2, 123.000 n.; 5- Suket 980 km2, 78.000 n., 11 pâre top; 6- Junga (Cunga) merkez olan Keanthal 465 km2, 31.000 n., topla selâmlanmıyan; 7- Baghal, 8- Baghat, 9- Balsan, 10- Bhaccî, 11- Bica, 12- Darkotti, 13- Ẕâmî, 14- Cubbal, 15- Kummarseyn, 16- Kunihâr, 17- Kuthâr, 18- Mahlog, 19- Mangal, 20- Sangri, 21- Ṣaroṣ.- Âyânlıklar: Delâṣ, Ẕâdî, Gund, Ḥâncti, Kûtî, Maẕan, Rateş, Rawingarh, Ṣeog.

Mandi, Çamba-Simla arasındadır. Çamba, en kuzey-doğuda, Keşmîr sınırındadır. Sirmûr-Nahân, güneyde Patiyâle-Simla arasındadır.

49. Madhia Bhârat

Orta Hindistan'da Madhia Bhârat adıyle devletler federasyonu üyesi râcâlıklar, 1952 nüfuslarıyle, şunlardı: 1- Ẕâr (Dhar) 4.394 km2, 274.000 n., 131.000 st; 2- Cabûa (Ceynî dîninde) 2.795 km2, 193.000 n., 33.000 st; 3- Berwânî 1.567 km2, 191.000 n., 79.000 st; 4-Râcgarh 1.778 km2, 159.000 n., 75.000 st; 5- Ratlam 2.051 km2, 152.000 n., 75.000 st; 6- Narsingarh 2.193 km2, 135.000 n., 71.000 st; 7- Bilâspûr (merkezi Simla; vel. Kehlûr râcâsı) (evvelce Pencâb devletlerine dâhildi) 1.173 km2, 128.000 n., 23.000 st, 11 pâre top; 8- Alîrâcpûr (Ceynî dîninde) 1.547 km2, 121.000 n., 46.000 st; 9- Büyük Dewâs 1.329 km2, 188.000 n., 48.000 st; 10- Küçük dewâs 1.329 km2, 62.000 n., 71.000 st; 11- Seylâne 900 km2, 43.000 n., 27.000 st; 12- Sitamâu 573 km2, 37.000 n., 20.000 st; 13-21- Toplam 10.803 km2, 305.000 nüfuslu 9 râcâlık: Cubât, Kathiawâra, Kurwâi, Mathwâr, Piplûda, Pathârâ, Camnia, Pâcgarh-Bhumia, Nimḥâra.

Ẕâr, Barûda-İndûr arasında ve İndûr'a daha yakındır. Cabûa (Jhabua), bunun batısında, Barûda-İndûr yolunun ortasındadır. Berwânî, Ẕâr'ın güneyindedir. Râcgarh, kuzeyde, Bhôpâl'ın kuzey-batısında, Racastân sınırına yakındır. Ratlam, Ẕâr'ın

kuzeyindedir. Narsingarh, Râcgarh-Bhôpâl arasındadır. Alîrâcpûr, Cabûa güneyindedir. Dewâs, İndûr'un az kuzey-doğusundadır. Seylâne, Ratlam'ın kuzey-batısındadır. Sitamâu, Râcgarh batısındadır.- Simla, Doğu Pencâb'ın kuzeyinde, Himâçâl Prâdeş'tedir.

50. Madhia Prâdeş Râcâlıkları

Madhia Prâdeş, Orta Hindistan eyâletleridir. Buradaki 14 râcâlık, Madhia Bhârat federasyonuna değil, Madhiya Prâdeş eyâleti vâlîsine bağlı idi: Çangbhâka, Çhuikhadan, Ceyşpûr, Kanker, Kawarẓa, Ḫayregarh, Korea, Nandgaon, Reygarh, Sakit, Sarangarh, Surguuca, Udeypûr ve Makrai (378 km2, 16.000 n.). Makrai dışında 13 râcâlığın toplamı 46.035 km2, 2.483.000 idi (1952). Makrai, Bhôpâl ile Berâr arasındadır. Korea, Cabbalpûr (Jubbulpore) doğusunda, Yengeç Dönencesi'nin hemen güneyindedir. Kawarẓa, Nagpûr'un kuzey-doğusundadır. Ḫayregarh, bunun güneyindedir. Nandgaon daha güneyde, Râypûr batısındadır. Reygarh, en güneyde, 20° arzındadır.

51. Vindhia Prâdeş Devletleri

Râcâlıklar: 1- Panna 8.250 km2, 244.000 n., 82.000 st; 2- Çharatpûr 2.925 km2, 204.000 n., 42.000 st; 3- Datya 2.115 km2, 191.000 n., 102.000 st; 4- Çarkhârî 1.963 km2, 136.000 n., 50.000 st; 5- Bîcâwer 2.490 km2, 133.000 n., 27.000 st; 6- Aceygarh 1.970 km2, 107.000 n., 35.000 st; 7- Samthar 473 km2, 42.000 n., 10.000 st; 8- Baundha. Aşağıdaki râcâlıklar ve âyânlıklar, topla selâmlanmıyan hükümdarları olan irsî devletlerdir: 'Alîpûra, Bhaisondha, Gaurihar, Garrauli, Jaso, Kamta-Rajaula, Khaniadhara, Kothi, Naigawan-Rebai, Pahra, Paldeo, Sohawal, Taraon, Lusgasi.

Panna, Bundelḫand'da, Allâhâbâd'ın 190 km güney- batısındadır. Çharatpûr, kuzey-batısındadır. Datya, Gwâliyâr şehrinin 60 km güney-doğusundadır. Bîcâwer, Panna'nın az güney-batısındadır. Accygarh, Panna'nın az kuzey-doğusundadır. Baunda (Banda), kuzeyde, Allâhâbâd batısındadır.

52. Orisa Eyâleti Râcâlıkları

Bir kaçı Bengal ve Assâm eyâletlerinde, fakat en çoğu Orisa'da çoğu râcâlık, bir kaçı âyânlık 39 devletin toplamı 142.939 km2 ve 1952 nüfûsu 7.262.000 idi. 23 râcâlık Orisa'da idi: Athgarh, Athmalik, Bamra, Baramba, Boudh, Bonai, Daspalla, Dhenkonal, Gangspûr, Hindûl, Kolahandi, Koenjhâr, Ḫândpâra, Narsingpûr, Nayagarh, Nîlgîrî, Pâl Lâhârâ, Patna, Rairakhol, Rânpûr, Sonpûr, Talçâr, Tigiria.

53. Sawraştra (Gücerât) Eyâleti Devletleri

Râcâlıklar: 1- Rajkot (Râcqût) 705 km2, 114.000 (1952), son râcâ Ṣakor-Ṣâḥib Şri Surendrasinhci (Kathiâwar yarımadasının ortasında, kuzeye doğru); 2- Wanqâner 1.043 km2, 61.000 n. (1952), 138.000 st, son râcâ Şri Sir Amar Sinhci Râc- Ṣâḥib Mahârânâ; 3- Dhrol 708 km2, 37.000 n. (1952), son râcâ Ṣâkor-Ṣâḥib Şri Çandrasinhci; 4- Limbdi 1.475 km2, 82.000 n. (1952), son râcâ Ṣakor-Ṣahib Şri Çhatrasalsinhci; 5- Wadhwan 1.160 km2, 76.000 n. (1952), son râcâ Sakor-Ṣahib Şri Surendrasinhci; 6-22- şu râcâlıklar: Laḫtar, Sayla, Wala, Manwadar, Jasdan, "Ömernagar, Wadia, Lathi, Muli, Bacâna, Virpur, Maliya, Kotda-Sangani, Cetpûr, Bilkha, Patdi, Ḫırâsrâ. Bu son 6-22 sayılı râcâlıklar + 190 âyânlık devletin toplamı: 15.105 km2, 1.018.000 n. (1952).

54. Bombay Eyâleti Devletleri

Bansda Râcâlığı: 538 km2, 60.000 n. (1952), 9 pâre top, Râcpût Sindhrâcdaysing hânedânı, son râcâ Mahârâwal Şri Sir İndrasinhci (doğ. 1888, cülûsu 1911), Sûret'in az güney-doğusunda, Kambey Körfezi'nin doğu kıyısına yakındır.- Çotta-Udepûr Râcâlığı: 2.545 km2, 193.000 n. (1952), 9 pâre top, Râcpût Hçi Çawân veyâ Çampâner râcâları hânedânı (son râcâ Mahârâwâl Şri Virendra Sinhci); Gücerât'tadır.- Baria Râcâlığı: 2.198 km2, 222.000 n. (1952), 11 pâre top, Râcpût Çampâner râcâları hânedânından Hçi Çowdân hânedânı, son râcâ Yb. Mahârâwâl Şri Sir Rancitsinhci; Gücerât'tadır.- Sirohi Râcâlığı: 4.970 km2, 254.000 n. (1952), 75.000 st; bir kısım toprakları Racastân'da, Udcypûr'un batısında.- Danta Râcâlığı: 3.515 km2, 34.000 n. (1952).- Lunawâda Râcâlığı: 970 km2, 116.000 n., 9 pâre top, Râcpût Solanki hânedânı (Siahrâc Caysingh nesli), son râcâ Mahârânâ Şri Virbhadrâsinhci (cülûsu 1930); Gücerât'ta.- Sant Râcâlığı 1.319 km2, 125.000 n. (1952), 9 pâre top, Râcpût Parmar (Puwâr)- Mahipawat hânedânı, son râcâ Mahârânâ Şri Pravinsinhci (doğ. 1907, cülûsu 1946), Gücerât'ta.- Cewher (İng. Jawhar) Râcâlığı, 770 km2, 71.000 n. (1952), 9 pâre top, Koli hânedânı, son râcâ Şrimant Râcâ Yeşwantrâi Vikrâm-Şâh Dâdâ-Ṣâḥib (doğ. 1927, cülûsu 1927, niyâbetsiz 1938); Gücerât'ta eski Portekiz sömürgesi Damân'ın güney-doğusunda, "Ummân Denizi"ne yakındır.- Surgana Râcâlığı: 910 km2, 20.000 n. (1952), râcâ yerine "deşmuḫ" denir, son deşmuḫ Maherbân Dhairgaşilrâo Yeşwantrâo Pawâr (doğ. 1922, cül. 1936).- Jambughoda (Câmbugoda) Râcâlığı: 358 km2, 15.000 n. (1952), top hakkı yok, XIV. asra dayanan Râcpût Parmâr Vaçhâci hânedânı, son râcâ Ṣakor-Rânâ Şri Rancitsinhci Gambhirsinçci.

Dekken-Kolhapûr bölgesindeki râcâlıklar: Sawantwadi 2.325 km2, 277.000 n. (1952), eski Portekiz sömürgesi Goa'nın çok az kuzeyinde; Sangli 2.840 km2, 323.000 n. (1952), Kolhapûr'un az kuzey-doğusunda; Mudhol 923 km2, 80.000 n. (1952); Bhol 2.275 km2, 172.000 n. (1952). Bunlar top selâmı hakkını hâiz râcâlıklardı. Ayrıca topla selâmlanmayan, aynı bölgede 11 râcâlık ve âyânlık vardı.

Eski Bombay eyâletinin Gücerât bölgesinde, Sûret ile Sahyadris arasındaki Dang yöresinde, 13'u Bhil, 1'i Kohani ırkında 4 râcâlık + 8 naik'lik + 1 pradhan'lık + 1 powarlık = 14 küçük devlet vardı. Bunların adları, yüzölçümleri ve 1952 nüfusları: Amala 300 km2, 8.000 n.; Avchar 22 km2, 1.000 n.; Bilbari 4 km2, 100 n.; Chinchli Gadd 68 km2, 2.000 n.; Derbhavati 191 km2, 6.000 n.; Gadvi 422 km2, 11.000 n.; Jari Gharkhadi 21 km2, 1.000 n.; Kirli 52 km2, 2.000 n.; Palasvihir 5 km2, 300 n.; Pimpladevi 9 km2, 200 n., Pimpri 179 km2, 5.000 n.; Shivrbana 12 km2, 400 n.; Vadhawan 12 km2, 200 n.; Vasurna 331 km2, 10.000 n.- Aynı bölge yakınlarında 11 âyânlık: Agar 28 km2, 4.000 n.; Bharderwa 68 km2, 15.000 n.; Chhaliar 28 km2, 4.000 n.; Mandwa 42 km2, 8.000 n.; Naswadi 49 km2, 8.000 n.; Palasni 30 km2, 4.000 n.; Sihora 38 km2, 6.000 n.; Shanor 28 km2, 3.000 n.; Uchad 21 km2, 4.000 n.; Umeta 60 km2, 8.000 n.; Vajiria 52 km2, 8.000 n.

Sankheda Mewa (Wadia) bölgesindeki âyânlıklar: Alwa 13 km2, 3.000 n.; Bhilodia 23 km2, 3.000 n.; Bihora 4 km2, 300 n.; Chorangla 40 km2, 4.000 n.; Chudeshwar 7 km2, 1.000 n.; Dudhpur 4 km2, 200 n.; Jiral Kamsoli 13 km2, 2.000 n.; Nalia 3 km2, 300 n.; Nangam 8 km2, 1.000 n.; Pantalavdi 13 km2, 1.000 n.; Rampura 12 km2, 3.000 n.; Rengan 10 km2, 1.000 n.; Sindhiapura 10 km2, 1.000 n.; Vanmala-Dhamaia 27 km2, 4.000 n.; Vasan-Sewada 31 km2, 2.000 n.; Vasan-Virpur 31 km2, 6.000 n.; Virampura 3 km2, 200 n.; Vora 13 km2, 2.000 n.

Pandu Mewa (Pandu) bölgesindeki âyânlıklar: Amrapur 5 km2, 1.000 n.; Anagadh 13 km2, 5.000 n.; Dhari 11 km2, 2.000 n.; Dodka 8 km2, 1.000 n.; Gotardi 8 km2, 1.000 n.; Gothda (Litar) 10 km2, 2.000 n.; Itwad (Etwar) 15 km2, 2.000 n.; Jesar 4 km2, 1.000 n.; Jumkha 3 km2, 300 n.; Kanoda 11 km2, 2.000 n.; Kasla-pagi nu-Muvadu 3 km2, 300 n.; Mevli 13 km2, 2.000 n.; Moka-pagi nu-Muvadu 3 km2, 300 n.; Nohara 8 km2, 1.000 n.; Pandu 23 km2, 3.000 n.; Poicha 11 km2, 2.000 n.; Raika 8 km2, 1.000 n.; Rajpur 4 km2, 200 n.; Vakhtapur 4 km2, 600 n.; Varnol Mal 9 km2, 2.000 n.; Varnoli Moti 5 km2, 500 n.; Varnoli Nani 3 km2, 100 n.

55. Yeni Çağ'da Târîhî Coğrafya Hakkında

Yeni Çağ'da Hindistan'ın târîhî coğrafyası hakkında bâzı işâretlerde bulunarak bahsi tamamlamak gerekir. I. cildin XIII. Kitâb'ındaki Hindistan Timuroğulları bahsinde ve V. cildin İngiltere bahsinde, Hindistan'ın târihî coğrafyası ve bu ikinci bahiste ayrıca Hindistan'ın İngiliz yönetimindeki nüfûsu, umûmî vâlîleri vs. vardır. Burada, o bahislere söylenmeyen ve istiklâl sırasındaki nüfus coğrafyası hakkında bir kaç not düşülecektir.

1600'e doğru Hindistan'ın nüfûsu 160.000.000 kadar tahmîn edilebilir. Tamâma yakını Türk devletlerinin elindedir. 1700'de 170.000.000 kadar tahmîn edilen Hindistan, Âlemgîr Pâdişâh tarafından tamâmen birleştirilmiştir ve şevketinin zirvesindedir. Bundan sonra çöküş, dağılma, iç harbler başlar ve nüfus zarara uğrar. Yukarıdaki nüfuslara bugünki Hindistan'dan başka Pâkistân, Bengladeş, Nepâl, Bhutân devletleri dâhil olduğu gibi, Afganistan'ın Afganca konuşan kısmı, hattâ Birmanya'nın Arakan bölgesi de dâhildir. Ayni "Büyük Hindistan" için 1750'ye doğru 160.000.000 nüfus tahmîn edilebilir. 1800'de Büyük Hindistan, 90 milyonu yerli devletlerin, 60 milyonu İngiltere'nin elinde olmak üzere aşağı yukarı 150.000.000'dur.

İngiltere'nin Hindistan'ı fethi ve çeşitli târihlerdeki durum için, V. cildde İngiltere bahsine bk. Bu dönemde şehirler küçülmüş, nüfus duraklamıştır. Ancak İngiliz yönetimi istikrar bulunca, şehirler büyümeye, yavaş yavaş eski nüfuslarına yaklaşmaya, bâzan erişmeye başlamış, umûmî nüfus da artmıştır. İngiltere'nin Büyük Hindistan'a tamâmen hâkim olduğu (Pâkistân ve Bengladeş dâhil) 1860'lara doğru nüfus 230.000.000 kadardır. Bu hâkimiyetin kesinleştiği ve bütünleştiği 1875'te, İngiltere hükümdârının Hindistan imparatorluk tâcını da üzerine aldığı yıllarda Büyük Hindistan'ın nüfûsu 250.000.000'dur. 1900'de Hindistan+Pâkistân + Bangladeş 285.000.000, 1915'te Birinci Cihan Harbi başında 311.000.000, 1925'te 324.000.000 olmuştur. 1950'de Hindistan 2.963.322 km^2 ve 352.470.000 + Pâkistân ve Bengaldeş 1.147.063 km^2 ve 80.242.000'dir. 1950'de Pâkistân'ın en büyük şehirleri: Lâhûr 1.800.000, Karaçi 1.009.000, Dhâka(Beng.) 700.000, Çittagong(Beng.) 294.000, Hayderâbâd 242.000, Râwelpindî 237.000. Ayni 1950'de Hindistan'ın 200.000'i aşkın 30 şehrinde toplam 22.960.000 nüfus vardı(bu hususta A.B.D., Rusya, Çin, İngiltere'den sn. ve Japonya'dan önce 5. geliyordu): Kalküta 5.700.000, Bombay 4.000.000, Delhi 1.700.000, Madras 1.416.000, Hayderâbâd 1.086.000, Ahmedâbâd 788.000, Bangalûr 779.000, Cewnpûr (Hânpûr) 705.0000, Luknow 497.000, Pûna 481.000, Nagpûr 449.000, Patna 383.000, Agra 376.000, Madûra 362.000, Benâres 356.000, Allâhâbâd 332.000, Ceypûr 291.000, Amriçâr 326.000, İndûr 311.000, Şolapûr 266.000, Cabalpûr 257.000, Meysûr 244.000, Mîreş 233.000, Sûret 223.000, Triçinopôli 219.000, Cemşîdpûr 218.000, Barûda 211.000, Barelli 209.000, Salem 202.000.

1861'den beri İngilizler'in her 10 yılda bir ve son def'a 1931'de yaptıkları nüfus sayımı için, İngiltere bahsine bakınız. 1941'de savaş dolayısıyla sayım yapılamamış, 1951 sayımını Hindistan ve Pâkistân hükûmetleri yaparak bunu 1961, 1971 ve 1981'de tekrarlamışlardır.

56. Hindistan Devlet ve Hükûmet Başkanları

1) Büyük-amiral Kont Mountbatten, son kral nâibi ve Hindistan dominyonunun ilk umûmî vâlîsi(devlet başkanı): 21.6.1948'e kd.(bk.İngiltere).

2) Shri Chakravarti Rajagopalachavi, umûmî vâlî: 21.6.1948-26.1.1950

3) Rajendra Prasad(1884-Patna 1962 = 78), ilk cumhur başkanı: 26.1.1950 - 13.5.1962(muâvini: halefi olan Dr. S.Radhakirshnan)

4) Dr. Sarvepalli Radhakrishnan: 13.5.1962-24.8.1969(muâvini Dr. Zâkir Hüseyn)

5) V.V.Giri: 24.8.1969-29.8.1974(muâvini G.S.Pathak)

6) Fahrüddîn 'Alî Ahmed: 29.8.1974-11.2.1977 (muâvini Basappa Danappa Jatti)

7) Basappa Danatta Jatti: 11.2.1977-8.1977(6'nın müddetini tamamladı)

8) Neelam Sanjiva Reddy: 8.1977- 6.1982

9) Zail Singh (Sih'tir): 6.1982-16.7.1987 (muâvini: no.10)

10) R.Venkataraman (1911): 16.7.1987-

Hindistan devletinin mânevî kurucusu, hiç bir resmî görev almayan Mohandas Karamsand Mahatma Gandhi'dir(Porbender/Gücerât, 1869 - Delhi'de katli 30.1.1948=79). Londra Üniversitesi'nden 1891'de avukat çıktı. 21 yıl Güney Afrika'da Natal'de oturdu (1893-1914). Hindistan'a dönüp uzun istiklâl mücâdelesinin mânevî lideri oldu. İstiklâlden bu yana Hindistan başbakanları (devleti federal başbakan yönetir, cumhur başkanı ve muâvinin durumları senboliktir):

1) Sir Pandit Cavaharlal Nehru (Allâhâbâd 1889 - Delhi 1964 = 75): Keşmîrli Brahman kastından bir âilenin oğlu. İngiltere'de okuyup 1912'de avukat, 1929'da Hindistan millî partisi olan Kongre Partisi başkanı, istiklâlden ölümüne kadar kesiksiz 17 yıl başbakan ve hâriciye nâzırı oldu: 1947-1964

2) Lâl Bahâdur Şastri: 1964 - 1.1966, makaamında öldü.

3) Şrimâti İndira Gandhi (doğ. Allâhâbâd 1917): Nehru'nun kızıdır. 1942'de bir Pârsî olan Fîrûz Gandhi (ölm.1960) ile evlendi (Mahatma Gandhi ile bir ilgisi yok), 1964'te enformasyon bakanı, sonra bir yıl kadar bir ara müstesnâ, 1.1966'dan 30.10.1984'de Delhi'de Sihler tar. katline kadar başbakan oldu. 1976-3.1977'de iktidardan düştü. Böylece istiklâlden bu yana Hindistan'ı, baba-kız idâre ettiler. Kç. oğlu Ranciv Gandi, Kongre Partisi başkanı ve başbakan ol. annesinin yerine geçti ki İtalyan asıllı Sonya Gandi ile evlidir ve ağabeyi Soncay Gandi tayyâre kazâsında ölmüştü (bunun eşi Sih olan Manek Gandi'dir).

Nehru'nun şeceresi şudur: Râc Kaul, 1716'da Keşmîr'den Delhi'ye gelip imparator Ferruh-siyer'in hizmetine giren Brahman kastından bir Hindû olup, nehir kıyısındaki mâlikhânesi dolayısıyle Nehru(Ar. nehrî) adını aldı. Bunun torununun torunu: Ganga Dhar Nehru(1827-1861 = 34), 1857'ye kadar imparator İkinci Bahâdur Şâh'ın hizmetinde kaldı. Bunun 3 oğlu: Allâhâbâd'da avukat Bhansi Dhar Nehru, Râcputâna'da Khetri râcâsının vezîri Pandit Nand Lal Nehru ve milletvekili Nehru(6.5.1861-6.2.1931 = 70) (eşinin ölümü 1935) ve bunun çocukları: 2 kız(büyüğü 1934'de Krişna ile evlendi) ve Pandit Nehru (Allâhâbâd, 14.11.1889), Cambridge ve Londra'da hukuk okudu (5.1905-10. 1912) = Kamala(1898 - Lozan, 28.2.1936 = 38, izd.1915 = 21 yıl) ve bu izdivâcdan: İndira Gandi.

BAŞLICA HİNDÛ HÂNEDÂNLARI

1. Pencâb'da Udabhanda (Waihind) Hindû-Şâhû Hânedânı(850-1026=176): Pathanistân ve asıl Afganistân'ı da (Kâbil) içine alıyordu. Türkî-Şâhî hânedânı tarafından Pencâb'a atıldı ve Gazneliler tarafından orası da fethedilip İslâm'laştırıldı: 1) Lalliya Şâhî 850?, 2) Samanta Dêva 870?, 3) 1'in oğlu Kamaluka 900?, 4) 3'ün oğlu Bhima Şâhî 940?, 5) oğlu Jayapâla 965)?, 6) oğlu Anandapâla 1002, 7) oğlu Triloçanapâla 1012, 8) oğlu Bhimapâla 1021 - 1026.

2. Lâhûr(Pencâb) Sih maharacaları (1799-1849 = 50): 1) Rancit Singh 1799, 2) oğlu Harak Singh 1839, 3) oğlu Nao Nahal Singh 1840, 4) 2 zevcesi Çand Kaur 1840, 5) 1 oğlu Şîr Singh 1841, 6) kardeşi Dalip Singh 1843 - 1849.

3. Patiyâle(Patiala) Sih maharacaları (1762 - 1948 = 146): 1) 'Alâ Singh 1762, 2) torunu 'Amar Singh 1765, 3) oğlu Ṣâḥib Singh 1781, 4) oğlu Kerem Singh 1813, 5) oğlu Narindar Singh 1845, 6) oğlu Mohindar Singh 1862, 7) oğlu Racindar Singh 1876, 8) oğlu Bhupindar Singh 1900, 9) oğlu Yadavindar Singh 1928 - 1948 ve sonraki yıllarda ismen mihrâce.

4. Varanasi(Benâres)'de Gahadavala Hânedânı(1080? - 1200? = 120?): Râcpûtlar'ın Rathor boyundandır, Guurîler'ce yıkıldı (târihler yaklaşık): 1) Çandra Dêva 1080, 2) oğlu Madanapâla 1100, 3) oğlu Govinda Çandra 1114, 4) oğlu Vicaya Çandra 1155, 5) oğlu Caya Çandra 1170, 6) oğlu Haris Çandra 1194-1200.

5. Cecakabhukti(=Bundelhand)'de Çandella Hânedânı(831 - 1315 = 484): Râcpût asıllıdır. Târihlerin hepsi tahmînîdir: 1) Nannuka Çandra-Varman 831, 2) oğlu Vakpati, 3) oğlu ti 850, 4) kardeşi Vicayasakti, 5) oğlu Rahila, 6) oğlu Harşa 900, 7) oğlu Yaso-Varman 925, 8) oğlu Dhanga 950, 9) oğlu Ganda 1002, 10) oğlu Vidyadhara 1018, 11) oğlu Vicayapala 1022, 12) oğlu Devendra-Varman 1051, 13) kardeşi Kirti-Varman 1070, 14) oğlu Sallakşana-Varman 1100, 15) oğlu Caya-Varman 1117, 16) 13 oğlu Prithvi-Varman 1125, 17) oğlu Madana-Varman 1129, 18) torunu Paramardi 1165, 19) oğlu Trailokya-Varman 1202(1203'te ihtidâ etti ve Delhi sultânlarına tâbî oldu ve bu sûretle hânedân devâm etti), 20) oğlu Vira-Varman I 1247, 21) oğlu Bhoca-Varman 1286, 22) kardeşi Hammira-Varman 1289, 23) Vira-Varman II 1315-1315.

6. Sind'de Şâh Hânedânı(643 - 724 = 81): Târihler takrîbîdir: 1) Şâh 643, 2) kardeşi Çandar 671, 3) 1 oğlu Dahir 679, 4) oğlu Hullişâh 712, 5) Sisah 724-724. Daha önceki bir Budist hânedânın yerine geçtiler ki selefleri hakkında bilgimiz yoktur. Müslüman Arablar'ca ortadan kaldırılıp Emevî devletine katıldılar.

7. Gwalior(Gwalyâr)'un Sidhia Maharacaları (1726 - 1948 = 222): Marathalar'ca Timurlu imparatorluğundan alınan, fakat Timurlu pâdişâhına tâbî olarak kurulan Hindû devleti: 1) Ranaci Râo Sidhia 1726, 2) oğlu Cayappa 1745, 3) oğlu Cankoci I 1755, 4) 1 oğlu Madhava Râo I 1761, 5) kardeşinin torunu Dewlet Râo 1794, 6) oğlu Cankoci Râo II 1827, 7) oğlu Cayaci Râo 1843, 8) oğlu Madhava Râo II 1886, 9) oğlu Civaci Râo 1925-1948, bu târihten sonra ismen maharacalığı devâm etti.

8. Racastân'da "Guhila Râná'ları" ve devâmı olan Mêwar maharâná'ları ki Udeypûr maharacalığı hânedânıdır ve Râcpût hânedânlarının en soylusu ve başı sayılır (730-1949 = 1219): 1433'e kadar târihler takrîbîdir. Sisodia hânedânı da denir. Önce Çitor olan taht şehirleri, Timurlular zamânında Udeypûr'a taşındı. Delhi Müslüman sultânlarına, Timuroğulları'na ve İngiltere'ye tâbî olarak hayatlarını devâm ettirdiler. 1568'den önce, Timuroğulları'na itâat etmeden, uzun müddet bütün Racastân'a da hâkim oldular. 1) Hommana I Bappa 730, 2) Mattata 753, 3) Bhartripatta I, 4) Simha, 5) oğlu Homnana II, 6) oğlu Mahayaka, 7) oğlu Homnana III, 8) oğlu Bhattripatta II 940, 9) oğlu Allata 950, 10) oğlu Naravahana 960, 11) oğlu Salivahana 971, 12) oğlu Saktikumara 977, 13) oğlu Ambaprasada, 14) kardeşi Suçi-Varman, 15) kardeşi Nara-Varman, 16) kardeşi Ananta-Varman, 17) kardeşi Kirti-Varman, 18) Yogaraca, 19) Vairata, 20) Hamsapala, 21) Vairi Singh, 22) Vicaya Singh 1108, 23) Ari Singh I, 24) Çoda Singh, 25) Vikrama Singh, 26) Râná Singh 1168, 27) oğlu Kşema Singh, 28) oğlu Samanta Singh 1171, 29) kardeşi Kumara Singh, 30) Mathana Singh, 31) Padma Singh, 32) Caitra Singh 1213, 33) oğlu Teca Singh 1260, 34) oğlu Samara Singh 1273, 35) oğlu Ratna Singh I 1302, 36) 26'nan dâmâdı Lahana Singh 1303, 37) yeğeni Hammir I 1314, 38) oğlu Kşetra Singh 1378, 39) oğlu Lakşa Singh 1405, 40) oğlu Mokala 1420, 41) oğlu Kumbhakarna 1433, 42) oğlu Udaya Karan 1468, 43) kardeşi Rayamalla 1473, 44) oğlu Sangrama Singh I 1509, 45) oğlu Ratna Singh II 1528, 46) kardeşi Bikramacit 1532, 47) 44'ün yeğeni Ranbir 1535, 48) 44 oğlu Udaya Singh 1537, 49) oğlu Pratap Singh I 1572, 50) oğlu Amar Singh I 1597, 51) oğlu Karan 1620, 52) oğlu Cagat Singh I 1628, 53) oğlu Râcâ Singh I 1652, 54) oğlu Caya Singh 1680, 55) oğlu Amar Singh II 1699, 56) oğlu Sangrama Singh II 1711, 57) oğlu Cagat Singh II 1734, 58) oğlu Pratap Singh II 1752, 59) oğlu Râcâ Singh II 1754, 60) 57 oğlu Ari Singh II 1761, 61) oğlu Hammir II 1773, 62) kardeşi Bhim Singh 1778, 63) oğlu Cawân Singh 1828, 64) mânevî oğlu Serdâr Singh 1838, 65) mânevî kardeşi Sarup Singh 1842, 66) mânevî yeğeni Sambhu 1861, 67) babasının yeğeni Succan Singh 1874, 68) 56'nın 6. batın torunu Fateh Singh 1884, 69) oğlu Bhôpâl Sing 1930 - 1949.

9. Racastân'da Mârwâr = Cadhpûr râcâ, sonra maharâcâları (1382 - 1949 = 567): Daha önce Rathor râcâsı idiler. Hânedân, Gahadavala hânedânı yerine Rathor râcâsı oldu. Bikaaner mihrâceleri, bu hânedânın bir dalıdır. Mârwâr bölgesinin merkezi Codhpûr'dur: 1) Çunda Râo 1382, 2) oğlu Kanha, 3) kardeşi Sata, 4) kardeşi Rânâmalla, 5) oğlu Codha 1438, 6) oğlu Satal 1488, 7) kardeşi Suca 1491, 8) torunu Ganga 1515, 9) oğlu Malladêva 1532, 10) oğlu Udaya Singh Râcâ 1584, 11) oğlu Sura Singh 1595, 12) oğlu Gaca Singh 1620, 13) oğlu Ceswant Singh I 1638, 14) oğlu Acit Singh 1680, 15) oğlu Mahrâcâ Abhaya Singh 1725, 16) oğlu Rama Singh 1750-1751 + 1752-1773, 17) 14 oğlu Baht Singh 1751-1752, 18) oğlu Vicaya Singh 1752-1752 + 1773-1792, 19) torunu Bhim Singh 1792, 20) 18'in torunu Man Singh 1803, 21) 14'ün 5. batın torunu Taht Singh 1843, 22) oğlu Ceswant Singh II 1873, 23) oğlu Serdâr Singh 1895, 24) oğlu Sumer Singh 1911, 25) kardeşi Umaydo Singh 1918, 26) oğlu Hanwant Singh 1947-1949 ve sonra ismen mihrâce.

10. Racastân'da Rathor râcâları ki 1669'da Bikaaner mihrâcesi unvânını aldılar (1465-1949=484): 1) yukarıda 9 numara ile gösterilen Mârwâr(Côdhpûr)'ın 5. râcâsı Codha'nın (ölm. 1488) oğlu Bika Râo 1465, 2) oğlu Naro 1504, 3) kardeşi Lunkaren

1505, 4) oğlu Cetsi 1526, 5) oğlu Kalyan Singh 1542, 6) oğlu Râcâ Raya Singh 1571, 7) oğlu Dalpat Singh 1612, 8) kardeşi Sur Singh 1613, 9) oğlu Karan Singh 1631, 10) oğlu Maharâcâ Anup Singh 1669, 11) oğlu Sarup Singh 1698, 12) kardeşi Sucan Singh 1700, 13) oğlu Zorawar Singh 1736, 14) 12'nin yeğeni Gaca Singh 1745, 15) oğlu Râcâ Singh 1787, 16) oğlu Pratap Singh 1787, 17) 14 oğlu Surat Singh 1787, 18) oğlu Ratan Singh 1828, 19) oğlu Serdâr Singh 1851, 20) 14'ün torununun oğlu Dungar Singh 1872, 21) kardeşi Ganga Singh 1887, 22) oğlu Sadul Singh 1943-1949 ve sonra ismen mihrâce.

11. Racastân'da Kaçwaha râcâları ki sonra Ambêr (Ceypûr) mihrâcesi olmuşlardır (1128 - 1949 = 821): 1276'ya kadar târihler takrîbîdir. XII. asırda Ceypûr şehrini kurup merkez yaptılar. Timurlular devrinde en büyük Racastân devleti olup Timurlular'a çok hizmet ettiler: 1) Dulha Râo 1128, 2) oğlu Kankal 1136, 3) oğlu Maydal, 4) oğlu Hunadêwa, 5) oğlu Kantal I, 6) oğlu Pucanadêwa 1185, 7) oğlu Malesi, 8) oğlu Byalc, 9) oğlu Râcâdêwâ, 10) oğlu Kilhan, 11) oğlu Kantal II 1276, 12) oğlu Cansi, 13) oğlu Udayakarna, 14) oğlu Nara Singh, 15) oğlu Banbir, 16) oğlu Udha Râo, 17) oğlu Çandrasena, 18) oğlu Prithvi I 1502, 19) oğlu Bhima 1534), 20) kardeşi Ratan, 21) kardeşi Baharmalla 1547, 22) oğlu Bahgwan Das, 23) oğlu Man Singh I 1589, 24) oğlu Cagat Singh I 1614, 25) kardeşi Bhao Singh 1614, 26) 24'ün torunu Caya Singh I 1622, 27) oğlu Rama Singh I 1667, 28) torunu Bishan Singh 1688, 29) oğlu Sawai Caya Singh II 1700 (Ceypûr şehrini 1728'dc bu kurup Ambêr'den buraya taşındı) 30) oğlu İşwari Singh 1743, 31) kardeşi Madhu Singh I 1750, 32) oğlu Pithvi Singh II 1768, 33) kardeşi Pratap Singh 1778, 34) oğlu Cagat Singh II 1803, 35) oğlu Caya Singh III 1818, 36) oğlu Rama Singh II 1835, 37) mânevî oğlu Sawai Madhu Singh II 1881, 38) mânevî oğlu Sawai Man Singh II 1922-1949 ve sonra ismen mihrâce.

12. Racastân'da Bundi maharâo'ları (1342 - 1949 = 607): Çauhan râo'ları olarak başladılar ve 1625'de Kotah ayrılarak ayrı mihrâcelik oldu. 1192 Guurî fethinden önce Ecmîr'de ayni Çauhan(Çahamana) Râcpût klanından bir racalık vardı ki sonuncuları Prithvirâcâ 1192'de Guurîler'e karşı maktûl olmuştu. 1) Dêwi Singh 1342?, 2) oğlu Samar Singh, 3) oğlu Napurci, 4) oğlu Mahrici, 5) oğlu Bar Singh, 6) oğlu Subhand Dêwa, 7) oğlu Narayn Das 1503, 8) oğlu Surac Mal, 9) oğlu Surthan 1531, 10) 7'nin yeğeni Arcun, 11) oğlu Surcan 1554, 12) oğlu Bhoca 1585, 13) oğlu Ratan 1607, 14) torunu Çhantra Sal 1631, 15) oğlu Bhao Singh 1658, 16) kardeşinin torunu Aniruddha Singh 1678, 17) oğlu Budh Singh 1706, 18) oğlu Dalcl Singh 1729, 19) oğlu Ummed Singh 1748, 20) oğlu Acit Singh 1770, 21) oğlu Bisan Singh 1770, 22) oğlu Ram Singh 1821, 23) mânevî oğlu Raghubir Singh 1889, 24) yeğeni İşwari Singh 1927, 25) mânevî oğlu Bahâdur Singh 1945-1949 ve sonra ismen mihrâce.

13. Racastân'da Kotah mihrâceleri (1625 - 1949 = 324): 1) Madhu Singh 1625 Bundi'nin 13. maharâo'su Ratan'ın (ölm.1631) oğludur, 2) oğlu Mokund Singh 1656, 3) oğlu Cagat Singh 1657, 4) 2'nin yeğeni Paim Singh 1669, 5) 1'in oğlu Kişor Singh I 1669, 6) oğlu Ram Singh I 1685, 7) oğlu Bhima Singh 1707, 8) oğlu Arcun Singh 1719, 9) kardeşi Durcan Sal 1723, 10) 6'nın torununun oğlu Acit Singh 1756, 11) oğlu Çhatra Sal I 1759, 12) kardeşi Goman Singh 1765, 13) oğlu Ummed Singh I 1770, 14) oğlu Kişor Singh 1819, 15) oğlu Ram Singh II 1828, 16) oğlu Çhatra Sal Singh II 1866, 17) mânevî oğlu Ummed Singh II 1889, 18) oğlu Bhima Singh II 1941 - 1949 ve sonra ismen mihrâce.

14. Racastân'da Bhati rawal'leri ki sonra Ceysalmir(Jaisalmer) maharawal'i oldular (1180-1949 = 769): târihler 1361'e kadar takrîbîdir. 1) Ceysel(Jaisal) 1180, 2) oğlu Salivahan I, 3) oğlu Beycel(Baijal), 4) 1 oğlu Kelan, 5) oğlu Çacigdêwa I 1219, 6) torunu Karan Singh I 1250, 7) Lakhasena 1278, 8) Punyapala, 9) 6'nın kardeşi Cait Singh I 1281, 10) oğlu Mulrâcâ I 1300, 11) 4'ün torununun oğlu Duda, 12) 10'un yeğeni Ghar Singh 1331, 13) kardeşi Gehar 1361, 14) oğlu Lakhmana, 15) Bairi Singh 1436, 16) oğlu Çaçigdêwa II 1448?, 17) oğlu Devidas 1467, 18) oğlu Cait Singh II 1496, 19) oğlu Karan Singh II 1528, 20) 17 oğlu Lunkaran 1528, 21) oğlu Malladêwa 1550, 22) oğlu Har Râcâ 1561, 23) oğlu Bhima 1577, 24) kardeşi Kalyandas 1613, 25) oğlu Manohardas 1650, 26) 21'in torununun oğlu Sabal Singh 1650, 27) oğlu Amar Singh 1661, 28) oğlu Ceswant Singh 1702, 29) torunu Budh Singh 1707, 30) 28'in oğlu Tec Singh 1721, 31) oğlu Sawai Singh 172, 32) kardeşi Akhai Singh 1722, 33) oğlu Mulrâcâ II 1762, 34) torunu Gaca Singh 1819, 35) yeğeni Rancit Singh 1846, 36) kardeşi Bairi Sal 1864, 37) mânevî oğlu Salivahan II 1891, 38) 1'in neslinden Cewâhir Singh 1914, 39) Girdhar Singh (oğlu) 1949.

15. Racastân'da Bharatpur Mihrâceleri (1722 - 1948 = 226): Hânedân Cat'tır: 1) Badan Singh 1722, 2) mânevî oğlu Surac Mal 1756, 3) oğlu Cewâhir Singh 1763, 4) kardeşi Ratan Singh 1768, 5) oğlu Kesri Singh 1769-1774, 6) 2 oğlu Rancit Singh 1785, 7) oğlu Randhir Singh 1805, 8) kardeşi Baldeo Singh 1823, 9) babasının yeğeni Durcan Singh 1825, 10) 8 oğlu Balwant Singh 1826, 11) oğlu Ceswant Singh 1853, 12) oğlu Ram Singh 1893, 13) oğlu Bricendra Sawai Kişan Singh 1900, 14) oğlu Bricendra Singh 1929-1948 ve sonra ismen mihrâce.

16. Mâlwa'da Kşatpara Hânedânı(110-395=285): Bütün târihler takrîbîdir. Hâkimiyetleri Gücerât'a da taştı. Guptalar'ca ilhâk edildi. 1) Caştana M.S. 110, 2) torunu Rudradaman I, 3) oğlu Damacadasri I 170, 4) oğlu Civadaman 175-175 + 197-200, 5) Rudrasimha I 175-188 + 191-197, 6) İsvaradatta 188-191, 7) 5 oğlu Rudrasena I 200, 8) kardeşi Sanghadaman 222, 9) kardeşi Damasena 223, 10) oğlu Yasodaman I 238, 11) kardeşi Vicayasena 240, 12) kardeşi Damacadasri II 250, 13) yeğeni Rudrasena II 255, 14) oğlu Visvasimha 279, 15) kardeşi Bhartridaman 282, 16) Rudrasimha II 304, 17) oğlu Yasodaman II 316, 18) Rudradaman II 332, 19) oğlu Rudrasena III 348, 20) hemşîre-zâdesi Simhasena 380, 21) oğlu Rudrasena IV, 22) Rudrasimha III 388-395.

17. Mâlwa'da Paramara Hânedânı (800 - 1305 = 505): Bütün târihler takrîbîdir. Râcput olan hânedân, Delhi sultânlarınca ilhâk edildi. 1) Upendra 800, 2) oğlu Vairisimha I 818, 3) oğlu Siyaka I 843, 4) oğlu Vakpati 893, 5) oğlu Vairisimha II 918, 6) oğlu Siyaka II 948, 7) oğlu Vakpatiraca 974, 8) kardeşi Sindhuraca 995, 9) oğlu Bhoca I 1010, 10) oğlu Cayasimha I 1055 (Gaznelıler'e tâbî oldu ve artık devlet bir prenslik hâline düşerek devâm etti), 11) 8 oğlu Udayaditya 1060, 12) oğlu Lakşmanadeva 1087, 13) kardeşi Naravarman 1097, 14) oğlu Yasavarman 1134, 15) oğlu Cayavarman I 1142, 16) oğlu Vindhyavarman 1160, 17) oğlu Subhatavarman 1193, 18) oğlu Arcunavarman I 1210, 19) 15'in kardeşinin torunu Devapala 1218, 20) Ceytugideva(oğlu) 1239, 21) kardeşi Cayavarman II 1256, 22) Cayasimha II 1269, 23) Arcunavarman II 1274, 24) Bhoca II 1283, 25) Mahlakadeva 1305'e kadar.

18. İndûr'un(Indore) Holkar mihrâceleri(1728 - 1948 = 220): Maratha hânedânlarından biridir. 1) Malhar Râo Holkar (doğ. 1689) 1728, 2) torunu Malle Râo

1764, 3) annesi Ahalya Bâi(doğ.1725) 1766, 4) Tukoci Holkar 1795, 5) oğlu Ceswant Râo I 1798, 6) oğlu Malhar Râo II 1811, 7) oğlu Hari Râo 1834, 8) oğlu Tukoci Râo II 1843, 9) oğlu Şivaci Râo 1886, 10) oğlu Tukoci Râo III 1903, 11) oğlu Ceswant Râo II 1926 - 1948 ve sonra ismen mihrâce.

19. Gücerât'ta Vallabhi'de Maitraka Hânedânı (475 - 767 = 292): Bütün târihler takrîbîdir. Râcput'tur. Merkezleri Vallabhi şehri idi. Gupta imparatorluğunun dağılması ile ortaya çıktı. Sind'den gelen Müslüman Arablar(Abbâsîler) tarafından yıkıldığı sanılıyor. 1) Bhatarka 475, 2) oğlu Dharasena I, 3) kardeşi Dronasimha 500, 4) kardeşi Dhruvasena I 525, 5) kardeşi Dharapatta 545, 6) oğlu Guhasena 556, 7) oğlu Dharasena II 570, 8) oğlu Siladitya I 606, 9) kardeşi Haragraha I 616, 10) oğlu Dharasena III 623, 11) kardeşi Dhruvasena II 640, 12) oğlu Dharasena IV 644, 13) 8'in torunu Dhruvasena III 651, 14) kardeşi Haragraha II 656, 15) yeğeni Siladitya II 662, 16) oğlu Siladitya III, 17) oğlu Siladitya IV, 18) oğlu Siladitya V, 19) oğlu Siladitya VI 766-767.

20. Gücerât'ta Anhilavara'da Çolukya Hânedânı (940 - 1244 = 304): Bütün târihler takrîbîdir. Solanki hânedânı da denir. 1) Mulrâcâ I 940, 2) oğlu Çamundarâcâ 995, 3) oğlu Vallabharâcâ 1010, 4) kardeşi Durlabharâcâ 1010, 5) yeğeni Bhima I 1022, 6) oğlu Karnadeva 1064, 7) oğlu Cayasimha I 1094, 8) 6'nın kardeşinin torununun oğlu Kumarapala 1145, 9) yeğeni Acayapala 1171, 10) oğlu Mulrâcâ II 1176, 11) kardeşi Bhima II 1178-1241, 12) Cayasimha II 1223-1223, 13) Tirbhuvanapala 1241-1244.

21. Gücerât'ta Anhilavara'da Vaghela Hânedânı (1244-1304=60): yukarıdaki Çolukya hânedânı yerine geçti. Râcpût'tur. Halaçlar (Delhi sultânları) tarafından ilhâk edildi. Rewa mihrâceleri, bu hânedânın bir dalıdır. Bütün târihler takrîbîdir. 1) Visala 1244, 2) yeğeni Arcuna 1262, 3) oğlu Sarangadeva 1275, 4) yeğeni Karnadeva 1297 - 1304.

22. Gücerât'ta Çudsama Hânedânı(845 - 1472 = 627): Râcpût'tur. Gücerât sultânlarınca ortadan kaldırıldı. 1) Çandraçud 845, 2) torunu Mulrâcâ 907, 3) oğlu Vişvara 915, 4) oğlu Graharipu 940, 5) oğlu Kawat I 982, 6) oğlu Mahipala I 1003-1010, fâsıla, 7) oğlu Navghan I 1020, 8) oğlu Hengar I 1044, 9) oğlu Navghan II 1067, 10) oğlu Hengar II 1094-1113, fâsıla, 11) oğlu Navghan III 1125, 12) oğlu Kawat II 1140, 13) oğlu Caya Singh I 1152, 14) oğlu Raya Singh 1184, 15) oğlu Mahipala II 1184, 16) oğlu Caya Malla 1201, 17) oğlu Mahipala III 1230, 18) oğlu Hengar III 1253, 19) oğlu Mandlik I 1260, 20) oğlu Navghan IV 1306, 21) oğlu Mahipala IV 1308, 22) oğlu Hengar IV 1325, 23) oğlu Caya Singh 1352, 24) oğlu Mahipala V 1369, 25) oğlu Mukola Singh 1373, 26) oğlu Mandlik II 1397, 27) kardeşi Melag 1400, 28) oğlu Caya Singh III 1415, 29) oğlu Mahipala VI 1440, 30) oğlu Mandlik III 1451 - 1472.

23. Gücerât'ta Cadeca râo'ları ki sonra Kaçh(Cutch) maharâo'su oldular(1548 - 1948 = 400): Râcpût'tur. Sind'den gelerek burada devlet kurdular ve Timuroğulları'na tâbî oldular. 1) Hengar I 1548, 2) oğlu Bharmal I 1585, 3) oğlu Bhocarâcâ 1631, 4) 2'nin torunu Hengar II 1645, 5) kardeşi Tamaçi 1654, 6) oğlu Rayadhan I 1662, 7) oğlu Pragmal I 1697, 8) oğlu Goci I 1715, 9) oğlu Desal I 1718, 10) oğlu Laha 1741, 11) oğlu Goci II 1760, 12) oğlu Rayadhan II 1778, 13) oğlu Bharmal II 1814, 14) oğlu Desal II 1819, 15) oğlu Pragmal II 1860, 16) oğlu Hengar III 1876, 17) oğlu Vicayarâcâ 1942, 18) oğlu Madan Singh 1948.

24. Güccrât'ta Barûda (Baroda) mihrâceleri olan Geykwâr Maratha Hânedânı (1721 - 1949 = 228): 1) Pilaci Râo Geykwâr 1721, 2) oğlu Damâci Râo 1732, 3) oğlu Govind Râo 1768-1771 + 1793 - 1800, 4) kardeşi Sayaci Râo I 1771-1789, 5) kardeşi Fâtih Singh (nâib) 1771-1789, 6) kardeşi Manaci Râo 1789-1793, 7) 3 oğlu Anand Râo 1800, 8) kardeşi Sayaci Râo II 1818, 9) oğlu Ganpat Râo 1847, 10) kardeşi Hande Râo 1856, 11) kardeşi Malhar Râo 1870, hal'inden sn. 12) 10'un mânevî oğlu Sayaci Râo III 1875, 13) torunu Pratap Singh 1939-1949 ve sn.ismen mihrâce.

25. Keşmir'de Karota Hânedânı (596-857 = 261): 1) Durlabhavardhana 596, 2) Durlabhaka 632, 3) Çandrapida 682, 4) Tarapida 682, 5) Muktapida Lalitaditya 695, 6) oğlu Kuvalayapida 732, 7) kardeşi Vayraditya Bappiyaka 733, 8) oğlu Prithivyapida I 740, 9) kardeşi Sangramapida 744, 10) kardeşi Cayapida 751, 11) Cacca 782, 12) 10 oğlu Lalitapida 785, 13) kardeşi Prithivyapida II 797, 14) Çippatacayapida 804, 15) 7'nin torunu Acitapida 816, 16) 13 oğlu Anangapida, 17) 15 oğlu Utpalapida 857'ye kadar.

26. Keşmir'de Utpala Hânedânı (857 - 939 = 82): 1) Avantivarman 857, 2) oğlu Şankaravarman 884, 3) oğlu Gopalavarman 903, 4) kardeşi Samkatavarman 905, 5) 2'nin zevcesi Sugandha 905, 6) 1'in kardeşinin torunu Nircitavarman 907-907 + 923-924, 7) oğlu Partha 907-923 + 936-936, 8) 6 oğlu Çakravarman 924-935 + 936-936, 9) 6 oğlu Suravarman I 935-936, 10) Sambhuvardhana 936, 11) 7 oğlu Unmattavanti 938, 12) Suravarman II 939-939.

27. Keşmir'de Yasaskara Dêwâ Hânedânı(939 - 1338 = 399): 1000'lerden itibâren Gazneliler'e ve sonraki Hindistan Türk sultânlarına tâbî. 1) Yasaskaradeva 939, 2) oğlu Samgramadeva I 948, 3) Parvagupta 949, 4) oğlu Kşemagupta 950, 5) oğlu Abhimanyu 958, 6) oğlu Nandigupta 972, 10) kardeşi Tribhuvana 973, 11) kardeşi Bhimagupta 975, 12) 4 zevcesi Diddâ 980, 13) yeğeni Samgramaraca 1003, 14) oğlu Hariraca 1028, 15) kardeşi Ananta 1028, 16) oğlu Kalasa 1063, 17) oğlu Utkarşa 1089, 18) kardeşi Harşa 1089, 19) Uççala 1101-1112, 20) kardeşi Salhana 1111-1112, 21) kardeşi Sussala 1112-1120 + 1121-1128, 22) 18'in torunu Bhikşaçara 1120-1121, 23) 21 oğlu Cayasimha 1131-1131 + 1132-1155, 24) 19 kardeşi Lothana 1131-1131, 25) 21 oğlu Mallarcuna 1131-1132, 26) 23 oğlu Paramanuka 1155, 27) oğlu Vantideva 1165, 28) Vuppadeva 1172, 29) kardeşi Cassaka 1181, 30) oğlu Cagadeva 1199, 31) oğlu Racadeva 1213, 32) oğlu Samgramadeva II 1236, 33) oğlu Ramadeva 1252, 34) oğlu Lakşmanadeva 1273, 35) Simhadeva 1286, 36) kardeşi Suhadeva 1301, 37) 39'un 1. zevci Rinçana Şadrü'd-Dîn(Müslüman) 1320, 38) 39'un 2. zevci Udayanadeva 1323, 39) 36'nın kızı Kotadevi 1338-1338.

28. Ladah Hânedânı(1555-1842 = 287): Târihler 1616'ya kd. takrîbîdir. Keşmîr'in orta kuzeyidir ki kuzeyi Doğu Türkistân'ın güneyidir ve doğuda Tibet uzanır. Merkezi Leh'dir (şehrin yüksekliği 3.434 m). Karakurum dağlarının güney-doğu etekleridir. X. asırda Tibet krallık hânedânının bir dalı burada bir prenslik kurdu. XVI. asırda başka bir Tibetli Budist hânedan yerine geçti ki burada ele aldığımızdır ve bu da 1842'de Keşmîr mihrâceliği tarafından ilhâk edildi. 1) bKra-sis-rnam-rgyal 1555, 2) yeğeni Ts'e-dban-rnam-rgyal 1575, 3) kardeşi rNam-rgyal-mgon-po 1595-1600, 4) kardeşi 'Jam-dbyangs-rnam-rgyal 1595-1616, 5) oğlu Seng-ge-rnam-rgyal 1616-1623 + 1624-1642, 6) kardeşi Nor-bu-rnam-rgyal 1623-1624, 7) 5 oğlu b-De-ldan-rnam-rgyal 1642, 8) torunu Nyi-ma-rnam-rgyal 1694, 9) oğlu bDe-skyong-rnam-rgyal 1729, 10)

oğlu P'un-tsongs-rnam-rgyal 1739, 11) oğlu Ts'e-dbang-rnam-rgyal 1753, 12) oğlu Ts'e-brtan-rnam-rgyal 1782, 13) kardeşi Ts'e-dpal-rnam-rgyal 1802-1837 + 1839-1840, 14) oğlu Ts'e-dban-rab-brtan-rnam-rgyal 1830-1837, fâsıla 1837-1839, 15) oğlu Kun-dga--rnam-rgyal 1840-1842.

29. Nepâl'de Raghavadeva Hânedânı (879-1046 = 167): Bütün târihler takrîbîdir. IV. asırdan beri hüküm süren ve târîhi hakkında bir şey bilinmiyen Likçavi hânedânını devirerek Nepâl'i ele geçirdi. 1) Raghavadeva 879, 2) Cayadeva, 3) Vikramadeva, 4) Narendradeva I, 5) Gunakamadeva I, 6) Udayadeva, 7) Nirbhayadeva 1008, 8) Rudradeva 1008, 9) Bhoca 1015, 10) Lakşmikamadeva I 1015, 11) Cayakamadeva 1039-1046.

30. Nepâl'de Şakuri(Thakuri) Hânedânı(1046-1201 = 155): 1) Bhaskaradeva 1046, 2) Baladeva 1059, 3) Pradyumnakamadeva 1064, 4) Nagaryunadeva, 5) Şankaradeva 1068, 6) Vamadeva 1080, 7) Harşadeva 1090, 8) Sivadeva 1118, 9) İndradeva 1128, 10) Manadeva, 11) Narendradeva II, 12) Anandadeva 1146, 13) Rudradeva, 14) Amritadeva 1176, 15) Ratnadeva, 16) Somesvaradeva, 17) Gunakamadeva II 1187, 18) Lakşmikamadeva II 1193, 19) Vicayakamadeva 1196-1201.

31. Nepâl'de Malla Hânedânı (1201 - 1768 = 567): 1722 ve Patan dalında 1763'e kd. târihler takrîbîdir. 1) Arimalladeva 1201, 2) Ranasura 1216, 3) Abhayamalla 1216, 4) Cayadevamalla 1235, 5) Cayabhimadeva 1258, 6) Cayasimhamalla 1271, 7) Anantamalla 1274, 8) Cayanandadeva 1310, 9) Cayarudramalla 1320-1326, 10) Cayarimalla 1320-1344, 11) 8 oğlu Cayaracadeva 1347, 12) oğlu Caynarcunamalla 1361, 13) Cayasthitimalla 1382, 14) oğlu Cayadharmamalla 1395-1408, 15) kardeşi Cayakitimalla 1395-1403, 16) kardeşi Cayacyotimalla 1395-1428, 17) oğlu Cayayakşamalla 1428, 18) oğlu Raynamalla 1482, 19) oğlu Suryamalla 1520, 20) oğlu Amaramalla 1530, 21) oğlu Narendharamalla 1538, 22) oğlu Mahendramalla 1560, 23) oğlu Sadasivamalla 1574-1583, 24) kardeşi Sivasimhamalla 1578-1680, 25) torunu Lakşminarasimhamalla 1620, 26) oğlu Pratapamalla 1641, 27) oğlu Cayanripendramalla 1674, 28) kardeşi Parthivendramalla 1680, 29) oğlu Bhupendramalla 1687, 30) oğlu Bhaskaramalla 1700, 31) 7'nin torununun oğlu Mahendrasimhamalla 1714, 32) 11'in kardeşinin kızının oğlu Cagaccayamalla 1722, 33) oğlu Cayaprakasamalla 1736-1768.- 1482'de krallık Katmandu (yukarıda görüldü) ve Bhatgaon(az aşağıda) dallarına ve 1620'de ayrıca Patan dalına ayrıldı. Bhatgaon ve Patan, bugün Katmandu'nun banliyöleridir. Buralarda oturan ayni hânedândan 3 kral, Nepâl'in doğu, güney ve kuzey (Katmandu) bölgelerine hükmettiler. Bhatgaon kralları (1482-1769 = 287): 1) 17. Nepâl kralı Cayayakşamalla'nın (ölm.1482, yk.bk.) oğlu Rayamalla 1482, 2) torunu Pranamalla 1519, 3) oğlu Vişvamalla 1547, 4) oğlu Trailokyamalla 1560, 5) oğlu Cagatcyotimalla 1613, 6) oğlu Naresamalla 1637, 7) oğlu Cagatprakasamalla 1644, 8) oğlu Citamitramalla 1673, 9) oğlu Bhupatindramalla 1696, 10) oğlu Rancitamalla 1722 - 1769.- Patan kralları (1620 - 1768 = 148): 1) 24. Nepâl kralı Sivasimhamalla'nın (ölm.1620, yk.bk.) torunu Siddhinarasimhamalla 1620, 2) oğlu Srinivasamalla 1661, 3) oğlu Yoganarendramalla 1684, 4) kızının oğlu Lokaprakasamalla 1705, 5) 2'nin kızının oğlu İndramalla 1706, 6) 3'ün oğlu Mahendramalla 1714, 7) Hrddhinarasimhamalla 1714, 8) Mahendrasimhamalnla (Katmandu krallığına ilâveten) 1717, 9) Cayayogaprakasamalla 1722, 10) 5'in kızının oğlu Vişnumalla 1729, 11) 8'in hemşîresinin zevci Rayyaprakasamalla (Katmandu krallığına ilâveten) 1745, 12) Vişvacitamalla 1758, 13) Cayaprakasamalla (Katmandu'ya ilâveten) 1760, 14) Rancitamalla 1761, 15) Dalamardana Şâh (ilk Gurha Nepâl kralının kardeşi) 1763, 16) Tecanarasimhamalla 1765-1768.

32. Nepâl'de Karnataka Hânedânı (1324-1418 = 94): Târihler takrîbîdir. 1) Harisimha 1324, 2) Matisimha 1387, 3) Saktisimha 1413-1418. Bihâr'ın kuzeyinde Tirhut'tan gelen bir Râcpût hânedânıdır.

33. Nepâl'de Gurha Hânedânı (1768'den günümüze): 1) Prithvi Narayan Şâh 1768, 2) oğlu Pratap Singh Şâh 1775, 3) oğlu Rânâ Bahâdur Şâh 1778, 4) oğlu Girvana Cudha Bikram Şâh 1799, 5) oğlu Racendra Bir Bikram Şâh 1816, 6) oğlu Surendra Bir Bikram Şâh 1847, 7) torunu Pritvi Bir Bikram Şâh 1881, 8) oğlu Tribhuvana Bir Bikram Şâh 1911, 9) oğlu Mahendra Bir Bikram Şâh 1955, 10) oğlu Birendra Bir Bikram Şâh 1972'den günümüze.

34. Sıkkım mihrâceleri olan Namgyal Hânedânı(1642 - 1975 = 333): Sıkkım, Nepâl ile Bhutân arasındaki küçük ülkedir. Tibetli olan âilenin Tibetce adı Rnam-rgyal'dir. Mihrâcenin unvânı "çogyal"dir. 1975'de Hindistan'a ilhâk edildi. 1) Phuntsog Namgyal 1642, 2) oğlu Tansung Namgyal 1670, 3) oğlu Çador Namgyal 1686, 4) oğlu Gyurmed Namgyal 1717, 5) oğlu Namgyal Phuntsog 1733, 6) oğlu Tenzing Namgyal 1780, 7) oğlu Tsugphud Namgyal 1793, 8) oğlu Sidkeong Namgyal I 1863, 9) kardeşi Thutob Namgyal 1874, 10) oğlu Sidkeong Namgyal II 1914, 11) kardeşi Taşi Namgyal 1914, 12) oğlu Palden Thondup Namgyal 1963 - 1975.

35. Bengal'de Pala Hânedânı (750 - 1161 = 411): Bütün târihler takrîbîdir. Bengal, Orisa, Bihâr'ı içine alan bu mühim krallık, 1120'ye doğru Müslüman Türkler'e tâbî bir prenslik derekesine düşüp çok küçüldü. Budist'tir. 1) Gopala I 750, 2) oğlu Dharmapala 770, 3) oğlu Devapala 810, 4) 2'nin kardeşinin torunu Vigrahapala I 850, 5) oğlu Narayanapala 875, 6) oğlu Racyapala 908, 7) oğlu Gopala II 935, 8) oğlu Vigrahapala II 952, 9) oğlu Mahipala I 988, 10) oğlu Nayapala 1038, 11) oğlu Vigrahapala III 1055, 12) oğlu Mahipala II 1070, 13) kardeşi Şurapala 1075, 14) kardeşi Ramapala 1077, 15) oğlu Kumaapala 1120, 16) oğlu Gopala III 1125, 17) 14 oğlu Madanapala 1144 - 1161.

36. Bengal'de Sena Hânedânı (1030-1250 = 220): Bütün târihler takrîbîdir. Dekken asıllı olan hânedân, Müslüman Türkler'ce ilhâk edildi. 1) Samantasena 1030, 2) oğlu Hemantasena, 3) oğlu Vicayasena 1095, 4) oğlu Ballalasena 1159, 5) oğlu Lakşmanasena 1178, 6) oğlu Vişvarupasena 1205, 7) kardeşi Keşavasena 1220 - 1250.

37. Assam'da Kamarupa Hânedânı (355-1228 = 873): Bütün târihler takrîbîdir. 1) Puşyavarman 355, 2) oğlu Samudravarman 380, 3) oğlu Balavarman I 405, 4) oğlu Kalyanavarman 420, 5) oğlu Ganapativarman 440, 6) oğlu Mahendravarman 450, 7) oğlu Narayanavarman 485, 8) oğlu Bhutivarman 510, 9) oğlu Çandramuhavarman 555, 10) oğlu Sthitivarman 565, 11) oğlu Susthitavarman 585, 12) oğlu Supratisthitivarman 593, 13) kardeşi Bhaskaravarman 594, 14) Salastambha 650, 15) oğlu Vigrahastambha 675, 16) oğlu Palaka, 17) oğlu Kumara, 18) oğlu Vacradeva, 19) oğlu Harşadeva 725, 20) oğlu Balnavarman II 750-765, fâsıla, 21) Salambha 790, 22) kardeşi Arathi 810, 23) oğlu Harccaravarman 815, 24) oğlu Vanamalavarmadeva 835, 25) oğlu Cayamala 865, 26) oğlu Balavarman III 885-910- fâsıla, 27) Tyagasimha 970, 28) Brahmapala 990, 29) oğlu Ratnapala 1010, 30) torunu İndrapala 1040, 31) oğlu Gopala 1065, 32) oğlu Harşapala 1080, 33) oğlu Dharmapala 1095, 34) oğlu Cayapala 1120, 35) Vaidyadeva 1138, 36) Rayaridcva 1145, 37) oğlu Udayakarna, 38) oğlu Vallabhadeva 1175, 39) Vişvasundaradeva 1195 - 1228.

38. Assam'da Ahom Hânedânı(1228 - 1838 = 610): Şan veyâ Thai (Siyam) ırkıdır. 1819'da Birmanya'ca istîlâsından sonra 1838'de İngiltere'ce ilhâk edildi. 1) Sukafa 1228, 2) oğlu Suteufa 1268, 3) oğlu Subinfa 1281, 4) oğlu Suhaengfa 1293, 5) oğlu Suhrangfa 1332, 6) kardeşi Sutufa 1364-1376, fâsıla, 7) kardeşi Tyaohamti 1380-1389, fâsıla, 8) oğlu Sudangfa 1397, 9) Sucangfa 1407, 10) Sufakfa 1422, 11) Susenfa (oğlu) 1439, 12) oğlu Suhenfa 1488, 13) oğlu Supimfa 1493, 14) oğlu Dhingia Raca 1497, 15) oğlu Garhgaya Raca 1539, 16) Hora Raca 155, 17) Pratap Singh 1603, 18) Bhaga Raca 1641, 19) Nariya Raca 1644, 20) Cayadhvac Singh 1648, 21) Çakradhvac Singh 1663, 22) Udayaditya Singh 1669, 23) Ramdhvac 1673, 24) Suhung 1675, 25) 14'ün torununun oğlu Gobar Raca 1675, 26) Sucinfa 1675, 27) Sudaifa 1677, 28) Lara Raca 1679, 29) 25'in oğlu Gadadhar Singh 1681, 30) oğlu Rudra Singh 1696, 31) oğlu Siva Singh 1714, 32) kardeşi Pramatta Singh 1744, 33) kardeşi Racesvar Singh 1751, 34) kardeşi Lakşmi Singh 1769, 35) oğlu Gorinas Singh 1780, 36) 29'un torununun oğlu Kamalesvar Singh 1795, 37) kardeşi Çandrakant Singh 1811-1817 + 1819 - 1821, 38) 33'ün torununun oğlu Purandar Singh 1817-1819 + 1833-1838(ikinci saltanatı yalnız Yüksek Assam'da)(1821-18330 Birmanya hâkimiyeti).

39. Orissa'da Somavamsi Hânedânı (915-1118 = 203): Bütün târihler takrîbîdir. 1) Sivagupta 915, 2) oğlu Canamecaya Mahabhavagupta I 935, 3) oğlu Yayati Mahasigupta I 970, 4) oğlu Bhimaratha Mahabhavagupta II 1000, 5) oğlu Dharmaratha Mahasivagupta II 1015, 6) kardeşi Nahuşa Mahabhavagupta III 1020, 7) Çandihara Yayati Mahasivagupta III 1025, 8) oğlu Uddyotakesari Mahabhavagupta IV 1080 - 1118.

40. Orissa'da Ganga Hânedânı(1118-1434 = 316): Bütün târihler takrîbîdir. Hânedân, 500 yıllarından beri Kalinga prensi idi. Sonra Somavamsi'lerin yerine Orissa'ya hâkim olup Meysûr'a da (Mysore) yayıldılar. Meysûr'da saltanat süren Ganga hânedânı, bu hânedânın bir dalıdır. 1) Anantavarman Çodaganga 1118, 2) oğlu Kamarnava 1148, 3) kardeş Raghava 1157, 4) kardeşi Racaraca I 1171, 5) kardeşi Aniyankabhima I 1192, 6) oğlu Racaraca II 1205, 7) oğlu Aniyankabhima II 1216, 8) oğlu Narasimha I 1238, 9) oğlu Bhanudeva I 1264, 10) oğlu Narasimha II 1279, 11) oğlu Bhanudeva II 1306, 12) oğlu Narasimha III 1328, 13) oğlu Bhanudeva III 1352, 14) oğlu Narasimha IV 1378, 15) oğlu Bhanudeva IV 1414-1434.

41. Orissa'da Gacapati Hânedânı (1434 - 1541 = 107): 1) Kapilendra 1434, 2) oğlu Puruşottama 1467, 3) oğlu Prataparudra 1497, 4) oğlu Kaluadeva 1540, 5) kardeşi Kaharuadeva 1541-1541.

42. Orissa'nın son Hindû kralları (1541 - 1568 = 27): 1) Govindaraca Vidyadhara 1541, 2) oğlu Çakrapratapa 1549, 3) oğlu Narasimha Cana 1557, 4) kardeşi Raghurama Çhotra 1558, 5) Mukundadeva Hariçandana 1560-1568. Orissa, bu târihte Timuroğulları'nın Bengal eyâletine ilhâk edildi.

43. Maharaştra'da Satavahana Hânedânı (M.Ö. 271 - M.S. 174 = 445): Bütün târihler takrîbîdir. Satakarni ve Andhara hânedânları da denir. Dekken'e de hâkimdi. 1) Simuka M.Ö. 271, 2) Krişna 248, 3) Satakarni I 230, 4) Purnotsanga 220, 5) Skandastambhi 202, 6) Satakarni II 184, 7) Lambodara 128, 8) Apilaka 110, 9) Meghasvati 98, 10) Svati 80, 11) Skanddasvati 62, 12) Mrigendra Svatikarna 55, 13) Kuntala Svatikarna 52, 14) Svatikarna 44, 15) Pulumavi I 43, 16) Gaurakrişna 19, 17) Hala M.S. 6, 18) Mandulaka 7, 19) Purindrasena 12, 20) Sundara Svatikarni 33, 21)

Çakora Svatikarna 34, 22) Sivasvati 34, 23) Gautamiputra Satakarni 62, 24) Pulumavi II Vasişthiputra 86, 25) Siva Sri Satakarni 114, 26) Sivaskanda Satakarni 121, 27) Yacna Sri Satakarni 128, 28) Vicaya 157, 29) Çandra Sri Satakarni 163, 30) Pulumavi III166-174.

44. Maharaştra'da Vakataka Hânedânı (225 - 510 = 285): Bütün târihler takrîbîdir. Dekken'e de hâkimdi. 1) Vindhyasakti 255, 2) oğlu Pravarasena 275, 3) torunu Rudrasena I 335, 4) oğlu Prithvişena I 360, 5) oğlu Rudrasena II 385, 6) oğlu Divakarasena 390, 7) kardeşi Damodarasena 403, 8) yeğeni Narendrasena 440, 9) oğlu Prithvişena II 460, 10) 2'nin neslinden Harişena 480 - 510.

45. Maharaştra'da Badami'de Çalukya Hânedânı (543-757 = 214): Çalukyalar'ın Dekken'de hüküm süren dalıdır. 1) Pulakesin I 543, 2) oğlu Kirtivarman I 566, 3) kardeşi Mangalesa 597, 4) 2'nin oğlu Pulakesin II 609-642, fâsıla, 5) oğlu Vikramaditya I 655, 6) oğlu Vinayaditya 680, 7) oğlu Vicayaditya 696, 8) oğlu Vikramaditya II 733, 9) Kirtivarman II 746 - 757.

46. Maharaştra'da Raştrakuta Hânedânı (754 - 982 = 228): Çalukyalar'a tâbî bir prenslik iken onların yerine geçtiler ve 2 asır sonra gene Çalukyalar'ca ortadan kaldırıldılar. 1) Dantidurga 754, 2) amcası Krişna I 768, 3) oğlu Govinda I 783, 4) kardeşi Dhruva, 5) oğlu Govinda II 793, 6) oğlu Amoghavarşa I 814, 7) oğlu Krişna II 877, 8) torunu İndra I 915, 9) oğlu Amoghavarşa II 917, 10) kardeşi Govinda III 918, 11) 8'in kardeşi Amoghavarşa III 934, 12) oğlu Krişna III 939, 13) kardeşi Hottiga 968, 14) yeğeni karka Amoghavarşa IV 972, 15) 12'nin torunu İndra II 973 - 982.

47. Maharaştra'da Kalyana'da Çalukya Hânedânı (973 - 1200 = 227): Batı Dekken'e de hâkim oldular. 1) Badami kya hânedânının 7. kralı olan Vicayaditya'nın (ölm.733) 7. batın torunu Taila Ahavamalla 973, 2) oğlu Satyasraya İrivabedanga 997, 3) yeğeni Vikramaditya I 1008, 4) kardeşi Ayyana 1014, 5) kardeşi Cayasimha 1015, 6) oğlu Somesvara I 1042, 7) oğlu Somesvara II 1068, 8) kardeşi Vikramaditya II 1076, 9) oğlu Somesvara III 1127, 10) oğlu Cagadekamalla 1138, 11) kardeşi Tailapa 1151-1156, fâsıla, 12) oğlu Somesvara IV 1184-1200.

48. Maharaştra'da Kalyana'da Kalaçuri Hânedânı (1156-1184 = 28): Batı Dekken'de Kalyana merkez olmak üzere Çalukyalar'ın yerine geçti. 1) Biccala 1156, 2) oğlu Somesvara 1168, 3) kardeşi Sankama 1177, 4) kardeşi Ahavamalla 1180, 5) kardeş Singhana 1183-1184.

49. Maharaştra'da Devagiri'de Yadava Hânedânı (1185 - 1317 = 132): Târihler 1247'ye kadar takrîbîdir. Taht şehirleri Devagiri'dir. Çalukyalar'ın yerine geçtiler. Halaç hânedânı Delhi sultânlarınca ilhâk edildiler. Dekken ve Maharaştra'yı kaybeden Yadava hânedânı, en güneyde Vicayanagar imparatorluğunu kurdu. 1) Bhillama 1185, 2) oğlu Caitugi 1192, 3) oğlu Singhana 1200, 4) torunu Krişna 1247, 5) kardeşi Mahadeva 1261, 6) oğlu Amana 1271, 7) 4'ün oğlu Ramaçandra 1271, 8) oğlu Sankaradeva 1311, 9) Harapaladeva 1313 - 1317.

50. Maharaştra'da Satara'da Bhonsla Hânedânı (1674 - 1848 = 174): Taht şehirleri Satara olup ismen Timuroğulları'na tâbî iken İngiltere'ce hâkimiyetlerine son verildi. Hükümdarlar, çok geniş ülkelere hâkim olmakla berâber "râcâ" unvânı kullandılar. Pîşwâ denen vezîrlerinin sultası altında yalnız ismen saltanat sürdüler (1713'den îtibâren). 1) Şîwâcî I 4.1664, 2) oğlu Şambhucî I 1680, 3) kardeşi Râcâram 1689, 4) zevcesi Tara Bai 1700, 5) 2 oğlu Şâhu I 1708, 6) 3 torunu Ramarâcâ 1749, 7) mânevî oğlu Şâhu II 1777, 8) oğlu Pratap Singh 1808, 9) kardeşi Şahci Râcâ 1839-1848.

51. Kolhapûr mihrâceleri (1700-1949 = 249): Bhonsla hânedânının bir dalıdır. 1) Satara Bhonsla hânedânının 3.'sü olan Râcâram (ölm.1700)'ın oğlu Şîwâcî I 1700, 2) kardeşi Şambhucî 1712, 3) mânevî oğlu Şîwâcî II 1760, 4) oğlu Şambhu 1812, 5) kardeşi Şâhacî I 1821, 6) oğlu Şîwâcî III 1837, 7) mânevî oğlu Râcâram I 1866, 8) mânevî oğlu Şîwâcî IV 1870, 9) mânevî oğlu Şâhu 1883, 10) oğlu Râcâram II 1922, 11) mânevî oğlu Şîwâcî V 1940. 12) 10'un diğer mânevî oğlu Şâhacî II 1947-1949 ve sn. ismen.

52. Nagpûr mihrâceleri (1738 - 1853 = 115): Bhonsla hânedânının bir dalıdır. 1) Raghucî I 1738, ünlü Şiwâcî'nin (ölm. 1680) dedesinden inmiştir. 2) oğlu Cânocî 1755, 3) kardeşi Mudhocî I 1772, 4) oğlu Raghucî II 1788, 5) yeğeni Mudhocî II 1816, 6) 4'ün torunu Raghucî III 1818 - 1853. İngiltere'ye ilhâk edildi.

53. Peşwâ Hânedânı (1713 - 1818 = 105): Marathalar'ın diktatör vezîrleri ve devletin gerçek yöneticileri oldular. 1) Balacî Vişvanaş 1713, 2) oğlu Bâcî Râo I 1720, 3) oğlu Balacî Bâcî Râo 1740, 4) oğlu Madhava Râo Ballal 1761, 5) kardeşi Narayan Râo 1772, 6) 2 oğlu Raghunaş Râo 1773, 7) 5 oğlu Madhava Râo Narayan 1774, 8) 6 oğlu Çimnacî Appa 1796, 9) kardeşi Bâcî Râo II 1796-1818.

54. Andhra Prâdeş (Hayderâbâd)'de (Doğu Dekken)(Telûğû dili sâhası) Vengi'de İkşvaku Hânedânı (220 - 295 = 75): Târihler takrîbîdir. 1) Sri Santamula I 220, 2) oğlu Virapurisadatta 240, 3) oğlu Sri Santamula II 260, 4) oğlu Rudrapurisadatta 284-295. Vengi, Andhya Prâdeş'in kuzeyi olup Godawari ve Krişna ırmakları arasıdır.

55. Vengi'de Salankayana Hânedânı (300 - 450 = 150): Târihler takrîbîdir. 1) Hastivarman I 300, 2) oğlu Nandivarman I 310, 3) kardeşi Vicayadevavarman 325, 4) 2 oğlu Hastivarman II 340, 5) oğlu Skandavarman I 370, 6) 4 yeğeni Nandivarman II 400, 7) kardeşi Skandavarman II 425-450.

56. Vengi'de Vişnukundin Hânedânı (500-631 = 131): Târihler takrîbîdir. 1) Vikramendravarman I 500, 2) oğlu Govindavarman Vikramasraya, 3) oğlu Madhavavarman Canasraya 535, 4) oğlu Vikramendravarman II 585, 5) oğlu İndravarman 590, 6) oğlu Vikramendravarman III 620-631.

57. Vengi'de Çalukya Hânedânı (610-1073 = 463): Çalukya hânedânının dalıdır. İlk Vengi kralı, Çalukyalar'ın 2. Badami kralının oğludur. Bu hânedân, Çola hânedânı ile çok kız alıp vermiştir. 1) Kubca Vişnuvardhana 610, 2) oğlu Cayasimha I, 3) kardeşi İndra-Bhattaraka, 4) oğlu Vişnuvardhana II, 5) oğlu Mangi Yuvaraca, 6) oğlu Cayasimha II, 7) kardeşi Kokkili, 8) kardeşi Vişnuvardhana III, 9) oğlu Vicayaditsa I, 10) oğlu Vişnuvardhana IV 764, 11) oğlu Vicayaditya II 799, 12) oğlu Kali-Vişnuvardhana V 847 13) oğlu Gunaka-Vicayaditya III 848, 14) yeğeni Çalukya-Bhima I 890, 15) oğlu Vicayaditya IV 922, 16) oğlu Amma-Vişnuvardhana VI 922, 17) oğlu Beta-Vucayaditya V 929, 18) 13 yeğeni Tala I 929, 19) 14 oğlu Vikramaditya 929, 20) 16 oğlu Bhima II 929, 21) 18 oğlu Yuddhamalla 930, 22) 15 oğlu Çalukya-Bhima III 935, 23) 16 oğlu Amma-Vicayaditya VI 945-970, 24) 21 oğlu Badapa 956-?, 25) kardeşi Tala II Vişnuvardhana ?, 26) 16 oğlu Danarvana 970, 27) Cata Çoda-Bhima IV 973, 28) 26 oğlu Saktivarman I 999, 29) 26 oğlu Vimaladitya 1011, 30) oğlu Racaraca Narendra 1022, 31) kardeşi Vicayaditya VII 1060-1061 + 1062-1073, 32) oğlu Saktivarman II 1061-1062, 33) 30 oğlu Racendra (III) Kulottunga 1073 + Çola kralı 1073-1122. Bundan sonra hânedân, Çola imparatorları (aş.bk.) ol. devâm etti. Târihler 1060'a kd. takrîbîdir.

58. Warangal'da Kakatiya Hânedânı (1000 - 1326 = 326): Warangal, Ḥayderâbâd şehrinin kuzey-doğusunda şehirdir. Bu hânedân Doğu Dekken'de 1000 yılına doğru Çalukyalar'dan parçalar koparmaya başlıyarak 1073'de Çalukyalar'ı tamâmen Vengi'den attı. 1) Beta I 1000?, 2) oğlu Prola I 1030, 3) oğlu Tribhuvanamalla Beta II 1075, 4) oğlu Prola II 1110, 5) oğlu Prataparudra I 1158, 6) kardeşi Mahadeva 1195, 7) oğlu Ganapati 1199, 8) oğlu Rudramba 1262, 9) kızının oğlu Prataparudra II 1296-1326.

59. Kondavidu'da Reddi Hânedânı (1325 - 1424 = 99): Önce Delhi sultânlarına tâbî olup sonra onlarca ilhâk edilen Kakatiya hânedânı yerine bu hânedân, Delhi'ye tâbî olarak ortaya çıktı. Kondavidu'yu taht şehri yaptı. Behmenîler'ce ilhâk edildi. 1) Prolaya Vema 1325, 2) oğlu Anavota 1353, 3) kardeşi Anavema 1364, 4) 2 oğlu Kumaragiri 1386, 5) 1'in kardeşinin torunu Peda Komati Vema 1402, 6) oğlu Raçavema 1420-1424.

60. Meysûr (Mysore)'da Kanada dili sâhasında Batı Ganga Hânedânı (350 - 1024 =674): Târihler 725'e kd. takrîbîdir. Orissa'daki Ganga hânedânının bir dalıdır. Çolalar'ca ilhâk edildi. 1) Kongunivarman Madhava I 350, 2) Madhava II 400, 3) Harivarman 450, 4) Viṣnugopa, 5) Madhava III 460, 6) Avinita 500, 7) Durvinita 540, 8) Muşkara, 9) Sri Vikrama, 10) Bhuvikrama, 11) Sivamara I 670, 12) Fülân, 13) Sri Puruşa 725, 14) oğlu Sivamara II 788, 15) yeğeni Racamalla I 817, 16) oğlu Nitimarga I 853, 17) oğlu Racamalla II 870, 18) yeğeni Nitimarga II 907, 19) oğlu Narasimha 935, 20) kardeşi Racamalla III 936, 21) kardeşi Butuga 937, 22) oğlu Maruladeva 960, 23) kardeşi Marasimha 960, 24) oğlu Racamalla IV 974, 25) kardeşi Rakkasa Ganga 985 - 1024.

61. Meysûr'da Hoysala Hânedânı (1022-1346 = 324): Delhi sultânlarına tâbî olduktan sonra Vicayanagar imparatorluğunca ilhâk edildi. 1) Nripakama 1022, 2) oğlu Vinayaditya 1047-1098, 3) oğlu Ereyanga 1063-1100, 4) oğlu Ballala I 1100, 5) kardeşi Viṣnuvardhana 1110, 6) oğlu Narasimha I 1152, 7) oğlu Ballala II 1173, 8) oğlu Narasimha II 1220-1233, 9) oğlu Somesvara 1233-1267, 10) oğlu Narasimha III 1254-1292, 11) oğlu Ballala III 1291-1342, 12) oğlu Virupakşa Ballala IV 1342-1346.

62. Meysûr mihrâceleri olan Wadiyar Hânedânı (1399-1949 = 550): XVI. asırda Viyacanagar tâbiiyyetinden müstakil oldu. XVII. asır sonunda Timurlu tâbii oldu ve XVIII. asır sonunda Tîpû Sultân tarafından kukla-mihrâce hâline getirildi ve sonra İngiltere himâyesine girdi. 1) Yadu Raya 1399, 2) oğlu Hiriya Bettada Çamarâcâ I 1423, 3) oğlu Timmarâcâ I 1459, 4) oğlu Hiriya Çamaracasa II 1478, 5) oğlu Hiriya Bettada Çamarâcâ III 1513, 6) oğlu Timmarâcâ II 1553, 7) 5 oğlu Bola Çamarâcâ IV 1572, 8) yeğeni Bettada Devrâcâ 1576, 9) 7 oğlu Râcâ Wadiyar 1578, 10) torunu Çamarâcâ V 1617, 11) 9 oğlu İmmadi Râcâ 1637, 12) 9'un yeğeni Kanthirava Narasarâya I 1638, 13) 9'un yeğeni Kempa Devarâcâ 1659, 14) yeğeni Çikkadevarâcâ 1673, 15) oğlu Kanthivara Narasarâcâ II 1704, 16) oğlu Krişnarâcâ I 1714, 17) mânevî oğlu Çamarâcâ VI 1732, 18) 16'nın diğer mânevî oğlu Krişnarâcâ II 1734, 19) oğlu Nancarâcâ 1766, 20) kardeşi Bettada Çamarâcâ VII 1770, 21) 18'in mânevî oğlu Ḥaşa Çamarâcâ VIII 1776-1796, fâsıla, 22) oğlu Krişnarâcâ III 1799-1831, fasıla, 23) mânevî oğlu Çamarâcâ IX 1881, 24) oğlu Krişnarâcâ IV 1894, 25) yeğeni Cayaçamaracendra Bahâdur 1940 - 1949 ve sn.ismen.

63. Vanavasi'de Kadamba Hânedânı (340 - 610 = 270): Bütün târihler takrîbîdir. Kanara (Meysûr) bölgesini Pallava'lardan aldılar, Çalukyalar'ca ilhâk edildiler. 1) Mayurasarman 340, 2) oğlu Kangavarman 370, 3) oğlu Bhagiratha 395, 4) oğlu Raghu 420, 5) kardeşi Kakutsthavarman 430, 6) oğlu Santivarman 450, 7) kardeşi

Krişnavarman I(Güney) 475-485, 8) 6 oğlu Mrigesavarman(Kuzey) 475-490, 9) 7 oğlu Vişnuvarman (Güney) 485-497, 10) 6'nın yeğeni Mandhatrivarman(Kuzey) 490-497, 11) 9 oğlu Simhavarman (Güney) 497-540, 12) 10 oğlu Ravivarman (Kuzey) 497-537, 13) oğlu Harivarman (Kuzey) 537-547, 14) 11 oğlu Krişnavarman II (Güney ve 547'de bütün ülke) 540-565, 15) oğlu Acavarman 565, 16) oğlu Bhogivarman 606-610.

64. İkkeri'de Nayyak Hânedânı (1499 - 1763 = 264): Vicayanagar'dan ayrılarak Kuzey Meysûr'da kuruldu, Ḥayder 'Alî tar. yıkıldı. 1) Çaudappa 1499?, 2) oğlu Sadasiva 1513, 3) oğlu Dodda-Sakanna 1536, 4) kardeşi Çikka-Sakanna 1570-1580, 5) 3 oğlu Ramarâcâ 1570-1592, 6) kardeşi Venkatappa I 1592, 7) torunu Virabhadra 1629, 8) 6 oğlu Sivappa 1645, 9) kardeşi Venkatappa II 1660, 10) 8 oğlu Bhadrappa 1661, 11) kardeşi Somaşekara I 1664, 12) zevcesi Çennamma 1671, 13) mânevî oğlu Basavappa I 1696, 14) oğlu Somaşekara II 1714, 15) yeğeni Basavappa II 1739, 16) mânevî oğlu Çenna-Basavappa 1754, 17) zevcesi Virammaci 1757-1763, 18) mânevî oğlu Somaşekara III 1757-1763. Son asırda Timurlular'a tâbî oldu.

65. Koorg'da Haleri râcâları (1633-1834 = 201): Yukarıdaki hânedânın tâbii ve dolayısıyle Timurlular'a tâbî olup İngilizler'ce ortadan kaldırıldı. Coorg (Kodagu), Meysûr'un güney-batısıdır. 1) Maddu Râcâ I 1633, 2) oğlu Dodda Virappa 1687, 3) torunu Çikka Virappa 1736, 4) 1'in torununun oğlu Muddu Râcâ II 1766-1770, 5) 1'in torununun oğlu Muddaya Râcâ 1766-1770, 6) torunu Devappa Râcâ 1770, 7) 4'ün kardeşi Linga Râcâ 1773-1780, fâsıla, 8) Vira Racendra (oğlu) 1789, 9) kızı Devammaci 1809, 10) 7'nin oğlu Linga Racendra 1811, 11) oğlu Çikka Vira Racendra 1820-1834.

66. Kerala'da Kulaseh̲ara veyâ Çera Hânedânı (800-1102 = 302): Venad râcâlarınca ortadan kaldırıldı. 1) Kulaseh̲ara Alwar 800?, 2) Racaseh̲aravarman 820?, 3) Sthanu Ravivarman 844, 4) Ramavarman 885, 5) Goda Ravivarma 917, 6) İndu Kothavarma 944, 7) Bhaskara Ravivarman I 962-1019, 8) Bhaskara Ravirvarman II 979-1021, 9) Vira Kerala 1021, 10) Racasimha 1028, 11) Bhaskara Ravivarman III 1043, 12) Ravi Ramavarma 1082, 13) Ramavarma Kulaseh̲ara 1090-1102.

67. Kerala'da Venad Râcâları (1102-1949 = 847): Güney Kerala'daki bu râcâlık, 1729'da Travankor maharacalığı hâline geldi. 1) Kotha Varma 1102, 2) Kotha Kerala Varma 1125, 3) Vira Ravi Varma 1155, 4) Aditya Varma I 1165, 5) Udaya Marthanda Varma 1175, 6) Vira Rama Varma 1195, 7) Vira Rama Kerala Varma 1205, 8) Ravi Kerala Varma I 1215, 9) Padmanabha Marthanda Varma 1240-1253, fâsıla, 10) Ravi Varma Kulaseh̲ara 1299, 11) Vira Udaya Marthanda Varma 1314, 12) Kunnumel Vira Kerala Varma Tiruvati 1344, 13) İravi İravi Varma 1350, 14) Aditya Varma Sarvanyanatha 1376, 15) Çera Udaya Varma 1383, 16) Ravi Varma I 1444, 17) Sri Vira Rama Marthanda Varma Kulaseh̲ara 1458, 18) Kotha Aditya Varma 1469, 19) Ravi Ravi Varma 1484, 20) Ravi Kerala Varma II 1512, 21) Cayasimha Kerala Varma 1514, 22) Bhutalavira Sri Vida Udaya Marthanda Varma 1516, 23) Bhutalavira Ravi Varma 1535, 24) Rama Kerala Varma?, 25) Aditya Varma II?, 26) Sri Vira Kerala Varma 1544, 27) Rama Varma I 1545, 28) Unni Kerala Varma 1556, 29) Sri Vira Udaya Varma ?, 30) Sri Vira Ravi Varma 1595, 31) Aditya Varma III 1609, 32) Rama Varma II 1610, 33) Rama Varma III 1610, 34) Ravi Varma II 1611, 35) Ravi Varma III 1663, 36) Aditya Varma IV 1672, 37) Ummayama Rani (kadın) 1677, 38) Ravi Varma IV 1684, 39) Aditya Varma V 1714, 40) Rama Varma IV 1721, 41) Marthanda Varma 1729'da cülûs edince Tiruvarankodu (Travankor) maharacası unvânını aldı, İngiltere ile Tîpû

Sultân'a karşı müttefik olarak İngiltere himâyesine geçti, 42) Kartika Tirunal Rama Varma 1758, 43) Balarama Varma 1798, 44) kraliçe Guri Lakşmi Bai 1810, 45) kraliçe Guri Parvati Bai 1815, 46) Swati Tirunal 1829, 47) Utram Turunal Marthanda Varma 1847, 48) Ayilyam Tirunal 1860, 49) Rama Varma Visahan Tirunal 1880, 50) Sri Mulam Tirunal Rama Varma 1885, 51) 52'nin nâibesi ol.Setu Lakşmi Bai 1924, 52) Sri Çitra Tirunal Balarama Varma 1931-1949 ve sn.ismen mihrâce.

68. Koçin(Cochin) râcâları (1500-1949 = 499): 1) Unni Rama Koil I 1500?, 2) Unni Rama Koil II 1503, 3) Vira Kerala Varma I 1537, 4) Kesara Rama Varma 1565, 5) Vira Kerala Varma II 1601, 6) Ravi Varma I 1615, 7) Vira Keralla Varma III 1624, 8) Goda Varma I 1637, 9) Vira Rayira Varma 1645, 10) Vira Kerala Varma IV 1646, 11) Rama Varma I 1650, 12) Gangadhara Lakşmi (kadın) 1656, 13) Rama Varma II 1658, 14) Goda Varma II 1662, 15) Vira Kerala Varma V 1663, 16) Rama Varma III 1687, 17) Ravi Varma II 1693, 18) Rama Varma IV 1697, 19) Rama Varma V 1701, 20) Ravi Varma III 1721, 21) Rama Varma VI 1731, 22) Kerala Varma I 1746, 23) Rama Varma VII 1749, 24) Kerala Varma II 1760, 25) Rama Varma VIII 1775, 26) Rama Varma Saktan Tampuran 1790, 27) Rama Varma IX 1805, 28) Kerala Varma III 1809, 29) Rama Varma X 1828, 30) Rama Varma XI 1837, 31) Rama Varma XII 1844, 32) Kerala Varma IV 1851, 33) Ravi Varma IV 1853, 34) Rama Varma XIII 1864, 35) Kerala Varma V 1888, 36) Rama Varma XIV 1895, 37) Rama Varma XV 1914, 38) Rama Varma XVI 1932, 39) Kerala Varma VI 1941, 40) Ravi Varma V 1943, 41) Kerala Varma VII 1946, 42) Rama Varma XVII 1948-1949 ve sn.ismen.

69. Kançi'de Pallava Hânedânı (315-897=582): Taht şehirleri Kançipuram olan Güney Hindistan imparatorluğu. Bu şehir, Madras'ın güney-batısındadır. Karnatik, Tamil ülkelerini ve çevreyi ihtivâ ediyordu. Târihler 630'a kd.takrîbîdir. 1) Simhavarman I 315, 2) oğlu Skandavarman I 345-355, 3) Vişnugopa 350-355, 4) 2 oğlu Kumaravişnu I 355, 5) oğlu Skandavarman II 370, 6) oğlu Viravarman 385, 7) oğlu Skandavarman III 400, 8) oğlu Simhavarman II 438, 9) oğlu Skandavarman IV 460, 10) oğlu Nandivarman I 480, 11) kardeşi Kumaravişnu I 500, 12) oğlu Buddhavarman 520, 13) oğlu Kumaravişnu III 540, 14) 7'nin turununun torunu Simhavarman III 550, 15) oğlu Simhavişnu 574, 16) oğlu Mahendravarman I 600, 17) oğlu Narasimhavarman I 630, 18) oğlu Mahendravarman II 668, 19) oğlu Paramesvaravarman I 670, 20) oğlu Narasimhavarman II 680, 21) oğlu Paramesvaravarman II 720, 22) 14'ün 7. batın torunu Nandivarman II 731, 23) oğlu Dantivarman 795-845, 24) oğlu Nandivarman III 844-866, 25) oğlu Nripatungavarman 855-896, 26) oğlu Aparacita 879-897.

70. Çola Hânedânı (846 - 1279 = 433): Bir Tamil hânedânıdır. Karnatik ve Güney Hindistan'da imparatorluk kurdular. Coromandel coğrafya târîri bu hânedânın adından gelir (Chola-mandal). Asırlarca Pallava'lara tâbî olup sonra imparatorluk hânedânı olarak yerlerine geçtiler. Kerala ve kısmen Seylan'a da hâkim oldular. Denizci devlet olup Sumatra'da Srivicaya devletini kurdular. 1) Vicayalaka 846?, 2) oğlu Aditya I 871?, 3) oğlu Parantaka I 907-953, 4) oğlu Racaditya I 947-949, 5) kardeşi Gandaraditya 949-957, 6) kardeşi Arincaya 956-957, 7) oğlu Parantaka II 956-973, 8) oğlu Aditya II 956-969, 9) 5'in oğlu Madurantaka Uttama 969-985, 10) 7'nin oğlu Racaraca I 985-1016, 11) oğlu Racendra I 1012-1044, 12) oğlu Racadhiraca I 1044-1054, 13) kardeşi Racendradeva II 1052-1064, 14) oğlu Raca Mahendra 1060-1063, 15) 11'in oğlu Viraracendra 1063-1069, 16) oğlu Adhiracendra 1067-1070, 17) 11'in kızının oğlu

Racendra III Kulottunga Çola (Vengi kralı) 1070-1122, 18) oğlu Vikrama Çola 1118-1135, 19) oğlu Kulottunga Çola II 1133-1150, 20) oğlu Racaraca II 1146-1173, 21) 18'in torunu Racahiraca II 1163-1179, 22) Kulottunga III 1178-1218, 23) Racaraca III 1216-1246, 24) Racendra IV 1246-1279.

71. Vicayanagar İmparatorluğu (1336-1670 = 334): Güney Hindistan imparatorluğudur. Karnatik, Güney Dekken, Kerala, Tamil Nadu ülkelerini içine alıyordu. Müslüman Türkler'ce bu ülkelerdeki devletler ilhâk edildikten sonra Müslümanlar'dan istirdâd edilerek kuruldu. 1565'de Dekken Müslüman devletlerinin ittifâkına yenilerek imparatorluk hâlinden çıktı ve güneyde Timurlular'a tâbî küçük bir devlet olarak hayâtını geç zamanlara kadar devâm ettirdi. 1378'de Madûra sultânlığını da ilhâk ederek güneyde Müslüman Türk hâkimiyetini kazımıştı. Ancak kuzeyinde Behmenî Türk Güney Hindistan imparatorluğu barajını yıkamadı. Maharaştra'daki Yadava hânedânının bir dalı bu imparatorluğun ilk hânedânıdır. Krişna Devaraya'nın saltanatı (1509-1529) devletin en parlak zamânıdır. Devletin son kralı 1645'de Madras adlı iskeleyi İngiliz tâcirlerine vermiştir. Y a d a v a Hânedânı (1336-1486 = 150): 1) Harihara I 1336, 2) kardeşi Bukka I 1354, 3) oğlu Harihara II 1379, 4) oğlu Bukka II 1406, 5) kardeşi Devaraya I 1406, 6) oğlu Vicaya Bukka 1422, 7) oğlu Devaraya II 1422, 8) oğlu Mallikarcuna 1446, 9) kardeşi Virupakşa 1465, 10) oğlu Paudha Devaraya 1485-1486. Saluva Hânedânı (1486 - 1505 = 21): 1) Saluva Narasimha 1486, 2) oğlu İmmadi Narasimha 1491-1505. T u l u v a Hânedânı (1491 - 1570 = 79): 1) Narasa Nayyaka 1491, 2) Vira Narasimha 1503, 3) Krişna Devaraya 1509, 4) Açyuta Raya 1529(bu son 3'ü 1'in oğulları), 5) oğlu Venkata I 1542, 6) 4'ün yeğeni Sadasiva 1542-1570? A r a v i d u Hânedânı (1542-1670 = 128): 1) Ramaraca 1542, 2) kardeşi Tirumala 1570, 3) oğlu Ranga I 1572, 4) kardeşi Venkata II 1584, 5) yeğeni Ranga II 1614, 6) oğlu Rama Devaraya 1614, 7) 1'in torunu Venkata III 1630, 8) oğlu Ranga III 1642 - 1670?.

72. Karnatik'te I. Pandya Hânedânı (590 - 920 = 330): Tamîl asıllı hânedânın taht şehri Madûra'dır. 920'de son hükümdar Seylan'a sığındı ve Çolalar ülkeyi ele geçirdi. Sonra Pandyalar 1190'de ülkeyi Çolalar'dan istirdâd etti. 1310'da ülke, Delhi Türk Sultânlığınca ilhâk edildi. 1) Kadungon 590, 2) oğlu Maravarman Avanisulamani 620, 3) oğlu Sendan 645, 4) oğlu Arikesari Maravarman 670, 5) oğlu Maravarman Ranadhira 700, 6) oğlu Maravarman Racasimha I 730-765, 7) oğlu Catila Parantaka Neduncadaiyan 756-815, 8) oğlu Srimara Srivallabha 815, 9) oğlu Varagunavarman 862, 10) kardeşi Parantaka Viranarayana 880, 11) oğlu Maravarman Racasimha II 900-920. Bütün târihler takrîbîdir.- II. Pandya Hânedânı (1190 - 1310 = 12) (=450): 1) Catavarman Kulasehara Pandya (yukarıda no.11'in muhtemelen 9. batın torunu), 2) Maravarman Sundara Pandya I 1216, 3) Maravarman Sundara Pandya II 1238, 4) Catavarman Sundara Pandya 1251, 5) Maravarman Kulasehara Pandya 1268-1310.

73. Madûra'da Nayyak Hânedânı (1529 - 1736 = 207): Vicayanagar imparatorluğunun bir kısım topraklarında Nayyar hânedânı bu Madûra devletini, aşağıdaki Tancûr devletini ve yukarıda görülen İkkeri devletini kurdu. Madûra en güneyde 10° enlemi üzerinde, Tancûr (Tancavur, İng.Tanjore) onun kuzey-doğusundadır. 1) Vişvanasa 1529, 2) oğlu Krişnappa I 1564, 3) oğlu Virappa 1572, 4) oğlu Krişnappa II 1595, 5) yeğeni Muttu Krişnappa 1601, 6) oğlu Muttu Virappa I 1609, 7) kardeşi Timumala 1623, 8) oğlu Muttu Virappa II 1659, 9) oğlu Çokkanasa 1659-1682, 10)

kardeşi Muttu Linga 1678, 11) 9'un oğlu Muttu Virappa III 1682, 12) annesi Mangammal 1689, 13) 11'in oğlu Vicayaranga Çokkanaşa 1706, 14) zevcesi Winakşi 1732 - 1736.

74. Tancûr'da Nayyak Hânedânı (1549-1673 = 124): 1) Sevappa 1549, 2) oğlu Açyutappa 1572, 3) oğlu Raghunaşa 1614, 4) oğlu Vicaya Raghava ? - 1673.

75. Tancûr'da Bhonsla Hânedânı (1674 - 1855 = 181): Marathî Bhonsla hânedânının güneye inmiş dalı. İlk hükümdar Venkacî, 1. Satara Bhonsla hükümdârının kardeşidir (ünlü Şîvâcî'nin kardeşi). Devlet, İngiltere'ce ilhâk edildi. 1) Venkacî 1674, 2) oğlu Şâhcî 1686, 3) kardeşi Sarabhocî I 1711, 4) kardeşi Tukocî 1727, 5) oğlu Bava Şâhib 1735, 6) zevcesi Sucana Bai 1736, 7) Sawai Şâhcî 1738, 8) 4'ün oğlu Sayacî 1738, 9) kardeşi Pratap Singh 1739, 10) oğlu Tusalcî 1763, 11) kardeşi Amar Singh 1787, 12) 10'un oğlu Sarabhocî II 1798, 13) oğlu Şîvâcî 1824 - 1855.

76. Seylan Krallığı (M.Ö. 250 - M.S. 1815 = 2.065): 1) Devanampiya Tissa M.Ö. 250?, 2) kardeşi Uttiya, 3) kardeşi Mahasiva, 4) kardeşi Suratissa, 5) Sena, 6) Guttaka, 7) kardeşi Asela, 8) Elara Çola, 9) 1'in kardeşinin neslinden Dutthagamani M.Ö. 161, 10) kardeşi Saddhatissa 137. 11) oğlu Thulatthana 119, 12) kardeşi Lancatissa 119, 13) kardeşi Hallata Naga 109, 14) kardeşi Vattagamani Abhaya 103-102 + 89-76, 15) Pulahatta, 16) Bahiya, 17) Panayamara, 18) Pilayamara, 19) Daşika, bu no.15 ilâ 19, M.Ö. 102 ilâ M.Ö. 89 arasında, 20) 14'ün oğlu Mahaçuli Mahatissa 76, 21) kardeşi Çoranaga 62, 22) 20'nin oğlu Tissa 50, 23) 21'in zevcesi Anula 47, 24) 20'nin oğlu Kutakannatissa 41, 25) oğlu Bhatika Abhaya 19, 26) kardeşi Mahadaşika Mahanaga M.S. 9, 27) oğlu Amandagamani Abhaya 22, 28) kardeşi Kaniracani Tissa 31, 29) 27 oğlu Çulabhaya 34, 30) kızkardeşi Sivali 35, 31) 27'nin hemşîre-zâdesi İlanaga 35, 32) oğlu Çandamuha Siva 44, 33) kardeşi Yasalalaka Tissa 52, 34) Subharaca 59, 35) Vasabha 65, 36) oğlu Vankanasika Tissa 109, 37) oğlu Gacabahu I Gamani 112, 38) 35'in torunu Mahalla Naga 134, 39) oğlu Bhatika Tissa 140, 40) kardeşi Kanittha Tissa 164, 41) oğlu Hucca Naga 192, 42) kardeşi Kunça Naga 194, 43) 39 oğlu Sirinaga I 195, 44) oğlu Voharika Tissa I 214, 45) kardeşi Abhaya Naga 236, 46) 44 oğlu Sirinaga II 244, 47) oğlu Vicayakumara 246, 48) Samghatissa I 247, 49) Sirisamghabodhi 251, 50) 46 oğlu Gothabhaya 256, 51) oğlu Cetthatissa I 266, 52) kardeşi Mahasena 276, 53) oğlu Sirimeghavanna 303, 54) kardeşi Cetthatissa II 331, 55) oğlu Buddhadasa 340, 56) oğlu Upatissa I 368, 57) kardeşi Mahanama 410, 58) 55'in dâmâdı Çattagahaka Cantu 432, 59) Mittasena 432, 60) Pandu 433, 61) Parinda 438, 62) Hudda Parinda 441, 63) Tritara 456, 64) Daşiya 456, 65) Pişiya 459, 66) Dhatusena 459, 67) oğlu Kassapa I 477, 68) kardeşi Mogallana I 495, 69) oğlu Kumara Dhatusena 512, 70) oğlu Kittisena 520, 71) 69'un kayın-birâderi Siva 521, 72) 66'nın dâmâdı Upatissa II 522, 73) oğlu Silakala 522, 74) oğlu Daşapabhuti 535, 75) kardeşi Moggalana II 535, 76) oğlu Kittisirimegha 555, 77) Mahanaga 573, 78) hemşîre-zâdesi Aggabodhi I 575, 79) hemşîre-zâdesi Aggabodhi II 608, 80) kardeşi Samghatissa II 618, 81) Moggallana III 618, 82) Silameghavanna 623, 83) oğlu Aggabodhi III 632-632 + 633 - 643, 84) 80 oğlu Cetthatissa III 632-633, 85) Daşopatissa 643, 86) 82 oğlu Kassapa II 650, 87) 82 dâmâdı Dappula I 659, 88) 85'in hemşîre-zâdesi Hatthadaşa I 659, 89) oğlu Aggabodhi IV 667, 90) Datta 683, 91) Hatthadasa II 684, 92) 86 oğlu Manavamma 684, 93) oğlu Aggabodhi V 718, 94) kardeşi Kassapa III 724, 95) kardeşi Mahinda I 730, 96) oğlu Aggabodhi VI 733, 97) kardeşi Aggabodhi VII 772, 98) 96

oğlu Mahinda II 777, 99) oğlu Udaya I 797, 100) oğlu Mahinda III 801, 101) kardeşi Aggabodhi VIII 804, 102) kardeşi Dappula II 815, 103) oğlu Aggabodhi IX 831, 104) kardeşi Sena I 833, 105) yeğeni.Sena II 853, 106) kardeşi Udaya II 887, 107) kardeşi Kassapa IV 898, 108) 105'in oğlu Kassapa V 914, 109) kardeşi Dappula III 923, 110) kardeşi Dappula IV 924, 111) 105'in yeğeni Udaya III 935, 112) kardeşi Sena III 938, 113) kayın-birâderi Udaya IV 946, 114) 111 oğlu Sena IV 954, 115) kardeşi (?) Mahinda IV 956, 116) oğlu Sena V 972, 117) oğlu Mahinda V 982, 118) oğlu Kassapa VI 1029, 119) Mahalana Kitti 1040, 120) Vikkama Pandu 1042, 121) Cagatipala 1043, 122) Parakkama Pandu 1046, 123) Lokissara 1048, 124) Kassapa VII 1054, 125) 116'nın torununun oğlu Vicayabahu I 1055, 126) kardeşi Cayabahu I 1110, 127) 125 oğlu Vikramabahu I 1111, 128) oğlu Gacabahu II 1132, 129) 125'in hemşîre-zâdesinin oğlu Parakramabahu I 1153, 130) hemşîre-zâdesi Vicayabahu II 1186, 131) Nissamkamalla 1187, 132) kardeşi Vikramabahu II 1196, 133) 131'in hemşîre-zâdesi Çodaganga 1196, 134) 129'un zevcesi Lilavati 1197-1200 + 1209-1210 + 1211-1212, 135) 131'in kardeşi Sahassamalla 1200, 136) 131'in zevcesi Kalyanavati 1202, 137) Dharmasoka 1208, 138) babası Anikanga 1209-1209, 139) Lokesvara 1210 - 1211, 140) Parakrama Pandya 1212, 141) Kalinga Magha 1215-1236, 142) Vicayabahu III 1232-1236, 143) oğlu Parakramabahu II 1236, 144) oğlu Vicayabahu IV 1270, 145) kardeşi Bhuvanaikabahu I 1272-1284, fâsıla, 146) 144 oğlu Parakramabahu III 1287, 147) 145 oğlu Bhuvanaikabu II 1293, 148) oğlu Parakramabahu IV 1302, 149) Bhuvanaikabahu III 1326, 150) Vicayabahu V 1335, 151) oğlu Bhuvanaikabahu IV 1341, 152) oğlu Parakramabahu V 1344, 153) oğlu Vikramabahu III 1357, 154) 151 oğlu Bhuvanaikabahu V 1372, 155) 152'nin torununun oğlu Parakramabahu VI 1412, 156) kızının oğlu Cayabahu II 1467, 157) Bhuvanaikabahu VI 1470, 158) oğlu Parakramabahu VII 1478, 159) 157 kardeşi Parakramabahu VIII 1484-1518, 160) oğlu Parakramabahu IX 1508-1528, 161) kardeşi Vicayabahu VI 1509-1521, 162) oğlu Bhuvanaikabahu VII 1521-1550, 163 kızının oğlu Dharmapala 1551-1598. Sitawake kralları: 164) 161'in oğlu Mayadunne 1521-1581, 165) oğlu Racasinha 1581-1592. Kandi kralları (1591-1815 = 224): 166) Vimala Dharma Surya I 1591, 167) yeğeni Senarat 1604, 168) oğlu Racasinha 1635, 169) oğlu Vimala Dharma Surya II 1687, 170) oğlu Narendra Sinha 1707, 171) kayın-birâderi Sri Vicaya Racasinha 1739, 172) kayın-birâderi Kirti Sri Racasinha 1747, 173) kardeşi Racadhi Racasinha 1782, 174) kızının oğlu Sri Vikrama Racasinha 1798-1815 (1792-1798: saltanat fâsılası).

77. Seylan'da Cafna (İng.Jaffna) Kralları (1215 - 1615 = 400): Tamîl yânî Hind asıllı hânedândır. Adanın kuzeyidir. 1) Kalinga Segaracasekaran I 1215. 2) oğlu Kulasehara Pararacasekaran I 1240, 3) oğlu Kulottunga Segaracasekaran II 1256, 4) oğlu Vikrama Pararacasekaran II 1279, 5) oğlu Varosya Segaracasekaran III 1302, 6) oğlu Marthanda Pararacasekaran III 1325, 7) oğlu Gunapuşana Segaracasekaran 1348, 8) oğlu Virosya Pararacasekaran IV 1371, 9) oğlu Cayavira Segaracasekaran V 1380, 10) oğlu Gunavira Pararacasekaran V 1410, 11) oğlu Kangasuriya Segaracasekaran VI 1440-1450 + 1467-1478, 12) Bhuvanaikabahu VI (Seylan krallığına ilâveten) 1450-1467, 13) 11 oğlu Singai Pararacasekaran VI 1478, 14) oğlu Sangili Segaracasekaran VII 1519-1565, 15) oğlu Puviraca Pandaram Pararacasekaran VII 1561-1565, 16) Kunçi Nayinar 1565, 17) Periya Pillai Segaracasekaran VIII 1570, 18) Puviraca Pandaram II 1582, 19) 17 oğlu Esirmanasinga Pararacasekaran VIII 1591 - 1615.

B i b l i y o g r a f y a . *The Statesman's Year-Book; Almanach de Gotha; The Indian Year-Book,* Bombay, yıllık; R.Ghirshman, *Les Chionites-Hephtalites,* Kaah.1948; Kazuo Enoki, *Nationality of the Ephtalites, Toyo Bunko,* XVIII, Tokyo 1959, 1-58; H.W.Bailey, *Hârahuna, Asiatica,* Leipzig 1924, 12-21; Geo Wildengren, *Xosrau Anôşurvân, Les Hephtalites et les Turcs, Orientalia Suecana,* I, 1952, 69-94; R.C.Roy, *The Coinage of the Early Rajputa Dynasties, from the 11 th to the 13 th Centuries,* 1980; R.Lewell, *A Forgetten Empire: Vijayanagar,* 2: 1980; Y.H.Bayur, *Hindistan Târîhi,* 3 c., T.T.K., 1946, 1947, 1956; J.Winkler ve M.R.Aryal, *Nepal,* 1977; G.W.Shaw ve S.Quraishi, *The Bibliography of South-Asian Periodicals, A Union-list of Periodicals in South Asian Languages,* 1982; *National Atlas of India, English Edition,* 3 c., 1981; T.Raychaundhuri, I. Habib, D.Kumar, M.Desai vs., *Cambridge Economic History of India,* 2 c., I: *1200-1750,* II: *1757-1970,* 1981; R.Dutt, *The Economic History of India,* I: *1757-1837,* II: *1837-1900,* Londra, 1902-4, 2: 1969; A.J.Qaisar, *The Indian Response to European Technology and Culture (1498-1707),* 1982; C.B.Mersey, *The Viceroys and Governors-General of India (1757-1947),* 1949, 2: 1971; G.Shaw, *Printing in Calcutta to 1800, A Description and Checklist of Printing in Late 18th Century Calcutta,* 1981; *Handbook to the Records of the Government of India(1748-1859),* Kalküta 1925; *The Imperial Gazetteer of India,* 2: 26 c., Londra 1909; *The Indian States,* Kalküta, yıllık; G.Anderson ve M.Subedar, *The Expansion of British India(1818-1858),* Londra 1918; H.H.Aga Khan, *India in Transition,* Londra 1918; Sir Valentine Chirol, *India, Old and New,* Londra 1921; A.M., *India,* Londra 1926; P.L.Chudgar, *Indian Princes under British Protection,* Londra 1929; Marquis of Curzon, *British Government in India,* Londra 1925; Sir Reginald Craddock, *The Dilemna in India,* Londra 1929; The Directorate of the Chamber of Princes, *The British Crown and the Indian States,* Londra 1929; H.Dodwell, *A Sketch of the History of India from 1858 to 1918,* Londra 1925; J.N.Ferquhar, *Modern Religious Movements in India,* New York 1919; Brij Narain, *The Population of India,* Lâhûr 1925; *Murray's Handbook for Travellers in India, Ceylon and Burma,* Londra, 13: 1929; Ramsay Muir, *The Making of British India(1756-1858),* Manchester 1915; J.C.Molony, *A Book of South India,* Londra 1926; H.N.Mitra, *The Indian Annual Register,* Kalküta, yıllık; I.Copland, *The Indian Princes(1857-1930),* 1982; M.R.Anand, *Maharaja Ranjit Singh,* 1981; D.P.Agrawal, *The Archaelogy of India,* 1982; G.A.Zograph, *The Languages of South Asia,* 1982; T.R.S. Iyengar, *Dravidian India,* 2: 1982; C.E.Buckland, *Dictionary of Indian Biography,* 1906, 2: 1976; G.Liebert, *Iconographic Dictionary of the Indian Religions, Hinduism-Buddhism-Jainism,* Amsterdam 1976; *Zeitschrift für Indologie und Iranistik,* 10 c., 1922-1936; *Wiener Zeitschrift für die Kunde Südasiens und Archiv für Indische Philosophie,* Viyana, yıllık dergi, 26 c., 1957-1982. Sir George Forrest, *History of Indian Mutiny,* 4 c., Edinburgh, 1904-14; Sir William Foster, *The English Factories in India(1618-1669),* 13 c., Oxford, 1906-27; Sir G.A.Grierson, *Linguistic Survey of India,* 19c., Kalküta, 1903-28; Sir C.P.Ilbert, *The Government of India,* Oxford 1922; Sir W.W.Hunter, *The Indian Empire,* Londra 1893; E.A.Horne, *The Political System of British India,* Oxford 1922; J.S.Gamble, *Manual of Indian Timbers,* Londra, 2: 1921; E.B.Havell, *A Short History of India from the Earliest Times to the Present Day,* Londra 1924; K.M.Panikker, *Relations of Indian States with the Government of India,* Londra 1927; Sir S.Reed, *The Indian Year-Book,* Bombay, yıllık;

Sir H.H.Risley, *The People of India,* Kalküta, 2: 1915; P.E.Roberts, *Historical Geography of India,* 2 c., Oxford, 1916-20; Sir M.Seton, *The India Office,* Londra 1926; A.N.Sudarisaram, *Indian States Register,* Madras 1929; D.Sylvain-Lévi, *Dans l'Inde,* Paris 1925; B.K.Thakore, *Indian Administration(1765-1920),* Bombay 1922, 2: 1926; L.J.Trotter ve W.H.Hutton, *History of India,* Londra 1917; B.N. Ramusack, *The Princes of India (1914-39),* 1978.

A.R.Brown, *The Andaman Islanders,* Cambridge 1922; C.R.Kloss, *In the Andamans and Nicobars,* Londra 1903; Sir E.Gait, *History of Assam,* Kalküta, 2: 1926; L.W.Shakespear, *History of Upper Assam,* Londra 1914; L.S.S.O'Malley, *Bengal, Bihar and Orissa, Sikkim,* Cambridge 1917; A.M., *History of Bengal, Bihar and Orissa under British Rule,* Kalküta 1925; F.D.Ascoli, *Early Revenue History of Bengal,* Oxford 1917; S.M.Edwardes, *The Bombay City* (1672-1916), Bombay 1923; M.B.Belsare, *An Etymological Gujarati-English Dictionary,* 2: 1981; R.V.Russel ve R.B.H.Lal, *The Tribes and Castes of the Central Provinces of India,* Londra 1916; Sir H.Sharp, *Delhi, Its Story and Buildings.* Londra, 2: 1929; Sir G.Hearn, *The Seven Cities of Delhi,* Kalküta, 2: 1929; H.C.Fanshawe, *Delhi, Past and Present,* Londra 1902; E.Thurston, *Castes and Tribes of Southern India,* Madras 1909; A.M., *The Madras Presidency with Mysore, Coorg and Associated States,* Cambridge 1914; S.K.Aiyangar, *South India and Her Muhammadan Invaders,* Oxford 1921; G.Barlow, *The Story of Madras,* Bombay 1921; H.Dodwell, *The Nabobs of Madras,* Londra 1926; J.C.Molony, *Book of South India,* Londra 1926; R.H.Ellis, *Laccadive Islands,* Madras 1924; Sir J.Douie, *The Panjab and Kashmir,* Cambridge 1916; Sir Denzil Ibetson, *Punjab Castes,* Lâhûr 1916; Muḥ.Laṭîf, *History of Punjab,* Lâhûr 1891; H.K.Travaskis, *The Land of the Five Rivers,* Londra 1928; H.A.Rose, *Glossary of Tribes and Castes,* Lâhûr 1914; P.W.Sergeant, *The Ruler of Baroda,* Londra 1928; C.F.Tyndale Biscoe, *Kashmir,* Londra 1929; P.S. Davies, *Cochin,* Londra 1923; J.Gan-Chaudhuri vs., *Tripura,* 1980; H.Wilberforce-Bell, *The History of Kathiawar,* Londra 1916; *The Ruling Princes, Chiefs and Leading Personages in the Western India States Agency,* Rajkot 1928; J.M.Richards, *Goa,* 1982; H.Scholberg, *Bibliography of Goa,* 1982; K.C.Panigrahi, *History of Orissa(Hindu Period),* 1981; P.Mukherjee, *The History of the Kings of Orissa,* 1981; K.P.P.Menon, *History of Kerala,* 2: 1982. K.M.de Silva, *A History of Sri Lanka,* 1981; A.Gibson, *Ceylon,* Londra 1929; Friedrich M.Trautz, *Ceylon,* Berlin 1926; 'Alî Fuâd Tulbe, *Ceylon,* Londra 1926; *The Ceylon Year-Book,* Kolombo, yıllık; E.K.Cook, *A Geography of Ceylon,* Londra 1939; Sir C.Collins, *Public Administration in Ceylon,* Londra 1951; M.D.Ratnasuriya ve P.B.F.Wijeratne, *Sinhalese-English Dictionary,* Kolombo 1949; L.A.Mills, *Ceylon,* Minneapolis 1950; H.A.J.Hulugalle, *Ceylon,* Oxford, 4: 1949; D.Hussey, *Ceylon and World History,* 3 c., Londra 1936; *The Sri Lanka Year-Book,* Kolombo, yıllık; *Statistical Pocket-Book,* Kolombo 1980; *Census Publications from 1871,* Kolombo; W.H.Wriggins, *Ceylon,* Princeton 1960; H.Williams, *Ceylon,* Londra 1963; E.F.G.Ludowyk, *The Story of Ceylon,* Londra 1962; K.M.de Silva, *Sri Lanka, A Survey,* Londra 1977; V.L.Pickens, *Serendipity,* New York 1964, H.A.I.Goonetileke, *A Bibliography of Ceylon,* 3 c., 1976.

R.L.Turner, *Nepali Dictionary,* 1980; D.R.Regmi, *Modern Nepal,* Kalküta 1961; P.P.Karan ve W.M.Jenkins, *Nepal,* Un.of Kentucky, 1960; L.S.Baral, *Nepal,* Londra

1980; N.Singh, *Bhutan,* Delhi 1972; N.Rustomji, *Bhutan,* Oxford 1978; Bhutan Government, *Bhutan, Himalayan Kingdom,* Thimphu 1979; N.Das, *The Dragon Country,* Delhi 1973; K.Labh, *India and Bhutan,* Delhi 1974; Earl of Ronaldshay, *Lands of the Thunderbolt,* Londra, 1923, 1931; R.Rahul, *Modern Bhutan,* Delhi 1971; J.C.White, *Sikkim and Bhutân,* Londra 1909; Yb.G.Strahan, *Report on Explorations in Sikkim, Bhutân and Tibet(1856-86),* Dehra Dun 1889; G.Sandberg, *Bhutân,* Kalküta 1898; Serdâr Ikbâl 'Alî-Şâh, *Nepal,* Londra 1938; P.Landon, *Nepal,* 2 c., Londra 1928; Bnb.W.B.Northey, *The Gurkhas,* Londra 1928; A.M., *The Land of the Gurkhas,* Cambridge 1937; H.Ballantine, *On India's Frontier,* Londra 1896; D.Wright, *History of Nepâul,* Cambridge 1877; L.A.Weddell, *Among the Himalayas,* Londra 1898; Yb.E.Vansitart, *Notes on Nepal,* Kalküta 1895; A.M., *Gurkhas,* Kalküta 1906; Isabelle Massieu, *Népal,* Paris 1914; Alb.Kirkpatrick, *The Kingdom of Nepaul,* Londra 1811; Francis Hamilton(Buchanan), *The Kingdom of Nepâl,* Londra 1819; M.S.Slusser, *Nepal,* 2 c., 1982; B.Gibbons ve B.Ashford, *The Himalayan Kingdoms,* 1983; S. ve G. zu Windisch-Graetz, *Himalayan Kingdoms,* 1981; G.N.Mehra, *Bhutan,* 1974; A.W.Macdonald, *Les Royaumes de l'Himalaya,* 1985.

V.G.Vyas ve S.G.Patel, *English-Gujarati Dictionary,* 2 c., Bombay 1923; B.N.Mehta ve B.Bharatram, *Gujarati-English Dictionary,* 3 c., Baroda 1925; University of Madras, *Tamil Lexicon,* 7 c., 1924-39; S.C.Mitra, *Bengali-English Dictionary,* Kalküta, 2: 1923; J.T.Platts, *Dictionary of Urdu, Hindi and English,* Londra, 4: 1911; S.W.Fallon, *English-Hindustani Dictionary,* Lâhûr 1941.

K.Davis, *The Population of India and Pakistan,* Prenceton 1951; S.C.Sutton, *Guide to the India Office Library founded in 1801,* 1952; O.H.K.Spate, *India and Pakistan, A General Regional Geography,* Londra 1954; P.E.Roberts, *Historical Geographie of India,* 2 c., Oxfod, 1916-20; G.B.Scott, *Religion and Short History of the Sikhs (1469-1930),* Londra 1930; *Guide to Current Official Statistics,* 3 c., Delhi, 1943, 1945, 1949; H.G.Rawlinson, *The Consice History of the Indian People,* Oxford, 2: 1946; Sir G.Dunbar, *A History of India,* 2 c., Londra, 3: 1943; *Cambridge History of India,* 7 c., 1922-53; Sir Gordon Hearn vs., *Handbook for Travellers in India, Burma and Ceylon,* Londra, 2: 1950; R.C.Majumdar, H.C.Raychandhuri ve K.Datta, *An Advenced History of India,* Londra, 2: 1950; A.B.Keith, *A Constitutional History of India (1600-1935),* Londra 1938; A.M., *Speeches and Documents of Indian Policy (1750-1921),* 2 c., Londra 1922.

C. von Fürer-Haimendorf, *Assam-Burma Frontier,* Londra 1939; Sir J.Houlton, *Bihar,* Kalküta 1949; H.K.Trevaskis, *The Punjab of To-day,* Londra 1931, Lâhûr 1933, 2 c.; J.Hutchison ve J.Ph.Vogel, *History of the Punjab Hill States,* 2 c., Lâhûr 1933; L.H.Griffin ve C.F.Massy, *Chiefs and Families of Note in the Punjab,* Lâhûr 1940; S.P.Chatterjee, *Bengal in Maps,* Bombay 1950; S.Sinha, *Kashmir,* Allâhâbâd, 3: 1947; Maud Diver, *Royal India: A Descriptive and Historical Study of India's Fifteen Principal States and Their Rulers,* Londra 1942; Sir G.F.de Montmorency, *The Indian States and Indian Federation,* Londra 1942; B.Thompson, *The Making of the Indian Princes,* Oxford 1943; K.R.R.Sastry, *Indian States,* Allâhâbâd 1941; Jacque Duppuis, *Madras et le Nord du Coromandel,* Paris 1960; Sri Jaya Chamarajendra Wadiyar Bahadur(Maharaja of Mysore), *The Way and the Goal,* 1957, 2: 1982; L.H.Grifin, *Rajas of Punjab,* 1976;

Sir D. Ibbetson, Sir E.Maclagen ve H.A.Rose, *A Glossary of the Tribes and Castes of the Punnjab and N.W.Frontier Province,* 3 c., 1911, 2: 1978.

J.H.Hutton, *Caste in India,* Bombay, 4: 1963; S.N.Agarwala, *India's Population Problems,* New York 1973; K.K.Saxena, *Indian Railways,* Bombay 1962; S.Natarajan, *History of the Press in India,* Londra 1962; P.L. Rawnt, *History of Indian Education,* Agra, 4: 1965; K.S.Vakil ve S.Natarajan, *Education in India,* Bombay, 3: 1966; *The Gazetter of India,* Delhi 1965; D.Moraes, *Mrs.Gandhi,* Londra 1980; S.P.Chatterjee, *National Atlas of India, Hindi Edition,* Kalküta 1957; L.F.Rushbrook Williams, *Handbook for Travellers in Indian, Pakistan, Burma and Ceylon,* Londra, 19: 1962; C.Yasdani vs., *Early History of the Deccan,* 2 c., Londra 1960; V.E.Smith, *Oxford History of India,* 3: 1958; P.Spear, *India, A Modern History,* Un. of Michigan, 2: 1972; B.L.Sukhwal, *India, A Political Geography,* Bombay 1971; V.P.Menon, *History of the Integration of the Indian Princely States,* Londra 1956; N.Sahgal, *Indira Gandhi,* 1983.

L.F.Rushbrook Williams, *Kutch in History,* Londra 1958; Lord Birdwood, *Two Nations and Kasmir,* Londra 1956; P.N.K. Bamzai, *A History of Kashmir,* Delhi 1962; S.Gupta, *Kashmir, A Study in India-Pakistan Relations,* Londra 1967; A.T.A.Learmouth ve L.T.Bhat, *Mysore State,* 2 c., Londra, 1961-2; G.Woodcock, *Kerala,* Londra 1968; H.R.Rattan, *Nagaland,* Kalküta 1964; Khushwant Singh, *A History of the Sikhs,* 2 c., Oxford, 1964-7; F.Mele, *Sikkim,* Paris 1974; B.C.Olschak, *Sikkim,* Zürih 1965; N.Evenson, *Chandigarh,* Berkeley/Cal., 1966; B.Hettne, *Mysore (1881 - 1947),* 1978; J.Manor, *Mysore(1917-1955),* Canberra 1978, Robert N.Stern, *Jaiipur State in the British Raj,* 1987; C. Hayavadana Rao, *Mysore Gazetter,* 5 c., 2: Bangalore, 1927-30; M.Shama Rao, *Modern Mysore,* 2 c., Bangalore 1936; J.D.M.Derrett, *The Hoyasalas, A Mediaeval Indian Royal Family,* Madras 1957.

T.Burrow ve M.B.Emeneau, *A Dravidian Etymological Dictionary,* 2: 1983; E.G.Balfour, *Encyclopaedia Asiatica (India, Eastern and Southern Asia),* 9 c., 1858, 2: 1976; R.Fick, *Grammatik der Sanskrit-Sprache,* 1922, 2:1983; Maharani of Jaipur, *The Memoirs,* G.Devi ve S.R.Rau nş., 2: 1984; T.H.Hendley, *Indian Jewallery,* 2 c., 1909; Government of India, *Gazetteer of India,* 4 c., 1975-8; S.Gopal, *Jawaharlal Nehru,* 3 c., 1984; M.L.Kapur, *Kingdom of Kashmir-Jamnu,* 1983; B.I.Kluyev, *India, National and Language Problem,* 1981; R.M.Martin, *The History of the Indian Empire,* 3 c., 1983; S.P.Das Gupta vs., *National Atlas of India,* 8 c., 1982, folio; P.Pal, *Court Paintings of India,* 1983; J.Beames, *A Comparative Grammar of the Modern Aryan Languages of India, Hindi, Punjabi, Sindhi, Gujarati, Marathi, Oriya and Bengali,* 3 c., 1970.

G.R. Garg, *Encyclopaedia of Indian Literature,* 6 c., 1988 (I: *Sankrit, Pali, Prakrit and Apabhramsha,* II: *Tamil,* III: *Assamese,* IV: *Kannada,* V: *Telegu,* VI: *Malayalam*); S.Lal, *Glimpses of Colonial India and the Then Parliament,* 10 c., 1988; V.B.Singh ve S.Bose, *State Elections in India(1952-85),* 5 c., 1987-8; J.Weber, *Les Etablissements Français en Inde au XIXème Siècle(1816-1914),* 5 c., 1988; C.Allen ve S.Dwivedi, *Lives of the Indian Princes,* 1984, 360 s. + 254 resim.

Çok daha geniş bibl.için bk.c.I, kitâb XIII.

Altıncı Kitap

ESKİ YÛNÂN

I

ESKİ YÛNÂN DEVLETLERİ

Irklar

Ege Havzası, Ege Adaları ve Yunanistan yarımadasının eski ırkları, ırk ve dil coğrafyası, karmaşıktır. Avrupa kıt'asının güneyinde Akdeniz'e doğru uzanan üç yarımadanın en doğudaki olan Balkanlar'ın güneyinde ayrıca bir yarımada oluşturan Yunanistan, gerçekte Balkan yarımadasının güneyidir. Yunan (İyonya) ve Ege (Adalar) Denizleri arasında kalmıştır. Güney, Akdeniz'dir. Kuzey, batıdan doğuya Epir, Makedonya, Trakya ülkeleridir. Asya'nın yanı başında bulunan ve Girit adasıyle Afrika'ya da (Mısır) çok yaklaşan deniz içindeki bu âlem, dünyâ târîhinde, Akdeniz Medeniyeti'nin Batı (Avrupa) medeniyeti şûbesinin kaynağı olduğu gibi, Akdeniz medeniyetinin Doğu medeniyeti şûbesinden aldığı çok geniş kültür unsurlarını da, Batı'ya intikaal ettirmiştir.

Eski Yunanca klasik bir dil olarak teşekkül etmeden önce bu havzada oturan, bu havzaya hemen hepsi dış ülkelerden gelen kavimlerin başlıcalarına işâret etmek gerekir.

En eski medeniyet bu havzada Girit adasında teşekkül etmiştir. Ada, M.Ö. IV. Binyıl'da meskûndu. Sonradan Knossos şehri parladı ki Kandiye'nin (Herakleion) bir kaç km güney-doğusunda, kuzey sâhilinden bir kaç km içeridedir. Burada Kral Minos, parlak bir saltanat sürmüştür. Mitolojik-târihî bir şahsiyyet olan Minos'un yaşadığı zaman da belli değildir. Girit, M.Ö. XX. asırda hieroglif yazısı kullanmıya başlıyarak târîhî devre

girdi. Bu yazının Mısır'dan alınmış bulunması ihtimâli çok kuvvetlidir. Zîrâ Mısırlı gemicilerin Girit'e geldikleri ve bunun aksi de vukuu bulduğu muhakkaktır. Ancak nâdir Girit hieroglifleri de henüz çözülmemiştir. Eski Girit dili, Yunanca değildir, fakat bir Ârî dildir, Hititce ile akrabâ olabilir. M.Ö. XV. asırda ise Girit'te artık Eski Yunanca'nın bir lehcesi kullanılıyordu. M.Ö. X. asırda Dor istîlâsı ile Girit medeniyeti yıkıldı ve Girit, ehemmiyetini kaybetti.

M.Ö. XV-IX. asırlarda oluşan ve sonra müşterek Eski Yunanca'yı doğuran başlıca lehceler şunlardır: Aka, İyonya, Dor, Aelya lehceleri ve ikinci derecede Rodos, Lakonya, Kyrene lehceleri. İyonya-Attika lehcesinin Atina şîvesi sonunda klasik Yunanca'yı oluşturdu. Orta Çağ'da Bizans Yunancası, bu lehceden çıktı. Yeni Çağ'da Osmanlı devletinde konuşulan Rumca da bu Bizans Yunancası'ndan çıkmadır ve bugünki Yunanca'da 5.000 Türkce asıllı ve daha başka yabancı dillerden pek çok kelime vardır.

Yunan alfabesi, ilk alfabe yazısı olan Sâmî Fenike alfabesinden alınarak geliştirilmiştir. Latin alfabesi de Romalılar çağında Yunan alfabesi tâdîl edilerek oluşturulmuştur ki, bugün bir çok Avrupa dili ve Türkiye Türkcesi'nde kullanılan alfabedir.

Eski Yunan âlemini oluşturan ve sonunda Eski Yunanca'yı ortak dil olarak kullanan başlıca kavimler şunlardır: *İyonlar:* Attika'dan İzmir çevresine göçtüler. Burada Anadolu halkları ile karışıp Doğu kültürünü öğrendiler. *Dorlar:* M.Ö. 1200'lerde kuzeyden, Balkanlar'dan gelen Ârîler'dir. *Kar'lar:* Yunanca olmıyan Ârî bir dil konuşuyorlardı. *Aka'lar* (Yun.Ahay): III. Bin'de Anadolu'dan Adalar yoluyle Yunanistan'a gelen bu Ârîler, göçten önce Anadolu kavimleriyle karışmış bulunuyorlardı.

Yunan İskeleleri: bütün Karadeniz, Marmara, Ege, Anadolu'nun Akdeniz sâhilleri, Güney İtalya, Sicilya, Fransa ve Katalonya'nın Akdeniz sâhilleri, Bingazi ve Nîl Deltası'nda, Eski Yunanlılar, küçük iskeleler elde ettiler ve buralarda küçük koloniler oluşturdular. Bu hususiaki deniz ticâreti politikaları kendilerinden önceki Sâmî Fenikeliler'inkine benzer. Sonra Akdeniz ticâretinde Fenike-Yunan, Asya-Avrupa, Sâmî-Ârî rekaabeti başladı. Yunanlılar'ın Ege dışında iskele elde etmiye başladıkları târih M.Ö. VIII. asırdır.

Eski Yunan medeniyeti, Akdeniz medeniyetinin Avrupa veyâ Batı yâhut Ârî kesiminin öncüsü, menşei ve temelidir. Akdeniz medeniyetinin Asya-Mısır kesimine rakıyb olarak ve ondan çok sonra ortaya çıkar. Yunan medeniyetinin kaynakları Eski Mısır, Eski Anadolu ve Eski Yakın Doğu'dur. Yunan medeniyetinin orijinal olduğu hakkındaki nazariyeler artık tamâmen çökmüştür. Bu husus, Yunanlılar'ın Avrupa medeniyetinin temelini teşkîl ettikleri gerçeğiyle çelişmez. Zîrâ Yunanlılar, Asya ve Mısır'dan aldıkları kültür unsurlarını kendi bünyelerine adapte edebilmişlerdir. Bu sûretle Sâmî-Hâmî menşe'li Akdeniz Doğu kültürü karşısında Ârî menşe'li Akdeniz Batı kültürü ortaya çıkmıştır. Ancak Ârîler'in bir kısmının, Hititler'in, İranlılar'ın, Akdeniz Doğu kültürünün oluşmasında yer aldıklarını söylemek gerekir. Akdeniz medeniyeti dışında oluşan üç büyük kültürden Türk, Çin ve Hind kültürlerinin ancak birincisi olan Türkler de, sonradan Akdeniz medeniyetinin ileri safhalarına katılıp derin te'sirler bırakmışlardır. Kısmen Ârîler'in oluşturduğu Hind ve Türkler'in oluşmasında büyük yer aldıkları Çin medeniyetleri ise, daha kapalı kalmıştır.

Akdeniz'in Doğu kesimi medeniyeti, daha sıcak iklimlerde ve çok geniş ülkelerde oluştu. Akdeniz'in Batı kesimi medeniyetinin menşei olan Yunanlılar ise, daha az sıcak bir iklimde ve çok dar toprak sâhalarında ortaya çıktılar. İskender'e kadar başka ülkeleri zorlamaları ve yayılmaları da mümkin olamadığı için, denize açılmıya mecbur kaldılar. Bu sûretle denize dayalı Batı medeniyeti oluştu. Gene toprak fıkdanından Yunan medeniyeti, müsbet düşünce, fayda, menfaat, pratiklik, fen, kazanç üzerine kuruldu. Doğu medeniyetinin tanrıları ile Yunan tanrıları farklıdır. Zâten Semâvî Dinler, Doğu'dan çıktı ve bugün de bu Sâmî dinler Avrupa'ya ve bütün Batı medeniyetine hâkimdir. Yunan dini ise, o kadar mitolojiye ve masallara dayandı ve dinlerin esâsı olması gerek ahlâk ilkelerini işlemekte o derecede başarısız oldu ki, Roma'nın Yunan dînini az çok değiştirerek alması bile Yunan ilâhlarını kurtaramadı ve sonunda Avrupa, Doğu'dan gelen peygamberlerin getirdiği Tektanrılı dinlere ınkıyâda mecbur kaldı.

Alfabesi bir Sâmî sisteme, Fenike'ye dayanan bugünki Avrupa Ârî temelli medeniyetinde çeşitli diller, kültür dili olarak Eski Yunanca ve Romalılar'ın Latince'sine dayanır. Daha Latince'ye Mîlâd'dan önce'ki asırlarda binlerce Yunanlı kelime girmişti. Bugünki Avrupa dillerinde de eski Yunan menşe'li kelimeler çoktur. Bugüne kadar Latince'den sonra Yunanca, Avrupa'da öğrenilen klasik kültür dili olmuş, fakat son yarım asırdaki Avrupa orta öğreniminde eski yerini kaybetmiştir. Türkce'de Arabca ve Farsca'nın klasik kültür dilleri sayılması gibidir. Arabca'da da Yunanca kelimeler vardır (mûsikî, dînâr, erganûn gibi).

Eski Yunan târîhinin bir husûsıyeti, site devletlerin târîhi olmasıdır. Gerçi Doğu'da da Târih sitelerle, şehir-devletlerle başlar. Fakat hemen krallıklara, imparatorluklara dönüşebilmiştir. Eski Yunan'da bu, M.Ö. IV. asra, İskender'e kadar mümkin olamamıştır. Nüfûs azlığı, arâzî kıtlığı, Asya'nın kudretli devletlerce tutulması, Avrupa'nın boş ve değersiz sâhalar bulunması gibi sebeblerle Yunan site prenslikleri, diktatörlükleri veyâ cumhûriyetleri, yayılamamış, kudretli siteler ancak çevrelerindeki çok dar arâzîlerde genişliyebilmişler, bir tek iskele, küçük bir ada, bir şehircik için aralarında kanlı savaşlar yapmışlar, sonra bâzı siteler, ticâretleri, zenginlikleri, orduları gibi faktörlerle parlıyabilmişlerdir.

M.Ö. VI. asırdan îtibâren Yunanlılar'ın büyük filozoflar, şâirler, târihçiler, matematikçiler, hekimler yetiştirmeleri ve bunların Doğu kültürlerinden öğrendiklerini sistemli bir şekilde tedvîn etmeleri ve yazı diline geçirmeleri, Yunan medeniyetinin gerçek parlaklığını meydana getirmiş, mîmârî, heykeltıraşlık ve resim gibi san'atlarda çok ileri çizgilere erişilebilmiştir.

Eski Yunan târîhinin dîğer bir husûsıyeti, Yunan'da târîh'in, mitoloji ile başlamasıdır. Bu husus, dîğer bütün milletlerin târîhinden daha bârizdir. İlâhlarla başlıyan mitoloji, yarı ilâh kahramanlara dönüşmüş, sonra gerçek târîh başlamıştır. Onun için ilk dönemler hakkındaki esâtîr ve efsânelerin târîhe uygunluk dereceleri çok şübhelidir. Sonra şübheler yavaş yavaş silinerek târîh oluşmaktadır.

Yunan dîninde -ki bir mitolojiden ibârettir- ilâhlar, insan hüviyetindedir. Eşleri, çocukları vardır. Hepsinin adı bellidir. Bir tabîat kuvvetinin, bir şeyin ilâhıdırlar. Meselâ en büyük ilâh olan Zeus (Lat.Jupiter), Kronos (Lat.Saturnus) ile Kybele (Rhée) (Lat.Ops)'den doğmuştur. Kronos'un babası Arz, annesi Okyanus (Yun.Pontos)'dur.

Zeus'un kardeşleri vardır. Kardeşi Pluton, Cehennem ilâhıdır. Dîğer kardeşi Poseidôn (Neptün), Denizler ilâhıdır. Kızkardeşlerinden biri Junon, Zeus'un eşidir. Dîğer kızkardeşlerinden Vesta (Lat.Hestia) âile yuvasının ve Keres (Lat.Demeter) ise ekinlerin ilâhelcridir. Zeus'tan ilâhlar ve ilâheler doğar. Meselâ kızlarından Minerva (Pallas, Atena) hikmet ve san'at ilâhesi, oğullarından Mars (Ares) harb ilâhıdır. Bu sûretle ilâh ve ilâheler silsilesi yürür. M.Ö. XVI. asırda destânî târih (Fr.temps héroïques) başlar. XIII. asırda târîhî gerçekler görünmiye başlar ve ancak M.Ö. VIII. asırda târih çağına girilir. Artık şahıslar ve jenealoji, hattâ kronoloji, muntazamdır ve târih gerçeklerine uyar.

Mitolojik Târih Dönemi (M.Ö. XVI. - M.Ö. VIII. Asırlar)

Bu dönem, Argos krallığının kurucusu, Inachos ile başlatılır. Argos, Mora'nın kuzey-doğusundadır. Inachos, Okyanus'un oğludur. Târîhî gerçek, Argos şehrinin çevresinde bir krallığın doğmuş bulunmasından ibârettir. Kralların jenealojisi, isimleri, eşleri, çocukları, sonradan uydurulmuşa benzer. Inachos hânedânı, 11. kuşaktan torunu olduğu iddia edilen Belos'la devâm eder. Belos'la başlıyan hânedân oğlu 12. kral Danaos'la sürüp gider ve Danaos'un M.Ö. 1314'te tahtta olduğu söylenir. Yarı-ilâh Herakles (Herkül), Danaos'un 8. kuşak torunu imiş. Herakles'in 8 karısından çocukları olduğu ve 8. karısı Iardanos kızı Omphal'den doğan Alke'nin, Lidya kralı Gyges'in atası bulunduğu iddia edilir.

Thebae (Teb) krallarının da böyle mitolojik bir silsilesi düzenlenmiştir. Teb, Atina'nın kuzey-batısında bir şehirdir ve Boeotia bölgesinin merkezidir. Argos'lular, -Spartalılar gibi- Dor kavminden oldukları hâlde, Boeetia'lılar Aelicae kavmindendir (Atinalılar, İyon'dur). Argos kralları XVI-VIII., Teb kralları ise XIV-XIII. asırlarda hüküm sürmüşlerdir. Teb krallarının ilki Kadmos, Argos kralı Danaos'un kardeşi imiş. 1314'e doğru tahta çıkarak Mars'la Venüs'ten doğan Hermione ile evlenmiştir. 14. kral Autesion, Kadmos'un 8. kuşaktan torunu sayılır. Son kraldır, fakat nesli devâm eder.

Atina şehrinin XV. asırda ilk kral Kekrops tarafından kurulduğu iddia edilir. Bu hânedânın 14. ve sonuncu kralı Thymoetes, Kekrops'un 11. kuşaktan torunudur ve XIII. asırda ölmüştür.

Sparta (Isparta) krallarının mitolojik târihleri XVII-XIII. asırlarda kabûl edilir. Argos kralı Inacchos'un torunu Sparton, Sapta'nın kurucusudur. 11. ve sonuncu kral Tyndaros, 1328'e doğru tahttadır ve Sparon'un 8. kuşaktan torunudur. Tyndaros'un kardeşi Icarios'un kızı Penelope, Ulysseos'la evlenmiştir. Tyndaros'un kızlarından Klymnestra, 3 def'a evlenmiştir ve 2. zevci Agamemnon'dur. Dîğer kızı "Güzel" Helena 4 def'a evlenmiştir: Theseos, 1280'e doğru Menelas (12. Sparta kralı), Pâris ve Deiphobeas'la. Kızları Iphigenia ile Herminone, 1. ve 2. izdivaçlarındandır. 1201'e doğru Sparta kralı olan Menelas'ın Helena'dan doğan kız Herminone, önce Achilleos'un oğlu Pyrrhos, sonra Orestes'le evlendi. 1176'da ölen Klymnestra'nın zevci Agamemnon, Menelas'ın ağabeyidir. 1210'da Miken kralı olan Agamemnon, Yunanlılar'a karşı 1193-1184 yıllarında Truva'yı savunmuştur. Miken kralı olarak dedesi Atreos'a halef olmuş, babası Plisthennes, Atreos'un hayâtında ölmüştür; annesi Eropes, Girit kralı Katreos'un kızıdır. Agamemnon'la Menelas'ın kızkardeşleri Anaxibes, Phocid kralı Strophios'la evlenmiştir. Bu evlilikten doğan Pylades'in zevcesi Elektra'dır. Halasının

oğlu ile evlenen Elektra, Agamenon'un kızlarından biridir. Agamemnon'un büyük kızı ise Iphigenia'dır. Agamemnon'un oğlu Orestes, Miken, Argos ve Sparta kralı olarak 1206'da ölmüştür. İlk zevcesi Hermione, amcasının kızı ve Pyrrhos'un duludur. Orestes'in oğlu Tisamenes, son Miken, Argos ve Sparta kralıdır, 1190'da Heraklidler tarafından tahtından indirilmiştir. Böylece Truva hânedânı (Tantaller veyâ Pelopidesler), XIV-XII. asırlarda hüküm sürmüştür.

Eakides veyâ Myrmidon Hânedânı, XIV. asırdan V. asra kadar Tesalya'da hükümrân olmuştur. Pelasg ırkıdır. İlk kral Peleos'tur. Eurytion kızı Antigone ile evlenmiştir. Halefi olan oğlu Achilleos ve bunun halefi de oğlu Pyyrrhos'tur ki Epir krallığı kurucusudur; önce Menelas'ın kızı Hermione, sonra Hektor'un dulu Andromak'la evlenmiştir. Oğullarından Pieles'ten Epir kralları yürümüş, dîğeri Pergammes de Bergama şehrini kurmuştur. Son Tesalya kralı Miltiades 560'a doğru tahtta idi. Sonra hânedânın başka bir dalı hükümrân olmuştur. Bu daldan başka bir Miltiades, Marathon gaalibidir ve 489'da ölmüş, Trakya kralı Oloros'un kızı Egesiples'le evlenmiştir. Oğlu Simon da Persler'e gaalib gelmiş ve onun 449'da ölümüyle Tesalya krallığı son bulmuştur. Bu son krallar, tamâmen târîhî şahsiyetlerdir.

Atina'da krallık, Kodros'la XII. asrın sonlarında sona ermiştir. Bunun oğlu Medon, 1045'e doğru ilk arkhont olmuş, dîğer oğlu Neleos, Batı Anadolu'da Milet şehrini kurmuştur. Kodros'un 9. kuşaktan atası (XV. asır) Phthiotides kralı Hellen, Helen ırkının atasıdır. Hellen'in 5. kuşaktan torunu Leartes, Ithaques kralıdır. Bunun kızı Klimenes, Eurylokes'le evlenmiştir. Laertes'in oğlu Ulysses, sırasıyle Icarios'un kızı Penelope ile, Güneş'in kızı Kirke (Fr. Circé) ile, Evippes ile, Calypso ile evlenmiştir. Oğlu Telemakos'tur (XIII. asır).

Çanakkale Boğazı'na Batı dillerinde adını veren Dardanos, XVI. asırda gösterilir. Bunun torunu Tros, Truva şehrini kurup ilk kralı olmuştur. Skamandra kızı Eurydike ile evlenmiştir. Oğlu Ilos, Ilion'u kurmuştur. Bunun torunu Priam, 1193-1184'te saltanat süren 4. Truva kralıdır. Arisbes, sonra Trakya kralı Kisseos kızı Hekube ile evlenmiştir. Bütün çocukları, ikincisindendir. Büyük oğlu Hektor, Eetion kızı Andromak'la, dîğer oğlu Pâris (yâhut Aleksandros) Güzel Helene ile evlenmişlerdir. Tros'un dîğer bir oğlundan inme 4. kuşak torunu Eneos, sırasıyle Priam'ın kızı Kreuse, Kartaca kralının kızı Didon ve Latinos kızı Lavinia'nın kocası olmuştur.

Mora ile Attika arasındaki berzahta hüküm süren Korinthos kralları da Herakles sülâlesindendir. Herakles (Herkül)'in neslinden (4. batın) Aletas, 1075'te ilk kral olmuştur. Bunun 8. batından torunu 9. kral Telessos'un 745'te ölümüyle krallık sona ermiş, aristokrat bir oligarşinin oluşturduğu hükûmet de 653'e kadar devâm etmiştir.

Messenia kralları da Herakles sülâlesindendir ve Messenialılar da Korinthoslular ve Lakedemonyalılar (yânî Spartalılar) gibi Dor ırkındandır. Messenia, Mora'nın güney-batısıdır. İlk kral Kresphontes, 1100'e doğru tahta geçer, Herakles'in torununun torunudur ve kardeşi Aristodemes, ilk Sparta kralı, dîğer kardeşi Temenos da ilk Argos kralıdır. Zevcesi, Arkadya kralı Kypselos kızı Merope'dir. 7. kral Euphaes, 7. kuşaktan torunudur. Onun çocuksuz ölümüyle ülke, Sparta krallığına geçer.

Argos kralları, Kresphontes'in kardeşi Temenes'le başlar. Argos, Mora'nın kuzey-doğusundaki yarımadadır. 6. ve sonuncu kral Phidon, 6. batından torunudur. Phidon'un kardeşi Karanos, Makedonya Hânedânı'nın (aş.bk.) atasıdır.

Girit kralı I. Minos, Hellen'in torununun oğlu sayılır, babası Tektamos, Girit'e göçmüşmüş. Torunu II. Minos'tur. II. Minos'un babası Lykastes (Asterion), Kadmos'un kızı Europe ile evlenmiştir ki, Avrupa kıt'asınının adı da buradan alınmıştır. Girit'e adını veren Kriteos, II. Minos'un oğlu ve halefi olan 4. kraldır. Bu tablo, mitolojiktir. II. Minos'un kızları Arian ve Phedr'in adları da Yunan mitolojisinde çok geçer.

653'te Korinthos'a hâkim olan tyran (diktatör) Kypselos, 624'te ölür. Yerine önce oğlu Periandres (625-585), sonra dîğer oğlu Gorkos'un oğlu Psammetik geçer. Periandres, Epidores tiranı Prokles'in kız Melissa ile evlenir ve Lykophron doğar.

Sparta Krallığı (1186 - 219 = 967)

10 asır devâm eden Sparta krallığı, kudretli ordusu, amansız disiplinli toplumu ile, Eski Yunan âlemine dehşet saçmıştır. Lakonya'nın merkezi olan Sparta şehri, Mora'nın güney-doğusunu teşkîl eden ve Dor asıllı Lakedemonyalılar'ın yaşadığı Lakonya'nın kuzey-batısındadır. Spartalılar, Mora yarımadasının tamâmını ele geçirememekle berâber, devir devir tam bir üstünlük (Yun.hegemonya) sağlamışlardır. Sparta hânedânının Aristodemes (=Argi, Autesion kızı)'in 2 oğlundan, Prokles ve Eurystenes'ten indiği farzedilir. İlkine Proklides yâhud Eurypontides Hânedânı, dîğerine Ajid Hânedânı denir. Ülkede çifte krallar hüküm sürmüşlerdir. Her iki hânedândan birer kral, ortak olarak tahta oturmuşlar, XII. asrın başlarında başlıyan bu sistem, III. asrın sonlarına kadar devâm etmiştir. Tabîî Büyük İskender'den sonra, son asrı içinde Sparta krallığı, ehemmiyetini kaybetmiştir. Proklides Hânedânı'ndan gelen krallar şunlardır (496'ya kd. târihler takrîbî) (775'den öncesi çok karanlık):

1) Prokles (1186-1142=44), 2) Soos (oğlu) (1142 -), 3) Eurypon (2'nin oğlu), 4) Prytanis (3'ün oğlu) (-986), 5) Eumones (986-907=79) (4'ün oğlu), 6) Polydektes (5'in oğlu) (907-898=9) (kardeşi Lykurgos, 866'da ünlü kaanunları vaz' etti), 7) Kharilaos (6'nın oğlu) (775-750=25), 8) Nikandros (7'nin oğlu) (750-720=30), 9) Theopompes (8'in oğlu) (720-675=45), 9a. Anaxandridas I (oğlu) (675-645=30), 10) Zeuxidamos (9a'nın oğlu Arkhidamos'un oğlu) (645-625=20), 11) Anaxidamas (10'un oğlu) (625-600=25), 12) Arkhidamos I (11'in oğlu) (600-575=25), 13) Agasikles (12'nin oğlu) (575-550=25), 14) Ariston (13'ün oğlu) (550-515=35), 15) Dematates (Demaratos) (14'ün oğlu) (515-491-24), 16) Leotykhides (9.kral Theopompes'in oğlu Anaxandrides'in oğlu Arkhidamos'un oğlu Anaxilas'ın oğlu Leotykhides'in oğlu Hippokratides'in oğlu Agesilas'ın oğlu Menares'in oğlu) (491-469=22, hal'), 17) Arkhidamos II (16'nın torunu) (469-427=42) (=Lampitas, teyzesi), 18) Agis II (17'nin oğlu) (427-398=29) (oğlu Leotykhides), 19) Agesilas II "Büyük" (17'nin kç.oğlu) (398-361=37) (hayâtı: 445-361=84), 20) Arkhidamos III (19'un oğlu) (361-338=23, katl), 21) Agis III (20'nin oğlu) (338-331=7, katl), 22) Eudamidas I (20'nin kç.oğlu) (331-304=27), 23) Arkhidamos IV (22'nin oğlu) (304-258=46) (=Arkhidamies, ölm.235), 24) Eudamidas II (23 oğlu) (258-244=14) (=Agesisrates), 25) Agis IV (24'ün oğlu) (244-240=4, katl) (=Agiathis), 26) Eurydamas (Eudamidas III) (25'in oğlu) (240-228=12) (25'in kardeşi Arkhidamos IV, 294'te müddeî), 27) Arkhidamos V (24 oğlu) (228-227=1), Fâsıla 227-219=8, 28) Lykurgus (18 neslinden) (219-210=9), 30) Pelops (oğlu) (210-206=4), 31) Nabis (15 neslinden) (206-192=14)

Aides (Ajid) Hânedânı'na mensûb ortak-krallar (815'den öncesi şübheli, 480'e kd. târihler takrîbî):

1) Eurysthenes (1186-), 2) Agis I (1'in oğlu), 3) Ekhestrates (2'nin oğlu), 4) Laebotas (Leobotas) (3'ün oğlu), 5) Dorissos (4'ün oğlu) (986-957=29), 6) Agesilaos (5) (815-785=30), 7) Arkhelaos (6) (785-760=15), 8) Telekleos (7) (760-740=20), 9) Alkamenes (8) (740-700=40), 10) Polydoros (9) (700-665=35) (hal'), 11) Eurykrates I (10) (665-640=25), 12) Anaxandros (11) (640-615=25), 13) Eurykrates II (12) (615-590=25) 14) Leon (13) (590-560=30), 15) Anaxandridos (14) (560-519=41), 16) Kleomenes I (15) (519-491=28) (=Gorgo; Leonidas I'in kızı) (kardeşi Dories, katl), 17) Leonidas I (15) (491-480=11, 480'de katl), 18) Plistarkos (17) (480-458=22), 19) Plistoanax (Leonidas I kardeşi General Kleombrotor oğlu 477'ye doğru ölen Pausanias'ın oğlu) (458-444=14), 20) Pausanias (19) (444=394=50), 21) Agesipolis I (20) (394-380=14), 22) Kleombrotos I (20) (380-371=9, katl), 23) Agesipolis II (22) (371-370=1), 24) Kleomenes II (22) (370-309=61), 25) Areos (Aretas I) (24'ün oğlu Akrotatos'un oğlu) (309-265=44), 26) Acrotatos (25) (265-264=1), 27) Areos II (Aretas II) (26) (264-254=10), 28) Leonidas II (24'ün oğlu Kleonymos=Khelonid'in oğlu) (254-242=12+241-235=6=18) (kızkardeşi Arkhidame=Arkhidamos IV), 29) Kleombrotos II (28) (242-241=1) (=Khilos, kızkardeşi), 30) Kleomenes III (28) (235-221=14) (=Agiathis, III. Agis'in dulu) (kardeşi Euclidas, 234'te ortak-kral), 31) Euclidas (28) (227-221=6), Fâsıla 221-219=2, 32) Agesipolis III (29'un oğlu Agesipolis'in oğlu) (219-215=4).

Atina Cumhûriyeti (561 - 386 = 175)

Atina Cumhûriyeti'nin krallığı tâkıyb eden ilk dönemi ile 386'dan sonraki ehemmiyetini kaybetmiş dönemi, mühim değildir. Ehemmiyetsiz bir site devleti ile başlamış, öyle bitmiştir. Ancak iki asra yakın donanması, deniz ticâreti, zenginliği, hür erkek vatandaşlarına mahsus demokrasisi (Yun.demokratia), disiplini, san'atı ve fikir hayâtının üstünlüğüyle, Yunan âlemine hükmetmiş ve zamânımıza kadar Avrupa medeniyet ve kültürüne şiddetle te'sîr eden unsurlar vücûde getirmiştir.

Atinalılar, İyon'dur. Eski Yunanca'nın örnek ve klasik lehcesi burada teşekkül etti. Attika yarımadası ile Salamin, Kea, Kithnos gibi bir kaç adadan ibâret olan Atina Cumhûriyeti, 2.650 km²'den ibâretti. Pire hâriç Atina şehrinin âzamî nüfûsu ise 430 yılına doğru ancak 115.000'e erişmiştir. Ağrıbozlular da İyon olmalarına rağmen Atina bu en yakın büyük adada bile ancak üstünlük kurmuştur. 415'te dağılan Attika-Delos Deniz Birliği, Atina'nın hegemonya'sı altında teşekkül etmiş ve 2 milyon nüfûsu toplamıştır (Attika, Ağrıboz, Kikladlar, Halkidikya, Oniki Ada, bütün Ege adaları (Girit hâric), İyonya, Trakya kıyıları, Marmara kıyıları, Ege'nin Anadolu kıyıları, Antalya Körfezi dâhil bu kesime kadar Anadolu'nun Akdeniz kıyıları). Buna karşılık Sparta, Peloponnessos (Mora) Birliği'ni kurdu (Argos ve Akhaya dışında Mora'nın en büyük kısmı, Cerigo adası, Etolya, Boeotia). Asıl Sparta Krallığı, 8.400 km²'den ibâretti ki, Mora'nın bir kısmıdır.

Atina cumhur başkanları aşağıda başkanlık müddetleriyle gösterilmiştir (ilk 3'ü tyran=diktatör, no.4-17 seçimle işbaşına gelmiş devlet başkanlarıdır; devlet başkanı, kayd-ı hayât ile seçilirdi, çoğu ölünceye kadar makaamını muhâfaza etmiştir):

1) Peisostratos (561-556=5+555-528=27= 32) (=Argos prensesi), 2) Hipparkhos (1'in oğlu) (528-514=14), 3) Hippias (1'in oğlu) (514-510=4, ölm.485?) (kardeşi Tessalos); 4) Kleistenes (510-496>?=14?) (ağabeyleri: katledilen Myron ve Isodemos) (babası: Alkmaionid'lerden Megakles), 5) Hipparkhos (496?-493?=3?), 6) Temistokles (493-492=1+ 489-470=19=20) (ölm.450?) (babası Likomid'lerden Neokles), 7) Miltiades (492-489=3) (530?-492?=32? müddetle önce İran'ın, sn.Atina'nın tâbii ol. Khersonessos = Gelibolu prensi), 8) Kimon (7'nin oğlu) (470-461=9), 9) Ephaltes (461, katl), 10) Perikles (461-429=32) (Xantippos oğlu, annesi Agariste, no.4'ün (Kleistenes) kızkardeşidir), 11) Kleon (429-421=8), 12) Nikias (421-420=1 + 415-413=2 = 3), 13) Alkibiades (420-415=5 + 408-406=2 = 7) (hayâtı: 450-404=46) (Perikles'in kızkardeşi ile Kleinias'ın oğlu), 14) Peissandros (411-410=1), 15) Teramenes (410-408=2 + 406-404, katl= 2 = 4), 16) Kritias (404-403=1), 17) Trassibulos (403-386?=17?).

Tesalya Tiranları (375 - 357 = 18)

1) Iason (375?-370=5?), 2) Aleksandros (370-357=13). Iason, Lykophron'un oğludur. Oğulları Thébeos, Tisiphon, Pitholaos, Lykophron'dur. Iason'un kardeşleri Polydoros ve Polyphron olup, Tiran Aleksandros, Polydoros'un oğludur. Merkez Pheres şehridir (Yenişehir).

Epir Kralları (480 - 229 = 251)

Epir (Eperios) krallığının târîhi, mitolojik döneme dayanmaktadır. Başkent Phoinike'dir. İlk kral I. Pyrrhos (Neoptolemaios), Achilleos ile Deidamia'nın oğlu imiş. Pyrrhos sırasıyle Kleodeos kızı Lanassa, Menelas kızı Hermione, Hektor'dan dul kalan Andromak'la evlenmiş. Târîhî devir ancak 480'e doğru 30. Epir kralı sayılan Admetos'la başlamaktadır. Accidas hânedanıdır. Târihler 360'a kd. takrîbîdir:

1) Admetos (480-429=51), 2) Armybas I (429-395=34)) (1'in oğlu), 3) Tarrutas (2) (395-361=34), 4) Alketas I (3) (361), 5) Neoptolemaios I (4) (361-360,1), 6) Arymbas II (4) (360-342=18+323-322=1=19) (=Troas, 5'in kızı), 7) Alexandros I (5) (342-331=11) (=Kleopatra, Makedonya kralı II. Philippos'un kızı ve Büyük İskender'in kızkardeşi) (kızkardeşi Olympias, II. Philippos'un eşi ve By.İskender'in annesidir), 7a. Neoptolemaios II (7) (331-313=18+302-295=7=25), 8) Eakides (6) (331-312=19) (=Phthia, Menon'un kızı), 9) Alketas II (6) (312-307=5) (kızkardeşi Beroa=Glaukias, İllirya kralı), 10) Pyrrhos II "Büyük" (8) (307-302=5+297-272=25=30) (doğ.318=46) (katl) (kızkardeşi Deidamia=Demetrios Poliorket), 11) Alexandros II (10) (272-260=12, katl) (=Olympias, kızkardeşi) (diğer kızkardeşleri Helenos ve Nereis=Gelon, II. Hieron'un oğlu) (ağabeyi: Ptolemaios), 12) Ptolemaios (11) (242-229=13), 13) Pyrrhos III (12) (229).

II. Pyrrhos, 5 defa evlenmiştir: 1. Antigone (Philippos'la Berenike'nin kızı) (Ptolemaios'un annesi), 2. Peoniler kralı Autoleon'un kızı (II. Alexandros'un annesi), 3. Birkenna (İlliryalı Bardylis'in kızı), 4. Lanassa (Siraküza tiranı Agathokles'in kızı), 5. Ptolemaios Keraunos'un kızı. II. Alexandros'un kızı Phthia, önce Makedonya kralı II. Demetrios'la, sn.bunun kardeşi Antigone Doson'la evlendi. III. Pirrhos'un kızkardeşi, Laodamia'dır.

Epir kralların "Eakides Hânedânı" denmektedir.

Sicilya (491-214 = 277)

Yunanlılar, Sicilya adasında iskeleler elde etmiş, ticârî koloniler yerleştirmişlerdir. V. asır başlarında başrâhib Dinomenes'in 4 oğlu, Gelon, Hieron, Thrasybules ve Polyzeles, yönetimi ele geçirmişler, büyükleri Gelon, 491'de Gela tiranı (diktatörü), 484'te Syracusa tiranı, 480'de Sicilya kralı olmuş, Theron'un kızı Demareta ile evlenmiş, yerine iki kardeşi Hieron ve Thrasybules, kral olmuşlardır. Bundan sonra krallık unvânı tutunamamış, Thrasybules'in yerine geçen başka bir âiledes Timokrates oğlu I. Dionizyos, sâdece "Syracusa tiranı" unvânını almış, halefleri de bu unvânı kullanmışlar ve Sicilya'nın ancak güney-doğusunu ellerinde tutabilmişlerdir. I. Dionizyos'un kardeşleri Thearides ve Thestas (=Polyxenos), eşleri ise Lokrez kızı Doris'le Hipparinos kızı Aristomak'tır. Yerine geçen ve "Genç" denen oğlu II. Dionizyos, ilk izdivaçtan, diğerleri 2. izdivaçtandır (Genç Hipparinos, Narsios, Aretes ve ağabeyi II. Dionizyos'la evlenen Sophrosyna).

1) Gelon (491-474=17), 2) Hieron I (474-467=7), 3) Thrasybules (467-466=1); 4) Dionizyos I "Eski" (İhtiyar) (405-367=38) (466-405=61): fâsıla), 5) Dionizyos II "Yeni" 'Genç) (4'ün oğlu) (367-357=10) (ölm.343), 6) Dion (357-354=3) (==Areta, Dion'un kızkardeşi Aristomak'la Dionizyos'un kızı) (Dion, Eski (İhtiyar) Hipparinos'un oğludur), 7)Kallipes (354-353=1), 8) Hipparin (353-351=2), 9) Nypsios (351-343=8), 10) Timoleon (343-337=6), 11) Sosistrates (337-317=20), 12) Agathokles (317-289=28) (hayâtı: 361?-289=72?) (torunu: Arkhagathes); 13) Hieron II (269-216=53) (fâsıla: 289-269=20), 14) Hieronymos (216-214=2).

II. Hieron'la tekrar Gelon Hânedânı iktidâra geldi. II. Hieron'un babası Hieroklytes, Gelon'un torununun torunudur. Hieronymos'un kızkardeşi Harmione, Themistos'la evlenmiştir. Hieronymos'un babası Gelon, II. Hieron'un oğludur. Gelon, Epir kralı II. Pyrrhos'un kızı Nereis'le evlenmiştir. Gelon'un kızkardeşleri Zoippe ile Demarata, Herakles ve Andranodores'le evlenmişlerdir.

Kıbrıs Krallığı (V. - IV. Asırlar)

Mısır'a, Hititler'e tâbî olarak Kıbrıs (Hititce: Alasya), otonomisini devâm ettirmiş, sonra Yunan kültüründe bir krallık kurulmuştur. Merkezi Salamis, bugünki Magusa yakınlarındadır. 410'a kadar Fenike'ye tâbî, 410-380'de müstakil olan krallık, 380'de İran'a tâbî olmuş, sonra Büyük İskender imparatorluğuna geçmiştir.

435-374 arasında 61 yıl tahtta kalan I. Euagoras, büyük oğlu ve veliahdi Pnytagoras'la berâber öldürülünce, yerine oğlu mu, yeğeni mi olduğu pek anlaşılamayan II. Euagoras geçti, 351'de öldürüldü. Ancak I. ve II. Euagoras arasında Pnytagoras'ın oğlu Nikokles'in kısa saltanatı vardır. 351'de tahta II. Euagoras'ın yeğeni Pnytagoras geçti. Onun zamânında İran tâbiiyyeti sona erdi ve Kıbrıs, Büyük İskender'i metbû tanıdı.

Trakya Krallığı (M.Ö.V. - M.S. I. Asırlar)

Trakya'ya adını vermiş Traklar, bir Ârî kavimdir. Yavaş yavaş Yunan dünyâsına dâhil olarak Yunanlı'laşmışlardır. V. asırda İran'a tâbî olmuşlar, sonra serbest kalmışlar,

II. Philippos ve Büyük İskender zamânında Makedonya devletine katılmışlar, sonra Roma'ya tâbî olarak hayatlarını Roma'da imparatorluk rejiminin başlarına kadar devâm ettirmişlerdir. Traklar, çeşitli boylar hâlinde kabîle hayâtı yaşamışlardır. Kralları şunlardır:

1) Teres (V. asır), 2) Sparadokos (V), 3) Seuthes I (Stialkes) (V), 4) Eminakos (V), 5) Metokos (V), 6) Samma (V), 7) Saratokos (V), 8) Bergaios (400?-386?=14?), 9) Hebryzelmis (386-385=1), 10) Amadokos I (385-382=3), 11) Kotys I (382-359=23), 12) Amadokos II (359-351=8), 13) Kersobleptes (351-348=8), 14) Ketripolis, 15) Teres II, 16) Spokes, 17) Phile... (340'a doğru), 18) Seuthes III (340?-323=17?), 19) Lysimakhos (323-281=42), 20) Orsoaltios, 21) Kersibaulos, 22) Kavaros (219-200=19), 23) Mestis, 24) Kotys II, 25) Dixalmeos, 26) Kotys III (57-48=11), 27) Sadales (48-11=37), 28) Rhoimetalkes I (M.Ö. 11- M.S.12 = 23), 29) Kotys IV (12 -), 30) Rhaiskuporis (-19), 31) Rhoimetalkes II (19-37=18), 32) Rhoimetalkes III (37-46=9).

İllirya Krallığı (250? - 168 = 82?)

İllyria, bugünki Dalmaçya'dır. İllirler, bir Ârî kavimdir. Adriya Denizi'nin doğu sâhilinden (Dalmaçya) batı sâhiline (İtalya) de geçmişlerdir. Kabîle hayâtından yavaş yavaş Yunan kültürüne geçmiş, sonra Slav'laşmışlardır. Devlet, Makedonya krallığı ile Roma cumhûriyeti arasında kalmış, her ikisine devir devir tâbî olarak yaşamıya çalışmış, nihâyet Roma tarafından ortadan kaldırılmıştır. İlliryalılar, Büyük İskender'den sonra krallık hâline gelmişlerdir. 1) Agron (250?-231=19?) =2) Kraliçe Teuta (231-220=11), 3) bunların oğlu olduğu sanılan Skerdilaides (220-210?,10?), bunun oğlu olduğu sanılan 4) Pleuratos (210?-180?-30?), bunun oğlu olduğu sanılan ve çok dar bir sâhada hüküm süren 5) Genthios (180?-168=112?), bilinen İllirya hükümdarlarıdır. Teuta, Kral Agron ölünce, Demetrios'la karı-koca hayâtı yaşamış ve bu adamı 228-219'da Pharos ve Kerkyra (Korfu) prensi yapmıştır.

Kyrene Krallığı (639 - 439 = 200)

Kyrene(Bingaazî/Doğu Libya)'de Yunanlı denizciler bir krallık kurdular. Battos hânedânının ilki, bugünki Bingaazî şehrini kurup merkez yaptı. İki asır sonra devlet, cumhûriyet rejimine dönüştü. Bütün târihler takrîbîdir: 1) Aristoteles Battos I 639, 2) Argesilaos I(oğlu) 599, 3) Battos II(oğlu) 583, 4) Argesilaos II(oğlu) 554, 5) Learkos 550, 6) Battos III(4 oğlu) 550, 7) Argesilaos III(oğlu) 526, 8) Battos IV(oğlu) 515, 9) Argesilaos IV(oğlu) 466 - 439.

II

HELENİSTİK DEVLETLER

1. Makedonya Krallığı (796 - 168 = 628)

Makedonlar, Ârî bir ırktır. V-IV. asırlarda Yunanca konuşmaya başlayıp Yunanlı'laşmışlardır. Anadolu-Tuna yoluyla 2500'den az önce Aliakmon ırmağı üzerine yerleşmişlerdir. VIII. asra girerken kabîleler krallık hâlinde toplanmıştır. Ancak II. Philippos devrine kadar Selânik Körfezi kuzeyini ve Vardar vâdîsi güneyini işgal etmişler, Halkidikya yarımadasına bile taşamamışlar, güneyde Aliakmon ırmağını geçememişlerdir. Binâenaleyh bugünki coğrafyada kullanılan Makedonya tâbîrinin içine aldığı çok geniş ülkenin çok küçük bir kısmında krallık kurmuşlardır ki bugünki Güney Makedonya'nın (Yunan Makedonyası) bir parçasından ibârettir. Taht şehirleri Pella, Selânik'in kuzey-batısında ve içeridedir. 33 yıl İran (Pers) imparatorluğuna tâbî olmuşlardır (512-479).

Hânedânın Herakles Hânedânı olması, mitolojiden ibârettir ve VIII. asırdan önceki şecere, fictif'tir. İlk kral sayılan Karanos'un dedeleri yukarıya doğru şöyle çıkarılmaktadır: Aristodamas - Merops - Thestios - Maron - Kisos - Temenos - Aristomakhos - Kleodakos - Hyllos - Herakles (Herkül). Makedonya kralları (Argea hânedânı) (târihler 369'a kd. takrîbî ve 650'den öncesi şübheli):

1) Karanos (796-766 = 30), 2) Koenos (1'in oğlu) (766-738 = 28), 3) Tyrimnas (2) (738-695 = 43), 4) Perdikkas I (3) (650-630 = 20), 5) Argaios I (4) (630-620 = 10),

6) Philippos I (5) (620-590 = 30), 7) Aeropos I (6) (590-570 = 20), 8) Alketas (7) (570-538 = 32), 9) Amyntas I (8) (538-498 = 40), 10) Alexandros I (9) (498-454 = 44), 11) Perdikkas II (10) (454-413 = 41), 12) Arkhelaos I (11) (413-405 = 8) 13) Orestes (12) (405-402 = 3), 14) Arkhelaos II (13) (402-398 = 4), 15) Amyntas II (10'un oğlu Philippos'un oğlu) (398-397 = 1), 16) Pausanias (14) (397-396 = 1), 17) Amyntas III (15'in oğlu Menelaos Amyntas'ın oğlu) (396-390 = 6), 18) Argaios II (14) (390-371 = 19), 19) Aleksandros II (17) (371-370 = 1) (ölm. 367), 20) Ptolemaios (17, gayri meşrû) (370-366 = 4), 21) Perdikkas III (17) (366-360 = 6), 22) Amyntas IV (21) (360-359 = 1), 23) Philippos II (359-336 = 23) (17) Hayâtı: 382-336 = 46), 24) Alexandros III "Büyük İskender".

I. Amyntas'ın (no. 9) kızı Gygaea, Dârâ'nın satraplarından Bubares'le evlenmiş ve ahfâdı yürümüştür. II. Perdikkas (no. 11), önce bir câriye ile, sn. Kleopatra (Eurydike) ile evlenmiş, ilkinden 12. kral, 2.'sinden Alketas adlı oğlu doğmuştur. III. Amyntas'ın (no. 17) kraliçesinin adı da Eurydike'dir. Ptolomaios'un (20) kraliçesi kızkardeşi Euryone olup diğer kızkardeş Eurydike de yeğeni III. Philippos'la evlenmiştir. 3 ağabeyi ve 1 yeğeninden sonra tahta geçen II. Philippos, bir çok def'a evlendi. By. İskender'le Epir kraliçesi Kleopatra'nın (ölm. 308) anneleri, ilk kraliçesi Olympias, Epir kralı Neoptolemaios'un kızıdır. 359'da II. Philippos'la evlenen Olympias, 356'da By. İskender'i, sonra Kleopatra'yı (=Aleksandros, Epir kralı, izd. 336) (katli 308) doğurdu, 322'de oğlunun generallerinden Perdikkos'la evlendi, 316'da 60 yaşlarında öldürüldü. 337'de Olympias'ı boşıyan II. Philippos, aynı yıl Kleopatra adlı yeni kraliçesiyle evlendi. Kleoptra 338'de kızı Thessalonike'yi doğurdu ve 336'da öldürüldü. II. Philippos'un kraliçe olmayan zevcelerinden doğan çocukları Prs. Khridis, Pr. Caranos ve III. Philippos'tur. Bu sonuncusunun annesinin adı Eurydike'dir. Ağabeyi By. İskender'in yerine kral olan III. Philippos'un saltanatı General Krateros'un niyâbetinde sürmüş, III. Philippos, kraliçesi Oridis'le berâber öldürülmüştür. "Arrhidaeos" denen III. Philippos, halası Eurydike ile de evlenmiştir.

İkinci Philippos, Peloponnessos Harbleri ile mahvolmuş Yunan âlemine el koydu. Orfani Körfezi kuzeyi ile fütûhâtına başladı (357). Struma-Nesta arasını (356), Paionya'yı (Aşağı Vardar) (356), Selanik güneyini (354), Tesalya'yı (352), Halkidikya yarımadasının tamâmını (348), Othris dağlarının güneyini ve Termopil Geçidi'ni (346), Ağrıboz adasının kuzeyini (344) ve güneyini (343), Epir'i (343), Meriç'le Rodop Dağları arasını (341), Batı Trakya'yı (340), Doğu Trakya'yı (340), Byzantion'u (İstanbul) (339), Epir'le Patras Körfezi arasını (339), Atina batısında Attika'yı (338), Asya'ya geçerek bugünki Çanakkale ilini (Troas) (336) aldı, Atina Cumhûriyeti ve Sparta Krallığı, İkinci Philippos'u metbû tanıdı. Bugünkü Kara Yunanistan'ı ve Ağrıboz'un dışında Kuzey Epir, bugünkü mânâsıyla Makedonya, bütün Trakya, Troas, Doğu Rûmeli, İkinci Philippos'un hâkimiyetine geçti. Yunan dünyâsı, asla bu derecede büyük bir sınır genişliğine erişmemişti. Tabiî henüz bir imparatorluk değildi ve Doğu imparatorlukları ile mukaayese edilemezdi. Ancak Anadolu'yu fethe hazırlanırken öldü. Ve oğlu İskender, fetihlerine, babasının bıraktığı yerden başlayıp devâm etti. Makedonya piyâdesi, korkunç bir vurucu güç hâline getirildi.

Büyük İskender, Pers imparatorluğunun genişliğinde bir imparatorluğu kısa saltanatında fethetti (bugünkü Yunanistan, Bulgaristan, Dobruca, Türkiye, Kıbrıs, Mısır, Nübye, Sirenaika, Suriye, Filistin, Lübnan, Irak, İran, Afganistan, Pâkistân,

Güney Mâverâünnehr). Mısır'da fir'avn ve İran'da şehenşâh olarak bu ülkelerin imparatorluk tahtlarına oturdu. Zevceleri: =1. Bersine (Rodoslu Memnon'un dulu) (katli 309); =2. Parysatis (Şehenşah III Artakserkses Okhos'un kızı) izd. 326); = 3. Roksan (Fars Rûşeng) (Baktria satrapı Oxiartes'in kızı, izd. 327, katli 311); =4. Stateira (Şehenşâh III. Dârâ'nın dul kızı, izd. 327) (İran imparatoriçesi: 336-330 = 6); =5. Thais. 1.'den İskender'in büyük oğlu Kral Herakles ve 3.'den İskender'in küçük oğlu Kral Dördüncü Aleksandros doğdu ki, babasının adını taşıyan bu sonuncusu, babasının ölümünden sonra doğdu. İskender'in başka çocuğu olmadı.

İskender, velîahd olarak doğdu. 13 yaşında Aristo'nun eğitimine tavdî edildi. 20 yaşında tahta geçti. 13 yıl tahtta kaldı, 33 yaşında öldü. Tahta geçtikten 2 yıl sonra Asya'ya geçti. Anadolu'da İran (Pers) imparatorluğu topraklarına ayak bastı. Granikos (Çanakkale ili) (334), Issos (Hatay ili) (333), Arbela (Erbil/Kuzey Irak) (331) meydan muhârebelerinde, İran ordularını yendi. Ekteban(Hemedân)'a girdi (330), İran imparatorluğunu ilhâk etti. Türkistân'a (329), Pencâb'a (327-6) girdi. Anadolu'yu İran'dan aldıktan sonra ve Irak-İran'ı fethinden önce Fenike'yi (332), Mısır'ı (331) fethetti. Libya sınırına kadar giderek kendini fir'avn îlân etti. Bâbil'de öldü (13.6.323).

Büyük İskender, 24. Makedonya kralıdır (336-323 = 13) (hayâtı: 356-323 = 33). Yerine 25. Makedonya kralı olarak Pella tahtına kardeşi III. Phipippos Arrihidaios oturdu (323-317 = 6). Üvey annesi (İskender'in annesi) Olympias'ın emriyle, Kraliçe Euridike ile berâber öldürüldü. 26. Makedonya kralı olarak tahta, Büyük İskender'in kendisinin ölümünden sonra doğan küçük oğlu 6 yaşındaki IV. Aleksandros (İskender) çıkarıldı (317-311 = 6), 6 yıl General Kassandros'un niyâbeti altında tahtta kaldıktan sonra öldürüldü, 12 yaşındaydı. Kassandros, IV. İskender'in halası Thessalonike'nin kocası, yânî enistesi idi. Büyük İskender'in ayrı anneden 18 yaş küçük kardeşi olan Thessalonike, ağabeyinin ölümünde 15 yaşında idi. Sonra tahta, By. İskender'in büyük oğlu çocuk yaştaki Herakles çıkarıldı, 27. Makedonya kralı (311-309) oldu, 2 yıl geçmeden öldürüldü. Bu sûretle Kassandros, 315'te By. İskender'in annesi Olympias'ı, 311'de By. İskender'in zevcesi Roksan'la oğlu Alexandros Aigos'u, 309'da da By. İskender'in bundan büyük olan oğlu Herakles'i öldürttü ve Herakles Hânedânı'na son verdi.

Bu işleri yapan General Kassandros (354?-297 = 57?), II. Philippos'un dâmâdı ve By. İskender'in enistesidir. Babası Antipatros (Lat. Antipater) (397-319 = 78), II. Philippos'la oğlu By. İskender, âdetâ Makedonya'da bulunmaksızın çeşitli ülkelerde fütûhâtda iken Antipatros, Makedonya'yı kral nâibi olarak uzun yıllar yönetmiş ve onun Makedonya ülkesindeki nüfûzuna büyük oğlu Kassandros vâris olmuştu. By. İskender'in 2 oğlu nâmına Makedonya'yı niyâbeten 8 yıl yönettikten sonra, İkinci Philippos'un dâmâdı ve halefi sıfatıyla, Herakles Hânedânı'ndan kimseyi hayatta bırakmadığı için 28. Makedonya kralı (309-297 = 12) olarak tahta çıktı. Ölümünde 3 oğlu, ard arda tahta geçti: 29) Philippos IV (297'de bir kaç ay) (315-297 = 18 yaşında öldü), 30) Antipatros I (297-294 = 3) (313-294 = 19 yaşında öldürüldü) =Eurydike II (kızları: Eurydike=Lisamakhos), 31) Alexandos V (294'te kısa müddet) (311-294 = 17 yaşında öldü) = Lysandra. Bu sûretle II. Philippos'un kızı yoluyla torunları ve By. İskender'in hemşîre-zâdeleri olan bu 3 delikanlı krala da Makedonya tahtı nasîb olmadı ve Kassandros hânedânı da söndü. Ancak Kassandros'un bir çok kardeşi vardı. Bunların en mühimleri, Nâib Antipatros'un (ölm. 319) çocukları, şunlardır:

Iolaos, Alexandros, Nikator, Philippos (oğlu Antipatros Etesias), Pleistarkhos, Antigone, Lynkestis prensi Alexandros'la evlenen bir prenses, Phila I, Nikaea (=1. Perdikkas, =2. Lysimakhos I), Eurydike (=Ptolemaios I).

Bunlardan Antigone'nin kızı Berenike I, önce Philippos, sonra Ptolemaios I ile evlenmiştir. İlk izdivâcından Kyrene prensi Magas (=Apama II) ve I. Pyrrhos'la evlenen Antigone doğmuşlardır. Magas'ın kızı Berenike II de III. Ptolemaios'la evlenmiştir (aşağıda Ptolemaioslar'a bk.). Nâib Antipatros'un Antigone'den sonraki dâğer bir kızı da Phila I (351?-287? = 64?, intihar) olup, Makedonya Hânedânı'nı devâm ettirdi. Önce Krateros, sn. I. Demetrios'la evlendi. İlk izdivâcından Korinthos prensi Alexandros doğdu (=Nikaea II). 2. kocası I. Demetrios ise, Kassandros Hânedânı yerine Makedonya'nın 32. kralı oldu ve bu sûretle verâset, Kassandros'un eniştesine (kızkardeşininin kocası) intikaal etmiş oldu. Bu yeni hânedâna Antigonos Hânedânı denmektedir (294-168 = 128).

Hânedâna adını veren Antigonos Monophthalmos (Tekgözlü) veyâ Kyklops (Tepegöz), By. İskender'in en değerli generalidir. Philippos adında bir soylunun büyük oğludur. Kardeşinin çocukları Polemaeos, Dioskorides ve Tlephoros'tur. Stratonike ile evlenen Antigonos, 323'te İskender öldüğü zaman Frikya, Lidya, Pamfilya kral nâibi olarak Batı Anadolu'da bulunuyordu. 316'da bütün Anadolu'yu eline geçirdi ve 306'da kral sanını aldı, 301'de öldürüldü. Küçük oğlu Philippos, büyük oğlu da 32. Makedonya kralı (294-287 = 7) (hayâtı: 336-282 = 54) Demetrios I Poliorketes'tir.

306'da babası ile berâber "kral" sanını alan I. Demetrios, 3 def'a evlendi: =1. Phila I (Nâib Antipatros'un kızı), izd. 321; =2. Deidameia (Epir kralı II. Pyrrhos'un kızkardeşi); =3. Ptolemais (Mısır kralı I. Ptolemaios'un kızı). 2. izdivâcından Alexandros, 1. izdivâcından II. Antigonos'la I. Stratonike, 3. izdivâcından Demetrios doğdukları gibi bir çok gayrı meşrû çocuğu da oldu. Velîahd (239-237) "Güzel" Demetrios, Larissa (Tesalya) prensesi Olympias'la evlendi. Bu Demetrios'un oğulları III. Antigonos (b. bk.) ile Ekhekrates (oğlu Antogonos)'dir.

II. Antigonos'la ayni anneden, Antipatros'un kızı Phila'dan doğan Prenses Stratonike, 39 yıl "Asya" imparatoriçesi (300-292 = 8 + 292-261 = 31 = 39) olmakla ünlüdür. 300 yılında I. Seleukos Nikator'la evlenip 292'de ayrıldı (358-280= 78, katl.) (Babilonya satrapı 321-312 = 9 + Asya Selaukos imparatoru 312-280 = 32). 292 yılında da I. Antiokhos'la evlendi (324-261=63, katl)(Asya imparatoru 280-261=19, ortak-imparator 292-280=12, imparatorluk velîahdi 312-280=38). Nesli için aşağıda Seleukos'lara bk.

33. Makedonya kralı (278-242 = 36) II. Antigonos Gonatas (320-242 = 78), Kassandros'un hemşîre-zâdesidir. Kraliçesi Phila II, Asya imparatoru I. Seleukos'la Stratonike'nin kızı olmakla, Stratonike de Gonatas'ın kızkardeşi olduğu için, hemşîre-zâdesi olan kız yeğeni ile evlenmiştir. II. Demetrios bu izdivaçtan doğdu. Demo adlı zevcesinden de Alkyone (Halkyoneos) adlı çocuğu oldu.

34. Makedonya kralı (242- 229 = 13) II. Demetrios Aitolikos (278?-229 = 49?), 4 def'a evlendi: =1. Stratonike II, =2. Phila III (Phthia) (Epir kralı II. Alexandros'un kızı), =3. Khryseis (Tesalya prensesi), =4. Nikea (Korinthos prensi Alexandros'un dul eşi). Stratonike'den doğan Apama III, Bitinya kralı (228-182 = 46) I. Prusias'la evlendi (bk. Bitinya). Phila'dan doğan çocukların büyüğü, V. Philippos'tur. Babasının ölümünde velîahd, fakat 8 yaşında olduğu için tahta geçirilmedi. 35. Makedonya kralı (229-221 = 8) III. Antigonos Doson (yk. bk.) (263-221 = 42, katl) (=Khryseis, II. Demetrios'un dul kraliçesi) (oğlu Antigonos) oldu.

36. Makedonya kralı (221-179 = 42) Philippos V (237-179 = 58), önce Argos prensesi Polykrateia ile evlendi. Yerine geçen oğlu 37. Makedonya kralı (179-22.6.168 = 11) Perseus (212?-166 = 46?), bu izdivaçtandır ve Seleukos prensesi Laodike V ile evlendi. Romalılar'a esîr olarak ölen son Makedonya kralı Perseus'un velîahdi Philippos (VI), Roma'da esîr olarak yaşadı. Dîğer oğlu Aleksandros'dur ve bir de kızı vardır. Bu sûretle 3 Makedonya Harbi ile krallığı budayan ve Yunanistan'dan el çektirerek Makedonya'ya süren Roma Cumhûriyeti, sonunda krallığın tamâmını ilhâk etti.

V. Philippos'un 2. kraliçesinden doğan oğlu Demetrios, uzun bir velîahdlikten sonra 180'de öldürüldüğü için taht, kardeşi Perseus'a kalmıştı. Aynı anneden doğan bir prenses, Trakya kralı Teres'le, Prenses Apama IV ise, hala oğlu olan Bitinya (b.bk.) kralı (182-149 = 33) II. Prusias'la 178 yılında evlendi.

İskender'in generallerinden Lysimakhos (Pella, 360? - Kyropedion/Lidya, 281 = 79?), İskender'in ölümünden sonra, 42 yıl müddetle (323-281) mühim rol oynadı. 3 yıl Makedonya'ya bile hâkim oldu (288-285). Kendini Trakya kralı ilân etti. Trakya'dan başka Anadolu'da da geniş topraklar elde etti ve kaybetti. Agathokles adlı bir Makedonyalı soylunun oğludur. Kardeşleri Autodikos ve Philippos'tur. 3 def'a evlendi: =1. Nikaea, =2. Amestris, =3. Arsinoe II (Ptolemaios'un kızı). Bir câriyeden Aleksandros, Arsinoe'den Ptolemaios, Lysimakhos ve Philippos, Nikaea'dan da Agathokles, Eurydike II (=Antipatros I) ve Ansinoe I (=Ptolemaios II) doğdular. Babasının öldürdüğü Velîahd Agathokles, Lysandra ile evlendi. Oğlu Lysimakhos, bunun oğlu Telmessia prensi Ptolemaios, bunun kızı da Laodike'nin râhibesi Berenike'dir.

2. Asya Selefkîler (Seleukos'lar) İmparatorluğu (312 - 64 = 248)

1. Seleukos I Nikator (312-280 = 32) (358-280 = 78, katl)
2. Antiokhos I Sôter (280-261 = 19) (324-261 = 63, katl) (1'in oğlu)
3. Antiokhos II Theos (261-247 = 14) (286-246 =40) (2'nin oğlu)
4. Seleukos II Kallinikos (247-226 = 21) (265-226 = 39) (3'ün oğlu)
5. Seleukos III Keranos (Sôter II) (226-223 = 3, katl) (4'ün oğlu)
6. Antiokhos III Megas "Büyük" (223-187 = 36) (243-187 =56, katl) (4'ün oğlu)
7. Seleukos IV Philapator (187-175 = 12) (217-175 = 42, katl) (6'nın oğlu)
8. Antiokhos IV Epiphanes (175-163 = 12) (215-163 = 52) (6'nın oğlu)
9. Antiokhos V Eupator (163-162 = 1, katl) (8'in oğlu)
10. Demetrios I Sôter (III) (162-150 = 12, katl) (7'nin oğlu)
11. Alexandros I Balas (150-145 = 5, katl) (7'nin oğlu)
12. Demetrios II Nikator (II) (145-139 = 6, katl) (10'un oğlu)
13. Antiokhos VI Theos Epiphanes Dionysos (Antakya'da 145-142 = 3, katl) (11'in oğlu)
14. Antiokhos VII Euergetes Sidetes (139-127=12) (158-127=31, katl) (10'un oğlu)
15. Seleukos V Nikator (II) (127-125 = 2) (145-125 = 20, katl) (12'nin oğlu)
16. Alexandros II Zabinas (125, katl) (14'ün mânevî oğlu)
17. Antiokhos VIII Epiphanes Grypsos Philometor (125-96 = 29) (144-96 = 48) (12'nin oğlu)
18. Antiokhos IX Philopator Kyzikenos (96-95 = 1, katl) (14'ün oğlu)
19. Seleukos VI Epiphanes Nikator (III) (95-94 = 1, katl) (141-95 = 46) (17'nin oğlu)

20. Antiokhos XI Epiphanes Philadelphos (94-93 = 1, katl) (17'nin oğlu)
21. Philippos I Epiphanes Philadelphos (93) (ölm. 80) (17'nin oğlu)
22. Philippos II (93) (21'in oğlu)
23. Antiokhos XII Dionysos (93) (ölm. 84, katl) (17'nin oğlu)
24. Antiokhos X Eusebes Philopator (93-83 = 10, katl) (18'in oğlu)
25. Demetrios III Philopator Eukairos Sôter (Şâm'da 87-85 = 2) (17'nin oğlu)
26. Antiokhos XIII Asiatokos (83-64 = 19) (24'ün oğlu)
27. Seleukos VII Kybiosaktes (müddeî 64-55 = 9) (24'ün oğlu)

Büyük İskender'in ölümüyle Roma Cumhûriyeti'nin Doğu Akdeniz'i (Anadolu, Suriye, Mısır) ele geçirmesi arasında 3 asra yakın süren müddete "Helenistik Çağ" denmektedir. İskender'in Türkistân ve Hindistan'a kadar gitmesi, Yunan (Batı) medeniyet, kültür ve san'atını oralara götürmesi ve oralardan Doğu medeniyet, kültür ve san'at unsurlarını getirmesi, iki medeniyet ve kültürü kaynaştırdı. Akdeniz medeniyet ve kültürünün Doğu ve Batı ayırımlarından arındığı, kaynaştığı, birleştiği sanıldı. Meselâ Mısır'da Ptolemaioslar devletinin Mısırlı mı, Yunanlı mı olduğunu söylemek kolay değildir, her ikisi birdendir. İskender'in cihan devletinin hemen ölümüyle generalleri arasında paylaşılmasından ortaya çıkan devletlere "Helenistik Devletler" denmektedir ki, bunların en genişi, "Asya İmparatorluğu" sonra "Suriye Krallığı" denen Selefkîler (Seleukoslar) devletidir. Helenistik Devletler'in hepsini Roma Cumhûriyeti birer birer ilhâk ederek, Akdeniz ülkelerinin tamâmında Roma cihan devletini inşâ etmişlerdir.

Bu devletin taht şehri Bâbil iken (312-306), aynı bölgede 321'de kurulan ve 600.000 nüfûsa erişen Seleukos, sonra Damaskos (Şâm), uzun müddet de 500.000 nüfusa kadar erişen Antakya (306-280 ve son zamanlarda), başkent oldu. 275'e doğru İran, Irak, Suriye, Mâverâünnehr'in güneyi, Afganistan'ın kuzeyi ve Anadolu'nun güney yarısı, devletin sınırları içinde bulunuyordu. Çanakkale Boğazı'na dayanan sınır, Anadolu'nun bütün Ege ve Akdeniz sâhillerini içine alıyordu, fakat Karadeniz'e çıkışı yoktu. Anadolu'da Bitinya, Bergama, Kapadokya gibi, Ermenistan, Part krallığı, Baktria ve Pencâb da, Selefkîler'in tâbiiyyetinde bulunuyordu. Büyük Antiokhos (no. 6), Roma'yı yenip Doğu Akdeniz'den atmasına ramak kalmışken, 189'da yenildi, Anadolu'yu kaybetti, Roma metbûluğunu tanıdı. Bu târihten sonra devlet çok küçüldü, elinde sâdece Suriye, Lübnan ve kısmen Filistin kaldı.

Devletin ve hânedânın kurucusu Seleukos I Nikator (=Gaalib) (no. 1), Antiokhos'la Laodike oğlu ve İskender'ine generallerindendir. 321-312 arasında Babilonya (Irak) satraplığı yaptıktan sonra, Makedonya Hânedânı'nı tanımaktan vaz geçerek 306 yılında oğlu ile berâber "kral" sanını aldı. =1. Apamea (İranlı Spitamenes'in kızı) (iz. 323'ten önce); =2. Stratonike (Makedonya kralı Demetrios Poliorketes'in kızı) (izd. 300). Bu Stratonike I, 292'de üvey oğlu I. Antiokhos ile evlendi ve imparatoriçelik tahtını muhâfaza etti. I. Seleukos'tan Phila II'yi (=Antigonos II Gonatas, Makedonya kralı) ve I. Seleukos'un oğlu I. Antiokhos'tan da II. Antiokhos, Pr. Seleukos, Prs. Apamea (=Magas) ve Stratonike II'yi (=Demetrios II) doğurdu.

I. Seleukos'un ilk izdivâcından doğma küç. oğlu Akhaeos'un çocukları: Alexandros, Andromakhos, Antiokhis (=Attalos), Laodike I (=Antiokhos II). Andromakhos'un çocukları: Laodike II (=SeleukosII) ve Akhaeos (=Laodike, Pontos kralı II. Mithridates'in kızı).

I. Antiokhos (no. 2), 292-280 = 12 müddetle babasıyla ortak-imparator oldu. Theos (Tanrı) denen II. Antiokhos (no.3), amcasının kızı Laodike I'le 253'te boşandı ve aynı yıl Mısır kralı II. Ptolemaios'un kızı Berenike I'le (katli 216) evlendi. Halefi II. Seleukos (no. 4), önce ikinci derece kuzini Laodike II (yk. bk.) ile, sonra Mısır prensesi Berenike II (izd. 252) ile evlendi. II. Antiokhos'un çocukları, 246'da öldürülen 6 yıllık veliahdi dışında (o Berenike I'den doğdu) Laodike I'den doğdular: Seleukos II, Antiokhos Hierax (Küçük Asya kralı 246-226 = 20) (=Bitinya prensesi Ziaelas) ve Stratonike (=Ariatathes III, Kapadokya kralı 255-220 = 35, bk. Kapadokya).

Seleukos II = Berenike II çocukları: Prs. Antiokhis, Seleukos III (oğlu Akhaios, Anadolu nâibi 223-214 = 9, katl) ve Antiokhos IV. Büyük Antiokhos (no. 6) =1. Laodike III (Pontos kralı II. Mithridates'in kızı ve bütün çocuklarının annesi); =2. Euboea (Khalkis prensesi). By. Antiokhos'un kızları: Laodike IV (=kardeşi Antiokhos) (kızları Nysa=Pontos kralı Pharnakes I), Antiokhis (=Ariarathes IV, Kapadokya kr. 220-163 = 57, izd. 195, çocukları için bk. Kapadokya), Prs. X (=Demetrios, Baktriya kr.ı), Anthiokhis (=Khşayarşa, katledilen Samosata pr.i), Kleopatra I (doğ. 198, Mısır nâibesi 181-171 = 10) (=Ptolemaios V, Mısır kr. 203+181 = 22, izd. 193, 5 yaşında, izd. müd. 12, hayâtı: 210-181 = 29, katl, çocukları için bk. Ptolemaioslar).

Antiokhos IV Epiphanes (Aydın) (no.8) = Laodike IV (kızkardeşi). Bu izdivaçtan çocukları: Antiokhos V (no. 9) (1 yıl Lysias'ın niyâbetinde tahtta kaldıktan sn. 10 yaşında öldürüldü) ve Laodike (150?-108? = 42?, Pontos nâibesi 120-111 = 9) = Mithridates V Euergetes (Pontos kr. 150-120) (çocukları için bk. Pontos).

IV. Seleukos'un (no.7) çocukları: Demetrios I (no. 10), Alexandros I (no. 11), bir pr., Laodike V (=1. Perseus, Makedonya kr. 178-168, izd. 177; =2. Ariarthe VI, Kapadonya kr.).

Alexandros Balas (no. 11) = Kleopatra Thea (2. izd. 150) (Mısır prs.i) (Nâibe 125-121 = 4; İmparatoriçe 150-145 = 5 + 145-139 = 6 + 125 - 121 = 4 = 15).

I. Demetrios'un (no. 10) çocukları: Demetrios II (12), Antiokhos VII (14) ve Antigonos. II. Demetrios, amcası Alexandros Balas'tan dul kalan Kleopatra III Thea (VI. Ptolemaios'un kızı) ile 145'te evlendi. Kleopatra, 4. izdivâcını II. Demetrios'un kardeşi VII. Antiokhos'la yaptı ve 121'de öldürüldü. II. Demetrios'un 2. zevcesi Rhodroguna, Part kralı I. Mithridates'in kızıdır. Ancak II. Demetrios'un bütün çocuklarının annesi, Kleopatra'dır. Kızları Laodike, Part kralı Phraates II (Fars. Ferhâd) ile evlendi. Oğulları V. Seleukos'la VIII. Antiokhos'tur. Bu sonuncusu, 4 yıl annesi Kleopatra'nın niyâbetinde saltanat sürdü (125-121), hâlbuki 19 yaşında tahta geçmişti, annesini öldürttü ve Philometor (Anaseven) unvânıyle târîhe geçti. VII. Ptolemaios'un 2 kızı ile ard arda evlendi: Kleopatra IV Tryphaena ve Kleopatra V Selene. Çocuklarının hepsi ilkindendir.

VII. Antiokhos'un çocukları: IX. Antiokhos, Laodike, Seleukos, Antioklos. IX. Antiokhos'un eşleri: =1. x, =2. Kleopatra IV (VIII. Antiokhos'un dulu), =3. Kleopatra V (VIII. Antiokhos'un dulu ve 2.'nin kızkardeşi). IX. Antiokhos, 115-96 =19 yıl müddetle ortak-imparator idi. VIII. Antiokhos'un kızı Laodike Thea Philadelphos = Mithridates I (Kommagene kr.). Seleukos VII (no. 27) = Berenike II (XI. Ptolemaios'un kızı).

XIII. Antiokhos Asiatikos (Asyalı) (no. 26) ile Selefkî saltanatı sona erdi. 67'de Hums (Emessa) Arab emîri Sempsikeramos'a esir düşen bu hükümdar, M.Ö. 64'te Pompeius'un Suriye'yi Roma Cumhûriyeti'nin eyâleti hâline getirmesi üzerine düştü. Kardeşi Seleukos daha 10 yıla yakın Romalılar'a boşuna kafa tuttu.

3. Mısır İmparatorluğu (Ptolemaios'lar) (Lagos = Lajid Hânedânı) (323 -30 = 293)

1. Ptolemaios I Sôter I (323-283 = 40) (367-283 = 84)
2. Ptolemaios II Philadelphos (1'in oğlu) (283-246 = 37) (309-246 = 63)
3. Ptolemaios III Euergetes I (2) (246-221 = 25) (282-221 = 61)
4. Ptolemaios IV Philopator (3) (221-203 = 18) (244-200 = 56)
5. Ptolemaios V Epiphanes (4) (203-181 = 22) (207-181 = 26, katl)
6. Ptolemaios VI Philometor (5) (181-145 = 36) (186-145 = 41, katl)
7. Ptolemaios VII Euergetes II Physkon (5) (145-116 = 29) (184-116 = 68)
8. Ptolemaios VIII Lathyros Sôter II (7) (116-108 = 8 + 88- 80= 8 = 16) (126?-80 = 46?)
9. Ptolemaios IX Alexandros I (7) (108-88 = 20, katl)
10. Ptolemaios X Alexandros II (9) (80-79 = 1) (105-79 = 26, katl)
11. Ptolemaios XI Neos Dionysos Nothos Auletes (8) (79-51 = 28) (95-51 = 44)
12. Ptolemaios XII (11) (51-47 = 4) (61-48 = 13, katl)
13. Ptolemaios XIII "Çocuk" (11) (47-44 = 3) (58-44 = 14, katl)
14. Ptolemaios XIV Sezarion (Küçük Sezar) (44-30 = 14) (47-30 = 17, katl)
15. Ptolemaios XV Philadelphos II (14'ün kardeşi) (hayâtı: 36-24 = 12)

Bu imparatorluk, İskender'in mîrâsının esas bakımından Mısır ve Filistin ülkeleri üzerine kuruldu. Zaman zaman Suriye, Lübnan'a, Kıbrıs ve Libya'nın tamâmına hâkim oldu. Daha da geniş sâhalara yayıldığı zamanlar oldu. Meselâ 279 yılında Anadolu'da Kilikya, Pamfilya, Likya (278'den 204'e kd.), Karya ile Kiklad, Samos, Taşoz, Semendirek, Limni, Sakız, Midilli, Rodos ve Oniki Ada'ya da hâkimdi. Bu sûretle Avrupa kıt'asına da atladı. Fakat esas bakımında bir Afrika-Asya devleti oldu. Mısır'da Eski Mısır ve Yunan kültürlerinin şâhâne terkîbini yaptı. Bu çağda Mısır'ın nüfûsu 7.000.000 idi. Taht şehri İskenderiyye 1.000.000 nüfusla dünyânın en büyük şehri hâline geldi. 700.000 ruloluk kütübhânesi, akademisi, bilginleri, filozofları, san'atkârları ile parladı.

Devletin kurucusu ve İskender'in generallerinden I. Ptolemaios'un babası Lagos'a izâfetle bu hânedâna "Lagos Hânedânı" (Fr.Lagides = Lajidler) veyâ hükümdarlarının aynı ismi taşıması dolayısıyle "Ptolemaioslar" denmektedir. Ptolemaios I, Lagos = Arsinoe (2. izdivâcı) evlenmesinden doğmuş ve halası Euridike ile evlenmiştir. Euridike, I. Ptolemaios'un 2. eşidir. İlk eşi Apama (Artakama prensesi) ve 3. eşi, kendi kızkardeşi Berenike I'dir. Ptolemaios adı Arabca ve İslâm dünyâsında "Batlamyus" olarak geçer.

Lagos, Makedonya nâibi ve kralı (323-297) Kassandros'un (350-297), o da Makedonya nâibi Antipatros'un (yk.bk.) oğludur. Lagos'un annesi Thessalonike, By. İskender'in kızkardeşi olduğu için, I. Ptolemaios da, İskender'in küçük-yeğenidir (kızkardeşinin torunu). Lagos'un kardeşleri Makedonya kralları IV. Philippos, V. Philippos ve ortak-kral Antipatros'tan, yukarıda Makedonya kralları bahsinde bahsedilmişti.

Lagos'un kızı Berenike I (ölm. 283), önce Philippos'la, sonra ağabeyi I. Ptolemaios'la evlendi. Diğer kardeşleri Menelaos'tur. I. Ptolemaios, İskender'in ölümüyle Mısır ve civârındaki ülkelerin fiilî hâkimi olmuş, fakat resmen kral unvânını 308'de ve imparator unvânını 305'te almıştır. I. Ptolemaios'un çocukları:

Câriyeden olma ve sonradan öldürülen oğulları: Arsenios ve Argaios; 3. izdivâcından olanlar: Philatera, II. Ptolemaios ve Arsinoe II; 2. izdivâcından olanlar: Ptolemaios Keranos (Makedonya kralı 280-279, ölm. 279) = Arsinoe II, kızkardeşi, izd.279 (ilk zevcesinden olan kızı = Pyrrhos I); Megas; Ptolemais (= Demetrios I); Lysandra (=1. Aleksandros V, =2. Agathokles, Lysimakhos'un oğlu); Theoxena (=Agathokles, Syracusa tiranı); Meleager (Makedonya kralı 279).- II. Ptolemaios, babasının son 2 yılında niyâbeten devleti fiilen yönetti. = 1. Arsinoe I (Trakya kralı Lysimakhos'un kızı)(ölm. 247, izd. 285, izd.müd. 38); = 3. Berenike; = 2. Arsinoe II Philadelphos(316-271 = 45), öz kızkardeşi, kendisinden 7 yaş kç., Trakya kralı Lysimakhos'tan (izd.299, yş. 17, izd. müd.20) dul ve sn. by. ağabeyi Ptolemaios Keranos'tan (izd.279, yş.37, izd.müd.bir kaç ay) dul. Bu sûretle Arsinoe II, 2 ağabeyi ile evlenmiştir. Ancak II. Ptolemaios'un bütün çocukları ilk izdivâcındandır (Arsinoe I'den). 276'da evlendiği II. Ptolemais'la izdivâcında 40 yaşındaydı ve 5 yıl sonra öldü.

II. Ptolemaios'un oğulları: Ptolemaios III ve Lysimakhos; kızları Berenike II ve diğer Berenike. Berenike(ölm. 216) (Asya Seleukos imparatoriçesi 260-246 = 14) = Antiokhos II Theos (imp.261-246=15), izd. 253, izd.müd.17(çocukları için bk. Selefkîler). Berenike II (265-221=44, katl) (Mısır imparatoriçesi 225-221=4) = 1. Seleukos II Kallinikos (imp. 246-226=20) (izd.252, yş.13, izd.müd.26, çocukları için bk. Selefkîler), = 2. Ptolemaios III (öz ve 17 yaş büyük ağabeyi) izd. 225, yş.40, izd.müd. 4. Bu 2 kardeşin izdivâcından: Ptolemaios IV (yazar), Arsinoe III, Magas (=Apamea, Seleukos I'in kızı), Alexandros, Pr. X ve Berenike. IV. Ptolemaios, önce kızkardeşi Arsinoe III (katli 205), sonra Agathoklea (ölm. 204) ile evlendi.

Ptolemaios IV=Arsinoe III izdivâcından: Ptolemaios V = Kleopatra I (By. Antiokhos'un kızı) (198-171=27)(Mısır nâibesi 181-171=10), izd. 193, yş.5, izd. müd.12(ağabeyi olan kocasından 9 yş.kç.). Bu kardeş izdivâcından doğanlar: Ptolemaios (VI) (vel.181'de 10 yaşında öldürüldü, bir kaç gün tahta çıktığı için Pt.VI da denir); Ptolemaios VI(annesinin niyâbeti 181-171=10); Ptolemaios VII (ortak-imparator 168-145 = 23 + tek başına imp. 145-116=29 = 52); Kleopatra II (ölm. 115)(nâibe 116-115 = 1). Bu Kleopatra II, 173'te ağabeyi VI. Pt., onunla 29 yıllık izdivactan dul kalınca ertesi yıl 145'de diğer ağabeyi VII. Pt. ile evlendi, bir aralık ayrıldı, 124'te tekrâr evlendi ve ikinci ağabeyi ile de 29 yıl evli kalarak Mısır imparatoriçeliği tahtını 57 yıl müddetle işgaal etti. Pt. VII=Kl. II izdivâcından: Ptolemaios Eupator (ölm. 146), Ptolemaios Neos Philopator, Kleopatra "Genç" ve Kelopatra III Thea (Kleopatra II'nin 2. ağabeyinden yalnız bir oğlu oldu). "Genç" denen Kleopatra, amcası VII. Ptolemaios'la evlendi, çocuğu olmadı, erken öldü.

Kleopatra III Evergetis Thea (ölm.121), 1. def'a amcası VII. Ptolemaios'la evlendi ve onun çocuklarını doğurdu. Bu sûretle VII. Pt., kızkardeşi ve 2 yeğeni olmak üzere 3 ayrı Kleopatra ile evlenmiştir; son 2 Kleopatra, ilk Kleopatra'nın (II) hem birâder-zâdeleri, hem de kızları olan iki kızkardeştir. Yânî VII. Ptolemaios'un son 2 Kleopatra'sı yeğeni olmaktan başka, ayni zamanda üvey kızları, ayni zamanda kızkardeşi tarafından da yeğeni idiler.- Kleopatra III Thea, VII. Ptolemaios'tan boşandı, üst üste 3 Selefkî imparatoru ile evlendi ve 15 yıl Selefkî imparatoriçesi oldu (150-145 = 5 + 145-139=6 + 125 - 121 = 4 = 15), son 4 yılında Selefkî nâibeliği yaptı. 2. ve 3. izdivaçlarından olan çocukları için bk. Selefkîler. Son 3 izdivâcı şunlardır: = 2. Aleksandros Balas (imp. 150-145=5, katl, izd. 150, izd.müd. 5); = 3. Demetrios II (imp.

145-139=6, katl, izd. 145, izd. müd.6)(diğer zevcesi: Rodogune, Pantos prs.i); = 4 Antiokhos VII.

VII. Ptolemaios'un câriyeden doğan oğlu Ptolemaios Apion (Libya ve Sirenaika kralı 116-96=20), Kleopatra II'den doğan oğlu Ptolemaios Memphitis dışındaki şu çocukları, Kl. III Thea'dan doğdu: Pt. VIII, Pt. IX, Kl. IV ve Kl. V ile Kl. VI.

VIII. Pt., 8 yıl (116-108) annesinin niyâbetinde kaldı. IX. Pt., Mısır tahtına oturmadan önce 8 yıl Kıbrıs'ta krallık yaptı (116-108). Onun 20 yıllık Mısır hükümdarlığı, ağabeyi VIII. Pt.'un 2 saltanatının arasına girer. 2. zevcesi Berenike III'dür. Bundan bir kızı oldu. İlk izdivâcından olan oğlu X. Pt., üvey annesi Berenike III ile evlendi.

VIII. Pt., 3 kızkardeşi ile evlendi: Kleopatra IV (katli 116), Kleopatra V Selene (ölm. 69) ve Kleopatra VI Tryphae (katli 115). Kl. IV, 117'de ağabeyi VIII. Pt.'dan boşandı, üst üste Selefkî hükümdarları IX. Antiokhos ve VIII. Antiokhos'la 2 kısa izdivac yapıp öldürüldü. Kl. Selene, 88'de ağabeyinden dul kalınca, üst üste 3 Selefkî hükümdârı ile evlendi (Antiokhos VIII, IX, X ki ilk ikisi ile ablası da evlenmişti), 10 yıl Selefkî devletinde nâibe (80-70) oldu ve ertesi yıl öldü. Kl. VI, VIII. Antiokhos'tan dul kalınca, ağabeyi ile evlendi, maamâfih bu izdivaç kesin değildir.

VIII. Pt.'un çocukları: Pt.XI (câriyeden) = Kl. VI Tryphaena II (câriyeden), biribiriyle evlenen bu iki kardeşten başka: Berenike III (=1. Pt. IX, amcası ve =2. Pt. X, üvey oğlu)(Kl.IV'den doğma), Kl.V'den doğma 2 pr., câriyeden doğma Ptolemaios (Kıbrıs kralı 80-58 = 22). Pt. XI = Kl. VI kardeş evlenmesinden:

Berenike IV (71-55=16) = 1. Seleukos VII, =2. Arkhelaos. 2 def'a kısa müddet Mısır nâibesi oldu: 55 ve 51'de.- Kleopatra VII Thea Philopator (aş.bk.).- Arsinoe IV (Kıbrıs kraliçesi 58-41=17, katl).- Pt. XII: Mısır'a sığınan Pompeius'u öldürttü, kendi de Mısır'da Sezar'la vuruşurken çocuksuz öldü.- Pt.XIII: ağabeyinin yerine geçti, ablası ve karısı Kleopatra tar. zehirlendi.

Bütün târîhin en ünlü kadınlarından olan ve damarlarında hiç bir Mısır kanı bulunmayan bir Yunanlı bulunan Kleopatra (VII)(69-30 = 39), 51'de 18 yaşında 8 yaş küçük kardeşi Pt.XII ile evlenip Mısır kraliçesi oldu. Bu izdivaç 4 yıl sürdü ve 47 yılında 22 yaşında 11 yaş küçük kardeşi Pt.XIII'le evlenip tahtını muhâfaza etti. Çocuk kardeşleriyle izdivaçlarının sûrî kalmış bulunması muhtemeldir. Ablaları olduğu için nüfûzu, onlardan fazla idi. Hele ikincisi zamânında Mısır'a tamâmen hâkim oldu ve uzunca bir müddettir Mısır'ı ilhâka çalışan ve ülkede büyük nüfuz kuran Roma Cumhûriyeti ile çok derinden bir mücâdeleye girerek atlarının saltanatını ve tahtını korumaya çalıştı. 47 yılında 22 yaşında Sezar'la yalnız Mısır'da geçerli olan 3. izdivâcını yaptı. Bu izdivaç 2 veyâ 3 yıl sürdü. Sezar, Kleopatra'dan 32 yaş büyüktü (101-44=57, katl; triomvir 60, konsül 59, diktatör 45). Sezar'ın ölümünden 3 yıl sonra, 41 senesinde, 28 yaşında, Marcus Antonius'la (83?-30=53?, intihar)(konsül 44, triomvir 43-31, Doğu hükümdârı 40-31) 4. izdivâcını yaptı ki, Antonius'un 3. izdivâcıdır ve Roma'da geçersiz sayıldı. Bu sûretle Antonius'la berâber Roma cihan devletinin Doğu yarısını 11 yıl elinde tuttu. Sonunda Oktavianus (İmparator Augustus), Mısır'a kadar geldi. Kleopatra, göğsüne engerek yılanı sokarak, Antonius da kılıcıyle intihâr ettiler. Mısır, Roma Cumhûriyeti'nin eyâletlerinden biri oldu, Lagos Hânedânı sona erdi.

Kleopatra, 39 yaşında öldü. Sezar'dan doğurduğu oğlunu XIV. Ptolemaios adıyle Mısır hükümdârı îlân ederek saltanat sürmüştü. 12 yıl nazarî Mısır hükümdârı olan bu

çocuk, 17 yaşında iken Mısır'a giren Oktavianus tarafından, İskenderiyye'de öldürüldü. Sezar gibi bir cihangîrin oğlu olması, imparator olmaya hazırlanan Oktavianus'u ürkütmüştü. Ancak Antonius'un şöhreti Sezar kadar olmadığı için Oktavianus, Kleopatra'nın Antonius'tan doğurduğu 3 çocuğa bir şey yapmadı: Bunlardan Ptolemaios, 37-36'da Mısır'da annesi tarafından ortak-imparator îlân edilmişti. 36 yılında doğan bu çocuk, 6 yaşında Roma'ya götürüldü ve 24 yılında orada 12 yaşında öldü. 40 yılında doğan ağabeyi Alexandros Helios çocukken öldü. Ptalemaios'la ikiz doğan Kleopatra (VIII) Selene (II), 29 yılında 7 yaşında iken Oktavianus tarafından Nümidya (Moritanya) kralı (M.Ö. 40-M.S. 19=59) ve Roma'nın Müttefiki II. Juba ile evlendirildi. Nümidya kralı Ptolemaios(ölm.M.S. 40), bu Kleopatra Selene'den doğmuştur ve ünlü Kleopatra bu kralın anneannesidir.

4. Bergama Krallığı (Attaloslar) (263 - 133 = 130)

1. Eumenes I(263-241 = 22)
2. Attalos I Sôter(241 - 197 =44)(269 - 197 = 72)
3. Eumenes II Sôter (II) (197 - 159 = 38)(222-159 = 63)
4. Attalos II Philadelphos (159-138 = 21)(220-138 = 82)
5. Attalos III Philomater Eugergetes (138 - 133 = 5)(271 - 133 = 38)

Batı Anadolu'da Pergamos (Bergama) merkez olmak üzere kurulmuş bu Yunan krallığı, önce Bergama şehri ile kuzeyindeki 10.000 km2 kadar bir toprağa sâhipdi. Roma-Seleukos harbinde Büyük Antiokhos'a karşı Roma'yı desteklediği için 188 Apameia Muâhedesi ile, Seleukoslar'dan alınan Anadolu'nun mühim bir kısmı Bergama'ya verildi (Çanakkale Boğazı ile Antalya Körfezi arası, kuzeyde Bitinya, Galatya, doğuda Kilikya'ya kadar). Hattâ 195 yılında Ağrıboz'u alan Bergama, Avrupa kıt'asına ve Ege'nin batı sâhiline de atlamış oldu. İlk kâğıt keçi derisinden bu krallıkta yapıldı (ondan önce Mısırlılar, nîlûfer yapraklarından yaptıkları papirüs kullanırlardı). Bergama kütübhânesi, İskenderiyye kütübhânesinden sonra geliyordu. Yüksek bir medeniyet ve kültür olmuştu. Bergama'nın Zeus Mâbedi, mîmârî ve heykeltıraşlığın eriştiği çizgiyi göstermeye kâfîdir. Geçen asırda Bergama'dan sökülen bu mâbed, (Doğu) Berlin Müzesi'nde yeniden kurulmuştur.

Attalos veyâ Philetaeros Hânedânı'nın atası Tios'lu Attalos'tur(=Paflagonyalı Boa). Bunun oğulları: Philetaeros(Bergama vâlîsi 282-263=19), Eumenes(= Satira) ve Attalos. Eumenes'in oğulları: Kral I. Eumenes (no.1) ve Philataeros. I. Eumenes, Bergama vâlîsi Philetaeros'un yeğeni ve -kendi çocuğu olmadığı için- mânevî oğlu ve vârisi idi. Nitekim amcası ölünce, Bergama'da yerine geçip kendini kral îlân etti. Ancak onun da çocuğu olmadı. I. Eumenes'in dîğer amcası Attalos'un Eumenes ve Attalos adlı oğulları vardı. Bu Attalos, Seleukos prensesi Antiokhis'le evlenmiş ve Attalos adlı oğulları olmuştu. Bu Attalos oğlu Attalos oğlu Attalos oğlu Attalos, I. Eumenes'in amca-zâdesinin oğlu olarak 2. kral oldu. Kyzikos prensesi Apollonis'le evlendi. Bu I. Attalos'un oğulları: II. Eumenes (no.3), II. Attalos (no.4), Philetaeros ve Athenaios (ölm. 140?). II. Eumenes, önce Kapadokya kralı Ariarathes'in kızı Stratonike, sn. Karya kralının kızı dîğer Stratonike ile evlendi. II. Attalos'un kraliçesi Stratonike'nin bu Karyalı prenses olup olmadığı bilinmiyor. II. Attalos'un çocuğu yoktur. II. Eumenes'in ilk izdivâcından çocukları: III. Attalos (no.5), Eumenes ve Stratonike (=Ariarathes, Kapadokya kralı). Aristonikos, II. Eumenes'in cârîyeden olan oğludur. Ağabeyi III.

Attalos'un ölümünden sonra 3 yıl (133-130) kral unvânıyla devleti devâm ettirmeye çalışmışsa da öldürülmüştür. Zîrâ çocuğu olmayan III. Attalos, ölümünde devleti Roma'ya vasıyyet etmişti. Bergama, Roma Cumhûriyeti'ne ilhâk edildi. III. Attalos'un kraliçesi Berenike'dir. III. Attalos'un da câriyeden doğduğu, fakat Kraliçe Stratonike'nin bu üvey oğlunu evlâd edildiği sanılır.

5. Bitinya Krallığı (377 - 74 = 303)

Bitinler veyâ Bitinyalılar, Traklar'la akrabâ bir Ârî kavim olup, Helenistik Çağ'da Yunanlı'laşmışlardır. Bitinya (Bithynia), Anadolu'nun kuzey-batısı, Karadeniz-Marmara arasıdır. Başkent Astakos (377-264 = 113) iken, I. Nikomedes tarafından kurulan Nikomedeia'ya, bugünki İzmit'e götürülmüş, Romalılar zamânında da orada kalmıştır. Bursa da I. Prusias'ın adını taşıyor. Bu kral, kendisine sığınan Hannibal'in teşvîkiyle Atussa şehri harâbeleri üzerinde Bursa'yı kurmuştur. Bitinya kralları (târihler yaklaşık):

1. Bias (Daedaldes oğlu Botiras oğlu)(377-327 = 50)
2. Zipoites(1'in oğlu)(327-279 = 48)
3. Nikomedes I (2) (279-250 = 29)
4. Ziaelas (3) (250-230=20)
5. Prusias I "Aksak" (4) (230 - 182 = 48)
6. Prusias II (5) (182 - 149 = 33)
7. Nikomedes II Epiphanes (6) (149 - 127 = 22)
8. Nikomedes III Euergetes (7) (127-94 = 33)
9. Nikomedes IV Philopator (7) (94-74 = 20)

Zipoites ancak 297'de kral sanını almıştır. Aynı adı taşıyan kç. oğlu, 279-278'de müddeî olmuştur. I. Nikomedes'in Heptazeta ile 2. izdivâcından Ziaelas (no.4) ve 260'da müddeî olan Zipoites doğdular. I. Prusias, Makedonya prensesi Apama ile evlendi. Bu evlilikten doğan II. Prusias, katledildi. İlk izdivâcı, dayısı Makedonya kralı V. Philippos'un kızı Apama ile oldu. Bundan II. Nikomedes ve ikinci izdivâcından da Pr.Prusias(III) doğdu. II. Nikomedes önce Nissa, sonra dul Pontos prensesi Laodike ile evlendi. III. Nikomedes, ilkinden doğdu. Pr. Sokrates, II. Nikomedes'in câriyeden doğma oğludur. III. Nikomedes, 13 yıl (107-94) babasıyle ortak-kral olduktan sonra tahta çıktı. 96 yılında dul Pontos prensesi Laodike(Laodikeia) ile, sonra Kapadokya prensesi Nissa ile evlendi. Çocukları Pr. Nikomedes ve Prs. Nissa'dır. 74'te IV. Nikomedes'le Bitinya, Pontos kralı Mithridates'e geçti. 11 yıl bu kralda kaldıktan sonra M.Ö. 63'te Roma Cumhûriyeti'ne katıldı.

6. Kapadokya Krallığı (380? - 36 = 344?)

1. Ariamnes I (380? - 350 = 30?)
2. Ariarathes I(1'in oğlu)(350 - 322 = 28)(402?-322 = 80?, katl)
3. Ariarathes II (1'in oğlu Holophernes'in oğlu)(322 (fiilen 301) - 280 = 42)
4. Ariamnes II (3'ün oğlu)(280 - 230 = 50)
5. Ariarathes III (4)(250 - 220 = 30)
6. Ariarathes IV Eusebes (5) (220-163 = 57)
7. Ariarathes V Eusebes Philopator (6) (163-130=33, katl)
8. Ariarathes VI Epiphanes Philopator (7) (130-116=14, katl)
9. Ariarathes VII Philometor(8)(116-101 = 15, katl)

10. Ariarathes VIII (8)(95-93 = 2)(103-93 = 10, çocuk)
11. Ariobarnazes I Philoromaios (8)(93-63=30, ferâgat)
12. Ariobarnazes II Philopator (11)(63-51=12)
13. Ariobarnazes III Eusebes Philoromaios(12)(51-42 = 9, katl)
14. Ariarathes IX Eusebes Philopator (12)(42-36 = 6)
15. Arkhelaos Philopatris Ktistes (M.Ö. 36 - M.S. 17 = 53)

Hânedân, İranlı olup, Helenistik devirde Yunan'lılaşmıştır. I. Ariamnes, M.Ö. VII. asırda yaşayan Pers soylularından Farnak'la Ahamenî imparatorluk prenseslerinden Atossa'nın 8. batın torunudur. Pers imparatorluğu, son yıllarında İskender nâmına Kapadokya'yı yönetmiştir. Başkent Zela (Zile) yakınlarında Gaziara iken sonra Ceserea'ya (Kayseri) nakledilmiştir. 255'e kadar Seleukoslar'a tâbî, sonra müstakil olan Kapadokya krallarından II. Ariarathes, 322-301 arasında Seleukoslar'a karşı İran imparatorluğunu diriltmek iddiasında bile bulunmuşsa da, artık Yunanlılaşma başlamıştır.III. ve IV. Ariarathes, birer Seleukos prensesi ile evlenmiş ve halefleri bu prenseslerden doğmuştur. IV. Ariarathes'in kızı Laodike'dir. V. Ariarathes, kendisiyle berâber öldürülen Pontos prensesi Nissa ile 195'te evlenmiş ve bu izdivaç 65 yıl sürmüştür. Bu kralın 5 oğlu 129'da öldürülmüştür. Dîğer oğlu Orafernos, tahtta hakk iddia etmiştir (158-156). VI. Ariarathes, Pontos prensesi Laodike (Laodikeia)(nâibe 96-95) ile evlendi. Bunun oğullarından Ariarathes Eusebes Philopator, 12 yıl müddeî oldu (99-87). II. Ariobarzanes, 81'de 5 yaşındaki bir Pontos prensesi ile evlendi. Hânedân M.Ö.36'da söndü. Târihlerin bâzıları tahmînîdir.

Başka bir hânedândan Arkhelaos da 53 yıl kral sanıyle Kapadokya'yı yönetti. Ölümüyle Roma imparatorluğu, Kapadokya'yı ilhâk etti (M.S. 17).

7.Kommagene Krallığı (M.Ö. 163? - M.S. 72 = 235?)

0. Ptolemaios (163 - 130 = 33)
1. Sames (0) Theosebes (130? - 100? = 30?)
2. Mithridates I Kallinikos (1)(100? - 69? = 31?)
3. Mithridates II Philhellen Philoromaios (2)(96? - 69? = 27?)
4. Antiokhos I Theos(3) (69-38 = 31)
5. Antiokhos II Epiphanes (4)(38 - 29 = 9, katl)
6. Mithridates III (4) (29-20 = 9)
7. Mithridates IV (6) (20-12 = 8)
8. Antiokhos III (M.Ö. 12 - M.S. 17 = 29)
9. Antiokhos IV Epiphanes (8)(M.S. 17 (fiilen 38) - 72 = 55, hal')

Kommagene Hânedânı da Kapadokya Hânedânı gibi İran asıllıdır. Helenistik Çağ'da Yunanlı'laştı. Güney-doğu Anadolu'da, merkez Samosata (Samsat) (Adıyaman ili) olmak üzere yaşadı. M.S. 17'de ülkeyi Romalılar istîlâ etti. IV. Antiokhos, 21 yıl (17-38) Romalılar'la mücâdele ettikten sonra, Roma himâyesinde babasının tahtına oturabildi (37-72=34). Romalılar ülkeyi tekrâr ilhâk ettiler. II. Antiokhos'un kraliçesi Iotape Epiphanes Kalinikos'tur. Nemrûd Dağı'ndaki dev heykelleriyle ünlü anıt-mezar, bu hânedâna âiddir. Ülkede İran kültürü silinmişti. Yunan kültürünü Roma kültürü tâkıyb etti ve Süryânî kültürü de mühim rol oynadı. Kommagene kelimesi de Sâmî asıllıdır (Âsûrca: Kumnuhi). Târihler takrîbîdir.

8. Doğu Helenistik Devletleri

M.Ö. III-I. asırlarda, İran'ın doğusunda da Hind-İran Ârî kültürü ile Yunan Ârî kültürünün kaynaştığı Helenistik devletler görülür. Baktriya-Sogdiana krallığı bunlardan biridir ve Selefkîler'e tâbî olmuştur. Baktriya, bugünki Güney Türkistan (Afgan Türkistanı, Belh bölgesi), Sogdiana ise onun kuzeyi, Tacikistan ve Buhârâ taraflarıdır. Bu krallık Yunan asıllı olup M.Ö. 250 - M.S. 140 = 390 yıl müddetle yaşamıştır. İlk kral I. Diorot (250-245=5), II. Antiokhos'un satrapı idi. Oğlu II. Diodot (245-225 = 20), sonra başka bir hânedândan Sogdiana satrapı Evtidemos (225-), sonra Selefkîler'e dâmâd olan bunun oğlu 4. kral Demetrios tahta geçtiler. Sonra Selefkîler'le ilgileri kesildi ve Yunan te'sirleri azalarak İran te'sirleri hâkim oldu.

Bir Helenistik krallık da Kâbilistân, Sind, kısmen Pencâb toprakları üzerinde kurularak M.Ö. 85'e kadar yaşadı. İlk kralları: 1) Apollodotos, 2) Zoilos, 3) Dionysios, 4) Menander, 5) Eukradites, 6) Lehiokles.

9. Pontos Krallığı (M.Ö. 480 - M.S. 343 = 823)

Pontos krallığı, Karadeniz'in güney-doğu sâhillerindeki İran (Pers) satraplığından çıkar. İranlı general Artabaz'ın (Yun. Arhaeanax) (ölm.480) oğlu Rhodobat(Orontobat) oğlu Mitradates oğlu Ariobarzanes oğlu Mitradates (Yun.Mithridates), Ktistes(Kurucu) diye anılır. Zîrâ âilesinin bu bölgedeki vâlîliğini 280 yılında kral unvânı alarak devletleştirmiştir. Pers imparatorluğu yıkılmış, İskender ölmüş, uzakta ve fazla kuzeyde kaldığı için Seleukoslar'ın nüfûzu da bu bölgeye erişememiş, devlet müstakil kalmıştır. Bununla berâber Helenistik Çağ başında teşekkül eden devlette Yunan kültürü gittikce ağır basmış, nihâyet dil bakımından da hânedân ve bir kısım halk, Yunanca konuşmaya başlamıştır. Hânedânın dîni, Zerdüştî idi. Başkent Trabzon iken, M.Ö. 169'da Sinop'a götürüldü. Pontos kralları:

1. Mithridates I Kristes (280-266 = 14)(doğ. 302 - ölm. 266 = 36)
2. Ariobarzanes (1'in oğlu)(266 - 255 = 11)
3. Mithridates II (2)(255 - 220 = 35)
4. Mithridates III (3)(220-185 = 35)
5. Farnakes I(4)(185-169 = 16)
6. Mithridates IV Philopator Philadolphos (4)(169-150=19)
7. Mithridates V Euergetes (6) (150-120=30, katl)
8. Mithridates VI Eupator (Büyük) Dionysos (120 - 63 = 57) (132 - 63 = 69) (7)
9. Farnakes II (8) (63-47 = 16) (97-47 = 50, katl)
10. Assandros (9'un dâmâdı?) (47-17=30)
11. Asander (17-16)
12. Polemo (14-8)
13. Dynamis (9'un kızı ve 10, 11, 12 zevcesi) (M.Ö. 8- M.S. 7 = 15)
14. Aspargos (13'ün 4. zevci) (10 - 38 = 28)
15. Gepaepyris (14 zevcesi) (38 - 39 = 1)
16. Mithridates VII(14'ün oğlu) (39-49 = 10) (katli 69)
17. Kotys I (14) (46-69 = 23)
18. Tiberios I Rheskuporis (17) (69-92 = 23)
19. Tiberios II Sauromates (18)(92-124 = 32)
20. Kotys II (19)(124 - 132 = 8)

21. Tiberios III Rhoenetalces (20) (132 - 154 = 22)
22. Iulios I Eupator (21) (154 - 171 = 17)
23. Iulios II Sauromates (22)(171 - 211 = 40)
24. Tiberios IV Rheskuporis (23)(211 - 228 = 17)
25. Kotys III (24)(228-234=6)
25a. Souromates III (228-233)
26. Rheskuporis I(24) (234-235 = 1)
26a. Ininthimenas (234)
27. Iulios III Rheskuporis (IV) (26)(235-255 = 20)
27a. Pharsanzes (253-254)
28. Iulios IV Rheskuporis (26) (255-276 = 21)
29. Sauromates (IV) (28)(276)
30. Iulios V Theiranes (28)(276-278=2)
31. Tothorses (30)(278-308=30)
31a. Sauromates (V)(308-312)
32. Khamdamsadios(31)(308-323=15)
33. Rheskuporis II (VI)(32) (311-343 = 32)

III. Mithridates, Selefkî prensesi Hierax'la evlendi. Büyük kızı 220'de By.Antiokhos'la, dîğer kızı da Akhaios'la evlendi. V. Mithridates'in kraliçesi Selefkî prensesi Laodike (150?-108?=42?), oğlu By. Mithridates'in çocukluğunda 9 yıl nâibelik yaptı(120-111). By. Mithridates'in kardeşi Mithridates Khrestos, 111'de öldü. Kızkardeşleri: Roksan (katli 71), Statira (katli 71), Nissa, Laodike (=1. Ariarathes VI, Kapadokya kr.; = 2. Nikomedes II, Bitinya kr.; Kapadokya nâibesi 96-95 = 1) ve dîğer Laodike. Bu Laodike, 111'de ağabeyi By. Mithridates'le evlendi ve 105'te 6 yıl sn.öldürüldü, Kleopatra ile Drypetina'yı doğurdu. By. Mithridates'in dîğer eşleri: =Berenike (İyonyalı); = Hypsikratea; =Stratonike (Xiphares'in ann.); =Monim (Efes vâlîsi Gen.Philopemon'un kızı; Athenais'in ann.); =X(Dejotaros'un kızı).

By. Mithridates, By. Antiokhos'un başaramadığını yapmaya, Romalılar'ı Anadolu'dan atmaya çalıştı. Hayâtı Roma Cumhûriyeti ile savaşlarla geçti ve Roma'yı çok büyük müşkillere düşürdü. Ancak husrân içinde öldü ve Sinop'a gömüldü. Çok büyük fetihler yaptı ve bir ân için Anadolu'nun hâkimi göründü. Pontos krallığı, Amasra ile Batum arasındaki Karadeniz sâhillerini içine alıyor, fakat geniş şekilde Orta Anadolu'ya giriyor, güneyde Fırât'a dayanıyordu. 110 yılında Kırım'da Bosfor krallığı da Mithridates'e geçti. Bu sûretle Karadeniz'in güney ve kuzey sâhillerine hâkim oldu. 88 yılında bütün Yunanistan, Makedonya'ya, Sakız, Midilli adalarına hâkim oldu ve Bergama'ya kadar Batı Anadolu'yu aldı.

By. Mithridates'in kızları: Kleopatra(=By.Tigran, Ermenistan kr., izd. 95, talâk 65, izd.müd.30); Athenais(doğ. 86)(=Ariobarzanes II, Kapadokya kr. 63-51=12, izd. 81, yş.5); Drypetina (katli 65); Nissa (katli 63); Mithridatis (katli 63, Kıbrıs kralı Ptolemaios'un nişanlısı); Eupatra ve Orsabaris (bu iki prenses, 64 yılında esîr ol. Roma'ya götürüldü).

By. Mithridates'in oğulları: Mithridates (vel. iken katli 83?); Makhares(65'de katline kd. 16 yıl Kırım kralı); Artaphernios(doğ. 104; 64'te Romalılar'a esir); Diaphontos; Pharnakes I (By.Mithridates'in halefi); Xiphanes (katl), Kiros, Darios, Xerxes ve Oxatres (bu 3'ü 64'te Romalılar'a esir); Mithridates (Dejotoros'un kızından

doğma); Ariarathes (önce Doğu Anadolu, sn. Trakya ve Makedonya kral nâibi, katledildi).

By. Mithridates'in oğlu ve halefi II. Pharnakes'in kızı olduğu sanılan Skriborios (katli M.Ö. 15), 3 defa evlendi: = 1. Assandros (no.10); =2. Dynamis (no.11); = 3. Polemon I(no.12). By.Mithridates âilesini Romalılar kılıçtan geçirdikleri için tahta, üst üste bu prensesin üç kocası çıktı. Üçüncüsü, tahta geçince, gerçekte ülkenin hükümran kraliçesi olan karısını öldürterek, tek başına kaldı. M.Ö. 12'de Pythodoris'le evlendi. I. Polemon'un 3 oğlu ve bir kızı oldu. 2 oğlu toplam 8 yıl kral oldularsa da, sonra tâc, By.Mithridates'in oğlu Kral Pharnakes'in kızı Scriborios'un 2. zevci Kral Dynamis'in oğlu Aspurgos'a ve onun nesline geçti.

Anadolu kuzeyinde, Karadeniz'in güney kıyılarında, önce Trabzon, sonra Sinop merkez olmak üzere Pontos M.Ö. 280'den M.Ö. 63'e kadar 217 yıl sürdü. By.Mithridates'in ölümüyle Pontos, Roma Cumhûriyeti'ne katıldı. Ancak M.Ö. 110'dan îtibâren Mithridates, aynı zamanda Kırım kralı idi. By. Mithridates'ten sonraki krallar, Kırım'a geçtiler ve saltanatlarını orada devâm ettirdiler. M.Ö. 15'te Kırım krallığı da Roma'ya tâbî oldu ve M.S. 47'den îtîbâren bu tâbiiyyet çok sıkı hâle getirildi. Ancak Kırım'da Pontos kralları, 343'e kadar Roma'ya tâbî olarak tahtta kalabildiler. 343'te Hun Türkleri, bu krallığı yıktı. 543'e kadar 2 asır Kırım'da Hunlar hâkim oldu. 543'te Kırım, Doğu Roma (Bizans) imparatorluğuna geçtiyse de, Bizans'ın hâkimiyeti de devamlı olamadı.

Kırım krallığına Bosporos (Lat.Bosporo) devleti denmektedir. Bu, Kerç limanının Yunanca adıdır ki, başkentti. Burada erken zamanlarda İyonyalı Yunanlılar, iskele elde etmişlerdi. M.Ö. 480'de Bosfor (Yun.Bosporos) krallığını kuran ilk kral Arhaianax, bir Yunanlı idi. Ondan sonraki Spartokos, Yunan'lılaşmış Trak'tır(Trakyalı). Bu Trak hânedânı M.Ö. 110'a kadar devâm ettikten sonra Kırım, By.Mithridates'e ve sonra onun hânedânına geçerek, M.Ö. 480'de kurulan devlet M.S. 343'e kadar 8 asırdan fazla hayatta kalabildi. By.Mithridates'ten önceki Trak hânedânından Bosporos kralları şunlardır:

1) Archaenax 480? 2) Paerisades, 3) Leucon, 4) Sagarus. Spartakos Hânedânı: 5) Spartakos I 438, 6) oğlu Satyros I 433, 7) oğlu Leukon I 389, 8) oğlu Spartakos II 349-344, 9) kardeşi Paerisades I 349-310, 10) oğlu Satyros II 310-309, 11) kardeşi Eumelos 310-304, 12) kardeşi katledilen Prytanis 310-309, 13) 11 oğlu Spartakos III 304-284, 14) oğlu Paerisades II 284, 15) oğlu Spartokos IV 245?, 16) kardeşi Leukon II 240?, 17) Hygiaenon 220?, 18) 16 oğlu Spartokos V 200?, 19) kardeşi Paerisades III (=Kamasarye) 180?, 20) oğlu Paerisades IV 150?, 21) oğlu Paerisades V(ölm. 113) 125, 22) 20 yeğeni Saumakos 109-109.

Bibliyografya. Edward Maunde Thompson, *Handbook of Greece and Latin Palaegoraphy,* Chiago 1975; William Smith, *Dictionary of Greek and Roman Antiquities,* 2 c., Boston 1977; *The Geography of Strabo,* Horace Leonard Jones trc., 8 c., Harvard Un., 1969; Molly Broadbent, *Studies in Greek Genealogy,* Leiden 1968; Nilson, *Cults, Miths, Oracles and Politics in Ancient Greece,* Lund 1961; Bono Simonetta, *The Coins of the Cappadocian Kings,* Friburg 1977; Pierre Jouguet, *L'Impérialisme Macédonien et l'Hellénisation de l'Orient,* Paris 1926, 2: 1972; H.Maehler, V.M.Stracke vs., *Das Ptolemäische Ägypten,* Mainz 1978; Tamara Talbot Rice, *The Scythians,* Londra 1961 (burada İskit kralları listesi var); T.D. Néroutsos,

L'Ancienne Alexandrie, Paris 1888; Centre de Recherches sur le Proche-Orient et la Grèce Antique, *Géographie Administrative et Politique d'Alexandre à Mahomet,* Strasbourg 1981; F.Bilabel, *Die Ionische Kolonisation,* Berlin 1920; D.G. Hogarth, *Modern and Ancient Roads in Eastern Asia Minor,* Londra 1893; F.Hommel, *Grundiss der Geographie und Geschichte des Alten Orients,* 2 c., Berlin, 1925-6; H.Kiepert, *Karte Phrygien,* Berlin 1840; E.Brandenburg, *Phrygien,* Leipzig 1907; G.Radet, *Lydie et le Monde Grec au Temps des Mermnades,* Paris 1892; F.Sartiaux, *Villes Mortes d'Asie Mineure,* Paris 1911; G.H.Macurdy, *Troy and Paeonia,* New York 1925; Rostovtzeff, *Iranians and Greeks,* Cambridge 1913; S.Casson, *Macedonia, Thrace and Illyria,* Oxford 1926; F.Doflein, *Makedonien,* Jena 1927; G.Kazarow, *Quellen und Forschungen zur Alte Geschichte und Geographie von Thrakien und Macedonien,* Sofya 1925; Pierre Jouguet, *Alexander the Great and the Hellenistic World,* Chicago 1978; W.Geiger, *Alexander's Feldzüge in Sogdiana,* Erlangen 1884; F.Schwartz, *Alexander der Grosse, Feldzüge in Turkestan,* Stuttgart, 2: 1906; W.W.Tarn, *The Greeks in Bactria and India,* Cambridge 1938; Sir Aurel Stein, *On Alexander Track to the Indus,* Londra 1929; W.M. Ramsay, *Historical Geography of Asia Minor,* Londra 1890, Tr.trc.Ist.1960; K.J.Neumann, *Die Hellenistischen Staaten und die Römische Republik,* Berlin 1909; F.Reuter, *Beiträge zur Beurteilung des Königs Antiochus Epiphanes,* Münster 1938; G.Colin, *Rome et La Grèce de 200 à 146 Avant J.-C.,* Paris 1904; G.Barbagallo, *Fin de la Grèce Antique,* Paris 1927; Ernst Meyer, *Die Grezen der Hellenistischen Staarten in Kleinasien,* Berlin 1925; Cl.Bosch, *Hellenizm Târîhinin Anahatları,* 2 c., Ist., 1942-3; J.G.Droysen, 3 c., Gotha, 2: 1877-8, Fr.trc. *Historie de l'Hellénisme,* 3 c., Paris, 1883-5; E.R.Bevan, *The House of Seleucus,* 2 c., Londra 1902; A. Bouché Leclerq, *Histoire des Séleucides,* 2 c., Paris, 1913-4; E.Bikerman, *Institutions des Séleucides,* Paris 1938; Th. Reinach, *Mithridate Eupator,* Berlin 1895; G.Cardinali, *Il Regno di Pergamo,* Roma 1906; F.Staehelin, *Geschichte der Kleinasiatischen Galater,* Berlin, 2: 1907; M.Rostovtzeff, *Social and Economic History of the Hellenistic World,* 1941; W.W. Tarn, *Hellenistic Civilization,* Londra, 2: 1930, Fr.trc.Paris 1936; M.Holleaux, *Rome, La Grèce et les Monarchies Hellénistiques au IIIe Siècle avant J.-C.,* Paris 1925; G.H.Macurdy, *Hellenistic Queens,* Londra 1932; M.Cary, *A History of the Greek World from 323 to 146 B.C.,* Londra 1932; P.Zancan, *Il Monarcato Ellenistico,* Roma 1934; J.Kaerst, *Geschichte des Hellenismus,* 2 c., Berlin, 2: 1926-7; H.Leisegang, *Hellenistische Philosophie,* Berlin 1923; J.Marquart, *Südarmenien,* Viyana 1930; Bouché-Leclerq, *Histoire des Lagides,* 4 c., Paris 1903; B.Niese, *Geschichte der Griechischen und Makedonischen Staaten,* 3 c., Gotha, 1893-1903; J. Kaerst, *Geschichte des Hellenismus,* 2 c., Leipzig, 1917-26; R.E.Bevan, *Ptolemaic Dynasty,* Londra 1927; P.Rousel, *La Grèce et l'Orient des Guerres Médiques à la Conquête Romaine,* Paris 1928; M. Gary, *A History of the Greek World from 323 to 30 B.C.,* Londra 1932; M.Holleaux, *Rome, la Grèce et les Monarchies Hellénistiques (273-205),* Paris 1921; Eduard Meyer, *Hellenismus in Asien,* Berlin 1925; R.Laqueur, *Hellenismus,* Giessen 1925; Ârif Müfîd Mansel, *Ege ve Yunan Târîhi,* T.T.K., 1: 1947; S.Casson, *Macedonia, Illyria and Thrace,* Oxford 1926; W.Theiler, *Makedonischen Kriegen,* Halle 1914; Ernst Meyer, *Hellenistischen Staaten in Kleinasien,* Berlin 1925; F.W.Walbank, *Philip V of Macedon,* Cambridge 1940; Flathe, *Geschichte Makedoniens,* 2 c., Leipzig 1834; H.Bengtson, *Ptolemäerreiches,* Münih 1938; F.Reuter, *Antiochus Epiphanes,*

Münster 1938; Eduard Meyer, *Geschichte des Königreichs Pontos,* Leipzig 1879; W.Lörpfeld, *Troja and Ilion,* Atina 1902; D.M.Robinson, *Ancient Sinope,* Baltimore 1906; F.Stählin, *Geschichte der Kleinasiarischen Galatar,* Leipzig 1907; H. von Gelder, *Geschichte der Alten Rhodier,* Lahey 1900; O.Treuber, *Geschichte der Lykoer,* Stuttgart 1887; Karl Graf Lanckoronski, *Städte Pamphyliens und Pisidiens,* 2 c., Viyana, 1890-2; Ernst Meyer, *Hellenistischen Staaten in Kleinasien,* Leipzig 1925; D.Magie, *Roman Rule in Asia Minor,* 2 c., Princeton 1950; Eduard Thraemer, *Pergamos,* Leipzig 1888; U.Pedroli, *Il Regno di Pergamo,* Torino 1896; R.Leonard, *Paphlagonia,* Berlin 1915; Ş.Günaltay, *Yakın Şark, IV,* 2 c., T.T.K. 1951; A.M.Mansel, *Türkiye'nin Arkeoloji, Epigrafi ve Târîhî Coğrafyası için Bibliyografya,* T.T.K., 1948; E.Bosch, *Türkiye'nin Antik Devirdeki Meskûkâtına dâir Bibliyografya,* T.T.K. 1949; Friedrich Karl Dörner, *Kommagene,* Gundheizen 1966; N.G.L. Lammond ve G.T.Guriffth, *A History of Macedonia* (M.Ö. 336'ya kd.), 2c., Oxford Ün., 1979.

The Cambridge Ancient History, c. III-IX, 1925-32; G.Glotz, *La Cité Grecque,* Paris 1928; Fustel de Coulanges, *La Cité Antique,* Paris 1893; J.Hatzfeld, *Histoire de la Grèce Ancienne,* Paris 1926; R.Cohen, *La Grèce et l'Hellénisation du Monde Antique,* Paris 1939; S.Jouguet, *L'Egypte Ptolémaïque,* Paris 1933; W.W.Tarn, *Antigonos Gonatas,* 1915; J.G.Droysen, *Geschichte Alexanders des Grossen,* 1833, H.Berve nş., 1931, Tr.trc., Ankara, 2 c., 1945-6; G.Radet, *Alexandre le Grand,* Paris 1931; L.V. Cummings, *Alexander the Great,* 1940; F.A.Wright, *Alexander the Great,* 1934; U.Wilcken, *Alexander der Grosse,* 1931.

A.Jardé, *La Formation du Peuple Grec,* Paris 1929; W.M.Ramsay *Asianic Elements in Greek Civilization,* 1927; P.Waltz, *Le Monde Egéen avant les Grecs,* Paris 1934; G.Goltz, *La Civilisation Egéenne,* Paris, 2: 1937; H.Th.Bossert, *Altkreta,* 3: 1937; W.K. Printice, *The Ancient Greeks,* 1940; Charles Vellay, *La Question de Troie,* Paris 1930; R.Ferrabino, *L'Impero Alteniese,* 1927; L.Paretti, *Storia di Sparta Arcaica,* 1920; P.Roussel, *Sparta,* Paris 1939; F.Lenormant, *La Grande Grèce,* 3 c., Paris, 1881-4; F.Bilabel, *Die Ionische Kolonisation,* 1921; M.Delcourt, *Périclès,* Paris 1940; V.Chapot, *Philippe II de Macédoine,* Paris 1936; J.Burckhardt, *Griechische Kulturgeschichte,* 4 c., 1898-1902, Marx nş., 3 c., 1929; A.Meillet, *Aperçu d'Une Histoire de la Langue Grecque,* Paris, 2: 1940.

Yedinci Kitap

R O M A

I

ROMA CUMHÛRİYETİ

Latinler

Latinler, bir Ârî ırktır ve Ârîler'in Avrupa kolunun en mühim dallarından birisinin atalarıdır. İtalya'nın yerlisi değillerdir. 1000 yılından önce İtalya dışından kendi adlarıyle Latium (İt.Lazio) diye anılan Orta İtalya'nın Akdeniz'e bakan tarafına gelmişler, 753 yılında Roma şehrini ise Etrüskler kurmuşlardır.

Orta İtalya'da Latinler'den önce mühim rol oynayan kavim Etrüskler'dir (Lat. Tusci, Yun. Tyrrhen, Etrüskce Rasena). IX. asırda Kuzey-batı Anadolu'dan Etruria'ya (bugünki Toskana) gelip yerleşmiş bir kavimdir. Ne Ârî, ne Sâmî değillerdir ve herhangi bir dil ve ırk grubu ile yakınlıkları tesbît edilememiştir. Alfabelerini Yunanlılar'dan almışlardır. Sicilya-Sardunya-Korsika ile İtalya arasında bugün Tiren Denizi denen deniz, Etrüskler'in Yunanca adını taşımaktadır. Toskana'dan az güneye de inmişler ve Roma şehrine de hâkim olmuşlardır. V. asırda Latinler, Etrüsk sitelerini fethe başlayarak M.Ö. 294'te bütün Etruria'nın fethini tamamlamışlardır.

Latince, alfabesini Yunan alfabesinden almış, Yunanca'dan aldığı kelimelerle büyük bir kültür dili hâline gelmiş ve zamanla -günümüze kadar- Hristiyan âleminin ana kültür dili olmuştur. Bugün Latinde ölü bir dildir, konuşanı yoktur. Sâdece kültür dili olarak öğrenilmektedir. Katolikler'de *İncîl,* Latince okunur ve âyinlerde başka dil kullanılmaz, Vatikan devletinde de resmî dildir.

Binâenaleyh bugün Latin kavmi de mevcud değildir. Roma imparatorluğunun Barbar istîlâsıyle V. asırda dağılmasından sonra Latinler, Germen kavimleriyle karışmış, dillerini onlara kabûl ettirmiş, bu sûretle Latince'den çıkan ve bugün "Latin Dilleri" veyâ "Roman Dilleri" denen büyük Ârî diller grubu oluşmuştur. Bu dilleri konuşanlara bugün "Latin Irkları"da denmektedir. Latin dili olmayan Avrupa dillerinde de çok Latince'den alınmış kelime bulunur. Türkce'de bile Latin asıllı bir kaç kelime mevcuddur (Fransızca, İtalyanca, İspanyolca gibi Latin dillerinden alınma kelimeler dışında). 1981'de Dünyâ nüfûsunun 2.051.588.000'i Ârî Diller, bunun 1.324.000.000'u Avrupa Ârî Dilleri ve bunun da 564.104.000'i Latin Dilleri konuşuyordu (245.663.000 İspanyolca, 133.845.000 Portekizce, 77.616.000 İtalyanca, 72.683.000 Fransızca, 23.356.000 Romence, 10.499.000 Katalanca vs.)

Latin'liği böylesine yayan, Roma Devleti'dir. *Etrüsk* site krallarının yapamadığı birliği, Roma Latinleri yapmışlardır. Aksi takdirde bugün Etrüsklük hâkim olacaktı.

İlk Latin krallığı olarak, Alba kralları gösterilir (1150?-740?). Alba, Roma ile Adriyatik arasında bir şehirdir. Milolojiden başlayan bu krallığın şeceresini şu şekilde düzenlemek mümkündür:

Anchise ve Venüs'ten doğma Eneas, Latinus'tan sonra Latium kralı oldu. Priam'ın kızı Krescios'tan ilk, Katinus'un kızı Lavinia'dan sonraki oğulları doğdu ve bunlar Alba kralı oldular: 1) Ascagnius (Tulius)(1150'ye doğru)(Eneas'ın by. oğlu)(oğlu Iulus, büyük-râhib), 2) Sylvius (1'in kardeşi), 3) Eneas Sylvius (2'nin oğlu), 4) Latinus Sylvius(3'ün oğlu), 5) Alba Sylvius (4'ün oğlu), 6) Atys Sylvius(5'in oğlu), 7) Capys Sylvius(6'nın oğlu), 8) Capetis Sylvius(6'nın kç. oğlu), 9) Tiberinus Sylvius(8'in oğlu), 10) Agrippa Sylvius(9'un oğlu), 11) Romulus Sylvius 9'un oğlu), 12) Aventinus(11'in oğlu), 13) Procas (12'nin oğlu), 14) Numitor (13'ün oğlu), 15) Amulius (13'ün oğlu).

VIII. asırda Alba krallığı sona erer. Kral Numitor (no.14)'un oğlu Lausus ve kızı Rhea Sylvia'dır. Râhibe olan bu Sylvia, ilk Roma kralı Romulus (aş.bk.) ile Remus'u (katli 753) Mars'tan hâmile kalarak doğurmuş, Romulus, Roma'yı kurarak krallığı başlatmıştır. Bu bir site Krallığıdır ve küçük Roma kasabası ile çevresindeki bir kaç köyden ibârettir. Ve târîhî devir de başlamaktadır.

Roma Krallığı (753-510 = 243)

İki buçuk asır süren krallık devrinde henüz Etrüskler hâkimdir. Zîrâ ilk Roma kralı olduğu söylenen Romulus, Latin'dir. 2-4. krallar Ârî kavimlerden Latinler'in doğu komşusu Sabin'dir. 5.-7. krallar ise Etrüsk'tür ve Tarqunii şehrinden Roma'ya geldikleri için Tarquinus Hânedânı denmektedir (Tarquinii şehri, Roma'nın kuzey-batısında, bügünki Civitavecchia ile Orbeletto arasında ve sâhile çok yakındır). 7 Roma kralı şunlardır:

1) Romulus (ikizi Remus olup kardeşi Amulius'la taht kavgası yapan Numitor'un torunudur) (21.4.753-715 = 38) =Hersilia, Sabin kralı Tatius'un kızı. 2) Numa Pompilius (715-673=48)=Tatia, Sabin kralı Tatius'un kızı. 3) Tullius Hastilius (673-641=32), Kral Numa'nın kızı Büyük Pompilia'nın kocasıdır. Yangında öldü. 4) Ancus Martius (641-616 = 25), Kral Numa'nın kızı Küçük Pompilia ile Martius adlı bir soylunun oğludur. Ancus'un 2 oğlu, 578 yılında hâlâ hayatta idiler. Bundan sonra Sabin Hânedânı düşer ve Etrüsk Hânedânı başlar. Roma'nın ilk Etrüsk kralı, Demaratius adlı birinin oğludur:

5) Lucius I Tarquinus Priscus (616-578=38) = Tanaquil. 6) Servius Tullius (578-534=44), öldürülen I. Lucius'un kızı Tarquinia'nın kocasıdır. I. Lucius'un dîğer kızı Genç Tarquinia, M.Junius'la evlenmiş, Junius ve J. Brutus'u doğurmuştur. Brutus, 509'da Roma'nın ilk konsülü olup aynı yıl ölmüş, 2 oğlu da onunla berâber ölmüşlerdir. 7) Lucius II Tarquinus Superbus(534-510=24), son Roma kralıdır, hal'inden sn.494'e kd.yaşamıştır. I. Lucius'un vel.iken ölen by.oğlu Tarquinus'un oğludur. Ard arda halası ile Kral Servius'un 2 kızı By. Tullia ve Kç. Tullia ile evlenmiştir. II. Lucius'un kardeşleri Aruns (ölm. 534, Kç. Tullia'nın ilk zevci) ve Tarquinus, bu Tarquinus'un oğlu L.Tarquinus Collatinus (509'da konsül)'dur ki bu sonuncusu Spurius Lucretius'un 509'da ölen kızı Lucrezia ile evlenmiştir. II. Lucius'un oğulları Sextus (ölm.496), Titus (ölm.496), Aruns (ölm. 509) ve kızı da Tarquinia'dır ve Octavius Mamilius'la evlenmiştir.

Roma Cumhûriyeti (510 - 27 = 483)

Bundan sonra Roma'da, 5 asır sürecek cumhûriyet rejimi başlar. Bu bir soylular cumhûriyeti ve bir çeşit oligarşidir. Konsül adıyle devlet başkanları ve yöneticiler, senatörler arasından seçilir. Senato, soylular meclisidir ve her şeye hâkimdir. Müzâkereleri ve oylamaları açık ve serttir. Ayrıca halk meclisi yoktur. Bütün aksi iddialarına rağmen Latinler, Etrüsklcr tarafından medenîleştirilmişler ve Etrüsk asâletine dayanmışlardır. Çok ünlü Romalı âilelerin Etrüsk aslından gelmesi muhtemeldir. Ancak dil bakımından Latin'leşmişlerdir. Roma şehirciliği ile çevresindeki Latin kabîlelerinin gittikce Orta İtalya'da yayılarak kendilerinden başka diller konuşan kavimlere dillerini kabûl ettirmeleri şaşırtıcı gibi görünüyorsa da, bu oluşum, çok uzun asırlar sürmüştür. Roma Senatosu, bunlara yavaş yavaş vatandaşlık hakkı vermiştir. Devletin tebeası, Roma vatandaşı, Roma vatandaşı haklarını taşımayan tâbî kavimlerin hür halkları ve köleler olarak üçe ayrılmış ve imparatorluk devrinde de bu sistem sürüp gitmiştir. Romalı vatandaşlar azınlıktı. Köleler gittikce büyük bir ekseriyet teşkîl etmişlerdir.

Roma ordusu, Makedonya piyâdesi taklîd edilerck kurulmuş ve süvârî, ikinci derecede sayılmıştır. Askerin en küçük bir disiplinsizliğine ve cesâretsizliğine izin verilmemiştir. Esas birlik, 100 kişilik bölüklerdi ve başlarında centurion denen, hemen hepsi soylu âile çocuklarından seçilen yüzbaşılar vardı. En büyük birlik tümen'di ve devlet büyüdükce tümenlerin sayısı arttırıldı. Legio denen her tümende 6.000 asker vardı. Orduda müttefik, yardımcı ve ücretli birlikler de bulundurulurdu. Ordu faktörü dışında Roma Cihan Devleti'nin oluşmasının bir sebebi de, coğrafya konuşudur. Devlet, Orta İtalya'ya sağlamca oturmuş ve bu sağlamlığı bir kaç asırda elde edebilmiştir (aşağıdaki fütûhât târihlerine bk.). İtalya'nın ise Akdeniz'in ortasındaki, Afrika'ya doğru uzanan stratejik pozisyonu malûmdur. Doğuda Yunan âlemi vardı. Kültür, san'at, ilim ve fikir bakımından Roma Latinleri'ne pek çok üstündü. Latinler, onların bu kültürlerini olduğu gibi aldılar, fakat bünyelerine uydurdular. Yunan ilâh ve ilâhelerine Latince isimler taktılar. Doğu'da çok mühim olan din faktörü, Yunan'da olduğu gibi Roma'da da fazla ehemmiyetli değildi ve toplumun düzenine hâkim olmaktan uzaktı. Politikaya karışabilecek kudrette bir ruhbân sınıfı mevcud değildi. Binâenaleyh, Senato'ya girebilen bir Romalı soylu, devlete hâkimdi. Ordu, Senato'nun mutlak emrindeydi. Ama ortaya tümen kumandanlığı alan senatörler çıktı. Bunlar ülkeler fethedince şöhretleri çok büyüdü ve emirlerindeki tümenlere dayanarak Senato'ya nüfûz etmeye başladılar. Senato

son def'a yetkilerini Ordu'ya karşı, Sezar'ı öldürerek korumaya çalıştı. Fakat muvaffak olamadı. 5 asırlık cumhûriyet rejimi sona erdi. Senato, imparatorluk devrinde de devâm etti ama, artık devleti, bizzât ilâh olan imparatorlar, orduya dayanarak yönetiyorlardı, Senato sâdece teşrîî bir meclis olarak kaanun yapıyordu.

Roma Cihan Devleti'nin daha cumhûriyet devrinde oluşmasının diğer bir sebebi, kaanun hâkimiyetidir. Roma Hukuku, bugünki Avrupa hukununun esâsıdır. Aslında sert denecek kadar disiplinli bir hukuk sistemidir. Şiddetli denecek bir ciddiyetle de uygulanmıştır. Yunan hukuku ise, böyle bir sistem oluşturamamıştır. İskender'in hemen ölümüyle Yunan imparatorluğunun nasıl parça parça olduğu ve Makedonya ordusunun vasıflarını gittikce kaybettiği, bundan önceki bahiste görüldü. Yunanlılar, toplum olarak da Romalı Latinler gibi disiplinli değillerdi ve devlet fikri zayıftı. Roma'da ise devlet, her şeydi. Binâenaleyh devlet, ordu ve hukuk üstünlüğü Roma'yı, kültür, ilim ve san'atca kendilerinden üstün Yunan'ın hâkimi ve efendisi kıldı.

Medeniyet o çağda, Roma'nın, İtalya'nın doğusunda başlıyordu. Önce Yunan, sonra Doğu âlemi geliyordu. Batı ise, barbar ve az nüfuslu kabîlelerle meskûn, şehirler teşekkül etmemiş, bâkir memleketlerdi. Fransa ve İspanya böyleydi. Kuzeyde Almanya da böyleydi. Âdetâ vahşî ve ıssız ülkelerdi. Güneyde, Afrika'nın Tûnus kesiminde ise Sâmî Kartacalılar vardı. Yunanlılar'ın ve Sâmî Kartacalılar'ın tecrübeli ve kaç asırlık denizcilikleri ve donanmaları karşısında, bir kara devleti olan ve denizden hoşlanmayan Roma, önce müşkil durumda kaldı. Sonra, düşmanlarıyle hesaplaşmak için behemehâl kudretli bir donanmaya sâhib olmak ve denizciliği öğrenmek gerektiğini anladı ve uyguladı. Zîrâ İtalya'nın her tarafı denizdir. Gemi ve donanma olmaksızın İtalya'dan çıkmak bile mümkün değildir. Roma ise Akdeniz'e açılmaya, sonra bu denizi "Mare Internum"(İç Deniz), hattâ çok iddialı olarak "Mare Nostrum"(Bizim Deniz) hâline getirmeye karar verdi. Bu karar da, bütün târîhin en kudretli imparatorluklarından birini oluşturdu.

Roma cumhûriyeti, bütün Latium'u yânî Roma bölgesini ancak M.Ö. 298'de ele geçirebildi. III. asırda, hızlı bir gelişme devresine girdi. 289'da Adriya Denizi'ne çıktı ve Cumhûriyet, Tiran ve Adriya Denizleri arasında Orta İtalya'ya hâkim oldu. 264'te bütün Orta ve Güney İtalya'ya hâkimdi, kuzeyde Arno ırmağına dayanmıştı, 130.000 km^2 toprağa ve yaklaşık 3 milyon nüfûsa erişmişti. Bundan sonra III. asrın 2. yarısında ilk def'a bir büyük devletle, Kartaca ile karşı karşıya geldi. Bizzât büyük devlet olduğunu isbât etti. 241'de Sicilya'yı, 237'de Sardunya ile Korsika'yı, 222'de Kuzey İtalya'yı alarak, hemen hemen bugünki İtalya sınırlarına erişti. 206'da İspanya'yı alan Roma Cumhûriyeti, 188'de İyonya Adaları'nı ele geçirdi. Bu sûretle batı ve doğusundaki İberya ve Balkan yarımadalarına atlamış oldu. 146'da Makedonya, Epir, Arnavudluk, Afrika'da Tûnus, 136'da Portekiz, 130'da Bergama krallığı (Batı Anadolu) ilhâk edildi. Sırasıyle şu eyâletler kuruldu: 1) İtalya(241), 2) Sicilya(241), 3) Sardunya (237), 4) Yukarı (Güney) İspanya (206), 5) Aşağı (Kuzey) İspanya(201), 6) Afrika (Tûnus)(146), 7) Makedonya (merkez Selânik) (146), 8) Asya (merkez Ephesos)(Batı Anadolu)(129). II. asrı Roma Cumhûriyeti, böylesine bir tablo ile kapattı ve bütün Akdeniz'e üstünlüğünü kabûl ettirdi.

Kartaca Cumhûriyeti (M.Ö. 814 - 146 = 668)

Kartaca (Kart Hadast = yeni şehir), bugünki Tûnus şehri karşısındaki Halku'l-Wâ'd(Fr.La Goulette) limanı kuzeyinde bir şehirdir. 814'e doğru Sûr (Tyr)

şehrine bağlı Fenikeli Sâmî gemiciler tarafından kuruldu. 332'ye kd.Sûr'a tâbî, sn.müstakil oldu. Fenike dilinde adı Kart Hadast ("Yeni Şehir") olup, bugünki Kartaca talaffuzu Lat. Carthago'dan gelir. Kudretli donanma ve ordusu ile Kartaca, Batı Akdeniz'in hâkimi, ticârî bir cumhûriyet, İlk Çağ'ın bir çeşit Venedik'i idi. Tûnus'tan başka Kuzey Cezâyir, Kuzey Libya, Korsika, Sardunya, Sicilya (Messina ve Syracusa hâric), Malta, Rîf ve Tanca (Kuzey Fâs), Endelüs (Güney İspanya) (238-206 arasında bütün İspanya), Kartaca toprakları idi.

Böyle bir devletin Roma ile karşı karşıya gelmesi mukadderdi. İki emperyalist cumhûriyet karşılaştı. "Pön Savaşları" denen 3 Roma-Kartaca Harbi vardır: 1. Pön Savaşı (M.Ö. 264-241=23), 2. Pön Savaşı (218-202 = 16), 3. Pön Savaşı (149-146 = 3). Üçünde de netîcede Roma gaalib geldi. İlkinde Sicilya'yı Kartaca'dan aldı. İkinci savaşta Roma, Kartaca başkumandanı Hannibal'le karşı karşıya geldi. Alpler üzerinden filleriyle İtalya'ya giren ve Roma kapılarına dayanan Hannibal, pek çok müşkiller ve büyük fedâkârlıklar, biraz da tesâdüflerle mağlûb edilebildi. Anadolu'ya kaçıp İzmit'te intihâr etti ve buraya gömüldü. Hannibal'i ortadan kaldıran (M.Ö. 183) Roma, artık çok büyük kudret kazandı ve karşısında durulamadı. Makedonya'da V. Philippos, Anadolu'da önce Büyük Antiokhos, sonra Büyük Mithridates, Roma'yı durdurur gibi oldularsa da, Roma'nın inatçı azmi karşısında yenildiler, Roma, Balkanlar'a ve Anadolu'ya da hâkim oldu. Afrika'dan sonra aynı M.Ö. II. asırda, Asya'ya da atladı.

247'den 195'e kadar Kartaca'yı, Hamilkar Barkas âilesinden başkumandanlar yönetti. Barkas ("Yıldırım") denen Hamilkar'ın (290?-229=39?) (başkumandan 247-229=18), İspanya'yı fethi, Roma'yı tehdîd etti. Yerine dâmâdı "Güzel" Hasdrubal (229-221=8, katl), sonra Barkas'ın 3 oğlu, ünlü Hannibal (247-183=64, başkumandan 221-195 = 26), Hasdrubal (245?-207=38?, katl) ve Mago(doğ. 243?) geçtiler. 195'te Hannibal'in Kartaca'yı terki ile âilenin nüfûzu sona erdi. Fakat aynı âilenin asırlardan beri Kartaca'yı askerî bir oligarşinin başı olarak yönettikleri, aynı adı taşıyan çeşitli asırlardaki generallerden anlaşılıyor. Ancak bunların biribirleriyle akrabâlık durumları bilinmiyor.

146'da Roma ordusu, Kartaca'ya şehrine girdi. Şehir yıkıldı ve yeri tarla şeklinde sürüldü. Bugünki harâbeler, kazılarak ortaya çıkarılmıştır. 146'da Afrika'ya çıkan ve "Africa" dedikleri Tûnus'ta eyâlet kuran Romalılar, batıda Nümidya Krallığı ile komşu oldular ve nüfuzlarına aldılar.

Nümidya Krallığı (M.Ö. 201 - M.S. 42 = 243)

Nümidya, Kuzey Cezâyir, yânî Cezâyir'in Sahrâ kısmı dışında kalan ve güneyde Kabîliye Dağları'na dayanan Akdeniz sâhilleridir. Başkent Cirta (bugünki Kosantîne) (Cirta, bir Fenike şehri idi. 313'de Büyük Konstantin yeniden imâr edip adını verdi, bugünki adı da Kustantîne'dir), sn. Caesarea (bugünki Şerşel)'dır. Sonra M.Ö. 105 yılında hânedân değişti. Moritanya denen Fâs kralı, Nümidya'yı da ele geçirdi. Roma Cumhûriyeti'ne tâbî olarak Moritanya-Nümidya krallığı, Roma'nın buraları eyâlet hâline getirip doğrudan ilhâkına kadar devâm etti (M.S. 42). Fakat son krallar, Roma'nın alelâde vâlîsi durumunda idiler.

Fenike alfabesi kullanan, bir Sâmî dil olan Fenike dili kullanan, fakat Yunan, sonra Latin kültür te'sirleri alan Kartaca'ya karşılık Nümidya-Moritanya, Hâmî idi. Bugünki Berberî dilinin atası bir dille konuşuyordu. Ancak Latin tesirleri başladı ve

Mîlâd'dan îtibâren çok yoğunlaştı. Sâmî Kartaca, Roma'yı, hattâ Roma'nın varlığını tehdîd ettiği, bir büyük devlet olduğu hâlde, Nümidya-Moritanya, Roma'ya karşı zayıf ve uysal, mütevâzı' bir krallıktır. Krallar:

1. Masinisa (201-148 = 53)(hayâtı 254-144 = 90)
2. Yugurta I (1'in oğlu)(148-146 = 2)
3. Misipsa (1'in oğlu)(146-118 = 28)
4. Yugurta II (2'nin oğlu veyâ 1'in kardeşinin torunu yânî kç. yeğeni)(118-105 = 13)(154?-105 = 49?, katl)
5. Bokus(Lat. Bocchus) I (Moritanya kr.ı)(105)
6. X(5'in kızı ile 4'ün oğlu)(105-50 = 55)
7. Bokus II(6'nın oğlu)(50 - 33 = 17)
8. Bogud (Hiempsal)(6'nın oğlu)(33-31 = 2 + ortak-kr. 50-33 = 17)
9. Yuba I (8 ile Kr.çe Eunoe'nin oğlu)(31-25 = 6)
10. Yuba II (25-17=8)(9'un oğlu)
11. Yuba III (10'un oğlu)(M.Ö. 17-M.S. 23 = 40)
12. Ptolemaios (10'un oğlu)(23-40 = 17, katl)
13. Aedemon (12'nin mânevî oğlu)(40-42=2)

Ptolemaios'un annesi, Mısır kraliçesi Kleopatra ile Romalı Marcus Antonius'un kızı Kleopatra Selene'dir.

Masinisa'nın ataları da herhâlde Cezâyir'in bir kısmında hükümrân idiler, fakat bilgimiz yoktur.

Pön (Kartaca) Harbleri'ni Roma yerine Kartaca kazansa idi, dünyâ târîhinin akışı değişecekti. Avrupa Latin'leşip Ârî'leşemeyecek, Sâmî'leşecekti.

Pön Harbleri'nde ilk def'a olarak, bir âile, Cornelia Âilesi'nin Scipio Dalı parladı. Âdetâ bir hânedân nüfûzu kazandı ve Ordu'yu temsîl eden, fütûhât yapıp zafer kazanan generaller, Senato ile berâber iktidârı paylaşmaya başladı.

Cornelia Âilesi'nin Scipio Dalı

Publius Cornelius Scipio, 396'da süvârî kumandanı, 395 ve 394'te askerî tribunus oldu. Bunun oğlu Publius Cornelius Scipio(II)'nun oğulları: Lucius Cornelius Scipio ve Publius Cornelius Scipio(III) (süvârî kumandanı 350) (bunun oğlu Publius Cornelius Scipio Barbatus(diktatör 306).

IV. asırdan III. asra geçildiği zamân âile, Roma'nın en nüfuzlu âilesi hâlini aldı. Cornelia gens'inin Scipio dalı, Helen dostu ve Helen kültürü hayrânı, liberal, ıslâhatçı, emperyalist, oldukca halkcı bir politikayla, Roma politikasını şekillendirdi. 350'de konsül seçilen Lucius Cornelius Scipio (Publius C.S.'nun by.oğlu), 2 oğlu vâsıtasıyle branşı devâm ettirdi: Küçüğü Gneus Cornelius Scipio Asina, 260 ve 254'te iki def'a konsül seçildi (devlet başkanı). Etrüskler'i ve Samnitler'i tamâmen itâat altına alan babasına karşılık o, Roma donanmasını kurdu ve Sicilya'yı fethetti, Kartaca ile harbi başlattı. Oğlu Publius Cornelius Scipio Asina, 221'de konsül oldu ve çocuksuz öldü.

Barbatus'un by. oğlu ve Asina'nın ağabeyi Lucius Cornelius Scipio, 259'da Korsika'yı fethetti. By. oğlu Lucius Cornelius Scipio Hispalus'tur (oğlu Cneus Cornelius Scipio Hispalus 176'da konsül seçilip ertesi yıl öldü; bunun oğlu Cneus

Scipio Hispalus 138'den sn. öldü, bunun oğlu Scipio Hispalus'la bu dal sona erdi). Kç. oğlu Publius Cornelius Scipio 218'de konsül seçilip 212'de İspanya'da Kartacalılar'la savaşırken öldü. Bunun oğlu Lucius Cornelius Scipio Asiaticus (237?-183?=54?), 191'de konsül seçildi. Bunun oğlu Cornelius Asiaticus, bunun oğlu Publius Asiaticus, bunun oğlu da Cneus Scipio Asiaticus(83'de konsül)'dur.

Âile Korsika'yı fetheden L.C.Scipio'nun ortanca oğlundan devâm etti: Gneus Cornelius Scipio Calvus (ölm.212, konsül 222), İspanya'da Kartacalılar'ı yendi. Oğlu Publius Cornelius Scipio Nasica Frugi, hukukçu olarak tanınır, 191'de konsül seçildi. By. oğlu M.Cornelius Scipio Nasica, kç. oğlu ise Publius Cornelius Scipio Nasica Corculum(=Bilge)'dur. Bu sonuncusu da hukukçu olup 162 ve 155'te iki def'a konsül seçildi. Büyük Scippio'nun kızı Cornelia ile evlendi. Oğlu: Publius Cornelius Nasica Serapio, 138'de konsül seçildi. 133'te Bergama'da (Batı Anadolu) öldü. Oğlu: Publius Cornelius Scipio Nasica, 111'de konsül seçildi. Metellus'un kızı Caecilia ile evlendi. Oğlu: Publius Cornelius Nasica, Licinius Crassus'un kızı Locinia ile evlendi. Oğlu: Quintus Coecilius Metellus Plus Scipio, 52'de konsül seçilip 46'da öldü. Önce Lepida, sn.İmparator Augustus'la evlenen Scribonia ile evlendi. Kızı Cornelia, önce Genç Crassus, sn. Büyük Pompeius ile evlendi. Oğlu Publius Cornelius Sicipio Nasica ise konsül seçildi ve M.Ö. 16'da öldü. Bunun oğlu Scipio Nasica, bunun da oğlu Publius Cornelius Scipio Nasica'dır ki, M.S. 56'da konsül seçildi ve onunla Scipio Hânedânı söndü. İmparatoriçe Poppea'nın halası By.Poppea ile evliydi.

P.C.Scipio'nun (ölm. 211) kç. oğlu ve L.C. Scipio Asiaticus'un kç. kardeşi: Publius Cornelius Scipio Africanus (235-183=52), âilenin en ünlü sîmâsı ve Roma târîhinin yapıcılarından biridir. "Büyük" diye anılır ("Maior"). İspanya ve Tûnus'ta Kartaca ordularıyla dövüştü. Hannibal'i Zama meydan muhârebesinde nihâî mağlûbiyete uğrattı (202). Sonra Anadolu'ya geçti. Roma'nın dîğer bir amansız düşmanını, Büyük Antiokhos'u Manisa meydan muhârebesinde nihâî şekilde yendi (189). Aemilia ile evliydi. Oğulları Cneus Cornelius Scipio ile Paulus Cornelius Naica Scipio, kızları ise By.Cornelia(=Scipio Nasica Corculum) ve Kç.Cornelia'dır(=Tiberius Sempronius Gracchus, konsül 177 ve 163, ölm. 153?). Paulus Cornelius N.Scipio, Paulus Aemilius oğlu Publius Cornelius Aemilius'u evlâd edindi ki "Aemilianus Africanus (II)" diye ünlüdür. 147'de konsül seçildi, 146'da Kartaca şehrini tahrîb ederek Kartaca devletine son verdi ve Pön Harbleri'ni bitirdi, katledildi (185-129=56). M.Ö. I. asırda âilenin nüfûzu azaldı ve M.S. I. asırda tamâmen söndü.

Cornelius Âilesinin Sylla Dalı

Cornelius âilesinin (gens Cornelii) Sylla(veyâ Sulla) dalı, iki kardeş, Cornelius Sulla ve Servius Cornelius Sulla'dan çıkar. İkincisinin oğulları Publius Cornelius Sulla (ölm.45)(=Caecilia, Memmius'un dulu) ve Servius Cornelius Sulla'dır, her ikisi de Catilina darbesinin liderleri arasındadır. Birinci Cornelius Sulla'nın oğlu: Lucius Cornelius Felix Sulla (138-78=59): 88'de konsül (devlet başkanı) seçildi ve 82-79 arasında diktatör oldu. Bu sûretle cümhûriyetin esaslarını bozdu ve monarşiye gidecek yolu açtı. 5 def'a evlendi: =1. Julia(Iulia), =2. Aelia, =3. Coelia, =4. Caecilia-Metella (Metellus'un aş.bk.) kızı ve Aemilius Scaurus'un dulu), =5. Valeria(hatîb Hortensius'un kızkardeşi). 4. izdivâcından: Fausta (=T.Annius Milon) ve Faustus Cornelius Sulla (Lucius)(M.Ö. 46'da Sezar'ın emriyle öldürüldü).

Cato Âilesi

Scipio âilesinin rakıybidir ve onlara karşı Senato'da âdetâ bir muhâlefet partisi oluşturdular. Âile muhâfazakâr, mutaassıb, sert, cumhûriyete candan bağlı, siyâsî hayâtını hitâbete dayandıran, gösterişçi şekilde nâmuslu ve dürüst bir karakter yapısındadır. Marcus Porcius Licianus Cato Maior (234-149 = 85), 195'te konsül seçildi. 17 yaşında Hannibal'le savaşmaya başlayarak şöhret yapmıştı. Senato'da her nutkunun sonunda, münâsebetli münâsebetsiz "delenda Carthago = Kartaca yok edilmelidir!" cümlesini söylerdi. Bu söz, fikr-i sâbit taşıyan bir fikr-i müdîr ve fikr-i tâkıybi işâret etmek için, günümüze kadar kullanılır. İlk izdivâcından olan oğlu Marcus Porcius Licianus Cato, babası gibi hukukçu ve yazardı, 118'de konsül oldu, General Paulus Aemilius'un kızıyle evlendi. Büyük Cato'nun sekreteri Solonius'un kızı olan ikinci izdivâcından oğlu Cato Solonicus, bunun oğlu C.Porsius Cato Nepos (114'te konsül, =Lavinia), bunun oğlu Marcus Portius Cato Utikcus(95-46 = 49, intihâr)'dur. Bu sonuncusu önce Soranus'un kızı Atilia, sn. Philippus'un kızı Martia ile evlendi. Oğlu Marcus Porcius Cato ve kızı Porcia(=Junius Brutus)'dır. II. asırla başlayan Cato âilesinin nüfûzu, Mîlâd'a doğru, M.Ö. I. asır sonunda sona ermiştir. C.P.Cato Nepos'tan dul kalan Lavinia, Quintus Servilus Caepio ile evlendi. Servilus Caepio ile Servilia'yı doğurdu. Servilia, Junius Brutus'la evlenip Marcus Junius Brutus'u doğurdu ki, bu da Cato Uticus'un kızı Porcia(ölm. M.Ö. 42, intihar) ile evlendi. Bu Brutus, Sezar'ın mânevî oğlu ve kaatili olan senatördür (ölm. 42). Cato âilesinin mutaassıb cumhûriyetci terbiyesiyle yetiştiği için, çok sevmesine ve takdîr etmesine rağmen, cumhûriyet rejimini yıkmaya ve hükümdâr olmaya niyetli olduğuna inandığı mânevî babası Sezar'ı Senato'nun kulisinde bıçaklayarak öldürmüş, gözlerine inanamayan Sezar: "tu quoque fili mi Brutus? = sen de mi oğlum Brutus?" diyerek can vermiştir. Brutus 43 yaşında intihâr etti. Bu Brutus, 5 asır önce Roma şehrinde krallığa son verip cumhûriyet îlân eden (509) ve ertesi yıl öldürülen Lucius Junius Brutus'un (14.batından) torunu idi ve cumhûriyet fikrinin bir menşei de ataları idi.

Caecilia Âilesinin (Gens Caecilii) Metellus (Metellii) Dalı

Caecilius Metellus (ölm. 221; konsül 251 ve 247), oğlu Lucius Quintus Caecilius Metellus (ölm.175, konsül 206). Baba, Sicilya'da Kartacalılar'ı yenerek, oğlu da büyük hatîb olarak parlayıp Roma Cumhûriyeti'nin başına geçtiler. Oğulun oğulları: Quintus Caecilius Metellus Makedonicus ve C.Caecilius Metellus-Calvus (konsül 142). Bunların ilki (Makedonicus), âilenin en ünlüsüdür. 143'te konsül odu ve 105'te öldü. 148'de Makedonya'yı fethetti ve Makedonya krallığına son vererek Roma'ya ilhâk etti, büyük Roma düşmanı Kral Perseus'u esîr edip Roma'ya getirdi. Bu iki kardeşten âilenin iki kolu yürüdü.

Makedonicus kolu: Kızı Caecilia=P.Scipio Nasica (N.Serapion Scipio'nun oğlu). Makedonicus'un oğulları: Caecilius Mettelus Balearicus (123'te konsül, Balear adaları fâtihi), Lucius Caecilius Metellus Dalmaticus(konsül 119, ölm. 104, Dalmaçya fâtihi), Caius Metellus Capracius (künsül 113). Balearicus'un oğulları: Quintus Caecilius Metellus Nepos (konsül 57, ölm. 55) ve Quintus Caecilius Metellus Celer (konsül 60, katli 59) = Clodia (İmparator Clodius'un kızkardeşi). Bunun oğlu Caecilius Metellus Celer, çocuksuz öldü.

Makedonicus'un kardeşi C.C.M. Calvus'un oğlu: Metellus (konsül 119). Bunun kızı Caecilia=Lucullus. Bu izdivactan: L. Lucius Lukullus (115-49=64, konsül 74), lüksü ile çok meşhurdur. Metellus'un (konsül 119) oğlu: Lucius Quintus Caecilius Metellus Numidicus (konsül 109, ölm. 91, Nümidya (Cezâyir) fâtihi). Numidicus'un kızı Caecilia-Metella = 1. Aemilnius Scaurus, =2. Sulla (diktatör)(bk.Sulla). Numidicus'un oğlu Quintus Caecilius Metellus Pius (130-64 = 66, konsül 69), P.Scipio Nasica'nın oğlu Metellus Scipio'yu (bk.Scipio'lar) evlâd edindi, bu zât M.Ö. 46'da intihâr etti. Bu sûretle Metellus âilesinin nüfûzu 3 asra yakın devâm etti.

Pompeii Âilesi

Quintus Pompeius'un oğlu Cneius Pompeius Strabo (konsül 89, ölm. 87)= Lucilia oğulları: Cneius Pompeius Magnus(=Büyük)(106-48 = 58). Picenum'lu soylu Pompeii âilesinin ünlü ferdi, Roma ve dünyâ târîhinin en tanınmış sîmâlarından biridir. 81'de general ve 79'da başkumandan, 70'de konsül oldu. Sezar'ı yardımcı aldı. Roma Cihan Devleti'nin mutlak hâkimi oldu. Büyük Mithridates'i Pontus'tan attı. Seleucus'lar devletini yıktı. Anadolu ve Suriye'den sonra Lübnan ve Filistin'i fethetti (66-63). Hindistan'a asker sevketti (65). Aralık 62'de bu görülmemiş fetihlerin sâhibi olarak Brindisi'de İtalya'ya döndü. 60 yılında Sezar ve Crassus'la Birinci Triomvira'yı kurdu. Galya (Fransa)'yı Sezar'a, Doğu'yu Crassus'a verdi, İtalya ile İspanya'nın yönetimini üzerine aldı. Bu sûretle cumhûriyet rejiminden geniş şekilde ayrılmış oldu. Ancak Sezar'la arası açıldı, Pharsalos meydan muhârebesinde Sezar'a yenildi (9.8.48) ve Roma'daki 31 yıllık hâkimiyeti sona erdi. Mısır'a kaçtı. Orada Sezar'ın emriyle öldürüldü. Diktatörlüğü, askerî dehâsına dayanıyordu. Ondan daha büyük bir askerî dehâ karşısına çıkınca, diktatörlüğü ona bırakmaya mecbûr oldu. Senato ile bâzen kavga edip bâzen itâat eder görünerek, cumhûriyet esaslarına sâdık kalır görüntüsüne dikkat ettiyse de, gerçekte davranışlarıyle monarşi yolunu açtı. 5 def'a evlendi ve 3.'sünden 2 oğlu oldu: =1.Antistia, =2.Aemilia(Aemilnius Scauras'ın kızı), =3. Mucia; =4. Julia(Sezar'la Cornelia'nın kızı, izd.59, 82-54 = 28, izd.müd.5), =5. Cornelia(Metellus Scipio'nun kızı ve Crassus'un dulu). Oğulları: Cneis Pompeius Magnus(75?-45=30?, katl) ve Sextus Pompeius Neptunus (75-35 = 40). Sonuncusu, donanma başkumandanı oldu, Antonius'un emriyle Miletos'ta (Batı Anadolu) öldürüldü.

Marius Âilesi

Caius Marius (157-86=71) =Julia: general, 7 def'a konsül (107, 104-100, 86). Yeğeni Caius Marius Minor(109-82 = 27): 82'de konsül olmadan intihâr etti.

Gracchus Âilesi

Tiberius Sempronius Gracchus: 215'de konsül olup 212'de öldürüldü. Oğlu Tiberius Sempronius Gracchus (210?-155 = 55?)(konsül 177, 163) = Cornelia(Scipio Africanus'un kızı). Bu izdivaçtan: Tiberius Sempronius Gracchus (162-133=29, katl) ve Caius Sempronius Gracchus (154-121=33, katl) (babasının ölümünden sn. doğdu). Bu iki kardeş halka dayalı ünlü reformatör, hatîb ve senatörlerdir. İlki 17 yaşında general oldu ve Senatör Appius Claudius Pulcher'in kızıyle evlendi.

Cicero Âilesi

Arpinum'lu Tullius Cicero=Helvia'dan: Marcus Tullius Cicero (106-43 = 63, katl) ve Quintus Cicero (104-43?=61?). Yazar olan ikincisi Atticus'un kızkardeşi Pomponia ile evlendi ve Quintus Cicero Junior (ölm. 44) doğdu. M.T.Cicero (106-43), târîhin en ünlü hatîblerinden biridir. 63'te konsül seçildi. =1. Terentia(izd.78), =2. Publilia (izd.47). İlk izdivâcından bir oğlu ve bir kızı oldu: Marcus Tullius Cicero(65-27 = 38, 30'da konsül) ve Tullia(77-45=32) =1. Calpurnius Piso Frugi (ölm.58); =2. Furius Crassipes; =3. P.Cornelius Dolabella (ölm.43)(konsül 44). Bu son izdivactan Lentulus Dolabella doğdu.

Licinia Âilesinin (Gens Licinii) Crassus Dalı

Etrüsk asıllı bu âilenin 3 dalından biridir (dîğerleri Lucullus ve Paulus dalları). Caius Licinius Stolo'nun (ölm. 357'den sn.) 7. batın torunu Licinius Crassus Agelastus (131'de konsül, 130'da Anadolu'da öldürüldü) ve kardeşi Lucinius Lucius Crassus (140-91=49, 95'te konsül). Agelastus (150?-87=63?) hukukçu idi. Marius tarafından öldürülen küçük oğlundan başka oğlu: Marius Licinus Crassus Dives (=Zengin) (115?-54=61?), 70'de konsül oldu, 60'da Pompeius ve Sezar'la 1. Triomvira'yı (Lat. triomviratus) kurdu, Mezopotamya'da harbde öldü. =Caecilia-Metella(Quintus Metelles Kreticus'un kızı). Oğulları: Publius Licinius Crassus Junior (=Cornelia, Metellus Scipio'nun kızı) ve Marcus Licinius Crassus.- Âilenin Lucullus dalının en ünlüsü: Lucius Licinius Lucullus (106?-57? = 49?), 57'de konsül seçildi. Hitâbeti, zenginliği, lüks hayâtı ile ünlüdür. Lüks kelimesi onun adından gelir.

Aemilia Âilesinin (Gens Aemilii) Scaurus Dalı

Lucius Aemilius Mamercus: 484, 478, 473'te 3 def'a konsül, oğlu Tiberius Mamercus Aemilius 470'de konsül, bunun oğlu Aemilius Mamercus 437-425 arasında diktatör oldular. Sonuncusunun torununun oğlu: Lucius Aemilnius Mamercinus Privernas Mamercus, 341 ve 329'da konsül seçildi, 335 ve 316'da diktatör oldu. Bunun torununun oğlu: Lucius Aemilius Paulus, 219'da konsül seçildi ve 216'da Hannibal'e karşı Canae meydan muhâremesini kaybederek muhârebede öldü. Bunun torununun torunu: Marcus Aemilius Scaurus (162-89=73), 115'te konsül, 114'te senato başkanı seçildi. =Caccilia Metella (Quintus Metellus'un kızı). Kızları Aemilia=1. Glbarion, =2. By.Pompeius. Oğulları Marcus Aemilnius Scaurus ise 58'de Sardunya vâlîsi oldu. = Mucia(By.Pompeius'un 3. zevcesi). Bu izdivaçtan Marcus Aemilnius Scaurus doğdu ki, Mamarcus Scaurus da onun oğludur ve Mîlad'ın ilk yıllarında ölmüştür.

Aemilia âilesinin Lepidus dalından: Marcus Aemilius Lepidus, konsül seçilip 77'de öldü. Torunu Marcus Aemilius Lepidus (ölm. M.Ö. 13), 46'da konsül seçildi. Sezar'ın ölümü üzerine Antonius ve Octavianus(İmp.Augustus) ile berâber 2. triumviratus'u kurdular. Fakat bu üçlü yönetim, Lepidus'un tedrîcen nüfûzunu kaybetmesiyle, Roma cihan devletinin Antonius (Doğu) ve Octavianus (Batı) arasında bölüşülmesiyle netîcelendi.

II

İLK İMPARATORLUK HÂNEDÂNLARI

Antonia Hânedânı (Gens Antonii)

Marcus-Antonius(143-87=56, katl), Marius'un emriyle öldürülen ünlü bir hatîb idi. Kç. oğlu Caius Antonius Nepos, 63'te konsül seçildi. Büyük oğlu Marcus-Antonius Creticus, amiraldi. Sezar'ın akrabsından Julia (bk. aşağıda Gens Julii) ile evlendi. Bu izdivaçtan 3 erkek çocuk doğdu: Marcus-Antonius, Lucius Antonius (41'de konsül, 40'ta Octavianus'ca öldürtüldü) ve Caius Antonius(45'te Makedonya vâlisi iken Brutus'ca öldürtüldü).

Marcus-Antonius(83-ağustos 30 = 53), zamanla Sezar'ın birinci yardımcılığına yükseldi. Sezar'a hayrandı. Öldürülünce, Octavianus ve Lepidus'la berâber 2. triomviratus'u kurdu ve en nüfuzlu üyesi oldu (27.11.43). 44'te konsül seçilmişti. Gittikce Lepidus aradan çıkarak, Batı Octavianus'un ve Doğu, Antonius'un elinde kaldı. 40 eylûlünden îtibâren Antonius, merkezi İskenderiyye olmak üzere Roma cihan devletinin doğu yarısına hükümdar gibi hâkim oldu. Fakat hükümdarlık titri almaktan da, Roma'dan ayrıldığını îlân etmekden de dikkatle kaçındı. Ancak Roma'nın cumhûriyetci, demokratik ve merkeziyetci katı prensiplerinin üçünü de berbâd etti. Octavianus, Roma'yı gittikce Antonius aleyhine tahrîk etti. Nihâyet Mısır'a girerek Antonius'u intihâra mecbûr etti ve Roma Cumhhhûriyeti'nin hayat boyu tek hâkimi kaldı. Antonius, 4 evlenme yaptı:

=1. Fadia, Fadius Bambalio'nun kızı; =2. Fulvia (ölm.40), Clodius ve Curio'dan 2 def'a dul kalmış, =3. Octavia, Octavianus'un (İmparator Augustus) kızkardeşi, 40'ta evlendi ve 32'de boşadı, Oktavia M.Ö. 11'de öldü. =4. Kleopatra, Mısır kraliçesi. 41'de

Kleopatra ile yaptığı evlenme, Roma'da her zaman gayrı meşrû sayıldı. 1. izdivâcından doğan Julius Antonius M.S. 10'da konsül seçildi, az sonra İmparator Augustus tarafından öldürtüldü. Octavia Minor'la yaptığı evlenme, Octavia'nın 3. izdivâcı idi. Ondan 2 kızı oldu ki İmparator Augustus'un yeğenleridir (hemşîre-zâdeleri): By. Antonia ve Kç. Antonia. Büyüğü Lucius Domitius Ahenobarbus'la evlendi ki bunun nesli için bk. Gens Domicii. Küçüğü Claudius Nero Drusus ile evlendi ki bunun nesli için de bk. aşağıda Gens Drusii. İmparator Nero(n), Antonius'un kızının oğlunun oğlu olmaktadır. İmparator Claudius ise, Antonius'un doğrudan doğruya torunudur (kızının oğlu) ve İmparator Caligula,kızının oğlunun oğludur (aş.bk.). Kraliçe Kleopatra ise Antonius'tan 1 prens ve 2 prenses doğurdu ki bunlar Roma'ya göre Mısır prens ve prensesleri ve Antonius'un gayrı meşrû çoukları sayıldı. Bunlar için bk. Ptolemaios'lar. Antonius'un nesli, Kleopatra'dan olan kızı vâsıtasıyle de yürüdü, fakat erkek tarafından kesildi.

Julia Hânedânı (Gens Iulii)

Sezar'ın âilesidir. S.Iulius Caesar, pretör olarak 208'de ölmüştü. Bunun ağabeyi Lucius Iulius Caesar'ın oğulları: S.Iulius Caesar (askerî tribün oldu ve 181'de öldü) ve Lucius Ilius Caesar (pretör oldu ve 183'te öldü). İlkinin oğulları: S.Iulius Caesar (ölm. 157) ve Caius Iulius Caesar. Birincisi konsül seçilip 157'de öldü. Oğulları: L.Iulius Caesar (=Popillia) ve S.Iulius Caesar (pretör, ölm. 123). Bunların ilkinin oğulları: Caius Iulius Caesar Strabo (ölm. 87)(hatîb, şâir, râhib) ve Lucius Iulius Caesar (90'da konsül) = Fulvia. Sonuncusunun kızı: Iulia=1. Marcus Antonius Creticus(bu izdivactan ünlü Marcus Antonius doğdu), =2. P.Lentulus. Lucius Iulius Caesar'ın (konsül 90) oğlu, Lucius Iulius Caesar(64'te konsül) ve bunun oğlu Lucius Iulius Caesar (konsül) (ölm.41).

S.Iulius Caesar'ın (konsül)(ölm.157) kardeşi Caius Iulius Caesar=Marcia izdivâcından: Caius Iulius Caesar(prokonsül) (ölm. 84)=Aurelia; S.Iulius Caesar (konsül)(ölm.91)(oğlu S.Iulius Caesar ve bunun oğlu 46'da ölen S.Iulius Caesar); Iulia (=Marius, 156-170=70, konsül 107, ünlü diktatör).

Prokonsül Caius Iulius Caesar'ın (ölm.84) Aurelia ile izdivâcından: Caius Iulius Caesar ki Büyük Sezar'dır (aş.bk.); Iulia Maior (=1. L.Pedius, =2. L.Pinarius); Iulia Minor (=M.Atius Balbus)(bu izdivactan: Atia =1. Caius Octavius (general, ölm. 59), =2. Marcius Philippus; bu Octavius'un Ancharia ile ilk izdivâcından Octavia Maior doğmuştur, aş.bk.).

Caius Iulius Iupiter Caesar (7.101-15.3.44 = 56, 8): "Sezar" diye anılır. 7.60'da, 41 yaşında, Pampeius ve Crassus'la berâber 1. triomviratus'u kurdu ve Roma cihan devletini yöneten 3 kişinin nüfuz bakımından ikincisi oldu. 59'da konsül seçildi. Galya'yı (Fransa, İsviçre, Belçika) fethetti (58-51), İngiltere'ye çıktı (55-4), *De Bello Gallico (Galya Savaşı)* adlı klasik edebîyâtın en büyük şâheserlerinden sayılan eserini yazdı. Pompeius'u temizledi. 49-44 arasında diktatör oldu. Nümidya'yı (Doğu Cezâyir) fethetti (46). Makedonya'dan Batı Anadolu'ya, ordan Mısır'a geçti (48). Mısır'ı kesin Roma nüfûzuna aldı. Kendisini imparator îlân etmek üzere iken, cumhûriyetcilerin ekseriyette bulunduğu Senato kulisinde, Pompeius'un büstünün önünde, senatörlerce bıçaklanarak öldürüldü. Bu sûretle Senato, cumhûriyeti kurtardığını sandı. Gerçekten de monarşiyi yarım asra yakın bir müddet için geciktirdi.

Çok büyük dehâ sâhibi asker ve politikacı, üstün hatîb, çok kudretli yazardı. Yunanca'ya kuvvetle hâkimdi. Bütün Roma târîhinin en büyük dehâsı sayılır. Fütûhâtı büyüktür. Ancak kendisinden bir buçuk asır önce Mete ve üç asır önce İskender'in yaptıkları fütûhât daha büyüktür. Ama bunların biri Teoman'ın, dîğeri İkinci Philippos'un, büyük hükümdarların oğulları ve vârisleri idiler. Sezar ise, sâdece Roma soylularından biri idi. Onun için dehâsında ve hareketlerinde, umûmiyetle hükümdarların tenezzül etmedikleri ve bunları icrâ edemeyecek şekilde yetiştirildikleri hîle ve kurnazlığa çok mürâcaat etmiştir. Zîrâ hükümdar değildi, rakıybsiz devlet başkanı değildi, rakıybleri çoktu.

"Çar, kayzer, kaysar" gibi "imparator" mukaabili kullanılan kelimeler, "sezar" kelimesinden, Sezar'ın adından gelir. Hâlbuki Sezar, hiç bir zaman hükümdâr olmamış ve hiç bir hükümdar sıfatı taşımamış, hayat boyu diktatörlük ve cumhur başkanlığından ileri gidememiştir. Bir çok kitapta geçen "imparator Sezar", "Roma hükümdârı Sezar" gibi tâbirlerin cehâlet eseri olduğu açıktır. Ancak, kendisinden sonra iki bin yıl müddetle bir çok imparator, onun adını, unvanları arasında taşımışlardır. Osmanoğulları da bunlardan biridir (1396-1922 arasında Osmanlı pâdişâhlarının unvanlarından biri "kaysar-i Rûm"dur ki, 1453'ten îtibâren fiilî durum almıştır). Sezar, artık Roma cihan devletinin cumhûriyet rejimiyle yönetilemiyeceğini şahsiyetiyle ortaya koymuştur.

"Sezaryen" kelimesi de Sezar'ın adından gelmiştir. Annesinden sezaryen'le doğmuştur. Bugün bütün dünyâda kullanılan takvîmi, Sezar düzenlemiştir. Onun için "jülyen takvîmi"(Jül Sezar) denir.

Sezar'ın zevceleri: =1. Cossutia. =2. Cornelia (98?-68=30?, izd. 83, izd. müd.15) (konsül Cornelius Cinna'nın kızı). =3. Pompeia(izd.66, boşanma 65=1)(141'de konsül olan Pompeius Rufus'un kızı). =4. Calpurnia (izd.59,izd.müd.13)(L.Calpurnius Pison'un kızı). =5. Kleopatra (69-30 = 39)(izd.43, yş. 26, izd. müd. 1, Mısır'da geçerli, Roma'da geçersiz evlenme)(Mısır kraliçesi).

Sezar'ın kızı Iulia (82-54=28)(=Servius Scipio, =59'da By.Pompeius), Cornelia'dan doğmuştur. Kleopatra'dan XIV. Ptolemaios (42-30=12) doğmuştur ki "Sezarion = Küçük Sezar, Sezarcık, Sezar'ın Yavrusu" diye ünlüdür, Augustus tarafından öldürülmüştür (Ptolemaioslar'a bk.). Sezar, Marcus Brutus'u (86-42=44)(=Porcia Cato, ölm. 42), mânevî oğul edinmişti (yukarıda Brutus'a bk.). İmparator Augustus, Sezar'ın yeğeni olduğu için (aş.bk.), onun tek ve meşrû halefi olduğunu îlân etmiştir. Gerçekten Sezar, Octavianus'u, mânevî oğlu ve mallarının tek mirascısı îlân etmişti. Sezar'ın küçük-yeğeni olmaktadır (Sezar'ın kızkardeşinin kızının oğlu). Sezar'ın kızkardeşlerinden Iulia Minor (Kç.Iulia), Marcus Atius Balbus'la evlenmiş, Atia adlı kızını doğurmuştur. Atia önce Octavius, sonra Marcius Philippus'la evlendi. Bu Atia=Octavius izdivâcından, İmparator Augustus doğdu.

Augustus Hânedânı (Gens Octavia)

Cnaeus Octavius Rufus, 230'da quastor oldu. İki oğlundan iki dal çıktı. Büyük oğlundan yürüyen dal M.Ö. 50'de söndü. Küçük oğlunun oğlu: Cnaeus Octavius, 165'te konsül seçildi ve 162'de Lazkıye'de öldü. Bunun by. oğlu Marcus Octavius 133'te tribün oldu, kç. oğlu Cnaeus Octavius 87'de konsül(devlet başkanı) seçilip aynı yıl öldürüldü. Bunun oğlu ünlü generallerden Caius Octavius, 71'de Sezar'ın hemşîre-zâdesi (kızkardeşinin kızı yânî yeğeni) Atia ile evlendi ve 51'de öldü. Bu izdivaçtan Octavia Minor'la İmparator Augustus doğdu. General Caius Octavius'un Atia'dan önceki zevcesi

Ancharia'dan ise bir kız, Octavia Maior doğdu. Bu sûretle İmparator Augustus'un, biri aynı anadan, büyüğü başka anadan olmak üzere, aynı isimde (Octavia) iki ablası vardır.

Octavia Minor (70-11=59) =1. Gaius Claudeus Marcellus Aeserninus(22 yılında konsül)(izd.54, boşanma 40, izd.müd.14, yş.16-30). =2. Marcus Antonius (izd.40, boşanma 32, izd.müd., yş.30-38)(83-30 = 53)(yk.bk.). İlk evlenmeden: Marcus Marcellus (41-23=18)=Iulia (İmp.Augustus'un kızı)(dayısının kızı) (izd. 24, izd.müd.1) (imparatorluk velîahdi: 24-23=1)(çocuk yok); Marcella Maior =1. Apuleius, =2. Valerius Massala (ilkinden: Apuleia Varilia; 2. izdivactan: Marcus Valerius Massala Barbatus =1.Domitial, =2.Lepida; Barbatus'un kızı Valeria Messalina, İmp.Claudius'un 3. imparatoriçesi); Marcella Minor(40-22=18) =1. Marcus Vips. Agrippa(M.Ö.63-M.S.12=75) (boşandı), =2. Iulius Antonius (ilkinden 2 çocuk, ikincisinden Lucius Antonius); Octavia=Antonius izdivâcından: Antonia Maior= Luicius Domitius (bk. aşağıda Gens Domitii) ve Antonia Minor (M.Ö.36-M.S.1.5.37= 73) (augusta=imparatoriçe: 16.3.-1.5.37=46 gün) = Claudius Drusus (doğ. 38)(bk. aşağıda Gens Drusii).

Caius Iulius Caesar Octavianus (Roma, 23.9.63 - Nola, 19.8.14 = 76, 10, 26): 45'te Sezar tarafından mânevî oğlu ve mallarının tek mîrascısı îlân edildi. Sezar'ın ölümü üzerine konsül seçildi ve Antonius ve Lepidus'la 2. triomviratus'u kurdu. Lepidus iki kudretli adamın arasından sıyrılarak ayrıldı. Octavianus'la Antonius, Roma Cumhûriyeti'ni bölüştüler (Roma'da Octavianus, İskenderiye'de Antonius). 27.11.43'te triomvir olan Octavianus, 2.9.31'de diktatör oldu, 30 yılında Antonius'u yenip ortadan kaldırarak devletin tek hâkimi oldu. Devlet başkanlığının adını imparator olarak değiştirerek, ilk Roma imparatoru oldu ve "Augustus" adını aldı. 1. imparator AUGUSTUS: M.Ö. 23.1.27 - M.S. 19.8.14 = 41, 6, 27. Ondan sonra Roma'da "augustus" imparator ve "augusta" imparatoriçe yerine kullanıldı ve Doğu Roma'da (Bizans) bu Latince kelimeler Yunanca "basileios" ve "basileia" olarak değiştirildi. "Sezar" kelimesi ise, ortak-imparatorlara verildi ve augustus'luktan bir derece aşağı imparatorluk unvânı sayıldı. Gerçekte bunlar unvan olup Latince'de imparator kelimesinin karşılığı "princeps"dir. Princeps, hükümdardır, bir hânedânın vârisi olarak tahta oturur. Böyle devletlere principatus denir ki, Yunanca'dan gelen monarkhaia (monarşi) karşılığıdır. Devlet başkanı seçimle geliyorsa Latince'de libertas (cumhûriyet), Yunanca'da demokratia denir. "Imperator" gene Latince bir kelimedir, sonraları Türkce'de "hâkan" kelime ve mefhûmu karşılığı olarak kullanılmıştır. Princeps ise bugün prens dediğimiz kelimedir, Türkce'si "bey"dir. Aslında "hükümdar" demektir, imparator (hâkan) derecesinde bir hükümdar da princeps'dir (bey)(Fâtih Sultân Mehmed Bey, Büyük Timur Bey, Uzun Hasan Bey). Ancak princeps ve bey kelimeleri Batı'da ve Türk âleminde sonraları, aslî mânâsı gittikce ikinci derecede kullanılarak küçük, kraldan aşağı hükümdarlar ve hükümdar hânedânı mensûbu erkekler için kullanılmıştır.

Augustus'la Roma Cumhûriyeti sona ermiş ve 503 yıl, 7 ay, 12 gün devâm edecek olan (M.Ö. 23.1.27-M.S. 4.9.476) Roma İmparatorluğu başlamıştır. 395'te bu imparatorluk kesin şekilde Batı ve Doğu (Bizans) olarak ikiye bölünmüş, 476'da Batı İmparatorluğu sona ererek Doğu'daki imparatorluk, tek Roma imparatorluğu olarak kalmıştır. Roma şehrinin taht şehri durumu 18.9.324'te Büyük Konstantin'in Istanbul'u kurması ve 11.5.330'da resmen başkent îlânı ile sona ermiş, fakat 395'te devlet iki imparatorluğu bölününce Roma, 81 yıl için Batı İmparatorluğu'nun merkezi olmuştur. 323'e kadar çoktanrılı payen Roma dîni devâm etmiş, bu târihte Büyük Konstantin resmen

Hıristiyan olmuş ve Hıristyan'lığı devletin tek resmî dîni îlân etmiştir. Bu sûretle Batı Roma imparatorluğunun son 153 yılı resmen Hıristiyan olarak geçmiştir. İmparatorluğun resmen yeni dîni kabûl etmesi, Hıristiyan'lığın çıkışından 3 asır sonradır ve bu müddet içinde imparatorluk halklarının büyük kısmı yeni dîni kabûllenmiş bulunuyorlardı.

Gerçi Yunan kültürüne oturmuş devlet ve birlik fikri, Roma Cumhûriyeti'nin esâsı olarak Avrupa(Batı) medeniyetinin temelini teşkîl etmiştir. Fakat İmparatorluk Roması'nın bu medeniyetin oluşmasındaki te'sirleri, cumhûriyet Roması'nınkinden az değildir. Roma Devleti, târîhin gördüğü üç devamlı büyük cihan devletinden biridir (dîğerleri Osmanlı ve Britanya İmparatorluklarıdır). Roma'da cumhûriyetin, demokrasi ile ilgili yoktur. Yukarıda bâzıları ve en mühimleri verilen soylu âileler, konsüllükleri ve generallikleri aralarında tekele alarak sıkı bir askerî oligarşi kurmuşlar ve devlet genişledikce, gene bu âilelerin üyelerinin oluşturduğu Senato, Ordu karşısında nüfûzunu gittikce kaybetmiştir. Gerçi imparatorluğun sonuna kadar senato denen meclis varlığını muhâfaza etmiştir. Fakat bir teşrî (yasama) meclisi olup, devleti yönetmemektedir. Devleti imparatorlar, orduya dayanabildikleri nisbette yönetmektedirler. Ordu faktörünün ağırlığı Roma İmparatorluğunu gittikce içinden çıkılmaz açmazlara götürmüştür. Augustus'un oğlu olmaması, hânedân kuramaması, cihan devletinin kutsal ve ilâhî bir hânedâna dayandırılamaması yüzünden, orduya dayanabilen soylu general, imparator oluvermiştir. Augustus'un oğlu olsa idi de İmparatorların aynı hânedândan devâm etmeleri pek kaabil değildi. Zîrâ böyle bir otoriteleri mevcud değildi. Sezar gibi Augustus ve halefleri de resmen ilâh idiler. Ancak bu cihan devletini onların veyâ onların ataları, babaları kurmamışlardı. Onlar, bir cihan devletine vâris olmuşlar, başına geçmişlerdi. Devlet kurucu âileden gelmiyorlardı. Devleti vaktiyle başkaları kurmuş, genişletmişti. Binâenaleyh İmparatorlar, tanrı olmalarına rağmen, orduyu yanına alamadıkları takdirde, düşmüşlerdir. Gene de bir çoğu biribiriyle akrabâ soylu âilelerden gelen ve düşmedikleri takdirde hayat boyu tahta geçen imparatorlar, Avrupa'ya imparatorluk fikrini vermişlerdir. Bu fikir, Avrupa devlet düzeninin temelini teşkîl etmiştir. Hıristiyan Avrupa'da tek imparatorluk titri de Roma imparatorluğu olarak kabûl edilmiştir. Gerçi bu tek imparatorluk tâcı ikiye ve dörde kadar bölünmüş, fakat Roma imparatorluk tâcı olarak kalmış, dîğer bütün hükümdarlar, ne kadar kudretli olurlarsa olsunlar, kral unvânından öte imparator titrini kullanamamışlardır.

İmp.Augustus'un eşleri: =1. Servilia. =2. Clodia (P.Claudius'la Fulvia'nın kızı). =3. Scribonia (Scribonus Libo'nun kızkardeşi) (izd.40, boşanma 39, izd.müd.1). =4. Livia Drusilla (M.Ö.56-M.S.31=87) (izd.38, izd.müd.52, yş.18-70) (M.Ö.23'te "tanrıça" îlân edildi) (Livia'nın boşandığı ilk kocası: Tiberius Claudius Nero, aş.bk.) (ayrıca bk. Gens Drusii). Augustus'un tek çocuğu olan kızı Iulia, Scribonia'dan doğmuştur. Zevcelerinden tek imparatoriçe, sononcusu olan Livia'dır ki, 41, 6, 27 müddetle devâm eden imparatoriçeliği, Augustus'un bütün imparatorluk müddetini içine alır. Scribonia, Augustus'tan önceki iki evliliğinden de çocuklara sâhibdi.

Iulia (Julia) (M.Ö.39-M.S.14=53) (imparatoriçe: M.S.14'te bir kaç ay), Augustus'un tek çocuğudur. 3 def'a evlendi: =1. Marcus Marcellus(Augustus'un kızkardeşi Octavia'nın oğlu) (imparatorluk velîahdi 25-23=2) (izd.25, izd.müd.2, yş.14-16) (41-23=18). =2. Marcus Vipasanius Agrippa (konsül) (63-12=51) (izd.21, izd.müd.18, yş.18-36) (çocukları için aş.bk.). =3.Tiberius (42-37=79, 2. Roma imparatoru 14-37=23) (izd.11, izd.müd.3, yş.50-53).

Agrippa Âilesi

M.V.Agrippa (63-12) = Julia (39-M.S.14) izdivâcından: Caius Caesar (M.Ö. 20-M.S.4=24) (konsül 1-4=3) (imparatorluk velîahdi ve Augustus'un mânevî oğlu: M.Ö.17-M.S.4=21, yerine Tiberius vel.oldu) (Ermenistan'da harbde öldü)=Livia (Germanicus'un (aş.bk.) kızkardeşi).- Julia Minor (M.Ö.19-M.S.28=47)=Lucius Aeilius Paulus (aş.bk.).- Lucius Caesar (M.Ö.17-M.S.2=19) (Marsilya'da hastalanarak öldü) (doğar doğmaz Augustus tar.mânevî oğul tescîl edildi).- Agrippina Maior Posthumus (M.Ö.12-M.S.33=49)=Germanicus(9 çocukları oldu, aş.bk.) (oğlu İmp.Nero tar.öldürüldü).- Marcus Agrippa Posthumus (M.Ö.12-M.S.14=26) (Agrippina ile ikiz ve babalarının ölümünden sn.doğdu).

Julia Minor=L.A.Paulus izdivâcından: Marcus Aemilius Paulus=Drusilla (Germanicus'un kızı) ve Aemilia Lepida=Appius Junius Silanus (konsül M.S.28, ölm.M.S.40) ve bu izdivacdan: Lucius Junius Silanus(ölm.53) (İmp.Claudius'un kızı Octavia ile nişanlandı, intihâr etti ve evlenemedi); Marcus Junius Silanus (M.S.32'de konsül) (oğlu Lucius Silanus'la Silanus âilesi söndü; kızı Claudia, İmp.Caligula ile evlenerek M.S. 37-39'da imparatoriçe oldu ve öldürüldü); D.Junius Silanus Torquatus; Junia Calvina; Lepida (=Cassius).

Drusia Hânedânı (Gens Drusii)

8 konsül yetiştiren bu hânedânın ilk ünlü sîmâsı Marcus Livius Drusus, 112'de konsül oldu ve 109'a doğru öldü. Oğlu Marcus Livius Drusus 91'de öldürüldü. Bunun oğulları Livius Drusus (ölm.42) ve Drusus (bunun oğlu Cato Junior, 95-46=49, çocukları var)'dur. Livius Drusus'un kızı Livia Drusilla'dır.

Livia Drusilla (M.Ö.56 - M.S.31 = 87), önce Tiberius Claudius Nero ile 43'te evlenip 38'de boşandı (izd.müd.5, yş.13-18). Bu izdivaçtan 2 prens doğdu: İmparator Tiberius ve Claudius Drusus. Gerçekte Claudius Hânedânı (Gens Claudii), Sabinler'den Atta Claudius Regillensis âilesinden iner. Âile, Roma'da cumhûriyet îlân edilince Roma'ya yerleşip Appius Claudius adını aldı ve bir çok konsül yetiştirdi. Âilenin bir dalı "Nero" dalıdır. Caius Nero Claudius, 207'de konsül oldu ki, İmp.Tiberius'un 7. batından dedesidir.

Caesar Augustus Imperator Claudius Nero TIBERIUS (Roma, M.Ö.41 - Misena, M.S.37 = 78), 2. Roma imparatorudur (19.8.14 - 16.3.37 = 28, 6, 28). 23 yılında tanrı îlân edildi. M.Ö.4'te Augustus trafından evlâd edinildi, 10 yıl velîahdlikten (4-14) sonra tahta çıktı. M.Ö. 13'te konsül seçildi. 26 yılında Roma'yı terkederek Kampanya'ya gitti ve son 11 yılını orada geçirdi, bu müddet içinde hiç Roma'ya dönmedi. =2. Vipasina (22-10=32) (Marcus Agrippa'nın kızı) (boşandı). =3. Julia (Tiberius'un da mânevî babası olan İmp.Augustus'un tek kızının 3. izdivâcı) (izd.11, izd.müd.3) (Julia, Tiberius imparator olduktan bir kaç ay sn. öldü). Tiberius'un Agrippa ile Pomponia'nın kızları olan 2. zevcesi Vipsania'dan olan tek çocuğu: Caesar Drusus Junior (M.Ö.10-M.S.23=33): Vel.19-23=4, konsül 15, öldürüldü =Livia (Drusus'la Octavia'nın kızı ve Caius Caesar'ın dulu) (amca-zâde). Bu izdivaçtan: Julia (M.S.5-43=38, katl) (=Nero (M.Ö.6-M.S.31=37), Germanicus'la Agrippina'nın by.oğlu); Tiberius Gemellus (M.S.19-12.37=18, katl) (ikiz erkek kardeşi küçükken öldü): 7.37'de konsül, 31-37 arasında 2. vel., 9 ay imparatorluk velîahdi (16.3.37-12.37). Julia, dul kalınca Rubellius Blandus'la evlendi ve Rubbelius Plautus'u (37-64=27) (=Antistia Pollutia) doğurdu.

Tiberius'un 3 yıl kç.ve tek kardeşi: Claudius Nero Drusus Germanicus(M.Ö.38 - M.Ö. 9 = 29): M.Ö.9'da konsül ve 13'te Galya (Fransa) um.vâlîsi oldu ve katledildi.Marcus Antonius'ın kızı Kç.Antonia (ölm.M.S.37) ile M.Ö.16'da evlendi ve ölümüne kadar 7 yıl evli kaldı.

29 yılından 31 yılı ekimine kadar velîahd: Lucius Aelius Seianus (Seius Strabo'nun oğlu, Aelius Gallus'un mânevî oğlu ki Livilla'nın âşıkı ve Livilla'nın kızı Julia'nın nişanlısı idi).

C.Nero Drusus=Kç.Antonia izdivâcından, babalarından önce küçükken ölen bir kaç çocuk dışında sırasıyla Germanicus, Prs.Livilla ve İmp.Claudius doğdular ki bu üçü, Marcus Antonius'un -ana tarafından- torunu oluyorlar. Bu sûretle Antonius'un torunları, Roma imparatoru oldular.

Livilla (Livia) Drusus (M.Ö.15-M.S.31=46) =1. Caius Caesar. =2. Caesar Drusus (İmp. Tiberius'un oğlu, vel.14-23=9) (yk.bk.). Livilla, amcasının oğlu olan Drusus'u, âşıkı Sejanus'la berâber zehirledi. Bu sûretle kocasını öldürmekle kendi kendini istikbalde imparatoriçelikten mahrûm ettiği gibi, çocuklarını da tahttan mahrûm etmiş oldu. Tek oğlunun -aynı zamanda yeğeni olan- gelini tarafından zehirlendiğini İmparator Tiberius, ancak 8 yıl sonra öğrendi.Livia'yı bir zindana kapattırdı ve orada açlıktan öldürdü.

Drusus Nero Germanicus (M.Ö.16-M.S.10-19=35): ünlü general. M.S.12'de konsül. M.Ö.4 yılında İmp.Tiberius tar.evlâd edinildi. imparatorluk velîahdi 14-19=5. Antakya'da öldü. =Agrippina (I)(İmp.Augustus'un torunu). Germanicus'un çocukları için az aşağıya bk.

Gens Claudia'nın Claudii âilesinden Nero Drusus Germanicus Caesar Augustus CLAUDIUS (Lyon, M.Ö.10 - Roma, M.S.54 = 64, katl) (4. Roma imparatoru: 15.1.41 - 13.10.54 = 13, 8, 29), yazar. =1. Emilia Lepida (L.E.Paulus'la Julia'nını kızı) (boşandılar). =2. Plautia Urgulanilla (boşandılar). =3. Elia Paetina (boşandılar). =4. Valeria Messalina (25-48=23, katl) (Messala Barbatus'un kızı ve İmp.Neron'un hala-zâdesi, Marcus Antonius'un torununun kızı (izd.40, izd.müd.7, imparatoriçe 40-48=8, yş.15-23) (âşıkı: senatör Silius, katli 48). =5. Agrippina (II) (16-3.59=43, katl) (Germanicus'un kızı ve Claudius'un 26 yaş kç. yeğeni) (izd.(Agrippina'nın 3. izd.ı) 49, izd.müd.5, imparatoriçe 49-54=5 + 54-59=5 = 10). Claudius, ölümünden sn. tanrı îlân edildi.

İmp.Claudius'un 2. izdivâcından: Drusus (kç.öldü) ve Claudia. 3. izdivâcından: Antonia (katli 66)=1. Pompeius Magnus, =2. Cornelius Sylla. 4. izdivâcından (İmparatoriçe Messalina'dan): Britannicus (2.42-55=13) (imparatorluk velîahdi 42-1.50=8) (öldürüldü) ve Claudia Octavia (42-62=20, katl) =İmp.Neron (izd.53, izd.müd.7, yş.13-20, imparatoriçe 54-62=8) (çocuksuz). Böylece Claudius'un nesli, erkek ve kadın tarafından kesildi. Claudius'un kızı Octavia, Lucius Junius Silanus'la nişanlı idi, fakat evlenemedi. Bu Silanus, Octavia 7 yaşında iken 49 yılında kızkardeşiyle münâsebette bulunduğu için intihâra icbâr edildi, İmp.Augustus'un torununun kızının oğlu idi. Silanus'un bir kızkardeşi ile 2 erkek kardeşi vardı: Decimus Junius Silanus (konsül, 64'te öldürüldü) ve Marcus Junius Silanus (Asya prokonsülü, 54'te öldürüldü). Bu sonuncunun oğlu Lucius Junius Silanus, 65 yılında imparatorluk tahtına hakk iddia ettiği için öldürüldü, Neron hâric, öldürüldüğü zaman, İmparator Augustus'un neslinden gelen son kişi idi (Augustus'un torununun kızının oğlunun oğlu).

İmp.Claudius'un 6 yaş büyük ağabeyi, velîahd iken ölen Germanicus'un, İmp.Augustus'un torunu Agrippina (I) ile izdivâcından olan çocuklar:

Tiberius Claudius Iulius Caesar Nero (M.Ö.6-M.S.31=37)=Julia (Caesar Drusus II kızı, annesinin yeğeni, M.S.5-43=38, 11 yaş kç.) (çocukları oldu).- Drusus III (katli 33, yaklaşık 37 yaşında, imparatorluk velîahdi 23-29=6)=Aemilia Lepida.- Tiberius.- Caius (çocukken öldü).- İmp.Caligula (aş.bk.).- Drusilla (15-40=25)=1. Lucius Cassius Longinus, =2. Aemilius Paulus (Kç.Julia'nın oğlu).- Agrippina (II=Minor) (16-3.59=43, katl) (imparatoriçe: 49-54=5 + 54-59=5 =10) =1. Cnaeus Domitius Ahenobarbus (konsül 32, ölm.39, izd. 37, izd.müd.3, yş.20-23) (bu izdivactan İmp.Neron(aş.bk.) doğdu), =2. Crispus Passienus, =3. İmp.Claudius (M.Ö.10-M.S.54=64, imp.41-54=13) (amcası) (izd.49, izd.müd.5, yş.33-38, 26 yaş kç.).- Livilla Drusilla (17-42=25, katl) (ağabeyi Caligula'nın metresi).- Julia (5-43=38, katl) =1. Quintilius Varus Junior, =2. Marcus Vicinius.

Caius Julius Caesar Augustus CALIGULA (M.S.12 - 41 = 29, katl) (3. Roma imparatoru: 16.3.37 - 15.1.41 = 3, 10, 0): Gens Julia'dan 3. imparator olup tahta geçtikten sonra akıl hastası oldu, verilmiş bir zehrin eseri olabilir. 4. izdivâcından olan ve 41 yılında babasıyle berâber küçük yaşta iken öldürülen kızı Livia Drusilla'dan başka çocuğu olmadı. =1. Claudia(Marcus Junius Silanus kızı) (katli 39, imparatoriçe 37-39=2). =2. Ennia-Naevia. =3. Livia Orestilla. =4. Lollia Paulina. =5. Milionia Caesonia (41'de imparatoriçe iken kocası ile berâber öldürüldü).

Ahenobarbus Hânedânı

Gens Domitius'un bir dalıdır. Gens Domitia veyâ Domitii de denir. Dîğer bir dal, Calvinus dalıdır ki bu daldan ilk konsül M.Ö. 422'de çıkmıştır. Ahenobarbus dalının ilk konsülü (192), Anadolu'da By.Antiokhus'la savaşan (189) Cneius Domitius Ahenobarbus'tur. Oğlu C.D.A., bunun oğlu 122'de konsül seçilen C.D.A., bunun oğulları 96'da konsül seçilen C.D.A. ve 94'te konsül seçilip öldürülen C.D.A., sonuncunun oğlu 54'te konsül seçilip 48'de öldürülen ve Cato Uticus'un kayın-birâderi olan C.D.A., bunun oğlu M.Ö. 32'de konsül seçilen ve Bitinya (Batı Anadolu) vâlîsi olan C.D.A., bunun oğlu Lucius Domitius Ahenobarbus'tur ve Marcus Antonius'un kızı By.Antonia ile evlenmiştir. Bu evlenmeden: Domitia (=Crippus Passienus); Domitia Lepida (öldürüldü) (=1. Valerius Messala Barbatus (By.Marcella'nın oğlu), =2. Appius Julius Silanus; ilkinden: Messalina=İmp.Claudius); Cneius Domitius Ahenobarbus Nero (ölm.M.S.39, konsül M.S.32) = Agrippina Minor (Germanicus'un kızı) (ilk izd.36, yş.20, izd.müd.2) (16-3.59=43, oğlu Neron tarafından öldürtüldü). Bugünki Köln (Tr.Kolonya) şehri (Lat.Colonia Agrippina) bu imparatoriçenin adını taşımaktadır. Bu izdivactan: İmp.Neron ve Lucius Domitius Ahenobarbus (konsül M.S.16)=By.Antonia (Marcus Antonius'la Octavia'nın kızı). Bu sûretle İmp.Neron, Marcus Antonius'un kızının oğlunun oğlu ve Augustus'un torununun oğlu olmaktadır. Neron'la birbiriyle akrabâ büyük âilelerden inen ilk 5 imparator devri ve Ahenobarbus ("Kızılsakal") âilesi sona erer. Latince "Nero" olan imparatorun adı Doğu edebîyâtında ve Türkce'de Neron (Fr.Néron) şeklinde ünlüdür.

Lucius Domitius Ahenobarbus, 50 yılından sn. NERO Claudius Caesar Augustus Cermanicus Domitiaanus (Antium 37 - Roma 68 = 31, katl) (5. Roma imparatoru: 13.10.54 - 9.6.68 = 13, 7, 27) (imparatorluk velîahdi: 50-54=4) (üvey babası İmp.Claudius tar. 1.50'de mânevî oğul yapıldı). Neron'un, 2. izdivâcından 63 yılında bir kızı doğup bir kaç ay sonra öldü ve başka çocuğu olmadı. Filozof Seneca tarafından tâlîm ve terbiye edilip 17 yaşında cihan tahtına çıktı. =1. Octavia (42-62=20, Neron tar.öldürtüldü) (İmp.Claudius'un kızı) (imparatoriçe 54-62=8) (izd.54, boşanma 1.62, katlinden önce). =2. Popanea (Poppea) Sabina (43?-65=22?, Neron tar.öldürtüldü) (imparatoriçe 63-65=2) (izd.65, izd.müd.2). =3. Statilia Messalina (konsül Statilius Taurus'un torunu) (izd.65, bir kaç gün sn.boşadı).- Ünlü Roma yangını 64 yılında oldu. Roma'nın Neron'un emriyle yakıldığı gerçek değildir. Çok sert davrandığı Hıristiyanlar'ın ve muhâlifi Romalı târihçilerin iftirâsıdır. Bunlar aynı zamanda Neron'un şahsiyetini küçültecek şeyler uydurmuşlardır. Neron, Roma'yı, büyük bir yangın görüp eğlenmek, planlarını bizzât çizip şehri daha iyi şekilde yeniden inşâ etmek, bilhassa Hıristiyanlar'ı yangınla ithâm edip onları yok etmek maksadlarıyle yakmakla suçlanmıştır. Böyle bir gerekçe olmaksızın Hıristiyanlar'ı elinden geldiği kadar yok etmiye çalışmıştır.

İlk 5 imparator cem'an 95 yıl, 4 ay, 17 gün tahtta kaldılar. Roma imparatorlarının listesi şudur (ilk târihler doğum ve ölümlerini, ikinciler cülûs ve tahttan ayrılmalarını göstermektedir):

III

ROMA İMPARATORLARI

1. Augustus (M.Ö. 23.9.63 - M.S. 19.8.14 = 76, 10, 26) (M.Ö. 23.1.27 - M.S. 19.8.14 = 41, 6, 27)
2. Tiberius (M.Ö. 41 - M.S. 37 = 78) (M.S. 19.8.14 - M.S. 16.3.37 = 18, 6, 28)
3. Caligula (M.S. 12 - M.S. 41 = 29) (M.S. 16.3.37 - M.S. 15.1.41 = 3, 10, 0)
4. Claudius (M.Ö. 10 - M.S. 54 = 64) (15.1.41 - 13.10.54 = 13, 8, 29)
5. Nero (M.S. 37 - M.S. 68 = 31) (13.10.54 - 9.6.68 = 13, 7, 27)
6. Galba (M.Ö. 3 - M.S. 69 = 72) (9.6.68 - 15.1.69 = 0, 7, 6)
7. Otho (32-69 = 37) (15.1.69 - 19.4.69 = 0, 3, 5)
8. Vitellius (15-69 = 54) (19.4. 69 - 20.12.69 = 0, 8, 1)
9. Vespasianus (9-79 = 70) (20.12.69 - 24.6.79 = 9, 6, 5)
10. Titus (39-81 = 42) (24.6.79 - 13.9.81 = 2, 2, 19) (9'un oğlu)
11. Domitianus (51-96 = 45) (13.9.81 - 18.9.96 = 15, 0, 5) (9'un oğlu)
12. Nerva (31-98 = 67) (18.9.96 - 25.1.98 = 1, 4, 7)
13. Traianus (53-117 = 64) (25.1.98 -22.6.117 = 19, 4, 28)
14. Hadrianus (76-138 = 62) (22.6.117 - 10.6.138 = 20, 11, 18) (13'ün yeğeni)
15. Antoninus (86-161 = 75) (10.6.138 - 7.3.161 = 22, 8, 27)

16. Marcus-Aurelius (15'in dâmâdı) (121-180 = 59) (7.3.161 - 17.3.180 = 19, 0, 11)
16 a. Verus (130-169 = 39) (17.3.161 - 1.169 = 7, 10)
17. Commodus (16'nın oğlu) (161-192 = 31) (17.3.180 - 31.12.192 = 12, 9, 15)
17 a. Cassius (Suriye'de 175)
18. Pertinax (126-193 = 67) (31.12.192 - 28.3.193 = 0, 2, 4)
19. Didius (133-193 = 60) (28.3.193 - 1.6.193 = 0, 2, 4)
19a. Nigerius (Suriye'de 5.193 - 1.195 = 1, 8)
20. Septimus Severus (146-211 = 65) (1.6.193 - 4.2.211 = 17, 8, 3)
20a. Albinus (İngiltere'de 1.196 - 2.197 = 1,1)
21. Caracalla (20'nin oğlu) (188-217 = 23) (4.2.211 - 8.4.217 = 6, 2, 2)
21a. Geta (20'nin oğlu) (189-212 = 23) (209 - 2.212 = 3)
22. Macrinus (164-218 = 54) (8.4.217 - 8.6.218 = 1, 2, 0)
23. Heliogabalus (204-222 = 18) (8.6.218 - 11.3.222 = 3, 9, 3)
24. Severus (23'ün teyze oğlu) (208-235 = 27) (11.3.222- 3.235 = 13, 0)
25. Maximinus (173-238 = 65) (3.235 - 2.238 = 2, 11)
26. Gordianus I (157-238 = 81) (2.238 - 3.238 = 3 hafta)
27. Gordianus II (26'nın oğlu) (192-238 = 46) (3.238 = bir kaç gün)
28. Pupienus (ölm. 238) (3.238 = bir kaç gün)
29. Balbinus (ölm. 238) (3.238 - 6.238 = 0, 3)
30. Gordianus III (27'nin oğlu) (225-244 = 19) (6.238 - 2.244 = 5, 8)
31. Philippus (204-249 = 45) 2.244 - 9.249 = 5, 7)
31a. Philippus II (237-249 = 12) (31'in oğlu) (ortak-imp. 246-9.249 = 3)
32. Decius (201-251 = 50) (9.249 - 6.251 = 1, 9)
32a. Jotapianus (Kapadokya'da 248-249 = 1)
32b. Uranius Antoninus (Suriye'de 248-254 = 6)
32c. Pacatianus (Mesya'da 248)
32d. M. Julius Philippus (31'in oğlu) (257)
32e. Hevennius Etruscus (32'nin oğlu) (250-6.251 = 1)
32f. Hostilianus (32'nin oğlu) (6.251 - 12.251 = 0, 6)
32g. Decius III (32'nin oğlu) (ortak-imp. 250-6.251 - 1)
33. Gallus (207? - 253 = 47) (6.251 - 1.10.253 = 2, 4)
33a. Volusianus (33'ün oğlu) (12.251 - 1.10.253 = 1, 10)
34. Aemilianus (207-253 = 46) (1.10.253 - 12.253 = 0, 2)
35. Valerianus (193? - 269? = 76?) (12.253 - 259 = 6)
36. Gallienus (35'in oğlu) (218-268 = 50) (259 - 9.268 = 9) (augustus 255-259 = 4)
36a. Ingenus (Pannonya'da 261)
36b. Postumus (İspanya'da 258-268 = 10)
36c. Macrianus (259-60 = 1)
36d. Quietus (36c'nin kardeşi) (259-260 = 1)
36e. Aureolus (Retya'da 267-268 = 1)
37. Claudius II (214-270 = 56) (9.268 - 6.270 = 1, 9)

37a. Quintillus (37'nin kardeşi) (6.270 - 7.270 = 17 gün)
38. Aurelianus (215-275 = 60) (6.270 - 9.275 = 5, 3)
39. Tacitus (205-276 = 71) (9.275-6.276 = 0,9)
39a. Laelianus (Britanya'da 268 = bir kaç hafta)
39b. Marius (Britanya'da 268 = bir kaç hafta)
39c. Victorinus (Britanya ve İspanya'da 268-270 = 2)
39e. Tetricus (Britanya ve İspanya'da 270-273 = 3)
40. Probus (231-281 = 50) (6.276 - 10.281 = 5, 4)
40a. Florianus (7.276 -8.276 = 0, 1) (40'ın kardeşi)
40b. Saturninus (Suriye'de 12.276)
41. Carus (223?-283 = 60?) (10.281 - 7.283 = 1, 9)
41a. Carinus (41'in oğlu) (7.283- 7.285 = 2, 0)
41b. Numerianus (7.283 - 10.284 = 1, 3) (41'in oğlu)
41c. Bononus (Lyon'da 12.276)
42. Diocletianus (245-316 = 71) (7.283 - 1.5.305 = 21, 10)
42a. Julianus (Kuz. İtalya'da 284)
42b. Carasius (Britanya'da 286-293 = 7)
42c. Domitianus (Mısır'da 286)
42d. Allectus (Britanya'da 293-296 = 3)
43. Maximianus (240?-1.310 = 70?) (1.3.286 - 1.5.305 = 19, 2, 1 Batı)
44. Constantius I Chlorus (42'nin kızının dâmâdı) (250-306 = 56) (1.5.305 - 25.7.306 = 1, 2, 25)
45. Galerius (255? - 311 = 56?) (25.7.306 - 5.5.311 = 4, 9, 11) (Doğu 1.5.305 - 5.5.311 = 6, 0, 5)
46. Severus (45'in yeğeni) (25.7.306 - 4.307 = 0, 9 Batı)
46a. Maximinius (Antakya'da 309-7.313 = 4)
46b. Alexander (Afrika'da 6.308-311 = 3)
47. Maxentius (43'ün oğlu) (5.311 - 28.10.312 = 1, 5) (Batı 28.10.307 - 28.10. 312 = 5, 0, 1)
48. Licinius (43'ün oğlu) (270? - 12. 324 = 54?) (28.10.312 - 18.9.324 = 11, 10, 21) (Doğu 11.11.308 - 28.10.312 = 3,11, 17)
48a. Licinius II (48'in oğlu) (ortak-imp. 7.324-325 = 1) (ölm. 326)
49. Constantinus I Magnus (=Büyük) (44'ün oğlu) (288-337 = 49) (18.9.324-22.5.337 = 12, 8, 4) (Batı 25.7.306 - 18.9.324 = 18, 9, 24)
50. Constantinus II Junior (=Genç) (316-340 = 24) (22.5.337 - 4.340 = 2, 11)
51. Constantius II (49'un oğlu) (317-361 = 44) (4.340 - 3.11.361 = 21) (Doğu 9.9.337 - 4.340 = 2, 7)
51a. Nepotianus (Roma'da 3.350 - 4.350 = 0, 1) (44'ün kızının oğlu)
51b. Magnentius (Galya, Britanya ve İspanya'da 18.1.350 - 10.8.353 = 3, 6, 23)
51c. Vetranionus (Tuna'da 3.350 - 12.350 = 0, 9)

51d. Silvanus (Galya'da 355 = bir kaç hafta)

51e. Africanus (Panonya'da 355 = bir kaç hafta)

52. Constans (49'un oğlu) (320-350 = 30) (Batı 9.9.337 - 18.1.350 = 12, 4, 9)

53. Julianus (44'ün torunu) (331-363 = 32) (3.11.361 - 26.6.363 = 1, 7, 23)

54. Jovianus (331-364 = 33) (26.6.363 - 16.2.364 = 0, 7, 20)

55. Valentinianus I (321-375 = 54) (16.2.364 - 17.11.375 = 11, 8, 27)

55a. Procopius (İstanbul 365-5. 366 = 1)

56. Valens (55'in kardeşi) (328?-378 = 50?) (17.11.375 - 19.8.378 = 2, 9, 2) (yalnız Doğu 28.11.364 - 7.10.375 = 11, 6, 10)

57. Gratianus (55'in oğlu) (359-383 = 34) (19.8.378 - 25.8.383 = 5, 0, 7) (yalnız Batı 24.8.367 - 19.8.378 = 10, 11, 26)

58. Valentinianus II (55'in oğlu) (371-392 = 21) (25.8.383 - 15.5.392 = 8, 8, 21)(augustus 22.11.375 -25.8.383 = 7, 9, 3)

59. Theodosius Magnus (=Büyük) (346-395 = 49) (tek imp. 6.9.394 - 17.1.395 = 0, 4, 11) (Doğu 19.1.379 - 17.1.395 = 15, 11, 29)

60. Maximus (Batı 1.388 - 28.8.388 = 0, 7) (yalnız İspanya ve Galya 25.8.383 - 1.388 = 4, 5)

60a. Victor (60'ın oğlu) (8.384 - 9.388 = 4, 1)

61. Eugenius (Batı 22.8.392 - 6.9.394 = 2, 0, 15)

61a. Constantinus III (Arles'da 407 - 18.9.411 = 4)

61b. Jovinus (Mayence'de 413)

61c. Ionnes (Roma'da 12.423 - 5.425 = 1, 5)

62. Honorius (59'un oğlu) (384-423 = 39) (17.1. 395 - 15.8.423 = 28, 6, 29)

62a. Constantius III (8.2.421 - 21.9.421 = 0, 7, 11) (59'un dâmâdı)

62b. Constantin (Galya 407)

62c. Constantius (Galya 411)

63. Valentinianus III (62a'nın oğlu) (419-455 = 36) (15.8.423 (23.10.425)-16.3.455 = 31, 7, 2)

63a. Attalus (Roma'da augustus 409-415 = 6)

64. Petronius (395-455 = 60) (16.3.455 - 31.5.455 = 0, 2, 16)

65. Avitus (31.5.455 (9.7.455) - 17.10.456 = 1, 4, 17) (augustus 454 - 455 = 1)

66. Maiorianus (17.10.456 (resmen 28.12.457) - 2.8.461 = 4, 9, 16)

67. Severus (2.8.461 (resmen 19.11.) - 14.11.465 = 4, 3, 13)

68. Anthemius (14.11.465 (resmen 12.4.467) - 11.7.472 = 6, 7, 27)

69. Olybrius (11.7.472 - 2.11. 472 = 0, 3, 22) (63'ün dâmâdı)

70. Glycerius (ölm. 480) (2.11.472 (resmen 3.3.473) - 24.6.474 = 1, 7, 22)

71. Nepos (ölm. 480) (24.6.474 - 28. 8. 475 = 1, 2, 4) (augustus 473-474 = 1)

72. Romulus "Augustulus" (doğ. 461) (28.8.475 (resmen 31.10.475) - 23.8.476 = 0, 11, 26)

Flavius Hânedânı

Neron'la Vespasianus arasında 3 imparator toplam 1 yıl, 6 ay, 12 gün tahtta kalabildiler, üçü de öldürüldü. Roma vatandaşlığı hakkı hâlâ çok kısıtlı idi. M.Ö. 28'de yalnız 4 milyon kişi bu hakkı taşıyordu. M.S. 14 yılında 4,9 ve 48 yılında 5,9 milyona çıktı. Dîğer bütün tebea, bu hakkı taşımadığı için, bir çok haktan mahrumdu. Neron'u deviren general Servius Sulp.Galba, ihtiyar ve sert bir askerdi. 15.10.68'de Roma'ya girdi. Daha 33 yılında konsül seçilmişti. Çocuğu yoktu. Licinius Crassus'un oğlu olup anne tarafından da By.Pompeius'tan inen Lucius Calpurnius Piso Licinianus'u, "Piso" adıyle velîahd ve mânevî oğlu îlân etti. Ancak Piso öldürüldü (15.1.69) ve Galba, bir hânedan kuramadı.

Yerine geçen Marcus Silvius Otho, 33'te konsül olan L.Salv.Otho ile Albia Terentia'nın oğludur. Poppea ile evliyken boşandı ve 58'de bu kadınla İmp.Neron evlenip 65'te öldürttü. Otho'nun kardeşi Titienus'tur.

Sonra tahta çıkan Aulus Vitellius, 3 def'a konsül seçilen L.Vitellius'la Sextillia'nın oğludur. Önce Petronia, sn.Galeria Fundana ile evlendi. 48'de konsül oldu. 2. zevcesinden olan kızı, Galya vâlîsî Valerius Asiaticus'la evlendi.

Sonra gelen Flavius hânedânı, 3 imparatorla temsîl edilir (69-96 = 27). Titus Flavius Pentro, By.Pompeius'un centurion'u (yüzbaşısı, bölük kumandanı) idi. Oğlu Titus Flavius Sabinus, Anadolu'da yüksek görevler aldı, Vespasia Polla ile evlendi. By.oğulları Titus Flavius Sabinus, 15.1.69'da Roma vâlîsi olup 12.69'da öldürüldü. Bunun oğulları: Titus Flavius Sabinus 82'de konsül, 81-82'de imparatorluk velîahdi oldu, 89'da öldürüldü; dîğeri Titus Flavius Clemens, 82-94'te 12 yıl imparatorluk velîahdi, 1.95'te konsül oldu, aynı yıl öldürüldü, halası (İmp.Vespasianus'un kızkardeşi) Flavia Domicilla'nın kızı Flavia Domicilla ile evlendi, bu izdivactan: Vespasianus (94-96'da imparatorluk velîahdi, 94'te babasının amcası Vespasianus tar.evlâd edinildi) ve Domitianus (94'te bu da Vespasianus'un oğlu ve 2. vel.îlân edildi, 96'da düştü).

Roma vâlisi olan T.F.Sabinus'un kç.oğlu, İmparator(no.9) Titus Flavius Vespasianus, 51'de konsül seçildi. İmparatorluk döneminde konsüllük, cumhûriyet devrindeki gibi devlet başkanlığı değildir, fakat Batı ve Doğu Roma imparatorluklarında her yıl için iki konsül seçilmesi geleneği devâm ettirildi. Önce İskenderiyye'de imp.ilân edildi(1.7.69). Ölümünden sn.tanrı îlân edildi. =Flavia Damitila. Kızları Domitilla=Flavius Clemens (amca-zâdesi). Oğulları: Titus (no.10) ve Domitianus (no.11).

Flavius Sabinus Vespasianus Titus=Marcia Furnilla(kızları Julia Sabina=Flavius Sabinus, kuzeni). Vezüv'ün indifaı ve Pompei'yi mahvetmesi, Titus'un cülûsundan bir ay sonradır (ağustos 79). Kudüs'ün tahrîbi (9.70), tâbî Yahûdî krallığına son verilmesi ve Yahûdîler'in Filistin'den çıkartılması ise, Vespasianus'un saltanatının ilk yılı içindedir. Titus, ölümünden sn. tanrı îlân edildi. Domitianus zamânında Antonius Saturninus, Güney Almanya'da imp. îlân edildiyse de öldürüldü (12.88-89).

Domitianus (11): Titus Flavius Sabinus Domitianus=Domitia Longina (Dominius Corbulon'un kızı)(ölm.98'den sn.). Titus, 72'de sezar îlân edilmişti. Domitianus'un katliyle bu hânedân sona erdi. Marcus Cocceius Nerva(no.12) Germanicus tahta çıktı. Babası Nerva, onun babası 22'de konsül olup 33'te ölen Nerva'dır. 90'da konsül seçildi. Bir buçuk yıl geçmeden öldü. Ölümünden sn.tanrı'laştırıldı.

Antoninus Hânedânı (98-192 = 94)

Marcus Ulpius Germanicus Optimus (=Çok İyi) Dacicus (102) Parthicus (116) Crinitus TRAJANUS (Traianus)(no.13), 91'de konsül seçilmiş fâtih bir generaldir. 10.97'de Nerva tar.evlâd edinilip halef gösterildi. İspanya'da Sevilla yakınlarında Italica'da doğdu. Romalı menşe'li olmakla berâber, İtalya dışı menşeinden gelen ilk imparatordur. Bugünki Romanya'yı fethederek Daçlar'ı Latin'leştirdi ve Balkanlar'da tek Latin kavmin teşekkülünü sağladı. İran Part imparatorluğu ile savaşarak İran'a kadar ilerledi ve sınırları çok genişletti. Anadolu'da öldü. =Plotina (ölm.129). Yeğeni Hadrianus'u mânevî oğul ve velîahd yaptı. Trajanus'un 19,5 ve Hadrianus'un 21 ve sn.Antoninus'un 23 ve Aurelius'un 19, Commodus'un 12, Severus'un 18 yıllık saltanatları, II. asırda Roma İmparatorluğu'na büyük istikrar sağladı ki, III. asırda bu istikrar bozuldu.

Publius Aelius HADRIANUS (14) Imperator Caesar Trajanus Augustus, 108'de konsül, sn. Suriye vâlîsi, 108'de amcası Trajanus'un mânevî oğlu ve imparatorluk velîahdi oldu ve amcası gibi ölümünü müteâkıb tanrı îlân edildi. O da amcası gibi büyük asker ve teşkîlâtcı idi. Edirne şehrini kurdu ki hâlâ adını taşımaktadır("Edirne" kelimesi, "Hadrianapolis"in Türkce'de aldığı şekildir). =Julia Sabina (ölm.138, izd.100) (Trajanus'un kç.-yeğeni)(izd.müd. 38, imparatoriçe 117-138=21). Bu imparatoriçenin ağabeyi Ursus Servianus (47-137=80, katl)'dur. Hadrianus'un da amcası gibi çocuğu olmadı. Lucius Ceionius Aelius Caesar Commodus Verus'u 1.1.138'de evlâd ve velîahd edindiyse de, az sonra 25.2.138'de bu prens öldü ve az sonra da Hadrianus öldü. Bu Commodus Verus'un oğlu Verus için aş.bk.Verus ölür ölmez Hadrianus, Antoninus'u evlâdı ve velîahdi îlân etti ve 4 ay sonra da bu zât, tahta çıktı.

Titus Aurelius Fulvius Hadrianus ANTONINUS PIUS(=Dindar)(no.15), Roma vâlîsi Annius Verus'un kardeşidir. Ölümünden sn.tanrı îlân edildi. =Annia Galeria Faustina (Maior)(104-141=37)(izd.138, yş.34, izd.müd.3) ile gençliğinde kısa bir izdivac yaptı ki, yeğenidir (Annius Verus'un kızı). Bu izdivactan: Faustina (Minor)(II) (=İmp.Marcus Aurelis), dîğer bir prenses ve Galerius Antoninus (ölm.160?, 20 yaşlarında) doğdu. Antoninus Pius'un saltanatının sonuna doğru tek oğlu ve velîahdi ölünce, dâmâdı Marcus Aurelius'u mânevî oğlu ve velîahdi îlân etti.

Aelius Verus Antoninus Anninus Armenicus Parthicus Medicus Germanicus Sarmaticus Miximus MARCUS AURELIUS(no.16) = Faustina (II) Mater Castorum Annia(125-175=50)(Hadrianus'un kızı, izd.145, izd.müd.30, yş.20-50, imparatoriçe 161-175 = 14). Ünlü bir filozof ve general olan Marcus Aurelius, yazardır. 139'da "sezar" titrini aldı. 140'ta konsül seçildi, kayın-pederi ihtiyar olduğu için, onun son 14 yılında nâiblik yaptı (147-161). Eserlerini Yunanca yazdı. Ölümünden sonra tanrı îlân edildi. Viyana'da öldü. Pius'un dîğer mânevî oğlu (136) Verus'la berâber müşterek augustus olarak tahta çıktı ve 19 yıllık saltanatının ilk 7 yıl, 10 ayında iktidârı onunla paylaştıktan sonra yalnız kaldı. Lucius Aelius Aurelius Commodus (138) Verus (161), 136'da Hadrianus'un mânevî oğlu olup 138'de ölen Commodus'un oğludur (130-1.169=39). Venedik bölgesinde öldü. Armenicus Parthicus Maximus unvanları alan bir generaldi. Ölümünden sn. tanrı yapıldı. 162-166 arasında 4 yıl Doğu'da kaldı ve İran harbleriyle zaman geçirdi. Onun için Roma'da Marcus Aurelius, hâkimdi. Verus, M.Aurelius'un kızı Lucilla ile de evlenip dâmâdı ve M.Aurelius'un da mânevî oğlu oldu (Lucilla o ölünce Claudius Pompeianus'la evlendi). M.Aurelius'un dîğer kızları Fadilla ile Vibia-Aurelia'dır. Lucia 170'de Pompeianus'la öldürüldü. 193'te Marcus Aurelius'un

dâmâdı Pompeianus'a imparatorluk teklîf edildiyse de, kabûl etmedi. Marcus Aurelius'un bir oğlu 3 yaşında sezar unvânını alıp 170 yılında 7 yaşında öldü. Hayatta kalan tek oğlu ve imp.ol. halefi, Commodus'tur (no.17).

Lucius Aurelius Antoninus COMMODUS (no.17), Marcus Aurelius'un oğlu ve halefi ve hânedânın sonuncusudur. Ölümünden sonra tanrı îlân edildi. 166'da sezar oldu. 184'te Britannicus şeref adını aldı. "Sacer"(=Kutsal) unvânını hayâtında almış ilk imparatordur. Babasının son 3 yılında (177-180) augustus unvânıyle ortak-imparator oldu. =Brattia Crispina (katli 185)(imparatoriçe 180-185). =Marcia (katli 4.193) (resmî metres olup imparatoriçe îlân edilmedi) (Marcia, muhtemelen Hıristiyan idi).

3 ve 2 ay tahtta kaldıktan sonra öldürülen müteâkıb 2 imp.: P.Helvius PERTINAX (18)= Flavia Titiana (Fllavius Sulpicianus kızı)(oğulları 212'de ödürüldü) ve M.Severus Julianus DIDIUS(19) = Manlia Scantilla (kızları: Didia Clara).

Rakıyb imparatorlar da türedi: Caius Pescennius NIGERIUS (5.193-1.195 = 1,8) (Suriye'de)(Antakya yakınlarında öldürüldü) = Pescennia Plautiana (bir kaç çocukları oldu).- Avidius CASSIUS (175'te Suriye'de).- Decimus Claudius Septimus ALBINUS (1.196-2.197 = 1,1)(İngiltere'de)(katli Lyon yakınları, 2.197)(İmp. Septimus Severus tarafından îlâd edinildi)(bir çok çocuğu oldu).

Severus Hânedânı (193 - 217 = 24)

İmp.Septimus (veyâ Septimius) Severus'la 2 oğlundan oluşan yeni hânedândır. Senatör Septimus Geta'nın oğlu olan Lucius Aurelius Antonius Pertinax Pius(=Dindar) Dominus Noster Deus Noster (=Tanrımız) SEPTIMUS SEVERUS(20) Parthicus Maximus(199) Britannicus Maximus(195) "Marcus Aurelius'un Oğlu": saltanatının mühim kısmını Roma ve İtalya dışında geçirdi (197-202, 208-211). 208'de, 2 imparator oğlu ile berâber, İngiltere'ye İskoç akınlarını durdurmak için Roma'dan ayrıldı, Büyük Britanya'ya çıktı, İngiltere'de York şehrinde öldü. =1. Marcia. =2.Julia Domna (167-Antakya, 5.217=50)(izd.187, izd.müd. 24, yş.20-44, imparatoriçe 193-211=18 + 211-217=6 = 24). Hums güneş mâbedi başrâhibi Julius Bassienus'un kızıdır. Kızkardeşi Julia Maesa, Julius Avitus'la evlenip 224'te öldü. Julia=Avitus evlenmesinden doğan 2 prenses, 2 imparatorun (23-24) annesi oldular, aş.bk.

Septimus Severus'un hepsi 2. izdivâcından tahta çıkan 2 oğlu ile 2 kızı (Kç. Septimia ve By.Septimia) oldu. Septimus Severus Bassianus, sn.Marcus Aurelius Antoninus, ölümünden sn. Dius Magnus Antoninus (By. Tanrı Antoninus), CARACALLA(21) adıyle anılır. Dicle yakınlarında Carrhes'te öldürüldü. Uzun müddet İspanya'da Carthagena'yı taht şehri yaptı. 196'da sezar (kç.imp.) ve imparator destinatus (vel.), 202'de konsül, babasının son 13 yılında (198-211) augustus (ortak imparator) oldu. Babası öldüğü zaman 23 ve kardeşi Geta 22 yaşlarında idiler, müştereken imp. îlân edildiler. Her ikisinin de çocuğu olmadığı için bu hânedân da söndü. =Julia Fulvia Plautilla(katli 212, izd. 202, izd.müd.10, imparatoriçe 202-212=10)(203'te konsül olan Caius Fulvius Plautianus'un kızı). Caracalla, 4.214'te nihâî olarak Roma'dan ayrıldı ve ölünceye kd. 3 yıl dönmedi. Kardeşi Publius Septimus GETA (21-A): 198'de sezar, 209'da ilk def'a ve 4.2.211'de ağabeyine ortak ol. 2. def'a augustus=imp. oldu, 203'te konsül seçildi, öldürüldü. Caracalla ile Geta'nın teyzesi olan Julia Maesa'nın kızının oğlu (23) ile diğer bir kızının oğlu (24) Caracalla'dan bir yıl sonra tahta geçtiler. Arada İmp.Macrinus'un 14 aylık saltanatı vardır ki bu müddet içinde hiç Roma'ya gelmemiştir.

Marcus Opellius Severus MACRINUS(22)=Nonia Celsa: oğulları Diadumenius veyâ Duadumenianus(Antoninus), 217'de(8.4.) sezar, az sn. agustus ve babasına ortak imp.oldu, 218'de 10 yaşında öldürüldü. Macrinus, Kuzey Afrikalı ve herhâlde Berberî idi. Bundan önce Pertinax (18) da âzâd edilmiş bir kölenin oğlu olduğu için, soylu sınıftan sonra zengin burjuvalar, nihâyet aşağı sınıflardan generalliğe yükselebilmiş olanlar da, Roma tahtına çıkmaya başladılar.

Avitus Hânedânı (218 - 235 = 17)

Biribirinin teyze-zâdesi 2 imparatorla temsîl edilir (23,24). 209'da konsül seçilen Julianus Avitus, İmparatoriçe Julia Domna'nın (yk.bk.) kızkardeşi Julia Maesa (ölm.224) ile evlendi. 2 kızı oldu: Julia Soemias (katli 11.3.221)=Varius Marcellus (Suriyeli)(izd.201) ve Julia Mammea(Mamaea) (ölm.235) = Genesius Marianus (Suriyeli)(izd.203). Julia Mammea, 13 yıl (222-3.235) ortak imparatoriçe (augusta) oldu ve bu sûretle Roma tahtında hem yabancı kavimlerden olanlar görüldü, hem de kadınların resmen saltanata ortak oldukları îlân edildi. Julia Soemias'tan İmp.Heliogabalus (23), kızkardeşi Julia Mammea'dan da İmp. Severus(24) doğdular.

Marcus Aurelius Antoninus Varius Avitus Bassianus HELIOGABALUS, Süryânî yânî Sâmî ırktandı. 11.219'da imp. îlânından sn.Roma'ya geldi. 220'de, 3 yıl önce ölmüş Caracalla'nın "mânevî oğlu" îlân edildi. Tahta çıkıncaya kadar Hums şehri Güneş mâbedinin irsî başrâhibi idi. Öldürüldü. =1. Julia Paula, =2. Julia Aquila Severa, =3. Annia Faustina. Teyze-zâdesi Marcus Aurelius Alexander Gessius, sn.Severus Marcus-Alexienus Alexander Aurelius SEVERUS, 221'de sezar ve Heliogabalus'un mânevî oğlu velîahdi îlân edildi. Öldürüldü. =1. Sallustia Barbia Orbiana, =2. Memmia (Sulpice'nin kızı). Her iki teyze-zâdenin de çocuksuz ölümleriyle 3 yıl için tahta bir Trak köylüsü olan Caius Julius Verus MAXIMINUS(25) (=Paulina) çıkarıldı. Oğlu Caius Julius Verus Maximus'u(=Maxima) sezar (vel.) îlân etti. Oğlu ile berâber öldürüldü.

Gordianus Hânedânı (238-244 = 6)

Marcus Antonius Sempronianus Africanus GORDIANUS I Senior (Maior)(26): 230'da konsül oldu. Kartaca'da imp.îlân edilip 3 hafta sn. intihâr etti. =Fabia Orestilla (Antoninus'un kç. yeğeni). Marcus Antonius Sempronianus GORDIANUS II Junior (Minor)(27): babasına ortak ol.imp. îlân edildi, sn. kısa müddet Kartaca'da (Afrika) imp. olup öldürüldü. Kızkardeşi Metia Faustina=Junius Balbus'un oğulları: Marcus Antonius GORDIANUS III (30) Pius (Dindar) lakabıyle ünlüdür 1.238'de sezar, az sn. imp. oldu ve 6 yıl sn. öldürüldü. =Tranquillina (izd. 241, ölm. 243, izd. müd. 3, imparatoriçe 241-243 = 2)(241'de préfet olan Caius Farius Timesitheus'un kızı). II. Gordianus'un bir çok çocuğu oldu.

II. ve III. Gordianus arasında ilki bir kaç gün, ikincisi 3 ay tahtta kalan 2 imp.: Marcus Claudius Maximus PUPIENUS: senatördü, öldürüldü, = Quintilia Crispilla. Decimus Caelius Calvinus BALBINUS (29): senatör ve şâirdi, önce ortak-imp., sn.tek başına imp.olup öldürüldü.

244-253 arasında şu imparatorlar gelip geçti: Marcus Julius Germanicus Carpicus (248)PHILIPPUS (31) "Arab" diye ünlüdür. Bir Arab bedevî şeyhinin oğludur. 246'da ölen ve Marinus denen bu şeyh, oğlunun imparatorluğunu gördü. Philippus'un kardeşi

Priscus'dur. =Marcia Otacilla. Philippus, Verona yakınlarında (Kuz.İtalya) öldürüldü. Oğlu: Marcus Julius Philippus (237-9.249=12, katl)(sezar 244, augustus 246), 3 yıl ismen babasına ortak-imp. oldu. Bu yıllarda Kapadokya (Anadolu), Suriye ve Mesya'da augustus îlân edilen 3 imparatorun adı, imparatorlar listesinde gösterildi.

Cneus Messianus Trajanus Optimus DECIUS (32), İllirya ırkındandır ve öldürüldü. =Herencia Cupienna Etruscillia. 4 oğlundan ikisi şunlardır: Hevennius Etruscus Decius (II) (sezar 249, augustus 250, babasına ortak-imp.olup onunla ber.öldürüldü) ve C.Valerius Messianus Quintus HOSTİLİANUS (32-H)(sezar 249, babası ve ağabeyi öldürülünce 6 ay sonunda ölünceye kd.Gallus'la ber.ortak-imp.).

C.Vib.Trebonianus GALLUS(33), Aşağı Mesya vâlîsi idi, öldürüldü. Oğlu C.Vib.VOLUSİANUS (33-A), sezar (6-12.251), sn. babasına ortak augustus (12.2 (1-1.10.253) oldu. Marcus Julius AEMİLİANUS (34), Berberî'dir. 4.253'te ortak augustus ve 1.10.253'te augustus olup saltanatı 2 aydır.

Valerianus Hânedânı (253 - 268 = 15)

Publius Licinius VALERIANUS (35), senatör âilesinden inen ünlü bir generalken emsâli gibi ordu tar. tahta çıkarıldı. Urfa yakınlarında 10 yıl İranlılar (Sâsânîler) elinde esir yaşayıp öldü. =2. Marianna. Bu 2. izdivâcından: Publius Licinius C.Valerianus(ölm. 268). İlk izdivâcından: Publius Licinius Egnatius GALLIENUS (36): 12.253'te Sezar ve babasının son 4 yılında (255-259) ona ortak-imp.oldu. =Julia Cornelia Chysogana Salonina (Hıristiyan dîni muhibbesi). Çocukları: Publius Licinus Valerianus Junior (sezar 253-258=5, katl), Saloninus (sezar 258-3.268=10, katl), Julia Galiena Maior, Julia Galiena Minor, Julius Galienus.

Marcus Aurelius Gothicus Maximus CLAUDIUS II(37), İllirya ırkındandır. Sirmium'da(Mitroviçe) öldü. 17 gün imp.olan kardeşi: Marcus Aurelius Claudius QUINTILLUS (37-A). 10 yıl İspanya, Fransa ve İngiltere'de imp. olup öldürülen: Marcus Cassianius Latinius POSTUMUS(36-B). General Marcus Fulvius Macrianus'un oğulları: MACRIANUS (36-C) ve QUIETUS(36-D), bir kaç ay imp. îlân edildiler. Piavonius VICTORINUS (39-C) = Victoria, İspanya, Fransa ve İngiltere'de 2 yıl kd. imp.olup öldürüldü.

Lucius Valerianus Domitius Restitutos Orbis (274) Deus Aurelianus, Deus et Dominus Natus (hayâtında) AURELIANUS (38), Sirmium'lu bir köylüdür. =Ulpia Severina. Bir oğlu oldu. Öldürüldü.- Marcus Claudius TACITUS (39) da öldürüldü. Başka anneden kardeşi Marcus Annius FLORIANUS (40-A) 1 ay ortak-imp. oldu, Kilikya'da öldürüldü. Tacitus, Anadolu'da Kapadokya'da öldü.- Marcus Aurelius Valerianus PROBUS (40), İllirya ırkındandır, Sirmium'da öldürüldü. =Procla. Bir kaç çocuğu oldu.- Esuvius TETRICUS (39-E), 3 yıl İngiltere, Fransa, İspanya'da imp. olup bu târihte çekildi ve bir İtalya eyâletinde vâlîliği kabûl ederek hayâtını kurtardı.

Marcus Aurelius CARUS (41) Persicus Maximus, İran imparatorluğuna (Sâsânîler) verdiği bir muhârebede öldürüldü. 281'de ortak imp.olup 282'de tek başına kaldı, ertesi yıl da öldü. İllirya ırkındandır. Oğulları: Marcus Aurelianus CARINUS (41-A) 9 kadınla evlendi, ortak-imp.olup öldürüldü; Marcus Aurelianus NUMERIANUS (41-B), ortak-imp.iken, babasından 3 ay sn. gene İranlılar'la savaşta öldürüldü. Pretor préfet'si Aper'in kızı olan karısı imparatoriçe 17.9.284'te öldürüldü.

Diocletianus Hânedânı (283-324 = 41)

Caius Valerius Jovius Aurelius Dominus Noster DIOCLETIANUS (42): İllirya ırkından ve Dalmaçya'da Salone yakınlarında Dioclea köyündendir. Nikomedia (İzmit) şehrini taht şehri yapıp ekseriyâ burada oturdu. İmparatorluğu 4'e böldü (Fr. tétrarchie): 2 augustus (by.-imp.) ve onlara tâbî 2 sezar (kç.-imp.) olacaktı. Böylece âzamî sınırlarına erişen devlet, daha rahatlıkla yönetilebilecekti. Sonuna kd.bu sistem yürütüldü. Doğu ve Batı imparatorları bu şekilde ortaya çıktı. İki augustus'un biri (ekseriyâ Doğu'daki) daha üstün sayılmakla berâber, bunlar ortak-imparatorlar ol.devleti yönetiyorlardı. Bu bahsin sonuna bk. Büyük bir hükümdâr olan ve 22 yıl tahtta kalan Diocletianus, İzmit şehride (Anadolu) tahttan ferâgat ettiğini bildirerek doğduğu Salone'ye gitti ve orada 11 yıl basit bir hayat geçirerek öldü. Ferâgatinden 3 yıl sonra İmparator Galerius, kendisini tekrar tahta dâvet etti ve kabûl ederse tahttan ayrılacağını bildirdi, Diocletianus kabûl etmedi. Bütün bunlar, Roma cihan devletinin idâresinin gittikce çetinleştiğini göstermektedir. IV. asır başlamış, Hıristiyan dîni çok güc kazanmış ve Roma geleneklerini yıkmaya başlamıştı. IV. asır başlarında Mısır, Filistin, Suriye, Anadolu büyük çoğunlukla Hıristiyan olduğu gibi, Yunanistan ve İtalya'da da mühim bir Hıristiyan azınlığı oluşmuştu. Buraları tamâmen Roma ülkeleri idi. İmparatorlar, an'anevî politeist (çoktanrılı) Yunan-Roma dîninde direniyor, kendilerini tanrı îlânında devâm ediyor, fakat artık inandırıcı olamıyorlardı. Hıristiyan olan imparatorluk generalleri, senatörleri, prens ve prensesleri görülmeye başladı. Fakat henüz çoğu îmanlarını saklıyorlardı. Devlet, yeni dînin halk arasında yayılmasına karışmıyor, esâsen buna gücü yetmiyor, fakat devleti yönetenlerin yeni dîne girmelerini hoş görmüyor, bâzan sert baskılar uyguluyor, Hıristiyan dînini köleler dîni îlân ediyor, gerçek Romalı'ya yakıştıramıyordu. İskoçya'dan İran'a kadar uzanan ve bütün Akdeniz'i iç deniz (Mare Internum = İç Deniz, hattâ Mare Nostrum = Bizim Deniz) hâline getiren muazzam imparatorluk, gittikce hassaslaşan bir dengede duruyordu. Doğuda İranlılar (Sâsânîler), Roma ilerleyişini durdurdukları gibi, Kuzey Avrupa'daki barbar ve putperest Ârî kabîleler de kuzeyden gittikce bastırıyorlar, Roma düzenine girmeyi reddediyorlardı. IV. asrın sonlarında Türkler'in (Hunlar) Avrupa'ya girmeleri ise, bütün bu barbar kabîleleri yerinden oynattı. Türkler'in önünden kaçmaya mecbur kalarak, batıya ve güneye doğru Roma sınırlarını zorladılar ve bu da Roma cihan devletinin sonu oldu.

Diocletianus'un karısı İmpatarotiçe (283-305) Prisca (ölm.315), hemen hemen Hıristiyan'dı, yalnız resmen dînini îlân edemedi. Diocletianus'un tek çocuğu bir prensesti: Galeria Valeria (katli Selânik 313) ve o da Hıristiyan'lığa çok yakındı. Böylece Hıristiyanlar, imparatorluk hânedânında da kendilerine çok kudretli koruyucular buldular ve eskisi gibi arslanlara yedirilerek yeni dînin yayılmasını durdurmak imkânı kalmadı. Ancak Yunan-Roma çoktanrılı dîninin büyük mâbedleri, râhib ve râhibeleri, devâm etti. Prs.Valeria, İmp. Galerius'la (45) evlendi.

Caius Valerius Maximianus GALERUS(45): Diocletianus'un dâmâdı, velîahdi ve mânevî oğlu. 293'te sezar, sn.augustus ol. Istanbul'da 1.3.293-5.5.311 arasında, 306-311'de by.-imp.ol.saltanat sürdü, 1.5.305'te augustus unvânını aldı. Sirmium (Mitroviçe)'u taht şehri yaptı. =Valeria (katli Selânik 313). Kızları imp. Maxentius (47) ile evlendi. 313'te öldürülen Candidianus ise, Galerius'un gayrı meşrû oğludur. 46, 46A, 48 no.lı imp.ları Galerus, mânevî oğulları îlân etmiştir (yeğenleri).

Diolectianus çağında 284 yılında Kuzey İtalya'da Marcus Aurelius Julianus(42-A) imp. îlân edilip aynı yılda öldürüldü. Achilleus Domitius Domintianus (42-C) 286'da Mısır'da imp. îlân edildi. Manş Denizi amirali Carausius (42-B) ise 286'da Fransa ve İngiltere'de imp. îlân edilip 293'te öldürüldü.

Marcus Aurelius Hercules Valerius MAXIMIANUS (43)=Galeria Eutropia. Kızı Fausta, By.Konstantin'le evlendi (307). Oğlu İmp. Maxentius(47)'dur. Maximianus da İllirya ırkındandır (Dalmaçyalı). Bu imparatorun hânedânı 286-305-19 + 311 - 324 = 13 = 32 yıl müddetle ve 3 imp.'la temsîl edilir ve kendilerini evlâd edinme ve izdivac yoluyle Diocletianus'a nisbet ederler. Maximianus, Milano'da oturmuştur. Önce Batı sezarı (1.3.286), sn. Batı augustusu olarak 19 yıl Milano'da saltanat sürmüş, tahttan ferâgat ederek Lukanya'da Salone'ye çekilmiş, 5 yıl sn.burada ölmüştür.- Allectus (42-D), 293'de İngiltere ve Fransa'da augustus îlân edilip 296'da öldürülmüştür.- Galerius'un yeğeni ve mânevî oğlu olan Maximinius Daia (46-A), sezar (1.5.305), augustus (309) olmuş, Doğu imparatoru ol. saltanat sürmüş, Antakya'da oturmuştur, Tarsus'ta ölmüştür. Anadolu, Mısır, Suriye, Filistin, onun hükmünde idi. Galerius'un (45) hemşîre-zâdesidir.

Lucius Domitius Alexander (46-B), Afrika'da imp. îlân edilmiştir. Flavius Valerius SEVERUS (46), Galerius'un (45) hemşîre-zâdesi ve mânevî oğludur. Sezar (1.5.305) ve Batı augustusu (25.7.306) olup 9 ay sn. öldürüldü. Oğlu Severianus 313'de öldürüldü. Marcus Aurelius Valerius MAXENTIUS (47), Maximianus'un (43) oğludur. 306'da İmp. Galerius'un dâmâdı oldu. Oğlu Romulus'tur. Sezar (28.10.306), Batı augustusu (28.10.307) olup 5 yıl sn. öldürüldü. Son bir buçuk yılında by.imp.idi. Kızkardeşi, By.Konstantin'in imparatoriçesi olan Fausta'dır. Kardeşi Licinius (48) da Galerius'un (45) hemşîre-zâdesi ve mânevî oğludur.

Caius Flavius Licianius Valerius LICINIUS (48), kızkardeşi Fausta, By. Konstantin'le evlendiği için onun kayın-birâderi, kendisi de By.Konstantin'in kızkardeşi Constantia'yı (ölm. 333?, izd.313, izd. müd. 11, imparatoriçe 313-324=11) aldığı için, aynı zamanda eniştesidir. "Genç Licinius" denen prens, Licianus'un gayrı meşrû oğludur, fakat doğar doğmaz meşrûlaştırılmıştır, 1.3.317'de sezar,7.324'te augustus oldu, 325'te tahttan ferâgat edip 326'da öldü(48-A), oğlu Maximus'dur (doğ.315). Licinius, 12.307'de sezar, 11.11.308'de Doğu augustusu oldu, 18.9.324'te ferâgat etti, 3 ay sn.Selânik'te öldürüldü. Païen (putperest) olan son imparatorlardandır.

Flavia Hânedânı (Gens Flavia II) (324 - 363 = 40)

By.Konstantin'in mensûb olduğu, onun babası İmp.Kostans Klor (Lat. Constantius Chlorus, Fr.Constance-Chlore) tar. kurulan, Gens Flavia'dan inen ünlü hânedândır. 1.5.305'te Konstans Klor'un augustus, hattâ 292'de sezar olmasıyle başlamış, 324'te rakıybsiz olarak cihân imparatorluğuna hâkim olmuştur. Konstans Klor, Büyük Diocletianus'un kızının dâmâdı olduğu için, bir bakıma bu hânedânı devâm ettirdi. Esâsen Diocletianus gibi İllirya ırkındandır. En büyük husûsiyeti ise, pagan ve païen Roma imparatorluğunu hıristiyan'laştırmasıdır.

Eutropus=Claudia (Crespus'un kızı ve II. Claudius'un (37) yeğeni) izdivâcından: Caius Julius, sn.Marcus Flavius Valerius CONSTANTIUS I CHLORUS (=Solgun) (no.44), Hıristiyanlar'a senpatisi olan bir soylu idi. General olarak büyük başarı kazandı, önce İmp. Diocletianus, sn. İmp. Maximianus tar. mânevî oğul yapıldı. Diocletianus tarafından Milano'da Batı sezarlığına getirilerek Galya (Fransa), İngiltere ve İspanya'nın

yönetimi kendisine tevdî edildi(1.3.293). 1.5.305'te augustus oldu. Trier(Fr.Trèves) şehrinde oturdu (Batı Almanya, Lüksenburg sınırı). Elden çıkmış gibi olan İngiltere'yi geri aldı. Güney İskoçya'da öldü. =1. Helena (ölm.330, boşandı 292): By. Konstantin'le Prs.Constantia'nın annesidir. Hıristiyan'lığa muhibbe idi, son yıllarında Hıristiyan oldu ve Azîze (Sainte) îlân edildi. Bir handa hizmetçi iken Konstans Klor tarafından beğenilip metres alınmıştı, Konstantin'i doğurunca nikâhlanıp nikâhlanmadığı husûsu şüphelidir, fakat Konstantin'i babası meşrû oğlu îlân etmiştir. =2. Theodora (izd.293): İmp. Galerius (45) ile Diocletianus'un kızı Valeria'nın kızıdır. Bu sûretle Konstans Klor, Diocletianus'un torunuyla evlenerek ona dâmâd oldu. Konstans Klor'un çocukları (yalnız By.Konstantin'le Constantia ilk izdivâcından):

By. Konstantin (aş.bk.).- Flavius Iulius Dalmatus (Dalmatius)(katli 337): 333'te konsül, 335'te Trakya, Makedonya, Ahaya için sezar. Oğulları: Dalmatius Junior (sezar 335, ölm. 338) ve Flaudius Claudius Hannibalianus (katli 337) (Pontus, Kapadokya ve Armenia kralı) = Constantina (amcası By.Konstantin'in kızı, izd. 335, izd. müd. 2).- Julius.- Hannibalinanus.- Constantia (ölm. 333?) = İmp.Licinius (48), izd. 313, imparatoriçe 313-324=11.- Anastasia=Bassianus, sezar.- Eutropia(ölm.350) = Nepotianus, oğlu Flavius Popilius Nepotianus (ölm.350, konsül 336) (51-A) (mart-nîsan 350'de katline kd.Roma'da augustus).- Julius Constantius (katli 337)=1. Galla, =2.Basilina Cumenius (Julianus kızı, prefe) (ölm.331, izd. 330, izd.müd.1): oğulları: Constantius Flavius Claudius Gallus (325-354 = 29)(Antakya'da Doğu sezarı: 15.3.351-12.354 = 3, 9, katl) = Constantina (ölm. 354) (amca-zâdesi Pontus kralı Annibalianus'un dulu); dîğer oğlu İmp.Julianus (53) için aş.bk. - Anastasia.

BÜYÜK KONSTANTİN (49) diye anılan (Ar.Kunstantînü'l-Kebîr) Caius Dominus Noster Flavius Valerius Aurelius Claudius CONSTANTINUS MAGNUS: Naissus (Niş) şehrinde doğup Nikomedeia (İzmit) şehrinde öldü. Doğumu en geç 288 olup 274'e kadar gerileten târihçiler vardır. Sezar, az sn. augustus (25.7.306), tekrar sezar, nihâî ol. ve Severus'un yerine Batı augustusu (308) oldu ve 18.9.324'te devletin tek imparatoru olarak kaldı ve saltanatını öyle tamamladı. 313 ocağında Milano Fermânı'nı yayınlayarak, Hıristiyan'lığın serbest ve hür bir dîn olduğunu, kiliselerin açıkca ibâdet yapabileceğini, istiyenin bu dîne geçebileceğini ve bütün bunların devletin himâye ve te'mînâtı altında bulunduğunu bildirdi. Fakat kendisi şahsen ancak ölümünden bir kaç ay önce Hıristiyan oldu ve bu sûretle ilk Hıristiyan Roma imparatoru olarak târîhe geçti. Önce Nikomedeia (İzmit) ve İznik gibi şehirlerde oturdu. Sonra beğenmeyerek Bizans şehrini yeniden kurdu ve 300.000 nüfuslu büyük bir şehir hâline getirdi ve kendi adını verdi (Yun.Konstantinopolis, Osm.Kostantıniyye). 11.5.330'da Istanbul'u, Roma imparatorluğunun başkenti îlân etti. Bundan dolayı bâzı târihlerde yanlış olarak ilk Bizans imparatoru olarak anılır. Ünlü İznik Konsili'ni toplayıp Hıristiyan akaaidini tesbît eden ve bilhassa ekaanîm-i selâse'yi (Fr.trinité) dînin esâsı kabûl ettiren, Konstantin'dir. =1. Minervina, 2. Fausta. Minervina'nın zevcesi değil, resmî metresi olduğu da ileri sürülmüştür. Yalnız Crispus ilk izdivâcından, dîğer çocukları Fausta'dan doğdu. Fausta (289-326 = 37), İmp.Maximien'in (no.43) kızıdır. 307'de evlendi ve izdivâcı ve imparatoriçeliği ölümüne kadar 19 yıl sürdü. 18 yaşında evlenen Fausta, kendisini zinâ ile ithâm eden By.Konstantin tar.öldürüldü, tâm adı Flavia Maxima Fausta'dır. İmp. Maximien'in 285'te evlendiği Eutropia'dan doğdu. Eutropia'nın Annibalianus'la yaptığı ilk izdivactan doğan Fausta'nın ablası Theodora (doğ. 283'den önce)'dır.

By.Konstantin'in kızları: Julia Helena (ölm.355)=İmp.Julianus (53) (amca-zâdesi, izd.355, izd.müd.5).- Constantia =1. Annibalianus (ölm. 338 amca-zâdesi, Pontus kralı), =2. Vetranionus (51-C). =3. Gallus (ölm. 354)(amca-zâdesi, sezar). By. Konstantin'in oğulları:

Flavius Julius Crispus (306-326 = 20): 1.3.317'de sezar. Öldürüldü.- Flavius Claudius CONSTANTINUS Junior (Genç) II (50): gayrı meşrû, fakat doğumunda Fausta tar. evlâd edinildi ve By. Konstantin tarafından meşrû oğlu îlân edildi. Bir yaşında sezar (1.3.317), 335'te Batı sezarı ve 9.9.337'de Batı augustusu (Galya, İngiltere, İspanya) oldu, babası By. Konstantin'den sonra 3 yıl tahtta kalabildi, çocuksuz öldürüldü.- Flavius Julius CONSTANS (52): II. Konstantin, Hıristiyan olmadığı hâlde, bu imp.Ortodoks Hıristiyan olarak tahta geçti. 333'te sezar, babasının ölümünde Roma'da Batı augustusu (İtalya, Fransa, İngiltere, İspanya, Balkanlar, Kuzey Afrika) oldu. Çocuksuz öldü.- Flavius Julius Valerius CONSTANTIUS II (51): II. Konstantin'den sonra, Constans'dan önce doğdu. Arius mezhebinden Hıristiyan olarak tahta geçti. İki kardeşiyle babasının cihan devletini paylaştı. Anadolu'da Kilikya'da öldü. 323'te sezar (babasının hayâtında ve 6 yaşında), babasının ölümünde (337) Istanbul'da Doğu augustusu (Anadolu, Suriye, Filistin, Mısır, Trakya) oldu. 350'de kardeşleri ölünce tek imp. kaldı ve 353'te Galya, İngiltere ve İspanya'da da imp.tanındı. =2. Flavia Aurelia Eusebia (330?-359 = 29?, izd. 352, izd.müd. ve imparatoriçe 7 yıl), =3. Faustina (izd.359, izd. müd. ve imparatoriçe 2 yıl). Faustina'dan, ölümünden sonra Flavia Maxima Constantia (362-383 =21) doğdu ki, Kilise'ce Sainte (Azîze) îlân edilmiştir; 375'te 13 yaşında İmp.Gratianus (57) ile 8 yıllık bir izdivac yaptı.

Flavius Claudius JULIANUS (53): By.Konstantin'in yeğeni ve hânedânının sonuncusudur. 363'te 32 yaşında çocuksuz ölümüyle By.Konstantin hânedânı sona erdi. 6.11.355'te sezar (Galya), 2.360'da augustus (Paris), 3.11.361'de tek başına imp.oldu, İranlılar'la (Sâsânîler) muhârebede öldürüldü (Dicle yakınları). Yazar ve filozoftur. Tahta çıkınca vaftiz edildi, fakat az sonra Hıristiyan dînini reddedip hayrân olduğu paganizme ve Roma geleneklerie döndü. Böylece Roma'nın son pagan imparatoru olarak târîhe geçti. Amcası By. Konstantin'in kızı Helena (ölm. 360) ile 355'te evlendi (izd. müd. ve imparatoriçe 5 yıl).

Bu hânedânın saltanatı sırasında bu hânedân dışında augustus olarak mahallî ülkelerde saltanat sürenler: Vetrinionus (51-C), 3 ay (350) Tuna boyunda augustus îlân edildi, İmp. Constans lehine ferâgat etti, Bitinya'ya çekilip orada yaşadı. By. Konstantin'in kızı Constanzia'nın 2. zevci olan bir generaldir. Decentius, 2 yıl Rhin boyunda (351-353) sezarlık yaptı, öldürüldü, augustus olmadı. Flavius Magnus Magnentius (51-B), Amiens'de (Kuzey Fransa) Bröton bir baba ve Frank bir anneden doğan bir generaldir. 3,5 yıl Galya, İngiltere ve İspanya'da augustus olup öldrüldü. Silvanus (51-D) 355'te Galya'da ve Africanus (51-E) Pannonya'da 355'te bir kaç hafta için Ordu tar.augustus îlân edilip öldürüldüler.

Flavius Claudius JOVIANUS (54), Moesia'lı Veronianus'un oğludur. Generalken, Julianus İran Harbinde ölünce yerine augustus seçildi. Hıristiyan olmuştu. Daha önce Galya'da sezar (2.360) ve aynı yerde augustus (3.11.361) bulunuyordu. =Caritto(ölm.363). Oğlu Verronianus'tur.

Aelia Flacilla (Galya prefesi Antonius'un kızı)(ölm. 385, imparatoriçe 379-385 = 6); =2. Galla (İmp.I. Valentinianus'un kızı)(izd. 387, imparatoriçe 387-395 = 8). Yalnız Prs.Galla Placidia 2., By.Theodosius'un diğer çocukları 1. izdivactandır.

By. Theodosius'un 2 kızı(ilki 1., ikincisi 2. izdivâcından): Pulcheria (ölm.385?).- Galla Placidia (388-450=62): imparatoriçe 423-450 = 27, nâibe 423-440=17 (nâibe augusta), Istanbul'a gitmesi 421. =1. Alarik (370-12.410=40, katl) (Vizigot kralı 395-410=15), izd. 410 ağustos, izd.müd.4 ay, yş.22. Alaric, 14.8.410 günü Roma şehrine girdi. Bunun üzerine Batı Roma imparatorluğunun merkezi Roma'dan Ravenna'ya taşındı ve 476'ya kadar 66 yıl orada kaldı. Hun Türkleri'nin önünden çılgınca kaçıp Doğu Avrupa'dan Orta Avrupa'ya gelen Vizigotlar'ın (Ârî ve Cermen) kralı Alaric, 12.408'de 1. Roma seferini yapıp İtalya'ya girdi. 409'da tekrarladığı seferini, 410'da Roma şehrine girip yağmâlıyarak netîcelendirdi. =2. Ataulf (Ataulphe)(Vizigot kralı 410-415 = 5, katl) (Alaric'in kardeşi ve halefi), izd. 12.410, izd. müd. 5, yş. 22-27. Ataulf, Galya'yı (Fransa), Batı Roma'dan aldı (412). Yerine Vizigot kralı ol. Wallia geçti. Galla Placidia'nın Ataulf'tan doğan oğlu: Theodosius. =3. Constantinus III, izd. 417, izd. müd. 4, yş.29-33. III Constantinus (62-A), 7 ay augustus olup öldü (421). Bu izdivactan III. Valentinianus doğdu (aş.bk.)

By. Theodosius'un 2 oğlu, imparator oldu: By. Theodosius, 17.1.395'te öldüğü zaman, vasıyyeti mûcibince Roma İmparatorluğu, Batı ve Doğu (Bizans) ol. kesin şekilde ve biribiriyle ilişkisiz iki müstakil devlet şeklinde ikiye bölündü. Büyük oğlu Arcadius'a Doğu (merkez Istanbul), küçük oğlu Honorius'a da Batı (merkez Roma) imparatorluklarını vasıyyet etmişti. Balkanlar, Anadolu, Suriye, Filistin, Mısır, Doğu (Bizans) imparatorluğuna, İtalya, Fransa, İngiltere, İspanya ve çevre ülkeler de Batı imparatorluğuna isâbet ediyordu. Sınır tafsîlâtı ve Arcadius hânedânı için, BİZANS'a âid bundan sonraki *Kitâb*'ımıza bk.

Arcadius, 19.1.383'te 6 yaşında babası tar. augustus îlân edilmişti. Flavius HONORIUS (62) ise, 7 yaş küçüktü. 23.1.393'te 9 yaşında babası tar.augustus unvânı verildi. 395'te (17.1.) Batı Roma tahtına çıktığı zaman 11 yaşındaydı. 401'e kadar Roma'da, sn.Milano'da oturdu. Annesi de ölmüş bulunan bu çocuk imparator, Batı Roma'nın Barbar kavimlerin de baskısıyle çabuk gerilemesine ve çökmesine sebeb oldu. Büyük dalgalanmalarla ölünceye kadar 28 yıl tahtında kaldı. =1. Maria (augusta 398-423 = 25), izd. 398, izd. müd. 25, Vandal hükümdârı Stilicho (Fr.Stilicon)'un (katli 22.8.408) kızı idi ve Augusta Maria'nın annesi, Theodosius hânedânından idi (yk.bk.). =2. Thermantia, ilkinin kızkardeşidir. Honorius'un çocuğu olmadı. Ancak Theodosius Hânedânı, By.Theodosius'un kızı Galla Placidia'nın oğlu III. Valentinianus tahta çıkarılarak devâm ettirildi.

III. Constantinus (61-A), Provence'da (Güney Fransa) Arles şehrinde 4 yıl augustus îlân edildi. Oğlu Constans da bu müddet içinde sezar unvânını taşıyıp babasıyle berâber öldürüldü. Flavius Claudius Constantinus (62-B), 407'de Galya'da augustus îlân edildi. Priscus Attalus (63-A), Roma vâlîsi iken, Alaric tar. augustus unvânıyle 6 yıl Roma şehrini yönetti. Flavius Constantius (62-C), 411'de Galya'da augustus îlân edilip öldürülen İlliryalı bir generaldir. Jovinus (61-B), 413'te Mayence'da (Alm. Mainz, Batı Almanya) augustus îlân edilip öldürülen Galyalı bir zengindir. Ioannes (60-C), 12.423-5.425'te Roma şehrinde augustus'luk yapıp öldürüldü.

Aelia Flacilla (Galya prefesi Antonius'un kızı)(ölm. 385, imparatoriçe 379-385 = 6); =2. Galla (İmp.I. Valentinianus'un kızı)(izd. 387, imparatoriçe 387-395 = 8). Yalnız Prs.Galla Placidia 2., By.Theodosius'un diğer çocukları 1. izdivactandır.

By. Theodosius'un 2 kızı(ilki 1., ikincisi 2. izdivâcından): Pulcheria (ölm.385?).- Galla Placidia (388-450=62): imparatoriçe 423-450 = 27, nâibe 423-440=17 (nâibe augusta), Istanbul'a gitmesi 421. =1. Alarik (370-12.410=40, katl) (Vizigot kralı 395-410=15), izd. 410 ağustos, izd.müd.4 ay, yş.22. Alaric, 14.8.410 günü Roma şehrine girdi. Bunun üzerine Batı Roma imparatorluğunun merkezi Roma'dan Ravenna'ya taşındı ve 476'ya kadar 66 yıl orada kaldı. Hun Türkleri'nin önünden çılgınca kaçıp Doğu Avrupa'dan Orta Avrupa'ya gelen Vizigotlar'ın (Ârî ve Cermen) kralı Alaric, 12.408'de 1. Roma seferini yapıp İtalya'ya girdi. 409'da tekrarladığı seferini, 410'da Roma şehrine girip yağmâlıyarak netîcelendirdi. =2. Ataulf (Ataulphe)(Vizigot kralı 410-415 = 5, katl) (Alaric'in kardeşi ve halefi), izd. 12.410, izd. müd. 5, yş. 22-27. Ataulf, Galya'yı (Fransa), Batı Roma'dan aldı (412). Yerine Vizigot kralı ol. Wallia geçti. Galla Placidia'nın Ataulf'tan doğan oğlu: Theodosius. =3. Constantinus III, izd. 417, izd. müd. 4, yş.29-33. III Constantinus (62-A), 7 ay augustus olup öldü (421). Bu izdivactan III. Valentinianus doğdu (aş.bk.)

By. Theodosius'un 2 oğlu, imparator oldu: By. Theodosius, 17.1.395'te öldüğü zaman, vasıyyeti mûcibince Roma İmparatorluğu, Batı ve Doğu (Bizans) ol. kesin şekilde ve biribiriyle ilişkisiz iki müstakil devlet şeklinde ikiye bölündü. Büyük oğlu Arcadius'a Doğu (merkez Istanbul), küçük oğlu Honorius'a da Batı (merkez Roma) imparatorluklarını vasıyyet etmişti. Balkanlar, Anadolu, Suriye, Filistin, Mısır, Doğu (Bizans) imparatorluğuna, İtalya, Fransa, İngiltere, İspanya ve çevre ülkeler de Batı imparatorluğuna isâbet ediyordu. Sınır tafsîlâtı ve Arcadius hânedânı için, BİZANS'a âid bundan sonraki *Kitâb*'ımıza bk.

Arcadius, 19.1.383'te 6 yaşında babası tar. augustus îlân edilmişti. Flavius HONORIUS (62) ise, 7 yaş küçüktü. 23.1.393'te 9 yaşında babası tar.augustus unvânı verildi. 395'te (17.1.) Batı Roma tahtına çıktığı zaman 11 yaşındaydı. 401'e kadar Roma'da, sn.Milano'da oturdu. Annesi de ölmüş bulunan bu çocuk imparator, Batı Roma'nın Barbar kavimlerin de baskısıyle çabuk gerilemesine ve çökmesine sebeb oldu. Büyük dalgalanmalarla ölünceye kadar 28 yıl tahtında kaldı. =1. Maria (augusta 398-423 = 25), izd. 398, izd. müd. 25, Vandal hükümdârı Stilicho (Fr.Stilicon)'un (katli 22.8.408) kızı idi ve Augusta Maria'nın annesi, Theodosius hânedânından idi (yk.bk.). =2. Thermantia, ilkinin kızkardeşidir. Honorius'un çocuğu olmadı. Ancak Theodosius Hânedânı, By.Theodosius'un kızı Galla Placidia'nın oğlu III. Valentinianus tahta çıkanlarak devâm ettirildi.

III. Constantinus (61-A), Provence'da (Güney Fransa) Arles şehrinde 4 yıl augustus îlân edildi. Oğlu Constans da bu müddet içinde sezar unvânını taşıyıp babasıyle berâber öldürüldü. Flavius Claudius Constantinus (62-B), 407'de Galya'da augustus îlân edildi. Priscus Attalus (63-A), Roma vâlîsi iken, Alaric tar. augustus unvânıyle 6 yıl Roma şehrini yönetti. Flavius Constantius (62-C), 411'de Galya'da augustus îlân edilip öldürülen İlliryalı bir generaldir. Jovinus (61-B), 413'te Mayence'da (Alm. Mainz, Batı Almanya) augustus îlân edilip öldürülen Galyalı bir zengindir. Ioannes (60-C), 12.423-5.425'te Roma şehrinde augustus'luk yapıp öldürüldü.

407 yılında İngiltere nihâî olarak kaybedildi ve Roma ordusu, Büyük Britanya adasını tahliye etti. 409'da İberya (İspanya-Portekiz) nihâî şekilde kaybedildi. 433'te Batı Roma İmparatorluğu, İtalya, Fransa, İsviçre ve Avusturya'dan ibâret kalmıştı. 412'de Galya (Fransa), Vizigot kralı Ataulf tarafından alınmışsa da, Roma'nın hukukî hâkimiyeti devâm etti. Hun hâkaanı Attila'nın 451 Galya (Fransa) ve 452 İtalya seferleri, Batı Roma'yı, artık kalkınması mümkün olmayacak derecede hırpaladı, Batı Roma'nın çökmesini ve Orta Çağ'ın başlamasını te'mîn etti. III. Valentinius'un 32 yıllık saltanatı bu durumda geçti ve ondan sonra gelen imparatorlar bir hânedâna da mensub bulunmadıkları için, imparatorluğu ancak 21 yıl daha sürükleyebildiler.

III. Valentinianus (423 - 455 =32)

By. Theodosius'un kızından torunu ol.4 yaşında imparator ilân edildi. 17 yıl annesi Galla Placidia'nın niyâbetinde kaldı (423-440). Bu müddet içinde By. Theodosius'un kızı, Batı Roma'yı yönetti. III. Valentinianus, Ravenna'da oturdu (Adriya Denizi'nin kuzey-batı sâhili) ve öldürüldü. =Licinia Eudoxia (422?-455=32?), izd.437, izd.müd. ve augusta 437-454=17, Bizans (Doğu Roma) imparatoru II. Theodosios'un kızı ve Arcadius'un torunu olmakla, III. Valentinianus'un kuzinidir. Doğumundan 450'ye kadar, Bizans(Doğu Roma) velîahd-prensesi idi. III. Valentinianus öldürülünce, onun yerine geçen Petronius (64) ile evlendiyse de bu evlilik 2 ay sürdü, 455 yılı içinde Petronius da, Eudoxia da öldüler. III. Valentinianus'un oğlu olmaması, 2 kızının bulunması hânedânı söndürdü ve imparatorluğun çöküşünü kolaylaştırdı. Kızları: Eudoxia (II)(442-472=30) =1. Palladius, sezar (İmp.Petronius'un oğlu), =2. Hünerich (Fr. Huneric)(Geiserich=Genséric'in oğlu); Placidia=Olybrius (imparator no.69), izd. 464?.- III. Valentinianus'un diğer bir ablası "augusta" (imparatoriçe) titrini taşıyan Honoria (doğ. 418), Hun hâkaanı Attila'nın nişanlısı olmakla ünlüdür, sonradan mâbeynci Eugenius'la evlendi.

Son İmparatorlar (455 - 476 = 21)

PETRONIUS Maximus (64), senatördü, III. Valentinianus'un yerine augustus oldu, iki buçuk ay sonra oğlu sezar Palladius'la berâber öldürüldü. Tahta çıkınca, III. Valentinianus'un dulu augusta Eudoxia ile evlendi, oğlu da III. Valentinianus'un kızı Kç. Eudoxia ile evliydi, fakat bu karâbetler de onun hânedânı kurmasını te'mîn edemedi. Yerine gelen Flavius Caecilius AVITUS (65), III. Valentinianus'un son yılında (454) ortak augustus ilân edilmişti, Petronius'tan sonra bir buçuk yıl tahtta kalabildi, Plaisance piskoposluğunu kabûl edip râhip olarak hayâtını kurtarabildi. Oğlu Kont Ecdicius, kızı Papianilla'dır. Kızı Caius Sollius Sidonia Apollinarius (430-488?=58?) ile evlendi ki saint=azîz, şâir ve 472'de Clermont piskoposu olan kişidir.

Flavius JuliusValerianus MAJORIANUS (Maiorianus) (66), 5 yıla yakın tahtta kalabilen bir generaldir, öldürüldü. Libius SEVERUS (67) 4 yıldan fazla augustus oldu. Sonra gelen Procopius ANTHEMIUS (68), 6 yıl, 8 ay augustus oldu. Öldürüldü. İmp.Arcadius'un nâzırı Anthemius'un torunu ve Procopius'un oğludur. Bizans imparatoru Marcianus'un kızı Flavia Euphemia evliydi. Oğulları Marcianus, Romulus ve Procopius olup ilki Bizans imparatoru I. Leo'nun kızı Leontia ile evlendi. İmp.Anthemius'un kızı ise, 467'de Vizigot kralı Vallia'nın torunu Ricimer'le evlendi ki, Roma'da konsül ve generaldi.

Anicius OLYBRIUS (69), 4 ay tahtta kalabildi (472). 464'e doğru III. Valentinianus'un kızı Placidia ile evlenmişti. Kızı Julianna, patris Areobindius'la evlidir. Flavius GLYCERIUS (70), 1 yıl, 8 ay augustus oldu. Ferâgat etti. Dalmaçya'da Salone'ye gidip orada piskopos oldu ve 480'de öldü. Flavius Julius NEPOS (71), Glycerius'la berâber ortak augustus'luk yaptıktan sonra 14 ay da tek başına augustus oldu, ferâgat etti, 480'de öldü. İmparatoriçe Verina'nın yeğeniyle evliydi.

Orestes (katli 28.8.476), 453'ten önce Attila'nın Latince kâtibi olmakla ünlüydü. Sonra Roma'da patris (patrice) oldu. Oğlu ROMULUS Momylius Augustus (72), AUGUSTULUS unvânıyle ünlü çocuk ve Batı Roma'nın son imparatorudur. 14 yaşında tahta çıkarıldı. Batı Roma İmparatorluğu târîhe karışarak (23.8.476), İlk Çağ sonra erdi ve Orta Çağ başladı. Roma şehrini bu târihten tam 1.229 yıl önce, 21 Nisan 753'te, Romulus adlı kişi kurmuş ve ilk kral olmuştu. Son Roma imparatoru da aynı Romulus adını taşıdı ve Ravenna'da öldü. Bir yılı bulmıyan saltanatında, çocuk olduğu için, gerçekte babası hükmetti. Odoaker, Romulus'u Ravenna'dan Lucullus şehrine sürdü (Baiac Körfezi'nde liman). Orada adı bile unutularak öldü.

Sınırlar ve Mülkî Bölünüş

Mîlâd sıralarında Roma'nın nüfûsu milyonu buldu. Sonra milyonu da geçerek târîhin o zamâna kadarki en kalabalık şehri hâline geldi. 400 yılına doğru nüfus 1.000.000 tahmîn edilmektedir ve bir mıkdâr azalmıştır. 550 yılında ise şehirde 50.000 nüfus kalmıştı. Şehir bir milyon nüfûsa bundan sonra ancak 1930 yılında erişebildi.

Roma, Batı medeniyetine imperium fikrini verdi. Hıristiyan Avrupa'da bugüne kadar tek imparatorluk tâcı olduğunu, bu aynı imparatorluk tâcının ancak Doğu ve Batı olarak ve gerekirse bunlar da ikişere bölünerek mevcud bulunduğunu ve hiç bir kuvvetin yeni bir imparatorluk tâcı ihdâs edemiyeceğini kabûl ettirdi. Avrupa medeniyeti=Yunan kültürü + Roma düzeni + Hıristiyan dîni şeklinde oluştu. Pax Romana, yalnız târihte ilk ve son def'a olarak bütün Akdeniz ülkelerini ve kıyılarını aynı devletin otoritesi altında birleştirmekle kalmadı. Bütün Avrupa kıt'asının da tek devleti oldu. Kuzey ve Doğu Avrupa gerçi hâkimiyet sınırlarının dışındaydı. Ancak oralarda hiç bir devlet mevcud değildi. Bu sûretle kendinden başka âdetâ hiç bir devlet tanımadı ve Doğu'daki, Asya'daki devletlere gerçek devlet muâmelesi yapmadı, barbar (yabancı) telâkkıy etti. Afrika kıt'asının da medeniyet dünyâsına açık bütün ülkelerini eline geçirerek tek devlet oldu. Ancak Asya'da mukaavemeti kıramadı ve İran sınırlarında çakılıp kaldı. Milyonlarca km² topraklar üzerinde Roma Cihan Devleti'nin 80 milyon nüfûsu içine aldığı sanılır. O asırlarda Dünyâ nüfûsunun da 300 milyona erişmediği söylenebilir.

Trajanus devrindeki en geniş sınırlarıyle Roma, bugünki hudûduyle aşağı yukarı şu ülkeleri içine alıyordu: Fâs, Cezâyir, Tûnus, Libya, Mısır, Sûdân; Türkiye, Kıbrıs, Irak, Suriye, Lübnan, Filistin, Ürdün, Küveyt, Güney Kafkasya (Kuzey Âzerbaycan, Gürcistan, Ermenistan); İspanya, Portekiz, Fransa, İtalya, Belçika, İngiltere ve Galler, Yunanistan, Yugoslavya, Arnavudluk, Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Avusturya, İsviçre, Malta, Lüksenburg, Holanda, Kırım, Azak Denizi sâhillerinin tamâmı, Ren kıyılarına kadar Almanya. Trajanus; Irak, Kafkasya, Doğu Anadolu'yu ilhâk etmişse de Roma bu ülkelerde tutunamadı. Fakat aynı imparatorun Romanya, Ürdün, Sînâ gibi fetihleri, muhâfaza edilebildi.

Diocletianus, imparatorluğu 2 augustusluk ve iki sezarlık olarak böldü, Batı augustusluğu: İtalya sezarlığı (İtalya, Avusturya, Hırvatistan, Bosna, Cezâyir, Tûnus, Trablus) + Galya sezarlığı (Fransa, İspanya, Portekiz, İngiltere, Galler, Belçika, İsviçre, Fâs). Doğu augustusluğu: İllirya sezarlığı (Yunanistan, Arnavudluk, Batı Bulgaristan, Sırbistan) + Asya sezarlığı (Anadolu, Trakya, Doğu Bulgaristan, Dobruca, Kıbrıs, Suriye, Lübnan, Filistin, Ürdün).

258 yılına kadar imparatorluk 47 eyâletti. Diocletianus eyâlet sayısını 87'ye çıkardı. 394'te eyâlet sayısı 108'i bulmuştu. Diocletianus'un mülkî taksîmâtındaki 87 eyâletten 16'sı bugünki Türkiye'de, 13'ü Fransa'da, 10'u İtalya'da, 48'i dîğer ülkelerde bulunuyordu. Şimdi kaba çizgilerle sunulan bu coğrafî tabloyu daha yakından görelim:

Galya prefektürü, Batı imparatorluğunun en mühim kısımlarından biriydi. Fransa, Belçika, İngiltere, Galler, İspanya, Portekiz'i içine alıyordu. Merkezi önce Trèves (Trier, Batı Almanya'da) idi, sonra Arles şehrine alındı (Provence, Güney Fransa).

Batı İmparatorluğu, Galya ve İtalya prefektörlüklerine, bunlar da 6 dioses ve 58 eyâlete bölünüyordu. Doğu imparatorluğu İllirya ve Doğu prefektürlüklerine(Fr. préfecture du prétoire), bunlar da 7 dioses (diocès) ve 42 eyâlete ayrılıyordu.

Galya pretuar prefektörlüğü İspanya, Galya ve Britanya dioseslerini içine alıyordu. İspanya diosesi 7 eyâletti (Roma imparatorluğunda kullanılan resmî Latin adları ve bunların Fr.karşılıkları ile): Bartica (Bétique) (Endelüs), Lusitania (Lusitanie) Portekiz), Gallaria (Galice) (Kuzey-batı İspanya, Galisya), Tarraconensis (Tarraconaise) (Katalanya, Aragon), Carthaginensis (Carthaginoise, Orta İspanya, Kastilya, Akdeniz sâhiline kadar), Baleares (Baléares, Balear Adaları), Mauretania Tingitana (Mauritanie Tingitane) (Fâs, daha tâm olarak Rîf ve bunun güneyindeki Kuzey Fâs).

Galya diosesi 17 eyâletti ve 17 eyâlette 117 belde "Roma şehri" hakkını taşıyordu: Novempopulana (Novempopulanie) (Gaskonya, Güney-batı Fransa), Aquitania I (Aquitaine Première) (Garonne ve Loire arası), Aquitania II (Aquitaine Deuxième) (Garonne-Rhône arası, Toulouse'dan Lyon Körfezi'ne kadar), Narbonensis II (Narbonnaise Deuxième) (Guyenne, yukarıdai iki eyâletin arası, Narbonensis I (Narbonnaise Première)(Garonne-Rhône arası, Toulouse'dan Lyon Körfezi'ne kadar), Narbonensis II (Narbonnaise Deuxième) (Rhône-Fréjus arası Akdeniz sâhilleri), Viennens (Viennoise) (Lyon güneyinden Marsilya'ya ve denize kadar inen şerit), Alpes Maritimae (Alpes Maritimes) (Côte d'Azur), Alpes Graiae et Poenniae (Alpes Pennines et Grées) (Savoie), Lugdunensis I (Lyonnaise Première) (Lugdunum=Lyon şehri çevresi, Loire ve Saône arası), Lugdunensis II (Lyonnaise Deuxième) (Normandiya), Lugdunensis III (Lyonnaise Troisième) (II'nin güneyi, Anjou, Maine, Touraine), Lugdunensis IV (Lyonnaise Quatrième) (yâhut Senones=Sénonaise) (Loire'la Seine arası, bu arada Lutetia Parisiorum = Paris ve Genabum = Orléans şehirleri), Maxima Sequanorum (Grande Séquanaise) (Saône'la Ren arası, güneyde Cenevre Gölü'ne kd.), Belgica I (Belgique Première) (Lorraine), Belgica II (Belgique Deuxième)(Şampanya), Germania I (Germanie Première) (Alzas ve Main ırmağı kavşağına kadar Ren), Germania II (Germanie Deuxième) (Güney Holanda, Kuzey Belçika, Kolonya şehri dâhil Ren'e kadar Almanya).

Britannia diosesi 5 eyâletti: Valentia (Güney İskoçya, kuzey sınırı Glasgow-Edinburgh hattı), Maxima Caesariensis (Kuzey İngiltere), Flavia Caesariensis (Thames güneyinde kalan Güney İngiltere), Britannia Prima (Güney-doğu İngiltere,

Thames-Trent arası), Britannia Secunda (Galler ve İngiltere'nin Galler doğusunda kalan kısmı). Londra, Londinium adında küçük bir kasaba idi. Romalılar, İrlanda'ya ayak basmadılar.

İtalya prefektürü, İtalya, Roma ve Afrika dioceslerine ayrılıyordu. İtalya diosesi 15 eyâletti, 7'si eski Pannonia, 8'i de eski Rhetia dioceslerine âiddi.

Retia Prima (Rhétie Première) (Güney-doğu İsviçre), Retia Secunda (Rhétie Deuxième) (Bavyera), Norica Prima (Norique Riverain) (Batı ve Orta Avusturya), Norica Secunda (Norique Méditerranéen ou Intérieur) (Güney-doğu Avusturya), Pannonia Prima (Pannonie Première) (Drava-Tuna arası Doğu Avusturya, merkezi Vindobona=Viyana), Pannonia Secunda (Pannonie Deuxième) (Viyana'dan doğusu, Çekoslovakya ve Macaristan'a doğru), Dalmatia (Dalmatie) (Dalmaçya ve Hersek), Valeria (Valérie Riveraine) (Tuna-Sava arası, Slavonya ve Batı Macaristan, bu arada Aquincum = Buda = Budin = Budapeşte), Savia (Savie) (Sava güneyinden Hırvatistan ve Sırbistan'ın bir kısmı), Venetia et Istria (Vénétie et Istrie) (Venedik ve İstirya), Liguria (Ligurie) (Ligurya ve Piomonte), Alpes Cottiae (Alpes Cottiennes) (Kott Alpleri), Aemilia (Emilie) (Pô ırmağı ile Kuzey Apeninler arası, Emilya ve Güney Lombardiya), Flaminia et Picenum (Flamine et Picenum Annonaire) (Pô ile Apeninler arasındaki Adriya (Lat. Mare Adriaticum) Denizi arası).

Roma diosesi 10 eyâletti: Tuscia et Umbria (Tuscie et Ombrie) (Toskana ve Umbria) (Tuscia'ya Etruria da denmiştir), Flaminia et Picenum (Flaminie et Picenum Suburbicaire) (Orta Apeninler), Valeria (Valérie) (eski Sabini eyâleti, Roma şehrinin hemen doğusu), Campania (Campanie) (kuzeyde Roma ve güneyde Napoli=Lat.Neapolis şehirleri arası, bu şehirler dâhil), Samnium (Campania'nın doğusunda kalan Adriyatik sâhilleri), Apulia et Calabria (Apulie et Calabre) (bugünki Pulya, Güneydoğu İtalya, çizmenin topuğu), Lucania Bruttinum (Lucanie et Bruttium) (Güney-Batı İtalya, bugünki Kalabriya, çizmenin burnu), Sicilia (Sicile) (Sicilya), Sardinia (Sardaigne) (Sardunya), Corsica (Corse) (Korsika).

Africa (Lat.Africa) diosesi 5 eyâletti: Africa et Byzacena (Byzacium) (Afrique et Byzacène) (Kuzey ve Güney Tûnus), Numidia (Numidie) (Doğu Cezâyir, Kosantîne eyâleti), Mauretania Sitifensis (Mauritanie Stifienne) (Orta Cezâyir), Mauretania Caesariensis (Mauritanie Césarienne) (Batı Cezâyir, Oran=Wahrân eyâleti), Numidia (Tarabulus, Batı Libya veyâ asıl Libya). Cezâyir ve Libya'nın güneyde çöl kısmı, hârictir. Africa ve Byzacena eyâletleri sonradan iki eyâlete ayrıldı.

İllyria (Fr. Illyrie) pretuar prefektürü, 12 eyâletti ve 3 diosese ayrılıyordu: Achaia diosesi (1 eyâlet), Dacia diosesi (5 eyâlet), Macedonia diosesi (6 eyâlet). Achaia diosesi, Africa eyâleti gibi bir prokonsül'le yönetilen en mühim eyâletlerdendi. Mora, Attika, Ağrıboz'dan oluşan asıl Yunanistan idi.

Dacia (Dacie) diosesinin 5 eyâleti: Moesia (Mésie) (Sırbistan'ın Morava boyu ve Singidunum=Belgrad), Dardanica (Dardanie) (Kosova ve Kuzey Makedonya ve Scupi = Üsküb), Praevalitana (Prévalitane) (Adriya Denizi'ne küçük bir çıkışla Karadağ), Dacia Mediterranea (Dacie Médi terranéenne) (Naissus=Niş ve Sardique=Sofya tarafları), Dacia Rip. (Dacie Riveraine) (bunun kuzeyi, Kuzey-batı Bulgaristan, Tuna'nın güney kıyıları).

Macedonia (Fr. Macédoine, Tr.Makedonya) diosesinin 6 eyâleti: Macedonia (Güney Makedonya, asıl Makedonya krallığı, Thessalonique=Selânik'le berâber), Thessalia (Fr.Thessalie, Tesalya), Epirus Nova (Fr.Epire Nouveau) (Orta ve Güney

Arnavudluk), Epirus Vetus (Epire Ancien) (güneyde Patras Körfezi'ne kd. Epir, Nicopolis=Preveze şehri ile), Creta (Fr.Crète) (Girit).

Orientis (Doğu) pretuar prefektürü, imparatorluğun en zengin ve nüfuslu eyâletlerini içine alıyordu. Trakya, Asya, Pontus, Doğu ve Mısır dioseslerinden oluşuyordu.

Thraciae (Fr.Thrace) (Tr.Trakya) diosesi 6 eyâletti: Moesia Secunda (Mésie Deuxième) (Doğu Bulgaristan, Tuna ile Balkan Dağları arası, doğuda Karadeniz'e dar bir çıkış, Nikopolis=Niğbolu şehri ile); Scythia (Fr.Scythie) (Dobruca); Thraciae (Doğu Rûmeli'nin batı kesimi); Haemimentus (Haemimont) (Doğu Rûmeli'nin doğu kesimi, doğuda Karadeniz ve Burgaz, merkez Hadrianopalis=Edirne); Rhodope (Saros Körfezi'ne kd.Batı Trakya); Europa (Fr.Europe, Tr.Avrupa) (Doğu Trakya, Gelibolu yarımadası, Istanbul, her iki Boğaz'ın Avrupa kıyıları, kuzeyde Karadeniz).

Asiae (Fr.Asie, Tr.Asya) diosesi 8 eyâletti: Caria (Fr.Carie, Tr.Karya) (Menteşe=Muğla ili); Lydia (Fr.Lydie, Tr.Lidya) (Manisa çevresi); Pamphylia (Fr. Pamphylie, Tr.Pamfilya)(Antalya ilinin orta kesimi); Lycia (Fr.Lycie, Tr. Likya) (Fethiye ve Antalya Körfezleri arasındaki yarımada); Pisidia (Fr.Pisidie, Tr.Pisidya) (Denizli-Burdur çevresi); Lycaonia (Fr.Lycaonie, Tr.Likaonya) (Konya çevresi); Phrygia Pacat. (Fr.Phyrigie Pacifiée, Tr.Batı Frikya) (Uşak çevresi); Phrygia Salut. (Fr. Phyrigie Salutaire, Tr.Doğu Frikya) (Kütahya çevresi)

Batı Anadolu'da iki eyâlet, doğrudan doğruya imparatora bağlı idi: Asiae (İyonya, İzmir, Aydın; Ağrıboz ve Girit dışında bütün Ege Adaları = Lat. Insulae) ve Hellespontus (Fr.Hellespont) (Çanakkale, Balıkesir; Edremit Körfezi'nden Kapudağı yarımadasına kadar, Boğaz'ın Asya sâhilleri).

Pontica veyâ Pontus (Yun.Pontos) diosesi, 11 eyâletti: Bithynia (Fr. Bitynie, Tr.Bitinya) (İzmit, İznik, Bursa gibi mühim şehirler; Bursa, Bilecik, Bolu, Sakarya, Kocaeli illeri, Istanbul ilinin Asya kısmı, Boğaz'ın Asya kıyıları, Marmara ile Karadeniz arası); Galatia (Fr.Galatie, Tr.Galatya) (Ankara, Eskişehir çevresi); Paphlagonia (Fr. Paphlagonie, Tr. Paflagonya) (Zonguldak, Kastamonu, Çankırı çevresi); Honoriade (Bitinya ile Paflagonya arası); Helenopontus (Sinop, Amasya çevresi); Pontus Palemoniacus (Fr.Pont Palémoniaque, Tr.Pontus, Yun.Pontos) (Yeşilırmak-Çoruh arası Karadeniz sâhil şeridi); Galatia Salut. (Fr.Galatie Salutaire) (Galatya'dan bir kısım alınarak sonradan kuruldu); Cappadocia Secunda (Fr.Cappadocia Seconde) (Niğde, Nevşehir, Kırşehir çevresi); Armenia Minor veyâ Armenia Prima (Fr. Arménie Première) (Sıvas-Erzincan çevresi); Armenia Major veyâ Armenia Secundo (Fr.Arménie Seconde, Ar.Ermeniyye, Fârs.Ermenîstân) (Malatya-Van Gölü arası, kuzeyde Acaristan ve Abhazistan'dan Doğu Karadeniz'e çıkıyor). Bu sonuncusu tâbî bir devlet olup, eyâlet değildi.

Orientis (Ar.Şark, Tr.Doğu, Fr.Orient) diosesi, 15 eyâletti: Isauria(Fr.Isaurie, Tr.İsorya) (Taşeli, İçel'in batısı); Cilicia Prima (Fr.Cilicie Première, Tr.Kilikya) (Tarsus, Doğu İçel); Cilicie Secundo (Fr.Cilicie Seconde) (Çukurova, Adana, İskenderun); Augusta Euphratensis (Fr.Euphrate, Yun.Kommagene) (Maraş, Anteb, Adıyaman, Suriye'de Rakka); Osroëna (Fr.Osroène) (Urfa çevresi); Mesopotamia (Fr.Mésopotamie, Tr.Mezopotamya) (Mardin-Siirt çevresi); Sophranens (Fr.Sophène) (Diyarbakır çevresi); Syria Prima (Fr.Syrie Première) (Antakya-Halep çevresi); Syria

Secundo (Fr.Syrie Seconde) (Haleb doğusu); Phoenice (Fr. Phénicie, Tr.Fenike) (Lübnan); Cyprus (Fr. Chypre) (Kıbrıs); Phoenice Libanensis (Şâm, Güney Suriye); Palestina Primo (Fr. Palestine Première, Tr.Filistîn) (Filistin, Kudüs); Palestina Secundo (Fr.Palestine Seconde) (Kuzey Ürdün, Havrân); Arabia (Fr.Arabie) (Güney Ürdün, Sînâ, Hicâz'ın en kuzey-batısı).

Aegyptus diosesi, 6 eyâletti. Diosesin başındaki praefectus augustalis denen imparatorluk nâibi yetkisinde büyük askerî vâlî, 6 eyâlet vâlîsinin başı idi. 6 eyâlet: Aegyptus Jovia (Fr.Egypte) (İskenderiyye bütün ülkenin başkenti olmak üzere Delta'nın batı yarısı ve Kuzey-batı Mısır); Augustamnica (Fr.Augustamnique) veyâ Aegyptus Herculia (Delta'nın doğu yarısı, Memfis yânî bugünki Kaahire, Kuzey-doğu Mısır, Sînâ'nın Akdeniz kıyıları); Arcadia (Fr.Arcadie) (yukarıdaki eyâletin güneyi, Nil-Süveyş Körfezi arası); Thebaïs (Fr.Thébaïde) (Yukarı Mısır, Feyyûm güneyinden başlıyarak Nübye'ye, Kuzey Sûdân'a kadar uzanan Nîl vâdîsi, Kızıldeniz (Lat.Sinus Arabicus) kıyıları ve ikisinin arasındaki çöl ve arâzî); Libya Inferior (Fr.Libye Inférieure) (Doğu Mısır); Libya Superior (Fr.Libye Supérieure) (Sirenaika, Bingazi).

Bu eyâletler dışında da imparatorluğun himâye bölgeleri vardı. Karadeniz (Pontus Euxinus)'in kuzey kıyıları ve Kırım'daki Pontus krallığı, Roma'ya tâbî idi. Dacia (Romanya) da öyle. Irak'taki hâkimiyet ise geçici oldu. İmparatorluk güneyde Sûdân'da ekvatora 20° yaklaşıyor, kuzeyde İskoçya'da 56°'ye çıkıyor, batıda Lusitania (Portekiz)'nın Atlantik (Lat.Oceanus Atlanticus)'te Batı 10°'ye ve doğuda Irak'ta Doğu 49°'ye ulaşıyordu. Manş Denizi (Lat.Oceanus Britannicus) iç denizdi ve Kuzey Denizi'ne (Lat.Mare Germanum veyâ Oceanus Germanicus) geniş şekilde çıkılmış, fakat Baltık Denizi'ne (Mare Suevicum) asla ulaşılamamıştı. Almanya'da güneyden Tuna'ya ve batıdan Ren'e erişilmiş ve bu nehirler birincisi kuzeye ve ikincisi doğuya doğru pek az geçilebilmişti. Asıl Almanya (Lat.Germania) ve Polonya-Ukrayna (Lat.Sarmatia), Roma iktidârının dışında kalan, barbar kabîlelerle meskûn ülkelerdi. Afrika'da Habeşistân'a (Lat.Ethiopia) da erişilemedi. Adalar (Ege) Denizi (Mare Aegaenum), Yunan (İyonya) Denizi (Mare Ionium), Tiren Denizi (Mare Tyrrhrnum), Adriyatik (Mare Hadriaticum), Roma imparatorluğunun körfezleri idi. Târihte ilk ve son def'a olarak bütün Akdeniz-Karadeniz adalarını, Kırım ve Mora dâhil, mutlak şekilde hâkimiyetinde birleştirmişti.

Roma hâkimiyetinin âzamî sınırları Avrupa kıt'asında 2.747.000 km²'ye, Asya'da 1.616.000 km²'ye, Afrika'da yaklaşık 3.162.000 km²'ye erişmiştir ki toplam 7.525.000 km² eder ve Osmanlı devleti ile Britanya imparatorluğunun XVI. asrın sonlarında ve XX. asrın başlarında eriştikleri büyüklüğün üçte biri kadardır. Ancak bu devletler zamânında medenî dünyânın sınırlarının çok genişlediğini ehemmiyetle nazar-ı dikkate almak gerekir. Kaldı ki Avrupa kıt'asında bütün târîh içinde yalnız Roma, tek devlet olabilmiştir. Roma'nın âzamî sınırları içinde 1981 rakamlarıyle Avrupa kısmında 334,3, Asya'da 77,4, Afrika'da 86,8 milyon, toplam 498,5 milyon nüfus yaşıyor.

Urfa Süryânî Kralları (M.Ö. 132 - M.S. 244 = 376)

Roma'ya tâbî Helenistik devletler, bundan önce Eski Yûnân'a âid kitâbımızda gösterilmişti. Bu devlet de, belki Helenistik devletler içinde sayılabilir. Ama Sâmî'dir ve İran te'sirleri daha fazladır. Diyâr Mudar'da (Osrhoëne), Urfa (Süryânî Orhâi, Erm.Urhay, Yun.Edessa, Ar.er-Rühâ, Fr.Edesse) taht şehri olmak üzere 4 asra yakın devâm etti.

Birecik (Ar.el-Bîre) dâhildi. Maz'ûr Hânedânı hüküm sürdü. İlk kralın da Maz'ûr'un oğlu olduğu sanılır. 45 yıl Partlar'a (M.Ö. 132-M.Ö.87) yânî İran imparatorluğuna ve bu arada kısa müddet I. Abgar'ın zamânında Ermenî kralı Tigran'a tâbî oldu. M.Ö. 87'den M.S.116'ya kadar 203 yıl devlet,müstakil görünmektedir. Bu târihte Roma ordusu, Urfa'ya girdi. M.S. 116'dan 244'e kadar 128 yıl Roma'ya tâbî olarak yaşadı. Ancak IX. Abgar 202 yılında Roma'ya gidip 206 yılında Hıristiyan oldu. İmp.Caracalla, kışı Urfa'da geçirdi, 28.4.217'de Harrân'a giderken yolda Part pususuna düşüp öldürüldü. Son 2 Süryânî kralı, daha çok Roma'da yaşadılar, fakat Roma, kral unvânı taşımalarına izin verdi. Ülke, Roma eyâleti hâline getirilmiş ve Roma'dan gönderilen vâlîlerin yönetimine verilmişti. A. von Gutschmmid, *Königreichs Osrhoëne, Mémoires de l'Académie Impériale des Sciences de Saint-Pétersbourg*, Seri VIII, c.XXXV/1, 1887'ye göre, Urfa Süryânî kralları ("bar" Süryânî dilinde "oğlu" mânâsında ve Arabca "ibn" kelimesinin kullanıldığı şekilde kullanılmaktadır; babası gösterilmiyen kralların çoğunun, kardeş oldukları anlaşılır):

1. Aryû (132-127=10)
2. 'Abdû bar Maz'ûr (127-120=7)
3. Fradaşt bar Gebar'û (120-115=5)
4. Bakrû I bar Fradaşt (115-112=3)
5. Bakrû II bar Bakrû I (112-92=20)
6. Abgar I Pêqâ (92-68=24) (kardeşi Ghôr)
7. Abgar II bar Abgar I (68-53=15)
8. Mâ'nû II Allâhâ (Yun.Theos) (53-34=19)
9. Pakurî (34-29=5)
10. Abgar III bar Abgar II (29-26=3)
11. Abgar IV Sumâqâ bar Abgar III (26-23=3)
12. Mâ'nû III Seflûl (23-4=19)
13. Abgar V Ukkâmâ bar Abgar IV (M.Ö.4-M.S.7=11 + 13-50=37=48)
14. Mâ'nû IV bar Mâ'nû III (7-13=6)
15. Mâ'nû V bar Abgar V (50-57=7)
16. Mâ'nû VI bar Abgar V (57-71=14)
17. Abgar VI bar Mâ'nû VI (71-91=20)
18. Sanatrûk bar Fülân bar Abgar V(91-109=18)
19. Abgar VII bar Îzaṭ (109-116=7)
20. Îlur (Yalud) (116-118=2)
21. Farnataspaṭ (118-123=5)
22. Mâ'nû VII bar Îzaṭ (123-139=16)
23. Mâ'nû VIII Philorômaios bar Mâ'nû VII (139-163=24 + 167-179=12=36)
24. Wâil bar Sehrû (163-165=2)
25. Abgar VIII (165-167=2)
26. Abgar IX bar Mâ'nu VIII (179-214=35)
27. Abgar X bar Abgar IX (214-216=2)
28. Mâ'nû IX bar Abgar X (216-242=26)
29. Abgar XI Frahates (=Hodda) bar Mâ'nû (242-244=2)

Bibliyografya. Roma târîhinin kaynakları, mühim kısmı Mîlâd civârında ve Augustus devrinde yazılmış çok büyük târihler, sonra yazılanlar, Yunan târihçilerinin eserleri, kitâbeler, papirüsler, sikkelerden ve arkeoloji ve edebîyat malzemesinden oluşur. Bu kaynaklar, şu eserde tavsîf edilmiştir: A. Rosenberg, *Einleitung und Quellenkunde zur Romischen Geschichte,* Berlin 1921; edebî kaynaklar için H.Peter, *Die Geschichtliche Literatur über die Romische Kaiserzeit,* 2 c., Leipzig 1897; Latin kitâbeleri için *Corpus Inscriptionum Latinarum,* 15 c., Theodor Monmsen nş., 1863 v.dd.; 10.000 seçme Latin kitâbelesi ve açıklamaları için H.Dessau, *Inscriptiones Latinae Selectae,* 5 c., Berlin, 1892-1916; Roma devri Yunanca kitâbeler için R.Cagnat, *Inscriptiones Graeca ad Res Romanas Pertinentes,* 4 c., Paris, 1900 v.dd.; P.Collomp, *La Papyrologie,* Paris 1927; Mommsen, *Geschichte des Römischen Münzwesens,* 4 c., Berlin, 1860-2; Fr.trc. De Blacas ve De Witte, *Histoire de la Monnaie Romaine,* 4 c., Paris, 1865-75; H.Cohen, *Monnaies frappées sous l'Empire Romain,* 8 c., Paris, 1880-92; H.Mattingly, *Coins of the Roman Empire in the British Museum,* 2 c., Londra, 1923-33; R.Cagnat ve V. Chapot, *Manuel d'Archéologie Romaine,* 2 c., Paris, 1917-20; G.Goyau, *Chronologie de l'Empire Romain,* Paris 1891; Lenain de Tillemont, *Histoires des Empreurs,* 6 c., Paris, 1690-1738; A.Bouché-Leclerq, *Manuel des Institutions Romaines,* Paris 1886; Mommsen ve Marquardt, *Handbuch der Romischen Alterthümer,* Fr.trc. *Manuel des Antiquités Romaines,* G.Humbert trc., 20 c., Paris, 1887-1907; Indro Montanelli, *Histoire de Rome,* Paris 1959; Charles Seignobos, *Antiquité Romaine et Pré-Moyen Age,* Paris 1907; Edouard Cuq, *Manuel des Institutions Juridiques des Romains,* Paris, 1917, 2: 1928; L.Homo, *Les Institutions Politiques Romaines,* Paris 1927; Daremberg, Saglio ve Pottier, *Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines,* 10 c., Paris, 1877-1919; P.Laverdan, *Dictionnaire Illustré de la Mythologie et des Antiquités Grecques et Romaines,* Paris 1931; E.de Ruggiero, *Dizionario Epigrafico di Antichita Romane,* 3 c., Roma, 1895 v.dd.; Pauly ve Wissowa, *Real-Encyclopädie der Classischen Altartumswissenschaft,* 27 c., Stuttgart, 1893 v.dd. (âbidevî, yeni baskısı da var); William Smith, *Dictionary of Greek and Roman Antiquities,* 2 c., Boston 1977; Edward Maunde Thompson, *A Handbook of Greek and Latin Palaeography,* Chicago 1975; S.B.Platner, *A Topographical Dictionary of Ancient Rome,* Thomas Ashby nş., Oxford 1929; L.Homo, *Lexique de Topographie Romaine,* Paris 1900; Richter, *Topographie der Stadt Rom,* Münih, 2 : 1901; H.Jordan ve Christian Hülsen, *Topographie der Stadt Rom,* 4 c., Berlin, 1878-1907; J.Jung, *Grundiss der Geographie von Italien und dem Orbis Romanus,* Münih 1897; A.van Kampen, *Atlas Antiquus,* Gotha, 6: 1898; H.ve R.Kiepert, *Formae Orbis Antiqui,* 36 pafta, Berlin, 1894 v.dd.; M.Rostovtzeef, *The Social and Economic History of the Roman Empire,* Oxford 1926, Alm.trc., 2 c., Leipzig 1931, İt.trc. Floransa 1933; Tenney Frank, *An Economic History of Rome,* Baltimote, 1920, 2 : 1927; V.Chapot, *Le Monde Romain,* Paris 1927; L.Homo, *La Civilisation Romaine,* Paris 1930; A.Maillet, *Histoire de la Langue Latine,* Paris, 3: 1933; Charles Dawson, *The Making of Europa,* Londra 1932, Fr.trc.L.Halphen, *Les Origines de l'Europe et de la Civilisation Européenne,* Paris 1934.

V.Duruy, *Histoire des Romains,* 7 c., Paris, 1876-85; H.Schiller, *Geschichte der Römischen Kaiserzeit,* 2 c., Gotha, 1883-7; H.Stuart Jones, *The Roman Empire,*

Londra 1908; A.von Domaszewski, *Geschichte der Römischen Kaiser,* 2 c., Leipzig 1909, 2 : 1914; B.Niese, *Grundiss der Römischen Geschichte,* Münih, 5: 1923; M.Rostovtzeef, *Rome,* Oxford 1927; H.Dessau, *Geschichte der Römischen Kaiserzeit,* 2 c., Berlin, 1924-30; L.Homo, *Le Haut-Empire,* Paris 1933; A.M., *L'Empire Romain,* Paris 1925; Gustave Bloch, *L'Empire Romain,* Paris 1922; Th.Mommsen, *Römische Geschichte,* 4 c., Berlin 1885, 9 : 1921, Fr.trc. Cagnat ve Toutain, 11 c., Paris, 1887-89; C.Peter, *Geschichte Roms,* 4 c., Berlin, 3 : 1870-81; E.Kornemann, *Römische Geschichte,* 2 c., Stuttgart, 1941-2; A.Piganiol, *Histoire de Rome,* Paris, 3 : 1949; R.W.Moore, *The Roman Commonwealth,* Londra 1945; U.Kahrstedt, *Geschichte des Griechisch-Römischen Altertums,* Münih 1948; H.Demircioğlu, *Roma Târîhi, Cumhûriyet,* T.T.K., 1953; C.Bosch, *Roma Târîhinin Anahatları, Cumhûriyet,* Ist.1940; *Cambridge Ancient History,*c.VII-XI; W.Strehl, *Römische Geschichte,* Breslau, 2 : 1914; B.Bloch, *La République Romaine,* Paris 1913; A. Piganiol, *Esquisse d'Histoire Romaine,* Paris 1931; V.Chapot, *Le Monde Romain,* Paris 1927; A. Piganiol, *La Conquête Romaine,* Paris 1939; J.Vogt, *Römische Republik,* Freiburg 1932; T.Rice Holmes, *The Roman Republic,* 3 c., Oxford 1923; G.de Sanctis, *Storia dei Romani,* 5 c., Roma, 1907-23; E.Pais, *Storia Critico di Roma durante i Primu Cinque Secoli,* 5 c., Roma, 1913-20; A.M., *Storia di Roma delle Origini all'Inizio delle Guerre Puniche,* 5 c., Roma 1927; A.M., *Storia di Roma,* 2 c., Torino, 1898-9.

D.Randal Mac Iver, *Italy before the Romans,* Oxford 1928; O.Montelius, *La Civilisation Primitive en Italie,* 2 c., Stockholm, 1896, 1904; T.E.Peet, *The Stone and Bronze Ages in Italy,* Oxford 1909; H.J.Rose, *Primitive Culture in Italy,* Londra 1926; Fell, *Etruria and Rom,* Cambridge 1924; Randall Mac Iver, *The Etruscans,* Oxford 1927; F.Schachermeyer, *Etruskische Frühgeschichte,* Berlin 1929; P.Ducati, *Le Problème Etrusque,* Paris 1937; Massino Pallitino, *Estruscologia,* Milano 1942; Brandenstein, *Die Herkunft der Etrusker,* 1937; A.Trombettini, *La Lingua Estrusca,* 1928; Eduard Hrkal, *Miscellanea Etrusca,* Leipzig 1941.

Stuart Jones, *Classical Rome,* Londra 1910; G.Sergi, *Da Alba Longa a Roma,* Torino 1934; G.Bloch, *Les Origines du Sénat Romain,* Paris 1883; L.Homo, *La Rome Antique,* Paris 1921; A.Piganiol, *Essai sur les Origines de Rome,* Paris 1917; B.Modestov, *Introduction à l'Histoire Romaine,* Paris 1907; P.Willems, *Le Sénat de la République Romaine,* 3 c., Paris 1885; F.Bandel, *Die Diktaturen der Römischen Republik,* Breslau 1910; E.Herzog, *Geschichte und System der Römischen Staatsverfassung,* 2 c., Leipzig, 1884-91; P.Coussin, *Les Armes Romaines,* Paris 1926; M.Gelzer, *Die Nobilitët der Römischen Republik,* Leipzig 1912; Homo, *Les Institutions Politiques Romaines,* Paris 1927.

O.Meltzer, *Geschichte der Karthager,* 4 c., Berlin 1896; J.Neuling, *De Belli Punici,* Göttingen 1873; M.Schermann, *Der Erste Punische Krieg,* Tübingen 1905; V.Ehrenberg, *Karthago,* Leipzig 1927; S.Gsell, *La Domination Carthaginoise en Afrique,* Cezâyir 1905; H.Halaus, *Geschichte Roms im Zeilalter der Punischen Kriege,* Leipzig 1946; W.Streit, *Geschichte des Zweiten Punischen Krieges,* Berlin 1887; P.Huvelin, *La Deuxième Guerre Punique,* Paris 1917; G.Beveradorf, *Zweiten Punischen Kriege,* Berlin 1910; T.Arnold, *The Second Punic War,* Londra 1886; W.Brewitz, *Scipio Africanus,* Tübingen 1914; E.Hennebert, *Histoire d'Annibal,* 2 c., Paris, 1870-91; T.A.Dodge, *Hannibal,* 2 c., Boston 1891; G.Egelhaaf, *Hannibal,* Stuttgart 1922;

E.Mayer, *Hannibal und Scipio,* Stuttgart 1923; E.Groag, *Hannibal,* Viyana 1929; U.Kahrstedt, *Geschichte der Karthager von 218-146,* Berlin 1913.

G.Colin, *Rome et La Grèce de 200 à 146 Av.J.-C.,* Paris 1903; E.Pais, *Storia di Roma durante le Grandi Conquiste Mediterrane,* Torino 1931; M.Holleaux, *Rome, La Grèce et les Monarchies Hellénistiques (273-205),* Paris 1921; W.Theiler, *Makedonischen Kriegen,* Halle 1914; P.Waltz, *La Question d'Orient dans l'Antiquité,* Paris 1942; D.Magie, *Roman Rule in Asia Minor,* 2 c ., Princeton 1950.

E.Mayer, *Caesars Monarchie und das Principat Pompeius,* 1918, 3: 1922; M.Gelzer, *Cäsar,* 1921; 5: 1943; A.M., *Cäsars Weltgeschichtliche Leitsung,* 1943; Napoléon III, *Histoire de Jules César,* 2 c., Paris, 1865-6; T.Rice Holmes, *The Roman Republic and the Founder of the Empire,* 3 c., Oxford 1923; A.M., *Ancient Britain and the Invasion of Julius Caesar,* Oxford 1907; A.M., *Caesar's Conquest of Gaule,* Oxford 1901; Alb.E.Stoffel, *Histoire de Jules César,* Paris 1887; de Saulcy, *Les Campagnes de Jules César dans les Gaules,* 2 c., Paris, 1918-9; G.Veith, *Geschichte der Feldzüge Cäsars,* 1906; A.Bailly, *Jules César,* Paris 1932; J.Buchan, *Caesar,* 1932; G.Ferrero, *Cesar,* 1925; G.Brandes, *Caesar,* 1924; G.W.Botsford, *Caesar,* 1918; von Mess, *Caesar,* 1913; G.Sihler, *Cäsar,* 1912; W.W.Fowler, *Caesar,* 1892; J.A.Froude, *Caesar,* 1879.

J.Gagé, *Res Gestae Divi Augusti,* Paris 1935; Henrica Malcovati, *Imperatoris Caesaris Augusti Operum Fragmenta,* 2: 1928; L.Homo, *Auguste,* Paris 1935; M.Hammond, *The Augustian Principate,* Harvard Un., 1933; M.Reinhold, *Marcus Agrippa,* New York 1933; E.Ciaceri, *Tiberio,* Roma 1934; F.B.Marsh, *The Reign of Tiberius,* Oxford 1931; J.P.V.D. Balsdon, *The Emperor Caligula,* Oxford 1934; A.Momigliano, *Imparatore Claudio,* Floransa 1932; İng. trc. *Claudius the Emperor,* Oxford 1934; F.Stähelin, *Kaiser Claudius,* Basel 1933; A.Loisy, *La Naissance du Christianisme,* Paris 1933; L.Homo, *Les Empereurs Romains et le Christianisme,* Paris 1931; A.J.Festugière ve P. Fabre, *Le Monde Gréco-Romain au Temps de Notre-Seigneur,* 2 c., Paris 1935; L.Perret, *Hadrien,* 2 c., Paris, 1929, 1935; W.Hüttl, *Antoninus Pius,* Prag 1933; C.Clayton Dove, *Marcus Aurelius,* Londra 1930; Ernst Stein, *Römischen Deutschland,* Viyana 1932; R.G.Collingwood, *Roman Britain,* Oxford 1932; T.R.S.Broughton, *The Romanization of Africa,* Baltimore 1929; A.Grenier, *Manuel d'Archéologie Gallo-Romaine,* 3 c., Paris, 1931-4; F.Stähelin, *Die Schweiz in Romischer Zeit,* Basel, 2: 1931; L.C.West, *Imperial Roman Spain,* Oxford 1929; A.M., *Roman Britain,* Oxford 1931; A.M., *Roman Gaul,* Oxford 1935; P.Damerau, *Kaiser Claudius II Goticus,* Leipzig 1934; S.Bolin, *Die Chronologie der Gallischen Kaiser,* Lund 1932; A.Piganiol, *Diokletian,* Viyana, 2: 1933; Norman H.Baynes, *Constantine the Great and the Christian Church,* Londra 1931; A.Piganiol, *L'Empereur Constantin,* Paris 1932; Stähelin, *Konstantin,* Stuttgart, 5: 1929; Palanque, *La Préfecture du Prétoire du Bas-Empire,* Paris 1933; J.Bidez, *Empereur Julien,* Paris 1930; A.Solari, *La Crisi dell'Impero Romano,* 2 c., Roma 1933; G.Mickwitz, *Römischen Reich im Ve Jahrhundert,* 2 c., Helsinki, 1932-4; Dunean Fishwick, *The Imperial Cult in the Latin West (of the Roman Empire),* 1887.

J. Desanges, *Catalogue des Tribus Africaines de l'Antiuité Classique à l'Ouest du Nil,* Dakar 1962; Vivien de Saint-Martin, *Le Nord de l'Afrique dans l'Antiquité Grecque et Romaine,* Paris 1863.

Sekizinci Kitap

BİZANS

I

BİZANS (DOĞU ROMA) İMPARATORLARI

1. Arkadios (By. Theodosios'un by.oğlu)(377-408=31)(17.1.395 - 1.5.408 = 13, 3, 15) (augustus 383)

2. Theodosios II "Genç"(1'in oğlu)(401-450 = 49)(1.5.408-28.7.450 = 42, 2, 28) (basileios 402)

2a. İmparatoriçe Aelia Pulcheria (1'in kızı)(399-453 = 54)(414-453 = 39)

3. Markianos (2a'nın zevci) (391-457 = 66) (28.7.450 - 26.1.457 = 6, 5, 29)

4. Leon I Magnos Thrax (405?-474 = 69?) (26.1.457 - 18.1.474 = 26, 11, 23)

5. Leon II (4'ün kızının oğlu)(468-474 = 6)(18.1.474 - 30.11.474 = 0,10,13)

6. Zenon I Isaurianos (4'ün dâmâdı, 5'in babası)(426-491 = 65)(30.11.474 - 9.1.475 = 0, 1, 9 + 31.8.476 - 9.4.491 = 14, 7, 9 = 14, 8, 18)

7. Basiliskos (4'ün kayın-birâderi)(9.1.475 - 31.8.476 = 1, 7, 23)

8. Anastasios I Silentiarios (6'nın dul zevcesinin zevci)(431-518 = 87)(9.4.491-10.7.518 = 28, 3, 1)

9. Flavios Iustinos I (452-527=75)(10.7.518 - 1.8.527 = 9, 0, 22)

9a. Hypatios (8'in yeğeni) (532)

10. Flavios(Upravda) Petros Sabbatios Iustinianos I (basileios 1.4.527) (9'un hemşîre-zâdesi)(483 - 565 = 82)(1.8.527-15.11.565 = 38, 3, 11)

11. Flavios Iustinos II Genç (10'un hemşîre-zâdesi)(15.11.565 - 5.10.578 = 12,10,20)

11a. İmparatoriçe Aelia Sophia(10'un torunu ve 11'in zevcesi)(ölm.580?) (11.573-5.10.578 = 4.11)

12. Flavios Konstantinos Tiberios I (11'in mânevî oğlu ve dâmâdı) (5.10.578 - 14.8.582 = 3, 10, 10)

13. Flavios Tiberios Maurikios (12'nin dâmâdı)(539-602 = 63)(14.8.582 - 23.11.602 = 20, 3, 10)

13a. Theodosios (III)(12'nin kızının dâmâdı ve 13'ün oğlu)(26.3.590-23.11.602=12, 7, 28)

14. Phokas (I)(23.11.602 - 5. 10.610 = 7, 10, 12)

15. Herakleios I(575?-641 = 66?)(5.10.610 - 11.2.641 = 30, 4, 7)

16. Herakleios Konstantinos III(15'in oğlu) (612-641 = 29) (11.2.641-24.5.641 = 0,3,11)

17. Heraklios(II) Heraklonas(15'in oğlu)(615-642=27?) (basileios 632) (24.5.641 - 30.9.641 = 0, 4, 7)

17a. İmparatoriçe Martina(15'in hemşîre-zâdesi ve zevcesi)(24.5.641-30.9.641 = 0,4,7)

18. Konstans (II)Pogonatos (16'nın oğlu)(630-668 = 38)(30.9.641-15.9.668 = 26,11,15)

19. Konstantinos IV Pogonatos Barbos(18'in oğlu)(basileios 654)(648-685 = 37) (15.9.668 - 1.9. 685 = 16, 11, 16)

19a. Tiberios (18'in oğlu)(668)(bas. 659)

19b. Herakleios (III)(18'in oğlu)(668)(bas. 659)

19c. Heraklios (IV)(19'un oğlu)(668-681 = 13)

20. Iustinianus II Rhimotmetos (=Kesik Burun)(19'un oğlu)(669-711 = 42)(basileios 681)(1.9.685 - 12.695 = 10, 3 + 6.705 - 11.12. 711 = 6, 6 = 16,9)

21. Leon II Leontios (ölm. 705)(12.695 - 12.698 = 3, 0)

22. Tiberios III Apsimar (12.698 - 6.705 = 6, 6)

23. Philippos Bardanes (11.12.711 - 3.6.713 = 1, 5, 23)

24. Artemios Anastasios II(ölm. 721)(3.6.713 - 30.8.715 = 2, 2, 27)

25. Theodosios III(ölm.720?)(30.8.715 - 14.4.716 = 0,7, 19)

26. Leon III Isauros (680?-741=61?)(18.4.716 - 18.6.740 = 24, 2, 0)

27. Konstantinos V Kopronymos (26'nın oğlu)(718-775 = 57) (basileios 31.3.720, ortak-imp. 737 - 740 = 3) (18.6.740 - 14.9.775 = 35, 2, 26)

27a. Artabasdos (26'nın dâmâdı)(7.741-2.11.742 = 1,4)(Göktürk hânedânından)

28. Leon IV Khazar(750?-780=30?) (basileios 17.5.750)(27'nin oğlu, annesi Göktürk hânedânından)(14.9.775-8.9.780 = 4, 11, 24)

29. Konstantinos VI Porphyrogenetos (I)(28'in oğlu)(771-797 = 26)(8.9.780 - 15.8.797 = 16, 11, 7)

30. İmparatoriçe Eirene (29'un annesi)(752 - 803 = 49)(ortak-imp.çe 8.9.780-31.10.802)(4.790-12.790=0,8 + 15.8.797 - 31.10.802=5, 2, 17)

31. Nikophoros I Logothet (31.10.802 - 26.7.811 = 8, 8, 26)

32. Staurakios(31'in oğlu) (ölm.1.812)(26.7.811 - 2.10.811 =0, 2, 7)

33. Mikhail I Rhangabe (31'in dâmâdı)(ölm. 845)(2.10.811 - 10.7.813 = 1, 9, 9)

34. Leon V Bardas (10.7.813 - 24.12.820 = 7, 4, 15)

35. Mikhail II Balbos (29'un dâmâdı)(24.12.820 - 10.829 = 8, 10)

36. Theophilos (35'in oğlu)(basileios 12.5.821)(10.829 - 20.1.842 = 12, 3)

37. İmparatoriçe Theodora (I)(815-867 = 52)(36'nın zevcesi)(20.1.842 - 15.3.856 = 14, 1, 26)

38. Mikhail III (36 ve 37'nin oğlu)(836-867 = 31)(basileios 20.1.842)(15.3.856 - 23.9.867 = 1, 6, 9)

38a. Bardas (37'nin kardeşi)(sezar ve nâib 862 - 21.4.865 = 3)

39. Basileios I Makedonikos(812? - 886 = 74?) (23.9.867 - 29.8.886 = 18,11,6) (basileios 26.5.866)

39a. Konstantinos (VII)(39'un oğlu)(6.1.869-3.9.879 = 10)

40. Leon VI Filozof = Sophos (39'un oğlu)(19.9.866 - 912 = 46)(basileios 6.1.870)(29.8.886 - 11.5.912 = 25, 8, 19)

41. Alexandros III (39'un oğlu)(870 - 913 = 43)(sezar 872, basileios 879) (11.5.912 - 6.6.913 = 1, 0, 26)

42. Konstantinos VII Porphyrogenetos (II)(basileios 15.5.908)(40'ın oğlu) (12.905-959 = 54)(6.6.913-19.11.959 = 46, 5, 31)

42a. İmparatoriçe Zoi Karbonopsina (42'nin annesi)(886?-919=33?)(6.6.913-919 =6)

42b. Romanos I Lekapenos (42a'nın 2. zevci)(ölm.15.6.948)(17.12.920-16.12.944=24, 0, 0)

42c. Khristophoros (42a ile 42b'nin oğlu)(20.5.921-8.931=10,3)

42d. Stephanos (42c'nin kardeşi)(25.12.924-27.1.945 = 20, 1, 3)

42e. Konstantinos (VIII) (42d'nin kardeşi)(25.12.924 - 27.1.945 = 20,1,3)

43. Romanos II (42'nin oğlu)(939 - 963 = 24)(basileios 3.948)(19.11.959 - 15.3.963 = 3, 4, 6)

44. Nikephoros II Phokas (42b'nin dâmâdı)(912-969 = 57)(16.8.963 - 10.12.969 = 6, 3, 25)

45. Ioannes I Tzimiskes (42'nin dâmâdı)(925 - 976 = 51)(10.12.969 - 10.1.976 = 6, 0, 1)

46. Basileios II Bulgaroktonos (43'ün oğlu)(958 - 1025 = 67)(basileios 22.4.960) (15.3.963 - 16.8.963 = 0, 5,2 + 10.1.976 - 15.12.1025 = 49, 11, 6 = 50, 4, 8)

47. Konstantinos VIII (46'nın kardeşi)(960-1028 = 68)(basileios 961, ortak-imp. 976-1025 = 49,11,6)(15.12.1025 - 11.11.1028 = 2, 10, 27)

47a. Bardas Phokas (44'ün yeğeni)(971 + 15.8.987 - 13.4.989 = 2)

47b. Bardas Skleros (45'in kayın-birâderi)(ölm. 991)(7.976 - 2.5.979 = 2, 10)

48. Romanos III Argyropulos (51'in 1. zevci)(968-1034=66)(11.11.1028-11.4.1034 = 5, 5, 0)

49. Mikhail IV Paphlagon (51'in 2. zevci)(11.4.1034 - 10.12.1041 = 7, 8, 1)

50. Mikhail V Kalaphates (49'un hemşîre-zâdesi)(10.12.1041 - 21.4.1042 = 0, 4, 12)

51. İmparatoriçe Zoe (47'nin kızı)(979 - 1052 = 73)(ortak-imp.çe 12.6.1042 - 1052 = 10) (21.4.1042 - 12.6.1042 = 0, 1, 21)

52. Konstantinos IX Monomakhos (51'in 3. zevci)(1000?-1055 = 55?)(12.6.1042 - 11.1.1055 = 12,6, 29)

52a. Georgios Maniakes (10.1043)

53. İmparatoriçe Theodora (II) (47'nin kızı) (980-1056=76)(ortak-imp.çe 21.4.1042-12.6.1042=0,1,21)(11.1.1055 - 21.8.1056 = 1, 7, 11)

54. Mikhail VI Stratiotikos (53'ün mânevî oğlu)(21.8.1056 - 31.8.1057 = 1, 0, 11)

55. İsaakios I Komnenos (basileios 8.1.1057)(ölm. 1061)(31.8.1057 - 25.12.1059 = 2, 3, 25)

56. Konstantinos X Dukas (55'in mânevî oğlu) (1007-6.1067 = 60)(25.12.1059 - 21.5.1067 = 7, 4, 27)

57. İmparatoriçe Eudoxia Makrembolitisoa Dukaina Dalassenos (56'nın zevcesi) (1021 ?-1096=75?)(21.5.1067 - 31,12.1067 = 0, 7, 11 + 26.8.1071 - 24.10.1071 = 0, 1, 29 = 0, 9, 10)

58. Romanos IV Diogenes (57'nin 2. zevci)(ölm. 8.1072)(31.12.1067 - 26.8.1071 = 3, 7, 26)

59. Mikhail VII Parapinakes Dukas (56'nın oğlu)(basileios 1060-1071) (24.10.1071 - 7.1.1078 = 6, 2, 14)

59a. Andronikos Dukas (59'un kardeşi)(25.5.1067 - 31.12.1067 = 0,7,7)

59b. Konstantinos Dukas (59'un kardeşi)(25.5.1067 - 31.12.1067 = 0, 7, 7)

59c. Ioannes Dukas (56'nın kardeşi)(1072 - 1073 = 1)

59d. Konstantinos Dukas (59'un oğlu)(1.4.1081 - 1090 = 9)

60. Nikephoros III Botaniates (59'un dul imparatoriçesinin zevci)(7.1.1078 - 1.4.1081 = 3, 2, 25)

61. Alexios I Komnenos (55'in yeğeni)(1048-1118=70)(1.4.1081 - 15.8.1118= 37,4,14)

62. İoannes II Komnenos (61'in oğlu)(1088-1143 = 55)(basileios 9.1092) (15.8.1118 - 8.4.1143 = 24, 7, 24)

63. Manuel I Komnenos (62'nin oğlu)(1122-1180 = 58)(8.4.1143 - 24.9.1180 = 37, 5, 16)

64. Manuel Alexios II Komnenos (63'ün oğlu)(1168 - 11.1183 = 15)(basileios 1172)(24.9.1180 - 9.1183 = 3, 0)

65. Andronikos I Komnenos (61'in torunu)(1120-1185 = 65)(basileios 16.5.1182)(9.1183 - 12.9.1185 = 2, 0)

66. İsaakios II Angelos (61'in kızının oğlunun oğlu)(1144-1204 = 60)(12.9.1185 - 8.4.1195 = 9, 6, 26 + 18.8.1203 - 28.1.1204 = 0, 5, 11 = 10, 0, 7)

67. Alexios III (66'nın kardeşi)(ölm.1212)(8.4.1195 - 18.8.1203 = 8, 4, 10)

67a. Alexios IV (66'nın oğlu)(18.8.1203 - 28.1.1204 = 0,5, 11)

67b. Nikolaos Kanabos (25.1.1204 - 28.1.1204 = 0, 0, 3)

68. Alexios V Dukas Murzuphlos (ölm.1205)(28.1.1204 - 13.4.1204 = 0, 2, 16)

69. Konstantinos XI (13.4.1204 - 5.1204 = 0, 1)

70. Theodoros I Laskaris (69'un kardeşi)(5.1204 - 1.1222 = 17, 8)

71. İoannes III Dukas-Vatatzes (70'in dâmâdı ve 68'in oğlu)(1193 - 1254 = 61) (1.1222 - 30.10.1254 = 32, 9)

72. Theodoros II (71'in oğlu)(1221-1258 = 37) (basileios 1241 - 1254) (30.10.1254 - 8.1258 = 3, 10)

73. İoannes IV(72'nin oğlu)(1250 - 1261 = 11)(8.1258 - 1.12.1258 = 0, 4)

74. Mikhail VIII Andronikos Paleologos (67'nin kızının kızının oğlu)(1234-1282 =48)(1.12.1258 - 11.12.1282 = 22, 0, 11)

75. Andronikos II "Eski, İhtiyar" (74'ün oğlu)(1258 - 13.2.1332 = 74) (basileios 9.1261)(11.12.1282 - 24.5.1328 = 45, 5, 14)

75a. Mikhail IX Andronikos (75'in oğlu)(1282 - 1320 = 38)(21.5.1295 - 12.10.1320 = 25, 4, 22)

76. Andronikos III "Genç" (1296 - 1341 = 45)(basileios 6.1321)(75a'nın oğlu) (24.5.1328 - 15.6.1341 = 13, 0, 21)

77. İoannes V(76'nın oğlu)(11.1331 - 1391 = 59)(15.6.1341 -4.1354 = 13, 10 + 1.1355 - 12.8.1376 = 21, 7 + 1.7.1379 - 16.2.1391 = 11, 7, 16 = 47, 0, 16)

78. İoannes VI Kantakuzinos (77'nin kayın-pederi)(1292?-15.6.1383=91?)(ortak-imp. 26.10.1341-4.1354 = 12,6)(4.1354-1.1355 = 0, 9)

79. Andronikos IV(77'nin oğlu)(1348 - 6.1385 = 37)(basileios 1369)(12.8.1376 - 1.7.1379 = 2, 10, 20)

79a. İoannes VII(79'un oğlu)(1362-1412=50)(14.4.1390 - 17.9.1390 = 0,5,3 + 9.12.1399 - 13.9.1402 = 2, 9, 5 = 3, 2, 8)

80. Manuel II (77'nin oğlu)(1350 - 1425 = 75)(basileios 25.9.1373 - 1376 = 3) (16.2.1391 - 21.7.1425 = 34, 5, 3)

81. İoannes VIII(80'in oğlu)(1392 - 6.1.1449 = 57)(basileios 19.1.1421) (21.7.1425 - 31.10.1448 = 23, 3, 11)

82. Konstantin XII Dragases (80'in oğlu)(1405 - 1453 = 48)(31.10.1448 - 29.5.1453 = 4, 6, 29)

İstanbul Latin İmparatorları (13.4.1204 - 25.7.1261 = 57, 3, 12)

1. Baudouin I (1171 - 1205 = 34)(13.4.1204 - 14.4.1205 = 1, 0, 1)
2. Henri I d'Angre (1174 - 1216 = 42)(1'in kardeşi)(14.4.1205 - 1216 = 11)
3. Pierre I de Courtenay (4'ün zevci)(1216 - 1217 = 1)
4. İmparatoriçe Yolande (1 ve 2'nin kızkardeşi, 3'ün zevcesi)(1217 - 1219 = 2)
5. Robert I(3 ile 4'ün oğlu)(1219 - 1228 = 9)
6. Baudouin II (5'in oğlu)(1217-1273 = 56)(1228 - 25.7.1261 = 33)

6a.Jean de Brienne, Kudüs kralı(6'nın kayın-pederi)(1148-1237=89)(1231-1237= 6)

İst. Latin İmparatoru titrini taşıyanlar:

1. Baudouin II(no.6)(1261 - 1273 = 12)
2. Philippe I(1'in oğlu)(1273 - 1283 = 10)
3. Catherine I (2'nin kızı)(1274?-1307 = 33?)(1283 - 1307 = 24: imparatoriçe)
4. Catherine II(3'ün kızı)(1301-1346 =45)(1307-1346 = 39 imparatoriçe)

4a. Philippe IV le Bel (4'ün zevci)(1313 - 1331 = 18)

5. Robert de Tarente (4 ile 4a'nın oğlu)(1346 - 1364 = 18)
6. Philippe d'Anjou-Tarente (5'in kardeşi)(1364 - 1373 = 9)
7. Jacques des Beaux (6'nın kızkardeşinin oğlu)(1373 - 1383 = 10)
8. Louis I d'Anjou (1383 - 1384 = 1)
9. Louis II d'Anjou (1384 - 1387 = 3)

Pantos veyâ Trabzon İmparatorları
(13.4.1204- 15.8.1461 = 257, 4, 2)

1. Alexios I Komnenos (65'in torunu)(1182-1222 = 40)(13.4.1204 - 20.2.1222 = 17, 10, 7)

1a. David I (1'in kardeşi)(4.1204-1214 = 10)

2. Andronikos I Gidos (1'in oğlu)(20.2.1222 = 1235 = 13)
3. İoannes I Axukhos (1'in oğlu)(1235 - 1238 = 3)
4. Manuel I (3'ün oğlu)(1238 - 3. 1263 = 25)
5. Andronikos II (4'ün oğlu)(3.1263 - 4.3.1267 = 4, 0)
6. Yorgios I (5'in oğlu)(4.3.1267 - 6.1280 = 13, 3)
7. İoannes II (4'ün oğlu)(6.1280 - 16.8.1297 = 17, 2)
8. Aleios II (7'nin oğlu)(1264 - 1330 = 66)(16.8.1297 - 3.5. 1330 = 32, 8, 18)
9. Andronikos III (8'in oğlu)(3.5.1330 - 8.1.1332 = 1, 8, 6)
10. Manuel II (8'in oğlu)(1324 - 1333 = 9)(8.1.1332 - 22.9.1332 = 0, 8, 15)
11. Basileios I (9'un babası)(22.9.1332 - 6.4.1340 = 7, 6, 14)
12. Eirene Paleologina (11'in zevcesi imparatoriçe)(6.4.1340 - 17.7.1341 = 1, 3, 11)
13. Anna (8'in kızı imparatoriçe)(17.7.1341 - 30.7.1341 = 0, 0, 13 + 3.8.1341 - 4.9.1342 = 1, 1, 2 = 1, 1, 15)

14. Mikhael I (11'in oğlu)(30.7.1341 - 7.8.1341 = 0, 0, 8 + 3.5.1344 - 13.12.1349 = 5, 7, 11 = 5, 7, 19)

15. İoannes III (14'ün oğlu)(4.9.1342 - 3.5.1344 = 1, 6, 29)(ölm. Ist. 362)

16. Alexios III (11'in oğlu)(1338 - 1390 = 52)(13.12.1349 - 20.3.1390 = 40, 3, 8)

17. Manuel III (16'nın oğlu)(1365 - 1412 =47)(20.3.1390 - 5.3.1412 = 21,11,16)

18. Alexios IV (17'nin oğlu)(5.3.1412 - 10.1429 = 17, 5)

19. Kalo (=Güzel) İoannes IV (18'in oğlu)(10.1429 - 1458 = 29)

20. David II (18'in oğlu)(ölm.1.11.1463)(1458 - 15.8.1461 = 3)

20a. Alexios V (19'un oğlu)(1454 - 1470 = 16)(1458 'de kısa müddet)

Mora Despotları (1348 - 1460 (31.5.) = 122)

Mikhail Kantakuzenos (78'in babası)(-1316)

1. Manuel (78'in oğlu)(1348 - 1380 = 32)

2. Mattheos (1'in kardeşi)(1380 - 1383 = 3)

3. Demetrios I (2'nin oğlu)(1383)

4. Theodoros I (75-A'nın torunu) (1383 - 1407 = 24)

5. Theodoros II (4'ün oğlu)(1407 - 1432 = 25)

6. Theodoros III (5'in yeğeni)(1432 - 1443 = 11)

7. Konstantinos XII Dragases (no.82, son Bizans imp.u)(1443 - 31.10.1448 = 5)

8. Demetrios II (6'nın kardeşi)(1407?-1471 = 64?)(31.10.1448-1460 = 11, Patras)

9. Thomas (6'nın kardeşi)(1409?-12.5.1465 = 56?)(1432 - 1460 = 28, Mistra)

Epir Despotları (1204 - 1358 = 154)

1. Mikhail I Angelos (66'ın amcası)(1204 - 1214 = 10)

2. Theodoros (1'in yeğeni)(1214 - 1224 = 10)(ölm. 1246)

3. Manuel (2'nin kardeşi)(ölm. 1241)(1224 - 1238 = 14)

4. Mikhail II (1'in oğlu)(1238 - 1271 = 33)

5. Nikophoros I(4'ün oğlu)(1271 - 1296 = 21)

5a. İoannes I (5'in kardeşi)(Neopatras dukası 1271-1295 = 24)(Oğlu Konstantinos 1295-1303 ve bunun oğlu İoannes II 1303-1328, Neopatras = Tesalya despotları)

6. Thomas (5'in oğlu)(1296 - 1318 = 22)

7. İoannes II(5'in oğlu)(1318 - 1328 = 10)

8. Nikephoros II(7'nin oğlu)(1328 - 1358 = 30)

Selânik'te İmparator ve Despotlar (12.1224 - 12. 1246 = 22)

1. Theodoros (Epir no.2) Angelos (ölm. 1246)(12.1224-1230 = 6, imp.)

2. Manuel (Epir no.3) Angelos (ölm. 1241)(1230 - 1238 = 8, imp.)

3. İoannes (1'in oğlu)(1238 - 1244 = 6, despot)

4. Demetrios (1'in oğlu)(1244 - 12.1246 = 2, despot)

II

DEVLET ve HÂNEDÂNLAR

Devletin Umûmî Yapısı ve Târîh İçindeki Yeri

Bizans, Roma'nın bütün zaaflarına vâris olarak Avrupa kıt'asında imparatorluk fikrini ve yapısını devâm ettirdi. Roma'nın en büyük zaafı, devamlı, tek, fâtih bir imparatorluk hânedânına sâhib bulunmaması idi. En çok iki üç imparator aynı âileden geliyor, sonra bunlardan biri kudretli bir generali mânevî oğlu ve halefi îlân ediyor, bunu yapmıya mecbur kalıyordu. Bu bünyede bir devletin o derecede muazzam sınırlar ve kudretle asırlarca devâm edebilmesi bile târîhin mûcizelerinden biridir. Zîrâ zirvede iktidar tâyîn edilmiş değildi. Âdetâ tanrı olmalarına rağmen imparatorluk devrinde bile cumhûriyet rejimi yürürlükte idi. Ama devletin başı, Senato'nun ve senatörlerin hür irâdesiyle seçilmiyordu. Ordu ve orduda oluşan cuntalar, generallerini tahta çıkarmak için yarışıyorlardı. Senato, gittikce nüfuz ve ehemmiyetini kaybetmiş, şekilden ibâret hâle gelmiş, bir soylular meclisi hâlinde, devleti yönetmiyor, yasa yapıyordu.

Bir imparator seçilse ve hayâtının sonuna kadar mutlak yetkilerle hükümdarlık edebilseydi, o da bir şeydi. Ancak çoğu bir askerî ayaklanma ile hayâtını kaybediyor veyâ saray entrikaları içinde zehirleniyor, hançer yiyordu. Soyluluğun ve tahtın kadın kanı yoluyle de geçebildiğinin kabûl edilmesi, dîğer bir çok büyük zaaf unsuru idi. Kadınlar gittikce cihan devleti yönetiminde ağır basıyorlardı. Bir imparatoriçe veyâ prensesle evlenen, zorla evlenen, âşıkı olabilen, ilgisini çekebilen general, imparator olabiliyordu. Âşıkı generali tahta oturtmak için imparatoriçe, kocası imparatoru zehirliyor, saray muhâfızlarına öldürtebiliyordu.

Bu ortamda bile tek bir imparator olsa gene bir şeydi. Fakat bu da asla te'mîn edilemedi. Roma Cumhûriyeti'nin menşeinde, devleti bir yıl için seçilen iki (2) konsül'ün yönetmesi esâsı yatıyordu. Onun için devlet, birden fazla imparatoru tahtta ve çok def'a aynı sarayın iki ayrı dâiresinde görmekle şaşırmıyordu. İmparator, daha tahtta iken oğluna, mânevî oğluna veyâ ordunun kudretli generallerinden birine, kendi taşıdığı augustus (büyük imparator) unvânını verebiliyor, bir, iki, bâzan daha çok kişiye de sezar (küçük imparator) unvânını veriyordu. Aynı anda Roma'da, Istanbul'da (Bizans şehri), Britanya veyâ Galya'da veyâ başka ülkelerde bir çok augustus ve sezar ortaya çıkıyordu. Bunların bir tânesi, Roma'da ve III. asır sonların îtibâren Istanbul'da oturanı, büyük augustus olarak en büyük hükümdar sayılıyordu. Nihâyet Diocletianus bu duruma meşrûiyet vererek resmen iki augustus ve bunların muâvin veyâ velîahdleri makaamında iki sezar olacağını kaanûna bağladı ve devletin Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmasını, tek imparatorluk tâcının Doğu ve Batı olarak bölünmesini yasalaştırmış oldu.

Devlet başkanlığı sisteminin kesin kaaidelere bağlanmamış bir cihan devletinin çökmemesi, hattâ ayrışmamasının başlıca sebebi, imperium fikridir. Bu fikir, Roma'yı Roma yapmış ve müstakbel Avrupa düzenini de hazırlamıştır. Kişi olarak bir çok imparator olabilirdi, fakat Roma telakkıysine göre imparatorluk tâcı tek'ti, tek devlet vardı, o da Roma idi. Roma olmıyan devletler de vardı ama, bunlar barbar (yabancı), Pax Romana'ya aykırı, hiç olmazsa Pax Romana dışında, şübhesiz sosyal bakımdan -tabîî Roma zihniyetine göre- geri, ancak Roma'nın muvâfakati olmaksızın hiç bir dünyâ ölçüsünde hareket geçemiyen varlıklardı. Böyle düşünen devletlere târihte "cihan devleti" diyoruz.

Osmanlı sisteminde tek pâdişâh fikrinin ne sağlam ve amansız esaslara bağlandığı hatırlandığı an, Roma monarşisinin ilkelliği ortaya çıkar. Kaldı ki Roma'da imparator bizzât tanrı idi ama, zâten tanrılık da onun zaafından ileri geliyordu, gerçek zaafını örtebilmek için îcâd edilmişti.

Bizans = Roma imparatorluk rejimi fikri + Hristiyanlık + Grek kültürü şeklinde ifâde edilebilir. Imperium Romanum, Doğu'ya kayarak ve Hristiyan'laşarak, Bizans hâlinde devâm etdi. Bizans, Bizanslılar'ın kendileri hakkında kullanmadıkları, modern târihçilerin kullandığı bir kelimedir. Onlar kendilerine Romalı demişler, Osmanlı da bunu Rûmî olarak tercüme etmişdir. Roma'nın Arz üzerinde (Orbis) tek imparatorluk fikrine Bizans, Oikumene terimiyle halef oldu. Hiç olmazsa bütün Hristiyan ülkeleri içine alan bu terim, zamanla fiilî olmaktan çıkdı.

395 yılında Devlet, Doğu ve Batı olarak artık kesin şekilde ikiye ayrıldı. Doğu (Bizans) imparatoru daha kıdemli sayılıyordu, zâten Büyük Theodosius büyük oğluna Doğu'yu, küçük oğluna Batı'yı vermişti. Bir asırdan beri de devletin merkezi Roma'dan çok Bizans idi. Büyük Konstantin, şehri çok genişleterek, Roma'nın yerine geçirmek niyetini açığa vurmuştu. 81 yıl müddetle biri Roma veyâ Ravenna'da ve diğeri Istanbul'da olmak üzere iki imparator ve iki imparatorluk yanyana yaşadı. 476 yılında Batı imparatorluğu çöktü. Doğu (Bizans) imparatoru, tek Roma imparatoru olarak kaldı. 800 yılına kadar. 324 yıl Bizans imparatorları, tek imparator olarak kaldıktan sonra 800 yılında Frank kralı Charlemagne, kendini Batı Roma imparatoru îlân etti ve bu târihten îtibâren Batı'da (ekseriyâ Almanya'da) ve Doğu'da (Istanbul'da) iki Roma imparatoru bulundu. Bu sistem, 1453'te Bizans'ın düşmesine kadar devâm etti. Hiç bir Hıristiyan kral, kendini üçüncü imparator olarak îlân etmiye cesâret edemedi. 476'da Batı Roma'yı yıkan kral Odovakar, Bizans imparatorunu metbû tanıdı.

Batı Roma imparatorluğunun 476 yılında düşmesi Orta Çağ'ın başlangıcı ve Doğu Roma (Bizans) imparatorluğunun 1453 yılında düşmesi de Orta Çağ'ın sonu sayılır. Bizans İmparatorluğu, tam 1.058 yıl, 4 ay ve 13 gün mevcud bulunmuştur. Bunun ilk 81 yıllık müddeti, İlk Çağ'ın son 81 yılına isâbet eder. Zîrâ Gerçekte Orta Çağ, 476'dan 1453'e kadar 981 yıldır. Bâzı târihçiler İlk Çağ'ın sonu ve Orta Çağ'ın başı olarak 476 yerine Roma imparatorluğunun ikiye ayrıldığı 395 yılını da teklîf etmişlerdir. Bu târihler, Avrupa târîhinin oluşmasında gerçekten dönüm noktalarıdır. Ancak dünyâ, hattâ Akdeniz medeniyetleri toplumu için aynı çizgilerde bir ayırım oluşturmazlar. Bununla berâber, târîhi daha iyi inceliyebilmek ve sistemleyip dönemlere ayırabilmek için bu yılların kabûlü, faydalıdır ve kolaylık sağlamıştır, sağlıyacaktır.

Batı Roma imparatorluğunun Hıristiyan olarak hayâtı, son bir buçuk asrından ibârettir. Doğu Roma (Bizans) imparatorluğu ise hayâtına Hıristiyan olarak başlamış, öyle bitirmiştir, paganlık, putperestlik dönemi yoktur.

Bizans, koyu Hıristiyan bir devlettir. Hıristiyan dîninin üç büyük mezhebinden biri olan Ortodoks mezhebinin oluşması ve ayakta durabilmesi, Bizans'ın eseridir. Bu mezhebin başı, Istanbul Patriki'dir, "Ortodoks Cihan Patriki" denmiştir, hâlâ Istanbul'da en büyük Ortodoks patriki olarak devâm ediyor. İskenderiyye, Kudüs, Antakya ve XVI. asrın son yıllarından îtibâren Moskova'da da Ortodoks patrikler varsa da bunlar, Istanbul Patriki'ni en büyük patrik tanımışlardır. Ancak patrik, İslâm'daki halîfe değildir, zîrâ devleti ve toprağı yoktur, hükümdar değildir. Katolik mezhebinin başı olan Papa da değildir. Zîrâ Papa aynı zamanda hükümdar, ülke ve devlet sâhibidir ve hiç bir hükümdâra tâbî değildir. Istanbul Patriki, Bizans imparatorunun himâyesinde bir din görevlisidir. Halîfe'den fazla şeyhulislâm'a benzetilebilir. Ortodoks mezhebinin gerçek başı Bizans imparatorudur. Nitekim 1453'te Fâtih Sultân Mehmed, kendini hem Roma imparatoru, hem de Patrik'in hâmîsi sıfatıyle Dünyâ Ortodoksları'nın başı îlân etmiştir.

Bizans'ın büyük zaafı da, bir imparatorluk hânedânından mahrûmiyetidir. En şanslı imparatorların hânedânları, kendilerinden bir müddet sonra sönmüştür. Her hânedân, hattâ imparator değişikliği, ekseriyâ çok kanlı olaylarla mümkin olabilmiştir. İmparatoriçeler saltanatı, Batı Roma'dakinden fazladır. Batı Roma'da hükümran imparatoriçe (empératrice régnante) görülmediği hâlde, Bizans'ta bizzât tahta çıkan bir çok imparatoriçe vardır. Düşen imparatorlara ve âilelerine yapılan muâmele, imparatorluk tahtının kutsallığı bizzât inkâr edilir mâhiyette ağır olmuş, hal' edilen imparatorlar hadım edilmiş, gözleri oyulmuş, organları kesilmiş, hücrelere atılmış, yerlerde, meydanlarda sürüklenmiştir. Hânedân mes'elesinin vârisi bulunduğu Roma'daki gibi halledilmemesi ve orduyu, daha doğrusu orduda oluşan bir cuntayı veyâ saray muhâfızlarını yâhûd haremdeki harem ağalarını ve saray kadınlarını elde edebilen, iknâ edebilen, yanına alabilen, kendini beğendirenin imparator olabilmesi, Bizans'ın en büyük zaafını teşkîl etmiştir.

Roma imparatoru, gerçekte Avrupa kıt'asının ve Hıristiyan dîninin imparatoru, en büyük hükümdârıdır. Resmen ve hukukan böyledir ve buna Avrupa'da hiç bir hükümdar da böyle değildir diyememektedir. Zîrâ bizzât bu hükümdarların tahtları bu esâs üzerinde kurulmuş, devletleri Roma sisteminden çıkmıştır. Bununla berâber bu durum gittikce nazarîleşmiye başlar. Bu hâl de Bizans'ın durumunu, hiç değilse tekelini sarsar. Şüphesiz Bizans, Selçuklular'ın Anadolu'da Türkiye devletini kurmalarına, hattâ 1204 Dördüncü Haçlı Seferi'ne kadar, Avrupa'nın en kudretli devletidir. 1204'e kadar en

kudretli, en medenî, en büyük Hıristiyan devletidir. Emevî ve Selçuklu hareketleri başta olmak üzere, Asya'dan gelen istîlâ hareketlerine mûcizeye benzer şekilde karşı koyabilmiş ve varlığını devâm ettirebilmiştir. Avrupa tarafından da Attila başta olmak üzere nice istîlâya karşı koymuştur. Istanbul sûrları Arab, Türk muhâsaraları altında pek çok def'a sallanmış, fakat 1453'e kadar aslaa açılmamış, yarılmamış, çökmemiştir.

Büyük Konstantin devrinde 300.000'e varan İstanbul'un nüfûsu, VI. asırda, milyonu geçmiş, dünyânın en büyük şehri olmuştur. İslâm'ın az sonraki zuhûrundan sonra dünyânın en büyük şehri durumunu kaybetmişse de, 1204'e kadar milyonluk nüfûsunu muhâfaza ederek Avrupa Hıristiyan şehirlerine meydan okumuştur. Zîrâ bu târîhe kadar Avrupa'da nüfûsu yüz bini bulan Hıristiyan şehri bir kaç beldeden ibâret olup, hiç biri asla yarım milyon nüfûsa erişememiştir. Bugün Avrupa'nın ayakta duran en eski yapısı olan Aya Sofya'sı, en büyük Hıristiyan mâbedi ile gözleri kamaştırmıştır. Bizans sarayının ihtişâmı, zenginliği, girift protokolü, Orta Çağ Avrupa hükümdarlarının asla erişemediği bir çizgide devâm edip gitmiştir.

Bizans imparatorluğu kurulduğu zaman resmî dil Latince idi. VI. asırda Justinyen bile Roma hukukunu bu dilde tedvîn ettirmiştir. Ancak VI. asırdan sonra Gerekce (Yunanca) gittikce ağır basmaya başlamış ve Latince artık silinmiş, ölü bir dil hâline gelmiştir. Yukarıda verilen Bizans imparatorlarının adları Yunanca sistemiyle yazılmıştır. Gerçekte ilk asırlarda bu isimler Latince olarak kullanılmışlardır. Ancak biz, Arkadios'tan îtibâren Yunanca imlâ ile verdik ki, bu imparatorun kullandığı gerçek imlâ Latince ve Arcadius şeklindedir. Bu sûretle Latin devlet fikrini ve hukuukunu muhâfaza ve idâme eden Bizans, dil, hattâ kültür bakımından Yunanlı'laşmıştır. Bunun sebebi, hükmettiği ülkelerde Latince'nin az zamanda ölü dil hâline gelmesi ve bu ülkelerde en çok Yunanca'nın konuşulması veyâ kültür dili olarak en geçerli dil (lingua franca) bulunmasıdır.

Bizans'ın, Avrupa'dan kopmasının dîğer bir sebebi, Ortodoks mezhebidir. Önceleri Katolik-Ortodoks ayırımı yoktu ve ayırım, Batı Hıristiyanları'nın -sonradan "papa" denilen- Roma Patriki'ni, Doğu Hıristiyanları'nın ise Istanbul Patriki'ni baş tanımalarından ibâretti. Bugün de iki mezheb biribirinden çok uzak değildir. Aralarında, XVI. asrın başında ve Bizans'ın yıkılmasından 65 yıl sonra ortaya çıkan Protestan mezhebleri ile olan derin ayrılığa benzer bir îtikad ve sistem ayrılması yoktur.

Ancak Roma'da Papa'nın gittikce güçlenmesi ve kendini Hıristiyan dîninin mutlak başı görmek istemesi, Istanbul'da Bizans imparatorunun ise kendi sınırları dışındaki, kendi hükmü altında bulunmıyan bir rûhânîyi, imparatorluğunu dayadığı dînin başı kabûl edememesi, ayrılığı kesinleştirdi. Istanbul Cihan Patriki, ancak İmparator'un tasdîkı ile rûhânî tahtına oturabilirdi, imparatorun istemediği rûhânînin patrik olması mümkin değildi. İmparator ise, Roma'daki papa'ya bu şekilde hükmünü geçiremiyor, o, kardinaller tarafından, kendi aralarından seçiliyordu. II. Konstatin (641-668), 5 yıl (663-668) İtalya'da Ravenna'da oturup Bizans imparatorluğunu yönetti. Papa Konstantin, 710 yılında Istanbul'a gelip II. Jüstinyen'e (685-711) saygılarını sundu. Fakat Katolik-Ortodoks ayrılmasını önlemek mümkin olmadı. 800'de Frank kralı Charlemagne'ın kendini Batı Roma imparatoru îlân etmesi ve Papa'yı himâyesi altına alınası ayrılığı arttırdı. Nihâyet 863 yılında iki mezheb, nihâî olarak biribirlerinden ayrıldıklarını resmen îlân ettiler. Hıristiyanlık ikiye bölündü.

Ancak Ortodoks Kilisesi de kendi içinde huzurlu değildi. İslâm dîninin zuhûru ve 630 yılından îtibâren Bizans sınırlarını zorlaması, Istanbul sûrlarına kadar erişmesi, Bizans'ın siyâsî bünyesinde olduğu kadar, îman ve îtikad sisteminde de te'sirler yaptı. İslâm'ın tasvîr'e karşı olması ve ibâdette tasvîr'i putperestlik, müşriklik unsuru ve Allah'ın birliğine isyan telâkkıysı, Bizans'a te'sîr etti. "İkonoklast" denen akım başladı. "Tasvîr kırıcılık", "put kırıcılık" demektir. Bu inanış sâhibleri, Ortodoks kiliselerini dolduran ikona'ları, tasvîr'leri imhâ ettiler ve Cenâb-ı Hakk'ın resmi, hattâ timsâl ve senbolü yapılamıyacağını savundular. Gelenekci Ortodokslar buna şiddetle karşı koydular. Büyük mezheb harbleri oldu ve yüz binlerce kişi öldü. Sonunda tasvîrcilik galebe etti. Ancak başta III. Leon (711-740) ve oğlu V. Konstantin (740-775) gibi en kudretli imparatorlar, tasvîr kırıcı olarak, en az tasvîrcilik derecesinde taassub gösterdiler ve çok kan döktüler. Bizanslılar'ın tasvîrlere, ikona'lara hayranlığı önlenemedi ve zamânımıza kadar devâm etti. Ancak XVI. asırda ortaya çıkan Protestanlık, tasvirlere ibâdeti ve kiliselere tasvîr konmasını kesin şekilde yasakladı. Katolikler'le Ortodokslar ise, tasvîrciliklerine devâm ettiler.

Eski Türkler'de de çok görülen ve Osmanoğulları'nın kesin şekilde önlemiye muvaffak olarak cihan devleti kurdukları çifte hükümdarlık müessesesi, Batı Roma'daki derecesinde olmamakla berâber, Bizans'ta da görülür. Aynı zamanda iki imparatorun tahta çıkarıldığı dönemler az değildir ve bunlardan biri, birinci hükümdar sayılmakla berâber, nazarî hukukta ve protokolde ikisine de eşit muâmele yapılmıştır. Batı Roma'nın "august" unvânı VIII. asırda artık Latince öğrenmeyi bırakan Bizans imparatorlarınca Yunanca "basileios"a çevrildi (augusta=vasilevna=imparatoriçe). Bizans tahtının çifte imparatorlukla idâre edildiği dönemlerdeki ikinci basileios'lar, yukarıdaki listemizde rakamlardan sonra gelen harflerle (a, b, c) işâret edilmişlerdir. Sonradan birinci basileios olanlara bu harf konmamakla berâber, ortak imparator bulundukları târihler de, asıl imparator olduklarını gösteren son târihlerden önce işâret edilmiştir. İmparatorlar, çocuklarına, kudretli generallerine yalnız unvân olarak "basileios" sanını da vermişlerdir, bunlar ve unvânı aldıkları ve taşıdıkları yıllar da yukarıdaki listemizde eksiksiz olarak gösterildi. Bunun altında "sezar" imparatorluk titri de verilmiştir. Basileios olamıyan sezarlar yukarıdaki listemize alınmamıştır, fakat aşağıda hânedânlara âid detay kısmında bunlar gösterilmiştir. Sezar unvânı taşımıyan prenslere sâdece "prinkipis" denmiştir.

Daha Büyük Konstantin'den başlıyarak XI. asra kadar Bizans imparatorları, Istanbul'da Azîz Havârîler Kilisesi'ne gömülmüşlerdir.

Çifte imparatorluk müessesesinin, basileios ve sezar unvanlarının Batı Roma'daki kadar yaygın ve mebzûl olmamasının bir sebebi, Bizans imparatorluğunun -aşağıda işâret edilecek- sınırlarının, Roma'daki derecesinde geniş olmaması, Jüstinyen devri dışında bütün Akdeniz havzasına hâkim olamamasıdır. Diğer bir sebeb olarak, Bizans hânedânlarının, Roma hânedânlarına nisbetle daha istikrarlı bulunmaları, daha uzunca müddet devâm edebilmeleri gösterilebilir.

İmparatorluğun Sınırları, Eyâletleri, Mülkî Bölünüşü ve Yönetimi

Bizans imparatorluğunun eyâlet sistemi, Roma'daki gibidir, ondan alınmış ve devâm ettirilmiştir. Tabîatiyle bin yıl içinde eyâlet sayısı ve sınırlarında pek çok değişiklik olmuştur. Burada bin yılın bir târîhî coğrafya hulâsası vermek mevzuumuzu taşırır. Ancak karakteristik bâzı dönemler ve çizgiler ele alınacaktır.

395 yılında Büyük Theodosius'un ölümüyle Roma cihan devleti Batı ve Doğu olarak ikiye ayrıldığı zaman, daha nüfuslu, medenî ve zengin ülkeler, Doğu (Bizans) imparatorluğunun payına isâbet etti.

Resmî adı Roma İmparatorluğu olan, halkın, başkentine nisbetle daha çok "Bizans İmparatorluğu" dediği devletin taht şehri Istanbul'un dünyânın en imtiyazlı coğrafî mevkiinde bulunması, Bizans'a çok şey sağlamış ve uzun ömrünün sebeblerinden birini teşkîl etmiştir. Bu şehir, dünyânın en müstahkem sûrları ve tabyalarıyle çevrilmişti. Halic'le Marmara arasındaki üçgen içinde kara ve deniz sûrları ile çevrilen mahal, şehrin nüvesiydi, şehir, Halic'in ötesinde (kuzey-doğusunda) yayılıyor, hattâ Boğaz'ı atlıyarak Üsküdar ve Kadıköy'le Asya'ya, nihâyet Boğaz'ın iki tarafındaki kasaba ve köylerle banliyöler teşkîl ederek genişliyordu.

Istanbul şehrinin kurulması, Bizans ve Roma çağlarından çok öncedir. M.Ö. 3000 yıllarında Kadıköyü'nde insanların yaşadığı çıkarılan iskeletlerden anlaşılmıştır. Asıl Istanbul şehrini teşkîl eden üçgene ise önce Traklar yerleşmiş, karşıdaki Kadıköyü'ne Fenikeliler iskele kurmuşlardır. Yunanlılar M.Ö. 658 yılında Megara şehrinden Byzas'ın idâresinde gelerek Sarayburnu'nda iskele kurdular (Megara, Attika yarımadasının güneyinde, Korinthos Berzahı'nın kuzey-batı kıyısı yakınlarındadır). Byzas, iskeleye adını vermiş, zamanla mühim bir liman ve şehir teşekkül etmiştir. Yunan, İran, İskender, Makedonya, Roma hâkimiyeti altında Bizans şehri, muhtâriyetini muhâfaza etmiş, kendi kendini yöneten bir site hâlinde kalmış, ancak M.S. II. asırda Roma imparatorluğu, sitenin muhtâriyetine son vererek idâresine el koymuştur. 325 yılında Büyük Konstantin şehri yeniden inşâ ve tevsie başlıyarak 11 mayıs 330'da Aya Sofya'nın ilk şeklini de içine alan şehri, Roma imparatorluğunun taht şehri îlân etmiş, gelip yerleşmiş, buraya gömülmüş, şehir daha onun zamânında 200.000 nüfûsu aşmış, VI. asır ortalarında bir milyon nüfusla dünyânın en büyük şehri olmuştur. Büyük Theodosius, 19 Ocak 379'da Istanbul'da tahta otururak, Hıristiyan dînini, cihan devletin tek meşrû ve resmî dîni îlân etmiştir.

Bizans eyâletlerine "thema" demektedir. Başlarında, Roma'da olduğu gibi askerî umûmî vâlîler vardır. Osmanlı'nın eyâlet ve beylerbeyi sistemi de budur. Ancak Bizans, Anadolu'yu, Osmanlı'dan daha küçük eyâletlere ayırmıştır. Roma taksîmâtı olan eyâletler, yaklaşık Türk fethine, 1070'e kadar aşağı yukarı muhâfaza edilmiştir. Jüstinyen devrinde, VI. asır ortalarında Anadolu'daki Bizans eyâletleri şöyleydi:

Kuzey Anadolu'da Karadeniz sâhillerinde batıdan doğuya doğru Bithinia, Paphlagonya, Helespontos, Armenia I, Batı Anadolu'da Ege sâhillerinde kuzeyden güneye Hellespontos (II), Asia, Karia, Güney Anadolu'da Akdeniz sâhillerinde batıdan doğuya Lycia (Likya), Pamphylia, Isauria, Cilicia I, Cilicia II, Orta Anadolu'da batıdan doğuya Lydia, Pacatiana, Psidia, Phrigia, Armenia II, Armenia III, Armenia IV, Güney-doğu Anadolu'da batıdan doğuya Syria I, Euphratese, Osroene, Mesopotamia ve Kıbrıs adası.

Gene Jüstinyen'in ölümünden (565) -ki Hazret-i Peygamber'in doğumundan 5 yıl öncesidir- Anadolu dışında Bizans, şu eyâletlere ayrılıyordu: Afrika'da Akdeniz'in güney sâhilleri boyunca batıdan doğuya Africa, Libya Superior, Libya Inferior, bugünki Mısır'da Akdeniz boyunca doğuya doğru Egyptus I, Egyptus II, Augustamnica, Yukarı Mısır'da kuzeyden güneye Archadia, Thebais; Akdeniz'in doğu kıyıları boyunca güneyden kuzeye (Sînâ'dan Hatay'a doğru) Palestina III, Palestina I, Palestina II, Phoenice I, Syria

II ve bunların doğusunda denizle irtibatsız olarak kuzeyden güneye Phoenice II, Arabia I, Arabia II; Karadeniz'in doğusunda (Gürcistan) Iberia ve Lazique; İtalya'da Ravenna; Balkanlar'da Dalmatia, Frevalitana, Mesia I, Dardania, Dacia R., Dacia Int., Mesia II, Scytia, Tracia, Macedonia II (bunlar bugünki Yugoslavya ve Bulgaristan), Epirus II (Arnavudluk), Haemimontus (Doğu Takya), Europa (Istanbul ili), bugünki Yunanistan'da Rhodope (Batı Trakya), Macedonia I (Güney Makedonya), Thessalia (Tesalya), Epirus I (Epir), Achaia (Attika ve Mora), Creta (Girit), Insulae (Ege Adaları).

Jüstinyen'in ünlü serdârı Belisarios, 15.9.533'te Kartaca şehrine girmiş, son Vandal kralı Gelimer'i esîr ederek Vandal krallığını yıkmış, Gelimer'i esîr alarak Istanbul'a sevketmiş, sonra kendisine Ankara civârında bir mâlikâne verilmiştir. Bu sûretle 60 yıl müddetle Bizans'ın Africa eyâleti kurulmuştur (6.5.585-645). İtalya'da Ravenna ise tam 200 yıl Bizans idâresinde kalmıştır (552-752).

395'te Roma ikiye bölününce İllirya (Dalmaçya) dışında Balkanlar, Anadolu, Suriye ve Filistin, Mısır ve Libya, Bizans'ın payına isâbet etmişti. Jüstinyen, Batı imparatorluğunun bir çok mîrâsını da toparladı. İtalya'nın kuzey dışında tamâmını, Kuzey Afrika'yı, Güney İspanya'yı ele geçirdi. Bu ülkeler, 630'da başlıyan Müslüman Arab fütûhâtı ile, çeyrek asır içinde kaybedildi. Kuzey Afrika, Mısır, Suriye, Lübnan, Filistin, kesin şekilde Müslümanlar'a geçti. Anadolu'nun bir çok bölgesi, Girit ve Sicilya gibi ülkeler de uzun müddet, hattâ asırlarca Arab hâkimiyeti yaşadı. Güney-doğu Anadolu, Bizans'tan kesin şekilde koparılarak İslâm'laştı.

Selçuklu fethinin arifesinde, 1071'de Bizans imparatorluğu, Anadolu, Balkanlar, Güney İtalya, Karadeniz'in doğu sâhilleri ve Kırım'ı içine alan muazzam bir imparatorluktu. 1099'da Anadolu'yu kaybetmiş, elindeki topraklar bugünki Doğu Trakya, Yunanistan, Bulgaristan'dan ibâret kalmıştı. Ancak Haçlı seferleri ile kendini topladı ve kayıplarını telâfî etti. 1180'de Anadolu'nun bütün sâhillerini (Karadeniz, Akdeniz, derinlemesine Ege), Balkanlar'ı ve Güney İtalya'yı içine alıyordu. 1204'te Istanbul'un Latinler'ce istîlâsı ve şehrin bir milyon nüfustan mütevâzı' bir belde hâline düşmesi, imparatorun İznik'e çekilmesi ve Tranzon'da ikinci bir Bizans imparatorunun ortaya çıkması, Bizans'ı en kudretli Avrupa Hıristiyan devleti olmaktan çıkardı. XIII. asırda Türkiye, Anadolu'nun Bizans'ın elindeki toprakları için yeniden taarruza geçti ve XIV. asırda Bizans'ı Anadolu'dan hemen tamâmen attı.

Avrupa tarafından Gök Tanrı dîninden Türk kavimleri, sırasıyle Hunlar, Avarlar, Bulgarlar, Peçenekler, Istanbul'u zorladılarsa da alamadılar. Asya tarafından Anadolu'dan İranlılar (Partlar ve Sâsânîler) da Istanbul'u düşüremediler. Müslüman Arablar'ın 4 Istanbul muhâsarası da netîce vermedi (668-669'da Yezîd b.Mu'âviye, 674-681'de, 715-717'de Mesleme b. Abdi'l-'Azîz, 781'de Hârûnür'r-Reşîd). İlk 6 Osmanlı muhâsarası da netîcesiz kaldı (1391, 1395, 1397, 1400, 1412, 1422). 7. muhâsarada düştü (29 Mayıs 1453).

Selçuklu fethine takaddüm eden yıllarda, 1070'e doğru Bizans yönetimindeki Anadolu, 21 thema'ya ayrılmıştı. Yalnız bugünki Diyarbakır, Mardin, Siirt, Hakkâri, Bitlis bölgeleri Bizans sınırları dışındaydı, fakat Bizans'a harac veriyorlardı. Anadolu'daki 21 Bizans eyâleti (thema) şunlardı:

1. Anatolik Teması (merkezi Konya): Konya, Isparta, Burdur, Afyon, Kütahya çevresi; 2. Armenyak Teması (Amasya): Amasya, Samsun, Sinop, Çorum; 3. Trakezyen Teması (Efes): Aydın, Manisa, Uşak, Denizli; 4. Optimon Teması (İzmit):

Kocaeli, Sakarya; 5. Opsikyon Teması (İznik): Bursa, Eskişehir, Balıkesir, Çanakkale, Bilecik; 6. Bukkellaryen Teması (Ankara): Ankara, Bolu; 7. Paflagonya Teması (Çankırı): Çankırı, Kastamonu; 8. Khaldea Teması (Trabzon): Trabzon, Rize; 9. Mezopotamya Teması (Erzincan): Erzincan, Tunceli, Elazığ; 10. Koloneа Teması (Şebinkarahisar): Gümüşhane, Ordu, Giresun; 11. Sebast Teması (Sıvas): Sıvas, Tokat, Niğde, Yozgat, Kırşehir, Nevşehir; 12. Likandos Teması (Malatya): Malatya, Adıyaman; 13. Selekya Teması (Tarsus): Adana, İçel; 14. Kibyrreoteen Teması (Antalya): Antalya, Muğla; 15. Sami Teması (İzmir): İzmir, Midilli, Sakız, Sisam; 16. Kıbrıs Teması (Pafos); 17. Kharsian Teması (Kayseri): Kayseri; 18. Suriye Teması (Antakya): Hatay, Maraş, Antep, Urfa; 19.Vaspuragan Teması (Vustan): Bingöl, Muş,Van, Ağrı; 20. Ani Teması (Ani): Kars, Artvin; 21. İberya Teması (Tiflis): Gürcistan, Ermenistan tarafları.

1. Theodosios Hânedânı (17.1.395 - 26.1.457 = 62, 0, 10)

İmparator Büyük Theodosios (346-395=51, imp.379-395) ile Aelia Flaccilla (ölm.385)'nın büyük oğulları Arkadios (Lat.Arcadius), babasının ölümüyle, 18 yaşında, Doğu Roma imparatoru oldu. Hânedân İspanyalı Latin'dir. 423'e kadar aynı hânedân imparatorları, Batı Roma'da da tahta çıkmışlardır. Arkadios, Theodosius'un (babasının) generallerinden Frank kontu Bauto'nun kızı Eudoxia (379?-404=25?, izd.395, izd.müd.9) ile evlenmiş, Pulcheria (aş.bk.), II. Theodosios (aş.bk.), Flaucilla (ölm.431), Pulcheria (II), Arcadia, Marina adlı kızları ile bir oğlu olmuştur.

Aelia Pulcheria (399-453=54), sonradan kanonize edilmiştir (sainte=azîze sayılmıştır). 39 yıl boyunca nâibe olarak (414-453) kardeşinin nâmına Bizans'ı yönetmiş, kardeşi ölünce kocasını tahta çıkarmış, 3 yıl imparatoriçelikten sonra ölmüştür. =Markianos (Lat.Marcianus) (no.3) (391-457=66), izd.450, yş.51, izd. müd.3. Bu sûretle 51 yaşına kadar evlenmiyen Pulcheria (Yun.Pulkeria), tahta çıkardığı generalle, imparatoriçe olmak için evlenmiştir. Markianos'un ilk zevcesinden olan kızı Flavia Euphemia, Batı imparatoru (465-472) Arthemius'la evlenerek, Batı Roma'da son augusta (imparatoriçe) oldu.

"Genç" denen II. Theodosios (Lat.Thedosius) (no.2), 7 yaşında tahta geçti. 402'de 1 yaşında iken kendisine augustus unvânı verilmişti. İlk 6 yılında (408-414) Arthemius'un niyâbetinde kaldı. Sonraki 39 yılını da ablasının niyâbeti altında geçirdi. =Aelia Eudoxia (filozof Leontios'un kızı) (401?-460=59?), izd.421, yş.20, talâq 441, izd.müd. 20, yş.40, şâire. Bu izdivaçtan: Licinia Eudoxia (II) (doğ.422). Velîahd prenses ol.doğdu, fakat 437'de 15 yaşında Batı Roma imparatoru III. Valentinianus (419-454=35, imp. 423-454=32) ile evlenip Batı Roma'da augusta oldu. 455 yılında çok kısa müddet için de İmp. (455) Maximus'la evledi. İlk izdivâcı 17 yıl sürdü, 32 yaşında dul kaldı. III. Valentinianus'tan olan çocukları için Roma bahsine bk.

2. Isauria Hânedânı (26.1.457 - 10.7.518 = 61, 5,15)

I. Leon (Lat.Leo) ile (no.4) başlıyan bu hânedân Isauria'lı ve Trak asıllıdır. Patrik tar. tâc giydiren ilk Bizans imparatorudur. =Aelia Verina (ölm.484) (imparatoriçe 457-474=17) (kardeşi gen. Basiliskos). Oğulları Longinus, 27 yıldır velîahd makaamında bulunduğu hâlde tahta çıkamadı. Leon'la Verina'nın 3 de kızları oldu: Küçükleri Leontina, Batı İmparatoru Athemius'un bir oğlu ile evlendi. Diğer prenses Aspar adlı ve Alan asıllı saray nâzırının oğlu Caesar Patrikios'la evlenip 471'de boşandı, Aspar ve

oğlu Ardabur öldürüldü. Ariadne (450?-515=65?) ise 467'de Zenon (6) ile evlendi (asıl adı Tarasikodissa). İşte bu Zenon, kayınpederi I. Leon ölünce imparator oldu. Alan asıllıdır (Türk-Ârî karışımı bir Kuzey Kafkasya ırkı). Kayın-pederinin son aylarında 474 yılı içinde nâib olmuştu. 2 yıl geçmeden tahttan indirildi, İmparatoriçe Verina'nın kardeşi Basiliskos (7) tahta çıkarıldı. Fakat 2 yıl geçmeden Zenon tekrâr imparator oldu (Basiliskos, öldürüldü). I. Zenon (Lat.Zeno) ölünce, İmparatoriçe (474-475 + 476-491 + 491-515= 29) Ariadne, Anastasios (8) ile evlenip tahta çıkardı. Ariadne 41 ve I. Anastasios, 60 yaşlarında idiler. Bu imparator, Epirli Yunanlı'dır. Yunan ırkından ilk imparator da budur. Kardeşinin oğulları olan 2 yeğen, 532'de öldürüldü ki, büyükleri Hypatios (9-A), bir müddet tahta çıkmıştır.

I. Zenon'dan önce II. Leon'un (5) bir yıl sürmeyen kısa imparatorluğu vardır. 473'te sezar îlân edilmişti. 6 yaşında öldü. Bu müddet içinde babası I. Zenon nâib oldu. Babası dururken çocuk II. Leon'un tahta çıkarılmasına sebep, I. Leon'un kızının oğlu olmasıdır.

3. Iustinianos Hânedânı (10.7.518 - 5.10.610 = 92, 2, 26)

İllirya'lı (Dalmaçya) Slav'dır. I. Justinos (Lat.Justinus, Fr.Justin), İllirya'da generaldi. 498'de general olarak Istanbul'a ayak bastığı zaman 46 yaşında idi. 518'de 87 yaşındaki I. Anastasios ölünce, 66 yaşındaki bu general Iustinos, imparator îlân edildi. Lupicina Aelia Euphemia ile evliydi, fakat çocuğu yoktu. Kızkardeşinin oğlu Iustinianos'u (Lat.Justinianus, Fr.Justinien) velîahd îlânına mecbûr oldu ve 75 yaşında ölünce, 44 yaşındaki bu yeğeni tahta oturdu.

Roma imparatorlarının en ünlüsü nasıl Augustus ise, Bizans imparatorlarının en ünlüsü de Iustinianos'tur. Baba adı Sabbatios, ana adı Vigilantia veyâ Veglenitsa'dır. Üsküb yakınlarında Tauesian kasabasında doğmuş, doğumunda kendisine Slavca "Upravda" adı verilmiştir. İyi Yunanca ve Latince öğrenmiş, şiir yazmıştır. Roma imparatorları gibi Bizans imparatorlarının ekserisi de çok kültürlü kişilerdir. Iustinianos, büyük bir asker değildir. Roma mîrâsını tekelde toplayıp âdetâ ikiye ayrılmadan önceki Roma'yı canlandırmışsa da, bunu generalleri vâsıtasıyle yapmıştır. Ancak devletin hukuk, yönetim, kültür statüsüne getirdiği yenilikler ve düzen asırlarca devâm ettiği gibi, çok büyük îmarcı olarak da tanınmıştır. Bugünki Aya Sofya'yı o yaptırmıştır. Dayısı Iustinos zamânında Papa Johannes (523-526), 525'te Istanbul'a gelip Roma imparatoruna saygılarını sunmuştu. Iustinianos zamânında Roma şehri de Bizans imparatorluğu sınırları içine girdiği için Papa, imparatorun basit bir piskoposu durumuna düştü. Iustinianos'un emriyle Papa Azîz Agepetus (535-536) Istanbul'a geldiği gibi, Papa Vigilius (537-555) 7 yıl Istanbul'da oturdu.

Theodora (508-548=40?) (imparatoriçe 527-548=21), Roma - Bizans imparatoriçelerinin en ünlüsüdür. Istanbul hipodromunda sirk bekçisinin kızı ve meyhâne fâhişesi iken henüz prens olan Iustinianos'un dikkatini çekti, metresi ve 523'te nikâhlı zevcesi oldu. 25 yıllık evlilik müddetinde kocası üzerinde büyük nüfuz kurdu. Politikada ve bir cihan devletinin yönetiminde inanılması zor kaabiliyet ve başarı gösterdi.

Iustinianos'la Theodora'nın bir kızları oldu ve Theodobertos adında bir çocuğu da evlâd edindiler. Iustinianos'un kızının kızı olan Aelina Sophia (ölm.580), Iustinianos'un kızkardeşi Vigilantia'nın (=Dulcistios) oğlu II. Iustinos (11) ile evlendi. Büyük Iustinianos'un 82 yaşında ölümü üzerine hemşîre-zâdesi ve kızının dâmâdı olan II.

Iustinos tahta çıktı ki, uzun zamandan beri velîahd idi. 13 yıllık saltanatının son 5 yılında karısı İmparatoriçe Sophia, saltanat ortağı olarak resmen yönetimi paylaştı (no.11-A). Ancak bu çiftin de oğlu olmadı. Kızlarından Anastasia, I. Tiberios'la, Arabia ise saray nâzırı Badicairos'la evlendi. Iustinos'un ölümü üzerine dâmâdı, velîahdi ve mânevî oğlu I. Tiberios (Lat.Tiberius) (no.12) tahta çıktı.

12.574'te sezar unvânıyle II. Iustinos tar. mânevî evlâd ve velîahd îlân edilen I. Tiberios, Trak asıllıdır. II. Iustinos'un kızı İmparatoriçe Aelia Anastasia'dan 2 kızı oldu: Charito ve Konstantina. Charito=Germain izdivâcından doğan prs.=Theodosios (13-A). Konstantina (ölm. 605) ise, I. Tiberios'un yerine tahta geçen Maurikios (Lat.Mauricius, Fr. Maurice) (13) ile tahtta geçtiği 582 yılında evlenmiş ve 20 yıl imparatoriçe olmuştur. Bir Latin olan Maurikios öldürüldü. Büyük oğlu yukarıda işâret edilen ve 12 yıl augustus unvânı (Yun.basileios) taşıyan Theodosios'dur. Gerek Theodosios, gerek Tiberios, Petros, Paulos, Iustinos adlı kardeşleri, 602'de babaları Maurikos'la ber. katledildi. Maurikios'un Iustinianos adlı oğlu da vardır. 3 kızı 605'de öldürüldü. 2 kızı daha vardır. Yerine geçen Phokas (14), Yunan asıllıdır, Leontia ile evlenip Domnentia (=Krispos) adlı kızı öldü ve katledildi.

4. Herakleios Hânedânı (5.10.610 - 18.4.716 = 105, 6, 14)

Ermenî asıllı olan Herakleios Hânedânı gerçekte 610-695=85 + 705-711 = 6 = 91 yıl müddetle tahtta kalmış olup geri kalan 15 yılda, çeşitli generaller imparator oldular. Herakleios adlı 610'da ölen bir generalin torunu ve gene Herakleios adlı Afrika vâlîliği yapan bir generalle Epiphania'nın oğlu olan İmaprator Herakleios (Lat.Heraclius) (15), 35 yaşlarında genç bir general iken tahta çıktı. İranlılar (Sâsânîler), Yemen'i, Suriye'yi, Kudüs'ü, Anadolu'yu almışlar, Istanbul'u muhâsara etmişler, Bizans perîşân olmuştu. Herakleios, Sâsânîler'i bütün bu topraklardan çıkardı ve büyük ün yaptı. Hazret-i Peygamber'in, Hazret-i Ebû-Bekr'in ve Hazret-i Ömer'in muâsırı olan bu imparator, İslâm'ın zuhûrunu, 634'te Bizans'tan ülkeler fethine başlamasını gördü ve en değerli ülkelerini Müslüman Arablar'a kaptırarak 641'de husrân içinde öldü. 627 yılında Latince yerine Yunanca'yı resmî dil ol.îlân etti. Böylece Bizans'ın ilk 232 yılında Latince, resmî dil ol.kullanıldı. Alfabe de değişmiş oldu.

Herakleios'un kardeşleri: Theodosios (general, 30.7.634'te Kudüs yakınlarında Ecnâdeyn'de Arablar'a esir düştü), Gregorios Sakellarios (aynı târihte Arablar'la vuruşurken öldü), Maria (=1.Martinios, =2.Eutropios). Herakleios, bu kızkardeşi Maria'nın ilk izdivâcından doğan kızı Martina (17-A) ile evlendi. Dayısı ile evlenen İmparatoriçe Martina, bir ara nâibe imparatoriçe de oldu, 12.641'de Rodos'a sürüldü. Herakleios'un ilk zevcesi Flavia (Fabia) Eudoxia, 611'de henüz tahta çıkan Herakleios'la evlendi, III. Konstantinos (16) ile Eudoxia adlı prensesi doğurdu, ertesi yıl 612'de öldü. Onun üzerine Herakleios, yeğeni Martina ile evlendi. Ondan olan çocukları şunlardır:

Augustina, Martina, Febronia, Filia adlı prensesler ile; Herakleon (17), Flavios, Konstantinos, Fabios, Theodoros, Fabios, David (641'de sezar). İmp.Herakleon (17), doğar doğmaz ağabeyi III. Konstantin yerine vel.îlân edilip 632'de basileios unvânıyle babası tarafından ortak-imp.da îlân edildiyse de, ayrı anneden ağabeyi tahta çıkarıldı. Onun 3 ay sonra zehirlenerek ölümü üzerine tahta çıkabildiyse de, 4 ay annesi ile ortak saltanat sürdükten sonra, dili kesilen annesi ile berâber Rodos'a sürülüp bir kaç ay sonra orada burnu kesilmiş hâlde öldü. Hânedân, III. Konstantinos'tan yürüdü.

III. Konstantinos (16) = Gregoria izdivâcından: Theodosios (katli 660) ve II. Konstans (18). Bu sonuncu imp., 11 yaşında cülûs edip 27 yıl tahtta kalabildikten sonra öldürüldü. Hazret-i Ömer, Hazret-i Osmân, Hazret-i Alî ve Muâviye ile çağdaş olup büyük İslâm fûtûhâtı ile Bizans'ın ülkeler kaybını, Müslümanlar'ın Istanbul sûrları önüne gelmesini gördü. Son 5 yılında İtlaya'da oturdu. 476'dan sonra ilk defa bir Bizans imparatoru olarak Roma'ya geldi, 17.7.669'da Roma'dan hareketle Napoli, oradan Sicilya'da Syracusa'ya geçti, orada öldürüldü. Nâşı Ist.'a getirilip Havâriyyûn kilisesine gömüldü. Ölümü üzerine İtalya'da Ermenî asıllı Mezezios imp. ilân edildi. 669 ocağında onun isyânı bastırıldı. Çocukları: IV. Konstantinos (19), Herakleios (19-B), Tiberios (19-A) (659'da sezar, 668'de Herakleios'la berâber basileios unvânıyla ortak-imp. oldular, 681'de ikisinin de burunları kesildi).

IV. Konstaninos=Anastasia izdivâcından: Herakleios (IV) (19-C) ve II. Iustinianos (20). Bu imp., 9,5 yıl ara ile iki def'a tahta çıktı ve aradaki müddet zarfından da taht üzerindeki iddiasından vaz geçmedi. Oğlu 705'te sezar olan Tiberios, 711 sonunda babası ile ber.katledildi. Böylece Herakleios Hânedânı da, Herakleios'un torununun torunu olan IV. Iustinianos'la sona erdi. IV. Iustinianos, 9,5 yıllık saltanat fâsılasını Kırım'da geçirdi. 12.695'te oraya gidince, Hazar Türk hâkaanının kızkardeşi Theodora ile evlendi (Türkce adı bilinmiyor). 705-711 arasında imparatoriçe olan Theodora, zevci ve velîahd oğlu Tiberios ile berâber 11.12.711'de öldürüldü. İzdivac müddeti 16 yıldır ve 35 yaşlarında idi. II. Iustinianos'un önceki eşi Eudokia'dır.

II. Iustinianos'un saltanat fâsılasında (iki saltanatı arasında), II. Leon (21) ve aslen amiral olan III. Tiberios (22) tahta çıkarıldı. İlki burnu kesilip hal' ve 705'te II. Iustinanos tar.katledildi. İkincisi de II. Iustinianos'ca öldürtüldü. İlki Trak, ikincisi Got asıllıdır. III. Tiberios'un kardeşi, generallerden Herakleios'tur. Tiberios'un oğlu 754 tasvîri yasaklıyan Synod'a Efes piskoposu ol.başkanlık eden Theodosios'dur. 698 bahârında Arablar, Kartaca'yı zabtederek Bizans'ı Afrika'dan çıkardılar. 711'de Septim'in (Septe) Arablar'ca fethi, bu işlemi tamamladı. 12.710'da papa Constantinus I, Ist.'a gelip imparatoru ziyâret etdi.

Burnu kesildikten sn.hal'edilen ve Hazarlar'a sığınıp onlara dâmâd olan ve tekrar tahta çıkan ve Bulgar hanı Tervel'e ikinci def'a tahta çıkması için yardım ettiğinden dolayı caesar unvânı vererek II. Iustinianos'un öldürülmesi ve Herakleios Hânedânı'nın sona ermesi üzerine, ard arda 3 general tahta çıktı (23, 34, 25), fakat toplam 4 yıl kalabildiler. Asıl adı Vardan (Bardanes) olan Philippikos Ermenî (kör edilip, hal'edildi), diğer ikisi Yunan asıllıdır. II. Anastosios keşiş olup Selânik'e gitmesine rağmen sonradan 721'de öldürüldü ve halefi III.Theodosios keşiş ol.yaşadığı Efes'te 720'ye doğru öldü.

5. Isauros Hânedânı (18.4.716 - 41.10.802 = 86, 6, 13)

Seleukos şehrinden Süryânî yânî Sâmî ve Germanikeia (Maraş) doğumlu olan III. Leon tar.kurulmuştur ki, bu Sâmî imparator, Istanbul'u sûrlarının açılmak üzere olmasına rağmen Sâmî Arablar'a karşı savunmuş ve dünyâ târîhinin akışının değişmesini engellemişti (Ist.'un Arablar'ca son muhâsarası tam 1 yıl sürdü, 15.8.718'de kaldırıldı). Anatolikon thema'sı strategos'u iken 25.3.717'de Ist.'a gelip tahta geçtiği zaman İspanya, 5 yıldır Müslümanlar'ın elindeydi. Cene Müslümanlar, Fransa'nın ortasında Poitiers'de onun saltanatının sonlarına doğru durduruldular. Müslümanlar, Hıristiyan Avrupa'yı doğuda Istanbul ve batıda Fransa'dan kıskaca almışlar, fakat Bizans

ve Frank sedlerini aşamamış, Avrupa'yı ihtidâ ettirememişlerdi. Ama Sâmî olan ve derin şekilde Müslüman Arap kültürü te'sîri taşıyan Leon, 17.1.790'da resmen tasvîrleri (ikon) yasakladı ve ikonoklast çağı başladı. Dünya târîhinde böyle bir rolün sâhibi bulunan III.Leon=Anna Maria izdivâcından Prs.Anna ile V. Konstantinos (27) doğdu. Anna, İmparatoriçe Eirene'nin kardeşi ve Türk Hazar imparatorluk prensi olup Bizans hizmetinde general bulunan tasvîr tarafdârı Artavasd (Yun.Artabasdos) ile evlendi ki, bir ara ortak-imparator (27-A) ve Ermenistan vâlîsi oldu. Oğulları Nikeforos (basileus 6.742) ve Niketas'tır (babaları ile berâber 2.10.749'da kör edildiler).

Babalarından daha ileri tasvîr kırıcı olan V. Konstantinos sırasıyle Eirene, Maria, Eudoxia (bu imparatoriçenin akrabasından Theodotos Melisseros 1.4.815'de patrik oldu) adlı imparatoriçelerle evlendi ki, en ünlüleri ilkidir, asıl adı Çiçek'tir. Göktürk Hânedânı'ndan Hazar Türk prensesidir. 732'de henüz velîahd olan V.Konstantinos'la evlendirilip Müslüman Arab fütûhâtına karşı Bizans-Hazar ittifâkı kuruldu. 8 yıl sonra kocası tahta çıkınca imparatoriçe oldu ve Eirene (halk Yunancası: İrini) adını aldı. Bir ara kardeşini bile tahta geçirdi. Oğlu IV. Leon'un saltanatından önce öldü. V. Konstantinos'un 3. izdivâcından Nikeforos, Khristophoros (=Maria) (bu ikisi 769'da caesar ve 781'de râhib, 7.792'de Nikeforos'un gözleri kör edildi ve kardeşlerinin dilleri kesildi), Niketas adlı prenslerle Prs.Eudoxia doğdu. Anthimos ve Eudokimos ise, 2. izdivâcındandır. 6.742'de Opsikion (Karası)'da Arablar'a yenildi. Bulgaristan seferinde öldü. 6.1.754'de papalık devleti kurularak Orta ve Kuzey İtalya'da Bizans hâkimiyeti sona erdi. 29.8.754'de toplanan synod, tasvirleri kesin şekilde yasakladı. Sonra keşişlik ve Meryem'e ibâdet yasaklandı.

IV. Leon (28) "Hazar" unvânıyle mâruftur, annesinin babası Hazar hâkaanı idi. Doğar doğmaz "basileios" unvânı verilerek vel.îlân edildi. Meryem'e ibâdet ve keşişlik yasaklarını kaldırdı. =Eirene (30) (Atinalı Yunan asıllı) (752-803=49): izd.769, yş.17, izd.müd.11. Önce oğlunun ortağı, oğlunun ölümü üzerine tek başına hükümrân imparatoriçe oldu (30). İlk hükümrân-imparatoriçedir. Oğlunun gözlerini kör ederek onun tahtına oturdu. Basilissa (augusta) unvânını bırakarak erkek ve imparator gibi basileus (august) unvânını aldı. Onun saltanatında Charlemagne, 25.12.800'de Roma'da Batı imparatoru tâcını giyerek gerçekte bu târihde Roma imparatorluğu hukukan ikiye ayrılmış oldu. İrene, Büyükada'ya, sn. Midilli'ye sürülüp hal'inden bir yıl sonra orada öldü. Tasvîr yasağını İznik'de 7. ökumenik konsili toplıyarak kaldırdı. Bénévent prensi Grimoald'la evlenen bir kızı dışında oğlu VI. Konstantinos (29), Hârûnü'r-Reşîd'in ilk yılları ile çağdaştır. 783'te Bağdâd'a yılda 70.000 altın harâc ödemeyi kabûl etti. İlk 9 yılında (780-789) annesinin niyâbetinde kaldı. Babasının velîahdi idi (basileus 24.4.776)=1.Maria (Paflagonyalı, izd.788, tal.1.795), =2. Theodosta Florina (Theodote, Bizans saraylısı, izd.1.795). İlkinden doğan kızı Euphrosyna, İmp. II. Mikhael'le evlendi. İkincisinden doğan oğlu Leon, vel.olduğu hâlde tahta geçemedi (789-802=13).

6. Logothet Hânedânı (31.10.802 - 24.12.820 = 18, 1, 24)

1. Nikophoros (31), Bulgar Türkleri'ne (Kurum Han) yenilerek öldürüldü ve yerine oğlu ayni muhârebede ağır yaralanan Stavrikios (32) geçti ki, İmparatoriçe Eirene'nin (30) yeğeni Theophano ile evliydi. 9 yıllık velîahdlikten sonra ancak 2 ay tahtta kalabildi. Keşiş olup 3 ay sonra aldığı yaradan öldü. I. Nikephoros'un kızı Prokopia'nın zevci I.

Mikhail (33) tahta geçti. 2 yıl sonra tahttan indirildi. Râhib Athanos adını alıp manastıra çekildi ve 32 yıl sonra manastırda öldü. Oğulları: Theophilactos Staurakios, Gorgon Theophano, 871'de ölen Azîz (Saint=Yun.Ayios) Ignatios.

I. Nikephoros, Arab asıllı idi. Dâmâdı I. Mikhail ise Yunan asıllı. Sonra tahta çıkan V. Leon (34), Ermenî asıllıdır ve zâten "Ermenî=Armanios" diye ünlüdür. Bardas'ın oğludur. Theodosia adlı imparatoriçesinden 4 oğlu oldu. Nikephoros Hânedânı ile ilgisi olmıyan bu imparator 7,5 yıllık bir saltanattan sonra Ayasofya mihrâbı önünde noel âyîninde öldürüldü. el-Me'mûn'un çağdaşıdır. Anatolikon thema'sı strategos'luğunda tahta yükselen Leon, İslâm kültürü te'sîrinde ve tasvîr kırıcı idi, yeniden ikon'lar yasaklanıp tahrîb edildi (815).

7. Amorion Hânedânı (24.12.820 - 23.9.867 = 49, 9, 0)

Frikyalı olan yeni hânedân (Fr.Dynastie Amorienne), II. Mikhail (35) ile başlar. Annesi Yahûdî'dir. "Kekeme" diye ünlüdür. O ve oğlu da ikonoklast'tır. =1. Thekla, =2. Euphrosina (VI. Konstantinos'un kızı). İkinciden doğan kızı Melena=Theophobos (ölm.842), ilkinden doğan oğlu Theophilos (36)'dur. Babası ile ortak imparatorluk yaptıktan sonra tahta çıktı. =1. Eudoxia, =2. Theodora. Bütün çocukları 2.'dendir. Theodora (37), 829'da 14 yaşında Theophilos'la evlenip 13 yıl imparatoriçe olduktan sonra 14 yıl da hükümrân imparatoriçelik yaptı. Marin=Theokrista izdivâcından doğmuştu. Kardeşleri Petronas, Sophia, Maria, Eirene (=Sergios, Photios'un kardeşi) ve Bardas (38-A)'dır. Bu sonuncusu imparatorluk nâibi iken 866'da katledildi. Theodora, Paphlogoria'lı Ermenî bir âiledendir. Dayısı Sergios Niketiates, âşıkı Theoktistos, hayattaki büyük kızı Thekla, III. Mikhail'in nâibler meclisi üyeleri idiler. 843'de tasvîr yasağı kaldırıldı. 844'de Girid, Arablar'dan geri alındı. Theokristos, öldürüldü ve Theodora hal'edilip kızları râhibe oldu. 2 yıl sn. Theodora da râhibe yapıldı. Theodora'nın kardeşi Bardas, 855'de metresi Ingerina'dan ayrılıp Eudokia Dekapolita ile evlenince, yeğeni imparatoru destekledi ve hemşîresi Theodora'yı hal'etdi. Sezar olan Bardas'ın kardeşi Petronas, Amida'ya (Diyarbakır) kadar Arablar'ı geri sürüp el-Mû'tasım'ın tahrîb ettiği Ankara'yı yeniden inşâ etdi. II. Mikhael'le Theodora'nın çocukları: Maria (=Alexios Musele), Konstantinos (ölm.842'den önce ve 10 yaşlarında), Prs.Thekla, Anna, Anastasia, Pulkheria, nihâyet III. Mikhael (38)'dir. "Sarhoş" denen bu imparatorun katliyle, hânedân sona erdi. Hânedânla berâber, tasvîr kırıcılık da sona erdi.

II. Mikhail'in Anadolulu Slav silâh arkadaşı Thomas, tahta müddeî oldu ve 10.823'te Lüleburgaz'da ele geçirilip öldürüldü. Halîfe Mû'tasım, 22.8.837'de imp. Theophilos'u Dazimon meydan muhârebesinde yenip Ankara'yı, 12.8'de Amorion'u aldı.

8. Makedonya Hânedânı (23.9.867 - 31.8.1057 = 189, 11, 8)

Hânedânın kurucusu I. Basileios (no.39), bir Makedon köylüsünün iki oğlundan biridir (diğeri Thekla). Edirne'nin bir köyünde doğup Makedonya'ya yerleşdi. Slav'dır. Bedenî kuvvetiyle III. Mikhail'in seyisi olan, çok yoksul bir köylü idi. Zamanla zekâsı sâyesinde imparatorun en yakın dostu oldu ve Mikhail onu metresi Ingerina ile evlendirdi. İmparatoru kandırıp, büyük devlet adamı olan dayısı Sezar Bardas'ı ona kendi eliyle öldürttü. Nihâyet Basileios, III. Mikhail'i boğdurtup tahtına oturdu. Kudretli bir general olarak parladı. III. Mikhail'in son yılında ortak imp. ve vel.îlân edildi. Onun yerine tahta çıktı. Çöküntü devresindeki Bizans'a yeni bir ruh verdi ve imparatorluğu çok

kudretli bir askerî devlet olarak yeniden parlattı. Abbâsî Hılâfeti'nin parçalanmıya başladığı devreye isâbet ettiği için başarı kazandı. İslâm'ın askerî taarruzundan sonra Bizans'a karşı kültür istîlâsı demek olan tasvîr kırıcılık da Mekedonya Hânedânı ile kesin şekilde sona erdi. Bizans târîhinde muhteşem Makedonya Hânedânı devrini açtı. Hukuk üzerinde iki eserin yazarıdır. Yaşlı olarak av kazâsında öldü. =1. Maria (Makedonya köylüsü), =2. Eudoxia Ingerina (ölm.882), izd.865. Daha önce İmp. III. Mikhail'in metresi olan bu 2.'si ile evlendi ve müştereken tahta çıktılar (Eudoxia'nın kardeşi : domestikos = başkumandan Khristophoras). İki izdivâcından 4 oğlu oldu:

Konstantinos (VII), büyük oğludur ve ilk zevcesindendir (diğer 3 oğlu 2.'den) (39-A). Mühim kaynakların müellifidir(1). Stephanos (871-18.5.899=22) râhib olmuş, 12.886'da 16 yaşında Istanbul patrikliğine kadar yükselmiştir. III. Alexandros (41) küçük oğludur, çok uzun müddet ortak-imp.olmuş, kısa müddet asıl imp.olduktan sonra ölmüştür. Hânedân, I Basileios'un 4 oğlundan 2.'si olanVI. Leon'dan (40) yürümüştür. VI. Leon, gerçekte III. Mikhail'in oğludur, fakat karısı İmparatoriçe Eudoxia'nın doğurduğu bu çocuğu I. Basileios, kendi oğlu olarak kabûl etmiştir. VI. Leon, filozof, şâir, taktik üzerinde bir eserin müellifidir (2). Babası I. Basileios'un yerine 20 yaşında tahta oturdu. Son yıllarında, 31.7.904'te Selânik, kısa müddet için Arablar'ca fethedildi. Konstantinos VII, Ist.'a kendisini ziyârete gelen bir yabancı hükümdâra, Bulgaristan Çarı Symeon'a "basileus" unvânını verdi. 924'te Trablus'un Arab emîri gene Selânik'i ve Limni adasını aldı. Buna karşılık Bizans, 19.5.934'de Arablar'dan Malatya'yı aldı. Sn.Bizans generali Ioannes Kurkuas, 943'de Amida (Diyarbakır), Nusaybin, Silvan'ı da Arablar'dan aldı. 3.961'de Nikephoros Phokas, Kandiye'yi alarak Arablar'ı Girit'ten uzaklaştırdı. Maraş'ı, 12.962'de Haleb'i Arablar'dan aldı. 28.10.968'de Antakya alınarak ilhâk edildi ve 969'da tekrâr Haleb'e giren Bizans, Haleb emîrinin tâbî olması şartıyle şehirden çıktı. 1032'de Edessa (Urfa), Arablar'dan alındı. Urfa'yı alan Georgios Maniakes; Batı'da Arablar'dan Doğu Sicilya'yı (Messina, Syrakusa vs) geri aldı. Draç'ta imparator ilân edildi, fakat Selânik yakınlarında bir muhârebede öldü (no. 52a). Makedonya'ya yerleşmiş bir Ermenî generali, Leon Tornikes de 1047'de imparator îlân ediliip Istanbul'u kuşatdığı sırada öldü. 1064'te Macarlar, Belgrad'ı Bizans'tan aldı. =1. Aya Theophano (866-10.10.897=31) (izd.880, yş.14, izd.müd. 17, zevci ile aynı yaşta, imparatoriçe 886-893=7, Patrik Stephanos'un kızkardeşi). =2. Zoi Zautsina (ölm.899, izd.898, izd. ve imparatoriçelik müddeti 1 yıl , Ermenî "basileopator" Stylianos Zautzes kızı). =3. Eudoxia Baiana (Frigyalı) (izd.7.900, ölm. 12.4.901, izd. ve imaparatoriçelik müddeti 1 yıl). =4. Zoi Karbonopsina (ölm.919, izd. 904, resmen izd.9.1.906, izd. müd. 8 yıl). Bu sonuncusu, Vasilevna Zoi, VI. Leon ölünce manastıra girdi, sn. I. Romanos (42-B) ile evlendi. 7 yıl da onunla evli kaldı. I. Romanos, Ermenî ve köylü asıllıdır. 24 yıl ortak-imp.oldu, sonra keşiş ol.4 yıl sn. Kınalıada'da öldü. İlk zevcesi Theodora'dır. Zoi (42-A) onunla evli kaldığı 6 yıla yakın müddet içinde ortak-imparatoriçe veyâ nâibe olarak saltanata iştirâk etti. Büyük-amirallikten ortak-imparatorluğa yükselen I. Romanos Lekapenos'un çocukları:

---

(1) *De Thematibus,* son nş., Vatikan 1952; *De Administrando Imperio,* son nş. ve İng. trc. Gyula Moravcsik ve R.J.H.Jenkins, Peşte 1949; *De Caerimoniis,* son nş. ve Fr. trc. A. Vogt, *Le Livre des Cérémonies,* 2 c., Paris, 1935, 1940.

(2) *Tactikon,* son nş. R.Vari, 2 c., Peşte 1917 ve 1922.

Helena Theaphono (=VII. Konstantinos, aş.bk.); Prenses X (=By.Simeon, Bulgaristan imparatoru, izd.919); Prs. X (=Argyros); Prs. X (=Musele). Basileios Parakoimomenos (41 yıl baş-mâheynci = Parakoimomenos 944-985, hadım, gayri meşrû, ölm. 988); Stephanos (42-D) ve VIII. Konstantinos (42-E) 20'şer yıl basileios unvânı taşıdıktan sonra sürgüne gönderildiler ve sn. öldürüldüler; Theophylaktos (917 - 956 = 39)(16 yaşında Istanbul patriki oldu: 933 - 956 = 23); Khristophoros (42 - C) 10 yıl basileios unvânı taşıdıktan sonra öldü, kızı Maria, Bulgaristan çarı Petro ile evlendi (927).

VI. Leon'un (40), son imparatoriçesi Zoi'den (42-A) tek oğlu oldu: VII. Konstantinos (42). Amcası III. Alexandros'un yerine 8 yaşında tahta çıkarak 47 yıl tahtta kaldı. İlk 6 yılında Patrik Nikolaos'un, annesinin, sonra üvey babası I. Romanos'un niyâbet ve ortak saltanatları altında tahtta oturdu. Coğrafya, târih, protokol üzerinde eserlerin müellifidir. 913'te 8 yaşında iken Bulgaristan çarı Simeon'un kızı ile, onun ölümü üzerine 5.919'da 14 yaşında iken üvey babası I. Romanos'un ilk zevcesinden olma kızı Helene Teophano ile evlendi. Bu Teophano, zevcinin hayâtı boyunca 40 yıl imparatoriçe oldu(919-959), oğlunun ve torununun imparatorluklarını da gördükten sonra 969'da 64 yaşlarında öldü. VII. Konstatinos'tan II. Romanus'u ve Prs. Theodora'yı doğurdu. Theodora, I. İoannes Çimişkes (=Çemizkezekli)(45) ile evlenerek imparatoriçe oldu (969-976). Çimiskes, imparatoriçe Theophano'nun (II) âşıkı olduktan sonra onun görümcesi Theodora ile evlenen Ermenî asıllı (asıl adı Kiuryan) Anadolu soylusu, çok ünlü bir generaldi. Kurkuas âilesinden olup, annesi Phokas'larla akrabâ idi. 975'te bir kaç hafta için Baalbekk, Şam, Beyrût, Saydâ, Taberiyye, Nâsıra'yı bile işgaale muvaffak oldu. Bu seferde tifüse yakalandı, Ist.'a döner dönmez öldü. İlk zevcesi Maria Skleros'un kardeşi olan kayın-birâderi General Bardas (ölm. 991)(47-B) da 3 yıl Bizans tahtına hakk iddia etmiş, 7.976'da Anadolu'da basileios unvânı takınmış, 1.978'de İznik'i almış, 24.5.979'da yenilip 1.987'de tekrar Anadolu'ya girip şansını denemiş, sonra Bağdâd'a sığınarak orada Halîfe'nin 8 yıl (979-987) misâfiri olmuştur.

İmparatoriçe Theophano (II), zevci II. Romanos'un genç yaşında ölmesi üzerine, 963'te II. Nikephoros Phokas (44) ile evlendi. 6 yıldan fazla da onun imparatoriçesi oldu. Anadolu soylusu, Yunan asıllı general (963'te oğlunun imparator olması üzerine sezar) 963'te caesar pâyesi alan Bardas Phokas'ın oğlu I. Nikephoros, Girit ve Haleb'i fethetti. Bir oğul ve bundan çocuklar bırakarak eşi Theophano tar. öldürüldü ve tahtını kendisi gibi çok büyük bir asker olan İoannes Çimiskes'e (yk.bk.) bıraktı. II. Nikephoros'un kardeşleri: Gen. Leon (oğlu Bardas Phokas, 47-A, Antakya dukası ve basileios îlân edildiyse de Sakız'a keşiş ol. sürüldü, 15.8.987'de tekrâr tahta hakk iddia etti, 13.4.989'da öldü); Gen. Konstantinos(953'de Maraş'ı geri alan Seyfüddewle tar. esîr edildi) (oğlu 28.10.968'de Arablar'dan Antakya'yı alan Gen. Petros); Gen. Manuel (962'de Müslümanlar'la muhârebede öldü).

Asıl Makedonya Hânedânı, VII. Konstantinos'un (42) tek oğlu II. Romanos (43)'dan devâm etti. 12 yıla yakın babası ile ber. basileios unvânı taşıyan II. Romanos, babasının ölümü üzerine tahta çıktı, 5 kızkardeşini manastıra kapattı, fakat 3 yıl sonra 24 yaşında öldü. Vel.ol.doğmuştu. Önce İtalya kralı Hughues'ün gayri meşrû kızı Bertha (zifâf olmadı), sonra bir meyhânecinin kızı ve asıl adı Anastaso olan Theophano (II) ile evlendi. 956'da evlenen ve 980'e doğru 40 yaşlarına doğru ölen bu Theaphano (II), II. Romanos'un ölümü üzerine ünlü general II. Nikephoros Phokas'la evlenerek onu tahta

çıkardı ve onun da imparatoriçesi oldu, onun katli üzerine de âşıkı olan dîğer bir çok ünlü general İoannes Çimiskes'i tahta çıkardı ki, görümcesi (II. Romanos'un kızkardeşi) Theodora ile evliydi. Theodora imparadoriçe oldu (969-976), fakat Theophano (II), nüfûzunu devâm ettirdi. Bu II. Theophano'nun II. Romanos'la 7 yıl süren evliliğinden 4 kızı ve 2 oğlu oldu:

Theophano (III)(956-991 = 36), ilk çocuklarıdır. 14.4.972'de 16 yaşında iken Roma'da Almanya (Batı) imparatoru (973-983 = 10) II. Otto ile evlendi, imparatoriçe (973-983 = 10) ve ana-imparatoriçe (983-991 = 8) oldu (bk.ALMANYA). 8 yıl müddetle, oğlu çocuk imparator için nâibelik yaptı.- Maria, Bulgaristan çarı Petir (Yun.Petros) ile evlendi (927-969'da çar olan Petir ve Maria'dan olan nesli için bk. ESKİ TÜRKLER).- Theodora, Theophano ile Maria arasında 958'de doğdu.- Anna (963-1011=46), babasının ölümünden sonra doğdu. 988'de 25 yaşında iken Kiev knez'i (prens=duka)(978-1015 = 37) "Azîz" I. Vladimir'le evlendi (çocukları için bk. RUSYA). 23 yıl Kiev düşesi oldu (988-1011). Vladimir, Bizans prensesi ile evlenebilmek için Hristiyan oldu ki, bu sûretle Ruslar, Hıristiyan dînini kabûl ettiler. Bu olay, Türkler'in resmen İslâm dînini kabûllerinden (924) 64 yıl sonradır.- II. Basileios (46), en ünlü Bizans imparatorlarından olup büyük bir askerdir. Bulgaroktonos=Bulgarkıran diye ünlüdür. Balkanlar'ı asırlarca Bizans'la çekişen Bulgarlar'ı mahvederek Balkanlar'da genc Bizans hâkimiyetini kurdu. 3 yaşında basileios unvânını aldı ve babasının ölümü üzerine 6 yaşında tahta çıktı, ancak 5 ay sonra annesi Theaphono (II), II. Nikephoros'la evlenerek onu, onun katli üzerine de âşıkı İoannes Çimiskes'i tahta çıkardı ve II. Basileios ancak 12 yıl, 4 ay sonra yeniden imparator olabildi. Fakat 19 yaşına gelmişti. Kesin iktidârı 976, hattâ hâmîsi geçinen başmâbeynci hadım Basileios Lekapenos'un azli olan 985'dedir. 50 yıl tahtta kaldı, 67 yaşında öldü, hiç evlenmedi, çocuğu olmadı. Sicilya Arabları'na karşı sefere çıkmak üzere iken öldü. Kardeşi VIII. Konstantinos (47), 1 yaşında besileios unvânı taşımaya başladı, 3 yaş by.ağabeyi II. Basileios'la berâber onun saltanatı boyunca ortak-imp.oldu, onun ölümü üzerine asıl imp.ol.da 3 yıl saltanat sürdü. = Helena.

VIII. Konstantinos'un râhibe olan Eudokia dışında ondan küçük yaşta Zoe (II) ve Theodora adlı kızları oldu. Zoi (Fr.Zoé) (51) ve Theodora (53), hükümrân imparatoriçe olarak da tahta geçtiler ve Makedonya Hânedânı'nı dâvam ettirdiler. İlki 73, ikincisi 76 yıl yaşadı. Theodora, VI. Mikhael'i mânevî evlâd edindi (no.54) ki 1 yıl tahta çıkmıştır ve Yunan asıllıdır. Theodora'nın hiç evlenmemesine mukaabil, 1 yaş büyük ablası Zoe, 3 izdivaç yaptı:

=1. III. Romanos (48): Yunan asıllı (İstanbul'lu bürokrat soylu), Zoe. tar. öldürüldü, Zoe'den 19 yş.by.İzd.1028, izd. müd.5, Zoe'nin yş.49-55.- =2. IV. Mikhael (49): Paflagonyalı köylü Yunanlı. İzd. 1034, izd. müd.8, Zoe'nin yş. 55-63. Kezâ hal' edilip öldürülen bu imparatorun kardeşleri: İoannes Orphanotrophos (Saray'da hadım ağası), Konstantinos (general), Maria = Stephanos Kalaphates (gen.)(bunun oğlu V. Mikhael, no.50, Yunan asıllı, Zoe tar. evlâd edinilip caesar, sn. imp. yapıldı, gençti, gözlerine mil çekilip hal' edildi).- = 3. IX. Konstantinos (52): Yunan asıllı senatör. Zoi'den yaklaşık 21 yş.kç., izd. 11.6.1042, izd.müd.10, Zoi'nin yş. 63-73. Bu sûretle Zoi, 3 imparator zevcinin zamânında, ölümüne kadar, son 10 yılında resmen ortak hükümrân imparatoriçe de ol. 26 yıl imparatoriçe titrini muhâfaza etti. 3. zevcinin

hayâtında ve imparatorluğunda ölümüyle, gerçek Makedonya Hânedânı da sona erdi. IX. Konstantinos'un ilk izdivâcından olan kızı, Kiev (Rusya) knez'i (prens-duka) I. Vsevolod (pr. 1076 - 1094 = 18) ile 1050'ye doğru evlendi (bk.RUSYA). Konstantinos IX, Zoe'den önce 2 def'a evlendi. 2. eşi Sklerina âilesinden ve Romanos III'ün akrabâsı idi. Bunun yeğeni Genç Sklerina, ölümünden sn. bir Alan prensesi, Konstantinos IX'un resmî met-resleri olup sebaste unvânını taşıdılar. 16.7.1054'te papa ile patrik, birbirlerini afaroz edip Katolik ve Ortodoks mezhebleri biribirinden kesin şekilde ayrıldı.

Theodora, ablası Zoi'den sn. 4 yıl yaşayarak ve VI. Mikhail'i, evlâd edinip, enistesi IX. Konstantinos'un ölümünden sn. tahta çıkararak, Makedonya Hânedânı'nı devâm ettirmeye çalıştı. Ancak VI. Mikhail (54)(Yunan asıllı), 1 yıl imparatorluk yaptı. Onun 1057'de keşiş olup çekilmesiyle, o kadar şanlı başlayan Makedonya Hânedânı saltanatı sona erdi. Zîrâ Selçuklular, Bağdâd'a ve İslâm Halîfeliği'ne hâkim olmuşlar, İran'ı ele geçirmişler, Tuğrul Bey, dünyânın en kudretli hükümdârı olmuştu ve Anadolu kapıları Türkler'ce ciddî şekilde zorlanmaya başlamıştı.

9. Dukas Hânedânı (25.12.1059 - 1.4.1081 = 21, 3, 8)

Makedonya Hânedânı düştükten sonra, Dukas ve Komnenos âileleri arasında Bizans tahtı için rekaabet başladı. Dukas'lar Türk fethini durduramadıkları için düşerek, Anadolu Türk fütûhâtının mühim kısmını geri almaya muvaffak olan Komnenos'lar sonunda tahta yerleşti.

Bizans soylusu Andronikos Dukas'ın oğulları: X. Konstantinos, Gen. Andronikos ve İoannes (1071'de sezar, 1072'de basileios, no.59-C, 1073'te Selçuklu Türkleri'ne esir, sn. râhib). Bu sûretle basileios (imparator) unvânı taşıyan ilk Bizanslı, Selçuklular'a esir düşmüştür. Bu zâtın Maria ile izdivâcından: Konstantinos ve Andronikos. Gen. olan ve Malazgirt muhârebesine katılan bu sonuncunun çocukları: Eirene (=İmp.I. Alexios, no. 61), Mikhael, İoannes, Anna ve Theodora.

X. Konstantinos (56), İmp. I. İsaakios Komnenos (55) tar. mânevî oğul ve vel. yapıldıktan ve mânevî babası tahttan feragat edince imp. oldu. Bu sûretle Britinyalı Yunanlı olan Dukas âilesinin ilk ferdi imp. oldu. Komnenoslar ise Paflagonyalı Yunanlı soylulardı. Anadolu'da Selçuklu ve Balkanlar'da Peçenek baskısıyle zor bir dönem başladı. 1071'de Bizans, Bari'yi de Normanlar'a bırakarak İtalya'dan tamâmen el çekti (Komnenoslar zâmanında İtalyan topraklarını geri alacaktır). X. Konstantinos, Eudoxia (57) ile evliydi ki kendinden 14 yaş kd. küçüktür. Konstantinos Delassenos'un kızı olan Eudoxia'nın kardeşinin kızı, Gen. İsaakios Komnenos'la evlenmiştir. VI. Konstantinos ölünce, İmparatoriçe Eudoxia tahta çıktı. Çocuk yaştaki 3 oğluna niyâbeten tahta oturdu. 46 yaşlarında idi. Ancak ünlü generallerden Kapadokya soylusu Romanos Diogenes'le evlenerek onu IV. Romanos (58) sanıyle tahta geçirmeye mecbur kaldı. Zîrâ Selçuklular, Anadolu'ya derinlemesine girmişlerdi. Bu imparator, 26.8.1071'de Malazgirt'te Sultân Alp-Arslan'a esir düştü. Tekrar Eudoxia tahta çıktı. Sonra 50 yaşlarında tahttan oğlu VII. Mikhael lehine feragat etti, râhibe oldu.

Eudoxia ile 3 yıl, 8 ay evli kalan IV. Romanos'un ondan olan çocukları: Nikephoros (matematikçi), Leon, Konstantinos IV. Romanos'un daha önceki izdivâcından olan çocukları: İoannes (şâir)(oğlu Leon) ve Konstantinos (gen., 1074'te Selçuklu Türkleri ile muhârebede maktûl)=Theodora Komnena.

X. Konstantin Dukas (56) = Eudoxia (57) izdivâcından: VII. Mikhael (59), Konstantinos (59-B), Andronikos (59-A), Anna, Zoi Theodora (=Dominico Silvio, Venedik doçu=cumhur başkanı). Babasının ortak-imp.ilân ettiği VII. Mikhael (râhib olup ferâgat etti), Kuzey Kafkasya'da Alanlar'ın prensesi Maria ile evlendi (bu imparatoriçe sn. III. Nikophoros Botaniades'le evlenmiştir, sn.İmp. II. İoannes'in metresi oldu). Oğulları Konstantinos (59-D) = Helena (Robert Guiscard'ın kızı). Kızları Eirene ise, I. Alexios Komnenos (61) ile evlenmiştir (aş.bk.). Bu sûretle Komnenos Hânedânı, Dukas Hânedânı ile karışmış ve onu masse.tmiştir. Râhib, sn. başpiskopos ol. hayâtını tamamlayan VII. Mikhael'den sonra tahta, Alan (Kafkasya) prensesi ve devrinin en güzel kadını olan dul imparatoriçesinin (Maria) evlendiği III. Nikeforos çıkarıldı.

Anadolu soylularından Gen.Nikephoros (I) (katli 1057)(Yunan asıllı) oğlu Gen. Nikephoros (II) oğlu III. Nikephoros Botaniades, Selçuklu hâkaanı Melik-Şâh'ın himâyesine girdi (1078-81). 1074 sonunda İznik taht şehri olmak üzere Türkiye devleti kurulmuş ve Anadolu Fâtihi Selçukoğulları'ndan I. Süleymân-Şâh, ilk sultân olmuş, III. Nikephoros'u da himâyesine almış, Üsküdar'a kadar gelip Boğaz'dan Aya Sofya'yı seyretmişti. III. Nikephoros, imparator olmadan bir yıl önce 1077'de Selçuklular'a esir düştüğü için onların askerî kudretini biliyordu. İlk zevcesi Verdina'dan olan oğlu: Nikephoros (IV)(gen., sezar, ünlü bir hâtıra-târih müellifi, 1062-1137 = 75) = Anna Komnena (aş.bk.). Bu sezar'ın Anna Komenena'dan olan oğlu: Alexios Bryennios -Lomnenos (megadukas=büyük-amiral) ve bunun oğlu Andronikos Botaniades (Bizans tahtına hakk iddia etmiştir). III. Nikephoros, hal' edilince keşiş oldu.

Dukas Hânedânı, XIII. asırda İznik'te tekrar Bizans tahtına çıkmıştır, aş.bk.

Nikephoros Bryennios, Avrupalı Bizans soylusu ve Draç duks'u iken 1072'de müddeî oldu. Halefi Draç duks'u Nikephoros Basilakios ve 12.1080'de İznik'de Nikephoros Melissenos müddeî oldular (bu sonuncusu sn. caesar oldu).

10. Komnenos Hânedânı

(31.8.1057-25.12.1059=2, 3, 25+1.4.1081-12.9.1185=104, 5, 11=106,9,6)

Komnenos (Lat. Comnenus) âilesi, Büyük Konstantinos'dan indiği iddiasında bir âiledir. Trakya'dan Paflagonya'ya (Kastamonu) yerleşen ve Romen (Ulah) asıllı olduğu söylenen Gen. Manuel Komnenos'un (ıktâ alıp saray yaptırdığı Castro Comnenon, bugünki Kastamonu'dur) oğulları: I. İsaakios (55) ve İoannes (sezar, 1059'da ağabeyinin tahtını reddetti)=Anna Dalassena (yk.bk.). I. İsaakios, 1059 sonunda tahtından mânevî oğlu Konstantinos Dukas lehine ferâgat etti, keşiş oldu ve bu da Komnenoslar'ın Bizans tahtına avdetini 21 yıl geciktirdi. İsaakios râhib olup 2 yıl sn. öldü. Zevcesi İmparatoriçe Katherina (Bulgar çarı Samuel'in kızı) da Helena adıyle râhibe oldu. Çocukları: Manuel ve râhibe Maria.- Sezar İoannes Komnenos'un çocukları:

Manuel(gen., 1070'te Sıvas'ta Türkler'e esir).- Theodora = Konstantinos Diogenes (yk.bk.)(1074'te Türkler'e karşı maktûl).- Eudoxia=Nikephoros Melissenos (gen., 12.1080'de İznik'de müddeî, sn. caesar, Selçuklular'ın mahmîsi). -İsaakios (gen.)(1073'te Kayseri'de ve 1074'te serbest bırakıldıktan sonra Antakya'da tekrar I. Sultân Süleymân-Şâh'a esir, kardeşinin saltanatında sebastokrator ki caesar ile basileios arasında bulunan

ve ilk defa kullanılan pâyedir). = Eirene (VII. Mikhael'in dayısının kızı olan Alan prensesi). Bu izdivactan: İoannes, Alexios, Konstantinos, Hadrianos, Filia, Evdokia=sezar Nikephoros Melissenos; Theodora = İmp. Romanos Diogenes'in oğullarından biri.- Hadrianos.- Maria.- I. Alexios (61)=1.Argyra, =2. Eirênê Dukaina (İmp. VII. Mikhael Dukas'ın kızı)(1066?-1120 = 54?) (izd. 1082, izd. müd. 36, yş. 16?-52, imparatoriçe 1082-1118 = 36 + 1118 - 1120 = 2 = 38).

I. Alexios Komnenos, en büyük imparatorlardandır. I. Haçlı Seferi sâyesinde, bütün Anadolu'yu ele geçirmiş bulunan Türkiye devletini, denizlerden tamâmen uzaklaştırarak Orta Anadolu'ya sürdü. Fakat Türkler'e yumuşak davrandı. Katolik Latin Haçlılar'a karşı nefret duyuyordu. 2 imparatordan dul kalan imparatoriçe Maria'nın âşıkı ol. tahta geçtiği zaman (1081) Bizans, mahvolmanın eşiğindeydi. 37 yıl sn. öldüğü zaman Bizans, gene en kudretli Hıristiyan ve Avrupa devleti idi. Çocukları: Maria, Andronikos, Theodora (=Konstantinos Angelos, katli 1185), İsaakios, II. İoannes ve by.kızı Anna(1083-1148?= 65?)(*Alexiade* = Yun.Aleksias, 1069-1118 Bizans târihi (A. Reiffenscheid nş., 2c., Leipzig 1884, nş. ve Fr. trc. B.Leib, 3c., Paris 1937, İng. trc. E.Dawes, Londra, krş. G. Enckler, *Anna Comnena,* Londra 1929. Anna, kardeşi tar. manastıra kapatılınca babasının târihini orada yazdı) müellifi çok ünlü târihçi) (=Nikephoros Bryennios (1062 - 1137 = 75) (Nikephoros Bryennios'un torunu) (oğlu değil!) sezar, izd. 1097, izd.müd.40, yş.14-54). Anna Komnena, önce Konstantinos Dukas'la nişanlı idi, fakat, 1081-92'de I. Aleksios'un velîahdi olan nişanlısı 1092'de öldü.

II. İoannes Komnenos (62) da babasının yolunda yürüdü, büyük imparatorlardan biridir. 4 yaşında babasından basileios unvânını aldı ve Konst. Dukas'ın ölümü üzerine vel. oldu. I. Alexios, Türkiye hükümdarları I. Süleymân-Şâh, oğlu I. Kılıç-Arslan, bunun oğulları I. Melik-Şâh ve I. Mes'ûd; oğlu II. İoannes ise I. Mes'ûd ile çağdaştır. I. Manuel ise I. Mes'ûd ve oğlu II. Kılıç-Arslan'ın çağdaşıdır. İoannes II, 8.1137 ve 1138'de Antakya'ya gelip ilhâk etti. Avda yaralanıp öldü. Oğlu Manuel I kezâ 1159'da Antakya'ya gelip Kudüs kralını arkasından yürüttü. 1158'de Kilikya Ermeni Kralı, Bizans'ı metbû tanıdı. 1167'de Dalmaçya, Hırvatistân, Sırbistân, Bosna, Bizans'a ilhâk edildi, Bohemya kralı Bizans'ı metbû tanıdı. Türkiye pâdişâhları ile münâsebetleri çok sıkı olmuş, Bizans ve Türkiye, iç içe girmişlerdir. İoannes II Komnenos = Eirene (asıl adı Piroska)(Macaristan kralı I. Geysa'nın kızı) (izd. 1118, ölm. 1124, izd. müd. 6, imparatoriçe 1118-1124 = 6). Çocukları: İsaakios (ölm.1112), Alexios (ölm. 1141)(vel. 1122-1141 = 19), Andronikos (ölm. 1142) (Aleksios ve Andronikos, babalarının Anadolu seferinde Antakya'da kısa ara ile salgın hastalıktan ölüp cenâzeleri Ist.'a yollandı. İmp. İoannes ise 8.4.1143'de Tarsus civârında avlanırken kazaâen ok isâbetiyle öldü) (=Eirene), Anna, Marin, diğer İsaakios, 1183'te II. Kılıç-Arslan'a iltiçâ eden 2 prens, I. Manuel.- İsaakios Komnenos (ölm. 1112)'un çocukları: Theodora (=1. Baudouin III, Kudüs kralı; =2. Andronikos I, Bizans imparatoru, metresi ol.); Maria (=Stephan, Macaristan kralı); Anna (=Konstantinos Dukas, kızları Zoi Dukaina=İoannes Angelos); Filia (oğlu İsaakios Kıbrıs'ta kendini imp. îlân edip Bizans'tan ayrıldı); Eudoxia (=Guillaume VIII, Montpellier senyörü).- Andronikos Komnenos = Eirene'nin çocukları: Alexios; Maria (=1. Theodoros Dasiota; =2. İoannes Kantakuzinos); Theodora (=1. Manuel I, Bizans imp., metresi; =2. Heinrich II von Bamberg, Avusturya dukası); Eudoxia (=1. X;=2. Andronikos Komnenos, Bizans imp., metresi; =3. Mikhael Gabras); İoannes. Bu

İoannes'in çocukları: Alexios, Eirene Theodora (=Bohémond III, Antakya prensi), Maria (=1. Amaury I, Kudüs kralı; =2. Balian II, Ibelin senyörü).

I. Manuel Komnenos (63): dedesi ve babasının yolunda devâm ederek Bizans'ı yükseltmekte devâm etti. Fakat Miryokefalon meydan muhârebesinde (17.9.1176) II. Kılıç-Arslan'a yenilerek, Anadolu'yu geri almak fikrinden vazgeçmeye mecbûr oldu ve Türkiye devletinin ortadan kaldırılamayacağı kesinleşti. Ağabeyi Alexios'un ölümü üzerine vel., 2 yıl sn.da babasının yerine 21 yaşında imparator oldu. =1. Eirene (asıl adı Bertha von Sulzbach, Almanya imparatoru III. Konrad'ın baldızı). =2. Maria (Antakya prensesi)(izd. 1161, izd. müd. 19, imparatoriçe 1161-1180 = 19 + oğlu için nâibe 1180 ve idamı 9.1183). 1138'de Bizans, İtalya'daki son şehri Napoli'yi Normanlar'a bırakarak kesin şekilde Adriyatik'in doğusuna çekildi. İmp.Manuel'in ilk izdivacından Maria ve Theodora adlı kızları ile 2. izdivâcından II. Alexios ve diğer Theodora adlı kızı ve bir metresinden Alexios (1183'te gözlerine mil çekildi) oldu:

Maria=0. Bela (Macaristan kralının kardeşi ve veliahdi Bela, nişân, İmp. Manuel, bu Bela'ya Aleksios adını ve despotes unvânını verdi, despotes unvânını sonradan Macaristan kralı olan bu Bela için ilk def'a ol. kullanıldı, caesar ve sebastokrator unvanlarının üzerinde sayıldı). =1. Renier (Montferrat markisi Guillaume'un 2. oğlu), =2. İoannes(sezar).- Theodora (doğ. 1147)= 1. Baudouin II (Kudüs kralı 1143-1162 = 19)(1131-1162 = 31) (izd. 1157, izd.müd.5, yş. 10-15, zevcinden 16 yş.kç.). =2. İmp. Andronikos (no.65) Komnenos).- Theodora=Luitpold IV (1176 - 1230 = 54)(Avusturya dukası 1198-1230 = 32)(bk.ALMANYA/Babenberg Hânedânı). 1172'de İmp.Manuel, bizzât Sırbistan'a geldi. Sırbistan'da Prs. Nemanya, Rusya prensleri,Güneydoğu İtalya prensleri, Manuel'i metbû tanıdılar, 1162'de II. Sultân Kılıç-Arslan bile Ist.'a gelip 3 ay Bizans sarayında ağırlandı. 1183'te Belgrad, Niş, Sofya, Macarlar ve Sırplar'ca Bizans'tan alınıp tahrîb edildi. 24.8.1185'te devletin 2. şehri olan Selânik'i Normanlar işğâl etti. 7.11.1185'te yenilen Normanlar, Selânik, Draç ve Korfu'ya Bizans'a geri verdiler, Kefalonya ve Zenta adaları ise imparatorlukdan ayrıldı. Gen. Aleksios Branas, 1185'te Edirne'de müddeî olup Ist.'a kd. geldi, maktûl düştü. 1186 yazında imp., Bulgaristan seferine çıktı. 1187'de bu seferini tekrârladı. 1192'de İngiltere kralı Arslan Yürekli Richard, Kıbrıs'ı İsaakios Komnenos'tan alıp adada bir Latin devleti kurdu.).

II. Alexios Komnenos (64): 4 yaşında babası I. Manuel tar. basileios îlân edildi ve babasının ölümü üzerine 12 yaşında cülûs edip bir kaç ay annesinin ve Protosebastos Aleksios Komnenos'un (gözlerine mil çekildi)(II. İoannes oğlu Andronikos'un oğlu) niyâbetinde kalıp 3 yıl sn. katledildi. Bir çocuğun tahta geçmesi ve tahtını muhâfaza edememesi, Komnenoslar'ın ve Bizans'ın felâketi oldu. =1. Eirene (İmp. Andronikos Komnenos'un kızı, sûrî izd.). =2. Anna (Fr.Agnès)(Fransa kralı VII. Louis'nin kızı ve Philippe-Auguste'ün kızkardeşi)(1167-1220 = 43)(izd.1180, izd. müd. 3, yş.13-16, zevcinden 1 yş.by.)(aynı yıl İmp. Andronikos Komnenos'la evlendi, aş.bk., Andronikos, Ist. sokaklarında halk tar. linç edildi).

I. Alexios'un (61) oğullarından İsaakios'un (ki 1136'da Türkiye sultânı I. Mes'ûd'a sığınmıştı) oğulları: İoannes, Filios ve I. Andronikos Komnenos (65) (Lat. Andronicus, Fr.Andronic): =1. Theodora (doğ. 1147, İmp.I. Manuel'in kızı, 2.izd.1162, yş.15). =2. Anna (Fr.Agnès)(Fransa kralı VIII. Louis'nin kızı ve İmp.II. Alexios'un dulu, izd. 1183, yş.16, izd.müd.2)(bu imparatoriçe 1190'a doğru 3. def'a Theodoros Bra-

nas'la evlendi ve 1220'de 43 yaşında öldü). 63 yaşında tahta oturan ve 2 yıl sn. katledilen İmp.Andronikos, 1141-42'de Türkiye pâdişâhı I. Mes'ûd'a esir düşmüş, 1173'te Şîrvân-Şâh'a(Dağıstan'da Türk hükümdârı) sığınmış bir prensti. Kuzini olan Theodora ile yaptığı ilk izdivâcından Vel.(1183-85) Pr.Manuel ve Pr. İoannes ile Prs. Maria, selefinin de imparatoriçesi olan Anna ile olan 2. izdivâcından Prs.İrini (Eirene) ve Pr.Alexios doğdular. 1162'de sezar olan I. Andronikos, 1151'de Bizans'ın Dalmaçya, sn. Kilikya vâlîliğinde bulunmuştu. Oğlu Manuel, Trabzon imparatorları hânedânının atasıdır, aşağıda o bahse bk. Böylece Komnenos'lar, 1461'e kd. Trabzon tahtını muhâfaza ettiler.

11. Angelos Hânedânı (12.9.1185 - 13.4.1204 = 18, 7, 1)

By. (I.) Alexios Komnenos'un (61) kızlarından Theodora, Bizans'ın Yunan asıllı soylularından Konstantinos Angelos'la (katli 1185) evlenmişti. Angeloslar, Alaşehirli ve menşe'de mütevâzı' bir âile idi. Andronikos, İsaakios (=Zoi Dukas), İoannes (=Prs. Dukaina)(bk.Epiros ve Selânik dalları) ve daha 2 oğulları oldu. Andronikos=Euphrosina Castamonita izdivâcından II. İsaakios, (M.Bachmann, *Kaiser Isaak II Angelos,* Münih 1935), III. Alexios, daha 3 prens ve Theodora (=Conrad de Montferrat, ölm. 1190) doğdular. Komnenoslar'ın yerine bu II. Isaakios, 41 yaşında tahta çıkarıldı. I. Alexios Komnenos'un kızının oğlu idi. İki def'a Bizans tahtına çıktı. İkisi arasında 8 yıldan fazla kardeşi III. Alexios imparator oldu. İkinci saltanatı 5 ay devâm ederek öldürüldü. İlk hal'inde gözlerine mil çekildiği için, ikinci imparatorluğunda kördü. İlk zevcesinin ölümü üzerine Macaristan kralı III. Bela'nın 10 yaşındaki kızı Margit'le (Margarete) evlendi ki Bizans imparatoriçesi ol. Eirene adını almıştır. Bu imparatoriçe dul kalınca 2. izdivâcını 1204'te Selânik kralı Boniface de Montferrat ile yaptı. İlk izdivâcından: Manuel (basileios unvânını aldı), bir prens daha. Macaristan prensesinden: IV. Alexios (Haçlılar'ca tahta çıkarıldı, sn. hal' edilip öldürüldü), bir prenses ve Eirene (=1. Roger, Sicilya kralı; =2. Phillipp I von Hohenstaufen, Almanya imparatoru 1197 - 1208 = 11, 1170 - 1208, katl = 38)

III. Alexios Angelos (67), kardeşi III. İsaakios'un 2 saltanatı arasında 8,5 yıl kadar Bizans tahtında oturdu. Roma'ya gidip Papa III. Innocentius ile görüştü. Dördüncü Haçlı Seferi'nde Katolik ordu onun saltanatında 17.7.1203 günü Ist.'u gûyâ Bizanslı müttefiki sıfatıyle işğâl etdi. Hal'inden 7 yıl sonra öldü hapiste (önce Konya'ya gidip bir kaç yıl Selçuklu sultânının sarayında kaldı, 1211 bahârında İznik imparatoruna esir düşüp manastıra kapatıldı). Hal' edilince, Türkiye pâdişâhı Sultân Keyhusrev'e sığındı. =Euphrosyna Dukaina (1150?- 1211? = 61?)(imparatoriçe 1195 - 1203). Bu izdivactan: Eudoxia (=1. Stephanos I, Sırbistan kralı 25.3.1196-1200, Bizans'dan sebastokrator unvânını aldı; =2. Alexios V Dukas (Bizans imp.)(imparatoriçe 1204-5); =3. Leon Sgure, Korinthos senyörü); Eirene (=Alexios Paleologos, aş.bk.); Konstantinos (Bizans imparatorluğu müddeîsi 1193); Anna Angelina (=1.İsaakios Komnenos; 2. Theodoros Laskaris, Bizans imparatoru, aş.bk.),

V. Alexios (68), bir Dukas prensidir. III. Alexios Angelos'un dâmâdı idi (yk.bk.). 2 ay için tahta çıkarıldı ve bir yıl sonra katledildi. 12 nîsan 1204'te IV. Haçlı orduları Istanbul'a girerek şehri görülmemiş şekilde yağmâladı. İstanbul'da Latin imparatorluğu (aş.bk.) kuruldu. Bizans imparatorluğu, İznik şehrine sığındı.

12. İznik İmparatorları (13.4.1204 - 15.8.1261 = 57, 4, 2)

Istanbul'da Katolik Latin hâkimiyetinin başladığı an, İznik'te gerçek Bizans imparatru ol. XI. Konstantinos (69), 1 ay sn. ölümü üzerine I. Theodoros Laskaris (70) tahta çıkarıldı (1208'e kd. despotes, bu târihde basileios unvânını aldı). Ortodos Cihan Patriki de artık Istanbul'da, Katolik kilisesi olan Ayasofya'da değil, İznik'de idi. Theodoros =1. Anna Angelina (III. Alexios Angelos'un kızı ve İsaakios Komnenos'un dulu). =2. Philippina (Philappa) (Ermenî Kilikya hükümdârı Rupen'in kızı, 1214'de evlenip 1215'de boşandı). =3. Maria (Pierre Courtenay'nin kızı ve İstanbul Latin imparatoru Robert'in kızkardeşi, ölm. 1222). 1. izdivâcı 1209'dadır. İlk izdivâcından: Eirene (ölm. 1244). = 1. Andronikos Paleologos, =2. İoannes III (İznik Bizans imp., aş.bk.). I. Theodoros Laskaris'in ölümü üzerine yerine bu dâmâdı III. İoannes Dukas (Basileios Vatatzes'in oğlu), İznik'te imp. oldu ki, V. Alexios Dukas'ın yânî İstanbul'da son tahta çıkan Bizans imparatorunun oğludur. Gelibolu'yu (1235), Çorlu'yu (1240), Selânik'i (1246), Üsküb ve Makedonya'nın büyük kısmını (1246 - 54) alarak, Istanbul'daki Latin imparatorluğunu Istanbul ili sınırlarına itti. 1244'te zevcesi İmparatoriçe İrini Laskaris ölünce Anna-Konstanze von Hohenstaufen'le evlendi ki, Almanya imp.u II. Friedrich'in gayri meşrû kızıdır. Manisa'ya gömüldü, yarım asır sn. azîz ilân edildi (I.B.Papadopoulos, *Theodore II Lascaris, Empereur de Nicée,* Paris 1908).

1235'de Edirne, Midilli, Sakız, Sisam, Nikarya, İznik imparatorluğuna geçdi ve sonra Rodos, İznik'e tâbî oldu.

I. Theodoros Laskaris'in İmparatoriçe İrini dışında çocukları: ilk izdivâcından 2 prens ve Prs.Eudoxia (=Anselin de Cahieu) ve Prs. Maria (=IV. Bela, 1206-1270 = 64, Macaristan kralı 1235 - 1270 = 35), 2. izdivâcından Konstantinos.

III. İoannes Dukas'ın 1. izdivâcından olan oğlu ve halefi, müellif olan (baba tarafından Dukas, ana tar. Laskaris): II. Theodoros (72) = Helena (Bulgaristan kralı II. İvan-Asen'in kızı). Bunların oğulları ve halefleri IV. İoannes Dukas (72), çocuktu, 4 ay sn.hal' edildi, nâibi Georgios Muzalon ve kardeşleri kilise mihrâbında duâ ederlerken öldürüldü, gözlerine mil çekildi(9.1261) ve 11 yaşında iken 3 yıl sn. katledildi. II. Theodoros'un kızları: Helena (=1.Guillaume de la Roche, Atina dukası; =2. Hugues Brienne, Brienne ve Lecce kontu, izd. 1286); Eirene (ölm.1270) (=Konstantin Çekos = Tikh, Bulgaristan kralı); Maria (=Nikophoros I, Epir despotu); Eudoxia (=Guillaume II, Vintimille ve Nice kontu).

Bu sûretle Dukas hânedânı İznik'te Laskarisler'den sn. 1.1222-1.12.1258 = 36, 11 müddetle saltanat sürdü. Ünlü târihçi İoannes (veyâ Mikhail) Dukas (1400 - 1470 = 70), 1360'larda ölen Prens Mikhail Dukas'ın torunudur.

III. İoannes Dukas-Vatatzes'in kardeşi İsaakios'un oğlu İoannes'in kızı Theodora da, İmp. VIII. Mikhael Paleologos'la evlendi.

IV. Alexios Angelos (67-A), 1201'de eniştesi olan Almanya imparatoru Philipp'e misâfir oldu ki bir Bizans imparatorunun Avrupa'ya nâdir seyâhatlerinden birini teşkîl etmesi bakımından kaydedildi.

13. Paleologos Hânedânı (1.12.1258 - 27.5.1453 = 194, 5, 28)

Nikephoros (ölm. 1100?) ve Yorgios Paleologos kardeşler, iki Bizans generali idi. Nikephoros'un oğlu Gen. Kurtios olup bunun torunu Alexios Paleologos, III. Alexios Angelos'un kızı Eirene ile evlendi. Bunların kızları Theodora Paleologina-Angelina,

aynı âileden grand-domestique göreviyle Bizans sarayında bulunan Andronikos Paleologos'la evlendi. Bu izdivactan: Eirene, Eulogia, sebastokrator İoannes, VIII. Mikhail (74), sebastokrator Konstantinos, Maria. Bunlardan Maria, Türk asıllı Nikephoros Tarkhaniotes'le evlenip Andronikos'u doğurdu ki bu da Tesalya prensi İoannes'in kızı ile evlendi. Eirene Eulogia (ölm. 1280'den sn.), İoannes Komnenos Angelos Kantakuzinos'la evlendi, 3 kızı oldu. Bunlardan Maria = 1. Alexios Philes, =2. Konstantin Tikh(Bulgaristan kralı : 1257-1277, izd. 1270), =3. İvailo (Bulgaristan kralı, izd. 1277, bk. BULGARİSTAN). Sebastokrator İoanes'in kızı Anna ise 1264'de Epir Despotu (aş.bk.) Nikephoros'la evlendi, Thamara (=Philippe de Tarente, tal. 1313) ve Epir prensi Thomas'ı (= IX. Mikhail'in kızı; Anna, Thomas'dan sn. Nikolaos Orsini ile evlendi) doğurdu (V. Laurent, *La Généalogie des Premiers Paléologues, Byzantion,* VIII, 1933, 130 v.dd.)

VIII. Mikhail (74), III. Alexios Angelos'un kızının kızının oğlu olduğu için, Latinler'in Istanbul'u ellerinden aldıkları Angelos hânedânının da temsilcisi ve vârisi olduğunu iddia etti. Bir ara Konya'ya kaçıp Selçuklu sultânına misâfir oldu. Megas duks ve despotes unvanlarını aldı. Çocuk IV. İoannes Dukas'ı devirerek İznik'te tahta geçti ve 3 yıl geçmeden de 15.8.1261'de Istanbul'a girdi. Latin iktidârına son vererek (aş.bk.), Istanbul'u tekrar İznik'in yerine Bizans(Doğu Roma) imparatorluğunun taht şehri yaptı. Sırplar, 1258'de Üsküb'ü aldılarsa da, 1259 sonbahârında VIII. Mikhail'in kardeşi İoannes, Selçuklu ve Kuman Türk birlikleriyle Pelagonia meydan muhârebesinde onları yendi. Sırplar, Makedonya'dan çekildi. İoannes, Epir despotluğunun merkezi Arta'ya girdi. Despotun dâmâdı II. Guillaume Villehardouin'i esîr etdi. 25.7.1261'de Bizans generali Aleksios Strategopulas, Latin imparatoru II. Baudouin'in kaçtığı Ist.'a girdi ve 15.8.1261'de de VIII. Mikhail, Ist.'a gelip yerleşti. IX. Mikhail, II. Guillaume'u 12.1261'de salıverip Mora'ya Akhaya prensliğine iâde etti, o da Monemvasia, Mistra, Maina'yı Bizans'a terketti. VIII. Mikhail'in kardeşi Konstantinos, 5.000 Selçuklu askeriyle Mora'ya ayak basdı. 1267'de Bizans, Galata'yı Ceneviz'e verdi. 1275'de Draç, 1277'de Ağrıboz ve başka Ege adaları, Bizans'a geçdi. 1282'de Üsküb, Sırbistân'a bırakıldı. 1290'da Bizans, Draç'ı geri aldı. Ancak Sırplar 1296'de Draç'ı aldılar. 1304'te Cenevizli Benedetto Zaccaria, Sakız adasını Bizans'dan aldı. 6.4.1326'da Bursa, Osmanlılar'ca fethedildi. 1337'de Epir despotluğu Bizans yönetimine geçdi, Despot Nikepharos sâdece unvânını korudu, annesi Despina Anna ile Selânik'e sürüldü, 1340'da Kantakuzinos'un bir kızı ile nişânlandı, İoannes Angelos, Epir vâlîsi oldu. Zevcesi İmparatoriçe Theodora, Dukas hânedanından (Dukaina) olduğu için, bu hânedânın da temsilcisi durumunda olan VIII. Mikhael, Makedonya'da öldü. Çocukları: II. Andronikos; Konstantinos (oğlu İoannes P.(ölm. Üsküb 1327)= büyük logothetes Theodoros Metokhites'in kızı. Bu panhyphersebastos İoannes, Selânik v., iki oğlu da Strumica ve Menlik v. idiler. İoannes'in dâmâdı, Sırbistan kralı Stephan Deçanski'dir); Eudoxia (=İoannes, Trabzon imparatoru), İoannes, Maria-Despina (= Olcaytu İlhan, izd. 1306)(bu prenses Gazan Mahmûd İlhan'la nişanlı idi, onun ölümü üzerine oğlu Olcaytu İlhan nikâhladı), Eirene (=İvan-Asen III, Bulgaristan kralı: 1279-80; bu izdivâcdan: Maria Asen = Roger de Flor, izd. 1303, Roger 1303'de 6.500 askerle İst.'a gelip caesar oldu, Katalan sergerdesidir, 4.1305'te IX. Mikhail'in sarayında öldürüldü). VIII. Mikhael'in 2 de gayrı meşrû kızı vardır: Euphrosyne (=1. Nogay Han, Altınordu beyi, izd. 1272, =2. Toktay, Altınordu hanı) ve Maria-Despina (doğ.1251?)(VIII. Mikhael'in en büyük çocuğu)

(=Abaka İlhan, izd. 1266; bu da önce Hulâgû İlhan'la nişanlı idi, onun ölümü üzerine oğlu ve halefi Abaka İlhan'la evlendi). Eirene=İvan-Asen III izdivâcından: Andronikos (bunun kızı Eirene=İoannes VI Kantakuzinos, aş.bk.) ve Maria (=Roger de Flor, izd. 1302, sırasıyle Napoli Anjou krallığı amirali, Bizans'ta megaduk=büyük duka ve sn. sezar).

II. Andronikos Paleologos (75), 3 yaşında babası tarafından basilcios unvânı verilerek resmen vel.îlân edildi. Istanbul doğumlu olup 13,5 yaşında babasının tahtına oturdu. VIII. Mikhael, Ertuğrul Gazi'nin, II. Andronikos ise Osman Gazi'nin muâsırları olup, bu ikincisi yaşca Osman Gazi'den küçük olarak ondan bir yıl sonra tahta geçti ve Orhan Gazi'nin ilk 4 yılını da görmek üzere 45,5 yıl Bizans tahtında oturdu. Torunu tar. hal' edilip 4 yıl sn. Keşiş Antonios adıyle öldü. =1. Anna (ölm. 1283) (Macaristan kralı V. Stephan'ın kızı). =2. Eirene (asıl adı Jolanthe) (Montferrat merkisi IV. Guillaume'un kızı), izd. 1284. İlk izdivactan: IX. Mikhael, Konstantinos; 2. izdivactan Theodoros (bir oğlu), İoannes(=N.Khumnos'un kızı Eirene), Demetrios, Simonida (Simonis) (doğ 1292) (=Stephan-Uroş II, Sırbistan kralı 1281-1321=40, bk.Sırbistan, kralın 7 yaşındaki Simonida ile izd. 1299); gayri meşrû kızı Eirene (=İoannes II, Tesalya senyörü).

IX. Mikhael Paleologos (75-A), 25,5 yıl babası ile ortak-imparatorluk yaptı. Babasından 12 yıl önce Selânik'te öldü. =Maria(Xena)(Ermenî prensesi)(1282?-Selânik 1333 = 51?, izd. 1296, izd. müd. 24, yş.14?-48?). Çocukları: III. Andronikos.- Theodoros (ölm. 1320'den önce).- Manuel (katli 1320): oğlu Theodoros I (4. Mora despotu 1383 - 1407 = 24) = Rainerio Acciajuoli'nin (Atina dukası) kızı, bunun oğlu Theodoros II (5. Mora despotu 1407 - 1443 = 36, vel.1383-1407 = 24).- Theodora =1. Theodoros Svetoslav, izd. 1358 (Bulgar kr. 1308-30), =2. Mikhail-Şişman (Bulgaristan velîahdi, sn. kral, maktûl: Sırplar'a karşı Köstendil muhârebesi 28.7.1330, izd. 1327).- Despina (Des-pina isim değil unvân olup despotes unvânının müennesidir) Anna =1. Thomas Angelos (Epir despotu 1296-1318, katl=22), =2. İoannes II Angelos (Thomas Angelos kardeşi ve halefi, Epir despotu 1318-1328, katl= 10, aş.bk.), =3. Nikolaos Orsini, Kefalonya kontu ve Thomas Angelos'un hemşire-zâdesi ve kaatili.

III. Andronikos Paleologos (76), dedesi II. Andronikos'u tahttan indirerek (daha 4 yıl yaşadı) onun yerine tahta oturdu ki, babası IX. Mikhael 8 yıl önce ölmüştü. Bu sûretle 25 yaşında dedesi ile ortak-imp. ve 7 yıl sn. dedesinin yerine imp.oldu. Orhan Gazi'nin çağdaşıdır. Orhan Gazi'nin Bizans'ı Anadolu'dan hemen hemen sürüp Avrupa tarafına attığına şâhid oldu. =1. Eirene (Alman adı Adelheid)(Braunschweig-Grubenhagen dukası Heinrich'ın kızı). =2. Anna (Sovoie)(izd. 1328, izd.müd. 13, imparatoriçe 1328-1341 = 13 + nâibe 1341-1350 = 9). III. Andronikos'un Trabzon'da imparatoriçe olan kızı Eirene ile Maria gayrı meşrûdur, diğer bütün çocukları 2. izdivâcındandır:

Eirene (Trabzon hükümrân imparatoriçesi 1340-1341, aş.b.); Theodoros; despotes Mikhail; Maria (doğ. 1332?)(=Francesco Gattelusio, Enez prensi, izd. 1355); Eirene(doğ: 1327 (=Bulgaristan kralı); Prenses X=Orhân Gaazî; V. İoannes (no.77): 11 yaşında babasının yerine tahta geçti ve 9 yıl annesi İmparatoriçe Anna'nın niyâbetinde kaldı. 3 def'ada toplam 57 yıl tahtta kaldı. Orhan Gazi, I. Murâd ve Yıldırım'ın ilk bir buçuk yılı ile çağdaştır. 1369'da Osmanlı'ya karşı yardım istemek için Roma'ya gitti. =1. Helena Kantakuzina (VI. İoannis'in kızı, aş.bk.). =2. Eudoxia Komnena (izd. 1388)(Trabzon Komnenosları'ndan ve Niksar beyi Tâceddîn Bey'in dulu).

Kantakuzinos Hânedânı ile Paleologoslar'ın çekişmesi, Bizans'ın büyük iç mes'elesi oldu. VI. İoannes Kantakuzinos (78)(V.Parisot, *Cantacuzène, Homme d'Etat et Historien,* Paris 1845; Florinskıy, *Androni ki Kantokuzin,* 1878), grand-domestique (başbakan) iken çocuk V. İoannes'in tahta çıkması üzerine ortak-imp.ve sn.9 ay kd.imp. oldu. 2.2.1347'den ît. Ist.'a girip gerçek iktidârı elinde tuttu. 63 yaşlarında iken Kyr Joseph adıyle râhib ol. tahttan çekildi ve daha 28 yıl yaşadı, Mora'da öldü. Ünlü târihçidir. Zevcesi -Bulgaristan hânedânından- Eirene (ki baba annesi Eirene, VIII. Mikhail'in kızıdır) de onunla berâber râhibe oldu. Orhan Gazi'nin büyük oğlu Ulu Şehzâde Rûmeli Fâtihi Gazi Sülcymân Paşa'yı Bizans'ın iç işlerine karıştıran, ondan imdâd isteyerek Avrupa'ya ayak bastıran, bu imparatorudur. Türkler'le müştereken ve dostca barbarlara karşı koyup Bizans'ın istiklâl ve istikbâlini bu yolda gördü ise de bu potitika uzun müddet tatbıyk edilemedi. Maria adlı kızkardeşinin kızı Theodora, Trabzon imparatoru III. İoannes'le evlendi. VI. İoannes Kantakuzinos'un çocukları:

Thomas(by.oğul, vel.); Andronikos; Maria (=Nikephoros II, 8. ve sonuncu Epir despotu 1328 - 1358 = 30); Helena (=V. İoannes Paleologos,izd. 1347)(1334-1376 = 42, izd. müd. 29, yş.13-42, Bizans imparatoriçesi 1347 - 1376 = 29); Theodora (doğ. 1332) = Orhan Gazi (1281 - 1362 = 81, Osmanlı sultânı 1324-1362 = 38)(izd. 1346, yş. 14, zevcinden 51 yş. kç.)(bu izdivactan: Şehzâde Halîl, Gündüz ve Ömer Beyler); Manuel (Mora Mistra=Sparta despotu 1348-1380 = 32); Mattheos (2. Mora despotu 1380 - 1383 = 3 ve Edirne'de basileios unvânıyle ortak-imp. 4.1354-1357 = 3 ve 1348'de Batı Trakya V.)(oğlu: Demetrios I, 3. Mora despotu 1383). Bu sûretle Mora'yı 1348-1383 = 35 yıl müddetle, Kantakuzinoslar yönettiler, 1383'te Paleologoslar'a geçti. Onlar da 1383-1471 = 88 yıl müddetle Mora'yı kısmen ve Osmanlı himâyesinde yönettiler. VI. İoannes'in amca-zâdesi Nikephoros Kantakuzinos, bir Komnena ile evlendi, bir prenses doğdu.

Kantakuzinoslar, zamânımıza kadar gelmişlerdir. VI. İoannes'in 9. batın torunu Şerban (1640-1688 = 48), Osmanlı'nın Eflak beyi (1679-1688 = 9) oldu. Onun 7. batın torunu Gheorge Cantacuzino (1837-1913 = 76), Romanya'da başbakanlık (1905-7) yaptı. Bk. Romanya.

Stephan Duşan, 25.9.1345'de Serez'i aldı, merkezi Üsküb idi. 16.4.1346'da imparator unvânı aldı. 1348'de Tesalya'yı aldı. 1352'de Orhân Gaazî'nin velîahdi Gaazi Süleymân Paşa, Gelibolu yakınlarında Tzympe (Çimpe) kalesini aldı ve Osmânlılar, ilk def'a Avrupa'da toprak elde ettiler. Sül.Pş., 3. 1354'te Gelibolu'yu alıp bütün yarımadayı fethetti. Duşan ise 20.12.1355'te öldü. Sırbistân'ın imparatorluk iddiası 10 yıldan az sürdü. Duşan'ın halefleri, böyle bir unvân almadılar. Sül. Pş.'nın kazâen ölümü üzerine Osmanlı velîahdi olan Murâd Gaazî, 1359'da ve kesin ol. 11.1361'de Dimetoka'yı, tahta geçer geçmez de 4.1362'de Edirne'yi aldı. Balkan fetihlerini yönetmek için önce Dimetoka'da, 1365'da ît. Edirne'de oturmaya başladı. Lala Şâhin Paşa, 1363'de Filibe'yi alıp yerleşdi, ilk Rûmeli beylerbeyisi oldu. V. İoannes, 1366 bahârında yardım istemek üzere Macaristân'a gitti. 8.1369'da ayni maksatla Napoli'den geçip Roma'ya Papa'ya gitti. 1370 bahârında Venedik'e gitti. 10.1371'de Ist.'a döndü. 26.9.1371 Meriç meydân muhârebesinde Sultan Murâd'a yenilen Sırbistan kralı Vukaşin maktûl düştü ve oğlu Marko, Osmanlı'yı metbû tanıdı. Bir iki ay sonra Bizans resmen Osmanlı'yı metbû tanıdı (G.Ostrogorsky, *Byzance, Etat Tributaire de l'Empire Turc, ZRVI,* V, 1958, 49 v. dd.). Bizans, târîhinde ilk defa ol. bir devleti metbû tanımış oldu. Bulgaristan kralı, Osmanlı'ya tâbî olduğunu bildirdi. 1373 bahârında V. İoannes, Sultân Murâd'ın yanında

Anadolu seferine katılarak vasallik görevine başladı. 5.1373'de Andronikos (IV), babasına karşı ayaklanınca oğlu İoannes (VII) ile berâber Sultân Murâd'ın emriyle gözlerine zarar vermeyecek şekilde mil çekildi, velîahdlikten uzaklaştırılıp kardeşi Manuel (II) vel. oldu. Fakat 1376'da Sul. Murâd'dan destek alan Andronikos IV, Ist.'a girip imp. oldu ve babası ile vel. kardeşini tevkıyf ettirdi. 10 yıl önce Savoie kontu Amadeo tar. Osmânlı'dan alınıp Bizans'a verilen Gelibolu'yu Osmânlı'ya verdi (9.1376). 10.1376'da Bozcaada, Venedik tar. işğâl edildi. 1379'da V.İoannes'le oğlu II. Manuel, Osmânlı desteğiyle zindandan kurtulup İst.'a girdiler, IV. Andronikos iktidardan düşdü. Osmanlı'ya yılda 30.000 altın vergi ve 12.000 asker vermeyi yeniden kabûl ettiler. 1382'de II. Manuel, Selânik'i elde etti. IV. Andronikos ise Marmara'nın Trakya kıyılarını Osmanlı'ya tâbî ol. yönetiyordu. Kardeşi Mora despotu Theodoros, 1383'de Osmânlı'ya tâbî olmak şartıyle bu makaama geldi. Serez 1373'de, Selânik ise 12.4.1394'de Osmânlılar'ca fethedildi. Serez bir ara elden çıktı, 19.9.1383'de kesin şekilde Osmânlı'ya geçdi. 1384'te Selânik muhâsarası başladı, 4.1387'de Osmânlılar şehre girdiler, II. Manuel, Midilli'ye kaçdı. Fakat Osmânlılar şehrin idâresini 1394'e kd. yine Bizans'a bırakdılar. 1385'de ölen IV. Andronikos'un oğlu VII. İoannes, 1390'da Yıldırım Bâyezîd tar. imparator ol. Ist.'a sokuldu. II. Manuel ise, Yıldırım'ın maiyyetinde Anadolu seferine katılarak Anadolu'daki son Bizans toprağı olan Philadelphia(Alaşchir) kalesinin 12.1390'da Osmânlılar'ca fethine katıldı! Yazar olan II. Manuel, babası ölünce Bursa Sarayı'ndan Bizans'a kaçdı. Buna kızan Yıldırım, 1394'te Bizans'ı ablukaya aldı ki buna şehrin Osmanlılar'ca 1. muhâsarası denmektedir, fakat savaşsız bir kuşatmadır.

V. İoannes Paleologos (ölm.1391) = Helena Kantakuzina (ölm.1376) izdivâcından: Eirene (1347-?): 1356'da 9 yaşında iken Orhan Gazi'nin oğullarından şehzâde Halîl Bey'le nişanlandı, sn. Trabzon imparatoru I. Basileios'la evlendi, aş.bk.- Chobe, 1351'de Kyr Atas (Tr. atabey'den bozma) Mikhael Samson'la evlendi.- Mikhael.- Vitas: oğlu Hâşş Murâd Paşa (Fâtih'in vezîri, katli 1473)(bu şecere tahmînîdir).- Theodoros I (4. Mora despotu 1383-1407 = 24, 1397'de Mora'ya giren Yıldırım Bâyezîd'e tâbî oldu) = Bartolomea, Nerio I Acciaiuoli'nin (Floransalı tâcir, Korinthos hâkimi 1388-9.1394) kızı, bu izdivactan: Prenses X = I. Süleymân (Osmanlı pâdişâhı 1402-1410), izd. 12.1402.- IV. Andronikos (79) = Maria (Bulgaristan kralı İvan-Aleksandr'ın torunu): bu imparator, 7 yıl babasına ortak-imparatorluk yaptıktan sonra onu tahttan indirip yerine geçti, fakat babası 3 yıl sonra tahtını geri aldı, hal'inden 6 yıl sonra IV. Andronikos öldü, oğlu: VII. İoannes (79-A): 2 def'ada toplam 3 yıl kd. ortak-imp.oldu, ikincisinden hal'edildikten 10 yıl sonra öldü = Eugenia (Francesco II Gattilusio'nun kızı), gayrı meşrû oğlu: Manuel.- II. Manuel (80): IV. Andronikos'un kardeşi ve V. İoannes'in 2. oğlu = Despina Eleni (Helene) (Köstendil Bulgar prensi ve Doğu Makedonya'da hükümrân ve 1395'de kardeşi Yohannes'le berâber Yıldırım Bâyezîd'in yanında katıldığı Romanya'da Rovine muhârebesinde maktûl düşen Konstantin Dragazes'in kızı)(izd. 2.1392). II. Manuel, şâirdir. 1402'de Türkler'e karşı yardım istemek için Roma'ya ve başka Avrupa ülkelerine gitti. Babasının yerine tahta geçip 34,5 yıl kaldı. Yıldırım Bâyezîd'i metbû tanıdı ve Yıldırım "Sultân-ı Iklîm-i Rûm" sanıyle bizzât kendisini Roma imparatoru îlân edip, Bizans imparatoruna gölge bir tâbî muâmelesi yaptı, onu Bursa Sarayı'nda oturttu ve yanında askerî seferlere götürdü. 1402'den sonra bu dehşetli tahakkümden kurtuldu. Ama Osmanlılar'ca Bizans'ın ilk 6 muhâsarası yapıldı. Bizans'ın elinde Istanbul

sitesinden başka bir kaç ada, Mora'da bir kaç yer kaldı. 1.1385'de Gaazî Evrenos Bey, Korinthos, Mora'da Leontarion, Akova kalesini aldı, 17.7.1393'de Bulgaristân'ın eski taht şehri Tırnova, Osmânlılar'ca fethedilerek son Bulgar prensliği ortadan kalktı. 17.5.1395'de Yıldırım, Romanya'ya girerek Rovine meydan muhârebesinde Eflak Voyvodası Mircea'yı yenip Eflak, Osmânlı'ya tâbî oldu. Kısa müdden önce bir Bulgar prensinden Mircea'nın aldığı Dobruca, doğrudan Osmânlı'ya ilhâk edildi. Rovine muhârebesinde, Osmânlı'ya tâbî ol. savaşa Yıldırım'ın yanında katılan II. Manuel'in kayınpederi Makedonya'da bir prens olan Konstantin Dragaş (Dragases) ve gene Osmânlı'nın tâbii Prilep kralı Marko (Vukaşin oğlu) maktûl düştüler. Kosova'da ölen Sırbistân kralının oğlu ve halefi Stephan Lazareviç ise, Osmanlı'nın yanında katıldığı bu muhârebeden sağ kurtuldu. Vidin Bulgar prensliği kezâ Osmânlı'ya ilhâk edildi. 1397'de Türkler, Atina'ya girdiler. Şehri himâyelerine alıp boşaltdılar. Ayni yıl Mora'da Argos'u zabtedip Mora'nın en güney kıyılarına erişdiler. 1397'de Bizans, Türk ablukası altında düşecek hâle geldi. Zirâ 1396 Niğbolu zaferinden sn. Yıldırım, Haçlılar'a yakınlık gösteren Bizans'ı tekrâr ablukaya almıştı (Berger de Xivrey, *La Vie et les Ouvrages de l'Empereur Manuel II Paléologue,* Institut de France, Paris 1853). II. Manuel, yanına Fransa mareşali Boucicaut'yu alıp 10.10.1399'da Ist.'dan ayrıldı, Venedik'e, İtalyan şehirlerine, Paris ve Londra'ya gidip Avrupa hükümdârları ile göründü, Türkler'e karşı imdâd istedi (G.Schlumberger, *Un Emperer de Byzance à Paris et à Londres,* Paris 1927; Vasilyev, *Puteşestvie Manuila II Paleologa po Zapadnoy Evrope, JMNP,* XXXIX, 1912, 41-78, 260-304). İmp. Avrupa'da iken Bizans'ın hayâtını tam 50 yıl uzatan bir mucizenin haberi geldi. 28.7.1402'de Yıldırım, Ankara'da Timur'a yenilip esir düşmüş, Bizans ablukası kaldırılmışdı. Oğlu I. Süleymân, Bizans'ın Osmanlı'ya tâbî olmadığını kabûl ettikten başka Selânik, Halkidikya, Sporat adaları, Marmara ve Karadeniz kıyılarında bir çok iskeleyi Bizans'a geri verdi (A.Bakalopoulos, *Les Limites de l'Empire Byzantin depuis la Fin du XIVe Siècle Jusqu' à la Chute en 1453, Byzantion,* LV, 1962, 56 v.dd.). Selânik, VII. İoannes'e verildi. 1416 başında II. Manuel, Mora'ya geldi. Oğlu İoannes'i (VIII) Mora despot yardımcısı ol. bırakdı. Yıldırım'ın savaşsız ablukalarından sn. savaşlı ilk muhâsarayı oğlu Mûsâ Çelebî, sn. 8.6.1422'den ît. II. Murâd yapdı. Düşmeye yakın hâle gelen şehir, Şehzâde Mustafa'nın Bizans'ın teşvîkıyle ayaklanması muhâsara kaldırılarak kurtuldu. 1423 bahârında II. Manuel'in Mora'yı kapatmak için Korinthos berzâhına yaptırdığı Hexamilion denen sûru yıkan Türkler, Mora'ya girdiler. 1423'de hem Bizans, hem Mora, 1402'de kurtulduğu Osmânlı metbûluğu altına tekrar girdi. II. Manuel'in çocukları:

İoannes VIII Paleologos (81): 1437'de Roma'ya, 1439'da Paris ve Londra'ya giderek Osmanlı'ya karşı yardım aradı. =1. Anna (Rusya prensesi) (1404-1418=14) (izd. 1415, izd.müd.3). =2. Sophia (Montferrat markisi II. Jean'ın kızı)(izd. 1418, talâq 1420, izd. müd.2). =3. Maria Komnena (Trabzon imp.u Alexios'un kızı)(izd.1427, ölm. 1439, izd.müd.12, imparatoriçe 1427-1439 = 12). VIII. İoannes'in çocuğu olmadı.- Theodoros II (1401-1432 = 31) : 5. Mora despotu 1407 - 1432 = 25. =3. Kleopa Malatesta (izd. 1418). İmp.luk vel. i 1425 - 1432 = 7. Kızı Helena = Jean II de Lusignan.- Andronikos (1403-1432'den önce). Oğlu Theodoros III: 6. Mora despotu 1432-1443 = 11.- Konstantinos XII Paleologos Dragases (82): Vel. 1432 - 1448 = 16, 7. Mora despotu 1443 - 1448 = 5. Son Bizans imparatoru, İstanbul'un Fethi günü kim olduğunu bilmeyen bir Türk askeri tarafından kılıçla başı kesildi. =1. Madeleina (Otranto v. Kont II. Leonardo

Tocco'nun ve Zahariya'nın kızı, izd. 1428, ölm. 1429). =2. Katherina Gattilusilo (izd. 1441, Midilli dukası Dorn'un kızı) (ölm. Limni, 1442). =3. Başbakan Notaras'ın kızkardeşi (imparatoriçe 1448 - 1453 = 5).- Andreas Rhiainiom Paleologos: Silivri beyi.- Demetrios II (1407?-Edirne 1471 = 64?) = Prs. (ölm. 1439). 8. Mora (Patras) despotu 1448-1460 = 11. Mora'da Bizans imparatorluk tâcı müddeîsi 27.5.1453 ve 1471'e kadar Paleologos Hânedânı'nın başı. İmp.luk vel.i 1448-1453 = 5. 2 kızından büyüğü Helena'dır. 31.5.1460'da Mistra'da (Sparta), zevcesi ve 2 kızı ile Fâtih'in huzûruna çıktı. Enez'de oturarak Osmanlı devletinin İmroz, Taşoz, Semendirek, Limni vâlîliğine getirildi. Sonra azledilip ölünceye kadar Edirne'de oturtuldu.- Thomas (1409-1465 = 56): Mora'nın Mistra (Sparta) kısmının despotu 1432 - 1460 = 28, Bulgar Asen hânedânından Pr. Pavel'in dâmâdı. Korfu'ya, oradan Roma'ya gidip 5 yıl sonra orada öldü. Oğlu Andreas, onunla Roma'ya gitti, 1471'de amcası Demetrios ölünce imparatorluk hânedânının başı oldu. Bizans tâcı üzerindeki haklarını hayat boyu bir tahsîsât karşılığı Fransa kralı VIII. Charles'a (1483-1498 = 15) sattı. Kızkardeşi Zoi, Rusya'da Sophia adını alarak Moskova büyük-dukası (1462-1505 = 43) III. İvan (1440 - 1505 = 65) ile 1472'de evlendi, 33 yıl büyük-düşes oldu (bk.Rusya).Thomas'ın oğulları: Andreas (1453-Roma 1502 = 49) ve Manuel (1455- ?) ki bu sonuncusunun Sadrâzam Mesîḥ Paşa olduğu iddia edilir. - XII. Konstantinos'un büyüğü Helena olmak üzere 2 kızı oldu.- II. Manuel'in kızları: Helena=Lazar III (Sırbistan voyvodası 1456-1458 = 2) (izd. 1444?, izd. müd.14?) (bk.Sırbistan).- Zoi=İvan-Basil(Moskova prensi).- Prs. Paleologina=Tzamblakon (oğlu İoannes Tz.).

II. Manuel'in 3. oğlu despotes Andronikos, 1423 yazında Selânik'i Türkler'e karşı savunamayacağını anlayıp Venedik'e terketti. Venedik, Osmanlı'ya yılda 100.000 ve sn. 300.000 akça ödeyerek şehri muhâfaza etti. Ancak II. Murâd, 29.3.1430'da Selânik'i Venedik'den ve kesin şekilde aldı. 1428'de Carlo Tocco, kızını verdiği despotes Konstantinos'a (XII, son imp.), Mora'daki arâzîsini verdi. Konstantin 1430'da Patras'ı, 1432'de Akhaya Latin prensliğini aldı. Bu sûretle Mora'da Theodoros Paleologos'unki ile berâber iki ayrı Bizans despotluğu oluştu ve Osmânlı'ya tâbî idi. Modon, Koron (güney-batı) ve Nauplia, Argos (doğu) kale-limanları Venedik'de kaldı. Bunların dışında bütün Mora, Bizans'ın iki prensliği elinde birleştirdi. VIII. İoannes, gene Avrupa'dan yardım istemek üzere 24.11.1437'de Ist.dan ayrıldı. 1443'de despotes Theodoras, Mora'daki prensliğini despotes Konstantinos'a bırakdı, karşılığında Konstantinos'un Marmara'nın Trakya kıyısı üzerindeki iskelesini aldı. Bu sûretle merkezi Mistra olmak üzere Mora, Konstantinos'un (XII) elinde birleşmekle berâber despotes Thomas Paleologos'un da Mora'da küçük bir prensliği vardı, bu devâm etti. Konstantinos, 1423'de Türkler'in yıkdığı Hexamilion'u yeniden yaptırarak Korinthos berzâhını, kapattı. Sonra Atina ve Thebai'ye girdi. Duka Nerio II Acciajuoli, Osmânlı'ya tâbî idi, Osmânlı'ya tâbî Mora'ya yıllık vergi vermeyi de kabûl etti. 1446'da Varna'da Haçlılar'ı yok eden II. Murâd, 10 Aralık'da Hexamilion'u top ateşiyle düşürerek Mora'ya girdi. 31.10.1448'de VIII. İoannes, çocuksuz öldü. Kardeşi, Mora'da XII. Konstantinos unvânıyle 6.1.1449'da tâc giyip Mart ayında İst.'a geldi.

469 yıl, 5 ay, 3 gün için (29.5.1453-10.11.1922) Doğu Roma imparatorluğu tâcı Osmanoğulları'na geçti. 30 pâdişâh, bu sıfatı taşıdı. 1606 Sitvatorok Muâhedesi'ne göre pâdişahlar, tek Roma imparatoru oldukları iddiasında iken, bu anlaşma ile Almanya im-

paratorunun Batı Roma imparatoru olduğunu kabûl ederek, kendilerinin sâdece Doğu Roma imparatoru olduklarını belirtmeye râzı oldular.

14. Selânik İmparator ve Despotları (12.1224 - 1246 = 22)

Angelos imparatorluk hânedânından Konstantinos Angelos (katli 1185) = Theodora Komnena (İmp.I. Alexios'un kızı) izdivâcından: Andronikos (=Euphrosyna)(oğulları İmp. II. İsaakios ve İmp. III. Alexios) ve *sebastokrator* İoannes. Bu sonuncunun oğulları: İsaakios, Konstantinos (katli 1185), Filia, Theodoros Angelos Komnenos Dukas ve Manuel Angelos Komnenos Dukas ve gayri meşrû oğlu Mikhail (bk. Epir despotları). Theodoras Angelos, 1214'te Epir despotu (Yun.despotes), 1224'te Selânik imparatoru (no.1) oldu, 1230'da hal'edilip gözlerine mil çekildi, 16 yıl sn. öldü. Kızı, Bulgaristan kralı II. Asen'le evlendi. Oğulları: İoannes (1238-44'te İznik'teki Bizans imparatorunun Epir despotu, no.3) ve Demetrios (Selânik despotu, no.4). 1246'da Selânik despotluğu kaldırılarak, il şeklinde İznik imparatorluğuna bağlandı. Theodoros (no.1)'un kardeşi Manucl, Selânik imparatoru (no.2) olarak ona halef oldu, hal' edildikten 3 yıl sonra öldü. 1246 sonunda Selânik'e giren İznik Bizans imparatoru, Selânik'in son imparatorunu Anadolu'ya sürdü, müstakbel imp. II. Andronikos Paleologos'u Selânik ve oğlu müstakbel imp. IX. Mikhail Paleologos'u Serez vâlîsi yapdı.

15. Epir Despotları (1204 - 1358 = 154)

Mikhail, Konstantinos Angelos'un (katli 1185) gayri meşrû oğludur. 1204'te Haçlılar, Istanbul'u isûlâ edince Epir (Yun.Epeiros) eyâletine kaçıp kendini burada despot (Yun.despotes, hükümrân prens) îlân etti (Epir Despotları listesinde no.1). Ölünce Epir'i (merkezi Arta) ve despotluk unvanlarını, yeğenleri Selânik imparatorları Theodoros ve Manuel üzerlerine aldılar (no.2 ve 3). 1217'de Ist. Latin İmp.u Pierre, bu Theodoros'a esir düşerek esir ol. öldü. Theodoros, bir ara basileios unvânını aldı. Ist. (Latin), İznik, Trabzon, Arta'da, Bizans imparatoru titri taşıyan 4 hükümdar birden ortaya çıktı. Ancak Theodoras, Bulgarlar'a esir düşüp 1242'de salıverildi. İmparator unvânından vaz geçip despotes unvânına döndü ve İznik imparatoruna tâbî oldu. Fakat İznik'e sürülüp orada hapsedildi. Sonra Epir, Selânik'ten ayrıldı (12.1224). I. Mikhail Angelos'un kendisi gibi gayri meşrû olan oğlu II. Mikhael (no.4), amca oğullarının yerine Epir despotu oldu. 1254'te İznik Bizans imparatorunu metbuu olarak kabûl etti. Kızlarından birini Akhaya prensi Guillaume Villehardouin, dîğerini Sicilya kralı Manfred'le 1258'de evlendirdi ve Korfu, Avlonya, Draç'ı Manfred'e bıraktı. II. Mikhail'in gayri meşrû oğlu sebastokrator İoannes, Tesalya prensi oldu. Kızını IX. Mikhail'in Türk asıllı hemşîre-zâdesi Andronikos Tarkhaneiotes'e verdi. Yerine oğlu I. Nikephoros, 5. despot oldu. Gayrı meşrû oğlu İoannes ise Neopatras dukası (1271-1295 = 24) iken öldürüldü (2. ve 3. Neopatras dukaları oğu ve torunu Konstantinos Angelos 1295-1303 = 8 ve İoannes II Angelos 1303 - 1318 = 15, Atina dukalığına geçti). I. Nikephoros'un İznik imp.u Theodoras II kızı Maria'dan olan bir kızı Kefalonya'nın Orsini hânedânından inen hükümran kontu ile, İthamar adlı dîğer kızı Kıbrıs kralının oğlu Philippe'le evlendi. 1264'te VIII. Mikhail'in yeğeni Anna ile evlendi. I. Nikephoros'un oğulları Thomas ve İoannes, 6. ve 7. Epir despotu oldular. Her ikisi de katledildi. Thomas, Anna Palcologina ile evlendi ve ölünce bu prensesi, kardeşi II. İoannes aldı. Bunun oğlu II. Nikephoros, 8. ve sonuncu

Epir despotu oldu. Fâtih'in ünlü vezîr-i âzamı Adnî Mahmûd Paşa (1420?-1472, katl=52?), II. Nikophoros'un torununun oğlu, binâenaleyh Angelos imparatorluk prensidir ve kardeşi Mikhail, Sırbistan başbakanı idi.

16. Trabzon'da Komnenos İmparatorları (13.4.1204 - 15.8.1461 = 257, 4, 2)

Bizans imparatoru I. Andronikos Komnenos = Theodora Komnena izdivâcından doğan ve hem baba, hem ana tarafından Komnenos olan Prens Manuel (doğ. 1163'ten sn.)'in oğulları, 1204 yılı 13 nîsânında Istanbul, Latinler'in eline düşünce akrabâları Gürcistân kraliçesi (1184-1212) Thamar'ın sarayından (Tiflîs) Bizans şehirlerinden Trabzon'a geldiler. Burada Manuel'in by. oğlu Alexios, kendini imparator îlân etti. İki buçuk asırdan fazla devâm eden ve önce İznik, sonra Istanbul'da kurulan Bizans imparatorluğuna da tâbî olmayıp rakıyb imparatorlar hâlini alan Trabzon Komnenosları, XIII. asırda doğuda Çoruh nehrinden batıda Filyos çayına (hattâ Sakarya ağzının doğusuna) kadar Karadeniz'in bütün güney (Anadolu) sâhillerine hâkim oldular. Ancak daha 2.11.1214'te Selçuklular, Sinop'u ele geçierek Karadeniz'e yeniden çıktılar ve Komnenoslar'ı Sinop'un doğusuna attılar. Zamanla devlet daha da küçülerek Trabzon ve Rize illerinden ibâret kaldı. 2.11.1214'te Anadolu Selçuklu (Türkiye) devletine tâbî oldular. Ayni yıl Sinop'un batısındaki sâhiller, Ereğli ve Amasra limanları, İznik imparatorluğuna geçti. 1243'te Moğollar'a tâbî oldular. 1456'da Osmanlı'ya tâbî olduktan 5 yıl sonra Fâtih'in Trabzon'u fethiyle devlet ortadan kalktı ve Anadolu'nun son köşesi de Türk'leşti. Daha önce bir ara Yıldırım Bâyezîd'in, Timurlu, Akkoyunlu gibi Türk imparatorluklarının da nüfûzuna düşen Trabzon imparatorluğu, büyük mahâretle hayâtını devâm ettirebildi. Ana tarafından Kafkas ırklarıyle karışan Komnenos Hânedânı mensubları çok güzel insanlardı. Prensesleri dünyâ güzeli sayılırdı. Bu prenseslerin Türk hükümdarlarıyle evlendirilmeleri Trabzon devletinin devâmının en mühim sebebidir. Hükümdarlarına imparator denmesi, devletin büyüklüğü veyâ gücünden dolayı değildir, hiç bir zaman büyük bir devlet olamadı. Ancak Komnenoslar, kendilerini Istanbul'da hükümrân olan Bizans (Doğu Roma) imparatorları Komnenoslar'ın meşrû vârisi saydıkları ve Latin Haçlılar'ca Istanbul'dan kovulmuş addettikleri için, imparator titrini kullandılar. Dil Yunanca, mezheb Ortodoks idi. Yıldırım Bâyezîd'e harâc-güzâr olduğu yıllar 1398-1402'dir. Timur, Ankara'da Yıldırım'a çarpmasaydı, Istanbul gibi Trabzon'un da bir kaç yıl içinde Yıldırım Türkiyesi'ne katılacağı mutlak ve muhakkaktı.

Manuel Komnenos'un (doğ.1163'ten sn.) Trabzon'a kaçan ve orada imparator titri ile hükümdarlıklarını îlân eden 2 oğlu: I. Alexios (no.1) ve I. David(1-A). Böylece işe Roma-Bizans geleneği devâm ettirilerek çifte basileios îlânı ile başlandı, fakat 1214'te David, Türkiye sultânı I. Keykâvûs ile muhârebede öldü ve çifte sistemden vazgeçildi. David, Gürcistan prensesi Rusedan'la evlendi. Uzun müddet, Ortodoks Gürcistan krallığı ile işbirliği yapıldı. 1222'de ölen kurucu ve 1214'te resmen Konya Selçuklu sultânına tâbî I. Alexios'tan sonra üst üste 3 oğlu tahta çıktı. Bunlardan sonuncusu I. Manuel (4) =1. Anna Xilaloe (Abkhaz prensesi). =2. Eirene Srykana. Çocukları: Theodora (2.'den), Theodoros, Andronikos II(5), Yorgios I(6), İoannes II(7) = Eudoxia Palcologina (İmp.Mikhael'in kızı). Bu sonuncunun oğlu ve halefi II. Alexios (8), Gürcistan kralı Peka'nın dâmâdı idi. Çocukları: Andronikos III(9), Basileios I(11), İmparatoriçe Anna

(13), Mikhael (katli 1332), Yorgios (katli 1332); Eudokia (=Cândâroğlu Â'dil Bey). III. Andronikos'un oğlu II. Manuel'dir (10). I. Basileios, Eirene Paleologina ile evlendi ki, bu imparatoriçe, kocası ölünce, bir müddet bizzât tahta çıktı (no.12). Eirene (no.12), Basileios'un (11) 2. zevcesidir, hal'inde oğlu müstakbel III. Alexios (16) ile Istanbul'a sürgün gitti. Basileios'un (11) ilk izdivâcından oğlu Kalo Ioannes'tir.

Basileios I=Eirene Paleologina(III. Andronikos'un gayri meşrû kızı) (2.3.1393'te 75 yaşlarında öldü) izdivâcından: Mikhael I(14), Alexios III(16), Türk beyleri ile evlenen 2 prenses. I. Mikhael'in oğlu III. İoannes'tir (15), babasından sonra tahta çıkmakla berâber bir buçuk yıl sonra hal' edilip daha 18 yıl râhib olarak yaşadı. Yerine amcası III. Alexios, 11 yaşında tahta çıktı ve 40 yıl tahtta kalarak Trabzon tahtının rekorunu kırdı. III. Alexios'un asıl adı İoannes olup, Alexios adlı ağabeyi ölüp de tahta çıkınca Alexios adını aldı. Theodora Kantakuzina ile evlendi ki İmp.VI. İoannes Kantakuzinos'un yeğenidir. Bu izdivactan:

Basileios (doğ. 1359).- Manuel III (17)(aş.bk.).- Andronikos (1355-1376 = 21), kazâen öldü, gayrı meşrûdur.- Anna (doğ. 1357) = Bagrat V, Gürcistan kralı, izd.1367, yş.10(bu izdivactan: Kral David).- Maria = David Komnenos.- Prs.=1369'da İmp.İoannes Paleologos'un oğlu Mikhael'le nişanlandı, nikâh olmadı.- Prs.= Karayülük Osmân Bey Akkoyunlu (bk. Akkoyunlular).- Eudoxia =1. Niksar beyi Tâceddîn Bey (katli 1386), izd. 1380, izd. müd.6. =2. Konstantin Yanoviç, ölm. 1395, izd. 1387 izd.müd.8.- Theodora=Ordu - Ünye Beyi Hacı Emîr Bey b.Emîr Bayrâm Bey(izd.1358)(bu izdivactan: 1392'de Yıldırım Bâyezîd'in öldürttüğü Süleymân Bey ki o da dayı kızı olan III. Alexios'un kızı ile evlendi).- Maria Anna Despina=Fahreddîn Kutlu Bey Akkoyunlu (ölm.1389), izd. 1352 (bk. Akkoyunlular), 1365'te Kutlu Bey bu Komnena zevcesi ile Trabzon'u resmen ziyâret etti ve ertesi 1366 yılında İmparator, Kutlu Bey'i resmen ziyâret ederek iâde etti.

Manuel III (17) = Eudoxia Theodora (Gürcistan kralı V.Bagrat'la Anna Komnena kızı)(1370?-1395 = 25?, izd.1376), =2. Anna Philanthropina (Bizanslı, izd. 1396). Yıldırım Bâyezîd fırtınasını atlattıktan sonra Fetret Devri'nde rahatladı. Timuroğulları'na ve onlarla işbirliği yapan Akkoyunlular'a dayanarak Pontos devletini muhâfaza edebildi. Yerine oğlu IV. Alexios (18) geçti. =Theodora Kantakuzina (izd.1396, ölm. 1427). III.Manuel'in kızı, 1390'da Trabzon sarayı başmâbeyncisi Konstantinos İpsilanti ile evlendi ki torunları günümüze kadar gelmişler ve İpsilanti'ler, Osmanlı devrinde Istanbul'a, Romanya'ya, Rusya'ya giderek devlet görevlerinde bulunmuşlardır. III. Manuel'in kç. oğlu Basileios'dur (doğ. 1382).

IV. Alexios çocukları: IV. İoannes (halk dilinde: Kalo Yani=Güzel Yani)(19), II. David (20), Alexios, Karakoyunlu İran şâhı Cihân-Şâh ile evlenen bir prenses ve Maria (doğ.1397) = 2. İoannes VIII Paleologos (Bizans imparatoru 1425-1439 = 14)(izd.1427, izd.müd. ve imparatoriçe 12 yıl)(Maria'nın ilk zevci: David Komnenos).

II. David, İmparatoriçe Helena (halk Yunancası: Eleni) ile evli idi. Fâtih, Trabzon'u fethedince âilesiyle berâber Edirne'ye nakledildi. 1456'da ağabeyi İmp.IV. İoannes'in elçisi olarak Istanbul'a gelmiş, ağabeyinin tâzimlerini Fâtih'e bizzât iletmişti. Edirne'de esâretinden 2 yıl sonra, 7 oğlu ve kardeşi Alexios ile berâber 1.11.1463'te Edirne'de îdâm edildi, bir oğlu sağ bırakıldı. Tekrar Trabzon tahtına çıkabilmek için yabancı devletlerle temâs ettiği haber alınmıştı. Bir yıl sonra İmparatoriçe Helena öldü.

Kızı Anna ile, Fâtih evlendi, sonra boşayıp akıncı beyi ve Makedonya'da sancak beyi Evrenos-zâde ile evlendirdi. Bu Anna, Fâtih'le evlendiği zaman, Tesalya'lı senyör Saganos'tan dul kalmıştı. Fatih'in öldürttüğü İmp.David'in kardeşi Prens Alexios da ayni hânedândan zevcesi ve zamânının en güzel kadını Prs. Alexias ile Fâtih evlendi ve Alexios'la Alexias'ın oğlu olan prens, Osmanlı hizmetine alındı.

Trabzon Komnenosları'ndan Aleksandr, Kırım'da Ceneviz sömürgesi Mangup'a sığındı ve 12.1475'de burası Osmanlılar'ca fethedildiği zamân ele geçirilip Gedik Ahmed Paşa tarafından îdâm ettirildi. Kızkardeşi Marya, Boğdan voyvodası Ştefan'la evli idi, o da Mangup'ta esîr edilip Istanbul'a gönderildi.

IV. İoannes(halk Rumcası: Yani)(19) 17,5 yıl vel.olduktan sonra babasının tahtına oturdu. Gürcistan kralının kızı ile evlendi. Dâmâdı Uzun Hasan'ın bütün çabalarına ve himâyesine rağmen, Fâtih'in Trabzon'un kapısını çalmasını önleyemedi. Yerine geçen kardeşi II. David, önce âilesiyle Istanbul'a deniz yoluyle Trabzon'dan getirtilmiş, Edirne'de, sonra Serez yakınlarında mâlikâne verilerek oturtulmuştu. Ancak Osmanlı Türkiyesi'nin en kudretli, en azılı düşmanı olan Akkoyunlu pâdişâhı Uzun Hasan'la Fâtih aleyhindeki gizli muhâberâtının ele geçirilmesi, II. David'in ve âilesinin mahvıyle netîcelendi. Zîrâ Fâtih'in mizâcı, devlet aleyhine işlenen suçlara ve alınan tavırlara müsâmaha gösterecek yapıda değildi.

IV. İoannes'in çocukları: Alexios V (20-A), babası ölünce çok kısa müddet tahta çıkarıldı. 4 yaşında idi. Amcası II. David indirerek onun yerine tahta oturdu. 1470'e kadar yaşayarak 16 yaşında öldü.- Despina Yekatherina Theodora Hâtûn, İran pâdişâhı Akkoyunlu Sultân Uzun Hasan Bey'le evlendi, bu mühim akrabâlık için Akkoyunlular'a bk.- IV. İoannes'in dîğer bir kızı, Midilli adası dukası Gateluzio ile evlenip Alexios adlı bir prens doğurdu.- Dîğer bir kızı olan Valenza, Kiklad Adaları dukası Miccolo Crespo (Crispi) ile evlendi, hepsi Venedikli soylularla evlenen 4 kız doğurdu; bu 4 kızdan Violante, Caterino Zeno ile evlendi ki, Uzun Hasan nezdine Tebrîz'e fevkalâde büyükelçilikle gönderilen Venedikli diplomattır.

17. Istanbul Latin İmparatorları
(13.4.1204 - 25.7.1261 = 57, 3, 12)

IV. Haçlı Seferi, Bizans'ı Türkler'in elinden kurtarmak için düzenlendi. Ancak müttefik ve dost sıfatıyle Istanbul'a alınan Haçlı ordusunun gözleri kamaştı. Avrupa'da bu derecede muhteşem, zengin ve büyük bir şehir görmemişlerdi. Kilise mumlarına kadar Istanbul'u yağma ettiler ve Ortodoks râhibelerinin ırzlarını bile mubâh gördüler. Şehri mahvettikten sonra kumandanlarından birini imparator îlân ettiler. Bu da Katolik ve Ortodoks dünyâsının arasını kesin şekilde açtı. Daha önceki 3 Haçlı seferinde Komnenos hânedânının akıllı imparatorları, Katolik Latin Haçlı sürülerini asla Istanbul şehrine yaklaştırmayıp acele kendi topraklarından Anadolu'ya geçirivermişlerdi. Hattâ Latinler'in barbarlığı ve yoksulluğundan iğrenerek, medenî ve zengin Türkler'le, Selçuklu Türkiyesi ile iyi münâsebetler kurmaya çalışmışlardı. Ortodokslar'dan nefret eden Katolik hükümdarları yerine, Ortodokslar'a karşı en küçük kompleksleri olmayan, devletlerinde milyonlarca Ortodoks tebalarına tam bir eşitlik ve hürriyet içinde muâmele eden, hepsi Yunanca da bilen Türkiye'nin Selçuklu pâdişâhlarını tercîh etmişlerdi.

Katolik ve hemen hepsi Latin ve çoğu Fransız asıllı olan IV. Haçlılar, Bizans'ı paylaştılarsa da, bütün mîrâsını, hele Anadolu'daki Bizans topraklarını ele geçiremediler. Bütün Karadeniz sâhillerine hâkim olmak ve taht şehri Trabzon'da bulunmak üzere Komnenoslar, Pontos imparatorluğunu kurdular. Laskarisler kendilerini İznik'te imparator îlân ettiler. İznik'teki imparator, meşrû Bizans (Doğu Roma) imparatoru sayıldı ve Istanbul Latin imparatorluğu, tamâmen Ortodoks bir çevrede, az zamanda topraklarını İznik imparatorluğuna kaptırarak Istanbul iline çekildi. Katolik Avrupa, bilhassa Fransa, asıl Doğu Roma imparatorlarının Istanbul Latin imparatorları olduğu iddiasında idi. İznik'ten gelen Bizanslılar 1261'de Istanbul'u alıp Latinler'i kovduktan, Katolik mâbedi yapılan Aya Sofya'yı tekrâr Ortodoks'laştırdıktan sonra bile bu iddialarında direndiler. XIV. asrın sonlarına kadar Fransız soyluları, gerçek Doğu Roma tâcının sâhibi olduklarını savundular. Sonunda vaz geçip Bizans imparatorlarını Doğu Roma imparatoru saydılar ki, az sonra da Bizans, Türkler'ce fethedildi.

Istanbul'da Fransız imparatorların ciddî bir hânedân kuramamaları, Fransa'daki küçük feodal devletlerinden vaz geçememeleri ve orasını asıl yurdları addetmeleri, biribirini tâkıyb eden niyâbetler, evlenme yoluyla mîrâs intikalleri, daha ciddî bir hânedân teşkîl eden Palcologoslar'ın işine yaradı. Bir türlü istikrâr te'mîn edemeyen Istanbul Latin imparatorluğunu kolaylıkla yıktılar.

İlk Istanbul Katolik Latin Fransız imparatoru I. Baudouin(1), aslında Flandre ve Hainaut kontu olan Fransa'nın feodal hükümdarlarından biri idi. Hânedân adı Cortenay olan ve ülkeye nisbetle Flandre Hânedânı da denen âilenin menşei, 1070 yılında Mons şehrinde (Belçika, Fransa sınırı) Hainaut kontu olan I. Baudouin'le başlar. Bütün hükümdarlar Baudouin adı taşırlar. I.'nin oğlu II. B., 1100'e doğru öldü. Oğlu III. B. 1100?-1120 arasında kontluk yaptı. Onun oğlu IV. B.(1099-1171 = 72), 51 yıl kont oldu (1120-1171). Onun oğlu V.B. (1150 - 1195 = 45), 24 yıl (1171-1195) Flandre ve Hainaut kontu oldu. Flandre veyâ Alsace (merkezi Gand) hânedânından Margueritc'le evlendi. İlk Istanbul imparatoru olarak I. B.(no.1) denen zât, bu izdivactan doğan ilk çocuktur ki aslında Flandre kontu olarak IX. B. ve Hainaut kontu olarak VI. B.'dir. Doğduğu yıl tahta geçen babasının velîahdi, 1195'te o ölünce 24 yaşında ve 24 yıllık velîahdlikten sonra, mezkûr ülkelerin kontu (hükümdârı) oldu. 1204'te Marie de Champagne (Reims) ile evlendi. İmparator olduktan sonra ertesi yılı Bulgarlar'a yenilip esir düşüp öldürülmesi, bu acâyib devletin iç bünyesini zirveden sarstı. 3 yaş küçük kardeşi Henri (2), yerine tahta geçti. Zîrâ I. Baudouin'in 2 kızı vardı ve henüz bir oğlu doğmamıştı.

Kızlarından 1204 doğumlu Jeanne, babasının unvanlarını Flandre ve Hainaut kontesi olarak tevârüs etti. Dîğeri Marguerite (1205 - 1280 = 75) aynı unvanları taşıdı. Önce Bouchard d'Avesnes, sn.Guy de Dampierre'le evlendi. Oğulları Jean d'Avesnes (ölm.1280) ve Baudouin d'Avesnes'dir. Alix de Hollande'la evlenen ilkinin oğulları Hainaut kontu Jean (ölm.1280) ve Braine senyörü Florest'dir.

İmp. Baudouin'in bir kardeşi, Arta despotu Mikhael'e dâmâd olan Eustache'dır. Dîğeri, Istanbul imparatoru olarak (önce nâib, 20.8.1206'da imp.) yerine geçen Henri'dir. 1195'ten beri 2 kontluk için ağabeyinin velîahdi idi. Ağabeyi öldürülünce bu kontlukları da tevârüs etti, 10. Flandre kontu, 7.Hainaut kontu, 2. Istanbul imparatoru oldu. Önce Montferrat markisinin kızı Agnès'le, o ölünce Bulgaristan kralı İvan-Asen'in kızı ile

(1210'a doğru) evlendi. Her ikisi de Istanbul'da imparatoriçe oldular. Ancak her ikisinin de çocuğu olmadı ve Henri, ağabeyinden 11 yıl sonra 1216'da 42 yaşında öldü. Cortenay Hânedânı'nın taşıdığı Istanbul tâcı, ilk iki imparatorun kızkardeşleri Yolande'ın kocası Pierre'e(3) geçti.

Aynı hânedânın bir dalından inen Auxerre ve Nevers (Orta Fransa, Şampanya'nın güneyi, Paris'in güney-doğusu) kontu Pierre de Courtenay, Nevers kontesi Agnès'le evlenerek bu kontluğu üzerine almıştı. Bir yıl kadar imparator titri taşıdı. Hiç Istanbul'a gelmedi. Zîrâ Fransa'dan Istanbul'a hareket etti, fakat Arnavudluk'a gelince Elbasan'da tutulup habsedildi ve öldü.

Pierre de Courtenay (1167?-1217 = 50?), aslen Fransa kraliyet prensi ve Fransa (Capet) hânedânından idi. Zîrâ babası Pierre (I), Fransa kralı VI. Louis'nin 7. oğlu olup, Elisabeth de Courtenay'le evlenmiş ve Courtenay senyörü olmuştu. Courteney hânedânı için bk. Haçlılar ve Fransa bahisleri. İlk zevcesi ölünce Pierre de Courtenay, ilk 2 Istanbul imparatorunun kızkardeşi Yolande (4) ile evlenmiş ve bu dâmâdlığı kendisine Istanbul tâcını te'mîn etmişti. Yolande, Fransız hânedânlarında kadın hükümdâr mümkün olmadığı için, ölen imparatorun imparatoriçesi ve oğlunun nâibesi ve ana imparatoriçe olarak 2 yıl kadar Istanbul'u yönetip öldü, doğrudan doğruya Doğu Roma imparatoriçesi (hükümrân imparatoriçe) değildir. Pierre de Courtenay'den doğan oğlu 5. Istanbul imparatoru olarak tahta çıkarıldı ve çocuk olduğu için Conon de Béthune (1219-20) ve Jean Colonna (kardinal)(1220-21) nâib oldular.

Pierre de Courtenay'nin 10 çocuğu oldu. Büyükleri Philippe de Namur, Istanbul tahtını reddetti. Namur markisi ve Meuse kontu oldu. Ölünce kardeşi Henri, Namur markisi oldu. Pierre de Courtenay'nin kızlarından Yolande, Macaristan kralı Andreas'la; Agnès, Akhaia prensi Geoffroy II de Villehardouin'le (1222'de); Maria ise İznik'teki Bizans imparatoru Laskaris'le (1219) evlendi ve sonuncusu, 1228'de Istanbul imparatorluğunda nâibe oldu.

İmp. Robert(5), 9 yıl tahtta kaldı. Bulgaristan kralı II. Asen'in kızı ile evlendi. 11 yaşındaki oğlu II. Baudouin'e (6) tahtını bırakarak öldü. 6. ve sonuncu Latin imparatoru olarak 33 yıl, Latin imparatorluğu müddetinin yarısından fazla tahtta kalan II. Baudouin'in nâibleri: Narjot de Toucy (sezar=kç.imp. sanıyle nâib 1228-1231 + 1238 - 1240 = 5), Jean de Brienne (6-A)(Baudouin'in kayın-pederi, basileios unvânıyle nâib ortak-imp. 1231-1237 = 6)(aş.bk.), Anseau de Cayeux (1237-1238=1). Baudouin II, Istanbul doğumludur. 1229'da Kudüs kralı Jean de Brienne'in (Istanbul'da basileios olarak: İoannes Bryennios, ölm. 1237, aş.bk.) kızı Marie ile evlendi (imparatoriçe 1229-1261 = 32, yş.6). 1240'ta kayın-pederi öldükten sonra Istanbul'a gelip Avrupa'da dolaşmaktan vaz geçen II. Baudouin, ancak son 21 yılında tek başına imparatorluk yapabildi. Gittikce Istanbul sûrlarına sıkıştı. Bizans'ın kutsal emânetlerini ve târihî eşyâsını para bulabilmek ihtiyâcıyle Fransa kralı IX. Louis'ye sattı. Tek oğlu Philippe'i Venedik'e rehin bırakarak borç aldı. Mikhael Palcologos, Istanbul'a yürüyünce, mukaavemete kaadir olmadığı için Avrupa'ya kaçtı, 12 yıl sonra öldü. Kızı, I. Uros (kr. 1242-1276 = 34) ile evlenip Sırbistan kraliçesi oldu. Küçük oğlu II. Charles, Sicilya kralı oldu. Bk. Sırbistan ve Sicilya bahisleri. Büyük oğlu ise Philippe (I)'dir=1. Isabelle Villehardouin, =2. Béatrice (Sicilyateyn kr.ı. Charles d'Anjou'nun kızı). Babasının imparatorluğunda vel.oldu. Onunla Istanbul'dan ayrıldı. Babasının ölümünden îtibâren

10 yıl, ölümüne kadar, Avrupa'da "imparator" titrini taşıdı. Kızı Catherine (I)'dir (1274?-1307 = 33?). Fransa hukukunda kadının hükümrân hükümdarlığı kaabil olmadığı için, erkek üye kalmadığı için, Bizans usûlüne göre bu prenses, babasının ölümünde 9 yaşlarında "imparatoriçe" titrini aldı ve 24 yıl kullandı(1283-1307). = Charles I (Valois, Anjou ve Maine kontu, Fransa velîahdi 1285-1289=4 + 1322 - 1325 = 3 = 7)(1276 - 1325=55)(2.izd. 1301, yş. 27?, izd.müd.6).

Catherine I = Charles I izdivâcından gene bir kız doğdu: Catherine (II) de Valois-Courtenay (1301-1346 = 45). Annesinin ölümü üzerine 6 yaşında "imparatoriçe" titrini alıp 39 yıl (1307-1346) kullandı. =Philippe IV le Bel (=Güzel)(Napoli kralı II. Charles'in oğlu, Tarente prensi, ölm. 1332)(izd. 1313, yş.6, izd.müd.19). Bu prenses, maskaralığı ileri götürerek, kocasına "imparator" unvânını bıraktı, bu unvânı Philippe, karısının hayâtında, onunla evli bulunduğu 18 yıl (1313-1331) (4-A) taşıdı.

Catherine II de Valois-Courtenay'nin Philippe le Bel'den olan 2 oğlu ve 1 kızı: Robert de Tarente (ölm. 1364, imparator titri 1346-1364 = 18, no.5) = Marie de Bourbon (Bourbon dükü I. Louis'nin kızı, Kıbrıs kralı Guy de Lusignan'ın dulu) (çocuksuz).- Philippe d'Anjou-Tarente (no.6) (imp. titri 1364 - 1373=9)(ölm.1373) (çocuksuz) =1. Marie de Sicile (ölm. 1368, Kalabriya dukası Charles'in kızı). =2. Elisabeth (Macaristan kralı I. Charles'in oğlu Stephan'ın kızı).- Marguerite de Tarente=François des Beaux. Bu izdivactan: Jacques des Beaux (imp.titri 1373-1383 = 10, no.7)(çocuksuz) = Agnès de Duras (ölm. 1382). Bu Jacques des Beaux, imparatorluk unvânını Louis I d'Anjou'ya, yânî bir Fransa kraliyet prensine sattı, 1 yıl taşıyıp öldü (no.8), yerine geçen oğlu Louis II d'Anjou da bu unvânı 3 yıl taşıdı (1384-1387 = 3, no.3). Onun ölümüyle bu maskaralığa son verildi.

18. Ortodoks Cihan Patrikleri

211 yılında doğru Philadelphos, ilk Istanbul piskoposu oldu. 381 yılına kadar 16 râhib, Istanbul piskoposu oldular. 17. olan Nektarios, 381 hazîrânda "patrik" unvânını aldı. İlk Ortodoks patriki ve Papa'nın eşiti rûhânî o sayılmaktadır. Bizans devri patrikleri şunlardır:

1. Nektarios (381-397 = 16), 2. İoannes I Chrysostomos (397-404 = 7), 3. Arsakios (404-405 = 1), 4. Attikos (405-425 = 20), 5. Sisinnios I (425-427 = 2), 6. Nestorios (427-431=4), 7. Maximios (431-434=3), 8. Proklos (434-446 = 12), 9. Flavios (446-449 = 3), 10. Anatolos (449-458 = 9), 11. Gennadios I (458-471 = 13), 12. Akasios (471-489=18), 13. Fravitas (48-490=1), 14. Euphemios (490-496 = 6, azil), 15. Makedonios II (496-511=15, azil), 16. Timothes I (511-518 = 7), 17. İoannes II Kappadokes (518-520 = 2), 18. Epiphanos (520-535 = 15), 19. Anthimos I((535-536 = 1, azl), 20. Menas (536-552 = 16), 21. Eutykios (1°) (552-565 = 13, azl), 22. İoannes Skolastikos (565-577 = 12), 22a. Eutykios (2°)(577-582 = 5 = 18), 23. İoannes IV (582-595 = 13), 24. Kyriakos (595 - 606 = 11), 25. Thomas I (606-610 = 4), 26. Sergios I (610-638 = 28).

27. Pyrrhos (1°) (638-641 = 3), 28. Paulos II (641-653 = 12), 28a. Pyrrhos (2°) (653-654=1=4), 29. Petros (654-666 = 12), 30. Thomas II (666-669 = 3), 31. İoannes V (669 - 675 = 6) 32. Konstantinos I (675-677 = 2), 33. Theodoros I (1°)(677-679 = 2), 34. Yorgios I (679-686 = 7), 34a. Theodoros I(2°)(686-687 = 1 = 3), 35. Paulos III

(687-694 = 7), 36. Kallinikos I (694 - 706 =12), 37. Kyros (706-712=6), 38. İoannes VI (712-715 =3), 39. Germanios I (715-730 = 15), 40. Anastasios (730-754 = 24)

41. Konstantinos II (754-766 = 12), 42. Niketas I (766-780 = 14), 43. Paulos IV (780-784 = 4), 44. Taraisos (784-806=12), 45. Nikephoros I (806-815=9, azl), 46. Theodotos Melissenos Kassiteras (815-821=6), 47. Antonios I Kassimatas (821-837 = 16), 48. İoannes VIII Morokarzianos Grammatikos (837-843 = 6), 49. Methodios I (843-847 =4), 50. Ignatios (1°)(1) (847-858 = 11, azl), 51. Photios (1°) (858-867 = 9, azl), 51a. Ignatios (2°)(867-877 = 10=21), 51b. Photios (2°)(877-886 = 9 = 18), 52. Stephanos I (889-893 = 4), 53. Antonios II Kauleas (893-901= 8), 54. Nikolas I Mystikos (1°) (901-907=6, azl), 55. Eutymios I (907-912=5), 55a. Nikolas I (2°) (912-925 = 13=19), 56. Stephanos II (925-927 = 2), 57. Tryphonos (927-931=4), 58. Theophylaktos (931-956 = 25), 59. Polycuktos (956-970 = 14), 60. Basileios I Skamandrenos (970-974 = 4), 61. Antonios III Studitos (974-979 = 5), 62. Nikolas II Krysoberges (979-991=12), (991-996 = 4, 3, 29 müddetle makam boş kaldıktan sn.) 63. Sisinnios II (996-998=2), 64. Sergios II (998-1019 = 21), 65. Eustathos (1019 - 1025 = 6), 66. Alexios Studitos (1025-1043 = 18), 67. Mikhael I (1043-1059 = 16), 68. Konstantinos III Likudes (1059-1063 = 4), 69. İoannes VIII Xiphilin (1063-1075 = 12).

70. Kosmas I (1075-1081=6, istîfâ), 71. Eustratos Garidas (1081-1084 = 3, istîfâ), 72. Nikolas III Kyhrdiniates Grammatikos (1084-1111 = 27), 73. İoannes IX Agapetos (1111-1134=23), 74. Leon Stypes (Stypiotes)(1134-1143 = 9), 75. Mikhael II Kurkuas (1143 - 1146 = 3), 76. Kosmas II Attikos (1146-1147 = 1, azl), 77. Nikolas IV Muzalon (1147-1151 = 4, istîfâ), 78. Theodotos II(1151-1153=2), 79. Neophytos I(1153 - 1154 = 1), 80. Konstantinos IV Kliarenos (1154-1157 = 3), 81. Luka Krysoberges (1157-1170 = 13), 82. Mikhael III Ankialos (1170-1178 = 8), 83. Karitonos Eugeniotes (1178-1179 = 1), 84. Theodos Boradiotes (1179-1183 = 4), 85. Basileios II Kamateros (1183 - 1186 = 3), 86. Niketas II Muntanes (1186 - 1189 = 3), 87. Dositheos (1°) (1189=9 gün, azl), 88. Leonkios Theotokites (1189=8 ay), 88a. Dositheos (2°) (1189-1191=2), 89. Yorgios II Xiphilin (1191-1198 = 7), 90. İoannes X Kamateros (1198-1206 = 8), 91. Mikhael IV Autorianos (1206-1214 = 8), 92. Theodoros II Eirenikos (1214 - 1216 = 2), 93. Maximos II (1216-1217 = 1), 94. Manuel I Sarantenos (1217-1222=5), 95. Germainos II (1222-1240 = 18), 96. Methodos (1240 = 3 ay), 97. Manuel II(1240-1254 = 14), 98. Arsen Autorianos (1°)(1254-1259 = 5), 99. Nekophoros II (1259-1261 = 2), 99a. Arsen Autorianos (2°) (1261-1265 = 4 = 9).

100. Germanos III (1265-1266 = 1), 101. Joseph I(1°)(1266 - 1275 = 9), 102. İoannes XI Bekkos (1275 - 1282 = 7), 102a. Joseph I (2°)(1282 - 1283 = 1), 103. Gregorios III Kyprios (1283 - 1289 = 6), 104. Athanasios I (1°) (1289-1293 =4), 105. İoannes XII Kosmas (1293-1303 = 10), 105a. Athanasios I (2°)(1303-1309 = 6 = 10), 106. Niphon I(1309-1314=5), 107. İoannes XIII Glykys (1314-1319=5), 108. Gerasimos I (1319-1321=2), 109. İsaios (1321-1332 = 11), 110. İoannes XIV Kalekas (1332-1347 = 15), 111. İsidoros I (1347-1350 = 3), 112. Kallistos I (1°) (1350-1353 = 3), 113. Philotheos Kokkinos (1°)(1353 - 1355 = 2), 113a. Kallistos I (2°) (1355 - 1363 = 8 = 11), 113b. Philotheos Kokkinos (2°) (1363 - 1376 = 13 = 15),

(1) İmp. Mikhail Rhangabe'nin (811-3) hadım edilip keşiş yapılan oğludur.

114. Makarios (1°) (1376-1379 = 3), 115. Nil (1379 - 1388 = 9), 116. Antonios IV (1°) (1388 - 1390 = 2), 116a. Makarios (2°)(1390 - 1391 = 1 = 4), 116b. Antonios IV (2°) (1391-1397 = 6 = 8), 117. Kallistos II Xanthopulos (1397 = 3 ay), 118. Matthieos I (1397-1410 = 13), 119. Euthymos II (1410-1416 = 6), 120. Joseph II (1416-1439 =23), 121. Metrophanos II (1439-1443= 4), 122. Gregorios III Mamme (1443-1454 = 9).

Bundan sonraki Ortodoks Cihan Patrikleri listesi, Osmanlı Devleti'ne dâhil olup bu cildin en sonunda 400 yıllık bir liste verilmiştir.

Bibliyografya. *Scriptores Historiae Byzantinae,* Louvre nş., 38 c.in f°, 1645-1711, 2: Venedik, 1727-33, 23 c.; *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae,* Niebuhr nş., 49 c., Bonn, 1828-78; *Patroligia Graeca,* Migne nş., 161 c., 1857-66; Edward Gibbon, *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire,* 6c., 1776 - 89, J.B. Bury nş., 7 c., Londra, 1896-1900, 2: 1923, Fr.trc. *Histoire de la Décadence et de la Chute de l'Empire Romain,* Paris (pek çok tab'ı ve pek çok trc.si var); Charles Le Beau, *Histoire du Bas-Empire,* 30 c., 1757-84, M.de Saint-Martin ve M.Brosset nş., 21 c., Paris, 1824-36; Charles du Cange, *De Familiis Byzantinis* (zengin jenealojik malzeme), 1680; A.M., *Histoire de Constantinople sous les Empereurs Français,* Paris 1657; Rey, *Les Familles d'Outre-Mer,* Paris 1869; V.Grumel, *Traité d'Etudes Byzantines, La Chronologie,* Paris Ün., 1958; A.Thomas Papadopoulos, *Versuch einer Genealogie der Palaiogen (1259-1453),* Münih 1938, 2: Amsterdam 1962; Uspansky, *Oçerki po Istorii Trapezuntskoy Imperii,* Leningrad 1929; Jean Longron, *L'Empire Latin de Constantinople et la Principauté de Morée,* Paris 1949; D.A.Zakythinos, *Le Despotat Grec de Morée,* 2 c., Paris, 1932, 1953; C.Dietrich, *Die Byzantinischen Stadt im VI. Jahrhundert,* Münih 1964; A.Underwood, *The Kariye Djami,* 3 c., New York 1966; A.M. Schneider, *Konstantinopel,* Mainz 1956; A. M., *Byzanz, Topographie und Archäologie der Stadt,* Berlin 1936; George Finlay, *History of the Byzantine Empire from 716- 1057,* Londra, 2: 1856; Paul Lemerle, *Histoire de Byzance,* Paris 1943; G.Ostrogorsky, *Geschichte des Byzantinischen Staates,* Münih 1940, 2: 1952,3: 1963, Tr.trc. 1986, TTK, Fr.trc. Paris 1956, İng. trc. Oxford 1956 ve New Brunswick / N.J. 1957, Slovence trc. Lyublyana 1961, Sırbca tr. Belgrad, 2:1959; A.A.Vasiliev, *Istorii Vizantii,* 2 c., Leningrad, 1917, 1926, İng.trc. *History of the Byzantine Empire,* 2 c., Madison, 1928-30, Fr.trc. 2 c., Paris 1932, 1. cildin Tr.trc. Ankara 1943; K.Amantos, *Historia tu Byzantinu Kratus,* 2 c., Atina, 1939, 1947; Charles Diehl, *Histoire de l'Empire Byzantin,* Paris 1934, Tr.trc. Ist. 1939; Louis Bréhier, *Le Monde Byzantin,* Paris 1948; René Grousset, *L'Empire du Levant,* Paris 1949; Stephan Runciman, *Byzantine Civilization,* Londra 1933, Fr.trc.Paris 1934; N.H.Baynes ve H.St.L.B.Moss, *Byzantium,* Oxford 1948; L.Bréhier, *La Civilisation Byzantine,* Paris 1950; E. Honigmann, *Die Ostgrenze der Byzantinischen Reiches von 363 bis 1071,* Brüksel 1935; Diehl, *Manuel d'Art Byzantin,* 2 c., Paris, 1925-6; J.Ebersolt, *Monuments d'Architecture Byzantine,* Paris 1934; K.Krumbacher, *Geschichte der Byzantinischen Litteratur (527-1453),* Münih 1890, 2: 1897; K.Dieterich, *Geschichte der Byzantinischen Litteratur,* Leipzig 1902, 2: 1909; K.Krumbacher, *Die Griechische Litteratur des Mittelalters,* Leipzig, 3: 1912; E. de Muralt, *Essai de Chronographie Byzantine,* 2 c., Moskova, 1855, 1871; K.Hopt, *Geschichte Griechenlands vom Beginn*

des Mittelalters, 2 c., Leipzig, 1867-8; G.Finlay, *A History of Greece,* 7 c., Oxford 1877(5 cildi Bizans'a âid); F.İ. Uspenskiy, *İstoriya Vizantiyskoy İmperii,* 2 c., Leningrad, 1914, 1927; J.A.Kulakovskiy, *İstoriye Vizantii* (717'ye kd.), 3 c., Kiev, 1910-5; *Byzantinische Zeitschrift,* Leipzig, sn. Münih, 1892'den beri; *Byzantion,* Brüksel, 1925'ten beri; *Byzantino-Slavica,* Prag, 1929'dan beri; *Vizantiyskiy Vremennik,* Leningrad, 1894'ten beri (1928-46'da çıkmadı); *Hellênikos Philologikos Syllogos,* Istanbul, 1861-1921; *İzvestiya Arkheologiçeskago İnstituta v Konstantinopole,* Istanbul, 1895-1914; *Echos d'Orient,* Istanbul, 1897-1942; *Revue des Etudes Byzantines,* Bükreş, 1943'ten beri; *Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher,* Berlin, 1920-1925, Atina, 1926-1940; *Epetêris tês Hetaireias Byzantinôn Spudôn,* Atina, 1924'ten beri; *Seminarium Kondakovianum,* Prag, sn.Belgrad, 1925'ten beri; *Arkheion tôn Byzantinôn Mnêmeiôn tês Hellados,* Atina, 1935'ten beri; *The Bulletin of Byzantine Institute,* 1946'dan beri (A.B.D.); *Jahrbuch der Österreichischen - Byzantinischen Gesellschaft,* Viyana, 1951'den beri.

Heyd, *Histoire du Commerce du Levant au Moyen Age,* 2 c., Fr.trc. Furcy-Raynaud, Paris, 1885 (aslı Alm., Tr.trc.var); Isambert, *Justinien,* Paris 1856; Guldenpenning, *Kaisern Arcadius und Thedosius,* 1885; Debidour, *Theodora,* Paris 1877; 2:1885; Diehl, *Administration Byzantine en Italie,* Paris 1889; Alfred Rambaud, *Constantin Porphyrogénète,* Paris 1870; Gustav Schlumberger, *Sigillographie de l'Empire Byzantin,* Paris 1884; A. M., *Nicéphore Phocas,* Paris 1891; Fischer, *Byzantinischen Geschichte des X. Jahrhundert,* 1884; Labarte, *La Palais Impérial de Constantinople,* Paris 1861; Wilken, *Rerum ab Alexio I, Joanne, Manuele et Alexio II Comnenis Gestarum Libri Quatuor,* Heidelberg 1811; C.Sathas, *Documents Inédits relatifs à l'Histoire de la Grèce au Moyen Âge,* 7 c., Paris, 1880-88; Fallmerayer, *Geschichte des Halbinsels Morea waehrend des Mittelalters,* 2 c., 1830, 1836; A.M., *Geschichte des Kaiserthums Trapezunt,* 1827; Tafel, *De Urba Thessalonica,* Berlin 1839; A.M., *Komnanen und Normannen,* 1852; Hans von Kap-Herr, *Kaisers Manuel (Komnenos),* Strasbourg 1881; Baronne de Guldenorene, *L'Achaïe Féodale (1205-1456),* Paris 1889; Beving, *La Principauté d'Achaïe et de Morée (1204-1430),* Brüksel 1879; V.Parisot, *Cantacuzène,* Paris 1845;P.-A.Dethier ve Mordtmann, *Epigraphie von Byzanz und Constantinopel,* Viyana 1864; E.Legrand, *Bibliographie Hellénique des XVe et XVIe Siècles,* 2 c., Paris 1885.

J.Sabatier, *Monnaies Byzantines,* 2c., Paris 1862, 1930; W.Wroth, *Catalogue of the Byzantine Coins in the British Museum,* 2 c., Londra 1908; I. Tolstoy, *Vizantiyskie Monatı,* Petersburg, 1912-4; N.Goodacr, *Handbook of the Coinage of the Byzantine Empire,* 3 c., Londra, 1928-33; Grégoire, *Inscriptions Chrétiennes d'Asie Mineure,* Paris, 1922 v.dd.; Le Quien, *Oriens Christianus,* 3 c., Paris 1740; H.Gelzer, *Orientalischen Kirche,* Münih 1900; Oman, *The Byzantine Empire,* Londra 1892; *Cambridge Medieval History,* II ve IV, 1913, 1923; Bussell, *The Roman Empire (81-1081),* 2 c., Londra 1916; Grenier, *L'Empire Byzantin,* 2 c., Paris 1904; Jorga, *The Byzantine Empire,* Londra 1907; Norman Baynes, *The Byzantine Empire,* Londra 1926; Foord, *The Byzantine Empire,* Londra 1911; Diehl, *Histoire de l'Empire Byzantin,* Paris 1919, 2: 1934; A.M. ve Georges Marçais, *Le Monde Oriental de 395 à 1081,* Paris Ün., 1936, 2: 1944; Gelzer, *Byzantinische Kulturgeschichte,* Tübingen 1909; Turchi, *La*

Civilta Bizantina, Torino 1915; Ducange, *Glossarium and Scriptores Mediae et Infimae Graecitatis,* 2 c. in f°, Lyon 1688, 2: Paris 1943; N.Iorga, *Histoire de la Vie Byzantine,* 3 c., Bükreş 1934; W.G.Holmes, *The Age of Justinian and Theodora,* 2 c., 1905-7, 2: 1912; Karl Güterbock, *Byzanz und Persien,* Berlin 1906; Diehl, *L'Afrique Byzantine (533-709),* Paris 1896; A.M. *Théodora,* Paris 1904, 2: 1937; L.Drapeyron, *L'Empereur Heraclius,* Paris 1869; Ferdinand Chalandon, *Alexis Ier Comnène,* Paris 1900; A.M., *Jean II Comnène et Manuel Comnène,* Paris 1913; G. Buckler, *Anna Comnena,* Oxford 1929; Donald M. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (1100-1460),* Washington 1968, *Dumbaston Oaks Studies XI;* N.Adontz, *L'Âge et l'Origine de l'Empereur Basile I, Byzantion,* VIII, 1933, 475-550, IX, 1934, 223-60; A.Vogt, *Basile I,* Paris 1908; W.Enslin, *Theoderich der Grosse,* Münih, 2:1959; L.Schmidt, *Geschichte der Wandalen,* Münih, 2:1942; N.V.Pigulevskaya, *Vizantiya i Iran na VI i VIII Vekov,* Moskova 1946; K.Schenk, *Kaiser Leo III,* Halle 1880; Wolfgang Felix, *Byzanz und die Islamische Welt von 1001 bis 1055,* Viyana 1981.

Nicolas Iorga, *Byzance après Byzance,* Bükreş, son baskı 1971; Deno John Geaena Ieplos, *Emperor Michael Palaeologue (1258-1282),* Boston 1959; Conrad Chaprer, *Michel Paléologue (1261-1282),* Paris 1926; Berger de Xivrey, *L'Empereur Paléologue,* Paris 1858; Tafrali, *Thessalonique au XIVe Siècle,* Paris 1913; William Miller, *Trebizond, the Last Greek Empire,* Londra 1926; A.M., *The Latins in the Levant,* Londra 1908, Yun.trc. S.P.Lambros, 2 c., Atina, 1909-10; G.Finlay, *History of Greece and Empire of Trebizond,* Londra 1951; Anthony A.M.Bryer, *The Empire of Trebizond,* Londra 1980, son 2 asırlık (Paleologoslar devri) Bizans târîhi için çok etraflı kaynak ve inceleme bibliyografyası için Osmanlı bibliyografyası'na bk.

Sabatier, *Description de Monnaies Byzantines,* Paris 1862; Rudolfo Ratto, *Monnaies Byzantines,* Amsterdam 1959; Alfred P.Zeller, *Münzen von Byzans,* 1973; Cécile Morrison, *Catalogue des Monnaies Byzantines de la Bibliothèque National,* 2c., Paris 1970.

Dokuzuncu Kitap

KAFKASYA

I

ERMENÎLER

Ermenîler

Ermenîler, Hind-Avrupa (Ârî) grubunun 3 büyük şûbesinden biri olan İran ırklarından biridir. Kavim, Güney Kafkasya'nın bir bölümünde oluşmuştur. Roma-Bizans'ın "Armenia" adını verdikleri eyâletler için, o bahislere bk. Güney Kafkasya'da bir çevrenin vâlîleri, Sâsânîler zamânından beri Ermenistan prensi sayılmışlardır. Partlar devrinde de mevcûd olan bu vâlîler, İran'ın Part ve Sâsânî imparatorluk hânedânlarının yan kollarından inmiş prensler olarak görünüyor. İlk Ermenistan prensleri hakkında şöyle bir taslak yapmak mümkün olmaktadır: 1) Heraspes (M.Ö. III. asır), 2) Arsames (M.Ö. 230'e doğru), 3) Abdissares (200'e doğru), 4) Xerxes (170'e doğru), 5) Morphilig(150-148 = 2), 6) Zariadres (148-97 = 51), 7) Tigran I (97-56=4), 8) Artavasd I(56-34 =22), 9) Artaves II(34-20=14), 10) Tigran II (20-12=8), 11) Tigran III (12-6=6), 12) Erato (11'in hemşîresi)(M.Ö. 6-M.S. 2=8), 13) Artavas III (2-10=8), 14) Artaksies (10-35 = 25).

Sâsânî tâbii gene İran asıllı Ermenistan prensleri: 1) Tiridates I, 2) Arşak I, 3) Husrew I (- 216), 4) Tiridates II (216-253 = 37), 5) Artavazdes(253-272 = 19), 6) Husrew II (272-281=9), 7) Tiran I (281-294 = 13), 8) Arşak II(294-338=44), 9) Tiran II

(338-349 = 11), 10) Arşak III (349-368=19), 11) Pap (368-374=6), 12) Varazdat (374-380=6), 13) Arşak IV (380-386 = 6), 14) Husrew III (386-387=1), 15) Vram-Şapuh (387-410 = 23), 16) Artakes (410-428 = 18).

Mamikonyan Hânedânı'nın, bu Artakes'in oğlu Vardan'la başladığı ve İran menşe'li olduğu anlaşılıyor. Sâsânîler'in Ermenistan marzbân'ı (eyâlet vâlîsi) iken Hamâzasp, Bizans tâbiiyyetine ve Grigor da Arab tâbiiyyetine geçmiştir. Mamikonyan Hânedânı: 1) Siunia'da Vasak I 442?-451?, 2) oğlu Vahan Mamikonyan 485?-505?, 3) oğlu Vard 505?-514?, 4) Gnuni'de Mzhezd I 518-548, 5) Siunia'da Philip 574-576, 6) Varaz-Tirots Bagratuni 628?-631?, 7) Mzhezd II (Gnuni'de) 628-635, 8) David Saharuni 635-638, 9) Theodor Rştuni 638-655, 10) Hamâzasp Mamikonyan b.Muşel 655-658, 11) katledilen Grigor I Mamikonyan 662?-684?, 12) 6 torunu Aşot I Bagratuni 686?-690?, 13) Nersch Kamsarakan 689?-691?, 14) Smbat I Bagratuni (14 de, 15 de 12'nin yeğenleri) 691-711, 15) Aşot II Bagratuni 732-748, 16) Grigor II Mamikonyan 748-750, 17) 12'nin yeğeni İsak Bagratuni 755?-761?, 18) 15'in oğlu Smbat II Bagratuni 761-772, 19) Taçat Ancewatsi 780?-785?, 20) 18 oğlu Aşot III Bagratuni 806-826, 21) oğlu Smbat III Bagratuni 826- 855, 22) Bagrat Bagratuni 830-852, 23) Aşot IV Bagratuni 856-890 ki 885'de Ermenistân kralı sanını aldı.

Bagratum Hânedânı (732-772 + 806 - 1064)

Bagratumlar da Ermenî'leşmiş İranlı'dır. İlk iki prensin (no.1 ve 2) babaları olan Aşot'un (katli 690), Mamikonyan prenslerinden biri, hattâ Grigor'un oğlu olması da muhtemeldir. Bagratumlar, bugünki Sovyet Ermenistan'ın bir kesimi ile bugünki Kars ilinin bir kesimi üzerinde bir prenslik kurmuşlar, 885'te kral sanını almışlardır. Emevî ve Abbâsî halîfelerine tâbî olmuşlardır. Gittikçe güneye inmişler, 827-54'te Sason (Sasun) merkez olmak üzere ayrı bir dalları oluşmuştur. 806'ya doğru Ani şehrini kurmuş, 953'e doğru başkent yapmışlar, 929-961 arasında merkezlerini Kars şehrine, sonra gene Ani'ye taşımışlardır. Bagratum (Bagratuni) prens ve kralları:

1) Aşot I(732 - 750 = 18)

2) Sahak I (750 - 755?=5?)(1'in kardeşi)

3) Smbat I (755?-772 = 17?, katl)(1'in oğlu)

4) Aşot II Msaker (772-806 = 34 müddeî + 806 - 827 =21 prens = 55)(3'ün oğlu)

5) Smbat II (827-885 = 58)(4'ün kç. oğlu)

6) Aşot III Medz=Büyük (ilk kral 885 - 890 = 5)(5'in oğlu)

7) Smbat III (890-914 = 24, katl)(6'nın oğlu)

8) Aşot IV "Demir"(914-929 = 15) (7'nin oğlu)

9) Abas I (929-953 =24)(7'nin oğlu)

10) Aşot IV (953-977 = 24)(9'un oğlu) Oğlu Gurgen I, Lori kralı (982-989), onun oğlu David (989-1046) ve bunun oğlu Gurgen II (1046-1081) kezâ Lori kralları

11) Smbat IV (977-990=13)(10'un oğlu)

12) Gagik I Abas (984-1029 = 43) 4.Ermenistân kralı Abas'ın (ölm. 952) oğlu Kars vâlîsi (962-984) Muşel'in oğlu

13) Gagik II Abas (1029 - 1064 = 35)(12'nin oğlu)

I. Smbat'ın (no.3) kç. oğlu Vasak, Gürcistan hânedânlarından (aş.bk.) birinin atasıdır. II. Aşot'un (4) by.oğlu Bagarat, Sasun'da kral sanıyle Güney krallığı kurmuş, 854'te esîr edilip Bağdâd'a götürülmüş, 856'da orada ölmüştür. 27 yıl saltanatı vardır (827-854). Oğulları Aşot ve David de 855'te esîr olarak Bağdâd'a sevk edilmişler, Sasun dalı ortadan kaldırılmıştır. III. Aşot (6), 885'te Halîfe nâmına Ah.b.Î'sâ tar. tâc giydirilerek ilk kral olmuştur. Kardeşi Abas, Kars'ta prens sanıyle hüküm sürmüştür. Oğlu III. Smbat (7) da Abbâsîler'in Türk başkumandanı Emîr Afşın tarafından tâc giydirilerek tahtına oturtulmuştur. Kardeşi Şapuh ve onun oğlu Aşot'tur. Kızkardeşleri, Ardzruni Vaspurakan hükümdârı (aş.bk.) Aşot Derenik ve Siuni Ermenî prensi ile evlenmişlerdir. IV. Aşot (8), 920'de Bizans'a gitmiş, Abbâsî tâbiiyyetinden Bizans tâbiiyyetine geçmiştir. Oğulları Grigor ve Bagarat'tır. Kızkardeşleri, Toron ve Ardzruni Ermenî prensleri ile evlenmişlerdir.

IV. Aşot'un (10) kardeşi Muşel, Kars'ta kendini kral îlân etmiştir (962-984=22). Bunun oğlu Abas da Kars'ta kral sanıyle 45 yıl (984-1029) hüküm sürmüştür. Sonra bunun oğlu Gagik-Abas, Kars kralı olmuştur (1029-1064 = 35). Kars bu târihte Sultân Alp Arslan tarafından fethedilmiş, son kral 1080'de ölmüştür. Böylece Kars kralları dalı 3 kralla 102 yıl devâm etmiştir (962-1064).

IV. Smbat'ın (11) oğullarından Gurgen, Lori merkez olmak üzere (Gürcistân) kendini Gugark (Agovan) kralı îlân etmiştir (Gürcistân'a bk.). I. Gagik'in (12) Kraliçe Katramide'den doğan oğlu Hovhannes-Smbat, kardeşi II. Gagik'e karşı 20 yıl (1020-1040) tahta hakk iddia etmiştir. II. Gagik (13), Sıvas prensi David'in kızı ile evlenmiş, 16.8. 1064'te Sultân Alp Arslan tarafından tahtından indirilerek Bagratumlar'a son verilmiş, 1079'da katledilmiştir. Kardeşlerinden Aşot, 18 yıl müddeî olmuştur (1021-1039).

Ardzruni Hânedânı (762 - 1080)

1) Haçik Gagik I (903-936 = 33) (Aşot II oğlu)

2) Aşot Derenik (936-958 = 22) (1'in oğlu)

3) Ebû-Sehl Hamâzasp (958-972 = 14)(1'in oğlu)

4) Aşot-Sahak (972-983 = 11) (3'ün oğlu)

5) Gurgen-Haçik (983 - 1003 = 20) (3'ün oğlu)

6) Senegerim-Hovhannes (1003-1021=18 + 1021-1027 = 6 = 24)(3'ün oğlu)

7) Davit (1027-1037 = 10)(6'nın oğlu)

8) Atom (1037 - 1080 = 43)(6'nın oğlu)

9) Ebû-Sehl (1037 - 1080 = 43, 8 ile müşterek)(6'nın oğlu)

Bu prensler, Vaspurakan denen çevrede, Urartu ve Van şehirleri merkez olarak 908-1021 arasında hükmettikten sonra, 1021-1080 arasında Van'ı kaybedip Bizans tâbii olarak Sivas prensi olmuşlardır. Aşot Derenik (2), Bagratumlar'dan III. Aşot'un dâmâdıdır. Kardeşi Senegetim-Hovhannes'tir. Müştereken Sivas'ta prenslik yapan iki kardeş, 1080'de Sıvas'ın Selçuklular'ca fethinde öldürülmüşlerdir. 908-1021 arasında kral sanını taşıdılar.

Sâdece prens unvânı taşıyan ilk Vaspurakan Artsruni'leri: 1) Hamâzasp I 762, 2) oğlu Gagik 785, 3) oğlu Hamâzasp II 800?, 4) oğlu Aşot I 836-857 + 868 - 874, 5) oğlu Grigor Derenik 857-868 + 874-887, 6) Aşot II (5 oğlu) 887-903.

Siunia'da Hayk hânedânı prensleri (800-1116 = 316): 1) Vasak III 800?-821, 2) oğlu İsak II (Batı) 821-831, 3) kardeşi Philip (Doğu) 821-848, 4) 2 oğlu Grigor-Supan I(Batı) 831-851, 5) 3 oğlu Babgen (Doğu) 848-851, 6) 4 oğlu Vasak IV (Batı) 851-859, 7) 3 oğlu Vasak V (Doğu) 851-892, 8) 6 oğlu Grigor Supan II(Batı) 859-912, 9) 3 oğlu Aşot (Doğu) 892-900, 10) oğlu Smbat I(Doğu) 909-949?, 11) 6 oğlu İsak III (Batı) 914?-?, 12) kardeşi Vasak VI (Batı) 914-920?, 13) 10'un yeğeni Smbat II 950?-998 (970'de kral sanını aldı), 14) oğlu Vasak VII 998?-1019, 15) 8'in torunu Smbat III 1019?-?, 16) kardeşi Grigor III ? - 1072 ?, 17) 2 neslinden ve 16'nın mânevî oğlu Gardman prensi Sennahcrib 1072?-1094, 18) 11 oğlu Grigor IV 1094 - 1116.

Kilikya (1080 - 1375 = 295)

Sivas'tan ve diğer Doğu Anadolu bölgelerinden çekilen Ermenîler, Selçuklu Türk hâkimiyetinden kaçarak, Çukurova'nın kuzeyinde Tahtalı Dağlar'ın güney eteklerine yerleşmişlerdir. Sis (bugünki Kozan) merkez olmak üzere bir devletcik oluşturmuşlardır. 1080-1199 = 119 müddetle prens denen bu devletin hükümdarları, 6.1.1199'dan îtibâren 176 yıl da kral unvânını taşımışlardır. Birinci Haçlı Seferi (1099) ve onu tâkıyb eden Haçlı seferleri, bu devletin Selçuklular'ca ortadan kaldırılmasını engellemiş, fakat 1080-1226 arasında Bizans'a, 1226'dan sonra Anadolu Selçukluları'na (Türkiye), sonra İlhanlılar'a, nihâyet Memlûkler'e tâbî olarak hayatlarını 1375'e kadar devâm ettirebilmişler, Fransız asıllı Haçlılar'la yakın ilgiler kurarak Batı Avrupa'dan da destek almışlardır.

Önce Kozan çevresiyle yetinen prenslik, 1132'de Adana ve Tarsus'u işgal ederek Akdeniz'e inmiş, 1139'da Kilikya'yı Bizans'a teslîm etmiş, 1151'de tekrar Tarsus'u almış, 1211-1216 arasında 5 yıl Ereğli ve Karaman (Lârende)'ı bile ele geçirmiştir. Memlûkler, 1293'te Mar'aş'ı, 1347'de Ayas'ı, 1360'ta Adana ve Tarsus'u Ermenîler'den alarak (Sultân Baybars), denizden Kozan'a sürmüşler, sonunda 1375'te Ermenî devletine tamâmen son vermişlerdir. Bu bölgede Memlûkler'e tâbî Ramâzanoğulları Türkmen beyliği kurulmuştur. 1266'da bütün devleti işgal eden Sultân Baybars, Moğol baskısı altında Kilikya'yı boşaltınca, Moğol tâbiiyyeti altında krallığın ömrü 109 yıl daha uzamıştır. Kilikya'ya bu devirde "Küçük Ermenistan" denmiştir. Merkez hemen dâimâ Sis'te kalmıştır. Bu Kilikya veyâ Küçük Ermenistan devleti, Ruben Hânedânı tarafından kurulmuştur. Bu hânedân, ancak son 27 yıl kral unvânını taşıyarak ve Bizans'a tâbî olarak, arada Selçuklular'a yanaşarak, 146 yıl iktidarda kalmıştır(1080-1226). Ruben Hânedânı hükümdarları:

1) Rubên I(1080-1095 = 15: Bartzerberd senyörü): Rubên, 1079'da Kayseri başpiskoposunu işkenceyle öldürttüğü için Bizans imparatorunun emriyle öldürülen Bagrat hânedânının son prensinin akrabâsı olup bu olay üzerine başına topladığı Ermeniler'le -o zamâna kadar Ermenî bulunmayan- Kilikya'ya geldi. Aynı zamanda başka bir Ermenî cemâati ile gelen Hethum oğlu Oşin de onun batısında Lampron'da küçücük bir prenslik kurdu ve her ikisi de Philaretos'a tâbî oldular. Philaretos, Vahram adlı bir

Ermenî olup 1070'de Bizans'ın Germanikeia (Mar'aş) vâlîsi olmuş, Tarsus, Misis, Anazarva, Urfa, Antakya'ya da hâkim olmuş, Malazgirt bozgunundan sonra kendisine bir prenslik sağlayarak hem Bizans'a, hem Ḥaleb'in Arab hükümdârına (ve bu yolla Selçuklular'a) tâbiiyyet arzetmişti. Grek Ortodoksu olup dîğer Ermenîler gibi Gregoryen değildi. 1085'de Anadolu Fâtihi Sultân Süleymân-Şâh, Antakya'yı bu Philaretos'un elinden aldı. Urfa da 1087'de Türkler'e geçti ise de 1094'te Thoros adlı Ermenî şehri ele geçirip Türkiye Selçukluları'na değil, Büyük Selçuklular'a (Sultân Melik-Şâh) tâbiiyyet arzetti. Bu Thoros'un kayın-pederi Gabriel de Malatya senyörü di ve her ikisi de Grek Ortodoks idiler. Maraş'ı da 1090'da Philaretos'un ölümünde Thatul, Maraş'la Fırat arasındaki Râ'bân ve Göksun'u Kogh(=Hırsız) Vasil adlı Ermenî asıllı ve Grek Ortodoks Bizans subayları ellerine geçirdiler ve gûyâ Bizans'a tâbî oldular. Ancak sık sık Selçuklular'a, Dânişmendliler'e de tâbiiyyet arzedip vergi veriyorlardı. Hethum oğlu Oşin ise Gülek Boğazı batısında Lampron kalesine yerleşmişti. Grek Ortodoks olup Bizans tâbii geçiniyordu. Rubên'in oğlu Konstantin, Sis'in kuzey-batısında Partzerpert kalesi hâkimi idi. Kogh Vasil'in kardeşi Bagrat, Bizans subayı iken 1097'de Haçlı Baudouin de Boulogne'un hizmetine geçti. Oşin'in kardeşi Pazûni, kezâ Toros dağlarında idi. Oşin'in dîğer kardeşi Smpad, bunun oğlu Vassak, bunun oğlu Konstantin (nâib) olup, Oşin'in oğlu Hethum'un Thoros II'nin kızından olma kızı ile evlendi ki, bu Konstantin'in oğlu Hethum'dur (no.11). Oşin'in dîğer oğlu Nerses, Tarsus başpiskoposu ve târîhçidir. Hethum'un (no.11) kardeşleri: Smpad(konetabl=serasker), Oşin (Korikos senyörü), Basilios (başpiskopos), Marie (=Yafa kontu Jean d'Ibelin) ve Stéphanie (=Henri I, Kıbrıs kralı). Hethum'un (no.11) Levon III (no.12) dışındaki çocukları: Thoros, Sibylle (=Bohémond IV), Euphemia (=Julien de Sidon), Marie (=Guy d'Ibelin). Levon III (no.12) = Anna de Kampron'un çocukları: Hethum II (no.13), Thoros III (no.14=Marguerite de Chypre, oğulları Levon IV, no.17=Agnès de Chypre), Smpad I(no.15=Isabelle d'Ibelin), Konstantin II (no.16), Marie-Xene (=ortak-imp.Mikhail Palaiologos), Oşin (no.18) ve Isabelle (Erm.Zabel)=Sûr senyörü Amaury de Chypre, bu izd.'dan: Guy I(no.20, bir Kantakuzina prensesi olan ilk eşinden kızı Isabelle, sonraki eşi Syrgianes'in kızıdır), Korykos kontu Bohémond (=Euphemia de Neghir) ve Jean (=Gürcî prensesi Soldana), sonuncunun çocukları: Levon VI (no.23 = Marguerite de Soissons) ve Marguerite (=Mora despotu Manuel Kantakuzinos).- Oşin (no.18) =1. Isabelle de Chypre, =2. Jeanne d'Anjou-Tarentum, ilk izd.'dan: Levon V(no.19) =1. Alice (Korkykos senyörü Oşin'in kızı), =2. Eleanore d'Aragon. Jeanne d'Anjou-Tarentum'un Oşin'den dul kaldıktan sn. evlendiği Kyrakos senyörü Oşin'den olan kızı Marie=Konstantin III (no.21, önce Neghir senyörü), bu izd.'dan: Oşin ve Levon.

2) Konstantin I(1095-1099 = 4: Ermenistan baronu)(1'in oğlu)

3) Thoros I (1099-1129 =30: Ermenistan prensi)(2'nin oğlu)

4) Levon I (1129-1139 =10)(2'nin oğlu)

5) Thoros II (1139-1168 = 29)(4'ün oğlu)

6) Rubên II (1168-1170 = 2) (5'in oğlu)

7) Mlêh I (1170-1175 = 5, katl) (4'ün oğlu)

8) Rubên III (1175 - 1187 = 12)(4'ün torunu)

9) Levon II "Büyük" (1187-1199 = 12 prens + 1199-1219 = 20 thagavor = kral = 32)(8'in kardeşi)

10) Zabel (kraliçe 1219 - 6.1226 = 7)(ölm. 1252)(9'un kızı)

Konstantin I'in(no.2) dâmâdı, Urfa kontu Joscelin I'dir. Levon I'in (no.4) dâmâdı Keysûn senyörü Vasil Dgha'dır. Levon I'in dîğer bir kızının oğlu, nâib olan Thomas'dır. Levon'un I'in bir oğlu Rupên'dir. Thoros II'nin (no.5) dâmâdı Lampron senyörü Hethum'dur. Levon I'in (no.4) oğullarından Stephan, Lampron senyörüne dâmâd oldu. Bu Stephan'ın çocukları: Dolcta (=Bertrand Embriaco); Rupên III (no.8) ve Levon II (no.9) =1. Isabelle d'Antioche (bu izd.dan Stéphanie=Jean de Brienne) ve =2. Sibylle (Kudüs-Kıbrıs prensesi), bu sonuncu izd.'dan doğan Kraliçe Zabel (no.10), önce Antakya prensesi Philippe, sn.Hethum (no.11) ile evlendi ki, Lampron hânedânındandır (b.bk.). Rupên III (no.8) = Isabelle de Toron'un 2 kızları: Philippa (=İmp.Theodoros Laskaris) ve Alice = 1. Sasun senyörü Hethum, =2. Antakya prensi Raymond, son.izd.'dan: Raymond-Ruben (=Kıbrıs prensesi Helvis), bunun kızı Maric=Sûr senyörü Philippe de Montford.

I. Levon (4), 4 yıl (1138-42) Bizans'ta habsedildikten sonra Istanbul'da öldü. Kudüs hânedânından bir Fransız prensesi ile evlendi. Kızkardeşini, Urfa kontu I. Jocelin de Courtenay ile evlendirdi. I. Levon'un büyük oğlu ve velîahdi (1129-39) Istanbul'da Bizans tarafından göz altında bulunduğu için tahta geçemeyen Prens Rubên'in 2 oğlu, 8. ve 9. hükümdarlardır. III. Rubên (8), râhib olup tahtı kardeşine bıraktı. Toron-Montréal Haçlı hânedânından Isabelle (Erm.Zabel) ile evlendi. Kızları Alice (Erm.Alix), önce Sasun baronu Hethum'la, sonra Tarâblus (Tripoli) kontu (1187-9) IV. Raymond'la evlendi. By. Levon(9), 1189'da Antakya Fransız hânedânından Isabelle (Zabel), 1210'da da Fransız Lusignan hânedânından Sybille'le evlendi. Kç. kızı, Kudüs kralı Jean de Brienne'le evlendi. By.kızı Zabel (10) ise babasının tahtına çıktı. 1222'de Antakya prensi Philippe'le (prince consort 1222-5), onun ölümü üzerine de 1226'da I. Hethum (11) ile evlendi. Bu sûretle 115 yıl devâm eden (1226-1341) II. Ermenî Hânedânı, Hethum Hânedânı başladı ki, kız tarafından Rubên Hânedânı'nın devâmıdır. Bu hânedân, 1247'de Moğollar'a ve sonra İran Moğolları'na yânî İlhanlılar'a tâbî olarak yaşadı.

1269'da râhib olarak tahtı oğluna terk eden I. Hethum (11), Lômbron baronu Konstantin'in (ölm. 1265) by.oğludur. Kardeşi Baron Smpat, Ermenistan krallığı mareşali olup 1248'de Moğolistan'a gidip Büyük Kaan'a ubûdiyyetini bildirmiştir, 1276'da Memlûkler'ce öldürüldü. I. Hethum'un yerine geçen oğlu III. Levon (12), Hethum-Rubên hânedânı mensûbu olarak 62 yıl yaşadı (1227-1289). 1266'da Memlûk sultânı Baybars'a esir düştü. 1270'de resmen İlhan'a tâbî olduğunu bildirdi (İlhan Abaka). Kardeşi Thoros, 1266'da Memlûkler'ce öldürüldü. Dîğer kardeşi Rubên, çocukken öldü. 5 kızkardeşinden Sybille, Antakya prensi (1251-68) Bohémond VI le Beaux ile 1254'te; Marie, Guy de Lusignan'la; Fémie ise, Saydâ (Sidon) kontu(1247 - 60) Julien'le evlendi. Bu sûretle Fransız asıllı Haçlı hânedânları ile çok sıkı karâbetler te'sîs edildi.

Kilikya kralları dışında ayni çevrede başka Ermenî derebeyleri de türedi. Bunlardan Gabriel, 8 yıl(1095-1103) Malatya prensi olduktan sonra, Malatya, Dânişmedliler'ce alındı; kızı Morfia, II. Baudouin'le evlendi. Urfa prensi (1094-1098) Thomas, Lambron (Nimrun) baronu (1072-1110=38) Oşin, dîğer Ermenî derebeyleridir. Bu Oşin, I. Hethum'un (11) dedesinin babasıdır. Vasil Tgha, babasının yerine geçti (1112-1115).

Hethum Hânedânı kralları:

11) Hethum I (1226 - 1269 = 43)(10'un zevci)

12) Levon III (1269-1289=20)(10 ile 11'in oğlu)

13) Hethum II (1289-1293 = 4 + 1299 - 1301 = 2 = 6)(12'nin oğlu)

14) Thoros III (1294-1296 = 3)(12'nin oğlu)

15) Smbat I (1296-1299 = 3)(12'nin oğlu)

16) Konstantin II (1299)(14'ün oğlu)

17) Levon IV (1301-1307 = 6)(14'ün oğlu)

18) Oşin I (1307-1320 = 13)(12'nin oğlu)

19) Levon V(1320-1341=21)(18'in oğlu)

II. Hethum(13), 1295'te İran'a gidip Gazan Mahmûd Hân'a ubûdiyyetini bildirdi. 1301-7 arasında râhib oldu ve bu yıl Moğollar'ca öldürüldü. III. Thoros (14), Marguerite de Lusignan'la evlendi. IV. Levon (17), Moğollar'ca öldürüldü. I. Smbat (15), Isabelle d'Ibelin'le evlendi. Gayri meşrû kızkardeşi, 1272'de Selçuklu vezîri Mu'înüddîn Süleymân Perwâne ile evlendi I. Oşin (18), önce Kıbrıs prensesi Isabelle, sonra Tarente prensesi Jeanne-Irène'le evlendi. V. Levon (19), 1320'de Korikos kontuna nâib oldu ve kont 1329'da öldürülünceye kadar niyâbetine devâm etti. Kıbrıs kralı II. Henri'nin dulu ve Aragon-Sicile prensesi Constance'la evlendi. I. Oşin'in (18) kızkardeşi Isabelle (Erm. Zabel), Amaury de Lusignan'la evlendi. IV. Levon (17), birinci derecede kuzini Agnès de Lusignan'la evlendi.

Bu sûretle Lusignan (Lusignan-Hethum-Rubên)(1341-1344=3 + 1373 - 1375 = 2 = 5) 3. hânedânı, iktidâra geldi ki Fransız'dır. 4. (1344-1363 = 19) ve 5. (1363 - 1373 = 10), hânedânlar, Ermenî'dir. Son krallar:

20) Guy(1341-1344=3)(12'nin kızının oğlu)

21) Konstantin IV (1344-1363 = 19) (18'in dâmâdı)

22) Konstantin V (1363-1373 = 10, katl)(seçilmiş kral)

23) Levon VI de Poitiers-Lusignan (1373 - 1375 = 2) (20'nin yeğeni)

VI. Levon (23), Kral Guy'nin (20) kardeşi Jean'ın (nâib 1341-42) oğludur. Kraliçesi ile berâber 7 yıl Kaahire'de esir yaşadı (13.4.1375-1382), Paris'e gidip orada da 11 yıl yaşadı, 1393'te Paris'te öldü. Kral Guy'nin (20) babası Amaury de Lusignan ile Isabelle (Zabel)'in kızı Agnès, IV. Levon (17) ile evlendi ki, anne tarafından 1. derecede kuzenidir. IV. Levon, 1307'de Moğollar tarafından öldürülmüştür. Bu hânedândan Baron Oşin'in oğlu Baron Aşot, Kaahire'de ihtidâ etti. Sis düştü. Memlûkler, Kilikya'da Ermenîler'den aldıkları topraklarda Sis, Tarsus ve Ayas sancaklarını kurdular.

Bugünki Ermenîler (1981)

Ermenîler, 1375'ten sonra hiç bir devlet ve hânedân oluşturamadılar. XX. asrın başlarında bir Türk yurdu olan bugünki Sovyet Ermenistanı bölgesine toplanarak Türkler'i azınlığa düşürüp çoğunluk hâline geldiler. Rus İhtilâli'nden sonra burada bir Ermenistan Cumhûriyeti kurup T.B.M.M. hükûmetiyle de savaştılar, Kâzım Karabekir Paşa tarafından Anadolu'dan püskürtüldüler. Anadolu Ermenîleri, 1915'te Lübnan ve

Suriye'ye gittiler ve buradan Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'ya dağıldılar (daha önce Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da bir Ermenî nüfus yoktur). Bugün anadilleri Ermenîce olanların dağılışı şöyledir:

Asya'da 4.481.000 + Avrupa'da 686.000 + Kuzey Amerika'da 160.000 = 5. 347.000. Ermenîler'in büyük çoğunluğu Ortodoks-Gregoryen'dir ve büyük patrikleri Eçmiadzin'de oturur (Sovyet Ermenistânı). Mühim bir azınlık Papa'ya bağlı Katolik, küçük bir azınlık da Protestan'dır. Ermenîler'in ülkelere dağılışlarının daha açık tablosu şudur:

Sovyetler Birliği 3.948.000, İrân 60.000, Suriye 261.000, Lübnân 180.000, Irak 10.000, Küveyt 14.000, Kıbrıs 5.000, İsrâil 3.000. Avrupa'da Sovyetler Birliği 300.000, Fransa 300.000, İngiltere 10.000, Bulgaristan 6.000, Türkiye 65.000, İsviçre 5.000. A.B.D. 150.000, Kanada 10.000.

Sovyetler Birliği'ndeki Ermenî nüfûsun dağılışı: Rusya Cumhûriyeti'nin Avrupa topraklarındaki Rus eyâletlerinde 300.000, Ermenistan'da 2.982.000, Gürcistan'da 485.000, Âzerbâycân'da 480.000, Türkmenistân'da 1.000.

Ermenistân Sovyet Sosyalist Cumhûriyeti: 29.800 km^2, 3.326.000 n. (1981) (1959'da 1.786.000), 112 nüfus yoğunluğu. Şehirler: Yerevan (Rewân) 1.088.000, Leninakan (Gümrü) 221.000. 710 km demiryolu, 57.600 yüksek öğrenim talebesi. Din: 254.000 Müslümân, 3.072.000 Ortodoks. Dil: 2.982.000 Ermenîce, 200.000 Türkce (Âzerî), 54.000 Kürdce, 90.000 Rusca.

II

GÜRCİSTÂN

Ülke ve Irk

Gürcîler, Kafkas Irkları'nın nüfusca en kalabalığıdır. Güney Kafkasya'nın kuzey-batısında yaşarlar. Gürcistân denen bu ülke, kuzeyde Kafkas Dağları, batıda Karadeniz'le kesilir. Doğusu Kuzey Âzerbâycân, güney-doğusu -bugün- Ermenistân ve güney-batısı Anadolu'dur (Artvin ili ile Kars ilinin Posof, Hanak ve Çıldır ilçeleri). Hazar'da dökülen Kura(Tr.Kür) ırmağı, Doğu Anadolu'dan kaynar ve Gürcistân'ı güneye doğru ortadan böler, Âzerbâycân'a geçer. Riyon çayı, Poti'de Karadeniz'e dökülen bir iç akarsudur, Kütais şehri bu çayın, Tiflis ise Kura'nın üzerindedir. Anadolu'dan gelen Çoruh ırmağı ise, ülkenin Acaristan denen en güney-doğu kesiminde Batum limanı yakınlarında Karadeniz'e kavuşur. Kuzeyde Kafkas Dağları çok sarptır (Kazbek tepesi 5.047 m.). Zirve olan Ebruz tepesi (5.633 m), buzullar içinde, Gürcistân'ın en kuzeyinde fakat sınırın az ötesindedir. Bu dağlar, Güney Kafkasya ile Kuzey Kafkasya'yı ayırır. Gürcistân'ın kuzeyi olan Kuzey Kafkasya'da bugün Rusya Cumhûriyeti'ne bağlı mahallî otonom cumhûriyetler sıralanır. Gürcistân "müstakil ve kurucu" Sovyet Cumhûriyeti'ne dâhil iki otonom cumhûriyet de vardır ki, biri en kuzey-doğuda Karadeniz üzerinde Abhazistân (merkezi Sohumkal'a), diğeri en güney-doğuda genc Karadeniz üzerinde ve Artvin ili sınırında Acaristân (merkezi Batum)'dır. İlki Abazalar'ın, ikincisi Acaralar'ın

yurdudur. Acaralar, Kıpçak Türkleri'nin neslinden, fakat dil bakımından Gürcî Müslümân (Sünnî-Ḥanefî) bir kavimdir. Abḫaz (Tr.Abaza)'lar ise, Kafkas ırklarından biridir ve onlar da Müslümân'dır, kendi dillerini konuşurlar.

Gürcistân Sovyet Sosyalist Cumhûriyeti: 69.700 km^2, 5.025.000 n.(1981) (1959'da 4.049.000), 72 nüfus yoğunluğu. Şehirler: Tbilisi (Tr. Tiflîs) 1.105.000 (1959'da 694.000), Kütais 207.000 (1959'da 114.000), Batumi (Tr.Batum) 136.000 (1959'da 82.000), Suhumi (Tr.Sohumkal'a) 126.000 (1959'da 64.000). 1.420 km demiryolu, yüksek öğrenimde 85.500 talebe vardır. Nüfûsun 4.078.000'i Ortodoks, 947.000'i Müslümân'dır. Diller: Gürcîce 3.612.000, Ermenîce 485.000, Rusca 375.000, Türkce (Âzerî) 280.000, Osetce 166.000, Abazaca 131.000. Asıl Gürcistân 54.200 km^2 ve 4.045.000 nüfusludur (75 yoğunluk). Şu otonom toprakları içine alır: Abaza Muhtâr S.S. Cumhûriyeti 8.600 km^2, 512.000 n., 60 yoğunluk; Acara Muhtâr S.S. Cumhûriyeti 3.000 km^2, 370.000 n., 123 yoğunluk; Güney Oset Muhtâr Arâzîsi 3.900 km^2, 98.000 n., 25 yoğunluk (merkez Tskhinvali 36.000). Gürcistân + Ermenistân + Âzerbâycân'dan ibâret Güney Kafkasya: 186.100 km^2, 14.701.000 n., 79 yoğunluk (6.361.000'i Müslümân).

Gürcistân dışında Âzerbâycân'da 160.000 Gürcî yaşar. Dünyâda Gürcîce konuşanların toplamı 3.892.000 ve bir azınlık Müslümân'dır. Abazaca konuşanlar 106.000'dir. Bir İrân dili olan Osetce (eski Alanca) konuşanlar 586.000'dir (166.000'i Gürcistân ve 420.000'i Kuzey Kafkasya'da). Gürcîler ve Abazalar dışında dîğer Kafkas dilleri şunlardır: Çerkesce 655.000, Çeçence 820.000, İnguşca 205.000, Lezgice 420.000, Lâzca 32.000, Lakca 102.000, Dargwal veyâ Dargince 250.000, Tâbeserânî dili 77.000. Bu sûretle Kafkas dillerini bugün anadili olarak kullananların toplam sayısının 6.599.000'den ibâret bulunduğu anlaşılır.

Gürcistân'a Hristiyanlık 330'a doğru girmiş, 506 yılında Tiflis'deki Gürcî katholikos-patrik'i, Istanbul patrikinden bağımsız olmuştur.

Gürcistân, çeşitli bölgelere ayrılır: Tiflîs'in bulunduğu Kura vâdîsine Kartli denir ki asıl Gürcistân'dır. Gori şehri de, Tiflîs'in az kuzey-batısında ve gene aynı nehir üzerindedir. Kartli'ye Kartel de denmiştir.

Bu bölgenin kuzey ve kuzey-doğusunda, Kafkaslar'ın tam güney eteklerinde, doğuda Dağıstân ve Âzerbâycân'a dayanmış dağlık bölge Keḫet (Keḫeti)'dir. Merkezi Zahemi (Tr.Zegem), Tiflîs'in kuzey-doğusundadır.

İmeret(İmereti) bölgesine Osmânlılar Başaçık ve sonradan Açıkbaş demişlerdir. Merkez Kütais'tir. Riyon (Tr.Faş) çayı vâdîsidir ve batıda Karadeniz'e dayanır. Batı Gürcistân'dır. Bu bölgenin kuzey-batısında, Karadeniz üzerinde ve Abazalar ülkesinin güneyindeki kesim, Megrel (Tr.Dadyan) adıyle anılır ve İmeret'e bağlıdır.

Abḫazistân, en kuzey-doğu ve Karadeniz üzeridir ve Kafkaslar'ın güney etekleridir. Burada Gürcîler değil, Abazalar yaşar.

Gürel, Acara veyâ Acaristân, bir bakıma İmeret'in güney-batısıdır. Acara denen Türk asıllı Gürcîler'in yaşadığı Çoruh mansabıdır.

Gürcistân'ın kuzeyi, Kuzey Kafkasya'dır ve çeşitli kavimlerin ülkeleriyle çevrilmiştir. Batıdan doğuya Küçük Kabartaylar(Çerkes), Balkarlar (Türk) ve Karaçaylar (Türk), Büyük Kabartaylar (Çerkes), Osetler, İnguşlar, Çeçenler, nihâyet en

kuzey-doğuda Dağıstân'da Avarlar(Türk) sıralanır. Doğu Âzerîler'in (Türk) ülkesidir. Güney de eskiden Âzerî ülkesi idi, şimdi Sovyet Ermenistânı'dır.

Semtshe-Saatabago (Tr.Atabey) denen kesim, Acaristân'la Kartli arası ve Kars ilinin hemen kuzeyidir. Burası Kıpçak Türkleri'nin târîhî yurdlarından olup bunlar zamanla Ortodoks olup Gürcîce konuşmaya başlamışlar, XVI. asırdan îtibâren Müslümân olup bir çoğu yeniden Türkçe öğrenmiştir. Merkez ekseriyâ Ahıska'dır. Kars, Artvin ve Erzurum'un kuzey-doğu kesimleri, bu bölgeye dâhil sayılıyordu (aş.bk.).

Fâtih Sultân Mehmed, 1454'te Gürcistân'ın bütün Karadeniz sâhillerini Osmanlı'ya bağlamıştır. Sâhil dışında Gürcistân ise Osmanlılar'ca 1578'de (Tiflîs güneyi 1584'te) fethedilmiştir.

Abhazistân Hânedânı (600? - 1014)

Abhazistân'da Bizans nüfûzunda 600 yıllarında ve Iustinianus'tan hemen sonra başlayan Abaza devleti hükümdarları önce prens ve 766'dan îtibâren mepe(kral) unvânını taşıdılar. Abhazistân (Anç-Abadze) Hânedânı:

1) Konstantin I

2) Theodos (Gürcî: Tevdos) I

3) Demetrius I

4) Konstantin II

5) Leon (Gürc.Levan) I(736?-766 = 30?)

6) Levan II (ilk kral: 766-810=44)(5'in oğlu)

7) Tevdos II (810-836 = 26)(6'nın oğlu)

8) Demetrius II (836-871 = 35)(6'nın oğlu)

9) Giorgi I Şavliani (871-877 = 6) (6'nın oğlu)

10) İoannes (877-879 = 2)(8'in oğlu)

11) Adarnese (879 - 887 = 8)(8'in oğlu)

12) Bagrat I (887-899 = 12)(8'in oğlu)

13) Konstantin III (899-915 = 16)(12'nin oğlu)

14) Giorgi II (915 - 959 = 44)(13'ün oğlu)

15) Levan II (959-968 = 9)(14'ün oğlu)

16) Demetrius III (968-975 = 7)(14'ün oğlu)

17) Tevdos III (975 - 978 = 3) (14'ün oğlu)

18) Bagrat II (978) (14'ün oğlu)

19) Bagrat III (978-1014 = 36)

III. Bagrat (no.19), II. Bagrat'ın oğlu Gurgen (oğlu için nâib 878 -) ile İberya (Gürcistân) kralı Büyük David III'in kızı Guran-duht'un oğludur. III. Bagrat'tan îtibâren Gürcistân ve Abhazistân kraliyet tâcları aynı kralda birleşmiş, Abaza kralları, Gürcistân kralı olarak Tiflîs tahtına oturmuşlardır.

Gürcistân'ın ilk merkez Mtskheta'dır. Sâsânîler zamânında ülkeyi merzbân denen vâlîler yönetdi. 624 yılında Bizans imparatoru Herakleios'la müttefikı Göktürk hâkaanı Tong Yabgu Kağan, Tiflîs'i aldılar ve Gürcistan kralı Stefanos'u öldürdüler. 643'de Müslüman Arablar, Tiflîs'e hâkim ve halkın mühim kısmı Müslüman oldu. 758'de Hazar Türk hâkaanı, Tiflîs'i aldı ise de Arablar'a iâde etdi. 799'da şehre tekrar Hazarlar girdiler. Tiflis, Arablar'da kaldı. Gürcistan kralları ise Mtskheta ve sonra Kütais'de oturdular. XI. asırda Gürcîler, Tiflîs'deki Arab emâretine son vererek şehri aldılar ve taht şehri yapdılar. Ancak az sonra 10.12.1068'de Sultân Alp Arslan, Tiflis'e fethederek Selçuklu hâkanlığına katdı. Kral II. Giorgi (1089'da hal'edildi ve 1215'de öldü), Kütais'i merkez yapdı. Kakheti kralı Agsart'an ise ihtidâ edip Selçuklular'a tâbî oldu. II. David (1089-1125), 45.000 Kıpçak Türkü'nü (gayri Müslim) topraklarına kabûl etdi. Bunlar Hıristiyan olarak Gürcî'leştiler. Bu sûretle Gürcîler'de mühim mıkdarda Türk kanı olduğu anlaşılır. Ve bu sâyede Gürcî ordusu, kudretli bir Hristiyan ordusu hâline geldi. II. David, kızı T'amar'ı Şîrvân-Şâh Ahıstân (Gürc.Aghsart'an) ile evlendirerek, nüfûzunu Hazar kıyılarına kadar genişletdi. Ancak 18.8.1121'de Selçuklu sultânı Mahmûd (b.Muhammed Tapar), kardeşi Melik Tuğrul'la berâber gelerek Tiflîs'e el koydu. Ancak Şîrvân-Şâhlar'la Gürcîler'in işbirliği devâm etdi. Yeni Şîrvân-Şâh, yukarıda anılan Gürcî prensesinden doğdu. Kraliçe Thamar (T'amar) zamânında Gürcîler, Erdebîl'i bile yağmâ etdiler. Kars, Gürcîler'e geçdi. Gence, Nahçewân, Ahlat ve Erzurum'daki Türk beyleri, Gürcistân kralına harâc verdiler. 1220'de Cengiz'in başbuğları Subutay ve Cebe, Gürcistân'ı alt üst etdiler. Sonra 1225 ağustosunda Celâleddîn Harzem-Şâh, Gürcî ordusunu imhâ ederek 9.3.1226'da Tiflîs'i aldı. 1228'de gene Gürcistân'a geldi. Gürcistân, Celâleddîn ölünce 1231 ağustosunda Moğollar'a tâbî oldu. Moğol kumandanı Curmagan (Çarmağan) Noyan, Tiflîs'e yerleşti. Türkler'in "Kız Melik" dedikleri Kraliçe Rusudan, Rion vâdîsine çekildi. Halefleri olan VII. ve VIII. David'lerin taht şehri Mtskheta idi. Moğolistan'a giderek Büyük Kaan'a arz-ı ubûdiyetde bulundular. Gürcistân kralları, İlhanlılar'a tâbî oldu. Üç def'a Tiflîs'e gelen Timur, sonuncusunda, 1403'de Gürcistân'ı, Trabzon sınırına kadar torunu Sultân Halîl Mîrzâ'ya verdi. 1412'de Karakoyunlu Sultân Kara Yûsuf, I. Konstantin'i (Gürc. Konstantine, Tr.Köstendil), eliyle öldürdü. 1420 ve 1437'de Timuroğlu Sultân Şâhruh, 2 def'a Gürcistân'a gelerek tâbiiyyet kabûl etdi. 1447'de Gürcistân, Timurlu tâbiiyyetinden Karakoyunlu tâbiiyyetine geçdi.

İlk Gürcistân Devletleri

İberya kralları (M.Ö. 299 - M.S. 189 = 488): 1) Parnawaz I M.Ö. 299, 2) oğlu Saurmag I 234, 3) dâmâdı Mirian I 159, 4) oğlu Parnacom 109, 5) 3'ün dâmâdı Arşak I (Ermenistân kralı) 90), 6) oğlu Artog 78, 7) oğlu Parnawaz II Bartom 63, 8) 4 oğlu Mirian II 30, 9) oğlu Arşak II 20, 10) 7'nin kızının oğlu Parsman I Aderk M.S. 1, 11) oğlu Mihrdâd I 58, 12) oğlu Amazasp I 106, 13) oğlu Parsman II 116, 14) oğlu Rhadamist 132, 15) oğlu Parsman III 135, 16) oğlu Amazasp II 185-189. Bundan sonraki krallar (M.S. 189-284 = 95) İran Arsak hânedânındandır: 17) "Âdil" Rev M.S. 189 36. Part imparatorunun oğludur, 18) oğlu Vahe 216, 19) oğlu Bakar I 234, 20) oğlu Mihrdâd II 249-265, 21) Amazasp III 260-265, 22) 20 oğlu Aspagur 265-284. Sonraki krallar Husrev hânedânından ve gene İran asıllıdır (284-580=296); 23) 22'nin dâmâdı Mirian III 284-361, 24) oğlu Rev II 345-361, 25) oğlu Saurmag II 361, 26) 23 oğlu

Bakar II 363, 27) oğlu Mihrdâd III 365, 28) oğlu Varaz Bakar III 380, 29) 24 oğlu Tirdat 394, 30) 28 oğlu Parsman IV 406, 31) kardeşi Mihrdâd IV 409, 32) oğlu Arçil 411, 33) oğlu Mihrdâd V 435, 34) oğlu Vahtang I Gurgasal 447, 35) oğlu Daçi 499, 36) oğlu Bakar IV 514, 37) oğlu Parsman V 541, 38) yeğeni Parsman VI 561, 39) oğlu Bakar V? - 575. Sonraki İberya prens ve kralları: 40) Guaram I 575 no.34'ün torunudur, 41) oğlu Stefanos I 600, 42) Adarnase I 627 Kaheti kralı olup no.39'un oğludur, 43) oğlu Stefanos II 639 kezâ Kaheti kralıdır, 44) oğlu Adarnase II 663 kezâ Kaheti kralıdır, 45 a ve b) Oğulları Mir ve Arçil 663, 45) 41'in oğlu (?) Guaram II 668, 46) torunu (?) Guaram III 693?, 47) Adarnase III Nersiani 748?, 48) oğlu Nerse 760?, 49) 46 torunu Stefanos III 779?-786, 50) 46'nın torununun oğlu Aşot I Bagratuni 813-826 15. Ermenistân kralının kezâ torununun oğludur, 51) oğlu Bagrat I 826-876, 52) oğlu David 876-881, 53) 12'nin yeğeni Gurgen I 881-891, 54) 52 oğlu Adarnase IV 888-923 580'den beri ilk defa "İberya kralı" sanını aldı ve prens sanını bıraktı, 55) oğlu David I 923-937 kezâ kral, 56) kardeşi prens Aşot II 923-954, 57) kardeşi kral Smbat 937-958, 58) oğlu Bagrat II kraldır 958-994, 59) 57'nin yeğeni prens Adarnase V 958-961, 60) oğlu David II prenstir 990-1000, 61) 58 oğlu Gurgen II kraldır 975-980, 62) oğlu Bagrat III 980-1014, 1008'de Gürcistân kralı da oldu. Bu sûretle 588-1008 = 420 müddeti de Husrev hânedânına ekliyebiliriz. Husrev hânedânından Kaheti kralları ise şunlardır (580-807=227): 1) Adarnase I 580 İberya'nın 39. kralı V. Bakur'un (ölm.580) oğludur, 2) oğlu Stefan I 637?, 3) oğlu Adarnase II 650?, 4) oğlu Stefan II 685?, 5) oğlu Miriani?, 6) kardeşi Arçil 736, 7) oğlu Cuvânşîr 786 - 807.

Kaheti

Sonraki Kaheti prensleri (807 - 1029 = 229): 8) Grigor 807, 9) Daçi 827, 10) Samuel 839, 11) Gabriel 861, 12) Padala I 881, 13) Kvirike I 893, 14) oğlu Madala II 918, 15) oğlu Kvirike II 929, 16) oğlu David 976, 17) oğlu Kvirike III 1010-1029 ki kral sanı aldı.- Kaheti'nin Bagrad kralları (1039 - 1105 = 66): 18) 2. Lori kralının oğlu Gagik Bagratuni 1039, 19) oğlu Aghsartan I 1058, 20) oğlu Kvirike IV 1084, 21) yeğeni Aghsartan II 1102-1105.

1466'da Kaheti gene Gürcistân'dan ayrıldı. Kaheti kralları: 1) Giorgi I 1466 ki Gürcistân karlı G.VIII (1446-65) ile aynidir ve Bagrat hânedânıdır, 2) oğlu Aleksandre I 1476, 3) oğlu Giorgi II 1511, 4) David I (Kartli kralı ol. IX) 1513, 5) 3 oğlu Lewan 1520, 6) oğlu Aleksandre II 1574-1603 + 1603-1605, 7) oğlu David II 1603-1603, 8) kardeşi Konstantin I 1605-1605, 9) 7 oğlu Taymuraz (Tahmuraş) I 1605-1614 + 1615 - 1616 + 1623-1632 + 1636-1648, 10) Rüstem Mîrzâ (Kartli kralı) 1648-1656, 11) Arçil Şâh Nazar Hân (İmereti kralı) 1664-1675, 12) İrakli I (9'un torunu) 1675-1676, 13) oğlu David III İmâm-Kulı Hân 1703, 14) Konstantin II Mahmûd-kulı Hân (kardeşi) 1722, 15) kardeşi Taymuraz II 1732-1736 + 1738-1744, 16) 13 oğlu Aleksandre III 1736-1738, 17) 15 oğlu İrakli II 1744, 18) oğlu Giorgi III (Kartli kralı ol.XII) 1798 - 9.1.1801.

İmereti Krallığı (1258 - 1810 = 552)

1) David I 1258 Gürcistân kralı David V ile ayni kişidir, 2) oğlu Konstantin I 1293, 3) kardeşi Mihal 1327, 4) oğlu Bagrat I 1330, 5) oğlu Aleksandre I 1372, 6) kardeşi Giorgi I 1389-1392, fâsıla, 7) 4 oğlu Konstantin II 1396, 8) 5 oğlu Demetrios (prens unvânıyle) 1401, 9) kızının oğlu Bagrat II 1455-1478 ki Gürcistân kralı I. Aleksandre'nin yeğenidir, saltanat fâsılası, 10) oğlu Aleksandre II 1484, 11) oğlu Bagrat

III 1510, 12) oğlu Giorgi II 1565, 13) kardeşi Konstantin III 1585, 14) 12 oğlu Lewan 1585, 15) 13 oğlu Rüstem 1588-1589 + 1590-1604, 16) 10'un torununun oğlu Bagrat IV 1589-1590, 17) 13 oğlu Giorgi III 1604, 18) oğlu Aleksandre III 1639, 19) oğlu Bagrat V 1660-1661 + 1664-1668 + 1668+1678 + 1679-1681, 20) Vahtang 1661-1661 + 1668-1668, 21) Arçil (13. Kartli kralının oğlu) 1661-1663 + 1678-1679 + 1690-1691 + 1695-1696 + 1698-1699, 22) Demetrios (9. Guria prensi) 1663-1664, 23) Giorgi IV (Guria prensi G.III) 1681-1683, 24) 19 oğlu Aleksandre IV 1683-1690 + 1691-1695, 25) kardeşi Giorgi V 1696-1698, 26) 24 oğlu Simon 1699 - 1701, 27) Mamia (Guri prensi Mamia III) 1701-1702 + 1711 - 1711 + 1713-1713, 28) 25 oğlu Giorgi VI 1702-1711 + 1711++1713 + 1713 - 1716, 29) Giorgi VII (Guria prensi Giorgi IV) 1716-1716, fâsıla 1716-1720, 30) 28 oğlu Aleksandre V 1720, 31) oğlu Solomon I 1751, 32) yeğeni Tahmuraz 1765, tekrar Solomon I 1768, 33) 30'un yeğeni David II 1784, 34) 31'in yeğeni Solomon II 1789 - 1810.

Dadiani Hânedânı Mingrelya Prensleri (1491 - 1866 = 375)

1) Liparit I 1491, 2) oğlu Mamia I 1512, 3) oğlu Leon I 1532, 4) Giorgi I 1546-1574 + 1574-1582, 5) kardeşi Mamia II 1574-1574, 6) 3 oğlu Menûçehr 1582, 7) oğlu Leon II 1611, 8) yeğeni Liparit II 1658, 9) 6'nın yeğeni Vâmık 1658, 10) 8'in kardeşi Leon III 1660, 11) oğlu Leon IV 1681, 12) 8'in torununun oğlu Giorgi II 1691, 13) oğlu Katsia I 1704, 14) kardeşi Becan 1710, 15) oğlu Otia 1728, 16) oğlu Katsia II 1744, 17) oğlu Grigor 1788-1791 + 1793-1804, 18) kardeşi II Menûçehr 1791, 19) kardeşi Tariel 1793, 20) 17'nin oğlu Leon V 1804, 21) oğlu David 1846, 22) oğlu Nikolay 1853-1866.

Gurieli Hânedânı Guria Prensleri (1491 - 1829 = 338)

1) Giorgi I 1491 Mingrelya'nın 1. prensi Liparit'in (ölm.1512) amcasının torunudur, 2) oğlu Mamia I 1512, 3) oğlu Rüstem 1534, 4) oğlu Giorgi II 1564-1583 + 1587-1600, 5) oğlu Vahtang I 1583-1587, 6) 4 oğlu Mamia II 1600, 7) oğlu Simon I 1625, 8) 5 oğlu Keyhusrew I 1625, 9) 7 oğlu Demetrios 1659, 10) 8 oğlu Giorgi III 1669, 11) kardeşi Malahi 1685-1685 + 1689-1689, 12) 10 oğlu Keyhusrew II 1685-1689, 13) 10 oğlu Mamia III 1689, 14) oğlu Giorgi IV 1714, 15) oğlu Mamia IV 1726, 16) kardeşi Giorgi V 1744, 17) oğlu Simon II 1744, 18) kardeşi Vahtang II 1792, 19) 17 oğlu Mamia V 1792, 20) oğlu David 1826 - 1829.

Gürcîstân Hânedânı

"İberya" denen Gürcîstân'da Adarnese II, 888'de prenslik unvânını "kral" ol.değiştirdi. Kraliyyet hânedânı başladı. Torunu Gurgeni (994-1008), Abhazeti kralı Giorgi II kızı Granduht Anchabadze ile evlendi. Bagrat III (ölm.1014) doğdu ve dayısı Abhazeti kralı Thewdos II'nin yerine Abhazeti kralı ve babasının yerine İberya kralı olarak Gürcîstân'ı birleşdirdi. Oğlu ve halefi Giorgi I (1014-1027), Bagrat IV'ün kızı Martha (Bizans'da Maria), ard arda Bizans imparatorları Michael VII Dukas (1071-8) ve Nikephoros III Botaniades (1078-81) ile evlendi. David II Aghmaşebeli (Restoratör) (1089-1125), oğlu Demetrios I (1125-1154), bunun oğlu Giorgi III (1155-1184), bunun kızı Büyük Tamara (1184-1212), Gürcistân'ı genişletdiler ve yavaş yavaş Bizans nüfûzundan kurtardılar. David II'den sonrakiler, Bizans'a tâbiiyyeti gösteren

"panhypersebastos" sanını terketdiler. Kraliçe Tamara, önce Vladimir büyük-prensi Andrei Bogolyubskoy'un oğlu Giorgi, 1189'da ise Bagrat'lardan David Soslani (ölm.1207) ile evlendi ki, Bagrat IV'ün kardeşi Demetrios'dan iniyordu. Tamara, 1204'te Bizans, Haçlılar'ca işğâl edilince, kuzenleri Komnenos prenslerinin Trabzon'da yerleşmelerine yardımcı oldu. Soslani'den olan oğlu Giorgi IV Laşa (1212-1223), sonra Rusudani (1223-1245), Tamara'ya halef oldular ve Kraliçe Rusudani, Erzurum Selçuklu prensi Muğîsüddîn Tuğrul-Şâh ile evlendi ve oğulları David IV Narin, gerçekte bir Selçukoğlu olarak, Gürcîstân tahtına çıkdı (1245-1247). Giorgi IV'ün gayri meşrû oğlu David V Ulu (1247-1258), 1258'de Moğol istîlâsı altında kaldı ve Moğollar onu İmereti kralı (1258-1292) yapdılar ve nesli 1402'ye kd. İmereti kralları ol.devâm etdi. İmereti vârisesi olan Prs. Tamara, Gürcîstân kralı Alexander I (1412-1442) ile evlendi. Kardeşi Giorgi, Alexander'in yeğeni Gülaşar'la evlendi ve İmereti hânedânı bu izdivâcdan yürüdü. David V nesli, Kartli denen asıl Gürcîstân'da devâm etdi. Bagrat V (1360-1395), eşi Trabzon imparatoru Manuel III Komenos'un kızı Kraliçe Anna ile berâber 1386'da Timur'a esîr düşdü. Oğlu Giorgi VII (1395-1405), Anna'dan doğan kardeşi Konstantiné II (1405-1412), hânedânı devâm etdirdiler. Giorgi VIII, Gürcîstân (1446-1465) ve Kaheti (1466-1476) kralı oldu. Ülke Kartli, Kaheti ve İmereti devletlerine ayrıldı. Kartli kralı (1659-1675) Wahtang V, Şâh-Newâz Hân I adıyle ihtidâ etdi (Şîî-İşnâ Aşerî) ve Safevîler'e bağlandı. Torunu Wahtang VI, Hüseyn-Kulı Hân müslümân adını taşıdı ve 1724'de Rusya'ya sığınarak 1737'de Astrahân'da öldü. Nesli Gruzinskiy Prensleri sanıyle devâm etdiler. Bu âile 1900'e doğru söndü. Wahtang VI'nın kardeşi 'Alî-Kulı Hân (asıl adı Yese) oğlu Alexander, Kartli kralı (1714-1716 + 1724) olup o da Rusya'da gitdi. Nesli Bagration Prensleri olarak devâm etdi. 1812'de Borodino'da Napoléon'a karşı maktûl düşen başkumandan Peter Bagration, bu âiledendir. Kaheti kralı Teymûrez II, 1744'de Kartli'yi aldı ve 1762'de yerine oğlu Irakli II geçdi, bu sûretle Kaheti ile Kartli birleşmiş oldu. 9.1.1801'de son Gürcîstân kralı Giorgi XII ölünce, Rusya ülkeyi ilhâk etdi. 26.5.1918'de Gürcîstân Cumhûriyeti kuruldu ise de, 11.1.1921'de Kızılordu'ca ilhâk edildi ve istiklâli ancak 2, 7, 16 sürdü. Gürcîstân hânedânının bu umûmî tablosunu şu şekilde toparlamak mümkündür:

Gürcîstân kralı Konstantiné II (1405-1412): Kç.oğlu Giorgi (ortak kral 1408-1412), bunun oğlu Bagrat IV (II) (İmereti kralı 1445-1465, Gürcîstân kralı 1465-1478), bunun oğlu Aleksandré II (İmereti kralı 1484-1487 + 1489-1491 + 1491-1510), İmereti kralları bunun neslinden devâm etdi. Konstantine II'nin (ölm.1412) by.oğlu ise Gürcîstân kralı (1412-1442) Aleksandré (Alexander)'dir. Bunun oğulları: Ortanca Dimitri (III) (unvân olarak=de jure kral 1446-1453); küçükleri Giorgi VIII (Gürcîstân kr.1446-1465, Kaheti kr. 1466-1476, oğlu Aleksandré I, Kaheti kr. 1476-1511, Kaheti kralları neslinden devâm etdi); Aleksandré I'in by.oğlu Wahtang IV (Gürcîstân kr.1442-1446), oğlu Konstantiné III (Kartli kr. 1478-1505), bunun oğulları: Ortanca oğul Giorgi IX (Kartli kr.1525-1534), by.oğul Davit VIII (Kartli kr.1505-1525, aş.bk.) ve kç. oğul Bagrat (ölm.1539, Muhrani prensi). Sonuncunun oğlu Wahtang (Muhrani prensi 1539-1580), bunun oğlu Bagrat (Fârs. Teymûrez, Muhrani prensi 1580-1624), bunun oğulları Konstantiné (Muhrani prensleri bunun neslinden devâm etdi) ve büyüğü Wahtang V(Kartli kr.1659-1675), bunun oğulları Giorgi XI (Kartli kr.1675-1688) ve Levan (Kartli kr. 1703-1704 + 1709). Sonuncunun oğulları: Keyhusrew (Kartli kr. 1709-1711), Wahtang VI (Kartli kr.1711-1714 + 1716 + 1719-1724) (oğlu Bakar, Kartli kr.1717-1719

+ 1723, bunun nesli Gruzinskiy Prensleri'dir), Yese (Kartli kr.1714-1716 + 1724), bunun oğlu Aleksandré ve bunun nesli Bagration Prensleri.- Davit VIII'in (ölm.1525) oğlu Luarsab I (Kartli kr.1534-1578), bunun oğulları Simon I (Kartli kr.1557-1569 + 1578-1599) ve Davit IX (Kartli kr. 1569-1578). Simon I'in oğlu Giorgi X (Kartli kr.1599-1605) ve bunun oğlu Luarsab II (Kartli kr. 1604-1614). Davit IX oğulları Bagret VII (Kartli kr.1614-1619) ve Rüstem (Kartli kr. 1633-1658, Kaheti kr.1648-1656). Bagret VII oğlu Simon II (Kartli kr.1619-1628).

Bagration-Muhranskiy Prensleri

Konstantine III(ölm.1505) küçük oğlu Bagrat, ilk Muhranskiy (Fr.Moukhransky) prensidir (1505-1539). Oğlu Wahtang (1539-1580), oğlu Bagret (Müslümân adı Teymûrez) (1580-1624), oğlu Konstantiné, oğlu Teymûrez, bunun oğulları Konstantiné, Oşin ve Adarnase, Gürcîstân kralına tâbî ol.hüküm sürdüler. Muhran-Batoni prensleri de denmektedir. Konstantiné (=Varvara, Aragvi eristav'ı Bardzim Sidamoni kızı) oğlu İoané (Rus.İvan) (1755-1800=45), M.prensi 1785-1800=15 = Kethevan Thamar (1764-1840=86), izd.1781, izd.müd.19, yş.17-36, zevcinden 9 yş.kç., Gürcîstân kralı İrakli II'nin 9. kızı (sonra Prens Tomaz Andronikov'la evlendi). Çocukları:

1) Konstantiné (aş.bk.).

2) Theimuraz (1784-?) = Prs.Orbeliani, oğulları Archili (Levan).

3) Grigori (1793-1869=76), tuğgeneral 1835 = Mariami (1807-1877=70), Pr.Kaikhosro Tsereteli kızı, zevcinden 14 yş.kç.

4) Davit-İoan (1796-1851=55) = Sophia (ölm.1834), Pr.Solomon Argunskiy-Dolgorukiy kızı, çocukları: 1- Wahtang (1821-1892=81); 2- Nikolai (1822-1885=63), alb.1855 = Anna (ölm.1896), Diodor Vassilieviç Trubnikov=Agrafena Vassilievna Kasperkiy kızı, çocukları: Nikolai (ölm.1902) (çocukları Kirill, Nikolai, Irina), Konstantin, Diodor, Sophia (=Zenkeviç), Vera(=Oscar Hederstierna); 3- Evstafi (1830-1908=78) = Anna Bahçalov, çocukları: Giorgi (1877-1928=51) = Zinaida Bikov (çocukları Theimuraz 1915=Sylvia Gallo (Küba) ve Thamar, Theimaraz'ın oğlu Giorgi 1950); Sophia (1878-1956=78) = General Ratieff (1 oğul); Thamar (1894, 1980'de hayâtda) = 1. Pr.Nikolaoz Sidamoni-Esristoff (tal.), = 2. Norman Ogden Whitehouse (A.B.D.); 4- Dimitri (1831-1858=27); 5- Davit (1833-1878=55); 6- Daria (1834-1830=16).

5) Irakli (1800-?).- 6) Varvara (1790-?) = Pr.Torniki Eristiff-Ksansky.- 7) Tamara (1798-?).

Konstantiné (1782-1842=60), Hânedân reîsi 1800-1842=42, Rusya korgeneralı = Maria Khorashan (ölm.1831), Pr. Zaal Zedginidze-Guramişvili kızı. Çocukları:

1) Ivané (aş.bk.).

2) Irakli (1813-1892=79) = Ekaterina (1813-1880=67), Pr.Ivané Argutinsky-Dolgoruky (Mkhardrdzéli-Argutaşvili) kızı, çocukları: 1-Aleksandré (Hânedân reîsi, aş.bk.). 2- Levan (ölm.1888). 3- Giorgi ve 4- Mikael genç öldüler. 5- Varvara (1850-1852=2). 6- Sophia (1850-1932=82, Varvara ile ikiz) = Korg.Pr.Sergei Nikitiç Trubetz-koy, Çar Sarayı mâbeyn müşîri (1829-1899=60), izd.1876, izd.müd.23, yş.21-44, zev-cinden 21 yş.kç., Pr.Nikita Petroviç Trubetzkoy=Alexandra Alexandrovna Nelidov'un 2. oğlu (2 oğul). 7- Kethevan (1852-1918=66) = Pr.Aleksandré Ivaniviç Zedginidze-Amilakhvari, Pr.Ivané Giorgieviç oğlu. 8- Thamar (1856-?) = Pr.Zakhari Djordjadze.

3) Giorgi (1821-1876=55), Çar müşâviri.

4) Aleksandré (1823-1851=28) = Ana, Giorgi XII'nin 11. oğlu Okropir kızı.

5) Mikael (1832-1907=75), Şûrây-ı Devlet üyesi = Elisaveta (1833-1856=23), izd.1855, izd.müd.1, yş.22-23, zevcinden 1 yş.kç., Alexander Dimitrieviç Ivinsky = Agrafena Ivanovna Novosiltzeff kızı. Oğulları Aleksandré (1856-1935 = 79), mâbeynci, Şûrây-ı Devlet üyesi = Nino (1861-1931=70), izd. 1879, izd.müd.52, yş.18-70, zevcindin 5 yş. kç., Pr. Iossif Davidoviç Tarkhan-Moouravi=Prs.Varvara Makarovna Orbeliani kızı. Bunların çocukları:

1- Mikhail (1882-1927=45) = Daira (öl.1934), izd.1907, izd.müd. 20, Pr.Evgeni Davidoviç Kobulidze = Prs. Nino Elisbarovna Eristiff kızı, çocukları: 1: Alexander (1909-1978=69) = Nino Ritchkoff (1914), çocukları Mikhail (1938 = Albina Safranoff, doğ.1944, bunların çocukları Aleksandré 1973 ve Irakli 1977), Irina (1942 = Vakhtang Kvatchadze, bunların çocukları Giorgi 1969 ve Levan 1975). 2: Nino (1910-1920=20). 3 : Elisaveta (1919) = Pr. Sumbatişvili (1 oğul).

2- Giorgi (1886-1922=36), =Olga (1893-1969=76), izd. 1912, izd.müd. 10, yş.19-29, zevcinden 7 yş.kç. (=2. Pr.Mikhail Anatoliaviç Gagarin, izd.1950, yş.57), Alexei Nikolaieviç Sinelnikov = Nadejda Ivanovna Durnovo kızı. Çocukları: 1: Alexei (1913) = Salome (1912), izd.1943, tal.1948=5, yş.31-37, zevcinden 1 yş.by. (=2. Aldo Zarp, ölm.1957, izd.1949, izd.müd.8, yş.38-46), Pr.Iossif Yuloneviç Dadiani = Prs.Tamara Giorgievna Tarkhan-Moouravi kızı. 2: Konstantiné (1915) = Monique (1926), izd. 1953, yş.27, zevcinden 11 yş.kç., Jean-Louis Pauliac = Marie Marguerite Yvette Gerbeaud kızı. Oğulları: Aleksandré (1956), Kethevan (1954 = Don Raimondo principe Orsini dei duchi di Gravina, doğ.1931, zevcinden 23 yş.kç., Don Lelio Nicolo Orsini-Gravina=Luigi dei Conti Rognon'un tek oğlu). 3: Mikhail (1920) = Minodora (1918), izd.1942, yş.24, zevcinden 2 yş.by., Akazius Methodieviç Khoshtaria = Minodora Turkija kızı, kızları Tamara 1950.

3- Konstantiné (1889-katli 1915=26), yzb. ve son çarın yâveri = Prs.Tatiana (Romanova, b.bk.) (1890-1979 = 89), izd.1911, izd.müd. 4, yş.21-25, zevcinden 1 yş.kç., Grandük Konstantin Konstantinoviç'in by.kızı (=2. Alexander Vassilieviç Koroçenzov, ölm.1922, izd.1921=1, yş. 31-32), Küdüs'de râhibe oldu. Çocukları: 1: Taymuraz (1912) =1. Ekaterina (1919 - 1946=27, izd.1940, izd.müd. 6, yş.21-27, zevcinden 7 yş.kç., Stepan Raçiç=Pava Raçiç kızı, = 2. Irina (1926), izd.1949, yş.23, zevcinden 14 yş.kç., Kont Sergei Alexandroviç Czerniçew-Besobrasow=Elisaveta Dimitrievna Şermetiev kızı. 2: Natalia (Nataşa) (1914) = Sir Charles Hepburn Johnston (1912), İngiltere'nin Avustralya yüksek komiseri, izd.1944, yş.30, zevcinden 2 yş. küç., Ernest Johnston = Emma Hepburn oğlu.

4- Kirill (1898), ayni gün öldü. 5- Ione (1899), çocukken öldü.

6- Elisaveta (1880-1915=35) =1. Boris Sergeieviç Şeremetev (1871-1952=81), izd.1899, tal.1913=14, yş.19-33, zevcinden 9 yş.kç., General Sergei Alexeieviç Şeremetef = Prs.Evdokia Borisovna Galitzin'in by.oğlu (1 oğul, 1 kızları oldu). =2. Marco Morozzo della Rocca (1881-1945=64), izd.1914, izd.müd.1, yş.34-35, zevcinden 1 yş.by., Marchese (marki) di Bianzè Constantino Morozzo della Rocca=Angelica Piano Lavaria oğlu.

7- Mariami (1882-1937=57, Pr.Mikael'le ikiz). 8- Anastasia (1885) = Vassili Dimitrieviç Yakovlev (1882), izd.1905, yş.22, zevci ile ayni yaşda (3 oğlu, 4 kız çocukları oldu).

Ivané Konstantinoviç (1812-1895=83), babası Konstantiné yerine Hânedân reîsi 1842-1895=53, Rusya korgenerali = Nino (1816-1886=70), izd.1833, izd.müd.53, yş.17-70, zevcinden 4 yş.kç., Pr.Levan Grigorieviç Dadiani Mingrelia = Prs.Marfa Zurabovna Tsereteli kızı. Oğulları:

Konstantiné İvanoviç (1835-1903=68), babasının yerine Hânedân reîsi 1895-1903=8 = Elisabed (1838-1917=79), Pr.Nikolai Palavandişvili kızı, çocuksuz.

Aleksandré İraklieviç (1853-Bolşevikler'ce katli 1918=65), Hânedân reîsi 1903-1918=13, Rusya tümgenerali = Maria (1855-1932=87), izd.1881, izd.müd.37, yş.26-63, zevcinden 2 yş. kç., Dimitri Zakharoviç Golovaçev = Leonida Egorovna Hessen kızı. Tek kızları: Nino (1882-1972=90), Çariçe nedîmesi ve evlenmedi. Tek oğulları ise:

Giorgi Aleksandroviç (1884-1957=73), Tiflis v.1916-21, İspanya'da yaşadı 1944-57 = Elena (1886-Madrid 1979=93), izd. 1908, izd.müd.49, yş.22-71, zevcinden 2 yş.kç., Czeslaw-Zygmunt Zlotnicki=Prs.Maria Elisbarovna Zlotnicki kızı. Çocukları: Maria (1911) =1. Smirnov (tal.), =2. Paul Platonoviç Domersçikov (tal.1932, yş.21), =3. Willy Karganov.- Leonida (1914) =1. Summer Moore Kirby (A.B.D., 1895-1945=50), izd.1934, tal.1937=3, yş.20-23, zevcinden 19 yş.kç., Fred Morgan Kirby=Jessie Amelia Owen oğlu, kızları Helen. =2. Grandük Vladimir Kirilloviç (1917), izd.1948, yş.34, zevcinden 3 yş.by., Grandük Kirill Vladimiroviç'in tek oğlu, çocukları için bk.Rusya. Giorgi Aleksandroviç, 1918-1957=39 müddetle Hânedn reîsi oldu ve oğlu tar.istihlâf edildi:

İrakli Giorgieviç (1909-1977=68), Hânedn reîsi 1957-1977=20(Bagration-Moukhransky prensi), 1947'de İspanya tab'ası oldu. =1. Maria Belaiev (talâk). =2. Maria Antonietta (1911-1944=33), izd.1940, izd.müd.4, yş.29-33, zevcinden 2 yş.kç., Kont Ugo Pasquini = Enrichetta Gastaldi kızı (Pr.Giorgi annesi). =3. Maria de las Mercedes (1911-1953=44), izd.1946, izd.müd.7, yş.37-44, zevcinden 2 yş.kç., Bavyera prensi Ferdinand kızı ve İspanya infante'si. =4. Maria del Pilar Pascual-Roig, Carsani markizi, izd.1961, izd.müd.16, Çocukları:

1) Giorgi İraklieviç (1944), Hânedn reîsi 1977-, =Maria de las Mercedes (1942), izd.1968, yş.26, zevcinden 2 yş.by., Don José de Zornoza=Dona Maria de las Mercedes Ponce de Leon kızı, çocukları: İrakli (1972), David (1976), Maria Antonietta (1969).

2) Bagrat (1949) = Maria del Carmen (1953), izd.1976, yş.23, zevcinden 4 yş.kç., Don Gonzalo (Castro-Sena markisi ve Adanero kontu)=Dona Maria Josepha de Suelves y Ponsich kızı. Çocukları Juan (1977).

3) Maria de la Paz (1947) = Don José Luis Blanco de Briones (1935), izd.1968, tal., yş. 21, zevcinden 12 yş.kç., Don Francisco Blanco y Rodriguez=Dona Araceli de Briones y Ballesteros oğlu. Çocukları Mercedes Tamara (1969).

Gruzinskiy (Grouzinsky) Prensleri

Son Gürcîstân kralları, hânedânın Kakheti dalından gelir. Hepsi Gürcîstân kralı Konstantiné II (1405-12), by.oğlu Aleksandré I (1412-42), bunun kç. oğlu Giorgi VIII (1446-65, yalnız Kakheti 1465-76), hepsi Kakheti kralları ol.bunun oğlu Aleksandré I (1476-1511), bunun by.oğlu Giorgi II (1511-13) (Aleksandré'nin kç.oğlu, Davidoff -

Bagration dalının atası Dimitri'dir), bunun oğlu Levan (1520-74), bunun oğlu Aleksandré II (1574-1602 + 1602-5), bunun oğulları sırasıyle David I (1602), Giorgi III (1603), Konstantiné I (1605), Girogi III oğlu Iésé (Şâh adına Kakheti vâlîsi 1614-5), David I oğlu Theimuraz I (1605-14 + 1615-6 + 1623-33 + 1636-48) (Kartli kralı 1629-33), bunun oğlu Muhrani prensi David (ölm.1648), bunun oğlu İrakli I (Kakheti kralı 1675-76, Kartli kralı 1688-1703), bunun oğulları sırasıyle Davit II (1703-32), Konstantiné II (1722-32), Theimurez II (1744-1762), Davit II oğlu Aleksandré III (1736-88) hüküm sürdüler. Theimuraz, hânedanı aşağıdaki şekilde yürütdü:

THEIMURAZ II (1680?-Petersburg 1769=89?), Kartli kralı 1744-1762=18, annesi Ana Çolakaşvili, =1. Aragvi eristav'ı (vâlîsi) Bayındır'ın kızı, tal., =2. Thamar (II) (1700-1746=46), izd.1712, izd.müd. 34, yş.12-46, zevcinden 20 yş.kç.?, Kartli kralı Wahtang VI=Rusudani Kılkişo kızı, =3. Ana (ölm.1784), izd.1746, izd.müd. 23, zevcinin ölümünde râhibe oldu, Bejan Barathasvili kızı. Theimuraz II'nin 2 . ve 3. eşlerinden çocukları:

1) İrakli II, aş.bk. 2) Davit (1722-1729=7). 3) İoané (1736-?). 4) Kethevan = Â'dil Şâh Avşar (1719-katli 1749), izd.1737, izd.müd.12. 5) Ana = Pr.Dimitri Orbeliani (ölm.1776), izd.1744. 6) Elene = Zaza, Pr.Parsadan Satsitsiano=Davia (Muharani prensi Davit'in kızı). 7) Khoraşan. (3. zevceden): 8) Solomoni (1747-1749=2). 9) Thamar (1749-?). 10) Elisabed (1750) =1. Pr.Giorgi Zédginidzé-Amilakhvri, Pr.Dimitri= Mariami (Pr.Kaplanişvili-Orbelişvili kızı) oğlu, tal. =2. Pr.Katsia Dadiani, Pr.Otia (Mingrelya)=Gorelkan Şoşita kızı.

İRAKLİ II (1721-1798=77), Kaheti kralı 1744-1798=54, Kartli kralı 1762-1798=36, bu sûretle 1762'den ît.bütün Gürcîstân'ın kralı. =1. Kethevan (ölm.1750), izd.1738, tal.1744=6, Pr.Wahtang Kaplanişvili-Orbelişvili= Ana Hanım Çheidze kızı (Wahtang ve Rusudani'nin ann.). =2. Ana (1730-1749=19), izd.1745, izd.müd.4, y.15-19, zevcinden 9 yş.kç., Pr.Zaal Abahidze = Prs.Mheidze kızı (Giorgi XII, Tamara, bir Prs.ann.). =3. Daria (1734-1807 = 73), izd.1750, izd.müd.48, yş.16-64, zevcinden 13 yş.kç., Pr.Giorgi Dadiani-Mingrelia kızı (dîğer çocukların ann.). İrakli II'nin çocukları:

1) Wahtang (1738-1756=18), vel.1744-1756=12, = Kethevan (1744-1808=64), Muhrani prensi Konstantin ve genc bir Muhreni prensesinin kızı. 2) Rusudani, genç öldü. 3) Giorgi XII, aş.bk. 4) Tamara (1747-1786=39) =Pr.Davit Cambakur-Orbeliani (ölm.1769), izd.1762, izd.müd. 24, yş.15-39, Pr.Revaz oğlu. 5) Fülânc, bebekken öldü. 6) Levan (1756-1781=25) = Nino (doğ.1766), zevcinden 10 yş.kç., Pr.Kaikhosro Andronikov kızı.

7) Yuloni (1760-1816=56) = Salome (1766-1827=61), izd.1786, izd=müd.31, yş.19-50, zevcinden 6 yş.kç., Pr.Revaz Zedginidze-Amilakhvari kızı. Çocukları: Levan (1786-1812=26); Luarsab (1789-1851=62); Dimitri (1803-1845=43); Simon ve Solomon ve Nino (doğ.1787) çocukken öldüler; Thamar (1792-1857=65), Çariçe nedîmesi; Mariami, çocukken öldü.

8) Wahtang (1761-1814=53), târihçi, =1. Pr.Tsulukidze, =2. Maria(1769-1837 = 68), Pr.Davit Andronikov kızı.

9) Theimuraz (1763-1828=65), son Gürcîstân patriki (Antoni II) 1788-1811=23.

10) Miriani (1767-1834=67), Rusya tümgenerali ve senatörü = Maria (1788-1815=27), izd.1814, izd.müd. 1, yş.26-27, zevcinden 21 yş.kç., Pr. Alexander Yakovleviç Khilkov=Ekaterina Sergeievna Kologrivov kızı. 11) Soslan-Davit, genç öldü.

12) Aleksandré (1770-Tebrîz 1844=74), =Maria (1800-1882=82), izd.1825, izd.müd.19, yş.25-44, zevcinden 30 yş.kç., oğulları İrakli (1826-Paris 1882=56), Rusya albayı, =Thamar (1853-1931=78), zevcinden 27 yş.kç., Pr.Davit Aleksandroviç Chavchavadze=Anna Ilyiçna Gruzinky kızı, bunların çocukları: Aleksandre (1877-1879=2); Elisabed (1872-1942=70) (=Pr.Mamuka Cambakur-Orbeliani, ölm. 1924, izd.1898, izd.müd.26, yş.26-52, Pr.İoanné oğlu); Ekaterina (1874-1917=43) (=Pr.İvan Dimitrieviç Ratiev, ölm.1917, Rusya hâssa albayı); Maria (1875-1877=2).

13) Luarsabi (1772), genç öldü. 14) Arçili (1773), genç öldü. 15) 1774'de bebekken ölen bir prens.

16) Farnavazi (Pharnaoz) (1777-1852=75) = Anna (1769-1850=81), izd.1795, izd.müd. 55, yş.26-81, zevcinden 8 yş.by., Pr.Giorgi Eristov-Ksanskiy kızı, çocukları: David (genç öldü); Salome (1797-1860=63), Çariçe nedîmesi; Sophia (1798) (genç öldü); Elene (1799-1867=68), Çariçe nedîmesi; Elisabed (1800-1819=19); Nino (1802-1829=29) .= Pr.Alexander Tarieloviç Dadiani (1800-1837=37), izd.1822, izd.müd. 7, yş.22-29, zevcinden 2 yş.kç.

17) 1782'de doğup ölen bir prens. 18) Elene (1753-1768=33), =1. Arcihili (ölm.1784), izd.1772, izd.müd.12, yş.19-31. İmereti kralı Aleksandré V'in oğlu ve veliahdi, annesi Thamar Abachidze (oğulları Solomon II, son İmereti kralı). =2. Pr.Zakhari Andronikov, izd.1785, izd.müd.1, Pr.Tomaz oğlu.

18) Mariami (1755-1829=84) = Pr.David Tzitzianov, izd.1777, yş.18, Tiflis v., Pr.Alexander oğlu. 19) Sophia ve 20) Salome genç öldüler.

21) Anastasia (1763-1838=75) = Pr. Revaz Eristov-Ksankiy, izd.1797, yş.34, Pr.Giorgi oğlu.

22) Kethevan Thamar (1764-1840=76) =1. Pr.İoanné Bagration-Moukhrani (1755-1800=45), izd.1781, izd.müd. 19, yş.17-36, zevcinden 9 yş.kç. (çocukları için yerine bk.). =2. Pr.Abel Andronikov, Pr.Tomaz oğlu, izd.1781'den sn.

23) Tecla (1775-1846=71) = Pr.Vakhtang Cambakur-Orbeliani (katli 1812), izd.1800, izd.müd.12, yş.25-37, Rusya albayı, Pr.Dimitri oğlu.

24) Ekaterina (1776-1818=42)= Pr. Giorgi Irubakidze-Çolokaev (ölm.1820), izd.1793, izd.müd.25, yş.17-42, albay, Pr.Ghiv oğlu.

25) Elissaved (1780?-?) = Pr.Giorgi Zedginidze-Amilakhvari, Pr.Dimitri oğlu.

26) GİORGİ II (1750-9.1.1801 Tiflis = 51), son Gürcîstân kralı 1798-9.1.1801 = 3. =1. Kethevan (ölm.1783), izd.1766. izd.müd.17. Pr. Peter Andronikaşvili (Andronikov) kızı. =2. Miriam (1768-1850=82), izd.1783, izd.müd.18 , yş.15-33, zevcinden 18 yş.kç., son kraliçe 1798-1801, yş.30-33, Pr.Giorgi Panaskertali-Tzitzişvili (Tzitzianov) kızı. Giorgi XVII'nin her iki eşinden çocukları:

1) Davit (1767-1819=52), son vel.1798-1801, nâib 12.1800-6.1801, Rusya korgenerali ve senatörü = Elene (1770-1836=66), izd.1800, izd.müd.19, yş.30-49, zevcinden 3 yş.kç., Pr.Simon Abamelek kızı, çocuksuz.

2) İoané (İvan) (1769-1839=70), ağabeyinin yerine Hânedân reîsi 1819-1839=20 = Kethevan (1773-1832=59), izd.1788, izd.müd.44, yş.15-59, zevcinden 4 yş.kç., Pr.Zurab Tseretelli kızı, oğulları Grigori (1789-1830=41) = Varvara (1810-1876=66), izd.1824, izd.müd.6, yş.14-20, Şûrây-ı Devlet üyesi Feodor Bukhrinskiy kızı. Bu izdivâcdan: İoané (1825-1880=55), dedesinin yerine Hânedân reîsi 1839-1880=41, 1833'den ît.Gruzinskiy Prensi = Ekaterina, izd.1850, Kont Paul Karl Ernst Wilhelm Philipp von der Pahlen = Kontes Ekaterina Vassilievna Orlov-Denissov kızı, çocuksuz. Pr.Grigori'nin (ölm.1830) kızları: Kethevan (1827-?) (=Pr.Mikhail İvanoviç Sumbatov) ve Ekaterina (1829-1917=88), Çariçe nedîmesi.

3) Luarsab: çocukken öldü. 4) Bagrat (1776-1841=65), Rusya senatörü ve Çar mâbeyncisi = Ekaterina (1780-1831=51), Pr.Durmşikhan (Durmuşhân) İrubakidze-Çolokaev kızı. Bunların çocukları: 1- Spiridon, çocukken öldü. 2- Nikolai (1816-1833=17). 3- Varvara (ölm.1870)=Tümg.Pr.Dimitri Fomiç Cambakur-Orbeliani. 4- Elisabed (1813-1815=2). 5- Davit (ölm.1888), amca-zâdesinin yerine Hânedân reîsi 1880-1888=8, =Anna (1824-1866=42), Moskovalı tâcir Alexei Alekseieviç Mazurin kızı, oğulları Spiridon 1861'de çocukken öldü. 6- Aleksandré (ölm.1865)=Elena (ölm.1903), izd.1851, izd.müd.14, Pr.Zakhari Tarkhan-Mooravi kızı, oğulları: Ilya (ölm.1885) ve Mikael (ölm.1927), amcasının yerine Hânedân reîsi 1888-1927=39 = Sophia, Pr.Mikhail Sumbatişvili kızı, bunların çocukları: Giorgi, 1927'de babasının yerine Hânedân reîsi; Aleksandré (ölm.Toulon, 18.11.1931), ağabeyinin yerine Hânedân reîsi olup Hânedân'ın son erkek üyesi ol.Fransa'da öldü, Rusya'da iken yzb.=Maria (Mihai) (1892-Nice 1943=51), izd.Tiflis 1920, izd.müd.11, yş.28-39, Pr.Giorgi Tumanov=Prs.Nino Melikov kızı, çocuksuz. Pr.Aleksandré'nin (ölm.1931) kardeşi Ilya (1900-1926=26) Rusya'da öldü. Pr.Aleksandré'nin amcaları Giorgi ve Peter ise 1917 ihtilâlinde katledildiler. Bu son üç prensin çocukları olup olmadığı kesin şekilde bilinmemekle berâber Hânedân'ın 1931'de kesildiği kabûl ediliyor.

5) Solomon: çocukken öldü. 6) Theimuraz (1782-1846=64)=Elene (1769-1866=97), zevcinden 13 yş.by., Pr.Otar Zedginidze-Amilakhvari kızı, çocuksuz. 7) Varvara (1770-1801=31) =Pr.Simon Zossime Andronikov, izd.1784, izd.müd.17. 8) Sophia (1771-1838=67)=Pr.Luarsab Tarkhan-Moouravi, izd.1792. 9) Nino (1772-1847=75), Mingrelya nâibesi 1804-6 = Grigol I Dadiani, izd. 1791, ölm.1804, izd.müd.13, yş.19-32, Mingrelya hükümrân prensi 1788-91+1796-1804, Rusya tümgenerali, zehirlendi, çocukları var. 10) Salome: çocukken öldü. 11) Ripsimé (1777-1847=70) = Pr.Dimitri Irubakidze-Çolokaev, Pr.Kaikhosro oğlu. 12) Gaiana (1781-1820=39) = Pr.Giorgi Eristiv-Ksanskiy, izd.1794, yş.13, Rusya orginerali ve senatörü, Pr.Tessei oğlu. 13) Mikael (1785-1862=77). 14. Gavril (Cabrail) (1788-1812=24). 15) Joseph: çocukken öldü. 16) Simon: Çocukken öldü. 17) İrakli (1799-1859=60). 18) Thamar (1788-1850=62). 19) Ana (1790-1798=8). 20) Ana (1800-1850=50)=1. Pr.Evastafi Abachidze, Pr.Giorgi oğlu, =2. Pr.Davit Tsereli.

21) Okropir (1795-1857=62) = Anna (1800-1866=66), Kont Pavel İvanoviç Kutaisov = Prs. Praskovia Petrovna Lopukhin kızı, çocukları: 1- Giorgi (ölm.1886). 2- Pavel (ölm.1875) = Anastasia, Pr.Nikolai Alexandroviç Dolgorukov = Zinaida Nikolaievna Şatilov kızı, çocukları: Giorgi (ölm.1916), Konstantin (çocukken öldü), Pavel (ölm.1885), Nina. 3- İrakli, 4- Praskovia, 5- Tamara, 6- Anna = Pr.Aleksander

Konstantinoviç Bagration - Moukhranskiy (1823-1851=28), Pr.Konstantin İvanoviç'in 3. oğlu (yerine bk.).

22) İlya (1791-1854=63), albay = Anastasia (1805-1882=77), izd.1828, izd.müd.26, yş.23-49, zevcinden 14 yş.kç., Grigori Petroviç Obolonskiy kızı. Çocukları:

1- Griori İlyoç Gruzinskiy (1833-1899=66), albay, Çar yâveri = Olga (ölm.1902), Nikolai Frolov kızı. Çocukları: 1: Alexander (katli 1917), albay. 2 : İlya (ölm.1930), albay = Elisaveta (ölm.1920), izd.1889, izd.müd. 31, Alexei Porfirieviç Besbrasow kızı (senatör), annesi Nadejda Arkadievna Aksakov, çocukları: Bir prens, Nino (evlendi), Thamar (1962'de A.B.D.'nde), Kethevan (ölm.1912), Gaiana (1980'de Rusya'da), Maria (ölm.1907, Çar II. Nikolay'ın evlâdlığı), Susanna (1980'de Rusya'da). 3: Peter (katli 1920), subay. 4: Anastasia = İvan Alexander N.Simçenko (ölm.1917), izd.1890, izd.müd.27. 5: Elisaveta (1862-1871=9). 6: Elisaveta. 7: Nino (ölm.1895). 8: Tamara (1874-?) = Alexander Vladimiroviç Islavin (1870-1936=66), izd.1892, Çar müşâiri Vladimir Alexandroviç=Yulia Mikhailovna Kiriakov kızı (1 oğul, 2 kız).

2- Giorgi (1834-1886=52).

3- Peter (1836-1855=19), asteğmen ol.Kars'da Türkler'e karşı maktûl (29.9.).

4- Dimitri (1839-katli 1860=21).

5- Nikolai (1844-1915=71), 1877-78 Türkiye savaşında albay, Şûrây-ı Devlet, Litvanya v.1899 = Maria (ölm.1910), izd.1868, izd.müd.42, Alb.,Mikhail Andreieviç Katemin = Kontes Nadejda Vassilievna Orlov-Denissov kızı, çocukları: 1: İlya (1874-1879=5). 2: Mikhail (1886-1917=33) = Brojozovska. 3: Maria (1869-1901=32), Çariçe nedîmesi, =Andrei Alexeieviç Tregubov (1869-19-35=66), izd.1899, izd.müd.3, yş.29-32 (Andrei yeniden evlendi). 4: Anastasia (1880-1918=38), Çariçe nedîmesi. 5: Nadejda (1871-1901=30) =1. Pr.İvan Nikolaieviç Meşçerskiy (doğ.1861) (yeniden evlendi), Saray teşrîfât nâzırı, Pr.Nikolai Vassilieviç=Kapitolina Sergeievna Maltzev oğlu, =2. Korg.Alexei Mikhailoviç Kaufmann (1861-Paris 1934=73).

6- Anna (1829-1905=76) = Korg.Pr.David Alexandroviç Chavchavadze (ölm.1889), Pr.Alexander Garsevanoviç=Prs. Salome Ivanovna Orbeliani'nin tek oğlu (4 oğul, 7 kız).

7- Varvara (1831-1884=53), Çariçe nedîmesi = Tümg.Pr.İlya Dimitrieviç Cambakur-Orbeliani (1817-Kırım Harbi'nde Kafkas cebhesinde Türkler'e karşı maktûl 1853 (30.12.) = 36), izd.1852, izd.müd.1, yş.21-22, zevcinden 14 yş.by., Pr.Dimitri Formiç=Prs.Varvara Gruzinskiy oğlu.

8- Gaiana (1832-1903=71), Çariçe nedîmesi.

9- Ekaterina (ölm.1888), Çariçe nedîmesi.

10- Nadejda (1835-New York 1920=85), Çariçe nedîmesi = 1.Mikhail Alexandroviç Pissarev, Alexander oğlu, =2. Dr.Neftel (A.B.D.).

11- Elisaveta (1836-?), Çariçe nedîmesi = Arkady Dimitrieviç Bachmakov (1826-1880=54), izd.1857.

12- Alexandra (1844-1909=65), Çariçe nedîmesi.

13- Olga (1846-1913=67), Çariçe nedîmesi.

14- Vera (1842-1861=19), Korg.Pr.Nikolai İvanoviç Sviatopolk - Mirsky (1833-1898=65), Don Kazakları atamanı, sn.orgeneral, izd.1860, izd.müd.1, yş.18-19, zevcinden 9 yş.kç., Pr.Thomas Bogumil Jan Sviatopolk-Mirsky=Marcienne von Nostitz-Jackiwska kızı.

İmereti (Rus. Imeretinsky) Hânedânı

İlk İmereti hânedânının kurucusu David Narin olup (1258), Kraliçe Rusudadi'nin Selçuklu şehzâdesi Mağîşüiddîn Tuğrul-Şâh'dan olma oğludur, binâenaleyh bu hânedân Türk ve bir Selçukoğulları dalıdır, sâdece Ortodoks olup Gürcî'leşmiş, ancak Türkçe'yi de kullanmıştır. Bu hânedân 134 yıl hükümrân oldu ve 1392'de Kartli kralı Giorgi VII, son İmereti kralı Selçukoğlu Giorgi I'i hal' ederek ülkeyi ilhâk etti. Giorgi'nin kardeşi Konstantiné, kısa müddet için İmereti kralı olabildi (1396-1402). 1387-9'da İmereti kralı olan Giorgi'nin diğer kardeşi Aleksandré I'in oğlu Demetrius, Kartli krallığının İmareti eristav'ı (vâlîsi) olabildi. Demetrius'un oğlu yoktu, kızı Gülaşar, Aleksandré'nin kardeşi Giorgi ile evlenip Bagrat II'yi doğurdu. Bagrat II, 1445'de İmereti ve Bagrat VI sanıyle 1465'de Kartli kralı olup Gürcîstân'ı gene birleştirdi, ana tar. Selçukoğlu olduğu anlaşılır. Oğlu Aleksandré II (1484-1510=26), 1487-9'da tahtını kaybetdiyse de, 1491'de İmereti'yi kesin şekilde Kartli'den ayırdı. Ondan inen hânedân, 1810 Rus istîlâsına kd. İmereti kralı olarak, zaman zaman İran veya Osmanlı Türkiyesi himâyesinde, tahtını muhâfaza etti. Rusya, David II neslinden gelenler için İmeretinskiy prens ve prensesi, Solomon I neslinden gelenler için Bagration-İmeretinskiy prens ve prensesi unvânını, 1917 ihtilâline kd. resmen tanıdı. Hânedân şu şekilde yürüdü:

Aleksandré II(İmereti kralı) oğulları: Bagrat I(1510-1565 = 55), oğlu Giorgi II (1565-1585 =20), bunun oğlu Levan (1585-1588=3), Aleksandre II'nin küçük oğlu Wahtang (1512), bunun oğlu Theimuraz'ın oğlu Bagrat IV (1589-1590 = 1), Bagrat I'in kç. oğlu Konstantiné III (1585), bunun oğulları Rostrom(1588-1589 = 1 + 1590-1604 = 14 = 15) ve Giorgi III (1604-1639 =35), bunun oğlu Aleksandre III (1639-1660 = 21), oğlu Bagrat IV (1660, 1664-1668 = 4 + 1668 - 1678 = 10 + 1679 - 1681 = 2 = 16), bunun oğlu Aleksandre IV (1683 - 1690 = 7 + 1691 - 1695 = 4 = 11), bunun oğlu Simon (1699-1700 = 1), Bagrat V'in kç. oğlu Giorgi V (1696-1698 = 2), oğlu Giorgi VII(1702-1711 = 9 + 1711-1713 = 2 + 1713-1716 = 3 = 14), bunun oğulları Aleksandre (1720-1751=31) ve Mamuka (1747) ve Giorgi IX (1741), Mamuka oğlu Theimuraz (1765 - 1768 = 3), Aleksandré V oğulları Soloman I (1751-1765 = 14 ve 1768-1784 = 16 = 30) ve Bagrat ve Archili, sonuncusunun oğlu Solomon II (1789-1810 = 21). Solomon I'in (ölm. 1784) nesli, Bagration-İmeretinskiy Hânedânı'dır. Giorgi IX nesli ise İmeretinskiye Prenslik Hânedânı'dır, şöyle:

GİORGİ IX (1717-1773 = 56), İmreti kralı 1741-1742 = 1 =3. Thamar Guricli, çocukları: Eleni (1745-1801=56, =Pr. Giorgi Çheidze), Mariami (1748-1811=63, =Pr. Papuna Tsereteli, Pr. Kaikhosro oğlu), Daria (1757-?, =Pr. Simon Abachidzé, Pr. Levan oğlu), Ana (1758-?, =Pr. Petre Çheidze, yukarıdaki Pr. Giorgi'nin kardeşi), Giorgi IX'un tek oğlu:

DAVİT II (1756-1795 = 39), İmereti kralı 1784-1789 = 5 = Ana(1765-1832=67), Pr. Mamuka Cambakur-Orbeliani kızı, izd. 1778, izd.müd.17, yş. 13-30, zevcinden 9 yş.kç. Davit II'nin gayri meşrû oğlu Rostom (Rüstem), 1850 ukaz'ı ile Bagration-Davidov Prensi unvânını aldı, hânedânın bu dalı bugün erkek tarafından sönmüş bulunuyor. Davit II'nin kızları (hepsi Ana Orbeliani'den): Mtzekhatoun (Hâtûn)-Elisabed (Elisaveta)(1779-1829 = 50)(=Pr. Simon Tzreteli, Pr.Zurab oğlu); Mariami-Thamar (1781-1834 = 53)(=Pr.Simon Schvarvachidzé, Guri eristav'ı Pr. Giorgi oğlu); Marta (1784-?); Anastasia 1786?-1834?=48?, =Pr. Davit Agiachvili). Davit II'nin oğlu:

Konstantiné (1789-1844=55), vel. 1789-1810=21, Rusya tümgenerali 1817, =1. Anastasia (1796-1821=25), izd. 1808, izd. müd. 13, yş. 12-25, zevcinden 7 yş.kç., Pr.Giorgi Abachidze kızı, =3. Ekateriuna (ölm.1875), Sergei Strakhov kızı, =2. Maria Teresa, izd.1822, Portekiz'in Petersburg başkonsolosu Padro Lopez del Domago=Maria Teresa Mertins kızı. Son velîahd Konstantiné'nin her üç eşinden çocukları (yalnız ilki 1.'dendir):

1) Giorgi (1809-1819 = 10).

2) Nikolai (1831- 1894 = 63), Rusya korgenerali, Litvanya v. 1863-6, târîhçi ve jenealojist, =1. Maria (1840-1860 = 20), izd. 1859, izd.müd.1, yş. 19-20, zevcinden 9 yş.kç., Elpidifor Antiokhoviç Zurof=Ekaterina Alexandrovna Butkeviç kızı, =2. Ekaterina (1855-Paris 1927=72), izd. 1889, izd.müd. 5, yş. 34-39, zevcinden 24 yş.kç., Nikolai Alexandroviç Frolov'dan dul ve Alexander Vladimiroviç Volotzkoy=Ekaterina Nikolaievna Zubov kızı. Çocukları: Ekaterina (1860-1862 = 2)

3) Nino (2. eşinden) = Pr. İvan Andronikaşvili, Pr. Malkhaz oğlu.

4) Aleksandré (1838-1900=62), Rusya orgenerali, Polonya kral nâibi = Anna (1841-1918 = 77), Kont Alexander Nikolaieviç Mordvinov = Kontes Alexandra Petrovna Tolstoy kızı.

5) KONSTANTİNÊ Konstantinoviç İmeretinskiy (1827-1885 = 58), babasının yerine Hânedân reîsi 1844-1885 = 41 =1. Anna, izd. 1846, Mikhail Kotliarewskiy kızı, =2. Nadejda(1839 - ?), İvan Filipoviç Rubetz = Anna Petrovna Nemiroviç-Dançenko kızı. Çocukları (hepsi 1'den): 1- Nikolai (1848-1897 = 49). 2- Vladimir (1850-1902 = 52) = Emilia (1866 - 1914 = 48), AlexanderViktoroviç Znaçko-Yavorskiy = Alexandra Nikolaievna Pikulov kızı, kızları Tamara (1889-1918 = 29) = Alb. Alexander Nikolaieviç Frolov (1882-1946 = 64), izd. 1912, izd. müd. 6, yş.23-29, zevcinden 7 yş.kç., Nikolai Alexandroviç Frolov=Ekaterina Alexandrovna Volotzkoy kızı (1 oğul). 3- Maria (1857-1925 = 68) = Konstantin Stepanoviç Şilovskiy (1848-1893 = 45), tal. (iki taraf da yeniden evlendi), Stepan Stepanoviç=Maria Vassilievna Verderevskiy kızı (1 kız), =2. Mikhail Alexandroviç Ostrogradskiy (1857-1923 = 66).

6) MİKHAİL Konstantinoviç İmerentinskiy (1847-1888=41), Hânedân reîsi 1885-1888 = 3, 1877-8 Osmanlı savaşına katıldı = Olga(1852-1911 = 59), Kont Moritz von Mengden = Anna Belaiev kızı, zevcinden 5 yş.kç., izd. 1869, izd. müd.19, yş.17-36, çocukları:

1) Alexander (1875-1906 = 31), oğlu Giorgi (1904-1980'de hayâtda).

2) Nino (1870-1952=82) =1. Vladimir Vladimiroviç Molostvov (1860-1921 = 61), izd. 1893, tal. 1897 = 4, yş.23-27, zevcinden 10 yş.kç., Vladimir Modostoviç = Alexandra Anatolievna Skibitzkiy oğlu (1 oğul). =2. Alexander Alexandroviç Likhaçev (ölm. 1915), Alexander oğlu (2 oğul). =3. Alb.André Lambert(Fransa)(ölm. 1951), izd. 1919, izd. müd. 32, yş.49-81, 1919'da Polonya'daki Fransa askerî misyonu şefi.

3) Tamara (1873-Brüksel 1954 = 81) = Mikhail Alexandroviç Ponomarev (1868-1914 = 46), zevcinden 5 yş.kç., Alexander Nikolaieviç=Nadejda Mikhailovna Jdanov oğlu (1 oğul, 1 kız 1980'de hayâtdalar).

4) GİORGİ Mikhailoviç İmeretinskiy (1872-Los Angeles 1932 = 70), Hânedân reîsi 1888-1932 = 44, yarbay, Çar yâveri, filozof, yazar = Lyodia (1880-Fransa 1956 = 76), izd. 1896, izd. müd. 36, yş.16-52, zevcinden 8 yş.kç., Nikolai Trafimoviç Klimov = Pelagia Afanasievna Yakovlev kızı, çocukları:

1) Mikael (1900-Nice 1975 = 75), İngiltere'de hava subayı = Margaret Stella (1899, 1980'de hayâtda), izd. 1925, izd. müd.50, yş. 26-76, zevcinden 1 yş.by., Honnorable Patrick Charles Kinnaird'den boşanmış, Henry FiztHerbert Wright'ın 2. kızı. 3 kızları: 1- Tamara (1926) =1. Thomas Mervyn Smith-Dorrien-Smith(1913), izd. 1945, tal.1967 = 22, yş. 19-41, zevcinden 13 yş. kç., Bnb.Arthur Algernon'ın 2. oğlu (tekrâr evlendi). =2. Charles Towneley Strachey, 4. O'Hagan baronu (1945), izd. 1967, yş. 41, zevcinden 19 yş. by.(çocukları var). 2- Natalia (1930)=Terence Gray (1895), izd. 1957, yş. 27, zevcinden 35 yş.kç., 2. zevcesi, ejiptolog, jenealog, Sir Harold Gray oğlu. 3- Nadejda (1941) = Karl-Heinriuch Ebel (Mecklenburg 1932), izd. 1963, yş.22, zevcinden 9 yş.kç., Adolf Ebel=Anna Wittler oğlu (Cenevre).

2) GIORGI (George) (1897-Londra 1972 = 75), Hânedân reîsi 1932-1972 = 40, Çar Nikolay· II'nin mânevî oğlu, =1. Avril Joy (1909-Meksiko'da kazâen ölm. 1978=69), izd. Londra 1925, tal. 1932=7, yş. 16-23, zevcinden 12 yş.kç., Sir John Ashley Mullens'ın 2. kızı. =2. Margaret Venetia Nancy(1912), izd.Londra 1933, izd.müd.39, yş.21-60, zevcinden 15 yş.kç., Rupert Stanley Strong kızı, çocuksuz.- Avril Joy, 1934'de Tuğg. Nugent Gower'la evlendi, 1 kızı oldu, 1948'de ayrıldı. 3. def'a evlenip ayrıldı. 4. def'a Ernest Aldrich Simpson (ölm. 1958) ile evlendi ki bu Simpson'un öncekı eşi Bassie Wallis Warfield, Madam Simpson ol.tanınırken Edward VIII'le evlendi, Windsor Düşesi oldu.

3) KONSTANTİNÊ (Constantine Imeretinsky)(1898-1978 = 80), Hânedân reîsi 1972-1978 = 6, Londra'da yaşadı. Bu sûretle Hânedân, 1978'de erkek tarafından kesilmiş görünüyor.

İlk Gürcistân Kralları (379 - 772)

İlk Gürcî kralları Sâsânî Îrân'a, sonra Bizans'a, sonra Emevî ve 'Abbâsî halîfelerine tâbî olmuş, veyâ onların nüfûzu altında kalmışlardır. Bizans te'sîriyle Ortodoks Hıristiyan'lığı kabûl etmişlerdir. Taht şehirleri ekseriyâ Tiflîs'tir. İlk hânedân, Sâsânî imparatorluk hânedânının bir dalı, yânî Îrân asıllı Husrewî Hânedânı'dır. Bu hânedândan şu krallar bilinmektedir: 1) Varaz-bakar (379-393?=14?), 2) Wahtang I Gurgasal (446-499 = 53), 3) Daçi (499-515?=15?, 2'nin oğlu), 4) Guaram Bagrat (Mtsheta'da, Tiflîs dâhil 575-600 = 25), 5) Stephanos I (600-627 = 27) (Hazarlar tar. katl)(4'ün oğlu), 6) Adarnese (627-639 = 12), 7) Stephanos II (639-663? = 24?)(6'nın oğlu), 8) Mir (663-668 = 5)(7'nin oğlu)(ortak kral: kardeşi Arçil). 646 Habîb b.Mesleme, Tiflîs'i fethetti ve krallar Mingreli'ye çekildiler. 9) İoane (718-772 = 54) (ortak kral: kardeşi Cuanşer=Cuwân-şîr).

Bagrat Hânedânı (772-1213)

Bagrat Hânedânı, 772-1213 = 441 müddetle tahtta kaldı. Taht şehri Kütais, sonra Tiflîs'tir (Tiflîs, 1122'de Gürcîler'in eline geçti ve taht şehri yapıldı, 10.3.1226'ya kadar Gürcîler'de kaldı). Gürcîler, 1123'te de Ani'yi aldılar. 1064'te Selçuklular'a (Sultân Alp Arslan) tâbî oldular. 1048'de Selçuklu meliki İbr. Yınal, ilk Gürcistân seferini yaptı. 1.1069'da Alp Arslan, Gürcistân'ı fethetti. Tiflîs, 1122'ye kadar Selçuklular'da kaldı, sonra gene Gürcîler'e geçti. Ancak 10.3.1226'da Celâlüddîn Harzem-Şâh, Tiflîs'i yeniden fethetti. 1236'da şehir Moğollar'a geçti. Gürcistân krallığının merkezi gene Kütais'e taşındı. Selçuklular'dan sonra bir ara Harzem-Şâh'a tâbî olan Gürcistân, sonra

Moğollar'a, Altın-Ordu'ya, İlhanlılar'a tâbî oldu. Krallık, en geniş sınırlarını Kraliçe Thamar devrinde yaşadı, güneyde Aras'a ve doğuda Hazar Denizi'ne erişti. Bagratlar, Selçuklular'dan önce 'Abbâsîler'e tâbî idiler.

Bagratlar'ın dört buçuk asra yaklaşan hânedânı, gerçekte iki hânedândır: 772'den 1001'e kadar iktidarda kalan (229 yıl) hânedân Bagrat (Erm.Bagartum) hânedânıdır. İrân asıllı Ermenî hânedânıdır (yk.bk.). Ermenistan prensi I. Smbat'ın (ölm. 772) oğullarından Vasak'ın Gürcistân'a gelip kurduğu hânedândır. 891'e kadar "prens", bu târihten îtibâren "kral" unvânını almışlardır. 1001-1213 = 212 yıl müddetle iktidarda kalan hânedân ise, Abaza'dır, Abhazistân hânedânıdır (yk.bk.). Şöyle: III. Davit (aşağıda no.13), erkek vâris bırakmadan 1001 yılında öldü. Bunun üzerine Abhazistân kralı (978) olan III. Bagrat (no.14), Abhazistân tahtını da muhâfaza ederek, Gürcistân kralı oldu ve iki krallık birleşmiş oldu. Zîrâ III. Bagrat, III. Davit'in kızının oğlu idi. III. Davit, bu torunu kralı, kendisinden sonra Gürcistân (İberya) tahtına vâris, mânevî oğul ve velîahd îlân etmişti. III. Bagrat, Abhazistân ve Kartli(Hartli) kralı II. Bagrat'ın torunu ve halefidir (yk.bk.).

İberya (Gürc.Tao-Karceti) prens ve 891'den îtibâren kralları, görüldüğü gibi aslen Îrânlı, sonra Ermenî'leşmiş, sonra Gürcî'leşmiş bir hânedândır. 'Abbâsîler'e tâbî oldular. Tiflîs, Arablar'da olduğu uzun müddet içinde, taht şehirleri, Tiflîs'in kuzey-batısında ve Kura üzerinde Mtsheta idi. IV. Bagrat, Müslümânlar'dan Tiflîs'i istirdâd etti, 1070'te İstanbul'a (Bizans) geldi. IV. Davit, şâirdir, 52 yaşında öldü, bir Kıpçak Türk prensesi ile evlendi, kızkardeşini Büyük Selçuklu vezîri meşhûr Nizâmü'l-Mülk'e verdi (1064b). Kızlarından Thamar(Thamara), Şîrwân-şâh Ahıstân ile, Kata ise Sezar Nikephoros Bryennios'la evlendi. Gürcistân ve 1001'den îtibâren Gürcistân-Abhazistân kralları:

1) Vasak (772-)
2) Adarnase I (? - 786)(1'in oğlu)
3) Aşot I Kuropalat (786 - 830 = 44)(2'nin oğlu)
4) Adarnase II (830 - 876 = 46)(3'ün oğlu)
5) Bagrat I Kuropalat (876)(3'ün oğlu) (*)
6) Davit I Kuropalat (876-881 = 5) (5'in oğlu)
7) Gurgen (I) Kuropalat (881-891 = 10)(6'nın oğlu)
8) Adarnasa III (ilk kral: 891-923 = 32)(7'nin oğlu)
9) Davit II (923 - 937 = 14)(8'in oğlu)
10) Aşot II (937-954 = 17)(9'un oğlu)
11) Sumbath Kuropalat (954 - 958 = 4)(9'un oğlu)
12) Adarnase IV Kuropalat (958-961=3)(9'un oğlu)
13) Davit III "Büyük" (961-1001=40)(12'nin oğlu)
14) Bagrat II(**) (1001-1014 = 13)(13'ün kızının oğlu)
15) Giorgi I (1014 - 1027 = 13)(14'ün oğlu)
16) Bagrat III (IV) (1027-1072 = 45)(15'in oğlu)

(*) Bir kardeşi, Tayk prenslik hânedânının atası oldu (merkez Kalmah).

(**) Abhazistân kralı olarak Bagrat III. 978'de Abhazistân kralı oldu. Babası Gurgen (II), Abhazistân kralı II. Bagrat'ın oğludur. Annesi ise, İberya (Gürcistân) kralı Büyük III. Davit'in kızıdır.

17) Giorgi II (1072 - 1089 = 17)(16'nın oğlu)

18) Davit IV (II) Aghmaşenebeli (=Müceddid)(1089-1125 =38)(doğ.1073)(17'nin oğlu)

19) Dmitri I (1125-1156 = 31)(18'in oğlu)

20) Davit V (1156) (19'un oğlu)

21) Giorgi III (1156-1184 = 28)(19'un oğlu)

22) Thamer I (1184-1213 = 29)(21'in kızı)

Oset Hânedânı

(1213 - 1248 = 35 + 1259 - 1289 = 30 + 1292 - 1469 = 177 = 237)

Hükümrân kraliçe Thamar (Thamara), evvelâ 1185'te Giorgi Bogolyobskoi ile evlendi. Bu prens, 3 yıl prens konsorluktan sonra 1188'de öldü. Sâniyen 1189'da Oset ve Alanlar'ın prensi Davit ile evlendi. Prens konsor olarak 1207'deki ölümüne kadar kalan bu prens, 1189'da kral ve "VI. Davit" unvânını aldı. Böylece Osetistân ve Alanlar ülkesi de Gürcistân'a katıldı, Dağıstân'ı da ele geçiren Thamar, Hazar Denizi'ne dayandı. Yerine her ikisi de 2. izdivâcından doğma önce oğlu IV. Giorgi, sonra kızı I. Rusudan tahta oturdu. IV. Giorgi(1190-1223=33), Kafkas Kıpçak Türk hanı Kara Han'ın oğlu Atrak'ın kızı ile evlendi. Rusudan ise 1223'te Selçuklu Melik ile evlendi ki, Erzurum meliki Tuğrul-Şâh'ın (ölm. 1225) oğlu ve II. Kılıç-Arslan'ın torunudur. Bu evlenmeden VII. Davit'le Prs. Thamar doğdu. Türkler'in "Kız-Melik" dedikleri Kraliçe Rususan'la tanassur eden zevci Selçuklu prensinin oğulları olan VII. Davit, Selçukoğulları'nın Gürcistân ve Hıristiyan dalını temsîl eder (1248 - 1259 = 11 + 1289 - 1292 = 3 = 14). Selçuklu melikleri (şehzâdeleri, Türk imparatorluk prensleri) olan VII. Davit (1239-1293=54) ile oğlu I. Wahtang'ca temsîl edilir. David'in ablası (muhtemelen 1224 doğumlu) Thamar ise, Müslümân oldu ve Gürcî Hâtûn adını aldı. Türkiye sultânı II. Gıyâseddîn'in zevcesidir. VII. Davit, Batı Gürcistân'da (İmereti) saltanat sürmüştür. Sonraki hükümdarlar şöyledir:

23) Giorgi IV Laşa (=Parlak)(1213-1223 = 10)(22'nin oğlu)

24) Rusudan I (1223-1248 = 25)(22'nin kızı)

25) Davit VII Narini (1248 - 1259 = 11)(24'ün oğlu)

26) Davit VIII Ulu (1259 - 1269 = 10) (23'ün gayri meşrû oğlu)

27) Dmitri II (1269-1289 = 20)(26'nın oğlu)("Thardabebuli")

28) Wahtang I (1289-1292 = 3)(25'in oğlu)

29) Davit IX (1292-1299 = 7 + 1301 - 1307 = 6 + 1308 - 1310 = 2 = 15) (27'nin oğlu))

30) Giorgi V Brtskinvale (=Parlak) (1299-1301 = 2 + 1318 - 1346 = 28 = 30) (27'nin oğlu)

31) Wahtang II (1307 - 1308 = 1)(27'nin oğlu)

32) Giorgi VI (1310-1318 = 8) (29'un oğlu)

33) Davit X (1346-1360 = 14)(30'un oğlu)

VII. Davit (no.26), tahta geçmeden önce 11 yıl Mtshcta'da kral unvânıyle bulundu (1348-1359). Oğlu II. Dmitri (27), İlhânlılar'ca îdâm edildi. II. Dmitri kızını Argun İlhân ile evlendirdi. IX. Davit (29), İlhân Abaka'nın 1289'da I. Wahtang (28) ile evlenip 1292'de dul kalan kızı kraliçe ile ayni 1292'de evlendi. Büyük oğlu Sargis'tir.

IV. Bagrat (34), ihtidâ etti. Timur, 1386'da Tiflîs'i alıp bu kralı kraliçe ile berâber esîr etti, 1393'te serbest bıraktı. 1367'de Trabzon imparatoru III. Alexios'un kızı Anna Komnena (doğ. 1357) ile evlendi, çocukları: Giorgi VII, Konstantin, David ve Gülşen-şâd ki bu prs., Eudoxia (ölm. 1395) adıyle 1376'da Trabzon imparatoru III. Manuel Komnenos'la evlendi, dayısı olur. 1400'de Timur, gene Tiflîs'e geldi. Sonraki krallar:

34) Bagrat IV (V) "Büyük" (1360-1395 = 35)(33'ün oğlu)

35) Giorgi VII (1395-1407 = 12)(34'ün oğlu)

36) Konstantin I (1407-1412=5)(35'in oğlu)

37) Aleksandre I (1412-1442 = 30)/ (36'nın oğlu)

38) Giorgi VIII (1442 - 1443 = 1) (37'nin oğlu)

39) Wahtang III Paraskertel (1443-1445 = 2) (37'nin oğlu)

40) Dmitri III (1445 - 1447 = 2)(37'nin oğlu)

41) Thamara II Didopal (=Güzel) (1447-1469 = 22)(39'un kızı)

III. Wahtang'ın (39) bir kardeşi Konstantin'dir. Bunun kızı II. Thamara, bir Oset gencinden gayri meşrû bir prenses doğurdu ve bu prenses, Pr. Bakradwan'la evlendi. İşte bu izdivaçtan doğan 3 prens, Gürcistân'ı aralarında parçaladılar. Bu sûretle 1469'da asıl hânedân sona erdi. Pr. Bakradwan, II. Konstantin (22) adıyle tahta geçti ve ondan sonra onun 3 oğlu, ayrı ayrı saltanat sürdüler.

42) Konstantine II (III) (1469-1505 = 36)(41'in dâmâdı)

İlhânlılar'dan sonra Gürcistân, Karakoyunlular'a, Akkoyunlular, Safevîler'e tâbî oldu. 3 krallığa ayrıldı: asıl Tiflîs (Kartli=Kartel) kolunu, II. Konstantin'in ortanca oğlu XI. Davit (43) devâm ettirdi. By. oğul Aleksandre ve nesli, Kütais merkez olmak üzere Batı'ya, İmeret ve Megel'e (Osm.Başaçuk, Açıkbaş) kral oldu. Daha 1508'de Şehzâde Yavuz Selîm, Kütais'e girdi. Kütais işgalde iken başkent Loru'ya alındı. Kç. oğul Wahuşt, Kahet kralı oldu ve Zagemi'de (Gremi)(sn.T'elav) saltanat sürdü. Asıl Gürcistân'da Tiflîs yerine krallar sonra Gori'de oturdular. Ayrıca Ahuhay ve Ahıska'da Atabeyler, kral unvânı taşımaksızın prens unvânıyle saltanat sürdüler. Şimdi Kartli yânî asıl Gürcistân (Tiflîs) dalını devâm ettirelim:

Gürcistân'ın 3 krallık ve 1 prensliğe ayrılmasından Sonra (1505'ten Sonra)

43) Davit XI (1505-1525 = 20) (42'nin ortanca oğlu)

44) Giorgi IX (1525 - 1534 = 9)(43'ün oğlu)

45) Lohrâsb I (1534-1558 = 24)(43'ün oğlu)

46) Davit XII(1558 - 1576 = 18)(45'in oğlu)

47) Swimon I (1576 - 1578 = 2) (45'in oğlu)

XI. Davit (43), Şâh İsmâ'îl'in tâbiidir. Dâwûd Hân adıyle ihtidâ etti. Zevcesi kraliçe Nestar-Cuvar (Müslümân adı Cewher Hâtûn), 1554'te Osmanlılar'a esir düştü. I. Lohrâsb (45), Şâh Tahmâsb'ın tâbiidir, o da ihtidâ etti. 1525'te Kütais dalından Thamar'la evlendi. XII. Davit (46), kezâ Şâh Tahmâsb'ın tâbiidir ve Dâwûd Hân adıyle ihtidâ etti. Swimon (47), by. oğuldur ve ihtidâ edip Mahmûd Hân adını aldı. 1569-76'da Alamût kalesinde Safevîler'in esîri ol.yaşadı. 9.8.1578'de Tiflîs, bir Osmanlı eyâletinin merkezi olunca Istanbul'a geldi, 1600'de Istanbul'da öldü. Türkce ve Fârsca'da şâir ve

bestekârdır. Kızının oğlu Minûçehr Safer Paşa, 1625'te Osmanlı beylerbeyilerinden (orgeneral) idi. Osmanlılar, 1580 temmûzuna kd. 1 yıl, 10 ay ilk Tiflîs beylerbeyisi ol. Kakhet dalından (aş.bk.) Alcksandre Hân'ı İskender Paşa adıyle tâyîn ettiler:

48) Aleksandre II (1578-1580 = 2) (42'nin torununun oğlu)

İskender Paşa'nın kardeşi Gürcî 'Alî Hân ve İskender Paşa'nın oğlu Eregle Mîrzâ'dır ki 1578'de Osmanlı Şeki sancak beyi olmuştur. Tiflîs'te ilk Osmanlı hâkimiyeti, 11.10.1603'e kd. 15 yıl, 2 ay, 3 gün sürdü. Bu müddet içinde hânedân prenslerine Gori Sarayı, ikaamet-gâh olarak verildi. İskender Paşa'nın (48) yerine Tiflîs beylerbeyisi olan Yûsuf Paşa, Dâwûd Hân (46) kardeşidir. Bu sûretle 1603'e kadar, Tiflîs'in Safevîler'ce Osmanlı'dan alınmasına kadar, Kartli krallarının saltanatı fâsılaya uğradı. 1603'ten sonra artık alelâde Sefevî Gürcistân vâlîleri olan Kartli krallarının listesini vermeden önce, diğer dalları göreceğiz.

Kahet Kralları: Kral Lewan, Lewend Hân adıyle ihtidâ etti ve Osmanlı'ya tâbî oldu. Oğlu Aleksandra, Osmanlı'nın İskender Paşa'sıdır ve o da Müslüman'dır. Bir dâmâdı Şâh Tahmâsp, diğer dâmâdı da Osmanlılar'ın Şavsad sancak beyi Ahmed Bey'dir ki, atabeylerdendir ve o da mühtedîdir. Swimon (47) da 1574'te bir ara Kahet tahtına oturdu. Bunun kardeşi Giorgi, Yûsuf Sinân Paşa adıyle 1580'den sonra Osmanlı'nın Çıldır beylerbeyisi oldu. Diğer kardeşi Î'sâ Hân, bir ara Tiflîs'i yönetti.

Aleksandre, II. Konstantin'in (42) by.oğludur ve II. Aleksandre unvânıyle 5 yıl (1505-1510) Batı Gürcistân (Kütais/İmeret/Açıkbaş) kralı oldu. 2) Bagrat (1510-1565 =55), onun kardeşidir. Sonra bunun oğlu 3) Giorgi (1565-1585 =20) geçti. Osmanlı'ya tâbî oldu. Bunun kızkardeşi Thamar, 1525'te I. Lohrâsp (45) ile evlendi.

Atabeyler

Atabeyler, Kıpçak Türk prensleridir. Gök Tanrı dîninden Ortodoks olmuşlar ve Gürcî'leşmişlerdir. Ahıska, Ahılkelek, Çıldır, Göle, Şavşat, Artvin, Oltu, Yûsufeli, Narman, İspir, Tortum, Ardanuç, Ardahan taraflarında prens unvânıyle ve önce İran Türk imparatorluklarına, sn. Osmanlı'ya tâbî ol. saltanat sürmüşlerdir. Ahıska, Ardanuç, Totum (1545'te) gibi yerleri merkez yapmışlardır. Osmanlı yönetiminde ihtidâ etmişler ve tamâmı Osmanlı hizmetine girmiştir. Soyları, Cumhûriyet devrinde de devâm etmiş ve tanınmış devlet adamları yetiştirmiş, bunlar Atabey, Atabeyli gibi soyadları almışlardır. Selçuklu an'anesiyle beylerin hükümdarlık unvânı atabey (Gürcîce: atabag) idi. 1) Akbuğa(1391-1451 = 60), aslında 6. atabey'dir. 2) Kwarkware (Tr.Korkore, Gorgora) I (1451-), 3) İvane, 4) Kwarkware II (- 1487), 5) Kwarkware III (1487-1500=13), 6) Bahâdur (1500), 7) Mîrzâ Çabuk Bey (1500-1516=16)(6'nın oğlu (Yavuz'un sancak beyi), 8) Kwarkware IV (1516 - 1535 = 19)(7'nin kardeşi), 9) Keyhusrew II (1535-1573=38): 1525'e doğru doğdu, 1535-45'te Ist.'de oturdu, Dedis İmedi Hâtûn ile evlendi. 10) Kwarkware V(1573-1588 = 15) (9'un oğlu). II. Keyhusrew'in diğer oğlu Minûçihr Mustafâ Paşa, 1582'de Osmanlı devletinin Çıldır beylerbeyisi oldu, Swimon Mahmûd Hân'ın (no.47) kızı ile evlendi ve bu izdivaçtan Minûçihr (III) Safer Paşa doğdu ki 1625'lerde Osmanlı beylerbeyilerindendi. 9.8.1578'de Ahıska, bir Osmanlı eyâleti (beylerbeyiliği) oldu. Fakat atabeyler, daha içerilerde bir kaç kasabada hükûmetlerine devâm ettiler. 1625'te Samshe-Saatabago atabeyi Beka ihtidâ etti ve hânedânın bir asırdan fazla devâm eden ihtidâ hareketi tamamlandı. Asıllarına rücû ederek Türk'leştiler. II. cildde Atabeyler'in şeceresine bk.

Son Gürcistân Kralları (1603 - 1800)

49) Lohrâsp (Luarsab) II(1603-1616 = 13, katl)
50) Bagrat V (1616-1619 = 3)(Müsl.)
51) Swimon II (1619-1629=10, katl)
52) Ṭahmûres I (1629-1634=5) (ölm. 1664)
53) Rüstem Keyhusrew (1634-1658 = 24)
54) Wahtang IV (Şâh-Newâz Hân I) (1658-1676 = 18)(53'ün mânevî oğlu) (Müsl.)
55) Giorgi X (Şâh-Newâz Hân II) (1676-1688=12)(54'ün oğlu) (Müsl.)
56) Nazar 'Alî Hân (Erekle I) (1688-1703=15) (katli 1709)(Müsl.)
57) Wahtang V (6.1703-1709=6 + 1711- 1714 = 3 + 1719 - 1724 = 5 = 14)
58) Keyhusrew (1709-1711 = 2)
59) İese ('Alî-Kulı Hân)(1714-1719 = 5)(Müsl.)(ölm. 1727)
60) Bakar (Fârs.Şâh-Newâz Hân III, 'Osm.İbr.Pş.)(1724)(Müsl.)
61) 'Abd.Pş.(1724-1727=3)(59'un kardeşi)(Müsl.)(Osmânlı Tiflîs beylerbeyisi)
62) İsḥâq Pş. (1724-17.9.1734 = 10)(Müsl.)(Osmânlı Tiflîs beylerbeyisi)
63) Aleksandre III ('Alî Mîrzâ)(1734-1744 = 10)(56'nın oğlu İmâm-kulı Hân'ın oğlu) (Müsl.)
64) Ṭahmûres (Gürc. T'eimuraz) Hân II (1744-1762 = 18)(56'nın oğlu)(Müsl.)
65) Erekle (İrekli) II Hân (1762-1798 = 36)(64'ün oğlu) (1720 - 1798 = 78)
66) Giorgi XI (12.1.1798-28.12.1800 = 2, 11,17) (65'in oğlu)

II. Lohrâsp'ın (49) kızkardeşi, By.Şâh 'Abbâs ile evli idi. V. Bagrat'ın (50) kardeşi Husrew Mîrzâ'dır. I. Ṭahmûres'in (52) annesi Het-Lewan Hâtûn, 1624'te Şîrâz'da öldürüldü. I. Şâh-Newâz Hân'ın (54) kızı, II. Şâh 'Abbâs (1642-67) ile evli idi. V. Wahtang'ın (57) kızı, Wahuşt Abaşidze adlı Abaza prensi ile evlendi. V. Wahtang, 1724'te Rusya'ya ziyâret etti. İsḥâq Paşa (62), aslen Ahıska atabeylerindendir. Tiflîs, 6.1723'den 17.9.1734'e kd. Osmanlı işğâlinde kaldı. II. Ṭahmûres'in (64) bir kardeşi, Muḥ. Mîrzâ adıyle ihtidâ eden Leon, İmâm-Kulı Hân adıyle ihtidâ eden Davit'tir ki bu Davit, III. Aleksandre'nin (63) babasıdır. II. Erekle (65), 1744'de Kahet, 1762'de ilâveten Kartli (Tiflîs) kralı oldu, Kahet'te saltanatı 54 yıldır. Kızkardeşi Hethewan, 'Alî-Kulı Şâh Avşar'la evlendi. Babası (64), Pettersburg'da ölmüştü (20.1.1762). II. Erekle, 1747'ye kadar Îrân'a (Avşarlar), 1776'dan 15.8.1783'e kadar Istanbul'a ve bu târihte Rusya'ya tâbî oldu. 11.9.1795'te Ağa Muḥ.Şâh Kaçar, Tiflîs'e girip tahrîb etti (Tiflîs'in nüfûsu 1783'te 61.000 ve 1803'te 35.000), fakat yeniden Rus nüfûzu kaaim oldu. XI. Giorgi'nin (66) oğlu velîahd, 1799-1800'de nâiblik yaptı. Fakat babası ölünce tahta çıkamadı. 12.9.1801'de Tiflîs ve Doğu Gürcistân, resmen Rusya imparatorluğuna ilhâk edildi.

Ancak Rusya'ya ilhâk edilen Gürcistân'ın Karadeniz'e ve hiç bir denize sâhili yoktu. Bütün Doğu Karadeniz şeridi, Osmanlı'da idi. Ruslar 1809'da Poti'yi, 1810'da Sohum'u, 1811'de Ahalkelek'i aldılarsa da 1812 Bükreş Muâhedesi ile hepsini Osmanlı'ya geri verdiler. 1810'da İmerethi Gürcî prensi, ülkesini Ruslar'a bıraktı. 1829 Edirne muâhedesi, Samtzkhe ile berâber Anapa ve Poti ve Batum hâric bütün Doğu Karadeniz sâhillerini Rusya'ya bıraktı. 1811'de Rusya, Gürcî kilisesinin Moskova patrikine tâbî olduğunu îlân etdi. Bagrat hânedânından bir prensi kral yapmak için bir kaç teşebbüs, Ruslar'ca basturıldı. 1857'de Mingreli nâibesi Katherina Dadiani ve 1867'de

oğlu Prens Nikolay Dadiani, tahttan indirilerek, Gürcistân'ın bu kısmı da doğrudan Rusya'ya ilhâk edildi. 1864'de Abhazistân prensi Mikhail Şarvaşidze tahtından indirildi ve ülkesi ilhâk edildi. Bunun üzerine ayni yıl Ruslar, Kuzey Kafkasya'da Çerkesistân'a girdiler. Müslüman Çerkesler, Rus yönetimini kabûl etmediler. Tam 600.000 Çerkes, Osmanlı topraklarına göçerek Rumeli, Istanbul, Anadolu, Ürdün gibi yerlere ve başka Arab ülkelerine yerleştirildi. 1862'den 1882'ye kadar II. Aleksandr'ın kardeşi Grandük Mikhail, Kafkasya imparatorluk nâibi olarak bütün Güney Kafkasya'yı yönetti. 12.4.1918'de Güney Kafkasya müstakil devleti îlân edildi ki, üç federe cumhûriyetden, Hıristiyan Gürcistân ve Ermenistân ile Müslümân Âzerbâycân'dan oluşuyordu. 26.5.1918'de üç cumhûriyet biribirinden ayrılarak üç ayrı müstakil devlet oldular. Ayni gün, 1877'den beri Ruslar'da bulunan Batum, Kars, Ardahan, Artvin, Ahalkelek, Ahaltsikke, Türkiye'ye iâde edildi ve Gürcistân'dan ayrıldı. 1918'de Tiflîs'de Gürcî dilinde tedrîsât yapan ilk üniversite açıldı. 27.1.1921'de İngiltere, Fransa ve bir çok devlet ve burada gerek Ankara, gerek Istanbul Türk hükûmetleri, Gürcistân'ı müstakil devlet olarak tanıyıp elçi teâtî ettiler. 25.2.1921'de Kızıl Ordu, Gürcistân'a girdi. İstiklâle son vererek ilhâk etti. Gürcistân başkanı Zhordania, bakanları ve generalleri ile berâber Istanbul'a ilticâ etti. Tiflîs, Kızıl Ordu tarafından son kulübesine kadar yağmâ edildi ve hiç bir kadın tecâvüzden kurtulamadı, büyük katliâm oldu.

Bibliyografya. J.Marquart, *Südarmenien*, Viyana 1930, 495-516; A.M., *Osteuropäische und Ostesiatische Streifzügen*, Leipzig 1913; G.G.Mikaelian, *Istoriye Kilikiyskogo Armyanskogo Gosudarstva*, Revân 1952; René Grousset, *Histoire de l'Arménie*, Paris 1947; Jules Laurent, *L'Arménie entre Byzance et l'Islam*. Paris 1919; K.J. Basmadjian, *Chronologie de l'Histoire d'Arménie, Revue de l'Orient Chrétien*, XIX, 1914, 292 v.dd.; F.Justi, *Iranische Namenbuch*, 1895; W.E.D. Allen, *A History of the Georgian People*, Londra 1932; A.Manvelichvili, *Histoire de Géorgie*, Paris 1951; C.Tourmanoff, *Chronology of the Kings of Abasgia, Le Muséon*, no.69, 1956, 77-82; Cavakhişvili, *Kharthvel eris Istoriya*, 4 c., Tiflîs, 1913-24; A.M., *Tiflis*, Tiflîs 1899; A. Gugushvili, *The Chronological-Genealogical Table of the Kings of Georgia, Georgica*, I/2-3, Londra 1936; Çamiçyan, *Ermenî Târîhi*, 3 c., Venedik, 1784-6; M.F.Brosset, *Histoire de la Géorgie*, I: 1469'a kd., II: 1469-1856 (bu cild 2 cild hâlinde), Petersburg, 1849-57; A.M., *Collection d'Histoirens Arméniens*, Petersburg 1874; A.M., *Géographie de la Géorgie*, Petersburg 1842, Rusca trc. Tiflîs 1904; Nicholas Adontz, *Armenia in the Period of Justinian*, Nina G.Garsoian nş., Lizbon 1970, 970 s.; K.Salia, *Hist. de la Géorgie*, Paris 1980, 560 s.

Onuncu Kitap

H A Ç L I L A R

I
KUDÜS KRALLIĞI

Haçlılar

Haçlılar (Osm. Ehl-i Salîb, Ar. Salîbiyyûn, Fr. Croisés, İng. Crosaders, Alm. Kreuzzuge, İsp. Cruzados), "Levant" denen Doğu Akdeniz'e Katolik ve Latin Batı Avrupalılar'ın büyük ordularla gelmiş kuvvetleridir. Bunlar Doğu Akdeniz'de çeşitli devletler kurmuşlardır. Haçlı Seferleri'nin sebepleri, mevzuumuzun dışındadır. 9 Haçlı Seferi vardır:

1. Haçlı Seferi (1096-99): Papa'nın teşvîkıyle Katolik Avrupalılar, Boğazlar'a, Marmara ve Ege'ye dayanmış, Bizans'ı düşürmek üzere bulunan genç Türkiye devletine (Anadolu Selçukluları) karşı birleştiler ve Bizans da katıldı. Türkiye'yi çiğneyip, Hazret-İsâ'nın Kudüs şehrine erişmek ve ele geçirmek, Haçlılar'ın hedefiydi. Bu hedefe erişmek bakımından 1. Haçlı Seferi, bütün Haçlı seferlerinin tek başarılısıdır. Zîrâ diğerlerinde böyle bir hedef elde edilememiştir. 1. Haçlı Seferi, iki dalgadır: İlk dalga, Türkiye devletinin taht şehri İznik'i almak gaayesiyle bu şehrin önlerine geldi, fakat Anadolu Fâtihi ve Türkiye devletinin kurucusu Selçuklu Kutalmışoğlu I. Sultân

Süleymân-Şâh'ın halefi ve oğlu -Türkiye'nin 2. hükümdârı- I. Sultân Kılıç-Arslan tarafından imhâ edildi (eylûl 1096). Bundan sonra gelen mübalağa ile 600.000 olduğu söylenen Avrupalı asker (bu sayıya Bizans ordusu dâhil değildir), Godefroy de Bouillon'un (aş. bk.) kumandasında idi. İznik'i Türkler'den aldı (mayıs 1097). Eskişehir meydan muhârebesinde Sultân Kılıç-Arslan'la çok kanlı şekilde vuruştu, fakat yenişemediler (30.6.1097). Taht şehrini Konya'ya alan Kılıç-Arslan, gerilla harbiyle Haçlılar'ı dehşetli şekilde hırpaladı. Öyle ki, 600.000 olduğu söylenen ordu, Anadolu'dan çıkarken 100.000 kişiye düştü. Fakat kudretli Bizans imparatoru Alexios Komnenos, bu Lâtin-Türk çekişmesinden faydalanarak, Türkler'i bütün Marmara, Boğazlar, Ege, Karadeniz ve Akdeniz sâhillerinden çıkarttı. Selçuklu Türkiyesi, varlığını devâm ettirebilmek için, âdetâ Orta Anadolu yaylasına sığındı. Haçlılar, Antakya'ya gelip muhâsaraya başladılar (21.10.1097). Antakya'yı Türkler'den 7 aydan fazla süren kanlı bir muhâsara netîcesinde aldılar (2.6.1098). Sonra Kudüs'e geldiler. Kudüs bu sıralarda Selçuklular'ın elinden çıkmış, Şîî Arab devleti Mısır Fâtımîleri'nin elindeydi. 40.000 kişi kalan Haçlılar, zayıf Fâtımî mukavemetini kırıp Hıristiyanlar'ın ve Mûsevîler'in 1., Müslümanlar'ın 3. kutsal şehri sayılan Kudüs'ü aldılar (5.7.1099). 70.000 Müslüman ve Mûsevî'yi boğazladılar ve şehirde Hıristiyan olmayanın yaşamasını yasakladılar. 467 yıllık Müslüman şehri ve Hazret-i Ömer'in fethi Kudüs, Hıristiyanlar'a geçti. Filistin'de bir Hıristiyan devleti kuruldu. Katolik ve Latin ve Batı Avrupalı olması bakımlarından üstelik bu devlet ve ona tâbî olarak kurulan dîğer Haçlı devletçikleri, Yakın Doğu'nun Ortodoks Hıristiyanlığı'na da aykırı idi. Türkler, Haçlılar'ın Mekke ve Medîne'ye inmemesi, daha ilerlememesi ve Yakın Doğu'dan, Doğu Akdeniz'den atılması için 2 asır devâm edecek çok büyük bir mücâdelenin içine girdiler.

2. Haçlı Seferi (1147-49): 1.'sinden 48 yıl sonradır. Bu seferde Türkiye devletini, Birinci Sultân Kılıç-Arslan'ın oğlu Birinci Sultân Mes'ûd savundu. Almanya imparatoru III. Konrat'ın kumandasında 75.000 Haçlı askeri, Eskişehir meydan muhârebesinde, Sultân Mes'ûd tarafından imhâ edildi, İmparator 5.000 askeriyle hayâtını kurtarabildi (25.10.1147). İznik'te Almanya imparatoru, 150.000 askerle gelen Fransa kralı VII. Louis ile birleşti. Yalvaç'ta Haçlılar'la karşılaşan Sultân Mes'ûd, genç Türkiye devletinin istikbâlini tehlikeye atmamak için meydan muhârebesini kabûl etmedi. Babası gibi gerilla harbine karar verdi. Haçlılar'ı Toros geçitlerine çekip dehşetli zâyiat verdirdi. Haçlılar, Bizans'ın elindeki Antalya'ya can attılar. Türkiye topraklarından çıktılar. Urfa Haçlı kontluğu, Sultân Mes'ûd'a tâbî olduğunu bildirdi.

3. Haçlı Seferi (1189-92): 2.'sinden 40 yıl sonradır. Haçlı seferlerinin en ünlüsüdür. Bu şöhretin sebebi, iki tarafın başkumandanlarının şöhretinden gelir. Haçlı ordularının başında her üçü de Orta Çağ Katolik Avrupası'nın çok şöhretli hükümdarları olan Almanya imparatoru Friedrich Barbarossa, Fransa kralı Philippe-Auguste ve İngiltere kralı, -Fransız asıllı- Arslan Yürekli Richard vardır. Buna karşılık Anadolu'yu, -Birinci Mes'ûd'un oğlu ve halefi- İkinci Sultân Kılıç-Arslan ve Filistin'i Salâhaddîn Eyyûbî savunmaktadır. -Bu seferin sebebi, Salâhaddin Eyyûbî'nin, Kuzey Filistin'de Hattıyn meydan muhârebesinde Kudüs Haçlı ordusunu imhâ etmesi ve Kudüs'ü geri almasıdır(1187). Dîğer taraftan İkinci Kılıç-Arslan da, İkinci Malazgirt sayılan Miryokefalon meydan muhârebesinde (eylûl 1176), Bizans imparatoru Manuel

Komnenos'u bozmuş ve bu zafer üzerine Bizans, Türkiye devletinin yıkılması ümîdini ebediyyen terketmişti.- 1198'da iki tarafın başkumandanlarının yaşları şöyle idi: II. Kılıç-Arslan 73, Salâhaddîn Eyyûbî 52, Friedrich Barbarossa 66, Arslan Yürekli 32 ve Philippe II August le Conquérant (=Fâtih) 24.- Almanya imparatoru, 200.000 asker ve 400.000 çapulcu ile Bavyera'dan Viyana yoluyla Balkanlar'a inip bir Bizans şehri olan Edirne'ye geldi. Edirne'de Türkiye sultânı İkinci Kılıç-Arslan'ın elçileriyle karşılaştı. Elçiler, imparatora Türk sınırını geçmemesini ve Anadolu'ya girmemesini ihtâr ettiler. Bu ihtâra kulak asmayan imparator, Çanakkale Boğazı'nı geçerek Batı Anadolu'nun Bizans topraklarında ilerlemeye, 13 yıl önceki Miryokefalon'da Bizans imparatorunun âkıbetine uğramamak için Türk topraklarına girmemeye dikkat ederek yürümeye başladı. Uluborlu civârında Bizans-Türk sınırını geçip Selçuklu topraklarına girdi. Bu sûretle Türkiye ve Almanya imparatorlukları fiilen harb hâline geldiler. II. Kılıç-Arslan, dedesinin ve babasının gerilla taktiğine baş vurdu. Her taraftan vurulan Haçlılar şaşırdılar, Uluborlu'dan Akşehir'e ancak 1 ayda gelebildiler. Barbarossa, Türkiye ile harb hâlinde olmadığı, Filistin'e gitmek için Türk topraklarından geçmeye mecbur kaldığı gibi garip bir iddia ile Konya'ya girdi, fakat kaleyi alamadı. 5 gün sonra Konya'yı acele terkedip Karaman'a geldi. Çok ağır zâyiât vermişti. Akdeniz'e erişemeden kazâen nehirde boğulup öldü.- İngiltere ve Fransa kralları ve orduları ise, Akdeniz yoluyla Filistîn'e geldiler. Arslan Yürekli önce Kıbrıs'a çıktı. Adadaki Bizans vâlîsi Prens İsaakios Komnenos'u İstanbul'a yollayıp Kıbrıs'a el koydu. Kıbrıs'a bir haçlı devleti kurdu. İngiliz-Fransız kuvvetleri Akkâ'da karaya çıkıp burasını Müslümanlar'dan aldılar (1191) ve Kudüs şehri kaybedildiği için 1192'de Kudüs krallığının taht şehri buraya götürüldü. Anadolu'dan çıkan ve başsız kalan Alman ordusu da Akkâ'ya geldi. Ancak Kudüs'ü geri alamadılar. Önce Philippe-Auguste, sonra Arslan Yürekli, Kudüs'ü alamayacaklarını anlayıp çekilip gittiler.

4. Haçlı Seferi (1202-4): 3.'sünden 10 yıl sonradır. Almanya imparatoru VI. Heinrich'le Venedik Cumhûriyeti baş çekerek hazırlandı. Müslümanlar'ın üzerine gitmekten vaz geçilerek Bizans'a girildi. Bizans'ta 1261'e kadar sürecek bir Latin imparatorluğu kuruldu. Bizans imparatorluğu, İznik'e çekildi (bk. BİZANS).

5. Haçlı Seferi (1217-21): 4.'den 14 yıl sonradır. Macaristan kralı II. Andreas'ın teşebbüsüyle düzenlendi Mısır'a çıkartma yapıp Kahire önlerine kadar gelen Haçlılar, Eyyûbîler tarafından bozuldu, çekilip gittiler.

6. Haçlı Seferi (1228-29): 5.'den 7 yıl sonradır. Almanya imparatoru II. Friedrich tarafından düzenlendi. Mühim bir muhârebe olmadı. Eyyûbîler, Kudüs şehrini sulh yoluyle Kudüs krallığına geri verdiler.

7. Haçlı Seferi (1248-54): 6.'dan 19 yıl sonra Fransa kralı Saint Louis tarafından düzenlendi. Kudüs'ün Eyyûbîler'ce geri alınması üzerine açıldı. 1250'de Mısır'a çıkan Haçlılar, Mansûre meydan mûharebesinde Memlûkler'e bozuldular, Saint Louis, Türkler'e esir düştü, bir kaç yıl sonra salıverildi.

8. Haçlı Seferi (1270): 7'den 16 yıl sonra genç Saint Louis tarafından düzenlendi. Bu sefer Haçlılar, Tûnus'a çıktılar. Bu şehri kuşatırlarken Fransa kralı öldü.

Kudüs Krallığı
(5.7.1099-1187 = 88 + 1192-18.5.1291 = 99 = 187)

1. Godefroy de Bouillon (1099-1100 = 1) (1061-1100 = 39)

2. Baudouin I (1100-1118 = 18) (1'in ağabeyi) (1058-1118 = 60)

3. Baudouin II (1118-1131 = 13) (2'nin amca-zâdesi)

4. Foulques d'Anjou (1131-1142 = 12) (3'ün dâmâdı)

5. Baudouin III (1142-1162 = 20) (4'ün oğlu) (1131-1162 = 31)

6. Amaury I (1162-1174 = 12) (5'in kardeşi) (1135-1174 = 39)

7. Baudouin IV le Lépreux (Cüzamlı)(1174-1185=11)(6'nın oğlu) (1161-1185=24)

8. Baudouin V "Baudouinet=Baudouin'cik" (1185-1186 = 1) (6'nın kızının oğlu) (1161-1185 = 24)

9. Guy I de Lusignan (1186-1187 = 1) (1. Kıbrıs kralı 1191-1194 = 3) (6'nın dâmâdı) (1140-1194 = 54)

10. Conrad I (1192) (8'in kardeşi) (1179-1192 = 13)

11. Isabelle I (1192) (13'ün kızı)

12. Isabelle II (1192-1197 = 5) (6'nın kızı) (1169-1206 = 37) (zevci Henri I de Champagne ile müşterek)

13. Amaury II (1197-1205 = 8) (9'un kardeşi, 12'nin zevci, 11'in babası) (1144-1205 = 61)

14. Marie I (1205-1212 = 7) (10'un kızı) (1192-1212 = 20)

15. Jean I de Brienne (1212-1225 = 13) (14'ün zevci) (1148-1237 = 89)

16. Frédéric (Alm. imp.u Friedrich II von Hohenstaufen) (1237-1246= 9) (14'ün dâmâdı) (zevcesi Isabelle III (1211-1228 = 17) ile müşterek) (1194-1250 = 56)

17. Hugues I de Lusignan (1246-1253 = 7 Kıbrıs ve Kudüs kralı) (12'nin kızının oğlu) (1195-1218 = 23)

18. Hugues II (1253-1267 = 14 Kıbrıs ve Kudüs) (bk. KIBRIS)

19. Hugues III (1267-1284 = 17 Kıbrıs ve Kudüs)

20. Jean II (1284-1285 = 1 Kıbrıs ve Kudüs)

21. Henri II (1285-1291 = 6 Kıbrıs ve Kudüs)

21 kral ve kraliçe Katolik ve Latin'dir. Hemen hepsi Fransız'dır (aş. bk.). Resmî dil Latince, fakat konuşma dili Fransızca'dır. Krallık önce Kudüs merkez olmak üzere kurulur: 5.7.1099-5.7.1187 = 88, 0, 1. Bu târihte Kudüs, Salâhaddîn Eyyûbî tarafından alınır. 1192'den 18.5.1291'e kadar olan 99 yılda krallık, Akkâ (Fr. Saint-Jean-d'Accre) merkez olmak üzere, gene Kudüs Krallığı (Fr. Royaume de Jérusalem) adıyle devâm eder. Bu arada 17.3.1229-23.8.1244 = 15, 5, 7 müddetle Kudüs'te bir Haçlı hâkimiyeti daha vardır ve Kudüs şehrinde Haçlı hâkimiyetinin iki toplamı 103 yıl, 5 ay ve 8 gün etmektedir. Akkâ, Haçlılar'ca 1191'de alınır ve 1291'e kadar 100 yıl Haçlı hâkimiyetinde kalır. Hayfa 1265 martında ve Yâfa 28.3.1268'de Haçlılar'dan Müslümanlar'a (Sultân Baybars) geçer.

Kudüs'ün ilk 2 kralı, Boulogne kontu Eustache II ile Lorraine hânedânından Ida'nın (Lorraine dükü II. Godefroi'nın kızı olup annesi Cherlemagne'dan inme) oğullarıdır. II. Eustache'ın kardeşi Bourg (Bourcqa) Kontu (sn. Boulogne kontu Eustache III = Mary, İskoçya prs.i) ve babaları Boulogne Kontu'dur (Eustache I = Mathilde von Löwen) (mufassal şecere için bk. FRANSA) (Boulogne, Fransa'nın en kuzey-batısında, Pas de Calais = Dover Boğazı üzerinde, İngiltere'nin karşısında ve Belçika'ya yakın bir limandır). II. Eustache'ın hemşîresi Ida, Rethel kontu Baudouin du Bourg ile evlendi ki oğulları Hugue I (Rethel kontu)'dir.

Godefroy de Bouillon (no. 1), "Kudüs Dukası" unvânı ile hükümdâr olmuş, kral sanını almamıştır, annesinin babası ölünce Anvers kontu ve Andennes'lerde Bouillon senyörü, 1082'den beri resmî unvânı Aşağı Lorraine Dukası (Duc de Basse-Lorraine 1082-1100) idi ve Almanya imparatoruna tâbî idi. By. ağabeyi Eustache III, babalarının yerine Boulogne kontu olmuştu ki o da ilk Haçlı Seferine katıldı. Urfa kontluğu velîahdi (1098-1100) idi. Yerine ertesi yıl kral sanıyla 3 yaş büyük ağabeyi I. Baudouin (2) geçti ki, daha önce Urfa kontu (comte d'Edesse) (1098-1100) (bk. URFA) idi. 1. Kudüs kralıdır, fakat Kudüs'ün 2. Haçlı hükümdârıdır. 28.6.1113'te Türkler'e yenilip esir düştü, bir müddet sonra salıverildi. Oğlu II. Bohémont, Antakya prensi oldu ve 1130'da maktûl düştü (bk. ANTAKYA). I. Baudouin, 3 def'a evlendi: = 1. Godehild (Godvere de Tosni) (ölm. Kilikya 1097), =2. Arda (Ermenî Malatya baronu Thatuel'in kızı) (ölm. İst. 1112, izd. 1097, tal. 1104, izd. müd. 7, Kudüs kraliçesi 1100-1104 = 4), =3 Adélaïde (izd. 1113, izd. müd. 5, Kudüs kraliçesi 1113-1118 = 5, Sicilya ana-kontesi, Sicilya hükümdârı II. Roger'nin annesi). Kudüs kralları, ismen Almanya imparatoruna tâbî idiler. 2. eşinden çocukları da annelerinden az sonra Haçlı seferinde öldüler.

3.Kudüs hükümdârı olan II. Baudouin, Bourg Kontu'nun oğlu ve ilk iki hükümdârın amca-oğludur (Rethel kontu Hugue I du Bourg ile Mélisende de Montlhéry'nin oğlu). II. Baudonin'in kızkardeşlerinden Cécile, Antakya prensi Roger ile evlendi. Diğer kızkardeşi Hodierna, Hierges senyörü Hirband ile evlendi ki, oğulları Manassé de Hierges, Remle'yi tevârüs eden Helvis'le izdivâc etmiştir. 1123'te dayısı kralla beraber Artukoğlu Belek Bey'e esir düştü. Kızkardeşi, Kilikya Ermenî prensi (1129-1139 = 10) (ölm. 1142) I. Levon'la evlendi (bk. ERMENÎLER). II. Baudouin de Malatya Ermenî baronu Gabriel kızı Morfia ile 1105'e doğru evlendi. Bu durum, Katolik Fransızlar'ın, Yakın Doğu'da Ortodoks Rumlar'la işbirliği yapamadıklarını, Ortodoks-Gregoryen Ermenîler'le kaynaştıklarını ve onları kullandıklarını gösterir. II. Baudouin, babasının (Baudouin de Rethel) yerine Fransa'nın Bourg kontu (feodal hükümdar), 18 yıl müddetle Urfa kontu ve aynı zamanda Kudüs krallığı velîahdi oldu. 7 yıl da Antakya prensliği nâibliği yaptı (1119-1126 + 1131). 5 yıl Türkler'in elinde esir hayâtı geçirdi (1104-1108 + 18.4.1123- 19.6.1124) ki Belek Bey'e ikinci esirliği, Kudüs kralı olduğu zamâna rastlar (Harput kalesinden sn. Harrân ve Halep'e götürülüp 20.000 altın fidye ile salıverildi). İkinci esirliğinde Kudüs'te şu nâibler devleti yönettiler: Eustache de Garnier (Sidon = Saydâ senyörü) (1123) ve Guillaume de Bures (Tibériade =Taberiyye senyörü) (1124). II. Baudouin'in 5 kızı olduğu, oğlu olmadığı için hânedânı yürümedi. By. kızı Mélisande (Kudüs nâibesi 1143-1152 = 9), sonraki Alix (=I. Baudouin'in oğlu Antakya prensi II. Bohémond'la 1126'da evlendi ve 4 yıl sonra dul kaldı, bk. Antakya), sonrakiler Alice (=Bohemund II, Antakya prensi), Odiart (veyâ

Hodierne =Raymond II, Trablus kontu) ve râhibe (Bethanie manastırı başrâhibesi) olan Yvette (veyâ Joie)'dir. Mélisende, velîahd prenses (1118-1129 = 11) ve Kudüs kraliçesi (1131-1143 = 12, sonra 9 yıl nâibe ana-kraliçe), zevci Kudüs kralı oldu. Zevci Foulques (4), Anjou hânedânından Tours, Mans ve Anjou kontu olarak V. Foulques'dur, yânî Fransa'da (b. bk.) Anjou ve Touraine eyâletleri hükümdârı idi (Fransa kralı'na tâbî). 1129'da 2. izdivâcı olarak Mélisende ile evlendi (izd. müd. 13 yıl). Evlendiği târihte, Kudüs velîahdi ilân edildi. Antakya prensliğinde nâiblik yaptı (1131-1136 = 5). 1137'de Türkler'e esir düşüp sonra kurtuldu. Yerine oğulları III. Baudouin (5) ile I. Amaury (Lat. Amairicus) (6) geçti ki bunlar ana tarafından da II. Baudouin'in torunlarıdır ve Hânedân Boulogne-Anjou Hânedânı oldu (Boulogne veyâ Anjou Hânedânı'nın Kudüs tahtını işgaali: 1099-1131 = 32, 3 kral) (Anjou Hânedânı: 1131-1185 = 54, 4 kral).

III. Baudouin, vel. (1142-1162 = 20), annesinin niyâbetinde (1143-1152 = 9) kral, Antakya prensliği nâibi (1149-1153 = 4) oldu ve katledildi. Çocuğu yoktur. =Theodora (Komnena) (izd. 1158, izd. müd. 4, Kudüs kraliçesi 1158-62, sonradan tekrâr evlendi, bk. BİZANS).- I. Amaury, kardeşine vel. (1143-1162 = 13) oldu. İzdivaçları: = 1. Agnès de Courtenay (ölm. 1167, izd. 1160, izd. müd., 7, kraliçe 1162-1167 = 5), = 2. Marie Komnena (ilk izdivâcı 1168, izd. müd. 6, kraliçe 1168-1174 ki sonra Balian d'Ibelin'le evlendi). İlk izdivaçtan IV. Baudoin'le Sbylle, ikincisinden de Isabelle doğdu.

IV. Baudouin (7), vel. (1162-1174 = 12), 13 yaşında 2 yıl için niyâbet altında kral oldu (nâib: Trablus =Tripoli kontu III. Raymond, 1174-6). Cüzamlı olduğu için evlenmedi ve Anjou hânedânı da erkek tarafından devâm edemedi. 24 yaşında öldü. Muktedir, cesur, centilmen bir asker ve hükümdardı.

Sibylle (Lat. Sibylla) (1163-1190 = 27), velîahd (1174-1178 = 4), Monferrat markizi ve Kudüs kraliçesidir (1186-1187). 2 defa evlendi: =1. Guglielmo (Monferrat markisi, izd. 1177, ölm. 1179, izd. müd. 2, yş. 14-16) ve =2. Guy I de Lusignan (no.9) (1. Kıbrıs ve 9. Kudüs kralı) (izd. 1180, izd. müd. 7, yş. 17-24). Bu I. Guy, 1 yıl Salâhaddîn-i Eyyûbî'nin esîri oldu (1187-8), sn. salıverildi. I. Guy'nin kardeşi II. Amaury (13), Sibylle'in ayrı anneden hemşîresi Isabelle II (no. 11) ile evlendi. I. Isabelle, 1192'de hükümran Kudüs kraliçesi ve 1197-1205'te Kudüs ve Kıbrıs kraliçesi oldu. İzd. 1197, izd. müd. 8, yş. 28-36. II. Amaury, vel. (1186-7), Kıbrıs kralı (1194-1205) ve Kudüs kralı (1197-1205) oldu. I. Isabelle (11) ise, II. Amaury'nin Maria Komnena'dan yânî II. Isabelle'den önceki zevcesinden kızıdır. 1. izdivacını Onfroi de Toron'la, 2. izdivâcını I. Conrad de Montferrat, 3. izdivâccını da Henri de Champagne ile yaptı (aş. bk.), 4. defa Kıbrıs kralı Amaury II de Lusignan ile evlendi.

Monferrat (İt. Monferratto), Kudüs'ün 3. Hânedânıdır (1185-1186 = 1 + 1192 + 1205-1212 = 7 = 8= 3 kral). İtalyan asıllıdır, ancak geniş ölçüde Fransız'laşmıştır. IV. hânedân, Fransız Lusignan'lardır (1186-1187 = 1 + 1197-1205 = 8 + 1246-1291 = 45 = 54, 7 kral).

V. Baudouin (no. 8), I. Amaury'nin kızı Sibylle'in Monferrat markisi ile olan ilk izdivâcından doğan 2 prensin büyüğüdür. Doğar doğmaz vel., 7 yaşında kral olup ertesi yıl ölen bir çocuktur. Nâib: Raymond III, Trablus Kontu I. Conrad (10), bunun 1 yıl kç. kardeşidir. Ağabeyine vel. ve 1192'de kısa müddet kral olup 13 yaşında Şîî İsmâîlîler'ce öldürüldü. O yıl I. Amaury'nin kızı ve öz teyzesi olan Isabelle'le evlendirilmişti ve bu izdivaçtan I. Marie (14) doğdu. Bu II. Isabelle (12)'in (=1. Onfroi de Toron, =2. Conrad

de Montferrat, =3. Henri de Champagne, =4. Amaury II, Kudüs kralı) 2. izdivâcıdır ve kocasından 10 yaş büyüktü, bir kaç ay sonra dul kaldı ve Henri de Champagne ile evlendi. 1192-97'de bu I. Henri ile Kudüs tahtında müşterek saltanat sürdü. 1197'de Henri ölünce 4. kocası olan II. Amaury ile evlendi, bir def'a daha Kudüs ve ilâveten Kıbrıs kraliçesi oldu. 3. izdivâcı 5, 4.'sü 6 yıl sürmüş, 36 yaşında 4. def'a dul kalmış, bir kaç ay sonra ölmüş, 5. def'a evlenememiştir. Bu II. Isabelle ile yeğeni I. Conrad'ın kızı olan I. Marie, üvey babası II. Amaury'den sonra 13 yaşında Kudüs tahtına çıkarıldı. Nâib: Jean d'Ibelin, sire de Beyrouth 1205-1210. 20 yaşında öldü. (aş. bk.)

I. Henri, Fransız Champagne hânedânındandır ve Kudüs'ün 5. hânedânını tek başına temsîl eder. 5 yıl Kudüs tahtında kalmış, 1197'de öldürülmüştür.

VI. Hânedân, gene Fransız olan ve gene tek kralla temsîl edilen, fakat 15 yıl devâm eden (1210-1225) Brienne Hânedânıdır. Jean I de Brienne (15), 1210'da Marie I (14) ile evlendi. 2 yıl sonra hükümran Kudüs kraliçesi olan Marie öldü ve Jean, 1212'de tek başına Kudüs kralı oldu. Jean, zevcesi Marie'den 44 yaş büyüktür. Kudüs tahtından ayrıldıktan 4 yıl sonra, 8 yıl için İstanbul'da Latin ortak-imparatoru oldu (1229-1237, bk. BİZANS). Marie öldükten 1 yıl sonra 1223'te 65 yaşında iken Ermenî (Kilikya) prensesi Isabelle (III) (Erm. Zabel)'le evlendi, bu izdivaç Isabelle'in (Kudüs kraliçesi 1213-1221 = 8) 1221'de ölümüyle 8 yıl sonra sona erdi. 3. def'a olarak ertesi yıl 1222'de ve 74 yaşında Kastilya prensesi Berengère (İsp. Berenguela) ile evlendi, bu izdivaç da Jean'ın 89 yaşında ölümüne kadar 15 yıl sürdü. Her 3 izdivâcından olan çocukları için aş. bk.

Brienne, Fransa'da, Paris-Nancy arasında, Aube çayının kuzey sâhilinde küçük bir şehirdir (Champagne=Şampanya eyâleti). Burası bir kontluktur. Hânedânın menşei ve Jean de Brienne'in şeceresi şöyledir:

Engilbert adlı bir Frank, 987'de 1. Brienne kontu oldu. Hânedân, kardeşi Gosbert'den yürüdü. Gautier I, Erard I, Gautier II adlı kontlar geçti. II. Erard (ölm. 1192), Gosbert'in 6. batından torunudur. Agnès de Montbéliard'la evlendi. Kudüs kralı ve İstanbul Latin imparatoru Jean de Brienne bu II. Erard'ın küçük oğludur. Ağabeyleri Gauther III (Brienne kontu 1192-1205 = 13) ve Guillaume de Brienne'dir. IV. Gautier, babası III. Gautier'nin ölümü üzerine 1205'te amcası I. Jean'ın (Kudüs kralı) niyâbeti altında kont oldu. Kardeşi Hugues de Brienne, 1286'da Atina dukası Guillaume de la Roche'tan dul kalan Helena Dukagina (Bizans prensesi) ile evlenmiştir. IV. Gautier'nin kızı Isabelle ve oğulları V. ve VI. Gautier'dir. V. Gautier (1287-1311 = 24 katl) (Brienne ve Lecce kontu, Atina dukası 1308-11) = Jeanne de Châtillon. VI. Gautier (1302?-1356 = 54?, katl) (connétable de France=Fransa seraskeri = kara kuvvetleri kumandanı 1356, sonuncu Brienne kontu 1311-1356 = 45) =Béatrice de Capet-Anjou. Oğlu olan velîahd-kont 1331'de katledildiği için, Brienne hânedânı erkek tarafından söndü (Fransa'da kadınlar, saltanat tevârüs edemezler).

Isabella I'in 2. zevci Conrad de Montferrat'dan doğan kızı Marie ile evlenen Kudüs kralı Jean de Brienne'in 2. izdivâcından olan velîahd (1214-1221 = 7) prens çocukken öldü. I. izdivâcından Isabella II (Alm. Yolanda) ve 3. izdivâcından Marie adlı kızları oldu: Marie (doğ. 1223), İstanbul Latin imparatoriçesidir (1229-1261 = 32). 1229'da 6

yaşında iken İstanbul imparatoru (1228-1261 = 33) II. Baudouin (1217-1273 = 56) ile evlendi ki, imparator da 12 yaşında idi (bk. Bizans). Isabella II (Yolanda) ise (1211-1228 =17), 1225'te 14 yaşında kendisinden 17 yaş büyük olan Almanya imparatoru II. Friedrich von Hohenstaufen'le evlendirildi ki, Kudüs kralı Frédéric'tir (no. 16) (Almanya imp.u 1212-1250 = 38, Almanya vel.i 1194-1212 = 18, 1225'te Kudüs kralı unvânını aldı). İmparator'un 2. izdivâcıdır. 3 yıl sonra Kraliçe Isabelle öldü. Oğulları: Conrad II (Almanya imparatoru ol. Konrad IV) (doğ. 1226), 26 yıl titulaire ol. (ismen) Kudüs kralı ünvânını taşıdı (1228-1254). Bavyera prensesi Elisabeth'den doğan oğlu Conradin de aynı unvânı taşıdı (1254-1268 = 14) (bk. ALMANYA, Hohenstaufen) Hohenstaufen. Hânedânı, Kudüs'ün VII. hânedânı sayılır.

Bundan sonra Lusignan Hânedânından Kıbrıs kralları, aynı zamanda Kudüs kralı oldular (aşağıda Kıbrıs bahsine bk.). I. Hugues (no. 17) =Alix (Alice de Champagne) (Kudüs kralı I. Henri'nin kızı) (Kudüs nâibesi 1243-1246 = 3). Kıbrıs kralları zamânında Kudüs kraliyet nâibeleri: Plaisance d'Antioche 1253-1261 = 8 ve Isabelle d'Antioche 1261-1263 = 2 (bk. aşağıda Antakya bahsi).

Kudüs kralı Amaury I kızı Isabella'nın 3. eşi Henri de Champagne'dan doğan kızları Erard de Brienne'le evlenen Philippa ve Alice olup sonuncusu sırasıyle Kıbrıs hükümdârı Hugue I, Antakya hükümdârı Bohemund V ve Ralph de Soissons'la evlendi, ilk izdivâcından: Marie (=Gautier de Brienne, oğulları Hugue de Brienne), Kıbrıs kralı Henri I ve Isabella doğdu. Henri I sırasıyle Alice de Montferrat, Stéphanie de Lampron ve Plaisance ile evlenip sonuncusundan Hugue II doğdu, sırasıyle Isabella de Beyrut ve Isabella d'Ibelin (=2. Hugue III, Kıbrıs ve Kudüs kralı) ile evlendi. Hugue I (Kıbrıs)= Alice izdivâcından doğan Isabella'nın Henri d'Antioche'la izdivâcından Marguerite (=Jean de Montfort) ve Hugue III (Kıbrıs kralı, Kudüs kralı ol. Hugue I) doğdu. Bunun Isabella d'Ibelin'le izdivâcından doğan çocuklar şunlardır: Bohemond; Jean I (Kudüs ve Kıbrıs kralı); Henri I (Kudüs kralı, II Kıbrıs kralı=Constance d'Aragon); Amaury (=Isabelle d'Arménie); Marie (=Jacob II, Aragon kralı); Marguerite (=Thoros III); Alice (=Balian d'Ibelin); Isabella (=Oşin, Ermenî prensi); Guy (=Eschiva d'Ibelin). Bu sonuncu izd.'dan: Isabelle (=Eudes de Dampierre) ve Marie d'Ibelin (=Hugue II, Kudüs ve Kıbrıs kralı). Bu sonuncunun kızları Marie de Bourbon (=Guy, Galilea senyörü oğulları Hugue, Galilea senyörü). Hugue II (Kudüs ve Kıbrıs kralı)'nin 2. def'a Alice d'Ibelin'le izdivâcından: Pierre I(Kudüs ve Kıbrıs kralı= Eschiva de Monfort çocukları Pierre II ve Marguerite=Jacob, Trablus kontu); Jean II (Antakya, oğlu Trablus kontu Jacob, amca kızı Marguerite'le evlendi); Jacob I (Kudüs ve Kıbrıs kralı) = Heloise von Braunschweig, bu izd.'dan Kudüs ve Kıbrıs kralları yürüdü.

Kudüs kralı Amaury II (=Isabella I)'nin kızları Sibylle(=Levon II) ve Mélisende (=Bohemund IV, Antakya prensi) olup sonuncusunun kızı Marie'dir.

Kıbrıs kralı Amaury I'in 2. eşi Eschiva d'Ibelin'den olan çocukları: 1) Burgundia (=Gautier de Montbéliard), kızı Eschiva =1. Gautier de Montaigu (çocukları Kaysariyye senyörü Jean=Alice), =2. Beyrut senyörü Balian. 2) Hugue I=Alice (Kudüs). 3) Helvis=Raymond-Ruben (Antakya).- Eschiva = Balian (Beyrut) izdivâcından: Hugue (=Marie de Tiberias), Isabella (=Embriaco de Cübeyl) ve Jean II (Beyrut)=Alice de la Roche, bu izd.'dan: Eschiva (=Onfroi, Sûr senyörü) ve Isabella =1. Hugue II (Kıbrıs kralı), =2. Hamo l'Estrange, =3. Nicolaus l'Aleman, =4. Guillaume Barlais.

Bu arada Capet-Anjou hânedânında I. Charles (1277-1285 = 8) ve II. Charles (1285 - 1286 = 1), Kudüs kralı unvânını taşımışlar, daha doğrusu hak iddia etmişlerdir. Bunlar aslen Sicilya'nın Fransız asıllı krallarıdır. 1291'de Akkâ'nın düşmesiyle Kudüs krallığı sona erince, Kıbrıs kralları Kudüs kralı unvânını taşımaya devâm etmişlerdir. Almanya (Batı Roma) imparatorları ise, 1918 sonuna kadar Kudüs kralı unvânını taşımışlardır (Avusturya Habsburg hânedânı).

Filistîn, Selçuklular'ca, Fâtımîler'den fethedilmişti. Artukoğulları Sökmen ve İlgaazî Beyler, Şâm Selçuklu sultânı adına eyâlet vâlîsi idiler. Ancak 1. Haçlı Seferi Filistin'e erişmeden bir yıl önce Filistin'i Fâtımîler, Selçuklular'dan, yânî Arablar, Türkler'den geri almışlardı. Binâenaleyh Haçlılar Kudüs'e vardıkları zaman ülke, Fâtımîler'in elinde idi ve Fâtımî-Selçuklu sınırı Lübnân'da Kelb (Köpek) çayı idi. Kudüs'ün Fâtımî vâlîsi İftihârü'd-Dewle idi. Haçlılar 7.6.1099 günü Kutsal Şehr'e vardılar ve muhâsaraya başladılar. 15.7.1099'da İftihârüddewle bir avuç adamı ile teslîm olup cânını kurtardı. Kurtulan Müslümanlar bu bir kaç kişiden ibâret kaldı. Şehrin dîğer bütün Müslüman ve Yahûdî nüfûsu, süt bebekleri dâhil, Îsâ adına kılıçtan geçirildi. Kudüs patriki Symeon, Fâtımîler şehre hâkim olunca Kıbrıs'a gönderilmişti, Kudüs'ün Haçlılar'ca zabtından bir kaç gün önce orada öldü. Haçlı seferinin gerçek lideri Papa II. Urbanus ise 29.7.1099'da, şehrin alınmasından iki hafta sonra öldü, Roma'da idi, Kudüs'ün fethi haberi henüz kendisine ulaşmamış idi. Keşiş Pierre l'Hermite, Kudüs'e girenler arasında bulundu. 10.10.1099'da Askalân'la Ibelin arasında el-Mecdel ovasındaki meydan muhârebesinde Kudüs'ü geri almak üzere Mısır'dan gelen Fâtımî vezîri el-Afdal yenilip kaçtı. Yâfa limanı da Haçlılar'ın eline geçti. İlk Kudüs hükümdârı Godefroi de Bouillon'un hastalığında yeğeni Burgonya kontlarından Warner de Gray işleri yürüttü. 18.7.1100 günü Lorraine dukası Godefroi de Bouillon, Kudüs'te öldü ve Saint Sépulcre (Kutsal Mezar) kilisesine gömüldü.

II

DİĞER HAÇLI DEVLETLERİ (DOĞU AKDENİZ = LEVANT)

2. Antakya Prensliği (3.6.1098 - 19.5.1268 = 169, 11, 16)

1. Bohémont I (1098 - 1111 = 13) (1050? - 1111 = 61?)
2. Tancrède (1111-1112=1)(1'in yeğeni)
3. Roger de Borsa (1112-1119 = 7)(2'nin yeğeni)
4. Bohémond II (1119-1130 = 11)(1'in oğlu)(1109-1130 = 21)
5. Constance (1130-1163 = 33)(4'ün kızı)(1127 - 1163 = 36)
6. Bohémond III le Bègue de Poitiers (1163-1201=38)(5'in oğlu)(1145-1201 = 56)
7. Bohémond IV le Borgne (1201-1216 = 15 + 1219-1233 = 14 = 29)(6'nın oğlu)
8. Raymond-Roupên(1216-1219 = 3)(7'nin yeğeni)
9. Bohémond V(1233-1251=18)(7'nin oğlu)(1198?-1251 = 53?)
10. Bohémond VI le Beau (1251-1268 = 17)(9'un oğlu)(1235?-1275 = 40?)

İlk Haçlı seferi netîcesinde Antakya'da (Fr.Antioche, Ar.Antâkıye), bir Fransız prensliği kuruldu. 1176'ya kadar Bizans'ı metbû tanıdı. I. Bohemond (no.1), Tarente Hânedânı'ndandır (1098-1163 = 65). Katolik ve Norman'dır. Dil Fransızca'dır. II. Bohémond'la bir prensesin babası olan I. Bohémond, İtalya'da (Pulya) Taranto'da öldü. 2 yıl, 10 ay (7.1100-5.1103) Dânişmendiler'in esîri olarak Anadolu'da Türkler arasında yaşadı. 1108'de de Bizanslılar'a esir düştü. Bu sûretle çok az Antakya'da kaldı ve Antakya

niyâbetle (aş.bk.) idâre edildi. I. Bohémond, 1106'da Fransa kralı I. Philippe'in kızı Constance'la evlendi (prensesin 2.izdivâcı). Bohémond'un babası Robert de Guiscard (ölm.1085) Kalabriya ve Pulya dukası yânî Güney İtalya hükümdârı idi. Önce Alberade (Fr. Auberée, Bohémond'un annesi), boşanıp sn. Sicelgneta ile evlendi. Robert'in babası Tancrède de Hauteville'dir(=Fressenda). Tancrède'in dîğer oğlu Salerno seny örü Guillaume du Principat ve onun oğlu Salerno kontları Rainulf (oğlu Richard) ve Richard'dır. Tancrède'in kızı Emma, öz yeğeni (kardeşi Robert de Giscard'ın küçük oğlu) marki Odon le Bon'la evlendi. Bu izdivaçtan Tancrède(no.2) doğdu ki, 9 yıl Antakya'yı nâib sıfatıyle yönetti (1101-1103 = 2 + 1104-1111 = 7 = 9). Tancrède'in (Guillaume) kardeşinin oğlu Roger de Antakya'nın 3. prensidir. İtalya'da Salerno'nun da kontu idi. Roger de Borsa, Salerno kontu, Pulya (Apuglia) dukası, nihâyet Antakya prensi oldu. Zevcesi, Danimarka'nın dul kraliçesi Adele idi ki Flandre kontu II. Robert'in hemşîresi ve I. Robert'in kızıdır. I. Robert, 1086'da Kudüs'e gidip haccetmiş, dönüşte Istanbul'da İmparator Aleksios Komnenos'un hizmetine girmiş, 1093'de ölmüştür. II. Robert'in amca-zâdesi Normandiye dükü Robert'dir, Fâtih Guillaume'un oğludur (bk.İngiltere). Fâtih Guillaume'un kızı Adele, Blois kontu Etienne'le evli idi. Normandiya dükü Robert, Fâtih'in büyük oğlu olup 1056'da doğmuş ve bu da ilk Haçlı seferine katılmıştır. -I. Bohémond'un kızkardeşi Mabilla, 1095'de Grant-Mesnil kontu Guillaume'la evlenmişti ki ilk Haçlı seferine katılmıştır. Fâtih Guillaume'un kızı Caecilia, râhibe olmuştu. Roger (3) katledildi. 10 yaşındaki kuzeni II. Bohémond, Antakya tahtına çıktı ki, I. Bohémond'un oğlu ve ana tarafından Fransa kralının torunudur. Guiskard'ın 2. eşinden olan oğlu Roger Borsa, Pulya dukasıdır.

II. Bohémond (4), Kudüs kralı(1100-1118) I. Baudouin'in (1058-1118 = 60), 7 yıllık niyâbeti (1119-1126) ile saltanatına başladı. 4 yıl tek başına tahtta kaldı. Fakat Türkler'le muhârebede maktûl düştü. 1126'da Kudüs prensesi Alix(Alice) ile evlendi. Bu izdivaçtan doğan Constance (5), babasının yerine 3 yaşında Antakya hükümran prensesi îlân edildi. Şu kişiler, Antakya prensliği nâibi oldular: Kudüs kralları II. Baudouin (nâib 1131), Foulque (1131-1136 = 5), III. Baudouin (1149-1153 = 4), Raymond de Poitiers (prince consort ve nâib 1136 - 1149 = 13), Renaud de Châtillon (prince consort ve nâib 1153-1160 = 7). Böylece Constance'ın 33 yıllık prensesliğinin 29 yılının niyâbet altında geçtiği anlaşılır ki, nâiblerin son ikisi, kocalarıdır: =1. Raymond de Poitiers (izd. 1136, Türkler karşısında maktûl 1149, izd.müd.13, Constance'ın yaşı 6-19). =2. Renaud de Châtillon (izd.1153, izd.müd.10, Salâhaddîn Eyyûbî karşısında maktûl 1187; Haleb'de Nûreddîn Zengîn'in esîri 1160-1177=17 yıl). Raymond de Poitiers, Akitanya dukası (duc d'Aquitaine) IX. Guillaume'un küçük oğludur. Ağabeyi olan dukanın kızı Aliénor, VII. Louis ile evlenerek Fransa kraliçesi olmuştur.

III. Bohémond(6), Constance ile Raymond'un (Raymond I) oğludur. Onunla Antakya prensliğinde yeni bir hânedân, Fransız Akitanya veyâ Poitiers hânedânı başlar ve 1268'e kadar 105 yıl devâm eder. 1162 ve 1164'de iki def'a Türkler'e esir düşmüş, 1165'te Bizans'a gidip metbuu imparatorla görüşmüştür. Renaud de Châtillon'un yânî üvey babasının ilk izdivâcından olan kızı Orgueilleuse'le (Hârim'li Orgillosa), sn. Sibylle'le evlenmiştir. 2 oğlu: büyüğü Trablus Kontu (aş.bk) IV. Raymond ve bunun oğlu 8. Antakya prensi Raymond-Roupên'dir. Küçük oğlu IV. Bohémond(7), kendisine halef olmuştur. =1. Plaisance Embriaco de Giblet, =2. Mesisinda (Kıbrıs-Kudüs prs.i Mélisende). İkincisinden Marie adlı kızı vardır. Diğer oğulları, V. Bohémond, Raymond,

Henri (=Kıbrıs prs.i Isabelle, oğulları Hugues II) ve Philippe'dir (Kilikya prince consort'u 1222-1225=3) (=Isabelle, Kilikya Ermenî hükümran kraliçesi 1219-1226 = 7, ilk izdivâcı 1222, izd.müd.3).

Antakya, 1085'de Anadolu Fâtihi Kutalmış oğlu I. Sultân Süleymân-Şâh tarafından, Bizans'tan fethedildi (şehri bir asır kadar önce Bizans, Arablar'dan almıştı). Ancak ertesi yıl Süyelmân-Şâh ölünce şehir Türkiye'den alınarak Büyük Selçuklu imparatorluğuna doğrudan katıldı. Sultân Melik-Şâh, Yağısıyan Bey'i buraya vâlî yaptı. 1. Haçlı seferinde Yağısıyan, hâlâ Antakya beyi idi ve önce Haleb, sn. Şâm Selçuklu sultânına (ki kardeş idiler) tâbî bulunuyordu. Haçlılar şehre yaklaşırken Yağısıyan ve oğlu Şemsü'l-Mülk Beyler'in yakınındaki Haleb Selçuklu sultânı Rıḍvân ile araları çok açıktı. Zîrâ Rıdvân'ın mutbûluğunu reddedip kardeşi Şâm sultânı Dukak'ı metbû tanımışlardı. Dukak ise Antakya'dan uzaktı. Haçlılar yaklaşırken Yağısıyan Bey, Dukak'dan, fakat daha fazla Mûsul'un Selçuklu vâlîsi Kürbuğa Bey'den imdâd istedi. Bu sırada Antakya'nın limanı Süveydiye'yi (Tr. Samandağ), İngiltere veliahdi Edgar Atheling, filosu ile işgâl etmiş, büyük şehrin denizle ilgisini kesmişti. 3 hazîrânda Haçlılar, uzun bir muhâsaradan sonra şehri -iç kalesi hâric- aldılar, Yağısıyan'ı ve istisnâsız çocuk, kadın bütün Müslümanlar'ı katliâm ettiler, yalnız Şemsü'l-Mülk (veyâ Şemsü'd-Devle) Bey kaçabildi. Ḥaleb melîki, Yağısıyan'a diş biliyordu, Yağısıyan'ın onun yerine metbû kabûl ettiği kardeşi Şâm Selçuklu melîki ise, Fâtımî tehdîdi altında idi, Antakya'ya ciddî bir yardım yapamadı, Antakya'ya gelen Mûsul emîri Kürbuğa Bey'i hafifce destekledi ki orduda Artukoğlu Sökmen Bey de vardı. 28 hazîrânda Antakya'yı muhâsara eden Kürbuğa, Haçlılar'ın kaleden hurûcu ile bozulup çekildi ve bunun üzerine kalenin hâlâ iç hisârını savunan Aḥ.b.Merwân da teslîm oldu. 1097 sonbahârında Lâzıkıyye limanı da Bizans'ın eline düştü. Lâzıkıyye 1084'de Bizans'dan Selçuklular'ca fethedilmişti ve Bizans'ın en güneydeki limanı idi.

Tankred de Hauteville'in dîğer oğlu Sicilya kontu Roger I, sonradan Kudüs kralı Baudouin I ile evlenen Adélaïde'in zevcidir. Bu izdivâcdan Sicilya kralı Roger II doğdu, Kastilya prensesi Elvira ve sn. Béatrice de Rethel'le evlendi. İkincisinden doğan Constance, Almanya imparatoru Heinrich VI zevcesi ve imparator Friedrich II annesidir. Elvira'dan doğan Roger (oğlu Sicilya kralı Tankred) ve Sicilya kralı Guillaume I olup sonuncusu Navarra prensesi Margeret'le evlendi; bu izdivâcdan Sicilya kralı Guillaume II doğdu ki, İngiltere prensesi Joanna ile evlenmiştir. Antakya prensi (Lat. princeps) Tankred'in kızkardeşi ile evlenen Richard (Salerno senyörü Guillaume oğlu)'ın çocukları Antakya prensi Roger de Borsa (=Cécile du Bourg) ve Urfa kontu Joscelin I ile evlenen Maria'dır. Apulia dukası Robert Guiscard'ın 2. eşi Sigelgaita'dan olan çocuklarından ehemmiyetlileri şunlardır: 1) Sybille (=Hugue de Roucy, kızları Mabille=Hugue I de Puiset), 2) Emma (="İyikalbli" Odo, oğulları Antakya prensi Tankred=Fransa prensesi Cécile ki dul kalınca Trablus kontu Pons ile evlendi), 3) Apulia dukası Roger Borsa ki Danimarka kraliçesi Adèle de Flandre ile evlendi. Robert Guiscard'ın ilk eşi Alberada'dan Antakya prensi Bohemund I doğdu ve Fransa prensesi Constance ile evlendi. Bu izdivâcdan Jean ve Antakya prensi Bohemund II (=Alice) doğdu. Bu sonuncunun kızı Antakya prensesi Constance, önce Raymond de Poitiers ile, sn. Renaud de Châtillon'la evlendi (Renaud'nun 2. eşi Stéphanie de Milly'dir). 2. izdivâcdan Renaud ve Agnès (=Macaristan kralı Bela III) doğdular. Constance=Raymond de Poitiers izdivâcından Antakya prensi Bohemund III, Philippa (=Onfroi II de Toron), Maria (=İmparator Manuel Komnenos), Baudouin doğdular. Bohemund III, sırasıyle Orgillosa de Harenc, Theodora Komnena ve Sibylle'le evlendi. İlk izdivâcdan Raymond ve Antakya prensi, Trablus kontu Bohemund IV doğdular.

III. Bohémond'un (no.6) ilk izdivâcından olan Raymond, Toron vârisesi Ermenî Alice'le evlendi, oğulları Raymond-Ruben'dir (no.8) = Helvis de Lusignan, kızları Toron vârisesi Marie=Sûr senyörü Philippe de Montford. III. Bohémond'un (no.6) 2. izdivâcından çocukları: Alice (=Cübeyl senyörü Guy I Embriaco) ve Bohémond=Butrûn vârisesi Plivana, bu izd.'dan: Jean ve Guillaume (=Agnès de Sidon), bunun oğlu Butrûn senyörü Jean=Lucia Embriaco, bunun oğlu Guillaume.

IV., V., VI. Bohémont'lar, ayni zamanda Trablus kontlarıdır. V. Bohémont(9), 2 defa evlendi: =1. Lucie(İt.Luciana)(Segni Kontu'nun kızı)(nâibe 1251-1252=1) ve =2. Alice (Kudüs kralı I. Amaury'nin kızı Isabelle'in 3. zevci Henri II de Champagne'den olan kızı). 2. izdivacdan doğan Plaisance, Kıbrıs kralı I. Henri (Kıbrıs kralı I. Hugue'ün oğlu) ile evlendi ve Kıbrıs kralı II. Hugue'ü doğurdu. VI. Bohémont "Güzel" diye anılır (10). Son Antakya prensidir. =Sybille (Kilikya Ermenî prensesi, izd.1254). Sultân Baybars, 19.5.1268'de Antakya'yı aldı ve Antakya'da 170 yıllık Hıristiyan hâkimiyeti sona erdi. VI. Bohémond, ölümüne kadar daha 7 yıl Trablus kontluğunu muhâfaza etti. Çocukları için aşağıda Trablus Kontluğu bahsine bk.

3. Trablus Kontluğu (1102 - 1289 = 187)

1. Raymond I (1102-1105 = 3)
2. Guillaume I (1105-1110 = 5)(1'in amca-zâdesi)
3. Bertrand I (1110-1112 = 2)(1'in gayri meşrû oğlu)
4. Pons I(1112-1137 = 15)(3'ün oğlu)
5. Raymond II (1137-1152 = 15)(4'ün oğlu)
6. Raymond III (1152-1187 = 35)(5'in oğlu)
7. Raymond IV (1187-1189 =2)(6'nın mânevî oğlu)
8. Bohémond I le Borgne (1189-1233 =44)(6'nın kardeşi)
9. Bohémond II (1233-1251 =18)(8'in oğlu)
10. Bohémond III (1251-1275 = 24)(9'un oğlu)
11. Bohémond IV (1275-1287 = 12)(10'un oğlu)
12. Lucie (1287-1288 = 1)(10'un kızı)
13. Philippe (1288-1289 = 1)(12'nin oğlu)

Trablus'un ilk kontu (Comte de Tripoli), en ünlü Fransız hânedânlarından Toulouse kontunun oğludur ve kendisi de IV. Raymond ol. Toulouse kontudur (bk.Fransa: Toulouse). 1038'e doğru doğmuştur. Ayni zamanda Provence markisidir ve Saint-Gilles kontudur. Aragon prensesi Elvira ile evlidir. Bu eşi ve oğulları 1. Haçlı seferinde yanında bulundular. Gayri meşrû oğlu Bertrand ise Fransa'da babasının mülkü başında kaldı. Saint-Gilles hânedânıdır. İlk 6 kont bu hânedândandır (1102-1187 = 85). I. Guillaume (2), Cerdagne kontudur, Avrupa'daki titri ve durumu budur. İlk 2'si kont unvânıyle Antakya'yı yönetmişlerdir, "Antakya kontu" unvânını alan ilk kont, 3.'südür. Kontluk, Kudüs krallığı ile Antakya prensliğinin ortasındadır. Antakya prensliğine tâbî gibidir. Nitekim III. Raymond da (6), Hıttıyn'de Selâhaddîn Eyyûbî'nin karşısında maktûl düşen Haçlılar'ın arasında bulununca, Trablus (Ar.Ṭarâbluṣu'ş-Şâm=Suriye Trablusu, Doğu Trablusu) kontluğuna, daha önce velîahd ve mânevî oğul kabûl ettiği IV. Raymond (7) çıkmıştır ki, Antakya prensi III. Bohémond'un büyük oğlu ve Antakya prensi IV. Bohémond'un ağabeyidir. Bu sûretle Antakya hânedânından 5 kont ve 1 kontes, 101 yıl Trablus'ta hüküm sürdü(1187-1288). 8. kont I. Bohémond, Antakya prensi IV. Bohémond; 9. kont II. Bohémond, Antakya prensi V. Bohémond; 10. kont III. Bohémond, Antakya prensi olarak V. Bohémont'dur. Bu son Bohémond, 1268'de

Antakya'yı kaybettiği için, son 7 yılında yalnız Trablus kontu olarak hüküm sürmüş, Antakya prensi unvânını titulaire ol.taşımıştır. Bu sûretle Antakya prensliği ile Trablus kontluğu, 1189'dan 1268'e kadar 79 yıl, ayni hükümdârın hükümranlığında yaşıyarak fiilen birleşmiştir. VII. Bohémond (11)(1255?-1287=32?)(=Marguerite de Beaumont) da ismen Antakya prensi idi, vârissiz öldü. Kızkardeşi Lucie, bir yıl kadar hükümrân kontes oldu. Onunla Narjot de Toucy'den doğma Philippe (12), genç bir kont iken Trablus, Memlûkler'ce alındı ve devlet sona erdi. Böylece son yılda da Toucy hânedânı hükümrân oldu. 1289-1308'de Isabelle de Lusignan'la Henri'nin kızı Marguerite, Trablus kontesi titrini taşıdı. 1308'de Kıbrıs kralları, bu unvânı da titulaire olarak taşımaya başladılar. VII. Bohémond'un diğer hemşîresi Marie, Nicolaus de St. Omer'le evlendi.

Bertrand (no.3) = Hélène de Bourgogne izdivâcından doğan Pons I (no.4), Tankred'den dul kalan Antakya prensesi ve Fransa prensesi Cécile'le evlendi. Bu izdivâcdan Agnès (=Merkeb senyörü Renaud II de Mazoir) ve Raymond II (no.5)(=Kudüs prensesi Hodierna) doğdular. Sonuncusunun çocukları Mélisende ve Raymond III (no.6) olup bu Galilea prensesi ve Tiberias (Ṭaberiyye) hâkimesi Eschiva de Bures ile evlendi. Prenses Eschiva'nın ilk zevci Gautier Falkenberg de Saint-Omer, Galilea prensi Hugue de Saint-Omer'in torunudur. Bu sonuncu izdivâcdan: 1) Hugue (=Marguerite d'Ibelin), 2) Guillaume (=Marie, Beyrût senyörlerinden, Baudouin d'Ibelin'den dul), 3) Otto (=Euphémie de Sidon), 4) Raoul (=Agnès de Sidon). Pons I, Müslümanlar'a esir ve maktûl oldu. Raymond II, 1137'de İmâdeddîn Zengî'ye esîr düşüp serbest bırakıldı.

4. Urfa Kontluğu (9.3.1098 - 3.11.1146 = 48, 7, 25)

1. Baudouin I (1098-1100=2)(1058-1118 = 68)
2. Baudoin II (1100-1118=18)(1'in amca-zâdesi)
3. Jocelin I (1118-1131=13)(2'nin kuzeni)
4. Jocelin II (1131-1146 =15)(doğ. 1113, ölm. 1153)(3'ün oğlu)

Urfa (Fr.Edesse, eski Fr.Rohas, Ar.Ruhâ) kontluğu, önce Boulogne=Ardenne (1098-1118= 20), sonra Courtenay (1118-1146=?8) hânedânlarında devâm ettirildi. Her ikisi de Fransız'dır. İlk 2 kont, ilk 2 Kudüs kralı olan I. ve II. Baudouin'lerdir. İlki Boulogne kontu II. Eustache'ın (=Ida de Lorraine), ikincisi de Eustache'ın kardeşi Bourg Kontu'nun oğulları, yânî amca-zâdedirler. I. Baudouin de (28.6.1113), II. Baudouin de (1104-8=4 + 1123-4 = 1 = 5) Türkler'e esir düşmüş ve esâret hayâtı geçirmişlerdir. Her ikisi de Kudüs kralı olunca, Urfa kontluğunu terk etmişlerdir. II. Baudouin'in kızkardeşi, Kilikya Ermenî prensi I. Levon (1129-1139 =10, ölm. 1142) ile evlenmiş ve çocukları olmuştur.

I. Baudouin'in kardeşi ve ilk Kudüs kralı (1099-1100=1) Godefroy de Bouillon (1061-1100 = 39)(Basse-Lorraine dukası 1088-1100=12), 2 yıl (1098-1100) ağabeyi için Urfa kontluğu velîahdi olmuştur. I. Baudouin, 3 izdivac yaptı: =1. Godehild (ölm. 1097), =2. Arda (Malatya Ermenî baronunun kızı)(ölm. 1112, izd. 1098, izd. müd. 14, Kudüs kraliçesi 1100-1112 = 12), =3. Adélaïde (Sicilya ana kontesi)(izd.1113, izd.müd.5, Kudüs kraliçesi 1113-1118 = 5). II. Baudouin ise, gene Malatya Ermenî baronunun kızı Morfia ile evlendi (bk.yukarıda Kudüs bahsi).

I. Jocelin, kezâ bir Ermenî prensesi ile evlendi. 9.1122'de Türkler'e esir düştü. Kontlukta Galéran du Puinet (1118-9=1) ve Geoffroi le Moine'in (1123) niyâbetleri vardır. Oğlu II. Jocelin, Béatrice (Béatrix) ile evlendi. Oğulları, Kudüs krallığına kaçıp orada "III. Jocelin" unvânıyle titulaire Urfa kontu oldu. II. Jocelin, 24.12.1144'de Urfa'yı

kaybedince, 1150'ye kadar Urfa kontu unvânıyle Turbescel'de hüküm sürdü, 1150'de oradan da atıldı, Urfa Fâtihi 'İmâdeddîn'in oğlu Nûreddîn Zengî'ye esîr düşüp Haleb kalesine kapatıldı ve 3 yıl sonra öldü. Turbescel, Tell-Bâşir'dir (bugünki Oğuzeli, Gaziantep'in az güney-doğusu).

Jocelin I, Courtenay (Paris'in 100 km kd. güney-batısında, Gatinais yöresinde şato) senyörü Joscelin'le Isabella de Montlhéry'nin oğludur. Isabella, Corbeil kontu Bouchard de Montlhéry ile Adélaïde de Crécy'nin kızıdır. Joscelin'in ağabeyi Miles, babasının yerine Courtenay senyörü oldu. Kardeşi Geoffroi "Charpalu" 1137'de İmâdeddîn Zengi'ye karşı maktûl düştü. Joscelin I, önce Ruben baronu I. Levon'un hemşîresi, sn. Antakya prensi Roger'nin hemşîresi Maria de Salerne'le evlendi. Üçüncü eşi Morphia, Malatya Ermenî baronu Gabriel'in kızıdır. İkinci eşinden doğan Stéphanie, başrâhibe oldu. I. Joscelin'in diğer kızları ise Mélissende, Alice, Hodierne ve en küçükleri Joveta (doğ.1120)'dır. Joscelin I, 1104 Harrân muhârebesinde, sn. 1122-3'de 2 defa Türkler'e esir düşdü, ikincisinde Artukoğlu Belek Bey tar. kapatıldığı Harput kalesinden kaçtı. Jocelin II ilk eşinden doğmakla, ana tarafından Ermenî'dir. Sahyûn senyörü Guillaume'dan(*) dul kalan Béatrice'le evlendi. Kızı Agnès 4 izdivâc yaptı: Maraş senyörü Renaud, Amaury I, Hugue d'Ibelin, Saydâ senyörü Renaud ile II. Joscelin'in oğlu Joscelin III, ismen Urfa kontu olup Agnès de Milly ile evlendi. Kızları Béatrice (Sibylle/Isabella) ve Agnès, Otto von Hinnenberg ve Guillaume de La Mandalée ile evlendiler.

Corbeil kontu Bouchard de Montlhéry = Adélaïde de Crécy izdivâcından, yukarıda anılan Isabella dışında, Mélisende ve Alice adlı 2 kız daha doğdu. Mélisende, Rethel kontu Hugue I du Bourg ile evlendi ki bu izdivacdan Kudüs kralı Baudouin doğlu. Alice (veyâ Adèle) ise Everard du Puiset ile evlendi. Bu evlenmeden Santa Maria Josaphat başrâhibi Gildoin, onun büyüğü Bîrecik senyörü Galeran (Ebü'l-Garîb'in kızı ile evlendi) ve Hugue I du Puiset doğdular. Hugue I, Mabilla de Roucy ile evlendi. Bu izdivâcdan Hugue II du Puiset doğdu ki Patrik Arnoul'ün yeğeni Emma ile evlendi. Emma'nın daha önceki zevci Kaysâriye ve Saydâ senyörü Eustache Garnier den olan 3 çocuğu şunlardır: 1) Agnès (Nâblus senyörü Henri de Milly ile evlendi), 2. Saydâ senyörü Eustache II (oğul Gérard de Sidon, Agnès de Bures'le evlendi ve çocukları Renaud de Sidon ise önce Agnès de Courtenay, sn. Helvis d'Ibelin'le evlendi), 3) Kaysâriye senyörü Gautier I ki Juliane'la evlendi. Bu izdivâcdan Kaysâriye senyörü Hugue de Césarée doğdu ve Isabella de Gothman'la evlendi (Isabella dul kalınca Baudouin d'Ibelin'le evlendi). Hugue de Césarée'nin kızı Juliane, Beyrût senyörü Guy ile evlendi. Hugue'ün oğlu ise Kaysâriye senyörü Gautier II de Césarée'dir.

Joscelin II, Urfa'yı Türkler'e kaptırınca merkez Tell-Bâşir olmak üzere Birecik, Samsât, 'Ayntâb, Dülük, Râvendân ve metbûluk yoluyle Mar'aş-Keysun senyörlüğünü 1150'ye kd. muhâfaza etdi. Mar'aş senyörü Baudouin de Marès 3.11.1146'da Urfa'yı basmak istedi, burada Nûreddîn Zengî tar. öldürüldü.

Urfa Kontluğu'nun en geniş sınırları: Urfa, Malatya, Adıyaman, Maraş, Gaziantep şehirleri yânî bugünki Gaziantep ve Adıyaman illerinin tamâma yakını, Urfa

---

(*) Müslümânlar'a karşı maktûl (1132). Antakya'ya tâbî ilk Sahyûn ve Zerdenâ baronu Robert'in oğlu ki Atabey Tuğtekin tar. öldürüldü. Sahyûn (Fr. Saône) Lâzıkıyye'nin 25 km. kd. doğusunda, Zerdenâ ise Haleb'in 35 km kd. güney-batısındadır. Zerdenâ 4.1135'de 'İmâdeddîn Zengî tar. Haçlılar'dan alındı.

ilinin kuzeyde Siverek dışında güney arazîsî hâricinde kalan kısmı, Malatya ilinin güney yarısı, Maraş ilinin güney-doğusu.

Kudüs krallığının en geniş sınırları: güney-batıdaki Necef Çölü dışında bugünki İsrâil; Lübnân'ın güney yarısı, Ürdün'ün güney-doğusu (Ma'an ve Kerek illeri). Güneyde Akabe Körfezi'nin kuzey ucuna ulaşılıyordu. Krallık; prenslik, kontluk ve senyörlük derecesiyle bölgelere bölünmüş ve her bölge bir soylu âileye verilmişti. Galile ve Taberiyye Prensliği, Taberiyye merkez olmak üzere bu gölün çevresini, bugünki İsrâil'in en kuzey-doğusu ile Suriye'nin en güney-batısını içine alıyordu. Yafa ve Askalon kontluğu, krallığın güney-batısını teşkîl eden Akdeniz sâhilleri idi. Adı geçen limanlar bölgesini ihtivâ ediyordu. Kuzeyde Kaysariyye (Césarée) Kontluğu, Yâfa ile Hayfa arasındaki sâhili içine alıyordu. Fakat her iki kontluk arasında Arsûf Senyörlüğü vardı, bu limanı ihtivâ ediyordu. Krallığın en kuzeyi Beyrut Senyörlüğü, güneyi Saydâ (Sidon) Senyörlüğü, bunun güneyi küçük Toron (Tibnîn) Senyörlüğü, bugünki Lübnân'ın güney yarısını kaplayan üç derebeylikti. Beysân (Bessan) Senyörlüğü, Taberiyye'nin güneyi idi. Kerek (Fr.Crac) ve Şewbak (Fr.Le Crac de Montréal) Senyörlüğü, geniş topraklarda uzanıyor ve bugünki Ürdün'ün güney-batıdaki iki ilinin büyük kısmını ihtivâ ediyordu. Lût Gölü'nün bütün doğu kıyıları ile kuzey-doğusu da bu senyörlüğün sınırları içindeydi. Bugünki Ammân şehri, senyörlüğün en kuzey-doğusunda ve sınırları dâhilindeydi.

Antakya Prensliği'nin en geniş sınırları: Dörtyol ve Payas (Yakacık) dışında bugünki Hatay ili. Kuzeyde sâhil, Payas'ın hemen güneyinden başlıyor ve güneyde Bânyâs limanının az güneyine kadar iniyor, yânî bugünki Suriye'nin Lâzıkıyye ilinin kuzeyde kalan üçte ikisini içine alıyordu ve Lâzıkıyye limanı da prensliğe âiddi. Doğuda sınır, Lâzıkıyye ilinin doğu sınırlarına çok rahat şekilde ulaşıyordu.

Trablus kontluğu'nun en geniş sınırları: kuzeyde Antakya Prensliği ve güneyde Kudüs Krallığı arasında kalıyordu. Bu aradaki Doğu Akdeniz sâhillerini elinde tutuyordu. Güneyde sınır, Beyrût'un az kuzeyinden başlıyor, kuzey Lübnân'ı en doğusu dışında içine alıyor, bugünki Suriye'ye giriyor, Suriye'nin Lâzıkıyye ilinin güneyini ve bu arada Ṭartûs limanını alıyordu. Antakya Prensliği ile sınır, Ṭartûs ile Bânyâs'ın ortasından geçiyor, Bânyâs limanı Antakya prensliğinde kalıyordu. Güneyde kontluk, 3 senyörlük ihtivâ ediyordu (kuzeyden güneye): Néphin (Enfe), Boutron (el-Batrûn) ve Giblet (Cübeyl) senyörlükleri. Bunlar, Trablus ve Beyrut limanları arasında kuzeyden güneye sıralanan iskelelerdir. Beyrût'un kuzeyinde Cünye iskelesi, kontluğun en güney iskelesi idi.

Bu sûretle Haçlı Devletleri, güneyden kuzeye, Kudüs Krallığı, Trablus Kontluğu, Antakya Prensliği, Urfa Kontluğu ve bunun batısında Küçük Ermenistan (Kilikya) Krallığı olarak uzanıyordu. Buna Kıbrıs Krallığı'nı eklemek gerekir. Tabîî bu, geçici zamân için elde tutulan en geniş sınırlardır. Haçlılar önce sâhile doğru sürülmüşler ve doğuda, içeride kalan topraklarını kaybetmişler, Doğu Akdeniz kıyılarında ve iskelelerinde tutunmaya çalışmışlardır.

5. Yâfa Kontluğu (1118? - 1268 = 150?)

1. Hugues I du Puiset (1118? - 1120? = 2?)
2. Hugues II du Puiset (1120?-1135 = 15?)
3. Gautier de Brienne (1221?-1246 = 15?)
4. Jean d'Ibelin (1246?-1266 = 20?)
5. Guy d'Ibelin (1266-1268 = 2)

1118 - 1135 = 17 + 1221 - 1268 = 47 = 64 müddetle devâm eden Yâfa Kontluğu, Kudüs krallığına bağlı idi. Aradaki 86 yılda Yâfa, Kudüs krallığının elinden çıkmıştır. Galeran du Puiset, Bîrecik baronu ve 1,5 yıl Urfa Kontluğu nâibi olup 9.1124'de Belek Bey'e esîr düşüp katledildi.

6. Beyrût Senyörlüğü (1110 - 1291 = 181)

1. Foulque de Guines (1110-1125?=15?)
2. Gautier I Brisebarre (1125-1138?=13?)
3. Guy I Brisebarre (1138-1156 = 18)
4. Gautier II Brisebarre (1156-1164 = 8)
5. Gautier III Brisebarre (1164-1166 = 2)
6. Balian I d'Ibelin (1166- ?)
7. Balian II d'Ibelin (? - 1205?)(6'nın oğlu)
8. Jean I d'Ibelin (1205?-1236 = 31?)(7'nin oğlu)
9. Balian III d'Ibelin (1236-1247 = 9)(8'in oğlu)
10. Jean II d'Ibelin (1247-1264 = 17)(8'in yeğeni)(ölm. 1266)
11. Isabelle d'Ibelin (1264-1277 = 13)
12. Echive d'Ibelin (1277-7.1291 = 14)

Beyrût (Lat. Barut, Yun. Biblos), baronluk derecesinde bir senyörlük olup, senyöre "sire" denmektedir. Kudüs krallığının bir senyörlüğüdür. 1227-9'da Kıbrıs krallığınca işgal edilmiştir. 1205-10 arasında Kudüs kralı, senyörlüğün nâibliğini de yapmıştır. I. Jean'ın (8) oğlu Jean d'Ibelin-Arsuf, Arsûf senyörü (sire), Kudüs krallığı nâibi (1256-8) olmuş, 1268'de ölmüştür. Diğer emsâli gibi Ibelin hânedânı da Fransız'dır. Beyrût, 1291'de Memlûkler'e geçti.

7. Giblet (Cübeyl) Senyörlüğü (1109-1282 = 173)

1. Guglielmo I Embriaco (1109-1118 = 9)
2. Ugo I Embriaco (1118?-1135?=17?)
3. Guglielmo II Embriaco (1135-1157 = 22)
4. Ugo II (1157?-1184 = 27?)
5. Ugo III (1184-1187 =3)
6. Guido I (1187?-1241 = 54?)
7. Enrico (1241?-1262 = 21?)
8. Guido II (1262?-1282 = 20?, katl)

Bu hânedân İtalyan'dır. Cübeyl, 1282'de Memlûkler'e geçti.

Guglielmo (Fr.Guillaume) I Embriaco (no.1), oğlu Ugo(Fr.Hugues) I, bunun oğlu Guglielmo (Guillaume) II, bunun 4 oğlu: 1) Hugues II (no.4), oğlu Hugues III (no.5) = Etienne de Milly, bunun çocukları: Hugues, Plaisance (=Bohémond IV) ve Guido=Alice d'Antioche, bunun oğlu Henri I=Isabelle d'Ibelin, bunların 3 oğulları: Baudouin, Jean ve Guido II=Marguerite de Sidon, bunların oğulları Pierre I=Agnès (Bartholomé kızı, aş.bk.). 2) Raymond, oğlu Kudüs marşal'i Jean=Kaysariye senyörü Gautier III'ün kızı, bunların çocukları: Balian, Jean ve Isabelle=Lothar Filangieri. 3) Guillaume, Bethmezin senyörü = Fadia de Hierges, bu izdivâcdan Bethmezin senyörleri âilesi. 4) Bertrand=Dolcta (Kilikya), oğulları Hugues=Marie Porcelet, bunların oğulları

Bertrand=Béatrice de St.Syméon, bunların çocukları: Bortolemé (=Helvis d'Alexandrette, kızları Agnès=Pierre I, Cübeyl senyörü, yk. bk.), Guillaume, Lucia (=Jean de Botrun), Marie (=Philippe d'Ibelin).

8. Saydâ (Sidon-Sajette) Senyörlüğü (1111 - 1260)

1. Eustache Garnier (Grenier) (1111-1123 = 12)
2. Renaud (1171-1187 = 16)
3. Balian (1229 - 1240 = 11)
4. Julien (1247 - 1260 = 13)

Eustache (1), Kudüs krallığı nâibliği de yaptı. Julien (4), Ermenî prensesi Fémie (Femia) ile evlendi. 1260'da senyörlük, Beyrût senyörlüğüne geçti.

9. Ṭaberiyye (Tibériade) yâhût Galilée Senyörlüğü (1099-1187 = 88)

1. Tancrède (1099-1101 = 2)
2. Hugues de Saint-Omar de Fauquenberge (1101-1106 = 5)
3. Gervais de Bazoches (1106-1108 = 2)
4. Jocelin I de Courtenay (1108?-1119 = 9?)
5. Guillaume de Bures (1119-1141 = 22)
6. Elinand de Tibériade (1141-1148 = 7)
7. Guillaume (1148-1158=10)(6'nın kardeşi)
8. Gautier de Saint-Omer (1158-1171 = 13)
9. Raymond III de Tripoli (1171?-1187 = 16?)

Jocelin (4), Urfa kontu olan zâttır. Guillaume (5), 1124'te kısa müddet Kudüs krallığı nâibi oldu. Raymond III (9), Trablus kontu olan kişidir. Teberiyye senyörleri bâzen "Galile Prensi" gibi daha yüksek bir unvan da taşımışlardır. Hugues de Saint-Omar de Fauqenberge (Hugue Falkenberg Saint-Omer)(no.2) kızı Eschiva, Guillaume de Bures ile (no.5) evlendi (prensin ilk eşi Agnès'dir). Bu izdivâcdan: 1) Guillaume II(no.7), 2) Agnès (=Gérard de Sidon), 3) Elinand de Bures (no.6) (=Ermengarde d'Ibelin).

10. Toron Senyörlüğü (1107 - 1283)

1. Onfroi I (1107-1136 = 29)
2. Onfroi II (1136-1179 = 43)
3. Onfroi III (1179)
4. Onfroi IV (1179-1180 = 1)
5. Philippe de Montford (1240-1270 = 30)
6. Jean de Montford (1270-1283=13)

II. Onfroi, Kudüs krallığı connétable'i (seraskeri, başkumandanı) idi. Philippe de Montford, 1246'dan ît. ayni zamanda Tyr (Sûr) senyörü oldu. Halefi Jean da ayni zamanda Tyr ve Toron senyörüdür. 1180-1240 arasında kimse senyör olmamıştır. Onfroi I oğlu Onfroi II, önce Bânyâs senyörlüğü vârisesi, sonra Antakya prensesi Philippa ile evlendi. Onfroi III, ilkinden olan oğludur; Etienne de Milly ile evlendi. Oğulları Onfroi IV, Kudüs prensesi Isabella ile evlendi. Onfroi III kızı Isabella ise Ermenî prensi Ruben

III eşi oldu. Onfroi III eşi Etienne, dul kalınca önce Miles de Plancy, sn. Renaud de Châtillon'la evlendi. Etienne'in hemşîresi Hélène, Beyrût senyörü Gautier III eşidir. Bu kızkardeşler, Nâblus senyörü Philippe de Milly ile Isabella du Puy (Ürdün senyörü Maurice kızı)'nin kızlarıdır.

11. Montréal veyâ Outre-Jourdain (Ar.Mâwerây Ürdünn) Senyörlüğü (1118 - 1187 = 68)

1. Romain du Puy(1118-1133 = 15)
2. Payan (Pagon) de Milly (1133-1148 = 15) (1 oğlu)
3. Philippe de Naplouse (1148?1168 = 20?)
4. Onfroi III de Toron (1168-1173 = 5)
5. Miles (Maurice) de Plancy (1173-1174 = 1)(1 torunu)
6. Renaud de Châtillon (1177-1187 = 10)(doğm. 1163)

12. Césarée (Ar.Kayṣariyye) Senyörlüğü (1101-1264)

1. Eustache Garnier (1101-1123 = 22)
2. Gautier I (1123?-1149 = 26?)
3. Hugues (1149?-1168 = 19?)
4. Guy (1168?-1176 = 8?)
5. Gautier II (1176?-1191 = 15?)
6. Aymer de Lairon (1191?-1213 = 22?)
7. Gautier III (1213 - 1229 = 16?)
8. Jean (1229-1241 = 12)
9. Jean Aleman (1241? - 1264 = 23?)

13. Rama (Rames)(Ar.Remle) ve Ibelin (Yalona) Senyörlükleri (1110 - 1186 = 76)

1. Baudouin I (1110-1120 = 10)
2. Hugues (1120?-1129 = 9?)
3. Baudouin II (1129?-1138 = 9?)
4. Rénier (1138?-1147?=8?)
5. Balian I d'Ibelin (1147?-1150 = 3?)
6. Hugues d'Ibelin (1150?-1169 = 19?)
7. Baudouin d'Ibelin (1169?-1186 = 17?)

I. Balian, Fransa'da Chartres vikontudur. Rénier'nin (4) dâmâdı ve hâlefi oldu. Oğlu Balian II (öl. 1195), 1175'te Kudüs ana kraliçesi Maria Komnena ile evlendi (kraliçenin 2. izdivâcı).

Nûblus senyörü Guy de Milly=Etiennette evlenmesinden Nâblus senyörü Philippe de Milly (=Isabella du Puy, çocukları için yukarıda Toron senyörlerine bk.), Guy ve Henri doğdular. Henri=Agnès Garnier izdivâcından Helvis (=Adam de Beysan, kızları Richelda=Remle senyörü Baudouin), Agnès(=Joscelin III, Urfa kontu) ve Etiennette adlı 3 kız oldu. Sonuncusu önce Butrun senyörü Guillaume Dorel'le, sn.Cübeyl senyörü Hugue II Embriaco ile evlendi, ilkinden doğan Lucia, Butrûn'u tevârüs etti ve Cenevizli tâcir Plivano ile evlendi.

Etienette, Nâblus senyörü Guy de Milly'den dul kalınca, Remle senyörü Baudouin'le evlendi ve kızları Helvis, Remle'yi tevârüs etdi. Önce Ibelin senyörü Balian'la, sn. Manessé de Hierges'le evlendi. Balian'la izdivâcından: 1) Remle senyörü Hugue (=Agnès de Courtenay), 2) Ermengarde (=Galile senyörü Elinand), 3) Balian (=Maria Komnen, dul Nâblus hâkimesi), 4) Remle senyörü Baudouin ki önce Richelda de Milly (yk.bk.) ile, sn.Isabella de Gothman'la, nihâyet Beyrût senyörlerinin kızı Maria ile evlendi. Richelda ile izdivâcından: 1) Thomas, 2) Eschive (=Amaury II de Lusignan, Kıbrıs ve Kudüs kralı), 3) Etiennette (=Amaury, Nâblus vikontu).- Baliand d'Ibelin = Maria Komnene izdivâcından: 1) Beyrût senyörü Jean, 2) Philippe, 3) Helvis (=Saydâ senyörü Renaud), 4) Margaret (Marguerite) ki önce Taberiyye senyörü Hugue ile, sonra Kaysâriyye senyörü Gautier III ile evlendi.

Baliand d'Ibelin'in Maria Komnene ile yaptığı izdivâctan: Jean I d'Ibelin, Beyrût senyörü = Melisende (Arsûf vârisesi). Bu izd.'dan: Balian (Beyrût senyörü, Kudüs krallarının sonuna bk.); Hugue; Baudouin (Kıbrıs seneşali)(=Alice, Beysân âilesinden), bu izd.'dan: Jean; Hugue (=Alice du Tor); Balian (=Marguerite, Trablus vikontunun kızı); Guy (=Marie, Ermenî prensesi, çocukları Isabella (=Hethum) ve Thoros=Sibylle de la Roche); Philippe (Kıbrıs konetabli)(=Simone de Tibćrias), bu izd.'dan: Balian (=Alice, Kıbrıs prensesi) ve Marie (=Guy d'Ibelin, Yafa kontu).

Jean I d'Ibelin'in dîğer oğlu: Jean II, Arsûf senyörü = Alice (Hayfa), bu izdivâcdan: Balian (Kudüs bailli'si) =1. Plaisance d'Antioche, =2. Lucia de Gauvin, ilk izd.'dan: Jean III, Arsûf senyörü = Isabella d'Ibelin; Nicola=Thibaut (Beysân âilesinden) ve Joanna=Baudouin de Stamboli.- Jean I d'Ibelin'in dîğer bir oğlu: Kıbrıs konetabli (scraskeri) Guy d'Ibelin=Philippa Barlais, bu izd.'dan: Alice (=Eude de Dampierre); Isabella (=Hugue I, Kudüs ve Kıbrıs kralı); Baudouin (Kıbrıs konetabli); Balian (Kıbrıs seneşali)=Alice de Lampron, oğulları gene Kıbrıs seneşali Guy, bunun kızları Isabella (=Jean III, Arsûf senyörü) ve Alice (=Hugue II, Kudüs ve Kıbrıs kralı); Philippe, Kudüs bailli'si (=1. Marie Galeran, =2. Marie Embriaco), ilk izd.'dan: Guy, Balian ve Isabella (=Ferdinand, Mora prensi).

Baliand d'Ibelin'in Maria Komnene'den olan dîğer oğlu: Philippe, Kıbrıs bailli'si=Alice de Montbéliard, oğulları Jean, Yafa kontu=Marie (Ermenî prensesi), bunların oğulları Guy, Yafa kontu=Marie d'Ibelin (Konetabl Philippe'in kızı), bunların kızları Isabella = Smpat I (Kilikya)

Baliand d'Ibelin = Maria Komnene'nin kızları: Helvis =1. Renaud Garnier, Sayda senyörü, =2. Guy de Montfort, 2. izd.'dan Philippe de Montford (Sûr senyörü), 1. izd.'dan: Balian I, Sayda = Sidon senyörü = Marguerite de Brienne, bu izd.'dan: Agnès (Guillaume de Botrun) ve Julien, Sayda senyörü = Euphemie (Kilikya), bu izd.'dan: Balian II, Sayda senyörü ve Matgucrite = Guy II, Cübeyl senyrü.- Yukarıda adı geçen Philippe de Montfod =1. Eleanore d'Auxerre, =2. Marie (Toron vârisesi, Kilikya), son izd.'dan: Jean (Sûr ve Toron senyörü=Marguerite de Lusignan-d'Antioche) ve Onfroi (=Eschiva d'Ibelin, Beyrût vârisesi), bunların oğulları Ruben.

Baliand d'Ibelin = Maria Komnene'nin dîğer kızları: Marguerite =1. Hugue, Taberiyye senyörü ve =2. Gautier III, Kaysariyye senyörü, son izd.'dan: Jean (=Alice de Montaigu), bunun kızı Marguerite (Kaysariyyc vârisesi) = Johann der Deutsche, bunların oğlu Nicolaus = Isabelle d'Ibelin (Beyrût vârisesi).

III

KIBRIS KRALLIĞI
(1192 - 1489)

Kıbrıs Latin Kralları (1192 - 1489 = 297)

1. Guy (1192-1194=2)(+Kudüs kralı 1186-1192 = 6)(1140-1194 = 54)
2. Amaury (1194-1205=11)(1'in kardeşi)(+Kudüs kralı 1197-1205 = 8) (1144-1205=63)
3. Hugues I (1205-1218=13)(2'nin oğlu)(1195-1218=23)
4. Henri I le Gros (=Şişman)(1218-1253 = 35)(3'ün oğlu)(1217 - 1253 = 36)
5. Hugues II (1253 - 1267 = 14) (4'ün oğlu)(1252 - 1267 = 15) (Kudüs kr. 1253-1267=14)
6. Hugues III(1267-1284=17)(4'ün hemşîre-zâdesi)(Kudüs kr. 1267-1284 = 17)
7. Jean I (1284-1285=1) (6'nın oğlu)(Kudüs kr. 1284-1285 = 1)
8. Henri II (1285-1324 = 39)(6'nın oğlu)(Kudüs kr. 1285-1291 = 6)
9. Hugues IV (1324-1359 = 35) (7'nin oğlu)
10. Pierre I (1359-1369 = 10, katl)(9'un oğlu)
11. Pierre II (1369-1382 = 13)(10'un oğlu)(1358-1382 = 24)
12. Jacques I (1382-1398 = 16)(9'un oğlu)

13. Janus I (1398-1432 = 34)(12'nin oğlu)
14. Jean II (1432-1458 = 26)(13'ün oğlu)
15. Charlotte (1458-1460 = 2)(14'ün kızı)(1442 - 1487 = 45)
16. Jacques II le Bâtard (1460-1473 = 13)(14'ün gayri meşrû oğlu)
17. Jacques III (1473-1474 = 1)(16'nın oğlu)
18. Catherine (1474-14.3.1489 = 15)(16'nın zevcesi ve 17'nin annesi)(ölm.1510)

30.5.1191'de İngiltere kralı Arslan Yürekli Richard, adayı Bizans'tan aldı, adanın vâlîsi Prens İsaakios Komnenos'u Istanbul'a yolladı ve adanın yönetimini Guy de Lusignan'a verdi. Lusignan Hânedânı, 5 kralla 75 yıl Kıbrıs'a hâkim oldu (1192-1267). Ancak 1197'de kral(Kıbrıs kralı=Roi de Chypre) unvânını kullanmaya başladılar, ondan önce, Kudüs kralı ve "Kıbrıs'ta kral" unvanlarını kullanıyorlardı. Lusignan'lar Fransız ve Katolik'tir. Bu sûretle adada 4 asır sürecek Katolik hâkimiyeti başladı ve Ortodoks olan ve Rumca konuşan yerliler büyük baskı gördü. 1489'a kadar resmî dil Latince, fakat saray ve ordu dili Fransızca, bu târihten sonra İtalyanca oldu.

1373-44'te Kıbrıs krallığı, Ceneviz Cumhûriyeti himâyesine girdi. 19.2.1383-6.1.1464 arasında 91 yıl kadar Mağusa limanı, Ceneviz'e âid oldu ve krallığın arâzîsi dışında kaldı. 63 yıl krallık (1426-1489), Mısır Memlûk sultânlığına tâbî oldu. Kıbrıs krallığı velîahdleri, "Trablus Kontu" unvânını taşımışlardır. Zamanla Kıbrıs kralı, Kudüs kralı, Antakya prensi, Trablus kontu, Ermenistan (yânî Kilikya) kralı gibi unvanları titulaire olarak kullanmaya başladı. Bütün bu Haçlı devletleri birer ikişer Memlûkler tarafından Memlûk Türk imparatorluğuna katılınca, unvanlarını da Kıbrıs kralı toparladı. Kıbrıs, zaman zaman Antalya'ya ve çevre limanlara çıkartma da yaptı ve bir müddet elinde tuttu. Anılan Haçlı devletlerinin, Kıbrıs'ın doğusunda oldukları hatırlanmalıdır.

Guy de Lusignan (no.1), 1187'de Hittiyn'de Salâhaddîn Eyyûbî'ye esir düştü ve ertesi yıl salıverildi. =Sibylle (Kudüs kraliçesi 1186-1187 = 1, Kudüs vel.prensesi 1174-1178=8, Monferrat markizi)(2.izd.1180, izd. müd. 7, yş. 17-24) (1163-1190 = 27).

Amaury de Lusignan (2), onun 4 yaş kç. kardeşidir. Kıbrıs vel.i 1192-4 = 2, Kudüs vel.i 1186 - 7 =1. Echive d'Ibelin, =2. Isabelle (1169-1206 = 37, 3. izd. 1197, izd. müd. 9, yş. 28-37)(Kudüs kraliçesi 1192 + 1192-1197 = 5 + 1197-1205 = 8 = 13). Kızlarından Sbylle, Büyük II. Levon (Ermenistan prensi, sn. kralı 1187-1219 = 32, 2. izd. 1210) ile, diğeri de Montbéliard baronu Gauthier(nâib 1205-1210=5) ile evlendi.

I. Hugues (3), Amaury de Lusignan'ın ilk evliliğindendir (vel.1194-1205=11, niyâbet altında kral 1205-1210=5) = Alice (Alix)(Kudüs prensesi)(izd.1216, Kıbrıs nâibesi 1218'den ît.). Oğulları I. Henri (4)(vel. 1217-1218 = 1), 1 yaşında tahta çıktı, annesi dışında şu nâibler Kıbrıs'ı yönetti: Philippe d'Ibelin (1218-1227=9), Jean d'Ibelin (1227-1229=2 + 1229-1232 = 3 = 5), Almanya imp.u II. Friedrich (1229). II. Hugues (5) (vel.1252-1253 = 1), kezâ 1 yaşında tahta çıktı, teyzesi Plaisance, 8 yıllık nâibesi oldu (1253 - 1261). Bu Plaisance, I. Henri'nin kızkardeşi Isabelle ile Antakya prensi IV. Bohémond'un kızıdır. III. Hugues (6), Prs. Plaisance'ın kardeşidir. Onunla Antakya Hânedânı, Kıbrıs tahtına çıktı (1267-1474 = 207, 11 kral ve 1 kraliçe).

III. Hugues'ü (vel.1253-1267 = 14) 2 oğlu tâkıyb etti: I. Jean (7)(vel.1 267-1284 = 17) ve ertesi yıl II. Henri (8)(vel.1284-1285 = 1)(Tyr=Sûr prensi Amaury de Lusignan'ın 4 yıllık diktatörlüğü 1306-1310) = Constance (Aragon-Sicilya). Sûr'un titulaire prensi olan Amaury, bu iki kardeşin kardeşidir ve 131[illegible]'da emeli olan tahta

çıkamadan katledildi. Ermenistan prensesi Isabelle (Erm.Zabel) ile evlendi. III. Hugues'ün kızları: Marguerite (=Thomas III, Ermenistan kralı 1293-1299=6, bk. Kilikya) ve Isabelle (=Ochia I, Ermenistan kralı 1308-1320=12, 1. izd.ı, bk.Kilikya).

Diktatör-prens Amaury'nin çocukları: Guy(Kilikya Ermenistan kralı 1341-1344=3, katl), Jean (Kilikya Ermenistan kraliyet nâibi 1341-1342 = 1) ve Agnès (=Levon IV, Kilikya Ermenistan kralı 1301-1307 = 6). Nâib-Prens Jean'ın oğlu: VI. Levon, son Kilikya Ermenî kralıdır (1373-1375 = 2)(Kaahire'de esir 1375-1382 = 7) (ölm. Paris 1393).

I. Jean'ın (7) oğlu olan IV. Hugues'ün (9) 3 oğlu vardır: I. Pierre (10), I. Jacques (12)(vel.1369-1382=13) ve Jean (katli 1374, titulaire Antakya prensi ve yeğeni II. Pierre'in nâibi 1369-1372 = 3). I. Pierre (vel. 1324-1359 = 35) = Eléonore (Aragon) (nâibe 1369'dan ît.)(=Jean de Morf, titulaire Urfa kontu, dul kraliçe Eléonore'un 1369'dan ît. âşıkı). I. Pierre'in 3 resmî metresi: Jeanne Lalomon, dame de Choulou ve Echire de Scandélion. I. Pierre'in oğlu II. Pierre (11)(vel.1359-1369=10) 11 yaşında babasına halef oldu (ilk 3 yılda amcası Jean, nâiblik yaptı) = Valentine (Valenza Visconti)(izd. 1376, izd.müd.6)(1382'den sonra dul kraliçenin âşıkı: Perrot de Montolif).

Janus (13), I. Jacques'ın oğludur ve babasına helef oldu(vel.1382-1398 = 16) (7.7.1426'da Kıbrıs'a Limasol'a çıkartma yapan Memlûkler'e esîr olup geçici ol. Kaahire'ye götürüldü ve Memlûkler'e tâbî oldu). İlk izdivâcı Helvis Visconti iledir. Kızı Anne, Sovoie kontu (1451-1465 = 14) I. Louis ile evlendi (aş.bk.). Oğlu II. Jean(*) (14) = Hélène (Helena Palcologina, Mora despotu II. Theodoros Paleologos'un kızı) (izd.1441). Bu izdivactan: Charlotte (15)(vel.prs. 1442-1458 = 16) 16 yaşında babasının yerine hükümran Kıbrıs kraliçesi oldu. Ertesi yıl (1459), Genève (Cenevre) kontu Louis de Savoie ile (ölm.1482) evlendi ki, halası Anne'ın oğludur (yş.17, izd.müd.23). Bu Louis, Kıbrıs kralı unvânı da aldı. Annesi Kıbrıs prensesi olduğu için, karısını tahttan indirip kendisi kral olmak istedi. Fakat buna izin verilmedi. II. Jean'ın (14) Patraslı Mariette adlı metresinden olma oğlu II. Jacques (16), Nikosia (Lefkoşe) başpiskoposu (1456-1460 = 4) iken râhib hüviyyetinden çıkarılıp tahta oturtuldu. 1 yıl Kaahire'de esir kalmıştır(1459-60). Ölümünden 1 yıl önce, 1472'de Venedikli Catherine (Katerina) Cornaro ile evlendi. II. Jacques ölünce, henüz doğan oğlu III. Jacques (17) tahta geçirildiyse de ertesi yıl 1 yaşında öldü. Bu müddet içinde annesi nâibelik yaptı. Nihâyet Catherine (18), hükümran kraliçe olarak tahta çıktı ve krallığın son 15 yılı Venedikli İtalyan olan Cornaro âilesinden bu kraliçenin hükümünde geçti. Venedik'in nüfûzu gittikçe arttı. 1489'da kraliçe, tahtını bırakıp Venedik'e gitti ve 21 yıl sonra orada öldü. Kıbrıs, Venedik Cumhûriyeti'nin bir eyâleti oldu (14.3.1489) ve 1571 Osmanlı Türk fethine kadar Venedik sömürgesi hâlinde yaşadı.

(*) Metbuu Sultân Barsbay'ın cülûs töreni için Kaahire'ye gitti.

IV

EGE ve YUNANİSTAN'da HAÇLI DEVLETLERİ

1. Rodos (1308 - 1522 = 214)

Haçlılar, Filistin'de 3 askerî tarîkat kurdular: Hôpital veyâ Saint-Jean(Hazret-i Yahyâ) tarikati ki mensublarına Hospitalier denir; Templc ki mensublarına Templier denir; Ordre Teutonique. İlk ikisi Fransız tarîkatleri, sonuncusu Alman ve tabîatiyle üçü de Katolik'tir. Çeşitli milletlerin soyluları bu tarîkatlerde şövalye olurlar ve Latince konuşurlardı. Fakat ilk ikisinde gündelik konuşma dili Fransızca, sonuncusunda Almanca idi. Tarîkat, müstakil devlet statüsünü hâizdi. Grand maître=üstâd-ı âzam denen tarîkatin şövalyeler arasından seçimle gelen başkanları, devlet başkanı protokolünde idiler. Yalnız Papa'yı metbû tanırlardı.

Filistin'de Templc tarîkati 1118'den 1291'e kadar 173 yıl müddetle 21 üstâd-ı âzamla devâm etti. Teuton tarîkatı 1198'den 1296'ya kadar 98 yıl müddetle 13 üstâd-ı âzamla devâm etti. Hôpital veyâ Saint-Jean tarîkati ise 1100'den 1293'e kadar 193 yıl boyunca 21 şövalyeyi kendine hayat boyu üstâd-ı âzam seçti ki, mevzuumuz bu tarîkattir. Bu tarîkatin üstâd-ı âzamları ve başkanlık müddetleri:

Gérard le Bienheureux(1100-1120 = 20), Raymond du Puy (1120-1158 = 38), Auger de Balben (1158-1162 = 4), Gilbert d'Assailly (1162-1170=8), Caste de Murols (1170-1172 =2), Jobert (1172-1177=5), Roger des Moulins (1177-1187=10), Borrel

(1187-1188 =1, vekâleten), Armengaud d'Asp (1188-1190 = 2), Garnier de Naplouse (1190-1192 = 2), Geoffroi de Donjon (1192-1203 = 11), Alphonse de Portugal (1203-1207=4), Geoffroi le Rat (1207), Garin de Montaigu (1207-1227 = 20), Bertrand de Thessy (1227-1230 = 3), Guérin (1230-1236=6), Bertrand de Comps (1236-1239 = 3) Pierre de Vielille-Bride (1239-1241=2), Guillaume de Châteauneuf (1241-1258 = 17), Hugues Revel (1258-1277=19), Nicolas Lorgne (1277-1283=6), Jean de Villiers (1283-1293 = 10), Eudes des Pins (1293-1296=3), Guillaume de Villaret (1296-1304=8), Foulques de Villaret (1304-1319 = 15).

Sain-Jean Şövalyeleri, 1100'de Akkâ merkez olmak üzere tarîkatlerini kurdular. Tarîkatin gaayesi, Hıristiyan olmayanlarla (yânî Müslümanlar'la) savaşmaktı. Başka gayesi yoktu. 1291'de Akkâ düşünce, yersiz yurdsuz kaldılar. 15.8.1308'e kadar şurada burada gezdiler. Bu târihte Rodos'u zabtettiler. Üstâd-ı Âzam Foulques de Villaret, bu işi başardıktan sonra ferâgat etti ve 1327'de öldü. Rodos devleti, bu adadan başka kuzey-batıya doğru uzanan ve Sisam'ın güney sularına kadar devâm eden adacıkları da içine alıyordu (kuzeyden güneye Patmos, Kalymnos, Kos = İstanköy, Nsyros, Tilos vs.). Ayrıca Anadolu'da Bodrum (Halikarnassos) kalesi ve Bodrum'un üzerinde bulunduğu yarımadaya da hâkimdiler. Bodrum'u bir ara Osmanlılar aldılarsa da gene Şövalyeler'e geçti. Tarîkatin Rodos devleti, 15.8.1308 - 22.12.1522 arasında 214 yıl, 4 ay, 8 gün sürdü. Kaanûnî'nin Rodos'u (küçük adalar ve Bodrum'la berâber) fethiyle sona erdi. Bodrum, Anadolu'da Türkler'in eline geçen en son mahaldir (Kaanûnî'nin 2. sefer-i hümâyûnu). Fâtih'in Rodos'a karşı kapdân-ı deryânın kumandasında yaptığı 3 çıkartma da netîce vermemişti. Rodos, dünyânın en müstahkem kalesi hâline getirilmişti. Şövalyeler ayrıca 1374-1402 arasında 28 yıl da İzmir'in "Gâvur İzmir" denen kaleli kesimine hâkim oldular. Timur bu kaleyi alıp yerle bir etti, Aydınoğlu'na verdi. Osmanlı'dan önce İzmir'in bu kesimi, Şövalyeler'le Aydınoğulları arasında çok büyük savaşlara sahne olmuş, kaleyi geri almak isteyen ünlü amiral Aydınoğlu Gazi Umur Bey, sûrlar altında şehid düşmüştü. Rodos Şövalyeleri, elleri altında dâimâ kudretli bir donanma bulundurmuşlardır. Rodos devlet başkanı olan üstâd-ı âzamlar:

Foulque de Villaret (1308-1317 = 9), Maurice de Pagnac (1317-1319 = 2), Hélion de Villeneuve (1319-1346 = 27), Dieudonné de Gozon (1346-1353 = 7), Pierre de Cornillon (1353-1355 = 2), Roger de Pins (1355-1365 = 10), Raymond Bérenger (1365-1374 = 9), Robert de Juillac (Juilly)(1374-1377 = 3), Johan Ferrandez de Heredia (1377-1396=19), Philibert de Naillac (1396-1421 = 25), Antoine Fluvian de La Rivière (Katalan)(1421-1437=16), Jean de Lastic (1437 - 1454 = 17), Jacques de Milly (1454-1461 = 7), Pierre-Raymond Zacosta (1461-1467 = 6), Jean-Baptiste Orsini (1467-1476 = 9), Pierre d'Aubusson (1476 - 1503 = 29)(Sultân Cem'i esir tutan), Aimery d'Amboise (1503-1512 = 9), Guy de Blachefort (1512-1513 = 1), Fabrice Caretto (1513-1521=8), Philippe Villiers de l'Isle-Adam (1513-1522 = 9).

Sonuncu üstâd-ı âzam 1534'e kadar daha 12 yıl başkanlığını muhâfaza etti. Rodos'tan çıkan Şövalyeler, önce İtalya'da Viterbo'ya, oradan Nice'e gidip sığındılar. 1529'da İmparator Charles-Quint kendilerine Malta adasını verdi. Orasını Avrupa'nın en kuvvetli kalesi olarak tahkîm ettiler. 1798'de Napoléon Bonaparte'ın Malta'yı almasına kadar 264 yıl Malta devletini ellerinde tuttular. Donanmaları ile dâimâ Osmanlı devletiyle savaştılar ve Osmanlı ile hiç sulh yapmadılar. 1798'den bu yana "hükümran tarîkat = Ordre Souverain de Malte" olarak topraksız devlet olma iddiasından ferâgat

etmeyen tarîkat devâm etmektedir. Fakat Müslümanlar'la savaş gaayesi ile mevcûdiyyetini devâm ettirdiği için, fonksiyonunu çoktan tamamlamıştır. Malta'daki devletleri için, AVRUPA kısmına bk.

2. Naksos Dukalığı (1207 - 1566 = 359)

Naksos (Naxos, Tr.Nakşe), Kiklad adalarının en büyüğüdür. Buradaki dukalık, bütün Kiklad adalarını içine alıyordu (Crispo hânedânından dukalar yönetiminde Naxos; sırasıyle Grimani, Schiavi, tekrar Grimani, Quirini âileleri elinde Amorgos; Quirini, sonra Grimani'lerin elinde Astypalaia; Gozzadini'ler elinde Anaphé; Barozzi'ler elinde Théra; Schiavi, sn. Crispi'ler elinde Nios; Corogna'lar elinde Polykandros; Crispi'ler elinde Milos; Crispi'ler elinde Cimolos; Corogna'lar elinde Sikinos; Corogna'lar elinde Siphantos; Sommaripalar elinde Paros; Michieli, sn. Adoldi'ler elinde Sériphos; Crispi'ler elinde Syra; Gozzadoni'ler elinde Thermia; Corogna, Premarini, sn. Sanudi'ler elinde Ceos; Zeno'lar elinde Andros; Ghisi'ler elinde Tinos; Ghisi'ler elinde Mykonos; Crispi'ler elinde Delos). Bu adaların güney-doğusunda Rodos devleti, kuzey-doğusunda Ceneviz elindeki adalar (Sisam, Nikarya, Sakız, Midilli), kuzey-batısında Atina dukalığı (Attika yarımadası) ve Ağrıboz adası uzanıyordu. Karpathos adası, Girit'le berâber, Venedik'e âid bulunuyordu.

Trabzon imparatoru İoannes Komnenos'un kızlarından ve Uzun-Hasan'ın eşi Prenses Despina'nın hemşîrelerinden biri, Nakşa dukası ile evlenip 4 kız doğurdu. Bu kızlardan üçü Cornaro, Friuli, Loredano âilelerine gelin oldular, dîğeri Violante, Caterino Zeno ile evlendi ki Dracone Zeno'nun oğludur ve babası ile uzun müddet Şâm ve Tebrîz'de yaşamış, Uzun-Hasan'ın yeğeni geçinmiş ve onun diplomatik hizmetlerinde bulunmuştur.

Naksos dukalığı, Venedik'e tâbî idi. 2 hânedân da İtalyan ve Venedik'lidir: Sanudo Hânedânı (1207-1383 = 166) ve Crispo Hânedânı (1383-1566 = 183). İlk Sanudo dukası Marco I, Venedik doçu (cumhur başkanı) ünlü Enrico Dandolo'nun yeğenidir. Son 30 yılında Osmanlı nüfûzuna giren dukalık, sonunda Osmanlı imparatorluğuna katıldı. Naksos dukaları:

1. Marco I Sanudo (1207-1227 = 20)
2. Angelo (1227-1262 = 35)(1'in oğlu)
3. Marco II (1262-1303 = 41)(2'nin oğlu)
4. Guglielmo I (1303-1323=20)(3'ün oğlu)
5. Niccolo I (1323-1341 = 18) (4'ün oğlu)
6. Giovanni I (1341-1361 = 20)(4'ün oğlu)
7. Fiorenza (1361-1371=10)(6'nın kızı)
8. Niccolo III (1371-1383 = 12)(7 ile Veronalı Niccolo II Spezzabanda dalle Carceri'nin (izd.1364, katli 1371) oğlu)
9. Francesco I Crispo (1383-1397 = 14)
10. Giacomo I (1397-1418 = 21)(9'un oğlu)
11. Giovanni II (1418-1437 = 19)(9'un oğlu)
12. Giovan-Giacomo II (1437-1447 = 10)(=Genevra Gattilusio, izd. 1444)(11'in oğlu)
13. Guglielmo II (1447-1463 = 16)(12'nin oğlu, nâib Francesco II, 1447-1450, 1463, 12'nin yeğeni).

14. Giacomo III (1463-1480 = 17)(Francesco II'nin oğlu)
15. Giovanni III (1480-1494 = 14, katl)(14'ün oğlu)
16. Francesco III (1494-1518 = 24, fiilen 1500-1511)(=Caterina Loredano, katli 1510)(15'in gayri meşrû oğlu)
17. Giovanni IV (1518-1545 = 27 + 1545 - 1564 = 19 = 46)
18. Francesco IV (1545)
19. Giacomo IV (1564-1566 = 2)
20. Joseph Naşi (1566-1579 = 13)

3. Sakız Senyörlüğü (1288-1566 = 278)

Dördüncü Haçlı Seferi'nde nasıl Venedik, Nakşa dukalığı hâline getirilen Bizans'ın Kiklad adalarına el koymuşsa, Ceneviz Cumhûriyeti de Sakız adasını işgaal etti. Sakız, Istanbul Latin imparatorluğuna bağlandı (9.1204), fakat 1247'de İznik Bizans imparatorluğunca istirdâd edildi. 1303'te Aydın-Menteşe Türk donanması adaya asker çıkardı. Cenevizli I. Benedetto Zaccaria, 1288'den beri Ceneviz'e âid Foça'nın senyörü idi. 1304'te Sakız'ı aldı. Bizans'a tâbî oldu. Yerine oğlu II. Benedetto geçti (1307-1314 = 7). Yeğenleri Martino (1314-1329 = 15) ve III. Benedetto (1329-1346 = 17) kardeşler, tâkıyb etti. 1329'da Martino'nun Bizans'ta habsi üzerine yerine kardeşi geçmişti. 1335'te Foça'yı da Bizans geri aldı ve Sakız senyörlüğünden ayrıldı. 1346'da Sakız'da geçici Venedik işgaali görülür. Sisam, İstanköy ve Nikarya adaları da -bilhassa ilki- çok zaman Sakız senyörlüğüne bağlıdır. 1380'de Aydın-Menteşe Türk donanması adayı tekrar tahrîb eder. 1412'de Osmanlı donanması Sakız'a asker çıkardı ve 1415'te Sakız, Osmanlı'ya tâbî oldu ve bu tâbiiyyet 1566'ya kadar aralıksız 151 yıl sürdü. Sakız'ın Osmanlı'ya ödediği yıllık vergi 4.000 duka altınından (1415), 6.000'e (1418), sonra 10.000'e (1456) çıkarıldı. 1455, 1456, 1479 baharlarında Fâtih, adaya donanma göndererek asker çıkarttı. 2.3.1558'de Ceneviz Cumhûriyeti, Sakız üzerindeki haklarından vaz geçti. Bu sûretle Sakız sâdece Osmanlı tâbiiyyetinde kaldı. 14.4.1566'da Kuzey Afrika'dan dönüşte Kapdân-ı Deryâ Dâmâd Piyâle Paşa, adayı işgaal etti. Ceneviz ticârî meclisinin yönetimine son verdi. Sakız, Cezâir-i Bahr-i Sefîd eyâletine bir bahriyye sancağı olarak ilhâk edildi. 3.12.1912 Yunan işgaaline kadar Osmanlı yönetiminde bir sancak (il) olarak kaldı.

4. Midilli Senyörlüğü (1355 - 1462 = 107)

1. Francesco Gattilusio (1355-1401 = 46)
2. Niccolo I (1401) (1'in kardeşi) (ölm.1409)
3. Jacopo (1401-1427 = 26)(1'in oğlu)
4. Dorino (1427 - 1455 = 28)(3'ün oğlu, katl)
5. Domenico Ciriaco (1455-1458 = 3)
6. Niccolo II (1458-1462 = 4)(3'ün oğlu)

Bizans imparatoru V. İoannes Paleologos, 1355'te kızkardeşi Maria ile evlenen Francesco Gattilusio adlı Ceneviz soylusuna, cihâz olarak Midilli adası ile Enez limanını verdi. Sonra Limni, Bozcaada, İmroz, Taşoz ve Semendirek de bu Ceneviz beyliğine bağlandı. Jacopo (6), ana tarafından Paleologos hânedânındandı. Ünlü târihçi Pr. Dukas, Prens Dorino'nun hizmetinde idi. Fâtih, Istanbul'un fethinden sonra Enez'i Gattilusio'lardan aldı (3. sefer-i hümâyûn, 1453 sonu). 1456 bahârında Limni, İmroz,

Semendirek adaları Osmanlı topraklarına katıldı (1455 bahârında Bozcaada ve Taşoz ilhâk edilmişti). 1455'te II. Niccolo, ağabeyi Dorino'yu öldürtünce, ertesi yıl Fâtih, Midilli'ye müdâhale etti. Bizzât donanma ile sefere çıkarak Midilli'yi fethetti (15. sefer-i hümâyûn, 9.1462). 19 eylûlde Midilli teslîm oldu. II. Niccolo, Istanbul'a sevk edilip boğduruldu. 21.11.1912 Yunan işgaaline kadar Midilli, Osmanlı yönetiminde Cezâiri Bahr-i Sefîd eyâletinin bir bahriye sancağı olarak kaldı.

5. Mora veyâ Ahaya Prensliği (1205 - 1428 = 223)

1. Guillaume I de Champlite le Champenois (1205 - 1209 = 4)
2. Geoffroi I de Villehardouin (1209 - 1229 = 20)
3. Geoffroi II (1229 - 1246 = 17)(2'nin oğlu)
4. Guillaume II (1246 - 1278 = 32)(2'nin oğlu)
5. Isabelle (Isabeau)(1278-1307=29)(4'ün kızı) (1268 - 1311 = 43)
6. Philippe I de Tarente d'Anjou (1307-1313 = 6) (ölm. 1322)
7. Mathilde (1313-1318 = 5) (hal')
8. Jean (1318-1332 = 14)(7'nin oğlu)
9. Catherine de Capet-Valois (1322-1346 = 24)(6'nın zevcesi)
10. Robert II de Tarente (1346 - 1364 = 18)(9'un oğlu)
11. Marie de Capet-Bourbon (1364-1369 = 5)(10'un zevcesi) (ölm. 1387)
12. Philippe III (1369-1373 = 4) (10'un kardeşi)
13. Jeanne (1373-1382 = 9)(Napoli hükümrân kraliçesi)
14. Jacques des Beaux (1382-1383 = 1)(Navar Kumpanyası nâmına)
15. Pierre de Saint-Supéran (1383-1402 = 19) (Navar Kumpanyası adına)
16. Centurione II Zaccaria (1402-1428 = 26)(15'in kayın-birâderi)
17. (Thomas Paleologos, 16'nın dâmâdı)

Mora veyâ Ahaya (Fr.Achaïe) prensliği, 223 yıl müddetle (1205-1428), Latinler'in elinde kaldı. Burası da Dördüncü Haçlı Seferi sonunda Bizans imparatorluğundan koparıldı. Taht şehri 1246'dan ît. Misistra idi. Hükümdarlar "prens" unvânını ancak 1210'dan ît. kullanmışlardır. 1255'te Ağrıboz adası da Venedik'ten alınarak Mora prensliğine katıldı(Ağrıboz, Dördüncü Haçlı Seferi'nde Venedik tar. Bizans'tan alınmıştı). 1267'de Napoli kralı Charles d'Anjou, prensliğin metbuu oldu. Bu metbuluk, 1397'de Yıldırım Bâyezîd'in Mora, Attika ve Atina sefer-i hümâyûnunda Mora'yı da tâbiiyyetine almasına kadar devâm etti.

Böylece bir Ortodoks Yunan ülkesi, 2 asırdan fazla Katolik Latinler'in yönetiminde kaldı. I. Hânedân (Champlitte), yalnız 1 prensle (no.1) temsîl edilir (1205-1209=4) ve Fransız'dır. II. Hânedân (Villehardouin), 4 prensle temsîl edilir (1209-1307 = 98) ve Fransız'dır. III. Hânedân gene Fransız'dır ve Fransız kraliyet hânedânı olan Capet'lerin 3 ayrı dalıdır (Anjou, Valois ve Bourbon). 6 prensle temsîl edilir (1307-1313 = 6 + 1318 - 1373 = 55 = 61). Gene Fransız olan IV. Hânedân 1 prensle temsîl edilir (Hainaut, 1313-1318 = 5).

I. Guillaume'un (no.1) oğulları: Eudes III (ölm. 1250, Baron de la Marche en Bourgogne) ve Guillaume II (vicomte de Dijon ve 1250'den sn. Baron de la Marche).

Ünlü târihçi Geoffroi de Villehardouin, I. Geoffroi'nın (no.2) amcasıdır (1148-1218?=70?). I. Geoffroi ile oğlu II. Guillaume da şâirdir. Geoffroi = Elisabeth de Chappes izdivâcından: Princesse de Villehardouin (=Hugues de Bruyères, Baron de

Kaytain)(bu izdivacdan: Geoffroi de Bruyères = Isabelle de la Marche); Guillaume II (4) (1249'da Kral Saint-Louis ile Mısır seferine katıldı) =2. Carintana delle Carceri, =3. Anne (Epir despotu II. Michel'in kızı, izd. 1259); Geoffroi II (3) = Agnès de Courtenay (bu izdivacdan: Prs.de Villehardouin =Guy I, Atina dukası 1225-1263 = 38, çocukları için bk. aşağıda Atina Dukalığı).- II. Guillaume'un kç. kızı: Marguerite = Bertrand des Beaux (kızları: Isabelle de Sabran = Ferrand (d'Aragon, Mora müddeîsi, katli 1316).- II. Guillaume'un by. kızı ve halefi: Isabeau denen Isabelle (5) =1. Philippe d'Anjou(Napoli kralı Charles d'Anjou'nun oğlu, izd. 1278, ölm. 1285, izd.müd. 7, yş. 10-17), =2. Floret de Hainaut (prince consort 1289-1297 = 8), =3. Philippe de Savoie (prince consort 1301-1307 = 6). Isabeau'nun nâibleri: Charles I d'Anjou, Sicilya kralı (nâib 1278-1285 = 7) ve Charles II d'Anjou, Sicilya kralı (nâib 1285-1289 = 4). Isabeau'nun 2. izdivâcından kızı: Maud (1293-Napoli 1324 = 31). 6. Mora prensi Philippe I de Tarente, Napoli kralı II. Charles d'Anjou'nun oğludur. =Catherine de Capet-Valois (9) (âşıkı: Niccolo Acciaioli, 1310-1365 = 55, 1341'de Kalamata ve 1358'de Korinthos baronu).

Mathilde (7), Atina dukası II. Guy ile nişanlı idi. =1. Louis de Bourgogne (prince consort 1313-1316=3, ölm. 1316), =2. Hugues de la Palisse (izd. 1317, prince consort 1317-1318 = 1). Prs. Mathilde'in oğulları: Robert (Napoli kralı) ve Jean (8) (Gravina kontu).

Catherine'in (9) oğulları: Robert II (10) ve Philippe III (12). Robert II=Marie (11) (ilk kocası: Hugues de Lusignan).

Pierre (15) = Marie (ölm.1404). Bu Prs.Marie'nin kardeşi Centurione (16) adlı sonuncu Mora prensidir. Kızı Catherine'i, 1430'ta Thomas Paleologos'la evlendirdi ve kızına cihâz olarak Mora'nın bir parçasını verdi ve Thomas Paleologos bu parçaya despot oldu (bk.BİZANS). Mora'nın diğer parçası (Fr.Elide), 1421'de Romanie despotu Charles de Tocco'nun eline geçmişti. Bu Tocco, 1427'de yeğeni Madeleine'i (Yun.Theodora), Konstantinos Paleologos'la evlendirdi ve cihâz olarak dâmâdına Mora'nın bu parçasının despotluğunu verdi (bk.BİZANS). Böylece Mora, Venedik'in elindeki 5 liman dışında, tekrar Bizans'a geçmiş oldu.

Prenslik, uzun zaman nâiblerle (Fr.régent) idâre edildi. Bu nâiblerin listesi şudur: Jean de Chaudon (1278), Galeran d'Ivry (1278-1280 = 2), Philippe de Lagonesse, Baron de Rocca di Guglielmo (1280-1282 = 2), Guy de Thémolay, Baron de Khalandritza (1282-1285 = 3), Guillaume de la Roche, Duc d'Athènes 1280-7 (1285-1287 = 2), Nicolas II de Saint-Omer, Baron de Thèbes (1287-1289 = 2), Guy de Charpigny, Baron de Vastitza (1289), Riccardo Orsini, Comte de Céphalonie (1297-1300=3), Nicolas III de Saint-Omer, Baron de Thèbes (1300-1301=1), Tommaso Marzano, Marquis de Sicile (1309), Eustachio Pagano de Nocera (1317-1318=1), Frederico Trogisio (1318-1321 = 3), Ligorio Guindazzo (1321-1322 = 1), Perronet de Villamastray (1322-1323 = 1), Nicolas de Joinville (1323-1325 = 2), Gaudino Romano della Scala (1331), Pietro de San Severo (1333-1336 = 3), Bertrand des Beaux (1336-1338 = 2), Mahiot de Coquerel (1383-1386 = 3). Son zamanlarda Mora'da Fransız asâletinin zayıfladığı ve İtalyan nüfûzunun başladığı bu tablodan anlaşılır.

Mora prensliği, 12 baronluğa bölünmüştü. Başlangıçta bu senyörlükler ve baronlarının adları şu idi: Kalamata'da Geoffroi de Villehardouin, Passava'da Jean de Neully, Patras'ta Guillaume de Alaman, Salandritza'da Robert de Trémoille, Vostitza'da

Hugues de Charpigny, Kalavryta'da Otton de Tornay, Akova'da Gautier de Rosières, Karitera'da Hugues de Brères, Veligosti'de Mathieu de Mons, Geraki'de Guy de Nivelet, Gritzena'da Luc de ?, Nikli'de Guillaume de ?.

6. Atina Dukalığı (1205 - 1458 = 253)

1. Othon de La Roche (1205-1225 =20)(ölm. Fransa 1234)
2. Guy I(1225-1263 = 38) (1'in yeğeni) (dük 1260)
3. Jean I (1263 - 1280 = 17)(2'nin oğlu)
4. Guillaume I (1280-1287=7)(2'nin oğlu)
5. Guy II (1287-1308 = 21)(4'ün oğlu)
6. Gauthier I (1308-1311 = 3)(2'nin hemşîre-zâdesi)
7. Mainfroy d'Aragon-Sicile (1311-1317 = 6)
8. Guillaume II d'Aragon (1317-1338 = 21)
9. Jean II d'Aragon (1338-1348 = 10)(Marquis de Randazzo)
10. Frédéric d'Aragon (1348 - 1355 = 7)(Marquis de Randazzo)
11. Frédéric III d'Aragon (1355-1377 = 22)(Sicilya kralı)
12. Marie d'Aragon (1377-1379 = 2)(11'in kızı)
13. Pierre IV d'Aragon (1379-1387 = 8)(Aragon kralı)
14. Jean I (Atina'da III) d'Aragon (1387 - 1388 = 1)(Aragon kralı)
15. Nerio I (1388-1394 = 6)
16. Antonio I (1394 - 1435 = 41)(1'in gayri meşrû oğlu)
17. Nerio II (1435-1439=4+1441-1451=10=14)(16'nın 2. derecede yeğeni)
18. Antonio II (1439-1441 = 2)(17'nin kardeşi)
19. Francesco (1451-1454 = 5)(17'nin oğlu)
20. Franco (1454 - 1458 = 4)(18'in oğlu) (katli Teb 1460)

Attika yarımadasında Dördüncü Haçlı Seferi sonunda, bu topraklar Bizans'tan alınarak Atina ve Teb senyörlükleri kuruldu (1205). 1280'e kadar senyör (baron) unvânıyle hüküm süren Atina hükümdârı, bu târihte duka unvânını aldı. Devlet 1397'ye kadar Napoli krallığına, 1405-1446 arasında Venedik'e, 1397-1402 + 1446 - 1458'de Osmanlı Türkiyesi'ne tâbî oldu. Yıldırım Bâyezîd'in Mora sefer-i hümâyûnunda Atina'ya da girmesi bu netîceyi sağladı. Sonra İkinci Murâd, 1439-40 ve 1446-7'de iki def'a Mora'ya sefer-i hümâyûn yaptı ve ikincisinde oğlu Sultân Mehmed'i (Fâtih) de yanına aldı. 10.12.1446'da bizzât Korinthos kalesini fethetti. Fâtih, 1458 ve 1460 yazlarında 2 Mora sefer-i hümâyûnu yaptı. 30.8.1458'de Atina'ya girerek dukalığa son verdi.

I. Hânedân, Fransız De La Roche-Brienne hânedânıdır (1205-1311 = 106, 3 baron ve 3 düka). Othon (no.1), Pons de La Roche-sur-l'Ognon en Franche-Comté'nin oğludur. Othon=Isabelle de Roy izdivacından doğan Guy ve Othon, Fransa'da yaşadılar. I. Guy(2), Othon'un kardeşi Pons de Flagey'nin oğludur ve 3 kızkardeşi vardır. Villehardouin'lerden bir prensesle evlendi.- I. Guy'nin kızkardeşleri: Alice (=Jean II d'Ibelin, Beyrût baronu); Catherine (=Charles de Lagorasse); Isabelle (=1. Geffroi de Bruyères, =2. Hugues de Brienne, Lecce kontu, aş.bk.); Bonne (=Nicolas I de Saint-Omer,bk. Teb Baronluğu).

I. Guillaume (4) = Hélène (İrini Angelina-Komnena)(nâibe 1287 - 1294 = 7). I. Guillaume, 2 yıl Mora prensliğinde nâiblik yaptı (1285-7). Tahta çıkmadan Livadia baronu ve Atina velîahdi idi. Oğlu II. Guy (5), 7 yaşında annesinin niyâbetinde tahta oturdu. I. Gauthier (6), Prs. Isabelle (yk.bk.) ile Hugues de Brienne'in oğludur

(kardeşinin adı da Hugues de Brienne'dir). Bu sûretle 3 yıllık saltanatı, Brienne-De La Roche hânedânını teşkîl eder. Oğlu Gontier VI, Lecce kontu ve 3 yıl için Atina velîahdidir, tahta geçemedi. I. Gauthier'nin kızı Isabelle, Argos ve Nauplie baronu III. Gauthier d'Enghien'le evlendi ve çocukları oldu.

15.3.1311 - 2.5.1388 = 77 yıl müddetle devlet, Katalan Şirketi'nin (Compagnie Catalan) eline geçti. Bu şirketin temsilcileri, Katalan Aragon hânedânından 7 prensi dük ve 1 prensesi düşes îlân ettiler. Bunların çoğu Atina'ya bile gelmedi. İsimleri listemizde 7 ilâ 14 numaralardadır ve bunların şecereleri için İSPANYA bahsinin Aragon kısmına bk. Devleti gerçekte chef, recteur, bilhassa vicaire général unvanlarıyle Aragon Şirketi temsilcileri yönetti. Bu sûretle Fransız idâresinden sonra Atina ve çevresi, 77 yıl için Katalan idâresi de gördü (dil Katalanca). Katalan şeflerinin sayısı 20 kadardır, isimleri mazbuttur (liste: K.M. Setton, *Catalan Domination of Athens (1311-1388)*, Camridge/Mass., 1948; V. Grumel, *Traité d'Etudes Byzantines*, Paris 1958, s. 407'de Jean Richard'ın düzelttiği liste; R.Grousset, *L'Empire du Levant*, Paris 1949, 581). Bunlardan Aragon hânedânı prensi olanlar şunlardır: Alfonso Fadrique (1317-1330 = 13), Jaime Fadrique (1356-1359 = 3), Luis Fadrique (1375-1381 = 6).

1388-1458 = 70 yıl müddetle devlete Accaiuoli hânedânından son 6 duka hükmetti. Ailenin kurucusu Niccolo Accaiuoli, Venedik tab'ası, fakat Floransalı bir bankerdir (1310-1465 = 55). 1341'de Mora'da Kalamata ve 1358'de Korinthos senyörlüklerine parasiyle hâkim olarak buraların baronu oldu. Oğulları Angelo (Malta kontu, ölm. 1370) ve Roberto'dur (Korinthos baronu 1365-). İlk duka I. Nerio (15), bu banker Niccolo'nun kardeşinin oğludur. Nerio (İt.Rainerio, Fr. Renier, yeni Fr.Rainier), 1370'de amca oğlu Roberto'nun yerine Korinthos ve Kalamata baronu oldu, bir Yunanlı ile evlendi ve Katalan Kumpanyası yönetimi çökünce Atina'yı eline geçirerek duka unvânını aldı (1388). Bu arada Atina'yı 1395-1402 arasında 7 yıl Venedikliler işgal etmişlerdir (Ağrıboz adası, Venedik sömürgesi idi).

I. Nerio'nun kızları: Bertolemea (=Theodoros Paleologos) ve Francesca(Atina düşesi)(=Carlo Tocco, Kefalonya kontu 1381-1430 = 49, çocukları için aş. bk.). I. Antonio (16), I. Nerio'nun gayri meşrû oğlu ve halefidir. Teb baronu olmuş, ancak 1403'te Atina dukası unvânını alabilmiş, o da bir Yunanlı ile evlenmiştir.- Nerio II (17) = Chiava Giorgio (oğlu için nâibe düşes 1451-1454 = 3)(=2. Bartolomeo Contarini, izd. 1453).

7. Teb Baronluğu (1205 - 1460 = 255)

Teb senyörlüğü, Atina dukalığına bağlı ve tâbîdir. Teb (Fr.Thèbes) Atina'nın kuzey-doğusunda târîhî bir küçük şehirdir. Estives senyörlüğü(baronluğu) de denmiştir. Atina dukaları bâzen bu baronluğu üzerlerine almışlar, bâzan velîahdlerine veyâ hânedândan dîğer bir prense, nâdiren bir başka soyluya vermişlerdir.

1) Guy I de La Roche (1205-1240?), 2. Atina hükümdârıdır. Kızkardeşlerinden Bonne evlenirken, cihâz olarak Estives senyörlüğünün yarısı olan Teb senyörlüğünü kızkardeşinin kocası 2) Bela Saint-Omer'e (1240?-1258 = 18?) verdi ki Nicolas I de Saint Omer'le Macaristan prensesi Marguerite'in oğludur. 3) Nicolas II (Teb baronu ol.I) de Saint-Omer (1258 - 1294 = 36), bu izdivacdan doğdu; Cadmée'de Saint-Omer şatosunu yaptırdı. 4) Othe de Saint-Omer(1294-1299 = 5), 3'ün kardeşidir. 5) Nicolas III (Teb'de II) de Saint-Omer (1299-1311 = 12), 3 ve 4'ün bir kardeşlerinin oğludur. 1311'de Katalanlar, Saint Omer Şatosu'nu aldılar ve Nicolas'yı kovdular. 6) Georges Ghisi

(1327-1341 = 14), Ağrıboz Venedik sömürgesi vâlîsinin oğlu iken, Teb'in yönetimi Katalanlar'ca kendisine verildi (babası Barhélemy II Ghisi); Georges, Aragon prensesi Simone'la evlendiği için bu baronluğu almıştı (oğlu Alfonso Fadrique). 1331'de Şato tahrîb edildi. 1388'e kadar baronluk gene Katalanlar'ın elinde kaldı. 7) Neri I Acciaiuoli (1388-1394 = 6), 8) Antonio I (1394 - 1402 = 8) ve 9) Franco (1456-1460 = 4), son Atina dukalarıdır. Franco'nun katli ile Teb de, doğrudan doğruya Osmanlı idâresine geçti.

8. Salone Baronluğu (1205 - 1311 = 106)

Salone (Fr.La Sole), Amphissa (Vostitza) merkez olmak üzere bir senyörlük oldu. Burası Patras Körfezi'nin kuzey kıyılarının orta kesimidir. Baronlar: 1) Thomas I de Stromoncourt (1205-1212 = 7), 2) Thomas II (1212 - 1258 = 46), 3) Guillaume (1258 - 1294 = 36), 4) Thomas III (1294-1311=17). Baba-oğul olmaları muhtemel bulunan bu baronların târihleri yaklaşıktır, arada başkalarının olması da muhtemeldir. Atina dukalığına tâbî idi. Bu Fransız senyörlüğü, Katalanlar tarafından kaldırıldı.

9. Korinthos Baronluğu (1358 - 1424 = 66)

Mora ve Attika yarımadalarını bağlayan berzah üzerindedir. 1) Niccolo Acciaiuoli (1358-1365 = 7), yukarıda gördüğümüz Atina dukalarının son hânedânının atası olan Floransalı'dır. 2) Angelo (1365-1391 = 26), Niccolo'nun yeğeni, mânevî oğlu ve halefidir. Angelo'nun kardeşi Giaccomo'dur. 3) Nerio (1391-1394 = 3), aslında selefi Angelo, İtalya'da oturduğu için 1371'den beri senyörlüğü fiilen idâre ediyordu. 1375'de Megara'yı da almıştır. 4) Bartholomea (1394 - 1397 = 3), Nerio'nun kızıdır. Mora (Mistra) despotu Theodoros Palcologos'la evlidir. 1397-1404 arasında senyörlük, Rodos Şövalyeleri'nin eline geçti. 5) Theodoros Palcologos (1404-1407 =3), 4'ün zevci olan Bizans prensidir. 6) Theodoros II Palcologos (1407-1421 = 14), 5'in yeğenidir. 7) Antonio Acciaiuoli (1421-1424 = 3), Atina dukasıdır. 1397'de Osmanlılar'ca muhâsara edilen Korinthos, Turhân Paşa'nın akıncıları tarafından yüzlerce def'a geçilip Mora'ya girildiği hâlde kalesini, İkinci Murâd'ın fethine kadar muhâfaza etti.

10. Bodonitza (Thermopyles) Markiliği (1204 - 1414 = 210)

Attika ile Tesalya arasında, Ağrıboz adasının kuzey ucu karşısında, Ağrıboz Boğazı'nın kuzey kıyılarıdır. Burada bir İtalyan (Venedikli) Katolik Latin markiliği (Fr. marquisat) kurulmuştur (markilik, kontluktan büyük, prenslikten küçük Avrupa feodal hükümranlık derecesidir; dukalık, prenslikten büyüktür).

1) Guido Pallavicini (1204-1237 = 33), 2) Uberto (1237-1278 = 41, 1'in oğlu), 3) Isabella (1278-1286 = 8, 1'in kızı), 4) Antonio di Flamenco (1286, 3'ün zevci), 5) Tommaso (1286 - ?, 1'in oğlu veyâ yeğeni), 6) Alberto (?-1311, 5'in oğlu, katl), Venedik'e tâbî ol. hüküm sürdüler. 7) Guglielma Pallavicina (1311-1336 = 25), 6'nın kızıdır. 1311-1327 arasında devletin yarısı ve Ağrıboz adasının altıda biri, Alberto'nun (6) dul eşi Markiz Maria dalle Carceri'ye verildi ve o da Andrea Cornaro (Scarpanto baronu) ile evlendi. 1327'de Markiz Guglielma (veyâ Guglielmina) bütün toprakları birleştirdi. =1. Bartolomeo Zaccaria (Damala baronu)(izd. 1327, ölm. 1334), =2. Niccolo Zorzi (izd. ve talâq 1335). Pallavicini Hânedânı, 1204-1336 = 132 yıl devâm etti. Zorzi Hânedânı (1336-1414 = 78) bunu tâkıyb etti. Bu da İtalyan'dır. Pallavicini Hânedânı, sonradan Almanya imparatorluğu (Habsburglar) hizmetine girmiş ve günümüze kadar devâm etmiştir.

8) Niccolo Zorzi (1336-1357 = 21), 9) Francesco (1357-1388?=31?, 8'in oğlu), 10) Giacomo (1388?-1410=22?), 11) Niccolo II (1410-1414, 10'un kardeşi ve 9'un oğlu). Markilik, 1397'den evvel Osmanlı nüfûzuna girdi. 1410'da Türkler fiilen Bodonitza'yı aldılar. II. Niccolo, Karystos baronu idi, 1411'de Bodonitza'yı Türkler'den geri aldı ise de 1414'te fiilen kaybetti. 1436'ya kd. marki unvânını taşıdı. Oğlu II. Giacomo 1447'de ölümüne kadar ve bunun oğlu Antonio Zorzi 1498'de ölümüne kadar marki unvânını taşıdılar. Karystos baronluğu, Osmanlı'ya tâbî olmak üzere bu marki'lerin elinde 1470'e kadar kaldı. Bu târihte bu senyörlük de doğrudan doğruya Osmanlı toprağına ilhâk edildi.

11. Selânik Latin Krallığı (1204 - 1224 = 20)

İtalyan asıllı Monferrato (Fr.Monferrat) hânedânı, Dördüncü Haçlı Seferi sonunda Selânik'te bir Latin Katolik krallık kurdu. Istanbul Latin impratorluğuna tâbî oldu. 2 kral vardır: 1) Boniface (1204-1207 = 3) ve oğlu 2) Demetrius (1207-1224 = 17). Kral Boniface'ın babası Montferrato markisi Guglielmo III (ölm. 1179), Kudüs hükümrân kraliçesi (1186-1187=1) Sibylle'le evlenmişti (1177, izd. müd.2, yş.14-16, kraliçenin 1. izdivâcı)(Kudüs vel.-prensesi 1174-1178=4). Kral Boniface, 1179-1207 arasında ayni zamanda Monferrato markisi oldu (28 yıl). Kral Boniface'ın kardeşleri: Agnès (=Henri, Istanbul Latin imparatoru); Conrad (Kudüs kralı 1192; 1179-1192 = 13, katl); Baudouin V (Kudüs kralı 1185 - 1186 = 1; 1178-1186 = 8). Kral Boniface, Macaristan prensesi ve Bizans imparatoru İsaakios Komnenos'tan dul kalma Marguerite'le evlendi.

Yerine geçen oğlu Demetrius çocuk olduğu için şu kişiler nâib oldu: Kont Obertodo Biandrato (1207); Berthold von Katzenenbogen (1207-1217 = 10); Guy Pelavicino (1217-1224 = 7). Kral Demetrius, Arta despotu Theodoros tarafından devrildi. Ertesi yıl öldü.

Halefleri, titulaire ol.Selânik kralı unvânını taşımaya devâm ettiler: oğlu Boniface II (Montferrato markisi 1225-1254=29; Guillaume delle Carceri (Venedik'in Ağrıboz vâlîsi)(1254 - 1262'de Selânik kralı unvânını taşıdı) = Hélène; Guillaume V (Montferrato markisi 1254-1284 = 30)(kızı İrini = Irène, Bizans imparatoru Andronikos Palcologos'la evlendi). 1266'da Istanbul Latin imparatoru II. Baudouin, Selânik kralını sâdece unvân ol. Burgonya dukası IV. Hugues'e verdi, o 6 yıl taşıdı (1266-1272). Oğlu Burgonya dukası (1272-1305 = 33) II. Robert ve bunun oğlu Burgonya dukası (1305-1313 = 8) V. Hugues de ayni unvânı taşıdılar. V. Hugues, kardeşi Louis de Bourgogne'a bu unvânı terk etti. Bu kişi, Selânik kralı unvânının yanında 3 yıl (1313-1316) Ahaya (Mora) prensi unvânını da kullandı. 1316'da Burgonya dukası IV. Eudes, her iki unvânını da Philippe d'Anjou-Tarente'a terketti.

12. Kefalonya Kontluğu (1185 - 1483 = 298)

1. Margaritone di Brindisi (İyonya Adaları ve Draç baronu, Malta kotu, Sicilya büyük-amirali: 1185 - 1194 = 9)

2. Matteo (Kefalonya kontu, Zanta ve Ayamavri baronu 1194-1238=44)(1'in kızı ile Prens Riccardo Orsini'nin oğlu)

3. Riccardo (Kefalonya ve Zanta kontu 1238-1278 = 40, Gravina kontu 1284 - 1291 = 7, Korfu vâlîsi 1286 - 1289 = 3, Mora nâibi 1297-1300 = 3) (ölm. 1304)(2'nin oğlu)

4. Giovanni I (Kefalonya ve Zanta kontu 1278-1317 = 39, Ayamavri baronu 1295 - 1317 = 22)(3'ün oğlu)(Epir despotu Nikephoros Angelos-Dukas'ın dâmâdı)

5. Niccolo (Kefalonya kontu 1317-1323 = 6, Epir despotu = prensi 1318-1323 = 5, katl) (4'ün oğlu)

6. Giovanni II (Kefalonya kontu 1323-1324 ve Epir despotu 1323-1335 = 12, katl)(4'ün oğlu) (=Anna Angelina Komnena, nâibe 1335 - 1339 = 4)

7. Nicéphore (Epir ve Tesalya despotu 1335 - 1339 = 4, Kefalonya kontu 1335-1357 = 22)(6'nın oğlu)

8. Lionardo I (6'nın kızı Marguerite ile Guillaume de Tocco'nun oğlu) (Kefalonya ve Zante ve Ithaka kontu 1357 - 1381 = 24, Leucade ve Santa Maura dukası ve Vonizza baronu 1362-1381 = 19)

9. Carlo I (Kefalonya kontu ve Leucada ve Vonitza dukası 1381-1430 =49, Romanie despotu 1417-1430 = 13, Arta ve Yanya (1418) despotu 1417-1430 = 13, Natalico ve Lepanto baronu 1409-1430 = 21, Mora'da Clarentza baronu 1424-1430 =6) (8'in oğlu)

10. Carlo II (Kefalonya kontu, Zanta kontu, Leucade dukası, Arta despotu 1430-9.1448 = 18) (9'un yeğeni)

11. Lionardo II (babası 10'un ayni unvanları ile 1448-1479 = 31) (ölm. 1499)

12. Antonio (Kefalonya ve Zanta kontu 1479-1483 = 4)(11'in kardeşi)

1483'te Kefalonya ve Zanta, Osmanlı'ya geçti. Antonio'nun (12) oğlu Carlo III 15 yıl (1499-1518) ve bunun oğlu Lionardı III 46 yıl (1518-1564), Arta dukası ve Kefalonya kontu unvanlarını ismen taşıyarak Venedik'te yaşadılar.

II. Giovanni'nin (6) kızı Thomaïs, 1349'da Simeon Uroş (Çar III. Stephan Uroş ile Maria Palaiologina'nın oğlu) ile evlendi. Simeon, 7 yıl (1349-1356), kayın-birâderi Nicéphore'dan (7) kalma Epir despotluğunda bulundu. Sonra Nikephoros II Dukas, 3 yıl Epir despotu oldu (1356-1359). Bundan sonra Epir despotluğu, Arnavud prenslerine geçti ki aşağıya bk.

Devletin 3 asır boyunca 3 İtalyan hânedânınca yönetildiği anlaşılır: Brindisi Hânedânı (1185-1194 = 9, 1 kont), Orsini Hânedânı (1194-1358=164, 6 kont) ve Tocco Hânedânı (1358-1483 = 125, 5 kont). Bunlar Katolik olup dil İtalyanca'dır. Hükmettikleri yerlerde ise geçerli mezheb Ortodoks ve geçerli dil Yunanca idi. Devlet önce Napoli krallığına tâbî idi. Sonra zaman zaman -bilhassa Epir için- Bizans'a, çok def'a Venedik Cumhûriyeti'ne, nihâyet Osmanlı Türkiye'si'ne tâbî oldu veyâ bu devletlerin nüfûzuna düştü.

Devletin çekirdeği olan Kefalonya adası, 4'ü büyük 7 İyonya (veyâ Yunan) adasından biridir. Bu adalar İyonya (Yunan) Denizi'nin doğu kıyıları boyunca dizilmişlerdir. En kuzeyde en ehemmiyetlileri olan ve Venedik'e âid bulunan Korfu, Epir kıyılarındadır. Leukas (Santa Maura, Yun.Aya Mavri), Kefalonya ve Zanta (Yun.Zakynthos), ard arda kuzeyden güneye dizilir. Kefalonya, Patras Körfezi ağzına ve Zanta, Mora açıklarına düşer. İthaki adası küçüktür ve Kefalonya'nın kuzey-doğusuna yapışık gibidir. Kefalonya'nın merkezi Argostolion limanı, adanın güney-batısındadır. Korfu'nun güneyinde Paksos ve Antipaksos adacıkları görülür. Lepanto (İt.; Yun. Neopaktos, Tr. İnebahtı), Patras Körfezi ile Korinthos Körfezi'nin birleştiği kesimde, Attika yarımadası güneyinde limandır. Epir, Korfu adası karşısındaki eyâlettir. Kuzey kesimi bugün Arnavudluk'ta, merkez Yanya olmak üzere büyük kısmı Yunanistan'da

kalmıştır. Bir Arnavud ülkesidir. Epir despotluğu, 1370'lerde Osmanlı nüfûzuna ve tâbiiyyetine girerek gittikçe daraltılmış, sonunda tamâmen ilhâk edilmiş, Epir 1912-13 Balkan Harbi'nde Türkiye'den ayrılmıştır (Yanya eyâleti).

Carlo Tocco (Arn. Toci) (no. 9) Yanya despotu olup Atina dukasının dâmâdı idi, kardeşi Lianardo ve bunun oğlu Carlo ölünce Etolya beyi olan Lionardo'dur. Bu Carlo Tocco, 5 gayri meşrû oğul bıraktı ki bunlardan Hercule, Memnon ve Turnus, babalarının ölümünde Akarnanya'yı aralarında paylaştılar ve büyükleri olan Antonius ise babası ölünce Atina ve Teb'i aldı ve Yıldırım Bâyezîd'e, I. Süleymân, Mûsâ ve Mehmed Çelebîler'e ve II. Murâd'a tâbî oldu (bk. Atina dukaları).

Yanya, 9.10.1430'da Osmanlı'ya geçti ve Arta despotu, Osmanlı'ya tâbî oldu. 24.3.1449'da Arta da Osmanlı'ya geçti.

11. Kefalonya kontu Lionardo II, Napoli'de bir kazâ netîcesi öldü. Önce Sırbistan despotu Lazar'ın kızıyla ve 1478'e doğru da Napoli kralı Fernando'nun bir akrabâsı ile evlendi, oğlu Carlo ilk izdivâcındandır (Babinger, *Qarly-eli aus Osmanischen Quellen, Autsätze und Abhandlungen*, I, Münih 1962, 370-7).

Osmanlılar, 10.1430'da Yanya'yı bu âileden aldı ve dîğer mülkleri için âile, Osmanlı'ya harâcgüzâr oldu. 1449'da Arta, 1460'da Ergeri Kasrı, Osmanlı'ya geçti. Âilede kara üzerinde sâdece Vonitza kaldı. Gedik Ahmet Paşa, Vonitza, Santa Maura, Kefalonya ve Zanta'yı fethedince de son iki ada, 1481'de Tocco'lara harâc mukaabili iâde edildi ve sn. Venedik'e geçdi. 1485-1500 arasında Kefalonya, gene 15 yıl için Osmanlı yönetiminde kaldı. 1684'de Aya Mavra adası ile Vonitsa, Venedik'e geçti ve ancak XVIII. asır sonunda Tepedelendi Alî Paşa, Vonitsa'yı geri aldı.

13. Arnavud Prenslikleri (1304 - 1474 = 170)

Arnavudlar, Epir ırklarından biridir. Yunanlılar da aynı gruptandır. Bizans te'sîriyle bir kısmı Ortodoks; Venedik ve Napoli ve kuzeyde Bosna ve Macaristan te'sirleriyle de Katolik olmuşlardır. Bugün Ortodoks, bilhassa Katolik Arnavudlar'ın sayısı çok azalmıştır. XV. asırda Osmanlı Türk te'sîriyle Sünnî-Hanefî Müslüman olmuşlardır. Hristiyanlık'ları zamânında uzun zaman Bizans ve bâzen dîğer Balkan devletlerinin idâresinde yaşamış olan Arnavud kabîileleri, erken zamanlarda topraklarında Katolik Latin İtalyan yönetimi de görmüşlerdir. Bu hususta iki büyük İtalyan devleti, güneyde Napoli krallığı ile kuzeyde Venedik Cumhûriyeti rol oynamıştır. Bu büyük devletler arasında sayıca da fazla olmayan Arnadvudlar, bir krallık kuramamışlardır. Arnavudluk denen ülkenin (ki gerçek sınırları içine bugün Yunanistan ve Yugoslavya'da kalan Epir ile Kosova'yı da almak gerekir) şurasında burasında prenslikler kurmuş ve dâimâ bir büyük devlete tâbî olmuşlardır. Küçük Hristiyan Arnavud beyliklerinin mühimmelerini aşağıda göreceğiz. Daha geniş tefsîlât OSMANLI bahsinde verilecektir.

Epir despotu (prensi) unvânını taşıyan Arnavud beyleri: 1) Pierre Ljoscha Mazarachi (1359-1374 = 15), Bizans prensi II. Nikephoros Dukas'ın yerine Epir despotu olmuş, Çar Simeon Uroş'a tâbî ol. Arta ve Archeloos despotu unvânını taşımıştır. 2) Ghin Mazarachi (1374-1375 = 1), oğludur. 3) Ghin Mpoua Spate (1375-1400 = 25), selefini devirmiş, Arta ve Lepanto despotu unvânını almış, Epir'in bir kısmında Osmanlı tâbii olarak hüküm sürmüştür. 4) Maurice Mpoua Spata Sgouros (1400-1418 = 18), öncekinin kardeşidir. Önce Arta ve Lepanto, 1408'de Arta ve Yanya despotu unvanlarını Osmanlı'ya tâbî ol. kullanmıştır. 3 no.'nın gayri meşrû oğlu Paul Spata,

1400'de Lepanto despotu olmuş, 1407'de bu limanı Venedik'e bırakmıştır. 1418'de Epir despotu unvânı Kefalonya kontu Carlo I Tocco tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bu zât 1413'te de Yanya despotu unvânını almıştı. Bu unvanlar haleflerince de kullanılmışsa da bu târihlerde Epir, Osmanı yönetimindedir. Daha önce Yanya despotu unvânını kullananlar, Thomas II Preljub Komnenos Palaiologos (1366-1384 = 18), Esau de Buondelmonti Acciaiuoli (1384-1408 = 24), sonra yukarıdaki Arnavud prensi Maurice Mpoua Spata'dır.

Arnavud derebeylerinden Blado Blevisti'nin oğlu Casnesio, Arnavudluk kontu (1304-1318 = 14) unvânını Napoli kralından almıştı. Gerçekte Arnavudluk'ta bir kaç kasaba ve kabîleye hükmediyordu. Halefi oğlu olan Guillaume'dur (1318-1328 = 10). Sonraki kont (1328-1338 = 10) Tanussio Thopia, Sevasto Topia'nın oğlu ve Blado Blevisti'nin akrabâsıdır. Bununla Thopia âilesinin Napoli krallığına tâbî dönemi başlamıştır. Charles (İt. Carlo) Thopia, Arnavudluk prensi (1363-1.1388 = 25) unvânını kullanan ilk derebeyidir. Venedik'e tâbî olmuştur. Tirana'nın az kuzeyindeki Kroya (Fr. Croïa, Tr. Akçahisar)'yı merkezi yapmış, burayı Epir despotu Nicéphore II Orsini'yi yenerek almıştır. Draç limanını da elde etmiştir. Ancak Osmanlı nüfûzuna düşmüştür (Vezîr-i âzam Çandarlı Hayreddîn Paşa, 1385'te Elbasan yakınlarında Devul (Voyussa) çayı kıyısında II. Balşa'nın kumandasında Arnavud ordusunu yok ettikten sonra Kroya, hattâ geçici ol. İşkodra'yı almış, bu hâdise ile Arnavudlar arasında ihtidâ başlamıştır). Bk. YUGOSLAVYA.

Georges Thopia (*) (1388-1392 = 4), Charles Thopia'nın (1355?-1388 = 33?) oğludur. Draç'ı Venedikliler'e verdikten az sonra ekim ayında öldü. Kızkardeşi Hélène Thopia, Signa ve Kroya senyörü Konstantin Castriot'la evlendi ki bu kişi, 1392-1402 = 10 yıl müddetle Arnavudluk prensi unvânını taşıdı ve 1402'de Draç'da Venedikliler tarafından îdâm edildi. Aynı unvânı taşıyan (1402-1415 = 13) Andreas Thopia, Charles (İt. Karlo) Thopia'nın kardeşinin torunudur. 1415'te Osmanlılar, bu Arnavud beyliğini ilhâk ettiler. 1443'te Konstantin Castriot'un yeğeni Curce (Gergi) (Fr. Georges) (Arn. Eyerg) Casriot (Kastriota), İskender Bey (Scanderbeg) (**) adıyla ihtidâ etti (1423) ve Osmanlı Sancak beyi (tümgeneral) iken, Arnavudluk'a kaçıp tanassur etti (3.1444) ve kendini Arnavudluk Prensi îlân etti. Bütün Avrupa'nın desteğiyle Türkler'e karşı Kroya'da uzun bir direnişe geçti. Leş'de 17.1.1468'de öldü. Oğlu Yuvan (Fr. Jean) Castriot (1456-1514 = 58), aynı prens unvânını taşıdı (1468-1474 = 6). 1474'te Kroya'yı Venedikliler'e verdi. Şehir 1478'de Osmanlı'ya katıldı. Tafsîlât için OSMANLI bahsine bk.

(*) Topia'lar, Draç-Narda-Akçahisâr-Ohri arasının Katolik beyleridir. İlk bey Tanusio(ölm. 1350?), sn. Andreas (oğlu) (1350?-1355? = 5?), sn. bunun oğlu Georges (ölm. 1392) gelmiştir. Thopia Golem Komnenos (ölm. 1469), Draç, Avlonya vs. dukası olup oğlu Konstantin (1457-Montferrat, 1531 = 74)'dir ve 2 oğul bırakıp İtalya'da yaşayıp ölmüştür.

(**) Doğ. 1403. Aramiti'lerden bir kızla 1440'larda evlendi. Napoli'ye (26.3.1451-1459 + 1466-1468) ve Osmanlı'ya (1459- 1466) tâbî oldu. Kardeşleri: Steniska, Peposky ve kç. kardeşi Konstantin (üçü de 1423'te Müslüman). İskender'in babası Yuvan (Fr. Jean) 1385-1402 ve 1410'da Osm. tâbii oldu. Onun babası Curce, 1389'da Osmanlı'ya karşı Kosova harbine katıldı. Kastriota'lar, Tirana, her iki Debre, Mat, Jean zamânında Mirdita ve Jean'dan sn. Croïa (Akçahisâr)'ya hâkimdiler. İskender'in amca-oğlu Hamza Bey, Osmanlı sancak beyidir.

Bugünki İsrâil

İslâm âlemi içinde ve Asya kıt'asının batısında bugün 2 gayri Müslim devlet mevcuddur ki, biri İsrâil, diğeri Kıbrıs'tır.

İsrâil (İbr. Medînat İsrael), 1918'de Türkiye'den ayrılıp İngiltere sömürgesi olan Filistin'de 14.5.1948'de kurulan demokratik bir cumhûriyettir. 1981 durumu: 28.645 km2, 4.000.000 nüfus, km2'ye 140 kişi, 6 il, GSMH 23.200.000.000 dolar ve p.c. 5.800 dolar. Silâh altında 135.000 kara + 9.000 deniz +28.000 hava + 4.500 jandarma = 176.500 asker, 602 harb tayyâresi, 3 yıl mecbûrî askerlik (kadınlar için 2 yıl mecbûrî), savunma bütçesi (1981) 7.340.000.000 dolar. Resmî diller İbrânî ve Arabça, lingua franca İncilizce (ayrıca Almanca, Fransızca, İspanyolca da geçerlidir). Başkent Yerusalim (Kuds-i Şerîf) 420.000; diğer büyük şehirler Yâfa-Tel-'Aviv 980.000, Hayfâ 245.000. Dil: 2.738.000 İbrânî, 1.266.000 Arabça, 3.000 Çerkesce, 3.000 Ermenîce. Din: 2.732.000 Mûsevî, 1.176.000 Müslüman (%29; 50.000 Dürzî, gerisi Sünnî-Şâfiî), 81.000 Katolik (Mârûnî Arab), 8.000 Protestan, 3.000 Ortodoks.

8 milyar kwh elektrik (1975), 1,3 milyon turist ve 765 milyon dolar gelir (1979), 10.700 km karayolu (1966) (1954'te 2.400 km), 408.000 motörlü vâsıta(1974) (1950'de 40.100), 767 km demiryolu (1980, Türkler'den kalma), 2,3 milyon ton ticâret filosu (1954'de 120.000 ton), 993.000 telefon (1978).

Kudüs Üniversitesi'nde (1925) 14.000 talebe ve 2.184 öğretim üyesi (1979), Hayfâ Üniversitesi'nde 7.800 talebe ve 1.500 öğretim üyesi, Tel Aviv Üniversitesi'nde 19.000 talebe ve 2.388 öğretim üyesi, diğer 4 Yahûdî üniversitesinde 19.000 talebe ve 2.600 öğretim üyesi. Arab üniversitesi yoktur.

İsrâil cumhur başkanları: Hayim Weizmann (1948, ölm. 1952), Itzhak Ben-Zvi (1952, ölm. 1963), Zalman Shazar (1963, ölm. 1968), Ephraim Katzir (1968, ölm. 1978), Yitzhak Navon (1978-).

1950 sonunda İsrâil 20.850 km2, 1.230.000 nüfuslu idi (Yâfa-Tel Aviv 529.000).

Bugünki Kıbrıs

Kıbrıs adasının tamâmı 9.251 km2, 757.000 nüfustur (km2'ye 82 kişi) (1981). 4.6.1878'de yönetimi İngiltere'ye bırakılan Osmanlı imparatorluğunun Kıbrıs sancağı (ili), 5.11.1914'te Türkiye'nin hükümranlık hakları kaldırılarak tâc sömürgesi olarak İngiltere'ye katıldı. 13.12.1959'da Commonwealth üyesi cumhûriyet oldu. 20-30.7.1974 ve 14-16.8.1974 Türk askerî çıkartma harekâtı ile ada, ikiye bölündü. 3.700 km2, 210.000 nüfuslu (57 yoğunluk) kuzey kısmı, Türk kesimini teşkîl etti. Kıbrıs Türk Federe Devleti adını taşıyan bu kesim, fiilen Türkiye'ye bağlıdır.

Asıl Kıbrıs (Yun. Kypriahi Dimokratia, İng. Cyprus, Fr. Chypre): 5.551 km2, 547.000 n. (99 yoğunluk), GSMH 1.710.000.000 dolar ve kişi başına 3.127 dolar. Silâh altında 8.000 kara + 3.000 jandarma = 11.000 asker, savunma bütçesi 27 milyon dolar. Kıbrıs Cumhûriyeti denen bu Rum kesimi, Yunanistan'la ilişkili, fakat resmen müstakil devlettir. Şehirler: başkent Nikosia (Lefkoşe şehrinin Rum kesimi) 130.000, Limasol (Tr. Leymosun) 110.000, Larnaka 30.000. Nüfus: 528.000 Ortodoks Yunanlı, 1.000 Müslüman Türk, 4.000 Arab Katolik-Mârûnî, 5.000 Ermenî Ortodoks-Gregoryen, 9.000 İngiliz Levanten Protestan. Ticâret filosu 2,5 milyon ton. Üniversite yoktur, bâzı yüksek okullar vardır. Üniversite için Atina'ya ve Londra'ya gidilir. 1977'de bilhassa

Yunanistan ve İngiltere'de olmak üzere 12.300 Kıbrıslı Rum talebe dışarıda okuyordu. Adanın tamâmının 1950 nüfûsu 472.000 idi.

Başkan (aynı zamanda başbakan): Kıbrıs başpiskoposu Makarios (1959, ölm. 1977 = 18), Spyros Kyprianou ve Vasileu. Başkan yardımcıları: Dr. Fâzıl Küçük (1959-1964 = 5), onun istîfâsından sn. Ra'ûf Denktaş (şimdi Kıbrıs Türk kesimi cumhur başkanı).

Bibliyografya. Haçlı kaynakları için "Eyyûbîler" bahsinin bibl.sına bk. Orada gösterilen kaynaklar ve umûmî eserler burada tekrârlanmayacaktır. V. Grumel, *Traité d'Etudes Byzantines, La Chronologie,* Paris Ün. 1958; Jean Richard, *Le Royaume Latin de Jérusalem,* Paris 1953; La Monte, *Chronologie de l'Orient Latin, Bulletin of the International Committee of Historical Sciences,* XII-2, Paris 1943, 141-202; Claude Cahen, *La Syrie du Nord à l'Epoque des Croisades et la Principauté Franque d'Antioche,* Şâm-Paris, 1940; Jean Richard, *Le Comté de Tripoli sous la Dynastie Toulousaine (1102-1187),* Paris 1945; Hansgerd Hellenkremper, *Burgen in der Graftschaft Edessa,* Bonn 1976; G.Hill, *A History of Cyprus,* 3 c., Cambridge 1948; Mas-Latrie, *Trésor de Chronologie,* Paris 1889; J. Delaville le Roulx, *Les Hospitaliers en Terre-Sainte et à Chypre (1100-1310),* Paris 1904; A.M., *Les Hospitaliers à Rhodes (1310-1421),* Paris 1913; Jean Longnon, *L'Empire Latin de Constantinople et la Principauté de Morée,* Paris 1949; K.M. Setton, *Catalan Domination of Athens (1311-1388),* Cambridge/Mass., 1948; W. Miller, *The Gattilusj of Lesbos (1355-1462),* Cambridge 1921, 2: Amsterdam 1964, s. 313-53; Loenertz, *Pour l'Histoire du Péloponnèse au XIVe Siècle (1382-1404), Revue des Etudes Byzantines* I, Paris 1943, 152-196; S. Cirac Estopañan, *Il Legado de la Basilissa Maria y de los Despotes Thomas y Esaú de Joannina,* Barselona 1943; Thalloczy, *Acta et Diplomate Res Albaniae Illustrantia,* 2 c., Viyana, 1913-8; René Grousset, *L'Empire du Levant,* Paris, 1949; A. M., *Histoire de l'Orient Latin,* Paris Ün. 1945; A. M., *Histoire des Croisades et du Royaume Franc de Jérusalem,* 3 c., Paris, 1935-8; A.M., *L'Epopeée des Croisades,* Paris 1939; A.M., *Histoire de l'Arménie;* Ferdinand Chalandon, *Histoire de la Première Croisade,* Paris 1925; Hagenmeyer, *Chronologie de la Première Croisade, Revue de l'Orient Latin,* VI ve VII, Paris 1902; Dussaud, *Topographie Historique de la Syrie Antique et Médiéval,* Paris 1927; Abel, *Géographie de la Palestine,* 2c., Paris, 1933-8; Röhricht, *Regesta Regni Hierosolymitani (1097-1291),* Innsbrück 1893; A. M., *Geschichte des Königrechs Jerusalem,* Innsbrück 1898; Herquet, *Konigsgeshalten des Hauses Lusignan,* Halle 1881; N. Iorga, *France de Chypre,* Paris 1931; Mas Latrie, *Histoire de l'Ile de Chypre sous le Règne des Princes de la Maison de Lusignan (1191-1291),* 3 c., Paris, 1852-61; A. M., *L'Ile de Chypre,* Paris 1879; J. Tessier, *La Quatrième Croisade,* Paris 1884; Jean Longnon, *La Vie de Geoffroi de Villehardouin,* Paris 1939; W. Miller, *The Latins in the Levant,* Londra 1908; Buchon, *Les Villehardouin (1206-1290),* Paris 1846; R. Rodd, *The Princes of Achaia or Morea,* 2 c., Londra 1907; Diane de Guldencrone, *L'Achaïe Féodale,* Paris 1886; K. Hopf, *Geschichte Griechenlands vom Beginn des Mittelalters,* Leipzig 1868; A.M., *Storia della Isola di Andros (1207-1566),* 1859; Mas Latrie, *Les Ducs de L'Archipel ou des Cyclades,* Venedik 1887; N. Iorga, *Rhodes sous les Hospitaliers,* Paris 1931; Doğu Latin devletlerinin Osmanlılar'la olan bütün ilgileri için bibl., Osmanlılar'a âid cilddedir.

Steven Runciman, *A History of the Crusades,* 3 c., 1951-54, Tr. trc. F. Işıltan, TTK, 2 c., 1985-7; A. Lutterell, *Latin Greece (1291-1440),* 1982; K. M. Setton, H. W. Hazard, M. W. Baldwin, R. L. Wolff nş., *A History of the Crusades,* 4 c., 2: 1969, son c.in ilk tab'ı 1977, hepsinin 3. tab'ı 1983; J Prawer, *Le Royaume Latin de Jérusalem,* Paris 1970; Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu,* 2 c., İst. 1974 ve Ank. 1987.

Gustav Schumberger, *Renaud de Chatillon, Prince d'Antioche,* Paris 1898, 1923; A.M., *Amaury Ier de Jérusalem,* Paris 1906; Maurice H. Chéhab, *A l'Epoque des Croisades,* 2 c., Beyrût, 1975-9; Seven Hedin, *Jarusalem,* 2: Leipzig 1924; Teddy Kollek ve Moshe Pearlman, *Jerusalem,* New York 1968; J. Richard, *Le Royaume Latin de Jérusalem,* Paris 1953; C. Enlard, *Les Monuments des Croisés dans le Royaume de Jérusalem.* 2 c., Paris 1929; E. Rey, *L'Architecture Militaire des Croisés,* Paris 1871; R. Fedden ve J. Thompson, *Crusaders Castles,* Londra 1957; P. Seschamps, *Le Crac des Chavaliers,* 2 c., Paris 1934; W. Müller-Wiener, *Burgen der Kreuzritter,* Münih 1966, İng. trc. *Castles of the Crusaders,* Londra 1966; T. E. Lawrance, *Crusaders Castles,* 2 c., Londra 1936; H.W. Haquard, *The Art and Architecture of the Crusader States,* Wisconsin Ün., 1977; C. du F. Ducange, *Les Famille d'Outremer,* E.G. Rey nş., Paris 1869; E. Hongman, *Die Ostgrenze des Byzantinishen Reiches,* Brüksel 1935, Tr. trc. F. Işıltan, *Bizans Devletinin Doğu Sınırı,* İst. 1970; Anselme de la Vierge Uarie (Père de Guibours), *Histoire Généalogique et Chronologique de la France,* 9 c., Paris, 1726-33; M. W. Baldwin, *Raymond III of Tripolis and the Fall of Jerusalem,* Princeton 1936; Gustav Schlumberger, *Les Principautés Franques du Levant,* Paris 1877; A. M., *La Numismatique de l'Orient Latin,* Paris 1987; W. von Bernhardi, *Konrad III,* Leipzig 1883; C. Cuissard, *Les Seigneurs du Puiset,* Orléans 1881; G. Dodu, *Histoire des Institutions Monarchiques dans le Royaume Latin de Jérusalem,* Paris 1897; H. Hagemeyer, *Chronologie du Royaume de Jérusalem,* Paris 1901; B. Kugler, *Geschichte des Zweiten Kreuzzuges,* Stuttgart 1866; J. Richard, *Le Comté de Tripoli sous la Dynastie Toulousaine,* Paris 1945; E. G. Rey, *Les Seigneurs de Giblet, ROL,* III, 1895; A. M., *Les Seigneurs de Barut, ROL,* IV, Paris 1896; A.M., *Les Seigneurs de Montréal et la Terre d'Oultrejourdain, ROL,* IV, 1896.

E. Rey, *Les Colonies Franques en Syrie aux XIIe et XIIIe Siècles,* Paris 1883; J. L. La Monte, *Latin Kingdom of Jerusalem (1100-1291),* New York, 2: 1970; A.M., *The Lords of Le Puiset, Speculum,* XVII, 1942, 100-18; A. Waas, *Geschichte der Kreuzzüge,* 2 c., Freiburg 1956; St. Runciman, *The Families of Outremer, The Feudal Nobility of the Crusader Kingdom of Jerusalem (1099-1291),* Londra 1960.

Onbirinci Kitap

A F R İ K A

I

HABEŞİSTAN

Bugünki Habeşistân

Habeşistân, Müslümân olmayan Afrika'nın bugün de devâm eden tek târîhî Hıristiyan devletidir. Önce 1980 durumuyle devleti görelim:

1.000.000 km^2, 31.500.000 n., km^2'ye 32 kişi, GSMH 3.780.000.000 dolar ve p.c. 120 dolar, Rusya'ya bağlı komünist askerî cumhûriyet, resmî adı Etyopya. Başkent Addis Ababa 1.523.000, Eritre'nin merkezi Asmara 400.000. Silâh altında 225.000 kara + 1.500 deniz + 3.000 hava + 9.000 jandarma = 238.500 asker, 100 harb tayyâresi, askerlik gönüllü, savunma büdcesi 385 milyon dolar (1980).

Nüfûs, şu ırklardan oluşur (nûfus sırasıyle): 1. Habeşler veyâ Tigrîler (Hıristiyan), nüfûsun % 36'sı; 2. Amharalar (ekserisi Hıristiyan) % 24; 3. Oromolar veyâ Gallalar (Boranlar ve Arusîler) (Putperest ve Müslümân) % 7,5; 4. Eritreliler (ekserisi Müslümân) % 7,5; 5. Zencîler (Güney-doğu Sûdân ırkları) (Putperest) % 7,5 ; 6. Somalîler (Müslümân) % 4; 7. 'Afarlar (Ar.Danâkiller)(kısmen müslümân) % 4. Her birinin ayrı dili vardır. Yalnız Habeşler veyâ Tigrîler (no.1) Sâmî'dir. Zencîler dışında kalan dîğer ırkların hepsi Ḥâmî'dir.

Din: % 41 Ortodoks-Yâqûbî, % 3 Katolik, % 1 Protestan, toplam % 45 Hıristiyan; % 14 Putperest; % 41 Müslümân (Sünnî-Şâfi'î).

15 eyâlettir. Deniz (Kızıldeniz) üzerindeki tek eyâleti Eritre'dir (119.422 km^2, 2.500.000 n.=21; % 65 Müslümân, % 35 Hıristiyan). 1887'ye kadar Osmanlı idâresinde kalan Eritre, 1887-1941 arasında İtalya sömürgesi olmuş, İkinci Cihan Harbi'nden sonra Habeşistân'a verilmiştir.

Habeşistân'ın ise 1936-41 arasında bir İtalya sömürgesi devri vardır. Bu yıllarda İtalya kralı, Habeşistân imparatoru sıfatını da almıştır (III. Vittorio Emanuele).

Hiç bir zamân sayım yapılmamıştır ve nüfûslar tamâmen tahmînîdir. 1592'de 700.000 km^2'lik denize çıkışı olmayan Habeşistân'da 1 milyon kişi yaşadığı düşünülebilir. 1700'de 1.482.686 km^2'de 4,5, 1750'de -Güney Somali ile berâber- 5, 1800'de 5,5 milyon nüfûs tahmîn etmek kaabildir. 1825: 1.782.686 km^2, 6 milyon (Somali ile); 1875: 1.606.573 km2, 7 milyon; 1900: 1.100.000 km^2, 7,5 milyon; 1915: 1.100.000 km^2, 7.750.000 n.; 1925: 1.100.000 km^2, 8 milyon; 1950: bugünki sınırlar ve 12.100.000 n. (Addis Ababa 380.000 n.)

Elektrik 427 milyon kwh (1977), 8.450 km karayolu, 75.600 motorlu vâsıta (1976), 782 km demiryolu, 78.700 telefon (1978), 194 teleks (1972), 350 doktor (1972). Dünyânın en yoksul ülkeleri arasındadır. Ümmîlik çok yaygındır. Addis Ababa'da 1961'de ve Asmara'da 1971'de birer üniversite açılmıştır. İkisinde toplam 7.400 kadar talebe vardı (1972).

Habeşistân Krallığı

Güney Arabistân'dan gelen Sâmîler'in ülkeyi istîlâsı ve Hâmî halka hâkimiyyetleriyle, merkezi Aksûm olmak üzere Habeşistân krallığı kurulmuş ve Kral Aezanas (320 - 342 = 22) Mısır'dan ilhâm alarak Hıristiyan (Yâqûbî) olmuştur. Hânedânın Hazret-i Süleymân ile Sebâ melîkesi Belkıs soyundan olduğu iddia edilmiş, fakat çeşitli dallar hâlinde devâm etmiştir. Bugünki Şawâ dalı, ancak 10.3.1889'da tahta çıkmıştır. Devletin merkezi de değişmiş, 1149-1270 arasında Lasta olmuştur. Hükümdâra Ar.neccâşî, Hab.negüs denmiştir.Ülkede kölelik ancak 1924'te ilgaa edilmiştir.

1889'da hânedân, yan dala geçti. Yan dalın atası Heila Melekot, negüs (kral) unvânıyle Şoa vâlîsi bir prens idi, 1866'da öldü (kardeşi Ras Dargie, 1900'den sonra öldü). Oğulları: II. Menelik ve Salcha Selasiye (1889'da Şoa negüs'ü, 1900'den sn. öldü).

Menelik II (1844-1911 = 67) (kral 1889-1911 = 22)(Şoa negüs'ü 1866 - 1889 = 23)(vel. 1868-1889 = 21) =2. Taitu (Ras Wolie'nin kızı, ayni hânedândan, doğ. 1856, izd. 1883, izd.müd.28, yş. 27-55).

Salcha Selasiye'nin çocukları: Prs.Ato Aboye (oğlu Ulde Corcis) ve Pr. Decas Ulde Makael.

1896 İtalyan istîlâsını başarı ile savuşturan II. Menelik'in çocukları: halefi hükümrân kraliçe Zauditu; Ras Makonnen (1878-1906 = 28)(Harar eyâlet v.) =Wizero Ceşim-cebet (izd.1889)(by. oğlu Ras Makonnen de babası ile aynı yılda 1906'da öldü, kç. oğlu Hailie Selasie'dir, aş.bk.); Prs.Şoagaş (1884-1900'den sn.)(vel.1889-) =Ras

Mihael Wollo (izd.1895, yş.11). II. Menelik'in ilk 2 çocuğu 1., sonuncusu 2. izdivâcındandır. Bu prs. Şoagaş'ın oğlu: Lic Yasu (1896-1935 = 39)(kral 1911-27.9.1916 = 5) =Romana (doğ. 1902, izd.1909, yş.7-33, izd. müd. 27)(Kral IV. Yohannes'in torunu). Kral Lic Yasu, 1916 nîsânında ihtidâ etti ve Osmanlı nüfûzuna girdi, bunun üzerine ferâgat etmesi için zorlandı.

Zauditu (1876 - 1930 = 54)(hükümrân kraliçe 1916-1930 = 14)(vel. 1913-1916 = 3) =1. Pr.Anea Salasie (IV. Yohannes'in oğlu)(ölm. 1888, izd.1886, izd. müd. 2, yş. 10-12). =2. Pr. Decas Ubre (izd.1890, talâq 1900, izd. müd. 10, yş.14-24). =3. Pr. Gugsa (kraliçe Taitu'nun kardeşi)(izd.1901, izd.müd.29).

Hailie Selasie (1892-1975 = 83)(kral 1930-1974 = 44)(vel. 1916-1930 = 14, ayni zamanda nâib). 3.1967'de Türkiye'yi resmen ziyâret etti (C.Sunay 12.1969'da iâde etti). =Wayzero Menen (Negos Mihael Wello'nun oğlu Degazmaç Asfau Mihael'in kızı) (izd.1911, izd. müd. 51, yş.20)(1891-1962 = 71, zevcinden 1 yş.by.).

Hailie Selasie'nin prenslik adı Ras Tafari Makonnen'dir. 3.10. 1935'te İtalyan istîlâsı başladı. 7,5 ay devâm etti. Habeşistân'ı Türk generali Vehîb Paşa (Es'ad Paşa'nın kardeşi) savundu. Zehirli gaz da kullanan İtalyanlar'a sırasiyle De Bono, Badoglio ve Mareşal Kont Graziani kumanda etti. Bu sonuncusu kral nâibi ol.Adis Ababa'ya yerleşti. Sonraki kral nâibi Aosta Dukası'nı 7.000 askeriyle İngilizler, 21.5.1941'de esîr aldılar. Bu târihte Hailie Selasie, Habeşistân'a dönüp tekrâr tahtına oturdu. Ancak İngiliz idâresi 1952'ye kadar devâm etti.

Hailie Selasie'nin çocukları: Prs.Mamiti (doğ. 1913, öldü); Asfa Wassen(aş.bk.); Prs.Zennebe Worek (doğ.1918- öldü); Prs.Yeşi İnnebet (doğ.1920); Pr. Makonnen (doğ.1919, öldü); Pr.Şale (1931-1962 = 31) (bir oğlu var).

Asfa Wassen (doğ. 1916)(vel.1930-1974 = 44) =1. Walatta İsrael (Tigre eyâlet v.Ras Siyum'un kızı)(izd.1932, tal. 1945 = 13); =2.Waizero Madferiaş Worq (Tümg.Ababa Damtaw'ın kızı)(İzd.1945). Asfa Wassen'in 4 kızı ve 1 oğlu (Zare Yakob, doğ.1946) vardır. Yalnız by.kızı 1. izdivâcındandır (doğ.1933).

14.4.1974'te darbe oldu ve monarşi brütal şekilde sona erdi. Org. Aman Andom kısa bir yönetimden (14.4.-23.10.1974) sonra öldürüldü. Cunta, 1977'de Tuğg. Teferi Bante'yi başkan seçti.

Habeşistân Kralları

Zagwe Hânedânı (1117 - 1268 = 151): 1) Marari 1117, 2) oğlu Yemrehana Krestos 1133, 3) yeğeni Gebra Maskal Lalibela 1172, 4) oğlu Na'akueto La'ab 1212, 5) oğlu Yetbaraç 1260-1268. Süleymân Hânedânı: 1) Yekuni Amlâk 1268, 2) oğlu Yagbe'a Seyon 1285, 3) oğlu Senda Ar'ed 1294 4) kardeşi Hezba Asgad 1295, 5) kardeşi Kedma Asgad 1296, 6) kardeşi Cin Asgad 1297, 7) kardeşi Sabâ Asgad 1298, 8) 1 oğlu Wedem Ar'ed 1299, 9) oğlu 'Âmda Seyon I 1314 10) oğlu Newâya Krestos(Saifa Ar'ad) 1344, 11) oğlu Newâya Mâryâm 1372, 12) kardeşi Dâwit I (Mısır Memlûk nüfûzunda) 1382, 13) oğlu Tewoderos I 1411, 14) kardeşi Yeşak 1414, 15) oğlu Endreyas 1429, 16) 12 oğlu Takla Mâryâm 1430, 17) oğlu Sarwe İyâsus 1433, 18) kardeşi 'Âmda İyâsus 1433, 19) 12 oğlu Zar'a Yâ'qôb Konstantin 1434, 20) oğlu Ba'eda Mâryâm I 1468, 21) oğlu Eskender 1478, 22) oğlu 'Âmda Seyon II 1494, 23) 20 oğlu Na'od 1494, 24) oğlu Lebna

Dengel Dâwit II (doğ.1500) 1508, 25) oğlu Müslümanlar'ca öldürülen Galâwdôwos 1540, 26) kardeşi Minas 1559, 27) oğlu Sarsa Dengel 1563, 28) oğlu Yâ'qôb 1597-1603 + 1604 - 1607, 29) 27'nen yeğeni Za Dengal 1603-1604, 30) 26'nın yeğeninin oğlu Susenyos 1607 ki Katolik oldu ve hal'edildi, 31) oğlu Fasiladas 1632 Ortodoks'luğa döndü ve taht şehrini Gondar'a aldı, 32) oğlu Yohannes I 1667, 33) oğlu İyâsu I 1682, 34) oğlu Takla Haymanot I 1706, 35) 32 oğlu Tewoflos 1708, 36) 32'nin torununun oğlu Yostos 1711, 37) 33 oğlu Dâwit III 1716, 38) kardeşi Asma Giyorgis 1721, 39) oğlu İyâsu II 1730, 40) oğlu İyo'as I (Mikâ'êl) 1755, 41) 33 oğlu Yohannes II 1769, 42) oğlu Takla Haymanot II 1769, 43) 39'un torunu Salamon 1777, 44) 41 oğlu Takla Giyorgis 1779-1784 + 1788-1789 + 1794-1795 + 1795-1796 + 1798-1799 + 1800-1800, 45) 39'un torunu İyâsu III 1784-1788, 46) 39 oğlu Hezekiyas 1789-1794, 47) 43 oğlu Ba'eda Mâryâm II 1795-1795, 48) 42 oğlu Walda Salomon 1796-1797 + 1799 - 1799, 49) 31'in torununun torunu Yonas 1797 - 1798, 50) 31'in torununun torunu Demetros 1799-1800 + 1800-1801, 51) 46 oğlu 'Egwala Seyon 1801, 52) kardeşi İyo'as II 1818, 53) Gigar 1821-1826 + 1826-1830, 54) Ba'eda Mâryâm III 1826-1826, 55) 48 oğlu İyâsu IV 1830-1832, 56) Gabra Krestos 1832-1832 + 1832-1832, 57) 31'in 6. batın torunu Sahla Dengel 1832-1832 + 1832-1840 + 1841-1850 + 1851-1855, 58) 44 oğlu Yohannes III 1840 - 1841 + 1850 - 1851, 59) Tewôdêros II 1855, 60) Takla Giyorgis 1868, 61) Yohannes IV 1871, 62) Şoa dalından ve 28'in neslinden Menyelek II 1889, 63) kızının oğlu Lec İyâsu 1913, 64) 62 kızı (ve 61 eşi gelini) Zawditu 1916, 7. Şoa hükümdârı Sahle Selâsiye'nin (ölm.1847) torununun oğlu Haile Selâsiye 1930-1936+1941-1974. 1936-1941: İtalya ve Amavudluk kralı Vittore Emanuele III ayni zamanda Hebişistân imparatoru.

Şoa (Shoa) melikleri: 1) 24'ün (Dâwit II, ölm. 1540) 5. batın torunu Negasiye 1700?, 2) oğlu Sibeste 1703, 3) oğlu Abiye 1720, 4) oğlu 'Âmha İyâsu 1745, 5) oğlu Asfa Wossen 1775, 6) oğlu Wossen Sagad 1808, 7) oğlu Sahle Selâsiye 1813, 8) oğlu Haile Malakot 1847, 9) oğlu Menyelek 1855 - 1889. 1889'da Habeşistân imparatoru olarak Şoa ile birleştirdi.

Gondar Hânedânı (1607 - 1855 = 248)

30) SUSENYOS (1607-1632 = 25)(doğ. 1572 = 62): Lebna Dengel (Dawit II) (1508-1540) oğlu Yakob oğlu Fasiladas'ın oğlu (Susenyos'un amcası: Segew Kal, bunun oğlu Warada Kal, bunun oğlu Lebsa Kal (=Senabeit), bunun oğlu Şoa Hânedânı kurucusu Şoa). Saltanat adları: Malak Sagad III ve Seltan Sagad I. 1621'de Katolik oldu, tepki üzerine ölümünden 3 ay önce tahttan oğlu lehine ferâgat etti ve Kopt Kilisesi'ne gömüldü. =Waled Sa'ala (ölm.1660). Çocukları: Kanafra Krestos (vel.1607-1616=9), Fasiladas (kral, aş.bk.), Galawdewos (Claudius)(Begamder v., müd., ölm. 1640), Markos (ölm.1626); Prs. Wangelawit (ölm.1652)(=1. Bela Krestos, tal., =3. Takla Giyorgis (katli 1628), Prs. Malakotawit (=Ras Yolyos); Prs. Galilawit (=1. Takla Giyorgis, =2. Fülân); Susenyos'un diğer 20 oğlu, ağabeyleri Fasiladas tar. öldürüldü, bir çok da kızı oldu.

31) FASİLADAS (1632 - 1667 = 35) (doğ. 1602 ≅ 65): Asıl adları: Alam Sagad, Seltan Sagad II. Taht şehrini Aksum'dan Gondar'a aldı. Oğulları: Yohannes I (aş.bk.) ve Dawit; kızları Theoklea (=Laekağ Lalkea Krestos oğlu), Kedesye Krestos, Sabla Wangel.

32) YOHANNES I (1667-1682 = 15): Asıl adı Aslaf Sagad = Sabla Wangel, Gabra Maskal kızı (ölm.1689). Çocukları: Yostos (vel.1667-1676 = 9), İyasu I (aş.bk.), Tewoflos (aş.bk.), Kelaci Galawdewos (katli 1692), Fülân, Prs. Amlakawit(ölm. 1669) = Başa Walda Giyorgis (çocukları: Walatta Hawaryat = Dejazmatch Delba - İyasus (bunların oğlu Yostos) ve Sabla Wangel = Ato Mammo, bu izdivâcdan 5 çocuk ki büyükleri Yohannes IV'ün atasıdır.

33) İYASU I "By." (Adyam Sagad II) (1682 - 1706 = 24)(1662? - katli 1706 = 44?): =1. Maryamawit Walatta Seyon (ölm. 1693), =2. Malakotawit (katli 1708), =3. Maryamawit (Mamit) (ölm.1723), =4. Kedeste Krestos (ölm.1705). Fitavri Agne'nin hemşîresi. Çocukları: Fasiladas (vel.1682-1700=18)(1'den), Takla Hatmanot I (vel.1700-1706 = 6, sn.kral, aş.bk.)(2'den), Dawit (kral, aş.bk.)(4'den), Bakaffa (kral, aş.bk.)(3'den), Yohannes (kral, aş.bk.)(4'den), Yonatan (4'den), Yostos (oğlu Gebre Hejwad ve bunun oğlu kral İyasu IV, aş.bk.), Prs. Walatta Raphael, Prs. Walatta Selassie, Prs. Walatta Israel (oğlu Gerazmatch İyasu, Kral Bakaffa'dan dul kalan Kraliçe Mentwab'la evlendi.

34) TAKLA HAYMANOT I(Leul Sagad, Gerum Sagad, Abrak Sagad) (1706-1708 = 2), katledildi. Oğlu Noad: vel. 1706-8(1704-katli 1722 = 18)

35) TEWOFLOS (THEOPHILUS)(ASRAR SAGAD) (1708 - 1711 = 3).

36) YOSTOS (TSAHAİ SAGAD)(1711 - 1716 = 5), oğlu Fasiladas.

37) DAWİT (DAVID) III(ADBAR SAGAD I)(1716-1721 = 5)(1695 ? - 1721 = 26).

38)BAKAFFA (ASMA GİYORGİS, MASİH SAGAD, ADBAR SAGAD II) (1721 - 1730 = 9)(1694 - 1730 = 36): =1. Walatta Petros (ölm.1722), =2. Awalda Negest (ölm.1724), =3. Barhan Mogasa (Walatta Giyorgis) (ölm.1773, dul kalınca Pr.İyasu ile evlendi. Kraliçe'nin bu Prens ile izdivâcından 3 prenses doğdu: Esther, Walatta İsrael ve Altaş ki her biri müteaddid def'alar evlenip bir çok çocuk sâhibi oldular. Esther'in 3. eşi Tigre prensi Ras Michael Sehul (1693?-1775 = 82?)'den 2 oğlu oldu. bk.no.33, kraliçelik adı: Mentwab), Dejazmatch Menbor (=Woizero Enkoye) kızı (1730'da ölen Menbor, Kral Lebna Dengel'in oğlu Viktor'un neslindendir). Çocukları: Kral İyasu (aş.bk.), Fülâne (=Takle, Tigre Prensi), Walatta Takla Haymanot (=Ras Elias).

39) İYÂSU II (ADYAM SAGAD II, BERHAN SAGAD)(1730 1755 = 25) (1723-1755 = 32): annesi Mentwab'ın niyâbetinde =1. Fülâne (Amhara'lı, tal.). =2. Bersabeh (Wobit)(Toluma Galla Edjaw kabîlesi şefi Amizto'nun kızı). Çocukları: Adigo (oğlu kral Salomon, aş.bk.), Hailu, Atseku (oğlu kral İyâsu, aş.bk.), Prs.Waled Sa'ala; 2. eşinden olanlar: İyoas I (bk.no.40), Hezkeyas (kral, aş.bk.), Prs. Walatta Kidan (ölm. 1795).

40) İYOAS I (ADYAM SAGAD III) (1755 - 1769 = 14)(1742?-katli 1769 = 27?) : hal'inden 7 gün sn.öldürüldü. =Fülâne (Galla'lı).

41) YOHANNES II (7.5.1769 - 18.10.1769)(1699? - 1769 = 70?): =1. Sancheviyer, =2.Walatta Sellasie (ölm. 1771, Gebre Dengel'in kızı, Ras Michael Sehul'ün torunu). İlk eşinden: Takla Haymanot II (no.42), Takla Giyorgis (no.44), Prs. Walatta Seyon, Prs. Walatta Abo.

42) TAKLA HAYMANOT II(ADMAS SAGAD II, TEBAB SAGAD, HAYL SAGAD)(1769 - 1777 = 8)(1754 ? - 1777 = 23?): tahttan ferâgat edip 5 ay sonra öldü. =Abla Dengel. Oğlu Walda Salomon (no.48) . Kızı Fülâne (=Netcho).

43) SALOMON II(1777 - 1779 = 2), hal' edildi, oğlu Baeda Maryam'dır (no.47).

44) TAKLA GİYORGİS (FEKR SAGAD)(1779 - 1784 = 5 + 1788-1789 = 1 + 1794 - 1795 = 1 + 1795 - 1796 = 1+ 1798 - 1799 = 1 + 3-6.1800 = 9)(1755?-1817 = 62): 21 yıl içinde 9 yıl hükümrân oldu, son hal'inden sonra daha 17 yıl yaşadı, ilk tahta çıkışında 24, son hal'inde 45 yaşlarında idi. =1. Woyzero Enkoye Lul (Woyzero Mentewadad kızı ve Dejazmatch Bakatu'nun hemşîresi), =2. Altaş (Ras 'Alî kızı ve Müslümân, talâk), =3. Fülâne (Ras Gabre kızı), =4. Hirut (ölm. 1831?, Ras Mikael Sehul ve Woizero Esther kızı). Çocukları: İyoas (ölm. 1799, =Fülâne b.Dejazmatch Leda), Zorababel (1793?-1834?=41?), Yohannes (no.58), Takla Giyorgis (1801?-1834? = 33?), Marodh, Prs. Altaş (doğ.1786?, =Ras 'Alî, Gwangul oğlu, Müslümân), Prs. Sehin (1799?, =1. Tigre prensi Ras Walda Sellassie (1736-1816 = 80), =2. Şum Temben Gebre Mikael, tal., 1 kız çocuk).

45) UYÂSU III(BA'ALA SEGAB)(1784 - 1788 = 4), hal'inden bir kaç hafta sn.öldü. Çocukları: Fasiladas (ölm.1808, vel. 1784-88 = 4), Gebre Joachim 1783?-1834 ? = 51?), Meheska (1785?-1834?=49?), Gebre Maskal (1787?-1834?=47?).

46) HEZEKİAS (Hezkeyas, Kezekiah)(1789 - 1794 = 5) (ölm.1816), çocukları: Egwala Seyon (no.51, vel.1789-94 = 5), İyoas (no.52), İyâsu (ölm.1812), Prs. Mentwab (ölm.1812) = Ras Walda Sellassie (1736-1816 = 80), Dejazmatch Kifli Yasus = Woizero Walatta Seyon oğlu.

47) BA'EDA MÂRYÂM II (4-12.1795).

48) WALDA SALOMON III (1796 - 1797 = 1 + 1799) = Altaş, Ras 'Alî kızı (Müsl.), oğlu İyâsu IV (no.55). Kral Salomon, hal' edildi.

49) YONAS (JONAH)(1797 - 1798 = 1)(1766? - 1832 = 66?).

50) DEMETROS (1799 - 1800 = 1 + 1800 - 1801 = 1 = 2), Kral Fasiladas oğlu Afrin oğlu Arkadewos (Arcadius) oğlu. 1830'da öldü.

51) 'IGWALA SEYON (1801-1818 = 17)(NEWAYA, SAGAD, GWALU). = Walatta İyâsus, Ras Gugsa'nın hemşîresi. Çocukları: Haile İyâsus, Haile Mikael, Walda Mâryâm, Prs. Walatta Mâryâm, Hirut Selassie.

52) İYO'AS II(1818 - 1821 = 3).

53) GİGAR (1821 - 1826 = 5 + 1826 - 1830 = 4 = 9)(1745? - 1831? = 86?), Kral Fasiladas soyundan Mammo'nun oğlu Gabriel'in oğlu Yorgios Manfasked'in oğlu.

54) BA'EDA MÂRYÂM II (III) (4.1826'da 4 gün), hal' edildi.

55) İYÂSU IV(1830 - 1832 = 2), hal' edildi.

56) GABRA (GEBRE) KRESTOS (3-6.1832): Öldürüldü. Aganatheos oğlu Walda Amlak oğlu Gebre Mesai oğlu.

57) SAHLE DENGEL (1832 + 1832 - 1840 = 8 + 1841-1850 = 9 + 1851 - 1855 = 4 = 21) (1778?-1856? = 78?), Kral Fasiladas soyundan.

58) YOHANNES III (1840 - 1841 = 1 + 1850 - 1851 = 1 = 2)(1797?-1869?= 72?), =Menen, izd. 1840, Ras Alula'dan dul, Ras 'Alî'nin annesi, Wollo şeflerinden İmâm İban'ın kızı, Müslümân. Yohannes, 1845'de de bir kaç gün için tahta geçti. 1855'de Tewodros II tar.habsedildi ve 1868'de İngilizler'ce kurtarılıp salıverildi.

Tewodros Hânedânı (1855 - 1868 = 13)

Dejazmatch Walda Giyorgis, Kwara prensi = Woizero Nechit izdivâcından: Dejazmatch Haylu Walda Giyorgis, Kwara vâlîsi =1. Walatta Tekle (tal., =2. Dejazmatch Andawa Libo, Amhara prensi, bu izdivâcdan doğan Haylu Andawa 1840'a doğru öldü), Hayli Niblu=Altaş (Djezmatch Maru Dembiya (katli 1827) hemşîresi) kızı. =2. Woizero Attigegeb (ölm. 1841'e doğru), Wand Bewasan = Woizero Tessal kızı (Wand Bewasan, kraliyet hânedânından inip 1825'e doğru öldü). Dejazmatch Haylu Walda Giyorgis'in son eşinden olan oğlu Kassa, Tewodros II adıyle tahta çıktı (aş.bk.). İlk eşinden: Gebru (doğ. 1810?) ve Dejazmatch Kinfu Haylu (doğ. 1800? - 1839), Kwara v.=Fülâne (Ras Marye yeğeni). Bu izdivâcdan: Yilma (doğ. 1821?), Makonnen (katli 1856), Gared.

59) Tewodros (Tewôdêros) II(1855 - 1868 = 13)(1818? - 1868 = 50?), asıl adı Kassa Haylu, 1847'de Kraliçe Menen ve oğlu Ras 'Alî'yi yenerek Gondar'ı aldı, 11.2.1855'de kral ol.tâc giydi. =1. Talabaç (ölm.1858), izd.1845, zifâf 1854, Ras 'Alnî II kızı (Begamber prensesi). =2. Tirunaş (Tiru Work)(ölm. 1868), izd. 1860, Semen prensi Dejazmatch Wube Haile Mâryâm kızı, bu izdivâcdan: Alemayahu (1861-1879 = 18), vel. 1861-68 = 7. Câriyelerden de çocukları oldu: Ras Maşaşa (Qwara v., oğlu Gondar v.Dejazmatch Kassa Maşaşa), Lij Haylu, Lij Yemam, Lij Tessemma Dengat, Fülâne, Fülâne (=Aleme Gwalu), Prs. Altaş =1. Sahle Mâryâm(Kral Menelik II, izd. 1864, tal. 1865), =2. Ras Bariau Pawlos (Tigre v.1863-7).

Lasta Hânedânı (1868 - 1871 = 3)

Wagşum Gebre Medhim (katli 1858), Lasta v., Wagşum Kinfu'nun kızının oğlu. =Woizero Aitçeş, Dejazmatch Maşaşa'nın hemşîresi (Lasta kabîle şefi)(Gaza prensesi İmete Yework Weha neslinden, Hânedân'dan inme)(Woizero, 2. def'a Wadla şefi Dejazmatch Wolde Kirkos'la evlendi, 1 oğlu ve 1 kızı oldu: Dejazmatch Hailu Wolde Kirkos, Lasta v.(=Woizero Tessemia, Ras Darge Sahle Sellasie kzı, izd. 1868, çocukları için aş.bk.) ve Prs.Beletetch (=Ras Desta Gaulu, izd.1867, Gojjam v., katli 1874, Dejazmatch Tedla Gualu oğlu ki Gojjam prensi idi). Wagşum'un (katli 1858) çocukları: Takla Giyorgis (no.60, aş.bk.); Wagşum Biru Gebre Medhin (ölm. 1897, oğlu Wagşum Gwangul, ölm. 1904); Prs. Laqetch (câriyeden doğma) = Ras Adal Tessemma, izd. 1870, Gojjam v. (ölm. 1901), Dejazmatch Tessemma Goshu ile Woizero Meclad Wolde Seul oğlu, bir kızları oldu. Wagşum Gebre Medim (ölm.1858) oğlu 60) Takla Giyorgis II (1868-1871 = 3) (1836?-1872=36?), asıl adı Wagşum Gobaze Gebre Medhin'dir. 1858'de Lasta v.ol.babasının istihlâf etti. Tewodros II ölünce yerine geçti(13.4.1868). İlk eşinden oğlu Ras Abera'dır (1850?-1900? = 50?). İkinci eşi Dinquineş ile 1866'da evlendi ki Ras Bitwoded Kidan'dan dul kalmışdı ve Dejazmatch Mirtcha'nın kızı ve Yohannes IV'ün hemşîresidir. Giyorgis II hal' edilip ertesi yıl öldü.

Tigre Hânedânı (1871 - 1889 = 18)

Wolde Kiros oğlu Wolde Mikael oğlu Semien prensi Wolde Kidan = Work Weha (Fasil Yohannes oğlu Kale Krestos'un kızı, annesi Galilawit, Tigre'li Ras Mikael Sehul'ün kızıdır). Hânedân'dan inme olup oğulları: Dejazmatch Wahde (kızı Altaş, Ras Mikael Wollo'nun eşidir, aş.bk.) ve Şum Temben Mirtcha (Mirça)(katli 1863?) = Woizero Silas (Amata Sellassie)(ölm.1867?), Ras Araya Dimtsu (1810?-1889 = 79?)

hemşîresi ve Dejazmatch Dimtsu=Woizero Tabotu (1831'de ölen Dejazmatch Sabagadis (son Tigre prensi) hemşîresi) kızı. Çocukları: Dejazmatch Gugsa Mirtcha (ölm. 1869, =Woizero Walatta Takla Haymanot, oğulları Wadla v.ve 1889'da Mehdî kuvvetlerince öldürülen Ras Haile Mâryâm Gugsa ve Ras Mangaşa ki Yohannes IV tar. evlâd edinildi); Kassa Abba Bezbez 1871'de Yohannes IV sanıyle tahta çıkdı; Maru (oğlu Dejazmatch Hadgu); Hagos; Prs. Dinqineş (1833?-1912? = 79?) =1. Ras Bitwoded Gebre Kidan (ölm.1895?, tal.), Blatta Zammu oğlu (bu izdivâcdan 3 kız ve Dejazmatch Seyum Abba Gobez), =2. Wagşum Gobaze Gebre Medhin ki Takla Giyorgis II ol. tahta çıktı, izd. 1866, yş.33?.

61) YOHANNES IV (1871-1889 = 18)(1837 - 1889 = 52): 12.6.1871'de enişlesi Giyorgis II'i devirerek tahta geçtiğinde Tigre v.idi. =Tebaba Sellassie (ölm. 1870). Yohannes IV, 9.3.1889'da Metemmâ'da Sûdân'dan gelen Mehdî kuvvetlerine yenilip öldürüldü. Oğlu Ras Araya Sellassie Yohannes (1867-1888 = 21, vel. 1871-88 = 17), Wollo v. 1883 - 6, Begamber ve Dembiya v.1886-8 = Woizero Zawditu, izd. 1884 (1916-30'da hükümrân kraliçe oldu, aş.bk.), bu izdivâcdan: Ras Gugsa Araya(1881-1932 = 51), Tigre v., oğlu: Dejazmattch Haile Sellassie Gugsa (=Zenabe Work, 1919-1933 = 14, izd. 1932, izd.müd.1, Haile Sellassie I kızı, aş.bk.). Ras Gugsa Araya (ölm.1932)'nın 2. eşi: Yeşhaş Work (1980'de hayâtda), Dejazmatch Yilma Makonnen (Harar v.) kızı, 1932'de dul kalınca Ras Bitwoded Makonnen Endalkaçew'le evlendi. Yohannes IV, Kral Lebna Denegel'den inme yeğeni Ras Mangaşa Gugsa Yohannes'i (1865-1906 = 41) evlâd edindi: Tigre v. =2. Woizero Kafay, izd. 1896, Ras Wale Betul Yejju kızı, Kraliçe Taitu hemşîresi (dul kalınca bu prs. 1903'de Dejazmatch Nado ve sn. Ras Getachew Abate ile evlendi). Çocukları: Romana Work (doğ.1902)(2'den) (=Kral Lij İyâsu, izd. 1909, yş.7, tal.) ve Ras Seyum Mangaşa (1887-katli 1860 = 73)(1'den), =1. Negüs Mikael Wollo kızı ve Negüs Lij İyâsu hemşîresi, =2. Atsede (Dejazmatch Asscfaw Darge kızı, aş.bk.). Ras Mangaşa'nın (1865-1906) ilk izdivâcından bir kızı 1896'da Ras Hagos'un oğlu ile evlenip bundan doğan kız, 1961-6'da savunma bakanı olan Mared Mangaşa (ölm.1966) ile evlendi.

Ras Seyum Mangaşa'nın (1887-1960) ilk eşinden oğlu Dejazmatch Kassa olup kızı da Kebedeç'dir(1980'de hayâtta) ki Ras Kassa'nın oğlu Dejazmatch Abera Kassa (1905, İtalyanlar'ca katli 1936 = 31) ile evlendi, aş.bk. Mangaşa'nn ikinci eşinden 1 oğlu ile bir kızı oldu ki şunlardır:

Ras Mangaşa Seyum (doğ.1926), Arusi v.1952-5, Sidamo v.1955-8, bayındırlık bakanı 1958-61, Tigre v.1961-74 = Aida Desta (1927), izd.1946, yş.19, zevcinden 1 yş.kç., Ras Desta Damtew=Tenagre Work(Kral Haile Selassie I kızı) kızı, çocukları: Lij Schul Mikael (1950), Lij Yohannes (1951), Lij İstefanos (1953), Lij Jaleye (1955), Lij Seyum (1958), Woizerit Menen (1961).

Mangaşa'nın (1887-1960) kızı: Walatta Israel Woizero (1980'de hayâtda), =1. Dejazmatch Gabre Sellassie Tigre (1872-1930 = 58), Dejazmatch Baria Gaber oğlu. =2. Meredazmatch Asfa Wossen (doğ.1916), izd. 1932, tal. 1945 = 13, Habeşistân velîahdi (aş.bk.). İlk eşinden: Dejazmatch Zewde Gabre-Sellassie, bayındırlık bakanı 1955-7, Somali sefîri 1960-1, Addis Ababa belediye başkanı 1957-60, adâlet bakanı 1961-2, dış işleri bakanı 1962-74, *Yohannes IV, A Political Biography* (1975) yazarı (doğ.1927) = Woizero Alem (1 erkek, 2 kız çocuk).

Şoa Hânedânı

Şoa Hânedânı, Lebna Dengel'in oğlu Yakob'un torunu Lebsa Kal = Woizero Senebeit izdivâcından doğan Nagassi (Nagasse Krestos) ile başlar ki, 1700 yılına doğru, "abeto" adıyle Şoa kralı oldu ve Gondar'da oturan krala (imparator) tâbî ol. hânedân devâm etdi. Oğlu Sebste (Sebstyanos) Meredazmatch unvânını alıp 1720'de öldü. Oğlu Abiye (1720-45), bunun oğlu Amhayas (Amha İyâsus)(1745 - 75)(=Amhara prensi Ras Guşo'nun hemşîresi), bunun oğlu Asfa Wossen (1775-1808)(=Woizero Atmotch Hono), bunun oğlu Wossen Sagad (1808-1813) sonraki Şoa hükümdârları olup sonuncusu "Ras" titrini kullanmaya başladı ve onun oğlu Sahle Sellassie, "negüs" (kral, büyük kral) unvânını aldı ki annesi Woizero Zenabe Work, Golie Koafara'nın (Menz balabat'ı) kızıdır.

Sahle Sellassie (negüs 1813-1847 = 34)(1795?-1847 = 52?). =1. Bezabech Wolde (Tido ve Moret prensesi, Marabetie prensinin kızı)(kraliçe olup aşağıdakiler gerçekte odalıkdır). =2. Woizero Wurige (Silte prensesi), =3. Woizero Yimegnushal Bunigne (Aliu Amba prensesi), =4. Woizero Bizet (Ankober prensesi), =5. Arbagagu kabîlesinden bir hanım, =6. Woizero Ato Baharri, =7. Woizero Beletshatchew. Çocukları: 1) Haile Malakot (Kraliçe'den), yerine geçdi, aş.bk.

2) Abeto Seyfu Sahle Sellassie (Kraliçe'den)(1828-katli 1860 = 32), oğlu Dejazmatch Mashasha Sayfu (ölm.1887) =1. Fülâne b.Befana (izd.1873, tal. 1874), =2. Woizero Tedale Gobena, Ras Gobena Datche kızı, izd.1874. Çocukları: Balambaras Birru Mashasha (oğlu Birru), Lij Dadie (Dimtsu) Mashasha, Lij Demissee Mashasha; Woizero Zarfeshewal Sayfu.

3) Meredazmatch Haile Mikael Sahle Sellassie (1827?-1884 = 57?)(3'den), Şoa v.1856-8, çocukları: Woizero Zerfeshewal Haile Mikael, Woizero Atsede Haile Mikael ve Fitawri Takla Mâryâm Gululate Haile Mikael (ölm.1895), bunun çocukları Fitawri Ambatcho Gululate ve Dejazmatch Tayye Gululate (1886-1965 = 79), bunun çocukları Malaku Gululate Tayye (ölm.1972) ve Amazenech Tayye (1980'de hayâtda).

4) Prs.Woizero Filfilatchio, 5) Prs.Woizero Birkenesh (oğlu Asselafi Abboye).

6) Prs. Woizero Wossen Yelesh, bunun kızı Woizero Guetenesh, bunun oğlu Dejazmatch Kefetaw, bunun kızı Woizero Amsalawork Kefetaw = Blatengeta Mahtama-Selleassie, Harar v., tarım bakanı 1954-8, mâliye 1958-60, bayındırlık 1960-6(doğ.1902, 1980'de hayâtda), Senato başkanı (1943-5) Maskal Tariku oğlu, oğulları Sayfu Mahtama-Sallassie ve Samson Mahtama-Sellassie, 1980'de hayâtdalar.

7) Prs. Ayahilush = Afa-negus Abboye (1858'de Şoa v.), bu izdivâcdan: 1- Dejazmatch Beshah Abboye (Adowa muhârebesinde ölm.1896). 2-Ras Walda Giyorgis (1851-1918 = 67), Limmu v.1885, Salale, Borena, Derra, Kaffa v., Gondar'da negüs ol. tâc giydi 1917-8 = Yasu Emmanech (Yeshimabet) (Woizero Yubdar ile Ras Haile Mâryâm kızı), çocukları Alemayehu, Gebre Mâryâm ve Woizero Workenesh=Dejazmatch Apte-Mikael. 3- Dejazmatch Lemma Abboye (ölm.1909), oğlu Dejazmatch Haile Mâryâm (1890-1929 = 39). 4- Woizero Sama'etwa, çocukları var. 5- Woizero Birkenseh, çocukları var, bu sonunculardan Woizero Workenesh'in bir kızı Walalu ile evlenip Tasaw Walalu'yu doğurdu, Saray nâzırı 1952-7. Workenesh'in kızının

dîğer oğlu: Amratech=Gäbre Sellassie (bu prens sn.Walatta İsrael'le evlendi), Amratech'in 2. eşinden: Fülâne (=Hadis Alemayahu, eğitim bakanı 1961, planlama bakanı 1961-6).

8) Prs. Tenagre Work(1832?-1887 = 55?)(3'den) = Dejazmatch Wolde Mikael Gudessa Shoa-Doba, Dejazmatch Wolde Malakot ile Woizero Keleme Work oğlu. Bu izdivâcdan: 1- Woizero Shoa Reged, 2- Woizero Walatta Yohannes. 3- Woizero Ehata Mâryâm = Ato Ajabe Work, bu izdivâcdan: Fitawrari Sahle, Woizero Tsahai, Woizero Walatta Mikael (kızı Woizero Assemenetche, bunun çocukları Gerazmatch ve Dejazmatch Abboye) ve Woizero Mazlekia = Dejazmatch Haile Sellassie Abaynah (ölm.1952), bu izdivâcdan: Ras İmru (doğ.1892), imparatorluk nâibi 1936, İtalya'ya sürgün 1936-43, Moskova sefîri, =1. Walatta İyâsus (Ras Gobena Daç kızı), =2. Tsige Mâryâm Gabre-Rafael (doğ. 1905?), ilk eşinden: Waizero Mammie ve Lij Mikael İmru (1926), başbakan 1974, Oxford me'zûnu (=1961-6'da enformasyon ve tarım bakanı Dejazmatch Germachew Takla-Hawaryat'ın kızkardeşi). Ras İmru'nun (doğ.1892) 2. eşinden olan kızları: Woizero Ruffael, Woizero Tutu, Woizero Eleni, Woizero Hirut, Woizero Yodot, Woizero Martha (=Alb.Tamrat Yigezu, 1916-katli 1974=58, kalkınma bakanı 1961-2, 6 oğul ve 2 kız) ve Woizero Yemisraç=Fekade Sellassie (izd.1932), dış işleri bakanı Blatengeta Herouy oğlu (1 kız çocuk). 4- Ras Makonnen Wolde Mikael Balambaras (1876) Dejazmaç (1887)(1852-1906=54), Harar v. 1887-1906, Ras 1890, 1902'de VII. Edward'ın tâc giyme töreninde Londra'da ülkesini temsîl etdi. =1. Fülâne. =2. Yeşimbet (1864-1894 = 30), Dejatmaç 'Aliye Aba-Câ'fer kızı ve Hristiyan, annesi Walatta Giyorgis (Gurage v. Ato Yemeru kızı ve Ras Darge'den dul), izd. 1872, izd.müd.22, yş.8-30). =3. Mentwab (1889?-1906 = 17?), izd.1901, tal. 1902 izd. müd. 1, yş. 12?-13?, Kraliçe Taitu'nun kardeşi Yejju'lu Ras Wale Betul kızı (=2.Ras Kabbada Mangaşa, izd. 1903, izd.müd.3, yş.14?-17?, ölm. 1907, Ras Bitwoded Mangaşa Atikam oğlu). Ras Makonnen'in 2. eşinden oğlu: Tafari Makonnen (ki Haile Sellassie I ol. tahta çıkdı, aş.bk.). Ras Makonnen'in ilk eşinden oğlu: Dejazmaç Yilma Makonnen (1875-1907 = 32), Harar v.1906-7, =Assalafeç (1885-1935 = 50), izd. 1901, izd.müd.6, yş.16-22(Wolde Hanna = Woizero Desta (Kraliçe Taitu hemşîresi) kızı, Ras Demissie Nasibu'dan dul) (3. eşi Ras Hailu II Takla Haymanot, Gojjam ve Damot prensi, ölm.1950, izd.1909, tal.; 4. eşi Dejazmaç Gezaw, izd.1934, izd.müd.1). Yilma Makannen'in çocukları: Fitawrari Asfa Yilma; Dejazmaç Mangaşa Yilma (katli 1936, dâmâdı: Ketema Yifru, doğ.1929); Prs. Yeşaş Work, =1. Ras Gugsa Araya(ölm.1933, Tigre v., Ras Araya Sellassie Yohannes oğlu, aş.bk., =2. Ras Bitwoded Makonnen Endalkaçew (1890-1963 = 73), Wollega v., başbakan 1943-57 = 14, Balambaras Endalkaçew Abreque=Woizero Abonaş Takla Mâryâm oğlu. 5- Dejazmaç Haile Mâryâm Wolde Mikael (ölm. 1899), oğlu Dejazmaç Biru Haile Mâryâm (ölm. 1915), bunun çocukları Dejazmaç Dassata Biru (ölm. 1922) ve Woizero Mamite ve bu son prensesin oğulları Dejazmaç Yosef ve Gerazmaç Wolde Mikael.

9) Ras Darge Sahle Sellassie (2'den) (1830?-1900 = 70?), dejazmaç sanıyle Salale, İnsaro, Marabetie v.1871, Ras 1878, Reese Masafint, Derra, Arussi 1892. =1. Menz'li Woizero Iheté, =2. Woizero Walatta Giyorgis (sn.Dejazmaç 'Aliye Aba-Câ'fer'le evlenip imp.Haile Sellassie'nin annesi Woizero Yeşimabet'i doğurdu), Gurage'li Ato Yemeru =Wozire Araza-Aragai kızı. Ras Darge Sahle Sellassie'nin çocukları:

1- Fitawri Şoaragad Darge (ölm.1882). 2-Dejazmaç Desta Darga (2'den) (ölm.1893), çocukları Dejazmaç Seyum Desta, Dejazmaç Gigaw Desta, Woizero Atsede Desta, Woizero Mentwab Desta. 3- Dejazmaç Tesemma Darge (ölm. 1906). 4- Dejazmaç Assefaw Darge (ölm.1906), çocukları Dejazmaç Zewde Assefaw, Woizero Atsede Assefaw (=Ras Seyum Mangaşa (1887-1960 = 73), Tigre v., Ras Mangaşa Yohannes oğlu, aş.bk.). 5- Lij Gugsa Darge (ölm.1921). 6- Woizero Tsahai Worq Darge (ölm.1928). 7- Woizero Askala Darge ve:

8- Woizero Tessemia Darge (ölm.1930) =1. Dejazmaç Haylu Wolde Kirkos, izd.1868, Lasta v., Dejazmaç Wolde Kirkos=Woizero Aiçeş ve Takla Giyorgis'in anne bir üvey birâderi. =2. Bitwoded Wolde Tsadiq Goşu (ölm.1936), tarım ve iç işleri bakanı, Senato başkanı. Prs Tessemia Darge'nin çocukları:

1: Ras Kassa Haylu (1'den)(1881-1956 = 75), Dejazmaç sanıyle Salalc v. 1907, 1911'de V. George'un tâc giyme töjreninde Londra'da ülkesini temsîl etdi, Ras 1916, Wollo v.1917, Begamber, Wollo, Lasta, Kuzey Şoa kral nâibi 1928, mareşal 1934 = Woizero Tsige Mâryâm (1884-1946 = 62), izd. 1902, yş.18, izd.müd.44, Dejazmaç Beşah Bita (Marabetic-Wagda prensi) = Woizero Sileşi Ketema (Adisgé prensesi) kızı. Çocukları: 1) Dejazmaç Wond Wossen Kassa (1902-İtalyanlar'a karşı maktûl 1936 = 34), Begamder v. = Woizero Abebeç Abegaz, çocukları: Fitawri Masai Wond Wossen (1935) = Woizero Afomia Haile Mâryâm (3 oğul, 2 kız); Woizero Sileşi Wond Wossen= Dejazmaç Berhane-Maskal Wolde Sellassie, çocukları Lij Elias Berhane-Maskal, Woizero Hirut Berhane-Maskal, Woizero Sabla Wangel Berhane-Maskal. 2) Dejazmaç Abera Kassa (1905-1936 = 31, İtalyanlar'a karşı maktûl) = Bebedeç, Ras Seyum Mangaşa kızı (Tigre v., aş.bk.), çocukları: Dejazmaç Amha Abera (1925, =Woizero Assalafeç Makonnen, Ras Bitwoded Makonnen Endalkaşew kızı, tal., kızları Woizero Salla Amha) ve Fitawrari Ameda Abera (1934 - katli 1974 = 40 = Woizero Berktawit Kifle, ölm.1969, Kifle dadi kızı) ile Lij Tariku Abera (1935, 1 oğlu ve 1 kızı var). 3) Asfa Wossen Kassa (1937'de İtalyanlar'a karşı makûl). 4) Ras Asserata Kassa (1922-katli 1974 = 52), Salale v.1942, Wollega v.1944, Arussi v.1946, Begamber ve Semien v.1952, Şoa v. 1956, Senato ikinci başkan 1957, başkanı 1961, Eritre v.1964, Ras 1966 = Zuriaş Worq (1930), izd. 1943, izd.müd.21, yş.13-34, Kraliçe Menen'in ilk eşinden oğlu Gabre İqziabher Asfa kızı, annesi Woizero Yeşworq Mulugeta, çocukları: Lij Asfa Wossen Asserate (1948), Tübingen ve Cambridge me'zûnu, Frankfurt doktoru, *Geschichte von Schoa* yazarı; Lij Mulugeta Asserate (1949); Lij Kassa Asserate (1955); Lij Wond Wossen Asserate (1957); Woizerit Tsige Asserate (1950, =Lij Asnake Getaçev (doğ.1942), izd.1974, yş.24, zevcinden 8 yş.kç., oğulları 1974); Woizerit Rebecca Asserate (1951); Woizerit Turu Worq Asserate (1956). 5) Woizerit-Hoy Bezumeş (=Desta Tessema, çocukları: 1) Dejazmaç Berhane Maskal Desta (1924) = Woizero Menbere, çocukları: Lij Tadla BerhaneMaskal 1947, Lij Yonas B.M. 1954, Woizero Heranic B.M. (1945, =Lij Agbau Wubinesh, izd. 1962, yş.17, çocukları David Agbau 1965, Kaleb A. 1967, Tyasemer A. 1969), Woizerit Tsedalu B.M. (1946), Woizerit Sabla B.M. (1952), Woizenit Martha B.M. (1953). 2) Lij Haylu Desta (1931 -katli 1974 = 43), Woizero Atsede Belai, çocukları: Woizerit Sofia Haylu (1959), Woizerit Tsige Marian Haylu (1961). 6) Woizerit-Hoy Manyahiluş (= Dejazmaç Şifferaw Wondem Agegnehu, 1980'de hayâtda). 7) İmmabet-Hoy Tessemia Kassa = Dejazmaç

Ameda 'Alî (Wollo prensi, Müsl.), 2 oğul: 1) Lij Mikael Amede = Elizabeth Gabru, çocukları: Woizerit Tessemme Mikael (1970). 2) Lij Dargé Amede = Menbere Tadesse, çocukları: Dassa Darge, Desta D., Tsehai Work D., Yeşimabet D.

2) Dejazmaç Tafari Wolde Tsadiq, iki eşinden çocukları: 1) Fitawri Kebede Tafari, 19 yaşında öldü. 2) Woizero Dinqineş (1914-1980'de hayâtda) = Dejazmaç Bezaparh Seleşi (1900-1967 = 67), çocukları: Lij Tafari Bezaparh (1928, =Woizero Worq Tafese, doğ. 1942, çocuları Ayele Tafari 1962, Tsahai Worq Tafari 1964, Zawditu Tafari 1966, Dinqineş Tafari), Seleşi Bezaparh (1930, =Woizero Ayayneş Mangaşa, doğ. 1935, izd.1953, yş.18, zevcinden 5 yş. kç., çocukları Yazew Seleşi 1960, Manalebeş Seleşi 1955, Beletşakew Seleşi 1956, Meselç Seleşi 1958, Desta Seleşi 1961, Minaşu Seleşi 1971), Mikael Bezaparh (1948), Tesseme Bezaparh (1944, =Yaqob Assefaw, doğ. 1934, izd. 1963, yş.19, zevcinden 10 yş.kç., kızları Wabugke Yaqob 1965 ve Beliu Yaqob 1969), Beşaw Bezaparh (1945, =Çenalow Gugsa, doğ.1930, izd.1967, yş.22, zevcinden 15 yş.kç., çocukları Sbow Çenalow 1968, Mamit Çenalow 1971, Çenalow (kız 1972), Yebe Bezaparh (1946, =Prof.Mikias Abayne, doğ. 1938, izd. 1968, yş.22, zevcinden 8 yş.kç., çocukları ikizler Abayne Mikias ve Yeşaş Worg Mikias 1969).

Şoa kralı (1847-1855 = 8) Haile Malakot (1825?-1855 = 30?), asıl adı Beşo Wared, Kral Sahle Sellassie oğlu, =1. Ejigayehu (izd.1844, tal.1845 = 1), =2. Tedenekialeç (ölm.1855, izd.1845 = 10). İlk eşinden oğlu:

MENELİK II, Şoa kralı 1865 - 1889 = 24 + Habeşistân imp.u 1889-1913= 24 = 48 (1844-1913 =67), 1855-65 arasında Şoa'da kral olmadı, İmp. Tewodros II tar. vâlîlerce yönetildi. Negüs 1878, Addis Ababa'yı kurup başkent yapması 1889. =1. Altaş, izd.1864, tal. 1865 = 1, İmp.Tewodros II kızı. =2. Bafena (1834?-1887=53), izd. 1865, tal.1877, izd.müd.12(Bafena'nın 2.eşi: Dejazmaç Amen Şoa, bu izdivâcdan: Fitawri Gizao (ölm. 1881?), Woizero Manalebiş =1. Dejazmaç Mekuria ve =2. Ras Mikael Wollo, Fülâne= Maşaşa Sayfu). =3. Taitu (1853-1918 = 65), izd. 1883, izd.müd. 30, yş.30-60, zevcinden 9 yş.kç., asıl adı Walatta Mikael, ilk eşi Befana'nın kardeşi Zekagaçew'dir, ondan önce dejazmaç Takla Giyorgis, ondan önce de Wolde Gabriel'le evlenmişti, Dejazmaç Betul Haile Mâryâm=Woizero Yubdar kızıdır. =4. Desseta (Wollo Galla'lı câriye). =5. Woizero Getie (Galla Gurage'li câriye). =6. Woizero Abeçiw (Wollo'lu Dejazmaç Şebaşi Bayan'ın hemşîresi). Menelik II'nin çocukları:

1) Asfa Wossen Menelik (5'den)(1875-1888 = 13)

2) Fülân (5'den): 9 yaşında öldü.

3) İmparatoriçe Zawditu (6'dan), aş.bk.

4) Woizero Şoa Reged (4'den)(1867-1897 = 30), vel. 1867-1885 = 18, =1. Dejazmaç Wadaje Gobena (katli 1905), Ras Gobena Daçe oğlu, Abiçu Galla şefi. =2. Ras Mikael, izd.1892, izd.müd.5, yş.25, asıl adı İmâm Muh.'Alî, tanassur etdi, Wollo v.1886-, negüs 1914(1850-1918 = 68), zevcinden 17 yş.kç., İmâm 'Alî Abba Bula oğlu, annesi Woizero Getie (Worehimenu prensesi). Çocukları: Dejazmaç Wossen Sagad Wadaje Gobena (1'den)(1885 - 1908 = 23), vel. 1885-1908 = 23; İmp.Lij İyâsu (2'den), aş.bk.; Zenabe Worq Mikael (2'den) (1892-1904 = 12) = Ras Bezabeh (ölm. 1905), izd. 1901, izd.müd.3, yş.9, doğururken öldü, Negüs Takla Haymanot Gojjam=Woizero Guddaye oğlu.

LİJ İYÂSU V (1898 - 1935 = 37)(imp. 1913 - 1916 = 3): Mikael adıyle II. Menelik'in kızıyle evlenmek için tanassur eden Muḥ.'Alî'nin (ölm.1919) oğludur ki o da İmâm 'Alî II, o İmâm Lihân, o İmâm Aḥ., O İmâm Muḥ. I, o İmâm 'Alî I, o da Papu oğludur. Bu Papu'nun Hazret-i 'Alî'nin 28. kuşak torunu ve İmâm Muḥ.ü'l-Bâkır neslinden olduğu iddia edilmiştir. İyâsu V'in yeğeni Woizero Menen, Haile Sellassie ile evlenerek Habeşistân imparatoru olmuştur. Binâenaleyh bu izdivâcdan doğan Habeşistân velîahdi, İmâm Muḥ. 'Alî'nin (ölm.1919) ana tarafından torununun oğlu olmaktadır. Ras Mikael ol.tanassur eden İmâm Muḥ.'Alî, II. Menelik'in üvey kızı Woizero Manalebiş'le evlenmiş, sn.Woizero Fante ile evlenmiş, sonuncusundan Woizero Sehin doğmuşdur ki, İmparatoriçe Menen'in annesidir. İyâsu V, imparator iken, atalarının dîni olan İslâm'a (Şâfi'î) döndü, bunun üzerine tahttan indirildi, 18 yaşında idi. =1. Romana Worq (1902), izd.1909, tal.1910 = 1, yş. 7-8, zevcinden 4 yş.kç., Tigre'li Ras Mangaşa Yohannes kızı, annesi İmparatoriçe Taitu'nun yeğeni Woizero Kafay'dır. =2. Sabla Wangel (ölm.1970), izd. 1910, tal., Ras Hailu II Takla Haymanot Gojjam-Damot=Woizero Askara Mâryâm kızı (Woizero Askara, Ras Bitwoded Mangaşa'nın kızıdır). Lij İyâsu'nun ihtidâ etdikten sn. evlendiği Müslümân kızlar: =3. Fülâne b.Abba Câ'fer II(Jimma emîri), =4. Fülâne b.Jajj 'Abd.(Harar emîri), =5. Fülâne b.Muḥ.Ebî-Bekr (Adal emîri), =6. Askela Meryem Momina (Liega Qellem, Sayo ve Anfilo v. Dejazmaç Abba Iggir Djote kızı. Lij İyâsu'nun by.kızı 2. eşinden, dîğerleri Müslümân eşlerindendir: Woizero 'Alem Tsahai Worq İyâsu (1980'de hayâtda, =Fitawrari Abebe Asfaw Wollega, oğulları Alenseged Abebe); Lij Girma İyâsu (genç ölen bir kız bırakarak Kenya'da öldü); aşağıdakilerin hepsi 1980'de hayâtda: Lij Menelik İyâsu (1915), Lij Yohannes, Tewodros İyâsu, Tsahai İyâsu (doğ.1937?). Lij İyâsu'nun yerine, onu tahttan indiren halası (II. Menelik'in kızı) Zawditu, imparatoriçe oldu:

ZAWDİTU (1916 - 1930 = 14)(1876-1930 = 54), yş.40-54, =1. Ras Araya Sellassie Yohannes (1867-1888 = 21), izd.1884, izd.müd.4, yş.8-12, Yohannes IV oğlu. =2. Wagşum Gwangul Zegeye, izd.1891, tal.1893 = 2, yş.15-17, Dejazmaç Zegeye oğlu. =3.Dejazmaç Wube Atnaf Sagad (ölm.1913), izd.1894, tal. 1900=6, yş.18-22, Atnaf Sagad oğlu (Wube'nin sonraki eşinden doğan Mangaşa Wube 1946-57'de Senato başkanı oldu). =4. Ras Gugsa Wale (1877-katli 1930 = 53), izd. 1900, tal.1916 = 16, yş.24-40, zevcinden 1 yş.by., Begamder v., Yejju v.ve İmparatoriçe Taitu'nun yeğeni Ras Wale Betul oğlu. Zawditu'nun son izdivâcından 1906'da doğan kızı ayni yıl içinde öldü.

HAİLE SELLASSİE I(1930 - 12.9.1974 = 44)(1892 - 1975 = 83), asıl adı Tafari Makonnen, dejazmaç sanını alması 1905, Salale v.1906, Sidamo v. 1908, Harar v. 1910, Ras unvânıyle velîahd ve imparatorluk nâibi 1916-1930 = 14, negüs 1928, İtalyan istîlâsı sebebiyle İngiltere'de yaşaması 1936-40 (bu müddet içinde İtalya kralı, Habeşistân imparatoru oldu). 5.1941'de İtalyanlar çıkartılarak ülkesinde tekrâr tahta oturdu. Komünist subaylarca tahttan indirildi, ölümüne kadar 1 yıl âsîlerin elinde bulundu. İngiltere mareşali. =1. Altayeç, =2. Woizero Menen (1889-1962 = 73), izd.1911, izd. müd. 51, yş.22-73, zevcinden 3 yş.by., imparatoriçe, İmparator ile iki kocadan boşanmış ol.evlendi, Janterar Asfal Mikael Ambassel=Woizero Sehin (Negüs Mikael Wollo=Woizero Fante kızı) kızı. Çocuklarının yalnız ilki olan Prs.Romana ilk eşinden, dîğerleri İmparatoriçe'dendir:

1) Romana Worq = Dejazmaç Beyenna Merid (İtalyanlar'la vuruşurken ölm. 1936)(Prs.Romana, İtalya'da esîr iken 1941'de öldü), Bale v., çocukları: Getaçew Beyenna (doğ. 1930?, ölm. 1980'den önce); Dejazmaç Merid Beyanna (1932), Bale v.1958; Lij Gideon Beyenna (1935?, ölm. 1980'den önce); Lij Samson Beyenna (1934) = Woizero Koremtir (1939), izd. 1959, yş.20, zevcinden 5 yş.kç., Ras Andargaçew Masai ile Prs.Tenagne Worq'un üvey kızının oğlu, 1963'de 29 yaşında kazâen öldü, izd.müd.4, yş.24, oğulları Lij Sebastyanos Samson (1960).

2) Makonnen (1923-1957 = 34), Harar dukası = Sara (1928), izd.1946, izd. müd.11, yş.18-29, zevcinden 5 yş.kç., Gizaw kızı, çocukları: Paul Wossen Sagad Makonnen (1947), David Makonnen (1952, =Woizerit Adey-Abebe İmru, doğ. 1950, izd. 1974, yş.24, zevcinden 2 yş.by.), Philip Tafari Makonnen (1954), Baeda Mâryâm Makonnen (1957).

3) Sahle Sellassie (1931-1962 = 29) = Mahazent (1937), izd.1959, izd.müd.3, yş.22-25, zevcinden 6 yş.kç., Habte Mâryâm Gabre İqziabher Wollega kızı, oğulları Eremias Sahle Sellassie (1960).

4) Prs. Tenagre Worq (1913) =1. Ras Desta Domtew (İtalyanlar'a karşı maktûl 1937), izd. 1924, izd. müd. 13, yş.11-24, Rusya elçisi Fitawrari Damtew Ketena (İtalyanlar'a karşı maktûl 1896) oğlu, =3. Ras Andargaçew Masai (1902), izd.1944, yş.31, zevcinden 11 yş.kç., Harar v. 1941-2, adâlet bakanı 1943-6, Begamder v.1946-52, Eritre kral nâibi 1952-9, iş işleri 1958-61, Sidamo v. 1961-4, =2. Abebe Retta (katli 1974), izd. 1939, tal. 1943 = 4, yş.26-30. Prs.'in çocukları (sonuncusu 2., dîğerleri 1. eşinden): 1- Lij Amha Desta (1928-1944 = 16). 2- Lij İskander Desta (1934-katli 1974 = 40), tümamiral = Sofya, eğitim bakanı Amanuel Abraham kızı, oğulları Naomi İskander (1969?). 3- Prs.Aida Desta (1927) = Ras Mangaşa Seyum (1926), izd.1964, yş.37, zevcinden 1 yş.kç., Ras Seyum Mangaşa oğlu (çocukları için buraya bk.). 4- Prs.Hiruta (Ruth) Mâryâm Desta (1930) = General Nega Tegagne (1930), izd. 1968, yş.38, zevci ile ayni yaşda. 5- Prs. Sabla Wangel Desta (1931) = Dejazmaç Kassa Wolde Mâryâm Wollega (1932), izd. 1959, yş.27, zevcinden 1 yş.by., Wolde Maryam oğlu, çocukları: Lij Amha Kassa (1960), Jotc (1960, ikiz), Yeşimabet (1962), Debritu (1963), Kokebe (1967). 6- Prs. Sofya Desta (1933) = Dereje Haile Mâryâm (1937-katli 1960 = 23), izd. 1959, izd. müd.1, yş.26-27, zevcinden 4 yş.by., Haile Mâryâm oğlu, çocukları Hanna Mehreta Sellassie Dereje (1961). 7- Prs. Tsige Mâryâm (Mary) Abebe Retta (1940) = Ato Seyum Haragot (1932), izd. 1963, izd.müd.12, yş.23-35 (Prs. 1975'de intihâr etdi), enformasyon bakanı 1964-5, zevcinden 8 yş.kç., çocukları Yonatan(1965), Thomas (1967), Abbai (1968).

5) Prs.Zenabe Worq (1918-1933 = 15), doğururken öldü, =Dejazmaç Haile Sellassie Gugsa, izd.1932, izd.müd.1, yş.14-15, Ras Gugsa Araya (b.bk.) oğlu.

6) Prs.Tsahai (1920-1942 = 22) = General Abiye Abebe (1918 - katli 1974 = 56), izd. 1942, izd.müd.4 ay, zevcinden 2 yş.kç., Wollega v. 1942-3, savunma bakanı 1949-55, Paris sefîri 1955-8, adâlet bakanı 1958-61, Eritre kral nâibi 1959-64, Senato başkanı 1964-74, Abebe Atnaf Sagad oğlu ve İmparatoriçe Zawditu'nun 3. eşi Dejazmaç Wube Atnaf Sagad'ın yeğeni.

7) Meredazmaç ASFA WOSSEN Haile Sellassie (doğ.1916), 1975'den beri babasının yerine Hânedân reîsi, vel.1930-1974 = 44, yş.14-58, =1. Walatta İsrael (1906), izd. 1932, tal.1944 = 12, yş.26-38, zevcinden 10 yş.by., Ras Seyum Mangaşa kızı ve Dejazmaç Gabre Sellassie'den dul. =2. Medfariaç Worq, izd.1945, tümg. Abebe Damtew kızı (Ras Desta Damtew'in ağabeyi, b.bk.). Çocukları: 1- Prs.Ejigayehu (1934) = Dejazmaç Fikre Sellassie Habte Mâyâm Wollega (1928), zevcinden 6 yş.kç., Prs. Mahazent'in birâderi, 1980'de hayatda, Prs.ise 1977'de 43 yaşında hapisde öldü, izd. 1955, izd.müd. 22, yş.21-43, çocukları Lij Samson Fikre Sellassie (1956), Lij Beliere Fikre Sellassie (1962), Lij İsaac Fikre Sellassie (1964), Woizero Rachel Fikre Sellassie (1958), Woizero Meherit Fikre Sellassie (1959), Woizero Esther Fikre Sellassie (1960). 2- Pr.Zara Yaqob (1953), vel. 1975. 3- Prs. Mâryâm Sena (1950) = Lij Saifu Zewde (1941), izd. 1972, yş.22, zevcinden 9 yş.kç., 2 oğulları var. 4-Prs. Schin Azeb (1951). 5- Prs.Sifraş Bizu (1959).

II

MADAGASKAR

Bugünkü Madagaskar

Habeşistân gibi Zencî olmayan, fakat Müslümân da olmıyan dîğer bir devlet, Madagaskar'dır. Madagaskar'ın 1980 durumu:

594.180 km², 8.850.000 n. (15 yoğunluk), GSMH 2.434.000.000 dolar ve p.c. 275 dolar, 6 eyâlet, başkent Antananorivo (Fr.Tananarive) 480.000. Silâh altında 12.000 kara + 700 deniz + 400 hava + 8.000 jandarma = 21.100 asker, 8 harb tayyâresi, savunma büdcesi 102 milyon dolar (1979). Resmî dil Malagasi (bir Malay dili). Lingua franca Fransızca. 1885-26.6.1960 arasında Fransa sömürgesi (monarşi 1897'de kd. devâm etti) ve bu târihte müstakil.

6 lehçe konuşan Malgaşlar, hâkim ırktır. İndonezya'dan binlerce yıl önce göçmüş Malaylar'dır. Batıda, 2 milyon kadar Zencî vardır. Din: 1.680.000 Katolik, 1.240.000 Protestan, 10.000 Budist, 2.390.000 Müslüman (% 27) (Sünnî-Şâfiî), gerisi Putperest.

Adada 1700'e doğru 1,8, 1750'ye doğru 2, 1800'e doğru 2,5 milyon nüfus tahmîn edilebilir. Sonraki tahminler: 1825'de 2,7, 1850'de 3, 1875'de 4 milyon. Fransız devri: 1900'de 2.505.000, 1915'de 3.154.000, 1925'de 3.490.000, 1950'de 4.350.000.

Adada çoğu Fransız 30.000 Avrupalı, 16.000 Hindistanlı ve 9.000 Çinli vardır.

210 milyon kwh elektrik (1971), 40.000 km yol (1978), 89.500 motorlu vâsıta (1971), 867 km demiryolu, 28.700 telefon (1978), 860 doktor (1976) mevcuddur. 1950'de 24.800 motorlu vâsıta ve 4.300 telefon vardı.

Madagaskar Krallığı (1797 - 1897 = 100)
(Merina Hânedânı)

1. Andrianampainmerina (1787-1810=23) (1740?-1810=70?)
2. Radama I (1810-1828=18) (1'in oğlu) (1791-1828=37)
3. Ranavalona I (1828-1861=33) (2'nin zevcesi) (1790?-1861=71?)
4. Radama II (Rakoto) (1861-1863=2) (2=3'ün oğlu) (1828-1861=33= katl)
5. Resoherina (Rabuda) (1863-1868=5) (4'ün zevcesi)
6. Ranavalona II (1868-1883=15) (4'ün dîğer zevcesi)
7. Ranavalona III (1883-1897=14) (6'nın hemşîre-zâdesi) (1861-1917-56)

1. Hükümdar, Malagasi ırkının Hova boyundan olup, Tananariv şehrinin kurucusudur. Adayı hükmü altında birleştirmiştir. I. Radama, kç.oğludur (by.oğlu vel., daha önce ölmüştü). I. Ranavalona (3) =2. Rainiharo (başbakan). Rasoherina (5), II. Radama'dan dul kalınca, 32 yıl başbakan (1865-1897) olan Rainilaiarivany (1828 - Cezâyir 1896-68) ile 1863'te evlendi. Bu başbakanın ağabeyi Raharo da 13 yıl başbakan (1852-1865) olmuş, 1872'de ölmüştür. Rainilaiarivony, Kraliçe Rasoherina ölünce, 1868'de ona halef olan Kraliçe II. Ranavalona ile evlendi. Bu sûretle 2 kraliçeye 10 yıl müddetle prince consort da oldu. Son kraliçe II. Ranavalona, 1897'de Fransızlar'ca tahtından indirildi, Cezâyir'e sürüldü, orada 20 yıl sn.öldü (1917). =1. Anarianaly Ratvima (izd.1878, tal.1881=3, yş.17-20). =2. Rainilaiarivony (yk.bk.) (izd.1883, yş.22) (pr.consort ve başbakan). III. Ranavalona'nın ilk izdivâcından olan 2 kızı: Ranavalona (doğ.1879) (vel.1883-1897=14) ve Rasoherina (doğ.1881). 1869'a kadar hânedân putperesttir. Bu târihte henüz tahta çıkan Kraliçe II. Ranavalona, Protestan Hıristiyan oldu. 6.8.1896'da Madagaskar, Fransız sömürgesi oldu.

Son cumhur başkanı Didier Ratsiraka'dır.

Afrika'da Hind Okyanusu'nda Dîğer Devletler

Mauritius: Madagaskar'ın doğusunda, 20° Güney paralelinde ada. 1.865 km², 950.000 n. (1980), 509 yoğunluk, GSMH 846 milyon dolar ve p.c. 890 dolar, başkent Port Louis 172.000. 3.900 emniyet görevlisi dışında askerî kuvveti yok. % 20 Müslümân (190.000 Arab, Malay, Malgaş), % 1 Protestan (İngiliz), % 30 Katolik (Fransız), % 1 Budist (Çinli), % 48 Hindû (Hindistanlı). Resmî dil İngilizce, lingua franca Fransızca ve Arabca. 1710'da Fransa sömürgesi (adı Ile de France veyâ Ile de Maurice), 1810'da İngiltere sömürgesi, 12.3.1968'de istiklâl (Fransızlar'dan önce 1507-1598 Portekiz ve 1598-1710 Holanda sömürgesi). Commonwealth üyesi (devlet başkanı: II. Elizabeth) monarşi. İngiltere hükümdârı, adada bir umûmî vâlî tar.temsîl edilir ve fiilî devlet başkanlığı yapar. İktidar, başbakanındır. 1900 nüfûsu 370.000, 1950'de 493.000. 128.400 turist (1979), 1.100 mil yol, 37.300 motorlu vâsıta (1980), 22.000 ton ticâret gemisi (1979), 410 doktor (1979), 73.600 telefon (1979).

Komor Adaları: Madagaskar'ın kuzey-doğusunda, Mozambik Kanalı kuzeyinde, Mozambik'in kuzeyi açıklarında, 10° Güney paraleli civârında. 1.862 km², 310.000 n. (1980), 166 yoğunluk, 3 ada, başkent Moroni 40.000. 100 hava askeri ve 8 harb

tayyâresi var. % 99 Müslüman (Sünnî-Şâfiî, az Ḥanefî) ve 2.000 Katolik. Arab, Arab-Zencî melezi, az Malgaş ve Malay. Resmî dil Fransızca, lingua franca Kiswâhilî ve Arabca. 1886-1.1.1976 arasında Fransa sömürgesi ve bu son târihte müstakil devlet oldu. Adanın Müslümân emâretini Fransızlar 1912'de ilgaa ettiler. Otoriter cumhûriyettir. Cumhur başkanları: 'Alî Ṣâliḥ (1976-78), sn.Aḥ.'Abd. 1973'te 750 km yol, 3.600 motörlü vâsıta, 1977'de 1.035 telefon.

Seyşel Adaları: Madagaskar'ın kuzey-doğusunda ve ekvator çizgisinin güneyinde 92 ada. 404 km², 67.000 n. (1980), 166 yoğunluk, başkent Victoria 30.000, GSMH 76 milyon dolar ve p.c. 1.140 dolar, resmî diller İngilizce ve Fransızca, Commonwealth üyesi cumhûriyet. Askeri yoktur. Hindistanlı Müslümanlar, Fransızlar, İngilizler, Arablar, Malaylar, Malgaşlar, Swâhilîler, Zencîler ve bunların hepsinin melezleri, halkı oluşturur. % 20 Müslümân (13.000 Sünnî-Şâfi'î ve Ḥanefî), 36.000 Katolik, 18.000 Protestan. 1750-1794 Fransa, 1794-6.1976 İngiltere sömürgesi ve bu târihte istiklâl. Otoriter cumhûriyet. Cumhurbaşkanı: F.Albert René. Turizm çok gelişmiştir. 114 mil yol, 4.600 telefon (1978). Mauritius'ta olduğu gibi Seyşel'de de bâzı yüksek okullar açılmıştır.

Madagaskar Hânedânı

1300'e doğru Rafrandano, Ampandrana merkez olmak üzere bir devlet kurdu. Bu hânedânın 8.si Andriamiziamizina, başkenti Merimanjaka'ya taşıdı. 17.'leri olan Andriamanelo (1540?-1575=35?), Ambohitrabiby kralına dâmâd ol., onun taht şehri Alasora'ya geçip ülkesini büyütdü. Halefi Rabiby Ralambo (1575?-1610=35?) ve bunun oğlu Andrianjaka (1610?-1630=20?) devrinde sınırlar genişledi ve sonuncusu taht şehrini bugünki Tananarive olan Antananarivo'ya götürdü.

Andriamasinavalona (1675?-1710=35?), Imerina kralıdır. Imamo kralı Andriambahaoko ile sulh yaptı. =. Ratompoindroandriana, =2. Ramananandrianjaka, =3. Ramananimerina, =4. Rasolomanambonitany Ranavalontsitakatrinimerina, =5. Renilambo, =6. Ranavalona, =7. Rakalafotsy, =8. Reninandriankotofananina, =9. Ralanimboahangy, =10. Raseranolona, =11. Ranavalotomponimerina =12. Ramanambahoaka. 9 oğlunun ilk 4'ü sırasıyla 1, 2, 3, 4. eşlerinden, 5. ve 6. oğulları 5. eşinden, 7. oğlu 6. eşinden, 8. oğlu 7. eşinden, 9. oğlu ise 8. eşinden doğmadır. 5, 6, 7, 8, 9. oğullarından yürüyen nesli Andriamasinavalona kastı soyluluğunu oluşturur. 5. ilâ 9. oğulları sırasıyle: Ambohidrapeto prensi Andriamborosy, Ambrohidrapeto prensi Rafaralahimanjaka, Anasipatrana prensi Andriankotofananina'dır. İlk 4 oğlu ise şunlardır:

1) Halefi olan Andriambelomasina ki aş.bk.

2) Andriantomponimerina I, Ambohidratrimo kralı, oğlu ve kral ol.halefi Andriantrimonibemihisatra, bunun oğlu ve kral ol.halefi Andriamanananimerina= Ramorabe, bu evlenmeden 4 oğul ve 1 kız: Kral Andriantomponimerina II (oğlu Ambohimanoa prensi Andrianavalontompo), Ambohipiara prensi Andriamtomponimarovatana, Ambohitrinimanjaka prensi Andrianavalona, Ambohimanoa prensi Andriambelanonana, sn.yeğeni Andriambelo'ya halef ol. Ambohidratrimo kralı oldu ve Prs.Rabodofilananina, bu prensesin oğlu Andriambelo, Ambohidratrimo kralı ol.dayısı Andriantomponimerina II'ye halef oldu, büyük-annesi Ramorabe tar.katledildi. Kızkardeşi Ravorombato, dayısı

Andriambelanonona'yı ber-taraf ederek Ambohidratrimo kraliçesi olup Ramananandrianjaka adını aldı, Andriamasinavalona'lardan Rabezaka ile evlendi, bu evlenmeden 4 oğul ve 4 kız doğdu: Ambohimanoa prensi Ramena, annesinin yerine Ambohidratrimo kralı olan Rabehety Andriantomponimerinamandimby, Antogony prensi Andriantsolo, Ambohitrinimanjaka prensi Andrianilana; Prs. Rambolamanana = Andrianampoinimerina (Madagaskar kralı, ölm.1910), b.bk.(ölm.1828); Prs.Rabodomanana (Anosimanjaka prensesi) = Rainimanetaka, kızları Rasoamananoro=Andrianampoinimerina (Madagaskar kralı, ölm.1810, b.bk.); Anosimanjaka prensesi Ravaomanana, oğlu Andriamavo; Masoandro prensesi Ratomponibemihisatra.

3) Andrianjakanavalona, Tananarive kralı, oğulları: Andriambonimena (annesi Ranavolomanambonitany) ve Andriamponimerina (annesi Ratsitoviaminandriana), Tananarive kralı ol. babasını istihlâf etdi, =Ramanantsalarazaka, bunların 2 oğlu, biribirini tâkıyben Tananarive kralı ol.babalarını istihlâf etdiler: Andrianavalonibemihisatra (ölm.1780?) ve Andriambalohery (kral 1780?-1787?=7?). Son iki kralın hemşîresi: Ramananimerina, bunun oğlu Andrianomboatsimarofy (Tananarive kralı 1787? - 1796= 9?) = Ratsimiantana (Ambohimanga kralı Andrianjafy kızı), oğlu Ramaromanompo Andriamaromanompo, kısa müddet kral oldu, kızı Ravaomanjaka = Andrianampoinimerina (Madagaskar kralı, ölm.1810). Ramaromanompo'nun hemşîreleri: Ravaonimerina (kızı Razafinamboal) ve Ravaonimerina = Andrianampoinimerina (Madagaskar kralı, ölm. 1810, b.bk.).

4) Andrianavalonimerina, Ambohitrabiby kralı, oğlu Andrianavalondambozafy, bunun 3 oğlu: Andrianavalonjokiny, Andrianavalonjandriny ve Faralahimbao, sonuncunun 4 oğlu ve 2 kızı: Rainirahety, Rabelosy, Andriambaventy, Rafaralahimahiny; Ranavalonjafy (=Andriambozvolaniray), Rafaravavilandy (= Rabetsira), sonuncunun oğulları Ratsimifanto, Rakotovao ve Ralaimahery.

Andriantsimitoviaminandriandrazaka (1710?-1730=20), Ambohimanga kralı. =1. Rampanambonitany, =2. Rangorinimerina. 5 oğlu ve 8 kızı: Andriambelomasina (halefi kral, aş.bk.); Andriamohara, Alasora prensi, oğlu Andrianavalonjafy, babasının yerine Alasora prensi; Andriantoarano; Ramisamanjaka kızı Rafotsirahisatra (=Madagaskar kralı Andrianampoinimerina, ölm.1810) Andriampalimanana. 8 prenses: Ravololondreninitrimo; Andrianjaza (Mandrosoa prensesi, oğulları Andrianarabo, Andriantsoanandriana, Andriankotonavalana, sonuncunun kızı Ramiangly= Andrianampoinimerina, Madagaskar kralı, ölm.1810, Ramiangly ise 1881'e kd.yaşadı); Rahira (Manandona prensesi); Ranavalompialonkanina (Ambohimanga prensesi); Ramanantenasoa (Ambohimanga prensi); Ratomponivololona Rabodonandriambonimena (Alasora prensesi); Ramanatany (Alasora prensesi); Rajiro. Bunlardan 6.'sı olan Ratomponivololona'nın 3 kızı: Andriantsira (Alasora prensesi), Andriamahandry ve Rasoataolana. Sonuncunun 1 oğlu ve 3 kızı: Ramanambahoaka; Ravalontsalama Andriamatoaravalo; Rafotsirabodomiralahy (ölm.1881, = Andrianampoinimerina, Madagaskral kralı, ölm.1810); Rofotsirahety (=1. Andrianampoinimerina, Madagaskar kralı, ölm.1810; 2. zevcinden kızı: Ratsivinda).- Andriantsira (Alasora prensesi)'nın 1 oğlu ve 6 kızı: Andriantseheno; Rabodozafimanjaka (ilk zevcinden kızı: Rafanja; =1. Andrianampoinimerina, Madagaskar kralı, ölm.1810, aş.bk.); Andriamahanona, Razanabahoaka, Rascheno, Ratsimisotry, Rafara.

Andriambelomasina(1730?-1770?=40'?), Ambohimanga kralı. =Rasoherina Rasoherimananitany (Namehana prensi Andriambolanambo'dan dul). 4 oğlu: Kral Andrianjafy (aş.bk.), Andriantsimitoviaminandriana, Andriankirahinimerina ve Andriatsimitovizafinitrimo (Ambatomanoina prensi). Sonuncunun 2 oğlu: Andriantsalamanjaka (=Rabodonandriantompo, Kral Andrianambelimasina'nın torunu, b.bk.) ve Rabasivalo=1. Ralesoka, amcası Andriamiaramanjaka'nın kızı, =2. Ramanjakasoa, =3. Rasoavolamena, 2'nin yeğeni, =4. Ra, çocukları: Rakotomena (bununki Rakotomena, bununki Ratsihitanandro, bununki Rabao Marie-Cécile) ve Ra oamisa (çocuğu Ramboavavy, bununki Rajakanandrianambao). -Kral Andriambelomasına'nın 3. ve 4. kızları Rafaralahimanjaka ve Rafaratsimanompo'dur. By.kızı: Ranavalonandriambelomasina = Anjafi prensi Andriamiaramanjaka, oğulları Kral Ramboasalama Andrianampoinimerina ve kızları Ralesoka (=Rabasivalo, amca-zâde). Kral'ın 2. kızı: Ranavalonjanahary'nin 2 oğlu: Ramboakovelo ve Razafinandriamanitra I. Ramboakovelo'nun 2 kızı: Rabodonandriantompo ve Ratavanandra. Rabodonandriantompo = Andriantsimitovizafinitrimo oğlu Andriantsalamanjaka izdivâcından: Pr.Razafinanaka (katli 1810, oğlu Ramako ve bunun nesli); Kralic Ranavalona I (aş.bk.); Rafaramanjaka Ramirahavavy (ölm.1864) = Ambohitraina prensi Andriatsalama, çocukları Kraliçe Rasoherina (aş.bk.); Prs.Rafarasoa Ramasiandrazana I = 1. Fihasinana prensi Andriamanalina oğlu Andriambongo (bu prensin ilk izdivâcından oğulları Ratsimaraho ve Andriantsalama), oğulları Ramboasalama, teyzesi Kraliçe Ranavalona I tar.evlâd edinildi, 1861'de sürüldü, 1862'de öldü = Ramanivosia, izd.1815?, Andriamahazo kızı. 4 oğul ve 2 kızları: Raketaka (doğ.1840?), Ratasilahy (doğ.1845?, = Andriantavy), Kotomanga, Rasedy; Raolana, Razanazaza. Pr.Ramboasalama = 2. Rasoaray (1833-52'de Madagaskar başbakanı olan Rainiharo'nun Ramananjy kızı Rabodomiarana'dan olan kızı, bu prs. Rainimaharavo'dan dul idi), bu izdivâcdan: Prs.Rasoanora = Rainizanamanga (ölm.1889), Rainilaoarivony oğlu, Madagaskar başbakanı, Kraliçe Ranavalona I'in başkumandanı (annesi: Ratsimanisa kızı Rasoanalina), bu izdivâcdan: Pr.Randriantsehcno (=Raveltoscheno kızı Raveloarivony ki annesi Rainilaiarivony kızı Raonjiva'dır), Pr.Ramangalahy, Pr.Ramanagasaonina, Pr.Rasoarinogo. Prs. Rasoanoro'nun ayni anneden hemşîresi: Rasendravelo = Ravoninahitriniony (ölm.1896), başbakan 1861-4, Ramaintimanga oğlu, tal., çocukları: Pr.Raharoson (=Razafiniriana, oğulları Raharoson, Ramamonjy, Rasoaharonony, Rakalonony) ve Pr.Raonivelo. Prs.Rafarasoa (ölm.1861?) = 2.Razakaratrimo (Ambohitrantenaina prensi, dîğer zevcinden oğlu: Ramasimanana), bu izdivâcdan: Pr.Ramahatra = Razafinjanahary, kızları Rampelasinimoro (1862?, posthume). Prs.Rafarasoa'nın (ölm.1861?) kardeşi: Ramonjamanana (katli 1867) = Rasoatambaho, bu izdivâcdan 2 oğlu ve 3 kız: Adriamasy Ravoalefoka, Ravoalefoka; Razafinandriana (=Rababbalahy), Razay, Razafimanjaka (Kraliçe Rasoherina'nın mânevî kızı oldu) = Ratsimamanga (Andriantsirangy oğlu), Prs.Razafimanjaka'nın (ölm.1856) 1 oğlu ve 1 kızı: Ratahiry Andriantahiry (1854, Hristiyan oldu, Kraliçe Rasoherina'nın mânevî oğlu) ve Ravero Rasoaveromanana (doğ. 1856, Kraliçe Rasoherina'nın mânevî kızı). Ramonjamanana'nın (katli 1867) kardeşi: Andriantsoratra. Ramonjaramanana'nın 2 hemşîresi: Ranavalona II adıyle kraliçe olan Ramoma ve Raobevelo.- Kraliçe Ranavalona I'in hemşîresi: Ravalosaha, bunun 4 oğlu: Rasendra Ratsitolora, Rabevahoaka, Ratsiheva, Rafavavy.

Ranavalona I'in halası: Ratavanandriana = Andriantsalamanjaka (bu prens, prensesin ablası yânî Ranavalona I'in dîğer halası Rabodonandriantompo ile de evlidir, yk.bk.), bu izdivâcdan doğan 2 prenses: Ramanjakaraibé (=Ratsimanampoja) ve Rangita = 1. Radama I (ölm.1828, Madagaskar kralı, b.bk.), =2. Fülân, 2. izdivâcdan: Pr. Ratsimisampy = 1. Rasendra, bu izdivâcdan doğan prens: Razakaboay. =2. Razafindrasimisa, bundan oğulları: Rafiringa, Razafindrasoa, Rabofona, Ranaivo, Andriamparana, Rasalama, Ramsivelo. Pr.Ratsiisampy = 3. Ravelonanahary (Ratsisatraina kızı) izdivâcıdan: Pr. Rapatsa ve Pr.Bemaso. Pr.Ratsimisampy'nin kardeşleri: Pr.Ratsihovo (oğlu Batı Ambohibeloma prensi Raomanina) ve Prs.Randiaka (oğlu Ralaisitrakal).

Kral (1730-70) Andriambelomasina'nın 2. oğlu Ranavalonjanahary'nin 2. kızı Razafinandriamanitra I'in oğlu Rahety'nin kızı Razafinandriamanitra II'nin (ölm.1884?) ikisi de ilk zevcinden olan 2 kızı (2. zevci Ravahatra'dan çocuğu yok): Kç.kızı Ramasindrazana II (=1. Ramahatra, tal.1889, =2. Ralaiko, ölm.1901, izd.1889) ve by.kızı Raketaka (ölm.1884?) ve bu iki prensesin kardeşi Pr.Ratsimamanga (îdâmı 1896). Prs.Raketaka'nın kç.kızı Razafindrahety, Ranavalona III sanıyle kraliçe oldu, by.kızı: Rasendranoro (doğ.1857), 1883'de boşandığı ilk eşinden: Pr.Rakotomena, Prs. Ranavalona (genç öldü, Ranavalona III tar.evlâd edinildi), Prs.Rasoherina(Ranavalona III tar.evlâd edinildi). Prs.Rasendranoro'nun 2. eşinden: Pr.Andrianamantania Paul Razafinkeriefo (Andy Razaf) (1886-1973 = 87), Los Angeles'de yazar, bunun hemşîresi: Marie Louise (1897-1948=51), Réunion'da doğdu, bir Fransız'la evlenip Paris'de öldü.

Andrianjefy (1770?-1787?=17?), Ambohimanga kralı, katledildi. = Ranavalondrajaka. Oğlu Raleitokana. Kızı Ratsimiantahasoa =1. Andrianamboatsimarofy, Tananarive kralı, ölm.1796, aş.bk. =2. Andrianampoinimerina, amcazâdesi, Madagaskar kralı, ölm.1810, aş.bk.

Andrianampoinimerina (1787?-1810=23?), Madagaskar kralı, asıl adı Ramboasalama, 1794'te Tananarive'i aldı, bütün adayı birleştirdi (1745?-1810=65?). =1. Rabodonimerina (îdâmı 1794), Renibodonimerina kızı, o da Ambohimanga kralı Andriambelomasina kızı. =2. Renibodonimerina (1'in annesi). =3. Rafotsirahisatra, Ramisamanjaka kızı. =4. Ratsimiantahasoa, Kral Andrianjafy kızı. =5. Ramiangaly (ölm.1881), Andriankotonavalona kızı. =6. Rasendraso, Andrianavalonakelimiaina = Rafotsirasoa kızı. =7. Ramanantenasoa, Alasora prensi Andrianavalonfajafy kızı, ayrılıp yeniden evlendi. =8. Rambolamasoandro (katli 1828), Rabezaka ile Ambohidratrimo kraliçesi Ramananandrianjaka kızı. =9. Ramatoaramisa (Alasora prensesi). =10. Rasoamananoro, Rabodomanana kızı. =11. Ravaonimerina, Tananarive kralı Andrianamboatsimarofy kızı. =12. Ravaomanjaka, Ramaromanompo kızı, 11'in yeğeni. =13. Razafitrimo (Alasora prensesi). =14. Ravolamisa (Alasora prensesi). =15. Rabodozafimanjaka, Alasora prensi Andriantsira kızı. =16. Rafotsirabodomiralalahy (ölm.1881), Rasoataolana kızı. =17. Rafotsirahety, 16'nın hemşîresi. =18. Rasendra (katledildi), Rambolamasoandro'nun yeğeni. =19. Rasamona, Ramanantenasoa kıza. =20. Razafinamboa, Ravaonimerina = Andriantomponimarovatana kızı. =21. Razafinavalona. =22. Rabodo (Ambohimanga prensesi). =23. Rabodondrainibe, ambohimalaza prensi Ramboamainty kızı. =24. Rafotsiraivoramiandra, Ramboamasina kızı. =25. Ravoandriana, Rahiratra kızı. =26. Rafavavavy, Ramanitra kızı. =27. Ramaro.

=28. Ranavalonjafy, Rafaralahimbao kızı (Andranovelona prensi). =29. Rafaravaviralandy, 28'in hemşîresi.- Bu kralın çocukları:

1- Pr.Ratsaray (3'den). 2- Prs.Ravaozokiny (6'dan). 3- Prs.Ravaozandriny (6'dan). 4- Pr.Ramavolahy Somotra (7'den), 1810'dan önce katledildi. 5- Prs.Ramboavao (7'den). 6- Prs.Rafaramanjaka (7den), 1810'dan önce katledildi. 5- Prs.Ramboavao (7'den). 6- Prs.Rafaramanjaka (7'den). 7- Radama II, aş.bk. (8'den). 8- Prs.Rabodosahondra (1790?-katli 1828=38?) (8'den) = Ratefy Ratefinanahary, Imamo prensi, Tamatave v., çocukları Rakotobe (katli 1828). 9- Prs.Ratsimanompo (8'den). 10- Prs.Ratsiadala (8'den). 11- Prs.Ramariavelo (8'den). 12- Pr.Ratsimandresy (9'dan). 13- Prs.Ramasy (10'dan). 14- Pr.Ravonjy (13'den). 15- Prs.Rasalama (13'den). 16- Pr. Ratolora (14'den). 17- Pr.Andriaparana (14'den). 18- Prs.Ramanjakaray (14'den). 19- Prs.Rakarabo(15'den). 20- Pr.Ramatoatsiantaha (21'den). 21- Pr.Raleinahary (22'den). 22- Pr.Ramorasata (23'den). 23- Pr.Rabadolahy, Kral'ın en by.oğlu, katledildi. 24- Pr.Ratafeka. 25- Pr.Rahovy. 26. Pr.Ramanetaka, Majunga v., 1828'de Komorlar'a sürgün.

Radama I (1810-1828 = 18), Madgaskar kralı, yukarıdak kralın oğlu (1792-1828 = 36), 13 eşinden: =1. Ramavo, Ranavalona I sanıyle kendisine halef oldu. =2. Rasalimo, izd.1821, Menabe kralı Ramitrao kızı. =3. Rangita, Andrianstalamanjaka = Ratavanandriana kızı. Kızı Raketana (doğ. 1824?) (2'den).

Ranavalona I (1828-1861=33), Madagaskar kraliçesi (doğ. 1782-90 arası), asıl adı Ramavo, Radama I'in zevcesi ve halefi, =2. Rainiharo (ölm.1852), başbakan 1833-52, Andriantsilavo oğlu. =3. Rainijohary.

Radama II (1861-1863=2), Madagaskar kralı, Ranavalona II oğlu (1829-katlinin ilânı 1863=34), asıl adı Rakoto, =1. Ranavalona II, aş.bk., =2. Rasoherina, aş.bk., izd.1847?, her iki eşi de 1. derecede kuzini olup önce 2., sn. 1. eşi Madagaskar hükümrân-kraliçesi oldular.

Rasoherina (1863-1868=5), Madagasgar kraliçesi, Kral Radama II zevcesi, izd.1847?, asıl adı Rabodo (Rabodozanakandriana) (1814?-1868=54?), =1. Raharolahy, iç işleri bakanı, =2. Radama II, =3. Rainivoninahitriniony, izd.1863, başbakan 1852-64 (1824?-1869=45?), izd.müd.5, yş.50?-55?, zevcinden 10 yş.by.?, başbakan Rainiharo=Rabodomiarana (Ramamanyj kızı) oğlu, =4.Rainilaiarivony (1828-Cezâyir 1896=68), başbakan ve başkumandan, 3'ün kardeşi (Katolik), izd. 1864?.

Ranavalona II(1868-1883=16), Madagaskar kraliçesi, asıl adı Ramoma, Protestan 1869 (1829-1883=54), =1. Radama II, = 2. Rainilaiarivony, izd.1869, izd.müd. 14, yş.40-54, zevcinden 1 yş.kç. (1828-Cezâyir 1896=68), başbakan ve başkumandan (ilk zevcesi Kraliçe Rasoherina).

Ranavalona III (1883-1897=14), Madagaskar kraliçesi, asıl adı Razafindrahety, 28.2.1987'de General Gallieni tarafından edilip Réunion'a, oradan Cezâyir'e sürülüp orada öldü (1861-1917=56), 1938'de nâşı Tananarive'e nakledilip sarayın kraliyyet kabristânına gömüldü. 1883'de, selefleri 2 kraliçenin de kocası olan Rainilaoarivony ile evlendi, izd.müd. 13, yş.22-35, zevcinden 33 yş.kç., ilk zevci: Pr.Ratrimo (ölm.1883).

Kral Radama II, 1863'de 34 yaşında boğularak öldürüldüğü îlân edilerek hal'edildiyse de, gerçekde Sakalava bölgesine kaçdı ve prenslik adı Rabodu'yu kullanarak

1892'lere kd.yaşayıp 63 yaşlarında öldü. Rasoamieja Mary adlı gözdesinden John (doğ.1854?) adlı oğlu ve 1862'de doğan bir kızı oldu. Rainilaiarivony'nin hemşîresi de metresi idi. Adı Rasoaray olan bu kız, Pr.Ramboasalama'nın de metresi oldu. 13 kardeşin 9.'su idi. Sonra Rainilaoarivony'nin oğlu Rajoeline ile evlendi. Radama II'nin metreslerinden Georgine Rageorgy, sn.Pr.Ratefinjanahary ile evlendi, babası Georges Lambros idi. Radama II'nin dîğer metresi Rasoandrazana'dır. Radama II, Sakalava'da 3 izdivâc yapdı: Ravololana, Rasonajanahary ve Ramavo (ölm.1913?) ile. 2.'sinden olan kızı Hetaheta (doğ.1882?), Kandreho ile evlendi. 3.'den olan oğlu Williams Ralaisoa (1883?-1940=57?), Hova'lı Ranjanoro (ölm.1945) ile evlendi, küçük yaşda ölen 2 oğlu ile 2 kızı oldu. Kızları Radafindramovo (=Radona-Rakotoarivelo, yazar) ve Razanamoro (=Jean-Eloi Raveloson)'dur (Raymond Delval, *Radama II*, Paris 1972).

Rainilaiarovony'nin ilk eşi kuzini Rasoanalina'dan 19 çocuğu olduktan sn.boşandı. Bu başbakanın son 3 kraliçe ile yaptığı izdivâclar sûrî kaldı, zifâf olmadı.

III

GÜNEY AFRİKA

1. Güney Afrika Birliği

Beyazlar'ın Güney Afrika'ya Yerleşmesi. 1498'de Portekizli amiral Vasco de Gama, Ümid Burnu'nu geçerek Atlas Okyanusu'ndan târihte ilk def'a Hind Okyanusu'na intikaal etti. Ümid Burnu'nun hemen üzerinde bugün Capetown limanı vardır. Yaklaşık Güney 32° paraleldir. Güney Afrika ülkelerinde Bantu ırkından Zencîler, seyrek bir nüfusla yaşıyorlardı. 1652'de Holandalı gemiciler geldiler ve bu târihte Kap'ta ilk Beyaz iskân başladı. İngiliz iskânı 1795'ten îtibârendir. Bu sûretle Güney Afrika'da iki Beyaz ırk, Flamanlar'la İngilizler yerleşmiye başladılar. Flamanca'nın burada konuşulan lehçesine Afrikanca denilir. İngilizler de Güney Afrika'da bir lehçe veyâ şîve meydana getirdiler.

Yerleşen Beyazlar, karşılarında mücâdele edecek sâdece tabîati buldular. Sıcak, iklim, münâkalat zorlukları toprağı işleme güçlükleri içinde gittikçe daha fazla Beyaz geldi. Yerliler çok ilkeldi ve ciddî bir mukaavemet göstermiyorlardı. Ülkeye müdâhale eden yerli veyâ kıt'a dışı bir büyük, hattâ küçük başka devlet yoktu. Portekizliler, Doğu ve Batı Afrika'nın güney sâhillerinde ve uzakta idiler. İlk yerli devleti, çok geç bir târihte, Zulu kabîleleri birleşerek kurdu.

Zulu Devleti. Zulular, bir Bantu ırkıdır. Natal'in kuzey-doğusunda, Natal - Mozambik-Swaziland-Transvaal'in birleştiği bölgede yoğundular. Transvaal ile Hind Okyanusu arası şeklinde de târîf edilebilir. Burada merkezi Ulundi olmak üzere Zulu kabîleleri kendilerine kabîle şeflerinden Çaka'yı kral seçtiler (1812). Çok vuruşkan olan Zulular'a Arablar "Kâfirîler" ve Avrupalılar, Arabca'dan alarak "Cafres" dediler. Beyazlar'la büyük çapta savaşlara girdiler. Ancak devletin çok geç bir târihte kurulması, Beyazlar'ın Güney Afrika'ya yerleşmesini önliyemedi. Bu sûretle Güney Afrika günümüze kadar Afrika kıt'asında Beyazlar'ın yurd tuttukları hemen tek ülke olabildi.

Zulu Krallığı, 1888'de son kralın İngilizler'e yenilip esîr edilmesi ve St.Helena adasına sürülmesiyle son buldu. Kral Celtiwayo da 1879'da İngilizler'e esir düşüp İngiltere'ye sevk edilmişti.

Oranj Cumhûriyeti (1848-28.5.1900). Oranj'ı 1810-1848 arasında İngilizler, Zulular'dan fethettiler. Ancak ülkeye yerleşen Beyazlar, İngiltere sömürgesi olmayı kabûl etmiyerek müstakil bir cumhûriyet kurdular. Bu devlet 52 yıl devâm etti ve Boer Harbi sonunda gene İngiltere'ye bağlandı (en ünlü cumhur başkanları: Brand 1864-1888 ve Steyn 1888-1902). Merkezi Blomfontein olan cumhûriyet 128.580 km² idi (1875'te 258.000 ve 1900'de 380.000 n.).

Oranj, adını Güney Afrika'nın büyük nehri olup Atlantik'e dökülen akarsudan alan ülkedir, fakat ülke, nehrin mansabı çevresindedir. Güneyde Oranj nehri ile Kap'tan ayrılır ve kuzeyde Oranj'ın bir kolu olan Vaal, Transvaal'le sınır çizer. Batısı gene Kap'tır. Doğuda Natal ve güney-doğuda Basutoland (bugün Lesotho) vardır. Merkez, ülkenin ortasındadır. Denize çıkış yoktur.

Transvaal Cumhûriyeti (8.1848-5.6.1902). Transvaal'i Afrikan veyâ Boer denen Flamanlar (Holandalılar), 1831'de fethe başladılar. 1848'de ülkenin tamâmı İngiltere adına ele geçirilmişti. Bu târihte İngiltere'den ayrılıp müstakil cumhûriyet kurdular. Merkez Pretoria idi. 286.053 km² olan ülkenin nüfûsu 1875'te 348.000 ve 1900'de 1.350.000 idi (1900'de Johennesburg 159.000). Ülkede dünyânın en zengin altın ve elmas mâdenlerinin bulunması, göçü çok hızlandırdı ve Johennesburg şehrini oluşturdu. Devletin gerçek kurucusu Andries Wilhelms Jacobus Pretorius (1798-1853) bir Afrikalı Flaman'dır. İlk cumhur başkanı oldu (1848-53). Pretoria şehri, onun adını taşır. T.F.Burgens'in başkanlığında (1872-7) ülke gelişti. Son başkan, 4 def'a seçilen ve devleti 19 yıl (1883-5.6.1902) yöneten Paul Kruger (1825-1904), kezâ Afrikalı bir Flaman olup, ülkeyi kaybedince İsviçre'ye gidip öldü.

Transvaal, Güney Afrika Birliği'ni teşkîl eden 4 ülkenin kuzeyde olanıdır. Denize çıkışı yoktur. Kuzeyde Limpopo nehri ile Rodezya (şimdi Zimbabwe)'den ve batıda gene ayni nehirle Beçuanaland'dan (şimdi Botswana) ayrılır. Doğusu Mozambik'tir ve Mozambik boyunca sınırda dünyânın en büyük tabîî parkı vardır (Kruger National Park). Güney-batıda Kap, güneyde Oranj ve daha doğuda Natal, güney-doğuda Swaziland ile sınırlanır. Kuzeyde ekvatora yaklaşık 22° Güney paraleline kadar yaklaşır. Pretoria, ülkenin güneyine doğru ve orta kesimde, Oranj kuzeyindedir ve Johannesburg, bu şehrin az güneyinde bulunur.

Boer Harbi (11.11.1899-5.6.1902). Emperyalizmin en büyük savaşlarından biridir. Altın ve elmas yataklarını ele geçirmek istiyen İngiltere, Güney Afrika'yı Akdeniz'e kadar Mısır yoluyle de birleştirmek gaayesiyle, Transvaal ve Oranj devletlerini ilhâk etmek için açmıştır. Boerler, çok sert şekilde savunmuşlardır. İngilizler 22.000

asker ölü vermişlerdir. Harbi İngiltere nâmına Lord Roberts, Boerler tarafından genç Smuts'ın yardımıyle Kruger yönetmişlerdir. 5.6.1902'de sulh yapılıp Oranj ve Transvaal, İngiltere'ye bağlandıktan sonra da Boerler 2 yıl kadar gerilla vuruşmalarına devâm etmişler, bu mukaavemeti Lord Kitchener, büyük zulüm yaparak kırmıştır.

Boer savaşlarında parlıyan Afrikan asıllı genç bir subay, Smuts, savaştan sonra, Kruger'in düşmesi üzerine, savaştığı İngiltere ile samîmî bir işbirliği yaparak Güney Afrika'da beyaz hâkimiyetinin devâm edebileceği inancına dayanarak hareket etmiştir. Jan Cristiaan Smuts (Kap 1870 - Pretoria 1950), 1910'da Güney Afrika Birliği'nde bakan, 1919-24'te ülkenin başkumandanı, 1941'de İngiltere mareşali olmuş, İkinci Cihan Harbi'ni Londra'da yöneten kumandanlardan biri olarak çalışmış, fakat savaştan sonra İngiltere'ye bağlı işbirliği politikasını devâm ettirememiştir.

Natal. Natal, 1844'te İngiltere sömürgesi olmuştur. Ancak Zulu Savaşları çok uzun sürmüş ve 86.967 km² olan küçük ülkeyi İngiltere, ancak asrın son yıllarında tam bir hâkimiyet altına alabilmiştir.

Natal, Güney Afrika Birliği'nin kuzey-doğusundadır. Doğusu baştanbaşa Hind Okyanusu'dur. Güneyinde Kap eyâleti, güney-batısında Basutoland (Lesotho), doğusunda Oranj eyâleti, kuzeyinde Transvaal eyâleti, sonra doğuya doğru kuzeyinde Swaziland ve Mozambik vardır. 27-31° Güney enlemleri arasındadır. Büyük şehri Durban, Hind Okyanusu üzerinde limandır ve bunun az batısında başkent Pietermaritzburg bulunur.

Kap. Kap, Güney Afrika Birliği'nin ve Afrika kıt'asının en güney ülkesidir. 1652'de Holandalılar tarafından ilk Beyaz iskân bölgesi olmuş, 1795'e kadar Holanda sömürgesi, bu târihte İngiltere sömürgesi olmuştur. Fakat ülkenin (656.641 km²) tamâmı ancak XIX. asır ortalarında İngilizler tarafından ele geçirilebilmiştir.

Güneyde Ümid ve İğneler Burunları'ndan (35° Güney paraleli) îtibâren 35° Güney paralelinden başlıyan ülke, kuzeyde 25° Güney paraleline kadar ekvatora yaklaşır. Üç tarafı denizdir: batı Atlas Okyanusu ve doğu Hind Okyanusu. Kuzey-batıda Güney-batı Afrika (Namibya), kuzeyde Beçuanaland (Botswana) ile sınırlıdır ve kuzey-doğusunda sırasıyle doğuya doğru Transvaal, Oranj, Natal eyâletleri ve Oranj'la Natal arasında Basutoland (Lesotho) ile sınırı vardır. Oranj nehri, büyük kısmıyla ülkeden akar ve denize kavuşur, Namibya ile sınırını çizer. Ülke umûmiyetle dağlıktır. Capetown, ülkenin güney-batı ucunda, diğer büyük liman Port Elizabeth, doğuda Hind Okyanusu üzerinde, East London limanı daha kuzey-doğuda ayni okyanus kıyısındadır.

Namibya. Güney-Batı Afrika'nın yeni adıdır. 824.472 km², hemen çölden ibâret bu büyük ülke, 1884-9.6.1915 arasında Almanya'nın sömürgesi iken Güney Afrika Birliği'nin mandat'sına verilmiştir ve Güney Afrika yönetim hâlâ devâm etmekle berâber, Namibya adıyle müstakil devlet olması için çok büyük ölçüde milletlerarası baskı vardır (1988'de bağımsız devlet oldu).

Ülkenin batısı baştan başa Atlas Okyanusu'dur. Türkiye'den büyük bu ülke, güneyde 29° Güney paralelinden başlıyarak kuzeyde 17° Güney paraleli yakınlarına kadar çıkar. Güneyi Kap eyâleti, doğusu Botswana, kuzeyi Angola'dır. Güneyde Oranj nehri, Kap ile sınır çizer. Kuzeyde Zambezi'nin kollarından Kubengo (Okawango) ile Atlantik'e dökülen Kunene, Angola ile sınır teşkîl eder. Ama akarsu bakımından çok fakirdir.

Güney Afrika Birliği. Bu adı taşıyan devletin 1980 yılında arz ettiği tablo, bu yılın statistikleriyle şöyledir:

1.917.836 km², 26.805.000 n., 14,0 yoğunluk, GSMH 56.291.000.000 dolar ve

kişi başına 2.100 dolar, başkent Pretoria, ırk ayırımına dayanan, Beyaz ırkın yönetiminde demokratik federal sağcı cumhûriyet.

Savunma: Silâh altında 76.000 kara + 6.400 deniz + 10.300 hava + 125.500 jandarma = 218.200 asker, 239 harb tayyâresi, 2.560.000.000 dolar savunma büdcesi (1980), 24 ay mecbûrî askerlik.

Birliği oluşturan 4 eyâlet - devlet'in umûmî dökümü:

Transvaal	222.418 km²	-	10.805.000	n. (49) (Pretoria)
Cape	656.641 km²	-	6.620.000	n. (10) (Capetown)
Natal	86.967 km²	-	6.127.000	n. (70) (Pietermaritzburg)
Orange	127.993 km²	-	2.211.000	n. (17) (Bloemfontein)
Toplam	1.093.409 km²	-	25.763.000	n. (24) (Pretoria)
+Namibya	823.145 km²	-	1.032.000	n. (1,3) (Windhoek)
Walvis Bay	969 km²	-	8.000	n. (8)
Pingouin Adl.	3 km²	-	2.000	n. (667)
Marion ve Pr. Edward adl.	310 km²	-	boş	

Walvis Bay, Balina Körfezi üzeride, Namibya'nın ortasında arâzîdir. Pingouin adaları, 12 adacıktır. Marion ve Pr.Edward (255 + 55 km²), Afrika'nın güney-doğusunun çok açığıdır, Hind Okyanusu'nun güney-batısındadır.

Dil ve Din. Trasvaal 2.511.000 Beyaz, 121.000 Asyalı, gerisi Zencî'dir (Melezler, Zencî sayılır). Cape 1.259.000 Beyaz, 20.000 Asyalı, gerisi Zencî'dir. Natal 390.000 Beyaz, 850.000 Asyalı, gerisi Zencî'dir. Orange 316.000 Beyaz, gerisi Zencî'dir ve bu devlette Asyalı yoktur.

Namibya: 116.000 Beyaz, 39.000 Asyalı, 877.000 Zencî'dir. Zencîler'in 150.000 kadarı Protestan, 50.000 kadarı Katolik, gerisi Putperest'tir. En büyük Zencî ırk-dil grubu 475.000 nüfûs ile Ovambolar'dır (Bantu). Dünyânın en ilkel ırklarından biri sayılan Buşmenler'in sayısı bugün 30.000'e düşmüştür.- Walvis Bay'de 2.000 İngiliz ve 6.000 Zencî yaşar.

Namibya dışında asıl Güney Afrika Birliği'ni teşkîl eden 4 eyâlet-devlette toplam 4.476.000 Beyaz Avrupalı, 991.000 Asyalı, 20.296.000 Zencî yaşar. Kaanûnen Zencî sayılan Beyaz-Zencî Melezleri, bu son sayı içinde % 12'dir (2.436.000). Zencîler'in ve Asyalılar'ın yâhût Melezler'in Beyazlar'la evlenmeleri ve ilişki kurmaları kesin şekilde yasaktır, her şeyleri ayrıdır.

991.000 Asyalı'nın dökümü: 504.000 Hindistalı Hindû (Brahman) (15.000 Kap, 5.000 Transvaal, gerisi Natal'de), 7.000 Budist Çinli, 480.000 Müslümân (umûmî nüfûsun % 2'si). Müslümanlar'ın dökümü: 7.000 Şâfi'î Arab, bir kaç bin Ḥanefî Türk, gerisi Hindistanlı ve İndonezyalı Ḥanefî. Müslümânlar'ın 195.000'i Kap, 150.000'i Natal, 135.000'i Transvaal'dedir.

4.476.000 sâf kan Avrupalı Beyaz'ın % 56'sı Afrikan (Flaman) olup Flamanca konuşurlar. % 39'u İngiliz (Anglo-Sakson) olup anadilleri İngilizce'dir. Ayrıca % 4,5 Yahûdî ve % 0,5 başka Avrupalı (bilhassa Alman) vardır. Beyazlar'ın din ve mezhebleri: % 91 Protestan (Flamanlar Kalvinist, İngilizler Anglikan), % 5 Katolik, % 4,5 Mûsevî.

Zencîler'in % 55'i Protestan, % 5'i Katolik, % 40'ı Putperest'tir. Zencîler içinde çok az Buşmen ve Hotanto dışında umûmî dil Bantuca'dır (Zulular, Natal'de ve az sayıdadır). Melezler, Avrupalı-Bantu melezleridir.

Resmî diller Flamanca'nın Afrikan lehçesi ile İngilizce'dir. Anadili biri olan, mecbûrî olarak dîğer dili öğrenir.

Büyük Şehirler. Johannesburg (T) 3.131.000, Capetown (C.) 1.590.000, Durban (N) 1.158.000, Pretoria (T) 810.000, Port Elizabeth (C) 798.000, Bloemfontein (O) 240.000, Pietermaritzburg (N) 237.000.

1925'te büyük şehirlerin nüfûsu: Johannesburg 487.000, Capetown 233.000, Durban 154.000. 1950'de: Johannesburg 1.577.000 (1940'da 421.000), Capetown 749.000, Durban 475.000, Pretoria 283.000, Port Elizabeth 251.000.

1925'te Güney Afrika Birliği 1.222.835 km^2 ve 7.274.000 n. + Güneybatı Afrika 261.000. 1950'de 2.047.053 km^2 ve 12.481.000.

Johannesburg ile bitişen banliyöler: Germiston, Brakpan, Roodeport, Krugersdorp, Maritzburg, Vreeniging, Randfontein. Capetown ile bitişenler: Paar, Stellenbosch. Kezâ Uitenhage, Port Elizabeth ile ve Booksburg, Benoni ile bitişmiştir.

1931'de müstakil devlet olmadan önceki nüfus statistikleri, İNGİLTERE bahsinde verilmiştir.

Ülkede Beyazlar 1 milyon nüfûsu 1900'de, 2 milyonu 1936'da, 3 milyonu 1960'da, 4 milyonu 1975'te aşmışlardır.

İktisâd. Elektrik 72,8 milyar kwh (1978), altın 703 kilo (1977), elmas 8.392.000 kırat, gümüş 99 kilo, krom 3,3 milyon ton, kömür 103,5 milyon ton, demir 31,6 milyon ton, fosfat 19,3 milyon ton, manganez 5,2 milyon ton, bakır 190.000 ton, nikel 22.000 ton, çinko 130.000 ton. Petrol yoktur. Buğday 2,2 milyon ton (1979), mısır 9,8 milyon ton (1978), şeker 2,1 milyon ton (1979). Balık 715,7 bin ton (1979). 641.600 turist (1978).

185.300 km yol (1979), 3.526.900 motörlü vâsıta (1950'de 710.000, 1959'da 1.089.000), 23.328 km demiryolu (1980), 2.503.800 telefon (1979) (1950'de 578.000), 610.000 TV (1976), 22.300 doktor (1978). Bütün bu rakamlarda Namibya hâriçtir (mâdenler ve dîğer ürülerde de hâriç).

Yüksek Öğretim. İlk üniversiteler Pretoria (1873), Capetown (1918), Johannesburg (1921), Durban (1949)'da kurulmuştur. 1950'de 7 üniversitede 25.200 talebe ve 2.261 öğretim üyesi vardı. 1978'de Beyazlar'a mahsus 10 üniversitede 78.400 ve Renkliler'e mahsus 6 üniversitede 14.800 talebe vardı. Ayrıca yüksek okullarda 1978'de 73.900 Beyaz, 2.400 Zencî, 3.100 Asyalı okuyordu (her birinin yüksek okulu ayrıdır).

Zencîler arasında ümmîlik nisbeti hâlâ çok yüksektir. Beyazlar için bu mes'ele halledilmiştir.

Güney Afrika'da (Kap) 1700'de Beyaz nüfus 2.000, 1780'de 10.000, 1790'da 15.000, 1815'de 25.000 idi.

İstiklâl. Güney Afrika Birliği, XX. asrın ilk yıllarıda 4 devletten oluşan bir federasyon hâline geldi ve dominyon statüsü aldı. 12.12.1931'de dîğer dominyonlarla (Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda) berâber fiilen istiklâl sâhibi oldu. 31.5.1961'e kadar monarşi olup İngiltere hükümdârını hükümdârı sayıyor ve İngiltere hükümdârı Capetown'da umûmî vâlî denen devlet başkanı tarafından temsîl ediliyor, ülkeyi Beyazlar'ın kendi aralarından seçtikleri iktidar partisinin lideri başbakan sıfatıyle yönetiyordu. 1961'de cumhûriyet îlân edildi, monarşi rejimi son buldu, Commonwealth üyesi olmaktan da çıktı.

Güney Afrika zamânımızda, Avrupalılar'ın bu kıt'ada kurdukları ve devâm ettirdikleri tek devlet hüviyetindedir. Johannesburg, Kaahire ve Kinşasa'dan sn. Afrika kıt'asının 3., Capetown 7., Durban 13. büyük şehirleridir. Nüfus bakımından Afrika devletleri arasında 5.'dir. Yüzölçümü bakımından 4.'dür. Protestan Hıristiyan sayısı bakımından Nijerya'dan sn.2.'dir. Putperest sayısı bakımından 3.'dür. GSMH bakımından 1.'dir.

İstiklâlden bu yana umûmî vâlîler: Earl of Clarendon (1931-1937), Sir Patrick Duncan (1937-1943), N.J.de Wet (vekâleten 1943-1946), G.B.van Zyl (1946-1951), Ernest George Jansen (1951-1961). 1961'de Beyazlar arasında cumhûriyet için referandum yapıldı: 775.000 rey monarşi lehine, 850.000 rey cumhûriyet lehine çıktı ve İngiltere kraliçesi, Güney Afrika hükümdarlığından düştü. Cumhur başkanları: C.R.Swart (1961-1968), J.J. Fouché (1968-1971), T.E. Dönges (1971-1975), Nicolaas Diedericks (1975-1979), Marais Viljoen (1979-1983).

2. Transkei

29.9.1976'da Güney Afrika'nın istiklâl verdiği Transkei, dîğer devletler tarafından, tamâmen Güney Afrika'nın peyki olduğu iddiasıyle, kabûl edilmemiştir. Ancak Güney Afrika, Transkei'yi müstakil devlet kabûl etmektedir. Ülke, Bantular'dan Xhosa'ların yaşadığı yerdir. Kap eyâleti doğusunda, Natal güneyinde, Hind Okyanusu üzerindedir.

43.798 km², 2.170.000 n. (1980), 50 yoğunluk, 1.085.000.000 dolar GSMH ve p.c. 500 dolar. Başkent Umtata 35.000. Askeri yoktur. Resmî diller Xhosa'ca ve İngilizce. 10.000 kadar Müslümân (% 0,5) dışında Zencîler, Protestan ve Putperest, küçük bir kısmı Katolik'tir. 11.000 Beyaz ve 9.000 Asyalı vardır. Devlet ve hükûmet, irsî Xhosa kabîle reislerinin elindedir. Devlet başkanı Botha Sigcau ve başbakan Kaiser Matanzime, birer irsî kabîle şefidir. 75 kabîledir. Bu bakımdan monarşidir.

3. Venda

13.9.1979'da Güney Afrika'nın istiklâl verdiği Venda da yalnız Güney Afrika tar.tanınan bir devlettir. Transvaal'in en kuzey-doğusu ve Zimbabwe (Rodezya) sınırıdır, denize çıkışı yoktur. Vhavenda Bantuları'nın ülkesidir.

6.500 km², 394.000 n. (1980), 61 yoğunluk, 197 milyon dolar GSMH ve p.c. 500 dolar, başkent Sibasa. Askeri yoktur. Vendaca ve İngilizce resmî dillerdir. Zencîler, Protestan ve Putperest'tir, azı Katolik'tir. Venda kabîlesi şeflerinin oluşturduğu bir çeşit monarşidir. Devlet başkanı irsî şeflerden P.Mphephu'dur, aynı zamanda başbakandır.

4. Bophuthatswane ve Cistei

6.12.1977'de Güney Afrika'nın istiklâl verdiği ve yalnız bu devlet tar.tanınan bu memleket, Tswana Bantuları'nın ülkesidir. Transvaal'in ve Pretoria'nın batısında, Botswana'ya yakındır, denize çıkışı yoktur.

40.000 km², 1.190.000 n. (1980), 30 yoğunluk, GSMH 714 milyon dolar ve p.c. 600 dolar, başkent Rustenburg 30.000. Askeri yoktur. Resmî diller Tswana'ca ve İngilizce. Zencîler, Protestan ve Putperest, çok azı Katolik'tir. Tswana Bantuları'nın büyük şefi L.L.M.Mangope, devlet başkanı ve başbakan olduğu için bir çeşit monarşidir. -Cistei bölgesinde G.A.B. yakın zamanda bu şekilde bağımsızlık verdi.

5. Sawaziland

Sawaziland, denize çıkışı olmıyan, Mozambik-Transval-Natal'le çevrili bir ülkedir. Commonvealth üyesi ve krallıktır. 17.400 km^2, 500.000 n. (1980), 29 yoğunluk, resmî dil İngilizce, GSMH 310 milyon dolar ve p.c. 620 dolar, başkent Mbabane 30.000. Yalnız 100 hava askeri ve 1 harb tayyâresi vardır. Nüfûsunun %1'i (3.000) Müslüman Hindistanlı'dır. Ayrıca 2.000 Hindû, 2.000 İngiliz, 2.000 Flaman vardır. 10.000 kadar Katolik ve 100.000 kadar Protestan dışında halk Putperest'tir. Burası Bantu Swazi Zencîleri'nin yurdudur.

1894'te İngiltere sömürgesi olmuş, 6.3.1968'de istiklâl almıştır. 115.000 turist (1975), 2.750 km yol, 316 km demiryolu, 9.200 telefon (1978), 51 doktor (1976) vardır. 1966'da bir üniversite nüvesi açılmıştır.

Kral II. Sobhuza'dır (1920-1982=62, doğ.1900), çok uzun bir saltanattan sonra ölmüştür. Başbakan (Mabandla N.F. Dlamini) de hânedân prensidir. Hânedânın kurucusu I. Sobhuza, 1838'de ölmüştür, II. Sobhuza'nın 4. atasıdır. I. Sobhuza'nın halefleri Mswati, Mbandzeni ve Bhunu'dur. II. Sobhuza, 5. kraldır. Swaziler'i bugünki yurdlarına XVIII. asır sonlarında getiren I. Sobhuza'dır.

6. Lesotho

Lesotho, istiklâlden evvelki adıyle Bazutoland, Güney Afrika devletinin sınırları içinde kalır, denize çıkışı da yoktur. Oranj-Transvaal-Natal-Kap eyâletleriyle sarılmıştır. 30.340 km^2, 1.290.000 n. (1980), 43 yoğunluk, GSMH 400 milyon dolar ve p.c. 310 dolar, başkent Maseru 60.000. Askeri yoktur. 27.000 Müslüman (% 2) dışında halk Katolik (% 40), Protestan (% 30), Putperest (% 28)'dir ve 2.000 de Hindû vardır. Beyazlar, 2.000 İngiliz'le 2.000 Flaman'dan ibârettir. Resmî dil İngilizce'dir. Commonwealth üyesi ve krallıktır. 9 yerli kabîle devletciğinin oluşturduğu bir federasyondur. Bazuto Bantuları'nın ülkesidir. 1868'de İngiltere sömürgesi olmuş, 4.10.1966'da istiklâl kazanmıştır. 75.000 turist (1974), 11.500 motörlü vâsıta (1977), 1.800 mil yol (1976), 3.700 telefon (1975), 33 doktor vardır. Demiryolu inşâ hâlindedir. 400 talebe dış ülkelerde yüksek tahsil yapmaktadır. Ümmîlik çok yaygındır.

Şimdiki kral II. Moshoeshoe'dir. Başbakan ve dîğer bakanlar, kabîle şefleridir. Şimdiki kral, babası 'Ntsebo'ya çocuk yaşta halef olmuş, bir müddet annesi Ma 'Ntsebo niyâbette bulunmuştur.

7. Botswana

Botswana, istiklâlden önceki adıyle Beçuanaland, Beçuana Bantuları'nın yurdudur. Büyük kısmı Kalahari çölünden ibârettir. Kuzeyinde Zambia, kuzey-doğusunda Zimbabwe, doğusunda Transvaal, güneyinde Kap, batısında Namibya vardır ve denize çıkışı yoktur. Oğlak Dönencesi, ülkenin güneyinden geçer. 575.000 km^2, 860.000 n. (1980), 1,5 yoğunluk, GSMH 542 milyon dolar ve p.c. 630 dolar, başkent Gabarone (eski Mafeking) 50.000, Commonwealth üyesi otoriter cumhûriyet. 2.000 kara + 100 hava + 1.300 jandarma = 3.400 asker silâh altındadır, 7 harb tayyâresi vardır. Resmî dil İngilizce'dir. 8 yerli kabîle devletciğinden oluşan bir federasyondur. 1885'de İngiltere sömürgesi olmuş, 30.9.1966'da istiklâlini almıştır. 4.000 Müslümân (% 0,5), 2.000 Hindû, 20.000 Katolik, 100.000 Protestan dışında halk Putperest'tir. Dil: 3.000 İngiliz, 3.000 Flaman, 2.000 Hindistanlı, 4.000 Müslüman Hindistanlı, gerisi Bantu Zencîsi.

Cumhur başkanı aynı zamanda başbakandır. 3 def'a seçilen Sir Seretse Khema 1980'de ölünce yerine Quett Ketumile Joni Mesire gelmiştir.

58.100 turist (1979), 7.400 km yol (1979), 21.000 motorlu vâsıta (1979), 840 km demiryolu, 10.800 telefon (1980), 95 doktor (1977). Ümmîlik yaygındır. 900 talebeli bir üniversitesi, dışarıda yüksek öğrenim yapan 700 talebe vardır.

8 başlıca kabîleden oluşan Botswana, 27.1.1885'de İngiltere sömürgesi oldu. Aşağıda bu 8 başlıca kabîle prenslerinin şeceresini veriyoruz. 30.9.1966'da Commonwealth üyesi kalarak istiklâl alan ülkenin ilk devlet başkanı Bamangwato kabîlesinin şef-prensi Sir Seretse Khama oldu (aş.bk.).

I. *Bakwena:* Kabîlenin atası Masilo, oğulları Mohurutshe (Bakgatla kabîlesinin atası, bk.aş.no.VI) ve Malope'dir. Malope'nin oğulları Bamangwato (no.II) prensliği kurucusu Ngwato, Bangwasetse'nin (no.IV) kurucusu Ngwaketse ve Bakwena'nın (no.I) kurucusu Kwena'dır. Ngwato'nun oğlu Molwa, onun oğlu Tamasiga, oğlu Serogola, oğlu Madirana, oğlu Kesitilwe, oğlu Makgasane, oğulları Mokgadi ve Molete, bunun oğlu Mathiba'dır (bk.II). Ngwaketse'nin oğlu Seeoapitso, onun oğlu Leema,bunun oğulları Kutwe ve Khutwane, bunun oğlu Makaba I, oğlu Mongala'dır (bk.IV). Kwena'nın ise oğlu Phototsea, onun oğlu Kgabo I, oğlu Tebele, oğulları Mogôpa-Kwena kabîlesi şeflerinin atası Mogôpa ve Kgabo II, sonuncunun oğlu kabîlesini Batı Transvaal'den 18. asır ortalarında Beçuanaland'a getiren Motshodi, bunun oğlu Legojane, bunun oğlu Motswasele I'dir. Ata olan Masilo'nun 1485'e doğru öldüğü hesaplanabilir. Motswasele I, dedesi Motshodi'nin yerine geçerek yaklaşık 15 yıl (1779-1785) hükümrân oldu. Kç.oğlu Monametse 1835'e doğru öldü.By.oğlu Seitlhamo, babasına halef oldu (yaklaşık 1785-1795). Bunun ortanca oğlu Maleke 1803-1805 arasında şef nâibliği yaptı. Kç.oğlu Tshosa 1805-1807'ye doğru ayni işi yürütdü. Tshosa'nın oğulları: Moruakgomo (1822 ve 1828'de şefliğe müddeî oldu), Kgakge (ölm. 1853'den sn.) (oğlu Tshosa, 1828'de babası ve oğlu Moruakgomo ile katledildi), Bubi (yaklaşık 1828-1845 arasında Bakwena'nın Tshosa alt-kabîlesi şefi). Seitlhamo'nun yerine by.oğlu Legwale geçti (yaklaşık 1795-1803). Ortanca oğlu Segokotlo (ölm.1829?), kç.oğlu Molesê (ölm.1831?), by.oğlu ise yerine geçen Motswasele II'dir (yaklaşık 1803-1822). 1807'ye kd.amcalarının niyâbetinde kaldı. Kç.oğlu Kgosidintsi, by.oğlu ise yerine geçen Sechele I'dir (1822-1892=70). 1831'e kadar amcalarının niyâbetinde kaldı ve 80 yaşlarında öldü. 1848'de Hristiyan oldu. 1864'de Molepolole'yi merkez seçdi. Oğulları Tumagole, Sebohiso, Motswasele, Motsatsi, Kgari (ölm.1894'den sn.),by.oğlu ise yerine geçen Sebele I'dir (1892-1911=19). Sechele I, Bamangwato şefi Kgari'nin kızı Mokgokong ile evlenip onu 1848'de boşamış, Bamangwato şefi Macheng'den dul kalan Kwenayagae (ölm.1892) ile evlenmişdir (Kgari sonuncusundan, dîğer bütün oğulları adı bilinmeyen ilk eşindendir). 71 yaşlarında ölen Sebele I'in oğulları: Kebohula (oğlu Kenalekgosi), Moiteelasilo, Tidi, Sejaro ve yerine geçen by.oğlu Sechele II (1911-1918=7). Bunun oğulları: genç ölen Tumagole, Masarwa, Padi (ölm. 1929), Kwanyakgwanya, Letlamma. Sechele II'nin yerine sırasıyle 1. ve 5. oğulları geçdiler: Sebele II (1918-1931=13, ölm.1938) ve Kgari Sechele (1931-).

II. *Bamangwato:* Mathiba (yaklaşık 1770-1795=25), babası Molete'nin yerine amcası Mokgadi'nin niyâbetinde şef oldu, 1780'de amcasını öldürterek niyâbete son verdi. Kç. oğlu Tawana, Batawana (no.III) kabîlesini ilk şefidir. By.oğlu Khama I (yaklaşık 1795-1817=22) yerine geçdi. Bunun kç. oğlu Molosiwa'nın oğlu Sedimo

1828-32'de şef nâibi olup Şef Kgari'den dul kalan Bobjwale ile evlendi ve bu evlilikden doğan Macheng sn.şef oldu (ölm.1872, aş.bk.). Khama I'in by.oğlu Kgari (yaklaşık 1817-1828=11) yerine geçdi, 28 yaşlarında öldü. Önce Mmapolao ile evlenip ayrıldı, sn. Bobjalı ile evlendi (yk.bk.), kızı Mokgokong (Bakwena şefi Sechele I ile evlendi, ancak 1848'de Hristiyan olunca Sechele onu boşadı), Kgari'nin 3. eşi Dibeelane 1828'e doğru öldü. Khama II (yaklaşık 1828-1834=6), Kgari'nin ilk eşinden oğludur, 1832'ye kadar kuzeni ve üvey babası Sedimo'nun niyâbetinde kaldı). Sekgoma I (1834-1857-23 + 1858-1866=8 = 31), Şef Kgari'nin 3. eşinden oğludur, 1873-1875'de 2 yıl daha şef oldu, genc hal'edildi, 1815'e doğru doğmuşdur. Macheng (1857-1858=1 + 1866-1872=6=7) (Khama I neslinden, yk.bk.), 1830'a doğru doğdu. Kwenayagae ile evlendi (dul kalınca Bakwena şefi Sechela I ile evlenmişdir), hal' edildi. Khama III Boikanyo (1872-1873=1), Sekgoma'nın oğludur. Sekgoma I'in 11 eşinden olan çocukları: 1) Khama III Boikanyo (yk.bk.); 2) Kgamanae, 1872'de ağabeyi ile berâber Hristiyan oldu, çocukları: Gorewang (ölm.1926'dan sn., oğlu Rasebolai Kgamane, ölm.1953'den sn., oğlu Bobone), Tsametse (oğulları Keabôka ve Apele), Kaelo (oğulları Sethuhile ve Barobi), Lediretse (oğlu Tau), Leutlwetse; 3) Seretse, oğulları: Gagaitshege (oğulları Releseng ve Serogola, ölm.1932'den sn.), Edirilwe (ölm.1930'dan sn., oğlu Nnaeang), Gasebalwe; 4) Kebailele, oğulları: Gaophotlhake (oğlu Dikgakgamatso), Oitheile, kızı Tebogo (=Sekgoma II) (Sekgoma I'in bu 4 oğlu, 1. eşindendir); 5) Mphoeng, oğulları Phethu ve Oteng; 6) Mokutshwane, oğulları Petlo ve Molwa; 7) Lekgoba; 8) İkitseng, oğulları Masetsana ve Manyaphiri; 9) Seeletso, oğulları: Sepako, Rragalase, Gaseate, Sekonenyana, Letsholathebe; 10) Moloi, oğulları: Ngwato, Keiponyo, Radiphofu Moloi'nin kızı Bagakgametse 1936'da Şef Tshekedi Khama ile evlenip 1937'de boşandı; 11) Nkate; 12) Rraditladi (ölm.1895'den sn.), oğulları: Disang (oğulları Oonetse, Mosele, Leetile), Lebang, Kelathokile (oğulları Masego ve Mmalepho); 13) Ramorotong, oğulları Nakatiso, Mabye Bosigo ve Monana; 14) Seropola, oğlu Potsoeng (oğlu Rakoosha); 15) Badirwang, oğulları Kato, Kabo ve Gape; 16) Baudube.- Khama III Boikanyo (1872-1873=1 + 1875-1923=48 = 49) (doğ.1835?, = 88?), Mma Bessie (ölm.1889) ile evlendi, diğer 4 kızı dışında çocukları: Sekgoma II (aş.bk.); Bessie (1867?-1920?=53?), Bamangwato'lardan Rratshosa (ölm.1917) ile evlendi (oğulları Simon Rratshosa (Sekgoma II kızı Oratile ile evlendi), John Rratshosa ve Obeditse Rratshosa). Khama III, 1890'da Ngwaketse şefi Gaseitsiwe'nin kızı Gasekete (ölm.1891) ile evlendi. 3. eşi Sefakwana ile 1895'de evlenip 1899'da ayrıldı. 4. eşi Semane Mmakgosi (ölm.1937) ile 1899'da evlendi. Son eşinden olan ikiz kızları oldu. Khama III'ün diğer oğulları: Bonyerile (doğ.1901) ve Tshekedi Khala (1905-1959=54), 1929-49'da şef nâibi, çocukları Leapeetswe (1939), Sekgoma (1941), Modiri (1946), Mphoeng (1948), Semane (1943), Tshekedi Khala'nın eşleri: Moloi Sekgoma kızı Bagakgametse (izd.1936, tal.1937) ve Elle Moshoela (iz.1938).- Sekgoma II (1923-1925=2, doğ.1869=56), Khama III oğlu, 3. eşi Kebailele kızı Tebogo'dur. İlk eşinden kızı Oratile, Simon Rrahshosa (yk.bk.) ile evlendi. Diğer kızı Nalade Khama'dır. İlk eşinden olan oğlu yerine geçdi: Sir Seretse Khama (1925-1956=31), 1949'a kd.amcası Tshekedi Khama'nın niyâbetinde, 1965-66'da Beçuanaland başbakanı ve 30.9.1966'da Botswana adını alan devletin başkanı oldu. 1921 doğumludur. Yzb.George Williams kızı Ruth ile evlendi (1948), oğlu Ian Seretse (1949) ve kızı Jacqueline (1950) doğdu. Diğer eşinden doğan ikiz oğulları Tshekedi Stanford ve Anthony Paul'dür.

III. *Batawana:* Tawana (yaklaşık 1795-1820=25), Kuzey Botswana'da Batawana kabîlesini kuran Bamangwato'ya halef oldu. Ortanca oğlu Motswakhumô 1828'de kabîlenin bir kısmı ile Angola'ya gitdi. Kç.oğlu Mogalakwe 1840'a doğru öldü. Hepsi ayrı anneden olan 3 oğlunun büyüğü yerine geçdi: Moremi I (yaklaşık 1820-1828=8), oğulları Sedumedi (1830'a doğru öldürüldü), Meno (ölm.1876, oğlu Dithâpo, ölm.1891, bunun oğlu Wetshootsile, bunun oğulları Makoko ve Dibolayang, ölm.1936) ve by.oğul Letsholathêbê I (1840-1874=34), babasının öldürüldüğü yaklaşık 1828 ilâ yaklaşık 1840 arasında Batawana şefliği açık kaldı, Sebitwana tar.işgâl edildi. Önce dayısı Mogalakwe niyâbet etdi. Oğulları: Sekgoma, Monnaamaburu (ölm.1934), Sekgatholc (ölm.1906) ve by.oğul Moremi II (1874-1890=16), önce dayısı Meno'nun niyâbetinde (1876'ya kd.), oğulları Şef Mathiba (aş.bk.) ve Gaetsalwe (ölm.1937). Sekgoma (1890-1906=16), Moremi II'nin başka anneden kardeşi, hal' edilip 1913'de öldü. Mathiba (1906-1933=27), Moremi II oğlu. Oğlu Moremi III (1933-1946=13) tar.istihlâf edildi, 1937'ye kd.niyâbet altında = Elizabeth Pulani, oğulları Letsholathêbê II (194 -), önce annesinin niyâbetinde şef oldu.

IV. *Bangwaketse:* Mongala (ölm.1770), Bakwena'dan ayrılıp Bangwaketse kabîlesini kurdu. Oğlu Moleta (yaklaşık 1770-1790=20), bunun oğlu Makaba II (yaklaşık 1790-1824=34) (doğ.1760?,=64?), oğulları: Tshosa (katli 1823, oğlu Gaseitsiwe, dedesi Makaba II'nin yerine geçdi), Segotshane (ölm.1885, oğlu Makaba, bunun oğlu Malope, ölm.1919), Sebêgô (ölm.1844, oğlu Senthufi, ölm.1885, bunun oğlu Keemanao, bunun oğlu Tshosa, ölm.1923). Dedesinin yerine geçen Gaseitsiwe (yaklaşık 1824-1889=65), 1845'e kd.Sebêgô ve Segotshane'nin niyâbetinde (doğ.1820?= 69?), oğulları: Gasekete (oğlu Gaseitsiwe, ölm.1889,bunun oğlu Kgosimotse, ölm.1918) ve by.oğul Bathoen I (1889-1910=21) (doğ.1845=65), 1885'de İngiltere himâyesini kabûl etdi, 1895'de Khama III ve Sebele (diğer kabîle şefleri) ile Londra'yı ziyâret etdi =Gagoangwe (torunu Bathoen II için nâibe 1923-24, ölm.1924), oğulları: Moyapitso (katli 1916), Ntebogang (ölm.1928, nâib 1924-8) ve by.oğul Seêpapitso I (1910-1916=6) (doğ.1884=32), katledildi, oğulları: Mookami ve büyüğü Bathoen II (cülûsu 1916, doğ.1908), 1928'e kd. niyâbet altında, oğlu Seêpapitso.

V. *Batshidi-Barolong:* XV. asır başlarında yaşamış Morolong'un oğlu Noto'nun oğlu Morare'nin oğlu Mabe'nin oğlu Mabudi'nin oğlu Maloto'nun oğlu Mabeo'nun oğulu, Modiboya'nın oğlu, Tshesebe'nin oğlu Monyanne'nin oğlu Setlhare'nin oğlu Masepha'nın oğlu Mokgopha'nın oğlu Thibela'nın oğlu Tau'nun (ölm.1760'a doğru) oğulları: Bratlou (Barratlou-Barolong kabîlesinin kurucusu), Makgetla (ölm.1790'a doğru), Seleka (Baseleka-Barolong kabîlesi kurucusu), Rrapulana (Barrapulana-Barolong kabîlesi kurucusu) ve Tshidi (yaklaşık 1765-1769'da Şef). Sonuncunun oğlu Thutlwa (yaklaşık 1769-1785=16?), 1780'e kd. amcası Makgetla'nın niyâbetinde. Oğulları: Genç ölen Tau ve Tawana (şef 1785?-1849=64?), 1790'a kd.Makgetla ve 1815'lere kd. Leshomo'nun niyâbetinde, oğulları: Marumolwa (oğlu Lekoko, ölm.1915), Molêma (oğlu Joshua, ölm.1917) ve Montshiwa (Şef 1849-1896=47), oğulları: Kebalepile (babasından önce öldü, oğlu Letlamoreng 1919'da şef oldu) ve ard arda babalarına şef ol. halef olan 3 oğul: Wessels (Bessele) (Şef 1896-1903=7) (oğlu Lewanika), Badirile (Şef 1903-1911=8), Bakolopang (1917-1919=2). 1911-17'de Lekoko ve Joshua'nın niyâbetleri vardır. Letlamoreng, 1919'da şef oldu ve onu oğlu Kebalepile tâkıyb etdi.

VI. *Bakgatla:* Hurutshe şefi Malekele (ölm.1400'ler) oğlu Masilo oğlu Legabo oğlu Pogopi oğlu Batlobo'nun oğulları: Mogale ve Tabane. Tabene'nin oğulları Diale (oğulları Modise ve Transvaal'de Pedi kabîlesi kurucusu Lelellateng) ve Matlaisane (oğlu Bagomotsha kabîlesi kurucusu Motsha). Tabane'nin ağabeyi Mogale'nin by.oğlu Mosêtlha, Kgatla Baga kabîlesi kurucusudur. Mogale'nin dîğer oğlu Matshego'nun oğlu Kgafêla'nın (Kgatla Bagakgafêla kabîlesi kurucusu) oğulları Kau (Kgatla Bagamakau kabîlesi kurucusu) ve Tebele, bunun oğlu Masellane (veyâ Pheto I), bunun oğulları Mare, Modimokwane, Têkê, sonuncunun oğlu: Kgwefane (ölm.1770?)'nin oğulları: Mmakgotso (1790-95'lerde nâib) ve Molefê (Şef yaklaşık 1770-17909=20?), oğulları: Senwêlô (katli 1821), Matome, Motlotle (ölm.1825), Molefi (ölm.1838) ve Pheto II (Şef yaklaşık 1790-1810=20?), 1795'lere kd.niyâbet altında, oğulları: Thari (öldürüldü), Kgotlasmaswê (ölm.1833), Letsêbê (Şef yaklaşık 1810-1820=10?), Pilane (Şef 1820-1853=33), 1825'e kd.Motlotle'nin niyâbetinde, oğulları: Bogatsu (ölm.1875), Tshomankane, Letsêbê ve Kgamanyane (Şef 1853-1874=21) (doğ.1825?=49?), bunun şefliği sırasında kabîle Transvaal'den Botswana'daki bugünki yerine göçdü, oğulları: Rramono (kabîlenin Transvaal'de kalan kısmının şefi 1903-1917), Maganêlô, Segale ve Lentswe I (Şef 1874-1924=50) (doğ.1857?, = 67?), 1874-5'de Bogatsu'nun niyâbetinde, 1892'de Protestan Hristiyan, oğulları: Kagafêla (ölm.1914, oğlu Molefi 1924'de şef oldu, dîğer oğlu Mmusi 1942'de öldü), Isang (1884-1941=57, oğlu Rramono), Ofentse (1922-42'de Transvaal'de kalan kabîlenin şefi, oğlu Thari 1942-49'da ayni görevde), Bogatswe, Bakgatla (ölm.1945). Dedesinin yerine geçen Molefi (Şef 1924-1936=12 + 1945-1956=11 = 23), 1929'a kd. amcası Isang'ın niyâbetinde, 1936-45 arasında sömürge yönetimi tar.şeflikden alındı, sn.iâde edildi (1909-1956=47). Yerine 1956'da oğlu Lentswe II geçdi.

VII.*Batlokwa:* Tshwaana (ölm.1600'e doğru) oğlu Mosime (kardeşi Marakadu ve bunun oğlu Monageng) oğlu Motmhabane oğlu Mokwa oğlu Taukobong'un oğulları: genç ölen Makabe, Molefe (oğulları Bogatsu ve Phiri) ve Semêla (oğlu Molosiwa, bunun oğlu Taukobong). Yukarıda anılan Molefe oğlu Bogatsu, 197-1815 yıllarına doğru şeflik yapdı, oğulları: Mabotowe (öldürüldü) ve Kgosi I (Şef yaklaşık 1815-1823 = 8?), oğulları: Leshage (katli 1851), Bashê (katli 1835) ve Matlapeng (Şef yaklaşık (1823-1880=57?), 1835'lere kd. ağabeylerinin niyâbetinde, oğulları: Sedumedi (1884'de Sedumedi-Tlokwa kabîlesinin kurucusu), Rramonye (ölm.1884'den sn.), Mokwene, Kgosi, Sebolao (1884'de Kgosi-Tlokwa kabîlesini kurdu) ve Gaborone (Şef 1880-1931=51), oğulları: Molefê (ölm.1922, oğulları şef olan Matlala, Rabasha, Nkopo, Ramaeba), Kuate, Poolane, Kesetne. Matlala (Şef 1931-1948=17), 1922'den ît.dedesinin nâibi, oğulları: Bashê, Sedumedi ve Kgosi II (Şef 1948'den ît.).

VIII. *Bamalete:* Badimo (ölm.1300'ler) oğlu Phatle, oğlu Malete, oğlu Lewsokwana, oğlu Mokgware, oğlu Digope, oğlu Dire, oğlu Mmusi, oğulları Maphalole ve Maoke, bunun 3 ayrı kadından oğulları: Nare, Masokwane ve Mongatane (amcası Maphalaole ve oğullarının şerine şef), oğlu Maio, oğlu Kgomo, oğlu Mokgwe, oğlu Marumo, oğlu Pôwê I, bunun oğulları: Mokgôjwe (oğlu Pôwê II) ve Menwê. Genç ölen sonuncusunun iki kadından oğulları Menwê kabîlesi reîsi Boikanyo ve Gaobotse kabîlesi şefi Mogotsi'dir. Mokgôjwe oğlu Powê II (Şef yaklaşık 1805-1830=25?) oğulları: Mokgôjwe (katledildi, by.oğul), Kobuane (oğlu Pulê) ve Mokgosi I (Şef yaklaşık 1830-1886=56?), oğulları: Mokalake (nesli devâm ediyor),

Mokgôjwe (Transvaal'de birkabîlc kurdu) ve Ikaneng (Şef 1886-1896=10), oğulları: Baitlotke (ölm.1917) ve Mokgosi II (Şef 1896-1905=11), oğulları: Selekeng, Ketshwerebothata (ölm. 1945), Lekote ve Seboko (Şef 1906-1937=31), 1917'ye kd.Baitlotle'nin niyâbetinde, oğlu Mokgosi III, 1937'de şef oldu ve 1945'e kd.amcası Katshwerebothata'nın niyâbetinde kaldı.

Swaziland Hânedânı

Swaziland'da hükümrân olan Nkosi-Dlamini hânedânıdır. Dlamini I Matalatala, Bembo-Nguni halkının büyük şefi idi. Bu halk, bugünki Swaziland'a 16. asrın ilk yarısında kuzey-batıdan geldi. J.S.M.Matsebula'nın *A History of Swaziland*'ında (1972) I. Dlamini'nin 25 halefinin adı yazılıdır. III. Ngwane, 16. asrın ilk yarısından îtibâren Swazi'lerin 26. hükümdârıdır. 1903'de Swazi'ler, İngiltere hâkimiyetine düşdü ve Swazi kralı, İngiltere tar.yalnız büyük-şef ol.tanındı. Krallara Ngwenyama (Kral), ana kraliçeye Ndlovukazi (Fil Hanım) denmektedir. Ana kraliçe, oğlu veyâ üvey oğlu ile müştercken saltanat sürmcktedir.

1) Ngwane III (1750?-1780?=30?) (1730?-1780?=50?), 26. kraldır. Babası Dlamini III'e halef oldu. Annesi Ndlovukazi LaYaka Ndwandwe'dir. Merkezi Zombodze'den Hhohha'ya taşıdı. Başlıca eşi, sonra ndlovukazi olan Kubheka Mndzebele kızı Ndlovukazi LaYaka Ngwenyama Dlamini III'dür. Oğulları: Ndvungunye (no.2), Ndinisa, Liba.

2) Ndvungunye Zikodze (1780?-1815?=35?) (1760?-1815?=55), merkezi Shiselweni'ye aldı. =1.Jojiba Simelane, 1815'de üvey oğluna ndlovukazi oldu, =2.Somnjalose Simelane, 2'nin asıl annesi (ölm.1815?). 12 oğlu: Somhlolo Sobhuza I (no.3); Cebisa; Magwegwe; Malunga (oğulları Jokovu ve Soshangane, bunun oğlu Mnisi, bunun oğlu 1980'de ber-hayât Bekimphi; Jokovu'nun oğulları Zikodze (oğlu Mtsakatsi ve 1980'de ber-hayât Mambiwe); Phangodze (oğlu Magongo, oğlu Siyela, oğlu Hhamu, oğlu 1980'de ber-hayât Bozongo, oğlu Lovutha); Sobokazane (oğlu Tsitbala, oğlu Ndaludzaka, bunun 3 oğlu: Tigudze, Gomba ve Mbeni; Tigudze oğlu Juwaka, oğlu 1980'de berhayât Makawose, bunun oğlu Mugcandzane; Gomba oğlu Mashongola, oğlu 1980'de ber-hayât Mnikwa; Mbeni oğlu Lodlakama, oğlu 1980'de ber-hayât Sizwangedaba); Ndlovu (oğlu Ndlela, oğlu Nsukude, oğlu Subhiyose Nyatsi, oğlu Ndlovula, oğlu 1980'de ber-hayât Londonduma, oğlu Luvuno); Ngcayini (oğlu Dlukuzela, oğlu Mgunudvu, oğlu Gija); Ngwekazi (oğlu Kholwane, oğlu Ndevu, oğlu Mabhula, oğlu Mhlolo); Sobandla (oğlu Maloyi, oğlu Makhalane); Mphondvo (oğlu Sikhwana, oğlu Khulwane, oğlu Saletulu); Fetshane (oğlu Gobizembe, oğlu Maqhubu, oğlu Ciba, oğlu 1980'de ber-hayât Melashwa).

3) Sobhuza I, Ngwane IV, Somhlolo (1815?-1836=21?) (1795?-1836=41?), merkezi Lomamba'ya götürdü (1820?), =1. Thandile laZidze, oğlu Mswati II'ye ndlovukazi oldu, Ndwandwe şefi Zwide kızı, =2. File laZidze, 1'in hemşîresi olup ndlovukazi ol.onu tâkıyb etdi, =3. Lomawandla, =4. Lavumisa (bu da Ndwandwe kabîlesinden). Sobhuza I'in 3 kızı: Mzamose (doğ.1818?) (1'den=Langalibalalele Mthimkhulu, Hlubi şefi; Tofokati = Ngoza, Ludaba Majozi oğlu; Lamlalati = Mangwaneni şefi. So Sobhuza I'in oğlu: Mswati II(no.4); Malambule(nâib 1836-40); Ndwanda(2'den) (nâib 1868-70 = Ntethekazana Mkhonta) (oğlu Mbozise = Citsekile Fakudze, bunların oğulları Dalada(=Lobatsakatsi Ndzimande, oğulları 1980'de ber-hayât Velezizweni prensi Sifuba) ve Mncele(doğ.1896?); Hhobohhobo(3'den, Mgazini prensi,

oğlu Sicunusa, oğlu Felaphakathi, oğlu 1980'de ber-hayât Hhobohhobo); Mantintini (oğlu Mtfonga, oğlu Velebantfu, oğlu 1980'de ber-hayât Mantintinti); Ndlaphu(oğlu Mancibane, ölm.1954?, bunun oğlu 1980'de ber-hayât Jaha, bunun oğlu (Gawulela; Fipha(oğlu Mbayimbayi, bunun oğlu Majozi Ndabankulu 1914 doğumlu ve ve 10 çocuklu, başbakan 1967-73); Tsekwane (5'den, Kalavumisa prensi, oğlu Ndabazezwe, bunun oğlu 1980'de ber-hayât Tsekwane); Nyamayenja (oğulları Zibokwane(oğlu Macija) ve Gucuka, bunun oğlu Mawili, bunun oğlu 1980'de ber-hayât Majalimane); Musukusuku, oğlu 1896? doğumlu Lomgeletjane, bunun oğlu 1980'de ber-hayât Sibonangaye, bunun oğlu Msukusuku); Lembelele (oğlu Gebase, bunun oğlu Ngakanani); Maloyi(5'den, Kutsimleni prensi, oğlu Mthithi, bunun oğlu Sijula, bunun oğlu 1980'de ber-hayât Sifo); Ndzabambi(oğlu Masuku, oğlu Ndunyéna, oğlu 1980'de ber-hayât Mbana); Fata(oğlu Sozobisa, oğlu Madvodza); Ndzabakawoübe(oğlu Sangcakayane, oğlu Mziwolimi, oğlu 1972'de ölen Mngcandzane); Sidvwaba(oğlu Mhobhoyi, oğlu Magwedla); Sidubela(oğlu Mshweshwe, oğlu Jabhane, oğlu 1980'de ber-hayât Deda); Sombucuba Ndlovuyangwane, 1840'dan sn. katledildi, oğulları Mstfu ve Shakata, bunun oğlu Nyatsi, oğlu 1980'de ber-hayât Matsafeni, oğlu Mthunduluka; Msutfu oğlu Shobhiyane, oğlu 1980'de ber-hayât Ngungunyane); Fokota(oğlu Makhahlelela Mthoyi, oğlu Mavadlakazi).

4) Mswati II (Mavuso II) (1836-1868=32) (1821?-1868=47?), niyâbet altında 1836-40=4, =1. Lozinyanga laMatsebula, Mkhaya Matsebula kızı, =2. Sisile Khumalo laMagangeni (katli 1877?), Ludvonga II'ye ndlavukazi oldu, =3. laMakhasiso, =4. Nandzi Nkamule (ölm.1871?), =5. Tibati laMbandzeni Madvoloüafisha, Nandzi'nin hemşîresi, Kral Mbanzeni'ye ndlovukazi oldu. Kızlarından 3'ü: Lozinja; Myingili (1'den) = Ngungunyane, Shangane kralı; Dzambile = Tembe şefi. Mswati II'nin 30 oğlu: Ludvonga II (no.5); Mbandzeni (no.6); Mbilini (3'den, ölm.1879?, oğlu Mbombowendlovu, oğlu Bhobho); Loncogco (5'den, ölm.1907'den sn., oğulları Ngunundwini prensi Sozisa ve Dabede 1980'de ber-hayâtlar); Msudvuka (Emvembili prensi, 1922-3'de kralın İngiltere ziyâretinde bulundu, oğlu Finifini, bunun oğlu 1980'de ber-hayât Mkhovu); Mphatfwa (oğlu Mjahane); Magudvulela (oğlu Mancibane); Myanga (oğlu Jimu, oğlu Cutfu, oğlu 1980'de ber-hayât Balinge); Lukhwabitse (oğlu Mgleza, oğlu 1980'de ber-hayât Duli); Mfokati (oğlu Madevu); Ngangaza (oğlu Mphikeleli); Mbulawa (oğlu Mhlaba); Mmemezi (oğlu Phufela); Malamba (oğlu Mtsamo); Dludlucia (oğlu Mfelafutsi); Mnyafula (oğlu Mkhatshwa, oğlu 1980'de ber-hayât Luseckwane); Nkopholo (1'den, oğlu Mbane); Mhube (oğlu Mgebiseli); Mabhedla (oğlu Ngobe, oğlu 1980'de ber-hayât Lange); Gija (oğlu Sigele, oğlu 1980'de ber-hayât Velaphi); Helepa; Mvelephasi (oğlu Zece); Mphangwa; Vuphe; Ngengemane; Caka; Makweleni; Shishibala; Matikweni; Mkhetfwa.

5) Ludvonga II (Macaleni) (1868-1872=4) (1851?-1872=21?), zehirlendi, annesi Ndlovukazi Sisile ve amcası Ndwandwa niyâbetinde, ondan sn.3 yıl fetret devri olup halefinin gerçek cülûsu 1875'dedir.

6) Mbadzeni (Dlamini IV) (1872-1889=17) (1855?-1889=34?), merkez Mbekelweni'ye götürdü, =1. Lomagazi laMatsebula, Ngcina Matsebula kızı, =2. laLangalibalele, Hlubi şefi Longalibalele kızı, =3. laNtjingila, Simelane şefi Ntjingila kızı, =4. Labotsibeni Gwamile (ölm.1925), 1899-1921'de nâibe ve ndlovukazi oldu, Mvelase Zombodze=Mabuza kızı. 3 kızı: Tongotongo (4'den) (ölm.1918) = şef Dinane

Ndwandwe (ndlovukazi Thandile'nin kardeşi Madzanga'nın neslinden); Lozinja = Dr.Pixley Ka Izaka Seme (3. zevcesi); Silima. Dlamini IV'ün 12 oğlu: Bhunu (no.7); Mdzabuko (2'den) (1877'ye doğru genç öldü); Malunge (4'den, 1877?-1915=38?, 1907'de Londra'da, =Ncandzekile Mabuza, =Nukwase (sn.ndlovukazi oldu); Masumphe (3'den, oğlu 1980'de ber-hayât Mncozi); Jabhane (oğlu Siphocosini prensi Lutfo, ölm.1976); Lomvazi (4'den, oğlu 1980'de ber-hayât Mzukuleki); Mthinta (oğlu Mbebhane 1980'de ber-hayât); Hodvoba; Klebe; Magodvotsheni; Manyovu; Dunguzela (oğlu Nkosini); Lhawu (ölm.1950'den sn.). Pr.Malunge'nin (ölm.1915) 3 oğlu ve 2 kızı: Nhlanhleni prensi Magongo (2'den); Mshengu (ölm.1955, 2'den); Mkukwane (ölm.1939, 2'den, oğlu 1980'de ber-hayât Clement Dumisa, Katolik); Prs. Mnengwase (2'den); Prs.Lomusa (2'den). Bu 5 prens ve prensesin -ilki dışında- hepsi Kral Bhunu tar.evlâd edinildi.

7) Bhunu (Malılokokla, Ngwane V) (1889-1899=10) (1875?-1899=24?), =1. Tikose laMatsebula, Masina Matsebula kızı, =2. laDludlu, =3. laNkambule, =4. laMandzsebele, =5. Lomawa Nxumalo laNdwandwe (ölm.1938), Sobhuza II'ye ndlovukazi oldu, şef Ngolotsheni Ndwandwe=Ndlela kızı, =6. laSimelane, =7. laMkhonta, =8.laMavimbela (ölm.1975'den sn.), =9. Nukwase Ndwandwe (1939'de hemşîresi Lomawa'yı ndlovukazi ol.istihlâf etdi, ölm.1957). Kralın 4 oğlu ve 3 kızı: Sabhuza II (no.8); Mlubmi (6'dan); Makhosikhosi (Mbelebeleni prensi, 8'den, posthume, 1900-1980'den sn., oğulları Mngcele ölm. 1977, Ncambaniso ölm.1976, Mfanasibili, bakan, 1980'de ber-hayât); Naindi (3'den, doğ.1899); Prs.Ladluli (2'den, çocukları var); Prs.Sengcabaphi Maria, 4'den = şef Dinane Ndwandwe (halasının eski zevci), çocukları var, 1980'de ber-hayât; Prs.Siboshiwe (7den).

8) Sobhuza II Nkhotfotjeni Mona (1899-1982=83) (1899-1982=83), babasının ölümünde 3 aylık iken ismen kral oldu ise de gerçek cülûsu 1921'dedir (1921-1982=41). =1. Lozindaba laMatsebula, izd.1921, Mashila Matsebula kızı, =2. Fongofane laMotsa (ölm.1963), izd.1921, izd.müd. 42, Mjoji Motsa (Sisteni prensi) kızı, =3. Zintombi (1980'de ber-hayât), Mpuluzi şefi Mangetse Zwane kızı, =4. Lomacala (1980'de ber-hayât), Nkuzweni şef Mgunundvu kızı, =5. Citsekile (1980'de ber-hayât), Sigombeni şefi Mkhwankwa Nkambule kızı (annesi, Kral Sobhuza oğlu Msukusuku kızı), =6. Zintombi (1980'de ber-hayât), Mkhwankwa Zibuko kızı, =7. Ncilcleni, Ngwavuma şefi Mibikiza Mngomezulu kızı (1980'de ber-hayât), =8. Lomakholwa (1980'de ber-hayât), 1953'te Kraliçe'nin tâc giyme töreni için Londra'da eşi krala eşlik etdi, Kraliçe Lomacala'nın kardeşi şef Gija Mkuzweni kızı, =9. Ndlaleni (1980'de ber-hayât), Mdindane Vilakati kızı, =10. Zihlathi (ölm.1975), 1957'de ndlovukazi oldu, Elwandle şefi Vanyane Ndwandwe kızı, = 11. Lombabhunu (1980'de ber-hayât), Ceme Shongwe kızı, =12. Senelcleni (1980'de ber-hayât), ndlovukazi ol.hemşîresi Zihlathi'yi istihlâf etdi (no.10), =13. Lomyozi (1980'de ber-hayât), ndlovukazi Lomawa'nın kardeşi Makanandela Ndwandwe kızı, =14. Zimango (1980'de ber-hayât), Manzini Mabuza kızı, =15. Lomntombana (1980'de ber-hayât), Ndabezimbi Fakudze kızı, =16. Lomasontfo (1980'de hayâtda), Masiphula Fakudze kızı, =17. Sidudu (1980'de hayâtda), Nkanini prensi Matsitsibala Fakudze kızı, =18. Nanana (1980'de hayâtda), izd.1940'lar, Mcimeti Fakudze kızı, =19.Lomadlozi Nkambule (1980'de hayâtda), =20 laMagagula (1980'de hayâtda), Mzaceni şefi Madlagnapisi Magagula kızı, =21. Velephi, Nganya Ndlela kızı, =22. Funani Hlophe, =23. laMdluli, =24. laGwebu, =25. laMaziya, =26. Pauline Fikelephi (doğ.1938), izd.1949, izd.müd. 33, yş.11-44, zevcinden 39 yş.kç., Elias

Masuku kızı, =27. Khonjwa (doğ.1942), Kraliçe Ncineleni'nin kardeşi Zombizwe Mngomuzulu kızı, =28.laTfwala (bunların hepsi 1980'de hayâtda). Daha pek çok eşi olan kralın çocuklarından 67 prens ve 18 prenses:

Mazini (1931), vel.(2'den), 1972'de 41 yaşında öldü; Senzangakhona (1920), vel.1972(4'den); Myinhwa; Makhungu (1921) (11'den); Mkhona; Magolwane; Mthabathe; Mkhatjwa; Zinjolo; Ngweyomntwana; Mkhahleleka; Simohlwane; Siyela; Mfazi; Samketi; Masitsela (1930, bakan); Vovo; Maguga; Msunduza; Lukhuleni; Sigoloba; Mashende; Malaza; Mahlaba (1950, 22'den); Mvelaphasi; Sulumlomo; Sitshonoza; Josefa; Jwabu; Phocumsetfo; Nqaba; Madzela; Londunge; Mabizela; Macuba; Ndabanhle; Mfanutsiteni; Phivokwakhe; Khuzulwandle; Tshekede; Gebheni (19'dan); Saleveni; Cetshwayo; Bonizulu; Mdzala; Mahlaleganzeni; Sobandla; Phinda; Matatazela; Makhuhumuka; Mbuyişa; Mkwena; Fanyana; Phuzigazi; Phikanebenkhosi; Thumbumuzi; Mthunzi; Mahabedla; Mzingaphandle; Davida; Mguqiso; Lonkhokhela; Masila; Hlangabeza; Sihlangusemphi; Makhosetive; Gcina.

Prensesler: Betfusile (1920, babasının ilk çocuğu, 3'den) = Mhawu Ngcamphalala; Qondzaphi (1921, 4. çocuk, 17'den) =şef Ncephu Magongo (ölm.1966), Tikhuba Magongo oğlu (prs.1966'da 45 yaşında öldü); Ntombanc; Phetfwayini = şef Mbatjane Mamba, Bhokweni oğul; Schlephi (1926, babasının 9. çocuğu, 6'dan) =şef Vclamuva Hlatjwako; Pholile (Nkotsase Ntjalintjali kızı=Mkhulumngcati Mamba, Bhokweni ooğlu (14 çocuk); Myingili; Gcinaphi (1937, 7'den) = Nkominophondo Khumalo; Mantfombi (1956) = Goddwill Zwelithini, KwaZulu kralı; Msalena; Dlalisile = Vusi Shabalala, izd.1974; Sisila (4'den) = Zwidi Ndwandwe, oğulları Nkambeni şefi Madzanga Ndwandwe); Siphila (Lazwane kızı) = Cornelius Mahlangu, izd.1975, Transvaal'de Ndebele şefi; 17'den doğma ve genç ölen bir kız; 10'dan doğan 2 prenses; 28'den doğan 2 prenses.

Zulu Krallığı

Zulular, Güney Bantular'dandır. Mtetwa kralı Dingiswayo'nun (1809-17) krallığına dâhildiler. 1879'da İngilizler'le savaşa başladılar. Bugünki Natal'da yaşıyorlardı. 21.6.1887'de Natal'e tâbî olup 1.12.1897'de ilhâk edildiler. Hânedânın atası, 17. asrın ilk yarısında yaşıyan şeflerden Luzumane olup onu Malandela Zulu, Nkosinkulu, Punga, kardeşi Magcba adlı şefler tâkıyb etdi. 7.şef olan Ndaba (doğ.1700?-ölm.1763?=63?), Mageba'nın oğludur ve annesi, amcası Punga'nın eski eşi idi. By.oğlu Xoko, Gazini kabîlesinin atasıdır. Kç.oğlu Nkwelo'nin oğlu Mudli (1756?-1816=60?) 1781-86'da nâib oldu.

8) Jama (doğ.1730?-ölm.1781?=51?) (şef 1763?-1781?=18?), Ndaba'nın ortanca oğludur. By.oğlu Phalo 1759'a doğru öldü. Ortanca oğlu halefi no.9'dur. Kç.oğlu Sonjiyiza'nın oğlu Mapita (ölm.1873)'nın oğlu Usibebu'dur. Jama'nın 3 kızı: Mkabayi (1760?-1835?=75?), Mmama (1760?-?, Mkabayi ile ikiz) ve Mawa (1775?-1848=73?).

9) Senzagakhona (1781?-1816=35?) (1770?-1816=46?), niyâbet altında 1781?-1786?=5?, =1. Mkabi (intihârı 1879), =2. Umfudukazi, =3. Nandi, Langeni kabîlesinden, izd.1787?, tal., ölm.1827, =4. Langazana (ölm.1884), =5. Sondaba, =6. Mpikase= =7. Songiya, Njoja kızı, =8. Bibi. 3 kızı: Nomzintlanga (1'den), Nomcona (doğ.1789?) (3'den), Bayeka (ölm.1830) (6'dan). 14 oğlu: Şaka (no.11) (3'den), Dingane

(no.12) (6'dan), Mhlangana (katli 1828) (6'dan), Bakuza (katl) (5'den), Sigujana (no.10) (8'den), Mpande (no.13) (7'den), Magwaza, Nzibe (ölm.1828) (7'den), Kolekile, Gowujana (katl), Sigwebana, Goqugqu (katli 1843) (7'den), Mfihlo, Nxojana.

10) Sigujana (1816=bir kaç ay), katledildi. 11) Shaka (Şaka) (1816-1828=12) (1787?-1828=41?), katledildi. 1. kral budur. 12) Dingane (2. kral 1828-1840=12) (1795?-1840=45?), Swaziland kralı Sobhuza I tar.muhârebede katledildi. Tek oğlu 1856'da İngilizler'le muhârebede öldü.

13) Mpande (3. kral 1840-1872=32) (1804?-1872=68?), =1. Ngqumbazi (ölm.1876), şef Manzini kızı, =2. Monase, =3. Nomantshali (katli 1860). Kızlarından: Ziwelile (=Umtakaki, Dukuzana oğlu), Batonyile (3'den), no.2'den 3 prenses. Mpande'nin 23 oğlu: Cetshwayo (no.14) (1'den), Slware (1'den), Undabuko (1'den) (1888'de St.Helena'ya sürüldü, oğulları Umnyaiza ve Umaaengetshwana), Umbulazi (katli 1856) (2'den), Mantantashiya (katli 1856) (2'den), Umdumba (katli 1856) (2'den), Umkungu (çok yaşlı öldü) (2'den), Poiana (katli 1856?) (3'den), Umtonga (3'den), Umgidhlana (3'den), Sikota, Umsatu, Sukane, Usiwedu (=Mpande şefi Masipula kızı, oğulları Mpikanina), Dabulamazi (oğlu Qedicala), Tsingana (1888'de St.Helena'ya sürgün, 1890'da burada bir oğlu doğdu), Usiteku, Uhamu (oğulları Kambi ve Madakavana), Mahanana (oğulları Mabilwana ve Muntongenankomo), Tsonkweni (katli 1856), Somxawana (katli 1856), Dubulcsinge (katli 1856), Magwendu.

14) Cetshwayo (4. kral 1872-1884=12) (1826?-1884=58?), 1879-83'de İngiltere'ye sürgün, 1883-4'de tahtına iâde edildi, =1. Novimbi Msweli (Oka), =2. Majiya. Kızı Kusabhede Soneni (1865?-1965=100?). 3 oğlu: Dinuzulu (no.15) (1'den), İnyonicntala (çocukken katli 1883) (2'den), Manzolwandhle (doğ.1884, posthume).

15) Dinuzulu (5. kral 1884-15.11.1888=4) (1868-Transvaal 1913-45), 1888'de krallığa son verilip St.Helena'ya sürüldü, =1. Oka Maha, =2. Oka Hlabane (ölm.1967), =3. Umka Silomo, =4. Uhlazile. 1898'de St.Helena'dan dönüp Usutu kabîesi şefi oldu. Çocukları tanassur etdi. Velîahdi Solomon (no.16) (1880-1933=53), 1913'de babasının yerine Usutu şefi oldu. 1919'da Zulu büyük-şefi oldu. 40 kd.eşinden Ntombeni'den oğlu Bekuzulu (no.17) doğdu. Ortanca oğul Mshyeni KaDinizulu, kç.oğlu ise 1890'da 3'den doğan bir prensdir. Bir kızı 4'den St.Helena'da doğdu. Dîğer kızı: Constance Magogo = şef Mathole Buthelezi, Prs.Constance'ın oğlu:Gatsha Buthelezi, Buthelezi şefi 1953 (1928) = Irene Audrey Thandekile Mzila, izd.1952 (3 oğul, 3 kız).

17) Cyprian Bekuzulu (1929-1968=44), 1933'de babasının (no.16) yerine Zulu büyük şefi olup 1951'de 6. kral ol.kral titrini aldı (Kwazulu kralı). 18) oğlu Goodwill Zwelithini (doğ.1948) (kral 1968, tâc giyme 1972), vel. 1948 (kraliyyet vel.i 1951). =1. Winifred Sibongile (1949), T.D.Dlamini kızı, izd.1969, yş.20, zevcinden 1 yş.kç. =2. ?. =3. Mantfombi (doğ.İsviçre 1956), izd.1977, yş.21, zevcinden 8 yş.kç., Swaziland kralı Sobhuza II kızı. 1. izdivâcdan 1970'de doğan vel.-prens. 3.'den: 3 prens ve prenses.

Lesotho Hânedânı

Tekil ol. *Mosotho* ve çoğul ol.*Basotho*denen halk, Ekvator'un kuzeyinde yaşarken, Afrika'nın en güney-doğusuna gelmişdir. 12.3.1868'de İngiltere hâkimiyeti kabûl edildi. *Basutoland* dendi. Yalnız kralın çocuklarına prens ve prenses, hânedânın diğer üyelerine "şef" denmektedir.

Motsuane Poete (doğ.1740?-ölm.1824=84?), Mualle oğlu (Amahlubi kabîlesinden, =Monaheng oğlu Motloang'dan dul bir kadın) = Bataung kabîlesinden bir kız. Yamyamlar tar.öldürülüp yendi. By.oğlu Libe (Adam) (oğulları Ramakha Setenani ve Mofoka) ve kç.oğlu, babasının yerine geçen Mokhachane (doğ.1765?) = Kholu (ölm.1860), Bafokeng şefi Ntsukunyane kızı, oğulları Moshoeshoe I (kral 1829-1870, aş.bk.). Mokhachane'nin kç.oğlu: Makhabane (I) (doğ.1788?) = Sebina. Bunların oğulları: Lesaoana Ramaneella (doğ. 1814?) = Mathe (doğ.1817), Moshoeshoe I kızı, amca-zâde. Bunların oğulları: Peete-MaLeeto ve bunların oğulları: Leeto. Peete'nin Lestsie I kızı MaLoela ile 2. izdivâcından: Mitchell (ölm.1922) =1. MaMpoi (kızları: Mpoi), =2. Maboshoane (ölm. 1906?), =3. Joel Molapo kızı MaNkuebe. 2. izd.'dan: Boshoane (1895-1940=45) (=MaMakhabane) (oğulları: Posholi ve Makhabane (II) (doğ.1922=Nkhala, Leribe şefi Letsie kızı). 3. izd.'dan: Dyke ve Nkuebe (doğ.1901?), bunun oğlu Peete N.Peete (1930), adâlet 1965-70, tarım 1970-4, ulaştırma 1976 bakanı. Pette kızı MaNkhabe = Şef Masupha (II) b.Şef Lepqo. Peete'nin MaKefase ile olan 3. izdivâcından: Kefase ve bunun oğlu Buller (1980'de ber-hayât). Peete'nin (ölm.1921) MaNkutu ile olan 4. izdivâcından: Nkutu (=Ma Tabola), bunun oğlu Tabola (1980'de ber-hayât). Nkutu'nun MaMalibeng ile olan 2. izdivâcından: Malibeng. Peete'nin kardeşi Seshophe=1. Ma-Hlajoane, =2. MaKhomalebru, çocukları: Hlajoane Mokoara (=MaLira, oğlu Lira 1980'de ber-hayât), Mojela, Lepekola ve MaThebeng (bunlar 1'den), Khomaleburu (=MaMalefatsanı, oğulları Malefaysana, doğ.1896?, 1980'dre ber-hayât).- Seshophone'nin kızkardeşleri: MaLetsabia (büyük-şef Lerothili I ile evlendi) ve Ma Tu (Şef Jonathan Molapo ile evlendi).- Şef Lesaona'nın MaRamakoro ile 2. izdivâcından: Ramakoro (1888'de katledildi) ve 3. izdivâcından: Fülân (=MaMangoato, oğulları Mangoato 1980'de ber-hayât) ve Lesaona'nın (ölm.1888) 4. izdivâcından: Fülân (=MaNtina, oğulları Ntina 1980'de ber-hayât).

Makhabane I oğlu Lesaoana oğlu Makotoko Nathaniel'in oğlunun oğlu: Molikuoa 1980'de ber-hayât. Makhabane I =2. Malejeha izdivâcından: Leaha = MaMotuntsane ve oğulları Motuntsane ve Mpiti. Şef Makhabane I = 3. MaPuoane izdivâcından: Puoane ve bunun oğlu=MaLejaha ve bunların oğulları 1980'de ber-hayât Lejeha. Makhabane I, 1835'de katledildi. Makhabane I kardeşi Posholi (katli 1868) = MaSekoati çoukları: Sekoati ve MaTholoana=Masupha I (1820?-1899=79?) (Moshoeshoe I oğlu).

Makhabane I'in 2 kızkardeşi: MaTsucunyane (1782?) (=Mahao b.Seephetse), MaNtoetse (doğ. 1790?). Makhabane I (b.Mokhachane)'in Mokheti oğlu RaChoshosane kızı Mpinyane kızından bir çok kızkardeşi oldu, biri MaMahloane'dir. Makhabane I'in babası Şef Mokhachane'nin Manyali kızı Nkoti'den oğlu: Mohale=MaMolomo. Bunların oğulları Molomo (Moshoeshoe I dâmâdı). Mohale=2. MaNkhahle izdivâcından: Nkhahle. =3. MaSeqobela izdivâcından: Seqobela ve Potsane, bunun oğlu Malebanye, bunun Lerotholi I kızı Letsiaba'dan oğlu Goliath (1883?-1972=89?) ve Bolokoe (1900?, 1980'de ber-hayât). Mohale 1861'de öldü.

Mokhachane'nin diğer oğul ve kızları (yânî Moshoeshoe I ve Makhabane I'nin kardeşleri): Mpepuoa (kız), Mopeli Paulus (1810?-1896=86?), Mpusa, Myebe, Nthotha (çocuk öldü), Nkata, Ntsebo (doğ. 1808?), Koena, Lelosa Job, Tsiame Gideon, Moima, Mphoto, Lebeoana, Lenkoana, Mokhaemeli. Mokhachane (1765?-1855=90?) neslinin şeceresi budur.

Moshoeshoe I (1805?-1870=65?) (Basutoland büyükşefi 1829-1870=41), asıl adları Tlaputle ve Lepoqo, 40 kadar kızla evlendi, 38 çocuğu (2'si kız, başka kızları da var): Lestsie I (aş.bk.), Molapo Jeremiah (1814?-1880=66?), Masupha I David (1820?-1899=79?), Majara I (1829-1858=29), Prs.Mathe (1817?), Neko, Prs.MaHalape, Sekhonyana Nehemiah (1828-1906=78), Ntsane John, Tlali George, Tlaliyane, Sofonia (1837?-1888=51?), Tsekelo, Matsoso Samuel, Makhobalo Stephen, Kuidi, Mohalinyane, Motsoai, Selebalo, Peane, Tsita, Mathlole, Mokebe, Hlalelel, Mota, Nena, Mokhetli, Azariel, Makopela, Letlala, Namanae, Fehloane, Kena, Mateleka, Monenthi, Sekhebetlelo, Jobo, Jeremiah Libopuosa (ölm.1863). Bunlardan Molapo (ölm.1880)'nun çocukları: Joseph Molapo, Jonathan Molapo (1844?-1928=84?), Joel (1839?-1919=80?), Mpaki, Mapoiani, Moliboea, Seetsa, Khethisa, Hlasoa, Maşama, Khabu, Mosito, Lesiamo, Mosuane. Bunların neslini göstermiyorum. Masupha I (1820?-1899) çocukları: Lepoqo, Mosiuoa, Moeketsi, Moorosana (1865?-1970=105?), Marithinus, Faku, Seneka, Lebese, Tumo, kız ol.MaMolefi ve MaMoorosi (1879?-1968'de ber-hayât). Majara I (1829-58) oğulları: Leshoboro I, Napo, Tsinare, Samuel, Foso, Bolisi, Sebolai, Thaba-Bosiu ve Prs.MaLepilikoana. Bunların ve diğer Moshoeshoe I oğul ve kızlarını neslini göstermek de, konumuzu taşırır.

Letsie I Mohato (1811?-1891=80?) (Büyük Şef 1870-1891=21), çocukları: Senate, Lerotholi (aş.bk.), Bereng (ölm. 1898), Theko, Maama (ölm.1924), Seeiso, Makhabane, Mpiti, Nkoebe, Mashapa, Sehahle, Mojela, Mahlomola, Hlakanelo, Mpalipali, Khotso, Ramosoeu, Salae, Loto, Mamoli, RaFolatsane, MaMohale (en büyükleri Senate ile son 2'si kız, diğerleri erkek). Hepsinin çocukları ve torunları var.Mojela'nın oğlu Lerotholi'nin (Tebang şefi, 1895-1961=66) kızı Tabitha Masentle MaMohato, 1962'de Kral Moshoeshoe II ile evlendi.

Lerotholi (1835?-1905=70?) (Büyük Şef 1891-1905=14), çocukları: Letsie II (aş.bk.), Griffith (aş.bk.), Letsabisa (kız), Makhaola (oğulları Theko, Lelingoana, Mahabe), Api (1874?-1928=54?, oğlu Rambanta), Matlere (ölm.1972), Marakabei, Tsiu.

Letsie II (1869?-1913=44?) (Büyük Şef 1905-1913=8), oğulları Tau (1901?-1913=12?) ve Makhaola (doğ.1913, posthume, 1980'de ber-hayât).

Griffith (1871?-1939=68?) (Büyük Şef 1913-1939=26), oğulları Seeiso (aş.bk.), Reentseng, Mosoeu, Bereng (1902-1949=47, katledildi, oğlu Phamong şefi Letsie 1980'de ber-hâyât) ve kızı MaKopoi.

Seeisi Griffith (1905-1940=35) (Büyük Şef 1939-1940=1) =1. Mants'ebo Amelia (büyük şef ol.kocasını istihlâf etdi), Şef Sempe Nkoebe kızı, bu izdivâcdan: Nts'ebo (=Şef Nkhahle Phakiso, Şef Phakiso Qajela oğlu). =2. MaBereng, bu izdivâcdan: Kral Moshoeshoe II (aş.bk.), Mathealira (Mokhotlong şefi, ablası Nts'ebo gibi bu da 1980'de ber-hayât). Seeiso'nun diğer iki izdivâcından: Matsieng şefi Masupha ve Prs.Mampoi (ikisi de 1980'de ber-hayât).

Mants'ebo Seeisi (1902-1964=62) (kadın Büyük Şef 1940-1960=20), gerçekte üvey oğlu Moshoeshoe II (aş.bk.) adına hükümrân oldu.

Moshoeshoe II (doğ.2.5.1938) (cülûsu 12.3.1960), Lesotho kralı ilânı 4.10.1966, Oxford me'zûnu, 4-12.1970'de geçici ol. sürüldü = Tabitha Masentle, kraliçe ol. MaMohato, Şef Lerotholi Mojela kızı (yk.bk.), izd. 1962. Çocukları: Letsie David Mohato (1963), vel.1965, kraliyyet velîahdi 1966; Seiso Simeone (1966) ve Prs.Constance Christina Sebueng (1969).

8. Zimbabwe

Zimbabwe, eski adıyle Rodezya, denize çıkışı olmıyan bir devlettir. Zambia,Mozambik, Güney Afrika (Transvaal), Botswana ile çevrilmiştir. Zambezi nehri üzerinde Victoria Şelâlesi ve Elizabeth (II) baraj gölü, Zambia ile sınırı üzerinde ve ortaktır. 390.622 km², 7.860.00 n.(1980), 20 yoğunluk, GSMH 3.930.000.000 dolar ve p.c. 500 dolar, başkent Salisbury 740.000. Commonwealth üyesi otoriter cumhûriyet. Resmî dil İngilizce. Halk dili Bantuca. 12.000 kara + 1.500 hava + 7.500 jandarma = 21.000 asker silâh altında. Askerlik gönüllüdür. 37 harb tayyâresi mevcuddur. 1981 savunma büdcesi 444 milyon dolardır. 260.000 Müslümân (%3) (Sünnî-Şâfi'î) vardır. % 17 Katolik, % 20 Protestan, % 60 Putperest'tir. 230.000 İngiliz ve 12.000 Asyalı dışında halk Bantu Zencîsi'dir. 1895'te İngiltere sömürgesi olan ülke, 11.11.1965'te İngiltere'den ayrılarak müstakil olmuştur. Botswana sınırına yakın Bulawayo şehri 370.000 nüfusludur ve iki şehrin dışında büyük şehir yoktur. Salisbury'de 110.000 ve Bulawayo'da 52.000 Avrupalı (İngiliz), 5.000 ve 3.000 Asyalı vardır, gerisi Zencî'dir.

Altın mâdenleri vardır. 79.400 turist (1979), 84.000 km yol, 141.900 motörlü vâsıta (1966), 3.470 km demiryolu (1980), 74.300 TV (1980), 196.800 telefon (1978) vardır. Salisbury üniversitesinde 1949'da 1.900 talebe okuyordu. Zencîler arasında ümmîlik yaygındır.

Rodezya adını, Cecil Rhodes (1853-Kap 1902) adlı İngiliz'den alır. XIX. asır İngiliz emperyalizminin flaş isimlerindendir. 1870'te Kap'a göçtü. Kap'tan Kaahire'ye, Ümid Burnu'ndan Akdeniz'e kadar kesiksiz ve demiryolu ile bağlanmış bir İngiliz Afrikası tasavvurunu fiiliyâta dökmiye başladı. Bu politika ile Beçuanaland, Rodezya, Kuzey Rodezya (Zambia), Nyassa, Uganda gibi ülkeleri İngiliz himâyesine aldı ve İngiliz sömürge imparatorluğuna kattı. 1895'te politikadan çekilip iş hayâtına döndü. Rhodesia adı bugünki Zimbabwe ve Zambia'ya verildi, sonra ilkine Güney Rodezya, ikincisine Kuzey Rodezya dendi. Ancak istiklâlden sonra Kuzey 1954'te Zambia, Güney 1979'da Zimbabwe ve Nyassa da 1964'te Malawi yerli adlarını aldılar.

1895'te Rodezya adı verilen ülke 1911'de Kuzey ve Güney olarak bölünerek iki ayrı sömürge hâlinde yönetilmiye başlandı. Güney'de mühimce Beyaz (İngiliz) göçü, mâdenler sebebiyledir. 1953'te Nyassaland ile birlikte 3 sömürge, federasyon hâlinde teşkîlâtlandı. 1964'te Zambia ve Nyassa, müstakil devletler olarak federasyondan ayrıldılar. Ancak Güney Rodezya, dîğer ikisi gibi Zencî hâkimiyetini kabûl etmedi. Güney Afrika uslûlü ırk ayırımı ve Beyaz hâkimiyetine dayanan bir iktidâr oluşturdu. İngiltere'nin bu devleti tanımaması karşısında tamâmen müstakil oldu (1965). Ancak bu Beyaz devlet 15.12.1979'a kadar devâm etti. Bu müddet içinde devleti Ian Smith yönetti. 1979'da Beyaz iktidar düştü ve İngiltere'nin yardımıyle -Beyaz azınlığın da katıldığı- bir Zencî devleti oluşup bugünki yerli adını aldı. Canaan Benana cumhur başkanı seçildi.

9. Zambia

Zambia, eski adıyle Kuzey Rodezya, denize çıkışı olmıyan bir devlettir. Batıdan doğuya Angola-Zair-Tanzanya-Malawi-Mozambik-Zimbabwe-Botswana gibi 7 devletle sınır yaparak çevrilmiştir. Kuzeyde ekvatora 8° Güney'e kadar yaklaşır. 752.620 km², 6.050.000 n. (1980), 8 yoğunluk, GSMH 2.965.000.000 dolar ve p.c. 490 dolar, başkent Lusaka 640.000, 9 il, Commonwealth üyesi otoriter Zencî cumhûriyeti.

1895'te İngiltere sömürgesi, 22.10.1964'te müstakil devlet olmuştur. Resmî dil İngilizce, halk dili Bantuca. 12.800 kara + 1.500 hava + 1.200 jandarma = 15.500 asker silâh altındadır. 37 harb tayyâresi vardır. 1979 savunma büdcesi 388 milyon dolardır. Din: % 3 Müslüman (182.000; Sünnî şâfi'î), % 18 Katolik, % 61 Putperest, % 8 Protestan. Dil: 56.000 İngiliz, 18.000 Asyalı, gerisi yerli Zencî.

Bakır (1978'de 656.000 ton), kobalt (1.600 ton), çinko (34.400 ton) mâdenleri zengindir. Elektrik 5,6 milyar kwh (1978), 4.600 km yol (1978), 2.159 km demiryolu, 54.500 telefon (1978), 423 doktor (1978). Lusaka üniversitesinde 3.100 talebe (1977). Ümmîlik çok yaygındır. Lusaka, ülkenin ortasına ve Zimbabwe sınırına doğrudur.

Kenneth David Kaunde, devletin kuruluşundan bu yana cumhur başkanıdır.

10. Malawi

Eski adı Nyassaland olan Malawi, denize çıkışı olmıyan bir devlettir. Batısı Zambia, kuzeyi Tanzanya, doğu ve güneyi Mozambik'tir. İnce uzun bir ülkedir. Büyük Nyasa Gölü (denizden 785 m), Malawi-Tanzanya-Mozambik arasında müşterektir. Göller 27.000 km² yer tutar. Kuzeyde Güney 10°'den fazla ekvatora yaklaşır. Commonwealth üyesi bir otoriter Zencî cumhûriyetidir. 1891'de İngiltere sömürgesi, 5.7.1964'te müstakil devlet olmuştur.

122.772 km², 5.850.000 n. (1980), 48 yoğunluk, GSMH 1.141.000.000 dolar ve p.c. 195 dolar, başkent Lilongwe 150.000, en büyük şehir Blantyre 242.000, 1975'e kadar başkent olan Zomba 17.000. 3 eyâlet. Resmî dil İngilizce. 3.400 kara + 100 deniz + 100 hava + 1.100 jandarma = 4.700 asker silâh altındadır. 11 harb tayyâresi, 62 milyon dolar savunma büdcesi (1980) vardır. Din: % 20 Müslümân (1.170.000, Sünnî-Şâfi'î), % 22 Katolik, % 18 Protestan, % 40 Putperest. Dil: 10.000 Avrupalı (bilhassa İngiliz), 18.000 Asyalı (bilhassa Hindistanlı).

1966'da cumhur başkanı seçilen Ngwazi H.Kamuzu Banda, 1971'de hayat boyu başkan olup 1983'te hâlâ görevini muhâfaza ediyordu. Ayni zamanda başbakan, dış işleri bakanı ve daha birkaç bakandır.

Malawi çok yoksuldur. 253 milyon kwh elektrik, 66.000 ton balık (1977), 43.000 turist (1977), 1.877 mil yol (1976), 29.100 motorlü vâsıta, 298 km demiryolu (1981), 22.600 telefon (1978) vardır. Ümmîlik çok yaygındır. 1965'te açılan üniversitede 1.200 talebe okumaktadır (1976).

Yekûn. Transkai + Venda + Bophuthatswana = 90.298 km², 3.754.000 n. + G.A.B. = 2.008.134 km², 30.559.000 n.

Swaziland + Lesotho + Botswana = 622.740 km², 2.650.000 n. Bu yekûnun yukarıdaki paragraftaki yekûna ilâvesi = 2.630.874 km², 33.209.000 n.

Zimbabwe + Zambia + Malawi = 1.266.014 km2, 19.760.000 n.

Bütün hepsinin yekûnu: 3.896.988 km², 52.969.000 n. (1980). Bu yekûn, eski İngiltere Güney Afrika sömürgelerinin toplamını teşkîl eder. 1984 nüfûsu yaklaşık 58,5 milyondur.

Güney Afrika Zencî Hânedânları

1. Zambiya'da Lozi veyâ Barotse Krallığı (1600 - 1964 = 364): Târihler 1864'e kadar takrîbîdir. 1) Mboo 1600, 2) kardeşi İnyambo, 3) 1'in dayısı Yeta I, 4) 1'in yeğeni Ngalama, 5) oğlu Yeta II, 6) kardeşi Ngombela, 7) torunu Yubia, 8) kardeşi Musanawina, 9) oğlu Musananyanda, 10) kardeşi Mulambwa 1780, 11) oğlu Silumelume 1833, 12) kardeşi Mubukwanu 1840, 13) Sebitwane 1840, 14) kızı Mamosesane 1851, 15) Sekeletu 1851, 16) 10 oğlu Sepopa 1864, 17) 12 oğlu Mwanawina I 1874, 18) 16'nın yeğeni Lewanika 1878, 19) oğlu Yata III 1916, 20) kardeşi İmwiko Lewanika 1945, 21) kardeşi Mwanawina II 1948-1964.

2. Natal'de Zulu Krallığı (1781 - 1888 = 107): Bantû'dur. 1) Sanzangahona 1781?, 2) oğlu Saka 1816, 3) kardeşi Dingane 1828, 4) kardeşi Mpande 1840, 5) oğlu Setşwayo 1872, 6) oğlu Dissizulu 1879 - 1888.

3. Zimbabwe ve Transval'de Bantû-Zulû asıllı Ndebele veyâ Matabele Krallığı (1837-1839 =56): 1) Mzilikaze 1837, 2) oğlu Lobengula 1868 - 1893.

4. Swazi Krallığı: 1) Sobhuza I 1820?, 2) oğlu Mswazi 1839, 3) oğlu Ludvonga 1868, 4) kardeşi Mbandezin 1874, 5) oğlu Bhunu (Ngwane) 1889, 6) oğlu Sobnuza II 1920, 7) oğlu 1982.

5. Lesotho (Basuto) Krallığı: 1) Moşoeşoe I 1823, 2) oğlu Letsie I 1870, 3) oğlu Lerotholi 1891, 4) oğlu Letsie II 1905, 5) kardeşi Griffth 1913, 6) oğlu Seciso 1939, 7) zevcesi Mansebo (nâibe) 1940, 8) 6 ve 7 oğlu Moşoeşoe II 1960 (ismen cülûsu 1940).

IV

DOĞU AFRİKA

1. Mozambik

Mozambik, eski Portekiz Doğu Afrikası'dır. Güneyden kuzeye Güney 25° ilâ 10° paralelleri arasında uzanır ve Oğlak Dönencesi ülkenin en güneyinden geçer. Doğuda baştan başa Hind Okyanusu'na dayanmıştır ve Madagaskar adası ile arasında Mozambik Kanalı denen deniz vardır. Güneyden doğru Natal (G.A.B.), Swaziland, Transvaal (G.A.B.), Zimbabwe, Zambia, Malawi, Tanzanya ile sınır yapar. Büyük Nyssa Gölü (denizden 785 m) Mozambik-Malawi-Tanzanya arasındadır (çok ince uzun gölün batı kıyıları Malawi'dedir, doğu kıyılarını güneyden kuzeye Mozambik'le Tanzanya bölüşürler). Büyük Zambezi nehri ülkenin ortasından geçerek Mozambik'ten denize dökülür. Kuzeyde Rovuma ırmağı, Tanzanya ile sınırı çizer. En güneyde Limpopo nehri de ülkeden denize kavuşur. Umûmiyetle büyük ovadır ve yüksek yerleri azdır.

784.961 km^2, 12.900.000 n.(1980), 16 yoğunluk, GSMH 2.064.000.000 dolar ve p.c. 160 dolar, 10 eyâlet, başkent Maputo (eski Lourenço Marquès) 639.000, resmî dil Portekizce. Askerlik 2 yıl mecbûrîdir. 22.800 kara + 700 deniz + 800 hava = 24.300 asker silâh altındadır. 36 harb tayyâresi vardır. 1978 savunma büdçesi 177 milyon dolardır. Mozambik, Rusya'ya bağlı sosyalist otoriter askerî bir cumhûriyettir. Din:

%17 Müslüman (2.193.000, Sünnî-Şâfiî), % 15 Katolik, % 5 Protestan, 20.000 Hindû, gerisi Putperest. Dil: Bir mıkdâr Portekizli ve Avrupalı, 20.000 Hindistanlı, 50.000 Portekiz-Zencî Melezi, 40.000 Swâhilî (Ḥâmî), gerisi Zencî. Zencîler'in en büyük kısmı Bantu ırklarındandır. Kıyıdan başlayarak Portekiz ülkeyi fethe 1505'te başladığı hâlde tamâmını ancak 1890'da ele geçirebilmiştir. 25.6.1975'te müstakil devlet olmuştur.

38.560 km yol (1973), 108.100 motörlü vâsıta (1971), 4.061 km demiryolu (1980), 1.000 TV (1974), 52.300 telefon (1977), 80 doktor (1975), bir üniversite. Mozambik, en yoksul ülkelerdendir. İstiklâlden bu yana başkan (cumhur başkanı ve başbakan) Samora Moïses Machel'dir.

2. Tanzanya

Tanzanya, kuzeyde ekvator çizgisine Güney 1°'den fazla yaklaşan, fakat ekvatora erişmeyen bir ülkedir. Doğusu Hind Okyanusu'dur. Güneyde Mozambik, güney-batıda Malawi ve Zambia, batıda Zair, kuzey-batıda Burundi ve Ruanda, kuzeyde Uganda ve Kenya ile çevrilidir. Bu durumda 8 devletle sınırı vardır. Afrika'nın en büyük gölü Victoria, Tanzanya'nın kuzeyinde, Tanzanya-Uganda-Kenya arasındadır. Gölün en büyük ve bütün güney kısmı Tanzanya'da, kuzeyi Uganda'da, kuzey-doğuya isâbet eden en kısa sâhili Kenya'dadır. Kıt'anın ikinci gölü olan Tanganyika, Tanzanya-Zair-Burundi-Zambia arasındadır. Bütün batı sâhili Zair'in, doğu sâhilinin çok büyük kısmı Tanzanya'nındır. Çok ince uzun olan gölün kuzey-doğusu Burundi'nin, en güney ucu da Zambia'nındır. Kıt'anın 3. büyük gölü Nyasa ise Malawi-Tanzanya-Mozambik arasındadır. En kısa sâhili Tanzanya'ya isâbet eder. İkinci derecede mühim iç göller de vardır (kuzeyde Natron ve Eyasi, güneyde Rukva). Güneyde Rovuma ırmağı, Mozambik'le sınır çizip Hind Okyanusu'na dökülür. Bir iç akarsu olan Rugiji ve büyük kolu Ruana da ayni okyanusa kavuşur. Afrika'nın zirvesi Kilimanjara (5.895 m), Kenya-Tanzanya sınırındadır. Az doğusunda Meru (4.565) ve Ngorongoro (3.648) zirveleri görülür. Malawi sınırına yakın Rungwe 3.180 m'dir. Kuzey-doğu sâhiline çok yakın Zengîbâr (Avrupa dillerinde Zanzibar) ve ona bağlı az kuzeyde Kenya'ya yakın Pemba adaları bulunur. Başkent Dârü's-Selâm limanı, Zengîbâr Boğazı'nın güneyindedir. Zengîbâr limanı da ayni boğazdadır. Kenya'ya yakın Tanga da mühim liman teşkîl eder.

941.968 km^2, 18.430.000 n.(1980), 20 yoğunluk, GSMH 4.423.000.000 dolar ve p.c. 240 dolar, başkent Dodoma, 1983'e kadarki başkent ve en büyük şehir Dârü's-Selâm 1.044.000, Zengîbâr 107.000. Resmî diller İngilizce ve Swâhilî. Commonwealth üyesi 2 eyâletli bir birleşik otoriter cumhûriyet. 50.000 kara + 900 deniz + 1.000 hava + 1.400 jandarma = 53.800 asker sîlâh altındadır. Askerlik gönüllüdür (ücretli). 19 harb tayyâresi, 303 milyon dolar(1979) savunma büdçesi vardır.

2 adadan müteşekkil Zengîbâr federe eyâleti 2.642 km^2, 525.000 n., 199 yoğunluk ihtivâ eder. % 100 Müslüman'dır (18.000 Ḥâricî, 20.000 Şî'î-İsmâ'îlî, gerisi Sünnî-Şâfi'î). 90.000 Arab, 35.000 Müslüman Hindistanlı, gerisi Swâhilî'dir. Arabca ve Swâhilî konuşulur. 1963'te müstakil devlet olarak İngiltere'den ayrılan Zengîbâr, 1964'te monarşi kaldırılarak Tanganyika ile bir federasyon teşkîl etmiş ve Tanzanya adını almıştır. Hânedânı için, MISIR bahsinde Zengîbâr'a bk.('Ummân Hânedânı). 1890'da İngiltere sömürgesi olan, fakat hânedânı devâm eden Zengîbâr, daha önce 'Ummân'a bağlı ve Osmanlı Türkiyesi nüfûzunda idi.

Tanganyika ise, Zengîbâr'a bağlı ve dolayısıyle 'Ummân ve Osmanlı nüfûzunda iken 1891'de Almanya sömürgesi (Alman Doğu Afrikası) olmuş, 1915'te İngiltere'ye geçmiş, 2.12.1961'de istiklâl kazanmış, 9.12.1962'de İngiliz monarşisini reddederek cumhûriyet olmuştur. Tanganyika'da 40.000 İngiliz, 12.000 Leh (Polonyalı), 130.000 Arab ve Müslüman Hindistanlı, 3.000 Hindû, kuzey-doğuya doğru Kenya sınırına yakın 1 milyon kd. Ḥâmî Massai vardır ve gerisi Bantu Zencîsi'dir.

Federasyonun tamâmında % 33 Müslümân, % 15 Katolik, % 6 Protestan, % 56 Putperest yaşar. Müslümanlar'ın 90.000'i İsmâîlî, 18.000'i Hâricî, gerisi Şâfi'î, bir mıkdâr Hanefî'dir. Nüfûsun yarıdan fazlasının hâlâ Putperest olması ve bunların en çok İslâm dînine girmeleri, Müslümân nüfûsun asrın sonundan önce çoğunluk oluşturacağından şübhe bırakmaz. Bugün bile yarı Müslümân devleti hâlindedir. Cumhur başkanı Julius K.Nyerere, 1980'de yeniden 5 yıl için seçilmiştir. Başkan yardımcısı Müslümân, başbakan Hıristiyan, dış işleri ve savunma bakanları Müslümân'dır. 29 kişilik kabinede 11 bakan Müslümân'dır.

Elmas ve altın mâdenleri vardır. Kahve ve pamuk zikre değer. 148.400 turist (1978), 25.000 mil kadar yol, 3.449 km demiryolu, 74.300 telefon (1978), 765 doktor (1976) vardır. Ümmîlik yaygındır. 1970'de kurulan Dârüsselâm üniversitesinde 1980'de 3.100 talebe okuyordu.

3. Kenya

Kenya, ekvator çizgisinin ülkenin ortasından geçtiği, güney-doğuda Hind Okyanusu üzerinde bir ülkedir. Kuzey-doğusunda Somali, kuzeyinde Habeşistân, kuzey-batısında Sûdân, batısında Uganda ve güneyinde Tanzanya vardır. Victoria Gölü, Tanzanya-Uganda-Kenya arasındadır (bk.Tanzanya). Rudolf Gölü, Kenya-Habeşistân-Sûdân arasında ise de çok büyük kısmı Kenya'dadır. Kıt'anın zirvesi Kilimanjaro, Tanzanya sınırı üzerinde bulunur (5.895). Kenya Dağı (4.200) ülkenin ortasında, ekvator çizgisinin hemen hemen üzerinde, Nairobi'nin kuzeyindedir. Elgon (4.321 m), Uganda sınırındadır. Güneyden kuzeye Athi, Tana, Lakdera gibi Hind Okyanusu'na dökülen ırmaklar ülkeyi sular. Nairobi, ülkenin güneyinde ve orta kesimde, Tanzanya sınırına yakındır. Büyük liman Mombasa, güneyde Tanzanya sınırına çok yakındır. Daha kuzeyde Malindi limanı vardır.

582.600 km^2, 15.800.000 n.(1980), 27 yoğunluk, GSMH 6.320.000.000 dolar ve p.c. 400 dolar, başkent Nairobi 900.000, Mombasa limanı 476.000, resmî dil İngilizce, lingua franca (bilhassa sâhil kesiminde) Swâhilî ve Arabca, Commonwealth üyesi otoriter cumhûriyet, 8 eyâlet. Askerlik gönüllü ve ücretlidir. 12.000 kara + 700 deniz + 2.100 hava + 1.800 jandarma = 16.600 asker silâh altındadır. 20 harb tayyâresi, 168 milyon dolar (1977) savunma büdçesi vardır.

Din: % 41 Müslümân (6.478.000; 50.000'i Şî'î-İsmâ'îlî, gerisi Sünnî-Şâfi'î ve bir mıkdâr Ḥânefî); 2.250.000 Katolik, 1.560.000 Protestan, gerisi Putperest. Şimdiden yarı Müslümân devletidir ve önümüzdeki yıllarda Müslümânlar çoğunluk alacaklardır.- Irk ve dil: büyük ekseriyet Bantu grubundan Zencî'dir. Luo, Nandi, Kippigi başlıca ırklardır. Ḥâmî ırklar da epey tutar (Swâhilî ve Swâhilî-Arab melezi, Massai, Somali, Galla). Ekserisi Müslüman Hindistanlı 210.000 Asyalı, ekserisi İngiliz 61.000 Avrupalı yaşar. Swâhilîler, Bantu-Arab melezi ve geniş ölçüde Ḥâmî ırklarla karışmışlardır. Swâhilî denen Doğu Afrika'nın geçerli dili, pek çok Arabca kelime ile yüklü bir Bantu dilidir.

Kenya kıyıları Osmanlı nüfûzunda ve Zengîbâr sultânına bağlı iken 1905'te İngiltere sömürgesi, 12.12.1963'te müstakil devlet, 12.12.1964'te cumhûriyet oldu. Önceki yıllarda Mau Mau hareketi denen çiftlik sâhibi İngilizler'e karşı yıllarca süren bir terör dönemi vardır. Cumhur başkanı Daniel Arap Moi, ayni zamanda başbakandır.

Mısır, pirinç, şekerkamışı, kahve tarımı zikre değer. 350.000 turist (1979), 50.100 km yol (1976), 2.654 km demiryolu, 143.800 telefon (1978), mevcuddur. Ümmîlik yaygındır. Nairobi üniversitesi 1970'de kurulmuştur. 1976'da yüksek öğrenimde 8.300 talebe vardır.

4. Uganda

Uganda, ekvator çizgisinin güney topraklarından geçtiği, denize çıkışı olmayan, Victoria Gölü'nün kuzey sâhilleri üzerinde, yemyeşil bir ülkedir. Kuzeyinde Sûdân, doğusunda Kenya, batısında Zair, güney-batısında Ruanda ve Tanzanya vardır. Nîl'in kaynakları bu ülkededir. Zair sınırında Ruwenzon dağı 5.109 m ve Kenya sınırında Elgon dağı 4.321 m'dir. Albert ve Edward göllerini Zair'le paylaşır. Kioga ise iç göldür.

236.860 km^2 (39.459 km^2 göller ve akarsular), 13.272.000 n. (1980), 56 yoğunluk, GSMH 3.982.000.000 dolar ve p.c. 300 dolar, başkent Kampala 660.000 (Entebbe az güney-batısında, ekvator çizgisi üzerinde ve Victoria sâhilindedir). Caommonwealth üyesi otoriter cumhûriyet. 10 eyâlet, resmî dil İngilizce. 7.000 kara + 100 deniz + 1.000 hava = 8.100 asker silâh altındadır. 22 harb tayyâresi vardır.

% 32 Müslüman'dır (Sünnî-Şâfi'î, bir mıkdâr Ḥanefî). Gerisi Hıristiyan ve Putperest'tir. İdi Âmîn devrinde tam bir İslâm devleti hâlinde ise de, bugün için aynı şey söylenemez. Bununla berâber yakın gelecekte tam bir Müslüman devlet olması beklenir. Halk Bantu, Nîl ve Sûdân Zencîleri, Pigmeler, Hâmîler, Swâhilîler ve 60.000 Asyalı'dan oluşur ve pek çok yerli dil konuşulur.

XIX. asır sonlarında Osmanlı Türkiyesi'ne bağlanan ülke, 1894'te İngiltere sömürgesi, 8.10.1962'de müstakil devlet, 8.9.1967'de cumhûriyet oldu. Yerli krallık, bu târîhe kadar devâm etti.

696 milyon kwh elektrik (1976), bakır ve fosfat, kahve ve çay, koyun ve sığır, 80.000 ton balık (1966), 15.100 km yol, 1.120 km demiryolu, 48.900 telefon (1978), 300 doktor (1973) mevcuddur. Ümmîlik yaygındır. Yüksek öğretim ve üniversite henüz gelişmektedir.

Milton Obote (1967-1971), Mareşal İdi Âmîn (1971-1979), Yûsuf Lule (1979), Godfrey Lukongwa Binaisa (1979-1980), tekrâr Obote (1980), Uganda'nın cumhur başkanlarıdır. Cumhur başkanı ayni zamanda dış işleri ve mâliye, başkan yardımcısı ayni zamanda savunma bakanıdır. Başbakan da vardır. 1962-67 arasında İngiltere kraliçesini temsîlen bir İngiliz umûmî vâlî bulunmuştur.

Ülkenin üçte birini, başkent Kampala olmak üzere Buganda krallığı teşkîl ediyordu (19.6.1894'te yerleşen İngiltere sömürge idâresinin merkezi Entebbe idi). Ayrıca 3 yerli prenslik bulunuyordu (Bunyoro, Ankole ve Toro). "Kabaka" denen Bunganda kralları: 1) Mutesa Mukabya (1860-1884=24), 2) oğlu Mwanga (aralıklarla 1884-1897 = 13), İngilizler'ce Seyşel adalarına sürülüp orada 1903'te öldü. 3) Kiwewa (2'nin oğlu) ve kardeşi 4) Kalema (Müslümân) ve Mutesa'nın kardeşi 5) Mbogo, 1890'larda hüküm sürdüler. 6) Daudi Şwa (doğ.1896), 1897'de 1914'e kadar başbakan Kiwanuke Omuulamuzi'nin niyâbetinde tahta çıktı, Mwanga'nın oğludur. 1967'de 71 yaşında ve 70 yıllık bir saltanattan sonra tahttan çekildi.

5. Ruanda

Ruanda(Rwanda), ekvator çizgisinin az güneyinde, denize çıkışı olmayan, güneyde Burundi, doğuda Tanzanya, kuzeyde Uganda, batıda Zair'le çevrilmiş küçük bir ülkedir. Kivu Gölü (denizden 460 m), Zair'le müşterektir. Uganda-Zair-Ruanda sınırında dağlar 4.507 m'ye yükselir.

26.330 km^2, 5.302.000 n.(1980), 202 yoğunluk, GSMH 1.060.000.000 dolar ve p.c. 200 dolar, başkent Kigali 140.000, başkanlık sisteminde otoriter askerî cumhûriyet, resmî diller Fransızca ve Bantu dillerinden Kinyarwanda, ticâret dili Swâhilî. 3.500 kara + 200 hava + 1.200 jandarma = 4.900 asker silâh altındadır. 5 harb tayyâresi, 19 milyon dolar (1979) savunma büdcesi vardır.

Din: % 10 Müslümân (Sünnî-Şâfi'î), % 50 Katolik, % 5 Protestan, % 35 Putperest. Dil: Bantu ırklarından Hutu, Nîl ırklarından Tutsi, Pigme ırklarından (cüce Zencîler) Twa, başlıca Zencî ırkları oluşturur. XVI. asırdan 1959'a kadar devâm eden krallık, Tutsi ırkındandı. Osmanlı nüfûzunun da girdiği krallık, 1890'da Almanya ve 1919'da Belçika sömürgesi, 1.7.1962'de müstakil devlet oldu. Pigmeler çok azdır. Tutsiler % 15 iken 1959-61'de geniş ölçüde Hutular tarafından imhâ edildi. 10 il ve 144 nâhiye olan devlette 1961-1973'te Grégoire Kayibanda ve bu târihte Tümg. Juvénal Habyarimana başkan oldular (bu sonuncusu 1978 aralığında 5 yıl için daha seçildi).

Pirit ve kahve zikre değer. 11.500 mil yol (1975), Kivu gölünde 7.000 ton ticâret filosu(1967), 4.500 telefon (1978) vardır. Kabîle hayâtı hâkimdir. Demiryolu yoktur. 1963'te açılan üniversite hâlâ çekirdek hâlindedir ve ümmîlik çok yaygındır.

Rwanda'nın Tutsi krallığı XVI. asırda, Güney Sûdân'dan gelen Tutsiler tar. kuruldu. Son kral (=mwami) Kigeri V, 1959'da tahttan indirildi.

6. Burundi

Burundi ve eski adıyle Urundi, Ruanda'nın güney bölgesidir. Kuzeyde Ruanda, doğuda Tanzanya, batıda Zair'le çevrilmiştir. Tanganyika Gölü, Zair'le arasındadır ve çok ince uzun gölün kuzey-doğu sâhilleri Burundi'nindir. Göle dökülen bir ırmak, ülkeyi Zair'den ayırır. Dağlıkdır.

27.834 km^2, 4.708.000 n.(1980), 168 yoğunluk, GSMH 659 milyon dolar ve p.c. 140 dolar, başkent Bujumbura 240.000 (eski Usumbura, gölün en kuzey-doğu ucunda ve Zair sınırında), kralın eski taht şehri Kitega (14.000). Sola yatkın otoriter askerî cumhûriyettir. Resmî dil Fransızca'dır. 5.800 kara + 100 deniz + 100 hava + 1.500 jandarma = 7.500 asker silâh altındadır. 3 harb tayyâresi vardır. 1980 savunma büdcesi 22 milyon dolardır. Afrika'nın Ruanda gibi en yoğun nüfuslu ve en yoksul ülkelerindendir.

Din: % 9 Müslümân (Sünnî-Şâfi'î), % 48 Katolik, % 5 Protestan, % 38 Putperest. Irk ve dil: 4.000 Avrupalı, 2.000 Asyalı dışında % 15 Tutsi (Nîl Zencîleri grubundan), % 1 Twa (cüce Pigme Zencîleri grubundan), gerisi Hutu (Bantu Zencîleri grubundan). 1890'da Almanya ve 1919'da Belçika sömürgesi, 1.7.1962'de müstakil devlet olmuştur.

XVI. asırda Güney Sûdân'dan gelen Tutsiler'in bir dalı da burada krallık kurmuşlardı. Mwami denen son krallar: Muezi IV(1860-1908 = 48), torunu Mwambutsa IV (doğ.1911). Sonuncusu 1966'da hal' edildi. Vel.Charles Ndizeye (doğ. 1947), Ntare V unvânıyle babasının tahtına oturduysa da 28.11.1966'da tahttan indirildi ve cumhûriyet

îlân edildi. 29.4.1972'de son kral, hânedânı ve 120.000 Tutsi ile berâber imhâ edildi. Yzb.Michel Micombero'dan (doğ.1939) sn. Alb. Jean-Baptiste Bagaza cumhurbaşkanı oldu. Devlet başkanı, ayni zamanda başbakandır (başbakanlık 1978'de ilgaa edildi). 1890-1916 Alman işgaalinden önce ülke, Ruanda gibi Osmanlı Türkiyesi nüfûzunda idi.

İlk Burundi kralının adı Ntare Rushatsi olarak veriliyor, saltanatı yaklaşık 1675-1705 arasındadır. Bunun torununun oğlu Mwambutsa (yaklaşık 1765-1795 = 30?), Mutaga I Seeşyamwiiza oğludur. Oğlu Ntare IV Rugaamba (yaklaşık 1795-1852 = 57?)'nın oğulları: 1) Mwezi II Kisabo (aş.bk.). 2) Ndivyariye: oğulları Masango (Bihonzi) (oğlu Kunugunu, bunun oğlu Mbanzabugabo, bunun oğlu 1962-3'de başbakan André Muhirwa ki 1962'de Mwambutsa IV kızı Rosa Paula Iribaziga ile evlendi), Sebanani (oğlu Busokoga, bunun oğlu Karibwami, bunun oğlu 1965'den sn.ölen Charles Mbanzamihigo), Bitongore. 3) Kilima-Myampi, bunun oğlu Kazibwami. 4) Birori, oğulları: Mudari (oğlu Sebarinda, bunun oğlu Kanugwe, bunun oğlu 1960'dan sn.ölen Denis Ugano), Seruwaga. Sonuncunun oğulları: Kabogo (oğlu Jean Kigoma), Mazobe (oğlu 1961'den sn.ölen Antoine Nahimana), Pierre Baranyanka (oğulları ikisi de 1963'den sn.ölen Jean Baptiste Ntitendereza ve Joseph Biroli). 5) Rwasha, oğulları: Rurakengereza (oğlu Muzazi, oğlu Maraceya, oğlu 1965'den sn.ölen Jean Kashirahamwe; Muzazi'nin dîğer oğlu Joseph Kiraranganyia, bunun oğlu 1962'den sn.ölen Pierre Kiraranganyia), Niyongere (oğlu Maguru, oğlu Antoine Kaja ve Niyongere'nin dîğer oğlu Musukuri, oğlu Ntakiyica, bunun oğulları ikisi de 1961'de hayâtda bulunan Henri Ntakiyica ve Jean Baptiste Ntakiyica). 6) Busumano, oğlu Mugwengezo, bunun oğlu Mbakuye, bunun oğlu André Ndakoze.

Lwezi II Kisabo (yaklaşık 1852-1908 = 46?), oğulları 1) Mutaga II (aş.bk.). 2) Inangongo, oğlu Mugero, oğlu 1963'de hayâtda Ildephonse Ribakare. 3) Sebudandi, oğlu Ndarishikije, oğlu 1962-3'de dış işleri bakanı Lorgio Nimubona. 4) Setoborwa, oğlu Nyenama, oğlu 1963-4'de Bujumbura v.Pierre Ndamvya. 5) Ntarugera, oğlu Bakareke, oğulları 1965'de bakan Gaspard Nkeshimara ve 1964'de dış işleri bakanı Joseph Mbazumutima. 6) Rugema, oğulları Joseph Mboneko (oğlu 1965'de mv.Louis Karanyi), Mbonabugu (oğlu 1963-66'da Gitega v.Henri Kana), Naywakira (oğlu 1966'da hayâtda Germain Bimpendu). 7) Mayabo, oğlu Bagorikundo, oğlu 1965-6'da başbakan Léopold Bihumugani. 8) Karabona, oğlu Kimamba, bunun oğulları Rusoviyo, Ngenzebuhoro ve 1961'de hayâtda Pierre Bigayimpunzi. 9) Nduhumwe.

Mutaga II (1908-1915 = 7): oğlu Ignace Kamatari (ölm.1964) ve Mutaga II'nin by.oğlu Mwambutsa IV (Bangiricenge)(1915-1966 = 51)(doğ.1912, ölm. Cenevre 1977 = 65), önce niyâbet altında, hal'edildi. Oğulları: Louis Rwagasore (1961'de başbakan iken katledildi), Ntare Charles Ndiyeze (Ntare V ol. son kral). Mutaga II'nin kızları: Rosa Paula Iribaziga (=André Muhirwa, izd. 1952, yk.bk.) ve Regina Kanyange (=Léon Ndenzako, izd.1958). Ntare V(6.1966-28.11.1966)(doğ. 1947, katli 1972 = 25), 1966-72'de Almanya'da yaşadı, 1972'de Burundi'ye döndükten bir kaç hafta sonra Gitega Sarayı'nda öldürüldü.

Nikel, kahve, hayvancılık zikre değer. 13.000 turist (1976), 6.400 km yol, 5.000 telefon (1978) vardır. Ümmîlik çok yaygındır. Yeni açılan üniversitede 400 kadar talebe mevcuttur. Yaygın Bantu dili Kirundi ve ticârî dil Kiswahilî'dir.

Eski İngiliz Doğu Afrikası'nı teşkîl eden Tanzanya + Kenya + Uganda 1.761.420 km^2, 47.502.000 n.(1980)(1984 nüfûsu yaklaşık 52.5 milyon).

Ruanda + Burundi = 54.164 km^2, 10.010.000 n.(1980)(1984 nüfûsu yaklaşık 11 milyon).

Eski (1890-1915) Alman Doğu Afrikası'nı teşkîl eden Tanzanya + Ruanda + Burundi = 996.132 km^2, 28.440.000 n.(1980)(1984 nüfûsu yaklaşık 31,5 milyon).

6 devletin toplamı (Tanzanya, Kenya, Uganda; Ruanda, Burundi; Mozambik): 2.600.535 km^2, 70.412.000 n.(1980)(1984 nüfûsu yaklaşık 77,5 milyon).

Doğu Afrika Zencî Hânedânları

1. Uganda'da "kabaka" denen Buganda Kralları (1400-1967 = 567): 1852'ye kd. târihler takrîbîdir. 1893'de İngiltere'ye tâbî oldu. 1) Kintu 1400, 2) Çwa I, 3) Kimera 1420, 4) oğlu Tembo 1447, 5) oğlu Kiggala 1474, 6) oğlu Kiyimba 1501, 7) yeğeni Kayima 1528, 8) oğlu Nakibinge 1555, 9) oğlu Mulondo 1582(kardeşleri Cemba ve Suuna I ile müştereken), 10) Suuna I oğlu Sekamaanya 1609(kardeşi 13) Kimbugwe ile), 14) kardeşi Kateregga 1636, 15) oğlu Mutebi I 1663 (kardeşleri 16) Cuuko ve 17) Kayemba ile), 18) 15 oğlu Tebandeke 1690 (oğlu 19) Ndawula ile), 20) 19 oğlu Kagulu 1717(kardeşleri 21) Kikulwe ve 22) Mawanda ile), 23) 22'nin yeğeni Mwanga I 1744 (kardeşleri 24) Namugala ve 25) Kyabaggu ile), 26) 25 oğlu Cuncu 1771 (kardeşi 27) Semakookiro ile), 28) 27 oğlu Kamaanya 1798, 29) oğlu Suuna II 1825, 30) oğlu Mutesa I 1852, 31) oğlu Mwanga II 1884 - 1888 + 1890 - 1897, 32) kardeşi Kiwewa Mutebi II 1888-1888, 33) kardeşi Kalema 1888-1890, 34) 31 oğlu Daudi Çwa II 1897, 35) oğlu Mutesa II 1939 - 1967.

2. "Mwami" denen Rwanda Kralları (1350 - 1961 = 611): 1853'e kd. târihler takrîbîdir. Bir Tutsi (Batutsi) (Ḥâmî ırklarından) hânedânı olup 1915'de Almanya himâyesinden Belçika himâyesine geçti. 1) Ndahiro Ruyange 1350, 2) oğlu Ndoba 1386, 3) oğlu Samembe 1410, 4) oğlu Nsoro Samukondo 1434, 5) oğlu Ruganza Bwimba 1458, 6) Syilima Rugwe (kardeşi) 1482, 7) Kigeri I Mukobanya 1506, 8) kardeşi Mibambwe I Mutabaazi 1528, 9) oğlu Yuhi I Gahima 1552, 10) oğlu Ndahiro II Syaamatare 1576, 11) Ruganza II Ndoori 1600, 12) oğlu Mutara I Seemugeşi 1624, 13) oğlu Kigeri II Nyamuheşera 1648, 14) oğlu Mibambwe II Gisanura 1672, 15) oğlu Yuhi II Mazimpaka 1696, 16) oğlu Karemeera Rwaaka 1720, 17) kadeşi Syilima II Rucugira 1744, 18) oğlu Kigeri III Ndabarasa 1768, 19) oğlu Mibambwe III Seenttabyo 1792, 20) oğlu Yuhi III Gahindiro 1797, 21) oğlu Mutara II Rwoogera 1830, 22) oğlu Kigeri IV Rwabugiri 1860, 23) oğlu Mibambwe IV Rutulindwa 1895, 24) kardeşi Yuhi IV Musinga 1896, 25) oğlu Mutara III Rudahigwa 1931 (doğ.1913, katl), 26) kardeşi Kigeri V Ndahundurwa 1959 - 2.10.1961(doğ.1938). R.P.Page, *Un Royaume Hamite au Centre de l'Afrique*, Brüksel 1933; J.Vansina, *Rayaume Rwanda des Origines à 1900*, Brüksel 1963.

3. "Mwami" denen Burundi Kralları (1675 - 1966 = 291): Bu da bir Tutsi (Batutsi) hânedânı olup 1915'de Almanya himâyesinden Belçika himâyesine geçti. 1852'ye kd. târihler takrîbîdir. 1) Natare I Ruşatsi 1675, 2) Mwezi I 1705, 3) Mutaga I Seenyamwiiza 1735, 4) oğlu Mwambutsa I 1765, 5) oğlu Ntare II Rugaamba 1795, 6) oğlu Mwezi II Kisabo 1852, 7) oğlu Mutaga II 1908, 8) oğlu Mwambutsa II 1916, 9) oğlu Ntare III Ndizeye 1966-1966.

4. Bunyoro omukama'ları olan Babito Hânedânı (1450-1967 = 517): Uganda krallarıdır. Kitara'nın Çwezi hânedânının yerine geçtiler ki bu hânedân için târîhî bilgi

yoktur. Buganda bölgesinde bulunan krallık 1896'da İngiltere himâyesine geçti. 1) Rukidi Mpugu 1450?, 2) oğlu Okaki Rwangirra, 3) kardeşi Oyo Nyimba, 4) oğlu Winyi I Rubembeka, 5) oğlu Olimi I Kalimbi, 6) oğlu Nyabongo I Rulemi, 7) oğlu Winyi II Rubagiramasega, 8) oğlu Olimi II Ruhundwangeye, 9) oğlu Nyarwa Omuzarra Kyaro, 10) kardeşi Çwa I Mali Rumoma Mahanga, 11) 8'in kızı Maşamba, 12) 10 oğlu Kyebambe I Omuzikya, 13) oğlu Winyi III Ruguruka, 14) oğlu Nyaika, 15) kardeşi Kyebambe II Bikacu, 16) oğlu Olimi III İsansa 1710?, 17) oğlu Duhaga I Çwa Mucwiga 1731, 18) oğlu Olimi IV Kasoma 1782?, 19) kardeşi Kyebambe III Nyamutukura 1786, 20) oğlu Nyabongo II Mugenyi 1835, 21) oğlu Olimi V Rwakabale 1848, 22) kardeşi Kyebambe IV Kamurasi 1852, 23) oğlu Kabigmere 1869, 24) kardeşi Çwa II Kabarega 1870, 25) oğlu Kitahimbwa Karukare 1898, 26) kardeşi Duhaga II Bisereko 1902, 27) kardeşi Winyi IV Tito Gafabusa 1924 - 1967.

5. Bahinda Hânedânı (1430 - 1967 = 537): Târihler 1895'e kd.takrîbîdir. Nkore (Ankole) hükümdarları olan bu krallara "omugabe" denir. Uganda'dadır. Tanganyika'da Karagwe krallığı da (aş.bk.) ayni hânedân olup ilk hükümdarları Ruhinda ayni kişidir ve o ölünce iki krallık hâlinde devâm edip Uganda dalı 1967'de Uganda'da ve Tanganyika dalı 1963'de Tanganyika'da cumhûriyet îlân edilince lağvedilmiş ve son krallar yaşamakta devâm etmiştir. Nkore veyâ Nkole veyâ Ankole, Uganda'da bölgedir. 1) Ruhinda 1430, 2) oğlu Nkuba 1446, 3) oğlu Nyaika 1475, 4) oğlu Nyabugaro Ntare I 1503, 5) oğlu Ruşango 1531, 6) oğlu Ntare II Kagweeegyerera 1559, 7) oğlu Ntare III Rugamba 1587, 8) oğlu Ksasira 1615, 9) ve 10) oğulları Kitera ve Rumongye 1643, 11) 10 oğlu Mirindi 1671, 12) oğlu Ntare IV Kitabanyoro 1699, 13) oğlu Makwa 1727, 14) ve 15) ve 16) ve 17) 13'ün oğulları müştereken Rwabirere, Karara, Karaiga, Kahaya I 1755, 18) ve 19) ve 20) 17'nin oğulları Nyakaşaica, Bwarenga ve Rwebişengye müştereken 1783, 21) ve 22) 20'nin oğulları Kayunga ve Gasiyonga I müştereken 1811, 23) 22 oğlu Mutambuka 1839, 24) torunu Ntare V 1867, 25) yeğeni Kahaya II 1895, 26) 23'ün torununun oğlu Gasiyonga II 1944 - 1967.

6. Bahinda Hânedânı'nın Karagwe dalı (1450-1963 = 513): Târihler 1853'e kd. takrîbîdir. Tanzanya'da Viktorya gölünün batısıdır. Bunların Krallarına da "omugabe" denir. 1) Ruhinda 1450, 2) Ntare I 1490, 3) Ruhinda II 1520, 4) Ntare II 1550, 5) Ruhinda III 1575, 6) Ntare III 1595, 7) Ruhinda IV 1620, 8) Ntare IV 1645, 9) Ruhinda V 1675, 10) Rusatira 1700, 11) Mehiga 1725, 12) Kalemera Bwirangenda 1750, 13) Ntare V Kiitabanyoro 1775, 14) Ruhinda VI Oruşongo 1795, 15) Ndagara I (14 oğlu) 1820, 16) oğlu Rumanyika I 1853, 17) oğlu Kayenee Kalemera II 1883, 18) oğlu Nyamukuba Ndagara II 1886, 19) oğlu Kanyorozi Ntare VI 1893, 20) oğlu Rumanyika II 1916, 21) 16'nın torununun oğlu Ruhinda VII 1939-1963.

Uganda

Uganda'da 4 krallık olup bunlardan Bugando ve Bunyoro'nun kuruluşları 14. asır başlarına kd. götürülmektedir. Ankole için 15. asır başları veriliyor. Toro ise 1820'ye doğru Bunyoro'dan ayrıldı. Önce 18.6.1894'de Buganda, İngiltere'yi metbû kabûl etdi. 1896'da diğer üç krallık onu tâkıyb etdi. Daha önce Uganda krallıkları, Mısır'a, dolayısıyle Türkiye'ye tâbî idiler. 24.5.1966'da başbakan Dr.A.Milton Obote'nin darbesiyle 4 krallık da ilğâ edildi.

ANKOLE KRALLIĞI (BAHİNDA HÂNEDÂNI): 1) Ruhinda (1450?), 2) oğlu Nkuba (1475?), 3) oğlu Nyaika (1500?), 4) oğlu Nyabugaro-Bwera Ntare I (1525?), 5) oğlu Rushango (1550?), 6) oğlu Kagwejegyerera-Mishanga Ntare II(1575?), 7) oğlu Rugamba N'Amaju Ntare III (1600?), 8) oğlu Kasasira (1625?), 9) oğlu Kitera (1650?), 10) kardeşi Rumongye, 11) oğlu Mirindi (1675?), 12) oğlu Ntare Kitabanyoro Ntare IV (1700?), 13) oğlu Macwa (1725?), 14) oğlu Rwabirere (1750?), 15) kardeşi Karara, 16) kardeşi Karaiga, 17) kardeşi Kahaya I, 18) oğlu Nyakashaija (1775?), 19) kardeşi Bwarenga, 20) kardeşi Rwebishengye, 21) oğlu Kayungu(1800?), 22) kardeşi Gasyonga I, 23) oğlu Mutambuka (1839?-1873?=34?), Ankole mugabe'si(Ankole veyâ Ankoli, Uganda'nın en güneyi, Viktorya ile Edward Gölleri arasıdır; kuzeyi, Viktorya Gölü'nün kuzeyi Buganda krallığı olu Bunyoro krallığı Albert Gölü'nün doğu kıyılarıdır; Toro, Bunyoro'dan ayrılmışdır), =1. Nyakairu (Baishikatwe kabîlesinden), =2. Nyakairu (Bene Rukaari kabîlesinden). Mutambuka'nın 7 oğlu ve 1 kızı: 1- Bacwa, aş.bk. 2-Rukongyi (1'den)(katli 1873?), oğlu Nyamihondo (katledildi) ve bunun hemşîresi Kekinyinya. 3- Makumbi (1'den), katledildi, oğlu Kahitsi, bunun oğlunun kızı Baananuka (doğ.1900?) bir Rujumbura prensi ile evlendi. 4- Nkuranga (1'den), katledildi, oğlu Rwakatogoro (doğ.1870?), bunun oğlu Gasyonga (no.26). 5- Mukwenda (2'den). 6- Muhikira (2'den, 5 gibi katledildi). 7- Gandiga. 8- Prs.Bakarangwire (2'den) = Nyinabujwahire (katli 1870?), Kral Mutambuka'nın hemşîresi Kobangura'nın oğlu (babası Bene Itazi şefi). Kral Mutambuka'nın by.oğlu: Bacwa(ölm.Rwanda 1870?) = Kiboga (Babito şefinin kızı ve no.24'ün annesi), 5 oğlu ve 1 kızı: 1- Rukamisa, katledildi, vel.idi. 2- Igumira (bunun 1 oğlu ve 2 kızı: Kahaya II (no.25), Kagaga (doğ.1894, 1970'lerde ber-hayât, =Edward Mujungu, İgara âilesinden) ve Nyabayangwe = Kubututu, Kraliçe Magwende'nin oğlu). 3- Ntare V(no.24). 4- Bikwatsi. 5- Rwakarombe, katledildi. 6- Prs.Magwende (Kiboga'dan), intihârı 1895 = bir Rujumbura prensi, oğlu Kabututu = Nyabayangwe, İgumira kızı, yk.bk.

24) Ntare V (1873?-1895 = 22?), =1. Gwenyounga, son Kitagwenda prensi Buremu'nun kızı, =2. Nyaumucwangani, her ikisi de 1895'de intihâr etdi. Oğulları Kabumbire ve Gwembare=Rwakagara, Bene Rukaari kabîlesinden.

25) Kahaya II (1895-1944 = 49), 1897'de tahta çıktı. 26) Charles Gasyonga II(1944-1967 = 23), 1945'de tahta çıktı ve hal'edildi, 1979'da İdi Âmîn tar. katledildi. Oğulları: John Patrick Barigye (1940, vel. 1944-67, Hânedân reisi 1979) ve James Bahinguza.

BUGANDA Krallığı (KİGANDA Hânedânı): Ankole'nin asıl adı Nkore olup Munyankore (çoğulu Banyankore) kavmince meskûndur ve Runyankore dili konuşurlar, krallarına mugabe (çoğulu bagabe) denir. Buganda krallığının dili ise Luganda'dır, Baganda kavmince meskûndur. 1300'e doğru Nîl havzasından 13 kabîle ol.göçmüşlerdir. Krallarına kabaka denir. 3. kabaka olan Kimera'nın ikiz kardeşi Rukidi, Bunyoro krallığının (Babito hânedânı) ilk hükümdârıdır. Kabaka'lar, Buganda krallarının metbuu ve diğer Uganda krallarının da 19. asra kd. metbuu olmuşlardır. 1) Kintu (1300?), 2) oğlu Chwa Nabaka, 3) oğlu Kalimera'nın oğlu Kato Kimera (1374?), 4) oğlu Lumansi'nin oğlu Tembo (1404?), 5) oğlu Kigala (1434?), 6) oğlu Kiyimba (1464?), 7) kardeşi Wampanba'nın oğlu Kayima (1494?), 8) oğlu Nikibinge (1524?), 9) oğlu Mulondo (1554?), 10) kardeşi Jemba, 11) kardeşi Suna I, 12) 9'un oğlu Sekamanya (1614?), 13) 11'in oğlu Kimbugwe, 14) 12'nin oğlu Katerega (1644?), 15) oğlu Mutebi I(1674?), 16) kardeşi Juko, 17) kardeşi Kayemba, 18) 15 oğlu Tebandeke (1704?),

19) 16 oğlu Ndaula, 20) oğlu Kagulu (1734?), 21) kardeşi Kikulwe, 22) kardeşi Matawanda, 23) kardeşi Musanje oğlu Mwanga I (1764?), 24) kardeşi Namugala, 25) kardeşi Kyabagu, 26) oğlu Junju (1794?), 27) kardeşi Semakokiro, 28) oğlu Kamanya (1824?-1825? = 1?), 29) oğlu Suna II(1825?-1857 = 32?)(1800? - katli 1857 = 57?), annesi Kanyange kabîlesinden Kamanya, =1. Kubina, Civet Can kabîlesinden, =2. Mirika Balaguzi, Manis kabîlesinden, =3. Muganzilwaza (ölm.1882), Fil kabîlesinden, =4. Nabamenge Kabaja, Civet Cat kabîlesinden, =5. Kikolwa Muganzi Kadulubare, Yaban Sığırı kabîlesinden, =6. Nakiwala, Otter kabîlesinden, =7. Wozako Mukokiro. 14 oğlu: Kajumba (vel.), Kiyimba (1857'ye kd. vel. olduğu hâlde tahta çıkarılmadı), Mbogo (1'den, Müslümân), Dina Nanirembe(2'den), Mutesa I (aş.bk., no.30, 3'den), Selwolo, Nasolo, Kyebatula, Lukanga, Wampamba, Kato, Babirye, Nawati (bunların hepsi 5'den), Kiwewa (6'dan).

30) Mukabya Mutesa I (1857-1884 = 27)(1837?-1884 = 47?), med.başkenti Kasubi, =1. Abisagi Bagalayaze, =2. Gwomugide Kabeja, =3. Kalingenyana, =4. Kiribaka, =5. Nabagereka Kadulubare, =6. Ndibuwakani. Oğulları: Junju(ölm.1882), Luswatta (ölm.1882), Mawanda (katli 1883), Mwanga II (no.31) (1'den), Kimera (3'den), Mutebi II (no.32)(4'den), Kalema (no.33)(6'dan).

31) Danieri Mwanga II (1884-1888 = 4 + 1889 - 1897 = 8 = 12) (1867?-Seyşel 1903=36?), 2. cülûsu gerçekde 1892'de. 2 def'a hal' edilip Seyşeller'e sürüldü, hem Hristiyanlar'a, hem Müslümânlar'a karşı büyük mücâdele açıp Uganda'nın istiklâlini savundu, muvaffak olamadı, =1. Damali Nanjobe Baila, =2. Dorosi Mwanomu Bakazikubawo, =3. Esiteri Nabunya, =4. Evalini Kulabako, =5. Omusikiba, =6. Loi İoza Nakibuka Kadulubare. Oğulları: Kagolo (1'den), Mere Mazi (2'den), Yûsufu Suna Kiwewa (3'den, İslâm), Chwa II (no.34).

32) Kiwewa Mutebi III(1888-1889=1)(1869?-katli 1889 = 20?), =1.Balirwa, =2. Butema =3. Kaja, =4. Lazaliya, =5. Lulaba, =6. Namubiru, =7. Namuli, =8. Namusoke, =9. Nambajwe, =10. Nambi I, =11. Nambi II, =12. Nambi III, =13. Tebalyayabwa, =14. Teyasingira, =15. Wandeta, =16. Zandaba. 24 oğlu: Mazi(1'den, doğ.1885'e doğru), Siriwa (2'den), Walulyo (2'den), Kibuka (3'den), Nabada (4'den), Muinda (5'den), Nasuswa (5'den), Gusito Tebandeka (6'dan), Lulaba (6'dan), Kagunya (6'dan), Lukongwa (8'den), Kowanuka (8'den), Walalyo (8'den), Gulubagwire (9'dan), Sekamanya (10'dan), Namulinzi (11'den), Mwanga (12'den), Kagere (13'den), Chwa (13'den), Ngeza (13'den), Namulenzi (14'den), Namika (15'den), Musisi (15'den), Nasuswa (16'dan).

33) Kalema (6-10.1889 =4 ay)(1871?-katli 1890=19?), İslâm, =1. Kabakalongosa, =2. Nabikukuzi, =3. Nabikukuzi II, =m4. Veneka Nabiwemba, =5. Zezefiria Nampa Nabiboge. Oğulları: Besemerisi Dimbwe (1'den), Zimbe (2'den), Alamazani Ndaula (3'den), Yuniya Kamuwanda (4'den), Yozefu Musanje (5'den). Kızı Maria Kamuhanda, 34'e nalinya oldu.

34) Daudi Chwa (Dâûdi Çwa) II (1897-1939 = 42)(1896 - 1939 =43), Kampala'da ölüp Kasubi'ye gömüldü, = Irene Namaganda (1941'de tekrâr evlendi), Yonasani Kaizi kızı, 6 oğlu ve 3 kızı (çeşitli annelerden): George Mawanda (do.1920'ye doğru), Lincoln Ndaula, Mutesa II (no.35), Henry, David Simbwa, Geroge Juko (1930-1971 = 41); Prs.Alice Zalwango (1914-1953 = 39), Prs.Victoria, nalinya(hemşîre kraliçe ol.ablasını istihlâf eyledi), Prs.Irene Ndagire (Mutes II ile ayni anneden), son 2 prs. 1970'lerde ber-hayât. Görüldüğü gibi hânedân, Hristiyan olmuştur.

35) Mutesa II (1939-1967 = 28)(1924-Londra 1969 = 45), Hristiyan, 1942'ye kd.niyâbet altında, 1953-5'de İngiltere tar.Londra'ya sürüldü, 19.10.1955'te ilk başkan ve başkumandan oldu, 24.5.1963'de başbakan Obote tar. görevlerinden uzaklaştırıldı, fakat 35. ve son kabaka ol. kaldı, 24.5.1966'da diğer krallarla berâber hal'edilip 1967'de ferâgat etdi, yazar, =Damali, izd.1948, izd. müd. 21, Christopher Kososonkole kızı. Çeşitli annelerden çocuklarından: Ronald Mutebi (1955), son vel. 1955 - 1967 = 12, hânedân reîsi 1969'dan beri, Nabagereka hemşîresi Sarah Kososonkole (1929-Londra 1974 = 45) oğlu, Cambridge me'zûnu; Suna Frederick; Prs.Dorothy (Nabagereka kızı), Prs. Sarah Kagere (Sarah Kososonkole kızı).

BUNYORO-KİTARA Krallığı (Babito Hânedânı): 1374'e doğru Buganda kabaka'ları olan Kiganda hânedânından ayrılıp ona tâbî olmuştur. Kralların a mukama denir. Nîl menşe'lidir. 1) İsingoma Mpuga Rukidi (1374?-), 2) oğlu Ochaki Rwangira, 3) kardeşi Oyo Nyimba, 4) oğlu Winyi I, 5) oğlu Olimi I, 6) oğlu Nyabongo I, 7) oğlu Winyi II, 8) oğlu Olimi II, 9) oğlu Nyarwa, 10) kardeşi Chwa I, 11) hemşîresi Masamba Omubitakati, 12) 10 oğlu Kyebamwe I, 13) oğlu Wimyi III, 14) oğlu Nyaika, 15) kardeşi Kyebambe II, 16) oğlu Olimi III, 17) oğlu Duhaga I, 18) oğlu Olimi IV, 19) kardeşi Kyebambe III, 20) oğlu Nyabango II. Bu sonuncunun kardeşi Kaboyo, Toro krallığını kurdu (aş.bk.).

20) Nyabongo II Mugenyi (1825?-1855?=30?), oğulları no.21 ve 22'dir. 21) Olimi V Rwakabale (1855?-1856?=1?), katledildi. 22) Kyemambe IV Kamurasi (1856?-1870?=14?)(1822?-1870?=28?), oğulları no. 23 ve Kabigumire (katli 1870?). 23) Chwa II Kabarega (1870?-1898=28?)(1853?-1923 = 70?), hal'edildi, 78 oğlu ve 62 kızı oldu, no.24, 25, 26 oğullarıdır, onlardan büyüğü Jasi'dir. =1. Maliza Bagaya (Toro'lu Kasagama hemşîresi), =2. Nzahe (Boyaga kabîlesi, 24'ün annesi). 24) Yosiya Karukura Kithahimbwa (1898-1902 = 4), doğ. 1888?, hal'edildi, 1899'da tanassur etdi. 25) Andereya Bisereko Duhaga II (1902-1924 =22)(1882?-1924 = 42?), med.Kinogogi, bu da Hristiyan. 26) Tito Gafabusa Winyi IV (1924-1967 = 43)(1883?-Kampala 1971=88?), 1910-20'de sürgün babası ile Seyşeller'de kaldı, 35 çocuğu ve 71 torunu oldu, son vel. olan oğlu: John Rukidi (1928), 1971'de hânedân reîsi.

TORO Krallığı (Babita Hânedânı): 19. mukama Kyebambe III oğlu Kaboyo tar. kuruldu. Bunun krallarına da mukama denir. 1822'ye doğru Bunyoro-Kitara krallığından ayrıldı. 1876'da torunu Kakende hal'edilip tekrâr Bunyoro krallığına ilhâk edildi. Kakende oğlu Daudi Kasagama (1891-1928 = 37), 15 yıl sn. gene Toro kralı olup Bunyoro'dan ayrıldı, 5. Mukama'dır(kızı Ruth Bahindi). Annesi Kiboga Victoria Kahinju, kardeşleri Musga ve Kamurasi'dir. Müslümân'dır. Babası mukama Toro'dur. Yerine oğlu George Kamurasi Rukidi III (1928-1965 = 37) geçip tanassur etdi, Nikodemo Kakurora kızı Kezia Byanjeru ile evlendi, kızları Elizabeth Bagaya (Uganda dış işleri bakanı), Gladys ve Mabel, 1980'de ber-hayât idiler. Son mukama (1965-1967 = 2) oğlu olup hal'edildi: Patrick Kaboyo Olimi III, 1967'den îtibâren Hânedân reîsi ve 1980'de ber-hayât.

Bk.M.S.M.Semakuli Kiwanuka, *A History of Buganda,* 1971; John Beattie, *The Nyoro State,* 1971; *Harvard African Studies,* 10 c., 1917-32; *Journal of Modern African Studies,* 16 c.,Cambridge Un., 1963-78; Y.Scheven, *Bibliographies for African Studies (1880-1983),* 1984; *Quarterly Journal of the Royal African Society* (sonraki adı *African Affairs),* 74 c., Londra, 1901-75; American Colonisation Society, *African Repository,* 68 c., Washington D.C., 1825-92; *African Studies,* 29 c., Johannesburg, 1942-70; *African Times and Oriental Review,* aylık, 6 c., Londra, 1912-8.

V

ORTA AFRİKA

1. Zair

Zair, eski Kongo veyâ Belçika Kongosu'dur. Afrika kıt'ası ortasındaki Kongo Havzası'dır. Ekvator çizgisi büyük ülkenin kuzeye yakın topraklarından geçer. Güneyde Güney 13° paraleline kadar iner. Kuzeyde Kuzey 5°'ye kadar çıkar. Atlas Okyanusu'na ancak Kongo nehrinin döküldüğü koy vâsıtasıyle çıkar. Doğuda Hind Okyanusu'na en çok 900 km yaklaşır. Kuzeyde Akdeniz'e en yakın yeri kuşuçusu 2.200 km, Kızıldeniz'e 1.600 km'dir. Kuzey-batıda Kongo, kuzeyde Orta Afrika, kuzey-doğuda Sûdân, doğuda -kuzeyden güneye- Uganda, Ruanda, Burundi, Tanzanya, güneyde Zambia, güney-batıda Angola, bu sûretle tam 9 devletle sınırı vardır. Ülke adını, Nîl'den sonra kıt'anın en büyük nehri olan Kongo'dan almış, istiklâlden sonra Zair denmiştir. Nehir, Zair'in Kongo ve Orta Afrika devletleri ile sınırını çizer ve çok büyük kolları hep Zair içinde kalarak ülkeyi sular. Güney-doğuda kıt'anın 2. gölü olan Tanganyika'nın bütün batı sâhilleri Zair'indir ve bu göl Zair-Tanzanya-Burundi-Zambia arasındadır. Albert ve Edward göllerini ise Uganda ile paylaşır. Mweru gölü, Zambia ile arasındadır. İç göllerin en mühimi II. Léopold, batıda Kongo cumhûriyetine yakındır. Arâzî doğuya doğru yükselir ve ancak en doğu sınırlarında 1.000 m'yi geçer. Ruanda sınırında 4.507 ve Uganda

sınırında 5.109 m'lik tepeler görülür. Tropikal, çok yağış alan ormanları ülkeyi kaplar ve dünyânın en büyük ağaç potansiyellerinden birini oluşturur.

Resmî adı République de Zaïre olan ülke 2.344.885 km^2 (Afrika'da 3.), 28.753.000 n.(1980)(Afrika'da 4.), 12 yoğunlukta, 9 eyâlettir. GSMH 6.038.000.000 dolar ve p.c. 210 dolardır. Resmî dil Fransızca'dır. Askerlik gönüllü ve ücretlidir. 18.500 kara + 1.000 deniz + 1.000 hava + 35.000 jandarma = 55.500 asker silâh altındadır. 29 harb tayyâresi, 51 milyon dolar (1979) savunma bütçesi vardır.

Başkent Kinşasa (eski Léopoldville) 3.259.000 nüfûsuyle (1980) Afrika'da Kahire'den sn. 2.'dir. Ülkenin en batısında, Kongo'nun güney kıyısı üzerindedir ve karşı kıyıda Kongo Cumhûriyeti'nin başkenti olan Brazzaville vardır. Kananga (eski Luluabourg)(880.000), orta güneydedir. Lumumbaşi (eski Elizabethville)(564.000), en güney-doğuda ve hemen Zambia sınırı üzerinde ve Katanga (Şeba) eyâletinin merkezidir. Mbuji-Mayi (eski Bakwange)(479.000), Kananga'nın doğusundadır. Kisangani (eski Stanleyville)(425.000), orta kuzeyde, ekvator çizgisinin az kuzeyinde ve ünlü Stanley şelâlesi yanındadır.

Din: % 2 Müslümân (daha çok Sünnî-Mâlikî, doğuda Şâfi'î); 2.000 Mûsevî; 12,1 milyon Hıristiyan (Afrika'da 4.), bunun 10,8 milyonu Katolik (Afrika'da 1.) ve 1,3 milyonu Protestan (Afrika'da 7.); gerisi Putperest (yaklaşık 17.375.000). Müslümân sayısı 576.000 kadardır (1980).

Irk ve Dil: Bantû, Sûdân, Nîl gruplarından Zencî ırkları ülkeyi iskân eder. 4 başlıca dil: Kiswahilî, Tşiluba, Lingala, Kikongo.

1885'te Belçika sömürgesi oldu (bk.BELÇİKA). Ondan önce Meçhul Ülkeler arasındaydı ve bu topraklarda -XVI. asırdaki bir Kongo krallığı dışında- kabîleler birleşerek bir devlet kuramamışlardır. Ancak Osmanlı tebeası Arablar, bâzan ülkeye girmişlerdir. 30.6.1960'da müstakil devlet ve Belçika krallık rejiminden ayrılarak cumhûriyet oldu.

Bakır, çinko, altın, kobalt, gümüş, elmas , petrol (1979'da 1 milyon ton); kahve, çay zikre değer. 106.500 ton balık (1975) avlanmıştır. 40.900 turist (1975) 5 milyon dolar bırakmıştır. 150.000 km kadar yol vardır. 177.900 motörlü vâsıta (1975), 6.027 km demiryolu, 33.800 telefon (1978) mevcuddur. Ümmîlik çok yaygındır. 1971'de açılan üniversitede 1976'da 26.000 talebe vardı.

Son cumhurbaşkanı Mobutu Sese Seko, 1963, 1970 ve 1977'de 7'şer yıl için 3 def'a seçilmiştir. Ayrıca başbakan vardır. İlk cumhur başkanı Joseph Kasavubu ve ilk başbakan Patrice Lumumba (komünist) idi. Alb.Joseph Mobutu, Lumumba'ya öldürttü (1.1961) ve sonra başkan oldu.

11.7.1960'da Moiz Çombe, Katanga'yı ayrı devlet ilân ettiyse de, mâden bölgesi olan güney-doğuda ve Zambia'nın kuzeyindeki bu ülkenin otonomisi 1.1963'te sona erdi. Katanga (Shaba) 496.965 km^2, 1976'da 3.239.000 nüfuslu eyâlettir.

2. Kongo

Eski Fransız Kongosu'dur ve eski Fransız Hatt-ı İstivâ Afrikası'nın 4 eyâletinden en güneydekini teşkîl ediyordu. Ekvator çizgisi, ülkenin kuzeye doğru kesimi üzerinden geçer. Güney-batıda dar bir sâhille Gabon'la Angola arasında Atlas Okyanusu'na çıkar. Gabon-Kamerun-Orta Afrika-Zair-Angola arasındadır. Zair'le sınırını Kongo nehri çizer. İçerilere doğru ova, hafif yayalaşır.

342.000 km^2, 1.573.000 n.(1980), 5 yoğunluk, GSMH 944 milyon dolar ve p.c. 600 dolar, resmî dil Fransızca, 10 il, başkent Brazzaville (430.000). 5.000 kara + 200 deniz + 300 hava + 3.400 jandarma = 8.900 asker silâh altındadır. 10 harb tayyâresi ve 37 milyon dolar (1976) savunma büdcesi vardır. Sosyalist askerî otoriter cumhûriyettir. 1882'de Fransa sömürgesi ve 15.8.1960'da müstakil devlet olmuştur.

Din: % 6 Müslümân (Sünnî-Mâlikî)(94.000); % 36 Katolik, %12 Protestan, % 46 Putperest.- Dil ve Irk: % 45 Kongoca, % 15 Teke, % 15 Sekga, % 2 Ubangi, ayrıca 15.000 Pigme ve 15.000 Fransız.

Şimdiki başkan Alb.Denis Sassou-Nguesso'dur ve başbakan da bir albaydır.

1970'den sonra petrol bulunarak 1980'de 3 milyon tona yükselmiştir. Çinko, altın, şekerkamışı zikre değer. 11.000 km yol (1977), 33.000 motörlü vâsıta (1966), 717 km demiryolu, 13.400 telefon (1978)(7.000'i Brazzaville'de), 194 doktor (1976) vardır. Ümmîlik yaygındır. Brazzaville üniversitesinde 1978'de 3.600 talebe vardı.

3. Gabon

Gabon, ortasından ekvator çizgisi geçen bir ülkedir. Eski Fransız Hatt-ı İstivâ Afrikası'nın 4 eyâletinden biridir. Batısı Atlas Okyanusu (Gine Körfezi)'dur. Güney ve doğuda Kongo Cumhûriyeti, kuzeyde Kamerun ve Ekvator Ginesi ile çevrilmiştir. Ogove ırmağı bir iç akarsudur ve ülkeden denize kavuşur. Geniş ova içerilere doğru yaylalaşır.

267.667 km^2, 1.430.000 n.(1980), 5 yoğunluk, GSMH 6.143.000.000 dolar ve p.c. 4.296 dolar, başkent Libreville 350.000 (kuzey-batıda liman), 10 il, resmî dil Fransızca, resmî adı République Gabonaise, otoriter cumhûriyet. 1.100 kara + 200 deniz + 300 hava + 2.800 jandarma = 4.400 askeri, 8 harb tayyâresi vardır. 1839'da ülkeye ayak basan Fransızlar, tamâmını ancak 1888'de ele geçirmişler, 17.8.1960 istiklâl vermişlerdir.

Din: % 50 Müslümân (715.000 Sünnî-Mâlikî), % 35 Hıristiyan (bilhassa Katolik, az Protestan), % 15 Putperest.- Dil ve ırk: çoğunluk Fang. Diğer Zencî ırklar: Eşira, Aduma, Okande, Mbete. 12.000 Avrupalı (bilhassa Fransız).

1960'da 0,9 milyon ton olan petrol 1970'de 5,5, 1979'da 10,3 milyon tona çıkarak Gabon'u, Zencî Afrika devletleri arasında çok yüksek ve en yüksek hayat seviyesi çizgisine getirdi. OPEC üyesidir. 437 milyon kwh elektrik (1978), managanez, uranyum, altın, tabîî gaz vardır. 6.100 ton balık avlanmıştır (1975). 6.900 km yol (1978), 19.000 motörlü vâsıta (1976), 99.000 ton ticâret filosu (1978), 11.000 telefon (1973), 8.600 TV (1977), 100 doktor (1971) mevcuddur. Ümmîlik yaygındır (1973'te % 70). 1970'de kurulan Libreville üniversitesinde 1978'de 1.300 ve dış ülkelerde 800 talebe vardı.

Gabon, bir İslâm ülkesi olmakla ve İslâm Kongresi üyesi bulunmakla berâber, İslâm tam yerleşmemiştir ve Katoliklik de çok kuvvetlidir. Devlet başkanı 'Omar Bongo, Müslümân'dır (1967, 1973, 1979'da 7'şer yıl için seçildi). İlk başkan Léon M'ba, 1967'de makaamında öldü, Katolik'di. Şimdiki başbakan ve dış işleri bakanı da Katolik'dir.

4. Angola

Angola, eski Portekiz Batı Afrikası'dır. Ekvatorun güneyindedir. Kuzeyde ekvatora 5° Güney'e kadar yaklaşır. Batısı baştan başa Hind Okyanusu'dur. Güneyi

Namibya, güney-doğusu Zambia, kuzey-doğusu Zair, kuzeyi kezâ Zair'dir ve kuzeyde Kongo ile de kısa bir sınırı vardır. Kuzeyde Kongo ve güneyde Zambezi'nin çeşitli kolları Angola'dan kaynar. Orta kesime doğru arâzî yükselerek iki yerde 2.610 m'ye çıkar.

1.246.700 km^2, 7.450.000 n.(1980), 6 yoğunluk, GSMH 2.272.000.000 dolar ve p.c. 305 dolar, başkent Luanda 570.000 (kuzeyde liman), 18 il, komünist başkanlık sisteminde cumhûriyet, resmî dil Portekizce. Askerlik 2 yıl mecbûrîdir. 30.000 kara + 1.000 deniz + 1.500 hava = 32.500 askeri, 29 harb tayyâresi vardır. 19.000 Kübalı, 2.500 Doğu Alman, 200 Rus askeri ülkede bulunmaktadır.

Din: % 2 Müslümân (Sünnî-Mâlikî)(150.000); % 42 Katolik (Afrika'da 3.), % 13 Protestan (toplam % 55 Hristiyan, nüfus bakımından Afrika'da 6.), % 43 Putperest.- Irk ve diller: 40.000 Portekizli, 70.000 Portekiz-Zencî melezi, yukarıda sayıları işâret edilen Kübalı (İspanyolca), Doğu Alman ve Rus dışında yerli diller: % 38 Umbundu, % 28 Kimbundu, % 13 Lunda ve % 1 Kikongo.

1491'de ülkeye ayak basan Portekizliler, tamâmına ancak 1886'da hâkim olabildiler. Bu arada 1641-48 Holanda yönetimi de vardır. 11.11.1975'te müstakil devlet ve Rus peyki oldu. 1978'de başbakanlık ilgaa edildi. Başkan Jose Eduardo dos Santos'dur.

1960'da 0,1 milyon ton olan petrol 1970'de 5,1 ve 1980'de 8 milyon tonu buldu. 1980 elmas istihsâli 1.400.000 kırattır. Kahve, mısır, sığır zikre değer. 72.300 km yol (1973), 3.810 km demiryolu (1979), 1.800 km telgraf hattı (1973), 29.800 telefon (1978), 523 doktor (1971) mevcuddur. Ümmîlik çok yaygındır. Üniversitede 1.100 talebe vardır (1977).

5. Ekvator Ginesi

Eski İspanyol Ginesi (Rio Muni) ve adalarıdır. Rio Muni, Kamerun'la Gabon arasında, batıda Gine Körfezi üzerindedir. Ekvator çizgisinin az kuzeyindedir. Fernando Poo adası kuzeyde, Gine Körfezi'nin dibinde ve Kamerun'un Nijerya sınırı kıyılarına çok yakındır. Annobon adası ise güneyde ve ekvator çizgisinin güneyinde, Gabon kıyılarından çok açıkta, Gine Körfezi'ndedir.

28.051 km^2, 358.000 n.(1980), 13 yoğunluk, GSMH 125 milyon dolar ve p.c. 350 dolar, başkent Malabo (eski Santa Isabel, Fernando Poo adası kuzeyinde) 50.000, resmî dil İspanyolca, başkanlık sisteminde otoriter cumhûriyet. 1.000 askeri vardır.

2 ildir: Rio Muni 26.017 km^2(17 km^2 adacıklar dâhil)(merkezi Bata limanı, 1960 nüfûsu 4.000) + Bioko (eski Fernando Poo)(2.034 km^2) ve Macias Nguema (eski Annobon) (17 km^2) adaları.

Din: % 10 Müslümân (Sünnî-Mâlikî)(36.000), bir kaç bin Protestan, gerisi Katolik. Dil ve ırklar: Fang Zencîleri. Az sayıda Komb, Benga, Bujeba, Bubi zencîleri.

İspanya 1845'de Rio Muni'yi ve 1788'de Portekiz'den adaları almış, ülkeye 12.10.1968'de istiklâl vermiştir. Askerî sosyalist bir idâre kurulmuştur. İlk başkan Macias Nguema'yı 1979'da Yb.Teodoro Obiang Nguema Mbasogo tâkıyb etmiştir.

14 milyon kwh elektrik (1967), 1.000 TV (1977) vardır, demiryolu yoktur. 1975'te ülkede sâdece 5 doktor mevcuddu. Ümmîlik çok yaygındır. Yüksek teknik okulda 540 talebe ve 50 öğretmen vardı (1974).

6. Sao Tome ve Principe Adaları

Eski Portekiz Gine adalarıdır. Gine Körfezi'nde 2 adadır. São Tomé, tam ekvator çizgisinin üzerinde, Gabon'un kuzey açıklarındadır. Dağlıktır (2.020 m). Principe ise onun kuzeyindedir. Principe'nin kuzeyinde Ekvator Ginesi'ne âid Fernando Poo ve Sao Thome'nin güneyinde Annobon adaları yer alır.

964 km2, 90.000 n. (1980), 93 yoğunluk, GSMH 47 milyon dolar ve p.c. 520 dolar, başkent SaoTomé (30.000), resmî dil Portekizce, başkanlık sisteminde cumhûriyet. 200 askeri vardır. 2 adadır: Sao Tomé 836 km2, 83.000 n. = 99 ve Principe (Prens adası) 128 km2, 7.000 n. = 55. 10.000 Zencî-Portekiz melezi, gerisi Zencî'dir. 2.000 kadar Sünnî-Mâlikî Müslümân (%2), 2.000 kadar Protestan, 20.000 Katolik vardır ve gerisi Putperest'tir. 1522'de Portekiz sömürgesi olan adalara 12.6.1975'de istiklâl verilmiştir. Başkan Dr. Manuel Pinto da Costa'dır. 288 km yol (1973), 700 telefon (1976), 12 doktor (1973) mevcuddur, demiryolu yoktur. Ümmîlik yaygındır. Yüksek teknik okulda 1977'de 155 talebe ve 30 öğretmen vardı.

Eski Portekiz Afrikası = Mozambik + Angola + Sao Tomé ve Principe + Yeşilburun = 2.036.658 km2, 20.855.000 n. (1980) (1984 nüfûsu yaklaşık 23 milyon).

7. Kamerun

Kamerun (İng. Cameroon, resmî adı République Unie du Cameroun), Gine Körfezi'nin dibindeki ülkedir. Güney toprakları ekvatora 2° paraleline kadar yaklaşır. Doğu'da Nijerya ile çok uzun bir sınır yapar. Kuzey-doğuda Çad, doğuda Orta Afrika, güney-doğuda Kongo, güneyde Gabon, güney-batıda Ekvator Ginesi (Rio Muni) ve Gine Körfezi (Atlas Okyanusu) vardır. Fernando Poo adası (Ekvator Ginesi), kıyılarına çok yakın ve başkentin karşısındadır. Sanaga ırmağı ülkeyi ortasından bölerek denize kavuşur. Güneyde geniş tabanlı ülke, koni şeklinde kuzeye doğru gittikçe darlaşır. En güney-batıda Kamerun Dağı 4.070 m'dir. Büyük yaylanın yalnız Nijerya sınırı dağlıktır, en çok 2.250 m'ye yükselir.

465.054 km2, 8.980.000 n. (1980), 19 yoğunluk, 7 il, resmî dil Fransızca, başkent Yaunde (Yaoundé) 370.000, Duala limanı 510.000, GSMH 4.490.000.000 dolar ve p.c. 500 dolar, otoriter Müslümân Zencî cumhûriyeti. 6.600 kara + 400 deniz + 400 hava + 4.000 jandarma = 11.400 askeri, 5 harb tayyâresi, 73 milyon dolar (1980) savunma bütçesi vardır.

Din: %38 Sünnî-Mâlikî Müslümân (3.420.000), %21 Katolik, %14 Protestan, %27 Putperest. Bu sonuncuların hızlı ihtidâsı ile tam İslâm devleti olacaktır. Kuzey tamâmen Müslümân'dır (Adamawa). Şimdi cumhur başkanı Müslümân, başbakan Hristiyan'dır. Halk Zencî'dir.

Almanya ülkeyi 1884-1902 arasında fethetmiş, 1916'da Fransa'ya geçmiştir. 1.1.1960'da istiklâl almıştır. Birleşik devlet olması, eski İngiliz Kamerunu'nun 2 parçasından güney ilinin otonom olmasıdır. (İngiliz Kamerunu'nun kuzey ili, Nijerya'ya katılmak istemiştir). Ahmadou Ahidjo, devletin kuruluşundan bu yana cumhur başkanıdır.

Muz, kahve, kakao zikre değer. 90.000 turist (1977) (toplam 20.000 km2 13 millî park vardır), 26.900 km yol (1977), 110.700 motörlü vâsıta (1976), 1.173 km demiryolu (1981), 14.300 telefon (1978), 353 doktor (1974) vardır. Ümmîlik yaygındır. Yaunde üniversitesinde 1976'da 9.400 talebe ve 500 öğretim üyesi mevcuddu.

Orta Afrika Zencî Hânedânları

1. Mwene Mutapa Hânedânı (1440-1917 = 477): Monomotapa hânedânıdır. Zimbabwe ve Mozambik'e, Zambezi nehri güneyine yayılan bir devlet kurdular. Portekiz te'sîrinde kaldılar. Kralları "mwene mutapa" unvânı taşırlar: 1) Nyatsimba Mutota 1440?, 2) oğlu Matope Nyanhehwe Nebedza 1450?, 3) oğlu Mavura Maobwe 1480, 4) kardeşi Nyahuma Mukombero 1480, 5) Çangarmir 1490, 6) 4 oğlu Çikuyo Çisamarengu 1494, 7) 3'ün torunu Neşangwe Munembire 1530, 8) 6 oğlu Çivere Nyasoro 1550, 9) oğlu Negomo Çisamhuru 1560, 10) 7 oğlu Gatsi Rusere 1589, 11) oğlu Nyambu Kapararidze 1623, 12) 9 oğlu Mavura Mhande Philip 1629, 13) oğlu Siti Kazurukamusapa 1652, 14) kardeşi Kamharapasu Mukombwe 1663, 15) Nyakambira 1692, 16) 14 oğlu Nyamaende Mhande 1694, 17) kardeşi Nyenyedzi Zenda 1707, 18) kardeşi Boroma Dangwarangwa 1711, 19) kardeşi Samatambira Nyamhandu I 1719, 20) 18 oğlu Nyatsutsu 1735, 21) 19 oğlu Dehwe Mupunzagutu 1740, 22) 20 oğlu Çangara 1759, 23) 21'in yeğeni Nyamhandu II 1785, 24) 21 oğlu Çiwayo 1790, 25) oğlu Nyasora 1810, 26) 23'ün torunu Kataruza 1835, 27) oğlu Kandeya 1868, 28) 23'ün torununun oğlu Dzuda 1870, 29) 26 oğlu Çioko 1887-1917.

2. Kongo Krallığı (1490-1718 = 228): Kuzey Angola'da Portekiz te'sîrinde tanassur etti. 1) Nzinga Kuwu 1490?, 2) Nzinga Mwemba Alfonso I 1506, 3) oğlu Pedro I Nkang Mwemba 1543, 4) yeğeni Diego I 1545, 5) Alfonso II 1561, 6) 4 Oğlu Bernado I 1561, 7) Heinrik I 1566, 8) Alvaro I 1567, 9) oğlu Alvaro II 1576, 10) kardeşi Bernado II 1614, 11) 9 oğlu Alvaro III 1615, 12) Pedro II 1622, 13) oğlu Garcia I 1624, 14) Ambrosio 1626, 15) 11 oğlu Alvaro IV 1631, 16) Alvaro V 1636, 17) Alvaro VI 1636, 18) Garcia II 1641, 19) Antonio I 1661, 20) Alvaro VII 1665, 21) Alvaro VIII 1666, 22) Alfonso III 1666, 23) Pedro III 1667-1683, 24) Rafael 1669-1674, 25) Alvaro IX 1669-?, 26) Dainel 1674-1678, 27) Juan 1683-1717, 28) Pedro IV 1709-1718, 29) Pedro V 1718-1718?.

3. Luba Krallığı (1620-1885 = 265): Bütün târihler takrîbîdir. Güney Zair'de Baluba (Luba) kavminin kurduğu devlet. 1) İlunga Walwefu 1620, 2) Kasongo Mwine Kibanza, 3) Ngoi Sanza, 4) Kasongo Kabundulu, 5) Kumwimba Mputu, 6) Kasongo Bonswe, 7) Mwine Kombe Dai, 8) Kadilo 1740, 9) Kekenya, 10) Kaumbo, 11) Miketo, 12) İlunga Sunga 1780, 13) Kumwimba Ngombe 1810, 14) Ndai a Mucinga 1840, 15) İlunga Kabala 1840, 16) Muloba 1870, 17) Kitamba ?, 18) Kasongo Kolombo ?-1885 ?.

4. Lunda Krallığı (1600-1907 = 307): Târihler 1852'ye kd. takrîbîdir. Güney Zair'de Balunda (Lunda) kavmince kuruldu. Krallarına "mwata yamvo" denir. Bugünki Katanga'dır. Moise Çombe, bu hânedândan inmiş bir prens idi. 1) Nkonda Matit 1600, 2) Sibind Yirung 1630, 4) Yavu a Nawec 1660, 5) Mbal İyavu 1690, 6) Mukaz Munying Kabalond 1720, 7) Muteba Kat Kateng 1720, 8) Mukaz Waranankong 1750, 9) Nawec Mufa Muçimbunc 1767, 10) Çikombi İyavu 1775, 11) Nawec Ditend 1800, 12) Mulaci Namwan 1852, 13) Muteba Çikombu 1857, 14) Mbala Kamong İsotwec 1884, 18) Mudib 1884, 19) Mutand Mukaz 1886, 20) Mbala Kalong 1887, 21) Muşidi 1887-1907.

5. Kazembe Luapula Krallığı (1710-1899 = 189): 1854'e kd. târihler takrîbîdir. Bu devlet, Luapula ırmağı havzasında, Katanga'dan gelen Lunda'larca Kuzey Zambia'da kuruldu, İngiltere'ce ortadan kaldırıldı. 1) Kazembe I Nganda Bilonda 1710, 2) kardeşi

Kazembe II Kaniembo 1740, 3) oğlu Kazembe III İlunga 1760, 4) oğlu Kazembe IV Kibangu Keleka 1805, 5) kardeşi Kazambe V Mwongo Mfwama 1850, 6) kardeşi Kazembe VI Sinyanta Munona 1854, 7) Kazembe VII Mwonga Nsemba 1862, 8) 4 oğlu Kazembe VIII Sinkonkole Kafuti 1870, 9) kardeşi Kazembe IX Lukwesa Mpanga 1872, 10) kardeşi Kazembe IX Kaniembo Ntemena 1885-1899.

Orta Afrika'nın ilk başkanı David Dacko, istiklâl için çalışan Barthélemy Boganda'nın yeğenidir. Dacko, amca-zâdesi Albay Jean-Bédel Bokassa tarafından devrildi. Albay 2.1972'de başkan olup 4.12.1976'da kendini imparator îlân etdi. Âilenin atası, XVII. asır ortalarında yaşamış Dobogon Gbo Hosegoton Bokassa, oğlu Ziami, oğlu Moinzo, oğlu Gagoula, oğlu Kongue, oğlu Zolaud, oğlu N'zaou, oğlu Diaye, oğlu M'balanga olup bunun 32 oğlu oldu. Biri Mindogon Mgboundoulou olup İmp. Bokassa'nın babasıdır. Dîğer bir oğlu (İmp.'un amcası) Ambroise Gondiale'dir. Bokassa (4.12.1976-20.9.1979 = 2, 9, 17) (doğ. Bobangi (Lobaye) 22.2.1921), Mindogon Mgboundoulou Dongagbokondasesekelebolata'nın (katli 1927) 12 çocuğundan biri, annesi Marie Yokowo 1927'de intihâr etdi. Hristiyan iken 10.1975'de Ṣalâḥuddîn Ah. adını alarak ihtidâ etdi. Libya'yı resmî ziyâretinde hal'edildi. =1. Alda, =2. Gabrielle (Romen), =3. Catherine Dengueade, imparatoriçe îlân edildi, =4. ve =5. iki Müslümân kadın. Bokassa'nın oğulları: Georges (no.1'den) (doğ. 1950) (=Evelyne Durieux, kızları Romuald ve Estella), Jean-Charles, Saint-Cyr (1960), Saint-Sylvestre (1966), Dieu-Béni, Jean-Parfait, Charlemagne, Jean-Chiristian, Jean-Serge, Jean-Bédel Georges (no.3'den, doğ. 1975, vel. îlân edildi), Saint-Jean (1977). Bokassa'nın kızları: Martine (doğ. 1953, bir doktorla evli, annesi Viet-Namlı Nguyen Thi Hue, Bokassa'nın Viet-Nam'da vuruşurken metresi idi), Nicole, Reine, Lucienne, Marguerite, Anne (1977). Bir Viet-Namlı kızı da evlâd edindi ki, gayri meşrû kızı olduğu sanılıyor.

VI

BATI AFRİKA

1. Nijerya

Büyük İslâm devletlerinden biri olmasına rağmen Nijerya'yı bir def'a da burada ele alıyoruz. Orta Afrika ile Batı Afrika'nın geçişinde, Gine Körfezi'nin kuzeyindedir. Batıda Benin, kuzeyde Nijer, kuzey-doğuda Çad, doğuda Kamerun'la çevrilidir. Çad Gölü ülkenin en kuzey-doğu ucunda ve Nijerya-Nijer-Çad arasındadır (denizden 240 m), Kamerun'un da çok kısa bir kıyısı vardır. Muazzam bir savanlar ovasıdır. Orta kesimde 1.770 m bir tepe yükselir. Ülke adını Nijer nehrinden alır (=Nijer Ülkesi, Fr.Nigéric, İng. Nigeria ve resmî adı Federal Republic of Nigeria). Deltası ile nehir, ülkenin orta güneyinden denize kavuşur. Doğuya doğru güneyde büyük Benue ve kuzeyde Sokoto kollarını alır.

923.773 km^2, 95.000.000 n.(1980) (Afrika'da 1. ve Dünyâ'da 8.), 103 yoğunluk, GSMH 57.950.000.000 dolar (Afrika'da 2.) ve p.c. 610 dolar, Commonwealth üyesi otoriter ve başkanlık sisteminde, tarafsız cumhûriyet, resmî dil İngilizce, 19 eyâlet-devlet'ten oluşan federasyon, istiklâl târihi 1.10.1960 ve cumhûriyet rejimimi kabûlü 1.10.1963. Askerlik gönüllü ve ücretli. 140.000 kara + 6.000 deniz + 10.000 hava = 156.000 asker silâh altında, savunma büdcesi 1,7 milyar dolar (1980), 38 harb tayyârcsi.

Şehirler: Başkent Lagos (2.132.000 n., 1984), en batıda Esirler Sâhili'nde limandır. İbadan (1.258.000), onun az kuzeyindedir. Ogbomoşo (640.000), İbadan'ın az kuzeyindedir. Kano (590.000), en kuzeyin orta kesiminde Müslümân kültür merkezidir. Oşogbo (460.000), Ogboşo'nun az güney-doğusundadır. İlorin (460.000), Ogbomoşo ile Oşogbo'nun az kuzeyindedir. Abekuta (370.000), İbadan'la Lagos arasındadır. Port Harcour (360.000), doğuda Nijer deltasının doğusunda limandır. Oyo ve İwo şimdi İbadan'la birleşmiş, Büyük İbadan 1,9 milyona erişmiştir.

Eyâletlerin büyüklükleri 3.345 km^2 (Lagos) ile 116.400 km^2 (Bornû, en kuzey-doğu, Çad Gölü'nün güneyi) arasında değişir. Kano eyâleti en nüfuslusudur (10 milyona yakın).

Din: % 51 Sünnî-Mâlikî Müslümân (48.450.000, Afrika'da 1.); 31.350.000 Hıristiyan (1.) (bunun 25.080.000'i Protestan (1.) ve 6.270.000'i (2.) Katolik); 15.200.000 Putperest (2.).- Dil: çok çeşitli Zencî ırkları yaşar ve her birinin ayrı dili vardır. Kuzeyde Hausalar tamâmen Müslümân'dır ve bu Zencî dili büyük bir Afrika İslâm kültür dili hâlindedir. Güneyden kuzeye Müslümân nisbeti gittikce artar ve en kuzeyde % 100'ü bulur. İgbo ve Yoruba dilleri de en çok kullanılan yerli dillerdir.

İngiltere 1861'den başlayarak 1900'e kadar bütün ülkeyi eline geçirmiştir. 1960'da müstakil olmuş, ilk 3 yılında İngiltere hükümdârını hükümdârı kabûl etmiş, 1963'te cumhûriyet olmuştur. Başkan dâimâ Müslümân ve yardımcısı Hıristiyan'dır (İslâm Hânedânları cildinin Orta Afrika Zencî Devletleri bahsine bk.). Her eyâlet Senato'ya 5 senatör gönderir ve Senato 96 üyeden oluşur. Başkan ve yardımcısı da halk oyu ile seçilir. Millet meclisinin 449 üyesi mevcuddur. Güney-doğuda Hıristiyanlar'ın çok yoğun oldukları Biafra, ayrı devlet olmayı istemişse de, savaş sonunda federasyonda kalmıştır (30.5.1967-1.1970)(başkan Yb.Ojukwu).

Nijerya OPEC üyesidir. Petrol: 1960'da 0,9 milyon, 1970'de 53,4 milyon, 1979'da 113,5 milyon ton. 1982'de 64 milyon tona kadar düşürüldü. Umûmiyetle Afrika kıt'asının en büyük petrol müstahsili ve satıcısıdır. Ekseri yıllar onu Libya ve Cezâyir tâkıyb etmektedir.

Elektrik 4,7 milyar kwh (1978). Tabîî gaz, az mikdarda altın ve uranyum. Pamuk, kakao, tütün, değerli ağaçlar (bu arada abanoz), 3,1 milyon ton darı (1979), 3,8 milyon ton sorgum (1979) zikre değer.

105.000 km yol (1977), 410.300 motorlu vâsıta (1976), 4.940 km demiryolu, 128.400 telefon (1978)(45.400'ü Lagos'ta).

Ümmîlik yaygındır (1973'te % 75 ümmî). 1948(İbadan)-1975 arasında 13 üniversite kurulmuştur. 1978'de buralardaki talebe sayısı 43.600 idi. Yüksek okullarda okuyanların sayısı bunun dışındadır.

Nijerya'nın güney-batısında, Nijer deltasının batısında 1897'de İngilizler'in işgaal ettiği Benin şehrinde târîhî Benin krallığı kurulmuştu. XII. asırda kurulan devlet, XV. asra kadar İfe'deki Zencî krallığa tâbî oldu ve sonra birden gelişti. 1. hânedândan "oba" denen 12 kral geçti. 2. hânedânın 35. kralı 1962'de tahta çıktı. Putperestti.

2. Benin

Benin ve eski adıyle Dahomey, Fransız Batı Afrikası'nın eyâletlerinden biriydi. İnce uzun bir ülkedir ve güneyi Gine Körfezi'nin kuzeyi olan Benin Körfezi'dir. Doğusu Nijerya, batısı Togo, kuzey-batısı Volta, kuzey-doğusu Nijer'dir. Büyük bir savanlar

ovasıdır. 112.622 km^2, 3.675.000 n.(1980), 33 yoğunluk, 6 il, GSMH 919 milyon dolar ve p.c. 250 dolar, başkent Porto Nova (Nijerya sınırında liman) 150.000, resmî dil Fransızca, komünist otoriter askerî cumhûriyet, resmî adı République Populaire de Bénin. 2.100 kara + 100 deniz + 100 hava + 1.100 jandarma = 3.400 asker silâh altındadır ve 14 harb tayyâresi vardır. % 15 Müslüman (=551.000 Sünnî-Mâlikî), % 18 Hıristiyan, %67 Putperest'tir. Zencî ırklardan Fon'lar % 47, Aca'lar %12, Bariba'lar %10, Yoruba'lar %9 nüfûsu oluşturur. 1892'de Fransız sömürgesi, 1.8.1960'da müstakil olmuştur. Bu târihten beri 6 askerî darbe yapılmıştır. 1972'de komünizm îlân ederek iktidâra gelen şimdiki başkan Yb.Ah.Kereku, başkan seçilince Hıristiyan'lığı bırakıp Müslümân olmuştur. Aynı zamanda başbakan ve savunma bakanıdır.

Çok az petrol vardır. Mısır, sığır, koyun zikre değer. 6.900 km yol(1972), 22.600 motörlü vâsıta (1974), 579 km demiryolu, 9.600 telefon (1975), 100 TV (1972), 103 doktor (1976) vardır. Ümmîlik çok yaygındır. Başkentin yakınlarında Kotonu limanında açılan üniversitede 1972'de 2.600 talebe vardır.

3. Togo

Doğuda Benin (Dahomey) ve batıda Gana arasında ince uzun bir ülkedir. Kuzeyi Volta, güneyi Gine Körfezi'nin kuzeyi olan Benin Körfezi'dir. Togo ve Dahomey kıyılarına Esirler Sâhili denir. Bir savanlar ovasıdır. 56.000 km^2, 2.600.000 n. (1980), 46 yoğunluk, başkent Lome 290.000 (Gana kıyısında liman), GSMH 897 milyon dolar ve p.c. 345 dolar, resmî dil Fransızca, resmî adı République Togolaise ve kısaltılmışı Togo, otoriter askerî cumhûriyet. 3.400 kara + 100 deniz + 100 hava + 1.500 jandarma = 5.100 askeri, 11 harb tayyâresi, 28 milyon dolar (1980) savunma bütçesi vardır. % 13 Müslümân'dır (338.000 Sünnî-Mâlikî). % 5 Protestan, % 17 Katolik, % 65 Putperest'tir. Başlıca Zencî ırklar Ewe, Mina, Dagomba, Tim, Kabre'lerdir.

1894-1914 arasında Almanya sömürgesi idi ve Kamerun'la berâber Alman Batı Afrikası'nı oluşturuyordu. Sonra Fransız manda'sına verildi. Alman Togosu'nun batıdaki ince şeridi ise İngiltere manda'sına bırakıldı ki şimdi Gana'ya dâhildir. 27.4.1960'da müstakil oldu. Cumhur başkanı ayni zamanda başbakan ve savunma bakanıdır. 1963'te Başkan Sylvanus Olympio, kayınbirâderi Gen.Nicolas Grunitzky tarafından devrilip öldürüldü, bu kişi başkan oldu. 1967'de o da Alb.(sn.Org.) Gnassingbe Eyadéma tarafından devrildi. O târihten bu yana bu zât iktidârdadır.

Fosfat, boksit, manganez, bir mıkdâr altın vardır. Kahve, kakao, pamuk, değerli ağaçlar, koyun, zikre değer. 7.200 km yol (1977), 443 km demiryolu, 16.000 ton ticâret filosu, 4.800 telefon (1978), 5.000 TV, 133 doktor mevcuddur. Ümmîlik çok yaygındır. Lomé üniversitesinde 2.500 talebe ve 141 öğretim üyesi vardır.

4. Gana

Gana(Ghana), eski Altın Sâhili'dir (Fr.Côte d'Or, İng. Gold Coast). Bu ad gerçekte yalnız sâhillerine verilmiş coğrafya ismidir. Güneyi Gine Körfezi, kuzeyi Volta'dır. Doğuda Togo ile batıda Fildişi arasındaki ülkedir. Tamâmen savanlar ovasıdır. Volta nehri, Kara Volta ve Beyaz Volta adlı büyük kollarıyle ve en büyük kısmıyle Gana'yı sular ve Gana'dan denize kavuşur.

238.305 km^2, 12.182.000 n.(1980), 51 yoğunluk, GSMH 11.573.000.000 dolar ve p.c. 950 dolar, başkent Akra (Accra limanı) 940.000, Kumasi 618.000,

Sekondi-Takoradi (liman) 460.000, 9 il, resmî dil İngilizce, otoriter cumhûriyet. Askerlik gönüllü ve ücretlidir. Silâh altında 14.700 kara + 1.200 deniz + 1.600 hava + 4.000 jandarma = 21.500 askeri, 12 harb tayyâresi, 155 milyon dolar (1980) savunma büdcesi vardır.

Din: % 24(2.924.000) Sünnî-Mâlikî Müslümân, % 15 Protestan, % 11 Katolik, % 50 Putperest. İhtidâkalar çok sür'atlidir ve Gana yakın istikbâlde bir İslâm devleti hâline gelebilir. Çeşitli Zencî veyâ Zencî'leşmiş Hâmî ırkların ülkesidir. Orta kesimin güneyinde yaşayan Aşantiler güzel bir siyâh ırktır.

Ülke 1871'de İngiltere sömürgesi ve 4.3.1957'de müstakil devlet oldu. 1.6.1960'da İngiltere monarşisinden ayrılarak cumhûriyet oldu. Dr. Kwame Nkrumah başkan oldu. 1966'da devrildi. Askerî te'sir hâkimdir. Şimdiki başkan 1979'da seçilen Dr. Hilla Limann'dır. Gana, hâlâ Commonwealth üyesidir.

Çok az petrol vardır. Çok büyük kakao müstahsilidir. Kahve, pamuk, tütün, koko, sığır, koyun, manganez, boksit, elmas (1977'de 1.851.000 kırat), altın (481.000 onz) zikre değer. Orman varlığı zengindir. 21.800 km yol (1974), 110.000 motörlü vâsıta (1976), 953 km demiryolu, 2.200 km telgraf hattı (1974), 66.400 telefon (1978), 1.200 doktor (1976) vardır. Ümmîlik yaygındır. 3 üniversitede 1976'da 9.100 talebe mevcuddu.

Aşanti (25.123 km^2, 1984'te 3 milyona yakın n.), ülkenin en mühim eyâletidir. Başkent Kumasi olmak üzere burada bir krallık kuruldu (Putperest). 1) Osei Tutu (1690?-1731, katl = 41?) krallığın kurucusudur. Yeğeni 2) Opoku Ware (1731-1749 = 18), onun oğlu 3) Osei Kojo (1749 - 1781 = 32), zengin bir devlet oluşturdular. Kral Rempet, İngilizler'ce 1896'da Seyşel'e sürüldü, fakat 1926'da getirilip yeniden tahta çıkarıldı. Aşanti 27.8.1896'da İngiltere himâyesine girmişse de , İngilizler'e karşı isyanlar XX. asrın ilk yıllarına kadar devâm etti.

5. Volta

Volta veyâ Yüksek Volta, Fransız Batı Afrikası'nın bir eyâleti idi, denize çıkışı yoktur. Kuzeyde Mali, kuzey-doğuda Nijer, güneyde -doğudan batıya- Benin, Togo, Gana, Fildişi Sâhili ile çevrilmiş bir ovadır. Volta nehri bu topraklardan kaynar. 274.122 km^2, 6.900.000 n.(1980), 25 yoğunluk, başkent Vagadugu 240.000 (ülkenin ortasında), GSMH 1.173.000.000 dolar ve p.c. 170 dolar, resmî dil Fransızca, askerî otoriter başkanlık sisteminde cumhûriyet. 3.700 kara + 100 hava + 900 jandarma = 4.700 askeri, 9 harb tayyâresi, 3 milyon dolar (1980) savunma büdcesi vardır. % 30 Sünnî-Mâlikî Müslümân (2.070.000), % 5 Katolik, % 65 Putperest'tir ve önümüzdeki yıllarda bir İslâm devleti olacağı muhakkaktır. Halk % 48 Massi, % 10 Pöl, % 7 Lobi-Dagari, % 7 Mande, % 7 Bobo, % 6 Senufo, % 5 Gurungi, % 5 Bisa, % 5 Gurmançe'dir ve hepsinin dili ayrıdır. 1904'de Fransa sömürgesi olmuş, 5.8.1960'da istiklâl almıştır. Başkan Maurice Yamcogo, 1966'da Yb.Sangoulé Lamizana tarafından devrilmiş, bu kişi başkan olmuştur. Şimdiki başkan da 1980 darbesiyle gelmiş Müslümân Alb.Saye Zerbo'dur, ayni zamanda başbakan ve savunma bakanıdır. Kabinede bir çok subay ve Müslümân vardır.

59 milyon kwh elektrik (1976), sanâyiin yokluğunu gösterir. Büyük baş ve küçük baş hayvancılık (1979'da 2,7 milyon sığır, 1,8 milyon koyun, 2,7 milyon keçi) başlıca geçim kaynağıdır. 16.500 km yol, 19.600 motörlü vâsıta (1975), demiryolu,

3.600 telefon (1978) mevcuddur. Ümmîlik çok yaygındır. Doktor sayısı 114 idi (1976). Üniversitede 1979'da 1.300 talebe vardı.

Statesman's Year-Book 1981-82 (s.1.574), dînî dağılışı şu nisbetlerde vermektedir: % 53 Putperest, % 36 Müslümân ve % 11 Katolik. Devletin yeni adı Burkino Fasso'dur.

6. Fildişi Sâhili

Fildişi Sâhili (Fr.Côte d'Ivoire, İng.Ivory Coast), eski Fransız Batı Afrikası'nın bir eyâletidir. Güneyde Gine Körfezi üzerindedir ve adını sâhillerine verilen isimden alır. Güney-batıda Liberya, kuzey-batıda Gine, kuzeyde Mali ve Volta, doğuda Gana vardır ve Gana ile Liberya arasındaki Gine Körfezi ülkesidir. Büyük bir ova ve savandır. Batıdan doğuya Sasandra, Bandama ve Komoe ırmaklarıyle sulanır ve kuzeyden kaynaklanan bu akarsular biribirine paralel güneye inip Fildişi topraklarında denize kavuşur.

322.463 km^2, 8.780.000 n.(1980), 27 yoğunluk, GSMH 7.814.000.000 dolar ve p.c. 890 dolar, 26 il, resmî dil Fransızca, başkent Abican (Abidjan, doğuda Gana'ya yakın liman) 913.000, Buake (ülkenin ortasında 250.000), başkanlık sisteminde otoriter cumhûriyet. 5.700 kara + 400 deniz + 400 hava + 3.000 jandarma = 9.500 askeri, 22 harb tayyâresi, 245 milyon dolar (1988) savunma büdcesi vardır. Din: % 26 Sünnî-Mâlikî Müslümân (2.283.000), % 13 Hıristiyan, % 61 Putperest. Müslümânlar kuzeyde toplanmıştır. Yakın gelecekte Müslümân devleti manzarası alabilir. Başlıca ırk ve diller: Baule, Anyi-Aşanti, Dan-Guro, Krumen, Bambara,Mandingo, Kua.

1842'de sâhile giren Fransızlar, 1882'de ülkeyi ellerine geçirmişlerdir. İstiklâl târîhi 7.8.1960'dır. Félix Houphouët-Boigny, 1975 ve 1980'de 5'er yıl için başkan seçilmiştir. Kabinesinde bir kaç Müslümân vardır.

Çok az petrol vardır. Manganez (1970'de 123.000 ton), elmas (1973'de 199.708 kırat), pamuk (1980'de 115.000 ton), değerli ağaçlar, kahve (1979'da 277.000 ton), bilhassa küçük baş hayvancılık, zikre değer. 47.000 km yol (1978), 181.800 motörlü vâsıta (1978), 1.140 km demiryolu, 79.000 telefon ve 939 telex (1978), 465 doktor (1978) mevcuddur. Ümmîlik yaygındır. Abican üniversitesinde 1978'de 9.700 talebe vardı.

7. Liberya

Liberya (İng.Liberia, Fr.Libérie), Tohumlar Sâhili'nde, Gine Körfezi'nin bitip açık okyanusun (Atlantik) başladığı denizin kuzeyinde, Fildişi Sâhili ile Sierra Leone arasında, kuzeyinde Gine bulunan, kuzeye doğru ovanın yaylalaştığı ve 1.752 metreye kadar çıktığı bir ülkedir. 112.600 km^2, 1.888.000 n.(1980), 17 yoğunluk, GSMH 935 milyon dolar ve p.c. 495 dolar, başkent Monrovia (240.000)(batıda liman), resmî dil İngilizce, 3 il (10 ilçe), başkanlık sisteminde otoriter cumhûriyet. 5.000 kara + 100 deniz + 100 hava + 1.800 jandarma = 7.000 askeri, 2 harb tayyâresi, 21 milyon dolar (1981) savunma büdcesi vardır. Din: % 16 Sünnî-Mâlikî Müslümân (kuzey-batıda), % 19 Katolik, % 15 Protestan, % 50 Putperest. 16 kabîleden oluşan 4 ırktan müteşekkil halkı vardır. En mühim kabîle federasyonu olan Mandigolar'ın hepsi Müslümân'dır. İstiklâl târîhi 26.6.1847'dir ve Afrika'nın eski devletlerinden ve yaşayan en eski Zencî devleti sayılır.

Çoz az altın ve elmas, değerli ağaçlar, tropikal meyveler, kahve, şekerkamışı zikre değer. 4.500 mil yol, 424 km demiryolu, 8.400 telefon (1978), 178 doktor (1977)

mevcuddur. Ümmîlik yaygındır. Yüksek öğretim için dışarıya, bilhassa A.B.D.'ne gidilmektedir.- Liberya 2.666 ticâret gemisinin (76,4 milyon ton) bayrağını taşıdığı ülke olmakla ülkedir.

Devlet, 1822'den îtibâren A.B.D.'nden kaçan veyâ âzâd edilen Afrika asıllı Zencî Köleler tarafından 1847'de kuruldu ve ertesi yıl pek çok devlet, fakat A.B.D. tarafından ancak 1862'de tanındı. Başkentin Monrovia adı, A.B.D. başkanı Monroe'nun şerefine verilmiştir. A.B.D., devletin yaşaması ve gelişmesi için çok yardım yaptı. Ancak 1848'de sayıları 8.000 olan A.B.D. menşe'li Zencîler, uzun müddet yerli Zencîler'i A.B.D.'nde gördükleri usûl ile ve köle gibi zorla çalıştırdılar. XX. asırdaki başkanlar:

D.W. Gibson 1900-1904, Arthur Barclay 1904-1912, Daniel Edward Howard 1912-1924, Charles Dunbar Burgess King 1924-1932, Edwin J.Barclay 1932-1943, William Vacanarat Shadrach Tubman (1895-1971) 1943-1971 (28 yıl), Tolbert 1971-1980, Samuel Doe 1980-1984. Dış politikada A.B.D.'ne bağlıdır.

8. Sierra Leone

Atlas Okyanusu üzerinde, Liberya ile Gine arasındaki ülkedir. Bir ovadır. Doğuda Gine sınırında bir tepe yükselir (1.946 m). 73.326 km^2, 3.900.000 n.(1980), 53 yoğunluk, GSMH 975 milyon dolar ve p.c. 250 dolar, başkent Freetown limanı 300.000, resmî dil İngilizce, Commonwealth üyesi başkanlık sisteminde otoriter cumhûriyet, 4 il. 2.500 kara + 200 deniz + 100 hava + 800 jandarma = 3.600 askeri, 2 harb tayyâresi, 11 milyon dolar (1979) savunma bütçesi vardır. Din: % 39 Sünnî-Mâlikî Müslümân (1.521.000), gerisi Putperest ve Hıristiyan (yarısı Protestan, yarısı Katolik). Hemen hemen İslâm devleti durumundadır ve önümüzdeki yıllarda bu hüviyeti alacaktır. Bugünki başkan yardımcısı ve dış işleri bakanı Müslümân'dır. Başlıca diller: kuzeyde Temn, Limba, Koko, Koranko, merkezde Temn, güneyde Mendi, doğuda Kissi ve Kono. 3.000 Avrupalı, 4.000 Asyalı, 35.000 Afrika dışı doğumlu Zencî mevcuddur.

1787'de İngiltere sömürgesi olmuş, 27.4.1961'de istiklâl almış, 19.4.1971'de İngiltere monarşisini reddederek cumhûriyet îlân etmiştir. Fakat bugün de Commonwealth üyesidir. Bugünki başkan Dr.Siaka Probyn Stevens, yardımcısı Sorie İbr.Koroma'dır.

Elmas (1978'de 850.000 kırat), boksit(1978'de 750.000 ton), 206.000 ton balık (1975), kahve, pirinç, zikre değer. 4.400 mil yol(1977), 21.100 motörlü vâsıta (1975), 84 km demiryolu, 11.600 telefon (1977), 732 TV (1972) vardır. Ümmîlik yaygındır. Üniversite ve yüksek okullarda 2.000 kadar talebe mevcuddur.

9. Yeşilburun

Yeşilburun adaları (Port.Republica de Cabo Verde), Afrika kıt'asının batı ucu olan Yeşil Burun'un(Dakar/Senegal) çok açığında (500 km), Atlas Okyanusu'nda, ekvatorun 15° kadar kuzeyine serpiştirilmiş 12 adadır. 2.829 m'ye kadar yükseklik yapan dağlık adalardır. Başkentin bulunduğu ada Sao Tiago'dur. 4.033 km^2, 415.000 n.(1980), 103 yoğunluk, başkent Praira 45.000, GSMH 71 milyon dolar ve p.c. 170 dolar, resmî dil Portekizce, otoriter cumhûriyet. Askeri yoktur. Din: % 4 Sünnî-Mâlikî Müslümân (17.000), 3.000 Protestan, 40.000 Putperest, gerisi Katolik. Halkın 3'te 2'si Portekiz-Zencî Melezi, 3'te 1'i Zencî'dir. 1462'de Portekiz sömürgesi olan adalar 5.6.1975'te istiklâl almıştır.

1975'te 300.000 olan adaların büyüklükleri 57 ilâ 991 km^2 (Sao Tiago) arasında, nüfusları 4.000 ilâ 142.000 (Sao Tiago) arasında değişiyordu. Başkan, Aristides Maria Pereira'dır. Muz ve kahve adalarıdır. 1.900 km yol (1972), 3.200 motörlü vâsıta (1974), 1.800 telefon (1978), 45 doktor (1977) mevcuddur. Demiryolu yoktur. Ümmîlik yaygındır. Yüksek teknik okullarda 800 talebe ve 43 öğretmen vardı (1978).

Putperest Batı Afrika Zencî Hânedânları

1. Benin Krallığı(1176 -): Benin bugün Dahomey devletinin yeni adı olmakla berâber Benin krallığı Dahomey'de değil, Nijerya'nın güney-batısında ve Dahomey sınırındadır. 1897'de İngiltere himâyesine girdi, bugün de ismen devâm ediyor. Krallara "oba" denmektedir. Târihler 1914'e kadar takrîbîdir. 1) Oranmiyan 1176, 2) oğlu Eweka I 1200, 3) oğlu Ewahuaren, 4) kardeşi Ehenmihen, 5) oğlu Ewedo 1255, 6) oğlu Oguola 1280, 7) oğlu Edoni 1295, 8) kardeşi Udagbedo 1299, 9) kardeşi Ohen 1334, 10) oğlu Egbeka 1370, 11) kardeşi Orobiru, 12) kardeşi Uwaifiokun, 13) kardeşi Ewuare 1440, 14) oğlu Ezoti 1473, 15) kardeşi Olua 1473, 16) kardeşi Ozolua 1481, 17) oğlu Esigie 1504, 18) oğlu Orhogbua 1550, 19) oğlu Ehengbuda 1578, 20) oğlu Ohuan 1608, 21) 18'in torununun oğlu Ohenzae 1641, 22) Akenzae 1661, 23) Akengboi 1669, 24) Akenkpaye 1675, 25) Akengbedo 1684, 26) Ore-Oghenen 1689, 27) Ewuakpe 1700, 28) Ozuere (27 oğlu) 1712, 29) kardeşi Akenzua I 1713, 30) oğlu Eresoyen 1735, 31) oğlu Akengbuda 1750, 32) oğlu Obanosa 1804, 33) oğlu Ogbebo 1816, 34) kardeşi Osemwede 1816, 35) oğlu Adolo 1848, 36) oğlu Ovonramwen 1888, saltanat fâsılası 1897, 37) oğlu Eweka II 1914, 38) oğlu Akenzua II 1933(1980'lerde hâlâ tahtta).

2. Oyo Krallığı (1400'den günümüze): Krallarına "alafin" denmektedir. Târihler 1859'a kd.takrîbîldir. Oyo, Nijerya'nın güney-batısında, İbadan şehrinin az kuzey-doğusunda taht şehridir. XVII-XVIII. asırlarda Dahomey'i de içine almıştır. 1) Oranyan 1400, 2) Acaka, 3) Sango, 2a) tekrar Acaka, 4) Agancu, 5) Kori, 6) Oluaso, 7) Onigbogi, 8) Ofira 9) Eguguoco, 10) Orompoto, 11) Aciboyede, 12) Abipa 1600, 13) Obalokum, 14) Oluodo, 15) Acagbo, 16) Odarawu, 17) Kanran, 18) Cayin, 19) Ayibi, 20) Osiyago, 21) Ocigi 1720, 22) Gberu 1730, 23) Amuniwaiye, 24) Onisile, 25) Labisi 1754, 26) Awonbiocu, 27) Agbolouce, 28) Maceogbe, 29) Abiodun 1770, 30) Awole 1789 31) Adebo 1796, 32) Maku 1796, saltanat fâsılası 1796, 33) Macotu 1802, 34) Amodo 1830, 35) Oluewu 1833, 36) Atiba 1837, 37) Adelu 1859, 38) Adeyemi I 1876, 39) Lawani 1905, 40) Ladigbolu I 1911, 41) Adeniran 1945, 42) Ladigbolu II 1956, saltanat fâsılası 1969, 43) Lamidi Adeyemi II 1971.

3. Dahomey Krallığı(Aladahonu Hânedânı)(1625 - 1894 = 269): Târihler 1775'e kd. takrîbîdir. Oyo krallığı tâbii prenslik iken XVIII-XIX. asırlarda büyüyüp bütün Dahomey'i ele gedirdi ve Fransızlar'ca yıkıldı. 1) Dakpodunu 1625, 2) oğlu Wegbaca 1650, 3) oğlu Akaba 1680, 4) kardeşi Agaca 1708, 5) oğlu Tegbesu 1730, 6) kardeşi Kpengla 1775, 7) oğlu Agonglo 1789, 8) oğlu Adandozan 1797, 9) kardeşi Gezo 1818, 10) oğlu Glele 1858, 11) oğlu Behanzin (asıl adı Kandô) 1889-6.11.1893. Sonuncusu Fransızlar'a yenilip Martinik adasına sürüldü. Merkezi Abomey olan bu zencî putperest krallardan Wegbaca'nın (no.2) bir kardeşi, sâhilde Porto Novo krallarının atası oldu.

4. Kandi Prensliği: Kandi, Dahomey'in kuzeyinde bir şehirdir (11°). Nikki şehri, Kandi'nin 1° güneyindedir (Abomey, güneyde, Porto Novo ise Gine Körfezi sâhilinde Nijerya sınırındadır). Kandi kasabasını, Nikki kralının oğlu Saka kurdu. Saka'nın annesi, Kandi'nin yerinde bulunduğu sahada yaşayan kabîledendi. Kandi prensleri, Nikki

krallarına tâbî oldular. XIX. asırda Kandi'de Müslümanlar çoğunluk hâline geldi. Ancak hânedân, putperest kaldı. 1) Saka 1800'e doğru, 2) oğlu Niampangukunon, 3) kardeşi Lolo Kunon, 4) kardeşi Fafanzi Kunon Ure, 5) 2 oğlu Barikali, 6) kardeşi Minti I, 7) kardeşi Kakayerreku (oğlu Angarabed), 8) kardeşi Kina Gezere I, 9) kardeşi Lafia, 10) 5 oğlu İbiri I, 11) kardeşi Bassayawa, 12) 8 oğlu Bagu I, 13) 9 oğlu Bukunene, 14) 10 oğlu Barikali II, 15) kardeşi Minti II, 16) 11 oğlu Kina Dogo(oğlu Kuara Bata, onun oğlu Beidu Pod Lafia Bowiru, onun oğlu Lafia Yaru), 17) 12 oğlu Gezere II, 18) 13 oğlu Lafia II, 19) 14 oğlu Zibiri II (1911-1929 = 18)(oğlu Saka Mere), 20) 17 oğlu Bagu II 1929- (oğlu Saka Bagu), 21) 18 oğlu Sabi Goro (1962'de prens). Minti II oğulları Yaru ve Giwa Kongu, sonuncunun oğlu Yaru Kangu'dur (R.Cornevin, *Histoire de Dahomey,* Paris 1962).

5. Aşanti Kralları

Gana'nın Aşanti bölgesindeki prenslik, XVII. asırda krallık hâline geldi. Oti Akenden, Kwaman şehrini başkent yaptı. Asıl krallık Osei Tutu ile başlar ki Kwamen adını Kumasi ol.değiştirdi. 1824-27 Aşanti-İngiliz savaşında müstevlîler def'edildi. 24.1.1850'de İngiltere'nin Altın Sâhili sömürgesi resmen kuruldu. İkinci İngiliz-Aşanti savaşı 1873'tedir. Sir Garnet Wolseley, 4.2.1874'te Kumasi'yi aldı. Ancak 1893-4 Üçüncü Aşanti Harbi'nden sonra İngiliz sömürgesi oldu. Buna rağmen İngilizler kovuldu. 1895-9 Dördüncü Aşanti Harbi'nde Sir Francis Scott, tekrâr Kumasi'yi aldı (18.1.1896). 16.8.1896'da Kral habsedildi ve İngiltere himâyesi kuruldu. Ancak 29 yıl sonra kral Prempeh sürgünden döndü ve 1925'te Aşanti'de Kumasehene adıyle hükümdâr kabûl edildi, halefi için bu unvân Asantehene ol.değiştirildi. Bilindiği gibi Aşantililer, Zencî halkların en güzellerinden biridir ve kadınlarının güzelliği bütün Afrika'da ünlüdür. Aşanti krallarının şeceresi, kadın tarafından yürür ve bizim için mantıksız bir silsile tâkıyb eder. Kralın kızkardeşi, kızkardeşi yoksa yakını bir prenses Asantehemaa adıyle ana-kraliçe îlân edilip kralla müştereken hükümrân olur.

1) Osei Tutu (1650?-1717?=67?) (salt.1675?-1717?=42), Awusu Panin= Maanu Kotosii izdivâcından doğdu. Dayısı Obiri Yeboa'nın yerine şef veyâ kral oldu. 1699'a kadar Denkyera'ya tâbî, sn.müstakil oldu. Umûmiyetle ilk Aşanti kralı sayılır. Obiri Yeboa'dan önceki onun dayısı Oti Akentin'i (1630?-1660 = 30?) ilk kral sayanlar da vardır. Babası Owusu Panin, Adansi'de Akrokyere'de hükümrân idi. Annesi Maanu Kotosii, Abena Japa kızı, Obiri Yeboa hemşîresi olup Japa'nın hemşîresi de Oti Akenten'dir. 1717-20 arası iç savaş olup bir kral olmadı. Osei Tutu'nun yerine kral olan Poku Ware I, Osei Tutu'nun hemşîresi Bonafie'nin kızı 1. ana-kraliçe Nyaako Kusi Amoa'nın (asantehemaa no.1), Nyaako Kusi Amoa'dan olan oğludur. Osei Tutu'nun oğlu Owusu Afriye'nin oğlu Osei Kwadro ise 4. kraldır(aş.bk.). Osei Tutu'nun diğer hemşîresi Kyiroma'nın kızı Nkatia Ntim Abamo, 2. asantehemaa'dır. Bunun oğlu Kusi Obodum, 3. kraldır (aş.bk.). Kusi Obodum'un hemşîresi Akua Afriyie, 3. asantehemaa olup, 4. kral Oseo Kwadro'nun annesidir. Osei Kwadro'nun hemşîresi Aberefi Yaa, bunun kızı Sewaa Okuwa, bunun da kızı, 5. asantehemaa olan adoma Akosua'dır. Sewaa Okuwa'nın hemşîresi Konadu Yaadom I, 4. asentehemaa olup bunun kızı Yaa Dugie, 7. asantehemaa'dır. Yaa Dufie'nin kardeşleri, üst üste tahta geçen 6., 7., 8. krallar olan (aş.bk.) Opoku Fofie, Osei Bonsu, Osei Yaw'dır. 4. asantehemaa olan Konadu Yaadom'un ablası Akyaama, bunun oğlu 6. kral Osei Kwame, bunun hemşîresi Ama

Sewaa, bunun oğlu 9. kral Kwaku Dua I, bunun hemşîresi 8. asantehemaa olan Afua Sapon, bunun kızı 9.asantehemaa Afua Kobi, bunun oğulları 10. ve 11. krallar Kofi Kakaro ve Mensa Bonsu, bunların hemşîreleri 10. asantehemaa Yaa Kyaa ve Akua Afriyie (kumasehemaa), bunun kızları 12. asantehemaa Ama Sewaa Nyaako ve Akua Akyaa, bunun oğlu 15. kral Opoku Ware II'dir. 10. asantehemaa Yaa Kyaa'nın oğulları 12. kral Kwaku Dua II ve 13. kral Prempeh I, bunların hemşîreleri 11. asanthehemaa Konadu Yaadom II ile Akua Abakoma, bunun oğlu 13. kral Prempeh II'dir.

2) Opoku Ware I (1700?-1750=50?) (salt.1720?-1750?=30?), Denkyera, Sefwive Akuapem prensliklerini fethetdi. Babası Adu Mensa'dır (annesi olan 1.asantehemaa için yk.bk.). Ortanca oğlu akyempenhene Adusei Kra, bunun oğlu Dwuansahene Opoku Tano, bunun oğlu Okyeame Kwadro Adusei, bunun oğlu Bepoahene Amankwa Boko, bunun oğlu Kwame Adusei (Gyakye prensi), bunun oğlu Kwabena Poku, bunun da oğlu 15. kral olan Poku Ware II'dir. Opoku Ware I'in by.oğlu Kumase Gyaasewahene Adusei Atwenewa, 1790'dan önce öldü. Opoku Ware I'in kç. oğlu Adua Twum, 4. asantehemaa olan Konadu Yaadom I ile evlendi ki çocukları 6. kral Opoku Fofie ve 7. asantehemaa Yaa Dufie'dir. Konadu Yaadom I, daha önce de evlenmişdi. Adua Twum'un (ölm.1778?) bu izdivâcdan by. oğlu Opoku Kwame (1768?-1797?=29?), kç. oğlu 6. kral, by.kızı 7. asantehemaa, kç. kızı ise Akua Akrukruwaa (1772?-1807 = 35?) olup kızı Ata Sewa, 1818'e doğru asantehene Opuku Fofie'nin oğlu Adu ile evlendi (çocukları için yerine bk.).

3) Kusi Obodum (salt.1750?-1764?=14?), şeceresi için yk.bk. Oğlu Dwuansahene Opoku Tano, bunun oğlu Okyeame Kwadro Adusei, bunun oğlu Bepoahene Amankwa Boko, bunun oğlu Gyakye prensi Kwame Adusei, bunun oğlu Kwabena Poku (Gyakye abontendomhene'si) olup Akua Akyaa ile evlendi ve bu izdivâcdan 15. kral Opoku Ware II doğdu. Aku Akyaa'nın annesi Ohene Afrewo, onun annesi Akua Afriyie (kumasehemaa)'dir.

4) Osei Kwadro (1735?-1777?=42?) (salt.1764?-1777?=13?), Osei Tutu'nun (no.1) oğlu Owusu Afriyie'nin oğludur (yk.bk.). Annesi 3. asantehemaá'dır. Oğulları: 1-Owusu Gyamadua, 2- Owusu Bannahene, 3- Owusu Ansa (ölm.1784?) asokore-mamponhene sanını taşıdı, 4. asanthememaa Konadu Yaadom'un 3. zevcidir, ortanca oğulları 7. kral Osei Bonsu (kızı Takyiaw), by. oğulları Osei Kofi (1779?-1826 = 47?), kç. oğulları Osei Badu (ölm.1807)'dur. 4- Owusu Afriyie (ölm.1826), 1. apagyahene'dir, 8. asantehemaa olan Afua Sapon'la evlendi, 2'si kç.ölen 8 çocukları oldu: Osei Kwadro (1810?-1859 = 49?), Afua Kobi (9. asantehemaa, kızı 10. asantehemaa Yaa Kyaa =9. kral Kwaku Dua I, bunun oğlu 12. kral Kwaku Dua II), Yaa Afere, Akua Afriyie, Odae, Afua Sewaa, Aberefi (bunlar için aş.bk.)

5) Osei Kwame (1765?-1804 = 39?) (salt.1777?-1798? =21), Akim prensliğini fethetdi, Mamponhene Safo Katanka=Akyaama (Oseo Kwadro'nun hemşîresi) oğlu.

6) Opoku Fofie (1775?-1801? = 26?) (salt.1798?-1801?=3?), Adu Twum (Opoku Ware I oğlu) = Konadu Yaadom (4. asantehemaa) oğlu.

7) Osei Bonsu (1780?-1824 = 44?) (1801?-1824 = 23?), 6'nın ayrı babadan (Owusu Ansa b.asantehene Osei Kwadro) kardeşi. Devri, Aşanti'nin altın çağı sayılmaktadır. Kızları: Takyiaw (Kral Kwaku Dua, aş.bk.) ve Konadu Sompremo (=kral Kwaku Dua, aş.bk.). Kwaku Dua'nın bu iki kızkardeşden de çocukları oldu, aş.bk.

8) Osei Yaw Akoto(1800?-1833 = 33?)(salt. 1824-1833 = 9), 6. ve 7. kralların

anne bir üvey kardeşleri olup babası Anowo prensi Owusu Yaw'dır. Oğulları: William Owusu Kwantabisa (1819-1859 = 40) ve Yaw Afriyie, otikromhene =Badu (Pokuwaa kızı ki o da Adwowa Sewaa kızı ve o da 7. asantehemaa Yaa Dufie kızıdır). Oğulları: Osei Kwadro.

9) Kwaku Dua I(1797?-1867=70?) (salt.1833-1867 =44), muhârebede öldü, Heman ve Nkwantanan prensi Boakye Yam Kuma=Ama Sewaa (6. asantehemaa) oğlu. =1. Takyiav, =2.Konadu Sompremo, iki hemşîre olup asantehene Osei Bonsu'nun kardeşinin kızlarıdır. Dua I'nin 7 oğlu: 1- Kwasi Boakye (1827-1904 = 77), Hristiyan, Cava'da mâden mühendisi ol.öldü. 2-Asabi Boakye = Yaa Afere (1817?-1882 = 65?) (asantehene Osei Kwadwo oğlu Owusu Afriyie kızı) (3. zevcidir) (annesi 8. asantehemaa'dır), çocukları: Yaw Twereboanna (1860?-1908 = 48?), Kwame Boaten, Adwowa, Kwaku Nkruma ve ölü doğan bir bebek. 3- Boakye Dankwa, en by.oğul olup genç öldü = Akua Afriyie (doğ.1819?), Yaa Afere hemşîresi, oğulları Kofu Mensa (1857-1873 = 16). 4- Krapa (katli 1873)= kumasehemaa Akua Afriyie (1.zevci) (1850?-1921=71?), 9. asantehemaa, Kofi Nti=Afua Kobi kızı, çocukken ölen 2 ikiz (4 çocuk) dışında kızları: Kwasi Berkon, Akosua Nsia, Akosua Manhyia, Akua Badu ve hepsinden by.olan Ohene Afrewo, sonuncunun kızları: 12. asantehemaa Ama Sewaa Nyaako (1980'de hayâtda) ve Akua Akyaa (=Gyakye abontendomhene'si Kwabena Poku, bu izdivâcdan: 15. kral Opoku Ware II). 5- Asafo Boakye (1830?-1925 = 95?) = kumasehemaa Akua Afriyie (2. zevci, kardeşi Krapa'dan (yukarıda no.4) dul), çocukları: çocuk ölen 5 çocuk (4'ü ikiz) dışında, Ama Kom, Ama Agyeman, Yaa Baa, Kwaku Dua, Fredua Agyeman. 6- Kwasi Abayie (Takyiaw'dan doğma)(ölm.1867?)= Yaa Kyaa (ölm. 1917, 10. asantehemaa, 1. zevci), oğulları Kwaku Dua II ve Kwanbena Kyeretwie, kızları Akua Fokuo (=Kwame Dwuben, ölm.1887) ve Akua Abakoma (=Ejisu prensi Kwaku Owusu), sonuncunun kızı 14. asantehene Osei Aagyeman Prempeh II, Kwasi Abayie'nin kç.kızı: Akua Afriyie. 7- Kwasi Gyambibi (ölm.1903)(Konadu Sompremo'dan doğma) =Yaa Kyaa (10.asantehemaa, 2. zevci, kardeşi Kwasi Abayie'den (no.6) dul), oğulları 13.kral Agyeman Prempeh I ve Agyeman Badu (1875?-1917 = 42?), kızları: Ama Mansa, Yaa Kyaa, Boayae, Konadu, Adwowa Santuo, Ama Adusa (Konadu Yaadom II sanıyle 11. asantehemaa oldu).

10) Kofi Karikari (Kakari) (1832?-1884 = 52?) (salt. 1867-1874 = 7), Kofi Nti=9.asantehemaa Afua Kobi oğlu.

11) Mensa Bonsu (ölm.1896)(salt.1874-1884 =10), 10'un kardeşi.

12) Kwaku Dua II (1863?-1884 = 21?)(salt. 4-6.1884), Kwaku Dua I oğlu Kwasi Abayie oğlu, annesi 10. asantehemaa Yaa Kyaa.

13) Kwaku Dua III (Agyeman Prempeh I) (1873-1931=58) (salt. 1888-1896 = 8 + 1925 - 1931 = 6 = 14), 1896 - 1925 arasında İngilizler tar. Seyşel adalarına sürüldü, sn.geri dönüp tahta çıkdı, Kwaku Dua I oğlu Kwasi Gyambibi =10. asantehemaa Yaa Kyaa oğlu, 4 oğlu dışındaki dîğer 3 oğlu: Frederick Prempeh (Seyşel'li bir kızla evlendi), James Prempeh (bu da Seyşel'li bir kızla evlendi, 1926'da Aşanti'ye döndü), John Prempeh (1930'da Aşanti'ye döndü, daha önce Mauritius adasında Anglikan râhibi idi).

14) Prembeh II (Otumfuo Sir Osei Tutu Agyeman)(1892-1970 = 78)(salt. 1931-1970 = 39).

15) Matthew Opoku Ware II (doğ.1919)(kral 1970-), Gana'nın Roma büyükelçisi 1970.

Ana-kraliçelerin (asantehemaa) şeceresi şöyledir: Oyoko klanından Prs. Birempomaa Piesie'nin 2 oğlu ve 3 kızı oldu: 1- Oti Akenten (ölm.1660?), Aşanti büyük-şefi. 2-Prs. Otiwaa Kese (katli 1750?). 3- Prs.Kyerema. Ablası Boa Kwatia ve bu prs. Kokofuhenes dallarının atasıdırlar. 4- Prs.Abena Japa, bunun oğlu Obiri Yeboa (öl.1675?), dayısı Oti Akenten'in yerine geçdi.

1) Nyaako Kusi Amoa, 1. asantehemaa = Adu Üensa, amakonhene, oğulları 2. kral Opoku Ware I.

2) Nkatia Ntim Abamo, 2. asantehemaa, oğlu 3. kral Kusi Obodum ve kızı ise aşağıdaki 3. asantehemaa'dır.

3) Akua Afriyie, 3. asantehemaa =1. Kaaschine Kwasi Ko(bu izdivâcdan çocuk ölen 2 çocuk), =2. Abradehene Opoku Tia, sonuncudan kızı Aberefi Yaa =1. Mamponhene Atakora Panin (tal.), =2. Akyampon Yaw, Kumase asoromasohene'si, Kumasi antoahene'si Sarkodie Date oğlu (annesi Mamponhemaa Akyaama). 1. izdivâcdan: asantehemaa Akyaama (=mamponhene Safo Katanka, Dwabenhene Osei Hwidie =Mampohemaa Abena Saka (Akyampon Yaw hemşîresi) oğlu), bunun oğlu 5. kral Osei Kwame ve kızları çocuk ölen Akyaa Kese ve 6. asantehemaa Sewaa. Aberefi Yaa'nın 2. izdivâcından oğlu Sewaa Okuwa (=Asantehemaa Konadu Yaadom I), bunun kızı 5. asantehemaa Adoma Akosua. Aberefi Yaw =3. Mamponhene Asumgyima (Oben Amoa=Mamponhemaa Kanodu oğlu), bu izdivâcdan: 4. asantehemaa Konadu Yaadom. 3. asantehemaa Akua Afriyie =3. Akyempemhene Owusu Afriyie (ölm.1750?), 1. kral Osei Tutu'nun oğlu, bu izdivâcdan: 4. kral Osei Kwadwo.

4) Konadu Yaadom I, 3.'nün torunu (1752?-1809=57?). =1. Apahene Owusu, Mampon prensi, tal. =2. Adu Twum, Kumasi akyamfohene'si (ölm.1778?), Opoku Ware I oğlu. =3. Asokore-Mamponhene Owusu Ansa (ölm.1784?), 4. kralın oğlu. =4. Owusu Yaw, Anowo prensi, Osei Yaw oğlu. 2. izdivâcdan: akyempemhene Opoku Kwame (1768?-1797=29?), 6. kral Opoku Fofie, 7. asantehamaa Yaa Dufie, Prs. Akua Akrukruwaa (1772?-1807=35?), bunun kızı Ata Sewaa = Adu, kral Opoku Fofie oğlu, izd.1818?, bu izdivâcdan: Opoku Ahoni (1818?-katli 1848?=30?). Konadu Yaadom I'in 3. izdivâcından: Osei Kofi (1779?-1826=47?), 7. kral Osei Bonsu, Osei Badu(ölm.1807). 4. izdivâcından: 8. kral Osei Yaw ve annesi ile berâber doğumda 1809'da doğan bebek.

5) Adoma Akosua (1765?-katli 1819 = 54?), 5. asantehemaa 1809-1819 = 10. Bir kızı oldu. Bu kızının dâmâdı ampabamahene Kwaku Frimpon, bunun oğlu Osei Kwaku Goroso'dur. Adoma Akosua, 4. asantehemaa'nın yeğenidir.

6) Ama Sewaa (1763?-1830? = 67?), 6. asantehemaa 1819-1830?=11? =1. gyakyehene Apaw Panin (ölm.1790?), izd.1780? 3. kralın oğlu (çocukları: Pr.Kyenkyenhane, ölm. 1798?, Prs. Kwlame Kusi, ölm.1798? ve 8. asantehemaa Afua Sapon). =2. Boakye Yam Kuma (ölm.1798), izd. 1790?, Heman ve Nkwantanan prensi, anyinasehene Akyampon Kwasi oğlu (bu da nkwantakesehene Boakye Yam=Oyoko hânedânından Ago oğlu) (çocukları: Pr.Oti Akenten, ölm.1798?, Pr.Akyampon Kwasi Tia, ölm. 1870? ve 9. kral Kwaku Dua I). =3. Okyere Kotoku, izd. 1799?, dwabenhene Akuamoa Panin oğlu (çocukları: Pr.Kwame Boaten ve bebekken ölen bir çocuk).

7) Yaa Dufie (1770?-1835 = 65?), 7. asantehemaa 1830?-1835 = 5?, 6.'nın kuzini= Owusu Panemo Abu, 3. nkonsonhene, 2. nkonsonhene Osei Yaw oğlu, oğulları mamesenehene Kwaku Pimpim (1790? - ?).

8) Afua Sapon (1790?-intihârı 1859=69?), 8. asantehemaa 1835-1859 = 24.

=Owusu Afriyie (ölm.1826), izd. 1809?, izd. müd. 17?, yş.19?-36?, 4. kralın oğlu. Bebek ölen 2 çocuk dışında çocukları: 1- Osei Kwadwo (1810?-1859 = 49?). 2- Afua Kobi, 9. asantehemaa. 3- Prs. Akua Afriyie (1819?-?)(=Boakye Dankwa, 9. kralın veliahdi, çocukları Kofi Mensa). 4- Prs. Odae (1822?-?)(=1. Gyakye apaw'ı, =2. ?, ikinciden bebekken ölen bir çocuk ve Kwasi Agyeim Kyisi). 5- Prs. Afua Sewaa (1824?-?)(=Adonten Boaten, adontenhene). 6- Prs.Aberefi (1826?-?), evlenmedi. 7- Prs.Yaa Afere (1817?-1882 = 65?). =1. aberenkesehene Kamkam, tal. (oğulları Abena, Konadu, Akua De, Nantwi). =2. nseniefo Boadi (îdâm, kızları Akosua Berenya 1895'te asoamfohene Kwasi Agyei ile evlendi). =3. Asabi Boakye, 9. kralın oğlu(doğumda ölen bebek dışında 4 oğulları: Yaw Twereboanna, Kwame Boaten, Adwowa, Kwaku Nkruma).

9) Afua Kobi (1815?-1900=85?), 9. asantehemaa 1859-1900 = 41, 8.'nin by.kızı. =1. Kofi Nti (ölm.1867), izd.1834?, izd. müd.35?, yş. 19?-54?, 4. kralın kızı Yaa Kyaa'nın oğlu. =2. Boakye Tenten I(1818?-katli 1884 = 66?), izd. 1870?, izd.müd.14?, evcinden 3? yş.by., yş.55?-69?, Osei Kwadwo soyundan Oti Panin oğlu. Afua Kobi'nin ilk izdivâcından çocukları: Pr. Kwabena Anin (1835?-?), 10. kral Kofi Kakari, 11. kral Mensa Bonsu, 10. asantehemaa Yaa Kyaa ve Prs. Akua Afriyie, kumasehemaa (1850?-1921=71?), =1. Krapa (katli 1873), 9. kralın oğlu, =2. Asafo Boakye (1830?-1925 = 95?), izd. 1874, izd. müd. 57, yş.24?-71?, zevcinden 30? yş. kç., 9. kralın oğlu ve ilk zevcinin kardeşi. 2. izdivâcdan: Pr.Kwaku Dua, prensesler Ama Kom, Ama Agyeman, Yaa Baa, Fredua Agyeman, bebek ölen 2 çift ikiz, doğarken ölen bir bebek. Prs. Akua Afriyie'nin 1. izdivâcından: Pr. Kwasi Berkon, Prs.Akosua Nsia, Prs.Akosua Manhyia, Prs. Akua Badu (ölm. 1894), bebekken ölen 2 çift ikiz ve Prs.Ohene Afrewo. Bu sonuncunun çocukları: 12. asantehemaa ve Pr.Akua Akyaa =Kwabena Poku, Gyakye abontendomhene'si, Kwame Adusei oğlu, bu izdivâcdan: Opoku Ware II, 15. ve hâlen Aşanti kralı.

10) Yaa Kyaa (1845?-1917 = 72?), 10. asantehemaa 1900-1917 = 17, 9.'nun by.kızı. =1. Kwai Abayie (ölm. 1867?), izd. 1859?, izd. müd. 8?, yş.14?-22?, 9. kralın oğlu (annesi Takyiaw, 7. kralın kızı). =2. Klasi Gyambibi (ölm. 1903), izd.1867, izd.müd.36, yş. 22?-58?, 9. kralın oğlu (annesi Konadu Sompremo, 7. kralın kızı). 1. izdivâcdan: 12. kral, Pr. Kwabena Kyeretwie, Prs. Akua Fokuo (=Kwame Dwuben, katli 1887), Prs. Akua Abakoma (=Kwaku Owusu, Ejisu prensi, çocukları: 14. kral). Yaa Kyaa'nın 2. izdivâcından: 13. kral, Pr.Agyeman Badu (1875?-1917 = 42?), prensesler Ama Mansa, Yaa Kyaa, Boayae, Konadu, Adwowa Santuo ve 11. asantehemaa.

11) Konadu Yaadom II, asıl adı Ama Adusa, 1917'de annesi 10.asantehemaa'nın yerine geçdi.

12) Ama Sewaa Nyaako, 12. asantehemaa (1980'de hayâtda), 11.'nin 1. derecede kuzini.

Gana topraklarında Aşanti krallığı dışında bir çok prenslikler oluşmuşdur. *Akwamu,* 1677'ye kd.Akra'ya tâbî, Güney Akan prensliğidir. Merkezi Nyanasoase'dir. 1730'da Akyem Abuakwa, Akyem Kotoku ve Akwapim şefliklerine bölündü. Şimdiki merkezi Akwamu ve 1980'e doğru prensi Akwamuhene idi. 1745'te Aşanti krallığının bir parçası hâline geldi.

Denkyera, Güney Akan prensliklerindendir. XVII. asır sonlarında kuruldu. Merkezi Abankesseso'dur. 1701'de Aşanti krallağına katıldı. Bugünki prensleri Denkyerahene'dir.

Tekyiman, Kuzey Akan'da Bono prensliği olup XV. asırda kuruldu. 1723'te Aşanti'ye katıldı. Bugünki prensleri Tekyimanhene'dir.

Dagomba, Güney Mossi prensliklerindendir. XVI. asırda Mamprussi ve Nanumba prenslikleri gibi, Yukarı Volta'dan gelenlerce kuruldu. 1745 ilâ 1874 arasında Aşanti'ye tâbî oldu. Karaga, Mion, Savelugu gibi kabîlelere bölünmüşdür. 1900-1914 arasında bu prenslik, İngiltere ile Almanya arasında paylaşıldı. Şimdiki prens Ya-na Yakubu olup Müslümân'dır (prenslerin şecereleri: E.F.Tamarloe, *Brief History of the Dagomba,* 1931 ve M.Crowder ve O.Ikime, *West African Chiefs,* 1970).

Gonja, XVI. asır sonlarında kuruldu. Kurucular, kuzeyden gelen Müslümân Mande'lerdir. 1745-1874 arasında Aşanti'ye tâbî oldu. Şimdiki merkezi Nyanga'dır. Şimdiki prens Yagbum-wura Ewuntoma Mahama'dır.

Mamprussi, Güney Mossi devletlerindendir. XVI. asırda kuruldu. Şimdiki prens Na-Yiri Adam Bedimsuguru'dur.

Nanumba da XVI. asırda Güney Mossi'de kuruldu. Şimdiki prens Bimbille-na Dasana Abdullai, Müslümân'dır.

Wala, XVII. asırda Dagomba sahasında kuruldu, şimdiki prensleri Wa-na Wala'dır.

B i b l i y o g r a f y a . R.van Bonnardel, *The Atlas of Africa,* folio 1973; J.D.Clark vs., *Cambridge History of Africa, I: From the Earliest Times to c.500 B.C.,* 1981, *II:* J.D. Fage: *500-1050,* 1978; H.W.Blundell trc., *The Royal Chronicle of Abyssinia (1769-1840),* Londra 1923; A.B.Wylde, *Modern Abyssinia,* Londra 1900; Sir E.A.Wallis-Budge, *A History of Ethiopia,* 2 c., Londra 1928; L.S. Moré, *Histoire de l'Ethiopie,* Paris 1904; F.Kulmer, *Im Reiche Kaiser Meneliks,* Leipzig 1910; Pierre Alype, *L'Empire des Négus,* Paris 1925; C.Bezari nş., *Rerum Aethioicarum Scriptores Ociidentales Inediti a Saeculo XVI ad XIX,* 15 c., Roma, 1903-17; James Bruce, *Travels to Discover the Sources of the Nile (1768-73),* Edinburg 1790; Lincoln de Costro, *Nella Terra del Negus,* 2 c., Milano 1915; G.Fumagalli, *Bibliografia Etiopica,* Milano 1893; Sir E.Hetslet, *The Map of Africa by Treaty,* Londra, 2: 1896; A.Kammerer, *Essai sur l'Histoire Antique d'Abyssinie, Le Royaume d'Aksum,* Paris 1927; M.Wolde-Mariam, *An Atlas of Ethiopia,* Addis Ababa 1970; G.K.Trevaskis, *Eritrea,* Londra 1960; US Govt.Printing Office, *Area Handbook for Ethipoia,* Washington 1971; L.Mosley, *Haile Selassie,* Londra 1964; *Guide Book of Ethiopia,* Addis Ababa 1971; E.Ullendorff, *The Ethiopians,* New York 1973; H.Scholler ve P.Brietzke, *Ethiopia,* New York 1976.

A.Grandidier, *Histoire de Madagascar,* 4 c., Paris 1917; A.M. *Bibliographie de Madagascar,* Paris 1907; A.M., *Collection des Ouvrages Anciens concernant Madagascar,* 9 c., Paris 1920; M.Leblond, *La Grande Ile de Madagascar,* Paris 1910; A.You, *Madagascar, Histoire, Organisation, Colonisation,* Paris 1905; H.A.Ridgewell, *Madagascar,* Londra 1921; H.Paulin, *Madagascar,* Paris 1960; N.Heseltine *Madagascar,* Londra 1971; V.Thompson ve R.Addloff, *The Malagasy Republic,* Stanford Un./San Francisco 1965.

P.J.Barnwell ve A. Toussaint, *A Short History of Mauritius,* Londra 1949; A.Chelin *Un Ile et Son Passé(1507-1947),* Port Louis 1973; A.Toussaint, *History of Mauritius,* Londra 1978; A.M. ve H.Adolphe, *Bibliography of Mauritius (1502-1954),* Port Louis 1956; S.B.de Burgh-Edwardes, *The History of Mauritius,* Londra 1922;

W.E.Hart, *L'Ile de Maurice,* Port Louis 1921; A.A.Fauvel, *Bibliographies des Seychelles,* Seyşel 1908; A.W.T.Webb, *Story of Seychelles,* Seyşel 1965; Government Printer, *Seychelles Handbook,* Washington 1976; G.Lionnet, *The Seychelles,* Newton Abbot 1972.

G.McCall Theal, *South Africa,* Londra, 11: 1917; W.B.Worsfold, *The Union of South Africa,* Londra 1912; E.A. Walker, *Historical Atlas of South Africa,* Londra 1922; A.M., *A History of South Africa,* Londra 1927; R.H.Brand, *The Union of South Africa,* Oxford 1909; G.E. Cory, *The Rise of South Africa,* 4 c., Londra, 1910-26; W.C.Scully, *A History of South Africa,* Londra 1915; M.Nathan, *The South African Commonwealth,* Londra 1919; Sir C.P.Lucas, *Historical Geography of South Africa,* 2 c., Oxford 1915; D.Fairbridge, *A History of South Africa,* Londra 1918; J.Edgar, *A History of South Africa,* Oxford 1923; S.S.Dornan, *Pygmies and Bushmen of the Kalahari,* Londra 1925; W.H.Dawson, *South Africa: People, Places and Problems,* Londra 1925; C.W.de Kiewiet, *British Colonial Policy and the South African Republics (1848-72),* Londra 1929; S.Playne, *Cape Colony, Its History,* Londra 1912; A.F.Trotter, *Old Cape Colony (1652-1806),* Londra 1928; G.M.Treal, *History of South Africa,* 3c., Londra, 1903-4; O.F.Mentzel, *Description of the Cape,* 2 c., Capetown, 1921-5; R.Russel, *Natal, The Land and Its Story,* Londra, 6: 1900; J.F.Ingram, *History of Natal and Zululand,* Londra 1897; T.Rowell, *Natal and the Boers,* Londra 1900; H.M.Government, *History of the War in South Africa (1899-1902),* 2 c., Londra 1907; Paul Krüger, *Memoirs,* 2c., Londra 1902; Paul Barth, *Suedwest-Afrika,* Leipzig 1926; The Oxford *History of South Africa,* 2 c., 1969-71; E.A.Walker, *History of Southern Africa,* Londra 1957; F.Trop, *South Africa: An Historical Introduction,* Pretoria 1969; C.F.J.Muller, *500 Years if South African History,* Pretoria 1969; B.Friedman, *Smuts,* Londra 1975; T.R.H.Davenport, *South Africa: A Modern History,* Londra 1977; J.S.Marais, *The Cape Coloured People (1652-1937),* Londra 1939; H.Kuper, *The Indian People in Natal,* Pietermartzburg 1960; C.M.Doke ve B.W.Vilakazi, *Zulu-English Dictionary,* Johannesburg 1948; F.A.Sydmons, *The Johannesburg Story,* Londra 1953; J.H.P. Serfontein, *Namibia,* Londra 1977; G.-M.Cockram, *South West African Mandate,* Capetown 1976; J.S.M.Matsebula, *A History of Swaziland,* Londra 1972; J.J.Grotpeter, *Historical Dictionary of Swaziland,* Metuchen 1975; H.Kuper, *An African Aristocracy,* Londra, 2: 1961; A.M., *The Swazi,* Londra 1952; J.E.Spence, *Lesotho,* Oxford 1968; A.Ambrose, *The Guide to Lesotho,* Maseru 1976; A. Sillery, *Botswana,* Londra 1974; D.F.Ellenberger, *History of the Basuto,* Londra 1912; N.M.Stultz, *Transkei,* 1979; R.Southall, *Transkei, An Independent Bantustan,* 1983; G.Tötemeyer, *Namibia,* 1978

Sir Lewis Mitchell, *Life of Cecil J.Rhodes,* Londra 1910; P.F.Hone, *Southern Rhodesia,* Londra 1909; H.M.Hole, *The Making of Rhodesia,* Londra 1926; S.S.Murray, *A Handbook of Nyasaland,* Londra 1922; M.Akers, *Encyclopaedia,* Salisbury 1973; E.Windrich, *The Rhodesian Problem (1923-73),* Londra 1975; L.Vambe, *From Rhodesia to Zimbabwe,* Londra 1976; R.Blake, *History of Rhodesia,* Londra 1977; A.I.Hanne, *The Story of Rhodesia and Nyasaland,* Londra, 2: 1965; L.H.Cann, *A History of Southern Rhoesia to 1934,* Londra 1965; A.Roberts, *A History of Zambia,* Londra 1977; L.H.Gann, *History of Northern Rhodesia to 1953,* Londra 1964; R.Hall, *Kaunda,* Londra 1964; G.Kay, *A Social Geography of Zambia,* Londra

1967; J.G.Pike, *Malawi, A Political History,* Londra 1967; A.M. ve Rimmington, *Malawi, A Geographical Study,* Oxford 1965; T.D.Williams, *Malawi,* Cornell Un., 1979; A.Astrow, *Zimbabwe,* 1983.

J.P.Oliveira Martins, *Portugal em Africa,* Porto 1891; Ernesto J.de Vasconcellos, *Cabo Verde,* Lizbon 1916; A.M., *Sao Tomé e Principe,* Lizbon 1918; R.Sousa, *Annuario de Mozambique,* Lorenzo Marques 1908; J.C.B.Statham, *Angola,* Londra 1922; D.L.Wheeler ve R.Pélissier, *Angola,* Londra 1971; A.K.Zirka, *Angola,* Paris 1975; F.Bahia dos Sentos, *Angola,* Lizbon 1954; G.de Sousa Dias, *Os Portugueses em Angola,* Lizbon 1959; G.J.Bender, *Angola under the Portuguese,* Londra 1979; A. Correira de Araujo, *Angola,* Lizbon 1964; T.H.Henriksen, *Mozambique: A History,* Capetown 1978; A.Isaacman, *Mozambique,* New York 1978; Agência-Geral do Ultramar, *Cabo Verde,* Lizbon 1964; M.Wolfers ve J.Bergerol, *Angola,* 1983.

H.Fonck, *Deutsch-Ostafrika,* Berlin 1909; A.F.Calvert, *German East Africa,* Londra 1917; F.S.Joelson, *The Tanganyika Territory,* Londra 1920; J.B.Purvis, *British East Africa and Uganda,* Londra 1909; W.H.Ross, *Kenya,* Londra 1927; Sir G.Buchanan, *Kenya Colony,* Londra 1922; R.Kmunke, *Uganda,* Berlin 1913; Sir Claud Hollis, *The Masai,* Oxford 1905; Sir Henry Johnston, *The Uganda Protectorate,* 2 c., Londra 1902; W.H.Ingrams, *Chronology and Genealogies of Zanzibar Rulers,* Zengîbâr 1926; J.Samoff, *Tanzania,* Un.of Wisconsin, 1975; *Atlas of Tanganyika,* Dârü's-Selâm, 3: 1956; B.Mwansasu, *Tanzania,* Toronto 1979; *English-Swahili Dictionary,* 2 c., Londra 1939; G.Arnold, *Kenyatta,* Londra 1974; E.Huxley ve M.Perham, *Race and Politics in Kenya,* Londra 1956; J.Listowel, *Amin,* Dublin 1973; P.M.Gukiina, *Uganda,* 1972.

K.Wiese, *Belgisch-Kongo,* Berlin 1916; H.Waltz, *Belgischen Kongo,* 2c., Jena 1917; A.J.Wauters, *Bibliographie de Congo (1880-95),* Brüksel 1896; A.M., *Histoire Politique du Congo Belge,* Brüksel 1912; A.de Bauw, *Katanga,* Brüksel 1920; H.M.Stanley, *The Congo,* 2 c., Londra 1885; R.Anstey, *The Congo (1908-1960),* Oxford 1960; R.Cornevin, *Histoire de Congo,* Paris 1963; G.Gran, *Zaire,* New York 1979; W.Weinstein, *Historical Dictionary of Burundi,* Metuchen 1976; P.Lemarchand, *Rwanda and Brundi,* Londra 1970; T.P.Melady, *Burundi,* New York 1974; G.Mpozapara, *La République du Burundi,* Paris 1971; B.Lacroix, *Le Rwanda,* Montréal 1966; D.Birmingham ve P.Martin nş., *History of Central Africa,* 2 c., 1983; J.Thornton, *The Kingdom of Kongo (1641-1718),* 1983; A.Hilton, *The Kingdom of Kongo,* Oxford, 2:1987.

H.Paulin, *Cameroun-Togo,* Paris 1923; G.Martin, *L'Existence au Cameroun,* Paris 1922; R.Cornevin, *Histoire du Togo,* Paris 1959; A.Debel, *Cameroon Today,* Paris 1977; V.T.le Vine, *The Camerron Federal Republic,* Cornell Un., 1971; P.Jebald, *Togo (1884-1914),* Berlin 1988.

R.Pélissier, *Les Territorires Espagnols d'Afrique,* Paris 1963, İsp.trc. Madrid 1964; A.M., *Etudes Hispano-Guinéennes,* Orgeval 1969; S.Berman, *Spanish Guinea, An Annotated Bibliography,* Washington 1961; *Atlas Historico y Geografico de Africa Espanola,* Madrid 1965; M.Ramy, *Gabon Today,* Paris 1977; Y.Thiery ve R.Delarozière, *Carte Ethnique du Gabon,* Paris 1945; G.Lasserre, *Libreville,* Paris 1958; F. Rouget, *Au Congo Français,* Paris 1906; G.M.Vassal, *French Congo,* Londra 1925;

M.Rondet-Saint, *L'Afrique Equatoriale Française* Paris 1916; Dutreuil de Rhins, *Le Congo,* Paris 1885; F.W.H.Migeod, *Across Equatorial Africa,* Londra 1923.

Handbook of Britich West Africa, Londra 1920; *Handbook of Nigeria,* Londra, 7:1926; A.Buchanan, *North of Nigeria,* Londra 1921; A.Talbot, *The Peoples of Southern Nigeria,* 4 c., Londra 1926; A.Schultze, İng.trc.P.A.Banton, *The Sultanate of Bornu,* Londra 1914; Sir W.M.N.Geray, *Nigeria under British Rule,* Londra 1927; C.K.Meek, *The Nourthern Tribes of Nigeria,* Londra 1926; Sir Alan C.Burns, *History of Nigeria,* Londra 1929, 8: 1972; G.Arnold, *Modern Nigeria,* Londra 1977; M.Crowder, *The Story of Nigeria,* Londra, 3: 1973; O.Oyediran, *Nigerian Government (1966-79),* New York 1980; *Nigeria Handbook,* Lagos 1975; R.Luckham, *The Nigerian Military (1960-67),* Cambridge 1971.

C.W.Welman, *The Native State if the Gold Coast,* Londra 1930; R.S.Rattray, *Ashanti,* Londra 1924; W.W.Claridge, *A History of the Gold Coast and Ashanti from the Earliest Times to the Twentieth Century,* 2 c., Londra 1915; J.Maxvell, *Gold-Coast Handbook,* Londra 1928; B.Timothy, *Kwame Nkrumah,* Londra 1964; D.Austin, *Politics in Ghana (1946-60),* Oxford 1964; R.A.Lystad, *The Ashanti,* Rugers Un., 1966; E.A.Boeteng, *A Geography of Ghana,* Cambridge, 2: 1966; C.L.R.James, *Ghana Revolution,* Londra 1977; T.Jones, *Ghana's First Republic (1960-66),* Londra 1975; Sir Francis C.Fuller, *Ashanti,* Londra 1920.

F.W.H.Migeod, *A View of Sierra Leone,* Londra 1926; H.C.Luke, *A Bibliography of Sierra Leone,* Oxford 1925; T.J.Alldridge, *Sierra Leone,* Londra 1910; F.W.Butt-Thompson, *Sierra Leone in History and Tradition,* Londra 1926; J.J.Crooks, *A History of Sierra Leone,* Dublin 1903; T.N.Goddard, *Handbook of Sierra Leone,* Londra 1925; A.P.Kup, *Sierra Leone,* Newton Abbot 1975; C.Fyfe, *A History of Sierra Leone,* Oxford 1962; *Atlas of Sierra Leone,* Freetown 1953.

Père P.Bourzeix, *La République de Libéria,* Paris 1887; H.F.Reeve, *The Black Republic: Liberia,* Londra 1923; R.C.F.Maugham, *The Republic of Liberia,* Londra 1920; L.Jore, *La République de Libéria,* Paris 1912; M.Delafosse, *Un Etat Nègre: La République de Libéria,* Paris 1900; Lady D.Mills, *Through Liberia,* Londra 1926; C.M.Wilson, *Liberia,* New York 1971; H.B.Cole, *The Liberian Year-Book,* Monrovia 1962; D.E.Dunn, *The Tubman Era (1944-71),* Londra 1979.

Fildişi, Benin, Volta: Angoulvant, *La Côte d'Ivoire,* Paris 1916; Camille Guy, *L'Afrique Occidentale Française,* Paris 1919; Joseph, *Le Côte d'Ivoire,* Paris 1917; J.L.Monod, *Histoire de l'Afrique Occidentale Française,* Paris 1926; D.Ronen, *Dahomey,* Cornell Un., 1975; *La Côte d'Ivoire en Chiffre,* Abican 1979; A.R.Zolberg, *The Ivory Coast,* Princeton 1974.

Società Africana d'Italia, *Africa,* 40 c., 1882-1921, 2: 1975 (dergi); Royal African Society, *African Affairs,* 73 c., 1901-1973(dergi); R.Synge nş., *New African Yearbook,* 1979; J.Greenberg, *Studies in African Linguistic Classification,* New Haven 1955; A.M., *The Languages of Africa,* Lahey 1966.

Onikinci Kitap

O K Y A N U S Y A

I

AVUSTRALYA

Coğrafya

Avustralya, Okyanusya kıt'asının ana kara parçasıdır. Güneyde 40° (Tasmanya 42°) Güney paraleline kadar iner. Kuzeyde 10° Güney paraleline kadar ekvatora yaklaşır. Bu sûretle güneyden kuzeye 30° kat' eder (batıdan doğuya 40°). Batısı Hind Okyanusu ve doğusu Büyük Okyanus (Pasifik)'dur. Güney sularında Antarktika Okyanusu (Güney Buz Denizi) başlar. Kuzeyde yalnız kuzey-doğu Hind Okyanusu, gerisi Pasifik'tir. Doğu kezâ Pasifik'tir. Bu durumdaki kara parçasına dünyânın en büyük adası diyen coğrafyacılar varsa da, daha fazla, Okyanusya kıt'asının ta kendisi ve esas karası olarak anlamak gerekir. Oğlak Dönencesi, Avustralya'nın az kuzeye doğru ortasından geçer.

Avustralya'nın her yeri iskâna elverişli değildir. Batıya doğru bütün orta bölge çöldür (güneyde Büyük Victoria, kuzey-batıda Gibson ve kuzey-doğuda Simpson Çölleri). Kıt'ada yağış da fazla değildir. Ancak batı kıyıları iyi yağış alır ve tropik bir ülke manzarasına bürünen kuzey-batıda yağış çok fazlalaşır. En güney-doğuda bile kar şeklinde yağış nâdirdir. Tek büyük akarsu Murray, yalnız güney-doğuyu sular ve Hind Okyanusu'nun Encounter Körfezi'ne dökülür. Doğuda Pasifik'e kavuşan Mackenzi ırmağı da anılabilir. Yalnız doğu sâhilleri Pasifik'e paralel şekilde dağlıktır. Diğer bölgelerde

nâdiren 1.000 metreyi bulan tepeler görülür. Ülkenin tam ortasında Macdonnel Dağları 1.510 m'ye yükselir. Doğuda zirve, en güney-batıda Kosciusko dağıdır (2.230 m). Tasmanya adası ise dağlıktır ve 1.558 m'ye kadar yükselir.

Kuzeyde Büyük Okyanus'a bağlı deniz ve körfezler, Avustralya'yı İndonezya adalarından ayırır. Batıdan doğuya Timor Denizi, kıt'ayı Timor adası ile ayırır. Sonra Arafura Denizi ve Avustralya'nın Karpentarya Körfezi gelir. Hepsi, 200 m derinliği geçmeyen sığ denizlerdir. Kuzey-doğuda Yeni Gine adası Avustralya'ya çok yaklaşır (150 km) ve Torres Boğazı ile ayrılır. Kuzey-doğuda Avustralya ile Melanezya adaları arasındaki denize Mercan Denizi denir. Güney-doğuda Avustralya ile Yeni Zelanda arasında Tasmanya Denizi vardır. Güney-doğuda Tasmanya adasından Bass Boğazı (200 km kadar açıklık) ile ayrılır. Güneyde Büyük Avustralya Koyu, Hind Okyanusu'nun çok sığlaştığı bir denizdir. Yeni Zelanda'ya en yakın mesâfe 1.600 km'dir.

Avustralya, bu arada Tasmanya ve Yeni Gine ile Solomon adalarının yerli halkı Zencî'dir. Okyanusya'nın Havaylar'a kadar olan bütün küçük adalarının yerli halkları ise gerçekte yerli değildir, binlerce yıl önce çeşitli dalgalarla İndonezya adalarından göçmüş Malay asıllı halklardır. Kıt'anın asıl yerlisi olan Zencîler, dünyâda yaşayan en ilkel toplumları oluştururlar. Kabîle hayâtına bile zorlukla erişebilmişler, asla kabîleler birleşerek devlet kuramamışlardır. Avustralya'yı da çok seyrek iskân etmişlerdir. Hemen her kabîlenin dili ayrıdır. Bugün çok azalan Avustralya yerlileri bile anadali olarak pek çok dil konuşurlar (Yeni Gine'de de öyle). Tasmanlar, bugün yok olmuştur. Tasmanca'yı bilen son yerli geçen asrın son yıllarında ölmüştür. Tasmanca, şu bakımdan dünyânın en ilkel dili sayılmıştır ki, yabancı bir dilden kelime almayan yeryüzünün ölü veyâ hayatta tek dili olarak tesbît edilmiştir. Bu da çok büyük ilkelliği ve kapalı kültürü gösterir, şübhesiz uzakca bir adada kültür ilişkileri olmayan bir halk tarafından konuşulmuş bulunması dolayısıyledir. Avustralya yerlileri taş, hattâ kaba taş devrini yaşarlar. Avrupa medeniyetiyle temastan önce kendi kendilerine gelebildikleri seviye budur. Uzun zaman sistemli şekilde yok edildikten sonra son yıllarda, bir târîhî hâtıra ve turistik değer olarak îtinâ ile muhâfaza edilmektedirler ve şimdi kendilerine eksiksiz vatandaşlık hakkı verilmiştir. Artık Beyazlar'la temâs etmeyen kalmamıştır ve Beyazlar'ın gündelik hayatta kullandıkları her şeyi kullanmaya başlamışlar. Ancak Beyazlar, Avustralya'ya ayak bastıkları zaman, şiddetli mukaavemet göstermişlerdi.

Avustralya, Beyazlar tarafından geç keşfedilmiş, Güney denizlerinde kalan yoksul ve acâyib bir kıt'a olarak görüldüğü için pek rağbet de edilmemiştir. Avustralya'ya Beyazlar'ın gelmesi ve İngiltere sömürgesi hâlini alması, 1931'deki tâm istiklâle kadarki durumu, İNGİLTERE bahsinde ele alınacaktır. Bu bahiste devleti 1931'den îtibâren ve bugünki durumuyle göreceğiz. Ancak mukayese bakımından 1931'den önceki duruma bâzı atıflar yapılacaktır.

Yerli nüfus 1788'de 300.000 tahmîn edilmiştir. XIX. asırda imhâ edile edile 1891'de 30.000'e inmiştir. 1950'de sayıları 50.000 ve 1981'de 90.000'e çıkmıştır. 1950'de hepsi Putperest'ti. 13.000'i Kuzey Arâzîsi'nde, gerisi eyâletlerde ve Tasmanya'da yaşıyordu.

Beyaz nüfûs ise 1800'de ancak 5.000'e erişmişti. 1815'te 100.000 olabildi. 1861'de Avustralya'nın nüfûsu hâlâ 1.264.000'den ibâretti.

Bugünki eyâlet yapısı 1.1.1901'de "Commonwealth of Australia" adıyle kuruldu. Otonom eyâletler arasında birlik sağlandı ve ülke İngiltere'nin iç işlerinde tamâmen

muhtâr bir dominyonu hâline geldi. Kanada'ya tanınan statü, daha geç bir târihte Avustralya'ya da tanınmış oluyordu. Federasyonun başkenti Melbourne iken 9.5.1927'de Canberra'ya getirildi (şehri başkent olarak açan York Dukası, sonradan VI. George ol.İngiltere tahtına geçmiştir, II. Elizabeth'in babasıdır). 12.12.1931'de Avustralya'ya, dîğer 3 dominyon (Kanada, Güney Afrika ve Yeni Zelanda) ile berâber tâm istiklâl verildi ve İngiltere'ye bağlılığı, şekilden ibâret kaldı. Her iki Cihan Harbi'ne de Müttefikler yanında katıldı. Meselâ 1915 Çanakkale seferine -bâzı Yeni Zelenda birlikleriyle desteklenmiş- çok iyi savaşan tam bir kolordu gönderdi ki askerî târihte ANZAC (Australian and New Zeland Army Corps) olarak ünlüdür ve Çanakkale'de ağır zâyiât vermiştir. Bu savaşta Türkler'in kahramanlığı, bu hasleti takdîr eden Avustralyalılar'da Türk sevgisi uyandırmıştır. Çanakkale'de döktükleri kan, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın istiklâlini sağlamıştır.

Bugünki Avustralya (1981 Durumu)

Bugün Avustralya, orta ehemmiyetteki devletlerin en mühimlerinden biri ve büyük devletlerden hemen sonra gelen bir kaç devlet içindedir. 25,8 milyon olan Okyanusya kıt'asının 15,2 milyon nüfûsu, Avustralya'da yaşamaktadır. 6 state (eyâlet-devlet) + 2 territory (arâzî) + 1 federal başkent + bâzı adalar ve Kutub arâzîsinden oluşan bir birleşik devlettir (federasyon).

7.682.861 km^2 (Dünyâ'da 6.), 15.188.000 n.(1981), 2 nüfus yoğunluğu. GSMH (1961) 131.850.000.000 dolar ve p.c. 8.682 dolar. Resmî dil İngilizce. Commonealth üyesi monarşi. İngiltere hükümdârı, Avustralya'nın da hükümdârıdır. "Umûmî vâlî" denen fiilî devlet başkanı, Canberra'da İngiltere hükümdârını temsîl eder. Mahkemeler, İngiltere hükümdârı nâmına hükmeder. Gerçekte devleti, seçimi kazanan partinin lideri, başbakan olarak yönetir. Tam demokratik bir devlettir. Tam Batı tarafdârıdır. A.B.D. ile tam bir âhenk içinde dış politikasını yürütür ki bu politika tamâmen antikomünisttir. GSMH bakımından Dünyâ'da 14.'dür ve GSMH'sı Hindistan'dan fazladır.

32.000 kara + 16.900 deniz + 22.100 hava = 70.000 asker silâh altındadır. Jandarma yoktur. Askerlik gönüllü ve ücretlidir. 1 tayyâre gemisi ve 115 harb tayyâresi vardır. 1981 savunma büdcesi 3,9 milyar dolardır.

Devletin 6 eyâleti ve sâir topraklarının dökümü şöyledir:

1. New South Wales (Yeni Güney Galler) (merkez Sidney): 801.600 km^2, 5.281.000 n.(1981), yoğunluk 7, büyük şehirler Sidney 3.776.000, Newcastle 454.000, Wollogong 264.000. Eyâletin târîhî nüfus gelişmesi: 379.000 (1861 sayımı), 503.000 (1871), 1.355.000 (1901), 2.985.000 (1947).
2. Victoria (Melbourne 3.255.000): 227.600 km^2, 4.004.000 n.=18, Geelong 64.000.- 574.000(1861), 730.000(1871), 1.201.000 (1901), 2.055.000 (1947).
3. Queensland (Brisbane 1.390.000): 1.727.200 km^2, 2.366.000 n.=1,4, Townsville 111.000.- 60.000 (1861), 121.000 (1871), 494.000 (1901), 1.191.000 (1947).
4. South (Güney) Australia (Adelaide 1.126.000): 984.000 km^2, 1.358.000 = 1,4.- 140.000(1861), 200.000 (1871), 358.000 (1901), 646.000 (1947).
5. Western (Batı) Avustralya (Perth 1.007.000): 2.525.500 km^2, 1.350.000 = 0,5 19.000 (1861), 25.000(1871), 184.000 (1901), 502.000 (1947).

6. Tasmania (Hobart 203.000): 67.800 km^2, 427.000 =6.- 92.000(1861), 99.000 (1871), 172.000(1901), 257.000 (1947).
7. Northern Territory (Kuzey Arâzîsi)(Darwin 54.000): 1.346.200 km^2, 125.000 = 0,09.- 3.000 (1881), 5.000 (1901), 11.000 (1947).
8. Australian Capital Territory (Canberra 270.000): 2.400 km^2, 270.000 = 113.

Toplam: 7.682.300 km^2, 15.181.000 n. = 2,0.

Ayrıca toplam 561 km^2 ve 7.000 nüfuslu şu adalar: Koko veyâ Keeling adaları (1857) 14 km^2, 1.000 n. + Christmas adası 135 km^2 ve 4.000 n.(2.000 Çinli, 1.000 Malay, 1.000 Avrupalı) + Norfolk adası (1856) 2.000 n. + Heard ve McDonald adaları 412 km^2, gayri meskûn + Ashmore ve Cartier adaları (1931) gayri meskûn. Güney Kutbu'nda da Avustralya'nın üs ve arâzîleri mevcuddur.

Din:Protestan (bilhassa Anglikan) 10.635.000 (% 70), Katolik 3.915.000 (% 26), Ortodoks 410.000 (% 3); Mûsevî 59.000, Müslüman (Sünnî-Ḥanefî) 135.000 (% 1), dîğer dinler 34.000 (Budist, bir mıkdâr Brahman).

Anadili: İngilizce 13.954.000, İtalyanca 346.000, Yunanca 191.000, Almanca 133.000, Türkce 130.000, Sırpca 130.000, Flamanca 119.000, Lehce 71.000, Maltız 64.000, yerli diller 50.000.

1971'de 2.579.000 nüfus, Avustralya dışında doğmuşlardı: 1.088.000 İngiltere ve İrlanda Cumhûriyeti doğumlu, 289.000 İtalya, 160.000 Yunanistan, 130.000 Yugoslavya, 111.000 her iki Almanya, 99.000 Holanda, 80.000 Yeni Zelanda, 60.000 Polonya, 54.000 Malta, 205.000 dîğer Avrupa ülkeleri, 302.000 Avrupa dışı ülkeler.- 13.000 Türk, TC tebeasıdır, dîğer Türkler, Avustralya tâbiiyyetine geçmişlerdir. Türkler'in yarısı Sidney ve civârında ve New South Wales eyâletindedir.

Petrol: 1960'da 0, 1970'de 8,3, 1979'da 20,5 milyon ton. Elektrik 90,9 milyar kwh(yalnız 16,2 milyarı hidro). 817.000 km yol, 7.358.300 motörlü vâsıta (1979), 40.133 km demiryolu, 1.956.000 ton ticâret filosu (1980), 4.742.700 telefon (1980). En yüksek buğday mahsûlü 1978'de 18,3 milyon tonla alındı. 4 milyon ton arpa (1978), 1,8 milyon ton çavdar (1978), 1,1 milyon ton sorgum (1979). 3 milyon ton şeker (1979). Altın 21,1 ton (1978). Demir, bakır ve dîğer mâdenler de zengindir. 1978'de 631.000 turist 250 milyon dolar bırakmıştır.

Beyazlar arasında ümmî kalmamış gibidir. 19 üniversite ve 73 yüksek okul vardır. Üniversitelerde 1978'de 160.000 talebe ve 13.834 öğretim üyesi, yüksek okullarda ise 150.000 talebe ve 9.962 öğretim üyesi mevcuddu.

Yönetim

Devlet başkanı -İngiltere hükümdârının temsilcisi olarak- umûmî vâlî (governor-general) adını taşır. Millet meclisi ve senatoya eyâletler, nüfusları nisbetinde katılırlar. Eyâletlerde ise sâdece millet meclisi vardır, senato yoktur. Her eyâletin "vâlî" denen bir devlet başkanı, başbakanı, tam bir bakanlar kurulu ve millet meclisi mevcuddur. 1931'den bu yana umûmî vâliler:

Sir Isaac Isaacs 1931-36, Earl (Kont) Gowrie 1936-45, Duke of Gloucester (VI. George'un kardeşi) 1945-47, Sir William McKell 1947-53, Viscount Slim 1953-60,

Viscount Dunrossil 1960-61, Viscount De l'Isle 1961-65, Lord Cosey 1965-69, Sir Paul Hasluck 1969-74, Sir John Kerr 1974-77, Sir Zelman Cowen 1977- .

Avustralya ve Yeni Zelanda bayrakları, İngiltere bayrağı gibi koyu mâvî zeminlidir. İngiltere bayrağını kaplayan ve İngiltere-İskoçya birliğini gösteren çifte çapraz beyaz kenarlı kırmızı haç, Avustralya ve Yeni Zelanda bayraklarının sol üst köşedeki dörtte birine alınmıştır. Mâvî zeminde ise Avustralya bayrağında biri büyük, biri küçük 6 beyaz yıldız; Yeni Zelanda'nınkinde beyaz kenarlı 4 kırmızı yıdız vardır.

Bibliyografya. A.W.Jose, *History of Australia,* Sydney, 13: 1927; A.M., *Builders and Pionneers of Australia,* Londra 1928; G.R.Growther, *Famous Australians,* Melbourne 1926; Sir H.Johnston, *Pioneers of Australisia,* Londra, 2: 1925; T.Dunbabin, *The Making of Australia,* Londra 1922; A.W.Jose ve H.J. Carter, *The Illustrated Australian Encyclopedia,* Sydney 1927; J.G.Latham, *Australia and the British Commonwealth,* Londra 1929; *Oxford Survey of Empire, V: Australasia,* Londra, 2: 1925; Ernest Scott, *A Short History of Australia,* Oxford1928; S.H. Roberts, *History of Australian Land Settlement (1788-1920),* Melbourne 1924; G.Long v.s., *Australia in the War (1939-45),* 22 c., Canberra, 1952 v.dd.; *Official Year-Book of Australia,* 1907'den günümüze kd.her yıl; *Pocket Year-Book Australia,* 1913'den günümüze kd. her yıl; *Historical Records of Australia,* 34 c., Canberra, 1914-25; *Who's Who in Australia,* Melbourne, 1906'dan günümüze kd.her yıl; P.Serle, *Dictionary of Australian Biography* 2 c., Sydney 1949; A.H.Chisholm nş., *Australian Encyclopedia,* 10 c., Sydney 1962; V.S. Barnes nş., *The Modern Encyclopeedia of Australia and New Zealand,* Sydney 1965; G.Greenwood nş., *Australia, A Political and Social History,* Sydney, 3: 1960; L.Wigmore, *Canberra, A History,* Canberra, 2: 1971; *Official Year Book of New South Wales,* Sydney, 1886'dan beri her yıl; *New South Wales Pocket Year Book,* Sydney, 1913'den beri her yıl; *Queensland Pocket Year Book,* Brisbane, 1950'den beri her yıl; *Queensland Year Book,* Brisbane, 1937'den beri her yıl; G.Greenwood ve J.Laverty, *Brisbane (1859-1959),* Brisbane 1959; R.M.Gibbs, *History of South Australia,* Adelaide 1969; D.Whitelock, *Adelaide (1836-1976), A History,* Adelaide 1977; *Pocket Year Book of Tasmania,* Hobart, 1913'den beri her yıl; *Tasmanian Year Book,* Hobart, 1967'den beri her yıl; J.L.Davies, *Atlas of Tasmania,* Hobart 1965; *Victorian Year Book,* Melbourne, 1873'den beri her yıl; *Victorian Pocket Year Book,* Malbourne, 1956'dan beri her yıl; A.Pratt, *The Centenary History of Victoria,* Melbourne 1934; J.Grant ve G.Serle, *Melbourne (1803-1956),* Melbourne 1956; *Western Australian Pocket Year Book,* Perth, 1919'dan beri her yıl; *Western Australian Year Book,* Perth, 1957'den beri her yıl; F.K.Crowley, *A Short History of Western Australia,* Melbourne 1959; J.S.Battye, *Western Australia, A History,* Oxford 1924; A.M., *The Cyclopedia of Western Australia,* 2 c., Adelaide, 1912-3; W.B.Kimberley, *History of Western Australia,* Melbourne 1978.

II

YENİ ZELANDA

Coğrafya

Yeni Zelanda, Büyük Okyanus'un Güney Çanağı ile Tasman Denizi arasında 2 büyük adadır: Kuzey Adası ve Güney Adası. Cook Boğazı, iki adayı biribirinden ayırır. Güney Adası'nın Steward adacığının Güney Burnu, Güney 47° paraleline kadar iner ki, bu da soğuk bir ülkeyi gösterir. Kuzey adasının Kuzey Burnu ise Kuzey 35° paralele kadar çıkar ki, bu da oldukça sıcak bir ülkeyi işâret eder. Adalar dağlıktır. Kuzeyde 2.803, Güney adasında 3.760 m'ye çıkan tepeler görülür. Başkent Wellington, Kuzey adasının en güney-batısında ve Cook Boğazı üzerinde, en büyük şehir Auckland ise Kuzey adasının kuzeyinde Hauraki Körfezi üzerindedir. Hemen bütün şehirler kıyılardadır.

Avustralya + Yeni Zelanda, 8.947.288 km^2 olan Okyanusya kıt'asında 7.952.737 km^2 ve 25,8 milyon nüfûsun 18,4'ünü oluştururlar. Tam demokratik, monarşi ile yönetilen, tam Batı tarafdârı politika güden Anglo-Sakson ülkeleridir. Yeni Zelanda'da halk, Avustralyalılar'dan daha mutaassıbdır. Zîrâ ülkenin yerlisi olan Maoriler'le çetin savaşlardın sonra devlet kurabilmişlerdir ve adalar, dış te'sirlere çok kapalıdır.

Maoriler

Maoriler, bir Polinezya ırkıdır. XII-XIV. asırlarda Yeni Zelanda'ya, bilhassa Kuzey Adası'na yerleşmişlerdir. XIX . asırda kabîleler birleşerek bir krallık hâline gelebilmiştir. Kuzey adasının kuzeyinde yoğundular. Menşe'lerinin Cemiyet Adaları olduğu ve dalgalar hâlinde geldikleri sanılır. Yazıya ve târih devrine geçememişlerdir.

Sayıları 1815'te 416.000 tahmîn ediliyor. İlk Beyazlar 1814'te Kuzey adasına gelip Maoriler'le karşılaştı. 1840'ta İngiltere'den göç ve yerleşme başlayınca 1842'de Maoriler karşı koydular. 1869'a kadar Maori vuruşmaları devâm etti ve bulundukları yerde imhâ edildiler. 1896'da sayıları 42.000'e düşmüştü. Sonra yükselmeye başlayarak 1936'da 82.000, 1954'de 127.000 (yalnız 4.000'i Güney adasında), 1960'da 158.000, 1981'de 315.000 oldu. Şimdi Beyazlar gibi yaşıyorlar.

Devletin Bugünki Durumu

Yeni Zelanda, sömürge ve dominyon olarak Avustralya'ya paralel bir değişiklik geçirdi. Sömürge devri için bk. İNGİLTERE. 12.12.1931'de Avustralya ile berâber tam istiklâle kavuştu. Fakat bugüne kadar Commonwealth üyeliğinden ve İngiliz monarşisinden ayrılmadı. İngiltere hükümdârı, Yeni Zelanda'nın da hükümdârıdır ve "umûmî vâlî" (governor-general) denen devlet başkanı tarafından temsîl edilir. 1931'den bu yana umûmî vâlîler: Lord Bledisloe 1930-35, Viscount Galway 1935-41, Sir Cyril Newall 1941-46, Lord Freyberg 1946-52, Lord Norrie 1952-57, Viscount Cobham 1957-62, Sir Bernard Fergusson 1962-67, Sir Arthur Porrit 1967-72, Sir Denis Blundell 1972-77, Sir Keith Holyaoke 1977-80, Sir David Beattie 1980-.

Kuzey Adası 114.592 km^2, 2.300.000 n.(20)(7 il) + Güney Adası 153.917 km^2, 861.000 n.(6)(6 il) = Yeni Zelanda (New Zealand) 268.519 km^2, 3.161.000 n.(12 yoğunluk)(13 il)(1983). Ancak uzak bağlı adalar 1.377 km^2 ve 26.000 nüfusludur ve bunlarla beraber devlet 269.876 km^2, 3.187.000 n. oluşturur.

Şehirler: Auckland 887.000 (Kuzey ad.), başkent Wellington 385.000 (K), Christchurch 360.000 (Güney ad.), Hamilton 174.000 (K), Dunedin 132.000 (G), Napier-Hastings 122.000 (K), Palmerston North 100.000 (K).

Bağlı adalar: Henderson, Ducie, Oenoa 54 km^2 ve gayri meskûn, Pitcairn 54 km^2 ve yalnız 65 n.(1979), Minor adl. 775 km^2 ve gayri meskûn, Kermadec adl. 34 km^2 ve gayri meskûn, Niue veyâ Savage ad. 240 km^2 ve 4.000 n.(1901'de İngiltere'ye geçti), Tokelau ad.1.011 km^2 ve 2.000 n.(1926'da İngiltere'ye geçti), Güney Kutbu'nda Ross Arâzîsi (yaklaşık 450.000 km^2, 1923'te İngiltere'ye verilmiştir) ve Cook adl. 214 km^2, 20.000 n. (93 yoğunluk). Cook adaları, Yeni Zelanda'nın çok kuzey-doğusunda, Polinezya adalarının batısında, Tahiti'nin batısında, 20° Güney paraleli üzerindedir. 1888'de İngiltere'ye verilmiştir. Merkez Awavua Awatiu, Ratonga adasındadır. 9'u güney ve 6'sı kuzeyde 15 adacıktır.

GSMH 18.166.000.000 dolar (1981) ve p.c. 5.700 dolar. 5.700 kara + 2.800 deniz + 4.400 hava = 12.800 asker silâh altındadır. Askerlik gönüllü ve ücretlidir. Jandarma yoktur. 33 harb tayyâresi mevcuddur. 1980 savunma büdcesi 426 milyon dolardır.

Din: 2.671.000 Protestan (bilhassa Anglikan), 482.000 Katolik, 4.000 Mûsevî, 1.000 Müslümân (Sünnî-Ḥanefî).- Dil: İngilizce 3.149.000, Flamanca 22.000, Polinezya dilleri 26.000, Maorice 315.000.- 1976'da nüfûsun % 17'si dış doğumlu idi: 291.000 İngiltere, 62.000 Avustralya, 22.000 Holanda, 19.000 Batı Samoa, 11.000 Cook adl., 8.000 A.B.D., 6.000 İrlanda, 105.000 diğer ülkeler.

Nüfûsun gelişmesi: 1815'te 416.000 Maori, 0 Beyaz; 1861'de 100.000 Beyaz ve 75.000 Maori, 1874'te 345.000, 1878'de 458.000, 1901'de 816.000, 1926'da 1.408.000, 1951'de 1.939.000, 1961'de 2.415.000, 1971'de 2.863.000.

Petrol yoktur. Elektrik % 70'i hidro olmak üzere 21 milyar kwh. 223 kilo altın (1977), 3 milyon ton kömür, 3 milyon ton demir, 8,5 milyon sığır (1979) ve 78 milyon koyun. 300.000 ton balık. 445.200 turist (1980). 90.000 km yol(1976), 2.157.500 motörlü vâsıta (1980), 4.478 km demiryolu (1980), 1.730.000 telefon (1980), 883.000 TV (1980). 1950'de 334.600 telefon, 578.500 motörlü vâsıta vardı.

1950'de 4 üniversitede 11.500 talebe mevcuddu. 1979'da 6 üniversitede 49.200 ve 8 yüksek okulda 5.800 talebe vardı.

B i b l i y o g r a f y a . J.B.Condliffe, *A Short History of New Zealand,* Wellington 1929; Tregear, *The Maori Race,* Auckland 1905; Sir R.Stout ve J.L.Stout, *New Zealand,* Cambridge 1911; R.McNab, *Historical Records of New Zealand,* Wellington 1908; J.S.Manais, *The Colonisation of New Zealand,* Londra 1927; J.Cowan, *The Maori of New Zealand,* Wellington 1910; A.P.Douglas, *The Dominion of New Zealand,* Londra 1909; Kurt Hassert, *Australien und Neusseeland,* Stuttgart 1924; H.N.Dollimore, *The Parliament of New Zealand,* Wellington, 3: 1973; *New Zealand Official Yearbook,* Wellington, 1893'den beri her yıl; *Pacific Islands Yearbook,* Sydney 1977; *Encyclopaedia of New Zealand,* 3 c., Wellington 1966; *Dictionary of New Zealand Biography,* 2 c., Wellington 1940; *Oxford New Zealand Encyclopaedia,* Londra 1965; *Wise's New Zealand Guide,* Auckland, 7: 1979; I.Wards, *A Descriptive Atlas of New Zealand,* Wellington 1976; K.Sinclair, *A History of New Zealand,* 1969; Metge, *The Maoris of New Zealand,* Londra 1976; M.F.R.Shadbolt, *The Shell Guide to New Zealand,* Christchurch 1976; J.E.Traue, *Who's Who in New Zealand,* Wellington, 11: 1977.

III

OKYANUSYA ADALARI

Adaların Dağılışı

Okyanusya adaları, Melanezya, Mikronezya ve Polinezya olarak üçe ayrılır. Melanezya adalarının yerlileri muhtemelen bu adaların yerlisi olan Zencîler'dir. Mikronezya ve Polinezya adalarında ise İndonezya taraflarından gelen Malay menşe'li insanlar yaşar. XIX. asrın 2. yarısı ile asrımızda sömürgeleştirilen bu adaların bir kısmı şimdi müstakil devlettir. Ancak çoğunda yerliler azınlığa düşmüşlerdir. Adalar, Beyazlar'la temastan önce kendi kültürleri içinde târih çağına geçememişler, yânî yazı'yı bulup kullanamamışlardır. Ancak bâzı adalarda kabîleler birleşerek kendilerine kral seçmişler ve devlet çizgisine erişmişlerdir. Önce bugün müstakil devlet olanları göreceğiz:

1. Papua-Yeni Gine

Yeni Gine, Grönland'dan sonra dünyânın 2. büyük adasıdır ve Türkiye'den büyük 2 dünyâ adasından birisidir. Ekvator çizgisi, adanın kuzey kıyılarından geçer ve güneyde 10-11° Güney paraleline kadar iner. Avustralya'nın kuzey-doğusunda ve İndonezya adalarının doğusundadır. Büyük Okyanus'dadır. Güneyde Arafura Denizi, Torres Boğazı ve Mercan Denizi ile Avustralya'dan ayrılır. Yeni Gine'de pek çok yerli ve biribirinden ayrı dil konuşulur. Bunların çoğu Papua dilleri grubundandır. Kabîleler çok ilkel ve Zencî'dir.

Yeni Gine, Melanezya'nın bir parçası sayılır. Adanın eskiden Holanda sömürgesi olan batı yarısı şimdi İndonezya'nındır (bk.İndonezya). Doğu yarısı üzerinde şimdi Papua-Yeni Gine devleti bulunmaktadır. Sık tropikal ormanlarla örtülü olan ada orta kısmında çok dağlıktır, 5.040 m'ye kadar yükselir.

Yeni Gine-Papua Devleti: 462.840 km^2, 3.280.000 n.(1981), 7 yoğunluk, başkent güney-doğuda Papua kısmında Port Moresby limanı (130.000) ve daha 4 şehir, 20 il, GSMH 1.919.000.000 dolar ve p.c. 585 dolar, Commonwealth üyesi, İngiltere hükümdârını hükümdârı tanıyan ve İngiltere hükümdârını umûmî vâlî olarak temsîl eden bir devlet başkanına (şimdi Sir Tore Lokoloko) sâhib, ayrıca başbakanı bulunan otoriter Zencî monarşisi. Resmî dil İngilizce. Papua 1883'te İngiltere sömürgesi olmuştur. Adanın yaklaşık dörtte biri ve şimdiki devletin yarısı olan Kuzey-Doğu Yeni Gine ise, 1914'e kadar Almanya sömürgesi idi, bu târihte İngiltere'ye geçti. Her ikisi de Avustralya yönetimine verildi. İkisi birleştirilerek 16.9.1975'te müstakil devlet yapıldı. 3.200 kara + 400 deniz + 100 hava = 3.700 silâh altında askeri vardır. Harb tayyâresi yoktur. Askerlik gönüllü ve ücretlidir. 1979 savunma büdcesi 28 milyon dolardır.

1952'de nüfus 1.147.000 idi (63.384 km^2 Adalar, 234.490 km^2 Papua, 164.966 km^2 Kuzey-doğu Yeni Gine). 1971 sayımı 2.490.000'dir (692.000 Papua + 1.798.000 Kuzey-Doğu Yeni Gine ve Adalar). Kuzey-Doğu Yeni Gine'nin doğusundaki eski Alman sömürgesi adalar, şimdi Yeni Gine-Papua'nındır, toplam 63.384 km^2 ve 490.000 nüfustur: New Britain ad.39.807 km^2 ve 230.000.000 n. + New Ireland ad. 9.974 km^2 ve 80.000 n. + Kuzey Solomon adl. 10.620 km^2 ve 140.000 n. + Manus ad. 1.983 km^2 ve 40.000 n.

Din: 10.000 Müslümân(Sünnî-Ḥanefî, az Şâfi'î), 25.000 Katolik, 25.000 Protestan, gerisi Putperest. 2 üniversitede 1977'de 3.000 talebe vardı. Ümmîlik fevkalâde yaygındır. 1,2 milyar kwh elektrik, 49.000 ton balık (1978), tropikal meyveler, ürünler ve ağaçlar, 15.100 turist (1977), 19.500 km yol (1976), 43.800 motorlu vâsıta (1977), 45.200 telefon (1980), 4.400 polis (1977), 200 doktor (1977) mevcuddur.

İndonezya Yeni Ginesi ise 421.981 km^2, 1.200.000 nüfusludur.

2. Solomon

Solomon Adaları: 29.785 km^2, 215.000 n., 7 yoğunluk, istiklâl târîhi 6.7.1978, başkent Honiara 20.000 (Guadalkanal adasında), GSMH 98 milyon dolar ve p.c. 455 dolar, 4 ilçe, resmî dil İngilizce, asker ve yüksek öğretim yok, 1893'ten beri İngiltere sömürgesi, 1954 nüfûsu 100.000, Commonwealth üyesi otoriter monarşi. İngiltere hükümdârını hükümdârı tanır. İngiltere hükümdârının temsilcisi devlet başkanı olarak umûmî vâlî unvânını taşır (şimdi Beddeley Devisi).

Adalar: Guadalkanal 6.500 km^2, Choiseul 5.850 km^2, Isabel 5.840 km^2, Malaita 5.000 km^2. San Cristobal 3.050 km^2, Santa Cruz 940 km^2, dîğer küçük adaların toplamı 2.605 km^2, Papua-Yeni Gine'ye âid adaların güney-doğusunda, güney-doğuya doğru inen adalar zincîridir. Din: 193.000 Putperest, 10.000 Katolik, 10.000 Protestan, 1.000 Budist, 1.000 Müslümân. 9.000 Polinezyalı, 3.000 Gilbert adalı, 1.000 Çinli, 1.000 Avrupalı, 1.000 çeşitli ırklar vardır ve gerisi Melanezyalı'dır. Yerli Melanezyalılar Zencî'dir ve kabîle hayâtı yaşarlar. 2.439 m'ye kadar yükselen dağlık adalarda demiryolu yoktur. 2.000 telefon (1978) mevcuddur.

3. Vanuatu

İstiklâlden sonra yerli dilinde Vanuatu resmî adını alan Yeni Hebrid adaları, Solomon adalarının güney-doğuya doğru uzantısıdır ve güney-batısında Fransa'nın büyük Yeni Kaledonya adası vardır. 14.760 km^2, 122.000 n.(1981), 8 yoğunluk, GSMH 70 milyon dolar ve p.c. 570 dolar, başkent Vita 15.000 (Vate adasında), resmî diller İngilizce ve Fransızca, otoriter Zencî cumhûriyeti. Melanezya grubuna dâhil, ilkel Zencî kabîlelerin yaşadığı 40 ada ve adacıktır, 3 aktif volkan vardır. Dağlar 1.811 m'ye kadar yükselir. En büyük ada kuzeyde Espirutu Santo'dur. Kuzey ucunda Santa Cruz ve güney ucunda Loyauté adacıkları İngiltere ve Fransa'nındır. 1954 nüfûsu 54.000 idi. Din: 98.000 Putperest, 12.000 Katolik, 12.000 Protestan. 5.000 Tonkinli, 2.000 İngiliz, 2.000 Fransız, gerisi Yeni Hebridli'dir. Asker ve yüksek öğrenim yoktur. Orta öğrenimde bile 1978'de sâdece 118 talebe vardı. Manganez, kopra, kahve, balık (10.000 ton), 30.500 turist (1979), 1.000 km yol, 7.000 motörlü vâsıta (1980), 2.400 telefon (1978) mevcuddur.

1906'da adalar bir condominium şeklinde İngiltere ile Fransa'nın müşterek sömürgesi oldu. 7.1981'de istiklâl kazandı. Yerli dili Bislama'dır.

4. Fici

Fiji (Fici) adaları, Melanezya adalarının en doğusudur. Doğu sularında artık Polinezya adaları başlar. Polinezyalılar, Melanezyalılar'dan daha gelişmiş kültürlü, güzel bir ırktır. Fici adaları, batıda Yeni Hebrid ve doğuda Tonga adaları arasında ve ikincisine daha yakındır. 20° Güney paralelinin kuzeyinden başlar. En büyük adalar şunlardır: Viti Levu 10.497 km^2, Vanua Levu 5.516 km^2, Taveuni 562 km^2, Lau 410 km^2, Kandavu 321 km^2, Asua 231 km^2, Kopo 150 km^2, Ngau 117 km^2, Oralau 111 km^2, Rotuma 37 km^2 vs.

18.272 km^2, 616.000 n.(1981), 34 yoğunluk, başkent Suva 70.000 (Viti Levu adasında), GSMH 893 milyon dolar ve p.c. 1.450 dolar, resmî dil İngilizce, 106'sı gayri meskûn 322 ada, 1874'te İngiltere sömürgesi ve 10.10.1970'de müstakil, Commonwealth üyesi otoriter monarşi. 1.300 kara + 100 deniz askeri + 900 polis = 2.300 kişi silâh altındadır. Askerlik gönüllü ve ücretlidir. 1980 savunma büdcesi 10 milyon dolar. Nüfus: 1840'da 150.000, 1871'de 148.000, 1911'de 87.000, 1948'de 278.000, 1957'de 360.000. Din: 265.000 Protestan, 45.000 Katolik, 243.000 Brahman, 1.000 Konfüçyanist, 4.000 Budist, 2.000 Sih, 51.000 Müslümân (Sünnî-Ḥanefî ve kısmen Şâfi'î). Dil: 11.000 Yerli-Avrupalı Melez ve 5.000 Avrupalı (bunların dilleri İngilizce'dir), 6.000 Pasifik adalı, 5.000 Çinli, 8.000 Rotuman, 275.000 Ficili, 305.000 Hindistanlı(Brahman ve Müslümân), 1.000 vs. Böylece yerli halk, dışarıdan gelenlerin yarısından azına düşmüş, nüfûsun yarısını teşkîl eden Hindistanlılar, adaları Okyanusya'da Hindistan'ın bir uzantısı hâline getirmişlerdir. İngiltere hükümdârı, Fici'nin de hükümdârıdır. Devlet başkanına umûmî vâlî denir (şimdi Ratu Sir George Cakobau) ve İngiltere hükümdârını temsîl eder. Ülkeyi başbakan yönetir (şimdi Ratu Sir Kamisese Mara).

400 mil demiryolu, 47.500 telefon (1979) vardır. 1981'de üniversitede 2.000 ve yüksek okullarda 3.000 talebe okuyordu.

5. Kiribati

Gilbert adalarının 12.6.1979'da istiklâline kavuştuğu zamân aldığı isimdir. Tam ekvator çizgisi üzerine dağılmış 20 adacıktır. 1892'de İngiltere sömürgesi olmuştu. Mikronezya'nın en güney-doğusudur. Kuzeyinde Amerikan Mikronezyası'nın Marshall adaları, güneyinde Tuvalu vardır. 296 km2, 58.000 n.(1979), 196 yoğunluk, GSMH 42 milyon dolar ve p.c. 720 dolar, Commonwealt üyesi cumhûriyet (cumhur başkanı Ieremia T.Tabai), resmî dil İngilizce. Başkent Tarawa, ayni adı taşıyan 22.000 nüfuslu en büyük adadadır. Adaların nüfûsu 1954'te 29.000 idi. Bir Mikronezya Zencî ırkı olan halkın 30.000 kadarı Katolik ve 28.000 kadarı Protestan'dır. Kiribati dilini konuşurlar. Asker ve yüksek öğretim yoktur. 1978'de 900 telefon mevcuddu.

6. Nauru

Ekvator çizgisinin hemen hemen üzerinde Mikronezya grubunun güneyinde, Kiribati'nin batısında bir adadır. 21 km^2, 9.000 n.(1981), 429 yoğunluk, GSMH 206 milyon dolar ve p.c. 23.000 dolar, Commonwealth üyesi otoriter cumhuriyet (başkan Hammer de Roburt)(başkan ayni zamanda başbakandır). Adada Naume denen 5.000 Protestan Naurulu Zencî Mikronezyalı ile 4.000 -çoğu Budist- Çinli yaşar. 1955 nüfûsu 5.000 idi. 1.500 telefon vardır. Yüksek öğretim ve asker yoktur. 1978'de 12 talebe, Avustralya, Yeni Zelanda ve Fici üniversitelerinde okuyordu. Resmî dil İngilizce.

1798'de Beyazlar tarafından keşfedilen ada, 10.1888'de Almanya ve 1914 sonunda ortak Yeni Zelanda-Avustralya-İngiltere sömürgesi oldu ve 31.1.1968'de istiklâl kazandı. Muhtemelen Vatikan'dan sonra Dünyâ'nın kişi başına geliri en yüksek devleti olmasının sebebi, çok zengin fosfat yataklarıdır.

7. Tuvalu

Tuvalu, 1892'de İngiltere sömürgesi olan Ellice adalarının (9 adacık), 1.10.1978'de müstakil olunca aldığı isimdir. Gilbert adalarının (Kiribati), güney-doğuya doğru uzantısı gibidir. Fakat Kiribatililer gibi Mikronezyalı değil, Polinezyalı bir ırk olan Tuvalulular'la meskûndur. Polinezya'nın en batısıdır. Güney Yarıküre'sidir. 24 km^2, 8.000 n.(1981), 333 yoğunluk, Commonwealth üyesi otoriter monarşi, GSMH 4 milyon dolar ve p.c. 400 dolar, merkez Funafuti. İngiltere hükümdârını hükümdârı kabûl eder. "Umûmî vâlî" denen devlet başkanı Fiatau Penitala Teo'dur ve ayrıca başbakan vardır. Tuvalu dili konuşulur, fakat resmî dil İngilizce'dir. Orta ve yüksek öğretim ve asker yoktur. Halkın 2.000 kadarı Katolik ve 6.000 kadarı Protestan'dır. 1978'de sâdece 3 doktor vardı.

8. Tonga

Tonga adaları, Polinezya'nın en batısıdır ve Melanezya grubundan Fici adalarının hemen doğusunda 20° Güney paraleli civârında serpilmiş 15'i volkanik 169 adacıktır (en büyükleri Tongabatu 430 km^2, Vavau 190 km^2, Eua 170 km^2, Haabai 68 km^2). 700 km^2, 102.000 n.(1981), 146 yoğunluk, başkent Nukualafa 20.000 (Tongabatu adasında), GSMH 46 milyon dolar ve p.c. 450 dolar, Commonwealth üyesi otoriter monarşi, kendi hânedânı vardır. Hânedân 1860'da Protestan olmuştur. 1948 nüfûsu 46.000 idi. Tongalılar, kendi dillerini konuşan, Protestan, güzel bir Polinezya ırkıdır. Fakat resmî dil İngilizce'dir. 1.300 telefon vardır (1978). 1977'de sâdece 15 yüksek okul talebesi ve 11 öğretim üyesi vardı. Asker yoktur.

1) George I (asıl adı Taufa'ahu Tupou)(1820-1893 = 73), 1845'te ilk def'a ol. bütün Tonga adalarını ele geçirip kendini "kral" unvânıyle prens îlân etti (1845-1893 = 48) = Charlotte. Hıristiyan olarak sömürgecilerden yakasını sıyırmaya çalıştıysa da adalar müstakil kalamadı ve bir kaç yıl sonra İngiltere hâkim oldu. Ancak hiç bir zaman adaları "sömürge" îlân etmedi ve "himâye" adıyle rejim kurdu. 2) George II (1874-1918 =44) (1893-1918 = 15)(1'in torunu) =1. Lavenia(1879-1902 = 23)(izd. 1899, izd. müd. 3) ve =2. Ana Seini Takibo (izd.1909) (2. izdivaçtan prensesler: Charlotte 1910 ve Elisiva Fusibala 1912). 3) Salote Tupu III (1900-1965 = 65)(1918-1965 = 47) (2'nin kızı) = Viliami Tugi (doğ. 1887, izd.1917). 4) Taufa'ahau IV Tupu (doğ.1918)(cülûsu 1965).(3'ün oğlu). Başbakan: kralın kardeşi Pr.Tu'ipelehake. Bir kaç asırlık olan hânedâna "Tupu Hânedânı" denmektedir.

9. Batı Samoa

Batı Samoa (İng. Weastern Samoa, yerli dilinde Samoa i Sisifo), Tonga adalarının az kuzey-doğusunda 2 Polinezya adasıdır: Savaii 1.820 km^2 ve Upolu 1.022 km^2. Samoa adalarından Tutuila (197 km^2), A.B.D. sömürgesidir. 2.842 km^2, 170.000 n.(1981), 60 yoğunluk, başkent Apia 40.000 (Upolu adasında), GSMH 66 milyon dolar ve p.c. 390 dolar, Commonwealth üyesi otoriter yerli monarşi (prenslik). Hânedân 2 daldır: Tuiaana (veyâ Tuitua) ve Malietoa. Prens: Malietoa Tanunafili II (cülûsu 1963) (Tupua Tamasese Me'aole'nin yerine geçti). 1900'de Almanya sömürgesi ve 1914 sonunda Yeni Zelanda sömürgesi (manda) oldu, 1.1.1962'de istiklâline kavuştu. Nüfûsun 110.000'i Upolu adasında yaşar. 100.000 kadar Putperest, 70.000 kadar Protestan, çok az Katolik ve Mormon vardır. 10.000 Avrupalı (bilhassa Anglo-Sakson), 14.000 Yerli-Avrupalı Melezi, 2.000 Protestan Çinli yaşar, gerisi Samoalı'dır. İngilizce ve Samoaca resmî dillerdir. 1954'te nüfûsu 91.000 idi. Asker ve yüksek öğretim yoktur. 26.000 turist (1977), 4.000 motörlü vâsıta (1976), 3.300 telefon (1979), 65 doktor (1979) mevcuddur.

10. Havay (Hawaii) Prensliği (1782-1893 = 111)

1. Kamehameha I (1782 - 1810 = 28) (1737 - 1810 = 73)
2. Kamehameha II (1810 - 1824 = 14) (1'in oğlu) (1797 - 1824 = 27)
3. Kamehameha III (1824 - 1854 = 30) (2'nin oğlu) (1814 - 1854 = 40) (=Kalama)
4. Kamehameha IV(1854-1863 = 9)(1'in oğlu Kinau=Kekuananoa'nın oğlu)(=Emma, doğ. 1836, izd. 1856)(1858'de oğulları vel. doğdu)(1834-1863 = 29)
5. Kamehameha V(1863 - 1872 = 9) (4'ün kardeşi)(1830 - 1874 = 44)(kardeşi Kaahumanu, 1838-1866 = 28, başbakan)
6. Lunalilo (1872 - 1874 =2) (1'in oğlu Kekaunohi = Kamaira'nın oğlu) (1835 - 1874 = 39)
7. Kalakaua (1874 - 1891 = 17) (5'in kardeşi Keelikolani'nin kızı Kekaulnohi = Kapakea'nın (ölm. 1860) oğlu) (1836 - 1891 = 55)(=Kapiolano, doğ. 1834, izd. 1860)
8. Lydia Liliu-okalani (1891 - 17.1.1893 = 2, hal')(7'nin kızkardeşi) (1838-1917 = 79)

Son hükümdâr olan prenses veyâ kraliçe, 1862'de Amerikalı John Dominis (1832-1891 = 59) ile evlendi (izd.1862, izd.müd.29, yş.24-53). Kızları Kaiulami (doğ.1875), son velîahddir(1891-93). Son kraliçenin kızkardeşi Likelike (1851-1887 = 36), İngiliz Archibald Cleghorn (doğ.1835, izd.1870, yş.19, izd. müd. 17) ile evlendi, Kaiulami adlı kızları 1875'te doğdu (H.G. Allen, *Liliu-okalari, Last Queen of Hawaii (1838-1917),* 2:1983).

Hânedân, Protestan idi. Adaların nüfûsu 1778'de 300.000 idi. Gittikçe düşerek 1872'de 57.000 oldu ve o târihten sonra tekrar yükseldi. A.B.D.'nin hânedânı düşürüp adaları sömürge yaptığı 1893'te 100.000'i geçmişti. Polinezya adalarının en kuzeydeki, Kuzey Yarıküre'de ve Yengeç Dönencesi'nin hemen altında bulunan 16.773 km^2'lik bu 8 ada, ayni zamanda Polinezya adalarının en irileridir. Monarşi zamânında bütün takımadaya adını veren en büyük ada Hawaii (10.395 km^2) merkezdi. Amerikan devrinde Honolulu'nun bulunduğu Oahu adası (1.548 km^2) 3. by.ada olmasına rağmen by.ehemmiyet kazandı. Eski adı Sandwich Adaları olan Hawaii'nin A.B.D.'ndeki durumu ve federasyonun 50. üyesi olmasından sonraki hâli için bk.A.B.D.

11. Tahiti Prensliği (1743-1880 = 157)

1. Pomare (1743? - ?)
2. Oberia (? - 1780) (1'in kızı) = Pomare I (nâib 1780-97 = 17)(1743 - 1803 = 60)
3. Pomare II(Variatoa)(1780-1821 = 41)(2'nin oğlu)(doğ. 1780)
4. Pomare III (Teriitaria) (1821-1827 = 6) (3'ün oğlu, niyâbet altında) (1819-1827 = 8)
5. Pomare IV (Aimata) 3'ün kızı, 1832'ye kd.niyâbet altında) (1827-1877 = 50) (1813-1877 = 64)
6. Pomare V (Ariiauc)(1877 - 1880 = 3) (5'in oğlu)(1842 - 1891 = 49)

Hânedân, 1819'da Protestan oldu. 9.9.1842 ve kesin şekilde 1847'de Fransa himâyesine girdi. 1880'de Pomare Hânedânı, Fransa sömürge idâresi tarafından tahttan uzaklaştırıldı. Fransa, Markiz adalarına 5.1842, Wallis adalarına 4.11.1842, Futuna adalarına 1842, Tuamotu ve Tubai adalarına 1842, Gambier adalarına 1844'de el koydu.

Tahiti, dünyânın en güzel adalarından biri, belki birincisidir. Polinezya'nın incisi küçük bir adadır (1.042 km^2). Güney 19° paraleline yakındır. Greenwich'ten uzaklığı 150° kadardır. Adada güzel bir Polinezya ırkı oturur ve adanın dilini konuşur (bugün yerlilerin hepsi Fransızca da biliyorlar). Tafsîlât için bk. Fransa.

IV

OKYANUSYA'nın UMÛMÎ TABLOSU

Okyanusya, nüfus ve yüzölçümü bakımından en küçük kıt'adır: 8.947.288 km^2, 25.820.000 n.(1981), nüfus yoğunluğu 2,9. Bu topraklar ve bu nüfus, nüfûs sırasıyle, şu yerli veyâ kıt'a dışı devletlerin elindedir (devletlerin istiklâl târihleri ve hangi devletten ayrılarak müstakil oldukları da işâret edilmiştir):

1- Avustralya B.D.(12.12.1931, İngiltere)	7.682.861 km^2 -	15.188.000	n.(2)
2- Papua-Yeni Gine (16.9.1975, Avustralya)	462.840 km^2 -	3.280.000	n.(7)
3- Yeni Zelanda (12.12.1931, İngiltere)	269.876 km^2 -	3.187.000	n.(12)
4- A.B.D.(4.7.1776, İngiltere)	19.253 km^2 -	1.312.000	n.(69)
5- İndonezya (28.12.1949, Holanda)	421.981 km^2 -	1.200.000	n.(3)
6- Fici (10.10.1970, İngiltere)	18.272 km^2 -	616.000	n.(34)
7- Fransa	23.306 km^2 -	311.000	n.(14)
8- Solomon (6.7.1978, İngiltere)	29.785 km^2 -	215.000	n.(7)
9- Batı Samoa (1.1.1962, Yeni Zelanda)	2.842 km^2 -	170.000	n.(60)
10- Vanuatu (7.1981, İngiltere-Fransa)	14.760 km^2 -	132.000	n.(8)
11- Tonga (4.6.1970, İngiltere)	700 km^2 -	102.000	n.(146)

12- Kiribati (12.6.1979, İngiltere)	296 km^2 -	58.000 n.(196)
13- İngiltere	471 km^2 -	12.000 n.(25)
14- Nauru(31.1.1968, Yeni Zelanda)	21 km^2 -	9.000 n.(429)
15- Tuvalu (1.10.1978, İngiltere)	24 km^2 -	8.000 n.(333)

Kıt'anın 1981 GSMH'sı 165.241.000.000 dolar ve p.c. 6.405 dolardır. Bu, şu demektir: bütün kıt'a tek devlet olsa idi, GSMH bakımından Dünyâ devletleri arasında İspanya ile Holanda arasında yer alacak ve 12. olacaktı. GSMH sıralaması şudur: Avustralya B.D. 131.850.000.000 dolar, Yeni Zelanda 18.166.000.000, A.B.D. 11.107.000.000, Papua-Yeni Gine 1.919.000.000, Fici 893.000.000, Fransa 609.000.000, İndonezya 360.000.000, Nauru 206.000.000, Solomon 98.000.000, Vanuatu 70.000.000, Batı Samoa 66.000.000, Tonga 46.000.000, Kiribati 42.000.000, İngiltere 7.000.000, Tuvalu 4.000.000.

P.c. (kişi başına) gelir sıralaması: Nauru 23.000 dolar, Avustralya 8.682, A.B.D. 8.466(Hawaii'de 10.250), Yeni Zelanda 5.700, Fransa 1.958, Fici 1.450, Kiribati 720, İngiltere 600, Papua-Yeni Gine 585, Vanuatu 570, Solomon 455, Tonga 450, Tuvalu 400, Batı Samoa 390, İndonezya 300.

Rejim

Kıt'a nüfûsunun 22.798.000'i monarşi ve 3.022.000'i cumhûriyet rejimleri altında yaşıyorlar. Buna rağmen kıt'ada ancak 2 yerli hükümdar ve hânedân vardır (Batı Samoa ve Tonga), bunların toplam nüfûsu da 272.000'den ibârettir. Diğer bütün monarşi ile yönetilen nüfûsun hükümdârı, İngiltere hükümdârıdır: Avustralya, Yeni Zelanda, Papua-Yeni Gine, Solomon, Fici ve Tuvalu. Kıt'anın tam demokratik ülkeleri, Avustralya ile Yeni Zelanda'dır. Commonwealth üyesi olup da kendi monarşileri olan Tonga ve Batı Samoa'dan başka, 2 devlet de (Nauru ve Kiribati), gene Commonwealth üyesi, fakat cumhûriyettir. Commonwealth üyesi olmayan tek devlet Vanuatu'dan ibârettir.

Bu manzara, kıt'anın bir Britanya milletler topluluğu kıt'ası olduğunu gösterir. Dış devletlerden yalnız İndonezya, A.B.D., Fransa ve İngiltere'nin kıt'ada toprakları kalmıştır. 1914'ten beri Almanya'nın, 1944'ten beri Japonya'nın, 1949'dan beri Holanda'nın ve 1898'den beri İspanya'nın kıt'ada toprağı kalmamıştır. İndonezya'nın uzantısı olan Batı Yeni Gine dışında, bütün kıt'anın Anglo-Sakson kültürü içinde olduğu görülür. Bunun istisnâsı, hâlâ Fransa'nın elindeki adalardır. Şili'nin de Okyanusya'da kalan adası vardır.

Savunma

Kıt'a dışı devletler dışında kıt'anın kendi devletlerinin askerî güc toplamı şudur: silâh altında 42.200 kara + 20.200 deniz + 26.600 hava + 900 jandarma = 88.900 asker vardır. Harb tayyâresi toplamı 115 Avustralya + 34 Yeni Zelanda = 149'dan ibârettir. Savunma büdceleri toplamı 4.503.000.000 dolardır (3.900 Avustralya + 426 Yeni Zelanda + 78 Fici + 79 Papua-Yeni Gine). Silâh altındaki askerin dağılışı: 70.000 Avustralya + 12.700 Yeni Zelanda + 3.700 Papua-Yeni Gine + 2.300 Fici.

Dil

17.837.000 nüfûsun ana dili İngilizce'dir (13.954 Avustralya + 3.149 Yeni Zelanda + 694 A.B.D. + 24 Batı Samoa + 16 Fici + 2 Solomon + 2 Vanauka). Bununla berâber anadilleri yerli dilleri olanlar veyâ göçmen olarak dış kıt'alardan gelip yerleşenlerin en büyük çoğunluğu da İngilizce'yi bilmektedir.

Kıt'a dışı dillerden ana dili olarak kullanılanların toplamı şudur: İtalyanca 346.000 (Avustralya), Hindistân dilleri 305.000 (daha çok Tamîl dili) (Fici), Japonca 296.000 (A.B.D.), Yunanca 191.000 (Avustralya), Flamanca 141.000 (119 Avustralya, 22 Y.Zelanda), Almanca 136.000 (133 Avustralya, 3 A.B.D.), Türkce 130.000 (Avustralya), Sırbca 130.000 (Avustralya), Fransızca 119.000 (117 Fransa, 2 Vanauka), Malayca 108.000 (İndonezya 100, Fransa 8), Çince 96.000 (A.B.D. 61, Fransa 17, Fici 5, B.Samoa 2, Nauru 4, Solomon 1), Lehce 71.000 (Avustralya), Maltız 64.000 (Avustralya), İspanyolca 8.000 (A.B.D.), Tonkince 8.000 (6 Fransa, 2 Vanuatu).

Yerli Diller: Yeni Gine-Papua Dilleri (Melanezya grubu) 4.380.000 (Yeni Gine-Papua 3.280, İndonezya 1.100). Diğer Melanezya Dilleri 666.000 (Fici 290, Solomon 203, Vanuatu 115, Fransa 58), Polinezya Dilleri 355.000 (Batı Samoa 144, Tonga 102, Fransa 51, Y.Zelanda 26, Tuvalu 11, Solomon 9, İngiltere 12), Mikronezya Dilleri 178.000 (A.B.D. 105, Nauru 4, Kiribati 58), Maori dili (Polinezya grubu) 315.000, Havay dili (Polinezya grubu) 50.000 (A.B.D.), Tahiti dili (Polinezya grubu) 64.000 (Fransa), Homorro dili 80.000 (Guam, Mikronezya grubu)(A.B.D.), Avustralya Dilleri 50.000 (Avustralya).

Din

14.364.000 Protestan + 5.200.000 Katolik + 521.000 Ortodoks = 20.085.000 Hıristiyan. Hıristiyan dîni kıt'aya XIX-XX. asırlarca girip yerleşmiştir (göç ve tanassur). XIX. asırdan önce yoktur. Protestanlar'ın çoğu Anglikan'dır, 10.000'i Mormon'dur (Fransa).

Kıt'ada hâlâ 4.158.000 Putperest vardır. 1.130.000 ile Papua-Yeni Gine ve 500.000 ile Batı İndonezya Yeni Ginesi, bu nüfûsun en büyük kısmını oluşturuyor.

63.000 Mûsevî, 243.000 Hindû (Brahman) ve 2.000 Sih, 167.000 Budist ve 21.000 Konfüçyanist, 1.011.000 Sünnî-Hanefî Müslümân mevcuddur. Müslümânlar: 615.000 İndonezya (Batı Yeni Gine), 135.000 Avustralya (bunlar Türk), 100.000 A.B.D., 100.000 Papua-Yeni Gine, 51.000 Fici, 8.000 Fransa, 1.000 Solomon, 1.000 Yeni Zelanda.

Adalar

Bir adalar kıt'ası olan Okyanusya'nın en mühim adalarının listesi aşağıya çıkarılmıştır.

Avustralya(Avustralya B.D.)	7.614.500 km^2	-	14.764.000	n. = 2
Yeni Gine (Papua ve İndonezya)	821.437 km^2	-	3.990.000	n. = 9
Kuzey Adası (Y.Zelanda)	114.592 km^2	-	2.300.000	n. = 20

Güney Adası (Y.Zelanda)	153.927 km^2	-	861.000	n. = 6
Oahu (A.B.D.)	1.548 km^2	-	820.000	n. = 530
Tasmanya (Avustralya B.D.)	67.800 km^2	-	427.000	n. = 6
Viti Levu (Fici)	10.497 km^2	-	400.000	n. = 38
New Britain (Papua)	39.807 km^2	-	230.000	n. = 6
Vanua Levu (Fici)	5.516 km^2	-	180.000	n. = 33
Yeni Kaledonya (Fransa)	16.975 km^2	-	136.000	n. = 8
Guam (A.B.D.)	450 km^2	-	130.000	n. = 289
Tahiti (Fransa)	1.042 km^2	-	110.000	n. = 106
Savaii (Batı Samoa)	1.820 km^2	-	100.000	n. = 56
Hawaii (A.B.D.)	10.395 km^2	-	82.000	n. = 8
New Ireland (Papua)	9.974 km^2	-	80.000	n. = 8
Upolu (Batı Samoa)	1.022 km^2	-	70.000	n. = 70
Tongabatu (Tonga)	430 km^2	-	70.000	n. = 165
Maui (A.B.D.)	1.885 km^2	-	51.000	n. = 27
Guadalkanal (Solomon)	6.500 km^2	-	50.000	n. = 8
Choiseul (Solomon)	5.850 km^2	-	40.000	n. = 7
Manus (Papua)	1.983 km^2	-	40.000	n. = 20
Kauai (A.B.D.)	1.486 km^2	-	39.000	n. = 26
Isabel (Solomon)	5.840 km^2	-	38.000	n. = 7
Malaita (Solomon)	5.000 km^2	-	34.000	n. = 7
San Cristobal (Solomon)	3.050 km^2	-	20.000	n. = 7
Santa Cruz (Solomon)	940 km^2	-	6.000	n. = 7

Târîhî Demografi

Kıt'a nüfûsu üzerinde tahminler ve Dünyâ nüfûsuna nisbeti için şöyle bir toblo yapmak mümkündür:

1600:	2.000.000	(% 0,4)
1700:	3.100.000	(% 0,5)
1750:	3.100.000	(% 0,3)
1800:	3.000.000	(% 0,3)
1825:	2.732.000	(% 0,3)
1850:	1.433.000	(% 0,1)
1875:	3.663.000	(% 0,3)
1900:	6.045.000	(% 0,4)
1915:	7.570.000	(% 0,4)
1925:	9.272.000	(% 0,45)
1950:	13.418.000	
1981:	25.823.000	

Son bir kuşak içinde (1950-1983) kıt'a nüfûsunun tam ikiye katlandığı anlaşılır. 1850'de kıt'a nüfûsu asgarîye düşmüş, 1875'te hemen âzamîye yükselmişse de, bu târihte ilk def'a Beyaz nüfus Yerli nüfûsu geçtiği için böyle olmuştur.

1825: İngiltere 7.703.272 km^2, 400.000 n.(Avustralya), Havay Prensliği 16.773 km^2, 107.000 n., İspanya 2.232 km^2, 10.000 n.(Mikronezya adl.), çoğu Beyazlar'a kapalı veyâ meçhul Adalar 1.530.658 km^2, 2.215.000 n.(Yeni Gine, Yeni Zelanda, Okyanusya adl.).

1850: İngiltere 8.521.268 km^2, 1.000.000 n.(Avustralya, Yeni Zelanda ve başka adalar)(Sydney 68.000, Melbourne 97.000); Fransa 22.660 km^2, 100.000 n.(1842'de Polinezya 4.407 km^2, 40.000 n. + 1853'de Yeni Kaledonya 18.653 km^2, 60.000 n.); Havay 16.773 km^2, 73.000 n.; İspanya Mikronezyası 2.232 km^2, 10.000 n.; Holanda Yeni Ginesi 416.000 km^2, 250.000 n.

1875: İngiltere 8.521.268 km^2, 3.151.000 n.: Avustralya, Tasmanya, 7.703.272 km^2, 1.888.000 n.(Melbourne 256.000, Sydney 143.000) + Yeni Zelanda 267.821 km^2, 300.000 n. + Doğu Yeni Gine ve Adalar 550.175 km^2, 963.000 n.- Fransa: 22.660 km^2, 90.000 n.(Yeni Kaledonya 18.653 km^2, 60.000 n. +Polinezya 4.007 km^2, 30.000 n.).- İspanya'nın Mikronezya adl. 2.252 km^2. 37.000 n., Holanda'nın Batı Yeni Gine'si 300.000 n.; Havay Prensliği 16.773 km^2, 60.000 n.

1900: İngiltere 8.239.057 km^2, 6.059.000 n.(Avustralya 7.703.272 km^2, 3.769.000 n.; Melbourne 493.000, Sydney 487.000, Adelaide 160.000, Brisbane 119.000) + Yeni Zelanda 267.821 km^2, 770.000 n. + Papua 234.490 km^2, 200.000 n. + Okyanusya adaları 33.474 km^2, 320.000 n.).- Fransa: 22.660 km^2, 89.000 n. (Y.Kaledonya 51.000 + Polinezya 38.000).- A.B.D.: Havay 16.773 km^2, 154.000 n. + Guam 534 km^2, 9.000 n. = 17.307 km^2, 163.000 n.- Holanda: İrian 250.000 n.- Almanya: 274.689 km^2, 484.000 n. (Kuzey-doğu Yeni Gine ve bağlı adalar 239.202 km^2, 300.000 n. + Batı Samoa 2.934 km^2, 32.000 n. + Nauru 21 km^2, 2.000 n. + Solomon adl. 30.300 km^2, 50.000 n. + Mikronezya 2.232 km^2, 100.000 n.).

1914 sonu: İngiltere 8.239.057 km^2, 6.349.000 n.(Avustralya 7.703.272 km^2, 4.675.000 n., Sydney 665.000, Melbourne 619.000, Adelaide 200.000, Brisbane 145.000, Perth 111.000 + Yeni Zelanda 267.821 km^2, 1.102.000 n., Auckland 134.000 + Papua 234.490 km^2, 220.000 n. + Adalar 33.474 km^2, 352.000 n.)- Almanya: 274.689 km^2, 532.000 n.(Kuzey-Doğu Yeni Gine ve bağlı adalar 330.000 + Batı Samoa 35.000 + Nauru 2.000 + Solomon 55.000 + Mikronezya 110.000).- Fransa: 22.660 km^2, 89.000 n.(Y.Kaledonya 51.000 + Polinezya 38.000)- A.B.D.: 17.307 km^2, 225.000 n.(Havay 212.000 + Guam 13.000).- Holanda: İrian 375.000.

1925: İngiltere: 8.510.514 km^2, 8.296.000 n.(Avustralya 7.703.272 km^2, 5.862.000 n., Sydney 1.150.000, Melbourne 1.078.000, Brisbane 354.000, Adelaide 367.000, Perth 179.000, Newcastle 100.000 + Yeni Zelanda 267.821 km^2, 1.392.000 n., Auckland 192.000, Wellington 121.000, Christchurch 118.000 + Doğu Yeni Gine ve adaları 473.692 km^2, 556.000 + Batı Samoa, Cook vs. 3.493 km^2, 55.000 + Dîğer Adalar 62.236 km^2, 427.000).- A.B.D.: Havay 300.000 + Guam 16.000 + Amerikan Samoası 9.000 = 17.529 km^2, 325.000 n.- Fransa: 22.660 km^2, 95.000 n.(Y.Kaledonya 58.000 + Polinezya 37.000).- Japonya : Mikronezya 2.252 km^2, 56.000 n.- Holanda: İrian 500.000 n.

1940: Büyük şehirler: Sydney 1.408.000, Melbourne 1.126.000, Brisbane 424.000, Adelaide 338.000, Perth 246.000; Auckland 230.000; Honolulu 200.000.

1950: Avustralya 8.176.964 km^2, 9.386.000 n., Sydney 1.550.000, Melbourne 1.288.000, Brisbane 515.000, Adelaide 416.000, Perth 317.000 (Avustralya 7.703.272 km^2, 8.186.000 n. + Doğu Yeni Gine ve adaları 473.692 km^2, 1.200.000 n.).- Yeni Zelanda 271.314 km^2, 2.012.000 n., Auckland 309.000, Wellington 203.000 (Yeni Zelanda 267.821 km^2, 1.914.000 n. + Batı Samoa, Cook vs. adalar 3.493 km^2, 98.000 n.).- İndonezya: İrian 416.000 km^2, 650.000 n.- A.B.D.: 19.761 km^2, 733.000 n., Honolulu 232.000 (Havay 16.773 km^2, 516.000 n. + Guam 534 km^2, 59.000 n. + Mikronezya adl. 2.232 km^2, 138.000 n. + Am.Samoası 222 km^2, 20.000 n.).- Fransa: 22.660 km^2, 123.000 n. (Yeni Kaledonya 18.653 km^2, 64.000 n. + Polinezya adl. 4.007 km^2, 59.000 n.).- İngiltere 62.236 km^2, 514.000 n. çeşitli adalar.

Büyük Şehirler (1981)

14.798.000 nüfus 100.000'i geçen 20 şehirde, kıt'anın geri kalan 11.022.000 nüfûsu ise küçük şehirlerde, kasaba ve köylerde yaşamaktadır. Bu bakımdan kıt'a, çok şehirleşmiştir. Çok az şehirleşen kısım Yeni Gine ve Melanezya'dır. Büyük şehirlerin toplam 12.020.000 nüfûsu Avustralya'da (11 şehir), 2.160.000 nüfûsu Yeni Zelanda'da (7 şehir), 488.000'i A.B.D. (1) ve 130.000'i Papua-Yeni Gine (1)'dedir. Kıt'anın büyük şehirlerinin sıralaması şöyledir:

Sdyney 3.776.000(Av.), Melbourne 3.255.000 (Av.), Brisbane 1.390.000 (Av.), Adelaide 1.126.000 (Av.), Perth 1.007.000(Av.); Auckland 887.000 (Y.Z.), Honolulu 488.000 (A.B.D.), Newcastle 454.000 (Av.), Wellington 385.000 (Y.Z.), Christchurch 360.000(Y.Z.), Canberra 270.000 (Av.), Wollogong 264.000 (Av.), Hobart 203.000 (Av.), Hamilton 174.000(Y.Z.), Geelong 164.000 (Av.), Dunedin 132.000 (Y.Z.), Port Moresby 130.000 (Papua), Napier-Hastings 122.000 (Y.Z.), Townsville 111.000 (Av.), Palmerston North 100.000 (Y.Z.)

B i b l i y o g r a f y a . W.J.V.Saville, *In Unknown New Guinea,* Londra 1926; W.N.Beaver, *Unexplored New Guinea,* Londra 1919; Sir Hubert Murray, *Papua of To-day,* Londra 1925; H.Schnee, *Bismarck Archipelago,* Berlin 1904; R.Parkinson, *Bismarck-Archipel,* Stuttgart 1909; *Papua New Guinea,* 1970'den bu yana her yıl, *Annual Report,* Port Moresby; P.Ryan vs., *Encyclopedia of Papua and New Guinea,* Melbourne 1972; P.Hastings vs., *Papua New Guinea,* Londra 1971; B.Essal, *Papua and New Guinea,* Melbourne 1961; C.Dodwell, *Papua New Guinea,* 1983.

S.G.C.Knibbs, *The Savage Solomons,* Londra 1928; J.Kent, *The Solomon Islands,* Newton Abbot 1972; J.Miller, *Guadalcanal,* Washington 1949; Hakluyt Society, *Solomon Islands,* Londra 1901.

M.Johnson, *New Hebrides,* Londra 1922; C.B.Humphreys, *New Hebrides,* Cambridge 1926.

G.B.Milner, *Samoan-English, English-Samoan Dictionary,* Oxford 1965; J.W.Fox, *Western Samoa,* Auckland 1963; R.M.Watson, *History of Samoa,* Londra 1919; E.Kallen, *The Western Samoan Kingship,* 1982.

A.H.Wood, *A Historry and Geography of Tonga,* Nuku'alofa 1963; C.M.Churchward, *Tongan Dictionary,* Londra 1959; Sir Harry Luke, *Queen Salote and Her Kingdom,* Londra 1954; K.R.Bain, *The Friendly Islanders,* Londra 1967.

Basil Thompson, *The Fijians,* Londra 1908; W.Deane *Fijian Society,* Londra 1921; *Fiji Government Handbok,* Suva 1929; *Stewart's Handbook of Pacific Islands,* Sydney 1918; *The Herald Handbook of Fiji,* Suva 1928; Sir Alan Ashford, *Fiji,* 1963; A.Capell, *New Fijian Dictionary,* Glasgow, 2: 1957; M.D.Shahlins, *Fijian Island,* Detroit 1962; O.H.K. Spate, *The Fijian People,* Suva 1959; R.G.Ward, *Population of Fiji,* 1965.

G.A.Pittman, *Nauru, the Phosphate Island,* Londra 1959; N.Viviani, *Phosphate and Political Progress,* Canberra 1970; C.N.Packett, *Guide to the Republic of Nauru,* Bradford 1970.

University of South Pacific, *Kiribati, Aspects of History,* 1979; R.Cowell, *Structure of Gilbertese,* Suva 1950; Sir Arthur Grimble, *A Pattern Island,* Londra 1953; T.Whincup, *Nareau's Nation,* Londra 1979; E.Sabatier, *Astride the Equator,* Melbourne 1978.

A.B.D., İngiltere ve Fransa'ya bağlı adalar için bu devletlere âid bibliyografyaların ilgili kısımlarına bk.

ÜÇÜNCÜ CİLDİN SONU

EKLEMELER ve DÜZELTMELER

DEVLETLER ve HÂNEDÂNLAR c.I

Devletler ve Hânedânlar, II, 1193-4'te verilen eklemeler ve düzelmeler dışında:

S. 42, st.9: *secere* yerine *şecere.*

S. 59, st.sn.14, başlık: *HULEFAY* yerine *HULEFÂY*

S. 67, st.sn. 9 ve 10: *Mübeşşire* yerine *Mübeşşere.*

S. 81, alttan 3. paragrafa ekler: Hazret-i Hasan'ın kızları: Hadîce, Fâtıma, Ümmü Hayr, Ümmü Abdirrahmân, Ümmü Seleme, Ümmü'l-Hasen, Ümmü Abdillâh (= 'Alî Zeyni'l-Â'bidîn b.Hüs.b.'Alî, amca-zâde)... el-Kaasim (bu ikisi 10.10.680'de Kerbelâ'da şehîd edildi), Muh.ü'l-Ekber, Muh.ü'l-Asgar, Câ'fer, Hamza, İsm., Yâ'qûb, Hazret-i Hasan'ın nesli bu oğullarında...

S. 85, sn.2. paragrafın 6. satırı başına: 'Abdullâh b.Hüs.b.'Alî, amca-zâde, Muh.ü'l-Bâkır'ın annesi, Hüseyn hânedânı bu zâttan yürümüştür.

S. 94, ilk st.: *Müslüm* yerine *Müslüman.*

S. 130, st.3 : 11.1453.

S. 130, st.5 başı: vardı ('Ömer, 'Osmân, Yahyâ). Neslinden...

S. 178, st.sn.17: *Lafuenteny* yerine *Lafuenten y.*

S. 352: Nefîse Hâtûn (ölm.4.1449) b.Dulkadıroğlu Nâsırüddîn Mehmed Bey =1. Memlûk emîri Cânî Bey Sûfî (katli Akdağmâdeni 27.10.1437), izd.Maraş, 12.9.1435(bir kızları oldu), =2. Sultân Çalmak (no.35), izd.31.3.1440, Sultân Çakmak, Nefîse Hâtûn ölünce, Hâtûn'un birâder-zâdesi (Dulkadıroğlu Sül.Bey'in 5 kızından biri, ölm. 4.1460) ile evlenip, Fâtih'le bacanak oldu (1449), bu prs.1453'te Çakmak'dan dul kalınca, Sul.İnal'ın (no.37) oğlu Muh.'le evlendi.

S. 352, st.5: Sul.Şeyh'ın (no.29) dîğer çocukları: Seyyidî 'Ömer (1402-27. 5.1413=9, Ferec T.), Sutcyte (=Altınbuğa Kırmışî), Sârimüddîn İbr.(=Hond Zeyneb Hâtûn b.Sul.Ferec, izd.1.10.1413), zehirlenmesi 27.6.1420, Mûsâ (16.6.1418-30.10.1418) (annesi Dolubay), Muh.(ölm.28.12.1419, oğulları Sul.Şeyh T., annesi Hond Hadîce Hât.), Fülâne (=Devâdâr Doğan, izd.10.1412), daha 2 prs. Sul.Ferec kızı Zeyneb'i boşayınca o, Atabek Kaçak'la evlendi.

S. 409, 9. Dübeyy Şeyhi 6.10.1990'da öldü.

S. 413, 8 no.lı paragraf: Şeyh Râşid b.Sa'îd 1980'lerde, 9. şeyh Mahtûm 6. 10.1990'da öldü.

S.427, st.8: Fehd (1940), 2.8.1990'da 50 yaşında Irak istîlâsında katledildi.

S.428 sonu: 2.8.1990'da Irak, Küveyt'i istîlâ etti ve Emîr ile Hânedân, Suûdî Arabistân'a çekildi.

S. 478, st.11 başı: *Şâhân,*yerine *Şâhân-.*

S. 570, st.4 sonunda: İng. trc. Urgunge Onon, Cambridge 1990.

S. 571, ilk paragraf sonuna: V.L.Yegorov, *İstoriçeskaya Geografiya.*

S. 571: *Zolotoy Ordı v XIII-XIX Vv.,* Moskova 1985; Mîr Kaasim 'Abd. 'Usmânov, *Jalovannıe Aktı Cucieve Ulusa XIV-XVI Vv.,* Kazan Ün., 1979.

S. 571 sonuna: Urgunge Onon ve Derrick Pritchatt, *Mongolia Proclaims Its Independence,* Cambridge 1989.

S. 584, st.17, no.4: hattât (elyazısı *Kur'ân:*Ist., Türk ve İslâm Eserleri Müzesi).

S. 606, başlık: *Âilesî* yerine *Âilesi.*

S. 608, st.sn.13: halîfe'nin ilk harfi ha değil hı olacak.

S. 613, st. 20 sonu: *Parîs* yerine *Paris.*

S. 805, st.sn.4: *Kaçar* yerine *Kaşkay.*

S. 815, ilk paragraf sonuna: Nûrî 'Abdü'l-Hamîdi'l-Ânî, *el-'Irâq fi'l-'Ahdi'l-Celâirî (1337-1411),* Bağdâd 1986.

S. 825, st.sn.13: *Abâsî* yerine *Abbâsî.*

S. 925, st.1: *)1252*yerine *(1252.*

S. 936, st.sn.11 başı: *ilgaasıdan* yerine *ilğâsından.*

S. 985, 5. paragraf sonu: Prens'in Nîlûfer Hanım-Sultân'dan sonraki eşinden 1948, 1950...

S. 1004, st.sn.17: *sukânları* yerine *sultânları.*

S. 1024: André Wink, *el-Hind, The Making of the Indo-Islamic World, I: Early Mediaval India and the Expantion of Islam, 7-11th Centuries,* 1990.

S. 1037a: *Hemdâniler* yerine *Hemdânîler.*

S. 1037b, st.sn.5: Kıvâmîler, s.1038a, st.8'den sonraya gidecek.

DEVLETLER ve HÂNEDÂNLAR c.II

S. 64, st.sn.16: Mustafa Bey'dir ki 1500'de Akkoyunlular'ın yanından gelip Konya'da tahta çıktı, 1501 bahârında Suriye'ye kaçıp Memlûkler'e sığındı, Haleb'de Memlûkler tarafından öldürüldü.

S. 71, Mustafa Bey'in (oğlu) yerine (kızı) Kutluğ Melik (Karası).

S. 71, Saruhân: 1411'e kadar Saruhân beylerinin elinde toprak kaldı. İshâk Bey'in bir oğlu da Saruhân Bey'dir.

S. 75, Aydın: 2. Umur Bey'in Mehmed adlı oğlu da vardır ki adını taşıyan câmii yaptırdı. Bu Mehmed Bey 1404/5'te gümüş sike kestirmiştir.

S. 78, Teke: Mübârizüddîn Mehmed Bey'in bir oğlu da Yûnus Bey olup Timur'un metbû adı bulunan sikke kestirmiştir.

S. 88, st.sn.12: Halîl Bey Türbesi yanında eşi Mısır Hâtûn Türbesi var.

S. 88; Dulkadır Bey 1310'da ölünce oğlu Karaca Bey, Memlûkler'ce 1317'de Birecik vâlîliğine getirildi. 1337'de Memlûkler'in Mar'aş beyi olup Melikü'l-Kaahir sanını aldı. Harput 1364-1366 + 1376-1417 + daha sonra 10.1465'e kd.Dulkadır'da kaldı. 6.7.1381'de Memlûkler Mar'aş, sn.Elbistân'a girip 1 ay kaldılar. İbr.Bey b.Karaca'nın 40'a yakın oğlu oldu. Süli Bey, 'Aynî'de Sevli şekinde harekeli ise de bu hareke şüphelidir. Selefi Halîl Bey gibi Memlûkler'ce öldürüldü. Ayntâb ve Dârende 11.1411-1414'de Dulkadır'da kaldı. 8.1419'da Karamânoğlu II. Mehmed Bey, Elbistân'ı kuşatırken Dulkadırlılar'a esir düştü, Kaahire'ye sevk edildi. Hasan Bey b.Meh.Bey (no.4), 1425'lerde Kayseri, Develi, Ürgüb'ü aldı ise de 1435'te bu yerler Karamân'a geçti. Nâsırüddîn Meh.Bey, 1435'te Kaahire'de Râhatoğlu Hadîce Hât. ile evlendi. Feyyâz Bey b.Meh.Bey (no.4), 1435'te Kaahire'de esîr idi. Hamza Bey b.Alâeddîn Alî, 12.1435'de Mar'aş'a hâkim, 13.7.1436'da Kaahire'de mevkuf olup 8.10.1436'da katledildi. Nâsıreddîn Meh.Bey dâmâdı Cânî Bey Sûfî: 1423'te tutuklu olduğu İskenderiyye kalesinden kaçıp 13 yıl saklandı, Anadolu'ya geldi, Kastamonu'da İsfendiyâr beyine sığındı, 12.9.1435'te Nâsıreddîn Meh.Bey'e esîr oldu ve onun tar.dâmâd edinildi. 9.1436'da Akdağmâdeni'nde kayınpederle dâmâd, üzerlerine gelen Memlûkler'den kaçıp Osmanlı'ya sığındılar. Cânî Bek, Divriği civârında 27.10.1437'de Akkoyunlular'ca öldürüldü. Cânî Bey'le evlenen Dulkadıroğlu Nefîse Hâtûn'un 1436'da bir kızı doğdu. Dul kalınca 31.3.1440'da Kaahire'ye gidip Sul.Çakmak'la evlendi, 4.1449'da Kaahire'de öldü. Sul.Çakmak, Nefîse Hâtûn'un birâder-zâdesi (Sül . Bey'in 5 kızından biri) ile evlendi, bu prs., Çakmak'dan dul kalınca (1453), Sul.İnal'ın (ölm.1461) oğlu ile evlenip 4.1460'da Kaahire'de öldü. Nâsırüddîn Meh.Bey, 10.1442'de öldü.

S.88, no.5: Sül.Bey 10.1442-28.8.1454=11,10. No.6: Melik-Arslan 28.8.1454 -10.1465=11, 2 (Elbistân'da Memlûkler'ce öldürüldü, oğlu Alp-Arslan, 1469'da Uzun Hasan'ın beyi). No.87: Şâh-Budak 10.1465-1468 + 4.6.1472-12.1480, 2.1481'de Memlûkler'e sığındı. 10.1465'de Uzun Hasan, Elbistân'a girdi, Harput'u Dulkadır'dan alıp Memlûkler'e verdi. Rüstem Bey, müddeî ol. (1468) Uzun Hasan'a sığındı.

S. 88, st.sn.5: Feyyâz Bey 1443'de Kaahire'ye gidip öldü.

S. 88: Tuğrak Bey b.Dâwud b.İbr.b.Karaca (Besni v.1417, Malatya 1421, 1435'de Memlûk v.ol.Hums'da öldü, oğlu 'Alî Bey 6.1438'de Hums v.ol.babasını istihlâf etti). Alâeddîn Alî Bey b.Halîl b.Karaca 7.1402'de Memlûkler'in Ayntâb v., kısa müddet için Mar'aş, Ayntâb, Dârende 8.1421, 1424'de Kaahire'de, 6.1426'da Haleb'de katledildi). Nâsıreddîn Meh.Bey b.Halîl b.Karaca kızı Nefîse Hât.=1. Cânî Bey Sûfî, =2.Sul.Çakmak.

S. 88, st.5: Rüstem Bey oğlu Murâd Bey: Maraş güneyinde Göynük köyündeki câmiinde medfûn. Rüstem bey kızı Şems-Mâh Hâtûn, amca oğlu Alâüddevlet Bozkurt Bey (no.9) ile evlenip Yavuz'un annesi Ayşe Hâtûn'u doğurdu, 1509'da torunu Şehzâde Yavuz Selîm 39 yaşında iken öldü, Maraş'ta yaptırdığı adını taşıyan Hâtûniye mahallesindeki Hâtûniye Câmii ve medresesindeki türbesine gömüldü.

S. 89, st.sn.7: Sarı-Kaplan Kaasim Bey: Kadirli'de Ala mescid ve medresenin bânîsi.

S. 89, st.4: Alp-Arslan Bey: Uzun-Hasan'a ilticâ, sn.Osmanlı hizmetinde ve Modon (Mora) sefer-i hümâyûnuna katıldı.

S. 89, st.16: 'Abdürrezzâq Bey'in 4 oğlundan Hamza ve Hudâdâd Beyler, 1504'te Savur ve Silvân beyleri (bu 4 oğlu, amcaları Alâüddevle ile berâber Osmanlı'ya karşı maktûl). Dîğer kardeş Pîr-bende Bey olup, Melik-Arslan Bey, Şâhruh b.Bozkurt oğludur.

S. 89: Şeh-süvâr Bey (no.8) (1432?-1472=40?), bey olmadan önce Çirmen s.b., 6.1470'te Ramazânoğulları'ndan Adana, Tarsus, Kozan, Ayas'ı aldı. Yahyâ Bey b.Sül.Bey, 8.1469'da Haleb'e götürülüp habsedildi. 'Abdürrezzâq Bey b.Sül., 2.1489'da Memlûkler'un Hamâ kumandanı idi. 5.1498'de Alâüddevle Bey'in 2 oğlu, Ayntâb meydan muhârebesinde Memlûkler'e karşı maktûl oldu. Yavuz'un dayısı olan Şâhruh Bey'in 1492'de eşi bir arşiv vesîkasında (Şâh Sultân) diye geçiyor. Bu Şâh Sultân'ın İkinci Bâyezîd'in kızlarından birisi olması kuvvetle muhtemeldir, fakat henüz kesin konuşamıyorum. Bu takdirde Dulkadıroğlu Mehmed Paşa'nın ve Mîrzâ-'Alî Bey'in sultân-zâde olmaları da ihtimâl dâhiline giriyor ve böylece İkinci Bâyezîd, Nef'î'nin dedesinin annesinin babası olur ve Nef'î'nun gurur ve azameti biraz îzâh edilebilir duruma gelir. Şâhruh Bey'in oğullarından Ahmed Bey, 1515'te katledildi.

S. 89 sonu: Şâhruh Bey kızı İklime Hâtûn, 1547'de Maraş'ta mescid yaptırdı. Şâhruh Bey'in de hayli hayrâtı vardır.

S. 89: 'Alâüddevle Bozkurt Bey: Malikü'l-Â'dil, Nûrü'd-Dewle, Gawsü'l-Mille, Hüsâmü'd-Dîn. 'Alâüddevle Bey, bütün beylikte, köylere kadar, pek çok câmî, mescid, medrese, tekke vs yaptırdı. 15 küsur köyde zâviye (küçük tekke) yaptırdığı biliniyor, Gaziantep'de de bir câmii var.

S. 89: Maraş Ulu Câmii, Sül.Bey'indir (no.5). Meh.Bey b.Alâüddevle (no.9), Maraş'ta Taş Medrese mescidinde medfûn.

S. 89: Alî Bey (no.10): Çirmen s.b.1513, Çaldıran'da öncü kumandanı ol.yararlık gösterdikten sn.Kayseri s.b.1514, 1.1515'te ilâveten Bozok=Yozgat s.b. (Bozok'u Alâüddevle Bey'in oğlu Sül.Bey'i öldürerek aldı), Merc-i Dâbık'ta sağ kanat kumandanı Anadolu beylerbeyisi Akkoyunlu prensi Zeynel Paşa'nın muâvini. Alî Bey, Merc-i Dâbık'ta, Osmanlı'ya esîr iken kaçıp Memlûk ordusuna giren Dulkadıroğlu Abdürrezzâq Bey'le Melik Arslan Bey b. Şâhruh Bey'i esîr aldı. Ridâniye'de Alî Bey'in oğullarından Üveys Bey şehîd düştü. Yavuz, İkinci Tumanbay'ı, bu Alî Bey'e teslîm etti. Alî Bey, son Melûk Sultânı'nı, vaktiyle Memlûkler'in babası Şehsüvâr Bey'i astıkları Bâbü'z-Züveyle'de astırdı. Alî Bey (Paşa), son Dulkadır beyi ol. 6.1522'de Artova'da (Tokat) îdâm edildi. Elbistân'a yakın Pınarbaşı köyünde câmî yaptırdı.

S. 89: Şâhrun Bey b.Alâüddevle: 1489'da Osmanlı'nın Kırşehri s.b. iken amcası Şâh-Budak gözlerine mil çektirdi.

S. 89: Sül.Bey'in (no.5) oğullarından Îsâ (ölm.Kaahire 2.1477). Alâüddevle Bozkurt bey (no.9): 1472'de Amasya'ya dâmâdı Şehzâde (İkinci) Bâyezîd yanına geldi, sn.bir ara Istanbul'a gidip dünürü olan Fâtih'le görüştü. 12.1480'de Fâtih, kendisine Kırşehri sancak beyliği ilâvesiyle Dulkadır beyliğini tevcîh etti (Fâtih, memnûn

olmadığı Şâh-Budak'ı Dulkadır'dan oynatarak Mısır'a sığınmaya mecbûr etmişti). 6.1482'de Bozkurt Bey, Karamân (Lârende) şehrine gelip dâmâdı İkinci Bâyezîd ile görüştü. Şâh-Budak Bey, 3. 1489'da Mısır'dan Istanbul'a gelip, kardeşi Bozkurt Bey'i, dâmâdı olan II. Bâyezîd'e şikâyet etti. Kayın-pederi Bozkurt Bey'le arası bozulan İkinci Bâyezîd, Şâh-Budak'ı, kardeşi Bozkurt'un üzerine gönderdi. Bu târihten îtibâren Bozkurt Bey, ölünceye kadar Osmanlı aleyhdârı faâliyetlerine devâm etti. 11.1489'da Şâh-Budak, gene Osmanlı'dan ayrılıp Kaahire'ye geldi, Sultân Kayıtbay'la görüştü, fakat Yukarı Mısır'a sürüldü.

S. 90, st.9: *oğuları* yerine *oğulları*.

S. 90: Alî Bey b.Şâhruh Bey'in dîğer oğulları: Mahmûd (oğlu Sevindik), Sül., Abdüllatîf. Meh.Paşa b.Şâhruh'un oğulları: Arslan Meh.Paşa, Osmân Bey, Hüs.Bey. Bu beyler, Çorum güneyinde Sungurlu kasabasına yerleştiler, nesilleri günümüze geldi (R.Yinanç, *Dulkadır Beyliği*, TTK, 1989). Arslan Meh.Paşa oğlu Ahmed, oğlu Hasan, oğulları Mustafa ve Mehmed, bunun oğulları Feyzullâh (oğulları Hüs.ve Must., sonuncunun oğulları Şevket ve İzzet) ve Nû'mân, bunun oğulları Ahmed, Rif'at, Sa'îd, bunun oğulları Şâkir (oğlu Mustafa) ve Gaalib, bunun oğlu Yûsuf, bunun oğlu Ahmed, bunun oğulları Zıyâ (oğlu Ahmed) ve Yûnus (oğlu Mehmed) Beyler.- Osmân Bey b.Mehmed Paşa oğlu Halîl, oğlu İbr., oğlu Halîl, oğlu Meh.Emîn, oğulları Es'ad, Arslan, Halîl, Mehmed, sonuncunun oğulları Sâdık, Arslan, Halîl, Vâsıf, sonuncunun oğlu Memdûh, bunun oğulları Osmân, Emîn (oğulları İsm.ve İbr., İsm.oğlu Sa'îd ve İbr.oğlu Halîl) ve Zıyâ, bunun oğulları Es'ad, Şâhruh, Osmân, Emîn (oğlu Seyf Alî) ve Arslan (1980'de hayatta) ve bunun oğulları Av. Doğan (Sungurlu'da), Kaplan, Hasan, Dr.Hüseyin (Sungurlu'da dâhiliyeci) Beyler.

S. 99, st.17: Yan rivâyette = Süleymân-Şâh.

S. 123, başlık: MURÂD I yerine MURÂD II.

S. 148, 2. paragraftan sn.: İkinci Bâyezîd'in Şâh Sultân adlı bir kızının Dulkadıroğlu (b.bk.) Şâhruh Bey'le evlenmiş olması çok muhtemeldir.

S. 267, st.sn.17: 18.6.1908-1986 = 78.

S. 282, st.sn.5: Sâ'deddîn Beyefendi, ilki Ermenî mühtedîsi olmak üzere 2 def'a evlendi. İlkinden Cevdet Bey doğdu, İkinci Cihan Savaşı'nda lejyoner olup Bi'r Hakîm'de bir kolunu kaybetti, Légion d'Honneur aldı. İkinci eşinden olan oğulları Alp, Kaya ve Aydın Beyler'dir. Kaya Bey 1990'da Almanya'da, dîğer ikisi Beyrût'ta idiler. Kaya Bey, bir Alman kızı ile evlendi. Alp Bey'in eşi Lübnanlı Hibrî âilesindendir. Aydın Bey evlenmedi.

S. 287: Sül.Sâ'deddîn Ef.: Paris'te değil Suûdî Arabistân'da öldü. "Lejyoner subay oldu, Légion d'Honneur aldı" ibâresi çıkacak. =Lâmi'a Hanım-Efendi. Bu şehzâdenin nesli şu şekilde düzeltilecek: 1- ORHÂN EFENDİ, Sultân Azîz'in 5. batın torunu, Ebû-Dabî'de, 2- PERİHÂN SULTÂN, 3- GÜLHÂN SULTÂN (Fülâne Sultân çıkacak).

S. 308, st.sn.16: "Kayıhân" yerine "Kayısoy".

S 309-10, no.12: Bu âileden Alî Bey=Behîce Maan izdivâcından: Mürüvvek Rek (ölm.11.7.1990, med.Karacaahmed) = Hasan Mümtâz Rek, kızarı Zeyneb Durukan=

Attila Durukan, bunların çocukları Ayşe ve Emîne Durukan. Maan Alî Bey = Behîce Maan'ın dîğer çocukları: Na'îm Maan, Ismet Antepli, Semin Maan, Mukaddes Evin, Nâzlı Bağha. Na'îm Maan'ın oğlu Alî Maan. Maan Alî Bey'in kardeşinin çocukları: Nî'met Pısak, Raûf Manoğlu, Atıyye Kızılyel, Tasvîre Şavlı, İhsân Özdeniz. Behîce Maan'ın (Alî Bey eşi) kızkardeşinin çocukları: Vehbî Emre, Veysî Emre, Musaffâ Eriş, Melîha Emre.

S. 311, st.5: Zekiyye Sultân, ölm.13.7.1950=78, 5, 23.

S. 311, st. 10: Nûreddîn Paşa, ölm.2.1952=85.

S. 314, st.1: Selânikli Must.Feyzî Bey.

S. 314, st.8: Ressâm olan Fâhir Bey'in kızkardeşi Fatma Hanım, genç kızken öldü.

S. 316, st.sn.19: *1877* yerine *1977*. Sa'âdet Hn.1974'te ölüp Şâm'da Hânedân kabristânına gömüldü.

3. 316, st.sn.17-18: *Sa'îd* yerine *Sa'ad, Mâ'rûnî* yerine *Ortodoks* (TC tab'ası).

S. 316, st.sn.9: Gülnûr Hn.= Didier Ragot, kızları: Hân-zâde.

3. 318, st.11: Rebî'a Hn.-Sul. (13.7.1911-19.6.1988=76, 11, 7), med. Sultân Mahmûd Türbesi.

S. 325, st.sn.11 başı: ölm.13.7.1968 = 56, 8, 1.

S. 335, st.sn.6: *1834* yerine *1934*.

S. 336, no.5: Neş'e-mend Hf.: doğ.1905=29.

S. 351, ilk paragraf: Bereket Alî Hân: Avustralya'da yarım milyon hektarlık sâhilde çiftliğinde yaşıyor. =3. Manolya Onur (ilk eşi: Sühâ Özgermi) (doğ.1955), çocuklarının doğ.1991 (S.Özgermi: doğ.1935, iş adamı, tal.). Esrâ Birgen, Londra'da yaşıyor. B.A.Hân'ın ilk eşlerinden 2 oğlu, 1 kızı var. Hâlen Nizâm unvânını taşıyor, Hindistan'da 4 sarayı, 2.000 hizmetkârı var.

S. 404: Toplam Azîzîler (1985: 1 + 9 = 10) ve Şevket Ef.dalı (1985: 1+2 = 3) olacak.

S. 416, st.11: "Gülhân Sultân" olacak. Ve 3 satırdaki "Cemâleddîn" yerine "Sül.Sâ'deddîn" gelecek.

S. 443: Mehmed Alî Paşa'nın kızkardeşlerinden biri Safiyye Hn., Drama'da Kranişta köyünde medfûn olup Dramalı Kerîm Ef.ile evlendi. Beykoz'un Mahmûdşevketpaşa köyündeki Kerîmler âilesi, bu evlenmeden inmiştir ve nümizmat Celîl Ender, Safiyye Hn.'ın 6. kuşak torunudur.

S. 466, no.6: Meh.Emîn Kurhan (ölm.10.2.1990, med.Ankara, Cebeci), Sâlih Kurhan'la Prs.Emîne'nin kızı Şerîfe Kurhan'ın oğludur=Na'îme Kurhan (eşinden önce öldü), bunların çocukarı Hüsnî Kurhan (babasından önce öldü) = Mürüvvet Kurhan (çocukları Yazbükey Kurhan ve Emel Kurhan).

S. 508, st.10: "topadı" yerine "topladı".

S. 517, st.1, no.10: ölm.1505'den önce.

5. 520, no.17/5: İbr.Bey, ölm.1505'den önce.

S. 542: Raûf Paşa'nın Fındıklı'da yalısı, Çamlıca'da köşkü, babası Abdî Paşa'nın Üsküdar Doğancılar'da konağı (dâmâdı A.Rızâ Paşa'ya geçti). Abdî Paşa'nın 3 kızı: 1) Hayriye Hn.(ortanca). 2) Şevket Hn.(kç.) = Tevfîk Sâmî Paşa, çocukları Hibetullâh Hn. (=Câbir Paşa, kızları Selmâ Hn.) ve Emîn Bey (Berlin müsteşârı=Sadrâzam Avlonyalı Ferîd Paşı kızı Seniyye Hn.). 3) Hadîce Hn. (by.) = Moralı Alî Rızâ Paşa b.Moralı Bacaksız Ahmed Paşa (=Hadîce Hn.), 13 yaşında evlendi (A.Rızâ Paşa = 2. Münîre Hn., =3. Emsâl Hn.) (Doğancılar'da Alî Rızâ Paşa Sokağı). Çocukları: Nusret Hn. ve Alb.Azîz Bey (=Nusret Hn.) ile Hayriye Şerîfe Hn. (ölm.Beylerbeyi 1942, doğ.Manastır, med. Karacaahmed) = Alb.Câ'fer Tayyâr Doğana (Menlik 1868-Ist.1951=83, med.Üsküdar, Nakkaş) b.Rif'at Bey (med.Üsküdar, Nakkaş = Yûsuf Paşa kızı Hadîce Esmâ Hn.) b.Sâdık Bey (med.Menlik) (Menlik Beyleri: Birinci Murâd zamânında Menlik'i fetheden Erzincanlı Alî Bey=Menlik tekfûrunun kızı Margaret'ten iniyorlar). Câ'fer Tayyâr Bağana'nın çocukları: Esmâ(3 yaşında Şâm'da öldü, med.Muhyiddîn 'Arebî); Hadîce Münevver Ayaşlı (Selânik 1906, Mevlevî, 6 kitap yazarı edîbe ve gazeteci)(çocukları İbrâhîm Ayaşlı ve Mustafa Ayaşlı) = Nusret Sâ'dullâh Ayaşlı (ölm.1942), bk.Ayaşlı-zâdeler; Meh.Alî Bağana (ölm.Moda 1982), Berlin'den me'zûn zirâat mühendisi, 11 yıl Paris'te, med.Karacaahmed=Ayşe Nesrîn Bağana (ölm.Moda 1985), med. Karacaahmed, mîmâr-mühendis Zıyâ Bey kızı, çocukları Bülend Bağana ve Hadîce Bağana. Menlikli Sâdık Bey-zâde Rif'at Bey'in by.oğlu: Alî Rızâ Bey, serasker yâveri, med.Kadıköyü, Mahmûd Baba T., çocukları Makbûle çocuk ve Zeynülâbidîn genç öldüler. Rif'at Bey'in 3. oğlu Hüs.Mazlûm Bey = Fâiq Paşa kızı Refîka Hn., 4 kızları: 1) Sâibe Hn. = Manastırlı Ken'ân Bey, çocukları Vehîbe Hn., Mihrü'n-Nisâ Hn. (oğlu Cemâl Bey) ve büyükelçi Zıyâ Bey= Leylâ Hn. (oğulları diplomat Ken'ân Bey=Leylâ Hn., Yıldız Kenter'in kızı). 2) Semîha Hn.=mülkiyeli Râşid Bey. 3) Lâmi'a Hn.=Alb.Hüs.Hüsnî Bağana (aş.bk.), kuzen, kızları Refîka Hn. 4) Kâmrân Hn.= Dr. Abdullâh Bağana, çocukları Fâiq Bey ve Mazlûme Hn. Rif'at Bey'in 5. oğlu Şevket Bey, çocukları: Alb.Hüs.Hüsnî Bağana (kuzini Lâmi'a Bağana ile evlendi) ve Zehrâ Hn.= Nakıyy Bey (ilk eşinden olan kızı Reşîha Hn.=büyükelçi Cemîl Vâfî, kızları var). Rif'at Bey'in 4. oğlu Binb.Alî Haydar Bey, kızları Mehveş Aksalur = Org. büyükelçi (Tahrân, Tokyo) İzzet Aksalur, çocuksuz. Alî Haydar Bey'in 2 oğlu: hâkim Ah.Ferîdûn (=hâkim Edîbe Bağana, oğulları bir Alman kızı ile evlenip 2 kızı olan Cankut Bağana) ve büyük olan Dr.Mehmed Fürûzân Bağana (Antalya'da öldü) = Selîm Bey kızı Nerîmân Bağana, oğulları Aykut Bağana (bir Alman kız ile evlendi, kızları Ayçe Bağana) ve Turgut Bağana (kızı Mehveş Bağana). Menlik tekfurları Paleologlar hânedânının bir dalıdır (bk.s.444).

S. 548, ilk paragraftan sonra: Uzunköprü'de oturan Hasan Tahsin Arıkan'ın düzenlediği Alemdâr-zâdeler'in şeceresi şöyledir: Alemdâr Paşa'nın oğullarından Hasan Bey'in oğulları Ahmed ve Mustafa Beyler. Mustafa Bey'den 3 dal iniyor: 1) Mustafa Bey oğlu İbrâhîm Bey, kızının oğlunun oğlu Hakkı Bey, bunun oğulları Mehmed Emîn Bey ve Rif'at Ilgar (İzmir'de). İbrâhîm Bey'in Mehmed ve Ahmed adlı oğullarının ikincisinin oğlu Osmân Bey, bunun 3 kızı, Hâfız Mehmed Bey (çocukları Hüseyin Bey, Hasan Bey, Zehrâ Hanım), İbrâhîm Bey (çocukları Ankara'da yaşıyan Hamîd Karan ile Hûriye, Kadriye, Hıfzıye Hanımlar). 2) Mustafa Bey oğlu Fülân Bey oğlu Ruscuklu Mollâ Hacı

Tâhir Ef.oğlu Ruscuklu Hasan Bey'in çocukları: Emîne Hn. (kızı Mahtûme Hanım, bunun kızı Semrâ Eren), Sıdıka Hn. (kızı Zeyneb Hn., bunun oğlu Âsım Şengün) ve Tahsîn Arıkan. Sonuncunun oğlu Uzunköprü'de gazetcci Hasan Tahsin Arıkan ve Tahsîn Arıkan'ın kızları: Gönül Hn. (çocukları Mustafa Bey, Mahmûd Bingöl, Remziye Hn.), Şen Hn. (kızları Tansu Avcu, Emel Hn., Sibel Hn.) ve Ülker Hn. (çocukları Gamze Hn. ve Levend Dönmez). 3) Mustafa Bey kızı Fülâne Hn.kızı Fatma Hn.'ın çocukları: Râife Hn., Hadîce Hn. (kızı Hacer-i Esved Hn. ve bunun kızı Ankara'da oturan Süheylâ Karan), Osmân Necîb Bey, bunun oğlu İbrâhîm Bey, bunun çocukları: Neeîb Bey (çocukları İbrâhîm Bey ve Türkân Hn.), Sıdıka Hn. (oğulları Suâd, Samîm, Erdoğan Beyler) ve Hüseyin Mümtâz Ataman (dr.albay, ölm.29.5.1988 = Perîhân Ataman), bunun çocukları: Şâdân Hn., Yonca Hn., Mine Hn. ve Ist./Taksim'de iş adamı Ural Ataman (bunun 2 kızı).

S. 554, st.11 sonu: "Bâyczzîd" yerine "Bâyezîd".

S. 555, st.12: H.Sedes Paşa'nın çocukları: Lebîbe Hn. 1904, Samîme Hn. 1906, Yümnî Bey 1908.

S. 555, st.23 sonu: Emîn Bey, Tevfîk Sâmî Paşa ile Çerkes Abdî Paşa kızı Şevket Hn.'ın oğludur.

S. 556, 2. paragraf sonu: Şâir ve bestekâr Fennî Mehmed Dede (ölm.1708) de Ayas Paşa-zâde olup Dördüncü Mehmed'in musâhibi idi. Rûmelihisârı'ndaki yalısı ünlüdür.

S. 557, st.sn.10: N.S. Ayaşlı (ölm.1942, med.Bebek) = M.Ayaşlı (bk.Abdî Paşa-zâdeler).

S. 558, st. 13 başı: Vecîhî Bey, Mâbeyn şifre kâtibi Âsım Bey'in dâmâdı idi.

S. 572, st.14: Refîk Bey, Feryâl Hn.'la evlenmiş, çocuksuzdur.

S. 582, st.14: "Bayrût" yerine "Beyrût".

S. 589, st.14 başı: Rukıyye Hât. (ölm.1594).

S. 589, 3. paragraf başı: Yahyâ Ef., babası ile berâber hac 1585, Sahn müderrisliğinden Haleb kadısı 3.1595, Şâm 5.1596, Mısır 1597, Bursa, Edirne 8.1601, Rûmeli kazaskeri 5.1605-6.1606 + 12.1609-1.1611 + 3.1617-7.1618, İkinci Osmân'ın cenâze namâzını kıldırdı.

S. 611: Kâmrân Hn.'la evlenen yüksek mîmâr-mühendis Edhem Bey'in kızları Nevîn, Paris'te gençkızken öldü. Nî'met Hanım'la Köse Râif Paşa-zâde Nihâd Bey'in oğulları Sâlih Bey, 1940'ta Fransa cephesinde harb muhâbiri iken Alman ateşiyle vurulup öldü. Sâmiye Hn.'ın kardeşi Dr.Nebîl Bey'dir.

S. 639, son paragraf: Petersburg büyükelçisi müşîr Şâkir Paşa'nın dâmâdı olan Mübârek Bey'in diğer kızı Roksan Hn.'dır.- Osmân Hamdî Bey'in oğlu yük. mühendis-mîmâr Edhem Eldem'in eşi Kâmrân Eldem (kızları Nevîn Eldem, Paris'te gençkızken öldü) Çorlulu-zâde (b.bk.) Münîr Paşa'nın kızıdır.

S. 643, sondan 2. paragraf: Türkân Mayatepek, ölm.25.12.1989 = 70, 5, 22, med.Ankara, TRT mütercimi (İng., Fr.,Alm., İt.), oğlu Osmân Mayatepek, özel sektörde yönetim kurulu başkanı.

S. 646, 4. paragraf: Rahmî Bey'in oğlu için bk.Mehmed Alî Paşa-zâdeler.

S. 646: Evrenos zâdeler'den biri de 2. Meşrûtiyet Drama mv. Âgâh Bey olup, 2. Abdülhamîd'in mâbeyncilerinden Kâmil Bey'in kızı Latıyfe Hn.'la evlenmiştir, oğulları Süleymân Kâmil Toros ve Alî Gaalib Toros olup hepsi Emirgân'da medfûndur ve Süleymân Bey'in bir kızı vardır.

S. 687: İbr.Hakkı Pş.kızı Remziye Hn.=Cemîl Bey (en küçükleri Hâlet Çambel olan 3 kız), bk.Mehmed Alî Paşa-zâdeler.

S. 697, no.16: Mustafa Paşa-zâde Abdülkerîm Bey'in dîğer oğlu Manastırlı By. Rızâ Bey'dir. Tekin Arıburun'un oğlu Bintuğ Arıburun ve kızı Gülfiliz Tanman=Hulûsî Tanman (Serezli Hulûsî Bey-zâde Fahrî Tanman oğlu), çocukları Behîre (izd.1986), Gülrû, Hüseyin Avnî. Fahrî Tanman=Safvet Tanman (Çerkeş Halvetî şeyhi Bahâ Ef.torunu). Hulûsî Tanman'ın kardeşi Bahâ Tanrnan.

S. 710, ilk paragraf: İnci Keçeci, ölm.14.4.1980, med.Merkezefendi.

S. 736-7, Malatyalı-zâdeler: Şeyh.Ârif Hikmet, Nakşî'dir. İbr.Pş. (ölm.1758) = Hadîce Hât.(ölm.1774) (İsm.Râif Pş.annesi). İsm.Râif Pş. = Şerîfe Sa'îde Hn.(ölm. 12.1812). Ismet Bey (ölm.1807) = Behcet Hn. (ölm.26.11.1818, Şeyh. Ârif Hikmet annesi). Şeyh.Ârif Hikmet Ef.=Nüzhet Hn. (ölm.18.12.1805). Ismet Bey (ölm.1807) = Dil-hayât Hn. Şeyh.Ârif Hikmet Ef. = Fatma Dil-nişîn Hn. (ölm.1840). Mutıyy Bey'in ölümü "1853" yerine "5.1.1849" ol. Şeyh. Ârif Hikmet kızı Şerîfe Fatma Hn. (ölm.2.5.1812). Şeyh. Ârif Hikmet oğlu Meh. Atâullâh Ef. (ölm.1840). Şeyh. Ârif Hikmet kızı Şerîfe Havvâ Hn. (ölm.1840). Re'fet Bey'in ölümü "1865" yerine "7.5.1866" ol. Atâullâh Bey'in ölümü "1803" yerine "13.10.1804" ol. Ismet Bey (ölm.1807) kızı Havvâ Nesîbe Hn. (ölm.7.1.1824). Mutıyy Bey = Zekiyye Hn. (ölm.10.8.1865). Ismet Bey (ölm.1807) kızı Sa'îde Hn. (ölm.22.6.1817) = Müd. Abdülhamîd Ef. Ayni Ismet Bey kızı Hadîce Hn. (ölm.14.3.1780). Ayni Ismet Bey'in kızının oğlu Meh.Nihâd Bey (ölm.1808). Re'fet Bey (ölm.1865) oğlu Müd.Meh.İffet Bey (ölm.26.3.1842). Re'fet Bey kızı Hadîce Hn. (ölm.24.6.1842). Re'fet Bey kızı Mekkiyye Ulviye Hn. (ölm.8.7.1852). İbr.Ismet Bey'in ölümü "21.5.1868" yerine "28.10.1867" ol. Râif Pş. (ölm.1789) torunu âmedî-i Dîvân-ı Hümâyûn Hacı Ebû-Bekr Râkım Ef. (ölm.2.5.1804), oğlu Burhâneddîn Nû'mân Bey (ölm.1.1806), dîğer oğlu Ah.Fâzıl Bey (ölm.1796a). Şeyh. Ârif Hikmet=Mâh-i Nûr Hn. (ölm.1818). Ebû-Bekr Râkım Ef.kızı Ayşe Sıddıka Hn. (ölm.1795a). Râif Pş.hemşîresi Sâliha Hn. (ölm.26.3.1811) (M.Aydın, *Belt.*, LIV, 254 v.dd.)

S. 741, Mehmed Alî Paşa'nın kızlarının yaş sırası: Zekiyye, Hayriye, Leylâ, Adviye Hanımlar. İsmâîl Fâzıl Paşa-zâde Mehmed Alî Bey albay olup 1 kız, 1 erkek çocuğu oldu.- Adviye Hn., Düyûn-i Umûmiyye'den Selâmî Bey'le evlendi.- Hayriye Hn.=Hüs.Hüsnî Pş. çocukları: Muhsin Bey, ressam albay Tahsîn Bey (bunun oğlu Mehmed Ali Aybar), Nî'met Hn.=Rahmî Bey (İzmir vâlîsi), oğulları Alparslan Bey = Zeyneb Hn. (Semîh Mümtâz Bey kızı), bunların kızları Melikşâh Hn.- Leylâ Hn.=Enver Pş. (Leh mühtedîsi Mustafa Celâleddîn Paşa oğlu). Enver Pş., Leylâ Hn.'dan ayrılıp Fransız Hortance Hanım'la evlendi ve Ömer, Sûzân, Enver adlı çocukları oldu. Leylâ Hn.= Enver Pş.izdivâcından: 1) Celîle Hn., Yahyâ Kemâl'in âşık olduğu hanımdır =

Hikmet Bey b.Nâzım Pş., oğulları Nâzım Hikmet ki dayısının kızı Münevver Hn.'la evlendi (oğulları Mehmed), eşini hâmile bırakıp Rusya'ya kaçtı. Hikmet Bey, Celîle Hn.'dan ayrılıp yeniden evlendi, Meldâ adlı kızı oldu. Hikmet Bey'in kızı Medîha Hn. = Selânik'de avukat Memdûh Bey (oğulları şâir Celâl Memdûh ve Orhân Memdûh). Memdûh Bey'in kardeşleri: Cemîl Bey (=Remziye Hn.b.Sd. İbr.Hakkı Pş., en küçükleri Hâlet Çambel olan 3 kızları oldu) ve Cevâd Bey (=Belkıs Hn.b.Halîl Edhem Eldem, çocuksuz). 2) Münevver Hn.=Sâmih Rif'at Bey, çocukları Oktay Rifat ve Hüsn=ü Aşk Hn. 3) Sâre Hn.="Çamur" Şevket Mocan (DP Ist.mev.) b.Remzî Pş. (Dâmâd Ahmed Fethî Pş. torunu), kızları Ayşe. 4) Mustafa Bey, Sofya'da elçilik kâtibi iken orada öldü, Fransız hanımından kızları Leylâ Hn. ve Münevver Hn.olup ikincisi halasının oğlu Nâzım Hikmet'le evlendi.- Hasan Cemîl Bey = Sadrâzam İbrâhîm Hakkı Bey kızı Ayşe Remziye Hn. izdivâcından: Prof. Dr. Perîhan Çambel (1914-1980'ler), 1934 Ist.Tıb Fakültesi me'zûnu, Florida üniversitesi ve Ankara Ün.patoloji prefesörü, solcu, evlenmedi, İng., Fr., Alm.

S. 772, no.2 sonu: Semîh Mümtâz Bey'in kızı Zeyneb Hn., Evrenos-zâde Rahmî Bey'in oğlu Alparslan Bey'le evlenip Melikşâh Hn.adlı kızları oldu.

S. 776, Nâmî-zâdeler: Ahmed Nâmî Bey ve küçüğü Mahmûd Nâmî Paşa, Kafkasya'dan gelip Mısır'a yerleşmiş, Çerkes Şapsıh kabîlesindendir. Ahmed Nâmî Bey, Reşîd yakınlarında (Mısır) ölmüş ve son torunları 1940'larda ölmüştür. Mahmûd Nâmî, Mehmed Alî Paşa'nın Paris'e gönderdiği ilk talebe kaafilesinde bulunmuş, Fransa bahriye mektebini bitirip deniz subayı çıkmış, Fransa donanmasında staj yapmıştır (*Le Magasin Pittoresque,* XLV, Paris 1877, s.390; Amiral Dumand Vieil, *Les Campagnes Navales de Mohammed Aly et d'Ibrahim,* 2 c., Paris 1937, Imprimerie Nationalc; *el-Külliyye,* XIII, 1927, *Revue de l'Université Américaine de Beyrouth,* Es'ad Rüstem'in makaalesi: *Beyrût fî Ahd İbrâhîm Bâşa we Âmâl Mahmûd Nâmî;* Mahmûd Nâmî, *'Usûlü Harekâti's-Sefâin,* Bûlâq (Kaahire), Dârü't-tabâ'ati'l-Câmi'a, reîülevvel 1252). Mahmûd Nâmî, Kavalalı İbrâhîm Paşa'nın Suriye'yi işğâlinde Beyrût askerî vâlîsi oldu ve Akkâ'yı İngiliz donanmasına karşı savundu. Osmanlı devletinden paşalık alıp 55 yaşlarında Kaahire'de öldü. Tek oğlu İbr.Fahrî Bey, mütemâyiz rütbesi ile 1880'e doğru Beyrût belediyye reîsi oldu. Mısır'dan Beyrût'a gelip yerleşti ve doğrudan Osmanlı hizmetine girdi. Bir ara Sultân Hamîd kendisini Fâs elçisi yapmak istedi. Hıdîv İsmâîl Paşa ile arasının açılması Beyrût'a yerleşmesinin sebebidir. Şu eserin yazarıdır: *Takwîmü's-Sinîni'l-Kameriyye' l-Hicriyye,* Beyrût, 1332 H. (doğ.13.3.1839 Kaahire - ölm.2.1918 Beyrût = 78, 11). Beyrût'taki türbesine Kaahire'den annesinin ve babasının kemiklerini de naklettirmiştir ki bu türbede şunlar gömülüdür: Mahmûd Nâmî Paşa, eşi Tıflî Hn., oğulları Fahrî Bey, eşi Hûriye-Cemâl Hn., bunların çocukları: Mahmûd Nâmî Bey (ölm.1907), Dâmâd Ahmed Nâmî Beyefendi, Fehîme Hn., bunun eşi Mîrlivâ Sa'îd Pş. (Sd.Kâmil Pş.oğlu), bunların oğulları Burhâneddîn Bülend Bey. 1973'te bu türbeye meçhul kişiler girip bütün mezarları açtılar. Ahmed Nâmî Bey'in Sultân'dan sonra evlendiği Müntehâ Hn.'dan çocuğu yoktur.

S. 806: Rızâ Pş.=Adviye Hn.oğulları Süreyyâ İlmen Pş.oğlu Hayrî İlmen (ölm.4.5.1990, med.Edirnekapısı) = Vecîhe İlmen b.Mu'ammer Uşşaklı (=Adviye Uşşaklı). Bunların çocukları: Erdem İlmen (babasından önce öldü), Gönül Erboy

(=Mehmed Erboy), Gülümser Öke (=Prof. Dr.Nevzâd Öke), bunların çocukları: Birgül Aral (=Ömer Aral), Cânân Kepenek (=Süleymân Kepenek), Muammer Erboy, Zeyneb Erboy, Emîne Erboy, Mehmed Öke ve bunların çocukları Yâsemîn Aral, Yâsemîn Erboy. Atatürk'ûn eşi Latîfe Hn., yukarıda anılan Mu'ammer Uşakklı'nın (Uşşâqî-zâde Mu'ammer Bey) dîğer kızıdır.

S. 809, son st.: Ş.Mocan, Remzî Pş.oğludur, bk.Mehmed Alî Paşa-zâdeler. =Sâre Hn.b.Enver Pş. (=Leylâ Hn.b.müşîr Mehmed Alî Pş.).

S. 818, st.14-15: no.4'de (Fülâne Hn.) yerine (Subhiye Hn.), ve "=1. Must. Safvetî" ol., no.5 yerine "=2.İstinyeli Nûrî Bey"ol. No.6'dan önce (Subhiye Hn.'ın 2. izdivâcından): Oğulları büyükelçi Hasan İstinyeli (1913).

S. 920, ilk paragrafın sonuna: (Marcel Sibert, *Etude Juridique sur la Confiscation des Propriétés Immobilières d'Abdulhamid II: Un Cas de Subrogation en Droit des Gens, Revue Générale de Droit International Public,* L/XVII, Paris 1946).

S. 933, st.sn.8: Hûrşîd Bey (1871), Meh.Pş. (1872).

S. 946, st.sn.7: Kapıcıbaşı Must.Ağa'nın kızının oğulları: ünlü şâir Vâsıf-ı Enderûnî ve ünlü bestekâr Sâdullâh Ef.

S. 988, st.1: Cevâd Paşa (2) yerine (3) ol.

S. 1045: Darb-hâne nâzırları arasında: 1598'de Defterdâr Alî Ef., 1619'da Bekr Ef., 1625'de Hüseyn Paşa, 1761'de ölen Hacı Halîl Ef. yerine oğlu Mehmed Ef., 1670'de Hüseyn Ef.

S. 1167: 22) Org. Doğan Güreş (Adana 1926) 3.12.1990.

S. 1168: 32) Org. Muhittin Fisunoğlu 3.12.1990.

S. 1168, no. 31: Güreş ol.

S. 1168, son st.: 14) Oramiral İrfan Tınaz 30.8.1990.

S. 1169, no.17'den sn.: 18) Org.Siyami Taştan 30.8.1990.

S. 1170, 31) Org.Eşref Bitlis 30.8.1990.

S. 1170, son st.: 24) Org.İbrahim Türkgenci 30.8.1990.

S. 1172 sonu: 44) Hüsnü Doğan (ANAP Istanbul) 28.10.1990.

S. 1176, st.2: Bekir Sâmî Bey (Kunduk).

S. 1176, no.27'den sn.: 28) Ali Bozer (ANAP, Ankara) 21.2.1989-12.10.1990 = 1, 7, 19. 29). Ahmet Kurtcebe Alptemoçin (ANAP, Bursa) 12.10.1990.

S. 1177; 43) Adnan Kahveci (ANAP, Istanbul) 28.3.1989.

S. 1182, no.33: "Dr." çıkacak.

S. 1183, st.8 sonu: (sanâyî ile) yerine (ticâret ile).

S. 1183, st.17: 21) Sûdi Türel, 22) Fahreddin Kurd.

S. 1184, st.sn.2: "Önal" yerine "Önol".

C.III, s. 458'e EK

Osmanlı dönemi Ortodoks "Ökümenik" Patrikleri, Tanzîmât'a kadar şunlardır: 123. Gennadios II Scholarios (1°)(6.1.1454-1456 = 2), 124. Isidorios II(1456-1462=6), 123a. Gennadios II Scholarios(2°)(1462-1463 = 1), 125. Sophronios I(1463-1464 = 1), 123b. Gennadios II Scholarios (3°)(1464-1465 = 1 = 4), 126. Joasaph I(1465-1466 = 1), 127. Marcos II Xylokaravi (1466), 128. Symeon I Trebizontios (1°)(1466-1467 = 1), 129. Denyssios I(1°)(1467-1471 = 4). 128a. Symeon (2°)(1471-1475 = 4), 130. Raphael I(1475-1476 = 1), 131. Maximios III(1476-1482 = 6); 128b. Symeon I(3°)(1482-1486 =4 =9), 132. Niphon II(1°)(1486-1488 = 2), 129a. Denyssios I(2°)(1488-1491 = 3 = 7), 133. Maximos IV(1491-1497 = 6), 132a. Niphon II (2°)(1497-1498 = 1), 135. Joachim (1°)(1498-1502 = 4), 132b. Niphon II(3°)(1502-1503 = 1 = 4), 136. Pachomos I(1°) (1503-1504 = 1), 135a. Joachim I(2°)(1504), 136a. Pachomos I (2°) (1504-1513 = 9 = 10); 137. Theoleptos I(1513-1522 = 9); 138. Jeremios I(1522-1546 = 24), 139. Denyssios II(1546-1554 = 8), 140. Joasaph II(1554-1565 = 11), 141. Metrophanos III (1°)(1565-1572 = 7); 142. Jeremios II(1°)(1572-1579=7), 141a. Metrophanos III(2°) (1579-1580 = 1 = 8), 142a. Jeremios II(2°)(1580-1585 = 5), 143. Theoleptios II (1585-1587 = 2), 142b. Jeremios II(3°)(1587-1596 = 9 = 21); 144. Mathios II(1°)(1596), 145. Gabriel I(1596-1597 = 1), 146. Theophanos I Karykes (1597), 147. Meletios I Pigas (1597-1598 = 1), İskenderiyye Patriki'nin vekâleti 1598, 144a. Mathios II(2°) (1598-1601 = 3), 148. Neophytos II(1°) (1601-1603 = 2), 144b. Mathios II(3°)(1603 = 3), 149. Raphael II(1603-1607 = 4); 148a. Neophytos II(2°)(1607-1612 = 5 = 7), 150. Kyrillos I(1°)(1612), 151. Tmotheos II (1612-1620 = 8); 150a. Kyrillos I(2°)(1620 - 1623 = 3); 152. Gregorios IV(1623), 153. Anthimios II (1623), 150b. Kyrillos I(3°) (1623-1633 = 10); 154. Kyrillos II(1°)(1633), 150c. Kyrillos I (4°)(1633-1634 = 1), 155. Athanasios III (1°)(1634), 150d. Kyrillos I(5°)(1634-1635 = 1), 154a. Kyrillos II (2°)(1635-1636 = 1), 156. Neophytos III (1636-1637 = 1), 150e. Kyrillos I(6°)(1637 - 1638 = 1 = 16), 154b. Kyrillos II (3°)(1638 - 1639 = 1 = 2), 157. Parthenios I (1639 - 1644 = 5); 158. Parthenios II (1°)(1644-1646 = 2), 159. Joanniucios II (1°)(1646-1648 = 2); 158a. Parthenios II(2°)(1648 - 1651 = 3 = 5), 159a. Joannicios II(2°)(1651-1652 = 1), 160. Kyrillos III(1°)(1652), 155a. Athanasios III(2°)(1652), 161. Paisios I(1°) (1652-1653 = 1), 159b. Joannicios II(3°)(1653 - 1654 = 1), 160a. Kyrillos III (2°) (1654), 161a. Paisios I(2°)(1654-1655 = 1 = 2), 159c. Joannicios II(4°)(1655 - 1656 = 1 = 5), 162. Parthenios III (1656-1657 = 1), 163. Gabriel II(1657), 164. Parthenios IV(1°) (1657 - 1662 = 5), 165. Denyssios III(1662-1665 = 3), 164a. Parthenios IV(2°)(1665 - 1667 = 2), 166. Methodios III(1667-1671 = 4), 164b. Parthenios IV(3°)(1671), 167. Denyssios IV(1°)(1671-1673 = 2), 168. Gerasimos II(1673-1674 = 1), 164c. Parthenios IV (4°)(1674-1676 = 2), 167a. Denyssios IV(2°) (1676-1679 = 3), 169. Athanasios IV (1679), 170. Jacques(1°)(1679-1682 = 3), 167b. Denyssios IV(3°)(1682-1684 = 2), 164d. Parthenios IV(5°)(1684-1685 =1 = 10), 170a. Jacques(2°)(1685 - 1686 = 1), 167c. Denyssios IV(4°)(1686 - 1687 = 1); 170b. Jacques(3°)(1687-1688 = 1 = 5), 171. Callinicos II (1°)(1688), 172. Neophytos IV(1688-1689 = 1), 171a. Callinicos II(2°)

(1689-1693 = 4); 167e. Dcnyssios IV(5°)(1693 - 1694 = 1 = 9), 171b. Callinicos II(3°) (1694-1702 = 8 = 12); 173. Gabriel IV(1702-1707 = 5), 174. Neophytios V(1707), 175. Kyprianu I(1°)(1707-1709 = 2), 176. Athanasios V(1709-1711 = 2), 177. Kyrillos IV (1711-1713 = 2), 175a. Kyprianu (2°)(1713-1714 = 1 = 3), 178. Cosmas III (1714-1716 = 2), 179. Jeremios III(1°)(1716 - 1726 = 10), 180. Paisios II(1°)(1726 - 1732 = 6); 179a. Jeremios III(2°)(1732-1733 = 1 = 11), 181. Seraphimios I(1733-1734 = 1), 182. Neophytios VI(1°)(1734-1740 = 6), 180a. Paisios II(2°)(1740 -1743 = 3), 182a. Neophytios VI(2°) (1743-1744 = 1 = 7), 180b. Paisios (3°)(1744-1748 = 4), 183. Kyrillos V(1°)(1748 - 1751 = 3), 180c. Paisios II(4°)(1751-1752 = 1 = 14), 183a. Kyrillos V(2°)(1752 -1757 = 8); 184. Callanikos III(1757); 185. Seraphim II(1757-1761 = 4), 186. Joannicios II(1761-1763 = 2), 187. Samuel I(1°)(1763-1768 = 5), 188. Meletios II(1768-1769 = 1), 189. Theodosios II(1769 - 1773 = 4), 187a. Samuel I(2°) (1773-1774=1 = 6); 190. Saphronios II(1774 - 1780 = 6), 191. Gabriel IV(1780-1785 = 5), 192. Procopios I(1785-1789 = 4); 193. Neophytios VII(1°) (1789-1794 = 5), 194. Gerassimios III(1794-1797 = 3), 195. Gregorios V(1°)(1797 - 1798 = 1), 193a. Neophytios VII(2°)(1798 - 1801 = 3 = 8), 196. Callinikos IV(1•)(1801-1806 = 5), 195a. Gregorios V(2°)(1806-1808 = 2); 196a. Callinikios IV(2°)(1808-1809 = 1 = 6); 197. Jeremios IV(1809-1813 = 4), 198. Kyrillos VI(1813 - 1818 = 5), 195b. Gregorios V (3°)(1818 - 1821 = 3 = 6), 199. Eugenios II(1821-1822 = 1), 200. Anthimios III(1822 - 1824 = 2), 201. Chrystanthos I(1824 - 1826 = 2), 202. Agathangios I(1826 - 1830 = 4), 203. Constantinos I(1830-1834 = 4), 204. Constantinos II(1834 - 1835 = 1), 205. Gregorios VI(1°)(1835 - 1840 = 5); 206. Anthimios IV(1°)(1840 - 1841 = 1), 207. Anthimos V(1841 - 1842 = 1).

MÜELLİFİN DİĞER ESERLERİ

– **1402 Ankara Muhârebesi, Bâyezid ile Timur'un Ölümü ve Fetret Devri,** İstanbul 1946, Kenan Matbaası, 88 s. (2.000 tiraj) (tükendi)

– **Türk Mûsıkîsi Lugati,** İstanbul 1949-1955, **Mûsıkî Mecmuası** yayını, 446 s. (çift sütun) (1.000 tiraj) (tükendi)

– **Gündelik Gazete Tarzında Hazırlanmış Dünyâ Târihi, Hayat Târih Gazetesi, İnsanlığın Başlangıcından Kore Harbi'ne Kadar,** İstanbul 1963, **Hayat** yayını, 216 s. (5 sütun, in folio) (te'lif ve terceme) (220.000 tiraj) (tükendi)

– **Türkiye Ansiklopedisi,** İstanbul 1964 ve 2 baskı daha, **Hayat** yayını, 520 s. (3 sütun) (550.000 tiraj) (tükendi) (Prof. Dr. Metin Tuncel'le müşterek)

– **Mahmûd Şevket Paşa'nın Günlük Not Defteri, Hayat** mecmuasında tefrika, 1965 (metin neşri), kitap şeklinde: İstanbul 1988, 224 s. (5.000 tiraj)

– **Hurşîd Paşa'nın Saray Hâtıraları, Hayat Târih Mecmuası**'nda tefrika, 1965 (metin neşri)

– **Barbaros Hayreddin Paşa'nın Hâtıraları, Hayat Târih Mecmuası**'nda tefrika, 1965 (metin neşri), kitap şeklinde: Boğaziçi Yayınevi, İstanbul 1990, 128 s. (5.000 tiraj)

– **Mîmâr Sinân'ın Hâtıraları, Hayat Târih Mecmuası**'nda tefrika, 1966 (metin neşri)

– **Seydî-Alî Reîs'in Hâtıraları, Hayat Târih Mecmuası**'nda tefrika, 1966 (metin neşri)

– **Gaalib Paşa'nın Hâtıraları, Hayat Târih Mecmuası**'nda tefrika, 1966 (metin neşri)

– **Türkiye Târihi (Başlangıcından Zamânımıza Kadar), Hayat** yayını, 12 c., İstanbul, 1964-67, toplam 3.664 s. (60.000 tiraj) (tükendi)

– **Vilâyetlerimizin Târihi, Hayat** yayını, 448 s. (çift sütun), İstanbul 1968 (45.000 tiraj) (tükendi)

– **Les Bases de la Musique Turque, Cultura Turcica**'dan aynı baskı (5.000 tiraj) (tükendi)

– **Osmanlı Pâdişâhlarının Hayat Hikâyeleri, Hayat** yayını, İstanbul 1969, 120 s. (3 sütun) (150.000 tiraj) (tükendi), yeni baskı: Ötüken Yayınevi, İstanbul 1988, 446 s. (3.000 tiraj)

– **Türk Târîhinden Yapraklar, 1000 Temel Eser: 11,** Devlet Kitapları, Millî Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1969, 344 s. (20.000 tiraj) (tükendi); 2. baskı: İstanbul 1983, Ötüken Yayınevi, 344 s. (10.000 tiraj); 3. baskı: MEB, İstanbul 1985, 388 s. (5.000 tiraj)

– **Resimlerle 93 Harbi (1877-78 Türk-Rus Savaşı), Hayat** yayını, İstanbul 1969, 48 s. (3 sütun) (15.000 tiraj) (tükendi)

– **Türk Bestecileri Ansiklopedisi, Hayat** yayını, İstanbul 1969, 160 s. (çift sütun) (150.000 tiraj) (tükendi)

– **Türk Mûsıkîsi Ansiklopedisi,** Devlet Kitapları, Millî Eğitim Bakanlığı, 3 c., İstanbul 1969, 1974, 1976, 374 + 140 + 328 s. (çift sütun) (10.525 tiraj) (tükendi)

– **Osmanlı Târihcilerinden Seçmeler, Hayat Târih Mecmuası**'nda tefrika, 1970 (metin neşri), bir bölümünün kitap şekli: **İslâma Dâvet,** Samsun 1981, 128 s. (10.000 tiraj) (tükendi)

– **Resimlerle Türkiye Târihi, Hayat** yayını, İstanbul 1970, 300 s. (çift sütun) (30.000 tiraj)(tükendi)

– **Büyük Türk Sözlüğü, Hayat** yayını, İstanbul 1970, 1.288 s. (çift sütun) (180.000 tiraj) (Prof. Dr. Muharrem Ergin'le müşterek) (tükendi)

– **Havacılık Târihinde Türkler (1918 Mondros Mütârekesi'ne Kadar),** Hava Kuvvetleri Komutanlığı yayını, Ankara 1970, 448 s. (çift sütun) (2.000 tiraj) (tükendi) (Yk. Mh. Yavuz Kansu ve Hv. Alb. Sermed Şensöz'le müşterek)

– **Dördüncü Murâd, Hayat** mecmuasında tefrika, 1971

– **Türk Mûsikîsi Klasikleri,** Devlet Kitapları, Millî Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1972, I-6, s. 1-36 (çift sütun, in folio) (5.000 tiraj) (tükendi)

– **Kösem Sultan, Hayat** mecmuasında tefrika, 1972

– **İstanbul Sarayları, Hayat** mecmuasında tefrika, 1973

– **Halil Menteşe'nin Hâtıraları, Hayat Târih Mecmuası**'nda tefrika, 1973 (metin neşri)

– **Safiyye Sultân, Hayat** mecmuasında tefrika, 1975

– **Histoire de la Turquie,** Basın-Yayın Gn. Müd. yayını, Ankara 1976, 80 s. (çift sütun) (10.000 tiraj) (tükendi)

– **Osmanlı Târihi ve Medeniyeti,** YAYKUR ders notları, Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara 1976, 1977, 1979, üç baskı, 152 s. (toplam 450.000 tiraj) (tükendi)

– **Târih Lise III,** Devlet Kitapları, Millî Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1976, 480 s., değişik 2. baskı 1977, 448 s. (200.000 + 150.000 tiraj) (tükendi)

– **Osmanlı İmparatorluğu Nasıl Battı? Tercüman** gazetesinde tefrika 1977

– **Osmanlı İmparatorluğu,** Devlet Kitapları, Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara 1977, 72 s. (çift sütun) (13.600 tiraj) (tükendi)

– **Türk Mûsıkîsi Târihi,** İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Mûsıkîsi Devlet Konservatuarı ders notlarının teksîri, İstanbul 1977, 44 s. (tükendi)

– **Târihte Ramazan, Tercüman** gazetesinde tefrika, 1979

– **Bir Darbenin Anatomisi, Hayat** mecmuasında tefrika, 1982, kitap hâlinde: Ötüken Yayınevi, İstanbul 1984, 520 s. (10.000 tiraj), yeni baskılar: 1987, 564 s. (3.000 tiraj), 1990, 560 s. (3.000 tiraj)

– **Türkler, Arablar ve Yahûdiler, Hayat** mecmuasında tefrika, 1982, kitap hâlinde: Boğaziçi Yayınevi, İstanbul 1989, 80 s. (3.000 tiraj)

– **Balkan Savaşı, Hayat** mecmuasında tefrika, 1983, kitap hâlinde: Ötüken Yayınevi, İstanbul 1990, 208 s. (3.000 tiraj)

– **Harem'de Fırtına, Tercüman** gazetesinde tefrika, 1983, kitap hâlinde: **Osmanlı Haremi'nde Üç Hasekî-Sultân,** Ötüken Yayınevi, İstanbul 1988, 264 s. (3.000 tiraj)

– **Târih Sohbetleri,** Ötüken Yayınevi, İstanbul 1988, 384 s. (3.000 tiraj)

– **İttihad ve Terakki, Hayat** mecmuasında tefrika, 1983

– **Dînî Bestekârlarımız, Tercüman** gazetesinde tefrika, 1983

– **Son İslâm Devletleri, Tercüman** gazetesinde tefrika, 1983

– **Balkan Savaşı, Tercüman**'da tefrika 1986

– **Sâdeddin Arel,** Kültür Bakanlığı, Ankara 1986, 160 s. (20.000 tiraj)

– **Hacı Ârif Bey,** Kültür Bakanlığı, Ankara 1986, 128 s. (10.000 tiraj)

– **Târih Sohbetleri, Hayat**'da tefrika, 1986

– **Osmânoğulları ve Türk Mûsıkîsi,** Türk Dünyâsı Araştırmaları, İstanbul 1987, 30 s.

– **Türk Mûsıkîsi, Teknik ve Târîh,** Türk Petrol Vakfı, İstanbul 1987, 120 s. (5.000 tiraj)

– **Türkiye'de Askerî Müdâhaleler,** s. 1-36, çift sütun, **Tercüman** Yayını, İstanbul 1987 (100.000 tiraj) (tükendi)

– **Itrî,** Kültür Bakanlığı, 112 s., Ankara 1987(15.000 tiraj)

– **Dede Efendi,** Kültür Bakanlığı, İstanbul 1987, 232 s. (15.000 tiraj)

– **Abdülkaadir Merâğî,** Kültür Bakanlığı, Ankara 1988, 96 s. (15.000 tiraj)

– **Keçeci-zâde Fuâd Paşa,** Kültür Bakanlığı, 1988 (15.000 tiraj), 116 s.

– **Şevki Bey,** Kültür Bakanlığı, Ankara 1988, 148 s. (8.000 tiraj)

– **Âlî Paşa,** Kültür Bakanlığı, 1988, 148 s. (8.000 tiraj)

– **Kaanûnî Sultân Süleymân,** Ankara 1989, 176 s., Kültür Bakanlığı (15.000 tiraj)

– **İkinci Mahmûd,** Ankara 1989, 124 s., Kültür Bakanlığı (15.000 tiraj)

– **Şark Mes'elesi,** Ankara 1989, 58 s. (10.000 tiraj), Almanca tercümesi: **Die Ostfragen,** 1989, 80 s., Fransızca tercümesi: **Question d'Orient,**1989, 80 s. (hepsi tükendi)

– **Osmanlı Devleti Târihi,** Faisal Finans Kurumu, 2 c., 1.160 s., İstanbul 1986 (10.000 tiraj) (tükendi) (Arabca tercümesi: **Târîhu'd–Dewleti'l-'Usmâniyye,** Kaahire 1988, 1990, 2 c., 680+878 s., 10.000 tiraj)

– **Târih Ansiklopedisi,** BATEŞ, İstanbul 1991.

– **Büyük Türkiye Târihi (Başlangıcından Zamânımıza Kadar Türkiye'nin Siyâsî, Medenî, Kültür, Teşkîlât ve San'at Târîhi),** Ötüken Yayınevi, İstanbul 1977-1979, 14 c. (toplam 6.904 s.) (40.000 tiraj)

– **İslâm Devletleri, Devletler ve Hânedânlar,** c.I, Kültür Bakanlığı, Ankara 1989, 1.060 s. (5.000 tiraj) (Arabca'ya tercüme edildi)

– **Türkiye Devleti (1074-1990), Devletler ve Hânedânlar,** c.II, Kültür Bakanlığı, Ankara 1990, 1.200 s. (5.000 tiraj)

– **Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi,** 2 c., 480 + 592 s. (çift sütun), Kültür Bakanlığı, Ankara 1990 (5.000 tiraj)

– Makaleler, fıkralar, etüdler, ansiklopedi maddeleri: **Hayat Ansiklopedisi**'nde 874 madde; **Hayat Küçük Ansiklopedi**'de 200 kadar madde; **Hayat Târih Mecmuası**'nda 500 kadar etüd, makale, tenkıyd; **Dünyâ** gazetesinde 500 kadar siyâsî makaale; **Son Havâdis**'de 250 kadar siyâsî makaale; **Hayat** mecmuasında 60 kadar makaale; **İstanbul Ansiklopedisi**'nin her iki baskısında 40 kadar madde; **Yeni İstanbul** gazetesinde 20 kadar makaale; **Türk Kültürü** mecmuasında 20 kadar etüd; **İslâm-Türk Ansiklopedisi**'nde 10 kadar madde; **Türk Ansiklopedisi**'nde 2.700 kadar mûsıkî ve târih maddesi; **Meydan-Larousse**'da 800 kadar 12 ciltteki bütün Türk Mûsıkîsi maddeleri; **Ses San'atçılar Ansiklopedisi**'nde 135 kadar madde; **Osmanlıca-Türkçe Sözlük**'de (Ferid Devellioğlu) 700 kadar Türk Mûsıkîsi maddesi; **Yeni Türk Ansiklopedisi**'nde ansiklopedinin dörtte birini oluşturan bütün mûsıkî, târih ve Türkiye dışı coğrafya maddesi; **Tercüman**'da 1.000 küsur gündelik fıkra; çeşitli dillerde gazete, dergi, ansiklopedilerde 1.000'e yakın makaale.

Yılmaz Öztuna'nın *Devletler ve Hânedanlar* serisinin bu 3. cildi, Tarih'in başlangıcı olan M.Ö. 3300 yıllarından günümüze kadar olan bütün Tarih Çağları'nda Asya, Afrika ve Okyanusya kıt'alarında kurulan Müslüman olmayan devletler ve onların hânedanları dışında; İlk Çağ ve Hristiyanlık'tan önceki Avrupa kıt'asının devletlerini (Eski Yunan, Roma ve Bizans) de içermektedir. Bu devletlerin hânedanlarının bilinen bütün hükümdarları, evlilik bağları ve çocuklarının isimleri, doğum, ölüm, saltanat ve önemli olayların tarihleri ile beraber sunulmuştur. 12. *Kitap*'a ayrılan bu 3. cildin her bahsinin başında, o bölgenin tarihinin anahatlarını ve karakterini özetleyen birer bahis ve her *Kitap* sonunda seçilmiş *Bibliyografya* vardır. Asya, Afrika ve Okyanusya kıt'alarının Müslüman olmayan devletlerinin bugünki durumları hakkında da statistik bilgi mevcuttur.

ISBN 975-17-0469-3(Takım)
ISBN 975-17-0791-9
33.300,— TL.